Bundel van de Politieke Avond van 7 juli 2021

Agenda bijlagen

Raadskamerindeling 7 juli 2021

Stemmingen PA 7 juli 2021

Getekende besluitenlijst PA 7 juli 2021

1 16.00 uur - 18.00 uur: Informatieve & meningsvormende vergadering

1.1.RZ 16.00 uur - 18.00 uur: 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost' en Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost

Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Raadzaal

Dossier 2772 voorblad

Behandeladvies 7 juli 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Raadsvoorstel - Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost'

Bijlage 1 - 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost', uitgangspunten en doelen voor de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost.

Bijlage 2 - Wijkanalyses

Bijlage 3 - Aangenomen motie Doelen en middelen voor Arnhem Oost Aanpak (20M253)

Raadsvoorstel "Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost"

Bijlage 1 - Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost

Bijlage 2 - Bidbook Achter de voordeur in Arnhem-Oost

Bijlage 3 - Klimaatfonds Toets Aanvraag Volkhuisvestingsfonds Arnhem-Oost aan kaders voor de besteding van het Klimaatfonds

Behandelresultaat 9 juni 2021

Behandelresultaat 7 juli 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

1.2.LF 16 uur - 16.55 uur: Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen

Fase: meningsvormend (2)
Locatie: Landgoed/Festival

Dossier 2536 voorblad

Behandeladvies 7 juli 2021, meningsvormende (2) behandeling

amendement "Afwegingskader internationale betrekkingen" (21A37) van de fracties D66 en Arnhem Centraal

amendement "Afwegingskader mensenrechten" (21A38) van de fractie VVD

motie "Verbreek stedenband met Wuhan (Volksrepubliek China)" (21M81) van de fracties DENK Verenigd Arnhem, ChristenUnie en Partij voor de Dieren

motie "OESO richtlijnen MVO hanteren" (21M144) van de fractie D66

motie "Jaarlijks internationaal festival onderdrukte volkeren" (21M145) van de fractie ChristenUnie

Raadsvoorstel "Herijking beleid internationale betrekkingen"

Bijlage - Notitie 'Beleid internationale betrekkingen'

Ingetrokken motie "Verbreek stedenband met Wuhan" (Volksrepubliek China) (20M302) van de fractie DENK Verenigd Arnhem

Evaluatie 20 jaar Arnhem-Wuhan

Schriftelijke inspraakreactie van mw. Poutsma-Adema

Amnesty International - Adviesdocument Mensenrechten in Decentrale Partnerschappen met China

Behandelresultaat 19 mei 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Kamerbrief 'Recente ontwikkelingen in China en de situatie in Xinjiang' d.d. 04-06-2021

Behandelresultaat 9 juni 2021, 2e meningsvormende (1) behandeling

Memo 'Afwegingskader mensenrechten' d.d. 18-06-2021 (n.a.v. toezegging)

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 21-07-2021

1.3.WG 16 uur - 16.55 uur: Fietsenstalling HUB Rozet

Fase: informatief & meningsvormend (1)
Locatie: Walburgis

Dossier 2734 voorblad

Behandeladvies 7 juli 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Raadsvoorstel "Fietsenstalling HUB Rozet"

Bijlage 1 - Plan Fietsstalling HUB Rozet

Bijlage 2 - Begrotingswijziging

Schriftelijke bijdrage Fietsersbond Arnhem

Schriftelijke bijdrage Rozet

Schriftelijke bijdrage dhr. E. Wiessenberg - Bewonersgroep Arnhems Hart

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 21-07-2021

1.4 16.55 uur - 17.05 uur: Pauze

1.5.LF 17.05 uur - 18.00 uur: De waarde van EcoVrede & Ecovrede verdient nu duidelijkheid

Fase: meningsvormend (1)
Locatie: Landgoed/Festival

Behandeladvies 9 juni 2021, meningsvormende (1) behandeling

Agenderingsverzoek “EcoVrede verdient nu duidelijkheid” van de fracties D66, Partij voor de Dieren en SP

Toezegging van wethouder Louwers

Verworpen motie vreemd aan de agenda "Vind een permanente locatie voor EcoVrede in Arnhem" (20M135) van de fracties D66, Partij voor de Dieren en SP

Art. 44-vragen inzake "Stichting Ecovrede nog steeds bedreigd", d.d. 23-07-2019

Beantwoording college art. 44-vragen "Stichting Ecovrede nog steeds bedreigd", d.d. 20-08-2019

Art. 44-vragen inzake "Laat stichting Ecovrede niet barsten", d.d. 10-10-2019

Beantwoording Art. 44-vragen inzake "Laat stichting Ecovrede niet barsten", d.d. 12-11-2019

Raadsvoorstel "De waarde van EcoVrede"

Bijlage 1 - Rapport 'De waarde van EcoVrede'

Bijlage 2 - Aanvullingen van EcoVrede op de rapportage

Bijlage 3 - Aanbiedingsbrief Instituut voor Publieke Waarden

Behandelresultaat 9 juni 2021, informatieve & meningsvormende (1) behandeling

Behandelresultaat 7 juli 2021

1.6.WG 17.05 uur - 18.00 uur: Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem (presentatie)

Fase: informatief
Locatie: Walburgis

Behandeladvies 7 juli 2021, informatieve behandeling

Raadsvoorstel "De Wet van de stimulerende achterstand - Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem"

Bijlage 1 - Rapport Rekenkamer Arnhem (inclusief addendum)

Bijlage 2 - Aanbiedingsbrief

Bijlage 3 - Persbericht

Aangenomen motie "Plan van Aanpak Ondermijning" (21M134) van de fractie CDA

Presentatie - Rekenkamer

Behandelresultaat 7 juli 2021, informatieve behandeling

2 18.00 uur - 18.45 uur: Pauze

3 18.45 uur - 19.30 uur: Rondvraag en mededelingen

4 19.30 uur - 19.45 uur: Pauze

5 19.45 uur - 23.15 uur: Besluitvormende vergadering

5.1 Opening en mededelingen

5.2 Vaststellen van de agenda en spreektijdverdeling

5.3 Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 16 juni 2021 & 30 juni 2021

Getekend raadsbesluit

Raadsvoorstel "Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 16 juni 2021 & 30 juni 2021"

concept-besluitenlijst PA 16 juni 2021

concept-besluitenlijst PA 30 juni 2021

5.4 Ingekomen stukken en ter inzage gelegde stukken voor de gemeenteraad

Getekend raadsbesluit

Raadsvoorstel "Vaststellen van de lijst van ingekomen stukken voor de raadsvergadering van 7 juli 2021"

Lijst van Ingekomen stukken (28 juni 2021 tot en met 30 juni 2021)

6 Onderwerpen welke voor debat en besluitvorming worden voorgedragen

6.1 Herstemming motie - Vaststellen: Perspectiefnota 2022-2025

In de raadsvergadering van 30 juni 2021, bij de stemming over de motie "Alle hens aan dek voor onze veiligheid. De 13 uitgeleende agenten terughalen naar Arnhem" (21M137) van de fractie SP, staakten de stemmen.
Deze motie wordt nu opnieuw in stemming gebracht.
Als de stemmen opnieuw staken, dan is de motie verworpen.
De beraadslagingen worden niet heropend. Er wordt volstaan met het opnieuw stemmen.

Aangenomen motie "Alle hens aan dek voor onze veiligheid. De 13 uitgeleende agenten terughalen naar Arnhem" (21M137) van de fractie SP

6.2 Bekrachtiging geheimhouding bijlage "Financiën Kronenburg"

Getekend raadsbesluit

Raadsvoorstel - Bekrachtiging geheimhouding bijlage "Financiën Kronenburg"

6.3 Vaststellen: Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024

Dossier 2215 voorblad

Getekend raadsbesluit

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 07-07-2021

Ingetrokken motie "Verbinden van vraag en aanbod" (21M70) van de fractie D66

Aangenomen motie "Ruimte voor cultuureducatie" (21M71) van de fractie D66

Raadsvoorstel "Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024"

Bijlage 1 - Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021-2024

Bijlage 2 - Onderzoek "Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem" Bureau Buiten (2019)

Bijlage 3 - Bijlagenrapport Bureau Buiten (2019)

Bijlage 4 - Motie Plan voor Creatieve Werkruimten (20M39)

Lijst met deelnemers rondetafelgesprek

Schriftelijke toelichting De Vloer, school voor podiumkunsten

Toekomstvisie Jacobiberg

Behandelresultaat 3 februari 2021, informatieve behandeling

Schriftelijke inbreng De Vormforensen "project plan Rijndistrict"

Pitch rondetafelgesprek gemeenteraad 3 februari 2021, SLAK ateliers

6.4 Vaststellen: Ruimtelijke randvoorwaarden Bestuurskwartier

Dossier 2432 voorblad

Getekend raadsbesluit

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 07-07-2021

Ingetrokken motie "Fietsenstalling Bestuurskwartier" (21M146) van de fracties D66 en GroenLinks

Raadsvoorstel "Ruimtelijke randvoorwaarden Bestuurskwartier"

Bijlage - Ruimtelijke randvoorwaarden Bestuurskwartier december 2020

Schriftelijke bijdrage de heer Bleekman, VVE Eusebiusbinnensingel 14-26

Afbeeldingen behorend bij de inspraakreactie van de heer Bleekman

6.5 Vaststellen: Visie 'Circulaire Economie Arnhem'

Dossier 2360 voorblad

Getekend raadsbesluit

Raadskameradvies t.b.v. de besluitvormende behandeling op 07-07-2021

Verworpen amendement "Circulaire economie kan niet zonder plantaardige eiwittransitie" (21A22) van de fractie Partij voor de Dieren

Ingetrokken motie "Arnhem AWARD voor circulariteit & innovatie" (21M45) van de fracties DENK Verenigd Arnhem en CDA

Aangenomen motie "Duidelijke communicatie naar burgers over circulaire economie" (21M47) van de fracties D66 en Partij voor de Dieren

Aangenomen motie "Circulaire ECONOMIE = duurzaam" (21M48) van de fracties VVD, GroenLinks en PvdA

Verworpen motie "Inzicht in de Arnhemse stromen, op naar een circulaire samenleving" (21M64) van de fractie GroenLinks

Aangenomen motie "Op weg naar een circulaire Arnhemse bouw" (21M65) van de fractie GroenLinks

Verworpen motie "Circulaire en tijdelijke woningen op Arnhemse pachtgrond" (21M69) van de fractie Partij voor de Dieren

Aangenomen motie "Eten met raad en gemeente" (21M88) van de fractie GroenLinks

Verworpen motie "Afschaffen afvalbelasting" (21M147) van de fractie SP

Raadsvoorstel "Visie Circulaire Economie Arnhem"

Bijlage 1 - Visie circulair Arnhem

Bijlage 2 - Op weg naar een circulair Arnhem (PvA)

Schriftelijke inspraakbijdrage van dhr. W. Huntink

Schriftelijke inspraakbijdrage van VNO-NCW Arnhem

Schriftelijke inspraakbijdrage van StAB

Lijst van deelnemers aan rondetafelgesprek

Manifest circulaire economie Regio Arnhem Nijmegen

Behandelresultaat 24 maart 2021, informatieve behandeling

Behandelresultaat 7 april 2021, meningsvormende (1) behandeling

Regionale Agenda - Regio Arnhem Nijmegen

Voorbeelden van bedrijven op het gebied van circulair

Behandelresultaat 7 april 2021, meningsvormende (1) behandeling

Beantwoording technische vragen D66

Behandelresultaat 21 april 2021, meningsvormende (1/2) behandeling

Motie afschaffen afvalbelasting (21M147) van de fractie SP

6.6 Debatverzoek "Juridische misstappen bij handhaving Paasbergflat"

Debatverzoek "Juridische misstappen bij handhaving Paasbergflat" van de fracties D66, CDA en Partij voor de Dieren

Bijlage 1 - Brief gemeente aan omwonenden Bronbeeklaan, d.d. 17-05-2019

Bijlage 2 - Advies Hekkelman Arnhem Bronbeeklaan 66, d.d. 23-05-2019

Bijlage 3 - Verlengen zienswijzetermijn Stichting Zorgwonen, d.d. 18-06-2019

Informatieverzoek fractie D66 d.d. 3 maart 2021

Verworpen motie "Afschaffen afvalbelasting" (21M147) van de fractie SP

Verworpen motie "Pak de zorgjungle aan, de zorg is geen markt" (21M148) van de fractie SP

Aangenomen motie "Juridische adviezen borgen" (21M149) van de fracties D66, CDA en Partij voor de Dieren

Verworpen motie "Proces Paasbergflat snel afronden" (21M150) van de fracties D66, CDA en Partij voor de Dieren

Verworpen motie "Van afkeuring" (21M151) van de fracties Partij voor de Dieren, SP en PVV

7 Moties vreemd aan de agenda

7.1 Motie vreemd aan de agenda "Goedkope Arnhemse ID-kaart moet blijven" (21M18)

Dit onderwerp is niet behandeld tijdens de Politieke Avond van 7 juli jl. en zal in een volgende vergadering aan de orde komen.

Motie vreemd aan de agenda "Goedkope Arnhemse ID-kaart moet blijven" (21M18) van de fractie SP

7.2 Motie vreemd aan de agenda "Herinvoering kraakwagen" (21M35)

Dit onderwerp is niet behandeld tijdens de Politieke Avond van 7 juli jl. en zal in een volgende vergadering aan de orde komen.

Motie vreemd aan de agenda "Herinvoering kraakwagen" (21M35) van de fracties SP en Arnhemse Ouderen Partij

7.3 Motie vreemd aan de agenda "Ondersteun Arnhemse Sekswerkers" (21M38)

Dit onderwerp is niet behandeld tijdens de Politieke Avond van 7 juli jl. en zal in een volgende vergadering aan de orde komen.

Motie vreemd aan de agenda "Ondersteun Arnhemse Sekswerkers" (21M38) van de fracties SP en D66

7.4 Motie vreemd aan de agenda "500 euro bijverdienen naast bijstand toestaan" (21M41)

Dit onderwerp is niet behandeld tijdens de Politieke Avond van 7 juli jl. en zal in een volgende vergadering aan de orde komen.

Motie vreemd aan de agenda "500 euro bijverdienen naast bijstand toestaan" (21M41) van de fracties SP, Partij voor de Dieren, Arnhemse Ouderen Partij, Arnhem Centraal en DENK Verenigd Arnhem

Raadskamerindeling

Politieke Avond 7 juli 2021

<table>
<tr><th>Raadszaal</th><th>Landgoed/Festival</th><th>Walburgis</th></tr>
<tr><td rowspan="3">16.00 uur - 18.00 uur:

Een doorbraak voor Arnhem-Oost' en Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost (i/m1)</td><td>16.00 uur - 16.55 uur:

Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen (m2)</td><td>16.00 uur - 16.55 uur:

Fietsenstalling HUB Rozet (Ii/m1)</td></tr>
<tr><td colspan="2">Pauze: 16.55 uur - 17.05 uur</td></tr>
<tr><td>Landgoed/Festival</td><td>Walburgis</td></tr>
<tr><td></td><td>17.05 uur - 18.00 uur:

De waarde van EcoVrede & Ecovrede verdient nu duidelijkheid (m1)</td><td>17.05 uur - 18.00 uur:

Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem (presentatie) (i)</td></tr>
<tr><td colspan="3">Pauze: 18.00 uur -18.45 uur</td></tr>
<tr><td colspan="3">Raadszaal</td></tr>
<tr><td colspan="3">18.45 uur - 19.30 uur: Rondvraag en Mededelingen</td></tr>
<tr><td colspan="3">Pauze: 19.30 uur - 19.45 uur</td></tr>
<tr><td colspan="3">Raadszaal</td></tr>
<tr><td colspan="3">19.45 uur - 23.15 uur:

5 Besluitvormende vergadering
5.1 Opening en mededelingen
5.2 Vaststellen van de agenda en spreektijdverdeling
5.3 Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 16 juni 2021 & 30 juni 2021
5.4 Ingekomen stukken en ter inzage gelegde stukken voor de gemeenteraad
6 Onderwerpen welke voor debat en besluitvorming worden voorgedragen
6.1 Herstemming motie - Vaststellen: Perspectiefnota 2022-2025
6.2 Bekrachtiging geheimhouding bijlage "Financiën Kronenburg"
6.3 Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024
6.4 Ruimtelijke randvoorwaarden Bestuurskwartier
6.5 Visie 'Circulaire Economie Arnhem'
6.6 Debatverzoek "Juridische misstappen bij handhaving Paasbergflat"
7 Moties vreemd aan de agenda
7.1 Motie vreemd aan de agenda "Goedkope Arnhemse ID-kaart moet blijven" (21M18)
7.2 Motie vreemd aan de agenda "Herinvoering kraakwagen" (21M35)
7.3 Motie vreemd aan de agenda "Ondersteun Arnhemse Sekswerkers" (21M38)
7.4 Motie vreemd aan de agenda "500 euro bijverdienen naast bijstand toestaan" (21M41)</td></tr>
</table>

Voor	**21**
Tegen	**16**

Motie "Alle hens aan dek voor onze veiligheid. De 13 uitgeleende agenten terughalen naar Arnhem" (21M137)

GROENLINKS	0	6
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**37**

Voor	**31**
Tegen	**6**

Raadsvoorstel - Bekrachtiging geheimhouding bijlage "Financiën Kronenburg"

GROENLINKS	6	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke afdeling Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**37**

Voor 22

Tegen 15

Motie "Ruimte voor cultuureducatie" (21M71)

GROENLINKS	0	6
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal 37

Voor	**36**
Tegen	**1**

Raadsvoorstel "Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024"

GROENLINKS	6	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal	**37**

Voor	**36**	*Raadsvoorstel "Ruimtelijke randvoorwaarden Bestuurskwartier"*
Tegen	**1**	

GROENLINKS	6	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal	**37**

Voor	**16**
Tegen	**22**

Amendement "Circulaire economie kan niet zonder plantaardige eiwittransitie" (21A22)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Voor 29

Tegen 9

Motie "Duidelijke communicatie naar burgers over circulaire economie" (21M47)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Voor	**33**	*Motie "Circulaire ECONOMIE = duurzaam" (21M48)*
Tegen	**5**	

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Voor 17

Tegen 21

Motie "Inzicht in de Arnhemse stromen, op naar een circulaire samenleving" (21M64)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Voor 26

Tegen 12

Motie "Op weg naar een circulaire Arnhemse bouw" (21M65)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Voor	**6**
Tegen	**32**

Motie "Circulaire en tijdelijke woningen op Arnhemse pachtgrond" (21M69)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	5
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Voor 22

Tegen 16

Motie "Eten met raad en gemeente" (21M88)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	1	1
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Voor 33 *Raadsvoorstel "Visie Circulaire Economie Arnhem"*

Tegen 5

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Voor 7

Tegen 31

Motie "Afschaffen afvalbelasting" (21M147)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Aydemir		
Dilekçi		

D66	1	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	1	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Fractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Voor 7

Tegen 31

Motie "Pak de zorgjungle aan, de zorg is geen markt" (21M148)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Aydemir		
Dilekçi		

D66	0	5
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Voor 38

Tegen 0

Motie "Juridisch advies vastleggen" (21M149)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Voor 14 *Motie "Proces Paasbergflat afronden" (21M150)*

Tegen 24

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Voor 12

Tegen 26

Motie "Van afkeuring" (21M151)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

GEMEENTE Arnhem

BESLUITENLIJST VAN DE VERGADERING VAN DE
RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM OP WOENSDAG 7 JULI 2021

De voorzitter: de heer Marcouch

De raadsgriffier: de heer Kersten

Aanwezig de leden: mevrouw Andeweg (D66), de heer Aydemir (DENK Verenigd Arnhem), de heer Becker (ChristenUnie), de heer Bouma (PvdA), de heer Çetintaş (SP), de heer Coenders (GroenLinks), de heer Combée (VVD), de heer Dayioğlu (GroenLinks), de heer Dilekçi (DENK Verenigd Arnhem), mevrouw van Dillen (CDA), mevrouw Dobbe (SP), de heer Elfrink (SP), de heer Eliëns (Partij voor de Dieren), mevrouw Eppich (VVD), mevrouw Gemici (GroenLinks), de heer Greving (PvdA), de heer De Groot (Partij voor de Dieren) , de heer Hutten (CDA), de heer Van Iperen (D66), mevrouw Kalthoff (VVD), de heer Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), de heer Van der Laak (Arnhem Centraal), de heer Van der Loo (GroenLinks), de heer Loor (D66), de heer Loos (VVD), mevrouw Manders (Arnhem Centraal), de heer Maref (VVD), mevrouw Navis (GroenLinks), mevrouw Nede (ChristenUnie), mevrouw Van Ommen (D66),mevrouw Pape (VVD), de heer Prinsen (GroenLinks), mevrouw Simonis (GroenLinks), de heer Venhoek (D66), de heer Verheij (PVV), de heer Visser (PvdA), mevrouw De Vries (PvdA), de heer Wiggers (Arnhemse Ouderen Partij)

Afwezig: de heer Henzen (PVV), de heer Dayioğlu (GroenLinks) (aanwezig vanaf 21.15 uur)

Begintijd vergadering : 19.45 uur
Eindtijd vergadering : 23.40 uur

BESLUITEN:
Agendapunt:

5.3 Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 16 juni 2021 & 30 juni 2021	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
5.4 Ingekomen stukken en ter inzage gelegde stukken voor de gemeenteraad	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
6.1 Herstemming van een motie behorend bij het raadsvoorstel: Perspectiefnota 2022-2025	De motie "Alle hens aan dek voor onze veiligheid. De 13 uitgeleende agenten terughalen naar Arnhem" (21M137) van de fractie SP is met 21 stemmen voor en 16 stemmen tegen aangenomen.
6.2 Bekrachtiging geheimhouding bijlage "Financiën Kronenburg"	Het voorstel is met 31 stemmen voor en 6 stemmen tegen aangenomen.
6.3 Vaststellen: Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024	De motie "Ruimte voor cultuureducatie" (21M71) van de fractie D66 is met 22 stemmen voor en15 stemmen tegen aangenomen. Het voorstel is met 36 stemmen voor en 1 stem tegen aangenomen.
6.4 Vaststellen: Ruimtelijke randvoorwaarden Bestuurskwartier	Het voorstel is met 36 stemmen voor en 1 stem tegen aangenomen.
6.5 Vaststellen: Visie 'Circulaire Economie Arnhem'	Het amendement "Circulaire economie kan niet zonder plantaardige eiwittransitie" (21A22) van de fractie Partij voor de Dieren is met 16 stemmen voor en 22 stemmen tegen verworpen. De motie "Duidelijke communicatie naar burgers over circulaire economie" (21M47) van de fracties D66 en Partij voor de Dieren is met 29 stemmen voor en 9 stemmen tegen aangenomen. De motie "Circulaire ECONOMIE = duurzaam" (21M48) van de fracties VVD, GroenLinks en PvdA is met 33 stemmen voor en 5 stemmen tegen aangenomen. De motie "Inzicht in de Arnhemse stromen, op naar een circulaire samenleving" (21M64) van de fractie GroenLinks is met 17 stemmen voor en 21 stemmen tegen verworpen. De motie "Op weg naar een circulaire Arnhemse bouw" (21M65) van de fractie GroenLinks is met 26 stemmen voor en 12 stemmen tegen aangenomen.

Zaaknummer: 587506

GEMEENTE Arnhem

De motie "Circulaire en tijdelijke woningen op Arnhemse pachtgrond" (21M69) van de fractie Partij voor de Dieren is met 6 stemmen voor en 32 stemmen tegen verworpen.

De motie "Eten met raad en gemeente" (21M88) van de fractie GroenLinks is met 22 stemmen voor en 16 stemmen tegen aangenomen.

De motie "Afschaffen afvalbelasting" (21M147) van de fractie SP is met 5 stemmen voor en 33 stemmen tegen verworpen.
Het lid Andeweg heeft zich bij het stemmen vergist en wordt geacht 'tegen' te hebben gestemd.
Het lid Kraaijenbrink heeft zich bij het stemmen vergist en wordt geacht 'tegen' te hebben gestemd.

Het voorstel is met 33 stemmen voor en 5 stemmen tegen aangenomen.

6.6 Debatverzoek "Juridische misstappen bij handhaving Paasbergflat"

De motie "Pak de zorgjungle aan, de zorg is geen markt" (21M148) van de fractie SP is met 7 stemmen voor en 31 stemmen tegen verworpen.

De motie "Juridische adviezen borgen" (21M149) van de fracties D66, CDA en Partij voor de Dieren is met algemene stemmen aangenomen.

De motie "Proces Paasbergflat snel afronden" (21M150) van de fracties D66, CDA en Partij voor de Dieren is met 14 stemmen voor en 24 stemmen tegen verworpen.

De motie "Van afkeuring" (21M151) van de fracties Partij voor de Dieren, SP en PVV is met 12 stemmen voor en 26 stemmen tegen verworpen.

De raadsgriffier,

Jozef Kersten

De voorzitter,

Ahmed Marcouch

Zaaknummer: 587506

Politieke Avond

Dossiernummer	2772
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 juli 2021
Agendapunt	1.1.RZ
Omschrijving	16.00 uur - 18.00 uur: 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost' en Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost

Geagendeerd	Vergaderdatum
Politieke Avond	9 juni 2021
Politieke Avond	**7 juli 2021**
Politieke Avond	14 juli 2021
Politieke Avond	21 juli 2021

Titel/onderwerp: 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost' en Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Heleen Sauer en Paul van Hoof
Portefeuillehouder:	R. Paping C. Bouwkamp	Telefoonnr:	3441 en 3710
		E-mailadres:	heleen.sauer@arnhem.nl; Paul.van.Hoof@arnhem.nl
Doel activiteit	Informerend en Meningsvormend (m1)		
Toelichting	**Inhoud** Er liggen twee raadsvoorstellen tegelijk voor: 1. Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost 2. Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost' Het plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost is onderdeel van de Arnhem-Oost-aanpak, en wordt daarom tezamen behandeld. **Arnhem-Oost-aanpak** • De wijken Geitenkamp, Klarendal, Presikhaaf, Arnhemse Broek en Malburgen (samen 'Arnhem-Oost') kampen met aanzienlijke problemen. Bewoners met verminderde zelfdredzaamheid en veel vraag naar zorg, ondersteuning of begeleiding. Daarnaast is er veel overlast van bewoners onderling, een toename van schulden, werkeloosheid, nieuwe kwetsbare groepen, faillissementen en krimp van innovatieve sectoren en uit- of afstel van investeringen. • Met de Arnhem-Oost-aanpak wilt het college de situatie langjarig aanpakken en duurzaam verbeteren. • Onderdeel van de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen is een kernafspraak over leefbaarheid. Hierin spreken Arnhem en de minister voor BZK af om stadsvernieuwing gezamenlijk een nieuwe, langjarige impuls te geven. Ook heeft BZK eind 2019 afspraken met 16 gebieden in Nederland afspraken gemaakt die volgens de Leefbarometer 2018 tot de slechtste categorie behoren wat betreft leefbaarheid- en veiligheidsproblematiek. Die afspraken moeten leiden tot een meerjarige rijksinzet. • Met de Arnhem-Oost-aanpak wilt het college invulling geven aan de motie 20M253 ("doelen en middelen voor Arnhem Oost Aanpak). **Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds; Arnhem-Oost** • Zoals aangegeven spreekt BZK via de Woondeal en de afspraken met de 16 gebieden in Nederland commitment uit voor financiële ondersteuning. Vooruitlopend op deze meerjarige rijksinzet is begin dit jaar de regeling specifieke uiterking herstructurering volkshuisvesting (ook wel 'Volkshuisvestingsfonds) aangekondigd. • Het college heeft voor 18 mei 2021 een aanvraag ingediend voor een rijksbijdrage van €25,5 mln. Met voorbehoud van instemming van de gemeenteraad. Met deze investering kan in totaal een investeirng van €47,2 mln. worden gedaan in Arnhem-Oost. • De aanvraag voor het Volkshuisvestingsfonds ziet niet enkel op leefbaarheidsvraagstukken, maar is ook gericht op het renoveren en verduurzamen van woningen. Daardoor worden comfort, gezondheid, woonlasten en duurzaamheid stekr verbeterd. Hiervoor wordt een eigen bijdrage gevraagd van €20 tot €25 per maand voor 15 jaar van de bewoners. • De aanvraag is ook gericht op het ingrijpen van woonoverlast door het opkopen van in totaal 25 woningen (inpondingsregeling), het vergroenen van de openbare ruimte en wordt samengewerkt met corporaties, scholen in de wijken en met Scalabor,		

Voorgesteld resultaat van de bespreking	Afronding van informerende ronde en start en afronding van de meningsvormende 1 fase.
Spreekrecht publiek	Ja
Behandeladvies	<u>Informerende fase</u> De informerende fase is gestart met een technische briefing en een expertmeeting op de politieke avond van 9 juni. Tijdens de informatieve fase van de komende raadskamervergadering is het mogelijk voor insprekers om de gemeenteraad toe te spreken over dit onderwerp. Hiervoor heeft zich op dit moment één inspreker gemeld namens de jongerenvereniging MDT026. <u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.
Bijlagen	

Raadsvoorstel - Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost'			
Bijlage 1 - 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost', uitgangspunten en doelen voor de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost.			
Bijlage 2 - Wijkanalyses			
Bijlage 3 - Aangenomen motie Doelen en middelen voor Arnhem Oost Aanpak (20M253)			
Raadsvoorstel "Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost"			
Bijlage 1 - Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost			
Bijlage 2 - Bidbook: Achter de voordeur in Arnhem-Oost			
Bijlage 3 - Klimaatfonds Toets Aanvraag Volkhuisvestingsfonds Arnhem-Oost aan kaders voor de besteding van het Klimaatfonds			

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 574142

Onderwerp: Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost'

Voorstel

1. De uitgangspunten, doelen en ontwikkellijnen voor de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost (Een doorbraak voor Arnhem-Oost) vast te stellen als richtinggevend kader voor deze aanpak.
2. Het college van burgemeester en wethouders de opdracht te geven om de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost samen met bewoners en andere partners langs de ontwikkellijnen verder uit te werken in uitvoeringsplannen (zoals bijvoorbeeld plan van aanpak Volkshuisvestingsfonds).

Inleiding

De wijken Geitenkamp, Klarendal, Presikhaaf, Arnhemse Broek en Malburgen (samen 'Arnhem-Oost') kampen met aanzienlijke problemen en kennen veel kwetsbare bewoners. Bewoners met verminderde zelfredzaamheid die veel zorg, ondersteuning of begeleiding nodig hebben. Tegelijkertijd met een toename van kwetsbare groepen neemt ook de overlast van bewoners onderling toe. Corona versterkt deze trends. Er is sprake van toename van schulden, toename van werkloosheid, nieuwe kwetsbare groepen, een toename van faillissementen, krimp van innovatieve sectoren en uitstel of afstel van investeringen. De problematiek in kwetsbare wijken wordt steeds scherper zichtbaar, geconcentreerder - en de noodzaak voor oplossingen urgenter.

Met de Arnhem-Oost-aanpak willen wij deze situatie langjarig aanpakken en duurzaam verbeteren. In de wijken, mét de wijken en in samenwerking met maatschappelijke partners en andere overheden. De totale opgave in Arnhem-Oost, om echt de veerkracht in de vijf wijken terug te krijgen, gaan de middelen van de betrokken partijen (ruim) te boven. Aanvullende fondsen om leefbaarheid langjarig aan te pakken blijven ook in de toekomst nodig. In Arnhem kennen we grootstedelijke problemen zonder grootstedelijke middelen. Vooral noemen wij hier als partners bij investeringen het Rijk en de provincie Gelderland, medeondertekenaars van de Woondeal, van waaruit de Arnhem-Oost-aanpak gestalte krijgt.

Iets meer dan een jaar geleden tekenden de gemeenten Arnhem en Nijmegen, de regio, de provincie Gelderland en het Rijk de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen, een samenwerkingsagenda voor de regionale woningbouwopgave. Belangrijk onderdeel is een kernafspraak over leefbaarheid, waarin de regio - en daarbinnen de stad Arnhem - en de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) afspreken om stadvernieuwing gezamenlijk een nieuwe, langjarige impuls te geven. Door prioriteit te geven aan acties en initiatieven die niet alleen woningbouw mogelijk maken, maar die ook verbonden zijn met de sociale opgaven in onze wijken, die de leefomgeving verbeteren, die bijdragen aan lokale werkgelegenheid en de economische kracht van onze stad versterken. Wij willen daarmee vooral de leefbaarheid van de wijken en de kansen van de inwoners vergroten.

GEMEENTE Arnhem

Manifest
Het komen tot een stadsvernieuwingsprogramma Arnhem-Oost staat niet op zichzelf: BZK maakte sinds eind 2019 afspraken over in totaal 16 gebieden die volgens de Leefbarometer 2018 tot de slechtste categorie wat betreft leefbaarheid- en veiligheidsproblematiek worden gerekend. Het gaat om gebieden waar net als in Arnhem-Oost sprake is van een combinatie en cumulatie van opgaven op het gebied van onderwijs, werk, armoede, veiligheid en leefbaarheid, wonen en gezondheid. De gemaakte afspraken moeten leiden tot een meerjarige rijksinzet ten behoeve van een integrale maatwerkaanpak voor deze stedelijke vernieuwingsgebieden, nu nog onder de noemer van het interbestuurlijk programma Leefbaarheid en Veiligheid. De 15 gemeenten waarin deze gebieden liggen, hebben zich verenigd en aangesloten bij het Manifest 'Kom op voor de meest kwetsbare gebieden'.

Gebiedsgerichte aanpak
De gemaakte afspraken moeten dus leiden tot een meerjarige rijksinzet ten behoeve van een integrale maatwerkaanpak van deze stedelijke vernieuwingsgebieden. Ondertussen zijn wij in Arnhem al gestart. Het beleidskader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost' schetst de contouren van de aanpak in de vijf wijken van Arnhem-Oost; de uitgangspunten en doelen voor de gebiedsgerichte aanpak waarmee wij voor doorbraken willen zorgen in Arnhem-Oost. Hiermee geven we ook invulling aan de motie "Doelen en middelen voor Arnhem Oost Aanpak" d.d. 11 november 2020 (20M253). Deze unaniem aangenomen motie ondersteunt de door het college ingezette urgente en gerichte aanpak die noodzakelijk is voor deze gebieden.

In deze motie vraagt uw raad namelijk aan ons om:
1. In nauwe samenwerking met de teams leefomgeving en een brede vertegenwoordiging van bewoners uit deze wijken een integraal, samenhangend maar beknopt lange termijnbeleid te formuleren voor de Arnhem Oost Aanpak;
2. Dit beleid, inclusief concrete, meetbare doelen en de daarvoor benodigde middelen, uiterlijk in mei 2021 aan de raad aan te bieden;
3. In de periode tot de raad dit beleid vaststelt, voortvarend aan de slag te gaan met de problemen op het gebied van wonen, veiligheid, zorg en armoede in deze wijken.

De integrale aanpak, de bijzondere ambitie, de ontwikkellijnen en de werkwijze sluiten aan bij de vraag uit de motie: samenhangend, lange termijn, beknopt en ook opgehaald en besproken met bewoners en partners in de wijken. Concrete, meetbare doelen zijn en worden via de uitvoeringsplannen ingevuld.

Nota bene: wij zijn al begonnen.
Na het sluiten van de Woondeal zijn wij reeds begonnen met het verder invullen en vormgeven van de Arnhem-Oost-aanpak, een en ander ook in lijn met uw motie "Doelen en middelen voor Arnhem Oost Aanpak". Er zijn voortdurende gesprekken om landelijke regelingen, subsidies en wetgeving te richting naar Arnhem-Oost. In allerlei voorstellen van ons ziet u Arnhem-Oost al terug: of het nou gaat om het Brede Offensief Tegen Ondermijnende Criminaliteit, Jeugd Aan Zet, of de buurtconciërges en straatcoaches.
Een ander voorbeeld hiervan is de aanvraag Volkshuisvestingsfonds als deel van ontwikkellijn 4.

Met nadruk start of eindigt het niet hier: we zitten al midden in het begin van de Arnhem-Oost-aanpak. Dit beleidskader is echter een belangrijke mijlpaal voor de verdere samenwerking en invulling, samen met onze partners binnen en buiten de stad, de bewoners van Arnhem-Oost en uw raad

Beoogd effect

Een richtinggevend kader vaststellen voor een integrale Arnhem-Oost-aanpak die lange termijn *commitment* laat zien in en buiten Arnhem(-Oost) en de verdere basis vormt voor verdere uitvoering samen met bewoners, ondernemers en andere partners.

Argumenten

1.1 **Analyse: urgentie per wijk in beeld**

Op basis van data van het team Onderzoek en Statistiek van de gemeente Arnhem, andere beschikbare informatie bij de gemeente, BZK en in wijkgesprekken met wijkprofessionals, betrokken bewoners en ondernemers, is per wijk in Arnhem-Oost een analyse gemaakt. Hierin is het beeld bepaald van het karakter en de kenmerken van de wijk, de samenstelling, urgente multiproblematiek en aangrijpingspunten voor oplossingen en belangrijke katalysatoren voor (sociale) vooruitgang.
De analyses per wijk zijn als bijlage bij dit raadsvoorstel toegevoegd.

In zijn ambitie en de werkwijze is de Arnhem-Oost-aanpak op de analyses van BZK (zoals de leefbarometer) en deze wijk analyses gestoeld. Via thema-sessies en brainstorms, is het college gekomen tot een ambitie en ontwikkellijnen voor de Arnhem-Oost-aanpak met perspectief voor jongeren en andere bewoners. Vervolgens zijn in een tweede ronde wijkgesprekken de volgende stappen in de wijk en mogelijke samenwerkingsvormen verder verkend.

Naast dit alles is ook de Arnhem-Oost Kring geformeerd: een actiegerichte denktank van betrokken Arnhemmers en anderen met een hart voor de wijken in Arnhem-Oost die veel ervaring en een netwerk hebben op de gebieden die relevant zijn voor de Arnhem-Oost-aanpak en waarin we ook samenwerken met BZK.

Onze ambitie

De hoofdambitie van de Arnhem-Oost-aanpak is dat iedere jongere in Arnhem-Oost dezelfde kansen heeft als elke andere jongere in Arnhem en Nederland. Daarvoor is een langjarige beweging nodig.

De urgentie van de multiproblematiek in de kwetsbare buurten van Arnhem-Oost, de wijkanalyses en de behoefte aan en afspraak over een langjarige, gebiedsgerichte aanpak, leidt ertoe dat wij voor onze ambitie en aanpak bewust kiezen voor een termijn van 18 jaar.

Juist omdat wij denken dat deze aanpak zo belangrijk is voor een nieuwe generatie, stellen wij het perspectief van jongeren centraal in onze richtinggevend kader voor Arnhem-Oost. Daar waar ambities en doelen niet specifiek gericht zijn op jongeren zelf, zijn ze tenminste randvoorwaardelijk voor hun ontwikkeling.

Over 18 jaar zien wij dan ook graag voor ons dat in Arnhem-Oost:

- Het aantal kinderen dat opgroeit in armoede is aanzienlijk gezakt.
- Alle jongeren die de mogelijkheden hebben om een startkwalificatie te hebben, halen die ook.
- Jongeren zijn gezond, zowel fysiek als mentaal en maken minder gebruik van Jeugdzorg.
- Jongeren kunnen en willen blijven wonen in de wijk waar ze zijn opgegroeid.
- Jongeren spreken en schrijven Nederlands (B1 niveau) naar hun beste kunnen.

- Alle kinderen in Arnhem-Oost groeien op in een omgeving waar werken normaal is.
- De ouders, leraren, buren, vrienden, werkgevers zijn trots op wat er in hun wijk met hun jeugd is gebeurd.

Deze ambitie moet werkelijkheid worden doordat opeenvolgende colleges, gemeenteraden, bewoners, partners en andere bondgenoten in de stad, de provincie en op rijksniveau zich hebben toegelegd aan langjarig commitment. Het betekent dan ook niet dat alle doorbraken al bedacht zijn. Deze willen we juist samen verder ontwikkelen ruimte voor geven.

Het langetermijnperspectief van 18 jaar maakt de Arnhem-Oost-aanpak uniek. Het nodigt uit tot een andere manier van denken en kijken naar oplossingen. Het maakt oplossingen mogelijk die veel verder in de tijd liggen. Er moet ruimte zijn om na te denken en te experimenteren. Ook voor het bouwen van netwerken die het verschil maken moet je tijd en het vertrouwen hebben.

Vier ontwikkellijnen
Deze langjarige beweging waarbij sociale en fysieke aanpak steeds zoveel mogelijk worden gecombineerd, zijn vertaald in vier ontwikkellijnen. Deze vier ontwikkellijnen vormen tezamen een integraal perspectief op de uitdagingen in de vijf wijken van Arnhem en komen allen ten goede aan meer kansen en perspectief voor een nieuwe generatie. De nadruk ligt in deze wijkaanpak op de combinatie tussen sociaal en fysiek. De ontwikkellijnen vormen samen met de wijkanalyses en andere analyses een leidraad om te komen tot de ambities over 18 jaar. De doelen voor de komende 4 jaar worden opgenomen in de wijkuitvoeringsplannen. De ontwikkellijnen zijn niet alleen een doel om naartoe te werken, maar iets waar wij elke dag in de buurt mee bezig willen zijn.

1. Bewoners voelen zich vrij, veilig en verbonden met elkaar in hun wijk, waar zij trots op zijn
Deze eerste ontwikkellijn is gericht op de sociale cohesie in de wijk. Een eerste voorwaarde daarvoor is altijd: veiligheid. Elke wijk heeft een wijkveiligheidsaanpak op maat. Een tweede voorwaarde naast veilig is dat men zich vrij voelt. Vrij om te zijn wie je bent. Mee kunnen doen in de wijk. Niemand wordt uitgesloten. Discriminatie is onacceptabel. Ten derde willen wij weer dat wij ons met elkaar verbonden voelen in plaats van de anonimiteit en eenzaamheid die wij tegen zijn gekomen in de wijkanalyse. Een vierde voorwaarde is de beheersing van de taal om mee te doen in onze samenleving.

2. Alle jongeren kunnen zich ontwikkelen in een cultuur waarin de persoonlijke ontwikkeling centraal staat en alle bewoners zijn aan het werk als ze dat kunnen of doen mee
Iedereen onderstreept het belang van een goede opleiding. Goed betekent voor ons naast excellent onderwijs, ook dat alle kinderen de vrijheid hebben de opleiding te doen die zij willen en aankunnen. En om aandacht te hebben voor de persoonlijke ontwikkeling om je staande te kunnen houden en voor jezelf op te komen. Je talenten te kunnen ontplooien.

3. Iedere bewoner kan rondkomen, en leeft gezond - zowel fysiek als mentaal
Arnhem-Oost heeft de ambitie om voorwaarden te creëren voor een goede sociale basis. Het uitgangspunt is dat bewoners financieel en sociaal redzaam zijn. Wij zetten daarom fors in op het terugdringen van schulden. In het gezond leven staat bewegen en een gezond levenspatroon centraal. In elke wijk wordt de ontwikkeling gestimuleerd dat park of straat ruimte biedt aan ontmoeting, scholing, cultuur, bewegen en sporten.

4. Opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte
In heel Arnhem-Oost moeten kwalitatief goede woningen staan en een leefomgeving die niet alleen schoon, heel en veilig is, maar juist leuk, uitdagend en groen. De fysieke opgave van Arnhem-Oost moet bezien worden vanuit de verstedelijkingsopgave en de ontwikkelingen die al gaande zijn. Kansengelijkheid bevorderen vanuit het oogpunt van wonen en openbare ruimte heeft als basis het zorgdragen voor goede woningen en leefomgeving. De woonbeleving moet bijdragen aan de fysieke en mentale gezondheid van inwoners.

Typisch Arnhem-Oost
Bij de Arnhem-Oost-aanpak draait het steeds om het versnellen van processen, intensiveren van oplossingen of doorbreken van dillema's. Zo willen wij werken. Samenhang en samenspel zoeken tussen interventies en inspanning van gemeente en partners. Samenbrengen van initiatieven. Er is immers sprake van een integrale aanpak. De sociale aanpak moet het fysieke versterken en andersom. Het gaat steeds over een plus, of een doorbraak - niet om meer van wat wij al deden. De Arnhem-Oost-aanpak zoekt wel aansluiting bij dat wat al wel goed gaat, en haakt aan bij bestaande of te ontwikkelen visies, zoals bijvoorbeeld in het sociaal domein en het Ontwikkelperspectief Spoorzone Arnhem-Oost.

De Arnhem-Oost-aanpak pakken wij daarnaast nauwgezet en in samenhang met de ontwikkeling van andere preventiewijken op. De aanpak in Arnhem-Oost zal ons veel leren om in die wijken te kunnen voorkomen wat in Arnhem-Oost de wijken kwetsbaar heeft gemaakt. Om achteruitgang tijdig te signaleren en op ontwikkelingen in te kunnen springen, zorgen we voor continue monitoring van alle Arnhemse wijken. De nieuwe monitor wordt in het najaar van 2021 uitgevoerd in alle Arnhemse wijken.

2.1 Ontwikkellijnen uitwerken in uitvoeringsplannen

Nadere invulling en uitvoering van projecten, initiatieven en maatregelen krijgen vorm in uitvoeringsplannen, waarbij het belangrijk is dat die samen met bewoners en andere partners vorm krijgen. Met het vormgeven en uitvoeren van individuele projecten, etc. wordt overigens niet gewacht tot vaststelling van de uitgangspunten - we beginnen zoveel mogelijk alvast.

Een voorbeeld hiervan is de aanvraag Volkshuisvestingsfonds als deel van ontwikkellijn 4. Vooruitlopend op de meerjarige rijksinzet voor Arnhem-Oost als totaal is begin dit jaar de Regeling specifieke uitkering herstructurering volkshuisvesting, ook wel het Volkshuisvestingsfonds (VHF) genoemd, aangekondigd. Met deze uitkering kunnen gemeenten investeren in de verbetering van woonkwaliteit, leefomgeving en verduurzaming in kwetsbare gebieden. Arnhem heeft hiervoor op 18 mei een aanvraag voor een uitkering uit het VHF ingediend om te dienen als doorbraak voor een deel van de fysieke component van de Arnhem-Oost-aanpak. Naast uitvoeringsplannen op thema zoals het VHF maken we ook uitvoeringsplannen per wijk. Iedere wijk is immers uniek, heeft andere urgenties, problemen en kansen.

Omdat bewonersparticipatie en het inzetten op de juiste doorbraken van groot belang is, én het steeds zoeken naar (alternatieve) aanvullende financiering enige onzekerheid met zich mee brengt, zijn uitvoeringsplannen nog niet in detail uitgewerkt - we willen dit juist met bewoners en andere partners in Arnhem-Oost doen. Het (cofinancierings)geld is daarom al wel gereserveerd zodat we wendbaar kunnen inspringen op de te verwachten rijksinzet, en gericht kunnen bijdragen aan benodigde doorbraken die duidelijk worden in de uitwerking met andere partners.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *Lange termijn is altijd onzeker*
Dat voor Arnhem-Oost een lange termijn aanpak nodig is, maakt dat ambities, doelen, etc. per definitie onzeker zijn. Een ambitieuze ambitie kan wel (elke dag) richting geven en toont *commitment*. Periodieke voortgangsrapportages, -gesprekken en bijsturing maken een lange termijn aanpak wendbaar en betrouwbaar ondanks de lange termijn. Een lange termijn vraagt wel nader *commitment* van opeenvolgende raden en colleges, om vertrouwen in Arnhem-Oost te behouden.

1.2 *Participatie heeft veel aandacht nodig*
Inbreng van bewoners en andere partners is dé essentie van de Arnhem-Oost-aanpak. Het is van groot belang om daarbij zorg te dragen dat een zoveel mogelijk bewoners zich gehoord voelen - ook als daar alternatieve participatietrajecten voor nodig zijn (van deur tot deur aankloppen, WhatsApp groepen, etc.). Wij realiseren ons desondanks dat er is altijd een groep die je niet zult bereiken.

1.3 *De kans bestaat dat verdere rijksinzet uitblijft*
Hoewel wij dit niet verwachten, kan het zijn dat verdere rijksinzet voor Arnhem-Oost in het regeerakkoord uitblijft.

Participatie

Een aanpak zoals de Arnhem-Oost-aanpak kan niet zonder inbreng van bewoners, ondernemers en andere partners in de wijken van Arnhem-Oost, en breder in de stad. De directe betrokkenheid van de wijk bij de Arnhem-Oost-aanpak past ook in een Arnhemse traditie van bewonersparticipatie. Voor de verdere participatie rond uitvoeringsprogramma's wordt een apart participatietraject (op maat) uitgewerkt.

De totstandkoming van de uitgangspunten en doelen voor de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost hebben hun eigen participatietraject gekend: samen met BZK en de afdeling Onderzoek & Statistiek van de gemeenten werden wijkanalyses gemaakt en deze zijn per wijk in Arnhem-Oost besproken en verder vorm gegeven in wijksessies met professionals, bewoners en ondernemers, per wijk steeds één sessie aan het begin van het traject (na het tekenen van de Woondeal) en een tweede de afgelopen twee maanden. De uitkomsten bieden veel aanknopingspunten voor lange en korte termijn doorbraken en initiatieven in Arnhem-Oost.

Daarnaast is er op 26 november 2020 een informatiesessie met de raad geweest, en is een 'Arnhem-Oost Kring' gestart: een verzameling betrokken stakeholders in de stad die kunnen fungeren als actiegerichte denktank, met vertegenwoordigers uit bijvoorbeeld het onderwijs, veiligheid en politie, het bedrijfsleven en de woningbouwcorporaties en BZK

Financiën

De verwachting is dat de komende jaren meerdere regelingen vanuit het Rijk komen gericht op kwetsbare gebieden die als multiplier werken voor investeringen in Arnhem met als vereiste dat wij ook zelf investeren. Om te kunnen werken aan het aanpakken van de problematiek in onze kwetsbare

wijken zijn (eveneens) middelen nodig. Deze kunnen vaak worden ingezet als cofinanciering voor externe middelen.

In de Perspectiefnota 2022-2025 is de financiële vertaling van de Arnhem-Oost-aanpak opgenomen. Voor het regeerakkoord is door het ministerie van Binnenlandse Zaken samen met 15 gemeenten ingezet op een investering van € 400 miljoen voor 16 gebieden per jaar. Voor Arnhem kan dit (afhankelijk van nog vast te stellen verdeelsleutels) een jaarlijks budget opleveren tussen de € 15 en € 20 miljoen. Hiervoor is cofinanciering noodzakelijk. Voorstel is om hiervoor alvast in 2022 €1,5mln en vanaf 2023 2 miljoen jaarlijks structureel te reserveren om daarmee de toekenning van budgetten vanuit het rijk te mobiliseren.. Een deel hiervan wordt ingezet ten behoeve van de aanvraag voor het Volkshuisvestingsfonds (zie separaat raadsvoorstel). Over de inzet van de overige middelen zullen separate voorstellen aan de raad worden voorgelegd en/of nadere spelregels voor inzet hiervan worden voorgelegd.

De veiligheid in de wijken heeft de laatste jaren extra aandacht gekregen wat heeft geleid tot het formuleren van prioriteiten in acht gebieden. De situatie in de Arnhemse wijken maakt dat de huidige capaciteit om in de wijken slagvaardig te kunnen werken onvoldoende is. Om die reden breiden wij veiligheid uit met 2fte , waarbij dekking (€200.000/jaar) plaatsvindt binnen de genoemde middelen voor de Arnhem-Oost-aanpak.

Binnen de Arnhem-Oost-aanpak worden er ook kosten gemaakt voor organisatie. Hiervoor ramen wij in 2021 € 250.000 en in 2022 en 2023 € 500.000 per jaar. Deze inzet wordt grotendeels vanuit de middelen voor anticyclisch investeren die al in de begroting zijn opgenomen en een bijdrage van BZK die binnen de aanvraag Volkshuisvestingsfonds is opgenomen. Het restant van circa € 500.000 wordt gedekt uit de algemene middelen.

Uitvoering

Met deze Arnhem-Oost-aanpak doet Arnhem iets dat uniek is in Nederland. Dit kán in Arnhem door de jarenlange ervaring met de wijkaanpak. Ook voor de Arnhem-Oost-aanpak gelden de uitgangspunten: dichtbij en bereikbaar voor bewoners, weten wat er speelt en ruimte bieden aan initiatieven en ideeën uit de wijk.

De Arnhem-Oost-aanpak is een programma dat vraagt om een stevige stedelijke aansturing waarbij steeds afstemming plaatsvindt met de andere Arnhemse programma’s en de teams leefomgeving en dat er uiteraard goede contacten met de stakeholders in de stad zijn.

Onder de vlag van Arnhem-Oost worden zowel onderdelen van de wijkprogramma's versterkt, als wordt invulling gegeven aan stadsbreed gestelde doelen als de mensen aan het werk, minder mensen in een uitkering, de energietransitie, schooluitval. Arnhem-Oost is daarmee een katalysator voor de opgaven in kwetsbare wijken.

Na vaststelling van het richtinggevend kader door de raad gaat het college verder met het verder uitwerken van uitvoeringsplannen. Jaarlijks zal het college de raad via een voortgangsrapportage informeren over de stand van zaken. Indien daar aanleiding voor is, zullen uiteraard separate raadsvoorstellen naar de raad komen, zie bijvoorbeeld het Volkshuisvestingsfonds.

Communicatie

Deze aanpak wordt via een gezamenlijk persbericht met de aanvraag Volkshuisvestingsfonds naar buiten gebracht.

Over alle deelprojecten en -initiatieven wordt richting raad en bewoners steeds nader gecommuniceerd. De uitgangspunten en doelen voor de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost (Een doorbraak voor Arnhem-Oost) worden gedeeld met bewoners en andere partners. De Arnhem-Oost-aanpak krijgt een online platform, maar er wordt ook toenadering gezocht tot bestaande wijkmedia en huis-aan-huis-communicatie. Voor de participatie wordt een apart participatietraject uitgewerkt en gedeeld met de raad.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost', uitgangspunten en doelen voor de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost.
- Bijlage Wijkanalyses
- Aangenomen motie Doelen en middelen voor Arnhem Oost Aanpak (20M253)

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	574142

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders 18 mei 2021, nummer 574142;

gelet op artikel 108 van de Gemeentewet,;

besluit:

1. De uitgangspunten, doelen en ontwikkellijnen voor de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost (Een doorbraak voor Arnhem-Oost) vast te stellen als richtinggevend kader voor deze aanpak.
2. Het college van burgemeester en wethouders de opdracht te geven om de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost samen met bewoners en andere partners langs de ontwikkellijnen verder uit te werken in uitvoeringsplannen (zoals bijvoorbeeld plan van aanpak Volkshuisvestingsfonds).

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Geitenkamp
Klarendal
Presikhaaf
Arnhemse Broek
Malburgen

ONDERWERP
Arnhem-Oost-aanpak

Een doorbraak voor Arnhem-Oost

Uitgangspunten en doelen voor de gebiedsgerichte aanpak Arnhem-Oost

GEMEENTE Arnhem

Voorwoord

Er is een kloof gegroeid tussen mensen en gebieden in ons land. De omstandigheden waarin mensen moeten leven, zijn ongelijk verdeeld. Te veel mensen staan op achterstand. We zien dat ook in onze stad: in de vijf wijken Geitenkamp, Presikhaaf, Klarendal, Arnhemse Broek en Malburgen. Arnhem-Oost.

Achter de voordeuren daar reikt de stip op de horizon vaak niet verder dan het einde van de week. Zij zijn niet bezig om te leven, maar om te overleven. Arnhemse gezinnen worstelen daar met financiële stress. Met laaggeletterdheid. Ze worden verlamd door de brievenbus die uitpuilt van ongeopende enveloppen met onbegrijpelijke brieven. En er groeien kinderen op die soms in hun leven nooit iemand hebben gekend die een baan heeft.

Wij zien dat, maar veel van de mensen die er wonen, hebben het gevoel dat zij helemaal niet gezien worden. Daarom is het urgent om hen te laten weten dat ze gezien worden. Zo'n ongelijke situatie vraagt om een urgente, en gerichte aanpak. Deze wijken verdienen het om stevig te investeren.

Elk Arnhems kind verdient een thuis in een buurt waar je goed woont. Een omgeving die je niet omlaag trekt, maar opstuwt. Waar je kan zijn wie je bent. Waar het veilig is als je uit je raam kijkt, en waar je naar een goede school kan gaan om het beste uit jezelf te halen. Want onderwijs is een sleutel naar het goede leven. Dat is beschaving.

En dat is waarom onze aanpak om de ongelijkheid in kwetsbare buurten met voorrang te verbeteren, nog meer noodzaak heeft gekregen. Omdat we vinden dat dat beschaving is.

We sluiten bondgenootschappen om de wijken waar het niet goed gaat met werk, onderwijs, of veiligheid - op te stuwen tot wijken waar ieder kind opgroeit met een toekomst die schijnt en veelbelovend is, in plaats van vol met drempels en donderwolken.

Daar gaat het om bij kinderen die wonen in Arnhem-Oost, dat er mensen zijn die in hen geloven, die geloven in hun toekomst. Dat is zo typisch Arnhem: problemen doorstaan en bouwen aan onze toekomst. Dan benutten we al dat talent en al die potentie in Arnhem-Oost. Dan wordt een ieder gezien, krijgt elke wens, elke droom, in Arnhem zijn kans.

"In Arnhem-Oost staat het water bij onze bewoners tot aan de lippen, onze mensen hier leven zo veel armer, zieker en korter dan in vrijwel alle andere buurten in ons land. Terwijl wij gezinnen kunnen optillen met gerenoveerde woningen, het beste onderwijs, actieve sportclubs, oplettende zorg en beschermende veiligheidsdienaren: van overleven naar léven. In de pedagogische wijk waar iedereen de ouders helpt".

Ahmed Marcouch, burgemeester van Arnhem

Woondeal en Arnhem-Oost-aanpak

In maart 2020 tekenden de gemeenten Arnhem en Nijmegen, de regio, de provincie Gelderland en het Rijk de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen, een samenwerkingsagenda voor de regionale woningbouwopgave. Belangrijk onderdeel is een kernafspraak over leefbaarheid, waarin de regio - en daarbinnen de stad Arnhem - en de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) afspreken om stadvernieuwing gezamenlijk een nieuwe, langjarige impuls te geven. Deze aanpak wordt een integraal stadsvernieuwingsprogramma voor de vijf meest kwetsbare wijken van Arnhem (Geitenkamp, Klarendal, Presikhaaf, Arnhemse Broek, Malburgen), samen onder de noemer 'Arnhem-Oost' en 'Arnhem-Oost-aanpak'.

Arnhem-Oost als onderdeel van 16 gebieden in Nederland

De afspraak over een stadsvernieuwingsprogramma staat niet op zichzelf: BZK maakte sinds eind 2019 afspraken over in totaal 16 gebieden in Nederland die volgens de Leefbarometer 2018 tot de slechtste categorie wat betreft leefbaarheid- en veiligheidsproblematiek worden gerekend. Het gaat om gebieden waarvan sprake is van een combinatie en cumulatie van problemen op het gebied van onderwijs, werk, armoede, veiligheid, wonen en gezondheid.

Gebiedsgerichte aanpak

De gemaakte afspraken moeten leiden tot een meerjarige rijksinzet ten behoeve van een integrale maatwerkaanpak van deze stedelijke vernieuwingsgebieden. Ondertussen zijn we in Arnhem al gestart. In dit document leest u de uitgangspunten en doelen voor de gebiedsgerichte aanpak waarmee we voor doorbraken willen zorgen in Arnhem-Oost.

Onze ambitie voor Arnhem-Oost

De langjarige beweging van de Arnhem-Oost-aanpak heeft een nieuwe talentvolle generatie van sterke persoonlijkheden als perspectief. Een generatie die opgroeit met gelijke kansen en durft te dromen over een betere toekomst. Een generatie die vrij, gezond en kansrijk opgroeit. Een generatie voor wie geen brug te ver is.

Over 18 jaar zien we daarom graag voor ons dat in Arnhem-Oost:

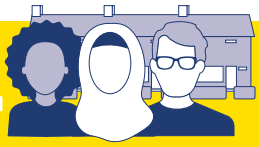
- Het aantal kinderen dat opgroeit in armoede drastisch is afgenomen.
- Alle jongeren die de mogelijkheden hebben om een startkwalificatie te hebben, die ook halen.
- Jongeren gezond zijn, zowel fysiek als mentaal, en minder gebruik van Jeugdzorg maken.
- Jongeren kunnen en willen blijven wonen in de wijk waar ze zijn opgegroeid.
- Jongeren Nederlands (B1 niveau) spreken en schrijven naar hun beste kunnen.
- Alle kinderen groeien op in een omgeving waar werken normaal is.
- Ouders, leraren, buren, vrienden, werkgevers trots zijn op wat er in hun wijk met hun jeugd is gebeurd.

Deze ambitie moet werkelijkheid worden doordat opeenvolgende colleges, gemeenteraden, bewoners, partners en andere bondgenoten in de stad, de provincie en het rijk zich hebben toegelegd aan langjarig commitment: de lange adem - het toewerken naar een horizon die wordt geïnspireerd door het beter willen maken voor volgende generaties - dat heeft het verschil gemaakt. **Daardoor heeft iedere jongere in Arnhem-Oost dezelfde kansen als elk ander jongere in Nederland**. En is de hele stad vooruit gegaan door de vooruitgang in deze wijken.

4 ontwikkellijnen voor Arnhem-Oost

Om een omslag te maken in 18 jaar redeneren wij vanuit een opgroeiende generatie - waarbij niet alleen de focus ligt op individuele kinderen maar ook op de omgeving en de mensen rondom hem of haar: het sociale weefsel in de wijk. De volgende ontwikkellijnen vormen tezamen een integraal perspectief op de uitdagingen in de vijf wijken van Arnhem-Oost en komen allen ten goede aan meer kansen, ontwikkeling en perspectief voor een nieuwe generatie. Dit zijn de pijlers onder onze aanpak. Daarbij worden sociale en fysieke aanpak steeds zoveel mogelijk gecombineerd. De ontwikkellijnen vormen samen een leidraad om te komen tot de ambities over 18 jaar. Ze zijn niet alleen een doel om naartoe te werken, maar iets waar we elke dag in de buurt mee bezig willen zijn.

1

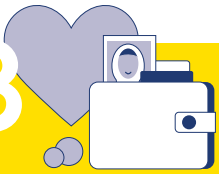
Bewoners voelen zich vrij, veilig en verbonden met elkaar in hun wijk, waar zij trots op zijn.

2

Alle jongeren kunnen zich ontwikkelen in een cultuur waarin de persoonlijke ontwikkeling centraal staat en alle bewoners die dat kunnen zijn aan het werk of doen op een andere manier mee.

3

Iedere bewoner kan rondkomen, en leeft gezond - zowel fysiek als mentaal.

4

In Arnhem-Oost is het opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte.

1

Bewoners voelen zich vrij, veilig en verbonden met elkaar in hun wijk, waar zij trots op zijn.

Mensen maken met elkaar de wijk. Je leeft, woont, vermaakt je, leert, sport en werkt er. Je doet er boodschappen, speelt op straat en ontmoet elkaar. Voor ieder mens is het belangrijk om gezien te worden, ergens bij te horen en ertoe te doen. Deze ontwikkellijn is daarom gericht op de sociale cohesie in de wijk. Zorgen dat bewoners naar elkaar omkijken en een schouder bieden als het nodig is. En dat je je vrij voelt om te zijn wie je bent. Een eerste voorwaarde daarvoor is altijd: veiligheid. Veiligheid creëer je door enerzijds te handhaven en anderzijds door een veilige omgeving te stimuleren. Veilig doordat criminaliteit wordt aangepakt en hufterig en asociaal gedrag niet worden geaccepteerd. Zo voorkomen we verloedering van de buurt en voel je je veilig op straat. En als het mis is dan pakken we het samen op: schoon, heel en veilig. Elke wijk heeft een wijkveiligheidsaanpak op maat.

Een tweede voorwaarde naast veilig is dat men zich ook vrij voelt. Vrij om te zijn wie je bent, mee kunnen doen in de wijk. Niemand wordt uitgesloten, voor iedereen is er ruimte om te leven en te wonen. Discriminatie is onacceptabel.

Ten derde willen we ons met elkaar verbonden voelen in plaats van de anonimiteit en eenzaamheid. Mensen hebben behoefte aan continuïteit, aanwezigheid en informaliteit in hun contacten. We willen daarom ontmoetingsplaatsen creëren in de wijk om die relaties op te bouwen. Naast de wijkcentra waar iedereen al gebruik van kan maken zijn ontmoetingsplekken plekken waar bewoners elkaar treffen van in de plint van een flatgebouw, de sportkantine of een bankje op straat.

Een vierde voorwaarde is de beheersing van de taal om mee te doen in onze samenleving. Of je nu uit het buitenland komt of hier geboren bent of om wat voor reden dan ook niet de taal machtig bent.
En we willen weer dat bewoners trots zijn op hun wijk door initiatieven te steunen om de wijk een leuke en fijne plek te maken. Trots betekent je verantwoordelijk voelen voor het wel en wee in de wijk en de bewoners. Trots omdat je wijk positief in het nieuws komt, omdat je er met plezier leeft.

2

Alle jongeren kunnen zich ontwikkelen in een cultuur waarin de persoonlijke ontwikkeling centraal staat en alle bewoners die dat kunnen zijn aan het werk of doen op een andere manier mee.

Iedereen onderstreept het belang van een goede opleiding. Goed betekent voor ons naast excellent onderwijs, ook dat alle kinderen de vrijheid hebben om de opleiding te doen die zij willen en aankunnen. En om aandacht te hebben voor de persoonlijke ontwikkeling om je staande te kunnen houden en voor jezelf op te komen. Je talenten te kunnen ontplooien. We stellen ons een pedagogische wijk voor waarbij ouders betrokken zijn en hun kind kunnen ondersteunen op hun niveau, eventueel met begeleiding en coaching. Betrokken ouders, doordat ze weten hoe het gaat met hun kinderen op school, maar ook doordat ze meedoen op school door over hun leven en werk te komen vertellen of activiteiten te organiseren.

Rolmodellen uit het echte leven werpen een blik op de toekomst voor de kinderen uit hun wijk. Andere bewoners springen bij om kinderen te helpen bij hun ontwikkeling en toegang te geven tot hun netwerken. Waarbij scholen betrokken zijn bij de wijk en een centrale rol innemen als het gaat om leren in de wijk. Scholen zijn daarom langer open, maken met bewoners en andere professionals naschoolse activiteiten in sport, spel en cultuur en zijn verbonden met Arnhemse ondernemers en in het bijzonder met de bedrijven en organisaties in hun wijk.

Die ondernemers zijn ook van belang om ervoor te zorgen dat bewoners werk vinden in hun stad. Dat gaat natuurlijk om bestaande werkgevers waar we al veel mee samenwerken, maar het betekent ook dat wij ondernemers gaan stimuleren om zich te vestigen rond Arnhem en in de wijken die zo veel mogelijk aansluiten bij de capaciteiten van de bewoners. We werken samen met buurtbaanbedrijven en andere wijkbedrijven. We creëren buurtwerkplekken in de wijken zoals buurtconciërges. Niet voor iedereen is er immers plek op de hedendaagse arbeidsmarkt met haar vele eisen. We willen de spiraal van generatiewerkeloosheid doorbreken: niet werken is niet meer normaal, tenzij je een goede reden hebt omdat het niet gaat. Dan wordt er gekeken wat iemand wel kan betekenen voor de wijk of de stad. Voor iedereen is het van belang om niet aan de zijlijn te staan, maar om mee te doen.

Iedere bewoner kan rondkomen, en leeft gezond – zowel fysiek als mentaal.

Arnhem-Oost heeft de ambitie om de voorwaarden te creëren voor een goede sociale basis. Het uitgangspunt is dat bewoners financieel en sociaal redzaam zijn. Wie kan rondkomen heeft geen dagelijkse stress. Stress zorgt er voor dat mensen van dag tot dag gaan leven en niet meer in de toekomst kijken. Het vernauwt je wereld en je mogelijkheden. Er liggen veel oorzaken ten grondslag aan stress. Geldzorgen is een van de belangrijkste. Stress van schulden, stress om de huur te kunnen betalen en daarmee een dak boven het hoofd. We zetten daarom fors in op het terugdringen van schulden. Dat doen we door achter de voordeur te komen als we een straat of woningen fysiek aan te pakken. We gaan dan proactief met de bewoners aan de slag om ze een goede start in hun nieuwe of opgeknapte woning of buurt te geven. Rondkomen heeft niet alleen te maken met schulden, er zijn genoeg mensen die geen schulden hebben maar wel de eindjes aan elkaar moeten knopen.

Hoewel we in de wijk gaan voor sociale stijging, moeten we eveneens erkennen dat het al heel mooi is als het leven van veel mensen stabieler kan worden. Hier is hulp bij zich staande houden en voorkomen van terugval de opgave. We zorgen daarom voor de beste professionals in kwetsbare wijken die aansluiting weten te vinden bij de bevolkingssamenstelling van de wijk. Tweetaligheid, kennis van verschillende achtergronden en het streetwise zijn in de frontlinie van het werk zijn kwaliteiten die we vragen van onze sociale werkers.

In een gezond leven staat bewegen en een gezond levenspatroon centraal. Het aanbod van advies op gezond levenspatroon wordt vergroot. De openbare ruimte wordt zodanig ingericht dat fysiek bewegen wordt bevorderd. Minder ruimte voor verkeer meer ruimte voor de mens. In elke wijk wordt een aantal fysieke locaties ontwikkeld tot een multifunctionele park of straat die ruimte biedt aan ontmoeting, scholing, cultuur, bewegen en sporten.

De plus van Arnhem-Oost zit in het steeds gezamenlijk oppakken met andere ontwikkellijnen. Het gebruik maken van alle contactmomenten met bewoners om naar elkaar om te zien en te vragen hoe het gaat en daarmee sociale problematiek aan te pakken als het wordt aangetroffen. Op deze manier willen we ook de 'zorgmijders' en de bewoners van wie we het niet weten bereiken. Elk fysiek project in Arnhem-Oost gaat gepaard met een achter-de-voordeur-aanpak.

4

In Arnhem-Oost is het opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte.

In heel Arnhem-Oost moeten kwalitatief goede woningen staan. De fysieke opgave van Arnhem-Oost moet bezien worden vanuit de verstedelijkingsopgave en de ontwikkelingen die al gaande zijn. Kansengelijkheid bevorderen vanuit het oogpunt van wonen en openbare ruimte heeft als basis het zorgdragen voor goede woningen. De woonbeleving moet bijdragen aan de fysieke en mentale gezondheid van inwoners.

De ambitie is dat elke bewoner prettig woont in een wijk die bij hem past. Dat betekent dat er goed gekeken moet worden naar de samenstelling van het woningaanbod. Waar nodig is dat ook het differentiëren van woningaanbod ter bevordering van diversiteit aan inkomensgroepen, veiligheid, sociale cohesie en de kans om in de eigen wijk door te groeien. Met het oog op de toekomst zal er straks meer behoefte zijn aan eenpersoonswoningen dan aan eengezinswoningen. En vanuit het licht om de samenstelling van de wijk meer te mengen tussen hoog en laag opgeleid zal ook daar het aanbod op moeten worden aangepast. En daarnaast zijn er in alle wijken nog woningen en buurten die toe zijn aan renovatie of sloop om zo een betere en duurzame woningvoorraad op te bouwen.

Met de woningcorporaties wordt in meerjarige plannen parallel gestart met achter-de-voordeur-aanpak en de ontwikkeling van de openbare ruimte. De ambitie is dat elk fysiek verbetertraject wordt gevolgd door een sociale uitvraag bij de bewoners. En in het vervolg wordt gestuurd op differentiatie van bewonerssamenstelling. De problematiek in de particuliere woningvoorraad wordt aangepakt door: het tegengaan van rotte kiezen en huisjesmelkers en het stimuleren van samenvoegen en andere woningverbeteringen. Dat kan ook betekenen dat een fysiek project wordt gestart vanuit de sociale opgave en noodzaak. De Arnhem-Oost aanpak kan hier versterken door voorfinanciering van onderdelen van projecten of door 'onrendabele toppen' van projecten te financieren. Andersom betekenen de fysieke opgaves kansen om nu de sociale en fysieke opgave aan elkaar te koppelen.

De wijken krijgen een steeds belangrijkere rol in de stad: als sociale ontmoetingsruimte zijn ze al in opkomst en waar mogelijk zal Arnhem-Oost dat versterken. Daarbij is het van belang dat het goed toeven is in Arnhem-Oost. Dat betekent een veel groenere leefomgeving: mooi openbaar groen met een meer klimaatbestendige inrichting. Een derde ontwikkeling is de trend om meer te bewegen. De openbare ruimte wordt een speelveld dat moet uitnodigen en verleiden om te bewegen. Dat vraagt om het fysiek verbinden van gebieden voor de bewoners.

Het uitnodigen door de omgeving te verfraaien en op buurt of wijkniveau bepaalde voorzieningen te treffen. De vierde ontwikkeling is dat wijken steeds meer ook de werkplek van de 21e eeuw worden. Dit impliceert in eerste instantie dat er in de verdichtende wijken meer ruimte voor voetgangers, meer zitgelegenheden, meer groene gebruiksruimten, meer ruimte voor bewegen en urban sports zal zijn. Dit houdt in dat er minder ruimte voor verkeer in de wijk zal zijn. In tweede instantie betekent dit dat een zorgvuldige (her)schikking van publieksfuncties, bedrijfspanden en andere werkruimten verlangd wordt. De buurt is niet meer alleen een woonbuurt. Het is ook een plek om te werken, voor vrije tijd en zorgfuncties, zoals scholen, sporten en kinderopvang.

Door al deze ingrepen komen de vijf wijken in 18 jaar tijd meer in balans, worden de woonmilieus verbeterd, en worden de doelen in het sociale en veiligheidsdomein ook door fysieke ingrepen ondersteund. De WOZ-waarde van alle woningen zal in 18 jaar tijd naar het Arnhemse gemiddelde groeien.

Doorbraakhouding Arnhem-Oost-aanpak

De Arnhem-Oost-aanpak onderscheidt zich, naast de genoemde ambities en ontwikkellijnen, door een 'doorbraakhouding'. We willen vanuit de Arnhem-Oost-aanpak steeds versnellen, intensiveren, of doorbreken. Hieronder wordt uiteengezet wat we daaronder verstaan.

Versnellen → **Intensiveren** → **Doorbreken**

Onorthodoxe oplossingen

We gaan zorgen voor een doorbraak in plaats van dat we (alleen) doorgaan met waar we mee bezig zijn. Dat wil niet zeggen dat er geen goede dingen gebeuren in Arnhem-Oost. Er zijn talloze prachtige initiatieven in de wijken. Daar sluiten we op aan, en dat wat goed gaat, gaan we versnellen en intensiveren - met een slagvaardige drang naar effect. Maar vanuit de Arnhem-Oost Aanpak zullen we altijd denken: wat is er nodig? Hoe kan het óók? Wat is de onorthodoxe oplossing waar een wijk naar snakt? Of een voor de hand liggende aanpak, waar normaal gesproken geen geld voor is. We staan open voor andere invalshoeken, kleine projecten met vernieuwende inzichten en houden zoveel mogelijk opties open om het goede te kunnen doen. Verandering is niet een vraag van meer controle, maar van het veranderen van denkbeelden door nieuwe verbindingen. Traditionele denkbeelden stellen wij ter discussie, waarbij we nadrukkelijk samenwerken en leren binnen de 16 stadsvernieuwingsgebieden die Nederland kent. Onze aanpak is op die manier weerbaar door wendbaarheid. Niet leunen op wat kan, maar met elkaar doen wat nodig is en pas stoppen als het resultaat er is. Dit betekent ook ruimte voor ogenschijnlijk kleine veranderingen, zeker als deze uit de wijk zelf komen, hebben deze vaak een groot effect, vanwege het vergoten van sociale cohesie, betrokkenheid en handelingsperspectief.

Integrale aanpak als katalysator

Een doorbraak vraagt om een integrale aanpak met bewoners, onderwijs, ondernemers en andere partners. Een integrale aanpak is nodig om te voorkomen dat de oplossing voor het ene probleem een vergroting van het andere probleem wordt. Maar dit vraagt ook dat de aanpak van deze complexe problemen vanuit integraal perspectief veel robuuster is en we meer impact maken. Arnhem-Oost is in die zin een katalysator om de verschillende beleidsterreinen en het wijkgericht werken in relatie tot elkaar te brengen. Als alle disciplines en bewoners met elkaar over een onderwerp tot oplossingen komen, breng je focus aan en kun je uitzonderingen maken.

Gebiedsgericht

We focussen op Arnhem-Oost als één gebied op zich, maar ook op specifieke gebieden in de wijk waar we alle invalshoeken bijeen brengen van fysiek tot sociaal, van veiligheid tot onderwijs en werk. We kijken dáár, in die omgeving, hoe en met wie we de wijk beter maken voor de bewoners. Iedere wijk is uniek in haar kansen en opgaven.

De schakel in een lange keten

We beseffen dat het niet om de gemeente draait - wij zijn een schakel in een langere keten - maar wij hebben als overheid wel een belangrijk verantwoordelijkheid om te zorgen dat de voorwaarden voor gezond en goed leven in al onze wijken worden gerealiseerd. Wij pakken daarbij onze rol om aan te jagen, te ondersteunen en regie te voeren in die wijken waar ingrijpen nu nodig is vanwege de urgentie van de problematiek waar bewoners mee te kampen hebben. Voor die doorbraak is het noodzakelijk dat de overheid ingrijpt. Dat doen wij samen met al onze partners en altijd in het belang van onze inwoners. Oplossingen zijn integraal omdat dit nodig is voor het forceren van een doorbraak. En de oplossingen zijn niet altijd even makkelijk. Het gesprek daarover gaan we nooit uit de weg.

Normverandering

De Arnhem-Oost-aanpak wil daarnaast bijdragen aan een normverandering. Doorbreken dat je omgeving je tegenhoudt als je er iets van wilt maken. En ook normaliseren: beter weten in te spelen op elkaars gedrag in plaats van etiketten te plakken. Geen afhankelijkheid van instanties en systemen, maar mensen grip geven op hun eigen leven en vrijheid om daarin je eigen keuzes te maken. Daar waar de energie zit - daar waar mensen er iets van willen maken -, dat willen we stimuleren. En al die prachtige initiatieven in de wijk willen wij ondersteunen en verbinden met elkaar. Een breed en fijnmazig netwerk van alle initiatieven en actieve wijkbewoners is een grote meerwaarde en zorgt voor een sterk ecosysteem dat als basis dient voor het versterken van een wijk. Met her- en erkenning van de diversiteit van de wijken in Arnhem-Oost. Dat betekent ook wat voor onze eigen professionals: de Arnhem-Oost-aanpak dwingt tot meer integraliteit, een combinatie van sociale en fysieke verandering. Meer richting, met z'n allen voor een probleem en een oplossing gaan. Niet berusten, maar buiten structuren denken als dat beter is, binnen bestaande structuren als dat kan en altijd met de bestaande wijkstructuren en de bewoners in beeld.

Groot denken, klein beginnen: vertrouwen herstellen door lange en korte termijn te verbinden

Wat de aanpak van Arnhem-Oost uniek maakt, is het langetermijnperspectief van 18 jaar. Dat nodigt uit tot een andere manier van denken en kijken naar oplossingen. Het maakt oplossingen mogelijk die veel verder in de tijd liggen. Oplossingen voor de vraagstukken die er liggen kosten tijd en zijn ook niet uitgekristalliseerd, er moet ruimte zijn om na te denken en te experimenteren. Ook voor het bouwen van netwerken die het verschil maken moet je tijd en het vertrouwen hebben dat het niet een aanpak is die elke 4 jaar ter discussie staat.

Maar belangrijk is: we wachten niet af. Omdat we een nieuwe generatie centraal stellen, mogen we geen moment verspillen. Niet alleen voor korte termijn winst of effect, maar juist nu beginnen in de wetenschap dat ingrijpen ook nu noodzakelijk is. En ook nu al laten zien dat onze commitment voor de lange termijn is. Dat is ook belangrijk voor de relatie overheid – inwoner: bewoners van deze wijken voelen zich vaak niet gezien en niet gehoord door de overheid. Een stevige betrokkenheid nu kan alleen maar het vertrouwen herstellen als de inwoners zien dat het niet voor even is, maar voor de lange termijn. Het is van groot belang dat zij nu snel zien wat dat betekent in hun leven en niet alleen op papier. Groot denken, klein beginnen. Op de korte termijn het perspectief verbinden met concrete resultaten, op de middellange termijn verbeteren om op de lange termijn fundamenteel te veranderen.

Bewonersparticipatie

Een aanpak zoals de Arnhem-Oost-aanpak kan niet zonder inbreng van bewoners, ondernemers en andere partners in de wijken van Arnhem-Oost, en breder in de stad. De directe betrokkenheid van de wijk bij de Arnhem-Oost-aanpak past ook in een lange Arnhemse traditie van bewonersparticipatie.

Nawoord

Arnhem-Oost is een kans om de stad en vijf wijken in het bijzonder een grote impuls te geven. Meer sociale cohesie, excellent onderwijs, meer werk, minder zorgen en plezierig wonen. Meer kansengelijkheid voor iedereen en in het bijzonder de jeugd in deze wijken. Zij zijn immers de generatie over 18 jaar die dan met recht kunnen zeggen: wij hebben de kansen gehad en gepakt. Dat vraagt om de uitgangspunten van de Arnhem-Oost-aanpak samen met bewoners en andere partners steeds te vertalen in concrete plannen en projecten. Dat vraagt (altijd) om nu actie te ondernemen. Een kans omzetten in doen - daar is energie, steun en een langdurig commitment van bewoners en vele partners voor nodig. Wij vragen u om met ons die kans te verzilveren en om de schouders er onder te zetten.

Wijkanalyses

Wijkanalyses

De urgentie in Arnhem is ten opzichte van Nederland hoog, maar er zijn ook verschillen binnen de Arnhem-Oost wijken. Per wijk is een analyse gemaakt van de (multi)problematiek op het gebied van (o.a.) wonen, werk, onderwijs, veiligheid en zorg en andere sociaal-maatschappelijke en leefbaarheidsproblematiek. Dat is gedaan op basis van beschikbare data, maar ook door per wijk sessies te organiseren om problemen te markeren en mogelijke oplossingsrichtingen te verkennen, met professionals uit de wijk, zoals de Teams Leefomgeving van de gemeente, ondernemers en betrokken bewoners.

"Toen wij de winkel nog hadden en er een grote markt was, was het druk en zochten mensen elkaar op. De ziel is nu uit de wijk en die moet terugkomen."

– Jan Lareman, bewoner en voormalig middenstander Geitenkamp

Geitenkamp

Algemene aandachtspunten

Bewoners van de Geitenkamp hebben een laag vertrouwen in de overheid en in zichzelf. Steeds meer mensen verwachten achteruitgang in hun buurt. Bewoners ervaren een gevoel van onveiligheid en de alcohol en drugsoverlast neemt toe in de wijk. Afgelopen jaar zijn een aantal incidenten geweest die bijdragen aan dit gevoel, zoals met vuurwerk en vernielingen rond de jaarwisseling. De bewoners kennen elkaar goed, maar dat hoeft niet perse positief te zijn. De ervaringen met hulp, informatie en support is niet positief. Bewoners hebben een eigen normenkader ontwikkeld. Kinderen zeggen nu al dat ze later niet gaan werken maar een uitkering gaan aanvragen, net als hun ouders. Deze generatiepatronen zijn moeilijk te doorbreken.

Bewoners

Geitenkamp is een wijk met 3.900 inwoners. Het is een homogene wijk. Het percentage autochtone inwoners is hoger dan gemiddeld in Arnhem (74% versus 67%) en bijna de helft van de bewoners zijn laagopgeleid (47% vs. 29% in Arnhem). Een groot deel van de bewoners loopt het risico dat ze niet mee kunnen komen in de maatschappij door een mentale beperking. Het aantal mensen dat gebruikt maakt van hulpverlening (wmo, jeugdwet, WW) is relatief hoog. De lichamelijke en mentale gezondheid ligt lager dan de rest van Arnhem. Bijna de helft van de Geitenkampers is laag opgeleid en 30% van de bewoners maakt gebruik van de armoederegeling.

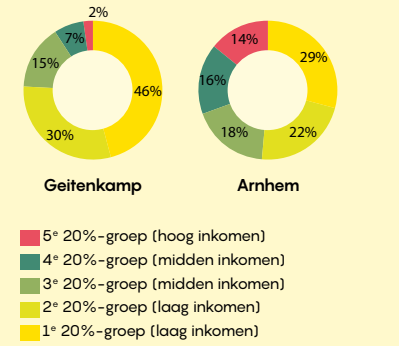
Bewoners kennen elkaar goed, maar de sociale cohesie is laag: bewoners ervaren de wijk niet als een gezellige wijk met veel saamhorigheid. De sociale buurtkracht, de mate waarin bewoners bij elkaar terecht kunnen, is eveneens laag. Initiatieven zijn wel zichtbaar, voorbeeld daarvan is de Buurtmoestuin Vlindertuin: een bewonersinitiatief om wijkgenoten bij elkaar te brengen.

Wonen

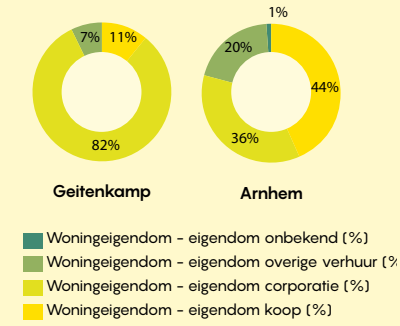
In de Geitenkamp staan gemiddeld de kleinste woningen van Arnhem. De beoordelingscijfers van de woonomgeving zakken de laatste jaren, de bewoners ervaren veel verloedering. 82% Van de woningen zijn corporatiebezit, tegenover 36% in de rest van Arnhem. Aanpassingen aan de woningen zijn moeilijk uit te voeren, vanwege het beschermd stadsgezicht.

Voorzieningen en openbare ruimte

Het voorzieningenaanbod aan het Marktplein neemt af. Winkeliers kunnen met moeite het hoofd boven water houden. Winkels verdwijnen en komen weinig nieuwe winkels voor terug. Het plein is erg versteend, wordt gebruikt als parkeerplaats voor auto's en niet als een plek waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten en waar het fijn vertoeven is. Ook de rest van de wijk is versteend. In de wijk is weinig groen dat uitnodigt tot ontmoeten, terwijl de wijk wel grenst aan een groene omgeving.

Figuur 1 Inkomensverdeling per 20% groep

Figuur 2 Woningeigendom

Kansen

Geitenkamp is een duidelijk afgebakende wijk met een eigen karakter. In de wijk is nog relatief veel sociaal contact, zeker ten opzichte van andere wijken met lage inkomens.

“De verschillen in de wijk, koop-huur, etniciteit, bepalen op straatniveau hoe voor jou de leefbaarheid en veiligheid is en wat jouw kansen zijn.”

– Nabil el Malki, Presikhaaf University

Presikhaaf-West

Algemene aandachtspunten

Presikhaaf-West is een wijk met veel jonge bewoners en tegelijkertijd duidelijke risico’s bij het opgroeien. Er zijn veel verschillende gemeenschappen met daarbinnen een sterke sociale cohesie, deze cohesie ontbreekt echter tussen gemeenschappen. Het onderlinge contact staat onder druk, men kent ‘de ander’ niet. Het gevoel van eenzaamheid is relatief hoog, bijna een op de vijf bewoners heeft te weinig contact met andere mensen. In Arnhem is dit een op de zeven. Een concentratie van problematiek bevindt zich aan de kant van de Oude Zevenaarseweg.

Bewoners

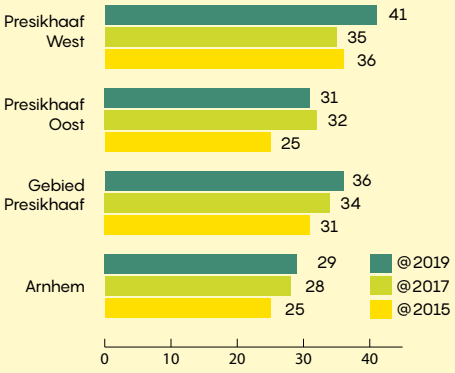
Presikhaaf-West is een heterogene wijk, met 117 etniciteiten. Bijna de helft van de bewoners zijn alleenstaand, en 14% van de huishoudens bestaat uit eenoudergezinnen.

Bijna de helft van de inwoners is laagopgeleid (47%), ten opzichte van 29% in Arnhem. Armoede is een breed probleem in de wijk. Bijna een derde van de kinderen groeit op in een huishouden met een laag inkomen, dat is het hoogste percentage in Arnhem. 28% van de inwoners heeft de afgelopen 12 maanden moeite gehad met rondkomen. Onder jongeren zijn de risico’s bij opgroeien op verschillende gebieden aantoonbaar groter, relatief aan Arnhem. Het risico op gedragsproblemen is hoog: 23% tegenover 11% in heel Arnhem.

Leefbaarheid en veiligheid

Afgelopen jaren is het gevoel van onveiligheid in de wijk sterker geworden. Er zijn relatief veel meldingen van overlast. Meldingen gaan over zowel verkeersoverlast als sociale overlast.

De leefbaarheid in de buurt wordt consequent als laagst van Arnhem beoordeeld. Specifiek de belemmeringen voor kinderen zijn hierin leidend. Er zijn mogelijkheden om buiten te spelen, maar het verkeer, water en teveel afval op straat zorgen voor de belemmeringen. Bewoners ervaren een verloederde wijk zonder uitstraling.

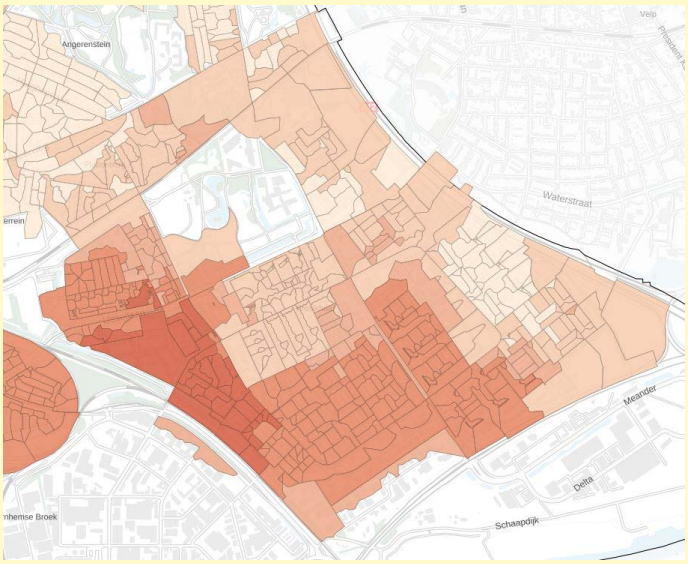

Figuur 4 Onveiligheidsgevoelens in de buurt

Kansen

Afgelopen jaren hebben corporaties geïnvesteerd in het verduurzamen en onderhouden van hun bezit in deze wijk. Een voorbeeld van een project dat hier gaande is, is sociaal cement: passende toewijzing van sociale huurders op voorwaarde dat zij zich inzetten voor sociale cohesie in hun appartementencomplex. Vanuit de gemeente is een ontwikkelperspectief in ontwikkeling, waarin de ruimtelijke en fysieke ontwikkeling van een deel van de wijk,Presikhaaf III. Presikhaaf I en II zijn afgelopen jaren al herontwikkeld.

Relatief een groot deel van de bewoners denkt dat de wijk vooruitgaat de komende vijf jaar. Ze zijn positiever over de nabijheid van voorzieningen dan in de andere Arnhem-Oost wijken. Daarnaast ervaren bewoners hulp en ondersteuning van binnen de eigen gemeenschap.

Figuur 3
Probleemgedrag/ verslaving (2020) PC6, 2016, psychisch functioneren-probleem-gedrag/verslaving

- < 2,5%
- 2,5 - 5%
- 5 - 10%
- 10 - 20%
- 20 - 35%
- 35 - 50%
- >= 50%

"Er is weinig vermenging tussen de diverse gemeenschappen. Als er een bruisende plek zou komen waar we elkaar kunnen ontmoeten, waar je kunt sporten en dingen samen kan doen. Dan krijg je veel meer: dit is Malburgen, hier komen we samen."

– Mariken Goris, directeur Monchyschool

Malburgen

Algemene aandachtspunten

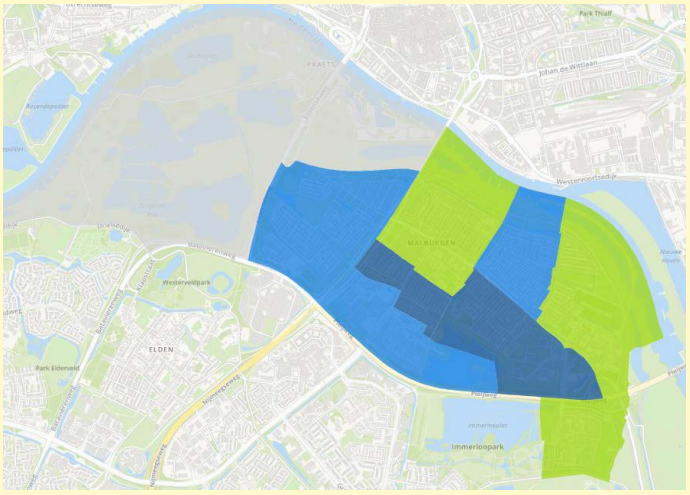
Malburgen is een diverse wijk, bestaande uit drie delen: Malburgen-West, Malburgen-Oost (Noord) en Malburgen-Oost (Zuid), waarbij west en oost gescheiden worden door de Nijmeegseweg. In de wijk zijn de verschillen in buurten opvallend. Malburgen-Oost bestaat uit kwetsbare buurten waarin eenzaamheid en gebrek aan verbinding met de wijk een probleem is. In Malburgen-West is persoonlijke problematiek bovenliggend: een relatief groot deel van de bewoners loopt het risico dat ze niet mee kunnen komen in de maatschappij door mentale beperking en/of laaggeletterdheid.

Gedeeld in de hele wijk is dat buurtbewoners weinig vertrouwen in de overheid en in zichzelf hebben. De cultuur verschilt per buurt, zelfs straten kunnen een eigen cultuur hebben. Er zijn veel verhuisbewegingen in de wijk, wat bijdraagt aan de anonimiteit, vooral in de hoogbouw.

Bewoners

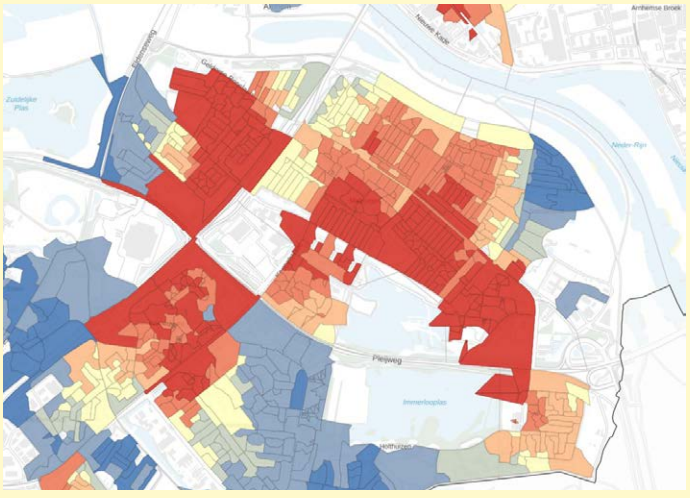
Malburgen als geheel is een heterogeen gebied: gemiddeld 38% van de inwoners heeft een niet-Westerse migratieachtergrond, ten opzichte van 21% in Arnhem. Specifiek in de buurt Immerloo ligt dit percentage hoog: meer dan de helft van de inwoners heeft een niet-Westerse migratieachtergrond. In deze buurt is het aantal eenoudergezinnen eveneens relatief hoog, 15% tegenover 8% in Arnhem. In de rest van Malburgen ligt dit percentage iets hoger dan Arnhem algemeen.

Een aanzienlijk deel van de inwoners van Malburgen heeft een lage sociaaleconomische status. Ruim 40% van de inwoners is laagopgeleid, ten opzichte van 29% in Arnhem. Een vierde van de inwoners

Figuur 5
Migratieachtergrond

- < 19,5
- 19,5 < 26,0
- 26,0 < 32,5
- 32,5 < 39,0
- >=39,0

Figuur 6
Licht verstandelijk beperkt/ laaggeletterden (2020)

PC6

- < 12%
- 12 - 18%
- 18 - 24%
- 24 - 30%
- 30 - 36%
- 36 - 42%
- >= 42%

Kans op het vóórkomen van personen van 19 jaar en ouder met een licht verstandelijke beperking en/of laaggeletterden in een zelfstandig huishouden.
Bron: Woonzorgwijzer

moet rondkomen van iets meer dan het sociaal minimum, en eenzelfde deel van de kinderen groeit op in huishoudens met een laag inkomen. Van de bijna 20 duizend inwoners van Malburgen als geheel maakt iets minder dan een vijfde gebruik van één of meerdere armoederegelingen.

Naast sociaaleconomisch is ook de gemiddelde gezondheid van inwoners van Malburgen lager dan in Arnhem. Een belangrijk deel van de bewoners van Malburgen-Oost (Zuid) en Malburgen-West lopen bovendien het risico dat ze niet mee kunnen komen in de maatschappij door mentale beperking.

Sociale cohesie

De verbinding met buurt en buurtbewoners is onderzocht aan de hand van stellingen, zoals: ik voel me thuis bij de mensen die in de buurt wonen. Deze sociale cohesie wordt door bewoners als minder positief beoordeeld dan gemiddeld in Arnhem. Met name in Malburgen-Oost (Zuid) is men relatief onbekend met elkaar. Wat betreft de sociale kracht (bij buurtbewoners terecht kunnen voor hulp, en zelf hulp geven) scoren de bewoners van Malburgen vrijwel gelijk aan het gemiddelde in Arnhem. Het aandeel bewoners dat actief is in de buurt is de afgelopen jaren specifiek in Malburgen-Oost (Zuid) toegenomen.

Leefbaarheid en veiligheid

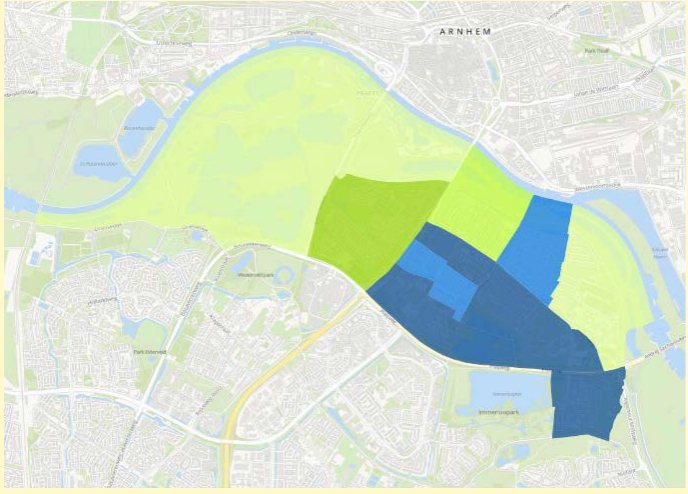
Het rapportcijfer voor veiligheid is in Malburgen lager dan het gemiddelde in Arnhem (6,1 tegenover 6,7). Sinds 2015 is het cijfer zelfs nog iets achteruit gegaan. Overlast komt vooral van verloedering, sociale overlast en verkeer. Specifiek vernieling is een terugkerend probleem, waarbij de cijfers sterk gebiedsgebonden zijn (Immerloo: 21% tegenover Bakenhof 2%).

Wonen

Ruim de helft van de woningen in Malburgen is in corporatiebezit (56%, tegenover 35% Arnhem), vooral in Malburgen-Oost (Zuid) is het aandeel groot (75%). Het rapportcijfer dat bewoners van Malburgen geven aan de eigen woning is sinds 2019 achteruit gegaan, en ligt iets lager dan het Arnhems gemiddelde. Wat betreft de buurtevaluatie, gebaseerd op een aantal stellingen, is een duidelijk verschil te zien tussen Malburgen en Arnhem (6,2 versus 7,2). Vooral voor Malburgen-West is dat sinds 2015 verslechterd, van 6,5 naar 6,2. Bewoners zijn over fysieke voorzieningen minder tevreden dan gemiddeld in Arnhem, maar in Malburgen-Oost (Zuid) is een duidelijke positieve ontwikkeling te zien, daar steeg het rapportcijfer voor voorzieningen van 6,6 naar 7,7.

Kansen

Het aantal bewoners van Malburgen dat zich actief inzet in de buurt stijgt, dat laat zien dat mensen zelf willen investeren in hun wijk. Onderwijs krijgt veel aandacht in de wijk. Ook is er een aantal buurtinitiatieven / jongerenorganisaties dat door jonge wijkbewoners is opgericht en ontstaan er initiatieven rond winkelcentrum de Drieslag.

Figuur 7
Woningencorporatiebezit Malburgen

“Wat je graag zou willen is dat de goed opgeleide Klarendaller de oude Klarendaller leert hoe je zelfredzamer wordt.”

– Mike Hoose woont en werkt in Klarendal bij Het KinderWijkteam

Klarendal

Algemene aandachtspunten

Klarendal is een authentieke volkswijk, met voornamelijk kleine woningen. Een van de kenmerken is het Modekwartier, dat in 2008 werd gereed gemaakt: een aantal winkels en bedrijfsruimtes bij elkaar, ingericht op het gebied van mode en design. Dit is een toeristische trekker geworden. De wijk heeft een heterogene bevolking, gemiddeld relatief jong. Deze jongeren zien over het algemeen weinig perspectief. De binding met de wijk en met elkaar is relatief groot.

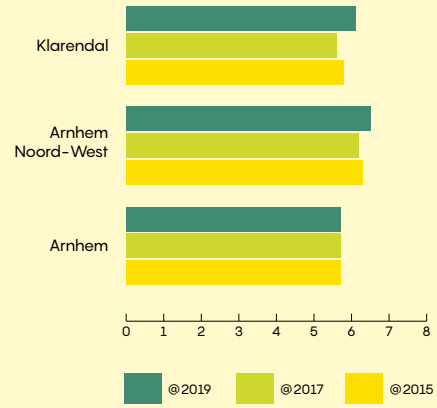
Bewoners

Ruim zeventig procent van de bevolking (72%) is tussen twintig en vijfenzestig jaar oud, tegenover 63% in Arnhem. Het aantal 65+ers is daarentegen juist minder dan in Arnhem. Het aantal alleenstaanden is met zestig procent hoog, ten opzichte van 49% in Arnhem. Bewoners ervaren een goede lichamelijke en psychische gezondheid, dat is gelijk aan de situatie voor heel Arnhem. Kans op voorkomen van verstandelijke beperking en/of laaggeletterdheid is daarentegen groter dan gemiddeld in Arnhem. Bijna een vierde van de jongeren van 0 tot 18 jaar maakt gebruik van de Jeugdwet.

De sociaaleconomische status van relatief veel inwoners in Klarendal is laag en het aantal voortijdig schoolverlaters is hoog (4% tegenover 2,7% in Arnhem). Een derde van de inwoners is laagopgeleid en een vijfde maakt gebruik van één of meer armoederegelingen.

Sociale cohesie

De verbinding met de buurt is relatief goed, en Klarendal scoort bovengemiddeld positief op sociale cohesie. Mensen

Figuur 8
Kengetal sociale cohesie Klarendal
0 is negatief, 10 is positief

Kental sociale cohesie

Het kental is berekend aan de hand van de volgende stellingen (gemeten op 5-pt schaal: helemaal mee eens t/m helemaal mee oneens):

1. De mensen gaan in deze buurt op een prettige manier met elkaar om.
2. Ik voel me thuis bij de mensen die in de buurt wonen.
3. Ik woon in een gezellige buurt waar veel saamhorigheid is.
4. De mensen in de buurt kennen elkaar nauwelijks (oneens).

Figuur 9
Psychisch functioneren in Klarendal

Cognitief Functioneren (2020) PC6, 2016, psychisch functioneren - cognitief functioneren

- 2,5% of minder
- 2,5 - 5%
- 5 - 10%
- 10 - 20%
- 20 - 35%
- 35 - 50%
- meer dan 50%

voelen zich medeverantwoordelijk voor de leefbaarheid in de buurt, en gaan op een prettige manier met elkaar om. Ook vergeleken met de andere Arnhem-Oost wijken scoort Klarendal goed: op alle indicatoren scoort Klarendal hoger, behalve op de stelling: (oneens) mensen kennen elkaar nauwelijks: alleen in Geitenkamp kennen bewoners elkaar beter.

De sociale buurtkracht is gelijk aan dat van Arnhem (kengetal: 5,8). Het aantal mensen dat afgelopen jaar actief was in de eigen buurt is in Klarendal de afgelopen jaren gestegen, van 19% in 2017 naar 25% in 2019.

Veiligheid en leefbaarheid

Veiligheid is een belangrijke kwestie in de wijk. Hoewel het rapportcijfer vrijwel gelijk is aan dat van het gemiddelde in Arnhem, stijgt het percentage bewoners dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt (van 27% in 2015 naar 40% in 2019, tegenover 29% in Arnhem). Bewoners ervaren veel buurtproblemen zoals verloedering, dreiging en sociale overlast. De sociale overlast komt specifiek voornamelijk door alcohol en drugsgebruik/handel. Bewoners zijn daarentegen optimistisch: 35% verwacht de komende jaren vooruitgang tegenover 16% dat achteruitgang verwacht.

Wonen

Klarendallers zijn gemiddeld positief over de eigen woning, woonomgeving en voorzieningen. Ruim de helft (53%) van de woningen is in bezit van de corporaties. De sociale overlast komt mede voort uit de aanwezigheid van kruipdoor/sluipdoor routes. Daarnaast is er relatief weinig mogelijkheden om elkaar te ontmoeten.

Kansen

Bewoners zijn optimistisch: ondanks het relatief hoge onveiligheidsgevoel dat men ervaart, denken bewoners vaak dat hun wijk de komende jaren vooruit zal gaan. Daarnaast is een positief aanknopingspunt de sociale cohesie: men voelt zich verbonden met de buurt. Mensen kennen elkaar relatief goed. Hoewel de sociale kracht niet hoger is dan elders in de gemeente, nam het aandeel mensen dat zich actief inzet voor de buurt het afgelopen jaar wel toe.

"De speelplekken voelen ondergeschikt aan het verkeer. Als de veiligheid verbeterd wordt, kan er meer onbekommerd gespeeld worden en bevordert de gezondheid van de kinderen."

– Helen Meijrink, bewoner en lid wijkplatform

Arnhemse Broek

Algemene aandachtspunten

De wijk Arnhemse Broek, gelegen naast de binnenstad, is een wijk waarin armoede en lage sociale cohesie de grootste opgaven zijn. Bewoners hebben hier een laag vertrouwen in de overheid en in zichzelf. Bewoners zien weinig perspectief, daarom is er weinig vertrouwen in de toekomst en het eigen kunnen. Ze zijn bovengemiddeld ongezond. Er zijn veel verhuisbewegingen, dat bijdraagt aan de lage binding met de eigen buurt. De openbare ruimte heeft weinig kwaliteit en er zijn veel meldingen van overlast.

Bewoners

In deze wijk wonen veel alleenstaanden, bijna zestig procent van de inwoners is alleenstaand. De wijk heeft een heterogene bevolking, 106 etniciteiten wonen hier. Wat betreft de vele verhuisbewegingen: dat zijn er circa 25% op de totale bevolking. Armoede in de wijk blijkt duidelijk uit de cijfers: 28% van de kinderen groeit op in huishoudens met een laag inkomen, een vierde van de inwoners heeft afgelopen 12 maanden moeite gehad met rondkomen.

Ook in Arnhemse Broek is het opleidingsniveau gemiddeld laag: 38% van de inwoners in laagopgeleid, versus 29% in Arnhem. Het risico op laaggeletterdheid en/of licht verstandelijke beperking is groter, en de psychische gezondheid wordt lager gescoord dan het gemeentelijk gemiddelde (82% versus 87%). Er lijkt een concentratie te zijn van deze problematiek aan de uiteinden van de wijk.

Sociale cohesie

De sociale cohesie en sociale buurtkracht zijn lager dan gemiddeld in Arnhem en bewoners zijn minder vaak actief in verenigingen of als vrijwilliger. De afgelopen jaren nam het aantal bewoners dat te weinig contact heeft met andere mensen toe, van 14% naar 21%. Desondanks voelen bewoners van Arnhemse Broek zich niet vaker eenzaam dan de rest van Arnhem.

Veiligheid en leefbaarheid

De onveiligheidsgevoelens in de buurt was hoog (39% in 2017), maar is de afgelopen jaren bijna naar het gemiddelde in Arnhem gegaan (31% tegenover 29% in Arnhem in 2019). Ook het rapportcijfer voor veiligheid in de buurt stijgt, maar blijft nog wel onder het gemeentelijk gemiddelde. De criminaliteitscijfers zijn relatief hoog, het aantal registraties van criminaliteit ligt bijvoorbeeld hoger dan dat van Presikhaaf. De kans op verslechtering hiervan is groot.

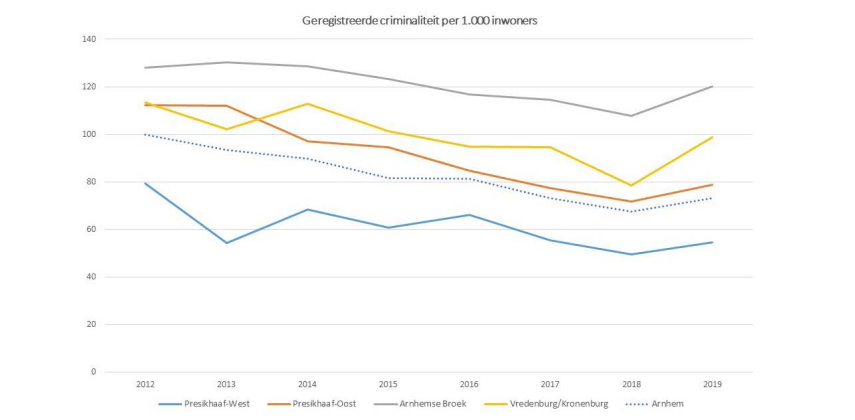
De leefbaarheidscijfers liggen iets onder het gemeentelijk gemiddelde (6,7 versus 7,2 in Arnhem). Men ervaart relatief veel overlast, met name verkeersoverlast, verloedering en sociale overlast.

Wonen

Ruim de helft van de woningen (56%) is in corporatiebezit. De type woningen zijn heel divers. In de wijk staan woningen uit zowel de jaren dertig, als vijftig, als uit de afgelopen twintig jaar. De waardering voor de eigen woning, woonomgeving en voorzieningen ligt in Arnhemse Broek lager dan in Arnhem als geheel.

Openbare ruimte en voorzieningen

Wat mist zijn sportvoorzieningen en -mogelijkheden om te bewegen en speelplekken voor kinderen. Daarnaast is een behoefte aan meer ontmoetingsplekken in de wijk. Positief is dat relatief een groot deel van de bevolking denkt dat de wijk de komende vijf jaar vooruit zal gaan.

Kansen

Bewoners zijn optimistisch over de ontwikkelingen voor de komende vijf jaar in de wijk. Ondanks de lage sociale cohesie en de lage sociale buurtkracht voelen bewoners zich niet eenzaam. Daarnaast zijn de bewoners afgelopen jaren positiever geworden over de ervaren veiligheid in de buurt, terwijl de geregistreerde criminaliteit lijkt toe te nemen.

AANGENOMEN

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	11 november 2020
Bij de bespreking van	Vaststellen van de Begroting 2021
Motie van	Mattijs Loor - D66 Giovanni Visser - PvdA Mark Coenders - GroenLinks Daniël Becker - ChristenUnie
Titel van de motie	Doelen en middelen voor Arnhem Oost Aanpak
Nummer Zaaknummer	**20M253** 504479

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 11 november een besluit te nemen over het ontwikkelen van een beleid voor de aanpak van kwetsbare wijken in Arnhem Oost, zoals Malburgen, Immerloo en Presikhaaf.

De aanleiding is dat het college hiervoor een speciale, integrale aanpak voorstelt, maar daarvoor nog geen randvoorwaarden door de raad zijn vastgesteld. Door dit voorstel aan te nemen wordt het college gevraagd uiterlijk in mei een voorstel voor deze randvoorwaarden aan de raad te sturen.

We weten dat:

- Het college voorstelt middels de 'Arnhem Oost Aanpak', ook wel 'stadsvernieuwing 3.0' genoemd, integraal aan de slag te gaan met uiteenlopende problemen in een aantal wijken in Arnhem Oost;
- Voor deze aanpak door de raad geen integrale set van kaders of randvoorwaarden is vastgesteld;
- In de begroting voor deze aanpak geen concrete, meetbare doelen zijn opgenomen en er ook geen (delen van) budgetten aan deze aanpak zijn toegewezen.

We vinden dat:

- Een samenhangende aanpak van problemen – op het gebied van wonen, veiligheid, zorg, armoede, etc. - in Arnhems meest kwetsbare wijken van groot belang is;
- Deze aanpak een door de raad vastgesteld beleid met concrete, meetbare doelen en bijbehorende middelen verdient.

Daarom vraagt de gemeenteraad aan het College om:

1. In nauwe samenwerking met de teams leefomgeving en een brede vertegenwoordiging van bewoners uit deze wijken een integraal, samenhangend maar beknopt lange termijn beleid te formuleren voor de Arnhem Oost Aanpak;
2. Dit beleid, inclusief concrete, meetbare doelen en de daarvoor benodigde middelen, uiterlijk in mei 2021 aan de raad aan te bieden;

AANGENOMEN

3. In de periode tot de raad dit beleid vaststelt, binnen de bestaande, algemene kaders voortvarend aan de slag te gaan met de problemen op het gebied van wonen, veiligheid, zorg en armoede in deze wijken.
Mattijs Loor - D66 Giovanni Visser - PvdA Mark Coenders - GroenLinks Daniël Becker - ChristenUnie

VOOR	37	*"Doelen en middelen voor Arnhem Oost Aanpak" (20M253)*
TEGEN	0	

GROENLINKS			VVD Arnhem			D66			PvdA		
	7	0		6	0		5	0		4	0
Coenders			Combée			Andeweg			Greving		
Prinsen			Pape			Loor			Bouma		
Navis			Kalthoff			Venhoek			De Vries		
Dolsma			Van Es			Van Ommen			Visser		
Gemici			Maref			Van Iperen					
Simonis			Loos								
Van der Loo						Arnhem Centraal	3	0	SP	3	0
			CDA Arnhem	2	0	Manders			Elfrink		
Arnhemse Ouderen Partij	1	0	Van Dillen			Van der Laak			Çetintaş		
Wiggers			Hutten			Kraaijenbrink			Dobbe		

ChristenUnie			DENK Verenigd Arnhem			Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem			Partij voor de Vrijheid		
	2	0		2	0		2	0			
Becker			Usta			De Groot			Verheij		
Nede			Aydemir			Eliëns					

Totaal	37

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 572098

Onderwerp: Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost

Voorstel

1. Het plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds (VHF) Arnhem-Oost vast te stellen.
2. Hiervoor € 2,0mln. uit het klimaatfonds in te zetten ten behoeve van de renovatie- en isolatieaanpak
3. Na toekenning van de bijdrage van het Rijk de financiële consequenties van dit voorstel in de begroting 2022 te verwerken.

Inleiding

Iets meer dan een jaar geleden tekenden de gemeenten Arnhem en Nijmegen, de regio Arnhem-Nijmegen, de provincie Gelderland en het Rijk de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen, een samenwerkingsagenda voor de regionale woningbouwopgave. Belangrijk onderdeel hiervan is een kernafspraak over leefbaarheid, waarin de regio - en daarbinnen de stad Arnhem - en de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) zich uitspreken om stadvernieuwing gezamenlijk een nieuwe, langjarige impuls te geven. Deze aanpak moet een nader uit te werken integraal stadsvernieuwingsprogramma worden voor de vijf wijken Klarendal, Geitenkamp, Arnhemse Broek, Malburgen en Presikhaaf-West in Arnhem, samen onder de noemer 'Arnhem-Oost' en 'Arnhem-Oost-aanpak'.

De aanpak voor een stadsvernieuwingsprogramma Arnhem-Oost staat niet op zichzelf: BZK maakte sinds eind 2019 afspraken met totaal 16 gebieden in Nederland die volgens de Leefbarometer 2018 tot de slechtste categorie wat betreft leefbaarheid- en veiligheidsproblematiek behoren. Het gaat om gebieden waar al vele jaren sprake is van een opeenstapeling van opgaven op het gebied van onderwijs, werk, armoede, veiligheid, wonen en gezondheid. Corona heeft deze situatie versterkt. De gemaakte afspraken moeten leiden tot een meerjarige rijksinzet ten behoeve van een integrale maatwerkaanpak voor deze 16 stedelijke vernieuwingsgebieden, nu nog onder de noemer van het interbestuurlijk Programma Leefbaarheid en Veiligheid.

Vooruitlopend op deze meerjarige rijksinzet is begin dit jaar De Regeling specifieke uitkering herstructurering volkshuisvesting, ook wel het Volkshuisvestingsfonds (VHF) genoemd, aangekondigd. Met deze uitkering kunnen gemeenten investeren in de verbetering van woonkwaliteit, leefomgeving en verduurzaming in kwetsbare gebieden. In deze woongebieden staat onder andere de leefbaarheid onder druk. De Regeling richt zich specifiek op het particulier woningbezit in deze wijken. De inschrijving voor het VHF is open van 3 mei tot en met 19 mei 2021 en de bijdrage van BZK is maximaal 70% van het tekort.

Gemeente Arnhem

De doelstellingen van het VHF sluiten aan bij de Arnhemse doelen op het gebied van onder andere wonen, klimaat, leefbaarheid en veiligheid in deze kwetsbare wijken. Ons college zal dan ook op 18 mei 2021 een aanvraag indienen voor een rijksbijdrage van €25,5 miljoen bij het VHF, met voorbehoud van instemming van de gemeenteraad van Arnhem. Hiermee kan een totale investering in Arnhem-Oost worden gedaan van €47,2 miljoen. De doelen van Arnhem-Oost gaan verder dan dit plan voor het VHF. Dit komt door de voorwaarden en doelen die het BZK aan het VHF heeft gekoppeld, welke zich beperken tot een isolatie- en renovatieaanpak voor particuliere woningen en de aangrenzende directe leefomgeving.

Beoogd effect

De aanpak van particuliere woningen en de directe leefomgeving, in samenhang met een brede (sociale) leefbaarheidsaanpak draagt bij aan het realiseren van betere woon-/leefomgeving en meer kansengelijkheid in Arnhem(-Oost) en aan de CO2-reductie doelstellingen van het programma New energy made in Arnhem 2020-2030.

Argumenten

1.1 Bovenstaande aanpak levert een substantiële bijdrage aan de urgente leefbaarheidsvraagstukken in Arnhem-Oost.

In Arnhem is sprake van hardnekkige problemen en achterstanden op het gebied van onderwijs, werk, veiligheid en leefbaarheid, gezondheid en wonen, die zich allemaal ophopen in hetzelfde gebied, Arnhem-Oost. Arnhem staat dan ook al jaren hoog op de verkeerde landelijke lijsten van het Sociaal Cultureel Planbureau als het gaat om onze sociaal maatschappelijke structuur. Deze problemen manifesteren zich het sterkst in onze meest kwetsbare wijken in Arnhem-Oost. Het doorbreken van deze situatie is al vele decennia één van de grote opgaves van de stad. Die achterstand is niet door de gemeente Arnhem alleen in te lopen. Samenwerking en rijksbijdragen zijn onontbeerlijk bij deze opgave.

Om de positie van achterstand om te buigen en een omslag te maken redeneren wij vanuit een opgroeiende generatie. Bij deze aanpak ligt de focus niet alleen op het individuele kind maar ook op de omgeving en de mensen rondom hem of haar: het sociale weefsel in de wijk. De volgende vier lijnen in de aanpak vormen samen een integraal perspectief op de uitdagingen in de vijf wijken van Arnhem-Oost en komen allen ten goede aan meer kansen en perspectief voor een nieuwe generatie. De nadruk ligt in deze wijkaanpak op de combinatie tussen sociaal en fysiek. De lijnen zijn:

1. Bewoners voelen zich vrij, veilig en verbonden met elkaar in hun wijk, waar zij trots op zijn.
2. Alle jongeren kunnen zich ontwikkelen in een cultuur waarin de persoonlijke ontwikkeling centraal staat en alle bewoners zijn aan het werk als ze dat kunnen of doen mee.
3. Iedere bewoner kan rondkomen, en leeft gezond - zowel fysiek als mentaal.
4. Opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte.

Het VHF biedt de mogelijkheid om samen met bewoners, woningeigenaren en VVE's de woonkwaliteit en leefomgeving in de meest kwetsbare gebieden te verbeteren. Dit doen we in

samenhang met een stevige (sociale) leefbaarheidsaanpak en met onze partners in de stad om zo te komen tot een leefbare en duurzame woonomgeving.

1.2 Met renoveren en verduurzamen van woningen worden comfort, gezondheid, woonlasten en duurzaamheid sterk verbeterd

In Arnhem-Oost kampen bewoners met een eigen woning veelal met problemen waardoor ze moeite hebben om hun woning te onderhouden, te verduurzamen en toekomstbestendig te maken. De financiële middelen ontbreken en/of men weet niet hoe dit aan te pakken. Als gevolg hiervan zien wij verloedering van de woningen, woningen die te maken hebben met schimmel- en vochtproblematiek en woningen die slecht geïsoleerd zijn. Dergelijke problemen leiden tot verminderd wooncomfort en brengen gezondheidsproblemen met zich mee. Daarnaast zien we dat de energielasten alleen maar stijgen, wat zijn weerslag heeft op de financiële en persoonlijke situatie van de bewoners. Hierdoor kunnen zij minder goed meekomen in onze stad.

De corporaties investeren in hun woningbezit in Arnhem-Oost, zij renoveren en verduurzamen hun voorraad. In de prestatieafspraken van dit jaar hebben wij met de corporaties afgesproken dat partijen meer aandacht hebben voor leefbaarheid in kwetsbare wijken en de benodigde differentiatie en dat wij gaan samenwerken in de Arnhem-Oost-aanpak. Ook gezond wonen (het bestrijden van vocht en schimmel in woningen) krijgt het komende jaar volop aandacht evenals klimaatadaptatie en de energietransitie. Renovatie en verduurzaming wordt richting huurders als belangrijk punt gezien voor meer comfort en voor het verlagen van woonlasten. De totale opgave, om echt de veerkracht in de vijf wijken terug te krijgen, gaan de middelen van partijen te boven. Aanvullende fondsen om leefbaarheid langjarig aan te pakken blijven ook in de toekomst nodig.

Ook de particuliere woningvoorraad moet deze renovatie- en isolatie-slag maken om toekomstbestendig te zijn. Het VHF biedt de mogelijkheid om samen met bewoners en eigenaren juist hier een flinke investering te plegen in een kwalitatief goede woning en een prettige en veilige openbare ruimte. Dit in samenhang met een stevige (sociale) leefbaarheidsaanpak met onze partners in de stad.

In de Arnhem-Oost wijken staan in totaal 26.000 woningen. Het merendeel hiervan is corporatiebezit. Onze corporaties werken hard aan het toekomstbestendig maken van hun woningen. Het particulier eigendom kan hier maar moeilijk op meeliften. In totaal hebben ruim 3.434 particuliere woningen een WOZ-waarde onder de NHG-grens (van 325.000) en een laag energielabel (lager dan D). In onze aanpak gaan wij aan de slag met de 1.754 woningen met de laagste energielabels. Deze woningen hebben het minste comfort, de hoogste energielasten en zijn mede daardoor het ongezondst om in te leven. Voor die woningen waar dat het geval is, pakken wij ook direct de vocht- en schimmelproblematiek aan.

De Regeling eist dat woningen minimaal 3 labelsprongen maken of minimaal naar label B gaan. Met de aanpak van achterstallig onderhoud en schimmel komen wij op een gemiddelde investering van circa €24.000 euro per woning (zie paragraaf financiën).

Om de kosten van deze investering per woning te dekken zetten wij er op in dat een bewoner een eigen bijdrage doet van €2.500,-. Dit maken wij mogelijk via onze toekomstig bestendig wonen lening.

Hierbij is het bedrag van €2.500,- in 15 jaar terug te betalen (gemiddeld bedrag per maand is €20,- tot €25,- euro). Bewoners die in bezit zijn van een GelrePas betalen geen eigen bijdrage.
Daarnaast kunnen bewoners voor deze investering ISDE-subsidie aanvragen. Deze is gemiddeld zo'n 20% van de duurzaamheidsinvesteringen.

Het restant van de investering wordt voor 70% door een bijdrage uit het Volkshuisvestingsfonds afgedekt en voor het overige door cofinanciering door gemeente en provincie afgedekt. Onderdeel van de aanpak is het ontzorgen en ondersteunen van de bewoners bij het indienen van de aanvragen voor beide subsidieregelingen door het inzetten van een formulierenbrigade (zie voor nadere toelichting ook paragraaf 1.5)

1.3 Opkopen van woningen door inponding als extra maatregel om woonoverlast aan te pakken met oog en respect voor alle bewoners en omgeving.

Woonoverlast is divers. Veelal is er sprake van geluidsoverlast, milieuoverlast, overlast door verward of onaangepast gedrag. Zware woonoverlast kan een negatief effect hebben op de leefbaarheid en dient dan adequaat te worden aangepakt. Om de bewoners te ondersteunen bij de aanpak van dit soort problemen, zijn er verschillende instrumenten beschikbaar. Van Buurtbemiddeling tot het toepassen van de Wet aanpak Woonoverlast. Dit al naar gelang de aard en ernst van de overlast. Ook zien wij een toename van overlast van panden vanuit kamerbewoning. Kamerbewoning neemt toe doordat panden bewust voor kamerbewoning worden opgekocht als belegging en bron van inkomsten. Dit kan een nadelig effect hebben op het woongenot en leefklimaat in een galerij, straat en buurt. De gemeente heeft regels voor het verkameren en verhuren. Deze zijn recentelijk van kracht geworden en raken uitsluitend nieuwe situaties.

Als de overlast vanuit verkamerde panden, waaronder het huisvesten van arbeidsmigranten, studenten en het laten inwonen van dak- en thuislozen optreedt, is deze lastig aan te pakken en vraagt maatwerk. Maatwerk betekent niet alleen repressie-maatregelen, maar ook perspectief bieden aan de bewoners die hier niet altijd uit vrije wil zijn, maar omdat er simpelweg geen alternatief is.

De overlast heeft over het algemeen betrekking op geluid, milieu (verloedering), aso-gedrag en gedrag dat intimiderend overkomt bij omwonenden. In het door de afdeling Veiligheid gecoördineerde 'pandenoverleg' wordt samen met betrokken instanties (o.a. politie, brandweer, Overlast en Zorgcoördinatie, gemeente, handhaving, omgevingsdienst (ODRA)) de overlastsituatie vanuit het pand besproken en van een actieplan voorzien. Het gaat daarbij ook om goed huurder- en verhuurderschap, afspraken maken en rekening houden met elkaar. Het is belangrijk dat verhuurders dat serieus nemen, om zo te komen tot een verbeterde situatie.
In een enkel geval zijn er geen concrete handvatten om handelend op te treden. Meldingsmoeheid en berusting van omwonenden ligt dan op de loer. Zeker als dit speelt in de meest kwetsbare wijken in Arnhem, daar waar de sociale structuur en binding al onder druk staat.

De inzet van de gemeente en haar partners is er juist op gericht de leefbaarheid en veiligheid te verbeteren. Deze situatie te laten bestaan en niet doorbreken is onwenselijk. In die situaties willen wij over kunnen gaan tot opkoop van woningen. Overigens breekt koop geen huur, maar er komt wel meer grip op goed verhuurderschap en het aanpakken van overlastgedrag van huurders. Na aankoop

wordt de woning verduurzaamd en wordt het pand weer verkocht of via de wooncorporatie verhuurd. Dit noemen wij inponding.

Het VHF maakt ingrijpen door middel van een inpondingsregeling voor een periode van 10 jaar (conform de looptijd van het fonds) mogelijk. Wij gaan voor deze inpondingsregeling uit van het opkopen van in totaal 25 woningen in Arnhem-Oost. Met OHG (Ontwikkel- en Herstructureringsfonds Gelderland), één van de fondsen onder Topfonds Gelderland dat onder OostNL valt zijn wij in gesprek of de inpondingsregeling onder te brengen is onder OHG. Dit wordt in de komende periode nader uitgewerkt. Indien dit niet tot een samenwerking leidt, zal de inpondingsregeling worden uitgevoerd onder het mandaat Strategische Vastgoedaankopen van het Grondbedrijf.

1.4 Een groene fijne leefomgeving draagt bij aan prettige en gezonde buitenontmoetingen

Een groot deel van de wijken van Arnhem-Oost kampt met een te stenige, sleetse en verloederde openbare ruimte. Er zijn weinig plekken voor ontmoeting, sport en bewegen. Dit alles leidt op sommige plekken tot onveilige en onprettige buitenruimtes. Bewoners komen er niet graag terwijl ze zich er wel dagelijks bevinden omdat ze er wonen, hun kinderen naar school brengen en boodschappen doen.
Bovendien is een groene leefomgeving in de buurt van je woning zeer belangrijk voor de gezondheid van de wijkbewoners. De nabijheid van groen kan zorgen voor 24 procent meer lichaamsbeweging en 15 procent minder obesitas[1]. Daarom werken wij in de Arnhem-Oost-aanpak aan het realiseren van openbare ruimten die aansluiten bij de gewenste activiteiten op die plek. Een veilige buitenruimte waar ruimte is voor biodiversiteit, klimaatadaptatie, vergroenen en die uitnodigt elkaar te ontmoeten, te bewegen en die de (fysieke en psychische) gezondheid van bewoners vergroten.

Direct grenzend aan het particulier woningbezit wordt daarom het openbaar gebied aangepakt. Dit wordt gedaan in samenspraak met de bewoners: zij kennen hun directe woonomgeving het beste en weten wat nodig is.
Een duurzame en veilige woonomgeving is een randvoorwaarde om te komen tot een verbetering van de woonkwaliteit en leefbaarheid. Het enkel verbeteren van woningen is niet toereikend. De woonomgeving moet ook gezond en toekomstbestendig zijn. Wij verbeteren daarom ook de directe omgeving van de particuliere woningvoorraad. Ingrepen die wij hiermee doen zijn het toevoegen van openbaar groen en ontmoetingsruimte en het verbeteren van de inrichting en verlichting om de (het) veiligheid(sgevoel) van de bewoners te vergroten.

Op twee plaatsen gaan we extra investeren in de openbare ruimte in de directe omgeving van de woningen:

- *Malburgen - Groene Lint*: Aanleggen van een groene verbindingsroute in Malburgen, waarbij het ontwerp tot stand is gekomen in samenspraak met en door de bewoners. Met de route worden woningen en straten met elkaar verbonden ten behoeve van ontmoeting, verbinding, leefbaarheid en veiligheid.
- *Presikhaaf West -"Co-creatie Buurttuinen".* In de buurten tussen de Keulse slag en de Bontekoestraat ligt relatief veel openbare ruimte die we gaan benutten voor het vergroten van de sociale cohesie. Van dit gebied maken wij samen met en door buurtbewoners gemeenschappelijke tuinen waar de bewoners buiten kunnen zitten en kinderen kunnen spelen.

[1] Judith van der Poel, Groene Stad Filosofie 2002

Door dit gezamenlijk vorm te geven en in te richten vergroot dit eigenaarschap van de bewoners op hun eigen woon- en leefomgeving en worden ze weer trots op de wijk. Doel is om daarmee ook om de grote hoeveelheid zwerfafval te verminderen.

1.5 Samenhang (sociale) leefbaarheidsaanpak

Ontzorgen rondom de renovatie en verduurzamen particuliere woningen: Onderdeel en onmisbaar in de aanpak is een stevige brede sociale leefbaarheidsaanpak. Er wordt intensief samengewerkt met corporaties, scholen in de wijken en met het arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor. Er wordt ingezet op uitvoering met en door de wijk in de vorm van ontzorgingspakketten, energiecoaches, wijkconciërges, zolderopruimploegen, ambassadeurs in de wijk als ondernemer en verenigingen. De door Uw Raad vastgestelde energie-armoede aanpak is juist bedoeld voor de groep bewoners waar ook het Volkshuisvestingsfonds zich op richt. Wij zetten deze aanpak dan ook intensief in voor deze doelgroep.

Onderwijs- en werkgelegenheidskansen: De opgave brengt een forse investering en concreet werk met zich mee: wij willen dit zoveel mogelijk laten landen bij de bewoners uit de wijk zelf, kwetsbaren en bewoners die geen baan hebben. Hierdoor kunnen zij een bijdrage leveren aan de eigen woonomgeving en weer trots worden op de wijk. De ervaringen die op zijn gedaan met wijkgerichte sociaal-ondernemende initiatieven, zoals bijvoorbeeld Buurt-BaanBureau, HetBroekOmhoog, Klassewerk, BuurtGroenBedrijf worden hier ingezet. Zodat er leer-werktrajecten en werk voor jongeren uit de wijk ontstaan. We werken hierin samen met sociale wijkteams, Werk & Inkomen, jongerenwerk en de Teams Leefomgeving.

Achter de voordeur-aanpak: Met deze renovatie- en verduurzamingsaanpak zitten wij direct bij de bewoners aan tafel. Wij zijn langdurig betrokken en bouwen van daaruit een band op met bewoners. Essentieel in deze aanpak is dat de renovatie-aanpak al vanaf het ophalen van draagvlak wordt uitgevoerd door mensen die een afspiegeling zijn van de wijk, zodat mensen zich herkennen en er daarmee een band opgebouwd wordt. Via deze weg proberen wij bewoners naast de renovatie van de woning op weg te helpen op onderwerpen als taalproblemen, laaggeletterdheid, participeren, financiën en een netwerk opbouwen (eenzaamheid). Wij grijpen deze kans aan om vervolgens toe te leiden naar een hulp- en activeringsaanbod'. Voor een oplossing van die problemen verbinden wij de Achter de voordeur-aanpak met de integrale sociale aanpak binnen de Arnhem-Oost-aanpak, zodat wij niet alleen zien welke problemen er zijn, maar er ook iets aan gaan doen. In Arnhem hebben wij samen met corporaties, op kleine schaal ervaring opgedaan met een dergelijke aanpak in Immerloo (www.achterdevoordeur.com) waaruit blijkt dat 80% van de bewoners hiermee een zetje in de goede richting krijgen. Corporaties en gemeente werken hierbij intensief samen met welzijnsorganisaties uit de wijken, sociale wijkteams, politie, handhaving en Boa's en de Teams Leefomgeving.

1.6 *Grootschalige investeringen in renovatie en verduurzaming van woningen is een katalysator van innovatie*
Arnhem heeft een goede reputatie op het gebied van innovaties in de energietransitie. Deze innovaties moeten niet alleen ontwikkeld worden in Arnhem, maar ook toegepast in onze stad. Ze bieden kansen voor bijvoorbeeld monumentale woningen die lastig te isoleren zijn. Wij zetten daarom in op samenwerking met de Arnhemse bedrijven en zoeken experimenteerruimte om dit lokaal te kunnen toepassen. De Economic Board acht dit ook van het grootste belang en ondersteunt onze aanvraag voor het VHF van harte.

2.1 Deze aanpak draagt bij aan de landelijke klimaatdoelen zoals vertaald in de door raad vastgestelde programma New energy made in Arnhem 2020-2030 en de Klimaatadaptatiestrategie

Door in te zetten op de laagste energielabels, heeft de isolatie-aanpak ook een relatief groot milieu-effect. In onze Arnhem-Oost wijken staan met name rijwoningen uit de periode voor 1975. Onderzoek van Berenschot[2] laat zien dat dakisolatie bij dit type woningen een aardgasreductie van 28% tot 39% met zich meebrengt. Dit heeft een direct effect op woonlasten, fijnstofuitstoot en de gezondheid van bewoners. Het renoveren van de 1.754 woningen in Arnhem-Oost draagt bij aan het realiseren van de doelen van het programma Nemia.

De isolatiemaatregelen van drie labelsprongen leiden tot een besparing op het gasverbruik van circa 500m3 per woning per jaar, wat staat voor 0,9 ton CO2 uitstootreductie per woning per jaar.

Zie verder bijlage: "Toets Aanvraag Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost aan kaders voor de besteding van het Klimaatfonds".

Kanttekeningen en risico's

1.1 Als uw raad niet instemt met dit voorstel, moeten wij de aanvraag bij het Rijk intrekken
De aanvraag is ingediend onder voorbehoud van instemming van Uw Raad. Wij trekken onze aanvraag terug als zich deze situatie zich voordoet.

1.2 Als het Rijk de aanvraag niet honoreert, dan gaat het plan niet door
Er bestaat een risico dat het Rijk de aangevraagde middelen niet toekent. Financieel gezien heeft dit geen consequenties, maar het plan zal dan niet tot uitvoering kunnen worden gebracht.

1.3 Als er onvoldoende draagvlak is bij particuliere eigenaren, zal er minder resultaat zijn.
Qua investeringen leidt dit tot minder uitgaven. Mogelijk leidt dit tot meer plankosten. Indien deze situatie zich voordoet werken wij indien nodig voorstellen worden uit om gewenste resultaten binnen kaders uit te voeren. Gezien de reeds gevoerde gesprekken in de wijken verwachten we niet dat dit risico optreedt.

1.4 Als er erg veel belangstellig en draagvlak is, dan is het budget mogelijk niet toereikend

[2] Rapport “Beschouwing van mogelijke invullingen van een nieuwe isolatiesubsidie voor woningeigenaren” van Berenschot in opdracht van het Ministerie van BZK, dd 9 april 2021

Het particuliere bezit in de kwetsbare wijken is omvangrijker dan in de aanvraag is meegenomen. Indien blijkt dat regeling succesvoller is dan verwacht verkennen wij met het ministerie van BZK mogelijkheden van een opschaling.

1.5 *Te weinig middelen binnen de regeling Toekomstbestendig Wonen Lening*
Indien de door uw raad vastgestelde kaders van de regeling Toekomstbestendig wonen lening door succesvol gebruik worden overschreden komen wij met aanvullende voorstellen.

1.6 *De ISDE-regeling wijzigt van rijkswege waardoor inwoners geen of minder subsidie krijgen*
Indien de bestaande ISDE-regeling van rijkswege dusdanig wijzigt in de komende 10 jaar zonder nieuwe regeling die deze compenseert, dan bestaat risico dat inwoners een deel van de investering niet vergoed kunnen krijgen. In dat geval zullen wij na overleg met het Rijk met aanvullende voorstellen komen. Door belang dat gehecht wordt aan verduurzaming achten wij de kans klein.

1.7 *Te weinig capaciteit om intensieve traject met inwoners vorm te geven*
Het betreft een intensief traject waarbij wij achter de voordeur komen. Dit zullen vaak bewoners zijn waarmee wij nu relatief weinig contact mee hebben. Wij baseren ons bij deze aanpak op ervaringen die wij hebben opgedaan in andere wijken zoals Immerloo. Dit is het vertrekpunt en dat willen wij verder doorontwikkelen. Ditzelfde geldt voor aanpakken als Buurt-baanbedrijven/leer-werkplekken etc. Wij realiseren ons dat dit voor een deel ook nog experimenteren en pionieren is. Als blijkt dat wij bij de uitvoering hiervan fors gaan afwijken, komen wij met een aanvullend voorstel.

Participatie

Het gesprek met de inwoners van de stad en in de specifieke gebieden waar plannen worden gemaakt, is steeds meer onderdeel van het continue samenspel van de inwoners en de gemeente. Dit besef en deze noodzaak groeit met de dag en wordt en is steeds meer onderdeel van ons werk. De inzichten en gezichtspunten van bewoners bij dit raadsvoorstel zijn dan ook niet enkel van afgelopen maanden maar zijn het resultaat van jarenlange gesprekken. Heel specifiek hebben wij in de periode september 2020 t/m maart 2021 (online) wijkgesprekken georganiseerd over de wijkgerichte energietransitie voor de vijf Arnhem-Oostwijken het Arnhemse Broek, Geitenkamp, Klarendal, Malburgen en Presikhaaf. Ook hebben er vijf wijkgesprekken fysiek overdag plaatsgevonden, bij het mobiele energieloket Lijn2030.

De woningen in deze wijken gaan niet voor 2030 van het aardgas af. De wijkgesprekken hadden als doel de bewoners en ondernemers hierover te informeren en informatie te geven over wat zij (nog meer) kunnen doen om de energierekening te verlagen. Daarnaast is opgehaald wat er speelt, welke vragen, dilemma's en zorgen er zijn bij onze bewoners als het gaat om een de verduurzaming van hun woning.

Tijdens het wijkgesprek zijn alle ideeën, vragen, zorgen en behoeften besproken. Veel mensen begrijpen dat de woningen in hun wijk nu nog niet van het aardgas afgaan en zijn op zoek naar praktische tips en maatregelen om energie te besparen en het verduurzamen van hun woning. Ook waren er mensen die met name hun zorgen deelden, bijvoorbeeld over de betaalbaarheid en over de slechte isolatie van veel woningen in hun wijk.

Financiën

Met de financiële middelen van het VHF kunnen gemeenten investeren in de verbetering van woonkwaliteit, leefomgeving en verduurzaming in kwetsbare gebieden onder de volgende voorwaarden:

- Er is sprake van een financieel tekort;
- De bijdrage vanuit het VHF is maximaal 70%;
- De financiële bijdrage (cofinanciering) van de gemeente (en provincie) dekt ten minste 30% van het totale financiële tekort;
- De uitvoering start binnen 2 jaar na toekenning, oplevering binnen 10 jaar;
- De energieprestatie van de woningen verbetert met minstens 3 energielabelstappen of naar label B;
- De kosten van de activiteiten zijn minstens € 7.500.000. Of het gaat om minstens 200 woningen.

Arnhem maakt graag gebruik van deze cofinancieringsregeling om een flinke impact in de Arnhem-Oost wijken te kunnen hebben en tevens een flinke impact in CO2-besparing te kunnen genereren.
De kosten van onze aanvraag zijn als volgt opgebouwd:

Totale projectinvesteringen						
Kosten						
Renovatie en verduurzaming						
Verduurzaming woningen	€	21.233	x	1.754 woningen	€	37.242.590
Achterstallig onderhoud en schimmelaanpak	€	2.453	x	1.754 woningen	€	4.302.517
Inponding	**€**	**29.397**	x	25	**€**	**734.913**
Openbare ruimte					€	2.476.069
Subtotaal investering					€	44.756.088
Uitvoeringskosten: samenhang (sociale) leefbaarheidsaanpak						
Ontzorging, participatie, aanpak achter de voordeur en werkgelegenheid					€	1.738.500
Proceskosten integraal programma Arnhem-Oost					€	750.000
Subtotaal uitvoeringskosten					€	2.488.500
Totaal investeringen					€	47.244.588

Toelichting kosten:
Renovatie en verduurzaming
In totaal zijn er in Arnhem-Oost 3.434 woningen met een G, F of E label en een WOZ-waarde onder de NHG -grens (€325.000,-). Wij gaan ervan uit dat 70% van de woningeigenaren met een woning met een G en F label mee doet met de regeling en dat de aanvullende 30% woningeigenaren zijn van een woning met energielabel E. Daarmee komen we in totaal op 1.754 woningen die we met deze regeling aanpakken. Om de kosten voor verduurzaming te berekenen zijn voor de woningen met een G, F en E label de kosten voor 3 labelsprongen berekend aan de hand van verschillende archetypen woningen. Daarnaast hebben we een inschatting gemaakt van de kosten voor achterstallig onderhoud en schimmel.

Wij gaan uit van een eigen bijdrage van €2.500 per woning en een ISDE-subsidie per woning die gemiddeld 20% van de verduurzamingskosten zal bedragen. Het tekort op de totale investering van €41,5 mln (€37.2+€4,3) is dan €30,7 mln die wij op kunnen voeren in de aanvraag (zie tabel "Tekorten op de investeringen" hieronder).

Inponding
De kosten voor de inpondingsregeling zijn berekend aan de hand van een aantal voorbeeldwoningen. We gaan ervan uit dat er gemiddeld 10% aan kosten over de aankoopsom wordt gemaakt (verwervings- en advieskosten etc.). De woning wordt gerenoveerd en verduurzaamd volgens bovenstaande systematiek (zie renovatie en verduurzaming). De woning wordt vervolgens weer verkocht waarbij de aanname is dat de helft van de investering aan verduurzaming zich terugverdiend in een hogere verkoopwaarde. De helft van de investering plus de kosten over de aankoopsom zijn daarmee de kosten die op de regeling drukken. Dit bedraagt voor 25 woningen in totaal €735.000,- die wij op kunnen voeren in de aanvraag (zie tabel "Tekorten op de investeringen" hieronder)

Openbare ruimte
Aanpak openbare ruimte bestaat uit drie hoofdcomponenten
a. aanpak openbare ruimte rondom aan te pakken particuliere woningen
b. Openbare ruimte Presikhaaf-West, Co-creatie Buurttuinen
c. Openbare ruimte Malburgen, vergroenen, verduurzamen, ontmoeten langs het Groene Lint

a: Aanpak openbare ruimte rondom betrokken woningen
Uitgangspunt is dat per te renoveren woning 15 m² openbare ruimte in de directe nabijheid wordt opgewaardeerd. Hiervoor is € 53,5 per m² geraamd. De totale kosten, rekening houdend met 1.754 woningen, komen daarmee op € 1.407.585,-.

b: Openbare ruimte Presikhaaf-West, Co-creatie Buurttuinen:
De totale kosten voor de Buurttuinen van Presikhaaf bedragen € 747.423,-. De totale omvang van de buurttuinen bedraagt circa 10.500 m².

c: Openbare ruimte Malburgen, vergroenen, verduurzamen, ontmoeten langs het Groene Lint
De totale kosten voor het Groene Lint in Malburgen bedragen € 826.293,-. De ontwikkeling gaat over 1.995 m² nieuw te ontwikkelen groen gras, 28.850 m² het te ontwikkelen groene perken en 81 nieuw aan te planten bomen. In de regeling zijn alleen die kosten op te voeren die samenhangen met de particuliere voorraad die aangepakt wordt. De toerekenbaarheid van het Groene Lint aan de regeling geschat op 50%. Dit komt omdat niet alleen de particuliere woningeigenaren waarvan het bezit gerenoveerd wordt profijt hebben van deze investeringen, maar ook andere omwonenden, zoals huurders. Daarmee komen de op te voeren kosten voor Malburgen op € 413.146,-.

De totale op te voeren kosten in de aanvraag voor openbare ruimte zijn daarmee €1.407.585 + €747.423 + €413.146 is 2.4 miljoen die op te voeren is in de aanvraag (zie tabel "Tekorten op de investeringen" hieronder)

De overige kosten voor de aanpak openbare ruimte van het Groene Lint zullen los van de regeling van het VHF worden gedekt. Hiertoe zal gezocht worden naar cofinanciering van onder andere rijk en provincie op gebied van leefbaarheid en klimaatadaptatie, danwel eigen middelen uit het klimaatfonds. Er zal niet eerder tot uitvoering worden overgegaan, alvorens de dekking geregeld is.

Uitvoeringskosten: samenhang (sociale) leefbaarheid
De uitvoeringskosten die samenhangen met de (sociale) leefbaarheidsaanpak bestaan uit de kosten

voor ontzorging, participatie, aanpak "achter de voordeur" en werkgelegenheidskansen. Deze zijn geraamd op €1,7 miljoen euro die op te voeren zijn in de regeling.

Daarnaast geeft BZK ons ook de kans om via de regeling van het Volkshuisvestingsfonds een deel van de programmakosten van Arnhem-Oost op te voeren. Dit als overbrugging tot onder de nieuwe Rijkscoalitie het programma leefbaarheid en veiligheid is vormgegeven. Dit betreft €750.000,- die op te voeren is in de aanvraag (zie tabel "Tekorten op de investeringen" hieronder).

Tekorten op de investeringen					
Kosten					
Renovatie en verduurzaming (na ISDE en eigen bijdrage)					
	€	**17.496** x	**1.754** woningen	**€**	**30.687.476**
Inponding	**€**	**29.397** x	25	**€**	**734.913**
Openbare ruimte				€	2.476.069
Subtotaal investering				€	33.898.457
Uitvoeringskosten: samenhang (sociale) leefbaarheidsaanpak					
Ontzorging, participatie, aanpak achter de voordeur en werkgelegenheid				€	1.738.500
Proceskosten integraal programma Arnhem-Oost				€	750.000
Subtotaal uitvoeringskosten				€	2.488.500
Totaal aanvraag				€	36.386.957

Toelichting dekking

Om deze kosten te dekken dient Arnhem samen met andere lagere overheden 30% van de financiële dekking te leveren. Bij een positief besluit op de aanvraag levert het rijk 70% van de kosten. Bij bovenstaande investering betekent dit dat Arnhem en provincie samen €10.917.000 aan dekking moet leveren en de bijdrage van BZK € 25.469.957 miljoen bedraagt

De provincie heeft zich bereid verklaart €500.000,- aan cofinanciering te leveren.

De gemeentelijke dekking wordt als volgt gefinancierd:

Herstelagenda (bestaande begroting)		€ 3.000.000,-
Plankosten herstelagenda (bestaande begroting)		€ 805.000,-
Perspectiefnota (nieuw voorstel PPN)		€ 3.262.000,-
Klimaatfonds(bestaande begroting, vergt raadsbesluit)		€ 2.000.000,-
Nemia (bestaande begroting)		€ 700.000,-
Energiearmoede (bestaande begroting)		€ 200.000,-
Openbare ruimte (bestaande begroting)		€ 450.000,-
Totaal ten laste van de gemeente		€10.417.000,-
Provinciale cofinanciering		€ 500.000,-
Totale cofinanciering gemeente en provincie		€10.917.000,-
Aanvraag Volkshuisvestingsfonds	70%	€ 25.469.957,-
Totale dekking		€ 36.386.957,-

Herstelagenda
In de bestaande begroting is in de herstelagenda 3 miljoen gereserveerd voor Arnhem-Oost[3]. Deze wordt ingezet als dekking van de aanvraag voor het Volkshuisvestingsfonds. In de herstelagenda is een bedrag gereserveerd voor plankosten voor de jaren 2021, 2022 en 2023 (resp. €1,0 mln., €0,8 mln. en €0,6 mln., totaal €2,4 mln.). Van dit bedrag wordt €805.000,- ingezet ten behoeve van de dekking van plankosten voor de aanpak van het VHF.

Perspectiefnota
Op pagina 19 van de perspectiefnota is voorgesteld dat er vanuit het budget Arnhem-Oost een bedrag van 3 jaar €700.000,- (totaal 2,1 miljoen) jaar ingezet wordt voor de aanvraag VHF. Aanvullend zetten we vanaf 2025 jaarlijks gedurende de looptijd van het Volkshuisvestingsfonds 166.000 in van de voorgestelde structurele middelen van 2 mln Arnhem-Oost (7x€166.000=€1,162 mln). Deze aanvullende middelen zijn nodig ten gevolge van recente ontwikkelingen, waaruit gebleken is dat de BTW over particuliere renovatie niet compensabel is via het BTW-compensatiefonds. Dit effect is €4,7 miljoen groot, waarvan een deel land bij de particuliere ISDE-aanvraag en een deel (€3,9 miljoen) bij de overheden, waarvan de gemeente 30% (=€1,162.000) voor haar rekening neemt. In totaal betekent dit dat €3.262.000,- wordt ingezet als dekking voor de aanvraag VHF.

Klimaatfonds
De aanpak van het Volkshuisvestingsfonds draagt bij aan de doelen van het programma Nemia 2020-2030. Zie argument 2.1. Om die reden wordt €2 miljoen uit het klimaatfonds ingezet als dekking voor de aanpak van het VHF. Zie verder bijlage "spelregels inzet klimaatfonds".

Nemia en de Aanpak Energiearmoede
Binnen de bestaande begroting van Nemia en de Aanpak Energiearmoede wordt voor de komende 10 jaar in totaal €700.000,- resp. €200.000,- van de bestaande begroting ingezet als dekking voor de aanvraag VHF. Uiteraard wordt dit ingezet binnen de door de raad gestelde kaders van deze raadsbesluiten.

Openbare ruimte
Binnen de bestaande begroting van het beheer van de openbare ruimte wordt in de gebieden die aangepakt worden met het VHF in de komende 10 jaar een bedrag van €450.000,- vrijgemaakt dat ingezet wordt ter dekking van de kosten die gemaakt worden in de openbare ruimte.

Uitvoering

[3] Zoals ook eerder in een raadsbrief vermeldt, wordt van de anticyclische investeringen uit de herstelagenda een bedrag van €3 miljoen geïnvesteerd in Arnhem-Oost in relatie tot de aanvraag Volkshuisvestingsfonds. De herstelagenda gaat er vanuit dat deze kosten op de balans worden opgenomen, en gedurende een aantal jaren worden afgeschreven. Hiervoor werden in de herstelagenda kapitaallasten gereserveerd. De investeringen die nu worden voorgesteld (het renoveren van woningen) kunnen echter volgens de regelgeving (het BBV) niet op de balans van de gemeente worden opgenomen, omdat deze woningen geen eigendom van de gemeente zijn. Daarom zal de hier vermelde €3 miljoen worden onttrokken aan de BR Kapitaallasten. De hiervoor in de herstelagenda gereserveerde kapitaallasten zullen ter compensatie hiervan aan de BR Kapitaallasten worden toegevoegd. Op deze manier komt de €3 miljoen zoals bedoeld beschikbaar voor besteding in Arnhem-Oost, en wordt voldaan aan de geldende regelgeving.

Na instemming van gemeenteraad en toekenning van het Rijk zal een start worden gemaakt met voorbereiding van de uitvoering.

Planning renovatie buurten

- Initiatieffase (- heden)

De initiatieffase is gestart en afgerond met de indiening van de aanvraag voor het Volkshuisvestingsfonds.

- Deelbuurt 1 en 2

Definitiefase - Realisatiefase (Q2 2021 - Q4 2024)

Voor de opvolgende deelbuurten geldt een vergelijkbare planning die wij hieronder op hoofdlijnen uiteenzetten, te weten:

- Definitiefase- Realisatiefase (Q3 2025- Q1 2030)

Planning Inpondingsregeling:

Voor de verschillende buurten hebben wij de overlastpanden in beeld echter wij moeten nog de afweging maken welke woningen de meeste urgentie hebben om in te ponden. Dit zijn de woningen waar inponding de enige uitweg is voor een betere leefbaarheid in de buurt. De inponding per buurt zal zoveel mogelijk parallel lopen met de renovatieplannen in de buurten. Waar wij dit naar voren kunnen halen gaan wij dat doen.

Planning leefomgeving

- Aangrenzende openbare ruimte (Q3 2021- Q1 2030)

Waar wij de noodzaak zien de aangrenzende openbare ruimte aan het particulier woningbezit op te pakken zullen wij dit gelijktijdig oppakken met de renovatie van de woningen of eerder indien mogelijk of wenselijk vanuit de wijk.

- Groene Lint Malburgen en Buurttuinen Presikhaaf (Q3-2021-Q3 -2024)

Deze twee projecten in de openbare ruimte gaan wij direct verder brengen.

Communicatie

Over de aanvraag voor het VHF is een persbericht verstuurd. De verdere communicatie en participatie wordt uitgewerkt bij toekenning van de aanvraag zoals beschreven in het plan.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost
- Bidbook: Achter de voordeur in Arnhem-Oost
- Klimaatfonds Toets Aanvraag Volkshuisvestingsfonds Arnhem-Oost aan kaders voor de besteding van het Klimaatfonds

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	572098

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders 11 mei 2021, nummer: 572098

gelet op artikel 108 van de Gemeentewet;

besluit:

1. Het plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds (VHF) Arnhem-Oost vast te stellen.
2. Hiervoor € 2,0mln. uit het klimaatfonds in te zetten ten behoeve van de renovatie- en isolatieaanpak
3. Na toekenning van de bijdrage van het Rijk de financiële consequenties van dit voorstel in de begroting 2022 te verwerken

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

Arnhem Oost

Programma Arnhem-Oost en Plan van aanpak

Aanvraag Volkshuisvestingsfonds

GEMEENTE Arnhem

Leeswijzer

Dit document bestaat uit 2 delen.

In deel 1, programma Arnhem-Oost wordt een analyse van de leefbaarheid van onze kwetsbare wijken gegeven en wordt ingegaan op de generatie-aanpak van het programma Arnhem-Oost.

Deel 2 bevat het Plan van aanpak voor het Deelplan Fysieke aanpak Arnhem-Oost: Volkshuisvestingsfonds. Deze aanpak is onderdeel van ontwikkellijn 4 van het programma Arnhem-Oost, te weten "Opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte".

Hierin wordt in hoofdstuk 5 de aanpak en de maatregelen ten behoeve van de aanvraag voor het Volkhuisvestingsfonds toegelicht. Daarbij wordt naast de fysieke maatregelen een stevige sociale leefbaarheidsaanpak uitgewerkt.
In hoofdstuk 6 wordt de kwetsbaarheid van de aan te pakken gebieden beschreven en wordt de verwachte impact van de maatregelen beschreven.
In hoofdstuk 7, 8 en 9 worden respectievelijk de organisatie, de planning en de financiën toegelicht.

In de bijlagen vindt u een uitgebreide analyse per wijk van Arnhem-Oost. Ook zijn de adhesiebetuigingen van onze partners hier te vinden, te weten de corporaties, de Economic Board en een flink aantal sociale bondgenoten. In bijlage 3 is de planning in een balkenplanning uitgewerkt.

Inhoudsopgave

Deel 1 4

1. Inleiding 5
2. Leefbaarheid in de kwetsbare wijken van Arnhem-Oost 7
3. Programma Arnhem-Oost 10
   - 3.1 Ambities Arnhem-Oost 10
   - 3.2 Kracht van de Arnhem-Oost-aanpak 10
4. Prettig wonen in een wijk die bij je past 13
   - 4.1 Bestaande (woning)voorraad Arnhem-Oost 13
   - 4.2 Verstedelijking Arnhem-Oost 13

Deel 2 16

5. Uitwerking inzet Volkshuisvestingsfonds 17
   - 5.1 Renovatie-aanpak 19
   - 5.2 Inponding 23
   - 5.3 Leefomgeving 24
   - 5.4 Samenhang (sociale) leefbaarheidsaanpak 27
6. Kwetsbaarheid buurten en impact van de maatregelen 30
   - 6.1 Kwetsbaarheid aan te pakken buurten 30
   - 6.2 Impact van de maatregelen 32
7. Organisatie 35
8. Participatie en communicatie renovatie-aanbod en aanpak openbare ruimte Arnhem-Oost 37
   - 8.1 Participatiestrategie Arnhem-Oost 37
   - 8.2 Voorbeelden van wat we al doen in Arnhem-Oost 37
9. Financiën 42

Bijlagen 44

Bijlage 1 Wijkanalyses 44
- Geitenkamp 45
- Presikhaaf-West 46
- Malburgen 47
- Klarendal 49
- Arnhemse Broek 51

Bijlage 2 Adhesiebetuigingen 52
- Adhesiebetuiging woningbouwcorporaties 52
- Adhesiebetuiging The Economic Board 53
- Adhesiebetuiging sociale partners 54

Bijlage 3 Planning 56

Deel 1
Programma Arnhem-Oost

1. Inleiding

In Arnhem is sprake van hardnekkige problemen en achterstanden op het gebied van onderwijs, werk, veiligheid en leefbaarheid, gezondheid en wonen, die zich allemaal ophopen in hetzelfde gebied. Arnhem staat dan ook al jaren hoog op de verkeerde landelijke lijsten van het Sociaal Cultureel Planbureau als het gaat om onze sociaal maatschappelijke structuur. Het doorbreken van deze situatie is al vele decennia de opgave voor Arnhem. Die achterstand is niet door de gemeente Arnhem alleen in te lopen.

Op 4 maart 2020 tekenden de gemeenten Arnhem en Nijmegen, de regio, de provincie Gelderland en het Rijk de Woondeal. Een belangrijk onderdeel voor Arnhem is de kernafspraak over de leefbaarheid van Arnhem-Oost. De gemeente Arnhem en de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) spreken hierin af dat we de stadvernieuwing gezamenlijk een nieuwe, langjarige impuls geven. Deze aanpak is een integraal stadsvernieuwingsprogramma geworden voor de vijf wijken Arnhemse Broek, Geitenkamp, Klarendal, Presikhaaf-West en Malburgen. Samen onder de noemer de 'Arnhem-Oost-aanpak'. Het Volkshuisvestingsfonds is een fysieke regeling, die zich specifiek richt op de particuliere voorraad in deze Arnhem-Oost wijken.

Arnhem-Oost als onderdeel van 16 gebieden in Nederland

Het komen tot een stadsvernieuwingsprogramma Arnhem-Oost staat niet op zichzelf: BZK maakte sinds eind 2019 afspraken over in totaal 16 gebieden die volgens de Leefbarometer 2018 tot de slechtste categorie wat betreft leefbaarheid- en veiligheidsproblematiek worden gerekend. Het gaat om gebieden waar sprake is van een combinatie en cumulatie van opgaven op het gebied van onderwijs, werk, armoede, veiligheid, wonen en gezondheid.
De gemaakte afspraken moeten leiden tot een meerjarige rijksinzet ten behoeve van een integrale maatwerkaanpak voor deze stedelijke vernieuwingsgebieden, nu nog onder de noemer van het interbestuurlijk programma Leefbaarheid en Veiligheid (waarin naast BZK ook andere relevante ministeries zijn vertegenwoordigd).

Voor Arnhem vertaalt de Woondeal zich dan ook niet alleen in het toevoegen van nieuwe woningen, maar ook in een stevige integrale aanpak voor de wijken in Arnhem-Oost. Deze wijken kennen een stapeling van sociaal-maatschappelijke problematiek, waar een brede stadsvernieuwingsaanpak nodig is om het perspectief van deze wijken te veranderen. "*We zien in die wijken dat mensen op cruciale factoren op achterstand staan.*", zegt burgemeester Ahmed Marcouch. "*Denk aan werkloosheid, armoede, laaggeletterdheid, onveiligheid. In sommige gezinnen is er geen enkele generatie die gewerkt heeft.*"
Die problemen hebben nu al volop aandacht in Arnhem, maar met deze deal verbinden Rijk, Provincie, regio en overige (maatschappelijke) partners zich langjarig en met voorrang om het leven in deze wijken te verbeteren.

Figuur 1 Stadsvernieuwing Arnhem-Oost

"Onze ambitie is dat die Arnhemse inwoners vanuit de modus overleven naar echt leven gaan. We moeten de achterstanden wegnemen. Dat betekent dat we niet alleen dubbel glas plaatsen ergens, maar ook verder kijken naar wat een gezin nodig heeft.", zegt Marcouch [1].

Dit citaat vat feitelijk de kern van onze aanpak die dit plan van aanpak beschrijft, samen. De Arnhemse aanpak gaat verder dan de enkel de fysieke aanpak en benut deze om het perspectief van de Arnhemmers in deze wijken fors te vergroten.

Arnhem-Oost en de verstedelijkingsopgave Arnhem

Tot 2040 zal Arnhem met zo'n 16.000 woningen groeien. De kwetsbare wijken kunnen deze verstedelijking alleen aan als eerst grootschalig en langjarig geïnvesteerd wordt in de bewoners van deze wijken. Tegelijk biedt de verstedelijkingsopgave wijken ook kansen: Arnhem wil graag meer diversiteit in de wijken. De verstedelijking biedt kansen om in wijken met een (te) eenzijdige bevolkingsopbouw gaandeweg te komen tot transformatie. Door andere doelgroepen de wijken in te trekken kan de sociale samenstelling van een wijk verstevigd worden (vragers en dragers), met behoud van cultuur en bestaande inwoners. Daarbij is van belang dat ook elders voldoende sociale huur (kwalitatief toegespitst op de huidige vraag) wordt toegevoegd.

Arnhem-Oost en de wijkgerichte energietransitie

In 2050 zal ook in Arnhem de energietransitie voltooid moeten zijn. Naast duurzaamheid zijn haalbaarheid en betaalbaarheid daarbij belangrijke randvoorwaarden om ervoor te zorgen dat iedereen mee kan doen. Ook in de kwetsbare wijken. De wijkgerichte energietransitie en de recent gesloten Citydeal Energieke wijken, die Arnhem met BZK en aantal andere gemeenten heeft gesloten, biedt de mogelijkheid de energietransitie te koppelen aan bredere leefbaarheidsvraagstukken.

1 Citaten van burgemeester Marcouch komen uit een artikel van het Algemeen Dagblad "Woondeal: 5000 extra huizen bouwen in Arnhem en Nijmegen en aanpak van achterstandswijken", d.d. 4 maart 2020.

2. Leefbaarheid in de kwetsbare wijken van Arnhem-Oost

Waar je wieg staat, doet er nog steeds toe, maakte een recente studie van Bastian Ravesteijn weer eens duidelijk (KansenKaart, Erasmus School of Economics en Tinbergen Instituut). Er waren altijd al verschillen in kansen, maar de verschillen worden de laatste jaren groter. Kinderen en jongeren uit kwetsbare wijken beginnen vaak met 1-0-achterstand, door onderadvisering bij schoolkeuze, vooroordelen en het ontbreken van een netwerk die hen omhoogtrekken.

Figuur 2 Arnhem
Figuur 2 toont het armste postcodegebied in Nederland met het hoogste percentage (en bijbehorende aantal) personen in huishoudens met een inkomen onder het niet-veel-maar-toereikend criterium.
Bron: CBS (Integrale Inkomens- en Vermogensstatistiek '11-'17), SCP-bewerking

Je thuis is je basis. De woning moet veilig en comfortabel zijn en passen bij je gezinssamenstelling. Daarnaast levert de directe (fysieke) woonomgeving een belangrijke bijdrage aan het ontmoeten, je veilig voelen, sporten of gewoon kunnen chillen onder een boom als verkoeling. Een (sociale) woonomgeving waarin je mensen treft die je kunnen ondersteunen en verder helpen, netwerken die je omhoog trekken. Daarom investeren we samen met inwoners en corporaties al veel in de woningen en leefomgeving in deze wijken. Ondanks dat zien we in deze wijken nog steeds veel woningen die slecht onderhouden, weinig toekomstbestendig zijn en een slecht energielabel hebben. Een deel van de woningen heeft te maken met vocht- en schimmelproblematiek waardoor ze niet comfortabel en ongezond zijn. De samenstelling van het woningaanbod is te eenzijdig. Met het oog op de toekomst zal er meer behoefte zijn aan woningen voor eenpersoonshuishoudens dan nu. Als we de samenstelling van de wijk meer willen mengen met hoog- en laagopgeleid, dan zal daar het huidige woningaanbod op aangepast moeten worden. De openbare ruimte in deze wijken is veelal sleets en nodigt niet uit om te ontmoeten, spelen en bewegen, kortom: om mee te doen. De voorzieningen moeten goed en laagdrempelig zijn zoals goede scholen, zorg in de buurt en mogelijkheden om te kunnen werken. Uit onderzoeken (Leefbaarheid in Nederland 2018 en Veerkracht in het corporatiebezit) komt naar voren dat het over het algemeen goed gaat met de leefbaarheid en veiligheid in ons land, maar dat het tegelijkertijd met een aantal gebieden de verkeerde kant op dreigt te gaan. Arnhem-Oost is een van deze gebieden die ten opzichte van de rest van Nederland slecht scoort. In de wijk Malburgen ligt de armste buurt van Nederland.

Onder kwetsbaar gebied worden wijken en buurten verstaan waar de leefbaarheid onder druk staat.

De Leefbarometer van het BZK levert op een laag schaalniveau informatie over de leefbaarheid, waarbij buurten ten opzichte van het gemiddelde in Nederland worden gescoord. Naast de totale leefbaarheidsscore (hieronder weergegeven in de kaart) wordt de score op een vijftal onderliggende dimensies bepaald, te weten:

bewoners, woningen, veiligheid, fysieke omgeving en voorzieningen. Het betreft hierbij de score ten opzichte van Nederland. Scores oranje, rood en donkerrood geven kwetsbaarheid van de betreffende gebieden aan. Hoe donkerder de gebieden, hoe kwetsbaarder.

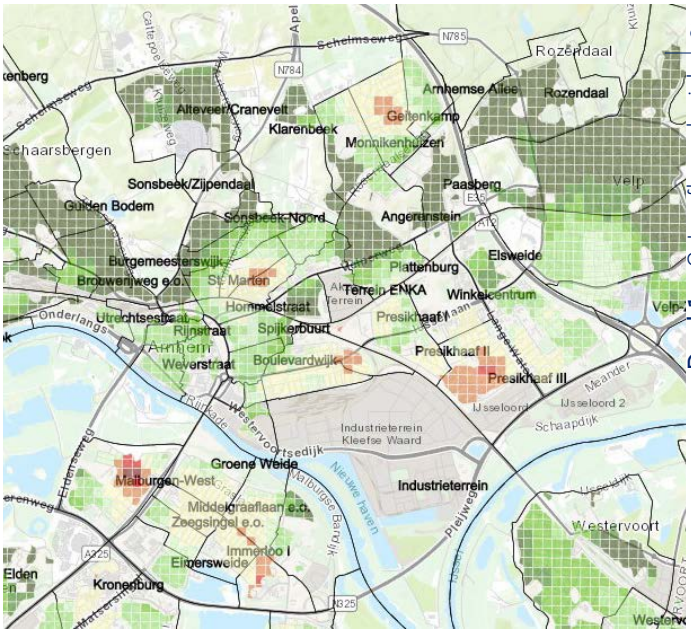
De score op de dimensie woningen is negatiever naarmate er sprake is van meer kleine eengezinswoningen, woningen tussen 1945-1980, vooroorlogse woningen, sociale huurwoningen en kleine appartementen na 1970.

De dimensie bewoners en fysieke leefomgeving in het gebied dragen bij aan een ondergemiddelde leefbaarheid in het gebied.

Springco heeft de Leefbarometer geregionaliseerd, waardoor de gebieden in de regio/Rebel (het COROP-gebied Arnhem-Nijmegen) onderling kunnen worden vergeleken. Op de dimensie woningen laat deze zien dat het plangebied ondergemiddeld scoort ten opzichte van de gemeente en regio.

Als gemeente herkennen wij ons in de uitkomsten van de landelijke onderzoeken en het onderzoek van Springco/Rebel. In de vijf Arnhem-Oost wijken wonen mensen die met moeite het hoofd boven water weten te houden en nauwelijks kunnen rondkomen. Corona versterkt deze trend.

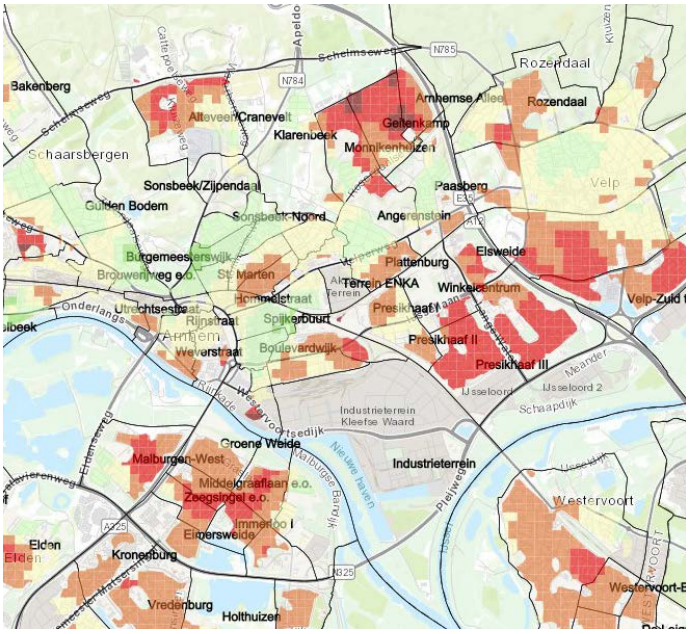
De analyse van de problemen die in wijken spelen is niet alleen van belang om inzicht te krijgen in de urgentie. De analyse vormt de aanleiding voor het maken van een langjarige aanpak die nodig is om deze complexe problemen te doorbreken. Deze is van belang om de impact van maatregelen op de problemen te bepalen (zie deelplan Volkshuisvestingsfonds in hoofdstuk 6). Maar nog meer is dit een basis voor een goede wijkanalyse die nodig is om bij de uitvoering aan te sluiten bij de vraagstukken van Arnhemmers (zie hoofdstuk 5 en bijlage verdiepende Wijkanalyses).

Figuur 3 Leefbaarheid totaal (Leefbarometer, BZK 2018)

De score geeft aan in hoeverre de dimensie bijdraagt aan een bovengemiddelde of ondergemiddelde leefbaarheid in het gebied. De scores op de 5 dimensies tellen samen op tot de afwijking van de gemiddelde leefbaarheidsscore.
Bron: Leefbarometer, 2018.

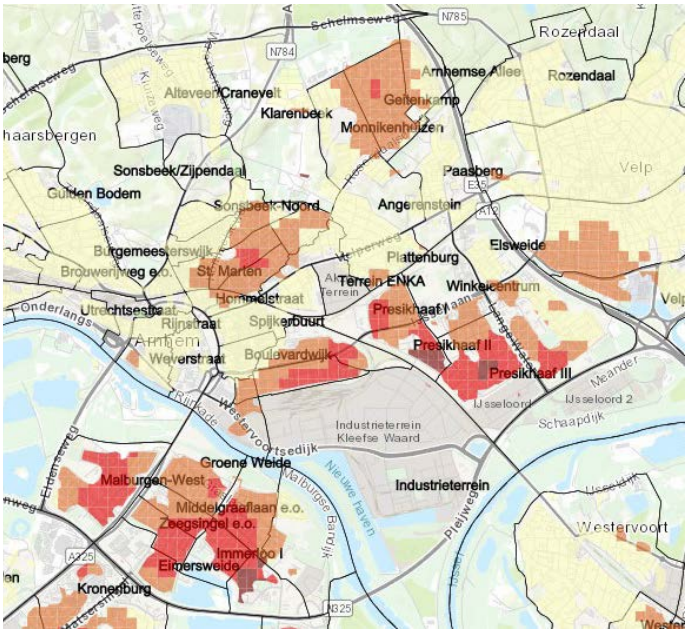
- Kleiner dan -0.2
- -0.2 tot -0.1
- -0.1 tot 0
- 0 tot 0.1
- 0.1 tot 0.2
- Groter dan 0.2

Figuur 4 Dimensie woningen (Leefbarometer, BZK 2018)

De score geeft aan in hoeverre de dimensie bijdraagt aan een bovengemiddelde of ondergemiddelde leefbaarheid in het gebied. De scores op de 5 dimensies tellen samen op tot de afwijking van de gemiddelde leefbaarheidsscore.
Bron: Leefbarometer, 2018.

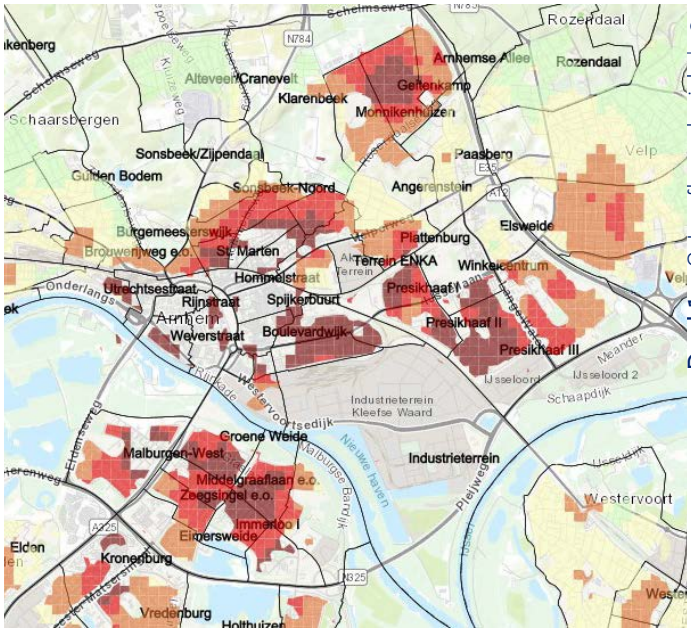
- Kleiner dan -0.2
- -0.2 tot -0.1
- -0.1 tot 0
- 0 tot 0.1
- 0.1 tot 0.2
- Groter dan 0.2

Figuur 5 Dimensie bewoners (Leefbarometer, BZK 2018)

De score geeft aan in hoeverre de dimensie bijdraagt aan een bovengemiddelde of ondergemiddelde leefbaarheid in het gebied. De scores op de 5 dimensies tellen samen op tot de afwijking van de gemiddelde leefbaarheidsscore.
Bron: Leefbarometer, 2018.

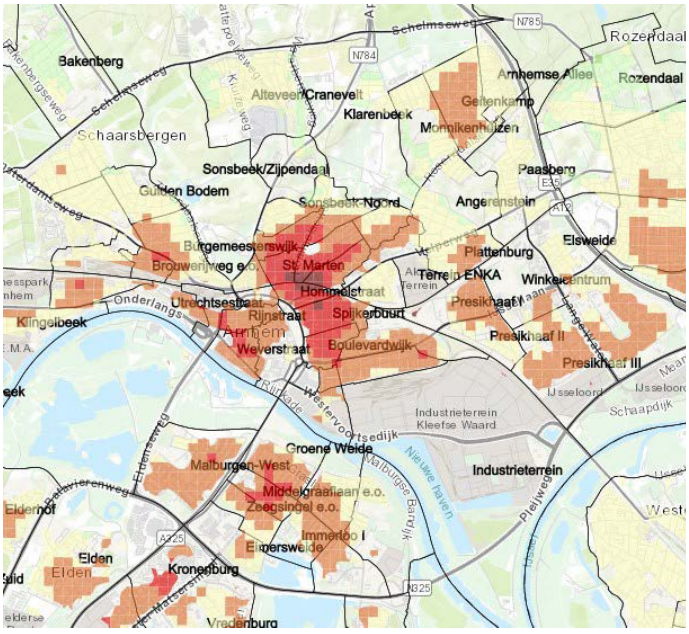
- Kleiner dan -0.2
- -0.2 tot -0.1
- -0.1 tot 0
- 0 tot 0.1
- 0.1 tot 0.2
- Groter dan 0.2

Figuur 6 Dimensie veiligheid (Leefbarometer, BZK 2018)

De score geeft aan in hoeverre de dimensie bijdraagt aan een bovengemiddelde of ondergemiddelde leefbaarheid in het gebied. De scores op de 5 dimensies tellen samen op tot de afwijking van de gemiddelde leefbaarheidsscore.
Bron: Leefbarometer, 2018.

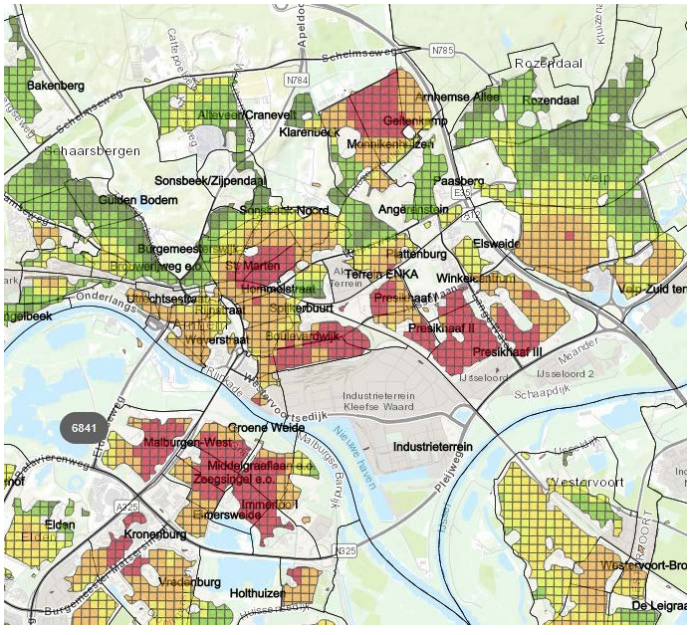
- Kleiner dan -0.2
- -0.2 tot -0.1
- -0.1 tot 0
- 0 tot 0.1
- 0.1 tot 0.2
- Groter dan 0.2

Figuur 7 Dimensie fysieke omgeving (Leefbarometer, BZK 2018)

De score geeft aan in hoeverre de dimensie bijdraagt aan een bovengemiddelde of ondergemiddelde leefbaarheid in het gebied. De scores op de 5 dimensies tellen samen op tot de afwijking van de gemiddelde leefbaarheidsscore.
Bron: Leefbarometer, 2018.

- Kleiner dan -0.2
- -0.2 tot -0.1
- -0.1 tot 0
- 0 tot 0.1
- 0.1 tot 0.2
- Groter dan 0.2

Figuur 8 Leefbaarheid geregionaliseerd ((BZK 2018, bewerking Springco 2021)

De score geeft aan in hoeverre de dimensie bijdraagt aan een bovengemiddelde of ondergemiddelde leefbaarheid in het gebied. De scores op de 5 dimensies tellen samen op tot de afwijking van de gemiddelde leefbaarheidsscore.
Bron: Leefbarometer, 2018.

- Kleiner dan -0.2
- -0.2 tot -0.1
- -0.1 tot 0
- 0 tot 0.1
- 0.1 tot 0.2
- Groter dan 0.2

3. Programma Arnhem-Oost

De urgentie van de multiproblematiek in de kwetsbare buurten van Arnhem-Oost en de kloof tussen die buurten en de rest van de stad, leidt ertoe dat we voor onze ambitie en aanpak bewust kiezen voor een termijn van 18 jaar. Een nieuw perspectief voor een nieuwe generatie. Dat is de tijd waarin een kind dat vandaag wordt geboren in Arnhem-Oost een volwassen mens wordt. We willen dat het straks niet meer uitmaakt waar je wieg staat als het gaat om de kansen die je hebt op een mooi leven.

Om de omslag te maken in 18 jaar, redeneren wij vanuit een opgroeiende generatie. Hierbij ligt niet alleen de focus op het individuele kind maar ook op de omgeving waar hij of zij opgroeit en de mensen om hem of haar heen: het sociale weefsel in de wijk.

3.1 Ambities Arnhem-Oost

De ambities voor Arnhem-Oost vormen een integraal en samenhangend perspectief op de uitdagingen in de vijf wijken en komen allemaal ten goede aan meer kansen en perspectief voor de nieuwe generatie. De nadruk ligt in de aanpak op de combinatie tussen sociaal en fysiek, en de volgende ontwikkellijnen centraal staan:

1. Bewoners voelen zich vrij, veilig en verbonden met elkaar in hun wijk, waar zij trots op zijn.
2. Alle jongeren kunnen zich ontwikkelen in een cultuur waarin persoonlijke ontwikkeling centraal staat en alle bewoners hebben werk als ze dat kunnen of doen mee.
3. Iedere bewoner kan rondkomen, en leeft gezond - zowel fysiek als mentaal.
4. Opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte.

Mensen maken met elkaar de wijk. Je leeft, woont, leert, sport, werkt en vermaakt je er. Je doet er boodschappen, speelt op straat en ontmoet elkaar. Voor ieder mens is het belangrijk jezelf te kunnen zijn, gezien te worden, ergens bij te horen en er toe (te) doen. Kortom, je thuis te voelen in een wijk waar je trots op kan zijn. De Arnhem-Oost-aanpak is daarom gericht op de sociale cohesie in de wijk. Zorgen dat bewoners naar elkaar omkijken en een schouder bieden als het nodig is.

Voor het vergroten van kansengelijkheid is een goede opleiding van cruciaal belang. Dit betekent in Arnhem naast excellent onderwijs, dat alle kinderen de vrijheid hebben om zich persoonlijk te ontwikkelen en een opleiding te volgen die zij willen doen en aankunnen. Het is voor iedereen belangrijk je talenten te kunnen ontplooien. Dit is een belangrijk onderdeel van de Arnhem-Oost Aanpak. Arnhem-Oost heeft de ambitie om voorwaarden te creëren voor een goede sterke sociale basis. Het streven is dat bewoners financieel en sociaal redzaam zijn, in staat zijn om werk te vinden dat bij hen past en zich blijvend te ontwikkelen.

De ambitie is dat elke bewoner prettig en veilig woont in een wijk die bij hem of haar past. De woning moet gezond, comfortabel en duurzaam zijn. De leefomgeving gezond, groen, schoon en veilig. Het is in Arnhem-Oost belangrijk het draagvermogen en de draagkracht van de wijk te vergroten en te zorgen voor mogelijkheden om in je eigen wijk 'wooncarrière' te maken. Waar nodig, betekent dit meer differentiatie van woningaanbod ter bevordering van diversiteit in inkomensgroepen, sociale cohesie en de kans om in de eigen wijk door te groeien. Met het oog op de toekomst zal er straks meer behoefte zijn aan eenpersoonswoningen dan aan eengezinswoningen. Vanuit het licht om de samenstelling van de wijk meer te mengen tussen hoog en laag opgeleid zal daar het aanbod op moeten worden aangepast.

3.2 Kracht van de Arnhem-Oost-aanpak

De Arnhem-Oost-aanpak onderscheidt zich, naast de genoemde ambities en ontwikkellijnen, door een 'doorbraakhouding'. Hieronder zetten we uit een wat we daaronder verstaan.

Onorthodoxe oplossingen
We gaan zorgen voor een doorbraak in plaats van dat we (alleen) doorgaan met waar we mee bezig zijn. Dat wil niet zeggen dat er geen goede dingen gebeuren in Arnhem-Oost. Er zijn talloze prachtige initiatieven in de wijken. Daar sluiten we op aan, en dat wat goed gaat, gaan we versnellen en intensiveren met een slagvaardige drang naar effect. Maar zullen we altijd denken: wat is er nodig? Hoe kan het óók? Wat is de onorthodoxe oplossing waar een wijk naar snakt? Of een voor de hand liggende aanpak, waar normaal gesproken geen geld voor is. We staan open voor andere invalshoeken, kleine projecten met vernieuwende inzichten en houden zoveel mogelijk opties open om het goede te kunnen doen.

Verandering is niet een vraag van meer controle, maar van het veranderen van denkbeelden door nieuwe verbindingen. Traditionele denkbeelden stellen wij ter discussie waarbij we nadrukkelijk samenwerken en leren binnen de 16 stadsvernieuwingsgebieden. Onze aanpak is zo weerbaar door wendbaarheid. Niet leunen op wat kan, maar met elkaar doen wat nodig is en pas stoppen als het resultaat er is. Dit betekent ook ruimte voor ogenschijnlijk kleine veranderingen, zeker als deze uit de wijk zelf komen, hebben deze vaak een groot effect, vanwege het vergoten van sociale cohesie, betrokkenheid en handelingsperspectief.

Integrale aanpak als katalysator

Een doorbraak vraagt om een integrale aanpak met bewoners en ondernemers. Een integrale aanpak is nodig om te voorkomen dat de oplossing voor het ene probleem een vergroting van het andere probleem wordt. Maar dit vraagt ook dat de aanpak van deze complexe problemen vanuit integraal perspectief veel robuuster is en we meer impact maken. Arnhem-Oost is in die zin een katalysator om de verschillende beleidsterreinen en het wijkgericht werken in relatie tot elkaar te brengen. Als alle disciplines en bewoners met elkaar over een onderwerp tot oplossingen komen, breng je focus aan en kun je uitzonderingen maken.

Gebiedsgericht

We focussen op specifieke gebieden in de wijk waar we alle invalshoeken bijeen brengen van fysiek tot sociaal, van veiligheid tot onderwijs en werk. We kijken dáár, in die omgeving, hoe en met wie we de wijk beter maken voor de bewoners. Iedere wijk is uniek in haar kansen en opgaven.

De schakel in een lange keten

We beseffen dat het niet om de gemeente draait - wij zijn een schakel in een langere keten - maar wij hebben als overheid wel een belangrijk verantwoordelijkheid om te zorgen dat de voorwaarden voor gezond en goed leven in al onze wijken worden gerealiseerd. Wij pakken daarbij onze rol om aan te jagen, te ondersteunen en regie te voeren in die wijken waar ingrijpen nu nodig is vanwege de urgentie van de problematiek waar bewoners mee te kampen hebben. Voor die doorbraak is het noodzakelijk dat de overheid ingrijpt. Dat doen wij samen met al onze partners en altijd in het belang van onze inwoners. Oplossingen zijn integraal omdat dit nodig is voor het forceren van een doorbraak. En de oplossingen zijn niet altijd even makkelijk. Het gesprek daarover gaan we nooit uit de weg.

Normverandering

De Arnhem-Oost-aanpak wil daarnaast bijdragen aan een normverandering. Doorbreken dat je omgeving je tegenhoudt als je er iets van wilt maken. En ook normaliseren: beter weten in te spelen op elkaars gedrag in plaats van etiketten te plakken, een druk kind heeft bijvoorbeeld niet meteen ADHD. Geen afhankelijkheid van instanties en systemen, maar mensen grip geven op hun eigen leven en vrijheid om daarin eigen keuzes te maken. Daar waar de energie zit - daar waar mensen er iets van willen maken -, dat willen we stimuleren. En al die prachtige initiatieven in de wijk willen wij ondersteunen en verbinden met elkaar. Een breed en fijnmazig netwerk van alle initiatieven en actieve wijkbewoners is een grote meerwaarde en zorgt voor een sterk ecosysteem dat als basis dient voor het versterken van een wijk. Met her- en erkenning van de diversiteit van de wijken in Arnhem-Oost. Dat betekent ook wat voor onze eigen professionals: de Arnhem-Oost-aanpak dwingt tot meer integraliteit, een combinatie van sociale en fysieke verandering. Meer richting, met z'n allen voor een probleem en een oplossing gaan. Niet berusten, maar buiten structuren denken als dat beter is, binnen bestaande structuren als dat kan en altijd met de bestaande wijkstructuren en de bewoners in beeld.

Groot denken, klein beginnen: vertrouwen herstellen door lange en korte termijn te verbinden

Wat de aanpak van Arnhem-Oost uniek maakt, is het langetermijnperspectief van 18 jaar. Dat nodigt uit tot een andere manier van denken en kijken naar oplossingen. Het maakt oplossingen mogelijk die veel verder in de tijd liggen. Oplossingen voor de vraagstukken die er liggen kosten tijd en zijn ook niet uitgekristalliseerd, er moet ruimte zijn om na te denken en te experimenteren. Ook voor het bouwen van netwerken die het verschil maken moet je tijd en het vertrouwen hebben dat het niet een aanpak is die elke vier jaar ter discussie staat.

Maar belangrijk is: we wachten niet af. Omdat we een nieuwe generatie centraal stellen, mogen we geen moment verspillen. Niet alleen voor korte termijn winst of effect, maar juist nu beginnen in de wetenschap dat ingrijpen ook nu noodzakelijk is. En ook nu al laten zien dat onze commitment voor de lange termijn is. Dat is ook belangrijk voor de relatie overheid – inwoner: bewoners van deze wijken voelen zich vaak niet gezien en niet gehoord door de overheid. Een stevige betrokkenheid nu kan alleen maar het vertrouwen herstellen als de inwoners zien dat het niet voor even

is, maar voor de lange termijn. Het is van groot belang dat zij nu snel zien wat dat betekent in hun leven en niet alleen op papier. Groot denken, klein beginnen. Op de korte termijn het perspectief verbinden met concrete resultaten, op de middellange termijn verbeteren om op de lange termijn fundamenteel te veranderen.

4. Prettig wonen in een wijk die bij je past

Arnhem heeft de komende jaren op het gebied van stadsontwikkeling twee grote opgaven: de verstedelijkingsopgave en de leefbaarheidsopgave. De kwetsbare wijken kunnen deze verstedelijking alleen aan als eerst grootschalig en langjarig geïnvesteerd wordt in de bewoners en hun directe leefomgeving. Tot 2040 zal Arnhem met zo'n 16.000 woningen groeien op een huidige aantal van 77.500 woningen.

De verstedelijkingsopgave biedt ook kansen: Arnhem wil meer diversiteit in wijken met behoud van identiteit. Verdichten, transformeren of herstructureren biedt de kans om in wijken met een (te) eenzijdige bevolkingsopbouw qua kwetsbaarheid gaandeweg te komen tot een gedifferentieerde woningmix waardoor meerdere doelgroepen toegang tot de wijk hebben en er ook graag komen. Waarbij dit niet stopt bij het opleveren van deze woningen. Het succes hangt ook af van hoe de nieuwe bewoners van de wijk integreren. Nieuwe wijkbewoners en wijkbewoners die er al langer wonen leren elkaar kennen en begrijpen. Door andere doelgroepen de wijken in te trekken kan de sociale samenstelling van een wijk verstevigd worden (vragers en dragers), terwijl we de bestaande bewoners en hun plek in de wijk blijven koesteren. De openbare ruimte in de wijken nodigt te weinig uit tot ontmoeten, spelen en bewegen, kortom kunnen meedoen. Deze vicieuze cirkel moeten we doorbreken.

De verstedelijkingsopgave en de leefbaarheidsopgave in Arnhem-Oost kunnen daarmee niet zonder elkaar en moeten hand in hand gaan.

4.1 Bestaande woning voorraad Arnhem-Oost

Om de kansengelijkheid te bevorderen is het noodzakelijk om de huidige woningen toekomstbestendig te maken.

In Arnhem-Oost kampen bewoners met een eigen woning vaak met problemen waardoor ze moeite hebben hun woning te onderhouden, te verduurzamen en toekomstbestendig te maken. De financiële middelen ontbreken en/of men niet weten hoe dit aan te pakken. Als gevolg hiervan zien we verloedering van de woningen, woningen die te maken hebben met schimmel en vochtproblematiek en woningen die slecht geïsoleerd zijn. Dergelijke problemen leiden tot verminderd wooncomfort en brengen gezondheidsproblemen met zich mee. Daarnaast zien we dat de energielasten alleen maar hoger worden, wat zijn weerslag heeft op de financiële en persoonlijke situatie van bewoners waardoor zij minder goed mee kunnen komen in onze stad.

De corporaties investeren in hun woningbezit in Arnhem-Oost, zij renoveren en verduurzamen hun voorraad. In de prestatieafspraken van dit jaar hebben wij met de corporaties afgesproken dat partijen meer aandacht hebben voor leefbaarheid en de benodigde differentiatie in kwetsbare wijken en dat we gaan samenwerken in de Arnhem-Oost-aanpak. Ook gezond wonen (het bestrijden van vocht en schimmel in woningen) krijgt de komende jaren volop aandacht evenals klimaatadaptatie en de energietransitie. Renovatie en verduurzaming wordt richting huurders als belangrijk punt gezien voor meer comfort en voor het verlagen van woonlasten. De totale opgave, om echt de veerkracht in de vijf wijken terug te krijgen, gaan de middelen van partijen te boven. Aanvullende fondsen om leefbaarheid langjarig aan te pakken blijven ook in de toekomst nodig.

Ook de particuliere voorraad moet deze renovatie en isolatieslag maken om toekomstbestendig te zijn. Het Volkshuisvestingsfonds biedt de mogelijkheid om samen met bewoners, eigenaren juist hier een flinke investering te plegen in een kwalitatief goede woning en een prettige en veilige openbare ruimte. Dit in samenhang met een stevige (sociale) leefbaarheidsaanpak met onze partners in de stad.

4.2 Verstedelijking Arnhem-Oost

De verstedelijkingsopgave in (de Spoorzone) Arnhem-Oost draagt substantieel bij aan de woningbouwopgave van de stad tot 2040. Met de potentie om 8.000 tot 10.000 woningen aan de bestaande stad toe te voegen, ontstaat een kans om niet alleen voldoende betaalbare woningen aan de voorraad toe te voegen maar ook om de kwetsbaarste gebieden in Arnhem-Oost een impuls te geven. Kwaliteit staat hierbij op de eerste plaats. Dit betekent meer ruimte voor openbaar groen en klimaatadaptatie, bewegen en ontmoeten in het Spoorpark van de toekomst. Dit park vormt de 'leeflijn' van Arnhem-Oost en verbindt bestaande wijken met de nieuwe ontwikkelgebieden.

Met het ontwikkelen van deze gebieden wordt de doorstroming op gang gebracht en de mismatch op de woningmarkt aangepakt. Het zorgen voor aantrekkelijke appartementen voor ouderen genereert onder andere veel verhuisbewegingen (lange verhuisketen) en er kunnen hierdoor eengezinswoningen vrijkomen in omliggende buurten.

Corporatiebezit kan dan op de markt gebracht worden als goedkope koop. Daarbij is van belang dat ook elders voldoende sociale huur (kwalitatief toegespitst op de huidige vraag) wordt toegevoegd. Deze ontwikkeling biedt een kans om de spreiding van kwetsbare inwoners over de stad te verbeteren. Door relatief veel betaalbare woningen in de Spoorzone-Oost te programmeren kan doorstroom vanuit de omliggende Arnhem-Oost-wijken op gang worden gebracht.

Daarnaast wordt samen met maatschappelijke partners, het expertteam (flex)wonen van RVO en atelier Rijksbouwmeester in (Spoorzone) Arnhem-Oost het realiseren van flexwonen onderzocht. Hiermee kunnen we voorzien in huisvesting voor urgente woningzoekenden op een zo kort mogelijke termijn.

Met deze ingrepen dragen we bij aan de aanpak van de kwantitatieve en kwalitatieve mismatch op de woningmarkt en verbetering van de leefbaarheid van deze wijken. De opgave van Arnhem-Oost is daarmee een opgave voor de gehele stad.

Deel 2
Deelplan fysieke aanpak Arnhem-Oost: Volkshuisvestings-fonds

5. Uitwerking inzet Volkshuisvestingsfonds

In Arnhem-Oost zijn we een langjarige aanpak gestart om hardnekkige sociale problemen op te lossen en achterstanden in te halen. Dat doen we samen met bewoners, het Rijk en provincie en maatschappelijke partners. We maken extra investeringen en onorthodoxe maatregelen mogelijk op het gebied van onderwijs, werk, veiligheid en leefbaarheid, gezondheid en wonen en de openbare ruimte. Om in Arnhem-Oost van achterstand te komen tot een 'gewoon' Nederlands gemiddelde, zijn ingrepen, investeringen en doorbraken nodig op het sociale en fysieke vlak.

Het Volkshuisvestingsfonds is een fysieke regeling die voor zo'n doorbraak kan zorgen. Het is een fysieke regeling die binnen het programma Arnhem-Oost bijdraagt aan de ontwikkellijn "opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte" en zich specifiek richt op de particuliere voorraad.

Betere, duurzamere woningen die betaalbaarder worden en prettiger om in te wonen en een fijnere, groene omgeving is een grote en noodzakelijke katalysator binnen onze integrale aanpak. Daarbij kijken we steeds hoe deze fysieke doorbraak ook voor sociale doorbraken kan zorgen: als we bouwen aan en in Arnhem-Oost, moet dat ook werk en stages in Arnhem-Oost opleveren, en als we een woning verduurzamen is dat een goed moment om te kijken waar bewoners verder mee geholpen zijn.

De doelen van dit fonds sluiten bovendien naadloos aan bij de City Deal Energieke Wijken die we op 4 maart jl. ondertekenden, waarin de volgende vier werklijnen benoemd zijn:

- Kansen voor kwetsbare huishoudens
- Naar werk en opleiding
- Stimulering particuliere eigenaren
- Met de energietransitie naar een betere openbare ruimte

Het hart van onze aanpak onder de vlag van het Volkshuisvestingsfonds bestaat uit het renoveren van 1.754 particuliere woningen met de slechtste energielabels in Arnhem-Oost. We kiezen voor deze energielabels, omdat dit de woningen en daarmee de bewoners treft met het slechtste wooncomfort en de hoogste energielasten en we daarmee de grootste impact maken. Van deur tot deur wordt met de bewoners gesproken over wat nodig is om hun woning duurzaam en toekomstigbestendig te maken. Er wordt gebruik gemaakt van onze ervaringen vanuit onder andere de wijkaanpak en de aanpak energie-armoede uit het programma NEmiA (New Energy made in Arnhem).

Er zal tevens ingezet worden op een inpondingsaanpak om overlast en malafide verhuur aan te pakken op plekken waar de (sociale) leefbaarheid onder druk staat, waardoor het mogelijk is om over te gaan tot het opkopen van een woning, opknappen, renoveren, verduurzamen en weer op de markt brengen.

Rondom de aan te pakken particuliere woningen, die veelal ook directe buren zijn van corporatiebezit, zal samen worden opgetrokken met de corporaties om zo meer impact te generen. Daarbij is de verbetering van de directe leefomgeving onderdeel van de aanpak, maar er zullen ook bredere maatregelen genomen worden in de openbare ruimte in de vorm van vergroenen, ontmoeten en bewegen.

Onderdeel en onmisbaar is een stevige brede sociale leefbaarheidsaanpak. Er wordt intensief samengewerkt met corporaties en onderwijs in de wijken en met het arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor. Er wordt ingezet op uitvoering met en door de wijk in de vorm van ontzorgingspakketten, energiecoaches, buurtconciërges, zolderopruimploegen, ambassadeurs in de wijk als ondernemers en verenigingen.

De opgave brengt een forse investering en concreet werk met zich mee: dit moet landen bij de mensen uit de wijk zelf, kwetsbaren en bewoners die geen baan hebben. Hierdoor kunnen zij een bijdrage leveren aan de eigen woonomgeving en weer trots worden op de wijk. De ervaringen die op zijn gedaan met wijkgerichte sociaal-ondernemende initiatieven, zoals bijvoorbeeld Buurt-BaanBureau, HetBroekOmhoog, Klassewerk, BuurtGroenBedrijf worden hier ingezet. Zodat er leer-werktrajecten en werk voor jongeren uit de wijk ontstaat. Hierbij wordt samengewerkt met sociale wijkteams, Werk & Inkomen, jongerenwerk en de Teams Leefomgeving.

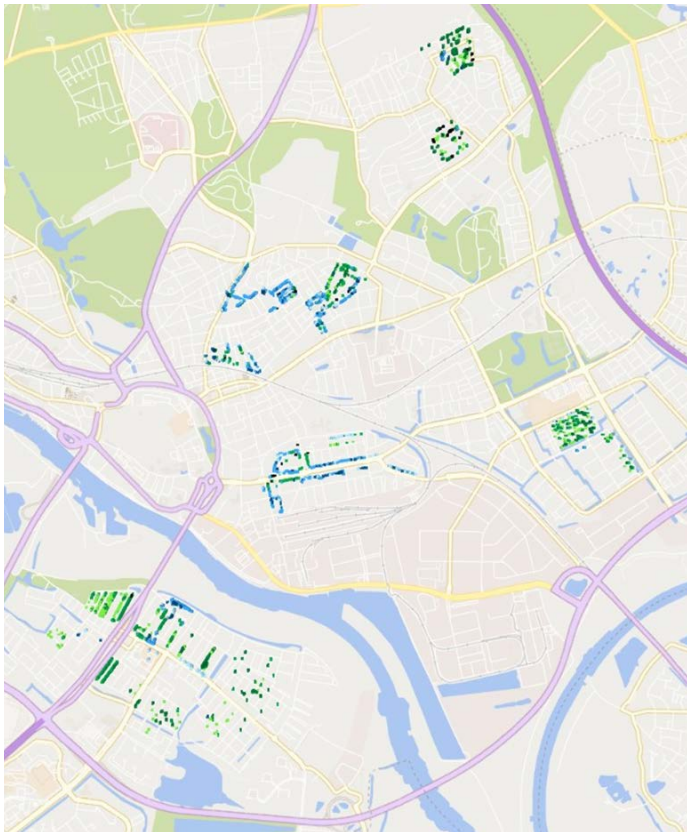
Samengevat bestaat onze aanpak voor het Volkshuisvestingsfonds uit de volgende maatregelen:

1. Particuliere woningvoorraad renoveren: waarbij wooncomfort, welzijn en gezondheid (waaronder schimmel), woonlastenvermindering en duurzaamheid centraal staan.
2. Met inponden/aankoop van aantal panden overlastgevende situaties aan te pakken en na opkopen en renovatie woningen terug op markt brengen waarmee we impact maken op de kwalitatieve en kwantitatieve mismatch in woningvoorraad.
3. De directe leefomgeving aan te pakken qua veiligheid, leefbaarheid, vergroening inclusief kwalitatief groen, klimaatbestendigheid en ontmoeten.
4. Een brede (sociale) leefbaarheidsaanpak. Daarbij aansluiten bij de individuele leefomstandigheden en dus inzetten op actieve ondersteuning en ontzorgen. Nadrukkelijk oog voor persoonlijke omstandigheden en -zorgen wanneer we achter voordeur komen en kansen verzilveren bij activeren van inwoners en creëren van opleiding en werkgelegenheid.

5.1 Renovatie-aanpak

5.1.1 Inleiding

We zien door veel achterstallig onderhoud van de woningen, woningen die te maken hebben met schimmel en vochtproblematiek en woningen die slecht geïsoleerd zijn. De energielasten worden alleen maar hoger en deze vicieuze cirkel willen we doorbreken door naast renoveren en verduurzamen ook achterstallig onderhoud, schimmel en vocht aan te pakken.

Figuur 9 Te renoveren woningen

In gesprek met bewoners

In de periode september 2020 t/m maart 2021 heeft de gemeente Arnhem wijkgesprekken over 'energie besparen' georganiseerd voor de wijken het Arnhemse Broek, Geitenkamp, Klarendal, Malburgen en Presikhaaf.' Ook hebben er wijkgesprekken overdag plaatsgevonden bij het mobiele energieloket Lijn2030. Vanaf december 2020 hebben wijkgesprekken digitaal plaatsgevonden.
De woningen in deze wijken gaan niet voor 2030 van het aardgas af. De wijkgesprekken hadden als doel de bewoners en ondernemers hierover te informeren en over wat zij (nog meer) kunnen doen om de energierekening te verlagen. Daarnaast hebben we opgehaald wat er speelt, welke vragen, dilemma's en zorgen er zijn.
Tijdens het wijkgesprek zijn alle ideeën, vragen, zorgen en behoeften besproken. Veel mensen begrijpen dat de woningen in hun wijk nu nog niet van het aardgas afgaan en zijn op zoek naar praktische tips en maatregelen voor verduurzaming. Ook waren er mensen die met name hun zorgen deelden, bijvoorbeeld over de betaalbaarheid en over de slechte isolatie van veel woningen in hun wijk.

Figuur 10

Woningtype	Bouwjaar	Aardgasreductie spouwmuurisolatie*	Aardgasreductie vloerisolatie*	Aardgasreductie dakisolatie*	Aardgasreductie isolatieglas*
2-onder 1-kap	1965 -1975	21%	9%	32%	10%
2-onder 1-kap	1975 - 1995	11%	4%	16%	5%
rijwoning	voor 1925		11%	39%	14%
rijwoning	1925 - 1945	15%	11%	39%	14%
rijwoning	1945 - 1965	14%	11%	37%	13%
rijwoning	1965 - 1975	10%	8%	28%	10%
rijwoning	1975 - 1995	7%	5%	18%	6%
meergezinswoning	voor 1925				21%
meergezinswoning	1925 - 1965	15%			14%
meergezinswoning	1965 - 1975	14%			12%
meergezinswoning	1975 - 1995	8%			7%

* Reductie ten opzichte van het oorspronkelijke aardgasverbruik (als nog geen isolatiemaatregelen zijn uitgevoerd.

Figuur 11

5.1.2 Aanpak renovatie

In de Arnhem-Oost wijken staan in totaal 26.000 woningen. Het merendeel hiervan is corporatiebezit. Onze corporaties werken hard aan het toekomstbestendig maken van hun woningen. Het particulier eigendom kan hier maar moeilijk op meeliften. In totaal hebben ruim 3.434 particuliere woningen een WOZ-waarde onder de NHG-grens en een laag energielabel (lager dan D).

We pakken in onze aanpak 1.754 woningen met de laagste energielabels aan. Deze woningen hebben het minste comfort, de hoogste energielasten en zijn mede daardoor het ongezondst om in te leven. Ook pakken we in deze renovatieslag direct schimmelproblematiek aan bij woningen waar dit aan de orde is. Renovatie en verduurzaming van de woningen zien we als een vehikel om de leefbaarheid in de wijk te verbeteren. Met corporaties spraken wij af hierin samen optrekken. In onderstaande adhesiebetuiging spreken ze hun intenties uit.

Adhesieverklaring woningbouwcorporaties

Investeren in de vijf wijken van 'Arnhem-Oost' is van groot belang voor alle bewoners die we in dat gebied huisvesten, en de stad als geheel. Het maakt deze wijken voor de tienduizenden mensen die er wonen een plek die leefbaarder is - met een duurzame woningvoorraad - en bovenal een plek die je graag je thuis wil noemen.

Investeren in de openbare ruimte en particuliere voorraad, waaronder het zogenoemde gespikkeld bezit, zijn in de verbeterslag voor Arnhem-Oost een belangrijke stap - ook voor de woningbouwcorporaties. Graag trekken we hierin samen op met de gemeente, bijvoorbeeld door bij de onderhoudsplanning van onze corporaties ook rekening te houden met de renovatie van het gespikkeld bezit, zoals meegenomen in de aanvraag bij het Volkshuisvestingsfonds.

Wij zien dit voornamelijk als onze leefbaarheidstaken ten dienste van onze huurders en de leefbaarheid in de omgeving van ons bezit. Hierin zoeken we graag naar manieren om van (uitvoerend) werk in de wijk ook werk, stages of opleidingsmogelijkheden te maken voor bewoners - bijvoorbeeld via een buurtbaanbedrijf. Zo bouwen we samen - gemeente, corporaties en bewoners - aan een betere buurt, en levert dat ook nog eens werk en een beter toekomstperspectief op voor de directe omgeving.

Door in te zetten op de laagste energielabels, heeft de isolatie-aanpak ook een relatief groot milieu-effect. In onze Arnhem-Oost wijken staan met name rijwoningen uit de periode voor 1975. Onderzoek van Berenschot[2] laat zien dat dakisolatie bij dit type woningen een aardgasreductie van 28% tot 39% met zich meebrengt (figuur 11). Dit heeft een direct effect op woonlasten, fijnstofuitstoot en de gezondheid van bewoners.

5.1.3 Stappenplan en planning

Globaal maken we een onderscheid in drie typen aanpakken: gespikkeld bezit, hoofdzakelijk particulier bezit en VVE's.

Renovatieaanbod

De renovatieaanpak vindt plaats in 22 deelbuurten. Er is voor gekozen om in eerste instantie in twee deelbuurten te starten met de uitrol van het renovatieaanbod voor particuliere woningen eigenaren. In de eerste twee deelbuurten gaan wij ervaring op doen zodat wij erna kunnen versnellen. De twee deelbuurten verschillen qua karakteristieken en problematieken ten opzichten van elkaar zodat wij breed ervaring op doen. Hierna zullen wij gefaseerd in de overige deelbuurten de aanpak uitrollen. Van 2 buurten gaan wij naar 4, 5, 5 en 6 buurten per fase, totaal 22 buurten.

2 Rapport "Beschouwing van mogelijke invullingen van een nieuwe isolatiesubsidie voor woningeigenaren" van Berenschot in opdracht van het Ministerie van BZK, dd 9 april 2021

De planning bestaat uit een zestal fases: de Initiatiefase, Definitiefase, Ontwerpfase, Voorbereidingsfase, Uitvoeringsfase en Evaluatiefase. Hieronder volgt per fase een toelichting. Voor een uitgewerkte planning verwijzen we naar de balkenplanning in bijlage 3.

Alle deelbuurten
Initiatieffase (- heden)
De initiatieffase is gestart en afgerond met de indiening van de aanvraag voor het Volkshuisvestingsfonds. Bewoners en belanghebbenden binnen het bestaande netwerk zijn betrokken geweest bij de aanvraag.

Deelbuurt 1 en 2
Definitiefase (Q2 2021 - Q3 2021)
- Uitwerking communicatie- en participatieplan
- Uitwerking renovatieaanbod intern

Ontwerpfase (Q3 2021-Q2 2022)
- Informeren bewoners
- 'Achter-de-voordeur' gesprekken en hulp bieden
- Uitwerking renovatieaanbod met inbreng van bewoners
- Uitwerken koppelkansen en maatwerk
- Concreet uitwerken Groene Lint Malburgen en Buurttuinen Presikhaaf

Voorbereidingsfase (Q3 2022 - Q1 2023)
- Draagvlak/ instemming ophalen bij particuliere woningeigenaren: meedoen
- Ontzorgen: hulp bij subsidie en financieringsaanvraag, zolder opruimen etc.
- Aanbesteding renovatieaanbod en projecten openbare ruimte (Groene Lint/Buurttuinen, overige)

Realisatiefase (Q2 2023 - Q3 2024)
- Gunning
- Start uitvoering werkzaamheden

Evaluatiefase (Q4 2024)

Voor de opvolgende deelbuurten geldt een vergelijkbare planning die wij hieronder op hoofdlijnen uiteenzetten, te weten:

Deelbuurt 3 tot en met 6
Definitiefase, Ontwerpfase en Voorbereidingsfase (Q 3 2023 - Q2 2025)
Realisatiefase, Evaluatie fase (Q3 2025- Q1 2027)

Deelbuurt 7 tot en met 11
Definitiefase, Ontwerpfase en Voorbereidingsfase (Q 3 2024 - Q2 2026)
Realisatiefase, Evaluatie fase (Q3 2026- Q1 2028)

Deelbuurt 12 tot en met 16
Definitiefase, Ontwerpfase en Voorbereidingsfase (Q 3 2025 - Q2 2027)
Realisatiefase, Evaluatie fase (Q3 2027- Q1 2029)

Deelbuurt 17 tot en met 22
Definitiefase, Ontwerpfase en Voorbereidingsfase (Q 3 2026 - Q2 2028)
Realisatiefase, Evaluatie fase (Q3 2028- Q1 2030)

Deze planning is voorlopig waarbij de start en de maximale periode tot aan realisatie van alle deelbuurten vastligt. Mocht het zo zijn dat wij kunnen versnellen dan zullen wij dit uiteraard doen waardoor we eerder tot de realisatie in de 22 buurten komen.

Toelichting maatwerk
De insteek is maatwerk per deelbuurt, maar per deelproject wordt niet telkens het wiel opnieuw uitgevonden. We maken gebruik van de ervaringen die we elders hebben opgedaan in Arnhem. Er wordt gebruik gemaakt van een menukaart met daarop met verschillende menu's en opties, die afhankelijk van de behoefte per deelbuurt ingezet kunnen worden. Op deze menukaart staan mogelijkheden om individueel aan de slag te gaan, maar vooral ook samen met de buren (collectief).

Met deze menukaart bieden we ook een pakket van 'ontzorging' aan. Dit is ondersteuning voor het proces rondom de renovatie en verduurzaming. Bijvoorbeeld:
- Formulierenbrigade: hulp bij het aanvragen van de ISDE-subsidie
- Zolderopruimploegen: hulp om de woning op te ruimen, zodat deze geïsoleerd kan worden
- Bredere ondersteuning: vormen van inkomensondersteuning, stappen richting opleiding en werk en gezondheids- en sociale leefbaarheidsvraagstukken. We verwachten dat in het intensieve contact we ook hier over kunnen spreken met de bewoners.

Toelichting financiën
De woningeigenaar vraagt met behulp van de formulierenbrigade ISDE-subsidie aan (gemiddeld 20% van de investering) en levert

een eigen bijdrage van €2.500, waar gewenst via Toekomstigbestendig wonen lening welke in 15 jaar wordt afgelost. De maandelijkse aflossing is lager dan de maandelijkse lastenbesparing die optreedt als gevolg van de renovatie. Bewoners met een Gelrepas[3] betalen geen eigen bijdrage. De totale kosten van de renovatie en verduurzaming wordt zo betaald uit ISDE-subsidie, eigen bijdrage en bijdragen uit het Volkshuisvestingsfonds (zie hoofdstuk 9).

Bij de verstrekking van de overheidsbijdrage voor de renovatie en verduurzaming denken wij aan het opleggen van een aantal voorwaarden. Deze voorwaarden zullen nader worden uitgewerkt en betreffen het deels terugbetalen van de bijdrage bij verkoop binnen 5 jaar en het bij verkoop mogelijk opleggen van een zelfbewoningsplicht. Bij de nadere uitwerking van de regeling zorgen we bovendien dat de financiële voordelen van de renovatie-aanpak bij de huurders landt (voor zover het gaat om verhuur-situaties).

5.1.4 Werkgelegenheid en innovatie

Het renoveren van woningen gaat veel werk opleveren. We willen graag dat deze werkgelegenheid zoveel mogelijk gaat landen in de wijken zelf. Daarom maken we gebruik van het 'buurt-baan-bedrijfconcept'. Zo kunnen ook de bewoners in kwetsbare wijken meedoen en profiteren van de energietransitie. We doen hier al ervaring mee op, bijvoorbeeld met het initiatief 'Kleurrijke Energieambassadeurs[4]. Zie voor meer uitwerking hiervan ook het onderdeel "Samenhang (sociale) leefbaarheidsaanpak (paragraaf 5.4).

Arnhem heeft een goede reputatie op het gebied van innovaties in de energietransitie. Deze innovaties moeten niet alleen ontwikkeld worden in Arnhem, maar ook toegepast in onze stad. Deze innovaties bieden kansen voor bijvoorbeeld monumentale woningen die lastig te isoleren zijn. We zetten daarom in op samenwerking met de Arnhemse bedrijven en zoeken experimenteerruimte om dit plaatselijk te kunnen toepassen. De Economic Board acht dit ook van het grootste belang (zie adhesiebetuiging Economic Board).

Adhesieverklaring The Economic Board

Net als de gemeente Arnhem zien wij in de wijken van Arnhem-Oost dat multiproblematiek op het gebied van onderwijs, werk, armoede, veiligheid, wonen en gezondheid zich ophoopt. Niet alleen zijn dat enorme opgaven, de verschillende problemen zijn ook van invloed zijn op elkaar.

Een aanpak voor die problemen kan alleen voor een doorbraak zorgen als hij langjarig is, en de verschillende bondgenoten samen optrekken. Naast de gemeente Arnhem, andere overheden en de woningbouwcorporaties, ondersteunen wij deze sociale doorbraakbeweging voor de kwetsbare buurten van Arnhem-Oost. Wij dragen daar graag ons steentje aan bij: of het nu gaat om (onder andere) onderwijs en gelijke kansen, zorg en welzijn, werk en bedrijvigheid of veiligheid en leefbaarheid.

Vanuit bedrijvigheid liggen er kansen om innovaties uit deze regio toe te passen op het gebied van energy, health & hightech en circulariteit ten behoeve verduurzamen woningbouw, leefbaarheid en zorg en welzijn.

Een investering in de fysieke kant van de doorbraken die nodig zijn voor Arnhem-Oost - via een aanvraag bij het Volkshuisvestingsfonds - als katalysator voor sociale vooruitgang, ondersteunen wij van harte.

3 Arnhemmers met een bijstandsuitkering van de gemeente of met een inkomen tot maximaal 120% van de bijstandsnorm, (behalve studenten) en gezinnen met kinderen van 0 t/m 17 jaar met een inkomen tot 130% van de bijstandsnorm hebben recht op een Gelrepas.

4 https://www.arnhemaan.nl/nieuws/kleurrijke-energieambassadeurs-gezocht/

Drie voorbeelden

Bij onze aanpak is er een aantal bijzonderheden te noemen:

Monumentale status woningen in Arnhemse Broek en Geitenkamp
Veel woningen in Geitenkamp en in het Arnhemse Broek hebben een monumentale status. Dat maakt renovatie een extra complexe opgave. Zo hebben deze woningen veelal geen spouwmuur om te isoleren. Juist in deze buurten willen we aan de slag met Arnhemse innovaties om slimme en betaalbare isolatiepakketten kunnen aanbieden.

Vissenbuurt Malburgen als voorbeeld voor aanpak gespikkeld bezit
De Vissenbuurt is een deel van Malburgen met een aantal straten die kampen met forse problematieken, waaronder armoede, schulden, en een groot gevoel van onveiligheid, verloedering en verpaupering. Het gebied vraagt voortdurend veel aandacht, op het terrein van beheer en onderhoud en op sociaal vlak. Een groot deel van de Vissenbuurt is in bezit van corporaties waar de wil is om deze buurt te renoveren. Rondom en tussen het corporatiebezit zitten enkele blokken met particulier eigendom. Een bijdrage uit het Volkshuisvestingsfonds biedt kans om nu ook deze particuliere woningen mee te nemen in deze renovatie en verduurzamingsaanpak.

Presikhaaf 3 als voorbeeld voor aanpak voor bloksgewijze aanpak particulier bezit
Een kwart van de woningen in Presikhaaf 3 zijn particuliere koopwoningen en hebben een relatief lage WOZ-waarde en lage energielabels. Woningeigenaren zien corporaties hun vastgoed verduurzamen en de positieve invloed die dit heeft op het welzijn van huurders. Woningeigenaren zijn echter niet in staat om deze stap te zetten omdat er simpelweg geen geld voor is. We gaan in deze buurt dan ook met een aantal blokken aan de slag en kiezen hier voor een combinatie van maatwerk per woning en collectieve inkoop per blok.

5.2 Inponding

Woonoverlast is divers. Veelal is er sprake van geluidsoverlast, milieuoverlast, overlast door verwarde gedrag of onaangepast gedrag. Enerzijds vraagt dit om normalisatie en acceptatie van de mensen om ons heen. Anderzijds kan zware woonoverlast een zeer negatief effect hebben op de leefbaarheid en dient dan adequaat te worden aangepakt. Om de bewoners te ondersteunen bij het oplossen zijn er verschillende instrumenten. Van Buurtbemiddeling tot het toepassen van de Wet aanpak Woonoverlast. Dit al naar gelang de aard en ernst van de overlast. Naast deze vorm van overlast zien we een toename van overlast van panden vanuit kamerbewoning. Kamerbewoning neemt toe doordat panden bewust voor kamerbewoning worden opgekocht als belegging en bron van inkomsten. Dit heeft een nadelig effect op het woongenot en leefklimaat in een galerij, straat en buurt. De gemeente heeft regels voor het verkameren en verhuren. Deze zijn recentelijk van kracht geworden en raken uitsluitend nieuwe situaties.

De overlast vanuit verkamerde panden, waaronder het huisvesten van arbeidsmigranten, studenten en het laten inwonen van dak- en thuislozen, is lastig aan te pakken en vraagt maatwerk. Maatwerk betekent niet alleen repressie-maatregelen, maar ook perspectief bieden aan de mensen die hier wonen die hier niet altijd uit vrije wil zijn, maar omdat er simpelweg geen alternatief is.

De overlast heeft over het algemeen betrekking op geluid, milieu (verloedering), aso-gedrag en gedrag dat intimiderend overkomt bij omwonenden. In het door de afdeling Veiligheid gecoördineerde 'pandenoverleg' wordt samen met betrokken instanties (o.a. politie, bandweer, Overlast en Zorgcoördinatie, gemeente, handhaving, omgevingsdienst (ODRA)) de overlastsituatie vanuit het pand besproken en van een actieplan voorzien. Het gaat daarbij ook om goed huurder- en verhuurderschap, afspraken maken en rekening houden met elkaar. Belangrijk dat verhuurders dat serieus nemen. Dat moet leiden tot een verbeterde situatie.

In een enkel geval levert ook dat te weinig op en zijn er geen concrete handvatten om handelend op te treden. Meldingsmoeheid en berusting van omwonenden ligt dan op de loer. Zelfs de onwenselijke situatie van verhuisbewegingen van de 'goede bewoners'. Maar minimaal het gevoel van onveiligheid en het gevoel van in de steek gelaten worden door de instanties/overheid. Zeker wanneer dit speelt in de meest kwetsbare wijken in Arnhem, daar waar de

sociale structuur en binding al onder druk staat. De inzet van de gemeente en haar kernpartners is er juist op gericht de leefbaarheid en veiligheid te verbeteren. Deze situatie te laten bestaan en niet doorbreken is onwenselijk. In die situaties willen we ook over kunnen gaan tot opkoop van woningen. Overigens breekt koop geen huur, maar er komt wel meer grip op goed verhuurderschap en het aanpakken van overlastgedrag van huurders. Na aankoop wordt de woning verduurzaamd en wordt het pand weer verkocht of via de wooncorporatie verhuurd. Deze aanvulling op instrumentarium kan in eerste aanleg als pilot worden uitgerold.

In Arnhem-Oost gaan we met een inpondingsregeling 25 woningen opkopen:
Stap 1: Per woning een strategie bepalen die het meest kansrijk is om de woningen aan te kopen.
Stap 2: Gesprekken met eigenaren voeren waarbij afhankelijk van de te volgen strategie wordt toegewerkt naar de aankoop van de woning. Hierbij ook zorgdragen voor de zittende bewoners.
Stap 3: Overeenstemming bereiken met woningeigenaren.
Stap 4: Koopovereenkomst ondertekenen en overdracht.
Stap 5: Verduurzamen woning, achterstallig onderhoud en schimmelproblematiek aanpakken.
Stap 6: Woning in verkoop brengen met zelfbewoningsplicht en anti-speculatie-beding

Met OHG (Ontwikkel- en Herstructureringsfonds Gelderland), één van de fondsen onder Topfonds Gelderland dat onder OostNL valt, zijn we in gesprek of we voor de inpondingsregeling samen kunnen werken. Dit wordt in de komende periode nader uitgewerkt. Indien dit niet tot een samenwerking leidt, zal de inpondingsregeling worden uitgevoerd onder het mandaat Strategische Vastgoedaankopen van het Grondbedrijf van de gemeente Arnhem.

Planning Inpondingsregeling:
Voor de verschillende buurten hebben we de overlastpanden in beeld echter we moeten nog de afweging maken welke woningen de meeste urgentie hebben om in te ponden. Dit zijn de woningen waar inponding de enige uitweg is voor een betere leefbaarheid in de buurt. De inponding per buurt zal zoveel mogelijk parallel lopen met de renovatieplannen in de buurten. Waar we dit naar voren kunnen halen gaan we dat doen.

5.3 Leefomgeving

Een groot deel van de wijken van Arnhem-Oost kampt met een te stenige, sleetse openbare ruimte en verloedering en ontbreekt het aan plekken voor ontmoeting. Dit alles leidt tot onveilige en onprettige buitenruimte. Bewoners komen er niet meer graag terwijl ze zich er dagelijks bevinden.

Bovendien is een groene leefomgeving zeer belangrijk voor de gezondheid van de wijkbewoners. De nabijheid van groen kan zorgen voor 24 procent meer lichaamsbeweging en 15 procent minder obesitas[5]. Daarom werken we in de Arnhem-Oost-aanpak aan het realiseren van openbare ruimten die aansluiten bij de gewenste activiteiten op die plek. Een veilige buitenruimte waar ruimte is voor biodiversiteit, klimaatadaptatie, vergroenen en die uitnodigt elkaar ontmoeten en bewegen en die de (medische en psychische) gezondheid van bewoners vergroten. Het gaat om fysieke en psychische gezondheid, daar zijn veel onderzoeken over gedaan. De aanpak van het Marktplein in de Geitenkamp is een voorbeeld van een opgave die invulling geeft aan het vergroot van de ontmoetingsmogelijkheden in de wijk. Dit geldt ook voor het vergroenen en klimaatadaptiever maken van de Leuke Linde in Klarendal.
In het Arnhemse Broek liggen kansen nu de verbouwing van het wijkontmoetingscentrum, de Symfonie in 2021 wordt afgerond en waar ook behoefte is aan verspreid door de wijk verschillende plekken die de jeugd uitdagen tot bewegen.
Dergelijke opgaven pakken we samen met bewoners, ondernemers en organisaties uit de wijk op en zijn onderdeel van de pijler “opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte”. Voor de aanvraag voeren we onderstaande drie maatregelen op.

5.4.1 Openbare ruimte rondom aan te pakken particuliere woningen

Een duurzame en veilige woonomgeving is randvoorwaardelijk om te komen tot een verbetering van de woonkwaliteit en leefbaarheid. Het enkel verbeteren van woningen is niet toereikend. De woonomgeving moet ook gezond en toekomstbestendig zijn. We verbeteren daarom ook de directe omgeving van de particuliere

5 Judith van der Poel, Groene Stad Filosofie 2002

woningvoorraad. Ingrepen die we hiermee doen, zijn het tegengaan van hittestress, het verbeteren van de afwatering rondom de woningen, het toevoegen van openbaar groen en ontmoetingsruimte en het verbeteren van de inrichting en verlichting om de (het) veiligheid(sgevoel) van de bewoners te vergroten. We rekenen hiervoor een vast bedrag per aan te pakken woning toe aan deze opgave (gemiddeld €750,- per woning).

5.4.2 Presikhaaf-West

De Woondeal benoemt Presikhaaf-West als versnellingslocatie voor woningbouw. De opzet van de wijk maakt dat er veel 'achterkantsituaties' grenzen aan het openbaar groen. Deze zijn niet in alle gevallen van goede kwaliteit. Je ziet aan de hoeveelheid zwerfafval dat men weinig zorgdraagt voor de eigen leefomgeving. Met deze aanvraag voor het Volkshuisvestingsfonds willen we de delen met veel particulier woningbezit en de directe omgeving een impuls geven op het gebied van klimaatadaptatie (vergroenen) en de sociale cohesie (verlevendigen). We willen de bewoners trots laten zijn op hun buurt en het eigenaarschap aanwakkeren. Dit gaat zorgen voor een leefbare en duurzame wijk met toekomstwaarde. De eerste schetsontwerpen voor de leefomgeving zijn opgehaald bij professionals en sluiten aan bij een verbetering van de leefomgeving van bewoners. Gezamenlijk uitwerken van de schetsontwerpen met de bewoners tot definitief ontwerp is de volgende stap.

Specifiek brengen we een opgave in het Volkshuisvestingsfonds. Dit is het project "Co-creatie Buurttuinen". In de buurten tussen de Keulse slag en de Bontekoestraat ligt relatief veel openbare ruimte die kan worden benut voor het vergroten van de sociale cohesie. Van dit gebied maken wij gemeenschappelijke tuinen voor buurtbewoners. Het vergroten van het eigenaarschap laat mensen trots zijn op hun leefomgeving. Doel is om daarmee ook de grote hoeveelheid zwerfafval te verminderen.

Door gezamenlijk met de omwonenden plannen te maken leren bewoners elkaar (beter) kennen, wordt de ruimte aantrekkelijker en het eigenaarschap vergroot. Het maken van een ontwerp vindt plaats via een sociaal traject, waarbij bewoners hun herinneringen aan 'buiten spelen' of 'buiten zijn' vertellen. Met de verhalen wordt een vertaling gemaakt in type beplanting en mogelijke objecten en activiteiten. Mensen delen hun verhaal en krijgen een tastbare herinnering in de Buurttuin.

De uitkomst is een gebied met een eigen identiteit. Bewoners kunnen deze leefomgeving gebruiken als verlengde van de eigen tuin. Bewoners van andere delen uit de wijk kunnen de tuinen ook gebruiken. Bijvoorbeeld als onderdeel van een ommetje. Afspraken over het gebruik kunnen vast worden gelegd in een overeenkomst om te voorkomen dat bewoners de ruimte claimen. Het blijft openbaar toegankelijk.

5.4.3 Malburgen: vergroenen, verduurzamen, ontmoeten langs het Groene Lint

Malburgen is ooit ontworpen als 'tuinwijk' waar mensen in het groen konden wonen. Veel woningen hadden zelfs een eigen moestuin. De wijk heeft zich echter ontwikkeld tot een wijk met veel sociale problemen. In de wijk zijn de verschillen in buurten opvallend. De wijk is in de loop der jaren op veel plekken versteend en de gemiddelde bewoner heeft zelf ook meer met tegels dan met natuur. Hierdoor is op veel plekken, zowel in de openbare ruimte als in de tuinen, het groene karakter van de wijk verdwenen. Pleinen, straathoeken en winkelcentra zijn versteend en zien er troosteloos uit; en de drie buurten die samen Malburgen vormen, behoren tot de top-6 buurten met meest versteende tuinen van Arnhem: in Malburgen-Oost (noord) is 71% van het tuinoppervlak verhard (#1), in Malburgen-Oost (zuid) 69% (#2) en in Malburgen-West 64% (#6). Dit is ver boven het gemiddelde van 51% in Arnhem (bron: Stichting Steenbreek, 2019).

We werken toe naar een groenere wijk: de meest versteende plekken worden onthard en vergroend en er ontstaat een groene verbinding- en ontmoetingsroute voor mensen en dieren. Dit met kwalitatief en kwantitatief groen dat bijdraagt aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, ontspanning en ontmoeten in de buurt en leefbaarheid en veiligheid. Dit in samenspraak met bewoners: samen met hen wordt bepaald waar te ontharden, waar openbaar groen te versterken, verbeteren, uit te breiden en te verbinden.

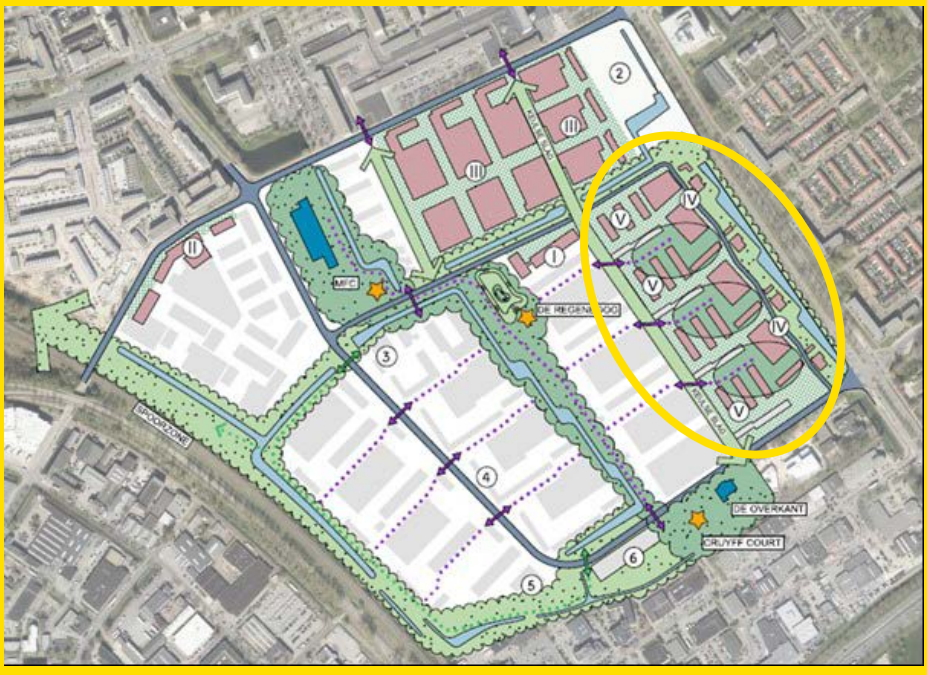
Het Groene Lint is een unieke verbindingszone tussen Park Malburgen-West en Immerloo-park en is door bewoners bedacht. Met de route worden verschillende woon- en groengebieden met elkaar verbonden. Hiermee ontstaat een groene wandelroute als verbinding door de wijk waar bewoners kunnen spelen, wandelen, bewegen en elkaar kunnen ontmoeten. Het ontwerp voor de hele route maken we met een intensief participatietraject met de bewoners.

Figuur 12
Bestaande speeltuin in één van de buurttuin-locaties Presikhaaf-West

Figuur 13
Luchtfoto van één van de drie locaties

Figuur 14

Het grootste deel van de route grenst aan het particulier bezit dat we willen aanpakken. Telkens als een stukje van dat bezit wordt aangepakt, wordt de realisatie/uitvoering van dit Groene Lint daar aan vast gekoppeld.

De deelprojecten die we aanpakken zijn (van links naar rechts op de kaart):

- Winkelcentrum Hoefbladlaan: plein ontstenen en vergroenen;
- Dovenetellaan: bestaand groen versterken;
- Pastinaakstraat: bomen planten, plantvakken uitbreiden, hitteplek ontstenen;
- De Monchyplein: huidig verkeersplein wordt compact en nieuwe ruimte wordt samen met huidig plantsoen opnieuw ingericht, waarin o.a. wadi en natuurvriendelijke beplanting een opvallend statement/ontwerp vormen voor de biodiverse stad;
- Nijmeegseweg middenberm De Monchyplein t/m Rijnhal: nieuwe aanplant van bomen en gazon wordt bloemen/kruiden;
- Winkelcentrum Drieslag: plein ontstenen en vergroenen;
- Veldbloemenlaan (gazon): bestaand groen versterken;
- St. Gangulpusplein/Middelgraaflaan: nieuw groen langs gevels en pergola's;
- Akkerwindestraat: bomen planten, nieuwe plantvakken en bestaand groen versterken;
- Zwanenbloemlaan: binnentuinen vergroenen met eetbaar groen.

Bewoners hebben een actieve rol bij de planvorming, uitvoering en beheer van het project. Door hun eigen buurt te vergroenen voelen ze zich meer betrokken bij hun eigen leefomgeving en nemen meer verantwoordelijkheid voor het prettig inrichten en ingericht houden ervan. De route zoals die door de bewoners is bedacht, loopt door buurtjes die nu nog zeer versteend zijn en langs meerdere sociale ontmoetingsplekken, waaronder het MultiFunctioneel Centrum De Spil, Jongerencentrum Fresh, Winkelcentrum Hoefbladlaan, Winkelcentrum Drieslag, het Islamitisch Centrum en Wijkcentrum de Hobbit.

Planning

Groene Lint Malburgen en Buurttuinen Presikhaaf (Q3 2021- Q3 2024)
Deze twee projecten in de openbare ruimte gaan we direct verder brengen.

Aangrenzende openbare ruimte (Q3 2021- Q1 2030)
Waar wij de noodzaak zien de aangrenzende openbare ruimte aan het particulier woningbezit op te pakken zullen wij dit gelijktijdig oppakken met de renovatie van de woningen of eerder indien mogelijk of wenselijk vanuit de wijk.

5.4 Samenhang (sociale) leefbaarheidsaanpak

Net als dat we samen optrekken met de corporatie bij de renovatie van de woningen, werken we nauw samen bij een stevige integrale sociale aanpak die nodig is om de wijk te versterken. Dit doen we op de terreinen veiligheid en leefbaarheid, zorg en gezondheid, onderwijs en werk.

Ontzorgen rondom de renovatie en verduurzamen particuliere woningen.

Er wordt ingezet op uitvoering met en door de wijk zelf in de vorm van ontzorgingspakketten, energiecoaches, wijkconciërges,

Figuur 15 Groene Lint Malburgen

zolderopruimploegen, ambassadeurs in de wijk zoals ondernemers en verenigingen. De door de raad vastgestelde energie-armoede -aanpak is juist ook bedoeld voor de groep bewoners waar het Volkshuisvestingsfonds op gericht is. We zetten deze aanpak dan ook intensief in.

Onderwijs- en werkgelegenheidkansen

De opgaaf brengt een forse investering en concreet werk met zich mee: hierbij kan werk dat voortvloeit uit de inspanningen gericht renovatie en verduurzamen van de particuliere woningen worden opgeteld bij het formele werk van wijkondernemers en de informele klussen van buurtbewoners. Dit biedt kansen voor de vele werkzoekenden uit Arnhem-Oost: van mensen die al langer langs de kant staan tot mensen die door de coronacrisis in de WW zijn gekomen of een beroep hebben moeten doen op de TOZO, van voortijdig schoolverlaters tot zij-instromers zoals statushouders, van jong tot oud, van praktisch geschoolden tot hoger opgeleiden enzovoorts. Met als doel een bijdrage te leveren aan de eigen woonomgeving en weer trots te worden op hun wijk. De ervaringen die op zijn gedaan met wijkgerichte sociaal-ondernemende initiatieven, zoals bijvoorbeeld Buurt-BaanBureau, HetBroekOmhoog, Klassewerk, BuurtGroenBedrijf en PresikhaafUniversity, maar ook succesvolle initiatieven van elders, zoals www.deberoepentuin.nl worden hier ontwikkeld en ingezet. Hierbij wordt samengewerkt met de corporaties, met het onderwijs in de wijk en met Arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor, Werk & Inkomen (bureau Nieuwkomers), jongerenwerk, maar ook organisaties zoals bijvoorbeeld Refugeecompany.

Achter de voordeur-aanpak

Met deze renovatie en verduurzamingsaanpak zitten we direct bij de bewoners aan tafel. We zijn langdurig betrokken en bouwen van daaruit een band op met bewoners. Essentieel in deze aanpak is dat de renovatie-aanpak wordt uitgevoerd door mensen die een afspiegeling vormen van de wijk, zodat mensen zich herkennen en er daarmee een band opgebouwd kan worden. Via deze weg proberen we bewoners naast de renovatie van de woning op weg te helpen op onderwerpen als taalproblemen, laaggeletterdheid, participeren, financiën en een netwerk opbouwen (eenzaamheid).

Adhesieverklaring sociale partners Arnhem-Oost-aanpak (VNO-NCW Regio Arnhem-Nijmegen, Arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor, Presikhaaf University, AM-Support, SWOA, Rijnstad)

Net als de gemeente Arnhem zien wij dat in de wijken van Arnhem-Oost de problemen op het gebied van onderwijs, werk, armoede, leefbaarheid en veiligheid, wonen en gezondheid zich hebben opgehoopt. Niet alleen zijn dat enorme opgaven, de verschillende problemen zijn ook van invloed zijn op elkaar.

Een aanpak voor die problemen kan alleen voor een doorbraak zorgen als hij langjarig is, en verschillende bondgenoten daarbij samen optrekken. Naast de gemeente Arnhem, andere overheden en de woningbouwcorporaties, ondersteunen wij deze sociale doorbraakbeweging voor de kwetsbare buurten van Arnhem-Oost. Wij dragen daar graag ons steentje aan bij: of het nu gaat om (onder andere) onderwijs en gelijke kansen, zorg en welzijn, werk en bedrijvigheid of veiligheid en leefbaarheid.

Een grote investering in de fysieke doorbraken voor Arnhem-Oost, het renoveren en verduurzamen van woningen, het aanpakken van schimmelwoningen, het opkopen van overlastgevende panden, het aanpakken van de openbare ruimte, is een enorme stap voor de doorbraken voor Arnhem-Oost en heeft ook effect op de sociale vooruitgang. Het levert werk en stages of, beter betaalbare woningen, een prettiger huis om in te wonen en een veiligere en beter leefbare omgeving.

Daarom steunen wij als bondgenoten in de (sociale) aanpak voor Arnhem-Oost een aanvraag bij het Volkshuisvestingsfonds wij van harte.

We grijpen deze kans aan om vervolgens toe te leiden naar een hulp- en activeringsaanbod. Voor een oplossing van die problemen verbinden we de Achter de voordeur-aanpak met de integrale sociale aanpak binnen de Arnhem-Oost-aanpak, zodat we niet alleen zien welke problemen er zijn, maar er ook iets aan kunnen doen. In Arnhem hebben we samen met corporaties op kleine schaal ervaring opgedaan met een dergelijke aanpak in Immerloo (www.achterdevoordeur.com) waaruit blijkt dat 80% van de bewoners hiermee een zetje in de goede richting krijgen. Corporaties en gemeente werken hierbij intensief samen met welzijnsorganisaties uit de wijken, sociale wijkteams, politie, handhaving en Boa's en de Teams Leefomgeving.

6. Kwetsbaarheid buurten en impact van de maatregelen

6.1 Kwetsbaarheid aan te pakken buurten

Op de kaart weergegeven staan de 5 wijken van Arnhem-Oost. De aanvraag richt zich op in totaal 7 PC4-gebieden binnen deze wijken. Deze buurten zijn met naam aangeduid op de kaart. Hoewel deze buurten ten opzichte van elkaar verschillende sterktes en zwaktes kennen, kenmerken ze zich gemiddeld genomen door een aantal problemen, zowel ten opzichte van de rest van Arnhem als ook ten opzichte van Nederland als geheel.

Onder kwetsbaar gebied worden wijken en buurten verstaan waar de leefbaarheid onder druk staat.Het ministerie van BZK hanteert hiervoor de volgende indicatoren:

- Wonen: de samenstelling van woningtypen en huishoudens is volgens de gemeente kwetsbaar, en het aantal verhuizingen binnen korte tijd is relatief hoog. Ook kan er sprake zijn van een ondergemiddelde woningkwaliteit. Bijvoorbeeld doordat er veel sprake is van achterstallig onderhoud.
- Veiligheid: de buurt presteert ten opzichte van de rest van de gemeente ondergemiddeld op het terrein van de veiligheid. Denk daarbij aan veiligheidsincidenten en incidenten aangaande sociale problemen in de buurt, etc.
- Werk en inkomen: de bewoners van de buurt presteren ten opzichte van de rest van de gemeente ondergemiddeld op het terrein van werk en inkomen. Denk daarbij aan de uitkeringsafhankelijkheid van huishoudens (bijstand, WW, Wajong, arbeidsongeschiktheid), langdurige bijstandsuitkering van langer dan één jaar, lager gemiddeld huishoudinkomen, huishoudens met kinderen met een inkomen tot het sociaal minimum, werklozen, etc.
- Opleiding en jeugdhulp: de bewoners van de buurt hebben een lager dan gemiddeld opleidingsniveau en hoger dan gemiddeld gebruik van jeugdhulp. Denk daarbij aan het aantal kinderen dat gebruik maakt van jeugdhulp, het aantal voortijdige schoolverlaters of het hoogst behaalde opleidingsniveau, etc.

Het ministerie van BZK stelt als voorwaarde voor het Volkshuisvestingsfonds dat de aanvraag zich richt op een gebied dat ondergemiddeld scoort op de indicator wonen en op minstens één van de andere indicatoren veiligheid, werk en inkomen en opleiding en jeugdhulp.

Hieronder gaan we kort op deze kenmerken in voor de betreffende PC4 gebieden.

PC 4 - gebieden	Buurten
6822	Onder de Linden, Klarendal-Noord, St. Janskerkstraat e.o.
6823	Geitenkamp
6826	Presikhaaf III
6828	Statenkwartier, Arnhemse Broek
6832	Immerloo I, Zeegsingel e.o.
6833	Kamillehof, Groene Weide
6841	Malburgen-West

Figuur 16

Voor de indicator **wonen** hebben we gekeken naar:
- Aandeel koopwoningen onder € 175.000 WOZ-waarde: In alle PC-4 gebieden is dit aandeel hoger dan het Arnhems gemiddelde.
- Leegstand CBS: Deze ligt gemiddeld rond het Arnhems gemiddelde.

Voor de indicator **veiligheid** hebben we gekeken naar:
- Aantal geweldsincidenten per 1000 inwoners: Deze ligt in PC4-gebied 6832 hoger dan gemiddeld in Arnhem. In de overige gebieden is deze lager.
- Aantal vermogensdelicten per 1000 inwoners: Deze ligt in alle gebieden onder het gemiddelde van Arnhem.

Met betrekking tot veiligheid valt op dat deze wijken op de leefbarometer van BZK op de dimensie veiligheid wel negatief scoren (zie hoofdstuk 2), terwijl ze op basis van de politiemonitor (geweld en vermogen) niet ondergemiddeld scoren (zie tabellen hieronder). Dit kan een gevolg zijn van het feit dat geweldsmisdrijven verhoudingsgewijs meer plaatsvinden in bv uitgaansgebieden. Een andere reden kan gelegen zijn in de grotere politie-inzet juist in de benoemde gebieden.

Voor de indicator **werk en inkomen** hebben we gekeken naar:
- Aandeel in bijstand: In alle PC4-gebieden behalve 6833 ligt dit aandeel boven het gemiddelde in Arnhem.
- Netto arbeidsparticipatie: Deze ligt in alle PC4-gebieden lager dan gemiddeld in Arnhem.

Voor de indicator **opleiding en jeugdhulp** hebben we gekeken naar:
- Aandeel laagopgeleiden: In alle buurten zijn er veel meer laag opgeleiden dan het stedelijk gemiddelde.
- Aandeel jeugdzorg: Deze ligt in Arnhem gemiddeld rond de 10%. In PC4-gebied 6823 ligt deze met 16% ver boven dit gemiddelde.

PC 4 - gebieden	aantal woningen	leegstand (CBS)	koop-woningen onder 175.000 (WOZ)	Gewelds-delicten per 1000 huishoudens (Politie)	Vermogens-delicten per 1000 huishoudens (Politie	Laagop-geleidheid (CBS)	Jongeren Jeugdzorg (CBS)	Bijstand (CBS)	Netto Arbeids-participatie (CBS)
6822	3835	4%	21%	15	81	32%	9%	10%	63%
6823	3760	3%	36%	20	32	48%	16%	13%	53%
6826	4830	3%	60%	9	36	45%	6%	12%	56%
6828	5845	4%	24%	9	38	35%	6%	10%	60%
6832	2630	5%	53%	26	101	50%	7%	9%	51%
6833	2940	2%	46%	21	56	34%	8%	7%	65%
6841	2080	2%	21%	19	70	35%	7%	9%	63%
Gemeente	75632	4%	15%	21	103	28%	10%	7%	66%

PC 4 - gebieden	Buurten	Wonen	Veiligheid*	Werk/ Inkomen	Opleiding / Jeugdhulp	kwetsbaar
6822	Onder de Linden, Klarendal-Noord, St. Janskerkstraat e.o.	ja	nee	ja	ja	ja
6823	Geitenkamp	ja	nee	ja	ja	ja
6826	Presikhaaf III	ja	nee	ja	ja	ja
6828	Statenkwartier, Arnhemse Broek	ja	nee	ja	ja	ja
6832	Immerloo I, Zeegsingel e.o.	ja	ja	ja	ja	ja
6833	Kamillehof, Groene Weide	ja	nee	ja	ja	ja
6841	Malburgen-West	ja	nee	ja	ja	ja

* Dit is de veiligheid gementen op basis van aantal gewelds- en vermogensmisdrijven per 1.000 inwoners

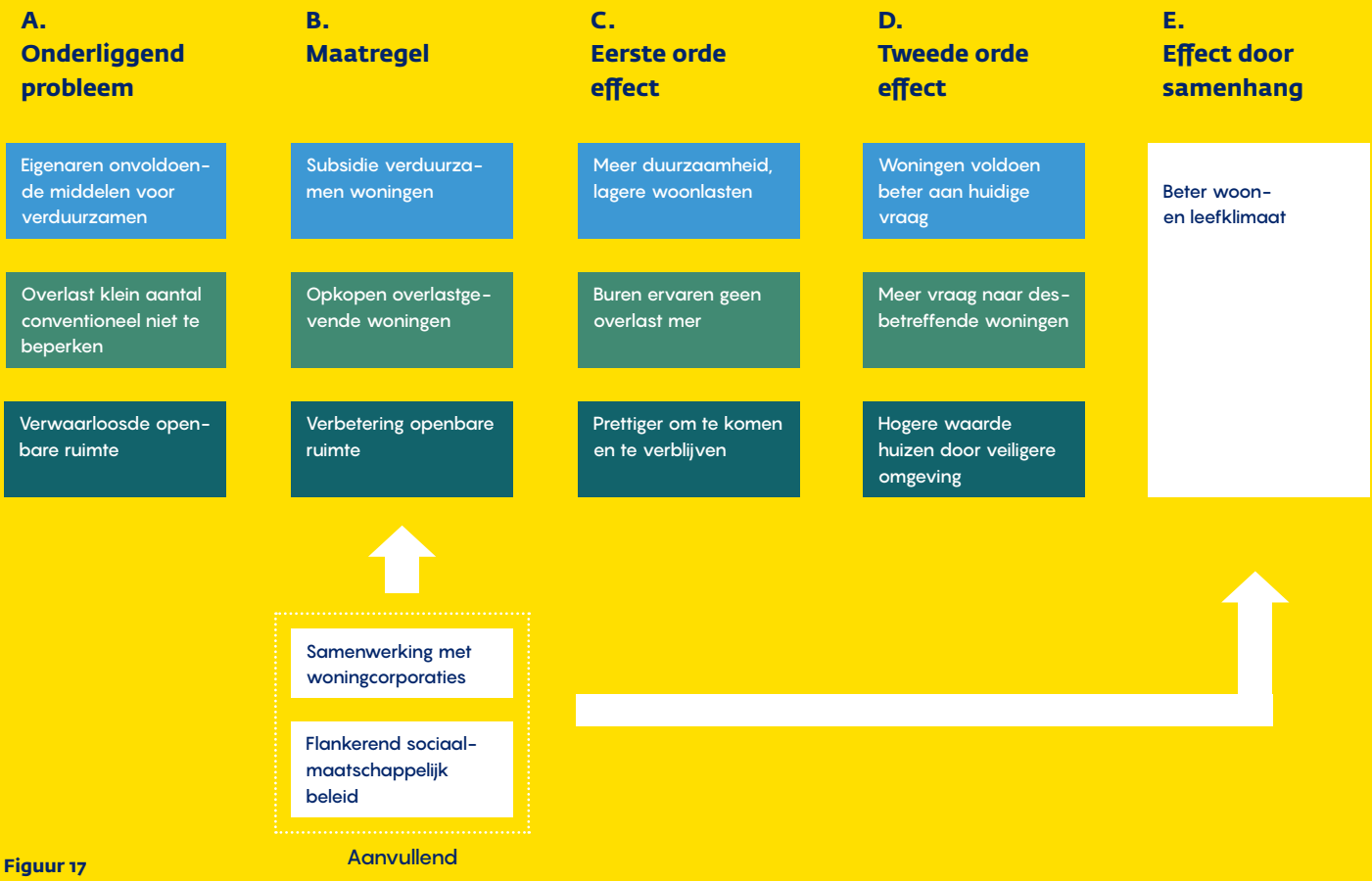
Op basis van bovenstaande indicatoren worden alle gebieden waar de aanvraag op ziet als kwetsbaar beoordeeld. In de tabel op paigna 31 is dit weergegeven. Hierbij geeft een "ja" aan dat slechter wordt gepresteerd ten opzichte van de rest van de gemeente, een "nee" betekent dat gelijk of beter wordt gepresteerd ten opzichte van de rest van de gemeente.

Op basis van de beschikbare landelijke data constateren we dat alle PC4 gebieden in de aanvraag zich als kwetsbaar kwalificeren.

6.2 Impact van de maatregelen

Om inzicht te krijgen in de impact van de maatregelen in het kader van het Volkshuisvestingsfonds hebben wij Rebel gevraagd vanuit een economische bril naar de maatregelen te kijken, om zo het beoogde effect goed te kunnen duiden. Dit bureau is een landelijke autoriteit op het gebied van maatschappelijke kosten-baten analyses. In deze paragraaf geven we één op één hun bevindingen weer:

De maatregelen binnen het hier beschreven programma gaan telkens uit van een andere probleemanalyse. Ze hebben allemaal een "eerste orde effect": dat is het direct zichtbare en meetbare resul-

Figuur 17

taat van de maatregelen. Maar daarnaast hebben de maatregelen ook nog een "tweede orde effect": dat is het resultaat dat indirect ontstaat als gevolg van het eerste orde effect. En tenslotte hebben de maatregelen nog een effect dat ontstaat door de samenhang van de maatregelen met elkaar, en met de flankerende maatregelen (samenwerking met corporaties en sociaal-maatschappelijk beleid).

In figuur 18 schetsen we de zogenaamde "effectenboom" van de maatregelen, daaronder gaan we er nader op in.

Effecten maatregel 1: subsidie verduurzamen particuliere woningen

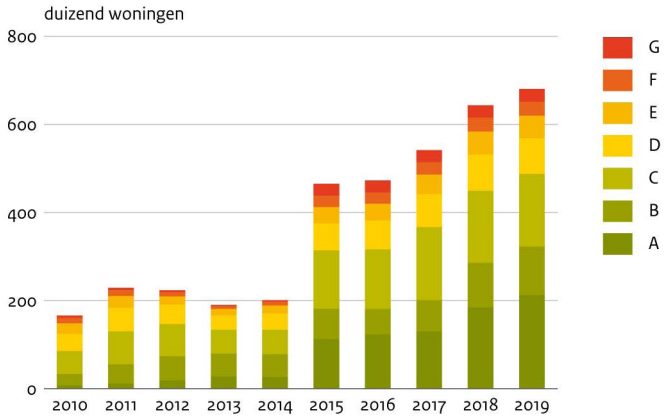
De eerste maatregel betreft het verlenen van subsidies ten behoeve van het verduurzamen van particuliere woningen. Daarmee helpen we woningeigenaren in de desbetreffende gebieden die niet over voldoende financiële en ruimte beschikken om deze opgave zelf aan te pakken. Ook is er hierdoor veelal sprake van het ontbreken van mentale ruimte. Objectieve cijfers, zoals de terugverdiencapaciteit van een maatregel, en instrumenten, zoals een gemeentelijke duurzaamheidslening, zijn onvoldoende om deze eigenaren over de streep te trekken. Deels omdat ze financieel al krap zitten en deels omdat ze te maken hebben met sociaal-maatschappelijke problemen waardoor ze deze opgave er niet bij kunnen hebben. Er wordt gewerkt met een menukaart van ingrepen, zodat geborgd is dat de renovatie en verduurzamingsmaatregel goed aansluit bij het specifieke "duurzaamheidstekort" van elke woning.

Het meest directe effect is dat met deze maatregel 1.754 woningen in Arnhem-Oost verduurzaamd zijn. Dat leidt tot minder energieconsumptie – wat goed is voor de Nederlandse duurzaamheidsambities – en tot lagere woonlasten voor de woningeigenaren.

Het indirecte effect hiervan is de verschuivende woonvraag. De afgelopen jaren is het gemiddelde te koop staande huis – door duurzame nieuwbouw en verduurzaming van bestaande bouw – steeds duurzamer geworden., Dit is af te lezen aan een beter energielabel (zie onderstaande afbeelding; bron: https://www.clo.nl/indicatoren/nl0556-energielabels-woningen).

Hierdoor verschuift wat een koper op de woningmarkt als 'normaal' ervaart. Een energielabel van D of slechter was in 2010 nog 'normaal' in die zin dat het 48% van de woningen betrof. In 2019 hadden nog maar 28% van de woningen een label van D of slechter. Dit aandeel zal verder blijven dalen, waardoor kopers steeds

Energielabels woningen naar jaar van opname

Bron: RVO

Figuur 18

meer een "discount" zullen rekenen voor woningen met zo'n laag energielabel. Ofwel: de woningen in Arnhem-Oost voldoen steeds in mindere mate aan de vraag, tenzij ingegrepen wordt door te verduurzamen. Onze maatregel verbeterd daarmee de balans tussen vraag en aanbod.

Aanpassingen aan woningen in het kader van energietransitie en binnenklimaat (slecht geïsoleerde huizen, tocht, schimmelproblematiek) zijn van invloed op de gezondheid en het welbevinden van mensen. Hierbij gaat het vooral om het binnenklimaat, niet zo zeer om het energiegebruik. De Gezondheidsraad heeft in een recent advies op het belang van de renovatie en verduurzaming in relatie tot gezondheid gewezen. (https://www.gezondheidsraad.nl/documenten/adviezen/2020/07/14/gezonde-energietransitie-in-de-gebouwde-omgeving)

Effecten maatregel 2: opkoop circa 25 woningen

De tweede maatregel is het opkopen van een klein aantal (circa 25) woningen waarvan het gebruik op dit moment voor overlast zorgt. Direct effect hiervan is dat de overlast wordt weggenomen. Dit is vooral relevant voor bewoners van woningen in de nabijheid van deze woningen. Aangezien het om een ingrijpende maatregel gaat, zal deze niet worden genomen bij een "normale", lees: één-op-één, burenruzie. Het gaat altijd om situaties waarbij vanuit één woning overlast wordt veroorzaakt voor een groot aantal woningen. Het directe effect is: overlast verlichten voor

omwonenden. Economisch gezien ontstaat hierbij een hefboomeffect: een ingreep bij één woning leidt tot verbeteringen bij x woningen, en ingreep bij 25 woningen dus tot verbeteringen bij 25*x woningen.

Het indirecte effect hiervan is wederom te zien op de woningmarkt. Het is aannemelijk dat er minder of zelfs geen vraag is naar woningen waarbij sprake is van overlast door buren, zeker als het om overlast van dusdanige omvang gaat. De desbetreffende (25*x) woningen zijn daarmee economisch niet op een efficiënte manier betrokken bij het samenspel van vraag en aanbod: de woningmarkt is op deze plekken verstoord door overlastgevende woningen. Het wegnemen van de oorzaak van overlast leidt ertoe dat omliggende woningen weer bij het reguliere aanbod horen, waardoor er meer balans ontstaat tussen vraag en aanbod.

Effecten maatregel 3: investeren in openbare ruimte

De derde maatregel betreft het verbeteren van de openbare ruimte in de wijk. Deze nodigt vaak te weinig uit tot ontmoeten, spelen en bewegen, kortom: meedoen. Hierbij is er sprake van een duidelijk direct effect: de openbare ruimte wordt een aantrekkelijkere plek om te verblijven. Ook wordt een goed ingerichte openbare ruimte, waar een divers publiek verblijft, ervaren als een veilige plek.
Dat leidt tot een tweede orde effect: een wijk die als veilig wordt ervaren, zal door (potentiële) huurders en woningeigenaren hoger gewaardeerd worden, wat terug te zien is in de waardeontwikkeling van de woningen.

Aanvullende maatregelen en effecten van samenhang

Naast de drie fysieke ingrepen zijn er twee aanvullende maatregelen: ten eerste een nauwe samenwerking met corporaties in de wijk, en ten tweede flankerend beleid op sociaal-maatschappelijk gebied. Beide hebben ze hun eigen effecten, maar versterken ook de effecten van de fysieke ingrepen.
De samenwerking met corporaties leidt ertoe dat echt wijkgericht gewerkt kan worden. Zo voorkomen we dat de tweedeling in een buurt ontstaat tussen bijvoorbeeld verduurzaamde woningen en woningen met achterstallig onderhoud. Zo ontstaat een totaal plaatje: een groot deel van de woningen én de openbare ruimte wordt aangepakt, én enkele bronnen van overlast worden opgelost. In samenhang wordt de wijk naar een nieuw niveau getild.
Daarbij helpt ook dat de 'hardware' (fysieke ingrepen door gemeente en corporaties) wordt aangevuld door "software", of zoals burgemeester Marcouch het heeft geformuleerd: "niet alleen dubbel glas plaatsen, maar ook verder kijken naar wat een gezin nodig heeft". Zo leveren wij een bijdrage om vooral multiprobleemgezinnen (laaggeletterdheid, werkloosheid, armoede, schulden, zorgvraag etc.) verder te helpen. Ook hier geldt dat de kracht van de aanpak ontstaat uit de samenhang van maatregelen: we helpen mensen aan een betere thuissituatie én een betere wijk om te leven

7. Organisatie

In Arnhem staat al jaren lang een sterke programma- en projectorganisatie met programma- en projectmanagers die sturing geven aan processen en projecten managen in opdracht van het bestuur van onze stad. Hierin is de programmamanager de ambtelijk (gedelegeerd) opdrachtgever. Daar waar meerdere projecten spelen wordt voor een gebied een ontwikkelmanager aangesteld om de integraliteit tussen de projecten te bewaken en waar koppelkansen liggen deze te pakken.
Op hoofdlijnen ziet de projectorganisatie als volgt uit:

Samenwerkingstafel Arnhem-Oost Kring

In de samenwerkingstafel (Arnhem-Oost Kring) werken we samen met het ministerie van BZK en 10 professionele stakeholders met goed Arnhemse netwerk binnen bijvoorbeeld corporatieland, welzijnsorganisaties, werknemersorganisaties, arbeidsontwikkelbedrijf, onderwijs, politie aan de ambities van Arnhem-Oost. De burgemeester is de voorzitter van het overleg. Het overleg dient als klankbord en adviesorgaan maar worden ook ingezet om eigenstandig thema's op te pakken.

Stuurgroep Arnhem-Oost

Burgemeester en Wethouders vormen samen met de programmamanager het gemeentelijke deel van de stuurgroep. Deze werkt nauw samen en stemt af met woningbouwcorporaties onder een set van prestatieafspraken. Specifiek voor Arnhem-Oost is er daarnaast een samenwerkingstafel opgezet die fungeert als een groep bondgenoten op doelstellingniveau en partners bij uitvoering van de vier ontwikkellijnen.

Programmamanager

Arnhem-Oost kent vier ontwikkellijnen zoals beschreven in hoofdstuk 3 en de programmamanager geeft op doelniveau invulling aan deze lijnen in samenspel met Burgemeester en Wethouders. Binnen de vier ontwikkellijnen worden waar nodig gedetailleerde organisatie opgericht passend bij de opgave.

Ontwikkelmanager fysieke aanpak Arnhem-Oost: Volkshuisvestingsfonds

Binnen de ontwikkellijn "Opgroeien en leven in kwalitatief goede woningen in een prettige en veilige openbare ruimte" is voor fysieke aanpak Arnhem-Oost: Volkhuisvestingsfonds is een ontwikkelmanager aangesteld. De ontwikkelmanager is de spin in het web en zorgt voor ontwikkelkracht en stakeholder management. Hierdoor worden er slagvaardig stappen gezet en komen projecten tot uitvoering. Het gevaar van een integrale opgave is vaak dat men eerst alles helder wil hebben en alles wil overzien al vorens te starten. Echter, opgaves kunnen niet wachten op elkaar en daar waar je een hebt project afgerond ontstaat al weer een nieuwe opgave. De ontwikkelperspectieven, handelingskaders en wijkprogramma's zoals deze opgesteld zijn voor de Arnhem-Oost wijken geven kaders waar binnen projecten zelfstandig kunnen draaien zonder de integrale opgave uit het oog te verliezen.

Projectgroep per project

Project-participatiemanager

Per wijk in Arnhem-Oost is een project-participatiemanager verantwoordelijk voor alle projecten die er lopen, ondersteunt door een projectsecretaris en waar nodig een assistent projectmanager.

Projectsecretaris

De projectsecretaris is ondersteunend aan de verschillende projecten in de wijk en waar mogelijk ook wijk overstijgend.

Assetmanager corporaties

Daar waar we bij het renovatieaanbod samen optrekken met de corporaties neemt de assetmanager van de betreffende corporatie deel aan de projectgroep.

Communicatieadviseur

Voor Arnhem-Oost is een fulltime communicatiemanager aangesteld die vanuit haar expertise ondersteunend is aan de project-/participatiemanagers voor alle Arnhem-Oost projecten.

Ondersteuning/Klankbord

Gemeentelijk ondersteuningsteam

Waar nodig zal er ondersteuning geboden worden door het gemeentelijke ondersteuningsteam vanuit openbare ruimte, gebiedsteam werk en inkomen en Teams leefomgeving etc. Met de wijkmanagers van Teamsleefomgeving trekken wij samen op. Zij zijn immers de oren en ogen naar de wijk.

Klankbordgroep

Voor de renovatieopgave zullen wij per wijk een afvaardiging van bewoners vragen met ons actief mee te denken het renovatieaanbod te ontwikkelen. Voor de projecten in de openbare ruimte werken wij reeds samen met een afvaardiging van bewoners en belanghebbenden. Dit zullen wij continueren.

Partners uit de wijk/stad

Veel partners uit de wijk/stad werken op dit moment al samen in de Arnhem-Oost wijken als ondersteuningsteam bij de verschillende opgave. Ook voor de renovatieopgave voor particuliere woningeigenaren zoeken wij deze samenwerking op.

8. Participatie en communicatie renovatie-aanbod en aanpak openbare ruimte Arnhem-Oost

8.1 Participatiestrategie Arnhem-Oost

De Arnhem-Oost aanpak is gericht op het creëren van gelijke kansen voor alle Arnhemmers. De opgaven in de vijf kwetsbare wijken van Arnhem-Oost hebben betrekking op onderwijs, werk, armoede, veiligheid, wonen en gezondheid. Gezien de langjarige aanpak (18 jaar) staat het perspectief van jongeren centraal.

Bewonersparticipatie speelt een grote rol in de Arnhem-Oost-aanpak, de aanpak betreft immers de directe leefomgeving. Steeds wordt gekeken in welke vorm dit het beste kan, gezamenlijk met professionals in themasessies, gebruikmakend van panels, klankbordgroepen of persoonsgericht met een specifieke vraag. In een fysieke of online setting worden bewoners en betrokkenen gevraagd mee te praten. Aandachtspunt hierbij is dat niemand wordt uitgesloten, iedereen kan meepraten, terwijl specifieke vraagstukken bij de direct betrokkenen worden neergelegd.

Meerwaarde van participatie is niet alleen het vergroten van het draagvlak maar ook toename in de verbondenheid met dat wat er speelt in de wijk en de mogelijke oplossingen daarvoor en dat het handelingsperspectief geeft.

De doelgroep profielen zijn daarbij leidend. Voor veel bewoners in Arnhem-Oost is de verduurzaming van hun woning namelijk complex; zij zijn met andere dingen bezig die op dit moment meer prioriteit hebben. Het is zaak om een participatieaanpak te ontwikkelen die past bij hun leven, wensen en (financiële en mentale) mogelijkheden.

Koppelkansen benutten
Participatie van bewoners is cruciaal. Wij realiseren ons dat de renovatie-aanpak reikt tot achter de voordeur van elke woning. Een enorme opgave maar ook een kans! Dit biedt ons als gemeente de mogelijkheid om in gesprek te komen. Thema's als vereenzaming, gezondheid, leefbaarheid, veiligheid en armoede komen op tafel. De kunst is om de meningen, ideeën en behoeften van bewoners zo goed mogelijk te koppelen aan de opgaven waar we als gemeente voor staan.

Op maat meedoen
Niet alle onderdelen van het participatieproces zijn voor dezelfde mensen interessant of belangrijk. De een wil zo vroeg mogelijk betrokken worden en de ander juist pas wanneer er meer duidelijk is. In de participatiestrategie voor Arnhem-Oost wordt het proces daarom in stukken geknipt. Mensen worden steeds in staat gesteld op maat mee te doen.

Ontzorgen
De mate waarin particuliere woningeigenaren mee willen doen hangt grotendeels samen met de aantrekkelijkheid van het 'renovatieaanbod'. Gelet op de doelgroep profielen voor deze wijken is dit extra belangrijk. Daarom is het van belang dat het aanbod voor de woningeigenaar een compleet ontzorgingspakket is. Er wordt maatwerk geleverd in het (ontzorg-)aanbod, zodat het voor iedereen aantrekkelijk is om mee te doen.

Meedenken.arnhem.nl
Wij beschikken over een digitale participatietool (meedenken.arnhem.nl). Via deze tool kunnen stellingen worden getoetst, enquêtes worden uitgezet en ook een interactief platvorm worden gecreëerd.

8.2 Voorbeelden van wat we al doen in Arnhem Oost

Arnhem-Oost Kring
In de samenwerkingstafel (Arnhem-Oost Kring) werken we samen met het ministerie van BZK en 10 professionele stakeholders met goed Arnhemse netwerk binnen bijvoorbeeld corporatieland, welzijnsorganisaties, werknemersorganisaties, arbeidsontwikkelbedrijf, onderwijs, politie aan de ambities van Arnhem-Oost. De burgermeester is de voorzitter van het overleg. Het overleg dient als klankbord en adviesorgaan maar worden ook ingezet om eigenstandig thema's op te pakken.

Ontwikkelperspectieven en Handelingskaders
De gemeente werkt met professionals, ondernemers en bewoners uit de wijk gezamenlijk aan een Ontwikkelperspectief voor Presikhaaf 3. Voor Geitenkamp en Malburgen is er recent een handelingskader opgesteld met actieve inbreng vanuit bewoners. Een Ontwikkelperspectief geeft bestaande opgaven die al in gang gezet zijn weer, beschrijft nieuwe opgaven die op korte termijn opgepakt worden en ambities op de langere termijn. Daarbij zijn drie hoofdlijnen belangrijk: de openbare ruimte, de noodzakelijke

opgave van de woningvoorraad en het versterken van de sociale en fysieke verbindingen. Het resultaat is een compacte, beeldende visie die ambities, kansen en bedreigingen in beeld brengt voor gemeente, eigenaren, belanghebbenden en omwonenden. Het Ontwikkelingsperspectief biedt tevens heldere kaders voor de verdere uitwerking van concrete stedenbouwkundige plannen en bouw- en inrichtingsplannen t.a.v. het gemeentelijke (grond) eigendom en private initiatieven. Daarnaast bevat het Ontwikkelperspectief ook een plan van aanpak voor de langere termijn op het gebied van veiligheid, leefbaarheid, de energietransitie en de woonopgave.

Wijkgesprekken energietransitie

In de Arnhem-Oost wijken zijn de afgelopen maanden gesprekken gevoerd met bewoners over de energietransitie. Om zoveel mogelijk bewoners te bereiken hebben we dat op verschillende manieren gedaan. Kleinschalige gesprekken binnen verschillende buurtclubs, online wijkavonden, gesprekken fysiek in de wijken met de inzet van Lijn2030, ons mobiele energieloket. In Presikhaaf en Malburgen hebben wij samengewerkt met Presikhaaf University en Empowering Nisa aan het 10 x 10 projecten. In beide wijken gingen 10 jongeren met een etnische achtergrond binnen hun eigen netwerk met 10 huishoudens in gesprek. Zo zijn 200 huishoudens bereikt! De gesprekken gingen over energiebewustwording en hoe je kunt besparen. We hebben opgehaald wat er speelt en leeft, waar behoeftes liggen en waar bewoners zich zorgen over maken. Door deze aanpak hebben wij de eerste wijkbewoners weten te mobiliseren en enthousiasmeren. Voor de energietransitie hebben wij de campagne 'Arnhem AAN' ontwikkeld (www.arnhemaan.nl). Informatie over het renovatieaanbod in de Arnhem-Oost wijken gaat hier ook een prominente plek krijgen.

Groenagenda

Voor alle wijken in Arnhem-Oost is met intensieve betrokkenheid van bewoners een groenagenda opgesteld. Onlangs is in het Arnhemse Broek een eerste hittesafari georganiseerd, wat groot succes was.

Participatie Buurttuinen Presikhaaf en Groene Lint Malburgen

Onderdeel van deze aanvraag zijn fysieke ingrepen in de openbare ruimte in Presikhaaf en Malburgen. Zowel bij het initiatief Buurttuinen in Presikhaaf als het Groene Lint in Malburgen zijn al lange tijd bewoners, ondernemers en wijkprofessionals betrokken. Samen geven we kaders vorm, ontwerpen en denken we na over de doelen die gehaald kunnen worden met deze fysieke ingrepen.

Wijkgerichte benadering

Arnhem kent een lange geschiedenis van wijkgericht werken, onder andere met wijkregisseurs en wijkprogramma's. Sinds 2016 wordt er nog meer samen met de wijken en vanuit de wijken gewerkt met de Teams Leefomgeving. Ons participatietraject voor deze aanpak sluit aan bij dit stevige netwerk: met bewoners gaan we actief aan de slag: we luisteren naar behoeften en wensen van bewoners en daar waar we projecten van kunnen maken pakken we dit samen op.

De renovatie en verduurzaming van het particuliere woningbezit in de Arnhem-Oost wijken draagt bij aan de wijkgerichte energietransitie van Arnhem. In april 2019 is door de gemeenteraad de 'Arnhemse Aanpak van de wijkgerichte energietransitie' vastgesteld. De Arnhemse Aanpak kent onder andere de volgende uitgangspunten:

- De trias energetica is leidend; eerst energie besparen.
- De aanpak is wijkgericht en samen met bewoners en overige gebruikers.
  Waar zelf organiserend vermogen onvoldoende ontstaat, neemt de gemeente samen met stedelijke partners het voortouw, altijd in verbinding met de bewoners.
- De energietransitie mag niet leiden tot (verdere) energiearmoede en schuldenproblematiek.

Wij streven naar een goede en tijdige betrokkenheid van bewoners. Om de individuele burger in beweging te krijgen is meer nodig dan een zak met geld. Er is verbinding nodig met wat er leeft in de wijk. Teams Leefomgeving (TLO), zij zijn de oren en ogen in de wijk, we trekken daarom samen op in de Arnhem-Oost wijken.

Doelgroepgerichte benadering

In 2019 is door Citisens een betrokkenheidsanalyse uitgevoerd, waarmee wij inzage hebben gekregen in de inwonerssamenstelling per wijk en de houding, gedrag en onderliggende drijfveren van onze wijkbewoners. De profielen zijn een geabstraheerde werkelijkheid. Ze zijn een goede leidraad voor de communicatie met de bewoners en hoe zij gestimuleerd kunnen worden om mee te denken en te doen in de uitvoering van de plannen rondom de renovatie van hun woningen.

In de Arnhem-Oost wijken bevinden zich vooral 'Honkvaste buurtbewoners' ('Het is wat het is') en 'Eigengereide digitalen'('We krijgen geen invloed') en Stadse nomaden ('loopt prima zo'). Alle drie de bewonersgroepen staan open voor de verduurzaming van hun woning. Honkvaste buurtbewoners en Eigengereide digitalen hebben weinig vertrouwen in de overheid. Stadse Nomaden hebben een bovengemiddeld vertrouwen in de gemeente. Door rekening te houden met hun leefstijl, wensen en eisen wordt de kans vergroot dat we hen een goed 'renovatieaanbod' kunnen doen en dat ze meedoen. Binnen de wijken komen meerdere profielen voor. We kunnen op straat niveau bekijken welk profiel het meest dominant aanwezig is en hier onze participatie aanpak op inrichten.
Hiernaast is er aandacht voor mensen met een etnische achtergrond. Denk aan culturele verschillen en taalbarrières. Ook is er extra aandacht voor mensen die leven rondom de armoedegrens, zij hebben veelal zoveel aan hun hoofd dat er eerst ruimte moet komen voor dat ze kunnen denken aan het renoveren van hun woning. Voor deze doelgroep profielen is onderzocht hoe ze benaderd willen worden en hoe ze willen participeren in projecten.

Honkvaste Buurtbewoners worden het liefst via hun eigen netwerk (familie, vrienden, buurtbewoners) uitgenodigd om te participeren in een initiatief of project. Een huis-aan-huis verspreide nieuwsbrief vanuit de gemeente wordt door deze groep inwoners ook positief ontvangen. Ook een online kanaal is geschikt om deze groep te bereiken (bv. online platforms of enquêtes). Bij belangrijke onderwerpen zijn zij aanwezig bij een (offline) bewonersavond. Deze groep inwoners participeert het liefst in projecten waarin 'meedoen' voorop staat (in plaats van meedenken). Hun motief is vooral: opkomen voor het eigen belang (soms zelfs 'tegen' de gemeente) en het zoeken van gelijkgestemden.

Eigengereide Digitalen worden ook het liefst via hun eigen netwerk (familie, vrienden, buurtbewoners) uitgenodigd om te participeren in een initiatief of project. Een huis-aan-huis verspreide nieuwsbrief vanuit de gemeente leest deze groep inwoners niet. Een online kanaal is geschikt om deze groep te bereiken (bv. online platform of enquête). Met bijvoorbeeld een film die online staat weten we deze doelgroep goed te bereiken. Hun motief is opkomen voor het eigen belang, want anders houdt niemand rekening met je. De groep geeft er geen prioriteit aan om te participeren.

Stadse Nomaden worden graag op een persoonlijke manier uitgenodigd. Zij staan open voor een uitnodiging vanuit de gemeente, maar het liefst worden zij uitgenodigd door familie, vrienden of buurtbewoners om te participeren in een initiatief of project. Een huis-aan-huis verspreidde nieuwsbrief vanuit de gemeente leest deze groep inwoners niet. Een online kanaal is het meest geschikt om deze groep te bereiken. Deze groep inwoners participeert het liefst in projecten waarin 'meedoen' voorop staat (in plaats van meedenken). Hun motief is vooral sociaal van aard: nieuwe mensen leren kennen of juist bestaande contacten verstevigen. Sommigen participeren om 'zelf wat te leren', vaak heeft participeren geen prioriteit.

De wijze waarop de beide groepen informatie ontvangen en verwerken is verschillend. Dit betekent dat de communicatie op verschillende manieren moet worden opgepakt. Voor alle drie de groepen bewoners geldt dat ze het liefst via hun netwerk benaderd worden. We zijn daarom ook blij met het reeds bestaande netwerk in de wijk waardoor wij de bewoners via hun "voorkeursroute" kunnen bereiken. Participatie zit niet zo zeer in meedenken, maar vooral in meedoen.
De profielen helpen proactief in te spelen op de te verwachten weerstanden, ruimte te creëren voor ongenoegen of positieve ideeën en naast de bewoners te gaan staan. Bij iedere bewoner is een aanknopingspunt te vinden om het gesprek aan te gaan. Tevens is het belangrijk is dat wij de bewoners weten vast te houden. Dit bereiken wij door op de radar te blijven.

Hoe organiseren de wijken zich?

In de Arnhem-Oost wijken zit veel organiserend vermogen. Iedere wijk heeft wel een eigen wijkplatform, een wijkvereniging, een wijkkrant en andere wijkwerkgroepen zoals een werkgroep 'Groen' of een werkgroep speciaal gericht ouderen of het vertier van kinderen. Het wijkplatform of de wijkvereniging is een bewonersoverleg van wijkbewoners en beroepskrachten over leefbaarheid, veiligheid, wonen en welzijn in de wijk en richt zich op alle wijkbewoners in alle leeftijdscategorieën. Het doel van de bewoner overleggen is de leefbaarheid mede te verbeteren en de goede onderlinge verstandhouding tussen de wijkbewoners te bevorderen. Naast deze bewoner overleggen zijn er een aantal teams in de wijk; het Sociaal wijkteam, het Team Leefomgeving en de medewerkers van werk en inkomen. Op het gebied van welzijn zijn bijvoorbeeld ouderenwerk, jeugd- en jongerenwerkers en opbouwwerkers actief. Ook de buurtbeheerders van de corporaties hebben intensief contact met deze groeperingen. Ze spelen een centrale rol in het

leefbaarheidsvraagstuk en het signaleren van sociale problematiek, en zijn voor het project een belangrijke schakel in het contact met de stakeholders in de wijken.

Planning

Initiatieffase - Betrokkenheid bewoners binnen het bestaande netwerk
In de paragraaf 'Voorbeelden van wat we al doen in Arnhem Oost' hebben we aangegeven hoe professionele stakeholder en bewoners betrokken zijn en worden bij de opgaven in Arnhem-Oost.

Definitiefase - Kennismaking renovatieaanbod en uitwerking communicatie- en participatieplan
Particuliere woningeigenaren uit de Arnhem-Oost wijken die in aanmerking komen voor het renovatieaanbod worden per brief geïnformeerd over de kans die hen geboden wordt om in een gezonder en comfortabeler huis te wonen. Hierin geven we aan dat er binnenkort per blok of per straat een bijeenkomst wordt georganiseerd waarvoor ze een uitnodiging ontvangen. Bewoners kunnen als ze op voorhand vragen hebben of informatie willen een bezoek brengen aan de website Arnhem Aan of telefonisch contact opnemen met de gemeente. In de definitiefase werken we de participatieplannen per wijk uit, met de doelgroep profielen als uitgangspunt. Want de wijken verschillen van elkaar en we willen juiste de krachten uit de wijk benutten. We starten met een stakeholdersanalyse. Samen met de stakeholders uit de wijk onderzoeken we hoe we de communicatie en participatie concreet handen en voeten kunnen geven. Op deze manier worden twee werelden bij elkaar gebracht; de geabstraheerde werkelijkheid uit de profielen en de kennis en kunde van de stakeholders in de wijk.

In het plan wordt benoemd welke communicatiemiddelen worden ingezet en welke rol de stakeholders daarin hebben. Daarnaast is onderzocht welke koppelkansen er liggen en welke rol/participatiegraad daarin voor de bewoners is weggelegd. Het plan geeft ook aan wat harde randvoorwaarden zijn en waar geen medezeggenschap op mogelijk is. Op deze manier worden de verwachtingen goed gemanaged.

Ontwerpfase
In deze fase gaan we de bewoners informeren over het renovatieaanbod en halen op wat bewoners nodig hebben. Nog niet op huisnummer niveau, dat komt later. Dit is bedoeld om een beeld te krijgen hoe de brede aanpak verder uitgewerkt moet worden. Daarbij is het belangrijk dat bewoners een indicatie krijgen van 'wat het gaat kosten en opleveren'. Door particuliere woningeigenaren mee te nemen in de plannen en een aantrekkelijk ontzorgingspakket aan te bieden vergroten we het draagvlak. Tijdens deze fase tasten we al af wat het draagvlak onder de particuliere woningeigenaren is. Gedurende de ontwerpfase worden de koppelkansen concreet uitgewerkt. Uitgangspunt is dat waar mogelijk de bewoner betrokken wordt bij de uitvoering. De (her)inrichting van het openbaar gebied (buurttuinen Presikhaaf en Groene Lint Malburgen) zal ook verder met de bewoners uitgewerkt worden.

Voorbereidingsfase
In deze fase beslissen particuliere woningeigenaren of ze instemmen met het renovatieaanbod voor hun woning. Bewoners worden individueel benaderd en ze krijgen een concreet 'renovatieaanbod'. Daarnaast wordt onderzocht hoe individuele obstakels (bijv. schuldenproblematiek) aangepakt kunnen worden. Afhankelijk van het draagvlak wordt er nog extra ingezet op voorlichting van verschillende doelgroepen.

Realisatiefase
Tijdens de realisatiefase is het heel belangrijk om tijdig en met regelmaat te informeren wat de stand van zaken is van de uitvoering, wanneer welke maatregelen uitgevoerd gaan worden, tijdsduur en mate van overlast enzovoort.

Evaluatiefase
Zowel de uitvoering als de communicatie en participatie wordende vooraf (SMART)-geformuleerde doelen uitgebreid geëvalueerd. Dit is zeer waardevolle informatie voor Arnhem en deze zal landelijk gedeeld worden.

Inschatting risico's behalen van draagvlak

We zien dat de renovatie opgave vooral als een sociaal-maatschappelijke uitdaging. De risico's zijn dan ook vooral van sociaal-maatschappelijke aard. Onze strategie is erop gericht dat iedereen 'op maat' mee kan doen omdat niet alle onderdelen van het proces voor iedereen interessant of belangrijk zijn. Gezien de investeringen om het draagvlak te verkrijgen, denken we het ontbreken van voldoende draagvlak tot een minimum te beperken. Wij houden er met de aantallen bewoners die wij benaderen rekening mee dat een aantal niet mee wil doen. Wij gaan uit van een percentage van 70% van alle woningen met een F- en G-label. Dit vullen we aan met woningen met een E-label, waardoor we uiteindelijk verwach-

ten dat 1.754 particuliere woningeigenaren mee gaan doen.

Mate van participatie

Bewoners beslissen zelf of ze mee willen doen of niet, wij als gemeente bepalen echter de spelregels. We verwachten dat bewoners deze duidelijkheid waarderen. Belangrijker is dat we ze goed uitleggen hoe het werkt, wat voor kansen het biedt en hoe zij (financieel) worden ontzorgd. Uiteraard hebben bewoners wel medezeggenschap over de totstandkoming en uitvoering van het uitvoeringsplan. Willen ze het zelf oppakken, liften ze mee op de plannen van de corporaties of gaan ze zelf deels aan de slag? In het participatieplan wordt uitgewerkt hoe de participatie wordt vormgegeven.

Daar waar vanuit planning iets eerder kanen vanuit participatie blijkt dat iets eerder moet; doen we dat. Zo bouwen we aan een sterkere relatie en aan vertrouwen tussen wijkbewoners onderling en tussen bewoners en gemeente.

9. Financiën

De totale investering die gemoeid is met het deelplan Fysieke aanpak Arnhem-Oost: Volkshuisvestingsfonds bedraagt 47,2 miljoen.

Totale projectinvesteringen					
Kosten					
Renovatie en verduurzaming					
Verduurzaming woningen	€ 21.233	x	1.754	woningen	€ 37.242.590
Achterstallig onderhoud en schimmelaanpak	€ 2.453	x	1.754	woningen	€ 4.302.517
Inponding	€ 29.397	x	25		€ 734.913
Openbare ruimte					€ 2.476.069
Subtotaal investering					€ 44.756.088
Uitvoeringskosten: samenhang (sociale) leefbaarheidsaanpak					
Ontzorging, participatie, aanpak achter de voordeur en werkgelegenheid					€ 1.738.500
Proceskosten integraal programma Arnhem-Oost					€ 750.000
Subtotaal uitvoeringskosten					€ 2.488.500
Totaal investeringen					€ 47.244.588

Het tekort op de bovenstaande investering betreft circa 36,4 miljoen, uitgesplitst in de volgende onderdelen:

Tekorten op de investeringen					
Kosten					
Renovatie en verduurzaming (na ISDE en eigen bijdrage)	€ 17.496	x	1.754	woningen	€ 30.687.476
Inponding	€ 29.397	x	25		€ 734.913
Openbare ruimte					€ 2.476.069
Subtotaal investering					€ 33.898.457
Uitvoeringskosten: samenhang (sociale) leefbaarheidsaanpak					
Ontzorging, participatie, aanpak achter de voordeur en werkgelegenheid					€ 1.738.500
Proceskosten integraal programma Arnhem-Oost					€ 750.000
Subtotaal uitvoeringskosten					€ 2.488.500
Totaal aanvraag					€ 36.386.957

Bijlagen

Bijlage 1 Wijkanalyses

De urgentie in Arnhem is ten opzichte van Nederland hoog, maar er zijn ook verschillen binnen de Arnhem-Oost wijken. Per wijk is een analyse gemaakt van de (multi)problematiek op het gebied van (o.a.) wonen, werk, onderwijs, veiligheid en zorg en andere sociaal-maatschappelijke en leefbaarheidsproblematiek. Dat is gedaan op basis van beschikbare data, maar ook door per wijk sessies te organiseren om problemen te markeren en mogelijke oplossingsrichtingen te verkennen, met professionals uit de wijk, zoals de Teams Leefomgeving van de gemeente, ondernemers en betrokken bewoners.

"Toen wij de winkel nog hadden en er een grote markt was, was het druk en zochten mensen elkaar op. De ziel is nu uit de wijk en die moet terugkomen."

– Jan Lareman, bewoner en voormalig middenstander Geitenkamp

Geitenkamp

Algemene aandachtspunten

Bewoners van de Geitenkamp hebben een laag vertrouwen in de overheid en in zichzelf. Steeds meer mensen verwachten achteruitgang in hun buurt. Bewoners ervaren een gevoel van onveiligheid en de alcohol en drugsoverlast neemt toe in de wijk. Afgelopen jaar zijn een aantal incidenten geweest die bijdragen aan dit gevoel, zoals met vuurwerk en vernielingen rond de jaarwisseling. De bewoners kennen elkaar goed, maar dat hoeft niet perse positief te zijn. De ervaringen met hulp, informatie en support is niet positief. Bewoners hebben een eigen normenkader ontwikkeld. Kinderen zeggen nu al dat ze later niet gaan werken maar een uitkering gaan aanvragen, net als hun ouders. Deze generatiepatronen zijn moeilijk te doorbreken.

Bewoners

Geitenkamp is een wijk met 3.900 inwoners. Het is een homogene wijk. Het percentage autochtone inwoners is hoger dan gemiddeld in Arnhem (74% versus 67%) en bijna de helft van de bewoners zijn laagopgeleid (47% vs. 29% in Arnhem). Een groot deel van de bewoners loopt het risico dat ze niet mee kunnen komen in de maatschappij door een mentale beperking. Het aantal mensen dat gebruikt maakt van hulpverlening (wmo, jeugdwet, WW) is relatief hoog. De lichamelijke en mentale gezondheid ligt lager dan de rest van Arnhem. Bijna de helft van de Geitenkampers is laag opgeleid en 30% van de bewoners maakt gebruik van de armoederegeling.

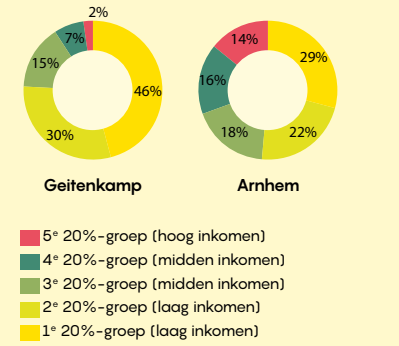
Bewoners kennen elkaar goed, maar de sociale cohesie is laag: bewoners ervaren de wijk niet als een gezellige wijk met veel saamhorigheid. De sociale buurtkracht, de mate waarin bewoners bij elkaar terecht kunnen, is eveneens laag. Initiatieven zijn wel zichtbaar, voorbeeld daarvan is de Buurtmoestuin Vlindertuin: een bewonersinitiatief om wijkgenoten bij elkaar te brengen.

Wonen

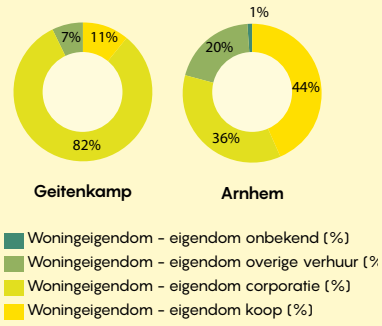
In de Geitenkamp staan gemiddeld de kleinste woningen van Arnhem. De beoordelingscijfers van de woonomgeving zakken de laatste jaren, de bewoners ervaren veel verloedering. 82% Van de woningen zijn corporatiebezit, tegenover 36% in de rest van Arnhem. Aanpassingen aan de woningen zijn moeilijk uit te voeren, vanwege het beschermd stadsgezicht.

Voorzieningen en openbare ruimte

Het voorzieningenaanbod aan het Marktplein neemt af. Winkeliers kunnen met moeite het hoofd boven water houden. Winkels verdwijnen en komen weinig nieuwe winkels voor terug. Het plein is erg versteend, wordt gebruikt als parkeerplaats voor auto's en niet als een plek waar bewoners elkaar kunnen ontmoeten en waar het fijn vertoeven is. Ook de rest van de wijk is versteend. In de wijk is weinig groen dat uitnodigt tot ontmoeten, terwijl de wijk wel grenst aan een groene omgeving.

Figuur 1 Inkomensverdeling per 20% groep

Figuur 2 Woningeigendom

Kansen

Geitenkamp is een duidelijk afgebakende wijk met een eigen karakter. In de wijk is nog relatief veel sociaal contact, zeker ten opzichte van andere wijken met lage inkomens.

"De verschillen in de wijk, koop-huur, etniciteit, bepalen op straatniveau hoe voor jou de leefbaarheid en veiligheid is en wat jouw kansen zijn."

– Nabil el Malki, Presikhaaf University

Presikhaaf-West

Algemene aandachtspunten

Presikhaaf-West is een wijk met veel jonge bewoners en tegelijkertijd duidelijke risico's bij het opgroeien. Er zijn veel verschillende gemeenschappen met daarbinnen een sterke sociale cohesie, deze cohesie ontbreekt echter tussen gemeenschappen. Het onderlinge contact staat onder druk, men kent 'de ander' niet. Het gevoel van eenzaamheid is relatief hoog, bijna een op de vijf bewoners heeft te weinig contact met andere mensen. In Arnhem is dit een op de zeven. Een concentratie van problematiek bevindt zich aan de kant van de Oude Zevenaarseweg.

Bewoners

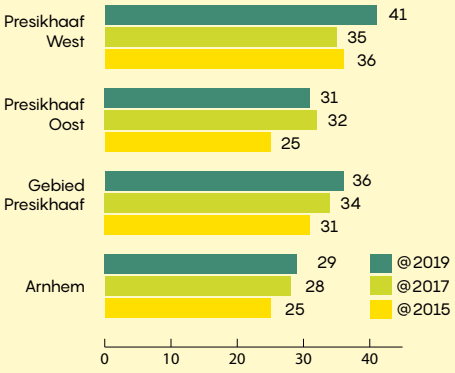
Presikhaaf-West is een heterogene wijk, met 117 etniciteiten. Bijna de helft van de bewoners zijn alleenstaand, en 14% van de huishoudens bestaat uit eenoudergezinnen.

Bijna de helft van de inwoners is laagopgeleid (47%), ten opzichte van 29% in Arnhem. Armoede is een breed probleem in de wijk. Bijna een derde van de kinderen groeit op in een huishouden met een laag inkomen, dat is het hoogste percentage in Arnhem. 28% van de inwoners heeft de afgelopen 12 maanden moeite gehad met rondkomen. Onder jongeren zijn de risico's bij opgroeien op verschillende gebieden aantoonbaar groter, relatief aan Arnhem. Het risico op gedragsproblemen is hoog: 23% tegenover 11% in heel Arnhem.

Leefbaarheid en veiligheid

Afgelopen jaren is het gevoel van onveiligheid in de wijk sterker geworden. Er zijn relatief veel meldingen van overlast. Meldingen gaan over zowel verkeersoverlast als sociale overlast.

De leefbaarheid in de buurt wordt consequent als laagst van Arnhem beoordeeld. Specifiek de belemmeringen voor kinderen zijn hierin leidend. Er zijn mogelijkheden om buiten te spelen, maar het verkeer, water en teveel afval op straat zorgen voor de belemmeringen. Bewoners ervaren een verloederde wijk zonder uitstraling.

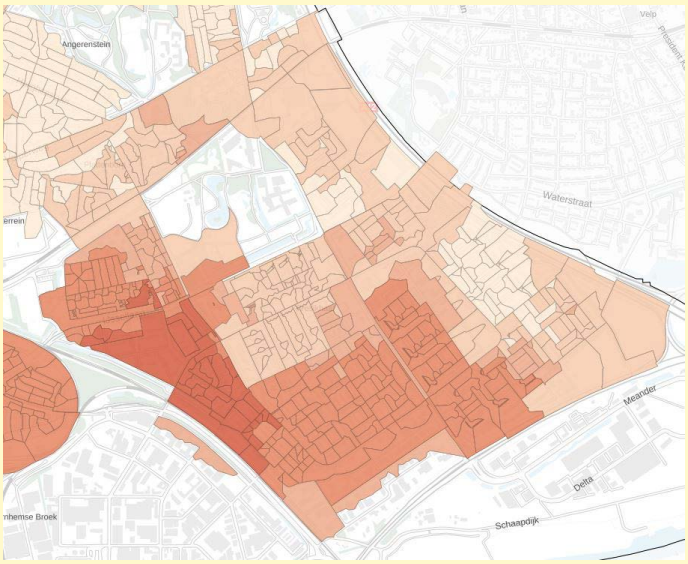

Figuur 4 Onveiligheidsgevoelens in de buurt

Kansen

Afgelopen jaren hebben corporaties geïnvesteerd in het verduurzamen en onderhouden van hun bezit in deze wijk. Een voorbeeld van een project dat hier gaande is, is sociaal cement: passende toewijzing van sociale huurders op voorwaarde dat zij zich inzetten voor sociale cohesie in hun appartementencomplex. Vanuit de gemeente is een ontwikkelperspectief in ontwikkeling, waarin de ruimtelijke en fysieke ontwikkeling van een deel van de wijk,Presikhaaf III. Presikhaaf I en II zijn afgelopen jaren al herontwikkeld.

Relatief een groot deel van de bewoners denkt dat de wijk vooruitgaat de komende vijf jaar. Ze zijn positiever over de nabijheid van voorzieningen dan in de andere Arnhem-Oost wijken. Daarnaast ervaren bewoners hulp en ondersteuning van binnen de eigen gemeenschap.

Figuur 3
Probleemgedrag/verslaving (2020) PC6, 2016, psychisch functioneren-probleemgedrag/verslaving

"Er is weinig vermenging tussen de diverse gemeenschappen. Als er een bruisende plek zou komen waar we elkaar kunnen ontmoeten, waar je kunt sporten en dingen samen kan doen. Dan krijg je veel meer: dit is Malburgen, hier komen we samen."

– Mariken Goris, directeur Monchyschool

Malburgen

Algemene aandachtspunten

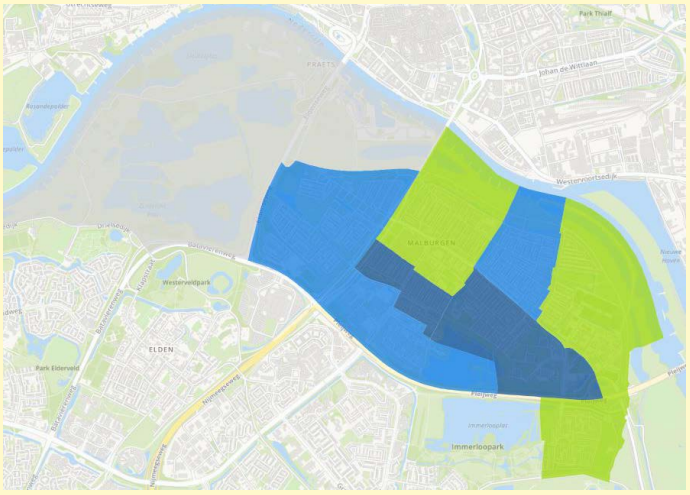
Malburgen is een diverse wijk, bestaande uit drie delen: Malburgen-West, Malburgen-Oost (Noord) en Malburgen-Oost (Zuid), waarbij west en oost gescheiden worden door de Nijmeegseweg. In de wijk zijn de verschillen in buurten opvallend. Malburgen-Oost bestaat uit kwetsbare buurten waarin eenzaamheid en gebrek aan verbinding met de wijk een probleem is. In Malburgen-West is persoonlijke problematiek bovenliggend: een relatief groot deel van de bewoners loopt het risico dat ze niet mee kunnen komen in de maatschappij door mentale beperking en/of laaggeletterdheid.

Gedeeld in de hele wijk is dat buurtbewoners weinig vertrouwen in de overheid en in zichzelf hebben. De cultuur verschilt per buurt, zelfs straten kunnen een eigen cultuur hebben. Er zijn veel verhuisbewegingen in de wijk, wat bijdraagt aan de anonimiteit, vooral in de hoogbouw.

Bewoners

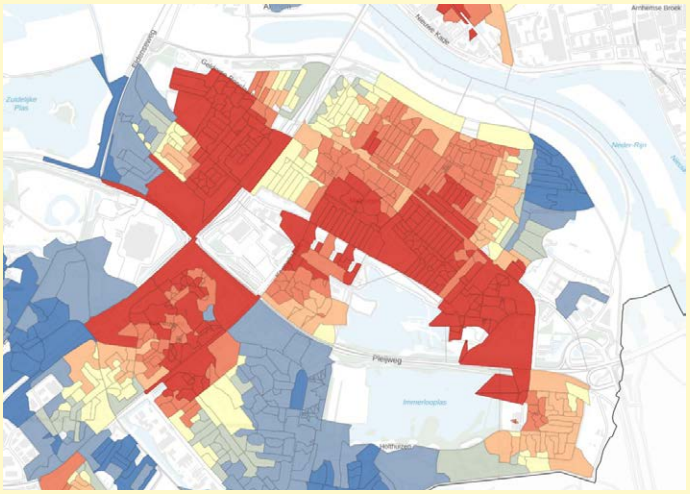
Malburgen als geheel is een heterogeen gebied: gemiddeld 38% van de inwoners heeft een niet-Westerse migratieachtergrond, ten opzichte van 21% in Arnhem. Specifiek in de buurt Immerloo ligt dit percentage hoog: meer dan de helft van de inwoners heeft een niet-Westerse migratieachtergrond. In deze buurt is het aantal eenoudergezinnen eveneens relatief hoog, 15% tegenover 8% in Arnhem. In de rest van Malburgen ligt dit percentage iets hoger dan Arnhem algemeen.

Een aanzienlijk deel van de inwoners van Malburgen heeft een lage sociaaleconomische status. Ruim 40% van de inwoners is laagopgeleid, ten opzichte van 29% in Arnhem. Een vierde van de inwoners

Figuur 5
Migratieachtergrond

- < 19,5
- 19,5 < 26,0
- 26,0 < 32,5
- 32,5 < 39,0
- >=39,0

Figuur 6
Licht verstandelijk beperkt/ laaggeletterden (2020)

PC6

- < 12%
- 12 - 18%
- 18 - 24%
- 24 - 30%
- 30 - 36%
- 36 - 42%
- >= 42%

Kans op het vóórkomen van personen van 19 jaar en ouder met een licht verstandelijke beperking en/of laaggeletterden in een zelfstandig huishouden.
Bron: Woonzorgwijzer

moet rondkomen van iets meer dan het sociaal minimum, en eenzelfde deel van de kinderen groeit op in huishoudens met een laag inkomen. Van de bijna 20 duizend inwoners van Malburgen als geheel maakt iets minder dan een vijfde gebruik van één of meerdere armoederegelingen.

Naast sociaaleconomisch is ook de gemiddelde gezondheid van inwoners van Malburgen lager dan in Arnhem. Een belangrijk deel van de bewoners van Malburgen-Oost (Zuid) en Malburgen-West lopen bovendien het risico dat ze niet mee kunnen komen in de maatschappij door mentale beperking.

Sociale cohesie

De verbinding met buurt en buurtbewoners is onderzocht aan de hand van stellingen, zoals: ik voel me thuis bij de mensen die in de buurt wonen. Deze sociale cohesie wordt door bewoners als minder positief beoordeeld dan gemiddeld in Arnhem. Met name in Malburgen-Oost (Zuid) is men relatief onbekend met elkaar. Wat betreft de sociale kracht (bij buurtbewoners terecht kunnen voor hulp, en zelf hulp geven) scoren de bewoners van Malburgen vrijwel gelijk aan het gemiddelde in Arnhem. Het aandeel bewoners dat actief is in de buurt is de afgelopen jaren specifiek in Malburgen-Oost (Zuid) toegenomen.

Leefbaarheid en veiligheid

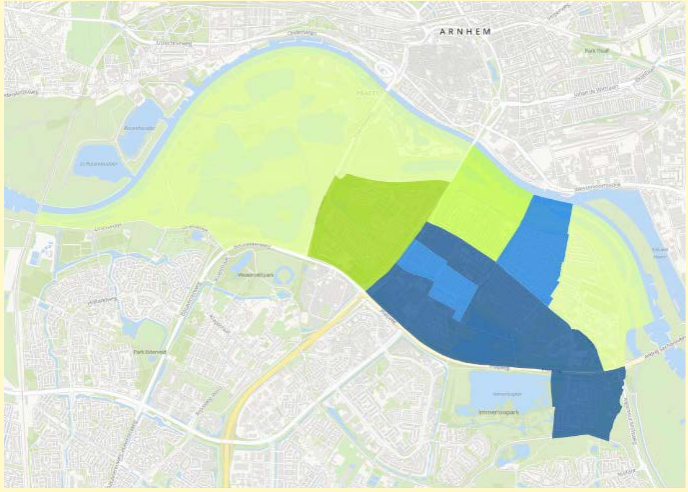
Het rapportcijfer voor veiligheid is in Malburgen lager dan het gemiddelde in Arnhem (6,1 tegenover 6,7). Sinds 2015 is het cijfer zelfs nog iets achteruit gegaan. Overlast komt vooral van verloedering, sociale overlast en verkeer. Specifiek vernieling is een terugkerend probleem, waarbij de cijfers sterk gebiedsgebonden zijn (Immerloo: 21% tegenover Bakenhof 2%).

Wonen

Ruim de helft van de woningen in Malburgen is in corporatiebezit (56%, tegenover 35% Arnhem), vooral in Malburgen-Oost (Zuid) is het aandeel groot (75%). Het rapportcijfer dat bewoners van Malburgen geven aan de eigen woning is sinds 2019 achteruit gegaan, en ligt iets lager dan het Arnhems gemiddelde. Wat betreft de buurtevaluatie, gebaseerd op een aantal stellingen, is een duidelijk verschil te zien tussen Malburgen en Arnhem (6,2 versus 7,2). Vooral voor Malburgen-West is dat sinds 2015 verslechterd, van 6,5 naar 6,2. Bewoners zijn over fysieke voorzieningen minder tevreden dan gemiddeld in Arnhem, maar in Malburgen-Oost (Zuid) is een duidelijke positieve ontwikkeling te zien, daar steeg het rapportcijfer voor voorzieningen van 6,6 naar 7,7.

Kansen

Het aantal bewoners van Malburgen dat zich actief inzet in de buurt stijgt, dat laat zien dat mensen zelf willen investeren in hun wijk. Onderwijs krijgt veel aandacht in de wijk. Ook is er een aantal buurtinitiatieven / jongerenorganisaties dat door jonge wijkbewoners is opgericht en ontstaan er initiatieven rond winkelcentrum de Drieslag.

Figuur 7
Woningencorporatiebezit Malburgen

"Wat je graag zou willen is dat de goed opgeleide Klarendaller de oude Klarendaller leert hoe je zelfredzamer wordt."

– Mike Hoose woont en werkt in Klarendal bij Het KinderWijkteam

Klarendal

Algemene aandachtspunten

Klarendal is een authentieke volkswijk, met voornamelijk kleine woningen. Een van de kenmerken is het Modekwartier, dat in 2008 werd gereed gemaakt: een aantal winkels en bedrijfsruimtes bij elkaar, ingericht op het gebied van mode en design. Dit is een toeristische trekker geworden. De wijk heeft een heterogene bevolking, gemiddeld relatief jong. Deze jongeren zien over het algemeen weinig perspectief. De binding met de wijk en met elkaar is relatief groot.

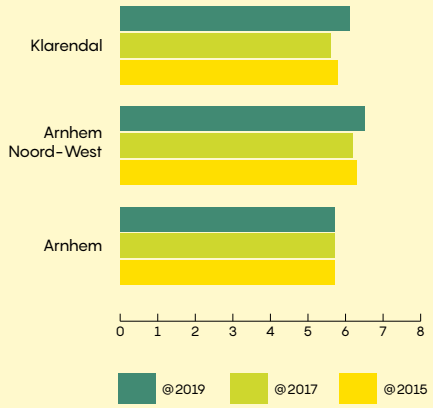
Bewoners

Ruim zeventig procent van de bevolking (72%) is tussen twintig en vijfenzestig jaar oud, tegenover 63% in Arnhem. Het aantal 65+ers is daarentegen juist minder dan in Arnhem. Het aantal alleenstaanden is met zestig procent hoog, ten opzichte van 49% in Arnhem. Bewoners ervaren een goede lichamelijke en psychische gezondheid, dat is gelijk aan de situatie voor heel Arnhem. Kans op voorkomen van verstandelijke beperking en/of laaggeletterdheid is daarentegen groter dan gemiddeld in Arnhem. Bijna een vierde van de jongeren van 0 tot 18 jaar maakt gebruik van de Jeugdwet.

De sociaaleconomische status van relatief veel inwoners in Klarendal is laag en het aantal voortijdig schoolverlaters is hoog (4% tegenover 2,7% in Arnhem). Een derde van de inwoners is laagopgeleid en een vijfde maakt gebruik van één of meer armoederegelingen.

Sociale cohesie

De verbinding met de buurt is relatief goed, en Klarendal scoort bovengemiddeld positief op sociale cohesie. Mensen

Figuur 8
Kengetal sociale cohesie Klarendal
0 is negatief, 10 is positief

Kental sociale cohesie
Het kental is berekend aan de hand van de volgende stellingen (gemeten op 5-pt schaal: helemaal mee eens t/m helemaal mee oneens):

1. De mensen gaan in deze buurt op een prettige manier met elkaar om.
2. Ik voel me thuis bij de mensen die in de buurt wonen.
3. Ik woon in een gezellige buurt waar veel saamhorigheid is.
4. De mensen in de buurt kennen elkaar nauwelijks (oneens).

Figuur 9
Psychisch functioneren in Klarendal

Cognitief Functioneren (2020) PC6, 2016, psychisch functioneren - cognitief functioneren

- 2,5% of minder
- 2,5 - 5%
- 5 - 10%
- 10 - 20%
- 20 - 35%
- 35 - 50%
- meer dan 50%

voelen zich medeverantwoordelijk voor de leefbaarheid in de buurt, en gaan op een prettige manier met elkaar om. Ook vergeleken met de andere Arnhem-Oost wijken scoort Klarendal goed: op alle indicatoren scoort Klarendal hoger, behalve op de stelling: (oneens) mensen kennen elkaar nauwelijks: alleen in Geitenkamp kennen bewoners elkaar beter.

De sociale buurtkracht is gelijk aan dat van Arnhem (kengetal: 5,8). Het aantal mensen dat afgelopen jaar actief was in de eigen buurt is in Klarendal de afgelopen jaren gestegen, van 19% in 2017 naar 25% in 2019.

Veiligheid en leefbaarheid

Veiligheid is een belangrijke kwestie in de wijk. Hoewel het rapportcijfer vrijwel gelijk is aan dat van het gemiddelde in Arnhem, stijgt het percentage bewoners dat zich wel eens onveilig voelt in de eigen buurt (van 27% in 2015 naar 40% in 2019, tegenover 29% in Arnhem). Bewoners ervaren veel buurtproblemen zoals verloedering, dreiging en sociale overlast. De sociale overlast komt specifiek voornamelijk door alcohol en drugsgebruik/handel. Bewoners zijn daarentegen optimistisch: 35% verwacht de komende jaren vooruitgang tegenover 16% dat achteruitgang verwacht.

Wonen

Klarendallers zijn gemiddeld positief over de eigen woning, woonomgeving en voorzieningen. Ruim de helft (53%) van de woningen is in bezit van de corporaties. De sociale overlast komt mede voort uit de aanwezigheid van kruipdoor/sluipdoor routes. Daarnaast is er relatief weinig mogelijkheden om elkaar te ontmoeten.

Kansen

Bewoners zijn optimistisch: ondanks het relatief hoge onveiligheidsgevoel dat men ervaart, denken bewoners vaak dat hun wijk de komende jaren vooruit zal gaan. Daarnaast is een positief aanknopingspunt de sociale cohesie: men voelt zich verbonden met de buurt. Mensen kennen elkaar relatief goed. Hoewel de sociale kracht niet hoger is dan elders in de gemeente, nam het aandeel mensen dat zich actief inzet voor de buurt het afgelopen jaar wel toe.

"De speelplekken voelen ondergeschikt aan het verkeer. Als de veiligheid verbeterd wordt, kan er meer onbekommerd gespeeld worden en bevordert de gezondheid van de kinderen."

– Helen Meijrink, bewoner en lid wijkplatform

Arnhemse Broek

Algemene aandachtspunten

De wijk Arnhemse Broek, gelegen naast de binnenstad, is een wijk waarin armoede en lage sociale cohesie de grootste opgaven zijn. Bewoners hebben hier een laag vertrouwen in de overheid en in zichzelf. Bewoners zien weinig perspectief, daarom is er weinig vertrouwen in de toekomst en het eigen kunnen. Ze zijn bovengemiddeld ongezond. Er zijn veel verhuisbewegingen, dat bijdraagt aan de lage binding met de eigen buurt. De openbare ruimte heeft weinig kwaliteit en er zijn veel meldingen van overlast.

Bewoners

In deze wijk wonen veel alleenstaanden, bijna zestig procent van de inwoners is alleenstaand. De wijk heeft een heterogene bevolking, 106 etniciteiten wonen hier. Wat betreft de vele verhuisbewegingen: dat zijn er circa 25% op de totale bevolking. Armoede in de wijk blijkt duidelijk uit de cijfers: 28% van de kinderen groeit op in huishoudens met een laag inkomen, een vierde van de inwoners heeft afgelopen 12 maanden moeite gehad met rondkomen.

Ook in Arnhemse Broek is het opleidingsniveau gemiddeld laag: 38% van de inwoners in laagopgeleid, versus 29% in Arnhem. Het risico op laaggeletterdheid en/of licht verstandelijke beperking is groter, en de psychische gezondheid wordt lager gescoord dan het gemeentelijk gemiddelde (82% versus 87%). Er lijkt een concentratie te zijn van deze problematiek aan de uiteinden van de wijk.

Sociale cohesie

De sociale cohesie en sociale buurtkracht zijn lager dan gemiddeld in Arnhem en bewoners zijn minder vaak actief in verenigingen of als vrijwilliger. De afgelopen jaren nam het aantal bewoners dat te weinig contact heeft met andere mensen toe, van 14% naar 21%. Desondanks voelen bewoners van Arnhemse Broek zich niet vaker eenzaam dan de rest van Arnhem.

Veiligheid en leefbaarheid

De onveiligheidsgevoelens in de buurt was hoog (39% in 2017), maar is de afgelopen jaren bijna naar het gemiddelde in Arnhem gegaan (31% tegenover 29% in Arnhem in 2019). Ook het rapportcijfer voor veiligheid in de buurt stijgt, maar blijft nog wel onder het gemeentelijk gemiddelde. De criminaliteitscijfers zijn relatief hoog, het aantal registraties van criminaliteit ligt bijvoorbeeld hoger dan dat van Presikhaaf. De kans op verslechtering hiervan is groot.

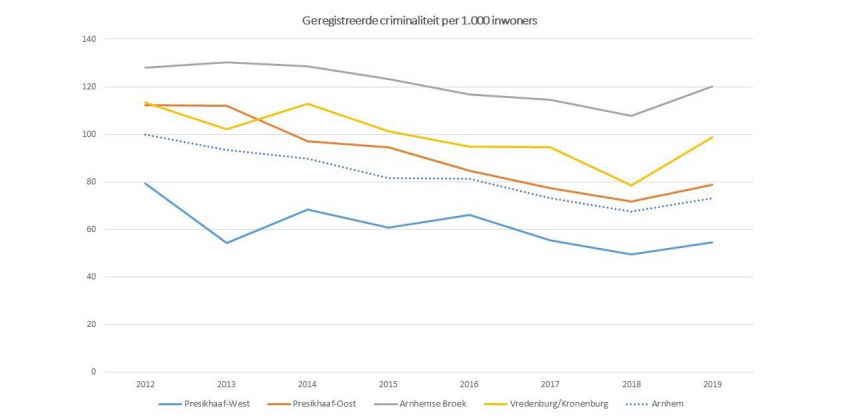
De leefbaarheidscijfers liggen iets onder het gemeentelijk gemiddelde (6,7 versus 7,2 in Arnhem). Men ervaart relatief veel overlast, met name verkeersoverlast, verloedering en sociale overlast.

Wonen

Ruim de helft van de woningen (56%) is in corporatiebezit. De type woningen zijn heel divers. In de wijk staan woningen uit zowel de jaren dertig, als vijftig, als uit de afgelopen twintig jaar. De waardering voor de eigen woning, woonomgeving en voorzieningen ligt in Arnhemse Broek lager dan in Arnhem als geheel.

Openbare ruimte en voorzieningen

Wat mist zijn sportvoorzieningen en -mogelijkheden om te bewegen en speelplekken voor kinderen. Daarnaast is een behoefte aan meer ontmoetingsplekken in de wijk. Positief is dat relatief een groot deel van de bevolking denkt dat de wijk de komende vijf jaar vooruit zal gaan.

Kansen

Bewoners zijn optimistisch over de ontwikkelingen voor de komende vijf jaar in de wijk. Ondanks de lage sociale cohesie en de lage sociale buurtkracht voelen bewoners zich niet eenzaam. Daarnaast zijn de bewoners afgelopen jaren positiever geworden over de ervaren veiligheid in de buurt, terwijl de geregistreerde criminaliteit lijkt toe te nemen.

Bijlage 2 Adhesiebetuigingen

Adhesiebetuiging woningbouwcorporaties

Investeren in de vijf wijken van 'Arnhem-Oost' is van groot belang voor alle bewoners die we in dat gebied huisvesten, en de stad als geheel. Het maakt deze wijken voor de tienduizenden mensen die er wonen een plek die leefbaarder is - met een duurzame woningvoorraad - en bovenal een plek die je graag je thuis wil noemen.

Investeren in de openbare ruimte en particuliere voorraad, waaronder het zogenoemde gespikkeld bezit, zijn in de verbeterslag voor Arnhem-Oost een belangrijke stap - ook voor de woningbouwcorporaties. Graag trekken we hierin samen op met de gemeente, bijvoorbeeld door bij de onderhoudsplanning van onze corporaties ook rekening te houden met de renovatie van het gespikkeld bezit, zoals meegenomen in de aanvraag bij het Volkshuisvestingsfonds.

Wij zien dit voornamelijk als onze leefbaarheidstaken ten dienste van onze huurders en de leefbaarheid in de omgeving van ons bezit. Hierin zoeken we graag naar manieren om van (uitvoerend) werk in de wijk ook werk, stages of opleidingsmogelijkheden te maken voor bewoners - bijvoorbeeld via een buurtbaanbedrijf. Zo bouwen we samen - gemeente, corporaties en bewoners - aan een betere buurt, en levert dat ook nog eens werk en een beter toekomstperspectief op voor de directe omgeving.

Portaal, Vivare, Volkshuisvesting Arnhem

PORTAAL vivare volkshuisvesting Arnhem

The Economic Board.com
Food, Health, Energy

Adhesiebetuiging The Economic Board

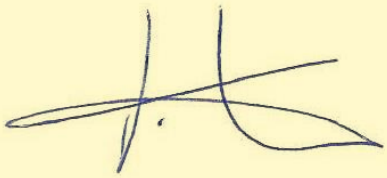
Net als de gemeente Arnhem zien wij dat in de wijken van Arnhem-Oost dat multiproblematiek op het gebied van onderwijs, werk, armoede, veiligheid, wonen en gezondheid zich ophoopt. Niet alleen zijn dat enorme opgaven, de verschillende problemen zijn ook van invloed zijn op elkaar.

Een aanpak voor die problemen kan alleen voor een doorbraak zorgen als hij langjarig is, en de verschillende bondgenoten samen optrekken. Naast de gemeente Arnhem, andere overheden en de woningbouwcorporaties, ondersteunen wij deze sociale doorbraakbeweging voor de kwetsbare buurten van Arnhem-Oost. Wij dragen daar graag ons steentje aan bij: of het nu gaat om (onder andere) onderwijs en gelijke kansen, zorg en welzijn, werk en bedrijvigheid of veiligheid en leefbaarheid.

Vanuit bedrijvigheid liggen er kansen om innovaties uit deze regio toe te passen op het gebied van energy, health & hightech en circulariteit ten behoeve verduurzamen woningbouw, leefbaarheid en zorg en welzijn.

Een investering in de fysieke kant van de doorbraken die nodig zijn voor Arnhem-Oost - via een aanvraag bij het Volkshuisvestingsfonds - als katalysator voor sociale vooruitgang, ondersteunen wij van harte.

The Economic Board,
28 april 2021

Sigrid Helbig

Directeur

Adhesiebetuiging sociale partners

Net als de gemeente Arnhem zien wij dat in de wijken van Arnhem-Oost de problemen op het gebied van onderwijs, werk, armoede, leefbaarheid en veiligheid, wonen en gezondheid zich hebben opgehoopt. Niet alleen zijn dat enorme opgaven, de verschillende problemen zijn ook van invloed zijn op elkaar.

Een aanpak voor die problemen kan alleen voor een doorbraak zorgen als hij langjarig is, en verschillende bondgenoten daarbij samen optrekken. Naast de gemeente Arnhem, andere overheden en de woningbouwcorporaties, ondersteunen wij deze sociale doorbraakbeweging voor de kwetsbare buurten van Arnhem-Oost. Wij dragen daar graag ons steentje aan bij: of het nu gaat om (onder andere) onderwijs en gelijke kansen, zorg en welzijn, werk en bedrijvigheid of veiligheid en leefbaarheid.

Een grote investering in de fysieke doorbraken voor Arnhem-Oost, het renoveren en verduurzamen van woningen, het aanpakken van schimmelwoningen, het opkopen van overlastgevende panden, het aanpakken van de openbare ruimte, is een enorme stap voor de doorbraken voor Arnhem-Oost en heeft ook effect op de sociale vooruitgang. Het levert werk en stages of, beter betaalbare woningen, een prettiger huis om in te wonen en een veiligere en beter leefbare omgeving.

Daarom steunen wij als bondgenoten in de (sociale) aanpak voor Arnhem-Oost een aanvraag bij het Volkshuisvestingsfonds wij van harte.

De heer Ilko Bosman (VNO-NWC Regio Arnhem - Nijmegen)
De heer Marcel Hielkema (Arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor)
De heren Melvin Kolf en Nabil el Malki (Presikhaaf University)
De heren Samir Makhoukhi en Mustafa Amezrine (AM-Support)
Mevrouw Bea Schouten (Stichting Welzijn Ouderen Arnhem)
Mevrouw Joke Wisseborn-Remigius3 (Rijnstad)

Datum opstelling:
29-04-2021

Volkshuisve
(Arnhem O

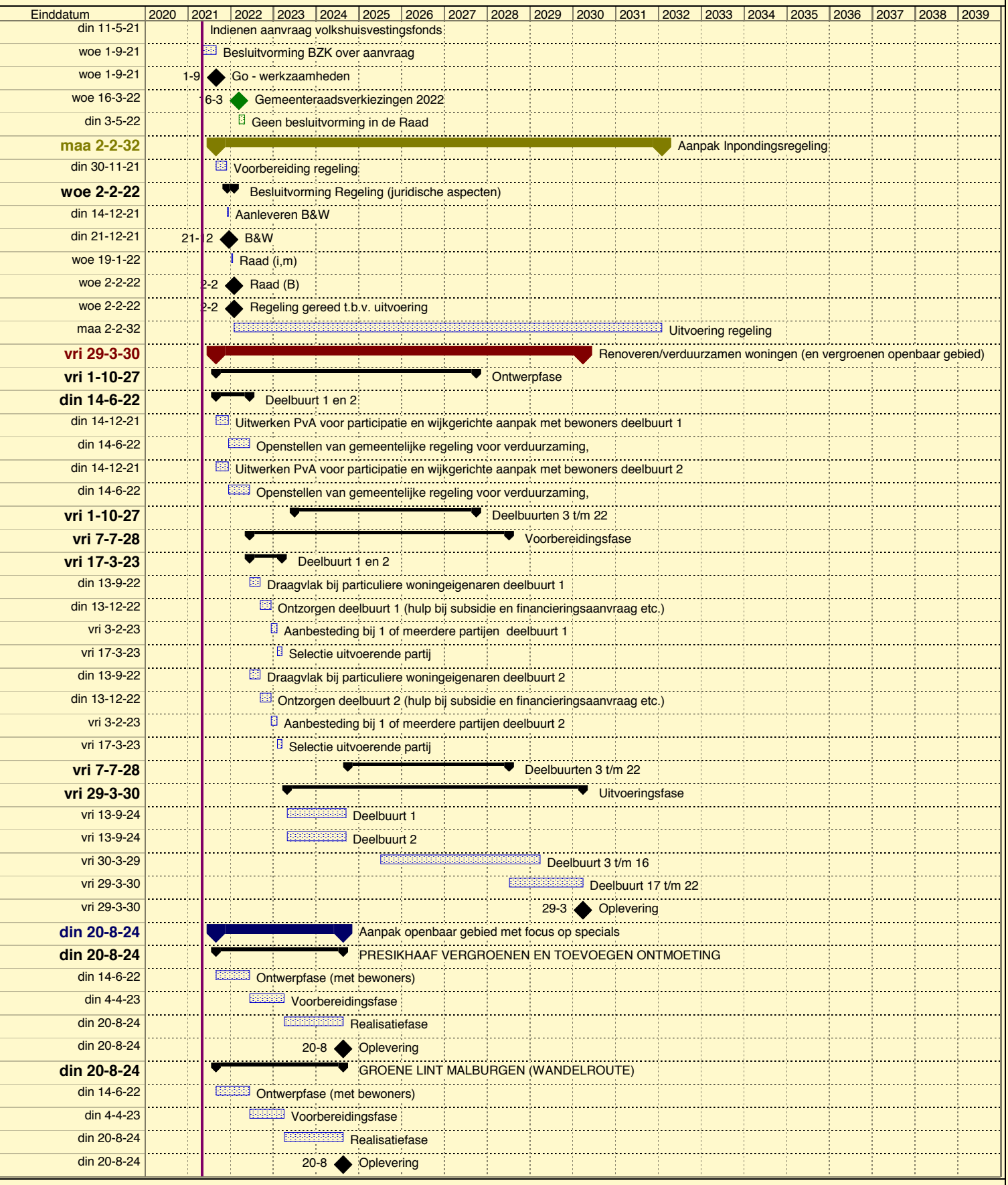
Id	Taaknaam	Duur	Begindatum
1	Indienen aanvraag volkshuisvestingsfonds	1,4 wkn	maa 3-5-21
2	Besluitvorming BZK over aanvraag	16,2 wkn	woe 12-5-21
3	Go - werkzaamheden	0 wkn	woe 1-9-21
4	Gemeenteraadsverkiezingen 2022	0 wkn	woe 16-3-22
5	Geen besluitvorming in de Raad	7 wkn	woe 16-3-22
6	**Aanpak Inpondingsregeling**	**543,8 wkn**	**woe 1-9-21**
7	Voorbereiding regeling	13 wkn	woe 1-9-21
8	**Besluitvorming Regeling (juridische aspecten)**	**8,4 wkn**	**din 7-12-21**
9	Aanleveren B&W	2 dagen	din 7-12-21
10	B&W	1 dag	din 21-12-21
11	Raad (i,m)	2 dagen	woe 12-1-22
12	Raad (B)	1 dag	woe 2-2-22
13	Regeling gereed t.b.v. uitvoering	0 wkn	woe 2-2-22
14	Uitvoering regeling	521,6 wkn	don 3-2-22
15	**Renoveren/verduurzamen woningen (en vergroenen openbaar gebied)**	**447,6 wkn**	**woe 1-9-21**
16	**Ontwerpfase**	**317,6 wkn**	**woe 1-9-21**
17	**Deelbuurt 1 en 2**	**41 wkn**	**woe 1-9-21**
18	Uitwerken PvA voor participatie en wijkgerichte aanpak met bewoners deelbuurt 1	15 wkn	woe 1-9-21
19	Openstellen van gemeentelijke regeling voor verduurzaming,	26 wkn	woe 15-12-21
20	Uitwerken PvA voor participatie en wijkgerichte aanpak met bewoners deelbuurt 2	15 wkn	woe 1-9-21
21	Openstellen van gemeentelijke regeling voor verduurzaming,	26 wkn	woe 15-12-21
22	**Deelbuurten 3 t/m 22**	**222 wkn**	**maa 3-7-23**
27	**Voorbereidingsfase**	**316,6 wkn**	**woe 15-6-22**
28	**Deelbuurt 1 en 2**	**39,6 wkn**	**woe 15-6-22**
29	Draagvlak bij particuliere woningeigenaren deelbuurt 1	13 wkn	woe 15-6-22
30	Ontzorgen deelbuurt 1 (hulp bij subsidie en financieringsaanvraag etc.)	13 wkn	woe 14-9-22
31	Aanbesteding bij 1 of meerdere partijen deelbuurt 1	52 dagen	woe 14-12-22
32	Selectie uitvoerende partij	6 wkn	maa 6-2-23
33	Draagvlak bij particuliere woningeigenaren deelbuurt 2	13 wkn	woe 15-6-22
34	Ontzorgen deelbuurt 2 (hulp bij subsidie en financieringsaanvraag etc.)	13 wkn	woe 14-9-22
35	Aanbesteding bij 1 of meerdere partijen deelbuurt 2	52 dagen	woe 14-12-22
36	Selectie uitvoerende partij	6 wkn	maa 6-2-23
37	**Deelbuurten 3 t/m 22**	**197 wkn**	**maa 30-9-24**
42	**Uitvoeringsfase**	**361 wkn**	**maa 1-5-23**
43	Deelbuurt 1	72 wkn	maa 1-5-23
44	Deelbuurt 2	72 wkn	maa 1-5-23
45	Deelbuurt 3 t/m 16	195 wkn	maa 7-7-25
46	Deelbuurt 17 t/m 22	90 wkn	maa 10-7-28
47	Oplevering	0 wkn	vri 29-3-30
48	**Aanpak openbaar gebied met focus op specials**	**155 wkn**	**woe 1-9-21**
49	**PRESIKHAAF VERGROENEN EN TOEVOEGEN ONTMOETING**	**155 wkn**	**woe 1-9-21**
50	Ontwerpfase (met bewoners)	41 wkn	woe 1-9-21
51	Voorbereidingsfase	42 wkn	woe 15-6-22
52	Realisatiefase	72 wkn	woe 5-4-23
53	Oplevering	0 wkn	din 20-8-24
54	**GROENE LINT MALBURGEN (WANDELROUTE)**	**155 wkn**	**woe 1-9-21**
55	Ontwerpfase (met bewoners)	41 wkn	woe 1-9-21
56	Voorbereidingsfase	42 wkn	woe 15-6-22
57	Realisatiefase	72 wkn	woe 5-4-23
58	Oplevering	0 wkn	din 20-8-24

Project: Uitvoering volkshuisvestingsfo
Datum uitdraai: don 29-4-21
JM

Taak — Basislijn — Mijlpaal
Splitsing — Splitsing in basislijn — Voortgang van
Voortgang van taak — Mijlpaal van basislijn — Samenvatting

estingsfonds
ost Aanpak)

Projectleider: Janna Brouwer

Projectsamenvatting
Deadline
samenvattingstaak
Externe taken
Externe mijlpaal

Arnhem
Oost

Achter de voordeur in Arnhem-Oost

Aanvraag Volkshuisvestingsfonds, mei 2021

GEMEENTE Arnhem

Arnhem-Oost

In de vijf wijken in Arnhem-Oost wonen tienduizenden Arnhemmers die dagelijks stress ervaren vanwege een gebrek aan voldoende inkomen, werkeloosheid, gezondheid en het ontbreken van perspectief. Het is er onveiliger dan elders in de stad, de openbare ruimte is sleets en versteend, veel woningen hebben achterstallig onderhoud en op verloedering slaat toe. Arnhem-Oost heeft te maken met hardnekkige problemen en achterstanden en behoort tot de 16 gebieden in Nederland met de grootste leefbaarheidsproblematiek. Dit zijn geen omstandigheden om in op te groeien, terwijl wij willen dat ieder kind in Arnhem kan uitgroeien tot een sterke persoonlijkheid, met een mooi perspectief voor de rest van z'n leven. Met de langjarige 'Arnhem-Oost-aanpak' willen wij het verschil maken voor een nieuwe generatie en tegelijkertijd de wijken elke dag een stukje beter maken.

De kloof dichten in Arnhem-Oost

Die aanpak is een zaak van lange adem. Niet alleen omdat er grote opgaven liggen op het gebied van onderwijs, werk, armoede, veiligheid, wonen en gezondheid, maar juist omdat multiproblematiek zich in Arnhem-Oost ophoopt, en verschillende problemen van invloed zijn op elkaar. Er bestaat een grote kloof tussen wijken in Arnhem-Oost en andere wijken in ons land. We willen die kloof dichten met een integrale aanpak die een brug slaat tussen sociale en fysieke opgaven. We sluiten bondgenootschappen met partners die nodig zijn om het verschil te maken: bewoners, ondernemers, corporaties, onderwijs, zorgverleners, welzijn en overheid. Waar we letterlijk bouwen aan en in de wijk, zorgen we dat dit voor wijkbewoners leer-, stage- en werkplekken oplevert. We verbinden bestaande functies: zo kan een school een community voor de wijk worden die bijdraagt aan het algehele pedagogische klimaat, met gelegenheid voor kunst en cultuur. En de openbare ruimte een plek waar gewerkt wordt aan meer sporten, bewegen en gezondheid.

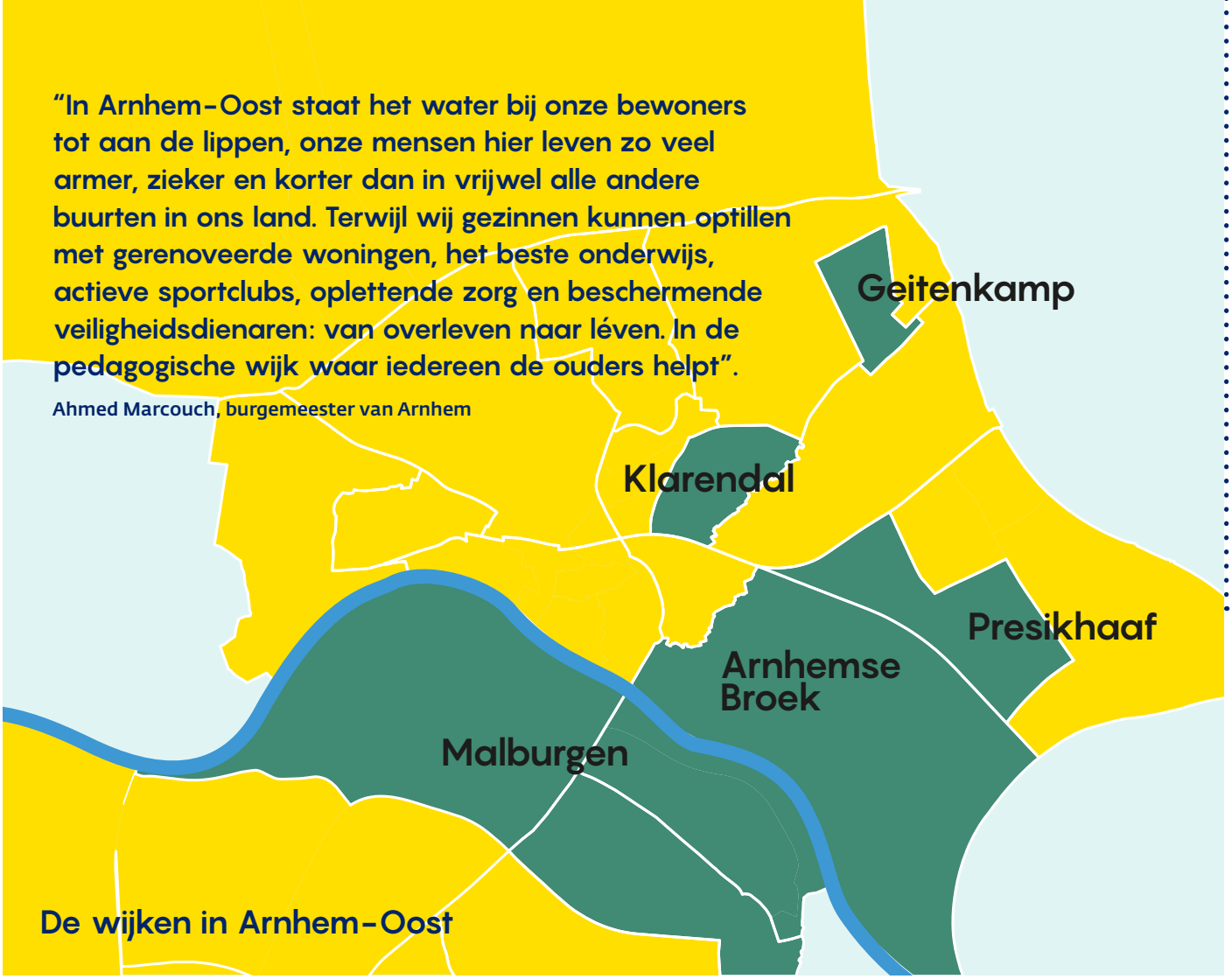

Karakteristiek karakter

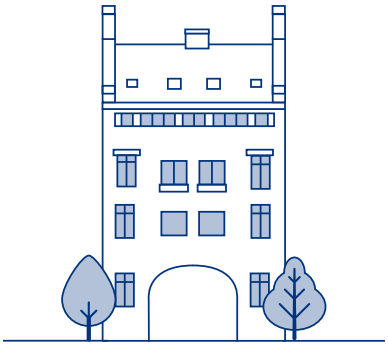
Arnhem-Oost is één gebied, maar bestaat uit wijken met allemaal opvallende karakteristieken, en een onmiskenbaar eigen karakter. Van honderdjarig tuindorp met beschermd stadsgezicht tot de eerste nieuwbouwwijk van Arnhem-Zuid. Van ons-kent-ons cultuur tot anonimiteit in hoogbouw. Met grote verschillen in bevolkingssamenstelling, van bijna volledig autochtone wijk tot buurten met enorm veel verschillende etniciteiten. Allen met een bepaalde 'wijktrots', maar ook oog voor problemen die de wijk parten spelen. De ingrepen per wijk hangen samen met het bijzondere karakter. Waarbij we in Geitenkamp de ontmoetingsfunctie van het illustere Marktplein willen herstellen en de kenmerkende kleine huizen uit begin vorige eeuw willen verduurzamen, maakt in Malburgen juist het opkopen van overlastgevende panden een groot verschil in de leefbaarheid. Dat gaat steeds samen met sociaal beleid, zoals energie-armoede aanpakken, opvoedondersteuning, taallessen, jongerenwerk en extra leertijd op school. We doen dit alles ook op een manier die karakteristiek is voor Arnhem: met grote inbreng en betrokkenheid van bewoners.

Maatregelen Volkshuisvestingsfonds

De maatregelen die het Volkshuisvestingsfonds mogelijk maakt, zijn grote en noodzakelijke stappen in de aanpak die wij de komende decennia in Arnhem-Oost inzetten. Ze sluiten naadloos aan op doelstellingen van de City Deal 'Energieke wijken, duurzaam en sociaal' en verdere uitvoering van de Woondeal regio Arnhem-Nijmegen. De wijken in Arnhem-Oost worden hierdoor een thuis waar je kansrijk opgroeit, fijn woont en waar je omgeving je opstuwt in plaats van omlaag trekt. Met het renoveren van de woningvoorraad wordt het wooncomfort verbeterd en het woonklimaat gezonder. Het maakt een einde aan schimmelwoningen, vermindert woonlasten en maakt woningen duurzamer en toekomstbestendiger en zorgt voor een enorme vermindering van de CO_2-uitstoot. We halen overlast weg en brengen een nieuw en divers woningaanbod terug. De directe leefomgeving wordt hierdoor veiliger, groener, gezonder en biedt een mooie aanleiding om elkaar te ontmoeten. Terwijl we dit allemaal doen, komen we achter de voordeur van mensen in Arnhem-Oost om daar te helpen met hun dagelijkse stress.

Geitenkamp

Geitenkamp is tussen 1920 en 1930 gebouwd op de stuwwallen van Arnhem. In de volksmond de “Geitenbult” genoemd. Het is een bijzondere wijk en een zeldzaam voorbeeld van pittoreske stedenbouw. Doordat de wijk is opzet als tuindorp, de hoogteverschillen en bouwstijl is Geitenkamp onderscheidend ten opzichte van andere Arnhemse wijken. De wijk werd vanwege de afgezonderde ligging ontworpen als een zelfstandig stadsdeel met eigen voorzieningen, zoals een marktplein, winkels, scholen en een kerk. Met circa 2.000 woningen behoort de Geitenkamp tot Nederlands grootste, gemeentelijke, sociale woningbouwprojecten uit de jaren twintig.

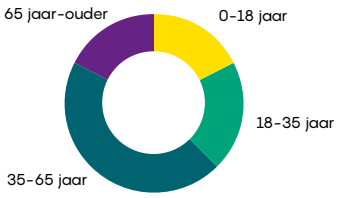
De urgentie

Geitenkamp is een duidelijk afgebakende wijk met een eigen karakter. In Geitenkamp staan de kleinste woningen van Arnhem. Aanpassingen aan woningen zijn lastig uit te voeren, omdat het stadsgezicht beschermd is. Ten opzichte van andere Arnhem-Oost wijken is er veel sociaal contact. Het percentage autochtone inwoners beslaat bijna drie kwart van de inwoners. Bijna de helft is laagopgeleid en heeft een slechte lichamelijke en mentale gezondheid. Een groot deel van de bewoners loopt het risico dat ze hierdoor niet mee kunnen komen in de maatschappij. Het aantal bewoners dat gebruik maakt van hulpverlening is hoog en bijna een derde maakt gebruik van armoederegelingen. Bewoners kennen elkaar goed, er is een dorpsgevoel, maar ervaren de wijk niet als een gezellige, saamhorige wijk. Ze hebben een eigen normenkader ontwikkeld.

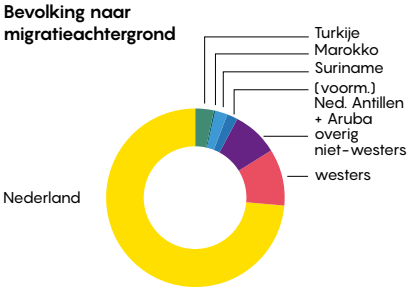

Geitenkamp feiten & cijfers

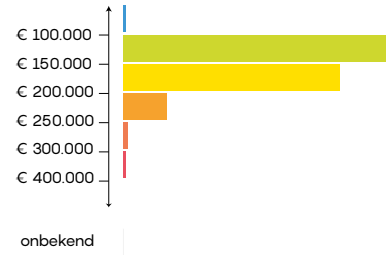
Bevolking naar leeftijdsklassen

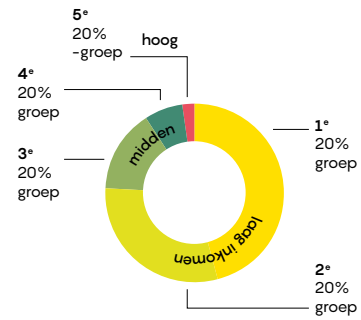
Bevolking naar migratieachtergrond

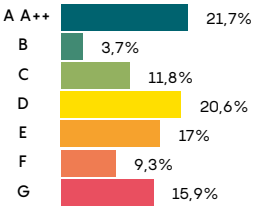
Woningen naar WOZ-waarde

Inkomensverdeling per 20% groep

Woningen naar type geldig energielabel

“Toen wij de winkel nog hadden en er grote markt was, was het druk en zochten mensen elkaar op.”

Jan Lareman, bewoner en voormalig middenstander Geitenkamp

Kinderen zeggen vaak dat ze later niet gaan werken maar een uitkering gaan aanvragen, net als hun ouders. Veel partners uit de stad werken er samen met vrijwilligers hard aan om deze generatiepatronen te doorbreken. Zo is Jongerencentrum de Sperwer, onderdeel van Rijnstad, al meer dan 40 jaar een plek voor de jeugd. Sportbedrijf Arnhem verzorgt sport- en spelactiviteiten waarin bewegen, gezondheid en ontmoeten centraal staan. Buurtcentrum De Beijer, hoger op de bult, richt zich juist op eenzame ouderen. Ook is er een leerwerkplek Proeflokaal Enjoy en Learn! waar horecatalent wordt ontwikkeld.
Er is steeds meer verloedering, er heerst een gevoel van onveiligheid en alcohol- en drugsoverlast neemt toe. De incidenten rond de jaarwisseling met vuurwerk en vernielingen dragen bij aan dit gevoel.

Verduurzaming particulier woningbezit

In Geitenkamp gaan we aan de slag in twee deelbuurten. Een deelbuurt met particuliere woningen en een deelbuurt met gespikkeld bezit. Bij het particuliere blok gaat het om woningen met vooral label F en G en voorzien we 3 labelsprongen. Bij het gespikkeld bezit lopen de labels uiteen van C tot G. Hier gaat het om 3 sprongen of tot label B. Waar mogelijk lopen we samen op met de renovatieplannen van corporaties. In Geitenkamp benaderen we circa 200 huishoudens.

Het Marktplein: een belangrijke ontmoetingsfunctie voor de wijk

Het Marktplein heeft een belangrijke ontmoetingsfunctie. Oudere Geitenkampers doen er hun dagelijkse rondje winkels en kopen bewust lokaal bij de supermarkt, de slager, bakker, slijter en bloemist. Ook horecazaken zijn op het plein te vinden. Op zaterdag is er is een kleine markt. Vanwege de beperkte mobiliteit van bewoners door een laag inkomen is het belangrijk dat er winkels voor dagelijkse benodigdheden blijven. Het Marktplein staat hiermee voor een fikse uitdaging. Meer winkeliers vertrekken omdat ze nauwelijks het hoofd boven water kunnen houden. Het plein is versteend en wordt gebruikt als parkeerplaats. Hiernaast zijn veiligheid en overlast aandachtspunten op het plein. Voor de leefbaarheid is het belangrijk dat het Marktplein zijn ontmoetingsfunctie terug krijgt. Belangrijk daarbij is dat de huidige supermarkt wordt vergroot omdat deze te klein is om te overleven. Zonder supermarkt dreigen andere winkels ook te verdwijnen. De corporaties, provincie, winkeliers, wijkbewoners en gemeente hebben een concept ontwikkeld voor het Marktplein. Deze opgave wil de gemeente parallel aan de renovatie-aanpak oppakken. De gemeente zal hiervoor opzoek gaan naar financiële middelen om ook hier tot uitvoering te komen. Zo slaan wij nog beter de brug tussen de fysieke en sociale opgave.

Klarendal

Klarendal feiten & cijfers

Klarendal is een authentieke volkswijk, met voornamelijk kleine woningen. Meer dan de helft is corporatiebezit. Het eerste deel werd in 1830 gebouwd. Klarendals trots, de Klarendalse Molen, werd in 1870 verplaatst naar de wijk. Karakteristiek zijn het Luthers Hofje uit 1860 en de Mussenbuurt uit 1911 in het hogere deel van Klarendal. Roerige momenten in de Klarendalse geschiedenis waren het oproer tegen de verloedering in 1970 en de drugsopstand in 1989. In 1970-1980 werd in het kader van stadsvernieuwing grootschalig gesaneerd in het zuiden van de wijk. Er verscheen aan de Klarendalseweg een klein winkelcentrum. In 2007 werd de wijk tot zogeheten Vogelaarwijk bestempeld. Gemeente Arnhem heeft samen met Volkshuisvesting plannen ontwikkeld om verpauperde panden en panden met ongewenste bestemming op te kopen en om te vormen tot kleine modewinkels. In mei 2008 kwam onderaan de Klarendalseweg dit 'modekwartier' gereed. De ambitie is om van Klarendal een Notting Hill in het klein te maken.

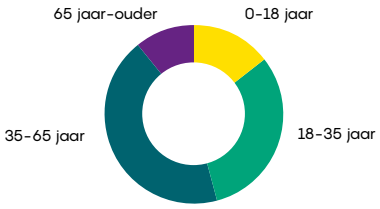
De urgentie

Klarendal heeft een jonge bevolking met meer 20-65 jarigen en minder 65+-ers. Vooral in Klarendal-Zuid en Noord komt veel armoedeproblematiek voor en deze buurten scoren hoog op het risico van verslechtering in de komende jaren. Het hoge gebruik vanuit de Jeugdwet en het hoge percentage voortijdig schoolverlaters is een belangrijk aandachtspunt. Veel jongeren zien namelijk weinig perspectief. Daarnaast speelt veiligheid een belangrijke rol. Twee op de vijf inwoners voelt zich wel eens onveilig en men ervaart meer overlast dan gemiddeld. Die overlast bestaat vooral uit sociale overlast op straat, veroorzaakt door alcohol- en drugsgebruik.

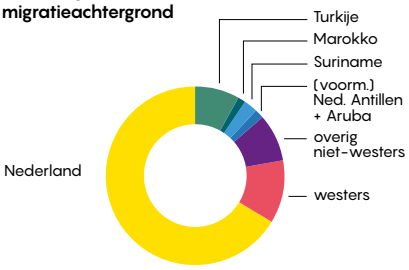
Positief is dat men zich meer dan in andere Arnhem-Oost wijken verbonden voelt met de wijk. Mensen kennen elkaar goed. Ondanks het onveiligheidsgevoel, denken veel inwoners dat Klarendal de komende jaren vooruit gaat. Dit laat zien dat het een veerkrachtige wijk is. De gemeente werkt met de partners in de wijk aan opvoedingsondersteuning en kansrijk opgroeien voor kinderen. Verder loopt er een Aanpak drugscriminaliteit en overlast. Onderdeel daarvan is de inrichting van de openbare

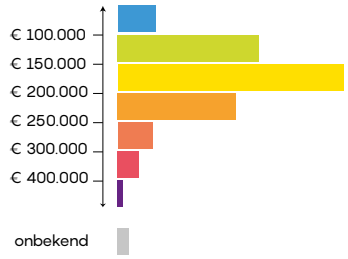
Bevolking naar leeftijdsklassen

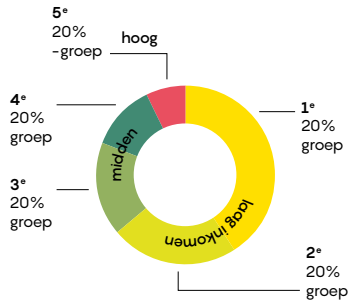
Bevolking naar migratieachtergrond

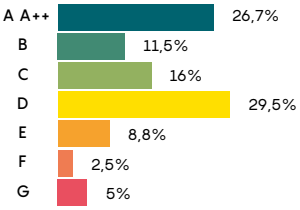
Woningen naar WOZ-waarde

Inkomensverdeling per 20% groep

Woningen naar type geldig energielabel

“Wat je graag zou willen is dat de goed opgeleide Klarendaller de oude Klarendaller leert hoe je zelfredzamer wordt.”

Mike Hoose woont en werkt in Klarendal bij Het KinderWijkTeam

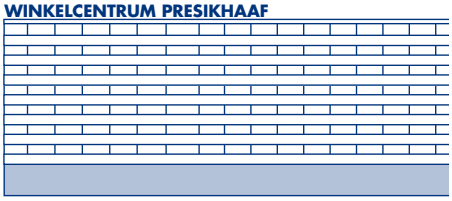
ruimte en het wegnemen van kruipdoor/ sluipdoor routes.

Verduurzaming particuliere woningen

We gaan aan de slag in vier deelbuurten van Klarendal. In twee deelbuurten is de ruime meerderheid particulier bezit met label G en gaan we 3 labelsprongen maken. In een deelbuurt is het grootste gedeelte particulier bezit, met wisselende labels. Hier gaan we 3 labelsprongen maken of isoleren tot label B. In een deelbuurt is sprake van gespikkeld bezit. De labels lopen hier ver uiteen. We gaan hier 3 labelstappen maken of isoleren tot label B. Bij het gespikkeld bezit gaan we waar het kan optrekken met woningcorporaties. In totaal benaderen we 837 particuliere woningeigenaren.

De Leuke Linde

De Leuke Linde is een plek die niet meer weg te denken is uit de wijk. In de jaren ’80 groeide: ‘De Leuke Linde’ uit tot een begrip. Halverwege de jaren ’90 maakte een groep vrijwilligers een omvangrijk en kostbaar herinrichtingsplan. De bouwspeelplaats was verouderd, toestellen moesten vervangen door betere, meer avontuurlijke ook voor verschillende doelgroepen. Het plan bleek een groot succes. “De Leuke Linde” onderging een ware gedaantewisseling en in 1997 werd een bijna compleet nieuwe speelvoorziening heropend. De Leuke Linde werkt veel samen met het Kinderwerk in het MFC Klarendal en Sportbedrijf Arnhem. De laatste jaren kampt De Leuke Linde met verloedering ondanks de bevlogenheid van de vrijwilligers die zich met hart en ziel inzetten voor deze plek. Er is meerdere malen brand gesticht en hoewel dit hersteld is, is het effect ervan nog duidelijk zichtbaar, zo ook het effect van de stijgende drugsoverlast. Daarom willen wij als gemeente, buiten de aanvraag van het Volkshuisvestingsfonds om gaan inzetten op een forse herwaardering van deze plek. We willen kwalitatief en kwantitatief groen toe voegen en daarmee een bijdrage leveren aan de biodiversiteit, klimaatadaptatie, de behoefte aan ontspanning en ontmoeten, leefbaarheid en veiligheid. Dit willen we doen samen met de vrijwilligers van De Leuke Linde en met bewoners uit de wijk.

Presikhaaf west

Begin van deze eeuw is de herstructurering van Presikhaaf 1 en 2 opgepakt. Deze herstructurering is grotendeels aan Presikhaaf 3 voorbij gegaan. Een klein deel van Presikhaaf 2 rondom de winkelstrip aan de Volkerakstraat dient nog te worden opgepakt. Presikhaaf 3 is een jaren ‘60 woonbuurt met rationele verkaveling met open bouwblokken en strokenverkaveling. Een open structuur met lange zichtlijnen en relatief veel openbaar groen. Dit is vooral ‘kijkgroen’ en is op veel plekken sleets. De mogelijkheden voor ontmoeten, spelen en bewegen in de openbare ruimte zijn beperkt, terwijl hier veel ruimte voor is. Een groot deel is corporatiebezit waarbij een deel van de grond is vervuild. Sanering wordt hierdoor onderdeel van de herstructurering van het corporatiegedeelte.

De sociale balans, gemengde woningvoorraad en inrichting van de openbare ruimte heeft in dit deel van Presikhaaf nauwelijks aandacht gekregen. Met professionals en bewoners uit de wijk werken in het kader van de Woondeal aan een Ontwikkelperspectief: een samenhangend kader waarbinnen de afzonderlijke ontwikkelingen in Presikhaaf 3 in een eigen traject verder ontwikkeld kunnen worden. Daarmee wordt aangehaakt op de ambities ten aanzien van leefbaarheid, duurzaamheid en versnelling van de woningbouwopgave.

De urgentie

Presikhaaf 3 kampt met veel grootstedelijke problematiek. De buurt heeft een relatief laag gemiddeld inkomen, kent veel gezinnen in de bijstand en bijna een derde van de kinderen groeit op in armoede. Bijna de helft van de inwoners is laagopgeleid en hebben hierdoor weinig perspectief. Inwoners zijn sterk georiënteerd op de gemeenschap waar ze toe behoren maar verder is er veel anonimiteit in de wijk en tussen gemeenschappen. De leefbaarheid staat onder druk en inwoners ervaren een

“De verschillen in de wijk, koop-huur, etniciteit, bepalen op straatniveau hoe voor jou de leefbaarheid en veiligheid is en wat jouw kansen zijn.”

Nabil el Malki werkt bij Presikhaaf University

wijk zonder uitstraling met verloedering en overlast. Er worden belemmeringen ervaren om buiten te spelen terwijl er voldoende speelplekken zijn. Wel ervaren inwoners hulp en support van binnen hun eigen gemeenschap. In de wijk is Presikhaaf University actief. Een groep jonge begeleiders van diverse achtergronden, leeftijden, opleidingsniveau die veelal woonachtig zijn in Presikhaaf. De begeleiders helpen kinderen bij hun huiswerk en sport, geven ze vertrouwen. De ontwikkeling van jeugd van Presikhaaf stellen ze hierbij centraal.

Verduurzamen particuliere woningvoorraad

We gaan in drie delen van Presikhaaf 3 aan de slag. In een deelbuurt zijn alle ruim 350 woningen particulier bezit. Voor de VvE’s in deze buurt hebben we een maatwerkaanpak. Het gaat hier met name om woningen met label E en maken een sprong naar label B.

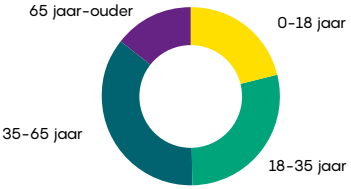
In een andere deelbuurt is het meer een mix. Aan de oost kant zit gespikkeld bezit en aan de west kant zijn het particuliere woningen, waaronder ook VvE’s. De energielabels lopen hier nogal uiteen. De meeste woningen nemen een stap van label E naar label B. Een aantal gestapelde woningen hebben nu label F of G en maken 3 labelsprongen. We nemen ook de VVE’s van winkelstrips mee aan de Volkerakstraat (label E naar B) en aan de Bitterstraat (label G naar D). In totaal benaderen we 480 huishoudens.

Co-creatie Buurttuinen en aanpak achterkant situaties

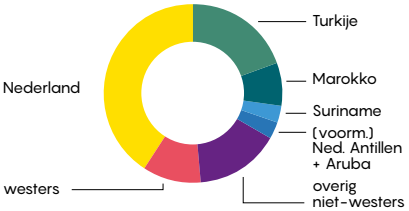
Tussen de Keulse slag en Bontekoestraat ligt veel openbare ruimte. Van dit gebied maken wij gemeenschappelijke tuinen voor buurtbewoners. Hiernaast maakt de opzet van de wijk dat er veel ‘achterkantsituaties’ grenzen aan het openbaar groen. Deze zijn in veelal niet van goede kwaliteit wat de uitstraling niet ten goede komt. Je ziet aan de hoeveelheid zwerfafval dat men weinig zorgdraagt voor de eigen leefomgeving. Met de aanvraag voor het Volkshuisvestingsfonds willen we deze plekken een impuls geven op het gebied van klimaatadaptatie (vergroenen) en de sociale cohesie (verlevendigen).

Door met de omwonenden plannen te maken leren bewoners elkaar (beter) kennen, wordt de ruimte aantrekkelijker. Het eigenaarschap wordt vergroot en ze worden weer trots op hun leefomgeving. Met verhalen over herinneringen aan ‘buiten spelen’ of ‘buiten zijn’ van bewoners maken we een vertaling in type beplanting en mogelijke objecten en activiteiten.

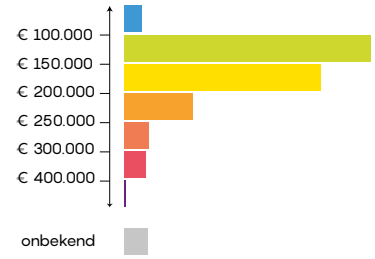
Bevolking naar leeftijdsklassen

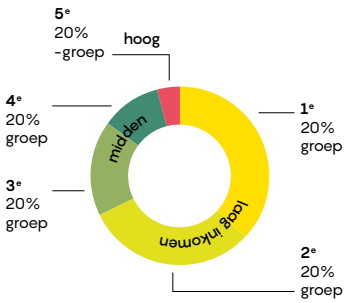
Bevolking naar migratieachtergrond

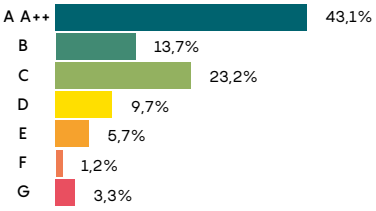
Woningen naar WOZ-waarde

Inkomensverdeling per 20% groep

Woningen naar type geldig energielabel

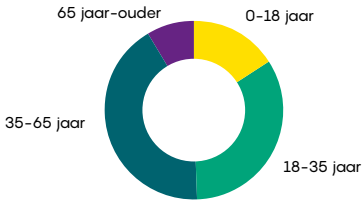
Arnhemse Broek
feiten & cijfers

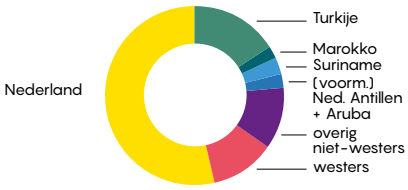
Arnhemse Broek

Het laaggelegen Arnhemse Broek werd vanaf de jaren 20' vorige eeuw ontwikkeld als woon- en industriegebied en bestaat uit de buurten 't Broek, Statenkwartier, Van Verschuerwijk, Rijnwijk en Nieuwe Kadekwartier. De Van Verschuerwijk is een bijzondere buurt. Het is het 2e woningwetcomplex in Arnhem en is zowel een gemeentelijk- als Rijksmonument. De wijk is gebouwd tussen 1911 en 1913 en is in de afgelopen jaren volledig gerestaureerd door Volkshuisvesting. Meer dan de helft van de woningen in Arnhemse Broek is corporatiebezit. Een groot deel van de corporatiewoningen is de afgelopen jaren gerenoveerd. Mede door oplevering van Het Nieuwe Kadekwartier is er een stijging van particulier bezit. De buurten onderling hebben weinig binding met elkaar. Inwoners zijn relatief ontevreden over de woonomgeving en voorzieningen in de wijk. De kwaliteit van de openbare ruimte is slecht en er ontstaat steeds meer verloedering.

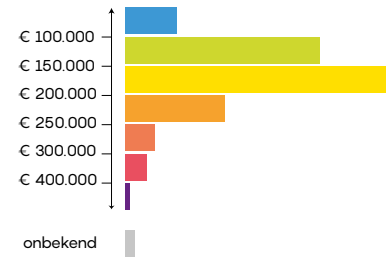
Bevolking naar leeftijdsklassen

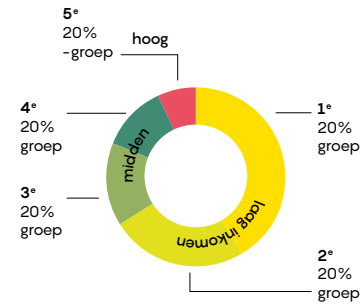
Bevolking naar migratieachtergrond

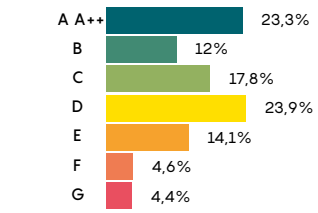
Woningen naar WOZ-waarde

Inkomensverdeling per 20% groep

Woningen naar type geldig energielabel

De urgentie

Arnhemse Broek is een wijk met 106 etniciteiten. Vooral in 't Broek domineren de woonculturen van de Turkse gemeenschap en die van de autochtone Broekenaren. Er heerst een bijzondere en hechte cultuur waarbij bewoners elkaar kennen en voor elkaar opkomen. De wijk kent sociale problemen. Er is werkloosheid en het aantal bijstandsuitkeringen is hoog. Armoede is hier een van de grootste problemen, bijna een derde van de kinderen groeit op in een gezin met een laag inkomen. Er is sprake van laaggeletterdheid en licht verstandelijke beperking onder de inwoners.

Ook op buurtniveau is weinig gevoel van verbondenheid. Ondanks de lage sociale cohesie en kracht voelen inwoners zich niet eenzaam. Kinderen kampen met gezondheidsproblemen als overgewicht en een derde van de kinderen rookt. Het welzijn van kinderen in de wijk is hiermee een grote zorg die vanuit ons Team Leefomgeving veel aandacht krijgt. De criminaliteitscijfers zijn hoog. Toch lijkt het gevoel van onveiligheid vanuit cijfers minder te worden. De wijk heeft te kampen met verkeersoverlast, verloedering en sociale overlast door de lokale jeugd. Bewoners zien weinig perspectief, daarom is er weinig vertrouwen in de

toekomst en het eigen kunnen. Verschillende instanties als het Sportbedrijf Arnhem, scholen, bewoners, ondernemers en wijkprofessionals richten zich op verschillende acties om de leefbaarheid, gezondheid en veiligheid aan te pakken en kinderen gelijke kansen te bieden. Zo helpt Gezond Onderweg (GO!) ouders en kinderen bij het aanleren van een gezonde leefstijl. Samen met vrijwilligers uit de wijk wordt gewerkt aan het verminderen van het aantal weesfietsen en scooters. De gemeente ondersteunt de projecten van de projectgroep Groen in het Arnhemse Broek.

Verduurzamen particulier woningbezit

In totaal benaderen we aan de Johan de Wittlaan e.o. bijna 650 woningeigenaren. Binnen deze buurt zien we een heel aantal gestapelde woningen met label G. Hier gaan we voor 3 labelsprongen. Daarnaast is er nog een heel aantal rijwoningen met labels E tot G. Ook daar maken we 3 labelsprongen of gaan we tot label B.

Gezondheid, bewegen en ontmoeten voor jong en oud

Er zijn weinig faciliteiten voor bewegen en ontmoeten in de wijk. We merken dat dit voor de bewoners een gemis is. De verbouwing van de Symfonie wordt in 2021 afgerond. Zo krijgt het Arnhemse Broek een meer toegankelijk en herkenbaar wijkcentrum dat tegemoet komt aan de vraag van bewoners voor ontmoetingsruimten in de buurt. Uit gezondheidsoverweging, maar ook vanwege overlast door verveling is er een grote behoefte aan plekken die de jeugd uitdagen tot bewegen. Ook is het belangrijk dat de plekken veilige zijn en verspreid zijn over de wijk zodat ze snel even bezocht kunnen worden. Dit zorgt ervoor dat ook jonge kinderen nog even net voor of na het eten naar buiten kunnen om hun energie kwijt te raken. Dit draagt niet alleen bij aan de lichamelijke en geestelijke gezondheid maar ook aan de leefbaarheid en veiligheid in de wijk. Waar deze openbare ruimte grenst aan particuliere woningen gaan wij aan de slag om ook deze ambitie te realiseren.

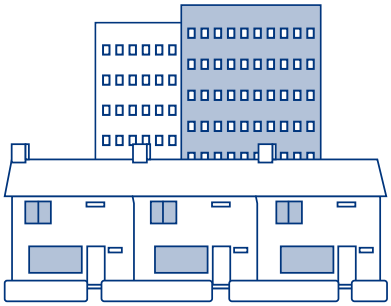
"De speelplekken voelen ondergeschikt aan het verkeer. Als de veiligheid verbeterd wordt, kan er meer onbekommerd gespeeld worden en bevordert de gezondheid van de kinderen."

Helen Meijrink, trotse bewoner en lid wijkplatform

Malburgen

Malburgen werd de eerste naoorlogse 'nieuwbouwwijk' ten zuiden van de Rijn. Ontworpen als 'tuinwijk' waar mensen woonden in het groen. Veel woningen hadden een eigen moestuin. Helaas is zowel in de openbare ruimte als in tuinen het groene karakter grotendeels verdwenen. Flatgebouwen, pleinen, straathoeken en winkelcentra zijn versteend en zien er verwaarloosd uit. Ondanks alle inspanningen die zowel sociaal, economisch als fysiek zijn gedaan, vanuit de Vogelaar-aanpak, is het niet gelukt te voorkomen dat Malburgen zich verder heeft ontwikkeld tot een wijk met veel sociale problemen.

De urgentie

Er is veel onvrede over de woonomgeving; er is sprake van sociale overlast, vernieling en verloedering. Malburgen kent veelal per straat een eigen cultuur, waardoor de leefbaarheid onder druk staat, bijvoorbeeld omdat zogenoemde 'wijkkoningen' de dienst uitmaken. Inwoners voelen zich sociaal en emotioneel eenzaam en weinig verbonden met de wijk. Rolmodellen ontbreken waardoor inwoners niet met een ander perspectief in aanraking komen. Er is behoefte aan ontmoetingsplekken, want voor de verschillende etniciteiten is ontmoeten essentieel.

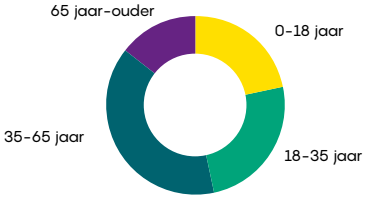
In Malburgen wonen meer dan 50 verschillende etniciteiten waardoor er veel verschil is in normen en waarden. Dit maakt het des te complexer om bewoners in harmonie te laten samen leven, zeker als hun leven op veel punten niet op orde is. In Malburgen is bijna de helft van de inwoners laag opgeleid en er wonen veel mensen met een licht verstandelijke beperking. Van de bijna 20 duizend inwoners in Malburgen, maakt bijna een vijfde gebruik van armoederegelingen. Verder zijn er problemen als gezondheidsbeperkingen en taalachterstanden. De afgelopen jaren zien wij een positieve ontwikkeling in het aantal inwoners dat zich samen met (vrijwilligers)organisaties

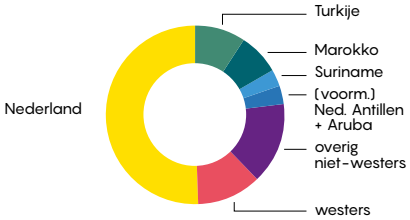

Malburgen feiten & cijfers

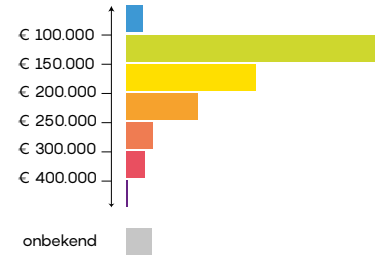
Bevolking naar leeftijdsklassen

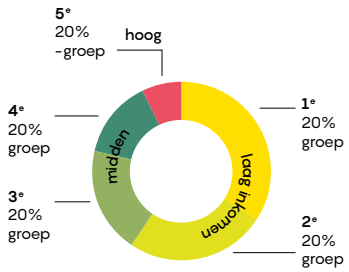
Bevolking naar migratieachtergrond

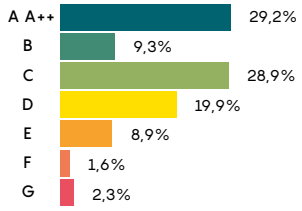
Woningen naar WOZ-waarde

Inkomensverdeling per 20% groep

Woningen naar type geldig energielabel

"Er is weinig vermenging tussen de diverse gemeenschappen. Als er een bruisende plek zou komen waar we elkaar kunnen ontmoeten, waar je kunt sporten en dingen samen kan doen. Dan krijg je veel meer: dit is Malburgen, hier komen we samen."

Mariken Goris, directeur Monchyschool

actief inzet voor de wijk. Zo verbindt het AM-Supportteam op een effectieve manier sport aan sociale, educatieve en maatschappelijke initiatieven om jongeren een betere kansen te bieden. Vanuit "het Huis voor de Wijk" werken organisaties samen met wijkbewoners aan een sterker Malburgen. Eén hiervan is Empowering Nisa, die jonge meiden leert gebruik te maken van hun eigen kracht zodat ze onderdeel worden van de samenleving. Onze integrale aanpak voor Malburgen zal inwoners de mogelijkheid bieden zelf aan de slag te gaan met hun welzijn, gezondheid en de leefbaarheid in de buurt!

Verduurzaming particuliere woningen

In Malburgen zijn weinig (sociale) koopwoningen waardoor de doorstroming ontbreekt. Bij veel woningeigenaren staat het water aan de lippen. Laat staan dat men geld heeft om de woning te verduurzamen. Recent aanbod van de corporatie aan woningeigenaren van de Vissenbuurt om mee te liften op de verduurzamingsplannen werd een teleurstelling. Dit ondanks dat er vanuit de gemeente een kleine financiële bijdrage en begeleiding beschikbaar werd gesteld bovenop de subsidie voor verduurzaming vanuit het rijk. Het gat was te groot en onoverbrugbaar voor de meeste eigenaren. In Malburgen gaan aan de slag in 11 deelbuurten. In 5 deelbuurten met gespikkeld bezit samen optrekken met de verduurzamingsplannen van de corporatie. In 4 deelbuurten gaan we aan de slag met het specifiek benaderen van VvE's. En in 4 deelbuurten gaan we van start met een renovatie aanpak voor alleen particulieren. In 2 deelbuurten zit een overlap in aanpakken. In totaal gaan we bijna 1.270 woningeigenaren benaderen.

Groene Lint als verbinding waar het goed toeven is

Met inbreng van bewoners gaan we de meest versteende plekken ontharden, openbaar groen versterken, uitbreiden en met elkaar verbinden waardoor er een groene verbindingsroute ontstaat tussen de verschillende woon- en groengebieden. Dit draagt bij aan biodiversiteit, klimaatadaptatie en leefbaarheid. Met als kers op de taart een groene ontmoetingsplek rondom het Monchyplein waar alles samenkomt en waarmee Park Malburgen West en Immerloo-park met elkaar worden verbonden. Hiermee ontstaat een groene wandelroute door de wijk waar bewoners kunnen spelen, wandelen, bewegen en elkaar kunnen ontmoeten.

Bijlage 1: Toets Aanvraag Volkhuisvestingsfonds Arnhem-Oost aan kaders voor de besteding van het Klimaatfonds (zaaknummer)

[De Kaders zijn g*eamendeerd door de Gemeenteraad vastgesteld op 15 mei 2019]*

Onderwerp	Spelregels	Argumenten voor financiering aanvraag Volkshuisvestingsfonds uit het Klimaatfonds
Voorwaarden voor bestedingen	1. Passend binnen het doel van de BR Duurzaam Arnhem. 2. In lijn met het bestedingsperspectief. 3. Een zo mogelijk kwantitatieve toelichting hoe de besteding bijdraagt aan (één van de) doelen van het fonds 4. Investeringen worden gerealiseerd binnen de gemeentegrenzen. Een beperkt deel van de investeringen kan buiten de gemeente, maar binnen de regio Arnhem Nijmegen worden ingezet. 5. Er wordt aangeven in welke mate de investering wordt gedekt uit reguliere investeringen van betrokken instellingen / sectoren, uit besparingen op energie en/of uit bijdragen van andere overheden en derden 6. Het is duidelijk welk instrumentarium wordt ingezet, passend binnen de beleidskaders. 7. Risico's zijn beschreven. 8. Waar mogelijk wordt 'social return on investment' onderdeel van de opdrachtverstrekking 9. Uitgangspunt voor besteding is het multiplyer-effect, waarbij andere partijen meefinancieren, zoals provincie, rijk, bewoners en/of bedrijven. 10. Uitgangspunt is dat kosten voor bewoners minimaal gelijk blijven of dalen door een lagere energierekening.	1. De aanvraag Volkhuisvestingsfonds draagt bij aan het realiseren van de doelstellingen van NEMiA en voldoet zodoende aan het doel van BR Duurzaam Arnhem: Het project zorgt voor verlaging van de CO2-uitstoot én voor lagere energiekosten van huiseigenaren en vergroting van het wooncomfort. 2. De aanvraag Volkshuisvestingsfonds is in lijn met het bestedingsperspectief aangezien het bijdraagt aan het realiseren van de energietransitie in wijken (De Arnhemse aanpak van de wijkgerichte energietransitie, april 2019 en het programmaplan NEMIA 2020-2030, 29 januari 2020). 3. In de aanvraag Volkhuisvestingsfonds werken wij aan de isolatie van 1.754 particuliere woningen in Arnhem-Oost met de slechtste energielabels met minimaal 3 labelsprongen (besparing circa 0,9 Kton CO2 per jaar na realisatie). 4. Het gaat om bereiken van woningeigenaren die zelf niet of nauwelijks in staat zijn hun woning te verduurzamen en het doorvoeren van isolerende maatregelen in woningen in Arnhem. 5. De investeringen worden deels gedaan door particuliere woningeigenaren. Het overgrote deel wordt opgebracht door de bijdrage van het Rijk, Provincie, en vanuit het klimaatfonds. 6. Gemeente is verantwoordelijk voor uitvoering binnen bestaande kaders. 7. In de collegenota zijn de risico's beschreven. Naast het risico dat het Rijk de aanvraag niet honoreert is draagvlak onder de bewoners is het grootste risico waarvoor wij beheersmaatregelen hebben geformuleerd door middel van een zorgvuldig participatief proces. 8. Arnhem-Oost en deze aanvraag in het kader van Volkhuisvestingsfonds biedt een kans om Arnhemmers met afstand tot de arbeidsmarkt in te zetten. Dat kan zowel in de voorbereidingsfase als energie-coaches als in de uitvoeringsfase. 9. De bijdrage van het Rijk dekt voor het overgrote deel de kosten. 10. Uitgangspunt is dat de renovatie en isolatiemaatregelen een positief effect hebben op de verlaging van de woonlasten.

Onderwerp	Spelregels	Argumenten voor financiering aanvraag Volkshuisvestingsfonds uit het Klimaatfonds
Bevoegdheid voor het doen van bestedingen	11. Bestedingsvoorstellen van meer dan €500.000,- worden ter goedkeuring aan de raad voorgelegd. Voor het overige is het college bevoegd.	11. Het voorstel voor besteding van €2,0mln. wordt hiermee voorgelegd aan de raad.
Verantwoording van de bestedingen	12. Verantwoording vindt plaats in de reguliere P&C-cyclus 13. Het bestedingsperspectief wordt jaarlijks aangepast.	12. wordt meegenomen in de P&C-cyclus. 13. wordt doorlopende gemonitord.

Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost' & Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost

Zaaknummer:	574142 & 572098
Portefeuillehouder:	R. Paping

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Kraaijenbrinck (AC), Visser (PvdA), Loos (VVD), Eliëns (PvdD), Henzen (PVV), Coenders (GL), Loor (D66), Van Dillen (CDA), Elfrink (SP), Nede (CU) en Van Plateringen (AOP).

Bespreking
De beraadslaging bestond uit twee onderdelen: een technische briefing en een expertmeeting. Na de technische briefing zijn technische vragen gesteld en beantwoord. Daarna vond de epertmeeting plaas. Daarvoor waren uitgenodigd: Marcel Hielkema (Scalabor), Liesbeth van Asten (Volkshuisvesting), Nabil El Malki (Presikhaaf University), Sylvia Veltmaat (Flores Onderwijs).

Conclusie
Aan het einde van de bespreking heeft de voorzitter geconcludeerd dat de technische briefing en de expertmeeting zijn afgerond. Een vervolgbehandeling zal worden ingepland als combinatie informerend/meningsvormend. Dan zijn insprekers welkom.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

L. Manders

Richtinggevend kader 'Een doorbraak voor Arnhem-Oost' & Plan van aanpak aanvraag Volkshuisvestingsfonds: Arnhem-Oost

Zaaknummer:	574142 & 572098
Portefeuillehouder:	R. Paping & C. Bouwkamp

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Van der Laak (AC), Visser (PvdA), Loos (VVD), Eliëns (PvdD), Verheij (PVV), Coenders (GL), Loor (D66), Van Dillen (CDA), Becker (CU) Aydemir (DENK/VA) en Wiggers (AOP).
De fractie van de SP was niet aanwezig.

Bespreking
De beraadslaging bestond uit twee onderdelen: een informatief deel met daarin twee insprekers en de start van de meningsvormende 1 vergadering. Tijdens het informatief deel hebben MDT026 (Ashley Ersilia en Mandy Croes) en Ramon Barends ingesproken. Vervolgens is gestart met de M1 behandeling. Daarvan is de eerste termijn van de raad en van het college afgerond.

Toezeggingen
1. Wethouder Paping zegt toe de meetbare ambities van de Arnhem-Oost aanpak jaarlijks te monitoren (tellen en vertellen).
2. Wethouder Paping zegt toe schriftelijk te reageren op de vraag van D66 over het gebruik van de leefbaarometer.

Conclusie
Aan het einde van de bespreking heeft de voorzitter geconcludeerd dat de M1 behandeling nog niet is afgerond en opnieuw geagendeerd dient te worden.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

V. Bouma

Politieke Avond

Dossiernummer	2536
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 juli 2021
Agendapunt	1.2.LF
Omschrijving	16 uur - 16.55 uur: Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen

Geagendeerd	Vergaderdatum
Politieke Avond	19 mei 2021
Politieke Avond	9 juni 2021
Politieke Avond	**7 juli 2021**
Politieke Avond	21 juli 2021
Politieke Avond	29 september 2021

Titel/onderwerp: # Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen

Raadsadviseur: E. Dirksen Telefoonnr: 3774712 Elsebee.dirksen@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	M.de Kroon
Portefeuillehouder:	A. Marcouch/J.van Dellen	Telefoonnr:	377 5145
		E-mailadres:	Marc.de.kroon@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend II		
Toelichting	**Voorstel** Het college stelt de raad voor de notitie 'Beleid internationale betrekkingen' vast te stellen als kader voor Arnhems internationale beleid voor de komende jaren. **Aanleiding** De aanleiding voor deze notitie is een toezegging aan de gemeenteraad, gedaan tijdens de behandeling van de Begroting 2021 op 11 november 2020. De toezegging geeft aan dat burgemeester Marcouch (Externe relaties) en wethouder Van Dellen (Economische Zaken) de raad zullen informeren over de stedenband met Wuhan met betrekking tot de mensenrechten. Op basis van deze toezegging werd motie 20M302 *"Verbreek stedenband met Wuhan (Volksrepubliek China)"* ingetrokken. De vorige beleidsnotitie, 'Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief', gold als beleidskader voor Arnhems internationale beleid tot 2020. **Inhoud** Behalve de resultaten en vorderingen tot nu toe bevat de notitie ook een herijking van het Arnhemse beleid. Er worden vijf actielijnen gekozen: 1. Bevorderen buitenlandse handel, toerisme en investeringen 2. bevorderen internationaal vestigingsklimaat 3. Samenwerken in de Euregio Rijn-Waal 4. Mee profiteren van EU-subsidies 5. Onderhouden relatie Croydon en Gera **Beoogd effect** Het doel is dat internationale betrekkingen bijdragen aan één of meer doelen in de gemeentelijke beleidsprogramma's. Als gevolg van deze herijking gaat de gemeente naast de positieve bijdrage aan beleidsdoelen nadrukkelijker ook de risico's en de mensenrechtensituatie meewegen. **Aangepast afwegingskader** Omdat handelsmissies ook gepaard gaan met risico's en nadelige effecten is besloten tot een deels nieuw afwegingskader. Reizen of ontvangsten *buiten Europa* vergen een extra afweging waarbij gekeken wordt naar: de mensenrechtensituatie; de algemene veiligheids- en gezondheidssituatie; het risico van bedrijfsspionage en (de bescherming van) het intellectueel eigendom van meereizende ondernemers. **Wuhan** Voor de evaluatie en herijking van de relatie met Wuhan is een extern onderzoek uitgevoerd. Het advies luidt onder meer om ondanks de kanttekeningen de in 20 jaar opgebouwde relatie tussen Arnhem en Wuhan nog een aantal jaren voort te zetten maar wel met een aantal aanscherpingen van de aanpak.		

	Kanttekeningen Door de focus op een beperkt aantal structurele relaties bestaat het risico dat andere potentieel succesvolle internationale samenwerkingsrelaties worden gemist. **Financiën** De middelen voor de verschillende actielijnen worden gevonden binnen de bestaande budgetten en beleidsprogramma's. **19 mei 2021** Op 19 mei is de Informatieve fase afgerond en een start gemaakt met de Meningsvorming-I behandeling. (zie bijgevoegd behandelresultaat). **9 juni 2021** Op 9 juni is de Meningsvorming I fase afgerond. Er is een aantal wijzigingsvoorstellen aangekondigd. (zie bijgevoegd behandelresultaat)
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Afronden van de meningsvormende fase en doorgeleiden naar besluitvorming.
Spreekrecht publiek	Nee
Behandeladvies	*Technische vragen dienen voorafgaand aan de bespreking te worden gesteld.* **Meningsvorming 2** Het doel van de M2 is het bespreken van de reeds ingediende moties en/of amendementen. Behandeling gebeurt per motie of amendement, op volgorde van volgnummer: 1. Indiener licht motie of amendement toe 2. Woordvoerders van andere fracties krijgen de gelegenheid om vragen te stellen aan de indiener of hun standpunt te delen 3. De portefeuillehouder krijgt de gelegenheid om te reageren op de motie of het amendement (pre-advies) 4. Woordvoerders kunnen reageren op de bijdrage van de portefeuillehouder. Daarna is de volgende motie of amendement aan de beurt, totdat alle moties of amendementen zijn besproken. Interrupties zijn toegestaan, maar kunnen vanwege de tijd beperkt worden.
Bijlagen	

Raadsvoorstel "Herijking beleid internationale betrekkingen"
Bijlage - Notitie 'Beleid internationale betrekkingen'
Ingetrokken motie 20M302 "Verbreek stedenband met Wuhan (Volksrepubliek China)"
Evaluatie 20 jaar Arnhem-Wuhan (BCI, Nijmegen, 2019)
Schriftelijke inspraakreactie mw. Poutsma-Adema 19 mei 2021
Behandelresultaat I/M1 behandeling 19 mei 2021
Amnesty International - Adviesdocument Mensenrechten in Decentrale Partnerschappen met China
Behandelresultaat 9 juni 2021
Kamerbrief 'Recente ontwikkelingen in China en de situatie in Xinjiang' d.d. 04-06-2021
Memo portefeuillehouders Marcouch en Van Dellen: Toezegging aanvullende informatie afwegingskader mensenrechten d.d. 18 juni 2021

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen
Wijzigingsvoorstel van	Maarten Venhoek - D66 Guus van der Laak - Arnhem Centraal
Titel van het wijzigingsvoorstel	Afwegingskader internationale betrekkingen
Nummer Zaaknummer	**21A37** 530006

De volgende raadsleden stellen/het volgende raadslid stelt de volgende verandering voor:

In bijlage 1, Afwegingskader voor buitenlandse betrekkingen, onder de tabel op blz 23 voor de alinea die begint met “Voor relaties en reizen binnen Europa blijft …” de volgende tekst toe te voegen:

Voor de beoordeling van de mensenrechtensituatie zowel binnen als buiten Europa gaan we uit of voldaan wordt aan de criteria zoals vastgesteld in de “Universele verklaring van de rechten van de mens” van de Verenigde Naties. Indien uit die beoordeling blijkt dat hieraan niet wordt voldaan zal in de beoordeling voor het wel of niet aangaan van een (structurele) relatie beoordeeld worden of:

- De geconstateerde tekortkomingen spelen in de stad of regio waarmee Arnhem een (structurele) relatie heeft of aan gaat
- Er door het aangaan van de (structurele) relatie een reële beïnvloeding van de situatie mogelijk is.

Alle structurele relaties van de gemeente Arnhem worden minimaal een keer per 4 jaar (raadsperiode) tegen de hiervoor genoemde afwegingscriteria beoordeeld met als doel om vast te stellen of de structurele relatie nog voortgezet kan worden. Het college rapporteert hierover schriftelijk aan de raad.

Toelichting:

Het afwegingskader zoals dat nu verwoord is geeft weinig handvatten voor de te maken afwegingen met betrekking tot mensenrechten.
Door dit amendement aan te nemen geven we meer richting mee aan de te maken afwegingen met betrekking tot de mensenrechtensituatie door te laten toetsen tegen de Universele verklaring van de rechten van de mens van de Verenigde Naties.

Het afwegingskader zoals dat nu verwoord is gaat alleen in op het over en weer ontvangen van en bezoek aan partners in het buitenland. Het afwegingskader wordt nu niet gebruikt voor een regelmatige evaluatie van bestaande structurele relaties.
Door dit amendement aan te nemen wordt het afwegingskader ook gebruikt voor een regelmatige evaluatie van bestaande structurele relaties.

Maarten Venhoek - D66
Guus van der Laak - Arnhem Centraal

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	21 juli 2021
Ter bespreking van	Beleid Internationale betrekkingen
Amendement van het lid	Nicky Eppich - VVD
Titel Amendement	Afwegingskader mensenrechten
Nummer Zaaknummer	**21A38** 530006

De ondergetekende(n) stel(t)(len) het volgende amendement voor in het Beleid Internationale betrekkingen op p. 24 volgende tekst te verwijderen:

“Omdat het voor de gemeente in de praktijk moeilijk kan blijken om goed in beeld te krijgen…” […] “Naast gesprekspartners vanuit de overheid willen we ook vertegenwoordigers van organisaties buiten de overheid betrekken als daar aanleiding voor is."

En te vervangen door:
“Mensenrechten maken in dit beleid voortaan explicieter deel uit van het afwegingskader voor buitenlandse betrekkingen. Concreet gaat het voor wat betreft de mensenrechten om de volgende negen punten die we stap voor stap aflopen bij ieder bezoek aan of ontvangst van buiten Europa, al naar gelang de situatie daarom vraagt.

1. We onderzoeken vooraf de mensenrechtensituatie in de gaststad waar we heen reizen of – als het een ontvangst is - het gebied waar de bezoekende delegatie vandaan komt. Daarvoor gebruiken we internationale nieuwsbronnen en gaan we advies inwinnen bij onder meer Amnesty International en het ministerie van Buitenlandse Zaken. In dit onderzoek richten we ons op onderwerpen waar onze gesprekspartners bij betrokken zijn, kennis over kunnen hebben of invloed op kunnen uitoefenen. Zo kan je gericht werken aan verbetering van de mensenrechten. [8]

2. Als uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat er sprake is van mensenrechtenschendingen, maakt het college een afweging om wel of niet te gaan of bezoek wel of niet te ontvangen. De conclusie kan zijn dat het college wel gaat en de situatie ter plekke bespreekt om tot verbetering te komen.
Maar het kan ook zo zijn dat we niet gaan of voorlopig niet meer gaan. Ook niet als er voor de gemeente misschien veel nuttige beleidsresultaten behaald zouden kunnen worden of voor de aangesloten ondernemers of instellingen contracten afgesloten hadden kunnen worden. In zijn

algemeenheid geldt dat het college geen bezoek of ontvangst aangaat als uit stap 1 blijkt dat "de signalen op rood staan" (ernstige verslechtering van de mensenrechtensituatie) voor de stad waar we heen willen reizen of het gebied waar onze gesprekspartner vandaan komt, en we geen mogelijkheden meer zien om via het bezoek of de ontvangst de situatie te verbeteren. In andere gevallen kan het college de afweging maken wél te gaan of wel het bezoek te ontvangen.

3. We proberen de afweging en conclusie uit stap 2 altijd vooraf af te stemmen met het ministerie van Buitenlandse Zaken en we laten de adviezen van dit ministerie zwaar meewegen.

4. Als de conclusie uit stap 2 is dat de mensenrechtensituatie ter plekke verslechterd is, maar bezoek of ontvangst wél door kan gaan, gaat het college de dialoog met de gesprekspartners aan om te bespreken wat ons zorgen baart in de mensenrechtensituatie en waarom dit belangrijk voor Arnhem is.

5. In die dialoog zullen we ook onze eigen verantwoordelijkheid en ervaring met mensenrechten erkennen en delen, zowel positief als negatief. Dit erkent de tweezijdigheid in de relatie, geeft voorbeelden en inspiratie.

6. Het college zal de gesprekspartner ook complimenten geven en waarderen wat goed gaat. Dit is eerlijk en stimuleert de gewenste verbetering.

7. We kijken bij de voorbereiding hoe we mensenrechten op informele persoonlijke momenten kunnen bespreken én op formele momenten tijdens het bezoek of ontvangst.

8. We zullen niet alleen met overheidspartners spreken maar waar mogelijk ook met partijen buiten de overheid. Bijvoorbeeld organisaties die slachtoffers vertegenwoordigen of die de situatie willen verbeteren. Zo laat je solidariteit en belangstelling ook praktisch blijken.

9. Mensenrechten stellen we niet 'voor de Bühne' aan de orde, maar veel meer vragend, indirect en pragmatisch. Alles met het doel praktische verbetering te stimuleren op het vlak van mensenrechten.

Toelichting

De veranderende mensenrechtensituatie in China en andere landen vraagt om een concreet afwegingskader binnen het Internationale beleid van de gemeente Arnhem wanneer reizen of ontvangsten buiten Europa worden gepland. We hechten hierbij veel waarde aan het ‘Adviesdocument Mensenrechten Centraal Stellen in decentrale partnerschappen met China’ van Amnesty International Nederland - maart 2021 waarin bovengenoemde punten als leidraad worden genoemd.

Nicky Eppich - VVD

De Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	21 juli 2021
Ter bespreking van	Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen
Motie van	Suayip Dilekci - DENK Verenigd Arnhem Nathalie Nede - ChristenUnie Hans Eliëns - Partij voor de Dieren
Titel motie	Verbreek stedenband met Wuhan (Volksrepubliek China)
Nummer Zaaknummer	**21M81** 530006

De Raad,
Gehoord de beraadslaging,

We weten dat;

- De 2de kamer op 25-02-2021 een motie heeft aangenomen waarin uitgesproken wordt dat in China genocide plaatsvindt en China strafkampen erop na houdt die bedoeld zijn om geboorte binnen een specifieke groep te voorkomen[1];
- volgens de rapporten van mensenrechtenorganisaties zoals Human Rights Watch en Amnesty International, Chinese ambtenaren in de provincie Xinjiang maatregelen uitvoeren die bedoeld zijn om de inheemse Oeigoeren en andere minderheden te controleren, indoctrineren en te assimileren[2] [3]
- één miljoen Oeigoeren vastzitten in Chinese strafkampen[4] [5];
- naast Oeigoerse moslims ook Oeigoerse christenen en moslims die geen Oeigoeren zijn gemarteld en gehersenspoeld worden in Chinese concentratiekampen[6];
- China de afgelopen jaren 380 detentiekampen heeft gebouwd voor Oeigoeren en andere islamitische minderheden in de Sinkiang-regio[7];
- Oeigoeren in China als dwangarbeiders worden gebruikt[8];

1 https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2021Z03872&did=2021D08405
2 https://www.hrw.org/nl/news/2020/02/11/338769
3 https://www.amnesty.org/en/countries/asia-and-the-pacific/china/report-china/
4 https://www.trouw.nl/religie-filosofie/moeder-der-oeigoeren-niemand-geloofde-ons~bb95df4a/
5 https://www.epochtimes.nl/het-risico-voor-de-chinese-oeigoeren-door-coronavirus-vereist-actie_10316.html
6 https://www.trouw.nl/religie-filosofie/de-holocaust-van-xinjiang~b33d505b/
7 https://www.nu.nl/buitenland/6079598/onderzoek-china-heeft-380-detentiekampen-gebouwd-voor-oeigoeren.html
8 https://www.trouw.nl/economie/china-zet-oeigoeren-in-als-dwangarbeiders-voor-grote-merken-als-apple-en-nike~bb62f0b5/

- Oeigoerse vrouwen in China gedwongen gesteriliseerd worden[9] [10];
- Oeigoeren in China gedwongen worden om organen af te staan[11] [12]
- Oeigoeren door de Chinese overheid met een zorgvuldig uitgedacht plan op systematische wijze onderdrukt worden[13]
- in China talloze gebedshuizen zijn gesloopt of veranderd in communistische propaganda-huizen, de koran is verboden en Oeigoeren verplicht zijn varkensvlees te eten[14];
- Oeigoeren nergens veilig zijn, zelfs niet in Nederland[15] [16];
- inmiddels een meerderheid van de partijen in de Tweede Kamer vindt dat moet worden nagedacht over hardere sancties tegen China en dat de onderdrukking, gevangenzetting en mishandelingen van Oeigoeren door de Chinese overheid, veel strenger veroordeeld moet worden[17];
- in een verklaring het mensenrechtencomité van de Verenigde Naties, China hebben opgeroepen te stoppen met de onderdrukking van de Oeigoeren en de vrijheden van Hong Kong te respecteren[18]

We vinden dat:

- er in China op massale schaal mensenrechtenschendingen plaatsvinden en de situatie van de Oeigoeren en van andere minderheden in China met de dag slechter wordt, het onder deze omstandigheden immoreel is om een stedenband met een stad in China in stand te houden;

Verzoekt het college:

- de stedenband tussen Arnhem en Wuhan per direct te verbreken;

en gaat over tot de orde van de dag,

Suayip Dilekci - DENK Verenigd Arnhem
Nathalie Nede - ChristenUnie
Hans Eliëns - Partij voor de Dieren

[9] https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/gedwongen-sterilisatie-en-spiraaltjes-in-china-s-geboortebeleid-voor-oeigoeren-demografische-genocide~be2d1b29/
[10] https://www.kn.nl/china/china-pleegt-demografisch-genocide-vrouwen-gedwongen-tot-sterilisatie-of-abortus/
[11] https://www.newscientist.nl/nieuws/15-studies-teruggetrokken-omdat-mogelijk-organen-van-gevangenen-zijn-gebruikt/
[12] https://amstelveenblog.nl/2020/06/22/china-alarm-betreurt-fout-antwoord-minister-blok-over-orgaanroof/
[13] https://nos.nl/artikel/2310816-gelekte-chinese-partijdocumenten-tonen-systematische-repressie-oeigoeren.html
[14] https://www.trouw.nl/religie-filosofie/hier-is-alles-oke-hoor-zegt-china-over-zijn-hersenspoel-kampen~b03624d2/
[15] https://www.amnesty.nl/actueel/oeigoeren-zijn-nergens-veilig-zelfs-niet-in-nederland
[16] https://www.rd.nl/vandaag/buitenland/china-achtervolgt-oeigoer-tot-in-nederland-1.1653144
[17] https://nos.nl/artikel/2320767-kamer-politieke-druk-op-china-verhogen-om-oeigoeren.html
[18] https://www.trouw.nl/buitenland/harde-kritiek-bij-vn-op-chinese-onderdrukking-van-oeigoeren~bee19234/

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen
Motie van	Maarten Venhoek - D66
Titel van de motie	OESO richtlijnen MVO hanteren
Nummer Zaaknummer	**21M144** 530006

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 21 juli 2021 een besluit te nemen over het hanteren van de OESO richtlijnen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen te hanteren.
De aanleiding is dat in het voorgestelde beleid geen randvoorwaarden gesteld worden voor de deelname / betrokkenheid van de gemeente bij (economische) bezoeken van of aan internationale partners waar ook ondernemers bij betrokken zijn.
Door het aannemen van deze motie vragen we ondernemingen die samen met de gemeente een bezoek afleggen of ontvangen van een internationale partner zich expliciet te committeren aan de richtlijnen voor maatschappelijk verantwoord ondernemen zoals vastgesteld door de OESO.

Omdat we weten dat:
- De (structurele) relaties van de gemeente ook gebruikt worden voor het bevorderen van de economische betrekkingen
- het Nederlandse kabinet in EU verband werkt aan wetgeving op het gebied van internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen gebaseerd op de principes van de OESO.

Omdat we vinden dat:
- ondernemingen ook een verantwoordelijkheid hebben voor mensenrechten, omgang met het milieu en arbeidsomstandigheden

Daarom vraagt de gemeenteraad aan het college om:

Bij bezoeken van of aan internationale partners waarbij bedrijven betrokken zijn van deze bedrijven te verlangen dat zij zich openlijk committeren aan de richtlijnen voor maatschappelijk ondernemen van de OESO.

Raadsleden

Maarten Venhoek - D66

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	21 juli 2021
Bij de bespreking van	Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen
Motie van	Nathalie Nede - ChristenUnie
Titel van de motie	Jaarlijks internationaal festival onderdrukte volkeren
Nummer Zaaknummer	**21M145** 530006

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 21 juli 2021 een besluit te nemen over het jaarlijks organiseren van een festival met betrekking tot onderdrukte volkeren of etnische minderheden, met medewerking van Arnhemmers met een desbetreffende achtergrond.
De aanleiding is dat internationale samenwerking sterk wordt ingezet op verbinding tussen steden. In die samenwerking is weinig oog voor de situatie van minderheden of onderdrukte volkeren, omdat een lokale overheid veelal gebonden is aan het beleid van de landelijke overheid. In onze wereld worden hele volken en etnische minderheden onderdrukt door dictatoriale regimes. Denk aan de Oeigoeren, Tibetanen, Koerden, Rohingya, of de Assyriërs. Met het voorgestelde beleid wordt jaarlijks aandacht gegeven aan dergelijke volkeren, niet alleen gericht op de problemen, maar ook door kennis te nemen van hun cultuur.
Door het aannemen van deze motie krijgen deze onderdrukte volkeren in de stad aandacht, wordt op een positieve manier kennis genomen van de cultuur van die volkeren en worden Arnhemmers met een dergelijke achtergrond de kans geboden om hun cultuur voor het voetlicht te brengen.

Omdat we weten dat:
- Internationale samenwerking plaatsvindt tussen steden
- Er in de wereld volkeren zijn die buitengesloten worden van dergelijke samenwerkingen, doordat ze in het beleid van hun landelijke regering worden onderdrukt of veronachtzaamd
- Onderdrukte volkeren aandacht vragen voor de problemen die zij ervaren
- Elk volk een eigen cultuur heeft die zij met trots uitdragen
- Vanuit onderdrukte volken vluchtelingen naar Nederland zijn gekomen en een deel van hen ook in Arnhem zijn komen wonen

Omdat we vinden dat:
- Elk volk recht heeft om aandacht te krijgen voor hun situatie en cultuur
- Internationale samenwerking kan worden versterkt door kennis te nemen van de cultuur en situatie van alle volken in de wereld
- Internationale samenwerking niet alleen gebaseerd moet worden op economische overwegingen, maar dat daarin ook ruimte moet zijn mensenrechten en culturele overdracht

- De Arnhemse samenleving gebaat is bij meer kennis over achtergrond van culturen van mensen die erin leven

Daarom vraagt de gemeenteraad aan het college om:

- Jaarlijks een festival te organiseren, waarbij een of enkele onderdrukte volken of etnische minderheden met een eigen cultuur centraal staat of staan
- Daartoe op zoek te gaan naar mensen die in Arnhem wonen en uit de desbetreffende cultuur afkomstig zijn, met de vraag om dit festival gezamenlijk te organiseren

Raadsleden

Nathalie Nede - ChristenUnie

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 530006

Onderwerp: Herijking beleid internationale betrekkingen

Voorstel

1. De notitie 'Beleid internationale betrekkingen' vast te stellen als kader voor Arnhems internationale beleid voor de komende jaren.

Inleiding

Voor u ligt de gecombineerde evaluatie en herijking van het Arnhemse beleid voor internationale betrekkingen. Naast een terugblik op het gevoerde beleid en de resultaten ervan, stelt deze notitie ook de kaders voor de komende periode vast.

De aanleiding voor deze notitie is een toezegging aan de gemeenteraad. De vorige beleidsnotitie, 'Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief', is in januari 2016 door de raad vastgesteld. De notitie gold als beleidskader voor Arnhems internationale beleid tot 2020.
Met de voorliggende notitie willen we stilstaan bij de resultaten en vorderingen tot nu toe en vanuit die kennis en ervaring de kaders voor de komende periode beschrijven. Hiermee biedt de notitie zowel een evaluatie als een herijking van het Arnhems beleid op het gebied van internationale betrekkingen.
Daarnaast speelt de wens om meer aandacht te geven aan mensenrechten. Verschillende raadsfracties spreken het college aan op de actuele mensenrechtensituatie in bijvoorbeeld China en Saoedi Arabië. Zij vragen het college daar consequenties aan te verbinden. Het college heeft aangegeven daar bij de evaluatie van het beleid op terug te willen komen. Dat gebeurt met dit voorstel en de bijgevoegde beleidsnotitie. In het voorstel en de notitie heeft het college het advies meegewogen van het kabinet, het ministerie van Buitenlandse Zaken en dat van Amnesty International.

Beoogd effect

De 'basis' reden waarom de gemeente internationale betrekkingen onderhoudt, blijft dat Arnhem en de regio er baat en belang bij hebben. De gemeente ziet de betrekkingen niet als doel, maar als 'middel'. De inhoud (of 'scope') varieert dus en dat blijft zo: soms gaat het vooral over economie, maar een andere keer staat het duurzaamheidsbeleid centraal, of ons mobiliteitsbeleid en de (internationale) bereikbaarheid, of het opvangbeleid van mensen met een vluchtelingenstatus. De directe 'opbrengsten' kunnen ook wisselen: soms is het motief van een bezoek de relatie of het netwerk goed te houden, een volgende gelegenheid gaat het specifiek om kennisverwerving of het delen van ervaring en 'best practices' en soms gaat het om het verwerven van een Europese subsidie of het uitvoeren van een concreet samenwerkingsproject. De rode draad in het beleid is dat de gemeente wil dat internationale betrekkingen bijdragen aan één of meer doelen in de gemeentelijke beleidsprogramma's.
Als gevolg van deze herijking gaat de gemeente naast de positieve bijdrage aan beleidsdoelen nadrukkelijker ook de risico's en de mensenrechtensituatie meewegen.

Gemeente Arnhem

Argumenten

1.1 Ons beleid voor internationale betrekkingen levert positieve resultaten op voor de stad

Uit extern onderzoek en eigen ervaringen blijkt dat het beleid tot positieve resultaten heeft geleid voor de stad. Het gaat om verschillende soorten resultaten.

Zo hebben we bijvoorbeeld de afgelopen jaren een goede relatie opgebouwd met onze Duitse buren in de deelstaat Noordrijn-Westfalen (NRW). Het Arnhemse initiatief voor een grensoverschrijdend stedennetwerk op Euregio schaal heeft in 2017 geleid tot een convenant en een structureel samenwerkingsverband tussen 7 grotere (100.000 +) steden in de Euregio Rijn Waal: Apeldoorn, Arnhem, Ede, Nijmegen, Düsseldorf, Duisburg en Moers. Goede buurrelaties en kennisdeling zijn hierin belangrijke motieven. Daarnaast worden, o.a. vanuit een gezamenlijk ontwikkelde duurzaamheids-agenda, kansen opgepakt en gezamenlijke projecten ontwikkeld. De Arnhemse leden van de Euregioraad en drie Euregiocommissies zijn deze bestuursperiode zeer betrokken geraakt. Er is een actieve deelname en inhoudelijke inbreng, daar waar nodig afgestemd met andere Nederlandse leden. Dit heeft geleid tot een Strategische Agenda 2025+ Euregio Rijn Waal, een Grenzlandagenda 2021 en een Euregionaal Mobiliteitsplan. Een ander resultaat, waar de gemeente als 'gaststad' aan bijdroeg, was de succesvolle conferentie tussen Nederland en Noordrijn-Westfalen op het gebied van duurzame energie: de Combined Energy Conference. Zo'n 350 Duitse en Nederlandse vertegenwoordigers van ministeries, kennisinstellingen en bedrijven waren 29 januari 2020 te gast in Musis Arnhem. Een iets uitgebreidere beschrijving van de resultaten in onze Euregionale samenwerking vindt u in de bijgevoegde nota, Hoofdstuk 1 bij actielijn 3.

Om ook kort stil te staan bij de resultaten in de andere actielijnen noemen we nog het volgende:

- Voor tientallen miljoenen extra middelen en beleidsresultaten in Europese projecten (Hoofdstuk 1, actielijn 4).
- Kijkend naar de 20-jarige relatie met Wuhan heeft de gemeente bijgedragen aan extra marktkennis, contacten en contracten voor ondernemers uit onze stad en regio. De positieve resultaten tellen op tot enkele miljoenen euro's en enkele tientallen arbeidsplaatsen. Dit is een veelvoud van onze gemeentelijke kosten (per jaar € 10-15.000). Meer informatie in Hoofdstuk 1 (actielijn 1) en bijlage 2 van de beleidsnota.
- Andere positieve resultaten gelden het internationale vestigingsklimaat van onze stad en regio, met een betere website en versterking van de aandacht voor internationale werknemers, voor "ons" World Trade Centre Arnhem- Nijmegen en voor de Rivers International School (Hoofdstuk 1, actielijn 2).

In aanvulling op de aandacht voor deze positieve resultaten leert de ervaring in afgelopen jaren dat internationale betrekkingen en handelsmissies ook gepaard gaan met risico's en mogelijke nadelige effecten. Daarbij kan het gaan over kwetsbaarheid door afhankelijkheid van internationale toelevering, mensenrechtenschendingen, het risico van bedrijfsspionage of dat het intellectueel eigendom onvoldoende beschermd kan blijken. Dit is overigens niet uniek voor Arnhem, het speelt ook op nationaal en internationaal niveau.

We hadden hier al aandacht voor, maar gaan deze zaken in de komende periode explicieter aan de orde stellen en meewegen, via een deels nieuw afwegingskader.
Verder heeft het college het voornemen om de relaties, de kennisdeling en de samenwerking in de Euregio verder te verdiepen en uit te breiden.

Over het toekomstige beleid leest u meer in de volgende paragraaf.

1.2 De voorgestelde focus en het aangepaste afwegingskader zijn nodig en doen recht aan de resultaten en adviezen.

Er komen bijna dagelijks vele kansen en mogelijkheden langs om internationale relaties aan te gaan, ook in het kader van Europees beleid en subsidieregelingen. Het kost te veel tijd en geld om die allemaal goed te verkennen, uit te laten groeien en er de vruchten van te plukken. Tegelijk nemen zoals gezegd de (mogelijke) risico's toe en vragen raadsfracties aandacht voor de mensenrechten.

Het college stelt voor - net als voorheen - focus te houden en maar een beperkt aantal internationale relaties structureel te onderhouden.
Net als voorheen willen we ook actief de samenwerking blijven zoeken binnen de regio en met partijen als de regionale ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL, die opdracht heeft van het Rijk en de provincies Gelderland en Overijssel om de internationale handel en investeringen in ons landsdeel te bevorderen. Actuele ontwikkelingen zoals de Brexit krijgen daarin aandacht en de gemeente speelt daarop in, ook in de komende periode.
Naast het beperkte aantal 'structurele' relaties blijven ook 'niet-structurele' relaties mogelijk en wenselijk, zoals internationale samenwerkingsprojecten, bezoeken en ontvangsten. Wel wil het college een aangepast afwegingskader gaan hanteren, zodat we in alle relaties de juiste keuzes kunnen maken.

- Over de structurele relaties: Vanwege de bereikte resultaten en de ingewonnen adviezen stelt het college voor om voort te bouwen op het samenwerkingsverband van de Euregio Rijn-Waal en op de bestaande zusterstadrelatie met Wuhan, zij het beide met een aantal aanpassingen in de voorbereiding en uitvoering.
    - Voor de samenwerking in de Euregio Rijn-Waal stelt het college met de bijgevoegde nota voor dat de gemeente de bestuurlijke en ambtelijke betrokkenheid vanuit de verschillende beleidsprogramma's verder intensiveert en in de komende periode een agenda met vijf speerpuntonderwerpen hanteert (actielijn 3, pag.18 e.v.) Ook de versterkte regionale samenwerking Regio Arnhem Nijmegen gaat zich, mede door onze inbreng, naast Europa (Brussel) meer richten op de versterking van de relatie met Noordrijn-Westfalen en we zullen dat steunen. Het gegeven dat Arnhem en de regio centraal gelegen zijn tussen de Randstad en het Ruhrgebied wil de regio nog krachtiger benutten. Ook de huidige crisis leert hoe belangrijk een goede relatie met de Duitse buren is.
    - Voor de relatie met Wuhan stelt het college met de bijgevoegde nota voor om de relatie voort te zetten op ongeveer hetzelfde niveau, maar in de voorbereiding en uitvoering wel aanpassingen te doen zodat we aansluiten op de adviezen vanuit de externe evaluatie en de gesprekken met Buitenlandse zaken en Amnesty International. Het gaat o.a. om meer voorlichting over de risico's van internationale missies en daartegen te nemen maatregelen en om meer aandacht voor situaties en gebeurtenissen die internationale vragen oproepen of juist extra waardering kunnen gebruiken, inclusief situaties en gebeurtenissen rond mensenrechten (p.12 e.v.).
    - Vanwege meer historische redenen wordt ook de relatie met Croydon en Gera voortgezet, waarbij de gemeente een beperkte en meer ceremoniële rol vervult (p. 22).

- Over het aangepaste afwegingskader: Wat hetzelfde blijft, is dat de gemeente vooraf en achteraf kijkt of de kosten opwegen tegen de extra kennis of beleidsresultaten. Wat anders wordt, is dat reizen of ontvangsten *buiten Europa* een extra afweging vergen, waarbij ook de mensenrechten-situatie wordt meegewogen. Naast het meewegen van de mensenrechtensituatie gaat het ook om

de algemene veiligheids- en gezondheidssituatie, het risico van bedrijfsspionage of dat het intellectueel eigendom van meereizende ondernemers onvoldoende beschermd blijkt.
Het college is zich ervan bewust dat dit criterium "binnen of buiten Europa " deels arbitrair is. Sommige landen **binnen** de EU liggen verder weg van Nederland dan sommige landen buiten de EU, met hogere reis- en milieukosten tot gevolg. En sommige landen binnen de EU hebben net als sommige landen buiten de EU ook te lijden onder uitholling van democratische waarden en mensenrechten. Toch stelt het college dit criterium voor. Want het gegeven blijft dat we met de EU een gemeenschap vormen waarin we samen optrekken en daarnaast draagt dit criterium eraan bij dat het afwegingskader ook praktisch hanteerbaar is.

1.3 *Door actielijnen te formuleren worden onze doelen direct ondersteund en geven we richting aan onze inzet.*

We kiezen voor vijf actielijnen waarmee we focus aanbrengen in onze inspanningen:
Actielijn 1: bevorderen buitenlandse handel, toerisme en investeringen;
Actielijn 2: bevorderen internationaal vestigingsklimaat;
Actielijn 3: samenwerken in de Euregio Rijn-Waal;
Actielijn 4: meer profiteren van EU-subsidies;
Actielijn 5: onderhouden relatie Croydon en Gera.

In de beleidsnotitie van 2016 was sprake van drie actielijnen en het voortzetten van de relatie met Croydon en Gera. Om praktische redenen presenteren we de acties in het vervolg langs vijf lijnen. De voormalige actielijn 'Euregio en EU-subsidies' splitsen we in tweeën en het onderhouden van de relatie met Croydon en Gera benoemen we nu ook als actielijn.

In de beleidsnotitie benoemen we per actielijn wat was voorgenomen, wat de resultaten zijn en welke vervolgacties we willen uitvoeren.

Kanttekeningen en risico's

1.1 *Door de focus op een beperkt aantal structurele relaties bestaat het risico dat andere potentieel succesvolle internationale samenwerkingsrelaties worden gemist.*

Dit is een reële kans. Echter, we verwachten uiteindelijk meer resultaat te boeken door het maken van bewuste keuzes en door in te zetten op de bestaande kansrijke relaties. Het beleid biedt daarnaast gelegenheid om op projectmatige of incidentele basis internationale relaties aan te knopen.

Participatie

Externe participatie vond plaats via de gesprekken met Buitenlandse Zaken en Amnesty International en vanuit de contacten binnen de Euregio Rijn-Waal.
Voor de evaluatie en herijking van de relatie met Wuhan is extern onderzoek uitgevoerd. In de periode van april t/m juni 2019 is een dwarsdoorsnede van alle betrokkenen en belanghebbenden benaderd om te vragen naar de ervaringen en aanbevelingen. Gesprekken werden gevoerd met 10 belanghebbende ondernemers en instellingen, naast 3 betrokken overheden (Rijk, provincie en gemeente) 2 organisaties waarmee de gemeente in de uitvoering nauw samenwerkt en The Economic Board. De aanbevelingen uit het onderzoek zijn opgenomen in bijlage 2 van de beleidsnotitie. Daarin lichten we ook toe hoe we

deze overnemen in het beleid; de intentie is dat we elke aanbeveling praktisch proberen toe te passen binnen de gegeven budgettaire kaders.

Financiën

De middelen voor de verschillende actielijnen worden gevonden binnen de bestaande budgetten en beleidsprogramma's.
Binnen het programma Vitale economie handhaaft de gemeente, net als in de vorige periode, een budget van ca. € 35.000, - voor actielijnen 1 en 2 samen, waarvan ca. € 10-15.000,- voor de relatie met Wuhan. In hetzelfde programma is ook een budget van € 27.000, - opgenomen voor het lidmaatschap van de Euregio Rijn-Waal (actielijn 3).

Binnen de andere programma's zijn geen aparte posten voor internationale betrekkingen en/of activiteiten gereserveerd. Dat wil niet zeggen dat er geen middelen zijn.
Budget en ambtelijke capaciteit wordt binnen de bestaande programma- en beleidsbudgetten vrijgemaakt als de betreffende portefeuillehouder en programmamanager vinden dat de kosten ervan leiden tot voldoende bijdrage aan de gemeentelijke beleidsdoelen, en als die beslissing past binnen het afwegingskader zoals dat in bijlage 1 van de beleidsnotitie is uitgewerkt.

Uitvoering

Eenmaal door de raad vastgesteld, biedt de notitie het kader om de internationale relaties en het vestigingsklimaat in de komende tijd verder te ontwikkelen. De doelstelling en beschreven focus bieden, samen met de vastgestelde actielijnen, het kader en de aanknopingspunten voor acties die het college en het ambtelijk apparaat wel (en niet) zullen oppakken. De looptijd van dit kader en de bijbehorende acties is vooralsnog onbepaald. Als de actualiteit daartoe aanleiding geeft kunnen wijzigingen worden voorgesteld.

Communicatie

Niet van toepassing

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad
- Notitie 'Beleid internationale betrekkingen'

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	530006

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 19 januari 2021, nummer: 530006;

gelet op artikel 147 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De notitie 'Beleid internationale betrekkingen' vast te stellen als kader voor Arnhems internationale beleid voor de komende jaren.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

Beleid internationale betrekkingen

GEMEENTE Arnhem

Arnhem, januari 2021

Inhoud

Beleid internationale betrekkingen 1

Samenvatting....4

Inleiding....6

Leeswijzer....6

H 1 Doelen en uitgangspunten: naast de baten ook oog voor (mogelijke) risico's en ongewenste situaties 7

Wat heeft het ons tot nu toe opgeleverd?....7

Hoe gaan we verder: vier uitgangspunten nader uitgewerkt....8

1. Selectief en pragmatisch....8

2. Internationale betrekkingen moeten bijdragen aan Arnhemse beleidsdoelen. 8

3. We agenderen, verbinden en faciliteren, maar zijn niet uitvoerend. 9

4. Samen sterk krijgt extra aandacht. 9

H 2 Actielijnen: Stand van zaken en resultaten 10

Actielijn 1: bevorderen buitenlandse handel, toerisme en investeringen 10

Resultaten afgelopen periode 10

Acties en kaders voor het vervolg 12

Actielijn 2: Bevorderen internationaal vestigingsklimaat 15

Resultaten afgelopen periode 15

Acties voor het vervolg 16

Actielijn 3 Samenwerken in de Euregio Rijn-Waal 17

Resultaten afgelopen periode 17

Acties voor het vervolg 18

Actielijn 4 meer profiteren van EU subsidies 20

Resultaten afgelopen periode 20

Acties voor het vervolg 21

Actielijn 5 Onderhouden relatie Croydon en Gera 22

Resultaten afgelopen periode 22

Acties voor het vervolg 22

Hoofdstuk 3 Middelen....22

Bijlage 1 Afwegingskader voor buitenlandse betrekkingen 23

Bijlage 2 Conclusies en adviezen extern onderzoek "Evaluatie 20 jaar relatie Wuhan-Arnhem" (BCI, Nijmegen, 2019) 25

Conclusies 25

Adviezen 26

Hoe wil de gemeente met deze adviezen aan de slag? agenderen, verbinden en stimuleren....27

Bijlage 3 Samenvatting kabinetsnota Nederland China, een nieuwe balans 28
Nederland-China: een nieuwe balans 28
Duurzame handel en investeringen 28
Waarden 29
Vrede, veiligheid en stabiliteit 29
Klimaat, grondstoffen en energie 29
Ontwikkelingssamenwerking 29
Samenwerking binnen Europa 29
Het multilaterale stelsel 30
Samenwerking binnen het Koninkrijk 30
Spelers in de bilaterale relatie met China en samenwerking binnen Nederland 30
Bijlage 4 Buitenlandse Zaken 31
Aanleiding en gespreksvragen 31
1. Hoe kijkt het rijk aan tegen de relatie met China? 31
2. Hoe ziet Den Haag de decentrale relaties met China zoals die van Arnhem met Wuhan? 32
3. Hoe stelt de rijksoverheid de mensenrechten aan de orde? 32
4. Welke afweging of criteria zijn leidend bij deze aanpak? En waar loopt men tegenaan? 33
5. Welke vertaling zou vanuit dit rijksbeleid nuttig en toepasselijk kunnen zijn voor bestuurders van de gemeente in hun relatie met Wuhan? 33
Bijlage 5 Amnesty International 34
Samenvatting 34
Conclusie: probeer verschil te maken 34
Bijlage 6: Tekst MOU ON TRADE, ECONOMIC and AGRICULTURAL DEVELOPMENT, 2019 35
Bijlage 7 Goed gastheerschap 37
Bijlage 8: Monitor voor enkele internationale gegevens 38
Bijlage 9 Bronnenlijst 40

Samenvatting

De 'basis' reden waarom de gemeente internationale betrekkingen onderhoudt blijft dat Arnhem en de regio er baat en belang bij hebben. De gemeente ziet de betrekkingen als 'middel' en wil dat ze bijdragen aan één of meer beleidsdoelen. De inhoud (of 'scope') varieert dus en dat blijft zo: soms gaat het vooral over economie, maar een andere keer staat het duurzaamheidsbeleid centraal, of ons mobiliteitsbeleid en de (internationale) bereikbaarheid, of het opvangbeleid van mensen met een vluchtelingenstatus. De directe 'opbrengsten' kunnen ook wisselen: soms is het motief van een bezoek de relatie of het netwerk goed te houden, een volgende gelegenheid gaat het specifiek om kennisverwerving of het delen van ervaring en "best practices" en soms gaat het om het verwerven van een Europese subsidie of het uitvoeren van een concreet samenwerkingsproject. De rode draad in het beleid is dat de gemeente wil dat internationale betrekkingen bijdragen aan één of meer doelen in de gemeentelijke beleidsprogramma's. Zoals bijvoorbeeld extra omzet en banen. Of meer en betere voorzieningen op het gebied van cultuur, welzijn, duurzaamheid of een ander beleidsterrein.

Veel van de doelen en uitgangspunten uit het vorige beleidskader, vastgesteld in 2016, zijn in praktijk gebracht en hebben tot positieve resultaten geleid. Het gaat om verschillende soorten resultaten, zoals extra beleidskennis voor onszelf of marktkennis en contacten voor ondernemers uit onze regio en extra opdrachten die -kijkend naar de 20-jarige relatie met Wuhan- optellen tot enkele miljoenen Euro's en tientallen arbeidsplaatsen. Daarnaast gaat het om resultaten als een betere presentatie van ons internationale vestigingsklimaat, versterking van de aandacht voor internationale werknemers, "ons" World Trade Centre en de Rivers International School, een verdieping van de relatie met steden in ons Euregiogebied en voor tientallen miljoenen extra middelen en beleidsresultaten in Europese projecten op het gebied van o.a. duurzaamheid, economie en mobiliteit.

Tegelijk leert de ervaring in afgelopen jaren dat het noodzakelijk blijft om een scherpe focus te houden en selectief te zijn. Er komen bijna dagelijks vele "kansen" en mogelijkheden langs om internationale relaties aan te gaan ook in het kader van Europese projecten. Het kost te veel tijd en geld om die allemaal goed te verkennen, uit te laten groeien en er de vruchten van te plukken.

De gemeente handhaaft de keuze om voor de structurele internationale relaties voort te bouwen op de bestaande relaties, te weten die met zusterstad Wuhan en de Euregio Rijn- Waal naast de meer ceremoniële band met Croydon en Gera. Naast de structurele relaties blijven ook internationale projecten en buitenlandse bezoeken mogelijk en wenselijk om onze gemeentelijke beleidsdoelen te halen.

De uitwerking van het beleid vindt plaats in vijf actielijnen:1. bevorderen buitenlandse handel, toerisme en investeringen 2. bevorderen internationaal vestigingsklimaat 3. samenwerken in de Euregio Rijn Waal 4. meer profiteren van Europese subsidies 5. onderhouden relatie Croydon en Gera.

De volgende passages vatten het beleid en de aanpassingen in zeven punten samen:

1. om de juiste keuzes te maken voor internationale betrekkingen gaat de gemeente als onderdeel van deze herijking een explicieter afwegingskader hanteren als hulpmiddel. De meerwaarde voor Arnhem blijft voorop staan als criterium om wel of niet op reis te gaan. Maar reizen buiten Europa vergen vanaf nu een extra afweging, waarbij de mensenrechtensituatie integraal wordt meegewogen. Het volgende punt sluit hier op aan.
2. naast de positieve effecten geeft de gemeente ook de risico's en mogelijke nadelen van internationale betrekkingen bewust een plek in haar beleid. Naast het meewegen van de

mensenrechtensituatie gaat het bijvoorbeeld ook om het risico van bedrijfsspionage of dat het intellectueel eigendom van meereizende ondernemers onvoldoende beschermd blijkt. Het meewegen en aandacht vragen voor deze risico's en situaties wordt explicieter een onderdeel van het beleid voor internationale betrekkingen.

3. extra aandacht voor rol van de regio. De gemeente gaat er in de regio Arnhem Nijmegen en binnen The Economic Board voor pleiten om meer aandacht te besteden aan onze Internationale relaties en profilering. De versterkte regionale samenwerking Regio Arnhem Nijmegen gaat zich, mede door onze inbreng, naast Europa (Brussel) meer richten op de versterking van de relatie met Noordrijn Westfalen en de gemeente zal dat stimuleren. In onze gesprekken met The Economic Board willen we de komende periode meer aandacht vragen voor de voorzieningen voor buitenlandse kenniswerkers ('expats') en voor de lokale en regionale 'parels' met grote groei- en exportpotentie, (ook) door hen in de eigen regio een goed podium te bieden om hun innovatieve producten en diensten te laten zien.
4. Voor de samenwerking in de Euregio Rijn-Waal zal de gemeente in de komende periode een agenda met vijf speerpuntonderwerpen hanteren en de bestuurlijke en ambtelijke betrokkenheid verder intensiveren. Naast het onderhouden van de goede overheid-overheidrelatie en het delen van kennis en 'best practices' zal de inspanning van de gemeente gericht zijn op samenwerkingsprojecten die voor de ondernemers en inwoners aan beide zijden van de grens zichtbaar effect hebben. De gemeente ziet daarnaast ook een rol voor de versterkte regio-organisatie Arnhem-Nijmegen en zal daar op inspelen, zoals in het vorige punt werd toegelicht.
5. Ook het beleid voor het aantrekken van Europese subsidies en deelnemen in Europese projecten wordt aangepast. De gemeente heeft met een EU impactscan een proces gestart om na te gaan of en hoe ze nog beter kan inspelen op Europese projecten en regelingen. In de komende periode zullen de resultaten hiervan worden besproken en verwerkt in de verschillende gemeentelijke beleidsprogramma's.
6. In de jumelagerelatie met de steden Croydon en Gera vervult de gemeente een beperkte, vooral ceremoniële rol en dit blijft zo. Scholen en instellingen weten elkaar via internet te vinden en ook de gemeente neemt incidenteel initiatief om de banden aan te halen, bijvoorbeeld bij de jaarlijkse herdenking van de slag om Arnhem.
7. De middelen voor de verschillende actielijnen worden gevonden binnen de bestaande budgetten en beleidsprogramma's.

Inleiding

Voor u ligt de gecombineerde evaluatie en herijking van het Arnhemse beleid voor internationale betrekkingen. Naast het gevoerde beleid en de resultaten, stelt deze notitie ook de kaders voor de komende periode vast.

Op het moment van dit schrijven is vanwege de COVID-19 crisis nog onzeker hoe en hoe snel de internationale betrekkingen wereldwijd weer opgepakt zullen worden. Er zijn ook nog volop (internationale) reisbeperkingen van kracht.

Zeker is wel dat we deel uit zullen blijven maken van een internationale samenleving. We willen daarin als gemeente onze positie blijven innemen vanuit bewust gekozen uitgangspunten en doelen. Deze notitie vormt daarvoor ons kader.

De aanleiding voor deze notitie lag ook in een toezegging aan de gemeenteraad van Arnhem. De vorige beleidsnotitie, notitie "Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief" is in januari 2016 vastgesteld door de gemeenteraad. De notitie gold als beleidskader voor Arnhems internationale beleid tot 2020. Met de voorliggende notitie wil de gemeente stil staan bij de resultaten en vorderingen tot nu toe. En vanuit die kennis en ervaring beschrijven we ook de kaders voor de komende periode. Daarmee biedt de notitie zowel een evaluatie als een herijking.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 kijkt naar het internationale beleid op het niveau van de doelen en uitgangspunten. Eerst volgt een 'evaluatie': U vindt in een apart kader "Voornemens 2016" kort beschreven welke doelen en uitgangspunten de gemeente in 2016 hanteerde. In de hoofdtekst daarnaast wordt beschreven wat de vorderingen en ervaringen zijn geweest ten opzichte van deze doelen. Dit is het evaluatiedeel van het hoofdstuk. Daarna volgt de vooruitblik: welke doelen en uitgangspunten wil de gemeente de komende periode hanteren? Dit is het herijkingsdeel van het hoofdstuk, het beschrijft de doelen en uitgangspunten van het beleid voor de komende periode.
In hoofdstuk 2 vindt u een beschrijving van het internationale beleid op het niveau van de actielijnen waarin het beleid verder uitgewerkt is. Ook daar geven we eerst de aansluiting op de "Voornemens 2016" en de bereikte resultaten. Aansluitend volgt per actielijn welke vervolgacties de gemeente in de komende periode wil uitvoeren.
Hoofdstuk 3 gaat in op de manier waarop de gemeente middelen inzet voor internationale betrekkingen.
In de bijlagen is meer uitgewerkte informatie opgenomen over het beleid dat de gemeente wil voeren en de informatie waarop het beleid is gebaseerd.

H 1 Doelen en uitgangspunten: naast de baten ook oog voor (mogelijke) risico's en ongewenste situaties

Wat heeft het ons tot nu toe opgeleverd?

Uit extern onderzoek[1] en eigen ervaringen blijkt dat veel van de doelen en uitgangspunten uit het beleidskader 2016 ook in praktijk zijn gebracht en tot resultaat hebben geleid. Dit wordt in hoofdstuk 2 bij de actielijnen nog nader toegelicht. Het gaat onder meer om actielijn 1, met de handelsmissies naar Wuhan die onze bedrijven verdieping van marktkennis opleveren en ook extra opdrachten, naast ervaring uit eerste hand voor onze regio hoe China zich ontwikkelt en vorm geeft aan o.a. de 'nieuwe zijderoute'. We zien ook verdieping van de bestuurlijke relatie met grote Duitse en Nederlandse buursteden in ons Euregio grensgebied (actielijn 3) en voor tientallen miljoenen extra middelen en beleidsresultaten op het gebied van o.a. duurzaamheid, economie en mobiliteit in Europese projecten (actielijn 4).

Voornemens 2016

Het beleidskader 2016 beschreef als doel: "Opbloei van de stad en regio". Bijvoorbeeld in groei van het aantal banen, het culturele klimaat of andere doelen die de gemeente nastreeft. Belangrijk uitgangspunt was: Internationale betrekkingen zijn een middel. We willen er meerwaarde mee leveren voor de verschillende beleidsdoelen die Arnhem c.q. de regio nastreeft. De andere uitgangspunten waren: pragmatische insteek (uitbouwen wat al loopt), agenderen/verbinden/faciliteren (en niet doen wat anderen kunnen) en "samen sterk"; de stad en regio als gebied met de partners waarvoor en waarmee we actief zijn.

Tegelijk leert de ervaring in afgelopen jaren dat (veranderende) internationale betrekkingen en handelsmissies ook gepaard gaan met risico's, vragen en mogelijke nadelige effecten. Voorbeelden:

- De COVID -19 crisis maakt duidelijk dat afhankelijkheid van internationale toeleveringsketens ook leidt tot kwetsbaarheid
- Een bedrijf met unieke technologie kan dankzij een aantrekkelijk buitenlands bod "opgekocht" worden en verplaatst naar buiten de regio, intellectueel eigendom of handelsnamen kunnen onvoldoende beschermd blijken en verloren raken.
- Of een bedrijf vestigt zich hier dankzij een geslaagde internationale missie vanuit het buitenland, en blijkt dan (ook) een concurrent van reeds gevestigde andere bedrijven. Of de arbeidsinspectie ziet aanleiding voor onderzoek.
- Ook worden regelmatig vraagtekens gezet wanneer de gemeente of bedrijven en instellingen uit de regio op reis gaan naar landen die negatief in het nieuws zijn vanwege de mensenrechtensituatie.

De gemeente is zich hiervan steeds al bewust geweest. Maar door de ervaring uit de laatste jaren en voor deze nota geraadpleegde bronnen[2] willen we deze zaken in de komende periode explicieter aan de orde stellen. Ze worden onderdeel van het afwegingskader voor onze internationale betrekkingen; de uitgangspunten daarvoor volgen hierna. In bijlage 1 is het afwegingskader zelf opgenomen.

---

[1] *" Evaluatie 20 jarige relatie Arnhem- Wuhan", Buck Consultants International, Nijmegen, 2019, conclusies en advies bijgevoegd, bijlage 2*

[2] *geraadpleegde bronnen zijn:*

1. *extern onderzoek onder belanghebbende bedrijven en instellingen en samenwerkende partners als OOSTNL, provincie en economic board. (" Evaluatie 20 jarige relatie Arnhem- Wuhan", Buck Consultants International, Nijmegen, 2019, conclusies en advies bijgevoegd, bijlage 2)*
2. *Kabinetsnota China NL een nieuwe balans (samenvatting bijgevoegd, bijlage 3)*
3. *Buitenlandse Zaken (bijlage 4)*
4. *Amnesty International (bijlage 5)*

Hoe gaan we verder: vier uitgangspunten nader uitgewerkt

Het doel van internationale betrekkingen blijft voor de gemeente dat Arnhem c.q. de regio er baat en belang bij heeft. soms gaat het vooral over economie, maar een andere keer staat het duurzaamheidsbeleid centraal, of ons mobiliteitsbeleid en de (internationale) bereikbaarheid, of het opvangbeleid van mensen met een vluchtelingenstatus. De directe 'opbrengsten' kunnen ook wisselen: soms is het motief van een bezoek de relatie of het netwerk goed te houden, een volgende gelegenheid gaat het specifiek om kennisverwerving of het delen van ervaring en "best practices" en soms gaat het om het verwerven van een Europese subsidie of het uitvoeren van een concreet samenwerkingsproject. De rode draad in het beleid is dat de gemeente wil dat internationale betrekkingen bijdragen aan één of meer doelen in de gemeentelijke beleidsprogramma's. Zoals bijvoorbeeld extra omzet en banen. Of meer en betere voorzieningen op het gebied van cultuur, welzijn, duurzaamheid of een ander beleidsterrein.

Een aantal uitgangspunten gaf richting aan het beleid zoals dat in 2016 is vastgesteld. Deze blijven ook in de toekomst van toepassing. Ze worden hierna beschreven, inclusief de aanpassingen.

1. Selectief en pragmatisch. Dit blijft zo. Het gaat om praktisch resultaten. Arnhem kan met haar (beperkte) middelen meer effect sorteren door niet teveel buitenlandse relaties te willen aangaan, maar selectief te zijn. Er ging in de afgelopen periode - uiteraard met uitzondering van de corona lockdown - bijna geen maand voorbij of de burgemeester dan wel het college of de ambtelijke staf krijgt het verzoek een buitenlandse delegatie te ontvangen, of een buitenlands congres te bezoeken of een project in te dienen voor een Europese subsidieregeling. In een aantal gevallen ging het ook om een vraag voor een nieuwe (zuster-) stadsrelatie, voor structurele ontmoetingen en kennisuitwisseling. Het college wil hierin selectief blijven: beter een paar dingen goed, dan meer dingen half. We zijn ook selectief in de zin dat we de samenwerking met internationaal actieve (regionale) partners actief blijven opzoeken en niet (ook) doen wat bijvoorbeeld de provincie Gelderland en de regionale ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL al doen om internationale relaties en kennisuitwisseling of projecten te ondersteunen, In de praktijk is gebleken dat er behoefte is aan een meer uitgewerkt en zoveel mogelijk objectief afwegingskader. De gemeente gaat in de komende periode ervaring opdoen met het afwegingskader zoals dat in bijlage 1 wordt beschreven.

2. Internationale betrekkingen moeten bijdragen aan Arnhemse beleidsdoelen. Dit blijft zo, net als het feit dat we ook doelen in en met de regio willen bereiken. De betrekkingen zijn dus middel en geen doel; we halen iets op dat we moeilijker kunnen bereiken zonder het internationale contact: bijvoorbeeld samenwerking voor een (Europese) subsidie, buitenlandse marktkennis of interesse van mogelijke investeerders.
En we komen brengen wat ergens anders mist, ons onderscheidende aanbod van kennis of producten en diensten uit de stad en regio.
Het college en de portefeuillehouders zetten elk in meerdere of mindere mate de voor hen beschikbare beleidscapaciteit en/of budgetten in voor internationale relaties of projecten. Dat doen ze steeds om Arnhemse beleidsdoelen en resultaten te behalen die zonder deze relaties minder goed of snel behaald lijken te kunnen worden. De beoordeling of een internationale reis of project deze meeropbrengst biedt of dat we beter 'binnen de gemeente" of "binnen Nederland" kunnen blijven kan van geval tot geval anders uitpakken. De gemeente kiest ervoor om een aantal criteria voor te schrijven, maar wel - conform de gekozen organisatieprincipes - de beslissing zo laag mogelijk in de organisatie te leggen. De verplichte afweging vooraf en evaluatie achteraf richt zich dan op vragen als: welk nuttig resultaat voor Arnhem is beoogd en bereikt? Welke kosten zijn er voor geraamd en

gebruikt om dit resultaat te bereiken? Daarnaast blijft maatwerk per geval nodig. Het nader uitgewerkte afwegingskader (bijlage 1) kan hier de komende periode bij helpen.

3. We agenderen, verbinden en faciliteren, maar zijn niet uitvoerend.

Dit blijft zo en onze scope wordt iets breder. We blijven ondersteunen in relaties waar vanwege cultuurverschillen met andere landen onze overheidsrol belangrijk is, omdat onze bedrijven en instellingen dan een betere ingang krijgen. Maar we gaan nog steeds niet op de stoel van de ondernemer of instelling zitten of doen wat zij zelf kunnen. We gaan ook niet op de stoel van de bedrijfsadviseurs of specialisten intellectueel eigendom zitten die hen kunnen adviseren en we kiezen geen partij tussen de nieuwe ondernemer die zich hier vestigt of de reeds gevestigde in onze regio; die keuze is aan de klant en de markt.[3]
Passend bij onze rol kiezen we er wél voor om naast de mogelijke opbrengsten en positieve aspecten ook alert te zijn op en aandacht te (blijven) vragen voor de risico's en mogelijke negatieve effecten en voor ongewenste situaties in het land van bestemming, inclusief de mensenrechtensituatie.

4. Samen sterk krijgt extra aandacht.

Arnhem kiest de 'stad en regio' als gebied waarvóór we actief zijn én als gebied waarin we de samenwerkingspartners zoeken waarméé we actief zijn; de bedrijven, (kennis-)instellingen en overheden in onze stad en regio. Reden daarvoor is ook welbegrepen eigenbelang: als we daardoor extra beleidskennis of -resultaten en voorzieningen in onze regio kunnen krijgen is dat ook voor Arnhemmers winst én als we kunnen samenwerken, krijgen we meer voor elkaar. Schaalniveau en omvang spelen mee, zeker ook internationaal; een lobby of delegatie vanuit ons samen met de provincie Gelderland (= ca. 2 mln. inwoners) of met de stedelijke regio (+ 700.000 inwoners) krijgt meer voor elkaar dan een stad met ca. 160.000 inwoners.

Dit uitgangspunt geven we extra aandacht in de komende periode. We gaven hierboven al aan zoveel mogelijk aan te zullen sluiten op acties en expertise van de provincie Gelderland en instanties als OOSTNL. Maar het 'samen (internationaal) sterk' zal ook meer aandacht krijgen in onze samenwerking met The Economic Board (TEB) en in het versterkte regionale samenwerkingsverband Arnhem Nijmegen. Bij de gesprekken met TEB zal het logischerwijze vooral om economische onderwerpen en prioriteiten gaan, zoals voldoende voorzieningen voor buitenlandse kenniswerkers (ook wel 'expats') en voldoende aandacht om lokale en regionale 'parels' met een groot innovatie- en exportpotentieel te behouden voor de regio. Dit wordt verderop toegelicht in hoofdstuk 2 actielijn 2.
De scope van onze inzet in het samenwerkingsverband regio Arnhem Nijmegen en in het samenwerkingsverband van de Euregio Rijn- waal reikt verder. De gemeente ziet vanuit meerdere gemeentelijke beleidsprogramma's aanknopingspunten voor versterking van de relatie met onze Duitse buren en wil die in beide samenwerkingsverbanden de komende periode meer onder de aandacht brengen en benutten. Dit wordt nader beschreven in Hoofdstuk 2, actielijn 3.

[3] Uiteraard zolang beide zich houden aan onze Nederlandse wet en regelgeving; de gemeente heeft net als een aantal andere instanties een handhavende taak en die zullen we ook blijven uitvoeren.

H 2 Actielijnen: Stand van zaken en resultaten

Dit deel van de notitie beschrijft de resultaten uit voorgaande periode en de voorgenomen acties rond de 5 "actielijnen" die onderdeel zijn van het beleid voor internationale betrekkingen[4]: 1. bevorderen buitenlandse handel, toerisme en investeringen 2. bevorderen internationaal vestigingsklimaat 3. samenwerken in de Euregio Rijn-Waal 4. meer profiteren van Europese subsidies 5. Onderhouden relatie Croydon en Gera.
Per actielijn volgt wat was voorgenomen, wat de resultaten zijn en welke vervolgacties de gemeente wil uitvoeren.

Actielijn 1: bevorderen buitenlandse handel, toerisme en investeringen

Voornemens 2016:
proactief onderhouden van **2 internationale (handels-)relaties,** die naar Noordrijn-Westfalen (NRW) en Wuhan. Daarbij onderwerpen en thema's verkennen waarop de gemeente of Arnhemse en regionale ondernemers en instellingen kansen zien zich te onderscheiden; energie en milieutechnologie, de creatieve en toeristische sector, zakelijke dienstverlening, maar ook Health en sport (Papendal, Vitesse). **Delegaties uit de rest van de wereld gastvrij ontvangen,** voor zover daar voor Arnhem ook zakelijke doelen mee gediend zijn. **Maatwerk ontwikkelen voor de gastvrije ontvangst,** passend bij de cultuur van het bezoekende land en bij wat Arnhem onderscheidend maakt. Warme **overheid-overheidsrelaties** met Wuhan en steden in NRW, **samenwerking** met provincie en ondersteunende organisaties (OOSTNL, NBSO, NFIA)

Resultaten afgelopen periode

Noordrijn-Westfalen, Euregio Rijn-Waal
In de beleidspraktijk legt de gemeente bij het contact met Noordrijn-Westfalen het accent op de relaties binnen de Euregio; hier wordt verderop in de tekst bij actielijn 3 apart aandacht aan geschonken. Kortheidshalve wordt daar naar verwezen.
Wuhan: In 2019 heeft de gemeente opdracht gegeven voor een extern evaluatieonderzoek[5]. De samenvatting uit het onderzoek is als bijlage 2 opgenomen bij deze notitie. Enkele conclusies: ondernemers en instellingen waarderen de rol van de gemeente, de extra opbrengsten voor ondernemers zijn lastig concreet te krijgen, maar met 'enkele miljoenen aan extra omzet' en een aantal nieuwe - nu overigens nog kleine - bedrijfsvestigingen in onze regio zijn de opbrengsten een veelvoud van de kosten die we maken. De deelnemers waarderen daarnaast vooral ook de meer kwalitatieve resultaten als 'meer inzicht in de markt' en het leggen van contacten, het openen van belangrijke deuren, en (als bijproduct) het beter leren kennen van andere ondernemers en instellingen uit de regio Arnhem. Ondanks dat de onderzoekers ook negatieve aspecten signaleren, daarover straks meer, is hun advies de relatie nog zeker de komende jaren voort te zetten.

---

[4] Deze indeling in 5 actielijnen wijkt af van die in het vorige beleidskader (2016), met daarin 3 actielijnen en de jumelage banden met Croydon en Gera. Omdat in de uitvoering een andere indeling handiger bleek is de voormalige actielijn "Euregio en EU subsidies" gesplitst in 2 lijnen en wordt het onderhouden van de relatie met Croydon en Gera ook als actielijn meegenomen.
6 " Evaluatie 20 jarige relatie Arnhem- Wuhan", Buck Consultants International, Nijmegen, 2019, conclusies en advies bijgevoegd, bijlage 2

- De gemeente vierde in juni 2019 het twintigjarige bestaan van de zusterstadrelatie en ontving daarvoor een delegatie uit Wuhan. Tijdens de bijeenkomst werd een nieuwe intentieovereenkomst gesloten om de samenwerking voort te zetten op onderwerpen die ook voor onze stad en regio relevant zijn, zoals de kansen voor waterstof- en batterij-elektrische energiesystemen en de nieuwe handels- en exportmogelijkheden naar Wuhan via de goederenrailverbinding met onze Euregio c.q. Duisburg. (bijlage 6). Aanvullend bleek tijdens een bezoek in december 2019 vanuit Wuhan ook belangstelling om meer samen te werken op Cultuur, o.a. met onze Hogeschool voor de Kunsten ArtEZ.
- De recente coronacrisis maakt duidelijk dat ontwikkelingen in Wuhan en China via allerlei internationale leveranciers en relaties ook gevolgen hebben in Europa en andere werelddelen. De gemeente heeft in januari 2020 via een brief aan het bestuur van Wuhan laten weten dat zij begaan is met de situatie en de mensen en bedrijven die het aangaat. En op 3 maart 2020 werd een speciale bijeenkomst in onze regio georganiseerd met ArtEZ. Het bestuur van Wuhan heeft dit erg op prijs gesteld en op haar beurt ook haar medeleven betuigd en hun ervaringslessen gedeeld toen wij volop te maken kregen met de gevolgen van Covid-19.
- ***Samenwerking met OOSTNL en NFIA, onder meer op de Brexit***
  In opdracht van de provincies Gelderland, Overijssel en het ministerie van Economische Zaken en Klimaat is OOSTNL de organisatie die in ons landsdeel en dus (ook) in onze regio de buitenlandse investeringen aanmoedigt. OOSTNL werkt op haar beurt weer nauw samen met het landelijke NFIA; het Netherlands Foreign Investment Institute. De gemeente heeft een regionaal acquisitieoverleg opgezet waaraan ook OOSTNL deelneemt. In de afgelopen periode is ook aandacht geschonken aan de Brexit. OOSTNL heeft aparte capaciteit vrijgemaakt op de Brexit en heeft in de afgelopen periode vooral 'gezaaid'. Daar waar OOSTNL een (internationale) partij met belangstelling voor onze regio op het spoor komt, pakt de gemeente haar rol om waar nodig te helpen de vestigingsvoordelen in kaart te brengen en een warm welkom uit te stralen (zie ook 'gastvrijheid'). Daarnaast houdt OOSTNL nu 5 à 6 keer per jaar de zgn. Export cafés in het WTC Arnhem Nijmegen; hier krijgen geïnteresseerde ondernemers informatie over de mogelijkheden hun export naar landen als Duitsland, Amerika of China te vergroten.
- ***Gastvrijheid.*** Er is een apart team hospitality ingericht, dat mee kan denken over onze gemeentelijke hospitality in bredere zin. Zij hebben ook meegedacht en geholpen over de ontvangst en viering van het 20 jarige bestaan van onze relatie met Wuhan in 2019. In lijn met de uitgangspunten van ons beleid is deze mijlpaal gevierd met een brede vertegenwoordiging en presentatiemogelijkheid voor de regionale instellingen en ondernemingen met wie we de relatie inhoud geven. In het programma was veel aandacht voor de door ons gewenste coproductie van beleid tussen overheid, ondernemers, onderzoekers/opleiders en inwoners, naast ruimte voor ceremonie en ontspanning, o.a. tijdens het promotiebezoek en diner in het Nederlands Openlucht Museum.
  De gemeente had zich ook voorgenomen zakelijke bezoeken uit andere landen gastvrij te ontvangen, en dat is ook een aantal keren gebeurd, o.a. voor delegaties uit Turkije, Japan, Taiwan en Marokko.

Geopolitieke ontwikkelingen

Naast de voorgaande selectie van resultaten kenmerkte de afgelopen periode zich ook door de wereldwijde COVID-19 uitbraak en opvolgende crisis en een aantal grotere geopolitieke ontwikkelingen. Zonder volledig te zijn leidde dit tot spanningen en verschuivende verhoudingen tussen o.a. China, Europa, Amerika, Turkije en Saoedi Arabië, waarbij de strijdpunten variëren van veiligheid en gezondheid tot handelsoverschotten en eerlijke concurrentieverhoudingen, milieu- en mensenrechtenkwesties of regelrechte oorlogen.

De gemeente beseft - en heeft in 2019 uitgebreid herdacht- dat we hier in Nederland elke dag dankbaar mogen zijn dat we in vrede in vrijheid kunnen leven, nu al meer dan 75 jaar, mede dankzij internationale hulp en samenwerking op allerlei niveaus.
Maar zowel op Nederlandse schaal als binnen de regio is er tegelijk ook meer aandacht gekomen voor de risicovolle kant van de internationale betrekkingen en hoe we daar mee om moeten gaan. Op pagina 7 van deze notitie noemden we al voorbeelden waar onze stad en regio mee te maken (kunnen) krijgen; verstoring van internationale toeleveringsketens, overname resp. vertrek van bedrijven, verlies van intellectueel eigendom, oneerlijke concurrentie en bezoek aan of uit landen die negatief in het nieuws zijn over mensenrechten.
De gemeente wilde deze aspecten expliciet meenemen bij de herijking van het beleid. Dit is gebeurd door te onderzoeken en mee te wegen hoe het rijk hier mee om gaat en door aanvullende gesprekken met Amnesty International en ambtelijke specialisten van het ministerie van Buitenlandse Zaken. De conclusies vindt u verwerkt in de volgende paragraaf over acties en kaders voor het vervolg en in een nader uitgewerkt afwegingskader voor het aangaan van buitenlandse betrekkingen, geldig voor alle actielijnen binnen deze nota (bijlage 1).

Acties en kaders voor het vervolg

Noordrijn-Westfalen, Euregio Rijn-Waal De gemeente ontwikkelt een agenda en plan van aanpak. Meer hierover in actielijn 3, over de Euregio Rijn Waal.

Wuhan. De gemeente wil de relatie met Wuhan de komende periode voortzetten met ongeveer dezelfde intensiteit en doelen. Wel passen we de voorbereiding en uitvoering van de zusterstad-bezoeken aan, net als die van andere buitenlandse reizen.

Ministerie van Buitenlandse zaken: *China is zo groot dat ook de centrale overheid maar een beperkt deel van het land kan bestrijken met haar aanwezigheid. Contacten van gemeenten en provincies met hun evenknie geven een bredere spreiding in dat land. En ook op decentraal niveau geldt: het land biedt veel economische kansen en zonder de relatie en aanwezigheid van bijvoorbeeld de burgemeester en de wethouder komen bedrijven minder goed binnen om zaken te doen.*
En als het gaat om risico's zoals bijv, spionage: "Net als Nederland kan Arnhem er voor kiezen hier bewuster mee om te gaan en haar bedrijven uitnodigen hetzelfde te doen".
Amnesty international: *" Amnesty is niet geneigd om vanuit het perspectief van de mensenrechten te adviseren dat Arnhem met de relatie met Wuhan moet stoppen. " … als de relatie er is, benut die dan om verschil te maken, probeer verbetering te bereiken in de mensenrechtensituatie". "Het gaat niet om de confrontatie of het thuispubliek, het gaat er om verschil te maken".*

Voor de motivatie verwijzen we naar de hiervoor al aangehaalde positieve externe evaluatie en resultaten uit de afgelopen periode (BCI, 2019) - samengevat in bijlage 2- en we sluiten aan op de adviezen van het kabinet, het ministerie van Buitenlandse Zaken en Amnesty International (bijlagen 3, 4 en 5). Samengevat laten deze geraadpleegde bronnen de keuze aan de gemeente om de relatie met Wuhan wel of niet voort te zetten. Maar ze zien ook kansen en doen suggesties om de relatie positief in te vullen. Ter illustratie zijn in bijgaand kader enkele zinnen uit bijlage 4 en 5 opgenomen, waar we verslag doen over gesprekken met het Ministerie van Buitenlandse Zaken en met Amnesty International.
De gemeente gebruikt de externe evaluatie, de kabinetsvisie en de

gesprekken met Buitenlandse Zaken en Amnesty international om de voorbereiding en uitvoering van haar buitenlandse bezoeken en de bezoeken aan onze zusterstad aan te passen.
De gemeente gaat in lijn met de externe evaluatie (BCI, 2019, bijlage 2):

- binnen de regio en onze ondernemerscontacten regelmatiger aandacht vragen voor de kansen in China/Wuhan, vooral in themagerichte missies zoals bijvoorbeeld een "waterstofmissie" met elkaar aanvullende deelnemers
- met de provincie en de regionale ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL en andere partners regelmatiger communiceren over de successen uit de handelsmissies
- op landelijk niveau meer aandacht vragen en besteden aan uitwisseling van informatie en ervaringen tussen de verschillende overheden die een band met China onderhouden

Verder zullen we in de voorbereiding meer aandacht hebben voor de volgende onderwerpen:

1. voorlichting over maatregelen tegen de eventuele ongewenste effecten en risico's van internationale handelsmissies. Dit is in lijn met de geraadpleegde bronnen en adviezen zoals de kabinetsnota en de adviezen van Buitenlandse zaken, zie bijlage 3 en 4.
2. gebeurtenissen en situaties in Arnhem en/of de gaststad die (internationaal) vragen en kritiek oproepen of juist positieve aandacht verdienen, inclusief gebeurtenissen en situaties rond mensenrechten. Mensenrechten worden op deze wijze onderdeel van het afwegingskader voor alle buitenlandse betrekkingen. In bijlage 1 is dit afwegingskader verder uitgewerkt.

Geen voornemens om nieuwe structurele banden aan te gaan met andere steden of regio's
Binnen deze actielijn zou ook te overwegen zijn om het aantal structurele buitenlandse relaties verder uit te breiden. Vanwege de gekozen beleidskaders is de afgelopen periode geen onderzoek gedaan naar 'andere buitenlandse regio's of steden' om eventueel een structurele relatie mee aan te gaan. Wel zijn in de afgelopen periode vier kandidaat-landen naar voren gekomen; enerzijds Turkije en Marokko, omdat delen van onze stadsbevolking daar banden mee hebben, en anderzijds Japan en Taiwan, vanwege de ontvangen delegaties met belangstelling voor onze innovatieve bedrijven en instellingen op het terrein van Energie- en Milieutechnologie.

De gemeente handhaaft de keuze om niet meer dan twee actieve structurele buitenlandse relaties te willen onderhouden met een gebied of stad. [6]
De gemeente ervaart in de bestaande twee relaties (Euregio Rijn-Waal en Wuhan) een meerwaarde voor haar eigen bestuurlijke rol en ziet ook de toegevoegde waarde voor de stad en regio terugkomen in de resultaten.
De redenen om het aantal structurele relatie niet uit te breiden zijn vergelijkbaar met die in de voorgaande periode:

1. Hiervoor zou een meerjarige extra inspanning nodig zijn en extra budget dat ten koste gaat van andere gemeentelijke taken. Dit wordt niet wenselijk geacht.
2. Als de inspanning gedaan zou worden, dan is het nog langere tijd de vraag of deze succesvol zou zijn. Dit hangt af van de 'juiste' keuze voor aanvullende landen en steden en het vinden van de thema's waarop niet alleen onze ondernemers en instellingen zaken willen doen, maar ook de partners in het andere gebied of regio. Dat maakt het een langjarig en onzeker proces waar de gemeente niet voor kiest.

[6] Daarnaast houdt de gemeente een beperkte meer ceremoniële rol in de relatie met de steden Croydon en Gera, zie actielijn 5

Samenwerking met regionale partners, gastvrije gemeente
De samenwerking met regionale partners en organisaties als OOSTNL wordt voortgezet zoals in de voorgaande periode.

Als referentie voor de aanpak is in bijlage 7 de geactualiseerde maar verder ongewijzigde tekst over gastvrijheid opgenomen uit de vorige nota internationaal.

Spelregel blijft dat de kosten van ontvangst moeten opwegen tegen de verwachte baten in de beleidsprogramma's. Om de afweging zuiver te houden heeft het betreffende programma ook de leiding in de samenstelling van het ontvangstprogramma en betaalt daarvoor het kostenaandeel van de gemeente. Ook de (regio-) partners kunnen bijdragen aan het programma en de kosten daarvan; zo ging het in de praktijk tot nu toe ook.
Aanvullend wordt ook de actuele situatie voor wat betreft veiligheid en mensenrechten meegewogen bij beslissingen over de ontvangst van delegaties; in bijlage 1 is dit uitgewerkt.

Actielijn 2: Bevorderen internationaal vestigingsklimaat

Voornemens 2016: voorzieningen voor internationale partijen op orde (o.a. **World Trade Centre, Internationale School, expatdesk**) meertalige promotie van Arnhem/de regio als vestigingsplek, goed contact onderhouden en ondersteunen van voorzieningen en instellingen die bijdragen aan het internationale profiel (o.a. **Papendal, ArtEZ, Hogeschool van Arnhem en Nijmegen**) en met **citymarketing en RBT KAN** meer profileren en uitnutten van onze ligging aan de Rijn en de rand van de Veluwe.

Resultaten afgelopen periode

- Verbeterde overeenkomst voor het behoud van de World Trade licentie van het WTC Arnhem-Nijmegen en impuls voor de WTC businessclub. De Stichting WTC Arnhem-Nijmegen bleek in de praktijk alleen nog op papier te bestaan. Ook de WTC businessclub bleek in de praktijk onvoldoende aantrekkingskracht te hebben om als hotspot en katalysator voor internationaal ondernemerschap te fungeren. Het is wel gelukt om de noodzakelijke nieuwe overeenkomsten te sluiten om de WTC licentie voor de regio te behouden. Daarnaast houdt OOSTNL zoals eerder genoemd nu 5 a 6 keer per jaar de zgn. Export cafés in het WTC Arnhem Nijmegen. Ze organiseert dat in goede samenwerking met de WTC businessclub. Hierdoor krijgen de club en het regionale internationale ondernemerschap een welkome steun in de rug.
- contact met Rivers International School: zowel de burgemeester als de verantwoordelijk portefeuillehouder heeft na de feestelijke opening van het nieuwe gebouw nog bij andere gelegenheden de school bezocht. Ook ambtelijk is er verschillende keren bezoek afgelegd om bij te praten, o.a. vanuit Onderwijs en internationaal perspectief. Rivers zelf neemt ook initiatief, zo is men lid van het Directie Netwerk Arnhem en Rivers heeft ook deelgenomen aan één van de missies naar Wuhan. In de afgelopen periode is het leerlingenaantal goed gegroeid; er zelfs nog maar weinig ruimte over voor nieuwe leerlingen. De gemeente blijft de ontwikkelingen volgen.
- Expatdesk Wageningen heeft door medewerking van ons als gemeente nu ook bevoegdheid om te ondersteunen bij de inschrijving in Arnhem voor buitenlandse werknemers van Arnhemse bedrijven; die hoeven hierdoor niet meer apart naar onze burgerlijke stand als ze voor andere zaken bij het expatdesk zijn.
- Het onderwerp "internationaal" is door een veelheid aan andere zaken nog weinig aan de orde geweest in de verschillende regio-overleggen en de regionale investeringsagenda. Desalniettemin hebben we nu via regionaal overleg samen met de Economic Board en de provincie Gelderland een website beschikbaar met meertalige informatie over de regio, waarbij vanuit onze gemeente vooral ook input is geleverd om de kracht van het energiecluster in onze regio naar voren te brengen. De website heet www.thelifenet.eu en is opgezet als een 'portal', bedoeld om de verschillende doelgroepen op hoofdlijnen voor de regio te interesseren en de lezer snel inzicht te geven waar hij moet wezen om meer informatie te vinden of een afspraak te maken. De website is in oktober 2019 gelanceerd in Brussel tijdens de week van Europese regio's en steden.
- Bij de voorbereiding en uitwerking van de website is ook een uitgebreide ronde gemaakt langs alle (potentieel) belanghebbenden in de regio, zoals de hogescholen en universiteiten, bedrijfsparken en -netwerken, grotere en kleinere internationaal opererende ondernemingen en OOSTNL. Met hen is ook een begin gemaakt met de discussie wat er nog meer moet gebeuren om de aantrekkelijkheid van de regio te verbeteren voor buitenlandse kenniswerkers, studenten en bedrijven. Dat gesprek gaat in de komende periode verder en de gemeente zal daar actief aan deelnemen.

- Er is nu op initiatief van Arnhem een monitor waarmee we systematisch kunnen bijhouden of we als stad en regio meer of juist minder buitenlandse bedrijven, banen, en kenniswerkers en studenten krijgen. Er wordt aan gewerkt om ook betere gegevens te krijgen voor het aantal bedrijven en banen dat gemoeid is met export vanuit onze stad en regio.
  De meest recente gegevens zijn in bijlage 8 verwerkt. Daaruit blijkt dat sommige indicatoren een stijgende lijn vervullen -o.a. aantal buitenlandse kenniswerkers en studenten- en andere juist dalen -aantallen buitenlandse bedrijven/Fte's, aandeel buitenlandse toeristen in totaal. Het voert te ver om in deze notitie alle achterliggende oorzaken en trends te onderzoeken en te vertalen naar beleid; voor een deel gebeurt dit binnen het kader van het toerismebeleid en citymarketing, voor een ander deel kiest de gemeente er voor om deze trends aan te kaarten in het regionale overleg met o.a. de Economic Board, OOSTNL en de provincie Gelderland; dat schaalniveau is het minimale niveau waarop we de internationale relaties willen bekijken.

Acties voor het vervolg

De gemeente zal binnen de regionale samenwerking en de Economic Board extra aandacht en actie vragen voor het internationaal vestigingsklimaat, vooral voor kenniswerkers (ook wel 'expats') en voor hier gevestigde regionale bedrijven met grote exportpotentie; deze lokale en regionale 'parels' met een groot innovatie- en exportpotentieel wil de gemeente graag behouden voor de regio, (ook) door ze in de eigen regio een goed podium te bieden om hun producten en diensten te laten zien, bijvoorbeeld in openbaar vervoer concessies of demonstratieprojecten. Motto hierbij kan zijn: "hier laten zien doet elders verkopen". Deze prioriteit is ook ingegeven doordat internationale investeerders na een investeringsbijdrage of overname van een hier gevestigd bedrijf kunnen aandringen op bedrijfsverplaatsing. Het moet dan door ons regionale gedrag en beleid voor de ondernemers en investeerders in kwestie duidelijk zijn dat we ze graag hier houden en dat ze juist ook in onze regio een internationaal groeiperspectief hebben.
De gemeente zal zelf ook actief deelnemen aan de initiatieven die vanuit de regio op dit vlak worden ontwikkeld. Dit voornemen wordt verder uitgewerkt en geconcretiseerd in het programma Vitale Economie, de onderdelen accountmanagement en acquisitie en in de pilot Van Bedrijven Weten

Voor het overige geldt dat de gemeente de acties op elk van de bovenstaande punten voortzet. Dit houdt onder meer in dat we door regelmatige bezoeken en gesprekken de vinger aan de pols houden bij bedrijven en instellingen die internationaal actief zijn en met wie we het vestigingsklimaat voor internationale kenniswerkers en ondernemingen verder kunnen versterken. De eerder gegeven voorbeelden blijven van toepassing: het gaat om de internationaal actieve mensen binnen de regionale ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL, "onze" internationale school, het WTC Arnhem-Nijmegen, Papendal, ArtEZ Hogeschool voor de Kunsten, Hogeschool Arnhem-Nijmegen en Van Hall Larenstein en verschillende sterk internationaal georiënteerde grote en kleinere ondernemingen in onze stad en regio.

Actielijn 3 Samenwerken in de Euregio Rijn-Waal

***Voornemens uit 2016**:*
*Investeren in warme overheidsrelaties met bijv. **Düsseldorf en Duisburg**. Nastreven grensoverschrijdende clustervorming voor bijvoorbeeld de **creatieve sector** en de **Energie en milieusector.** Het opzetten van een grensoverschrijdend **steden netwerk** op Euregio schaal. **Bestuurlijk en ambtelijk actief** zijn in de Euregio, stimuleren relaties en projecten om hiermee **extra beleidseffecten en voorzieningen in Arnhem en regio** te krijgen. **Euregio belangen behartigen in samenwerking met regiopartners:** Nijmegen, de (nieuwe) Economic Board Arnhem – Nijmegen, het te continueren Bureau Brussel, het Intergemeentelijk Subsidiebureau (IGS) en de provincie*

Resultaten afgelopen periode

Het Arnhemse initiatief voor een grensoverschrijdend stedennetwerk op Euregio schaal heeft in 2017 geleid tot een convenant en een structureel samenwerkingsverband tussen 7 grotere (100.000 +) steden in de Euregio Rijn Waal: Apeldoorn, Arnhem, Ede, Nijmegen, Düsseldorf, Duisburg en Moers. Hiermee is tegelijk de Arnhemse wens in vervulling gegaan om op bestuurlijk en ambtelijk niveau de overheidsrelatie met Düsseldorf en Duisburg te intensiveren. Het 100.000+ stedennetwerk richt zich op uitwisseling van kennis en ervaring rondom stedelijke vraagstukken. De afgelopen jaren is er gewerkt aan een gezamenlijke duurzaamheidsagenda, hebben werkbezoeken plaatsgevonden van burgemeester en wethouder EZ en wethouder Duurzaamheid aan Duitse steden, met als doel bij te dragen aan gezamenlijke projecten. Doel is ook het verstevigen van het onderlinge netwerk; daardoor kan namelijk, als voorbeeld, ook een gezamenlijke lobby gevoerd kan worden richting "Brussel" over een thema als "schone scheepvaart op de rivieren".

De Arnhemse raadsleden zijn betrokken en vervullen een actieve rol in de 3 Euregioraadscommissies. Geïnvesteerd wordt, met ambtelijke ondersteuning, in versterking van de contacten met Euregioraadsleden uit andere gemeenten. Mede op initiatief van de Nederlandse raadsleden werd het voorstel ingediend voor een gezamenlijk "Euregionaal mobiliteitsplan". Het voorstel is in 2020 goedgekeurd door de Euregio en het plan wordt nu uitgewerkt. Er is aandacht voor zowel het vervoer van goederen als van personen en voor zowel weg-, water-, spoor als fietsinfrastructuur. De focus ligt hierbij zowel op de onderlinge verbindingen als ook de ontsluiting van het gebied naar buiten toe.

Ook zijn de raadsleden actief betrokken geweest bij de totstandkoming van de nieuwe strategische agenda van de Euregio, de Strategische Agenda 2025+.

De samenwerking en relatie heeft niet alleen bijgedragen aan projecten op economisch en/of mobiliteitsterrein, zoals het Trolley 2.0 project binnen E-bus2020, maar ook bijgedragen aan de uitwisseling van ervaring in het opvangen van vluchtelingen door vrijwilligers en een meerjarig energie-innovatieproject Enerpro. Enerpro helpt MKB-ondernemers bij product- en procesinnovaties op energiegebied en bevordert de grensoverschrijdende samenwerking en uitwisseling van kennis; ook Arnhemse ondernemingen als Hymove en Elestor nemen deel.

Een ander resultaat, waar Arnhem als gaststad aan heeft bijgedragen, was de succesvolle conferentie tussen Nederland en Noordrijn-Westfalen op het gebied van duurzame energie, de Combined Energy

Conference. Deze conferentie werd georganiseerd door de rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) met haar Duitse tegenhanger in de deelstaat Noordrijn Westfalen. Zo'n 350 Duitse en Nederlandse vertegenwoordigers van ministeries, kennisinstellingen en bedrijven waren 29 januari 2020 te gast in Musis Arnhem. Op de conferentie werd onder meer een gezamenlijke studie gelanceerd naar de haalbaarheid van een grensoverschrijdende waardeketen voor groene waterstof, strekkend van de Noordzee tot aan industriële clusters in het grensgebied. Daarnaast benutte de gemeente de conferentie om samen met de provincie Gelderland een werkbezoek van minister Wiebes en zijn staf aan IPKW te organiseren, met een rondleiding in het waterstoflab van de Hogeschool A-N en een toelichting op het openbare waterstoftankstation met Arnhemse technologie van Hygear.

Terugblikkend is één van de leerervaringen dat in de contacten met Duitse partijen sprake is van tweerichtingsverkeer, beide zijden zijn hierin actief. Het gaat hierbij om het onderhouden van goede overheid- overheid relaties, het delen van kennis en 'best practices' en voorbereiden en uitvoeren van samenwerkingsprojecten op een breed scala van beleidsterreinen. En aan beide kanten lijkt er behoefte aan méér contact en samenwerking. Het is wel steeds de uitdaging om, vanuit deze wens, de vertaalslag te maken naar concretere en haalbare doelen, gewenste resultaten en succesvolle inspanningen in de diverse gemeentelijke beleidsprogramma's. Afgezien van het moeten stellen van prioriteiten is dit ook een kennis- , ervarings- taal- en cultuurkwestie. Daarnaast is het uiteraard de opgave om de inspanning aan de Nederlandse kant gelijk op te laten lopen met de interesse aan de Duitse zijde.

Acties voor het vervolg

De gemeente wil de relaties, de kennisdeling en de samenwerking in de Euregio verder verdiepen en uitbreiden. Daarvoor is het nodig om de hierboven beschreven uitdagingen te adresseren, en beter de brug te slaan van beleidsinhoudelijke doelen en beschikbare ambtelijk inzet aan onze kant naar de doelen en personele inzet van onze Duitse partners.
Om hieraan vorm te geven wil de gemeente de komende periode inhoudelijk een agenda van vijf thema's of 'speerpunten' hanteren en de bestuurlijke en ambtelijke betrokkenheid vanuit de diverse beleidsprogramma's verder intensiveren.

Een eerste en voorlopige keuze van de beleidsinhoudelijke thema's en onderwerpen voor de agenda volgt hierna, gebaseerd op de onderwerpen die eerder in Euregio verband aangekaart zijn en die de economische en sociale interactie binnen de regio kunnen versterken. De speerpunten sluiten aan bij de 'grenspunten' uit de nieuwe Strategische agenda van de Euregio, de speerpunten van de nieuwe subsidieperiode INTERREG en de speerpunten uit de Grenzlandagenda NL-NRW.
In de loop van de tijd kunnen onderwerpen worden toegevoegd of afgevoerd, mede afhankelijk van de gebleken samenwerkingsinteresse: het gaat om een 'rollende' agenda.

1. Ondernemen, werken en studeren
    a. stimuleren grensoverschrijdend ondernemerschap
    b. faciliteren werken en studeren over de grens
    c. optimaal ontsluiten onderwijsaanbod
    d. stimuleren innovaties in energiesector

2. Mobiliteit en Bereikbaarheid
    a. zorgdragen voor personen en goederenvervoer => zero-emission vervoer (inclusief waterstofinnovaties)
    b. werken aan grensoverschrijdende OV pas
    c. werken aan grensoverschrijdende fietsroutes

3. Energie en Duurzaamheid
    a. realiseren gezamenlijk energiesysteem én netbeheer
    b. circulaire economie
    c. Green Deal Europa (hoe wordt deze deal écht grensoverschrijdend?)
    d. Natuurherstel en verdere ontwikkeling (stikstofdossier)

4. Toerisme en Cultuur
    a. bevorderen grensoverschrijdend toerisme (extra aandacht na corona-crisis)
    b. bevorderen samenwerking (bv uitwisseling culturele gezelschappen, toerisme op de Rijn faciliteren etc.)
    c. Vergroten kennis buurtaal (samenwerking onderwijsinstituten)
    d. Bevorderen bewustzijn cultuurverschillen

5. Veiligheid
    a. Intensiveren samenwerking politie, brandweer en ambulance (in post corona tijdperk: samenwerking ziekenhuizen)
    b. Uitwisselen kennis radicalisering met andere gemeentes

De gemeente neemt het initiatief om op elk van deze onderwerpen in gesprek te gaan met de collega bestuurders en ambtelijke staf in de Euregio en de regio. Daarbij wordt uiteraard het 7 stedennetwerk van 100.000 + steden in de Euregio benut. Maar de gemeente ziet ook een rol voor de versterkte regio-organisatie Arnhem-Nijmegen; zij gaat zich, mede door onze inbreng, naast Europa (Brussel) meer richten op de versterking van de relatie met Noordrijn Westfalen en de gemeente zal daar in de komende periode op inspelen en dat (blijven) stimuleren.
Bij de volgorde en prioritering van haar eigen inzet laat de gemeente zich leiden door de prioriteiten en beschikbare capaciteit in de diverse gemeentelijke beleidsprogramma' s (Economie, Mobiliteit, Duurzaamheid, Cultuur etc.).
Vervolgens gaat de gemeentelijke inzet vooral door op de onderwerpen die ook aan de Duitse zijde belangstelling wekken en tot uitwisseling van kennis en 'best practices' of tot concrete projecten kunnen leiden, met zichtbare en positieve effecten aan beide zijden van de grens.

De gemeente zal haar inzet voor deze onderwerpen concreet maken in drie elkaar aanvullende 'rollen'.

- ***Duurzame betrekkingen onderhouden en intensiveren.*** In de afgelopen periode werd de gemeente door raadsleden en de burgemeester vertegenwoordigd in het Euregioverband en vervulden portefeuillehouders een belangrijke rol in de bilaterale contacten en het 6 steden overleg. De gemeente wil in de komende periode explicieter afwegen hoe de vertegenwoordiging in de Euregio plaats vindt en hoe de onderlinge informatie-uitwisseling en terugkoppeling daarover ingericht wordt. Daarnaast blijft de gemeente vertegenwoordigd in een aantal grensoverschrijdende (ondernemers-)netwerken.
- ***Samenwerken en kennisdelen.*** Deze rol is vooral van toepassing bij onderwerpen en ontwikkelingen waar overheden aan beide zijden van de grens een relatie mee hebben en

kunnen profiteren van elkaars ervaring. Dit kan zich voordoen op elk van de bovengenoemde 5 onderwerpen.

- ***Aanjagen projecten en activiteiten.*** Deze rol komt aan de orde wanneer zich kansen en initiatieven voordoen die aan beide zijden op voldoende bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak en middelen kunnen rekenen en tot zichtbare en positieve effecten leiden.

Actielijn 4 meer profiteren van EU subsidies

Voornemens uit 2016

We gaan beter gebruik maken van de mogelijkheden die EU-fondsen ons bieden. Europese programma's als EFRO, ESF, INTERREG V, Horizon 2020 en andere programma's willen we de komende jaren ten volle benutten. De hoofddoelstelling van Europe 2020 'slimme, duurzame en inclusieve groei' past volledig bij Arnhem. We geven extra aandacht aan de middelen (info, deskundigheid) en motivatie die nodig is binnen de gemeente en bij partners om met meer enthousiasme en succes een beroep te doen op Europese middelen.

Als we voor Arnhemse doelen naar Europese subsidieprogramma 's en samenwerking met buitenlandse partners/bedrijven kijken, betrekken we altijd ook het aanbod van onze preferred partners in de stad en regio in de afweging. Hierdoor vermijden we dat we kansen op regionale effecten missen of onbewust kennis of goederen importeren die tegen gelijke of betere condities ook beschikbaar zijn van partners uit de stad of regio.

Resultaten afgelopen periode

In de periode 2014-2019 is in de stad Arnhem een bedrag van ca 76 miljoen Euro aan EU subsidie geland. Omgerekend gaat het om een bedrag van € 453, - per inwoner. Ter vergelijking, het gemiddelde van de provincie hoofdsteden in Nederland is € 501, - per inwoner. Het landelijk gemiddelde is € 60, -. De gemeente Arnhem heeft zelf een bedrag van ca € 5 miljoen ontvangen in het kader van EU subsidies. Ruim 70 miljoen aan Europese subsidies is in de periode 2014-2019 naar andere partijen in Arnhem gegaan, zoals bijvoorbeeld bedrijven en (kennis)instellingen. Dit laat dus ook het belang van goed samenspel met partijen binnen stad en regio zien.

Voor meer dan de helft van de bedragen van zowel de regio Arnhem Nijmegen, de stad Arnhem en de gemeente Arnhem, waren internationale relaties en samenwerking een voorwaarde om in aanmerking te komen voor EU subsidies. Onze deelname in EU netwerken als Polis, HyER, ERRIN en ACR+ heeft bijgedragen aan nieuwe beleidskennis en het (kunnen) vinden van de benodigde partners voor EU-projecten.

Belangrijkste thema's in de afgelopen periode waren: economie, innovatie, energie, mobiliteit, onderwijs en arbeid. Momenteel is de gemeente Arnhem nog rechtstreeks betrokken bij ca. € 5 miljoen aan projecten (8 lopend en 7 in voorbereiding). Thema's zijn nu energie, mobiliteit, gezondheid, circulaire economie.

Acties voor het vervolg

De komende jaren doen zich nieuwe kansen voor. Deze kansen liggen op thema's waar Arnhem al goed op is gepositioneerd, zoals klimaatverandering, duurzame energie, duurzame mobiliteit en innovaties in het sociale domein. De huidige Europese fondsen hebben een looptijd van 2014 tot 2020. Vanaf 2021 start een nieuwe EU subsidieperiode tot 2027.

De nieuwe Europese Commissie heeft een "European Green Deal" aangekondigd, waarbij 25 procent van het Europese budget bestemd wordt voor maatregelen die klimaatverandering tegengaan. Ook zal in de nieuwe periode weer veel geïnvesteerd worden in (sociale) innovatie, met Horizon Europe als opvolger van Horizon 2020 en met nieuwe Interreg programma's.

Binnen de gemeente Arnhem zijn de volgende acties al in gang gezet.

1. kennisdeling voor de ontwikkeling van EU projecten

Arnhem heeft op een aantal beleidsterreinen die hoog op de Europese agenda staan (klimaat, energie, innovatie) gedreven bestuursadviseurs die zelf EU projecten opwerken. Ook werd de interne capaciteit om subsidiemogelijkheden te benutten in 2019 uitgebreid. Hierop willen we de komende periode voortbouwen. De interne projectleiders die al ervaring hebben met EU projecten worden ingezet om minder ervaren projectleiders op te leiden. De bestuursadviseur subsidies coördineert. Hij werkt van "binnen naar buiten" en haalt binnen de organisatie op welke behoeften/kansen er zijn in Arnhem om Europese projecten te starten c.q. om bij lopende Europese projecten aan te haken. Op die manier worden Arnhemse ambities ontwikkeld naar EU subsidiewaardige projecten met capaciteit en expertise binnen de Arnhemse programma's.

2. EU subsidies regelmatig in de staven agenderen

De voortgang van een project communiceren we periodiek richting strategisch beraad, college en raad. Dit kan leiden tot meer bewustwording bij het management en in de staven. Hier moet ook uit voortkomen dat er regelmatig kansen voorgelegd worden, maar vooral ook naar kansen gezocht wordt voor Arnhemse college ambities.

3. subsidiescan MJPB

Op basis van de in november 2019 vastgestelde MeerJarenProgrammaBegroting 2020-2023 (MJPB) van de gemeente Arnhem heeft bureau Hezelburcht een subsidiescan uitgevoerd. Deze scan geeft op programma- én wijkniveau aan welke subsidiekansen er zijn voor de gemeente Arnhem in het komende jaar. Op provinciaal, landelijk en Europees niveau alsmede bij diverse fondsen zijn er veel kansen voor onze organisatie! Momenteel worden de diverse kansen gekoppeld aan de programma's van de gemeente Arnhem.

4. versterking regionale samenwerking op EU projecten binnen de regio Arnhem Nijmegen

Momenteel is er een regionaal versterkingsproces gaande. De inzet is om te komen tot meer regionale samenwerking, inclusief versterkte samenwerking op het gebied van Europese subsidies. Zeker voor grotere projecten is de regio het beste schaalniveau voor de werving van Europese subsidies. Vaker samen optrekken zal naar verwachting leiden tot betere resultaten bij het binnenhalen van Europese projecten. Arnhem wil dit proces bevorderen en daarin ook voor haar eigen grotere projecten en ambities nagaan hoe deze met meer gezamenlijke regionale inspanning en Europese cofinanciering versneld gerealiseerd kunnen worden wat zien we dan concreet gebeuren.

5. impactscan door ERAC-Bureau Berenschot

We laten momenteel een EU impactscan uitvoeren door ERAC-Bureau Berenschot. Het gaat bij de EU-Impactscan erom in beeld te brengen waar de gemeentelijke organisatie staat, ofwel de 'spiegel voor te houden'. Dan wordt ook duidelijk waar nog groeimogelijkheden uit voortkomen en hoe Arnhem de Europese kansen optimaal kan verzilveren.

Actielijn 5 Onderhouden relatie Croydon en Gera

Resultaten afgelopen periode

De Arnhemse stichting die uitwisselingen met de Engelse partnerstad Croydon en de Duitse partnerstad Gera regelde, is met haar werk gestopt. De band met beide steden bleef wel intact. Incidenteel werd een bezoek afgelegd.

Voornemens uit 2016

Vooralsnog kiest Arnhem er voor deze relaties voort te zetten op het huidige niveau. Dit houdt voor de gemeente een beperkte, vooral ceremoniële rol in. De operationele contacten lopen via de Stichting Jumelage Arnhem.

Acties voor het vervolg

De gemeente (burgemeester en kabinet) vervult een beperkte, vooral ceremoniële rol en dit blijft zo. Scholen en instellingen weten elkaar via internet te vinden en ook de gemeente neemt incidenteel initiatief om de banden aan te halen, bijvoorbeeld bij de jaarlijkse herdenking van de slag om Arnhem.

Hoofdstuk 3 Middelen

De middelen voor de verschillende actielijnen worden gevonden binnen de bestaande budgetten en beleidsprogramma's.
Binnen het programma Vitale economie handhaaft de gemeente, net als in de vorige periode, een budget van ca. € 35.000, - voor actielijnen 1 en 2 samen. In hetzelfde programma is ook een budget van € 27.000, - opgenomen voor het lidmaatschap van de Euregio Rijn-Waal (actielijn 3).
Binnen de andere programma's zijn geen aparte posten voor internationale betrekkingen en/of activiteiten gereserveerd. Dat wil niet zeggen dat er geen middelen zijn.
Budget en ambtelijke capaciteit wordt binnen de bestaande programma- en beleidsbudgetten vrijgemaakt als de betreffende portefeuillehouder en programmamanager vinden dat de kosten ervan leiden tot voldoende bijdrage aan de gemeentelijke beleidsdoelen, en als die beslissing past binnen het afwegingskader zoals dat in bijlage 1 van deze beleidsnotitie is uitgewerkt.

Bijlage 1 Afwegingskader voor buitenlandse betrekkingen

De gemeente krijgt regelmatig het verzoek een buitenlandse delegatie te ontvangen, of een buitenlands congres te bezoeken. In een aantal gevallen is dat ook in de hoop te komen tot een structurele relatie en kennisuitwisseling. Het college wil hier selectief in blijven: beter een paar dingen goed, dan meer dingen half. In de praktijk is gebleken dat er behoefte is aan een meer uitgewerkt en zoveel mogelijk objectief afwegingskader. De gemeente gaat in de komende periode ervaring opdoen met een (deels nieuw) afwegingskader zoals dat hieronder is beschreven.

Voor de volledigheid wordt vermeld dat de gemeente in de komende periode de bestaande structurele relaties met Wuhan en (steden in) Noord Rijn Westfalen handhaaft en geen nieuwe structurele relaties met steden of regio's in het buitenland gaat opbouwen. Dat wordt in onderstaand kader niet meer behandeld.

De gemeente wil bij de afweging in de komende periode onderscheid maken tussen relaties met landen binnen Europa of buiten Europa en tussen een rol als ontvangende partij (gastvrijheid) of een rol als bezoekende partij. De onderstaande tabel brengt het afwegingskader schematisch in beeld.

	Land binnen Europa	Land buiten Europa[7]
Ontvangen	Ja, mits kosten en nut in evenwicht	Ja, mits kosten en nut in goede balans en de actuele (mensenrechten-) situatie dit niet verhindert
Bezoeken	Ja, mits kosten en nut in evenwicht	Nee, tenzij kosten, nut en actuele (mensenrechten-) situatie in gaststad dit rechtvaardigen

Voor relaties en reizen binnen Europa blijft het bestaande beleid gehandhaafd: kosten en nut voor Arnhem moeten in de juiste balans staan, het moet 'genoeg opleveren'. En zowel vooraf als achteraf wordt daar onafhankelijk van de meereizende ambtenaar of bestuurder over geoordeeld.
Voor ontvangsten van buiten Europa wil de gemeente het principe hanteren van "ja, mits" en voor reizen naar landen buiten Europa "nee tenzij".
De reden daarvoor is dat we voor reizen buiten Europa een bewustere afweging willen maken of de (incidentele) reis wel genoeg oplevert voor Arnhem ten opzichte van de milieukosten van een reis buiten Europa, en of een bezoek of ontvangst wel past bij de actuele situatie en de situatie rond mensenrechten.
De afweging van de milieukosten zal worden meegewogen op grond van algemeen bekende cijfers over milieu-uitstoot en compensatiemogelijkheden.

Voor de afweging en het eventueel aan de orde stellen van de algemene veiligheids- en gezondheidssituatie en mensenrechtensituatie maakt de gemeente gebruik van rapporten en bronnen

[7] *de gemeente beseft dat het criterium binnen/buiten Europa deels arbitrair is. Sommige landen **binnen** de EU liggen verder weg van Nederland dan sommige landen buiten de EU, met hogere reis- en milieukosten tot gevolg. En sommige landen binnen de EU hebben net als sommige landen buiten de EU ook te lijden onder uitholling van democratische waarden en mensenrechten. Maar het gegeven blijft dat we met de EU een gemeenschap vormen waarin we samen optrekken en daarnaast draagt dit criterium er aan bij dat het afwegingskader praktisch hanteerbaar is.*

en reisadviezen van o.m. het ministerie van Buitenlandse Zaken, de Verenigde Naties, Amnesty International en Human Rights Watch.

Omdat het voor de gemeente in de praktijk moeilijk kan blijken om goed in beeld te krijgen wat de actuele situatie en (Nederlandse) belangen zijn die in een buitenland spelen en omdat het ook niet aan Arnhem is om buitenlandse politiek te voeren, wil de gemeente het adresseren van situaties in het buitenland vooraf afstemmen op het beleid van Buitenlandse zaken en de adviezen van dit ministerie zwaar laten wegen. Uiteraard behoudt de gemeente haar keuzeverantwoordelijkheid en zal zij ook steeds een eigen afweging maken.

De gemeente trekt uit gesprekken met Amnesty International en het ministerie van Buitenlandse Zaken de conclusie dat het confronterend of 'voor de bühne" apart benoemen van "de mensenrechten" als gespreksonderwerp tijdens relatiebezoeken geforceerd en bevoogdend over kan komen, niet effectief is en tot schade kan leiden bij de in het gastland gevestigde of meereizende organisaties.

De gemeente zal dit onderwerp daarom veel meer vragend, indirect en pragmatisch aan de orde stellen, in die gevallen dat daar op grond van onze afweging aanleiding voor lijkt. En met het doel praktische verbetering aan te moedigen.

We willen het gesprek zoeken in situaties die daar om lijken te vragen. Maar dan dus vooral als er een praktische aanleiding voor is en in de vorm van een dialoog. Dat laatste betekent tweerichtingsverkeer, dat de gemeente ook de bereidheid toont om te luisteren en kritisch naar zichzelf te kijken en de situaties in onze eigen stad en regio.

Om verder ook hierin de noodzakelijke focus en kwaliteit te waarborgen kiezen we er voor de dialoog alleen aan te gaan wanneer wijzelf en de gesprekspartner beide kennis en ervaring op het onderwerp kunnen inbrengen en in directe zin invloed kunnen uitoefenen op de situatie of gebeurtenissen[8].

Naast gesprekspartners vanuit de overheid willen we ook vertegenwoordigers van organisaties buiten de overheid betrekken als daar aanleiding voor is.

[8] bijvoorbeeld: politieoptreden tegen burgers (tegen ordeverstoring, maar zonder excessief geweld), tegengaan van radicalisering/terroristische dreiging zonder burgerrechten onnodig te schenden, omgaan met vluchtelingen/werkzoekenden van buiten NL/c.q. de gaststad, omgaan met belangenconflicten bij cameratoezicht/digitale surveillance en het bestrijden van fraude en criminaliteit, behouden van banen en recht op huisvesting en tegelijk tegengaan van milieuverontreiniging en schade door overstroming, omgaan met belangenconflicten bij bestemmingsplanwijziging/inspraak (veiligheid vs. economie vs. gezondheid, inclusie/non-discriminatie) en vrije creativiteit als voedingsbodem voor innovatief en maatschappijgericht optreden van overheden en bedrijven

Bijlage 2 Conclusies en adviezen extern onderzoek "Evaluatie 20 jaar relatie Wuhan-Arnhem" (BCI, Nijmegen, 2019)

Conclusies

- Toen de stedenband in 1999 werd aangegaan, was Wuhan een relatief bescheiden provinciehoofdstad, maar de afgelopen 20 jaar is de stad uitgegroeid tot een metropool van meer dan 11 miljoen inwoners met een belangrijke centrumfunctie voor centraal China en een hoogwaardige industrie, handels-, ICT-, financiële en creatieve sector. Bij de gemeente Arnhem is men zich ervan bewust dat haar positie relatief kleiner is geworden, maar het betreft wel één van de oudste stedenbanden van Wuhan en het is belangrijk om de ontwikkeling van dit snel opkomende land uit de eerste hand mee te maken en de economische kansen die de relatie wederzijds biedt gezamenlijk te benutten. China heeft zich ontwikkeld van low cost producent naar ontwikkelaar en maker van meer hoogwaardige producten, die ook op de thuismarkt snel worden toegepast. Bedrijven en instellingen staan aan de lat om kansen te grijpen, waarbij de gemeente belangrijke deuren kan openen.
- De directe zakelijke resultaten van de stedenband (onderzoeksvraag 1) zijn moeilijk concreet vast te stellen. Tijdens de missies in de afgelopen 20 jaar zijn wederzijdse contacten gelegd, intentieovereenkomsten gesloten en relaties verdiept. Dit heeft geleid tot extra omzet bij een deel van de betrokken bedrijven, vestiging van enkele kantoren in Wuhan, en min of meer structurele kennisuitwisseling tussen HAN en Papendal met Chinese partners, maar de precieze waarde daarvan is moeilijk te kwantificeren. Bovendien was een deel van de betrokken bedrijven toch al actief op de Chinese markt en vormt een missie slechts een onderdeel van een heel proces dat nodig is om in China tot zaken te komen. De directe tastbare resultaten uit de stedenband bedragen ten minste enkele miljoenen euro's en tientallen arbeidsplaatsen. Zonder de relatie zou Wuhan/China voor een deel van hen niet of nauwelijks bekend en toegankelijk zijn geweest. Tijdens de bezoeken aan Wuhan zijn belangrijke deuren binnen de overheid en bedrijven en instellingen geopend. Omgekeerd hebben Chinese partners tijdens bezoeken aan Arnhem nuttige ideeën (o.a. over stedelijke ontwikkeling, milieubeheer, watermanagement, schone mobiliteit, sport, etc.) opgedaan, die deels uitgemond zijn in opdrachten voor Nederlandse partijen. Een goedkeurend stempel van de Chinese overheid is belangrijk, vooral voor bedrijven die willen exporteren naar China en in mindere mate voor import relaties. Door de betrokkenen worden vooral de minder tastbare resultaten van de stedenband gewaardeerd: het opdoen van kennis over zaken doen op de Chinese markt, het leggen van contacten en het openen van belangrijke deuren, en (als bijproduct) het beter leren kennen van andere ondernemers en instellingen uit de regio Arnhem.
- Positieve effecten van de missies voor Arnhem en omgeving (onderzoeksvraag 2) zijn toename van exportmogelijkheden, uitbreiding van technische en commerciële kennis die de marktpositie van het bedrijf verstevigt, en vestiging van enkele bedrijven in de regio Arnhem. De extra activiteiten en opdrachten hebben geleid tot toename van arbeidsplaatsen in Arnhem, maar vooral tot extra werkgelegenheid in China (via eigen vestigingen, tussenpersonen of toeleveranciers).
- Betrokken bedrijven en instellingen waarderen de rol van de gemeente Arnhem in het uitvoeren van de stedenband (onderzoeksvraag 3). De missies worden goed voorbereid en de contacten zijn over het algemeen zinvol. Erkend wordt dat bij zaken doen in China zeker in het begin contacten met de juiste overheden belangrijk zijn en hier lijkt de gemeente (deels samen met de provincie) goed in te slagen. Gemeente en provincie zijn hierbij complementair, omdat ze deuren openen bij gemeente (Wuhan) resp. provincie (Hubei).

- De relatie van Westerse landen, waaronder Nederland, met China staat onder druk, vanwege de moeilijke toegang tot de Chinese markt (ongelijk speelveld, met grote handelsoverschotten van China tot gevolg), veiligheids-, mensenrechten- en milieukwesties, en de dominante rol van de staat/communistische partij. In haar recente China-notitie pleit de Nederlandse overheid dan ook voor een kritische, gebalanceerde benadering, waarin directe banden tussen lagere overheden ook een rol spelen.
  Hoewel tastbare effecten van de stedenband tussen Arnhem en Wuhan lastig zijn te kwantificeren, Arnhem een relatief kleine samenwerkingspartner is, en Wuhan steeds meer stedenrelaties aanknoopt, pleiten vrijwel alle gesprekspartners voor voortzetting van de samenwerking, met enkele aanscherpingen (onderzoeksvraag 4, zie uitwerking in volgende paragraaf). De stedenband geeft betrokken partijen rechtstreeks zicht op deze interessante groeimarkt, opent deuren die anders moeilijk toegankelijk zijn, en geeft Arnhem extra, internationale, uitstraling. Voortzetting van de relatie biedt ook de kans om het gesprek aan te gaan over minder positief geachte ontwikkelingen.
- Enkele gesprekspartners zien vanuit de stedenband kansen om snelgroeiende bedrijven uit Wuhan en Hubei die in Europa een vestiging willen openen, te interesseren voor Arnhem (onderzoeksvraag 5). Zij zien mogelijkheden via gerichte promotie van regionale bedrijvigheid en vestigingsklimaat in specifieke niches (o.a. waterstofeconomie, mobiliteit en creatieve industrie), ondersteund door Chinese studenten aan bijvoorbeeld de HAN en zo mogelijk de komst van een Chinese bank naar Arnhem;

Adviezen

- Ondanks eerdergenoemde kanttekeningen bij de opstelling van China richting eigen bevolking en op het wereldtoneel adviseren we de in 20 jaar opgebouwde relatie van Arnhem met Wuhan zeker nog een aantal jaren voort te zetten. De relatie biedt betrokkenen rechtstreeks inzicht in de werkwijze en uitdagingen binnen deze enorme groeimarkt, kansen voor nuttige contacten en zakelijke mogelijkheden, en Arnhem als stad een grotere uitstraling. De kosten voor de gemeente zijn relatief beperkt (circa 10.000-15.00 euro per jaar, plus tijdsinzet van de betrokken bestuurders en ambtenaren) en de directe en indirecte effecten voor betrokken bedrijven en instellingen vormen een veelvoud hiervan. Daarbij moeten we onze ogen niet sluiten voor ontwikkelingen die in Nederlandse ogen minder gunstig zijn, zoals schending van mensenrechten en veiligheidskwesties. De wederzijdse bezoeken bieden de mogelijkheid om hierover - als langjarige, gewaardeerde partner - de dialoog aan te gaan.

Wel zijn uit deze evaluatie een aantal **aanscherpingen van de aanpak** naar voren gekomen:

- Meer continue monitoring van interesse en behoeften van potentiële missiedeelnemers uit Arnhem en regio, door bij accountmanagement met bedrijven de kansen in Wuhan en hun behoeften steeds onderwerp van gesprek te maken.
- Daarbij kan de gemeente (samen met haar partners) een grotere impact creëren door bij de voorbereiding van missies naar Wuhan tijdig een platform of sector uit de regio Arnhem bij elkaar te (laten) brengen en goed voorbereid als één cluster naar China te gaan. Zo'n platform of sector kan toegespitst zijn op een vraagstuk waar Wuhan mee zit (bijvoorbeeld watermanagement, schone mobiliteit of verduurzaming van de voedselvoorziening), of op een beloftevolle groei-niche als waterstofeconomie, leisure of creatieve industrie. Aangezien niet voor alle thema's voldoende bedrijven en instellingen uit de regio te vinden zullen zijn, zal soms gekeken moeten worden naar een ruimere regio (bijvoorbeeld geheel Oost-Nederland), mits de kern maar afkomstig is uit regio Arnhem.

- Bij de voorbereiding van missies naar Wuhan kan nog scherper worden bepaald wat betrokken partijen willen halen en brengen en welke stappen daarvoor nodig zijn. Nu wordt vooraf aan de deelnemers gevraagd om hun doel en gewenste contacten aan te geven, maar blijven de noodzakelijke follow-up en investeringen onderbelicht. Bovendien zou vooraf meer informatie nuttig zijn over de belangrijkste facts & figures en uitdagingen en kansen van Wuhan en Hubei.
- Bij de voorbereiding van missies naar Wuhan zou ook meer aandacht moeten worden besteed aan het – in overleg met de lokale overheid en NBSO Wuhan - identificeren van (groei)bedrijven die zich mogelijk in Europa willen vestigen en waarvoor Arnhem wellicht een interessante locatie is. Ter ondersteuning van de werving van dit soort bedrijven zal toegespitst, makkelijk aanpasbaar promotiemateriaal beschikbaar moeten zijn.
- Het effect van economische missies kan worden versterkt door ze te koppelen aan uitwisseling van studenten, cultuur en sport.
- Vanuit de publieke kant is het wenselijk dat verschillende overheden en uitvoeringsorganisaties die een soortgelijke relatie met China hebben op werkniveau intensief met elkaar afstemmen om van elkaar te leren, duplicatie te voorkomen, en optimaal gebruik te maken van de Nederlandse ondersteuningsinfrastructuur (NBSO, ambassades en consulaten, attachés, RVO, NFIA, e.d.).
- Tot slot zou in de regio Arnhem meer over de missies en successen van de stedenband kunnen worden gecommuniceerd, teneinde meer bedrijven en instellingen te attenderen op de kansen, de synergie met de inzet van hogere overheden (provincie, landelijk) te versterken, en het draagvlak voor de stedenband in Arnhem en regio te vergroten.

Hoe wil de gemeente met deze adviezen aan de slag? agenderen, verbinden en stimuleren

- we stimuleren in onze regiocontacten en in gesprekken met onze exporterende bedrijven vaker het nadenken over Wuhan en China als potentiele markt,
- we melden dat ondernemers zich door OOSTNL en NBSO-Wuhan kunnen laten helpen om de behoeften en kansen in Wuhan verder in kaart te krijgen en
- we stimuleren dat ondernemers zich bij een missie vaker gezamenlijk met een aanbod op een thema presenteren, voor meer effect; het is aan hen om daarin de uiteindelijke afweging te maken
- We stimuleren ook dat ondernemers en OOSTNL de lessen en successen van een missie nog meer op een rij zetten en er over communiceren in de regio, en we zullen graag aan de communicatie daarover bijdragen. Hierdoor zullen bedrijven eerder geneigd zijn om deelname aan een missie naar China te overwegen.
- we vragen OOSTNL ook hun aandacht voor het stimuleren van investeringen in onze regio voort te zetten.
- We zoeken en houden naast de provincie Gelderland ook vaker contact met andere vertegenwoordigers van de Nederlandse gemeenten en provincies die een relatie met partijen in China onderhouden of daarin ondersteunen zoals OOSTNL, de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland en het Netherlands Foreign Investment Agency.
- de rijksoverheid heeft aangekondigd deze onderlinge informatie-uitwisseling te willen faciliteren en stimuleert dat lagere overheden hun handelsmissies openstellen voor deelnemers uit andere regio's. Arnhem deed dit al incidenteel en zal daar mee doorgaan, want deelname van bedrijven in elkaars (thematische) missies maakt de kans op een complete en goed gevulde themamissie groter, en vergroot ook het gezamenlijke Nederlandse bereik van kansen in China. Beide effecten komen ten goede van de bedrijven en instellingen die meegaan.
- Wel zullen we steeds blijven streven naar een goede kern van Arnhemse deelnemers in elke missie waar we zelf aan bijdragen.

Bijlage 3 Samenvatting kabinetsnota Nederland China, een nieuwe balans

Nederland-China: een nieuwe balans

China speelt een steeds grotere rol op het wereldtoneel. Het is uitgegroeid tot de tweede economie ter wereld [9] en een belangrijke technologische speler. China manifesteert zich op alle terreinen van de internationale orde op een zelfverzekerde en ambitieuze manier. De ontwikkelingen in China raken ook Nederland en vragen om een nieuwe balans in de relatie met China.

Het kabinet is constructief-kritisch t.a.v. China. Het wil op basis van gedeelde belangen samenwerken, met oog voor ideologische verschillen. Het kabinet staat pal voor (het beschermen van) de Nederlandse rechtstaat, onze open samenleving en economie en onze veiligheid. Het is logisch dat China zijn plek in de wereld inneemt, maar het kabinet vindt dat dit op een eerlijke manier, op een gelijk speelveld en volgens internationaal afgesproken regels zou moeten gebeuren. Nederland wil samenwerken met China op thema's als klimaatverandering en energie, Social Development Goals, epidemiebestrijding, circulaire economie en verduurzaming, ouderenzorg, landbouw/voedsel en logistiek/transport. Maar we moeten ook oog hebben voor bijvoorbeeld (economische) veiligheid, cyberspionage, beïnvloeding en onze normen en waarden. Kortom het kabinet wil kansen grijpen waar het kan, maar ook beschermen waar het moet.

Nederland kan zijn doelstellingen niet alleen bereiken. We trekken bij voorkeur gezamenlijk op met de EU en hebben ook gelijkgezinde partners in Noord- Amerika, Azië en Oceanië hard nodig. Samenwerking is verder van belang binnen het Koninkrijk en tussen de verschillende spelers in Nederland. Het kabinet gaat investeren in kennis over China, in bewustwording, en in intensievere informatie-uitwisseling en samenwerking binnen de rijksoverheid en tussen rijksoverheid, decentrale overheden, de Landen binnen het Koninkrijk, het bedrijfsleven, kennisinstellingen en de EU.

Hierna worden verschillende thema's in de relatie met China verder uitgewerkt

Duurzame handel en investeringen

China is een belangrijke handels- en investeringspartner van Nederland. De snelgroeiende afzetmarkten, de grote R&D-budgetten, het vele talent en de hoogwaardige kennisinfrastructuur in China bieden Nederlandse bedrijven en instellingen veel kansen. Daarom is het belangrijk om, op basis van gedeelde belangen, samen te werken en kansen te grijpen. De Nederlandse overheid kan daarbij deuren openen. Tegelijkertijd moeten we constateren dat China geen markteconomie en rechtsstaat is zoals wij gewend zijn. Het kabinet wil oneerlijke handelspraktijken aanpakken en streeft naar meer evenwicht en meer wederkerigheid in de handelsrelatie met China. Daarnaast willen we voor bepaalde sleuteltechnologieën en kritieke grondstoffen niet afhankelijk worden van China, intellectueel eigendom beschermen, ongewenste technologieoverdracht vermijden en maken we risico's verbonden aan investeringen beheersbaar.

[9] Op landen niveau na de VS; de economie van de EU-28 als geheel is groter dan de Chinese economie.

Waarden

Wereldwijd staat ons waardensysteem onder druk door onder andere een assertiever China dat steun vindt bij een steeds grotere groep landen. De CCP en Nederland verschillen vooral van mening over (individuele) vrijheid. China's kijk op mensenrechten heeft invloed op drie niveaus: in China, in Nederland en op multilateraal niveau.
De mensenrechtensituatie in China verslechtert op meerdere fronten. Op multilateraal niveau probeert de CCP de universaliteit van mensenrechten te verminderen en lijkt daarin succesvol. Ten slotte kunnen ook Nederlanders en personen in Nederland worden geraakt. De laatste twee niveaus verdienen extra aandacht. Daarnaast blijft Nederland inzetten op behoud van de internationale rechtsorde.

Vrede, veiligheid en stabiliteit

China is het afgelopen decennium relatief geruisloos een economische grootmacht geworden met snel toenemend militair potentieel en een steeds assertiever, zelfverzekerder optreden. Vooralsnog zijn China's defensie-uitgaven beperkter dan die van de VS, maar ze komen inmiddels wel in de buurt van de gezamenlijke uitgaven van de EU-lidstaten. Hier moet Nederland in NAVO- en EU-verband rekening mee houden. China heeft veel middelen tot zijn beschikking om strategische doelen te bereiken. Daarbij kan het onze veiligheid beïnvloeden. Onder andere (cyber)spionage, beïnvloeding en economische veiligheid verdienen aandacht. Risico's vanuit China voor de nationale veiligheid worden beheersbaar gemaakt.

Klimaat, grondstoffen en energie

China was instrumenteel bij het vaststellen van de klimaatdoelstellingen (het Parijsakkoord) en is essentieel voor het behalen ervan. Met name klimaatadaptatie is een belangrijke uitdaging, waar China en Nederland samen in kunnen optrekken. Samenwerking op het gebied van (hernieuwbare) energie, circulaire economie, duurzame mobiliteit en milieutechnologie biedt kansen voor zowel bedrijfsleven als klimaat en milieu, waarbij het belangrijk is om ook uitdagingen zoals het weglekken van technologie in de gaten te houden.

Ontwikkelingssamenwerking

China heeft in eigen land meer dan 800 miljoen mensen uit de extreme armoede getild.
Meerdere ontwikkelingslanden zien China en zijn ontwikkelmodel daarom als een aantrekkelijk voorbeeld. Chinese ontwikkelingssamenwerking is dat naar Europese begrippen niet altijd. Europa investeert meer in ontwikkelingslanden dan China, maar China's invloed neemt toe. Nederland wil de bewustwording over China's rol in ontwikkelingslanden vergroten, samen met China werken aan Social Development Goals en duurzaamheid, inzetten op schuldhoudbaarheid en een eerlijker leenbeleid van internationale financiële Instellingen en comparatieve voordelen van Europa in landen in met name Afrika bewuster inzetten.

Samenwerking binnen Europa

Met het ontstaan van een multipolaire wereld wordt voor Nederland de EU alleen maar belangrijker. Het Nederlandse beleid valt onder de paraplu van het EU-Chinabeleid en is er complementair aan. Het kabinet ziet de EU als belangrijkste kanaal in de relatie met China.

Het Europese Chinabeleid staat of valt met EU cohesie, en Nederland zet zich actief in voor versterking daarvan.

Het multilaterale stelsel

Binnen het multilaterale systeem stelt China zich actiever en assertiever op en breidt het zijn invloed uit. China neemt deel aan het systeem, verandert het van binnenuit en zet alternatieven op. Nederland heeft voor zijn welvaart en veiligheid belang bij het in stand houden van het huidige systeem en de bijbehorende waarden. Het kabinet onderneemt dan ook actie, samen met partners, daar waar China ingaat tegen dit belang. Chinese inspanningen om mondiale problemen op te lossen worden zeer verwelkomd.

Samenwerking binnen het Koninkrijk

Het Koninkrijk der Nederlanden bestaat uit de landen Nederland, Aruba, Curaçao en Sint Maarten en de openbare lichamen Bonaire, Sint Eustatius en Saba, die deel uitmaken van het land Nederland. De Caribische Landen van het Koninkrijk zijn economisch autonoom, maar het buitenlands beleid is een Koninkrijksaangelegenheid. Omdat China economie en buitenlands beleid verbindt, is goede samenwerking binnen het Koninkrijk in de relatie met China nodig. Daarom heeft het kabinet afgesproken bij investeringen vanaf het begin samen op te trekken en expertise te delen.

Spelers in de bilaterale relatie met China en samenwerking binnen Nederland

Betrekkingen tussen Nederland en China krijgen mede vorm via kennisinstellingen, kunstenaars, culturele instellingen en lokale overheden. De Chinese staat heeft een grotere invloed op Chinese spelers dan de Nederlandse overheid heeft op hun Nederlandse tegenhangers. Het is belangrijk dat Nederlandse instellingen zich daar bewust van zijn en een balans vinden tussen kansen in de relatie met China en mogelijke struikelblokken zoals ongewenste technologieoverdracht. Bij Nederlandse provincies en gemeenten bestaat in toenemende mate behoefte aan afstemming met de Rijksoverheid. Het kabinet wil daar graag aan beantwoorden.

Bijlage 4 Buitenlandse Zaken

Weergave standpunt o.b.v. gesprek over de relatie met China en over mensenrechten (16 mei 2019) en op basis van de kabinetsnota "Nederland-China, een nieuwe balans" (Den Haag, mei 2019)

Aanleiding en gespreksvragen

Deze notitie is opgesteld op verzoek van de portefeuillehouders Van Dellen en Marcouch en vanwege de toezegging aan de raad om bij de evaluatie van internationale betrekkingen ook stil te staan bij de relatie met Wuhan (China), bij de mensenrechten en bij wat het ministerie van Buitenlandse Zaken daar van vindt. Over deze thema's hebben de eerder genoemde portefeuillehouders 16 mei 2019 een bijeenkomst gehad met het ministerie [10]. Ter voorbereiding had de gemeente mede op verzoek van het ministerie een aantal vragen toegestuurd. Deze vormen hierna ook de kapstok voor de notitie. De antwoorden zijn niet letterlijk zo gegeven, deze weergave komt voor rekening van de gemeente. De tekst is gebaseerd op het gesprek én op de later verschenen nota "Nederland-China een nieuwe balans" (Den Haag, mei 2019)

Achtereenvolgens komt aan de orde:

1. Hoe kijkt het rijk aan tegen de eigen relatie met China?
2. Hoe ziet Den Haag de decentrale relaties met China, zoals die van Arnhem met Wuhan?
3. Hoe en hoe vaak gebeurt het aan de orde stellen van de mensenrechten op rijksniveau?
4. Welke afweging of criteria zijn daarbij leidend? En waar loopt men tegenaan?
5. Welke vertaling zou vanuit dit rijksbeleid nuttig en toepasselijk kunnen zijn voor bestuurders van de gemeente in hun relatie met Wuhan?

1. *Hoe kijkt het rijk aan tegen de relatie met China?*

Waarom bij wijze van spreken niet gezegd: we onderhouden niet meer actief de relatie, kiezen voor een ander land dat minder discussies oproept?
De Nederlandse regering ziet voor zichzelf niet de keus om "geen relatie met China" te hebben; het is een opkomende wereldmacht met heel veel invloed op de economie, het klimaat, vrede en veiligheid en bijvoorbeeld de beschikbaarheid van grondstoffen. Nederland heeft zich daar als open economie mee te verhouden.
Het land biedt door de toegenomen welvaart ook grote economische kansen, ook voor Nederlandse bedrijven. En zonder hulp van de Nederlandse overheid kunnen de bedrijven die kansen niet of nauwelijks benutten, omdat China een sterk door de overheid bepaald land is. Daarnaast is China ons op bepaalde terreinen ook voor, denk aan o.a. E-health en kunstmatige intelligentie. We kunnen er dus van leren.
Tegelijkertijd is het wel zaak een nieuwe balans te treffen. Naast de kansen willen we meer oog hebben voor risico's zoals cyberspionage, verlies van intellectueel eigendom en oneerlijke regels of rechtspraak. Daarnaast blijft het opkomen voor de mensenrechten en de (internationale) rechtsorde onderdeel van het Nederlandse beleid. (zie ook verderop)

[10] Gastheer en gespreksleider vanuit het ministerie was de heer P. Potman, directeur van de directie Azië en Oceanië, verder namen twee senior beleidsmedewerker van het ministerie deel aan het gesprek, vanuit hun specialisme Azië respectievelijk de mensenrechten

2. ***Hoe ziet Den Haag de decentrale relaties met China zoals die van Arnhem met Wuhan?*** Vindt men die van belang of juist niet? Is er behoefte aan (meer) afstemming?
   In praktische zin geldt dat de relaties op decentraal niveau een goede aanvulling kunnen bieden op de aanwezigheid en relaties van de centrale overheid; China is zo groot dat ook de centrale overheid maar een beperkt deel van het land kan bestrijken met haar aanwezigheid. *Contacten van gemeenten en provincies met hun evenknie geven een bredere spreiding in dat land.*
   En ook op decentraal niveau geldt: het land biedt veel economische kansen en *zonder de relatie en aanwezigheid van bijvoorbeeld de burgemeester en de wethouder komen bedrijven minder goed binnen om zaken te doen.*

Maar het is aan de gemeenten zelf om daar keuzes in te maken; anders dan op landsniveau kan een gemeente er ook voor kiezen om geen relatie met een stad of provincie in China te onderhouden. Het ministerie meet zich hierover geen oordeel aan.
Als er een relatie is, lijkt het wel belangrijk om een eigen agenda te hebben: waarom wil je de relatie en wat wil je eruit halen? Wat zijn de eventuele risico's en hoe ga je daar mee om?
Net als Nederland kan Arnhem er voor kiezen hier bewuster mee om te gaan en haar bedrijven uitnodigen hetzelfde te doen. Vraag je af: wat speelt daar, welke vragen, waar kunnen we iets brengen, waar kunnen we van hen leren?

Binnen Nederland wil de rijksoverheid de afstemming bevorderen tussen de verschillende partijen die een relatie met China hebben, waaronder de lokale overheden. Dit gebeurt door een China taskforce vanuit verschillende ministeries, een extern expertnetwerk en door extra capaciteit bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland voor meer informatiedeling, advies en afstemming tussen Rijksoverheid en lokale overheden o.a. over de ontvangst van Chinese delegaties.

3. ***Hoe stelt de rijksoverheid de mensenrechten aan de orde?***
   Beleid is dat bij elk bezoek met een Nederlandse minister of staatssecretaris aan China de mensenrechten aan de orde gesteld worden. Dit gebeurt zowel in het openbaar als via stille diplomatie. Nederland kent ook een aparte mensenrechtendialoog met China. Hierin worden vraagstukken over en weer besproken, los van missies.
   Daarnaast stelt Nederland mensenrechtenkwesties aan de orde:
   a. In de EU: pleiten dat Europa meer inzet op de wereldwijde eerbiediging van universele mensenrechten.
   b. In de EU: pleiten voor een aansprekender communicatie van de EU naar bijvoorbeeld ontwikkelingslanden over het belang van mensenrechten en een goede internationale rechtsorde e.d.
   c. in China: projecten van het maatschappelijk middenveld te ondersteunen (verenigingen, stichtingen)
   d. in de Verenigde Naties: opkomen voor het handhaven van de mensenrechten en de internationale rechtsorde
   e. in Nederland: burgers en buitenlandse gemeenschappen weerbaarder te maken tegen buitenlandse invloed en - als er sprake is van buitenlandse inmenging - daar tegen optreden

4. ***Welke afweging of criteria zijn leidend bij deze aanpak? En waar loopt men tegenaan?***

Soevereiniteit. China is een soevereine natie met een eigen internationaal erkende regering; het is zaak om bij alles te beseffen dat zij niet noodzakelijk iets met door Nederland geuite zorgen hoeven te doen. Net zo min als - andersom - Nederland dat hoeft met kanttekeningen die China plaatst.

Rechten moeten geëerbiedigd worden*.* Mensenrechten zijn verankerd in internationale bindende verdragen en ook China heeft de verplichting om de universele mensenrechten te eerbiedigen. Nederland kan China dus wel aanspreken op haar internationale verplichtingen ten aanzien van mensenrechten.

Er zijn belangrijke verschillen. Voor China geldt dat individuele rechten ondergeschikt zijn aan het collectieve belang én dat het collectieve belang wordt verwoord door de Chinese Communistische Partij. Voor Nederland is dit niet het geval. Voor ons zijn individuele grondrechten leidend, we kennen een meerpartijenstelsel en de centrale macht wordt ingeperkt door *checks and balances* om de individuele burger te beschermen.

Eendracht maakt macht. China is een wereldmacht en wat Nederland als klein land alleen doet of zegt zal niet per definitie veel indruk maken. Daarom investeren we niet alleen in de dialoog met China, maar investeren we ook in een Europees standpunt of proberen we in samenwerking met Europese hoofdsteden tot een kopgroep te komen.

Alleen ga je sneller, samen kom je verder. Afstemming en het vormen van coalities kost uiteraard tijd. Dan loop je soms aan tegen een lager tempo dan je zou willen.

5. ***Welke vertaling zou vanuit dit rijksbeleid nuttig en toepasselijk kunnen zijn voor bestuurders van de gemeente in hun relatie met Wuhan?*** Hoe zou men om kunnen gaan met de dilemma's of paradoxen tussen dominee en koopman, klein versus groot, effect versus principe.

Over mensenrechten: het gesprek erover moet nuttig zijn en tot iets leiden. Kies bewust wat je aan de orde stelt. Probeer niet te veranderen dat in China het collectief belangrijker wordt gevonden dan het individu. Wat de gemeente kan doen is problemen en ervaringen met ***mensenrechten uit de eigen beleidspraktijk aanhalen en die aan de orde stellen.***
Bijvoorbeeld; hoe ga je om met tegengestelde belangen rond een bestemmingsplanwijziging of een andere ruimtelijke ingreep? Hoe ga je om met de wens van camerabeveiliging ten opzichte van de wens voor privacy?
Gemeenten hebben daar eigen ervaring mee.
Ook is er in China draagvlak om te werken aan de ***internationale Sustainable Development Goals.***
Je kunt ook ***meereizende bedrijven vragen om verantwoordelijkheid*** te nemen voor een protocol dat ze helpt om geen zaken te doen met partners of toeleveranciers die het milieu of de mensenrechten onvoldoende respecteren. De overheid kan daar ook bij helpen.

Gemeenten kunnen net als het rijk ook proberen ***meer samen op te trekken met anderen***; het rijk gaat de onderlinge informatie-uitwisseling en samenwerking in ieder geval bevorderen.

Minder nuttig en toepasselijk lijkt het om vanuit Arnhem in Wuhan bijvoorbeeld de situatie van de Oeigoeren in de provincie Xinjiang aan de orde te stellen. Grote kans dat de gesprekspartner daar geen kennis over heeft en weinig met deze informatie kan.

Bijlage 5 Amnesty International [11]

Samenvatting

Het standpunt van Amnesty is:

- Amnesty is niet geneigd om vanuit het perspectief van de mensenrechten te adviseren dat Arnhem met de relatie met Wuhan moet stoppen.
- Als Arnhem de relatie voortzet, raadt Amnesty aan die - in relatie tot mensenrechten - vooral te benutten om een concrete verbetering te bewerkstelligen in situatie(s) waar je gesprekspartner Wuhan zelf invloed op heeft. Voorbeeld: *protesten in 2019 in Wuhan omtrent afval verbrandingsovens, en hoe de regering daarmee omging / omgaat (https://www.bbc.com/news/blogs-china-blog-48904350).*
- Nodig je bedrijven uit om datzelfde te doen, bijvoorbeeld door de OECD guidelines te onderschrijven en in de praktijk te brengen – o.a. bedrijven moeten situaties van kinderarbeid en dwangarbeid signaleren en vermijden. Maar die due diligence wordt niet verplicht gesteld door de Nederlandse overheid of de Europese Unie.
- Je kan ook grotere mensenrechtencrises - die elders in China spelen - betrekken op Wuhan: bv. wat is de situatie van Oeigoeren in Wuhan? hoe wordt het sociaal kredietsysteem uitgevoerd in Wuhan? Zaken die betrekken hebben op andere regio's zoals Hong Kong en Xinjiang kan je aankaarten door deze te betrekken op Arnhem: je kan vermelden dat die van belang zijn voor de bevolking in Arnhem (cf. uitgeweken Oeigoeren in Arnhem, Hongkongers in Arnhem, vragen die komen van andere bewoners), en zo kan je vermelden dat deze ook van belang zijn in je vriendschapsrelatie met Wuhan.
- Verder is het voornamelijk de Nederlandse regering die meer druk kan uitoefenen op de centrale regering / relevante machthebbers om de situatie in Hongkong of rond de Oeigoeren in Xinjiang aan te kaarten.
- Dit alles kan op een manier die goed samengaat met meer onderlinge handel; mensenrechten en mensrechtenverdedigers kunnen je helpen een beter bedrijf te maken en een voedingsbodem voor innovatie. Het respecteren van mensenrechten behoed je ook voor een slechte bedrijfsvoering en slechte publiciteit

Conclusie: probeer verschil te maken

Rode draad in het gesprek lijkt: Amnesty zoekt niet zozeer een positie of de relatie wel of niet doorgezet moet worden. Maar als de relatie er is, benut die dan om verschil te maken, probeer verbetering te bereiken in de mensenrechtensituatie. Benut de vriendschapsrelatie om situaties en vragen aan de orde te stellen en probeer daarmee de diepte in te gaan. Dit kan "voor de camera", maar het is ook op andere momenten zeker van belang om mensenrechten bij alle discussies te betrekken, ook de handelsdiscussies – alleen zo blijkt dat je respect voor mensenrechten echt belangrijk vindt. Voorbeeld; Angela Merkel. Zij heeft consequent bij alle bezoeken aandacht gevraagd voor de situatie van Liu Xia, de weduwe van Nobelprijswinnaar Liu Xiaobo. En gezegd dat het voor haar echt belangrijk is. Dit voor en achter de camera. Ga eerst via de persoonlijke band erover praten, op een onderwerp dat concreet is en binnen beider ervaringswereld. Je kunt situaties subtiel aan de orde stellen. Bijvoorbeeld, als Nederland / Arnhem iets wil zeggen over de situatie in Xinjiang- door een Oeigoerse dichter te citeren in de tafelspeech en dan te zeggen, "zoals een bekende **Chinese** poëet het zegt:" …..
Het gaat niet om de confrontatie of het thuispubliek, het gaat er om verschil te maken.

[11] Bron: Gespreksverslag gesprek d.d. 1-10-2019 met dhr. S. Deklerck, Senior Officer Human Rights Programmes, China Amnesty International Netherlands

Bijlage 6: Tekst MOU ON TRADE, ECONOMIC and AGRICULTURAL DEVELOPMENT, 2019

BETWEEN
WUHAN CHINA AND ARNHEM NETHERLANDS

Wuhan City of the People's Republic of China and Arnhem City of the Kingdom of the Netherlands established the sister city relationship in 1999. The two cities, acting in accordance with the principles on establishment of diplomatic relations between the People's Republic of China and the Kingdom of the Netherlands, wishing to enhance mutual understanding and friendship between the two peoples, and to consolidate and develop friendly cooperation between the two cities, have reached agreement as follows, through friendly consultation, on stimulating trade, economic and agricultural development.

1. Both sides will endeavor to keep regular and high profile exchange visits and to promote a continuous development of friendship relations.

2. Both sides will strengthen exchanges and cooperation-projects to foster two-way trade relations and technological innovation for sustainable city development. This includes the support of trade, exchange visits and innovative cooperation on themes as water- and waste management, circular economy and smart, safe and sustainable energy systems for cities and public transportation.

3. Both sides will encourage local enterprises to exchange visits in each other's city to develop business opportunities. To promote this, the local governments of Wuhan and Arnhem and their connected organizations continue to provide updated information on business related topics and ensure clear communication channels for enterprises from both sides

4. The local goverments of Wuhan and Arnhem shall both encourage local enterprises to invest or set up a company in the sistercity. To promote this, both sides will provide, forward and disseminate information on the rules and policy measures that apply to enterprises that want to invest and/or set up a company in Wuhan or Arnhem. This information will also include the officials and communication channels that enterprises are advised to refer to if they seek extra help or information on these topics.

5. Building on previous exchanges both sides will endeavour to deepen the exchange of knowledge and foster innovation and business cooperation in the application of zero emission policies and technologies for (hydrogen-)electric energy supply and (hydrogen)electric energy storage. It is our joint understanding that the application of these technologies in e.g. public transport and energy systems for industrial areas will boost economy and air quality and reduce dependency of fossil fuels in both our cities and surrounding regions.

6. Building on previous exchanges, through joint consultation and research both sides will endeavour to improve economy and trade benefits by better use of the potential in Wuhan's rail- and trade services, and better use of the multimodal logistics services potential that the Arnhem region has to offer.

7. Building on previous discussion and research, both sides will be dedicated to strengthening the exploitation and cooperation in the agricultural sector under the framework of Wuhan-Arnhem Sister City Relationship, encourage relevant agricultural enterprises from both cities to exchange visits and technologies and continue to deepen mutual cooperation and mutual trust.

This MoU signed on June 11, 2019 in Arnhem, the Netherlands, is done in duplicate in Chinese and English, both texts being equally authentic. This MoU shall go into effect on the date of signature.

City of Wuhan, China

City of Arnhem, Netherlands

Bijlage 7 Goed gastheerschap

Arnhem verzorgt en stimuleert een cultuur van goed gastheerschap, o.a. bij ontvangst van toeristen en delegaties die zich willen oriënteren op investeringen in de stad of aankoop van goederen en diensten van Arnhemse bedrijven en (kennis-)instellingen.

De vormgeving van dit gastheerschap:
o sluit zoveel mogelijk aan op de cultuur en gebruiken van het land dat te gast is; Arnhem voelt als je tweede thuis, "home away from home" of misschien beter gezegd: Fühl Dich Arnheim en 有宾至如归的感觉 .
o sluit aan op het onderwerp en interesse van de bezoekers
o biedt zicht op datgene wat Arnhem en de regio onderscheidend maakt qua vestigingsklimaat en economisch, cultureel en recreatief opzicht. Bijvoorbeeld door bij bezoek van handelsdelegaties een bezoek aan specifieke werk- of kennislocaties te combineren met een programma waarin ook Introdans, Papendal of het Nederlands Openlucht Museum opgenomen is.
o wordt in het geval van delegaties per geval ingevuld, waarbij de kosten ook per geval verdeeld worden tussen de ontvangende partijen (*N.B. dit gaat er dus vanuit dat de gasten niet of in ieder geval niet alles betalen)*
o De gemeente ziet binnen dit spoor géén rol voor zichzelf weggelegd bij de ontvangst van delegaties die uitsluitend willen verkopen, of in het geheel geen economisch doel lijken te hebben
o Voor de ontvangst en voorbereiding van handelsdelegaties en bij andere acties profileert Arnhem zich op minimaal regionale schaal en onderhoudt actief de relatie en samenwerking met provinciale en landelijke overheid en de relevante uitvoeringsorganisaties. Te denken is aan kennis- en ondersteuningsorganisaties als de Netherlands Foreign Investment Agency, de relevante internationaal actieve Netherlands Business Support Offices, ontwikkelingsmaatschappij OOSTNL en de toeristische organisatie Visit ArnhemNijmegen'

Bijlage 8: Monitor voor enkele internationale gegevens

Aantal internationale EU kenniswerkers in de regio Arnhem Nijmegen Wageningen (ANW)[12]
Kenniswerkers zijn van groot belang voor de toekomstkracht van de economie in de regio Arnhem – Nijmegen –Wageningen. De kennisinstellingen, campussen, ziekenhuizen en bedrijven zijn in toenemende mate voor hun succes afhankelijk van internationale kenniswerkers, mensen die vanuit het buitenland de gelederen kunnen versterken, die werk verrichten waarbij kennis en (meestal hogere) opleiding een belangrijk vereiste is.
De gegevens over internationale kenniswerkers in onze regio worden niet jaarlijks bijgehouden en zijn ook niet per stad beschikbaar. De gegeven zijn geconstrueerd en geschat op basis van verschillende bronnen en verschillende jaren (BCI 2019, in opdracht van Economic Board). Deze data mogen dus niet als 'absolute aantallen' gezien worden, het gaat om geconstrueerde schattingen.

Regio ANW	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**Groei 2014-2018 Absoluut**	**Procentueel**
EU kenniswerkers	1.500	1.500	1.650	1.700	1.800	**300**	**+20%**
Niet-EU kenniswerkers	1.650	1.800	2.000	2.250	2.500	**850**	**+52%**
Totaal aantal kenniswerkers (per 1-1-2019) Nederland	**3.150**	**3.300**	**3.650**	**3.950**	**4.300**	**1.150**	**+37%**
EU kenniswerkers	47.650	50.050	52.400	55.050	58.350	**10.700**	**+22%**
Niet-EU kenniswerkers	58.150	61.500	65.750	71.950	79.900	**21.750**	**+37%**
Totaal aantal kenniswerkers (per 1-1-2019)	**105.800**	**111.550**	**118.150**	**127.000**	**138.250**	**32.450**	**+31%**

Conclusie:
De ANW-regio had per 1-1-2019 naar schatting in totaal ongeveer 4.300 internationale kenniswerkers
Het totaal aantal internationale kenniswerkers is de afgelopen jaren (2014-2018) gegroeid met **+37%.**
Dit ligt beduidend boven het Nederlandse groeipercentage van 31%
Vooral het aantal kenniswerkers van buiten de EU groeit hard: de jaarlijkse groei van aanvragen accelereert elk jaar fors en is in 2018 ten opzichte van 2014 bijna verdubbeld. Uiteraard vertrekken er ook weer jaarlijks mensen. Per saldo is de regio in 5 jaar tijd gegroeid naar 2500 kenniswerkers afkomstig van buiten de EU.

[12] **Definitie internationale kenniswerkers**
BCI volgt voor de definitie de criteria voor k**ennismigranten** van de IND. Onder kennismigranten vallen de verblijfsdoelen: arbeid als zelfstandige, arbeid als kennismigrant, houder van Europese blauwe kaart, onderzoek, overplaatsing binnen een onderneming. Daarbij geldt er een salariseis van €4.500 bruto per maand voor kennismigranten van 30 jaar of ouder en €3.299 voor kennismigranten jonger dan 30 jaar.

		2008	2016	2018
Studenten internationaal	HAN	856	niet bekend	1725
	ANW	5475	6035	6590
Leerlingen midd. onderwijs	Arnhem	156	127	152
Leerlingen basisonderwijs	Arnhem	133	153	183
Buitenlandse				
• bedrijven				
en (aandeel in totaal)	Arnhem	227 (2,2%)	201 (1,4%)	172 (1,1%)
	EB-regio	928 (1,7%)	862 (1,1%)	829 (1,0%)
• banen				
en (aandeel in totaal)	Arnhem	8322 (8,3%)	6093 (6,1%)·	6163 (6,0%)
	EB-regio	39726 (9%)	33628 (7,6%)	34962 (7,7%)

Bezoekers/toeristen	regio A-N	2011	2014	2017
Verblijfsgasten		23%	29%	20%
Dagtoerisme bezienswaardigheden/musea		19%	14%	17%
Aandeel (semi-) zakelijke gasten buitenland		42%	36%	25%

Bovenstaande tabel laat zien dat ook het aantal internationale studenten groeit. Dit aantal is bij de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen in de laatste 10 jaar verdubbeld, van ca. 850 naar 1725. Dat is 4,9 % van het totaal aantal studenten. Toch is dit een lagere groei dan bij andere hogescholen en ook een lager aandeel dan het landelijk gemiddelde van 6,5 %. Ook bij de Radboud Universiteit en Wageningen University Research (WUR) groeit het aantal internationale studenten. De Radboud groeide in de laatste vijf jaar met 887 studenten tot 2384 (+52%). De WUR Wageningen groeide met 604 tot 2481 (+32%). De gemiddelde groei van alle 12 Nederlandse universiteiten samen was 27.821 (48%); daarmee telde Nederland per 1-1-2019 85.955 internationale universitaire studenten.

Het aantal buitenlandse bedrijven en daarmee gemoeide banen is afgenomen. Omdat het gaat om bedrijven in buitenlandse handen, kan dit betekenen dat de regio in buitenlandse ogen relatief minder aantrekkelijk scoort dan ander regio's. Om er meer over te kunnen zeggen is aanvullend onderzoek nodig.

Ook het aandeel buitenlandse toeristen in het totaal aantal toeristen dat naar de regio komt lijkt af te nemen, maar de trend nog niet heel duidelijk. N.B. vanwege de beperkte beschikbaarheid van gegeven wijken de jaarreeksen af van de voorgaande tabel.

Bijlage 9 Bronnenlijst

- Beleidskader Internationaal "Arnhem, stad op de kaart in internationaal perspectief", Gemeente Arnhem 2015, vastgesteld januari 2016
- Evaluatie 20 jarige relatie Arnhem- Wuhan, Buck Consultants International, Nijmegen, 2019
- Nederland-China, een nieuwe balans, Buitenlandse Zaken, Den Haag, 2019
- Bijeenkomst 16 mei 2019 met ministerie van Buitenlandse zaken, dhr. P. Potman directeur Azië en Oceanië en beleidsmedewerkers, Ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag
- Gespreksverslag gesprek d.d. 1 oktober 2019 met dhr. S. Deklerck, Senior Officer Human Rights Programmes, China Amnesty International Netherlands, Amsterdam
- Boosting growth and cohesion in EU border regions, Europese Commissie, COM 534, Brussel 2017
- Monitor Internationaal Arnhem en Economic Board regio, Onderzoek en Statistiek Arnhem (intern), 2018
- Analyse Internationale Kenniswerkers in de regio Arnhem - Nijmegen - Wageningen, Buck Consultants International in opdracht The Economic Board, Nijmegen, 2019
- Bevindingen van het onderzoek ‘Internationalisering van gemeenten 2020’ VNG, zomer 2020

INGETROKKEN

De Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	11 november 2020
Ter bespreking van	Vaststellen van de Begroting 2021
Motie van	Yildirim Usta - DENK Verenigd Arnhem
Titel motie	Verbreek stedenband met Wuhan (Volksrepubliek China)
Nummer Zaaknummer	**20M302** 504479

De Raad,
Gehoord de beraadslaging,

We weten dat;

- volgens de rapporten van mensenrechtenorganisaties zoals Human Rights Watch en Amnesty International, Chinese ambtenaren in de provincie Xinjiang maatregelen uitvoeren die bedoeld zijn om de inheemse Oeigoeren en andere minderheden te controleren, indoctrineren en te assimileren[1] [2]
- één miljoen Oeigoeren vastzitten in Chinese strafkampen[3] [4];
- naast Oeigoerse moslims ook Oeigoerse christenen en moslims die geen Oeigoeren zijn gemarteld en gehersenspoeld worden in Chinese concentratiekampen[5];
- China de afgelopen jaren 380 detentiekampen heeft gebouwd voor Oeigoeren en andere islamitische minderheden in de Sinkiang-regio[6];
- Oeigoeren in China als dwangarbeiders worden gebruikt[7];
- Oeigoerse vrouwen in China gedwongen gesteriliseerd worden[8] [9];

---

[1] https://www.hrw.org/nl/news/2020/02/11/338769
[2] https://www.amnesty.org/en/countries/asia-and-the-pacific/china/report-china/
[3] https://www.trouw.nl/religie-filosofie/moeder-der-oeigoeren-niemand-geloofde-ons~bb95df4a/
[4] https://www.epochtimes.nl/het-risico-voor-de-chinese-oeigoeren-door-coronavirus-vereist-actie_10316.html
[5] https://www.trouw.nl/religie-filosofie/de-holocaust-van-xinjiang~b33d505b/
[6] https://www.nu.nl/buitenland/6079598/onderzoek-china-heeft-380-detentiekampen-gebouwd-voor-oeigoeren.html
[7] https://www.trouw.nl/economie/china-zet-oeigoeren-in-als-dwangarbeiders-voor-grote-merken-als-apple-en-nike~bb62f0b5/
[8] https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/gedwongen-sterilisatie-en-spiraaltjes-in-china-s-geboortebeleid-voor-oeigoeren-demografische-genocide~be2d1b29/
[9] https://www.kn.nl/china/china-pleegt-demografisch-genocide-vrouwen-gedwongen-tot-sterilisatie-of-abortus/

INGETROKKEN

- Oeigoerenin China gedwongen worden om organen af te staan[10] [11]
- Oeigoeren door de Chinese overheid met een zorgvuldig uitgedacht plan op systematische wijze onderdrukt worden[12]
- in China talloze gebedshuizen zijn gesloopt of veranderd in communistische propaganda-huizen, de koran is verboden en Oeigoeren verplicht zijn varkensvlees te eten[13];
- Oeigoeren nergens veilig zijn, zelfs niet in Nederland[14] [15];
- inmiddels een meerderheid van de partijen in de Tweede Kamer vindt dat moet worden nagedacht over hardere sancties tegen China en dat de onderdrukking, gevangenzetting en mishandelingen van Oeigoeren door de Chinese overheid, veel strenger veroordeeld moet worden[16];
- in een verklaring het mensenrechtencomité van de Verenigde Naties, China hebben opgeroepen te stoppen met de onderdrukking van de Oeigoeren en de vrijheden van Hong Kong te respecteren[17]

We vinden dat:

- er in China op massale schaal mensenrechtenschendingen plaatsvinden en de situatie van de Oeigoeren en van andere minderheden in China met de dag slechter wordt, het onder deze omstandigheden immoreel is om een stedenband met een stad in China in stand te houden;

Daarom verzoekt de raad het college:

- de stedenband tussen Arnhem en Wuhan per direct te verbreken;

en gaat over tot de orde van de dag,

Yildirim Usta - DENK Verenigd Arnhem

[10] https://www.newscientist.nl/nieuws/15-studies-teruggetrokken-omdat-mogelijk-organen-van-gevangenen-zijn-gebruikt/
[11] https://amstelveenblog.nl/2020/06/22/china-alarm-betreurt-fout-antwoord-minister-blok-over-orgaanroof/
[12] https://nos.nl/artikel/2310816-gelekte-chinese-partijdocumenten-tonen-systematische-repressie-oeigoeren.html
[13] https://www.trouw.nl/religie-filosofie/hier-is-alles-oke-hoor-zegt-china-over-zijn-hersenspoel-kampen~b03624d2/
[14] https://www.amnesty.nl/actueel/oeigoeren-zijn-nergens-veilig-zelfs-niet-in-nederland
[15] https://www.rd.nl/vandaag/buitenland/china-achtervolgt-oeigoer-tot-in-nederland-1.1653144
[16] https://nos.nl/artikel/2320767-kamer-politieke-druk-op-china-verhogen-om-oeigoeren.html
[17] https://www.trouw.nl/buitenland/harde-kritiek-bij-vn-op-chinese-onderdrukking-van-oeigoeren~bee19234/

Buck Consultants International

Evaluatie 20 jarige relatie Arnhem – Wuhan

Uitgevoerd in opdracht van:
Gemeente Arnhem

GEMEENTE Arnhem

Buck Consultants International
Nijmegen, oktober 2019

Inhoudsopgave

Blz.

Samenvatting **1**

1 **Inleiding** **3**

1.1 Achtergrond 3
1.2 Vraagstelling 4
1.3 Aanpak 5

2 Resultaten **7**

2.1 Context: relatie Nederland-China 7
2.2 Relatie Arnhem en Wuhan 8

3 Conclusies en advies **14**

3.1 Conclusies 14
3.2 Advies 15

Bijlage 1 Geraadpleegde bronnen **17**

Samenvatting

Achtergrond

- De gemeente Arnhem streeft naar een vitale, duurzame, aantrekkelijke en inclusieve stad. Ook internationale samenwerking en projecten dragen bij aan bloei van stad en regio en in dit kader onderhoudt Arnhem twee structurele relaties, namelijk met het Euregio gebied Rijn-Waal en met de Chinese stad Wuhan. De gemeente heeft in 1999 voor een stedenband met Wuhan gekozen, omdat deze relatie waardevol is voor werkgelegenheid en kennisuitwisseling en in zakelijk contact met China de overheid belangrijk is om bij het - door de overheid gereguleerde – zakenleven binnen te komen.
- Vanuit de gemeente Arnhem is de inzet bij de stedenband praktisch uitgewerkt in het streven om minimaal één keer per jaar met een handelsmissie naar Wuhan te gaan en ook tenminste één keer per jaar een delegatie uit China te ontvangen.
- Nu de stedenband 20 jaar bestaat, is er aanleiding stil te staan bij de meerwaarde en het toekomstperspectief van de samenwerking. Via een evaluatie door een onafhankelijke buitenstaander wil Arnhem nagaan of de personele en financiële inzet van de gemeente in de relatie met Wuhan een zinvolle investering is geweest. Daarnaast wil de gemeente verkennen of en op welke wijze de relatie met Wuhan zich de komende jaren verder moet ontwikkelen.

Resultaten

- De afgelopen 20 jaar is de inzet van jaarlijks één economische missie naar Wuhan en tenminste één naar Arnhem niet volledig gerealiseerd. Sommige jaren zijn geen missies van en/of naar Wuhan georganiseerd. Toen de stedenband in 1999 werd aangegaan, was Wuhan een relatief bescheiden provinciehoofdstad, maar sindsdien is de stad uitgegroeid tot een metropool van meer dan 11 miljoen inwoners, met een belangrijke centrumfunctie voor midden China en een hoogwaardige industriële, handels-, ICT-, financiele en creatieve sector. Hoewel de zusterrelatie met Arnhem een aparte status heeft, is het aantal partner- en vriendschapsrelaties met andere steden de afgelopen jaren uitgebouwd tot bijna 100. Vanwege de snelle groei had Wuhan veel behoefte aan buitenlandse kennis op het vlak van o.a. gebiedsontwikkeling, mobiliteit, energie, waterbeheer en afvalmanagement. De laatste jaren is de relatie meer tweezijdig geworden.
- Tijdens de missies in de afgelopen 20 jaar zijn tal van wederzijdse contacten gelegd, intentieovereenkomsten gesloten en relaties verdiept. Dit heeft geleid tot extra omzet bij een deel van de betrokken bedrijven, vestiging van kantoren van Nederlandse bedrijven in Wuhan, en min of meer structurele uitwisseling tussen HAN en Papendal met Chinese partners. De precieze waarde daarvan is moeilijk te kwantificeren, maar wordt geschat op enkele miljoenen euro’s aan extra omzet en tientallen arbeidsplaatsen.

- Betrokkenen waarderen vooral de niet-tastbare effecten van de missies, zoals het toegankelijk maken van de Chinese markt, het opdoen van kennis en ervaring met zaken doen in China en het warm houden van contacten.
- De stedenband heeft in beperkte mate geleid tot investeringen van Chinese bedrijven in de regio Arnhem. Voor zover te achterhalen, betreft het enkele vestigingen.
- De rol van de gemeente Arnhem wordt positief gewaardeerd, vooral vanwege de goede voorbereiding en uitvoering van de missies en het openen van deuren. Deze rol van wegbereider is belangrijk in deze overheidsgestuurde groeieconomie.
- Een missie levert zelden direct extra business op. Wel vormt ze een belangrijk onderdeel in een keten van stappen (inclusief voorbereiding, bezoek, vertrouwen opbouwen, onderhandelen, deal sluiten en leveren) die (kunnen) leiden tot een deal. Het uiteindelijke succes is vooral afhankelijk van de eigen inzet van betrokken bedrijven en instellingen.
- In de loop van de 20 jaren zijn ook met enige regelmaat vraagtekens bij de relatie gezet, vaak naar aanleiding van berichten in de media over al dan niet vermeende schending van mensenrechten en/of van rechten op intellectueel eigendom.

Aanbevelingen

- Hoewel de precieze waarde van de resultaten moeilijk is te kwantificeren en vraagtekens kunnen worden gezet bij de ontwikkeling van China, bevelen we aan de in 20 jaar opgebouwde relatie van Arnhem met Wuhan nog zeker een aantal jaren voort te zetten. De relatie biedt betrokken partners uit de regio direct inzicht in de uitdagingen binnen deze enorme groeimarkt, kansen voor nuttige contacten en zakelijke mogelijkheden, en Arnhem als stad een grotere uitstraling. De kosten voor de gemeente zijn relatief beperkt (circa 10.000-15.000 euro per jaar, plus tijdsinzet van de betrokken bestuurders en ambtenaren) en de directe en indirecte effecten voor (tenminste een deel van) de betrokken bedrijven en instellingen vormen een veelvoud hiervan. De wederzijdse bezoeken bieden ook de mogelijkheid de dialoog aan te gaan over ontwikkelingen die in Nederlandse ogen minder gunstig zijn.
- Wel adviseren we een aantal aanscherpingen van de aanpak, in overleg met betrokken partners als provincie, Oost.NL en Economic Board:
    - Meer continue monitoring van de interesse en behoeften van potentiële missiedeelnemers uit Arnhem en regio, zodat daar beter op kan worden aangesloten.
    - Tijdig een platform of sector van bedrijven uit de regio Arnhem bij elkaar te brengen en als één cluster goed voorbereid naar China te gaan.
    - Tijdens de voorbereiding van een missie meer expliciet te maken wat betrokken partijen willen halen en brengen en welke economische kansen en uitdagingen in Wuhan en China bestaan.
    - Bij de voorbereiding en uitvoering van missies naar Wuhan ook aandacht te besteden aan het identificeren van Chinese (groei)bedrijven die zich mogelijk in Europa willen vestigen en waarvoor Arnhem wellicht een interessante locatie is.
    - Het effect van economische missies te versterken door ze te koppelen aan uitwisseling van studenten, cultuur en sport.
- Vanuit de publieke kant blijft een goede afstemming tussen verschillende overheden en organisaties die een soortgelijke relatie met China onderhouden op werkniveau wenselijk.
- Tot slot zou in de regio Arnhem meer over de missies en successen van de stedenband kunnen worden gecommuniceerd.

1 Inleiding

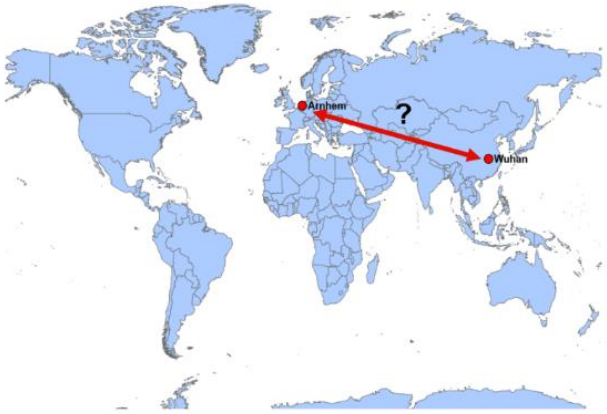
1.1 Achtergrond

Arnhem als aantrekkelijke en open stad
De gemeente Arnhem werkt vanuit verschillende invalshoeken aan een vitale, duurzame, aantrekkelijke en inclusieve stad. Onderdelen daarvan vormen het optimaal stimuleren en faciliteren van de lokale en regionale economie en het vergroten van de aantrekkelijkheid voor bedrijven, kunstenaars en creatieve ondernemers, studenten en toeristen, aldus het Coalitieakkoord 2018-2022. Ook internationale samenwerking en projecten kunnen bijdragen aan de opbloei van stad en regio. In dit kader kiest Arnhem voor twee structurele relaties, namelijk met het naburige Noordrijn-Westfalen en met de stad Wuhan in centraal China. De gemeente heeft sinds 1999 een stedenband met Wuhan, een stad van ruim 10 miljoen inwoners gelegen tussen Shanghai en Chengdu in centraal China. Wuhan ligt in de provincie Hubei, dat ook een relatie heeft met de provincie Gelderland.

Arnhem heeft voor de relatie met Wuhan gekozen, omdat (1) ze waardevol is voor banen en kennisuitwisseling en (2) het in zakelijk contact met China belangrijk is dat de overheid meekomt en bedrijven zien de gemeente Arnhem dan ook als essentiële partner om binnen te komen bij het - door de overheid gereguleerde - zakenleven (Beleidskader internationaal beleid, 2015).

Wuhan anno 2019 in vogelvlucht
Wuhan ligt op het kruispunt van belangrijke vaar-, spoor- en autowegen en is uitgegroeid tot één van de grootste steden van centraal China. Van een traditionele handels- en industriestad is Wuhan de afgelopen decennia uitgegroeid tot een moderne high tech stad met meer dan 350 kennisinstellingen, 1.650 high tech bedrijven, bijna 6.000 buitenlandse bedrijven uit 80 landen, en 4 science & technology parken. Belangrijke industrieën zijn de ijzer- en staal-, automobiel-, opto-elektronische, farmaceutische en nieuwe materialen industrie. Het is daarnaast een belangrijk centrum voor handel, financiën, informatietechnologie, creatieve sector en onderwijs, met inmiddels meer dan 11 miljoen inwoners.

Baten van een zusterstadrelatie die 20 jaar bestaat
Dit jaar bestaat de zusterstadrelatie tussen Arnhem en Wuhan 20 jaar en dit geeft niet alleen aanleiding om iets te vieren, maar ook om stil te staan bij de meerwaarde van de samenwerking en het toekomstperspectief in het licht van de snel veranderende wereldorde (waaronder de snelle groei van China en de vraagtekens die kunnen worden gezet bij o.a. de milieuimpact, overheidsrol en mensrechtensituatie).

1.2 Vraagstelling

Doelstelling van de evaluatie is vast te stellen of de personele en financiële inzet van de gemeente in de relatie met Wuhan een zinvolle investering is geweest. Daarnaast wil de gemeente verkennen of en op welke wijze de relatie met Wuhan zich de komende jaren verder moet ontwikkelen.

De evaluatie dient antwoord te geven op de volgende ***vragen***:

1. Op welke wijze en in welke mate hebben de personele en financiële inzet voor het ontwikkelen en onderhouden van de stedenrelatie tussen Arnhem en Wuhan geleid tot extra activiteiten van ondernemingen en instellingen uit Arnhem of nabije omgeving in Wuhan en Arnhem? Op welke wijze en in welke mate hebben deze activiteiten in positieve zin bijgedragen aan zakelijke resultaten voor de bedrijven en instellingen?
2. Op welke wijze hebben de extra activiteiten in en/of met Wuhan geleid tot meer werkgelegenheid of andere positieve effecten in Arnhem (en nabije omgeving)?
3. Hoe hebben (betrokken) bedrijven en instellingen (al dan niet gevestigd in Arnhem) het beleid en de specifieke inspanningen van de gemeente Arnhem ervaren in het kader van de stedenband met Wuhan c.q. de economische missies?
4. Op welke manier moet de gemeente Arnhem in de komende vijf jaar de relatie met Wuhan (verder) ontwikkelen, wil deze inspanning van nut zijn en/of blijven voor de ondernemers en instellingen uit Arnhem en nabije omgeving?
5. Wat adviseren overheden, ondernemers en instellingen de gemeente Arnhem te doen om bedrijven uit Wuhan (en Hubei) geïnteresseerd in Arnhem te krijgen?

Bij het beantwoorden van deze vragen dient met een aantal aspecten rekening te worden gehouden:

- Uiteraard kunnen de inspanningen van de gemeente Arnhem niet los worden gezien van die van mede-overheden als de provincie Gelderland (sinds 2009 een partnerrelatie met Hubei, de provincie waar Wuhan in ligt), Rijk (in kader van handelsbevordering, aantrekken van buitenlandse investeerders, kenniswerkers en toeristen, uitwisseling van wetenschap en technologie, uitbouw van mondiale routestructuren, inclusief transitfunctie van Rotterdamse haven en Schiphol, ontwikkeling van de nieuwe Zijderoute, etc.) en die van internationaal opererende bedrijven en kennisinstellingen zelf.
- Bij internationale samenwerking tussen overheden gaat het niet alleen om extra omzet en banen, maar ook om het leren kennen en waarderen van elkaars cultuur en kennis, gezamenlijk werken aan vergelijkbare opgaven, en uitwisseling van mensen (toeristen, studenten, wetenschappers, etc.). Ook deze meer 'zachte' aspecten van de samenwerking en het vestigingsklimaat zullen in de evaluatie een plek moeten krijgen.
- Bovendien is het belangrijk te constateren dat het opbouwen van relaties met Chinese partners veel tijd kost. Terwijl wij Nederlanders gewend zijn snel tot zaken te komen, willen Chinezen eerst een band opbouwen en zijn vele formele en informele bijeenkomsten nodig alvorens een contract te sluiten. Een handelsmissie zal meestal pas succesvol zijn, indien ze het resultaat is van een (vaak jarenlange) voorinvestering. Ook deze tijdsdimensie zal in de evaluatie expliciet aandacht moeten krijgen.

1.3 Aanpak

Het betreft een evaluatie op hoofdlijnen die in drie stappen is uitgevoerd:

1. ***Deskanalyse***: In de eerste stap is op basis van aangeleverde literatuur (o.a. eerdere evaluaties, reisverslagen, rapport Clingendael 2017, Panteia-rapport Zijderoute, e.d.) een eerste analyse van de uitgangssituatie gemaakt. Op basis van deze analyse is de reikwijdte ('scope') van de studie verder afgebakend en zijn de vragen voor de interviews bepaald.
2. ***Interviews***: In de tweede stap zijn (mondeling en telefonische) interviews gehouden met verschillende betrokkenen, onderscheiden naar bedrijven, instellingen en overheden. In totaal zijn 24 personen voor een interview benaderd, waarvan er 16 zijn geïnterviewd en 8 niet hebben meegedaan vanwege gebrek aan tijd en/of interesse. Bij de 16 interviews gaat het om vertegenwoordigers van 7 bedrijven, 3 instellingen, 3 uitvoeringsorganisaties en 3 overheden (zie bijlage 1). De duur van de interviews varieerde van 20 minuten tot 1,5 uur. Tijdens de interviews is ingegaan op de volgende onderwerpen:
   - Belang van de stedenband tussen Arnhem en Wuhan
   - Voordelen voor betrokken bedrijven en instellingen
   - Rol van de gemeente Arnhem en mogelijke verbeterpunten
   - Visie van betrokkenen hoe Arnhem de relatie de komende 5 jaar verder moet ontwikkelen
   - Kansen tot vergroting synergie bedrijfsactiviteiten en de stedenband
   - Verbeterpunten om de relatie of activiteitenuitwisseling tussen Arnhem en Wuhan te versterken.

3. ***Rapportage***: In de derde stap is aan de hand van de resultaten van het deskresearch en de interviews deze rapportage opgesteld, waarin o.a. wordt ingegaan op meerwaarde van de stedenrelatie in de afgelopen jaren, de verhouding tussen kosten en baten, de synergie tussen overheden en ons advies over de wijze van voortzetting van de relatie en mogelijke verbeterpunten voor de toekomst.

2 Resultaten

2.1 Context: relatie Nederland-China

De relatie tussen China en de buitenwereld is een actueel onderwerp, onder andere door de snelle groei van de Chinese economie en investeringen (o.a. van multinationals als Alibaba, Huawei, China Petroleum, Construction, CITIC, Haider, ZTE, e.d.) en geopolitieke veranderingen (handelsoorlog met VS, grootschalige investeringen in infrastructuur in o.a. Afrika en Zuid-Amerika en in het Belt & Road Initiative, de nieuwe Zijderoute richting Europa). Ook in Nederland is recent veel meer aandacht ontstaan voor de relaties met China, bijvoorbeeld door de zaak omtrent Huawei en ASML. De recent verschenen China-strategie van het Rijk (2019) en het rapport van instituut Clingendael (2017) besteden veel aandacht aan de geopolitieke invalshoek wanneer er zaken worden gedaan met China. China heeft graag toegang tot de omvangrijke Europese markt en tot Europese kennis en technologie, waarbij (bijvoorbeeld in het Zijderoute initiatief) vooral interesse bestaat voor grootstedelijke regio's en logistieke centra met toegang tot Duitsland, de belangrijkste Europese handelspartner voor China. (Clingendael, 2017).

Het belang van China voor de Nederlandse economie komt naar voren wanneer er naar de handels- en investeringscijfers wordt gekeken. In 2018 is door Nederland voor € 39,17 miljard geïmporteerd en voor € 10,23 miljard geëxporteerd (CBS, 2019). Wat betreft directe investeringen in het buitenland (FDI) is in 2016 ongeveer € 26 miljard vanuit Nederland in China geïnvesteerd en € 29 miljard vanuit China in Nederland (De Nederlandsche Bank, 2017). In het Clingendael-rapport (2017) wordt het potentieel van Europese steden gelegen aan de nieuwe Zijderoute belicht. Duisburg vervult een centrale rol in de Europese dimensie van de nieuwe Zijderoute. Zo wordt de treinverbinding tussen Wuhan en Duisburg geëxploiteerd door een bedrijf dat in de regio zoekt naar retourvracht. Arnhem heeft qua ligging tussen de Rotterdamse haven en het Duitse Ruhrgebied een tactische positie in het netwerk.

In de Chinese zakencultuur is het van belang dat er met ‘een lange adem’ zaken worden gedaan. Chinese partners hechten veel waarde aan vertrouwen en nemen de tijd om een relatie op te bouwen. Vanwege de centrale aansturing van de economie door de overheid is het betrekken van (regionale) overheden uit Nederland belangrijk om de kans op zakelijk succes te vergroten. Het onderhouden van een goede relatie met Chinese overheidspartners is dus bevorderlijk wanneer nieuwe bedrijven de Chinese markt opzoeken. Daarbij biedt de ligging van de regio aan de nieuwe Zijderoute, de treinroute die het transport van het Chinese binnenland naar West-Europa versnelt van circa 30 dagen per schip naar 16-18 dagen per trein, een kans om rekening mee te houden. In de toekomstprognoses van Panteia (2018) wordt op basis van de treinlogistiek naar China een positieve groei voor Gelderland verwacht. Dit vraagt echter om een goede balans tussen economische verweving en de geopolitieke kant.

2.2 Relatie Arnhem en Wuhan

Vanuit de gemeente Arnhem is de inzet bij de stedenband om minimaal één keer per jaar met een handelsmissie naar Wuhan te gaan en ook tenminste om minimaal één keer per jaar op handelsmissie naar Wuhan te gaan en tenminste één keer per jaar een delegatie uit China te ontvangen.

De afgelopen jaren is deze inzet niet volledig gerealiseerd. Sommige jaren zijn geen missies van en/of naar Wuhan georganiseerd. De reisverslagen laten zien wat er in een handelsmissie op bestuurlijk c.q. ambtelijk niveau en op zakelijk niveau is bereikt. In het kader van de evaluatie van de 20-jarige relatie tussen Arnhem en Wuhan wordt achtereenvolgens ingegaan op de bevindingen van de evaluatie van de eerste 10 jaar, de reisverslagen over de periode 2012-2018 en de resultaten uit de gehouden interviews.

Beknopte bevindingen evaluatie Arnhem – Wuhan 2010

- Handelsmissies naar China leveren een zinvolle bijdrage aan de ontwikkeling van kennis over China en de mogelijkheden die de Chinese markt biedt aan Nederlandse ondernemers.
- Een aantal bedrijven noemt directe positieve economische resultaten; met een totale omvang van circa € 3 miljoen.
- Eén bedrijf stond aan de vooravond van een grote investering in China (uit een check in 2019 blijkt dat het bedrijf niet langer bestaat).
- De deelnemende kennisinstellingen melden een intensieve kennisuitwisseling tussen de universiteiten en hogescholen in Arnhem en Wuhan, o.a. via uitwisselingsprogramma’s.
- Naast concrete economische effecten worden ook minder tastbare effecten belangrijk geacht, zoals kennis over China, de mogelijkheden en beperkingen voor ondernemen op de Chinese markt en intensieve kennisuitwisseling over een land in snelle transitie.

Bevindingen reisverslagen gemeente Arnhem 2012-2018

- In 2012 zijn er meerdere MoU's ondertekend, onder andere tussen Arcadis en Chinese partijen. Grontmij (nu Sweco) opent een vestiging in Wuhan.
- Vanaf 2013 tot en met 2015 zijn er minder successen te melden. Er zijn minder contacten en de missies in deze periode hebben geen noemenswaardige (zakelijke) resultaten opgeleverd, maar betreffen vooral verkennende missies.
- Vanaf 2016 wordt de relatie tussen Arnhem en Wuhan weer intensiever opgepakt, zo staat er het volgende in het reisverslag:
  "De missie is benut om de zusterstadrelatie tussen Arnhem en Wuhan te bevestigen na enige jaren van minimaal contact. Resultaat: tijdens het bezoek is een intentieovereenkomst getekend waarin beide steden de relatie herbevestigen en de onderwerpen benoemen waarop zij willen samenwerken"
  De revitalisering is meteen terug te zien in tastbare resultaten. Zo zijn er in 2016 vier MOU's ondertekend tussen de HAN en Chinese partners en tussen Oost.NL en WAE Logistics en Kiwidada. Daarnaast worden er twee nieuwe Chinese bedrijven in Arnhem opgericht, te weten Granch Biopack en Kiwidada Europe.
- In 2017 hebben de waterstofbedrijven Hymove en NedStack een MOU ondertekend met de Chinese bedrijven Huaxia en Dongfeng. Het is een joint venture die elk jaar 3.000 waterstof systemen moet gaan produceren. Daarnaast is er nog één MOU ondertekend tussen WAE Logistics en WE Force. Daarnaast hebben dat jaar een aantal bedrijven in o.a. voeding hun mogelijkheden op de Chinese markt verkend. Er zijn afspraken gemaakt over een aantal leveringen en het openen van een flagship store in Wuhan. Ook is in 2017 een MOU ondertekend op het gebied van talentontwikkeling. Ondertekenaars zijn Chinese overheden (MIIT), Semiconductorbedrijven uit Gelderland en de provincie Gelderland.
- In 2018 is er geen handelsmissie geweest door een tekort aan interesse vanuit het bedrijfsleven voor een geplande missie met de provincie Gelderland. Arnhem is wel (ambtelijk) in Wuhan op bezoek geweest voor een internationale conferentie van zustersteden, overleg over de viering van het 20-jarig bestaan van de relatie in 2019 en over samenwerking op het gebied van waterstof.

Wuhan als waterstof hub
De kracht van Arnhem als energie- en vooral waterstofstad sluit aan bij de recente ontwikkelingen in Wuhan. In China is de Hydrogen Industrial Technology Innovation Alliance of China (HITIAC) opgericht, met het zwaartepunt in Wuhan (bron: Holland Innovation Network, 2019). Het is een non-profit platform waarbij bedrijven, universiteiten, onderzoeksinstellingen en andere partners betrokken zijn, met een focus op research en development van waterstof als energietechnologie. Een buitenlandse partner is na een handelsmissie toegetreden tot het netwerk.

Bevindingen interviews

De belangrijkste bevindingen uit de 16 gehouden interviews met betrokkenen bij de stedenband kunnen als volgt worden samengevat:

Relatie met Wuhan

- Veel Chinese steden willen een internationale stedenband, waarbij het meestal gaat om prestige en vorm, terwijl het bij Wuhan en Arnhem meer gaat om inhoud. Arnhem en Wuhan hebben diverse raakvlakken: beide zijn provinciehoofdsteden, inlands aan een rivier, gelegen binnen belangrijk agrarisch gebied (Food Valley c.q. Hubei), en inhoudelijk actief op het vlak van o.a. milieu, waterstofeconomie en sport.
- Wuhan is de afgelopen 20 jaar sterk gegroeid, van provinciestad tot metropool met meer dan 10 miljoen inwoners, en had sterke behoefte aan buitenlandse kennis op het vlak van o.a. gebiedsontwikkeling, mobiliteit, energie, waterbeheer en afvalmanagement. De laatste jaren is de relatie meer tweezijdig geworden.
- Om haar internationale bekendheid te vergroten, heeft de gemeente Wuhan het aantal stedenbanden sterk uitgebreid (tot 28 officiële en nog eens 70 vriendschapsrelaties). Na Manchester (30 jaar, met eigen consulaat in de stad) is Arnhem de stad met de meest intensieve en langdurige stedenband, hetgeen bestuurlijk erg wordt gewaardeerd. De voormalig ambtelijk trekker vanuit de gemeente Arnhem is bijvoorbeeld tot ereburger van Wuhan benoemd. Arnhem heeft geen staf ter plekke, maar maakt gebruik van het Netherlands Business Support Office (NBSO) in Wuhan.
- Naast handelsbevordering en bedrijfsprojecten zijn door de stedenband ook uitwisseling tussen onderwijs (o.a. HAN met Wuhan University of Technology), sport (o.a. Papendal en Vitesse), cultuur (o.a. muziek, mode), vakbonden en overheidsafdelingen gestimuleerd.
- Van de 7 geïnterviewde bedrijven zijn er 6 structureel actief in China, waaronder Wuhan. Eén ervan heeft er een vestiging met 30 medewerkers, terwijl de andere er toeleveranciers, klanten en/of dienstverleners hebben zitten. Het zevende bedrijf heeft tijdens een missie de mogelijkheden verkend om producten in China af te zetten, maar dit is mislukt en men is niet in China actief geworden.
- Twee instellingen (HAN en Papendal) hebben een structureel samenwerkingsverband met partners uit Wuhan.

Effecten/belang stedenband

- Resultaten van missies zijn moeilijk tastbaar te maken in direct meetbare economische effecten. In een aantal gevallen heeft een bezoek geleid tot concrete orders uit China, waarvan men het bedrag niet wilde noemen. Eén gesprekspartner die al actief was in China geeft aan dat het bedrijf dankzij deelname aan handelsmissies zich ook op Wuhan is gaan richten, wat verschillende toeleveranciers, grote klanten, verkoopkantoren en (via overname) een eigen vestiging heeft opgeleverd. Drie keer meldden de gesprekspartners als ‘bijvangst’ nieuwe orders van andere missiedeelnemers uit Nederland. Veel van de genoemde voordelen betreffen niet-tastbare effecten, zoals het toegankelijk maken van de Chinese markt, warmhouden van contacten met China, en kennis en ervaring met zaken doen op de Chinese markt. Eén geïnterviewde vindt dat deze effecten vanuit publiek oogpunt ook het meest belangrijk zijn: *“Euro’s zijn niet de worsteling voor overheden,*

people-to-people contact is belangrijk in deze relatie." en *"China is een politieke wereldspeler, goed contact onderhouden mag wat kosten en hoeft niet per se in euro's uitgedrukt te worden.".*

- Van de respondenten geven er twee aan dat ze door de handelsmissie intensiever zaken zijn gaan doen in Wuhan. Anderen waren al in China actief en zijn zich door de stedenband ook op Wuhan gaan richten. Het tekenen van een Memorandum of Understanding (MoU) of Letter of Intent (LoI) tijdens een missie is een mooie (ceremoniële) stap, maar levert niet altijd concrete resultaten op, omdat er daarna vaak nog vele stappen gezet moeten worden alvorens een echte deal wordt gesloten. Een missie maakt deel uit van een keten van stappen om een relatie op te bouwen (inclusief voorbereiding, contact leggen, vertrouwen opbouwen, onderhandelen, deal sluiten en leveren), die alle succesvol moeten worden doorlopen om uiteindelijk extra omzet of investeringen op te leveren.
- Daarbij pleiten enkele geïnterviewden voor een realistisch perspectief. Zaken doen met China vergt een lange adem en is niet eenvoudig, omdat eerst vertrouwen moet worden opgebouwd, besluitvorming hiërarchisch en indirect loopt, en er niet altijd sprake is van een gelijk speelveld. De risico's zijn aanzienlijk, maar het potentieel is groot.
- De stedenband heeft vooral in de eerste jaren nauwelijks geleid tot investeringen van Chinese bedrijven in de regio Arnhem. De laatste jaren is wat meer waar te nemen: vestiging van Granch Biopack Europe BV gespecialiseerd in biologisch afbreekbare verpakkingen, Kiwidada Europe BV gericht op expeditie, een tijdelijke vestiging van een Chinees business-support office in Arnhem en vestiging van een EU hoofdkantoor voor gamecomputerproducent Ipason uit Wuhan. Daarnaast is voor het opzetten van een structurele logistieke relatie de Wuhan-Amsterdam Express (WAE) opgericht, gevestigd in Arnhem.
- De relatie van de HAN met China/Wuhan is gefragmenteerd, omdat dit de verantwoordelijkheid is van de afzonderlijke faculteiten (FEM, Techniek, Educatie, Sport) , internationalisering niet de hoogste prioriteit heeft en er een structurele relatie met de relatief smalle Wuhan University of Technology (WHUT) bestaat. Het doel van deze relatie is studentenuitwisseling, gastdocentschappen en ondersteuning van de Minor Asian Studies voor Business studenten. In de praktijk komen nauwelijks Chinese studenten en docenten naar de HAN vanwege gebrekkig Engels en onvoldoende faciliteiten. De Minor bestaat al 15 jaar, waarbij een tiental groepen HAN-studenten een aantal dagen Wuhan heeft bezocht ten behoeve van bedrijfsbezoeken, interviews, excursies, e.d.. Deze Minor wordt momenteel gereorganiseerd, met meer focus op logistiek en finance, aansluitend op het nieuwe Zijderoute initiatief.
- Voor Papendal heeft de relatie met Wuhan geresulteerd in een tiental inkomende missies van verschillende grootte en een aantal samenwerkingen met Nederlandse missiedeelnemers.
- Voor de (buitenlandse) leerlingen van de Internationale School Rivers is de relatie met China weinig interessant. Tijdens een handelsmissie zijn de mogelijkheden verkend om samen te werken met Chinese onderwijspartners op het vlak van Summer Schools of andere vormen van uitwisseling tussen studenten. Door gebrek aan belangstelling van Chinese zijde is dit niet van de grond gekomen.

Rol gemeente Arnhem

- Door alle respondenten wordt de rol van Arnhem in zaken doen met China belangrijk geacht. *"De Chinese door-to-door strategie van de overheid maakt deelname van (regionale) overheden noodzakelijk. Chinese overheden willen alleen praten met andere overheden voordat bedrijvigheid in beeld komt."*
- De rol van de gemeente Arnhem wordt door de meeste respondenten als positief ervaren. Voornamelijk de goede voorbereiding en uitvoering van de missies en het openen van deuren in China worden gewaardeerd. Drie gesprekspartners geven aan weinig concrete ervaring met de gemeente Arnhem te hebben. Twee geïnterviewden oordelen dat de gemeente Arnhem intensiever bezig is met hun relatie met Wuhan dan andere Nederlandse steden met een soortgelijke band.
- Drie respondenten geven aan dat de gemeente Arnhem (samen met andere partners) actiever consortia en/of sectoren bij elkaar zou kunnen brengen om als één geheel naar Wuhan te gaan. Als cluster van bedrijven biedt men een meer omvangrijke en bredere propositie en is men een interessantere gesprekspartner voor Chinese bedrijven. Deels gebeurt dat al, maar vindt men dat het nu vooral uit de koker van het bedrijfsleven moet komen en dat men te weinig weet van de markt in Wuhan om het zelf te organiseren. Eén gesprekspartner zou graag zien dat de gemeente mogelijke groeisectoren en vraagstukken in Wuhan zou identificeren en vervolgens een platform van Arnhemse bedrijven op zou zetten die mee kunnen op handelsmissie om dit te adresseren. Dit biedt de bedrijven zelf ook een betere mogelijkheid zich adequaat op de reis voor te bereiden, bijvoorbeeld door het aanscherpen van het eigen bedrijfsprofiel of een verdieping in de Chinese vraagstukken. Een andere gesprekspartner geeft aan dat het aantal internationaal gerichte bedrijven in de regio die op een bepaald vraagstuk kunnen inspelen nogal 'dun' is, waardoor gerichte missies moeilijk zijn te vullen en het vaak om tamelijk diverse delegaties gaat. Dit zal overigens per thema verschillen.
- De stedenband tussen Arnhem en Wuhan is later gevolgd door een relatie tussen de provincies Gelderland en Hubei. Beide samenwerkingsverbanden vullen elkaar aan, o.a. door het openen van deuren op verschillende overheidsniveaus (provinciaal resp. gemeentelijk) en wederzijdse deelname aan elkaars missies. Op werkniveau is het volgens de publieke gesprekspartners belangrijk dat verschillende overheden en uitvoeringsorganisaties met een soortgelijke relatie met China intensief met elkaar afstemmen om van elkaar te leren, duplicatie te voorkomen en optimaal gebruik te maken van de Nederlandse ondersteuningsinfrastructuur.

Toekomstperspectief stedenband

- Hoewel vraagtekens worden gezet bij de toenemende dominantie van China op het wereldtoneel, de ongelijke economische relatie, de rol van de overheid/communistische partij en de mensenrechtensituatie vinden de meeste gesprekspartners dat in 20 jaar een unieke relatie met Wuhan is opgebouwd die niet zomaar aan de kant moet worden gezet. Het gaat er in China om op het juiste niveau bij overheden binnen te komen en een lange adem te hebben, waarbij een groeistad als Wuhan verschillende kansen biedt. De economische effecten zijn onzeker, maar de kosten beperkt en het geeft Arnhem wel rechtstreeks inzicht in het functioneren van deze wereldspeler en een bepaalde uitstraling. Wel is het zaak kritisch te blijven over wat Arnhem en regio aan Wuhan te bieden heeft en wat je concreet van Wuhan verwacht. Indien de samenwerking te weinig oplevert, is het belangrijk dit met de Chinese partners te bespreken.

- Diverse gesprekspartners benoemen uiteenlopende aandachtspunten bij voortzetting van de relatie:
    - Er moet over een langere termijn en breder worden gekeken, aangezien Chinezen over het algemeen een langere tijdshorizon hebben ("*eerder 10 dan 4 jaar, anders dan in de Nederlandse politiek*"), hiërarchisch zijn ingesteld ("*betrekken van hoger bestuurlijk niveau"*, "*geen MKB tegenover een Chinese directeur van bedrijf met 2.000 werknemers*") en vertrouwen willen opbouwen ("*vraagt regelmaat in missies*"), waarbij ondersteuning met bijvoorbeeld cultuur en sport en ontvangst met egards belangrijk zijn.
    - Kansen voor uitbouw van sectorale relaties worden met name gezien in energie/waterstof (Wuhan is één van de centraal aangewezen concentratiegebieden voor ontwikkeling van de waterstofeconomie in China), logistiek (o.a. Zijderoute), agro/food (gerelateerd aan Food Valley en provincie Hubei, waar veel vooraanstaande foodbedrijven zijn gevestigd), engineering & spatial planning, ICT, creatieve bedrijvigheid en leisure. Zo is in Arnhem een groep van 15 creatieve ondernemers zich aan het oriënteren op kansen in China. Omgekeerd zitten in Wuhan diverse interessante tech-bedrijven (waaronder een marktleider in gamecomputers met een omzet van 2 miljard en snelgroeiende VR-bedrijven), die als ze een vestiging in Europa overwegen nu ook Arnhem in het vizier hebben. Eén van deze bedrijven, Ipason, heeft recent een verkoopkantoor in Arnhem geopend en is voornemens ook een vestiging voor assemblage, reparatie en support te openen. Voor Arnhem is het wel belangrijk om de interesse van regionale bedrijven voor China te blijven peilen.
    - Eén respondent geeft aan dat aan de HAN het nodige aantal Chinese studenten aanwezig is, wat interessant is voor Chinese bedrijven die naar Nederland of Europa willen komen. Daar moet echter wel werk van gemaakt worden.
    - Eén gesprekspartner meldt dat het voor Chinezen zakelijk veel interessanter wordt om te investeren in de regio als er in Arnhem ook een Chinese bank aanwezig is. Het aantrekken van een Chinese bank naar Arnhem in plaats van het gebruikelijk Amsterdam zal een enorme boost kunnen opleveren.
    - Diverse geïnterviewden vinden dat veel meer over de missies en successen van de stedenband zou moeten worden gecommuniceerd, teneinde meer bedrijven en instellingen te attenderen op de kansen, de synergie met de inzet van hogere overheden (provincie, landelijk) te versterken, en het draagvlak voor de stedenband in Arnhem en regio te vergroten.

3 Conclusies en advies

3.1 Conclusies

- Toen de stedenband in 1999 werd aangegaan, was Wuhan een relatief bescheiden provinciehoofdstad, maar de afgelopen 20 jaar is de stad uitgegroeid tot een metropool van meer dan 11 miljoen inwoners met een belangrijke centrumfunctie voor centraal China en een hoogwaardige industrie, handels-, ICT-, financiële en creatieve sector. Bij de gemeente Arnhem is men zich ervan bewust dat haar positie relatief kleiner is geworden, maar het betreft wel één van de oudste stedenbanden van Wuhan en het is belangrijk om de ontwikkeling van dit snel opkomende land uit de eerste hand mee te maken en de economische kansen die de relatie wederzijds biedt gezamenlijk te benutten. China heeft zich ontwikkeld van low cost producent naar ontwikkelaar en maker van meer hoogwaardige producten, die ook op de thuismarkt snel worden toegepast. Bedrijven en instellingen staan aan de lat om kansen te grijpen, waarbij de gemeente belangrijke deuren kan openen.
- De directe zakelijke resultaten van de stedenband (onderzoeksvraag 1) zijn moeilijk concreet vast te stellen Tijdens de missies in de afgelopen 20 jaar zijn wederzijdse contacten gelegd, intentieovereenkomsten gesloten en relaties verdiept. Dit heeft geleid tot extra omzet bij een deel van de betrokken bedrijven, vestiging van enkele kantoren in Wuhan, en min of meer structurele kennisuitwisseling tussen HAN en Papendal met Chinese partners, maar de precieze waarde daarvan is moeilijk te kwantificeren. Bovendien was een deel van de betrokken bedrijven toch al actief op de Chinese markt en vormt een missie slechts een onderdeel van een heel proces dat nodig is om in China tot zaken te komen. De directe tastbare resultaten uit de stedenband bedragen tenminste enkele miljoenen euro's en tientallen arbeidsplaatsen. Zonder de relatie zou Wuhan/China voor een deel van hen niet of nauwelijks bekend en toegankelijk zijn geweest. Tijdens de bezoeken aan Wuhan zijn belangrijke deuren binnen de overheid en bedrijven en instellingen geopend. Omgekeerd hebben Chinese partners tijdens bezoeken aan Arnhem nuttige ideeën (o.a. over stedelijke ontwikkeling, milieubeheer, watermanagement, schone mobiliteit, sport, etc.) opgedaan, die deels uitgemond zijn in opdrachten voor Nederlandse partijen. Een goedkeurend stempel van de Chinese overheid is belangrijk, vooral voor bedrijven die willen exporteren naar China en in mindere mate voor import relaties. Door de betrokkenen worden vooral de minder tastbare resultaten van de stedenband gewaardeerd: het opdoen van kennis over zaken doen op de Chinese markt, het leggen van contacten en het openen van belangrijke deuren, en (als bijproduct) het beter leren kennen van andere ondernemers en instellingen uit de regio Arnhem.
- Positieve effecten van de missies voor Arnhem en omgeving (onderzoeksvraag 2) zijn toename van exportmogelijkheden, uitbreiding van technische en commerciële kennis die de marktpositie van het bedrijf verstevigt, en vestiging van enkele bedrijven in de regio

Arnhem. De extra activiteiten en opdrachten hebben geleid tot toename van arbeidsplaatsen in Arnhem, maar vooral tot extra werkgelegenheid in China (via eigen vestigingen, tussenpersonen of toeleveranciers).

- Betrokken bedrijven en instellingen waarderen de rol van de gemeente Arnhem in het uitvoeren van de stedenband (onderzoeksvraag 3). De missies worden goed voorbereid en de contacten zijn over het algemeen zinvol. Erkend wordt dat bij zaken doen in China zeker in het begin contacten met de juiste overheden belangrijk zijn en hier lijkt de gemeente (deels samen met de provincie) goed in te slagen. Gemeente en provincie zijn hierbij complementair, omdat ze deuren openen bij gemeente (Wuhan) resp. provincie (Hubei).
- De relatie van Westerse landen, waaronder Nederland, met China staat onder druk, vanwege de moeilijke toegang tot de Chinese markt (ongelijk speelveld, met grote handelsoverschotten van China tot gevolg), veiligheids-, mensenrechten- en milieukwesties, en de dominante rol van de staat/communistische partij. In haar recente China-notitie pleit de Nederlandse overheid dan ook voor een kritische, gebalanceerde benadering, waarin directe banden tussen lagere overheden ook een rol spelen. Hoewel tastbare effecten van de stedenband tussen Arnhem en Wuhan lastig zijn te kwantificeren, Arnhem een relatief kleine samenwerkingspartner is, en Wuhan steeds meer stedenrelaties aanknoopt, pleiten vrijwel alle gesprekspartners voor voortzetting van de samenwerking, met enkele aanscherpingen (onderzoeksvraag 4, zie uitwerking in volgende paragraaf). De stedenband geeft betrokken partijen rechtstreeks zicht op deze interessante groeimarkt, opent deuren die anders moeilijk toegankelijk zijn, en geeft Arnhem extra, internationale uitstraling. Voortzetting van de relatie biedt ook de kans om het gesprek aan te gaan over minder positief geachte ontwikkelingen.
- Enkele gesprekspartners zien vanuit de stedenband kansen om snelgroeiende bedrijven uit Wuhan en Hubei die in Europa een vestiging willen openen, te interesseren voor Arnhem (onderzoeksvraag 5). Zij zien mogelijkheden via gerichte promotie van regionale bedrijvigheid en vestigingsklimaat in specifieke niches (o.a. waterstofeconomie, mobiliteit en creatieve industrie), ondersteund door Chinese studenten aan bijvoorbeeld de HAN en zo mogelijk de komst van een Chinese bank naar Arnhem;

3.2 Advies

- Ondanks eerdergenoemde kanttekeningen bij de opstelling van China richting eigen bevolking en op het wereldtoneel adviseren we de in 20 jaar opgebouwde relatie van Arnhem met Wuhan zeker nog een aantal jaren voort te zetten. De relatie biedt betrokkenen rechtstreeks inzicht in de werkwijze en uitdagingen binnen deze enorme groeimarkt, kansen voor nuttige contacten en zakelijke mogelijkheden, en Arnhem als stad een grotere uitstraling. De kosten voor de gemeente zijn relatief beperkt (circa 10.000-15.00 euro per jaar, plus tijdsinzet van de betrokken bestuurders en ambtenaren) en de directe en indirecte effecten voor betrokken bedrijven en instellingen vormen een veelvoud hiervan. Daarbij moeten we onze ogen niet sluiten voor ontwikkelingen die in Nederlandse ogen

minder gunstig zijn, zoals schending van mensenrechten en veiligheidskwesties. De wederzijdse bezoeken bieden de mogelijkheid om hierover - als langjarige, gewaardeerde partner - de dialoog aan te gaan.

- Wel zijn uit deze evaluatie een aantal aanscherpingen van de aanpak naar voren gekomen:
    - Meer continue monitoring van interesse en behoeften van potentiële missiedeelnemers uit Arnhem en regio, door bij accountmanagement met bedrijven de kansen in Wuhan en hun behoeften steeds onderwerp van gesprek te maken.
    - Daarbij kan de gemeente (samen met haar partners) een grotere impact creëren door bij de voorbereiding van missies naar Wuhan tijdig een platform of sector uit de regio Arnhem bij elkaar te (laten) brengen en goed voorbereid als één cluster naar China te gaan. Zo'n platform of sector kan toegespitst zijn op een vraagstuk waar Wuhan mee zit (bijvoorbeeld watermanagement, schone mobiliteit of verduurzaming van de voedselvoorziening), of op een beloftevolle groei-niche als waterstofeconomie, leisure of creatieve industrie. Aangezien niet voor alle thema's voldoende bedrijven en instellingen uit de regio te vinden zullen zijn, zal soms gekeken moeten worden naar een ruimere regio (bijvoorbeeld geheel Oost-Nederland), mits de kern maar afkomstig is uit regio Arnhem.
    - Bij de voorbereiding van missies naar Wuhan kan nog scherper worden bepaald wat betrokken partijen willen halen en brengen en welke stappen daarvoor nodig zijn. Nu wordt vooraf aan de deelnemers gevraagd om hun doel en gewenste contacten aan te geven, maar blijven de noodzakelijke follow-up en investeringen onderbelicht. Bovendien zou vooraf meer informatie nuttig zijn over de belangrijkste facts & figures en uitdagingen en kansen van Wuhan en Hubei.
    - Bij de voorbereiding van missies naar Wuhan zou ook meer aandacht moeten worden besteed aan het – in overleg met de lokale overheid en NBSO Wuhan - identificeren van (groei)bedrijven die zich mogelijk in Europa willen vestigen en waarvoor Arnhem wellicht een interessante locatie is. Ter ondersteuning van de werving van dit soort bedrijven zal toegespitst, makkelijk aanpasbaar promotiemateriaal beschikbaar moeten zijn.
    - Het effect van economische missies kan worden versterkt door ze te koppelen aan uitwisseling van studenten, cultuur en sport.
- Vanuit de publieke kant is het wenselijk dat verschillende overheden en uitvoeringsorganisaties die een soortgelijke relatie met China hebben op werkniveau intensief met elkaar afstemmen om van elkaar te leren, duplicatie te voorkomen, en optimaal gebruik te maken van de Nederlandse ondersteuningsinfrastructuur (NBSO, ambassades en consulaten, attachés, RVO, NFIA, e.d.).
- Tot slot zou in de regio Arnhem meer over de missies en successen van de stedenband kunnen worden gecommuniceerd, teneinde meer bedrijven en instellingen te attenderen op de kansen, de synergie met de inzet van hogere overheden (provincie, landelijk) te versterken, en het draagvlak voor de stedenband in Arnhem en regio te vergroten.

Bijlage 1 Geraadpleegde bronnen

A Geïnterviewde organisaties

Organisatie	*Plaats/datum*
Bedrijfsleven	
1 Arcadis	Tel, 16 mei 2019
2 Hymove	Tel, 16 mei 2019
3 Nedstack	Tel, 10 mei 2019
4 Peeze	Arnhem, 29 mei 2019
5 Peja Products	Tel, 7 juni 2019
6 Royal Eijkelkamp Giesbeek	Tel, 24 mei 2019
7 WAE Logistics / HYWBsO	Arnhem, 24 mei 2019
Instellingen	
8 Hogeschool Arnhem-Nijmegen (HAN)	Arnhem, 29 mei 2019
9 Internationale School Rivers	Tel, 21 mei 2019
10 Papendal	Tel, 21 mei 2019
Overheden	
11 Ministerie Buitenlandse Zaken	Tel, 16 mei 2019
12 Provincie Gelderland	Tel, 14 mei 2019.
13 Gemeente Arnhem	Arnhem, 5 juni 2019
Uitvoerende organisaties	
14 NBSO Wuhan	Tel, 30 april 2019
15 Oost NL	Apeldoorn, 21 mei 2019
16 Economic Board Arnhem-Nijmegen	Tel. 1 mei 2019

B Geraadpleegde literatuur

Gemeente Arnhem (2015), *Beleidskader Internationaal Beleid*

Gemeente Arnhem. (2017), *Perspectiefnota 2017-2020.*

Gemeente Arnhem (2018), Coalitieakkoord Arnhem 2018-2022

Holland Innovation Network China. (2019). *Overview of Hydrogen and Fuel Cell developments in China.*

Kragtwijk. A., & Nieboer, M. (2009). *10 jaar economische samenwerking tussen Arnhem en Wuhan.* Connaction & 121interaction.

Ministerie van Buitenlandse Zaken. (2019). *Nederland-China: Een nieuwe balans.* Den Haag.

Van der Geest, W., van der Meulen, S., Wensink, C., & van Berne, B. (2017). *Exploratory study of transport flows between Gelderland and China.* Zoetermeer: Panteia.

Van der Putten, F., & Leijten, I. (2017). *Geopolitieke relevantie van de nieuwe Zijderoute voor regionale/lokale overheden in Europa.* Den Haag: Instituut Clingendael.

Wensink, C., Roest, A., van der Geest, W., Li, T., van Berne, B., & Li, K. (2018). *The Road to Holland: The Belt and Road Initiative, implications and opportunities of rail freight transport between China and the Netherlands.* Zoetermeer: Panteia.

20191099

Inspraaktekst mevrouw Poutsma-Adema 19 mei 2021

Wij zijn februari 2020 een maand in Guinee geweest met Lamko en Gerard Geenacker namens de Jerome Damey foundation.
Het doel van de reis was het bekijken van de pas gebouwde school in N'Zérékoré, de tweede stad van Guinee. Ongeveer 280.000 inwoners.
De school is per 1 februari 2020 geopend en op dit moment gaan er 70, door Nederland gesponsorde, kinderen naar toe.
Tijdens de reis hebben wij kennis gemaakt met diverse instanties die in N'Zérékoré een belangrijke maatschappelijke rol vervullen.

Zo hebben wij onder andere een bezoek gebracht bij de burgemeester van N'Zérékoré.
We hebben daar een goed gesprek gehad met de eerste burger van de stad. Aan het eind van het gesprek vroeg hij ons of wij een jumelage willen tot stand brengen met Arnhem.
Het doel van de jumelage is de definitie van jumelages die Jean Bareth, een van de oprichters van CEMR na de tweede wereldoorlog, vele jaren geleden gaf. Op deze manier gaf hij de basiswaarden van jumelages weer: vriendschap, samenwerking en wederzijds begrip tussen volkeren in Europa en nu ook: Afrika.

Het is goed in Afrika contact te maken met de landen en volken daar om te voorkomen dat veel mensen Europa zien als een continent waar alleen maar rijke mensen wonen. Het is goed om Europese contacten in Afrika te hebben omdat China bezig is Afrika te veroveren. Er zijn veel redenen voor een jumelage:
* Arnhem en N'Zérékoré liggen aan de rand van een gebied waar veel voedsel wordt verbouwd. N'Zérékoré kan mogelijk nog veel leren van "onze" Betuwe en daar veel baat bij hebben. Arnhem als stad van de food-valley.
* N'Zérékoré is een stad waar moslims en christenen en andere groepen zeer vreedzaam samen leven, evenals in Arnhem. Hier kunnen wij van leren.
* Er is een groot contrast tussen het rijke Arnhem en het arme N'Zérékoré. Arnhem heeft een heel moeilijk verleden doorgemaakt en is uit de as herrezen. Dit kan een grote bemoediging zijn voor het arme N'Zérékoré. Op dit moment is Nederland een van de rijkste landen, Guinee is een van de 6 armste landen van de wereld,
* Guinee is als land heel erg onbekend, iedereen stort zich op de landen waar veel toerisme is. Arnhem is in staat om dit land op een prachtige manier te promoten door een officieel bezoek te brengen en zo veel te betekenen voor dit land.
* In Arnhem zuid wordt veel voor de Jerome Damey school in N'Zérékoré gedaan: de Lea Dasbergschool, Het Klinket, De Rank en de Madelief hebben allemaal meegewerkt aan de bouw van deze school door middel van activiteiten waarbij er geld werd opgehaald. In Arnhem noord is de Pieter Jongelingschool heel actief voor de school geweest.
* In N'Zérékoré is het probleem van de watervervuiling erg groot. Arnhem heeft als stad aan de Rijn hier ook veel mee te maken gehad en de vervuiling grotendeels overwonnen.
Dit kan van grote betekenis zijn voor N'Zérékoré. Het uitwisselen van kennis is één van de belangrijkste pijlers waarop de jumelage zou kunnen rusten. Wij hebben hier in Arnhem en omstreken veel kennis: HBO scholen die goed in staat zijn tot overdracht van kennis en zo ook internationaal bekendheid kunnen verwerven. Evenals Arnhem zijn er veel beekjes, kreekjes in de stad die de natuurlijke waterloop nog hebben.
* Het is voor Guinee van groot belang dat er bemoeienis is vanuit Europa met het land. Anders neemt China het over. Mogelijk kan Arnhem ook wegen vinden naar de ontwikkelingssamenwerking op

landelijk niveau van Nederland in dit opzicht. Eventuele samenwerking met universiteit Wageningen zou fantastisch zijn.
* Er is in Arnhem veel kennis op het gebied van de opwekking van zonne-energie, in N'Zérékoré staat dit in de kinderschoenen. Vooral kennis op het gebied van onderhoud etc. is dringend gewenst.
* N'Zérékoré kan Arnhem laten zien hoe dicht de mensen daar nog bij en van de natuur leven: urban food.
N'Zérékoré kan een Arnhemmer leren gelukkig te zijn met weinig geld en goed.
* Er veel handel en industrie in opkomst in Nzérékoré, waar onze Arnhemse handel en industrie mogelijk in kan participeren.
* West Afrika wordt de voedselschuur voor oost Afrika waar men in de toekomst veel hongersnood verwacht, Arnhem kan hierin een grote rol spelen met de expertise van Wageningen, Larenstein, en de HBO's.
• Uitwisseling met de ziekenhuizen Arnhem-N'Zérékoré van kennis zou fantastisch zijn.

Een jumelage mag dan ouderwets zijn, voor dit vergeten land in Afrika zou het wel eens heel belangrijk kunnen zijn!! Wij geven hen aandacht, zij leren ons hoe je kunt leven en gelukkig zijn met weinig.Het college van B&W heeft in eerste instantie deze aanvraag niet gehonoreerd. Ik wil u als Raad van Arnhem dringend vragen om deze beslissing te herzien.

Hartelijk dank voor uw aandacht.

Van: Stijn Deklerck
Verzonden: vrijdag 4 juni 2021 19:11
Aan: Raadsleden Arnhem <raadsleden@arnhem.nl>
Onderwerp: Adviesdocument Amnesty International - Decentrale Partnerschappen met China

Geachte Raadsleden,

In aansluiting op uw behandeling van het raadsvoorstel “Evaluatie en herijking internationale betrekkingen” op 19 mei, en ter voorbereiding van de verdere behandeling van dit raadsvoorstel op woensdag 9 juni, stuur ik u in bijlage het Amnesty International adviesdocument **Mensenrechten Centraal stellen in Decentrale Partnerschappen met China**.

Dit document dateert van maart 2021 – het werd samengesteld door Amnesty International Nederland op basis van summier onderzoek inclusief deskresearch, (grotendeels informele) contacten met Nederlandse provincies en gemeenten, en contacten met afdelingen van Amnesty International in verschillende Europese en andere landen. Het biedt een aanvulling op & een verdere uitwerking van de adviezen die Amnesty International Nederland aan de gemeente Arnhem meedeelde in oktober 2019.

Het adviesdocument bevat tips, aandachtspunten, suggesties en argumenten voor gemeenten en provincies die op een constructieve manier mensenrechten centraal willen stellen in hun relaties met hun Chinese tegenhangers.
Het adviesdocument is geen stappenplan dat of blauwdruk die naar succes leidt of zelfs naar een goedkeuringsstempel van mensenrechtenorganisaties. Het geeft wel antwoord op veel gestelde vragen en ontkracht veelgehoorde mythes over het centraal stellen van mensenrechten in decentrale partnerschappen met China.

Ik hoop dat het document van nut kan zijn bij uw besluitvorming.
Met vriendelijke groet,

Stijn Deklerck

Dr. Stijn Deklerck (out of office on Tuesdays)
Senior Officer Human Rights Programmes, China
Amnesty International Netherlands

ADVIESDOCUMENT

MENSENRECHTEN CENTRAAL STELLEN IN DECENTRALE PARTNERSCHAPPEN MET CHINA

Amnesty International Nederland - maart 2021

Amnesty International Nederland
Postbus 1968
1000 BZ Amsterdam
T (020) 626 44 36
E china@amnesty.nl
I www.amnesty.nl

AMNESTY INTERNATIONAL

INHOUD

A. ALGEMEEN KADER 1

B. MENSENRECHTEN CENTRAAL STELLEN 4

a. Politieke Realiteit 4

b. Voorbereiding – Onderzoek & Planning 6

c. Acties 9

Dit adviesdocument bevat tips, aandachtspunten, suggesties en argumenten voor gemeenten en provincies die oprecht geïnteresseerd zijn om op een constructieve manier mensenrechten centraal te stellen in hun relaties met hun Chinese tegenhangers.

Het werd samengesteld door Amnesty International Nederland op basis van summier onderzoek inclusief desk research, (grotendeels informele) contacten met Nederlandse provincies en gemeenten, en contacten met afdelingen van Amnesty International in verschillende Europese en andere landen.

Het document is geen stappenplan dat of blauwdruk die naar succes leidt of zelfs naar een goedkeuringsstempel van mensenrechtenorganisaties. Het geeft wel antwoord op veel gestelde vragen en ontkracht veelgehoorde mythes over het centraal stellen van mensenrechten in decentrale partnerschappen met China. We hopen dat het een praktisch hulpmiddel kan zijn voor gemeenten en provincies.

Mocht u tips, suggesties, of ervaringen hebben die we in een volgende versie van dit document kunnen verwerken, laat het ons graag weten via china@amnesty.nl.

A ALGEMEEN KADER

Alle overheden in Nederland, ook de lokale en regionale, hebben de verantwoordelijkheid om mensenrechten te beschermen, respecteren en verwezenlijken, overeenkomstig internationale verdragen die de nationale overheid heeft geratificeerd, en overeenkomstig de Nederlandse grondwet en het geldende recht. Mensenrechten zijn niet alleen iets waar de Rijksoverheid zich mee bezig moet houden, en moeten niet alleen door de Rijksoverheid met de Chinese (centrale) regering worden besproken. Lokale en regionale overheden hebben ook een mensenrechtenverantwoordelijkheid. Bewuste aandacht voor mensenrechten door gemeenten en provincies kan veel opleveren – niet alleen in Nederland, maar ook in hun relaties met China.

Er is een reeks belangrijke argumenten waarom het van belang is voor gemeenten en provincies om mensenrechten centraal te zetten, ook in hun relaties met China. Hieronder noemen we een aantal van die argumenten, met verwijzing naar relevante literatuur.

a. **Internationale relaties zijn niet voorbehouden aan nationale overheden.** Lokale overheden leggen en onderhouden op grote schaal internationale contacten. Daarbij vervagen scheidslijnen tussen internationale en binnenlandse aangelegenheden. Het uitdragen van het belang van mensenrechten en het respecteren van die rechten binnen internationale stedelijke en provinciale relaties in formele en informele vorm, is inherent aan verantwoordelijkheden die alle overheden in Nederland hebben conform internationale verdragen (en nationale wetten). Zie bijvoorbeeld de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (Preambule, art. 28) en de VN Verklaring over Mensenrechtenverdedigers (art. 10, 11, 18).

   Geraadpleegde literatuur toont aan hoe lokale overheden zich steeds actiever opstellen als mensenrechtenverdedigers,[1] duidt op de legitimiteit voor lokale overheden om ook buiten staatsgrenzen op te treden,[2] en duidt op de positieve voordelen bij het opnemen van mensenrechten door lokale overheden.[3] Een aantal opvallende punten met betrekking tot de positieve rol die lokale overheden kunnen spelen, en die ook de complementariteit belichten van nationaal en lokaal mensenrechtenbeleid:

   - Doordat lokale overheden in mindere mate gepolitiseerd zijn en meer aan de civiele kant van zaken opereren, zijn ze gevrijwaard van sommige politieke barrières die op nationaal vlak kunnen gelden. (Terruso, p. 328)

   - Kleine en (mogelijk) kortstondige successen die voortkomen uit lokale initiatieven kunnen als blauwdruk gelden voor bredere internationale acties (of beleid), of inspirerend zijn voor het lokale maatschappelijk middenveld. (Terruso, p. 326)

   - Omdat lokale overheden dichter bij de mensen staan en experimenteel of grensverleggend beleid met minder risico kunnen uitproberen, kunnen ze vaak pioniers worden van maatregelen die elders in het internationale domein kunnen worden uitgerold of herhaald. (Setzer & Anderton)

1 Barbara Oomen & Moritz Baumgärtel (2018): Frontier Cities: The Rise of Local Authorities as an Opportunity for International Human Rights Law
2 Antonio Papisca (2008): International law and human rights as a legal basis for the international involvement of local governments
3 Filippo Terruso (2016): Complementing Traditional Diplomacy: Regional and Local Authorities Going International; Joana Setzer & Karen Anderton (2019): Subnational Leaders and Diplomacy

b. **De mensenrechtensituatie in China is verslechterd.** De China-notitie van de Rijksoverheid (*Nederland-China: een nieuwe balans*) beschrijft in algemene termen de steeds slechter wordende mensenrechtensituatie in China. Amnesty International Nederland biedt op het China informatieplatform een uitgebreid overzicht van mensenrechtenschendingen in China.

   De China-notitie duidt ook op de steeds groter wordende wereldwijde impact van China op de mensenrechten, en de pogingen van China om het huidige mensenrechtensysteem te ondermijnen. Amnesty International Nederland duidt dit tevens aan als een onrustwekkende en urgente problematiek, en publiceerde de essaybundel *Shifting Power and Human Rights Diplomacy: China* over de wereldwijde impact van China op de mensenrechten.

   De China-notitie wijst gemeenten en provincies aan als belangrijke spelers die het Nederlandse bilaterale beleid met China vormgeven. De notitie laat algemeen blijken dat een geïntegreerd buitenlandbeleid tegenover China noodzakelijk is. Mensenrechten zijn een integraal onderdeel van het Nederlandse buitenlandbeleid. Gemeenten en provincies hebben een belangrijke rol te vervullen, niet alleen wanneer het gaat over het aankaarten van mensenrechtenschendingen in China, maar ook bij het versterken van het huidige mensenrechtensysteem.

   Amnesty International Nederland onderstreept het belang van bewustwording en actie omtrent China en mensenrechten door gemeenten en provincies. Dat geldt ook voor burgers en andere partijen die al dan niet zakelijke contacten met China en zijn staatsburgers hebben. Gezien de huidige Chinese binnenlandse en buitenlandse mensenrechtensituatie, is het cruciaal om als land, maar ook als internationale gemeenschap, op te komen voor een versterking van de huidige internationale mensenrechtennormen en -mechanismen. Hierbij moeten gemeenten en provincies de mensenrechtenrisico's onderkennen bij banden met China, en ook de kansen grijpen die zij zelf hebben bij het uitdragen van de mensenrechten. Recente debatten en discussies tonen aan hoe zeer het thema van China en mensenrechten bij de Nederlandse bevolking leeft, en hoe de bevolking daarbij ook de lokale overheid aanspoort om in actie te komen. Voorbeelden zijn o.a. Arnhem en Breda. Vanwege de steeds belangrijker wordende positie van China in de wereld, en de steeds grotere impact die China uitoefent op de mensenrechten wereldwijd en ook in Nederland, zal de aandacht voor China en mensenrechten enkel toenemen.

c. **Een zuster- of andere partnerband is van belang voor beide partijen.** Net zoals het belangrijk is voor Nederlandse gemeenten en provincies om de eigen voordelen voor ogen te houden bij een partnerband, is het ook belangrijk om te blijven stilstaan bij het belang voor de Chinese partner. Het belang dat Chinese actoren hechten aan partnerbanden wordt dikwijls onderschat door de relatief veel kleinere Nederlandse gemeenten en provincies. Dit kan bij de Nederlandse gemeenten en provincies aanleiding geven tot het zich overmatig richten op vermijdend gedrag, waarbij thema's die voor Chinese actoren gevoelig zouden kunnen liggen uit de weg worden gegaan.
   Voor China vormen buitenlandse regionale partnerbanden, zoals zusterstadarrangementen, een belangrijk onderdeel van de Chinese diplomatie. Chinese overheden gaan vaak zelf proactief op zoek naar dergelijke partnerbanden met lokale overheden in het buitenland. Het is zeker niet zo dat alleen buitenlandse lokale overheden vragende partij zijn bij het aangaan van zusterbanden met Chinese partners. In een China dat zich steeds meer positioneert als een grootmacht, en actief zijn globale invloed wil uitbreiden, zijn dergelijke banden van groot belang.[4] Ze helpen culturele en onderwijsrelaties tot stand te brengen, en zijn ook economisch belangrijk. Vooral in het kader van het *Belt and Road Initiative (BRI)* zijn lokale samenwerkingsverbanden in relevantie toegenomen. Li Xiaolin, president van de Chinese People's Association for Friendship with Foreign Countries, verwoordt dit als volgt: "Relaties tussen zustersteden spelen een belangrijke rol bij het stimuleren van samenwerking en uitwisselingen tussen Chinese en

4 Annabelle Timsit (2020): The surprisingly vital role sister cities play in Chinese diplomacy

buitenlandse steden in het kader van de BRI." Het aangaan van zusterbanden tussen lokale overheden speelt een duidelijke rol in China's grotere geostrategische ambities,[5] waarbij met respect wordt gekeken naar en omgegaan met Nederlandse partners.
De Chinese cultuur hecht veel waarde aan relaties en vertrouwen. Langere relaties worden aan Chinese zijde gewaardeerd. Dit bleek onder meer bij het begin van de coronapandemie, een periode waarin vooral China was getroffen door het virus. Deze Chinese video laat zien hoe Nederlandse decentrale overheden solidariteit en steun betuigen aan de bevolking in hun Chinese partnerregio's.

In zuster- of andere partnerbanden, die aan Chinese zijde hogelijk worden gewaardeerd uit zowel culturele als politiek-economische overwegingen, moeten Nederlandse gemeenten en provincies niet beschroomd zijn om 'zichzelf' te blijven, en openlijk gesprekken aan te gaan over zaken die hen nauw aan het hart liggen.

d. **De Chinese lokale overheden waarmee partnerschappen worden aangegaan zijn waardevolle actoren als het om het bespreken van mensenrechten gaat.** Onderzoek toont aan dat de centrale regering een stevige controle houdt over buitenlandse zaken op lokaal niveau,[6] [7] maar lokale overheden beschikken over behoorlijke bevoegdheden binnen hun eigen regio, en lokale autoriteiten hebben ook een zeker gewicht binnen de Chinese politieke structuur.
De Chinese staat is, net zoals de Chinese Communistische Partij, hiërarchisch georganiseerd volgens het principe van het democratisch centralisme. Dit betekent dat de centrale staatsorganen het absolute leiderschap uitoefenen, en dat alle lokale bestuursniveaus moeten gehoorzamen aan het centrale bestuursniveau (centralisme). Tegelijkertijd moeten centrale leiders ondersteund worden door lokale bestuursniveaus om naar de top te kunnen klimmen en hun positie te behouden (democratisch). Bovendien hebben lokale bestuursniveaus belangrijke bevoegdheden om zaken van lokaal belang te regelen. Omwille van China's grootte en verscheidenheid, zijn de bevoegdheden die aan lokale autoriteiten gegeven worden aanzienlijk, bijvoorbeeld op administratief en wetgevend terrein. Ook op het lokaal gerechtelijk systeem (dat wordt ingericht door de lokale volksregeringen) hebben zij een belangrijke invloed. President Xi Jinping probeert de macht in China weer sterker te centraliseren, maar het belang van lokale bevoegdheden is tot op heden intact gebleven.

5 Ibid.
6 Michele Acuto, Mika Morissette, Dan Chan, Benjamin Leffel (2016): 'City Diplomacy' and Twinning: Lessons from the UK, China and Globally (p. 14 e.v.)
7 Jürgen Kahl, Herne (2019): Partnerschaft mit Stolperfallen – Deutsche Kommunen im China-Sog

B MENSENRECHTEN CENTRAAL STELLEN

Mensenrechten centraal stellen in decentrale partnerrelaties met China, begint bij het centraal stellen van mensenrechten binnen het eigen (internationaal) beleid, en dit ook duidelijk uit te dragen. Een partnerrelatie is idealiter gestoeld op wederzijdse openheid en begrip: hierbij is het niet alleen belangrijk om de partner te doorgronden en te weten wat hij of zij belangrijk vindt, het is ook cruciaal om duidelijk te laten blijken wat voor jou belangrijk is.

a. POLITIEKE REALITEIT

Zowel Nederland als China maken deel uit van het internationale mensenrechtensysteem, dat een aantal duidelijke normen vooropstelt. Mensenrechten zijn universeel en dit houdt in dat mensenrechten zoals gedefinieerd in internationale verdragen overal en altijd geldig zijn, ongeacht traditie en cultuur. Mensenrechten zijn ook ondeelbaar. Dit betekent dat economische, sociale, culturele, burgerlijke en politieke rechten onderling van elkaar afhankelijk zijn en allemaal van gelijk belang zijn. Mensenrechten zijn bovendien juridische regels die internationale verplichtingen inhouden, wat hen anders maakt dan 'waarden' – het internationale mensenrechtensysteem is gericht op het voorkomen en beëindigen van mensenrechtenschendingen, en hierbij kunnen staatsactoren door de internationale gemeenschap worden aangesproken op hun mensenrechtensituatie.

De Chinese regering probeert op verschillende manieren de huidige internationale mensenrechtennormen te ondermijnen, en gemaakte afspraken te ontwrichten. Zo ondergraaft de Chinese regering de universaliteit van mensenrechten door te beklemtonen dat mensenrechten verschillend beoordeeld moeten worden in verschillende landen/culturen/economieën; de Chinese regering probeert de ondeelbaarheid van mensenrechten uit te hollen door het bepleiten van een 'pick-and-choose' mentaliteit bij het beschermen van mensenrechten; en de Chinese regering probeert steevast internationale kritiek op mensenrechtenschendingen af te wenden door te bepleiten dat mensenrechten behoren tot de 'interne aangelegenheden' van staten.
De Chinese regering stelt zich steeds assertiever op bij het uitdragen van dit narratief naar de buitenwereld, en reageert ook steeds agressiever op kritiek die vanuit het buitenland wordt geleverd op de mensenrechtensituatie in China. Dit narratief en deze houding van de Chinese centrale overheid vindt zijn weerklank bij lokale overheden in China.

Als Nederlandse lokale actor is het bij het onderhouden van partnerrelaties met China van cruciaal belang om de politieke realiteit in China te onderkennen, maar tegelijkertijd gericht te blijven op de eigen verantwoordelijkheid wat betreft mensenrechten.

De volgende punten zijn belangrijk om voor ogen te houden:

- De hierboven geschetste Chinese visies op mensenrechten zijn **regeringsvisies**. Deze worden niet algemeen gedeeld door Chinese burgers, mensenrechtenverdedigers, activisten, het bedrijfsleven en andere actoren. De Chinese staat stelt zijn visies stelselmatig voor als de belichaming van de Chinese cultuur, en als de visies van het gehele 'Chinese volk'. Kritiek op mensenrechtenschendingen wordt door de Chinese staat vaak voorgesteld als 'beledigingen van het Chinese volk'. Het is belangrijk om deze politieke taal te doorzien. Mensenrechten zoals die internationaal bepaald zijn, zijn van cruciaal belang voor mensen overal ter wereld: dit is in China niet anders.

- Het onderkennen en begrijpen van de politieke realiteit in China is belangrijk bij het uitdragen van mensenrechten. Er zijn belangrijke knelpunten bij het centraal zetten van mensenrechten in partnerrelaties, maar er zijn ook **belangrijke kansen** voor lokale overheden om deze binnen de complexe realiteit in China aan te kaarten. Een aantal argumenten werden reeds hierboven besproken.
  - Doordat lokale overheden in mindere mate gepolitiseerd zijn en meer aan de civiele kant van zaken opereren, is er meer mogelijk op lokaal niveau. Waarbij gesprekken tussen staatshoofden dikwijls stuiten op formele politieke onenigheid, kunnen gesprekken tussen lokale overheden vaak met meer informele flexibiliteit worden gevoerd.
  - Chinese lokale overheden beschikken over behoorlijke bevoegdheden binnen hun eigen regio, en lokale autoriteiten hebben ook gewicht in de Chinese politieke structuur. Zij hebben ook eigen *agency*, en ruimte om deze in te vullen binnen het huidige Chinese politieke bestel.

- **Het is belangrijk om zelfcensuur te vermijden.** In de publicatie *Shifting Power and Human Rights Diplomacy: China* beschrijft China-expert Eva Pils de repressie van binnenlandse activisten door Chinese autoriteiten, en hoe de methodes van repressie ook op buitenlandse actoren worden toegepast. Autoriteiten geven activisten het gevoel dat ze hun werk kunnen doen zolang ze geen 'rode lijnen' overschrijden: deze rode lijnen zijn niet juridisch of anderszins gedefinieerd, en de partijstaat heeft er ook geen belang bij deze te definiëren. Ze bestaan enkel in het hoofd van activisten zelf, zijn voortdurend in beweging, en zorgen ervoor dat activisten continu op hun hoede zijn en bij enige twijfel zelfcensuur toepassen. Deze 'rode lijnen' leven ook bij buitenlandse bedrijven en andere actoren met een belang in China. Het is aan te raden om niet verstrikt te raken in pogingen om de ongrijpbare 'rode lijnen' van de Chinese overheid te vermijden, en gefocust te blijven op de eigen *agency* en verantwoordelijkheid.

- Het centraal stellen van mensenrechten in een partnerrelatie is **tweerichtingsverkeer**. Het openen van een gesprek over mensenrechten, betekent ook inzage geven in het eigen mensenrechtenbeleid. Een vaak opgemerkte tactiek van Chinese gesprekspartners is 'whataboutism': het reageren op een beschuldiging of moeilijke vraag door een tegenbeschuldiging te geven of een ander probleem aan de orde te stellen. Een goede manier om hierop te reageren is openheid te verschaffen in de eigen (Nederlandse) situatie, en tegelijkertijd ook openheid te verwachten van de Chinese partner.

b. VOORBEREIDING - ONDERZOEK & PLANNING

Een goede planning en voorbereiding is cruciaal bij het centraal stellen van mensenrechten in partnerrelaties met China. Verschillende Nederlandse provincies en gemeenten hebben reeds een algemeen mensenrechtenbeleid opgesteld, ook in relatie tot zustersteden.[8] Dit kan een goede basis zijn voor het uittekenen van China-beleid. In wat volgt, richten we ons echter specifiek op de voorbereidingen en de planning met het oog op het centraal stellen van mensenrechten in China-relaties. We geven een aantal specifieke tips voor gemeenten en provincies die de mensenrechten centraal willen stellen in hun huidige en/of toekomstige relaties met Chinese lokale overheden.

ONDERZOEK

(Voor)kennis over je partner is cruciaal bij het aangaan en onderhouden van een partnerrelatie.

- Verricht onderzoek naar de **mensenrechtensituatie in je partnerregio**, met inbegrip van:
  - Algemeen onderzoek naar de mensenrechtensituatie in China, en welke weerslag dit heeft op de situatie in de partnerregio. Op het China informatieplatform van Amnesty International Nederland staat relevante algemene informatie.
  - Specifiek onderzoek naar mensenrechtenissues die sterk spelen in de partnerregio.
  - Specifiek onderzoek naar mensenrechtenissues die sterk spelen binnen het thema dat centraal staat in je (toekomstige) partnerrelatie. Voorbeeld: een Nederlandse provincie of gemeente die een strategische band sluit rond het thema 'smart cities' doet er goed aan om te doorgronden wat een 'smart city' inhoudt in de Chinese context en welke mensenrechtenissues hier spelen.

- Consulteer **mensenrechtenorganisaties en/of mensenrechtenverdedigers in de eigen gemeente of provincie.**
  - Wat zijn de mensenrechtenissues die zeer sterk leven onder de eigen lokale bevolking? Welke issues worden door de eigen lokale bevolking als belangrijk beschouwd bij het aangaan van zusterrelaties met China?
  - Zijn er eigen burgers die rechtstreeks te maken hebben met Chinese mensenrechten-schendingen, zoals bijvoorbeeld Nederlandse Oeigoeren of Tibetanen?

- Betrek zoveel mogelijk de **(rapporten van) maatschappelijke organisaties en mensenrechten-verdedigers in de partnerregio** bij je onderzoek. Zij zijn cruciaal in het beoordelen van de mensenrechtenrealiteit.

Amnesty International spreekt zich niet uit over wanneer zuster- of andere partnerrelaties met Chinese lokale partners al of niet kunnen worden aangehouden omwille van de slechte mensenrechtensituatie. Wel raden wij gemeenten en provincies sterk aan om mensenrechten een belangrijk onderdeel te laten uitmaken van hun relaties. Bewustzijn van de mensenrechtenschendingen in de partnerregio is hier cruciaal. Als onderzoek uitwijst dat grootschalige repressie en mensenrechtenschendingen elk engagement rond mensenrechten in de regio onmogelijk maakt, dan raadt Amnesty International partnerrelaties af. Xinjiang is een belangrijk voorbeeld van een regio waar engagement rond mensenrechten een groot probleem is.

8 Zoals bijvoorbeeld Amsterdam, wiens mensenrechtenbeleid uitdrukking vindt in het document *Herijking Internationaal Beleid 2014-2018*. Het document *De schaalsprong van Amsterdam - Evaluatie Internationaal Beleid 2008-2016* biedt een evaluatie van vorig internationaal (mensenrechten)beleid en hoe dit door Amsterdam in het verleden werd ingevuld.

PLANNING

Stel een **actieplan** op dat je baseert op je onderzoek en de gesprekken met mensenrechtenorganisaties/ verdedigers. Hieronder geven we advies over hoe je voor je zelf duidelijk kan krijgen wat je wilt bereiken op het gebied van mensenrechten in je partnerrelatie. In het volgende hoofdstuk (c. Acties) geven we een aantal tips voor mogelijke acties.

- Vaak werkt het goed om een aantal mensenrechtenthema's extra te belichten. Hoewel ook lokale actie impact kan hebben op nationaal beleid (zie deel A), ga je een relatie aan met een lokale overheid, en is het goed om het actieplan een lokale invulling te geven. Een aantal tips en suggesties bij het bepalen van **speerpuntthema(s)**:
  - Werk rond een **mensenrechtenthema dat sterk speelt in de partnerregio**. Voorbeelden:
    - Bescherming en/of vrijlating van een mensenrechtenverdediger die afkomstig is uit/vastzit in/wordt geïntimideerd in de partnerregio.
    - Guangdong is een belangrijk productiecentrum in China; arbeidsrechten zijn er sinds jaar en dag een heikel punt. Sichuan is een provincie met zeer veel etnische diversiteit, waar de rechten en vrijheden van etnische minderheden brandpunten zijn. Etc.
  - Werk rond een **mensenrechtenthema dat centraal staat binnen het eigen provinciaal en/of gemeentelijk beleid**, en deel je expertise.
    - Verschillende Nederlandse steden en provincies werken hard aan een inclusief lhbt+-beleid en kunnen zich hiermee profileren in het buitenland.
    - Antidiscriminatie is een speerpunt van verschillende lokale besturen, en is een thema dat in China veel werk behoeft.
  - Werk rond een **mensenrechtenthema dat aansluit bij je eigen zakelijke belangen**.
    - Je kunt thematisch werken. Een provincie of gemeente die zich profileert op het thema 'smart cities' kan bijvoorbeeld kiezen om de surveillance-infrastructuur in de regio, *predictive policing*, en andere thema's die in China deel uitmaken van het concept 'smart cities' tot een speerpunt te maken.
    - Je kunt er ook voor kiezen om algemene bedrijfsthema's zoals arbeidsrechten of gedwongen onteigeningen centraal te stellen. Zo kun je extra begeleiding, stimulatie, en ondersteuning bieden aan bedrijven uit de eigen gemeente of provincie bij het vervullen van hun ketenverantwoordelijkheid en hun zorgplicht om schendingen van mensenrechten te voorkomen en waar nodig te mitigeren.
  - Werk rond een **mensenrechtenthema dat sterk leeft in je eigen provincie of gemeente**. Ook wanneer dit thema het hele grondgebied van China beslaat, of speelt in een andere dan de partnerregio, is het mogelijk dit 'lokaal' te vertalen. Zorg er hierbij zeker voor dat je geen thema's op voorhand uitsluit vanwege zelfcensuur of vermeende 'rode lijnen', maar vind manieren om deze op tafel te leggen.
    - Door een open kijk te bieden in het Nederlandse democratische proces, kun je bij de partnerregio aangeven dat dit een thema van specifiek belang is voor jou en je inwoners, en kun je zo ook het belang aan je partner duidelijk maken, zelfs als het in een andere regio speelt. Extra elementen die een focus op een dergelijk thema kunnen versterken zijn links die de specifieke relevantie van mensenrechtenthema's voor jouw regio versterken. Zo kun je bij aandacht voor de onderdrukking van Oeigoeren in China, een thema dat sterk leeft onder de Nederlandse bevolking, specifieke aandacht vragen voor de familie van een (Nederlandse) Oeigoer die in je regio woont (en die je daar toestemming voor heeft gegeven). Of wat betreft het thema van vrijheid van meningsuiting en censuur, kun je specifieke aandacht vragen voor een Chinese mensenrechtenverdediger die je regio bezocht (en die heeft aangegeven dat je extra aandacht op zijn/haar zaak mag vestigen).
    - Je kunt nationale mensenrechtenissues vertalen naar een lokaal plan. Voorbeelden:
      * Hoe zorgt regio X ervoor dat er geen Oeigoeren onderworpen zijn aan dwangarbeid in de eigen regio?
      * Hoe geeft regio X lokaal gezicht aan het sociaalkredietsysteem?

- Stel een actieplan op waarin je duidelijk stelt wat je wilt bereiken tijdens de duur van je partnerrelatie. Werk met **benchmarks** en evalueer je actieplan regelmatig.

- **Betrek zoveel mogelijk de *civil society* en mensenrechtenverdedigers bij je actieplan**. Doe dit niet alleen in Nederland, maar zeker ook in de partnerregio in China. Zij staan aan de basis van de werkelijkheid in China en zijn cruciaal in het beoordelen van de mensenrechtenrealiteit.

c. ACTIES

Bij het ondernemen van acties is het zaak om zo volledig mogelijk verschillende kansen te grijpen om mensenrechten centraal te stellen. Daarbij is het niet nodig (en vaak niet wenselijk) om het gehele actie-plan rond mensenrechten met de Chinese partnerregio te delen, maar is het wel van belang om de centrale plaats van mensenrechten zoveel mogelijk te laten blijken.
Het is belangrijk voor provincies en gemeenten om op ieder mogelijk moment te laten blijken hoe centraal de plaats is die zij toebedelen aan mensenrechten binnen de relatie met de Chinese partnerregio. Zorg voor het agenderen van mensenrechten bij al je contacten: alleen zo geef je aan dat dit thema echt belangrijk is voor jou. Beperk je daarbij niet tot contacten op bestuurlijk niveau.

Hieronder volgt een aantal suggesties. We benadrukken dat een combinatie van verschillende activiteiten wenselijk is: zoek zoveel mogelijk naar verschillende manieren om mensenrechten in alle aspecten van je relatie centraal te stellen.

- **Plan een mensenrechtenonderdeel in bij elke uitwisseling met de Chinese partner**. Zorg dat dit een standaard onderdeel wordt bij uitwisselingen, en evalueer telkens de meest geschikte vorm. Dit kan een meer politieke dialoog zijn, in navolging van de mensenrechtendialoog die er op nationaal niveau tussen Nederland en China plaatsvindt. **Gezien de beperkte resultaten van de nationale mensenrechtendialoog, en de stroefheid van politieke discussies rond mensenrechten, is het zeker nuttig om andere vormen te verkennen**. Voorbeelden:
  - Werk aan **concrete mensenrechtenprojecten met een lokale partner**, bijvoorbeeld in samenwerking met bedrijven, onderwijsinstellingen en de *civil society* uit beide regio's. Uitwisseling en samenwerking tussen deze partners is hierbij van groot belang. Denk bijvoorbeeld aan het opzetten van een lhbt+-inclusieproject op middelbare scholen, of het opzetten van een antidiscriminatie-project bij lokale politie-eenheden.
  - Zorg bij **missies van de Chinese partner aan Nederland** voor een goed uitgetekend mensenrechten-onderdeel. Dit is de kans voor de Chinese partner om jou te leren kennen: stel duidelijk het open en democratische karakter van de Nederlandse samenleving voorop, en gebruik dit als een moment om te laten zien hoe belangrijk mensenrechten zijn in je provincie of gemeente. Voorbeelden:
    - Organiseer een bezoek aan een (mensenrechten)organisatie in je regio die werkt rond je speerpuntthema(s).
    - Geef ruimte aan een ontmoeting tussen de Chinese delegatie en de bevolking van je provincie of gemeente en betrek daarbij mensen die begaan zijn met mensenrechten in China. Geef mensen de ruimte om vragen en bezorgdheden rechtstreeks neer te leggen bij de Chinese delegatie.
  - Zorg bij **Nederlandse missies aan China** dat je een mensenrechtenonderdeel inricht. Vraag indien nodig ruimte aan je Chinese partner voor een mensenrechtenonderdeel, en bied aan om dit gezamenlijk in te richten. Als je Chinese partners uit de *civil society* wilt betrekken, zorg er dan steeds voor (via de ambassade of een andere weg) dat zij betrokken willen worden bij dit onderdeel en dat hun veiligheid is verzekerd. Voorbeelden:
    - Faciliteer discussies tussen bedrijven over het belang van OESO-richtlijnen en UNGPs, beleid op mensenrechten en milieu in hun bedrijven, etc.
    - Bied sprekers aan bij bedrijvendiscussies die over de mensenrechtensituatie kunnen en willen praten.
    - Bied een plaats aan de Nederlandse *civil society*, zodat zij een rol kunnen opnemen binnen de missie, en ervaringen/netwerken/knowhow kunnen uitwisselen met Chinese tegenhangers.

- Amnesty International benadrukt **dat zowel stille als publieke diplomatie** cruciaal is bij het versterken van de mensenrechten. Ook voor provincies en gemeenten is het onderhouden van vertrouwensrelaties met individuele autoriteiten belangrijk, zeker in de Chinese vertrouwenscultuur, en Amnesty International onderschat hierbij niet hoe stille diplomatie kan zorgen voor oplossingen, met name in gevoelige politieke dossiers. Tegelijkertijd is het ook belangrijk om de mensenrechten publiek aan te kaarten: niet alleen om een signaal af te geven aan Chinese autoriteiten en het eigen Nederlandse publiek, maar ook en vooral om de Chinese bevolking en Chinese mensenrechtenverdedigers openlijk te steunen.
  Amnesty International spreekt zich niet uit over hoe deze diplomatieke balans tussen stille en publieke actie moet worden uitgeoefend. Wel willen we gemeenten en provincies aanmoedigen om hierover creatief na te denken en niet te schuwen om gevoelige thema's op een subtiele manier naar voren te brengen. Voorbeelden:
  - Het publiek uitdragen van de voordelen van een open samenleving, gebaseerd op respect voor de mensenrechten, bij elke redevoering over de Nederlandse samenleving (inclusief het Nederlandse bedrijfsleven).
  - Het integreren van elementen van culturen die onder vuur liggen op het Chinese grondgebied in speeches, redevoeringen e.d. Zie bijvoorbeeld de actie van Harvard president Lawrence Bacow.

- Zorg voor **regelmatige opvolging**, ook met de Chinese partner, van mensenrechtenissues die centraal staan in het actieplan. Zorg ervoor dat mensenrechtenissues niet alleen ter sprake komen bij formele uitwisselingen, maar dat deze integraal deel uitmaken van de doorlopende communicatie met de partnerregio.

- Betrek zoveel mogelijk, en waar mogelijk, **de lokale Chinese *civil society*** bij relaties met de partnerregio. Dit kan rechtstreeks vanuit de provincie of gemeente zelf, en/of via contacten met Nederlandse organisaties, bedrijven of andere instellingen. Het is hierbij belangrijk om steeds verzekerd te zijn van de veiligheid en instemming van de lokale *civil society*, in samenspraak met actoren zoals de Nederlandse ambassade die hierover kunnen adviseren. Het betrekken van de lokale *civil society* is om verschillende redenen belangrijk, waaronder:
  - Beter inzicht in de werkelijke (mensenrechten)situatie in de regio, en de mensenrechtenissues die spelen. Dit is van belang bij onderzoek, het opstellen van een actieplan, evaluatie van acties, en opvolging van de mensenrechtenissues waarop de gemeente/provincie zich richt. Bovendien levert dit ook een belangrijke bijdrage aan eventuele impact- of risicostudies die bedrijven of andere instellingen opmaken aangaande hun (mogelijke) activiteiten in de regio.
  - Beter inzicht in waar de hulp van gemeenten en provincies het best gebruikt kan worden, en hoe zij dit het beste kunnen aanpakken. De lokale *civil society* is van grote waarde om de Chinese politieke realiteit te behappen.
  - Grotere legitimiteit voor lokale mensenrechtenverdedigers en -organisaties. Vanwege de huidige wettelijke en politieke realiteit in China is het bestaan van mensenrechtenverdedigers en -organisaties zeer precair. Voor hen zijn goede relaties met buitenlandse lokale overheden, instituten en bedrijven vaak nuttig om meer legitimiteit te verwerven binnen het Chinese politieke landschap.

- Vaak vormen economische belangen, en het bevorderen van relaties tussen Nederlandse en Chinese bedrijven, de grondslag van het aannemen en bevorderen van lokale vriendschaps-, zuster- of andere relaties. Het goed begeleiden van Chinese bedrijven op Nederlandse bodem houdt in dat zij terdege zijn ingelicht over de (mensenrechten)regels die in Nederland gelden. Tegelijkertijd is begeleiding van Nederlandse bedrijven op Chinese bodem ook zeer belangrijk. Zoals vastgelegd in de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGPs) hebben Nederlandse bedrijven de verantwoordelijkheid om te voorkomen dat ze betrokken zijn bij schendingen van arbeidsrechten en andere mensenrechten. Het is dan ook van belang dat gemeenten en provincies, eventueel in samenspraak met de nationale overheid, Nederlandse ondernemingen goed informeren over hun ketenverantwoordelijkheid en zorgplicht om schendingen van mensenrechten te voorkomen en waar nodig te mitigeren. Het **begeleiden van Nederlandse bedrijven** vormt zo een belangrijk onderdeel van het centraal stellen van mensenrechten in partnerrelaties, ongeacht of provincies en gemeenten dit in een actieplan als een speerpunt benoemen. Een aantal tips die hierbij kunnen helpen:
  - **Informeer bedrijven** over de mensenrechtenissues die onderdeel uitmaken van het eigen mensenrechtenonderzoek en het mensenrechtenactieplan. Doe dit niet alleen bij missies, waarbij voor deelnemende bedrijven een specifieke informatiesessie en/of training over mensenrechten kan worden georganiseerd, maar zorg ervoor dat alle bedrijven met China-banden uit de regio voldoende op de hoogte zijn.
  - **Begeleid bedrijven** bij het onderzoeken van hun ketenverantwoordelijkheid en het nakomen van hun zorgplicht. Organiseer, waar nodig en waar nuttig, contactmomenten om ervaringen en expertise van bedrijven te delen.
  - **Betrek bedrijven** bij het opstellen en uitvoeren van een actieplan mensenrechten.
    - Bevorder niet alleen zakelijke en overheidscontacten voor bedrijven, maar faciliteer ook ontmoetingen met lokale mensenrechtenverdedigers. Deze ontmoetingen kunnen niet alleen positief zijn voor lokale mensenrechtenverdedigers, maar bedrijven zelf kunnen hier ook belangrijk voordeel uit putten bij het nakomen van hun zorgplicht.
    - Faciliteer contact en samenwerking met de buitenlandse *civil society* bij het opstellen en uitvoeren van actieplannen rond (bedrijven en) mensenrechten, zoals het Business and Human Rights Resource Centre.
    - Wijs bedrijven op de voordelen die een betere bescherming van mensenrechten en een goede samenwerking met de lokale *civil society* kunnen opleveren, en moedig hen aan om ook proactief te zijn met betrekking tot mensenrechtenwerk.
    - Denk erover na hoe je bedrijven kunt inschakelen en betrekken bij de acties die je zelf neemt in je relatie met de Chinese partner. Overleg met bedrijven hoe zij betrokken kunnen worden bij acties, en hoe zij hun Chinese partners hierover kunnen aanspreken.

BEHANDELRESULTAAT

Informatieve & Meningsvorming-I behandeling

GEMEENTE Arnhem

Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen

Documentnummer:	
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Van Dellen/ Marcouch

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Van der Laak (Arnhem Centraal), Eppich (VVD), Venhoek (D66), Hogenhout (PvdD), Dayioglu (GroenLinks), De Vries (PvdA), Jansen (ChristenUnie), Verheij (PVV), Dilekçi (Denk/Verenigd Arnhem) en Hobbelen (AOP). De fracties van de SP en het CDA waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
Tijdens de Informatieve fase sprak mevrouw Poutsma-Adema in namens de Jerome Damey foundation over de mogelijkheid van een jumelage van Arnhem met N'Zérékoré een stad in Guinee, Afrika.
Na de afronding van de Informatieve fase is een start gemaakt met de meningsvormende fase. Hierbij heeft de raadskamer haar eerste termijn afgerond en is vergadering (vanwege de tijd) afgesloten tijdens de eerste termijn van het college.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de Meningsvorming -I niet is afgerond. De behandeling zal op een volgende Politiek Avond worden voortgezet met het vervolg van de eerste termijn van het college.

De raadsadviseur,

E.J.S. Dirksen

De voorzitter,

S. van Ommen

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Aan de Voorzitter van de
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Binnenhof 4
Den Haag

Directie Azië en Oceanië
Rijnstraat 8
2515 XP Den Haag
Postbus 20061
Nederland
www.rijksoverheid.nl

Onze Referentie
BZDOC-442268607-25
Uw Referentie
2021Z06173/2021D14200
Bijlage(n)

Datum 4 juni 2021
Betreft Recente ontwikkelingen in China en de situatie in Xinjiang.

Geachte voorzitter,

In deze brief ga ik in op het verzoek van de vaste commissie Buitenlandse Zaken[1] om schriftelijke informatie over de invloed van de recente ontwikkelingen in China en van de uitspraak van de Kamer over de situatie in Xinjiang op de huidige Nederland-China strategie, en welke beleidswijzigingen hieruit volgen. Daarnaast wordt een aantal andere relevante ontwikkelingen ten aanzien van China beschreven.

Algemeen

Op 15 mei 2019 heeft het kabinet de notitie "Nederland-China: een nieuwe balans" [2] uitgebracht, met als uitgangspunt 'samenwerken waar het kan, beschermen waar het moet'. Centraal hierin staan zowel de kansen (met name op het gebied van economie en handel, mondiale uitdagingen zoals het tegengaan klimaatverandering), als de uitdagingen (mensenrechten, verkleinen van strategische afhankelijkheden, economische veiligheid, invloed van China in Nederland) die samenwerking met China met zich meebrengt.

Sinds de publicatie van deze China Notitie heeft een aantal trends zich versneld doorgezet. De verhoudingen in de wereld zijn complexer geworden, vooral die tussen China en de VS. Economie, politiek en veiligheid raken steeds meer met elkaar verweven. In China zelf staan de universele mensenrechten steeds meer onder druk. Buiten eigen land is China steeds actiever. China stelt zich steeds assertiever op om de ambities van het land te realiseren, en China's economische voetafdruk en daarmee gepaard gaande invloed is wereldwijd in toenemende mate zichtbaar. China heeft zijn communicatie verscherpt, schroomt niet om kritiek te uiten op de door de VS aangevoerde liberale internationale orde, en promoot bovendien steeds openlijker een eigen, alternatieve visie op internationale betrekkingen waarin niet-democratische landen een legitieme plek hebben.

[1] 'Invloed recente ontwikkelingen in China en de situatie in Xinjiang', 19 april 2021, kenmerk 2021Z06173/2021D14200.
[2] Beleidsnotitie 'Nederland-China: een nieuwe balans', 15 mei 2019, Kamerstuk 35 207, nr. 1.

De in de China Notitie genoemde balans is door dit alles aan het verschuiven. Er komt meer nadruk op het beschermen van onze waarden en belangen, onze veiligheid en statelijke dreigingsaspecten. Daarnaast vraagt de mensenrechtensituatie in China om steeds meer aandacht. Onder invloed van de recente ontwikkelingen is de publieke opinie in Nederland en veel andere Europese landen kritischer geworden t.o.v. China.[3]

Voor ons land met zijn open economie zijn er tegelijkertijd ook grote belangen in relatie tot China die het wenselijk maken de samenwerking te blijven zoeken. De tweede economie ter wereld na de VS– die in 2020 bleef groeien[4] – biedt bedrijven belangrijke commerciële kansen en zal een cruciale rol spelen bij het herstel van de wereldeconomie post-COVID. Ook voor het aanpakken van de grote mondiale uitdagingen als het tegengaan van klimaatverandering, het behalen van de *Sustainable Development Goals* (SDGs), het bestrijden en voorkomen van pandemieën, en non-proliferatie en wapenbeheersing is samenwerking met China onmisbaar.

Het blijft daarom de inzet van het kabinet om de samenwerking met China te zoeken waar het kan en waar het in ons belang is, en onze eigen belangen, waarden en veiligheid actief te beschermen waar dat nodig is. De verschuivende balans valt binnen de reikwijdte van de China Notitie. Een aantal van de daaruit voortvloeiende beleidselementen zijn de afgelopen tijd nader uitgewerkt en toegelicht in verschillende Kamerbrieven.[5]

De EU blijft voor Nederland het belangrijkste kanaal in de relatie met China. Nederland zet conform de China Notitie in op een geïntegreerd EU-optreden en versterking van EU-cohesie en slagvaardigheid. Zo heeft Nederland tijdens de RBZ Handel van 2 maart gepleit voor concrete afspraken met China over de verbetering van de mensenrechtensituatie, de naleving van ILO-conventies in het bijzonder, conform de motie Van Helvert/Sjoerdsma (21 501-02, nr 2280). Bovendien is in EU-verband gesproken over het verbinden van consequenties bij het uitblijven van voortgang wat betreft mensenrechten, de sancties onder het EU mensenrechtensantieregime zijn daar een voorbeeld van. Het is positief te zien dat de EU-convergentie ten aanzien van China de afgelopen twee jaar is toegenomen. Zoals omschreven in de Strategic Outlook van de EU van maart 2019 ziet de EU China tegelijkertijd als samenwerkingspartner voor mondiale uitdagingen, als concurrent voor ons verdienvermogen op de lange termijn en als systeemrivaal voor onze (economische) veiligheid en waarden. De EU blijft inzetten op deze meervoudige aanpak ("multifaceted approach"), maar veel EU-lidstaten constateren evenals Nederland dat samenwerken moeilijker wordt.

Naast de samenwerking in EU-verband zoekt Nederland de samenwerking met andere belangrijke bondgenoten en partners. Nederland steunt de EU-dialoog met de VS over China en implementatie van de Europese 'new EU-US agenda for global change'. Nederland speelde daarnaast een voortrekkersrol in de totstandkoming van een Europese Indo-Pacific strategie en zet zich conform de eigen Indo-Pacific leidraad[6] in voor versterking van de relatie met Aziatische partners.

---

[3] Zie o.a. European Council on Foreign Relations (https://ecfr.eu/), Buitenland Barometer Clingendael (https://www.clingendael.org/nl/research-program/buitenland-barometer), en ETNC (april, 2021), 'China's Soft Power in Europe falling on hard times', https://www.clingendael.org/publication/chinas-soft-power-europe-falling-hard-times, een onderzoek met ondersteuning van het China Kennisnetwerk.
[4] CBS (1 april, 2021), 'De Nederlandse economie in 2020', 3. Internationaal. https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/de-nederlandse-economie/2021/de-nederlandse-economie-in-2020/3-internationaal
[5] Voorbeelden zijn de Kamerbrief over Mensenrechten in China van 11 november 2019 en de Kamerbrief samenwerking China op het gebied van onderwijs en wetenschap van 18 december 2020[5]. Tegelijkertijd is de Kamer geïnformeerd over landenneutraal beleid dat ook China raakt, via bijvoorbeeld de Voortgangsbrief Statelijke dreigingen (februari 2021).
[6] Beleidsnotitie 'Indo-Pacific: een leidraad voor versterking van de Nederlandse en EU-samenwerking met partners in Azië', Kamerstuk 21501-02, nr. 2241.

Recente ontwikkelingen op mensenrechtengebied en beleidsimplicaties

In de afgelopen maanden liepen de bilaterale spanningen op het mensenrechtendossier hoog op. Uw Kamer nam op 25 februari 2021 de motie Sjoerdsma (21501-02 Nr 2284) aan waarin zij uitsprak dat in China genocide plaatsvindt op de Oeigoerse minderheid. Op 22 maart jl. nam de EU een breed pakket sancties aan onder het mede op initiatief van Nederland tot stand gekomen EU-Mensenrechtensanctieregime. Ook vier individuen en een entiteit in China werden door de EU op de sanctielijst geplaatst in verband met hun actieve rol in het ontwerp en de uitvoering van Chinees beleid in Xinjiang, waarbij onder andere sprake is van grootschalige arbitraire detentie van Oeigoeren en andere etnische minderheden in 'heropvoedingskampen', surveillance, indoctrinatie, mensonterende omstandigheden, dwangarbeid, en systematische schendingen van de vrijheid van religie en levensovertuiging.

Op de dag dat de EU de mensenrechtensancties bekendmaakte, kondigde China tegensancties af tegen tien individuen (onder wie acht parlementariërs uit zowel het Europese als nationale parlementen, waaronder het lid Sjoerdsma) en hun verwanten, en vier entiteiten. China maakte ook bekend dat het de bilaterale mensenrechtendialogen met Nederland, Duitsland en de EU opschort. Diezelfde dag nog is de Chinese ambassadeur hier ontboden . Daarbij zijn de ernstige zorgen van het kabinet overgebracht over de Chinese tegenmaatregelen in het bijzonder het op de Chinese sanctielijst zetten van het lid Sjoerdsma – een in Nederlandse ogen onacceptabele vorm van vergelding en een inbreuk op de vrijheid van meningsuiting van een democratisch gekozen volksvertegenwoordiger. Deze boodschap is door de Nederlandse ambassade in Peking herhaald aan het Chinese ministerie van Buitenlandse Zaken. Naast Nederland hebben 22 andere lidstaten de Chinese ambassadeur ter plaatse ontboden en de EU-breed afgestemde boodschap afgegeven dat de Chinese tegenmaatregelen ongegrond en onaanvaardbaar zijn.

Eind maart deed zich nog een zorgelijke ontwikkeling voor. De Communistische Jeugdliga plaatste een bericht op de Chinese sociale media met kritiek op een verklaring van kledingbedrijf H&M uit september 2020. Hierin uitte H&M zorgen naar aanleiding van berichtgeving inzake dwangarbeid in Xinjiang en gaf het bedrijf aan dat het geen gebruik meer maakt van katoen uit Xinjiang in de eigen keten. De door H&M genoemde reden hiervoor is dat H&M leveranciers exclusief zaken doen met aan het *Better Cotton Initiative* (BCI) gelieerde partijen. En vanwege uitdagingen op het gebied van *due diligence* in Xinjiang verleent het BCI geen licenties meer aan partijen in die regio. Op het bericht van de Communistische Jeugdliga volgden nationalistische oproepen tot boycots op Chinese sociale media, waarbij ook een aantal andere kledingbedrijven in het vizier kwam. Voor H&M gold dat zoekopdrachten op de belangrijke Chinese webwinkels en mobiele navigatie apps prompt leeg terugkwamen. Dit is nog steeds het geval. Van Chinese zijde werd bij monde van een woordvoerder van het Chinese ministerie van Buitenlandse Zaken ontkend dat deze controverse door de Chinese staat was aangemoedigd.

Door het formeel opschorten door China van de bilaterale mensenrechtendialoog, die ondanks Nederlands aandringen al sinds juni 2018 niet meer heeft plaatsgevonden, moet het kabinet gebruikmaken van andere instrumenten om

naleving van de universele mensenrechten in China te bevorderen. De Kamerbrief over de mensenrechten in China van 11 november 2019 (Kamerstuk 35 207, nr. 32) bevatte reeds een overzicht van de verschillende instrumenten die het kabinet inzet.

Bewindspersonen uiten hun zorgen ten aanzien van de mensenrechtensituatie in China in gesprekken met hun *counterparts*. Met name de situatie in Xinjiang – maar ook bijvoorbeeld die in Tibet en Hongkong – wordt stelselmatig op hoog ambtelijk niveau bij de Chinese ambassadeur en het Chinese ministerie van Buitenlandse Zaken opgebracht. Een van de centrale boodschappen hierbij is dat China ongehinderde toegang tot Xinjiang dient te verlenen aan onafhankelijke (mensenrechten)experts van de VN, onder wie de Hoge Commissaris voor de Mensenrechten.

Multilateraal is de VN het voornaamste gremium waarin Nederland zich, waar mogelijk en bij voorkeur in EU-verband, inzet voor verbetering van de mensenrechtensituatie in China. Recent heeft Nederland tijdens de 46e sessie van de VN Mensenrechtenraad in maart 2021 in een gezamenlijke verklaring met 25 andere EU-lidstaten in de VN Mensenrechtenraad aandacht gevraagd voor onder andere de 'heropvoedingskampen', wijdverspreide surveillance, dwangarbeid, en beperking van vrijheden in Xinjiang. Tijdens de 44e sessie van de VN Mensenrechtenraad in juni 2020 sloot Nederland zich met 27 andere landen aan bij een gezamenlijke verklaring over de situatie in Xinjiang en Hongkong. Meest recentelijk vond op 12 mei jl. in New York een VN-bijeenkomst plaats over de mensenrechtensituatie in Xinjiang. Nederland trad, samen met 17 andere landen, op als cosponsor en herhaalde de Nederlandse zorgen over de mensenrechtensituatie in Xinjiang en benadrukte het belang van VN onderzoek en ongehinderde toegang voor de VN Hoge Commissaris voor Mensenrechten tot die regio. Mede indachtig de motie Voordewind (Kamerstuk 21 501-20, nr. 1660), dringt het kabinet aan op aantoonbare voortgang door China ten aanzien van het beëindigen van dwangarbeid, zoals de ratificatie en naleving van de relevante ILO-conventies.

Daarnaast wordt actief gekeken naar manieren om *accountability* te bewerkstelligen. Zo heeft minister Blok conform de motie Kuik – Sjoerdsma (21 501-20 nr. 1655) tijdens de Raad Buitenlandse Zaken van 19 april jl. benadrukt dat de Verenigde Naties in staat moet worden gesteld, mede in het kader van het genocideverdrag, onafhankelijk onderzoek te doen naar alle vormen van mensenrechtenschendingen in Xinjiang. Het kabinet is echter van mening dat de kwalificatie genocide op basis van de criteria zoals vastgelegd in het regeerakkoord, momenteel niet aan de orde is. Bij de afweging om tot erkenning van genocide over te gaan is voor het kabinet het volgende leidend: 1) uitspraken van internationale gerechts- en strafhoven, of 2) eenduidige conclusies volgend uit wetenschappelijk onderzoek of 3) vaststellingen door de VN. Tijdens het AO RBZ van 21 januari heb ik aangegeven in EU-verband in overleg te gaan over de situatie van de Oeigoeren. Hieruit is gebleken dat andere EU-overheden de kwalificatie genocide ook (nog) niet hanteren, hoewel velen de zorgen over de mensenrechtensituatie in Xinjiang delen.

Verder blijft Nederland zich actief inzetten tegen de Chinese ondermijning van de universaliteit van mensenrechten in multilaterale fora. De invloed van China binnen het multilaterale systeem groeit en zet het systeem onder druk. Zo probeert China systematisch de focus te verleggen naar sociale en economische rechten en het soevereiniteitsprincipe te promoten, waarbij landen elkaar niet aanspreken op "interne aangelegenheden" als mensenrechten. Nederland treedt

daar actief tegen op en verdedigt met gelijkgezinden, inclusief een weer betrokken VS, de universaliteit en ondeelbaarheid van mensenrechten in de VN.

De situatie rondom H&M toont aan dat bedrijven die hun maatschappelijke verantwoordelijkheid nemen, daar op de Chinese markt op de korte termijn negatieve consequenties van kunnen ondervinden. Internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen (IMVO) is echter een langetermijnstrategie en zal in de toekomst alleen maar belangrijker worden. Het kabinet verwacht van bedrijven dat zij hun verantwoordelijkheid nemen om maatschappelijk verantwoord te ondernemen in lijn met de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen en de *UN Guiding Principles on business and human rights*. Volgens deze richtlijnen en principes wordt van bedrijven verwacht dat zij gepaste zorgvuldigheid toepassen. Dit betekent dat bedrijven behoren te onderzoeken of er in de waardeketen (potentiële) risico's voor mens en milieu aanwezig zijn en dat zij deze risico's behoren aan te pakken of te voorkomen. Ook dienen zij hierover transparant te zijn.
Gegeven de ernst van de mensenrechtensituatie, met name in relatie tot Xinjiang, en de beperkte mogelijkheden voor bedrijven om in deze situatie gepaste zorgvuldigheid toe te passen, kan toepassing van deze richtlijnen en principes ook betekenen dat het passend is voor bedrijven om zakelijke relaties te beëindigen. Bedrijven die wel opereren in een context met risico's zoals dwangarbeid, moeten bereid zijn tot openheid over hun besluit om in die context te blijven opereren en dienen dat besluit te kunnen motiveren richting hun stakeholders. Het kabinet zet zich in voor wetgeving op het gebied van IMVO. Dit gebeurt bij voorkeur op EU-niveau uit het oogpunt van een gelijk speelveld en een grotere effectiviteit van beleid. Dergelijke wetgeving zou bedrijven ook meer helderheid geven over hoe om te gaan met misstanden in hun internationale waardeketens. Naast het introduceren van een verplichtende maatregel, richt het kabinet zich op het stellen van voorwaarden aan overheidssteun en –inkoop, het stimuleren van sectorale samenwerking om schendingen in de productieketens van Nederlandse bedrijven aan te pakken en te voorkomen, en op het geven van voorlichting aan bedrijven. Dat laatste gebeurt o.a. via gesprekken en bijeenkomsten (waarin ook ketentransparantie en risico's bij het ondernemen in Xinjiang worden besproken), via de MVO risicochecker, het Fonds Verantwoord Ondernemen en de website startmetdeoesorichtlijnen.nl. Het postennetwerk China beschikt over een lijst met *due diligence* dienstverleners, geeft advies en kan bedrijven ondersteunen in hun contact met de Chinese autoriteiten over naleving van IMVO-regelgeving. Bij alle voorlichtingsactiviteiten over zakendoen in China is IMVO een integraal onderdeel van de informatievoorziening.

De mensenrechtensituatie in China heeft in toenemende mate een impact op andere belangen, zoals het voorbeeld van H&M laat zien. Oeigoeren in Nederland hebben aangegeven zich onveilig te voelen omdat familieleden in China worden geïntimideerd of vermist zijn. Wetenschappers, onderzoekers en anderen in Nederland en Europa die met China te maken hebben kunnen zich beperkt voelen in hun vrijheid van meningsuiting als dit leidt tot Chinese represailles, zoals gebeurde bij de recente (tegen)sancties gericht op onder meer individuele parlementariërs en denktanks. Dit raakt ook aan de economische relatie omdat grote partijen in het Europese parlement hebben aangekondigd dat zij het EU-China investeringsakkoord niet zullen ratificeren zolang deze tegensancties van kracht zijn. Mensenrechten in China kunnen dus niet in isolatie worden gezien van economische en andere belangen.

Overige ontwikkelingen en beleidsimplicaties

Duurzame handel en investeringen
In maart jl. vonden in Peking de jaarlijkse Twee Vergaderingen plaats. Daarbij werd het 14e Chinese Vijfjarenplan (2021-2025) aangenomen. De rode draad in dit plan is China's streven naar zelfvoorziening en daarmee onafhankelijkheid van het buitenland m.b.t. essentiële grondstoffen en in strategische sectoren op met name het gebied van technologie en innovatie. De nadruk van China's economische groeimodel komt daarbij op de binnenlandse economie te liggen en Chinese staatsbedrijven krijgen een grote rol toebedeeld. Thema's als regionale (plattelands)ontwikkeling en voedselzekerheid, digitalisering van de gezondheidszorg en sociale voorzieningen worden sterker benadrukt dan voorheen en kunnen het Nederlandse bedrijfsleven kansen bieden. Gelijktijdig zorgt China's streven naar zelfvoorziening voor risico's, zoals druk op handelsstromen en *level playing field*, de positie van Nederlandse bedrijven op de Chinese markt en de Chinese zoektocht naar technologie.

Nederland zet daarom scherper in op het versterken van het lange termijn concurrentievermogen en werkt, zowel nationaal als in internationaal/EU verband, aan beleidsinstrumenten om kwetsbaarheden in de markt te beschermen. Op 5 mei jl. presenteerde de Europese Commissie een *'proposal for a regulation on foreign subsidies distorting the internal market'*.[7] Hierin is het Nederlandse voorstel verwerkt om binnen de EU bedrijven die gesteund worden met staatssteun en ongereguleerde monopolisten uit derde landen te onderwerpen aan strenger toezicht. In EU-verband wordt gestreefd naar spoedige totstandkoming van het *International Procurement Instrument* (IPI) om meer wederkerigheid in de toegang tot overheidsaanbestedingen voor EU-bedrijven in derde landen te bewerkstelligen.

Tegelijkertijd werkt het kabinet, primair in EU-kader, aan het ontwikkelen van een meer evenwichtige, wederkerige economische relatie met China. In maart 2021 trad de *EU-China Geographical Indications Agreement* in werking die de in de EU beschermde geografische aanduiding van een groot aantal Europese producten ook op de Chinese markt waarborgt. Daarnaast presenteerden de Europese Commissie en China op 30 december 2020 een onderhandelingsresultaat over een *Comprehensive Agreement on Investment* (CAI).[8] Het CAI, als het van kracht wordt, zou onder meer kunnen zorgen voor het vergroten van markttoegang op het gebied van investeringen en bevat daarnaast duurzaamheidsafspraken, waaronder over dwangarbeid. Bij de Nederlandse besluitvorming over het CAI, naar verwachting op zijn vroegst pas vanaf het einde van dit jaar, zal de eerdergenoemde motie Voordewind (Kamerstuk 21 501-20, nr. 1660) een belangrijke rol spelen. Op 4 mei gaf Handelscommissaris Dombrovskis in het Europees Parlement te kennen dat verdere politieke *outreach* van de Commissie over het CAI niet wordt voortgezet vanwege ontwikkelingen in de bredere EU-China betrekkingen, waaronder de Chinese sancties tegen Europarlementariërs.

[7] 'Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on *foreign subsidies distorting the internal market*' (2021).
[8] Kamerstuk (6 januari 2021): 'Kamerbrief over het EU-China investeringsakkoord', https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-buitenlandse-zaken/documenten/kamerstukken/2021/01/06/kamerbrief-inzake-eu-china-investeringsakkoord

Het Europees Parlement zelf heeft op 20 mei jl. een motie aangenomen om de mogelijke ratificatie van het CAI te bevriezen zolang China de sancties laat staan.

Tijdens de Raad Buitenlandse Zaken Handel van 20 mei jl. heeft Nederland - zoals aangekondigd in de geannoteerde agenda [Kamerstuk 21501-02-2328] - de zorgen over de mensenrechtensituatie in China geuit in relatie tot de EU-China handelsrelatie. Hierbij heeft Nederland verzocht om tijdens de volgende Raad hierover een substantiële discussie te voeren.

Tenslotte speelt de discussie over de oneigenlijke voordelen die China heeft door de zelfgekozen OS-status binnen de WTO. Zoals aangegeven in de China Notitie en in lijn met de motie Weverling (Kamerstuk 35570-XVII-18), zet de regering in EU-verband in op de afbouw van deze status en met name de oneigenlijke voordelen die China daarvan geniet. Zo zetten Nederland en de EU bij nieuwe onderhandelingen over bijvoorbeeld e-commerce erop in dat eventuele afspraken over 'speciale en gedifferentieerde behandeling' voor ontwikkelingslanden gebaseerd zijn op de daadwerkelijke gerechtvaardigde ontwikkelingsbehoeften van individuele landen en niet simpelweg gelden op basis van een zelfgekozen status van ontwikkelingsland. Nederland handelt hierbij in een brede coalitie van gelijkgezinde landen.

Vrede, veiligheid en stabiliteit
China stelt zich steeds assertiever op om de ambities van het land te realiseren en de (primair) economische belangen wereldwijd te behartigen. Voor Nederland brengt dit veiligheidsuitdagingen met zich mee zoals omschreven in het openbare Dreigingsbeeld Statelijke Actoren van februari 2021. Het kabinet biedt deze het hoofd zoals beschreven in de Kamerbrief Tegengaan Statelijke Dreigingen (april 2019, Kamerstuk 30 821, nr. 72) en de Voortgangsbrief Statelijke Dreigingen (februari 2021, Kamerstuk 30821, nr. 125) die tevens de kabinetsreactie op het Dreigingsbeeld Statelijke Actoren bevat. Op het terrein van economische veiligheid bestaan bijvoorbeeld verschillende initiatieven om de vitale infrastructuur, kennis en technologie tegen dreigingen vanuit een brede groep landen te beschermen. Daarbij is een goede informatiepositie over potentieel en intenties van groot belang. Het ambassadenetwerk, eigen inlichtingenposities en partners leveren daaraan een bijdrage.

Om onze veiligheid te waarborgen werkt Nederland samen met partners en bondgenoten, in het bijzonder binnen de EU en de NAVO. Gezamenlijk optreden maakt ons immers effectiever en minder kwetsbaar voor tegendruk. Er lopen binnen de EU diverse sporen in antwoord op de (hybride) veiligheidsuitdagingen. Zo heeft de EU – met steun van Nederland – in juli jl. personen en entiteiten uit China gelieerd aan de dreigingsactor APT10 op de EU-cybersanctielijst geplaatst. Ook binnen de NAVO staat China hoog op de agenda. De SG NAVO zal bij de aankomende NAVO-Top naar verwachting de aanbeveling doen aan staatshoofden en regeringsleiders om het Strategisch Concept te herzien. Indien daartoe wordt besloten, zal het Strategisch Concept 2030 (het huidige dateert uit 2010) naar verwachting worden aangepast opdat de NAVO zowel nu als in de toekomst het hoofd kan bieden aan nieuwe uitdagingen. Het ligt in de rede dat binnen de bestaande NAVO structuren meer dan voorheen aandacht zal worden besteed aan de veiligheidsuitdagingen die uitgaan van China's groeiende macht en assertiviteit.

China's groeiende mondiale macht gaat gepaard met een toenemende militaire assertiviteit van China in de Zuid- en Oost-Chinese Zee en vis-à-vis Taiwan. Recente ontwikkelingen zoals het opschroeven van de hoeveelheid vluchten van

gevechtsvliegtuigen voor de kust van Taiwan in combinatie met de Chinese wens tot hereniging geven daarbij reden tot zorg.

Engagement met China blijft juist op veiligheidsterrein ook van belang, met name omdat China gezien de toenemende mondiale invloed en als lid van de VNVR een speciale verantwoordelijkheid draagt voor de mondiale stabiliteit. In dat licht hielden Nederland en China in oktober 2020 hun eerste (virtuele) bilaterale veiligheidsconsultaties over non-proliferatie, wapenbeheersing en cybersecurity.

Klimaat, grondstoffen, energie
In het Chinese 14e Vijfjarenplan staan enkele bindende klimaat- en milieudoelstellingen, waaronder 13,5% vermindering van de energieconsumptie per BBP-aandeel; een stijging van 20% van het aandeel non-fossiele energie daarin, en 18% vermindering van de CO2-uitstoot per BBP-aandeel. Voor eind 2021 worden een concreter beleidsplan voor de Chinese energiesector en een nationaal actieplan voor het pieken van de CO2-uitstoot vóór 2030 verwacht. Tijdens de recente virtuele klimaattop onder leiding van president Biden gaf president Xi aan de groei van het gebruik van steenkool sterk te willen beperken tot 2025 en in de vijf jaar daarna af te bouwen. Andere gunstige tekenen voor klimaatsamenwerking waren de recente verklaring van klimaatgezanten John Kerry en Xie Zhenhua en het trilaterale gesprek tussen president Xi, president Macron en bondskanselier Merkel waarbij klimaat uitgebreid aan de orde kwam. Tegenover deze positieve signalen staat dat in 2019 nog altijd bijna 60% van China's energieconsumptie uit steenkool bestond, er dit jaar zelfs weer een opwaartse trend in kolenverbranding is te zien en dat de praktijk moet uitwijzen of de huidige doelstellingen materialiseren. Volgens klimaatexperts zijn deze onvoldoende om president Xi's doelstelling te behalen om in 2030 de CO2 uitstoot te laten pieken. Om de doelen van Parijs te behalen acht de EU het van belang dat de uitstoot in China in 2025 piekt.

Het blijft dus van belang om China bilateraal, via de EU en multilateraal aan te sporen om zijn klimaatambities te verhogen. Bilateraal bevordert Nederland China's offshore windenergiesector (via o.a. het *International Clean Energy Partnership* van RVO), doet gezamenlijk onderzoek naar duurzaam rivierbeheer en werkt toe naar een MoU over het verlagen van CO_2-uitstoot door spoorgoederenvervoer. Op het gebied van klimaatadaptatie vordert de samenwerking gestaag, o.a. via opening in juni 2019 van een lokaal Chinees kantoor van het mede door Nederland opgezette *Global Center on Adaptation,* waarmee China ook samenwerkt aan een nationale klimaatadaptatiestrategie. Ook nam China op hoog niveau deel aan de door Nederland georganiseerde Climate Adaptation Summit en is er formele samenwerking op het gebied van milieu en water. Het blijft voor Nederland en de EU belangrijk om toegang tot grondstoffen te garanderen (o.a. via samenwerking met de VS en Australië), en tegelijkertijd de afhankelijkheid daarvan te verminderen via circulair hergebruik.

Ontwikkelingssamenwerking
Eerder dit jaar publiceerde China zijn nieuwe internationale ontwikkelingssamenwerkingsstrategie. Hiermee lijkt China een serieuzere speler te willen worden op het gebied van ontwikkelingssamenwerking. Dit biedt Nederland kansen voor samenwerking met het oog op het behalen van de duurzame ontwikkelingsdoelen van de VN (SDGs). Tegelijkertijd draagt het financieel slagkrachtige China waarden uit op terreinen als technologische standaarden, *governance* en mensenrechten die niet altijd verenigbaar zijn met onze waarden en is de grootste bilaterale crediteur ter wereld terughoudend t.a.v. transparantie over de openstaande leningen aan andere landen.

Het kabinet tracht vooral via EU-samenwerking een antwoord te formuleren op de Chinese OS-inzet. De EU-Afrikastrategie vermeldt de noodzaak van een sterke

politieke alliantie tussen de EU en Afrika nu de interesse van andere wereldspelers in Afrika groeit.[9] Nederland heeft actief bijgedragen aan de ontwikkeling van het EU- instrument voor nabuurschapsbeleid, ontwikkeling en internationale samenwerking (NDICI), dat een beter geïntegreerd en effectiever extern Europees optreden moet bewerkstelligen. De Europese Commissie wil daarnaast met de Team Europe benadering bijdragen aan meer zichtbaarheid van de Europese OS-inzet.

China heeft zich als lid van de G20 gecommitteerd aan het vorig jaar door de G20 en Club van Parijs overeengekomen betalingsmoratorium voor officiële bilaterale schuldendienstbetalingen, het *Debt Service Suspension Initiative* (DSSI) en aan het *G20 Common Framework for Debt Treatments beyond the DSSI*, een raamwerk waaronder schuldherstructureringen aan lage inkomenslanden plaatsvinden. Wel blijft er een discussie bestaan over de precieze reikwijdte bij de implementatie van deze regelingen door China. Nederland heeft zich binnen de Wereldbank en de Aziatische Ontwikkelingsbank ingezet voor een hogere beprijzing van leningen aan rijkere middeninkomenslanden als China.

Conclusie
China is als statelijke actor in toenemende mate bepalend voor Nederland en de EU. Dit geldt uiteraard voor het buitenlands beleid, maar ook steeds meer voor het binnenlands beleid. De reikwijdte en complexiteit van het China dossier neemt toe en heeft invloed op veel internationale, maar ook steeds meer nationale dossiers.

De Chinese economische, politieke en militaire invloed wereldwijd neemt gestaag toe. China biedt (economische) kansen en mogelijkheden om samen te werken op basis van gedeelde belangen. Samenwerking met China is tevens essentieel bij de aanpak van wereldwijde uitdagingen als klimaatverandering en het behalen van de Duurzame Ontwikkelingsdoelstellingen (SDG's). Tegelijkertijd zijn er ontwikkelingen die de samenwerking bemoeilijken.

Mensenrechten, veiligheid en economie in relatie tot China kunnen niet in isolatie worden gezien en acties op het ene gebied kunnen directe gevolgen hebben voor het andere. Geïntegreerd beleid is derhalve cruciaal. Rijksbreed wordt momenteel nauw samengewerkt t.a.v. China via de China Taskforce, op een hoger niveau en met een hogere frequentie dan voorheen. Via de Ambtelijke Commissie Economie en Veiligheid (ACEV) en de Ministeriële Commissie Economie en Veiligheid (MCEV) wordt voortdurend aandacht besteed aan de samenhang en afweging tussen economie en veiligheid. Ter ondersteuning van beleidsontwikkeling vergroot het China Kennisnetwerk de kennis over China binnen de Rijksoverheid met bewustwordings- en voorlichtingsactiviteiten en interdepartementaal onderzoek. Nauwe Rijksbrede samenwerking behoeft ook in de toekomst onze gezamenlijke inzet.

De bilaterale relatie met China wordt niet alleen gevormd door de Nederlandse Rijksoverheid en de Caribische delen van het Koninkrijk, maar door vele spelers op het maatschappelijk middenveld, waaronder ondernemers, lokale en provinciale overheden en academici. Via de China Taskforce en het Kennisnetwerk wordt informatie uitgewisseld en overlegd met stakeholders die een rol spelen in de relatie met China. In samenwerking met private partners is een *International Business Academy* opgestart die o.a. e-learning modules aanbiedt over zakendoen in China. Ook is een Informatie en Contactpunt (ICP) voor decentrale overheden opgericht.

[9] European Commission and High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy (2020), Joint Communication to the European Parliament and the Council; 'Towards a comprehensive Strategy with Africa'.

Het kabinet is van mening dat de verschuivende mondiale machtsverhoudingen een gebalanceerde, geïnformeerde en genuanceerde inzet ten aanzien van China alleen maar belangrijker maakt. Hierboven geschetste ontwikkelingen vragen voor de langere termijn om blijvende actieve informatievergaring, analyse, kennisopbouw en -deling, gecoördineerd en geïntegreerd beleid ("whole of government"-aanpak), een continue belangenafweging en pro-actief (internationaal) handelen.

Ten slotte, juist omdat Nederland en de EU op zoveel terreinen niet om China heen kunnen, zet het kabinet actief in op het effectief adresseren van fundamentele verschillen om zo de samenwerking met China als partner, concurrent en systeemrivaal optimaal vorm te kunnen blijven geven. Daaronder valt ook het blijven opkomen voor universele mensenrechten, de internationale rechtsorde en onze open democratische samenleving en het blijven voeren van een actief en stevig mensenrechtenbeleid, zoveel mogelijk in EU-verband.

De minister van Buitenlandse Zaken,

Sigrid A.M. Kaag

BEHANDELRESULTAAT

Meningsvorming-I behandeling

GEMEENTE Arnhem

Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen

Documentnummer:	
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Van Dellen/ Marcouch

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Van der Laak (Arnhem Centraal), Eppich (VVD), Venhoek (D66), Hogenhout (PvdD), Dayioglu (GroenLinks), De Vries (PvdA), Jansen (ChristenUnie), Verheij (PVV), Dilekçi (Denk/Verenigd Arnhem) Hobbelen (AOP) en Van der Broek (CDA). De fractie van de CDA was niet vertegenwoordigd.

Verloop
De vergadering werd voortgezet met de 1e termijn van het college. Na een tweede termijn van raadskamer en college werd de meningsvormende I fase afgerond.
De fractie van Denk/VA had al een motie rondgestuurd over het stoppen van de stedenband met Wuhan. De fractie van D66 heeft een motie aangekondigd over de OECD richtlijnen en Arnhem Centraal denkt na over een amendement maar laat dit mede afhangen van de toezegging van de wethouder over de negen punten van het afwegingskader.

Toezegging
De wethouder zegt toe de negen punten van het toetsings/afwegingskader onder elkaar op een A4tje te zetten en naar de raad te sturen.
De wethouder zegt toe de kamerbrief [d.d. 4-6-21] van het ministerie van Buitenlandse Zaken betreffende Recente ontwikkelingen in China en de situatie in Xinjiang naar de raad te sturen.
(De brief is inmiddels aan de stukken toegevoegd).

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de Meningsvorming -I is afgerond. De behandeling zal op een volgende Politieke Avond Meningsvormend 2 worden voortgezet.

De raadsadviseur,

E.J.S. Dirksen

De voorzitter,

S. van Ommen

Memo

Datum : Vrijdag 18 juni 2021

Aan : leden gemeenteraad d.t.v. griffie

Kopie aan : leden college

Van : Burgemeester Marcouch en wethouder Van Dellen

Betreft : Toezegging aanvullende informatie afwegingskader mensenrechten

---

Inleiding

Wethouder Van Dellen heeft 9 juni toegezegd de raad schriftelijk te informeren over de 9 punten die hij namens het college naar voren bracht als antwoord op de vraag: Hoe gaat het college concreet om met de mensenrechten bij de afweging van internationale betrekkingen? Met deze memo geven wij invulling aan de toezegging.

Afwegingskader in 9 punten

Het college vindt net als de Arnhemse gemeenteraad mensenrechten van groot belang en zal hier prioriteit aan geven. Mensenrechten maken in het voorgestelde beleid voortaan explicieter deel uit van het afwegingskader voor buitenlandse betrekkingen. Dit is uitgewerkt op pagina 23 en 24 van de nota Beleid Internationale betrekkingen gemeente Arnhem. Concreet gaat het voor wat betreft de mensenrechten om de volgende negen punten die we stap voor stap aflopen bij ieder bezoek aan of ontvangst van buiten Europa, al naar gelang de situatie daarom vraagt.[1]

1. We onderzoeken vooraf de mensenrechtensituatie in de gaststad waar we heen reizen of - als het een ontvangst is - het gebied waar de bezoekende delegatie vandaan komt. Daarvoor gebruiken we internationale nieuwsbronnen en gaan we advies inwinnen bij onder meer Amnesty International en het ministerie van Buitenlandse Zaken. In dit onderzoek richten we ons op onderwerpen waar onze gesprekspartners bij betrokken zijn, kennis over kunnen hebben of invloed op kunnen uitoefenen. Zo kan je gericht werken aan verbetering van de mensenrechten. Voorbeelden hiervan vindt u op pagina 24 van de beleidsnota in de voetnoot.
2. Als uit de resultaten van het onderzoek blijkt dat er sprake is van mensenrechtenschendingen, maakt het college een afweging om wel of niet te gaan of bezoek wel of niet te ontvangen. De conclusie kan zijn dat het college wel gaat en de situatie ter plekke bespreekt om tot verbetering te komen. Ook kan het voorkomen dat we niet met bestuurders gaan, maar wel met ambtenaren. Maar het kan ook zo zijn dat we niet gaan of voorlopig niet meer gaan. Ook niet als er voor de gemeente misschien veel nuttige beleidsresultaten behaald zouden kunnen worden of voor de aangesloten ondernemers of instellingen contracten afgesloten hadden kunnen worden.
   In zijn algemeenheid geldt dat het college geen bezoek of ontvangst aangaat als uit stap 1 blijkt dat "de signalen op rood staan" (ernstige verslechtering van de mensenrechtensituatie) voor de stad waar we heen willen reizen of het gebied waar onze gesprekspartner vandaan komt, en we geen mogelijkheden meer zien om via het bezoek of de ontvangst de situatie te verbeteren.

---

[1] de overwegingen daarbij zijn in de beleidsnota vermeld op pagina 23. Een deel van de raad wil dat het college het voorgestelde beleid ook binnen Europa toepast. Dit vergt extra capaciteit die nu niet beschikbaar is voor het internationale beleid.

In andere gevallen kan het college de afweging maken wél te gaan of wel het bezoek te ontvangen.

3. We proberen de afweging en conclusie uit stap 2 altijd vooraf af te stemmen met het ministerie van Buitenlandse Zaken en we laten de adviezen van dit ministerie zwaar meewegen.
4. Als de conclusie uit stap 2 is dat de mensenrechtensituatie ter plekke verslechterd is, maar bezoek of ontvangst wél door kan gaan, gaat het college de dialoog met de gesprekspartners aan om te bespreken wat ons zorgen baart in de mensenrechtensituatie en waarom dit belangrijk voor Arnhem is.
5. In die dialoog zullen we ook onze eigen verantwoordelijkheid en ervaring met mensenrechten erkennen en delen, zowel positief als negatief. Dit erkent de tweezijdigheid in de relatie, geeft voorbeelden en inspiratie.
6. Het college zal de gesprekspartner ook complimenten geven en waarderen wat goed gaat. Dit is eerlijk en stimuleert de gewenste verbetering.
7. We kijken bij de voorbereiding hoe we mensenrechten op informele persoonlijke momenten kunnen bespreken én op formele momenten tijdens het bezoek of ontvangst.
8. We zullen niet alleen met overheidspartners spreken maar waar mogelijk ook met partijen buiten de overheid. Bijvoorbeeld organisaties die slachtoffers vertegenwoordigen of die de situatie willen verbeteren. Zo laat je solidariteit en belangstelling ook praktisch blijken.
9. Mensenrechten stellen we niet 'voor de bühne' aan de orde, maar veel meer vragend, indirect en pragmatisch. Alles met het doel praktische verbetering te stimuleren op het vlak van mensenrechten.

Evaluatie en herijking beleid internationale betrekkingen

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	21 juli 2021
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	J. van Dellen / A. Marcouch

.

Aan de gemeenteraad, 7 juli 2021

Aanwezig:
de raadsleden/fractievolgers: Manders (AC), Eppich (VVD), Venhoek (D66), Dayioglu (GL), De Vries (PvdA), Hogenhout (Partij voor de Dieren), Janssen (ChristenUnie), Groot (CDA), Hobbelen (AOP) en Dilekçi (Denk/VA). De fracties van de PPV en SP waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
De raadskamer heeft 2 amendementen en 3 moties besproken. Naar aanleiding van de bespreking en het pre-advies van de portefeuillehouders Marcouch en Van Dellen overweegt een aantal indieners of zij hun motie/amendement nog zullen aanpassen. Ook heeft een aantal woordvoerders aangegeven eventueel mede te willen indienen.

- Amendement (21A37) Afwegingskader internationale betrekkingen van de fracties D66 en Arnhem Centraal
- Amendement (21A38) Afwegingskader mensenrechten van de fractie VVD
- Motie (21M38) Verbreek stedenband met Wuhan van de fracties Denk/VA, ChristenUnie en Partij voor de Dieren
- Motie (21M144) OESO richtlijnen MVO hanteren van de fractie D66
- Motie (21M145) Jaarlijks internationaal festival onderdrukte volkeren van de fractie ChristenUnie

Conclusie
De voorzitter concludeert dat alle amendementen en moties zijn besproken en het raadsvoorstel kan worden doorgeleid naar de besluitvormende vergadering.

De raadsadviseur, De voorzitter,

E.J.S. Dirksen S. van Ommen

Politieke Avond

Dossiernummer	2734
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 juli 2021
Agendapunt	1.3.WG
Omschrijving	16 uur - 16.55 uur: Fietsenstalling HUB Rozet

Geagendeerd	Vergaderdatum
Politieke Avond	**7 juli 2021**
Politieke Avond	21 juli 2021

Titel/onderwerp: # Fietsenstalling HUB Rozet

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Martijn te Lintelo
Portefeuillehouder:	R. van der Zee	Telefoonnr:	2184
		E-mailadres:	Martijn.te.Lintelo@arnhem.nl
Doel activiteit	Informerend (I) & Meningsvormend (M1)		
Toelichting	**Inhoud** Het voorliggende raadsvoorstel ziet toe op het realiseren van een nieuwe bewaakte fietsenstalling in de zuidelijke binnenstad als onderdeel van de Duurzame Mobiliteitshub Rozet. Hiermee gaat een investering van € 1,85 mln. gemoeid voor een inpandige fietsenstalling van 650 plaatsen. Die kosten worden gedekt uit de bestemmingsreserve bereikbaarheid, cofinanciering van de provincie en de herstelagenda anticyclisch investeren. De kosten voor exploitatie zijn € 140.000 vanaf 2024 en worden opgenomen in de parkeerexploitatie. Zo is het voorstel. Op dit voorstel ligt een fatale termijn. Er is namelijk een beslissing nodig voor de zomer van 2021 of de gemeente overgaat tot aankoop. **Financien** Op dit moment loopt er nog een verzoek om cofinanciering door provincie en die beschikking is nog niet afgegeven. **Participatie** Het plan is besproken met het Platform Binnenstad Arnhem en positief ontvangen. Rozet en de Fietsersbond zijn op de hoogte gesteld en staan er positief tegenover. Aan de buurt is het plan nog niet voorgelegd.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van de informatieve fase, start van de meningsvormende (M1) fase en besluit over vervolgbehandeling.		
Spreekrecht publiek	Ja		
Behandeladvies	<u>Informerende fase</u> Het is mogelijk voor insprekers om de gemeenteraad toe te spreken over dit onderwerp. Hiervoor heeft zich op dit moment één inspreker aangemeld namens Rozet. <u>Vergaderorde M1</u> Er wordt in twee termijnen vergaderd. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.		
Bijlagen			

Raadsvoorstel "Fietsenstalling HUB Rozet"			
Bijlage 1 - Plan Fietsstalling HUB Rozet			

Bijlage 2 - Begrotingswijziging			

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 567708

Onderwerp: Fietsenstalling HUB Rozet

Voorstel

1. Een nieuwe bewaakte fietsenstalling te realiseren in de zuidelijke binnenstad als onderdeel van de Duurzame Mobiliteitshub Rozet en als uitwerking van de nota 'de Arnhemse binnenstad binnen bereik', de moties fietsparkeren en de Accentnota Fiets.
2. Akkoord te gaan met een totale investering van € 1,85 mln. voor een inpandige fietsenstalling van 650 plaatsen, onderdeel van ontwikkelingplan Bartok Park.
3. De kosten van realisatie (€ 1,85 mln.) te dekken uit de bestemmingsreserve bereikbaarheid (€ 0,85 mln.), cofinanciering provincie Gelderland (€ 0,85 mln.) en herstelagenda anticyclisch investeren (€ 0,15 mln.).
4. De kosten voor exploitatie á € 140.000 vanaf 2024 op te nemen in de parkeerexploitatie.
5. Akkoord te gaan met bijgevoegde begrotingswijziging.

Inleiding

De fietsenstalling HUB Rozet is een belangrijk onderdeel van het plan Duurzame Mobiliteitshub Rozet. Het voorziet in realisatie van een nieuwe inpandige stallingslocatie in de zuidelijke binnenstad met voldoende plaatsen. De stalling is een toevoeging op de twee bestaande bewaakte fietsenstallingen in de binnenstad, bij het Gele Rijdersplein en Musis (Johnny van Doornplein). In de zuidelijke binnenstad ontbreekt op dit moment een fietsenstalling, waardoor alle fietsen in de openbare ruimte staan. Om tot realisatie van het plan over te gaan is een raadsbesluit nodig.

De fietsenstalling HUB Rozet wordt een gratis-bewaakt stalling met 650 plaatsen op een toplocatie, aantrekkelijk gelegen aan de hoofdfietsroute. Een gebouwde, inpandige stalling (*fietsparkeergarage*) als onderdeel van het ontwikkelplan Bartok Park. Een stalling die op maaiveldniveau ligt en goed toegankelijk is, zonder hellingen, trappen of lange loopafstanden. De stalling is bereikbaar en prettig in gebruik. De entree ligt aan de Kleine Oord, gunstig nabij de hoofdentree van Rozet (loopafstand 30-40 m.), waarmee het gebruik van de stalling gestimuleerd wordt. De nieuwbouw maakt een optimale stalling volgens de laatste inzichten mogelijk. In vormgeving en beleving sluit de inrichting van de stalling aan bij de Duurzame Mobiliteitshub Rozet.

Beoogd effect

Het bieden van een goede, toekomstbestendige fietsparkeervoorziening in de zuidelijke binnenstad. Het stimuleren van duurzame mobiliteit per fiets, het vergroten van de gastvrijheid, het verbeteren van de bereikbaarheid en kwaliteit openbare ruimte binnenstad.

Gemeente Arnhem

Argumenten

1.1 In de binnenstad zijn goede, aantrekkelijke fietsparkeervoorzieningen belangrijk.

Steeds meer binnenstadsbezoekers komen per fiets en willen hun fiets veilig en comfortabel kunnen parkeren. In de zuidelijke binnenstad ontbreekt een stalling, waardoor veel mensen hun fiets in de openbare ruimte parkeren. Dat leidt tot problemen zoals een verminderde toegankelijkheid voor mensen met een beperking of een rommelig aanzien van de openbare ruimte.

In meerdere moties heeft uw raad de laatste jaren opgeroepen om te komen tot een fietsvriendelijke binnenstad met voldoende fietsparkeerplaatsen. Dat betreft de motie 'Fietsvriendelijke binnenstad' (18M63), met de oproep "*Meer bewaakte stallingen te realiseren in de (zuidelijke) binnenstad"* , de motie 'Intensiveer fietsbeleid (tandje erbij)' (17M79), met de oproep "*het fietsparkeerbeleid zowel in kwalitatieve als kwantitatieve zin te intensiveren*" en de motie '(Pop up) Fietsenstallingen zuidelijke binnenstad' (17M101g), met de oproep "*onderzoek realiseren naar fietsenstallingen in de zuidelijke binnenstad*". Dit raadsvoorstel geeft invulling aan deze moties.

Net als de stallingen Gele Rijdersplein en Musis (Johnny van Doornplein) wordt de fietsenstalling HUB Rozet een opvangstalling, waar bezoekers uit westelijke richting, stad en regio, hun fiets kunnen parkeren. Daarmee voorkomen we dat bezoekers tot in de winkelstraten rijden en daar parkeren, of zoals nu op het plein voor Rozet. Met het plan voor de stalling Rozet neemt de beschikbaarheid van bewaakte fietsparkeerplekken in de binnenstad met 650 plaatsen toe tot 1350. De 3 stallingen krijgen een hoofdrol in het fietsparkeerplan binnenstad dat later dit jaar beschikbaar komt.

1.2 Op dit moment doet zich een bijzondere en eenmalige kans voor om een inpandige fietsenstalling te realiseren in complex Bartok Park, recht tegenover publiekslocatie Rozet. Daarmee krijgen bezoekers een goede stalling én wordt de openbare ruimte ontlast.

In december 2019 heeft het college opdracht gegeven om een geïntegreerde fietsenstalling in nieuwbouwcomplex Bartok Park te onderzoeken. In samenspraak met de ontwikkelaar van Bartok Park is een ontwerpbouwplan opgesteld inclusief inpandige fietsenstalling (650 plaatsen, 750 m2 op de begane grond, entree aan Kleine Oord nabij Rozet). De ontwikkelaar is bereid deze stalling te realiseren als onderdeel van het totaalplan.

1.3 De stalling biedt een structurele en toekomstbestendige oplossing voor de vele dagelijkse bezoekers van Rozet (2200 per dag).

De stalling gaat als bronpunt fungeren voor de zuidelijke binnenstad, naast Rozet ook voor het Korenmarktkwartier of bijvoorbeeld Filmtheater Focus. De stalling maakt de opwaardering van de openbare ruimte rondom Rozet mogelijk. Als onderdeel van de HUB Rozet komt in de stalling deelmobiliteit beschikbaar voor bewoners en bezoekers in het gebied in de vorm e-bakfietsen en e-fietsen.

1.4 Nieuwbouw maakt een kwalitatief hoogwaardige stalling mogelijk

Het realiseren van een fietsenstalling luistert nauw. Naast een goede locatie moet de stalling aantrekkelijk en prettig in gebruik zijn. Daar kunnen we maximaal in voorzien door nieuwbouw.
De eisen om tot een goede stalling te komen, zoals ligging op begane grondniveau, plek van de entree en benodigde vrije hoogte binnen zijn als uitgangspunt meegegeven in het ontwerpproces. De capaciteit van 650 plaatsen is bepaald op basis van behoefte en inpasbaarheid in het pand.

De bijlage gaat nader in op ligging, opzet en kwaliteit van de stalling. In de komende periode wordt het plan verder uitgewerkt.

2.1 Investeren in een inpandige stalling is nodig

Vanuit de Mobiliteitshub Rozet zijn afspraken in de maak over de parkeeroplossing voor Bartok Park. Onderdeel van de afspraken is het aanbieden van een inpandige fietsenstalling door de projectontwikkelaar voor publiek gebruik. Voorwaarde is dat de gemeente de stalling afneemt van de projectontwikkelaar en daarmee eigenaar wordt van de stalling. Het raadsbesluit is nodig om over te kunnen gaan tot aanschaf.
Met deze oplossing kan de ruimte zonder huurkosten worden gebruikt. Deze vorm (eigenaarschap van een gebouwde stalling) is vergelijkbaar met de Citostalling bij station Arnhem Centraal, die NS exploiteert. Naast de afname van het pand is een investering in de inrichting van de stalling nodig. Dat gaat onder andere over de fietsenklemmen, aankleding, beheersloge en toegangssysteem.

4.1 De stalling is een belangrijke basisvoorziening voor een gastvrije stad

Een nieuwe bewaakte stalling brengt jaarlijkse kosten voor exploitatie met zich mee.

- Tijdens openingstijden zijn altijd een of meerdere beheerders aanwezig. Gemeente Arnhem zet daarvoor mensen in met een afstand tot de arbeidsmarkt, via de organisatie Scalabor. Met de uitbreiding kunnen we nieuwe mensen werk bieden, passend bij de gemeentelijke doelen op gebied van passend werk.
- Het voorstel is zoals gebruikelijk de openingsuren voor winkels te hanteren, inclusief een uur ervoor/uur erna (75 uur/week). Openstelling kan naar wens worden aangepast, bijvoorbeeld tijdens avonduren. Streven is de openingstijd van de stalling af te stemmen op de functies rondom de stalling (zoals bijv. werk of cultuur), zodat fietsers beter worden bediend.

4.2 Een nieuwe vorm van exploitatie toe te passen om kosten te besparen

Om de kosten van de exploitatie beheersbaar te houden en meer service te kunnen verlenen aan de klant is het voorstel het systeem van toegangscontrole te vernieuwen. Dat gebeurt door een nieuw type toegangssysteem, waarmee fietsers zelf in- en uit scannen om toegang te krijgen tot de stalling. Met dit systeem is een meer efficiënte inzet van beheerder mogelijk, wat leidt tot een kostenreductie van 30% tot 40% per jaar. Bijkomend voordeel is dat dit systeem flexibeler is en tijdens rustige uren (zonder beheerders) een oplossing kan bieden voor bijvoorbeeld buurtbewoners die hun fiets willen parkeren.
Het systeem van toegangscontrole is onderdeel van de inrichting van de stalling en wordt nader uitgewerkt, gekoppeld aan openingstijden.

Kanttekeningen en risico's

1.1 De verwachtingen voor gebruik zijn goed

De kans dat de stalling niet goed functioneert en niet wordt gebruikt is laag. De ligging en opzet van de fietsenstalling zijn erg gunstig, waarmee gebruik en waardering van de stalling door fietsers gegarandeerd lijkt.

1.2 Fatale termijn: beslissing nodig voor de zomer van 2021

Om door te kunnen met het project wil de projectontwikkelaar voor de zomer van 2021 duidelijkheid of het plan doorgaat en de gemeente overgaat tot aankoop. Zonder een tijdig besluit komt de inpandige fietsenstalling mogelijk te vervallen door een andere invulling.

2.1 Realisatie van het plan is uiteindelijk afhankelijk van de projectontwikkelaar

De opdrachtgever en projectontwikkelaar van Bartok Park bepaalt uiteindelijk of het bouwproject doorgaat. Het ziet er positief uit, zoals beschreven in de raadsbrief planontwikkeling Bartok Park. De concrete beschikbaarheid van de stalling is afhankelijk van de te doorlopen procedures en de bouwtijd.

3.1 Verzoek om cofinanciering loopt nog

Het plan is voorgedragen voor cofinanciering vanuit de provincie en lijkt kansrijk. Daaraan ligt ten grondslag:

- Het plan is een uitwerking van het provinciale mobiliteitsvisie en regionale plan voor HUBS, overstappunten voor duurzame mobiliteit.
- Het plan voor de fietsenstalling HUB Rozet is opgevoerd in de regionale prioritering van fietsprojecten, dat deel uitmaakt van de (concept) Regionale Agenda Groene Metropoolregio Arnhem Nijmegen 2022. Later dit jaar volgen daaruit de afspraken over cofinanciering vanuit het bestuurlijk akkoord en investeringsagenda met de provincie.
- Belangrijk is dat de gemeente zelf een substantiële bijdrage voor realisatie (50%) beschikbaar stelt.
- Ook het Rijk stelt in het kader van het Nationaal Toekomstbeeld Fiets plannen voor fietsparkeer-voorzieningen nabij binnensteden subsidiabel. Het plan voor fietsenstalling HUB Rozet is door de provincie ingediend.

Er is nog geen beschikking afgegeven. Mocht blijken dat het plan niet of niet volledig voor subsidie in aanmerking komt, komt het ontbrekende bedrag ten laste van de bestemmingsreserve bereikbaarheid.

4.1 Uitbreiding openingsuren kan tegen meerkosten

Als een uitbreiding van de openingsuren gewenst is, bijvoorbeeld tijdens de avonduren, nemen de kosten voor exploitatie toe.

Participatie

Het plan is vanuit de Uitvoeringsagenda 'de Arnhemse binnenstad binnen bereik' voorgelegd aan het Platform Binnenstad Arnhem (PBA) en positief ontvangen. Dat sluit ook aan bij de uitkomsten van een integrale werksessie bij Rozet in oktober 2019 om tot betere fietsparkeervoorzieningen de zuidelijke binnenstad te komen.
Cultuurcentrum Rozet en de Fietsersbond zijn op de hoogte van het voornemen om te komen tot de fietsenstalling Rozet, en staan er positief tegenover. Het plan is nog niet aan de buurt voorgelegd. Meer consultatie met de stad, Rozet en omwonenden volgt nog, ook gekoppeld aan de bestemmingplanprocedure voor Bartok Park.

Financiën

Investeringen
De investeringskosten voor realisatie van de stalling worden geraamd op € 1,85 mln. Dit is inclusief het toegangssysteem (€ 0,15 mln.), waar in de eerdere raming in de raadsbrief Duurzame HUB Rozet nog geen sprake van was. In die brief was de benodigde investering € 1,7 mln.

De investering is als volgt opgebouwd:

Aanschaf stalling (ruwbouw)	0,9
Inrichting stalling (oa. fietsklemmen)	0,8
Zelfservice toegangssysteem	0,15 +
	1,85 mln.

Dekking
De realisatie van een nieuwe fietsenstalling in de zuidelijke binnenstad is een belangrijke beleidsuitwerking, passend bij de doelen voor een bereikbare binnenstad en duurzame mobiliteit.

De dekking van de benodigde middelen wordt als volgt bekostigd:

Investering	Dekking	
1,85 mln.	0,85	onttrekking BR Bereikbaarheid
	0,15	herstelagenda anticyclisch investeren
	0,85 +	verzoek om cofinanciering
	1,85 mln.	

In de opbouw van dekking wordt € 0,85 mln. bekostigd uit de Bestemmingsreserve Bereikbaarheid, vooruitlopend op de beantwoording van de motie 20M248 'Voorrang voor fiets en ander emissieloos verkeer'. De volledige beantwoording van deze motie ontvangt uw raad nog voor de zomer van 2021.

In de raadsbrief anticyclisch investeren Arnhemse herstelagenda coronacrisis heeft het college aangegeven op korte termijn € 6 mln. te willen investeren in projecten centrum en omgeving. Voor de fietsenstalling wordt € 0,15 mln. van de beschikbare € 1,73 mln. voor Duurzame Hub Rozet ingezet , onderdeel van de aanpak 1e fase. Voor het resterende bedrag (€ 1,58 mln.) volgt na de zomer nog een bestedingsvoorstel.

Voor de dekking van de investeringskosten ligt een verzoek voor cofinanciering van € 0,85 mln. bij de provincie Gelderland. Het betreft iets minder dan de helft van de investeringskosten. Het verzoek is een uitwerking van het voorstel 'HUB Rozet Arnhem Centrum West' dat in juli 2020 is ingediend, als onderdeel van de gemeentelijke reactie op de provinciale mobiliteitsvisie. In de tweede helft van 2021 wordt bekend of de gevraagde cofinanciering beschikbaar komt.

Na aftrek van de subsidie resteert een netto-investering van € 1 miljoen. Deze investering leidt tot een netto bedrag aan kapitaallasten van € 42.000 in 2024 (bruto is dat € 66.000, te verminderen met de bespaarde rente van € 14.000 wegens de bijdrage ineens uit de BR Bereikbaarheid en € 10.000 wegens de beschikbare bijdrage vanuit de Anticyclische Investeringsagenda).

Exploitatie

De kosten voor exploitatie zijn geraamd op € 140.000 per jaar. Dat is als volgt opgebouwd:

Bemensing, beheerders	0,10
Toegangssysteem, jaarlijks onderhoud	0,01
Gebruiksexploitatie vastgoed	0,03 +
	0,14 mln.

Deze kostenopzet is gebaseerd op toepassing van een geautomatiseerd toegangssysteem, waarbij efficiëntere inzet van personeel mogelijk is. Zonder dit systeem komen de kosten voor bemensing jaarlijks € 75.000 hoger uit, uitgaande van de ervaringscijfers van de stalling Musis (Johnny van Doornplein). De investering in het toegangssysteem verdient zich daarmee in relatief korte tijd terug.

Voorstel is om de kosten voor het beheer van de nieuwe fietsenstalling Bartok Park op te nemen in de parkeerexploitatie. Het saldo van de parkeerexploitatie wordt verrekent met de bestemmingsreserve Bereikbaarheid. De beheerskosten reeds bestaande fietsenstallingen maken ook onderdeel uit de van parkeerexploitatie.

De investering en het beheer van de fietsenstalling leiden tot onderstaande begrotingswijziging:

	Nr.	**21-007**
	Onderwerp	**OW053**
	I / S	Fietsenstalling Rozet
	Raad d.d.	
	Zaaknr.	

bedragen x € 1.000	**Exploitatiebegroting**	Begroting	Meerjarenraming		
		2021	2022	2023	2024
	Lasten				
Programma	**S02 Bereikbaarheid**				
	Exploitatie fietsenstalling				140

	Kapitaallasten fietsenstalling					
	- Bruto kapitaallasten fietsenstalling	66				
	- Bespaarde rente BR Kapitaallasten	-14				
	- Aanwending budget anticyclisch investeren	-10				
		42				42
			0	0	0	182
Programma	**Baten** **S02 Bereikbaarheid**					
			0	0	0	0
	Exploitatieresultaat		**0**	**0**	**0**	**-182**
	Mutaties reserves					
	Toevoeging aan BR Kapitaallasten		0	0	-850	0
	Onttrekking bijdrage BR BBF in investering				850	
	Onttrekking jaarlijkse afschrijving BR Kapitaallasten					42
	Onttrekking beheerkosten BR BBF		0	0		140
			0	0	0	182
	Totaal Resultaat		0	0	0	0

	Meerjaren Investeringsplan (MIP)	Begroting	Meerjarenraming		
		2021	2022	2023	2024
	S02 Bereikbaarheid				
	Bouw fietsenstalling			1.850	
	Bijdrage provincie			-850	
	Totaal Investeringen	0	0	1.000	0

Uitvoering

Uitvoering is gekoppeld aan de bouw en oplevering van het complex Bartok Park. Daarover wordt de raad geïnformeerd in het tweede kwartaal van 2021.

Communicatie

Communicatie over het plan volgt als het raadsbesluit is genomen, ook in relatie tot het te doorlopen bestemmingsplantraject voor Bartok Park.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Plan Fietsstalling HUB Rozet
- Begrotingswijziging

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	567708

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 11 mei 2021, nummer: 576708;

gelet op artikel 147 van de Gemeentewet;

besluit:

1. Een nieuwe bewaakte fietsenstalling te realiseren in de zuidelijke binnenstad als onderdeel van de Duurzame Mobiliteitshub Rozet en als uitwerking van de nota 'de Arnhemse binnenstad binnen bereik', de moties fietsparkeren en de Accentnota Fiets.
2. Akkoord te gaan met een totale investering van € 1,85 mln. voor een inpandige fietsenstalling van 650 plaatsen, onderdeel van ontwikkelingplan Bartok Park.
3. De kosten van realisatie (€ 1,85 mln.) te dekken uit de bestemmingsreserve bereikbaarheid (€ 0,85 mln.), cofinanciering provincie Gelderland (€ 0,85 mln.) en herstelagenda anticyclisch investeren (€ 0,15 mln.).
4. De kosten voor exploitatie á € 140.000 vanaf 2024 op te nemen in de parkeerexploitatie.
5. Akkoord te gaan met bijgevoegde begrotingswijziging

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

Fietsenstalling HUB Rozet

Pitch planopzet en kwaliteit

Gemeente Arnhem SBR Mobiliteit/MtL April 2021

Fietsvriendelijke binnenstad Arnhem

1 - Fietsenstalling (A) onderdeel van Duurzame Mobiliteitshub Rozet

2 - 3 bewaakte stallingen binnenstad

3 - Aanvoerroutes fiets vanuit de wijken en regio – koppeling aan opvangstalling

4 - Ligging aan doorfietsroute zuidelijke binnenstad

5 - Doorfietsen tot aan de voordeur

6 - Inpandige stalling in complex Bartok Park

7 - Plattegrond 650 fietsen, aantrekkelijk en toegankelijk

8 - Beleving, familie HUB Rozet

9 - Deelmobiliteit, toegangssysteem

Fietsvriendelijke binnenstad

Fietsenstalling (A) onderdeel van Duurzame Mobiliteitshub Rozet

A. Fietsstalling Rozet

Zorgen voor meer fietsgebruik naar de binnenstad begint met goede fietsroutes en prettige, veilige stallingsvoorzieningen. Daarmee wordt een volwaardig of zelfs beter alternatief gecreëerd waarvoor men de auto laat staan. Bedoeling is een nieuwe gratis bewaakt stalling te realiseren die veelvuldig wordt gebruikt als overstappunt naar de binnenstad of naar specifieke bestemmingen zoals cultuurcentrum Rozet of de daghoreca op de Korenmarkt. Vanuit de bezoeker is de service nodig van een goede en prettige stalling, vormgegeven volgens de laatste (fietsvriendelijke) opzet, inclusief alle aanvullende voorzieningen die nodig zijn om de overstap aantrekkelijk te maken, bijvoorbeeld door beschikbaarheid van buggy's of rollators.
Het plan is een nieuwe openbare inpandige stalling met zo'n 650 fietsen te integreren in ontwikkellocatie Bartok Park. Het is een eenmalige en bijzondere kans om duurzaam fietsparkeren een plek te geven in dit deel van de stad, waaraan de ontwikkelaar wil meewerken. Dit gebeurt in een publiek private samenwerking.

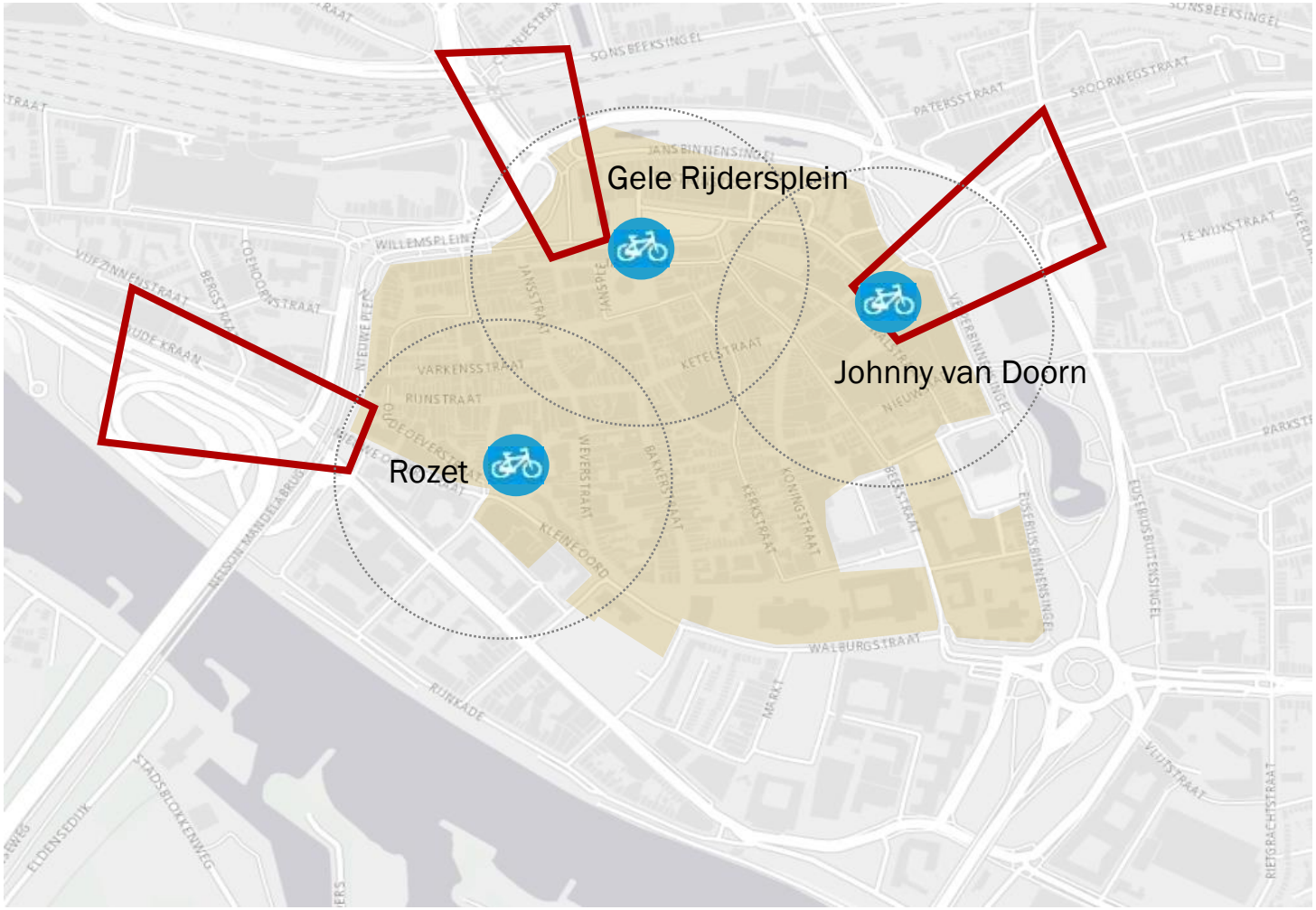

De kansen van deze stalling zijn uitermate gunstig qua ligging: aan meerdere belangrijke snelfietsroutes door en naar de stad, zoals de SFR Nederrijnpad uit Oosterbeek en Wageningen. Vanuit de fietsvriendelijke binnenstad (Accentnota Fiets) is het beleid dat snelfietsroutes uit stad en regio eindigen bij een grote stalling, dat is herkenbaar en aansprekend voor het publiek. Omwille van een hoger fietsgebruik (klantvriendelijk) én om de openbare ruimte en winkelstraten vrij te houden van (teveel) geparkeerde fietsen. De inschatting is dat de realisatie van de verbindende schakel vanuit Arnhem naar Oosterbeek (snelfietsroute Onderlangs-Oude Kraan) in combinatie met de nieuwe HUB het verschil gaan maken.

In het verleden is onder cultuurcentrum Rozet ook een fietsenkelder gerealiseerd. De stalling was bedoeld voor fietsers met bestemming Rozet. De fietsenkelder is al snel na opening, in 2016, gesloten. Het gebruik viel met 50 dagelijkse gebruikers erg tegen. Veel fietsers maakten geen gebruik van de stalling door fietsonvriendelijke vormgeving, ondermeer een steile toegangspartij met trappen. Gebruikers noemden de stalling eng en koud, en ook de beheerder had klachten over het binnenklimaat . Gezien alle tekortkomingen is het heropenen van de stalling niet in overweging genomen. Het huidige gebruik in het gebied is (indicatief) 250 tot 400 geparkeerde fietsen.

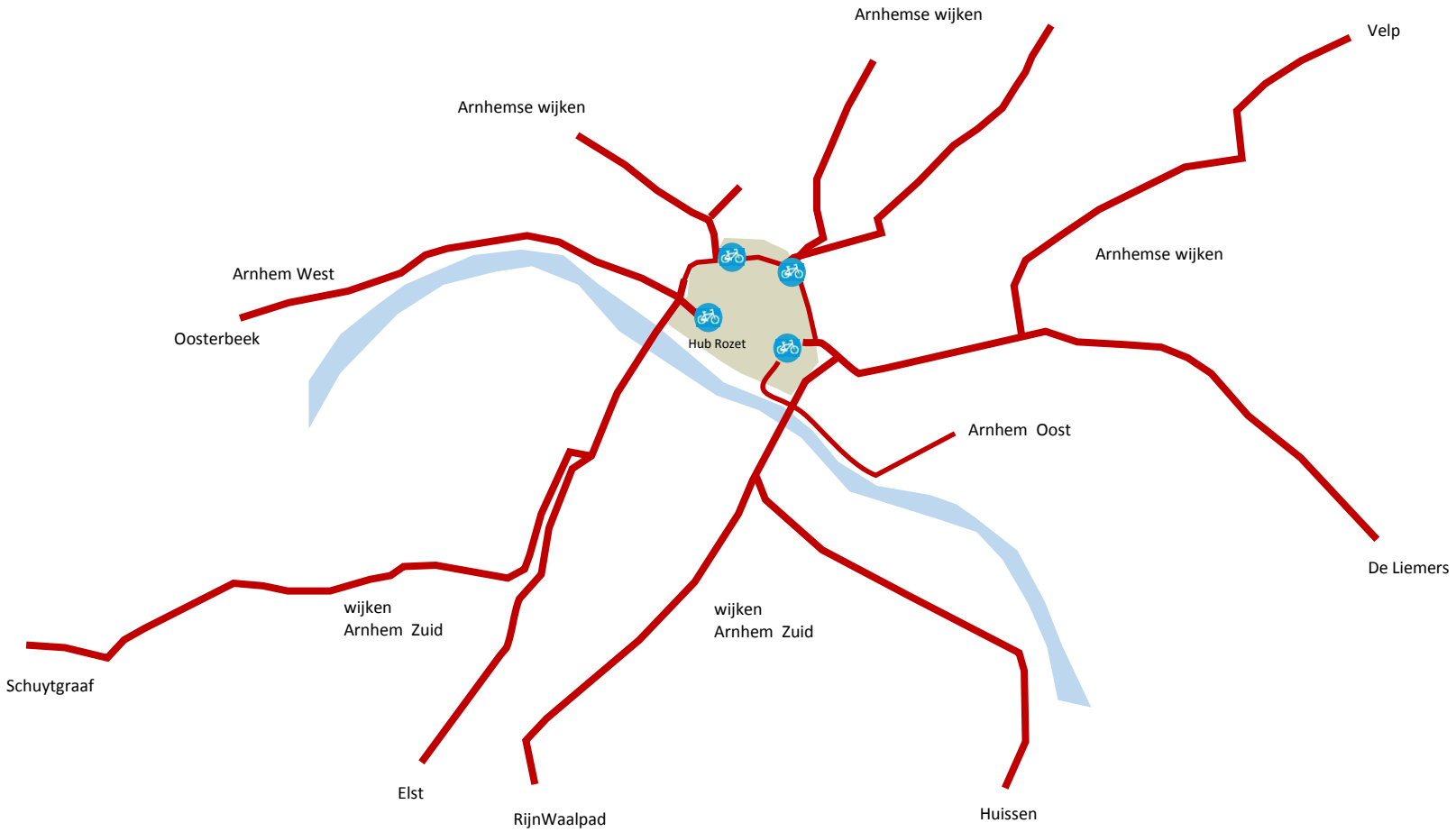
Fietsvriendelijke binnenstad

3 bewaakte stallingen binnenstad

Fietsvriendelijke binnenstad

Aanvoerroutes fiets vanuit de wijken en regio naar de binnenstad
Koppeling aan opvangstalling (denkrichting)

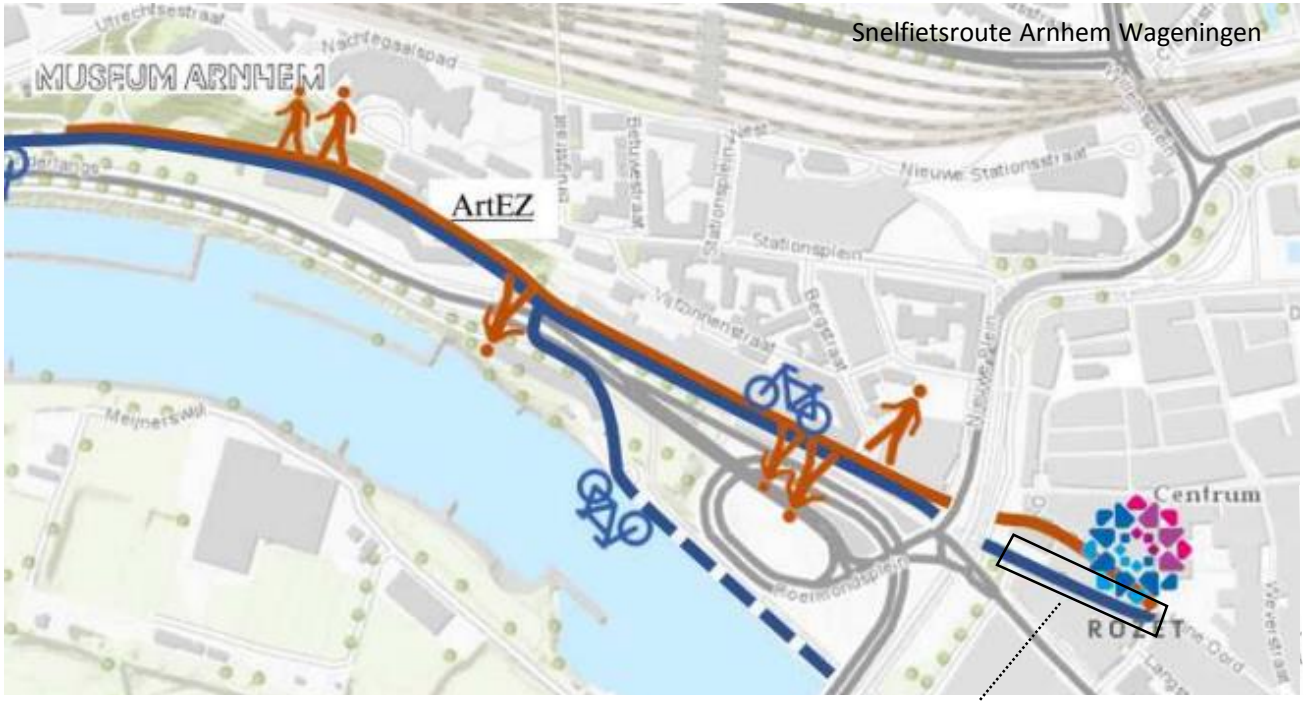
Fietsvriendelijke binnenstad

Ligging aan de doorfietsroute zuidelijke binnenstad

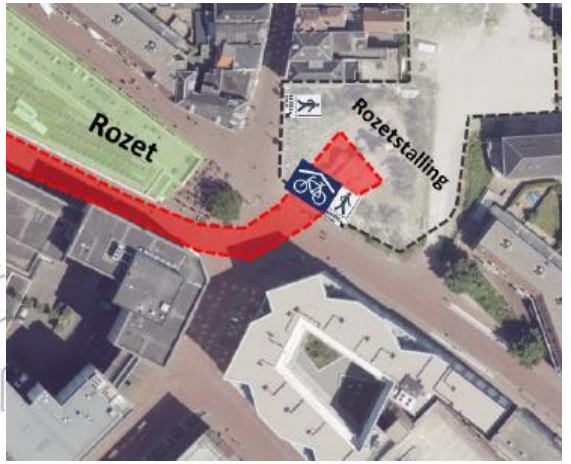

Fietsvriendelijke binnenstad

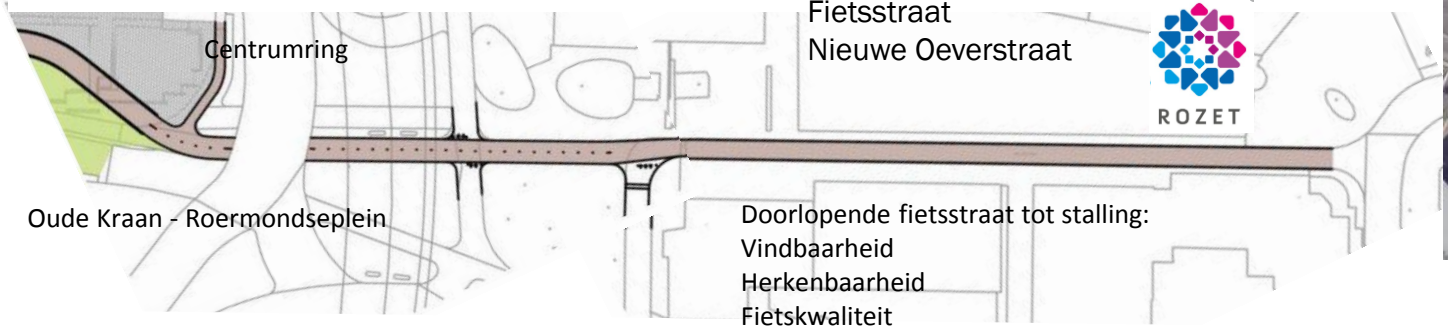
Doorfietsen tot aan voordeur HUB Rozet

Eindpunt fietsenstalling Rozet

Fietsvriendelijke binnenstad

Inpandige stalling in complex Bartok Park

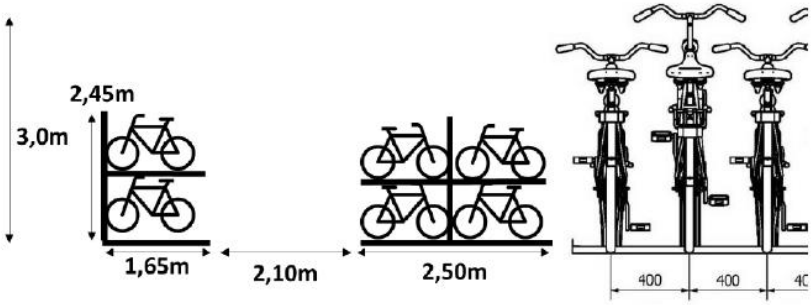

Aankomst bij stalling
Loopafstand 30-40 m tot hoofdingang Rozet

Fietsvriendelijke binnenstad

Plattegrond 650 fietsen

> Goed toegankelijk, ligging op begane grond
> Logische opzet, goede interne routing
> Prettige beleving en sociaal veilig
> Voldoende vrije hoogte (> 3 m)
> Ruimte voor buitenmodelfietsen
> Optie 2e entree zijde Theater aan de Rijn

Fietsvriendelijke binnenstad

Impressie beleving inrichting (familie HUB Rozet)

Fietsvriendelijke binnenstad

Deelmobiliteit, toegangssysteem

Deelmobiliteit heeft de toekomst, zeker in een dichtbebouwd stedelijk gebied als de Arnhemse binnenstad. De Fietenstalling HUB Rozet voorziet hierin. Zowel op wijkniveau -voor bewoners of ondernemers- als op stadsniveau -bezoekers- komt in de fietsenstalling HUB Rozet deelmobiliteit beschikbaar in de vorm e-bakfietsen en e-fietsen. Het wordt bezoekers van buiten de regio makkelijk gemaakt met deelfietsen allerlei bestemmingen in de stad te bezoeken zoals Stadsblokken Meinerswijk of park Sonsbeek. Om daarna het bezoek aan Arnhem af te sluiten in de Arnhemse binnenstad.

Artist impression van de zelfservice fietspoorten.

Bijlage begrotingswijziging

	Nr.	**21-007 OW053**
	Onderwerp	Fietsenstalling Rozet
	I / S	
	Raad d.d.	
	Zaaknr.	

bedragen x € 1.000	**Exploitatiebegroting**		Begroting	Meerjarenraming		
			2021	2022	2023	2024
	Lasten					
Programma	**S02 Bereikbaarheid**					
	Exploitatie fietstenstalling					140
	Kapitaallasten fietsenstalling					
	- Bruto kapitaallasten fietsenstalling	66				
	- Bespaarde rente BR Kapitaallasten	-14				
	- Aanwending budget anticyclisch investeren	-10				
		42				42
			0	0	0	182
	Baten					
Programma	**S02 Bereikbaarheid**					
			0	0	0	0
	Exploitatieresultaat		**0**	**0**	**0**	**-182**
	Mutaties reserves					
	Toevoeging aan BR Kapitaallasten		0	0	-850	0
	Onttrekking bijdrage BR BBF in investering				850	
	Onttrekking jaarlijkse afschrijving BR Kapitaallasten					42
	Onttrekking beheerkosten BR BBF		0	0		140
			0	0	0	182
	Totaal Resultaat		0	0	0	0

	Meerjaren Investeringsplan (MIP)	Begroting	Meerjarenraming		
		2021	2022	2023	2024
	S02 Bereikbaarheid				
	Bouw fietsenstalling			1.850	
	Bijdrage provincie			-850	
	Totaal Investeringen	0	0	1.000	0

Raadsvoorstel ‘Fietsenstalling HUB Rozet’

Raadsvergadering 7 juli 2021 (informatieve en meningsvormende behandeling)

Reactie Fietsersbond, afdeling Arnhem

Fietsersbond
Afdeling Arnhem

Arnhem, 6 juli 2021

Geachte raadsleden en leden van B&W,

Fietsersbond, afdeling Arnhem is zeer ingenomen met het raadsvoorstel ‘Fietsenstalling HUB Rozet’.
De opzet en de uitstraling van het plan zijn naar ons idee precies dat wat de stad Arnhem nodig heeft omdat een goede en comfortabele fietsenstalling (nog) meer mensen ertoe zal aanzetten om de binnenstad per fiets te bezoeken.
De directe omgeving van Rozet ontbeerde een dergelijke voorziening en we zien een spoedige realisatie van dit plan met veel genoegen tegemoet.
De financiële onderbouwing van het plan laat zien dat Arnhem voor een alleszins redelijke prijs op korte termijn een mooie fietsenstalling rijker is.
We hebben dan ook niet de behoefte om hier verder veel woorden aan te besteden, want dit is een eenmalige unieke gelegenheid om op deze locatie een voor de binnenstad van Arnhem belangrijke voorziening op deze kwalitatief hoogwaardige wijze te realiseren.
Kort gezegd: **GEWOON DOEN DUS!**

Uiteraard zijn wij bereid om ons standpunt en opmerkingen nader toe te lichten.
Het spijt ons dat we niet in de gelegenheid zijn om op 7 juli in te spreken.

Met vriendelijke groet,
Jan Kelderman

Fietsersbond, afdeling Arnhem
arnhem@fietsersbond.nl
026-3700087

Wilt u meer weten over de Fietsersbond?
Kijk op Fietsvisie 2040

De Fietsersbond zet zich in voor veilig en comfortabel fietsen en levert daarmee een bijdrage aan een leefbaar, gezond en actief Nederland én aan fietsgeluk voor iedereen! Nog geen lid? Ga naar https://www.fietsersbond.nl/word-lid/

Inspreken gemeenteraad Arnhem Fietsenstalling HUB Rozet d.d. 7 juli 2021
Jenny Doest, directeur-bestuurder Rozet

- Dankuwel dat ik het woord tot u mag richten.
- Rozet vindt het positief dat de gemeente Arnhem zo veel aandacht heeft voor duurzaamheid en een grote fietsenstalling HUB Rozet wil ontwikkelen op met recht een toplocatie. Prachtige naam ook. Rozet wil graag een aantal aandachtspunten meegeven. Aandachtspunten rondom veiligheid en de schoonheid van deze prachtige plek.
- Allereerst een disclaimer. Rozet kan natuurlijk niet namens het hele Rozetkwartier spreken. Er zijn wel onlangs enkele bijeenkomsten geweest van belanghebbenden van het Rozetkwartier. Daarin zijn de nodige zorgen geuit en wensen opgetekend. Dit is samengevat in een document wat zeer onlangs aan het platform binnenstad Arnhem is overhandigd.
- Wij hopen dat u bij de verdere doorontwikkeling ook aandacht heeft voor de steeds drukker wordende verkeersstromen. Vrachtwagens, fietsen, e-bikes, bezorgers, auto's, scooters, bussen, scootmobielen, voetgangers (ouderen en kinderen). Alles krioelt op verschillende snelheden tussen de AH, Bartokplein en Rozet door elkaar. Wij houden regelmatig ons hart vast.
- U schrijft dat het de bedoeling is dat de fietsenstalling bemand blijft gedurende openingstijd met een uur ervoor en erna. Rozet is open van 8.30-22.00 uur. Omliggende ondernemers en met name de horeca zijn zelfs tot later open. Dat is ruimer dan waar u in het voorstel van uitgaat. Ook spreekt u in uw voorstel over onbemande uren en innovatieve manier van toegangscontrole. Iedere dag merken we in en rondom Rozet dat veiligheid onze niet aflatende aandacht vraagt. De lijnen zijn kort. Ik vraag u expliciete aandacht voor veiligheid. De overlast van drugsgebruik, daklozen en diefstal op deze plek is groot. Rondom Rozet worden er veel fietsen gestolen, dieven weten binnen de kortste keren waar de camera's hangen of lopen mee met bezoekers en slaan hun slag. Hoe wordt de veiligheid gegarandeerd bij innovatieve toegangscontrole en tijdens de onbemande uren?
- Er komen veel bezoekers van Rozet op de fiets. Iedereen zet de fiets zo dicht mogelijk bij de ingang. Vriendelijke bordjes of borden helpen niet. Dat is niet alleen bij Rozet zo. Toen ik vanmorgen bij het Centraal Station liep zag ik wederom de enorme hoeveelheid fietsen die kris, kras bij het station worden neergezet, zonder enig respect voor prima fietsenstalling. Het staat zo slordig. Wij zijn erg benieuwd hoe u er voor gaat zorgen dat de fietsen ook echt in de fietsenstalling HUB Rozet worden geparkeerd. Wij vragen ons af wat de plannen zijn met de bestaande 'nietjes' rondom het gebouw Rozet Centrum. Worden deze weggehaald?
- Uiteraard weet ik dat het onderwerp van vandaag de fietsenstalling HUB Rozet is. Toch wil ik het gemis van het Feestaardvarken met u delen. De huilende kinderen toen het beestje weg werd gehaald en nu het gemis van de spelende kinderen op die plek, de toeristen die hier speciaal voor kwamen, de pubers die het wat later op de dag op deze plek ook heel gezellig hadden en omwonenden, ondernemers en werkenden die graag even genieten van de ruimte en het groen. Echt heel jammer. De bezoekers van Rozet missen direct de speelplek voor kinderen, die even komen uitrazen na een bezoek van de bieb of een moeilijke muziek- of theaterles. Het was die succesvolle combinatie, voor kinderen, pubers, volwassenen en toeristen. Het klopte gewoon. Ook de kunstenaar Florentijn Hofman vond dat. Wij zijn heel benieuwd wat daar voor terug komt. Ik hoop dat u de Fietsenstalling HUB Rozet tot een culturele en groene bijzondere beleving kan maken. Iets wat deze toplocatie, deze bijzondere plek eer aan doet en het Rozetkwartier nog interessanter maakt.

Gemeente Arnhem,
Postbus 9029,
6800 EL Arnhem.

Arnhem, 7 juli 2021.

Betreft: Raadsvoorstel "Fietsenstalling HUB Rozet"

Beste,

Wanneer we het raadsvoorstel ”Fietsenstalling HUB Rozet” bekijken dan is het een heel mooi idee. Wel moeten we opmerken dat de wethouder het alleen besproken heeft met Platform Binnenstad Arnhem (PBA) en niet met ons als bewonersgroep. We geven wel wekelijks aan dat PBA niet de bewoners raadpleegt en/of benaderd als het gaat om veranderingen in onze binnenstad.

Wanneer wethouder Roeland van der Zee ook ons had benaderd dan was deze brief wellicht overbodig geweest. Hij weet ook dat wij als bewonersgroep altijd de input van de inwoners van de binnenstad meenemen in raadsvoorstellen e.d. Dus van samenspraak en participatie met inwoners kan men hier al een dikke streep doorhalen en dat vinden we zeer jammer aangezien dit eerder duidelijk was afgesproken tussen college en de gemeenteraad.

Fietsen:
De binnenstad heeft een groot gemis als het gaat om goed toegankelijk (bewaakte) fietsenstallingen. Steeds meer neemt men de fiets om naar het winkelgebied te gaan. Velen hebben reeds al een hightech fiets die elektrisch is en behoorlijk veel geld kost. Tevens zien we ook een toename van bakfietsen en (elektrische) scooters.

Waar men eigenlijk de auto weert is het eigenlijk wel deze doelgroep die een enorme toename heeft de laatste jaren. Mede door de corona gaan meer mensen de auto laten staan en er op uit met zijn/haar tweewieler. Het is dan makkelijk om deze ergens aan te bevestigen om bv de binnenstad verder in te lopen en te shoppen of te borrelen. Wij juichen dat enorm toe.

Fietsenstalling HUB Rozet:
Gisterenavond hebben we ook de impressies en uitleg gehad van ontwikkelaar Synchroon die (verwacht) eind 2023 zal gaan bouwen in het Bartokpark. Door deze mooi opgezette uitwerkingen was ook duidelijk waar en hoe het terrein bebouwd zal gaan worden en de fietsenstalling zal komen.

Hierop rezen vanuit ons al diverse vragen op en ook de plek waar de geplande fietsenstalling zou moeten komen. Immers de in/uitgang komt aan een weg waar nu veel verkeer is namelijk Kleine oord.

Problemen:
De in/uitgang zal straks dezelfde problemen geven als bij de huidige fietsenstalling op het Gele Rijdersplein. Ook hier ligt deze aan een (snel)fietspad waar men met hoge snelheden passeert. Dagelijks moeten de medewerkers ingrijpen dat men niet aangereden wordt door een (brom)fiets of scooter. Nog te zwijgen over de vele bakfietsen, racefietsen en voertuigen die hier ook passeren.

Tevens maken veel bezorgdiensten gebruik van deze wegen om hun bestellingen af te leveren. Geregeld staan er bezorgers met hun voertuigen op de stoep om in/uit te laden. Maar ook diverse bezorgers op tweewielers racen heen en weer om de warme hap af te leveren. En een bezorger moet altijd snel zijn want koud eten wil men niet.

Daarnaast geeft ook parkeergarage Rozet de nodige overlast en vooral wanneer men in de file staat vanaf de Weerdjesstraat. Wie geen zin heeft in wachten knalt langs deze file op om verder te rijden of gaat keren op de weg. En door deze acties zijn er vaak bijna aanrijdingen met de vele tweewielers, streekbussen en overstekende voetgangers.

In het verhaal verkeer waar wij de laatste jaren enorm mee bezig zijn is dit gebied ook een enorm zorgenkindje geworden. Wanneer we een uurtje zitten te kijken naar alle verkeersbewegingen dan schrikken we vaak of moeten we hard roepen om een aanrijding te voorkomen.

Dealen/drankgebruik/diefstal:
Het gebied is mede door het Aardvarken een hotspot geworden voor dealers, drankgebruikers maar ook een mekka om een fiets te stelen. Met de komst van het bartokhofje achter de nieuwbouw hebben we onze zorgen ook al gedeeld met Synchroon als dit straks vrij toegankelijk is.

Doordat de gemeente Arnhem weesfietsen kenmerkt met een touwtje is het voor de dief nog beter geworden om een mooie fiets mee te nemen die niemand meer gebruikt. Voor de buurt is het een mooie opruiming maar het geeft duidelijk aan dat dit gedaan kan worden zonder gesnapt te worden. Immers een dief verkent het gebied en zal de camera's e.d. vermijden.

Opzet:
Men heeft het over stallen van fietsen door inwoners 24/7/365 d.m.v. een soort pasjessysteem maar verdere uitwerkingen ontbreken in het plan. Wat als men om 06.00 uur zijn fiets wil pakken en de deur gaat niet open? En hoe zit het met de veiligheid als men bv als vrouw de fiets op wil halen? Verder prijzen we het eerste enorm toe maar dan wel als alles 100% veilig en waterdicht is.

En hoe gaat men om met de openbare ruimte in de omgeving als het gaat om de huidige fietsnietjes? Gaan deze verdwijnen of blijven ze staan?

Men heeft het over fietsen die door de bezoekers van Korenmarkt en Focus hier geplaatst kunnen worden. Maar men komt om 01.00 uur, of later, terug en wil de fiets pakken? Verwacht wordt dat deze bezoekers hun tweewieler gewoon weer aan de reling van de Sint Jansbeek vastketenen, zoals nu. En bij de blikkenbioscoop/Hoogstraat plaatsen. (kortste route en dichtbij.)

Verkeersveiligheid:
Het is spijtig dat de wethouder niet eerst even aan input van inwoners dacht. Want ook bij ons gesprekspartner de Fietsersbond bestaan grote twijfels als het gaat om de verkeersveiligheid. En als we de huidige input van inwoners/ondernemers al meenemen dan zijn deze zorgen ook terecht.

Advies:
Het lijkt ons beter dat we de wethouder eerst even meenemen naar de betreffende locatie met een bakje koffie en hem daar diverse uurtjes de sfeer en het verkeer laten proeven. Want met dit plan is al op diverse punten veel mis als we alleen al kijken naar de veiligheid.

We hopen dan ook dat de commissievergadering vanavond onze input van harte neemt en deze ook bespreekt. Desgewenst willen we graag wel met de leden en de wethouder even de sfeer daar proeven om een betere blik te krijgen dan nu op papier wordt weergegeven.

Zie ook eens ons artikel van vandaag:
https://arnhemshart.nl/nieuws/van-bartokpark-naar-bartokhof/2021

Met vriendelijke groeten,
Namens het bestuur,

Voorzitter bewonersgroep Arnhems Hart,
Dhr. E.R. Wiessenberg,

Vaststellen Fietsenstalling HUB Rozet

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	21 juli 2021
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	R. van der Zee

.

Aan de gemeenteraad, 7 juli 2021

Aanwezig:
de raadsleden/fractievolgers: Kraaijenbrink (AC), Pape (VVD), Steenvoort (D66), Van der Loo (GL), Greving (PvdA), De Groot (Partij voor de Dieren), Hutten (CDA), Nede (CU) en Tujeehut (AOP). De fracties van de SP, PVV en Denk/Verenigd Arnhem waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
De informatieve vergadering heeft plaatsgevonden op 7 juli, waarbij mevrouw Doest (Rozet) heeft ingesproken. De raadskamerleden hebben vragen aan haar gesteld. Vervolgens is de informatieve behandeling afgesloten en is de raadskamer begonnen aan de meningsvorming 1. Ook deze behandeling van het raadsvoorstel is afgerond. Er zijn geen wijzigingsvoorstellen aangekondigd. De raadskamer heeft besloten het voorstel, als hamerstuk door te geleiden naar de besluitvormende raad.

Toezegging
Oplaadpunten electrische fietsen HUB Rozet
Wethouder van der Zee zegt toe de mogelijkheden te onderzoeken wat er mogelijk is qua oplaadpunten voor elektrische fietsen.

Conclusie
De voorzitter concludeert, dat de raadskamer heeft besloten het voorstel, als hamerstuk door te geleiden naar de besluitvormende raad.

De raadsadviseur, De voorzitter,

K. Vons M. Simonis

Titel/onderwerp: **De waarde van EcoVrede & Ecovrede verdient nu duidelijkheid**

Raadsadviseur: W. Lammers Telefoonnr: 377 2581 Willem.lammers@arnhem.nl

Van:	College	Ambtenaar:	Thor Smits en Mirjam Molenaar
Portefeuillehouder:	R. Paping & M. Louwers	Telefoonnr:	3448 en 5180
		E-mailadres:	Thor.Smits@arnhem.nl; Mirjam.Molenaar@arnhem.nl
Doel activiteit	Meningsvormend (M1)		
Toelichting	Op de agenda staan twee onderwerpen: 1. Het agenderingsverzoek 'Ecovrede verdient nu duidelijkheid' 2. Het raadsvoorstel 'De waarde van EcoVrede' Gezien de samenhang van beide onderwerpen worden ze in samenhang, maar na elkaar, behandeld. De informatieve ronde zal tegelijk plaatsvinden. Het agenderingsverzoek 'Ecovrede verdient nu duidelijkheid' De fracties D66, Partij voor de Dieren en de SP willen graag met het college, de raadskamer en Stichting EcoVrede in gesprek over de ondersteuning aan EcoVrede en de nog bestaande huisvestingsproblematiek. Het raadsvoorstel 'De waarde van EcoVrede' Het raadsvoorstel stelt voor kennis te nemen van het rapport, conclusies en de aanbevelingen die horen bij het in beeld brengen van de meerwaarde van EcoVrede voor Arnhem. En die publieke bijdrage uit te drukken in ruimte in Arnhem. Daarbij financiele vergoeding en incidentele subsidie beschikbaar te stellen. Zie voor meer informatie het agenderingsverzoek en het raadsvoorstel. Proces De beraadslaging is gestart met een informatieve sessie, die bestond uit een inspreker van EcoVrede en de gelegenheid om (technische) vragen te stellen aan het Instituut Publieke Waarden. Daarmee is de informatieve fase reeds afgerond.		
Voorgesteld resultaat van de bespreking	Start en afronding van het agenderingsverzoek, de start van de meningsvormende (M1) fase van het raadsvoorstel en besluit over vervolgbehandeling van het raadsvoorstel.		
Spreekrecht publiek	Nee		
Behandeladvies	1. Vergaderorde agenderingsverzoek Gestart wordt met de bespreking van het agenderingsverzoek. - Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. Bij een agenderingsverzoek krijgen de indieners van het verzoek als eerste het woord in de eerste termijn. In dit geval is dat D66, Partij voor de Dieren en de SP. - De portefeuillehouder reageert na de termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest en beantwoordt de vragen, waarbij hij antwoorden kan samenvoegen zodat herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. 2. Vergaderorde M1 Er wordt in twee termijnen vergaderd.		

	- Iedere fractie heeft twee termijnen, waarin meningen kunnen worden verkondigd of politieke vragen kunnen worden gesteld. - De portefeuillehouder reageert na een termijn van de raad als alle fracties aan het woord zijn geweest. De portefeuillehouder beantwoordt de gestelde vragen, waarbij hij of zij antwoorden kan samenvoegen waardoor herhaling van vrijwel overeenkomstige punten achterwege blijft. De voorzitter ziet erop toe dat de beantwoording van de wethouder ter zake is en in gaat op de gestelde vragen. - Interrupties (in de vorm van een korte vraag of opmerking zonder inleiding) zijn in alle termijnen toegestaan. Zoals altijd kan de voorzitter interrupties beperken. Uitkomst van de Meningsvormende (MI) behandeling kan zijn: 1. Partijen zijn het eens, het voorstel wordt doorgeleid naar de besluitvormende fase 2. Partijen zijn het niet (volledig) eens en overwegen moties en/of amendementen. Het voorstel wordt doorgeleid naar de fase Meningsvorming 2, waar deze besproken zullen worden.
Bijlagen	

Agenderingsverzoek “EcoVrede verdient nu duidelijkheid” van de fracties D66, Partij voor de Dieren en SP			
Toezegging van wethouder Louwers			
Verworpen motie vreemd aan de agenda "Vind een permanente locatie voor EcoVrede in Arnhem" (20M135) van de fracties D66, Partij voor de Dieren en SP			
Art. 44-vragen inzake "Stichting Ecovrede nog steeds bedreigd", d.d. 23-07-2019			
Beantwoording college art. 44-vragen "Stichting Ecovrede nog steeds bedreigd", d.d. 20-08-2019			
Art. 44-vragen inzake "Laat stichting Ecovrede niet barsten", d.d. 10-10-2019			
Beantwoording Art. 44-vragen inzake "Laat stichting Ecovrede niet barsten", d.d. 12-11-2019			
Raadsvoorstel "De waarde van EcoVrede"			
Bijlage 1 - Rapport 'De waarde van EcoVrede'			
Bijlage 2 - Aanvullingen van EcoVrede op de rapportage			
Bijlage 3 - Aanbiedingsbrief Instituut voor Publieke Waarden			

AGENDERINGSVERZOEK

Voorzitter van de agendacommissie
Koningstraat 38
6811 DG Arnhem

Datum
13 maart 2021

Contact
Patrick van Iperen

Betreft

Agenderingsverzoek "EcoVrede verdient nu duidelijkheid"

Geachte voorzitter,

Stichting EcoVrede speelt een belangrijke rol in Arnhem als het gaat om het helpen van mensen die tussen wal en schip (dreigen te) vallen. Hiervoor is een goede samenwerking en een geschikte huisvesting noodzakelijk, zodat zij hun taken goed kunnen uitvoeren. Eerder heeft de gemeenteraad zich hierover ook al uitgesproken[1]. Het college heeft de afgelopen jaren met Stichting EcoVrede geprobeerd een geschikte huisvesting te vinden, dit is op tot heden nog niet gelukt.

D66, SP en de Partij voor de Dieren hebben in juli 2020 opnieuw aandacht gevraagd voor de huisvestingsproblematiek van Stichting EcoVrede[2]. Hierop heeft wethouder Louwers toegezegd een onafhankelijk onderzoek te laten doen naar de meerwaarde van EcoVrede, waarbij ook de huisvestingsbehoefte van de stichting wordt bekeken. Hierbij wordt gekeken of en voor welke subsidie EcoVrede in aanmerking komt. Dit onderzoek had inmiddels afgerond moeten zijn. Het is inmiddels medio maart 2021 en de uitkomsten zijn nog steeds niet bekend bij de gemeenteraad. De gemeenteraad is ook niet geïnformeerd over een mogelijke vertraging.

Lopende het hiervoor genoemde onderzoek kan EcoVrede in ieder geval op de huidige locatie gehuisvest blijven[3]. Na afronding van het onderzoek zal een nieuwe situatie ontstaan voor Stichting EcoVrede. Mede op basis van het onderzoek zal de huisvestingsbehoefte en een mogelijke subsidie voor Stichting EcoVrede kunnen worden bepaald.

De fracties D66, Partij voor de Dieren en de SP willen graag met het college, de raadskamer en Stichting EcoVrede in gesprek over de ondersteuning aan EcoVrede en de nog bestaande huisvestingsproblematiek in gesprek aan de hand van ieder geval de volgende vragen:

- Hoe is het onderzoek naar de meerwaarde en de huisvestingsproblematiek van Stichting EcoVrede verlopen?
- Wat is de oorzaak dat het onderzoek later is afgerond dan gepland en waarom is de gemeenteraad hierover nog niet geïnformeerd?
- Op welke wijze heeft het college zich ingezet voor de huisvestingsproblematiek?
- Op welke wijze kunnen alle betrokken komen tot een geschikte huisvesting voor Stichting EcoVrede en wat is hiervoor nodig?
- Hoe is de samenwerking de afgelopen periode geweest tussen EcoVrede en de gemeente, ook in relatie tot het gebruik van de huidige locatie?

---

[1] Zie: https://ris2.ibabs.eu/Reports/ViewListEntry/Arnhem/f67187a2-23fe-499c-a7c6-25a680eadc31
[2] Zie:https://ris2.ibabs.eu/Reports/ViewListEntry/Arnhem/671d8096-08b8-4deb-abdc-24fb15dd6e6f
[3] Zie: https://ris2.ibabs.eu/Reports/ViewListEntry/Arnhem/1829dcde-391d-46cb-9735-4ad8ea196990

Met vriendelijke groet,

Patrick van Iperen	Leo de Groot	Abdurrahman Cetintas
D66	Partij voor de Dieren	SP

Vind een permanente locatie voor EcoVrede in Arnhem

ID	694
Titel	Vind een permanente locatie voor EcoVrede in Arnhem
Datum	9-7-2020
Agendapunt	**Politieke Avond 2020** (7.2. Moties vreemd aan de agenda die nieuw zijn ingediend) woensdag 8 juli 14:00 tot 23:00 Stadhuis
Toezegging	Wethouder Louwers heeft toegezegd een onafhankelijk onderzoek te laten doen om de meerwaarde van de Stichting EcoVrede te toetsen en de mate waarin de Stichting in een behoefte voorziet. Ook wordt daarbij in beeld gebracht welke huisvestingsbehoefte daarbij hoort en voor welke subsidie EcoVrede in aanmerking komt. Zolang het onderzoek loopt kan EcoVrede gebruik blijven maken van de huidige huisvesting.
Portefeuillehouder	• Martien Louwers
Deadline	
Stand van zaken	
Datum afdoening	
Bijlage(s)	

VERWORPEN

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	8 juli 2020
Ter bespreking van	Moties vreemd aan de agenda die nieuw zijn ingediend
Motie van	Andeweg - Van Iperen - Loor - D66 Leo de Groot - Partij voor de Dieren Gerrie Elfrink - SP
Titel motie	Vind een permanente locatie voor EcoVrede in Arnhem
Nummer Zaaknummer	**20M135** 487333

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:

- Stichting Ecovrede gemiddeld 200 mensen per week helpt met onder andere brood, groente, fruit als ook met sociaal-juridisch advies;
- Stichting EcoVrede gemiddeld 21 taakgestraften (reclassering) per jaar begeleiden die anders een reclasseringstraject zouden volgen die dan wel door de gemeente of de Rijksoverheid bekostigd moet worden[1];
- Stichting EcoVrede gemiddeld 10-20 mensen per jaar laten re-integreren die een grote afstand tot de arbeidsmarkt hebben, zonder dat hiervoor een subsidie voor een participatieplaats wordt verstrekt of een Activerend Werk traject wordt ingezet[2];
- Stichting EcoVrede gemiddeld 35 plekken per jaar bied voor stagiaires met een afstand tot de arbeidsmarkt;
- Stichting EcoVrede ook op andere terreinen een maatschappelijke meerwaarde heeft voor de stad;
- Stichting EcoVrede deze inzet pleegt zonder subsidie;
- Het huren van een geschikte bedrijfshal voor Stichting EcoVrede in Arnhem al gauw € 32.400,- op jaarbasis kost en dit onbetaalbaar is voor deze stichting;

---

[1] De kosten voor een jeugdreclasseringstraject bedragen € 629,55 per maand. Een traject duurt 6 maanden en kost dan € 3.777,30. Een traject kan een keer worden verlengd. Bij 21 trajecten van € 3.777,30 komen de kosten al uit op € 79.323,30 op jaar basis (exclusief mogelijke verlengingen van trajecten).

[2] Op grond van artikel 8 van de Re-integratieverordening kan het college voor maximaal een jaar een subsidie van maximaal € 500,- per maand verstrekken aan organisaties voor de begeleiding van personen die in het kader van een participatieplaats. Een traject ontwikkeling naar trede 3 van Activerend Werk kost € 3.248,- per stuk. Bij 10 – 20 mensen per jaar komen de kosten dan uit tussen de € 32.480,- en € 64,960,-.

20m 135/P.2 7k

Overwegende dat:

- Het verdwijnen van Stichting EcoVrede zou leiden tot hogere kosten voor de gemeente;
- Het subsidiëren van, dan wel het beschikbaar stellen van een ruimte aan Stichting EcoVrede dus meer oplevert dan het laten verdwijnen van de Stichting;
- Op 25 september 2019 de raad het college al verzocht heeft zich maximaal in te spannen om in overleg met betrokkenen een geschikte locatie te vinden voor Stichting EcoVrede;
- Stichting EcoVrede opnieuw dakloos dreigt te worden;

Verzoekt het college:

- een geschikte permanente locatie te vinden voor Stichting EcoVrede waar zij al hun activiteiten kunnen voortzetten of subsidie te verstrekken om zelf een permanente locatie te kunnen huren;
- voor de kosten hiervan bij de begrotingsbehandeling een voorstel doen voor structurele dekking en tot die tijd middelen vrij te maken in de daarvoor geëigende programma's;
- Stichting EcoVrede te ondersteunen bij hun activiteiten.

en gaat over tot de orde van de dag

Andeweg - Van Iperen - Loor - D66
Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Gerrie Elfrink - SP

Voor	**12**
Tegen	**25**

Motie vreemd aan de agenda "Vind een permanente locatie voor EcoVrede in Arnhem" (20M135)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
van Es		
Maref		
Loos		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Sanders		

Totaal	**37**

Aan: college van B&W

Betreft: Schriftelijke vragen (art. 44 rvo)

Onderwerp: stichting Ecovrede nog steeds bedreigd

Arnhem, 23 juli 2019

Geacht college,

Vandaag verscheen in de Gelderlander het artikel 'voor de apostelen van het idealisme dreigt de straat'[1] over de stichting Ecovrede, die volgens het artikel per 1 november op straat dreigen te komen. Het college liet in eerdere vragen van de fractie van de SP op 18 juni jl. weten[2] dat Ecovrede in het pand aan de Kleefse Waard zou kunnen blijven. De SP stelt hierover dan ook de volgende vragen:

1. Wat is uw oordeel over het artikel?

2. Herinnert u zich het antwoord van het college van 18 juni j.l. op de schriftelijke vragen van de SP over dit onderwerp? Hoe rijmt u deze antwoorden met de berichtgeving van hedenmorgen?

   Het college liet 18 juni weten dat wethouder Paping een bijeenkomst had belegd met maatschappelijke organisaties om te spreken over huisvesting.

3. Denkt het college hiermee nog steeds hiermee dreigende dakloosheid van Ecovrede te voorkomen? Zo nee, op welke wijze gaat het college dit dan voorkomen? Graag toelichten.

4. Welke inspanningen heeft het college inmiddels verricht om een nieuwe locatie voor Ecovrede te vinden? Kunt u dit uitvoerig beschrijven?

5. Zijn er nog meer maatschappelijke organisaties die (op termijn) met de huisvestingsproblemen kunnen komen te zitten? Kunt u hiervan een overzicht geven? In hoeverre kan het hierboven genoemde overleg dit duurzaam oplossen? Kunt u dit toelichten? Wat gaat het college doen om te voorkomen dat deze organisaties dakloos worden, mocht het overleg geen duurzame oplossing kunnen creëren?

6. Heeft het college inmiddels zicht op de grote hoeveelheid (her)bruikbare spullen die op de afvalberg dreigt te verdwijnen als Ecovrede het pand moet verlaten?

De fractie van de SP kijkt uit naar spoedige beantwoording van deze vragen.

Hoogachtend,

A. Centintas
namens de fractie van de SP in de gemeenteraad van Arnhem

---

[1] https://www.gelderlander.nl/arnhem/voor-apostelen-van-het-idealisme-dreigt-de-arnhemse-straat

[2] https://ris2.ibabs.eu/Reports/ViewListEntry/Arnhem/127f826c-2968-47f5-8e26-895b6b6fbd5d

Aan de leden van de raad

Datum	: 20 augustus 2019
Zaaknummer	: 389904
Contactpersoon	: J. Sietinga/C. Berntsen
Telefoonnummer	: 026 377 2497/-5020

Onderwerp: Schriftelijke vragen art. 44 Rvo over de situatie van Ecovrede

Geachte voorzitter en leden,

Het raadslid A. Centintas van de fractie SP heeft ons bij brief, ingekomen 23 juli 2019, schriftelijk vragen gesteld op grond van artikel 44 van het Reglement van Orde voor de Politieke Avond van de gemeente Arnhem 2018 over situatie Ecovrede.
De brief met vragen vindt u als bijlage bij deze brief.

"Vandaag verscheen in de Gelderlander het artikel 'voor de apostelen van het idealisme dreigt de straat' over de stichting Ecovrede, die volgens het artikel per 1 november op straat dreigen te komen. Het college liet in eerdere vragen van de fractie van de SP op 18 juni jl. weten dat Ecovrede in het pand aan de Kleefse Waard zou kunnen blijven. De SP stelt hierover dan ook de volgende vragen:"

Als beantwoording van deze vragen delen wij u het volgende mee:

1. *Wat is uw oordeel over het artikel?*

Het college heeft kennisgenomen van het artikel. We begrijpen dat de situatie waarin Ecovrede zich bevindt voor hen lastig is.

2. *Herinnert u zich het antwoord van het college van 18 juni jl. op de schriftelijke vragen van de SP over dit onderwerp? Hoe rijmt u deze antwoorden met de berichtgeving van hedenmorgen?*

Bij de beantwoording van de vragen van de SP van 18 juni zijn wij uitgegaan van de informatie die op dat moment beschikbaar was. Inmiddels heeft IPKW ons bevestigd dat Ecovrede een officiële opzegging (gedateerd 30 juli 2019) van het gebruik van de ruimte heeft ontvangen per 1 november 2019. IPKW heeft Ecovrede vijf jaar om niet onderdak verleend en heeft de stichting al eerder te kennen gegeven dat dit gebruik eindig is.

Het college liet 18 juni weten dat wethouder Paping een bijeenkomst had belegd met maatschappelijke organisaties om te spreken over huisvesting.

3. *Denkt het college hiermee nog steeds hiermee dreigende dakloosheid van Ecovrede te voorkomen? Zo nee, op welke wijze gaat het college dit dan voorkomen? Graag toelichten.*

De insteek van de bijeenkomsten die wij initiëren, hebben wij in onze brief van 18 juni jongstleden toegelicht. Wij hopen van harte dat partijen daarin nu samen nieuwe stappen zetten. Het initiatief en de verantwoordelijkheid daarvoor liggen bij deze partijen zelf. Wij zijn blij met de bereidheid van de Dullertsstichting om te bezien op welke wijze zij kunnen bijdragen een goede oplossing. Onze gemeentelijke verantwoordelijkheid zien wij in het bij elkaar brengen van partijen, ondersteunen van overleg, leggen van verbinding met partijen als de Dullertsstichting. En wij bieden bij enkele partijen (Kledingbank en Speelstoet) tijdelijk - vanwege de aantoonbare maatschappelijke bijdrage en met zicht op een structurele oplossing - een beperkte financiële ondersteuning. Wij gaven u eerder aan dat wij geen zicht hebben op de precieze activiteiten die Ecovrede verricht en met welk resultaat, daarover zijn we in gesprek. Wel is ons bekend dat de verschillende activiteiten op en vanuit diverse locaties in de stad worden uitgevoerd.

4. *Welke inspanningen heeft het college inmiddels verricht om een nieuwe locatie voor Ecovrede te vinden? Kunt u dit uitvoerig beschrijven?*

De wijze waarop wij onze rol zien hebben wij bij vraag 3 geschetst. Het college heeft daarbij (in het kader van ondersteunen) recent voor andere stichtingen uitvoerig onderzoek gedaan naar beschikbare ruimtes van ongeveer 500m2 die gratis of tegen geringe kosten beschikbaar zijn. Hieruit bleek dat deze er niet zijn. Ecovrede is op zoek naar een grotere ruimte. Een leegstaand pand is wel te vinden, de kosten daarvan zijn hoog.

Zoals gemeld bij de beantwoording van de derde vraag, verwachten we de grootste kans van slagen door initiatief en samenwerking van de betreffende partijen en een bijdrage vanuit de Dullertsstichting.

5. *Zijn er nog meer maatschappelijke organisaties die (op termijn) met de huisvestingsproblemen kunnen komen te zitten? Kunt u hiervan een overzicht geven? In hoeverre kan het hierboven genoemde overleg dit duurzaam oplossen? Kunt u dit toelichten? Wat gaat het college doen om te voorkomen dat deze organisaties dakloos worden, mocht het overleg geen duurzame oplossing kunnen creëren?*

Ja die zijn er. Bij ons bekend zijn: Kledingbank en Speelstoet. Deze worden op dit moment door het college tijdelijk financieel ondersteund voor tijdelijke huisvesting waar zij nu gebruik van maken. Zij ontvangen hiervoor ieder eenmalig € 4.000. Daarnaast zien wij ook diverse maatschappelijke organisaties die het wel lukt om hun eigen huisvesting te organiseren en financieren.

We verwijzen naar ons antwoord op vraag 3. Of de weg van samenwerking tot een duurzame oplossing leidt, gaat blijken. We zullen de gemeenteraad hierover te zijner tijd informeren We blijven koersen op

een positief resultaat, uitgaande van de noodzaak én bereidheid van de betrokken partijen. De Dullertsstichting speelt hierin een belangrijke rol, die wij zeer waarderen.

6. *Heeft het college inmiddels zicht op de grote hoeveelheid (her)bruikbare spullen die op de afvalberg dreigt te verdwijnen als Ecovrede het pand moet verlaten?*

Nee, de gemeente heeft geen zicht op de omvang en/of (her)bruikbaarheid van opgeslagen spullen in het huidige pand van Ecovrede. Het probleem van een te grote (rest)afvalstroom die als grofvuil moet worden aangeboden speelt al langer, de gemeente is hierover sinds 2017 in overleg met Ecovrede. We hebben daarbij herhaaldelijk aangedrongen op een zorgvuldig(er) selectieproces bij inname van spullen. Als te veel spullen worden aangenomen die niet meer kunnen worden hergebruikt door de doelgroep, is sprake van een onwenselijke situatie die leidt tot het in grote hoeveelheden afleveren van grof afval of tot het vollopen van de loods. Om die reden hebben we in 2017 ook het gebruik maken van de expertise van het kringloopbedrijf 2Switch aangeboden aan Ecovrede. Met name op het gebied van instrueren en opleiden om te komen tot een kritische intake van spullen, was hierbij de insteek. Incidenteel kon Ecovrede overtollige spullen laten afvoeren via het contract dat de gemeente met 2Switch heeft. Indien de loods op korte termijn moet worden ontruimd, stellen wij voor dat we opnieuw met 2Switch in overleg treden om hun expertise te gebruiken en de samenwerking te zoeken met als doel om een zo groot mogelijk deel van de goederen in te zetten voor hergebruik

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlagen:
- Brief met artikel-44-vragen

cc: Raadsleden en fractievolgers

Van: fractie van de SP in de gemeenteraad van Arnhem

Aan: college B&W gemeente Arnhem
Betreft: schriftelijke vragen conform art 44 rvo
Onderwerp: laat stichting Ecovrede niet barsten

Arnhem, 10 oktober 2019

Geachte voorzitter,

Gisterenavond ontvingen wij uit handen van de stichting Ecovrede een pamflet met de titel 'Stichting Ecovrede niet laten barsten'. [1]

Hierbij stelt de fractie van de SP de volgende vragen:

1. Herinnert het college zich de aangenomen motie 'Stichting Ecovrede niet laten barsten' zoals aangenomen door uw raad op 25 september j.l? [2]

2. Klopt het dat er nog steeds geen oplossing is gevonden voor Stichting Ecovrede? Graag toelichten.

3. Klopt het dat het college bij monde van wethouder Paping heeft aangedragen dat de stichting commercieel moet gaan huren?

4. Acht het college 'commercieel huren' een reële oplossing voor de stichting? Zo ja, hoe stelt het college zich dat voor, gezien de beperkte financiële middelen waarover de stichting kan beschikken en waarom is er dan nog geen oplossing? Zo nee, waarom is dit dan aangedragen?

[1] Pamflet Ecovrede niet laten barsten; zie pagina 4 van deze vragen
[2] https://online.ibabs.eu/ibabsapi/publicdownload.aspx?site=Arnhem&id=0880275f-ff7f-40b7-b2ef-4fc75282b0de

5. Heeft het college ook nog andere zaken aangedragen? Zo ja, welke? Hoe zijn deze beoordeeld? Zo nee, waarom niet?

6. Heeft u een locatie-onderzoek en/of QuickScan laten uitvoeren ten behoeve van de stichting, waarbij gezocht is naar een lokatie die geschikt is, of geschikt te maken is voor de minimale functionele eisen benodigd voor het werk van de stichting? Zo ja, kunt u ons een afschrift daarvan doen toekomen?

7. Indien het college een dergelijk onderzoek of QuickScan niet heeft laten uitvoeren, waarom heeft het college dat niet gedaan? Is het college bereid dat alsnog te doen? Zo ja, wanneer kan de raad daarvan de eerste resultaten verwachten? Zo nee, hoe rijmt het college dat met de motie, waarin het college wordt verzocht zich maximaal in te spannen om met betrokkenen een geschikte lokatie te vinden?

8. Herinnert het college zich de ambtelijke notitie over mogelijke locaties voor KW37, waarin de locaties – 'Sportcomplex Lange Water', 'Achter de Intratuin Elsweide' en ' Merwedeterrein' onderzocht zijn, en waar de locatie 'Achter de Intratuin Elsweide' als inpasbaar is beoordeeld?

9. Is het college zich bewust dat Ecovrede haar werkzaamheden kan voortzetten als zij qua ruimte de beschikking krijgt over een romneyloods met daarbij geplaatst een directiekeet inclusief keuken en toilet?

10. Is het college bereid om de lokatie 'Achter de Intratuin Elsweide' geheel of gedeeltelijk aan te wijzen voor gebruik door de stichting Ecovrede en is het college bereid een romneyloods en een directiekeet te plaatsen voor gebruik door de stichting? Zo ja, is het college bereid dat met de hoogst mogelijke spoed in gang te zetten en wanneer kan de verhuizing dan plaats vinden? Zo nee, waarom niet? Wat bent u dan bereid te doen voor de stichting, waardoor zij naar deze lokatie kunnen verhuizen? Indien het college daar niet toe bereid is, hoe rijmt het college dat met de aangenomen motie?

11. Herinnert u zich ook de locaties uit het memo voor de wethouders Bouwkamp en Paping van vrijdag 15 juni 2018 ten behoeve van KW37? Zijn de hier genoemde locaties bekeken in het kader van een zoektocht voor stichting Ecovrede? Zo ja, wanneer is dat gebeurd en wat is daar uitgekomen?

12. Indien het college niet naar de in het memo genoemde locaties heeft gekeken in de zoektocht naar een oplossing voor stichting Ecovrede, waarom niet? Bent u bereid dit alsnog te doen en bent u ook bereid te kijken welke locaties door het plaatsen van een romneyloods en directiekeet qua ruimte geschikt te maken zijn voor gebruik door de stichting? Bent u bereid daar de hoogst mogelijke spoed achter te zetten? Wanneer kunnen wij daarvan de eerste resultaten verwachten?

13. Is er op de locatie Drielse dijk geen ruimte ontstaan, nu de Pigs naar sportpark de Bakenhof zijn verhuisd en bent u bereid Stichting Ecovrede daar te accommoderen, desnoods middels het plaatsen van een romneyloods en een directiekeet? Zo nee, waarom niet? Graag toelichten.

14. Waarom zijn beide hierboven genoemde memo's/notities door het college niet aan de gemeenteraad verstrekt?

15. Herinnert het college zich de uitspraken van wethouder Bouwkamp - in antwoord op vragen van de SP of er een lijst of overzicht was met af te wegen mogelijke locaties voor Kw37; dat er hieromtrent niets op papier stond en dat zij de raad daarom niets kon verstrekken?

16. Hoe rijmt u bovengenoemde notities/ memo's met de in vraag 15 gememoreerde uitspraken van wethouder Bouwkamp?

17. Waarom heeft het college destijds de locatie 'Merwede' aangewezen als terrein voor KW37 ten faveure van de locatie 'achter de Intratuin Elsweide', terwijl de locatie 'achter de Intratuin Elsweide' ambtelijk als **inpasbaar** is beoordeeld en bovendien geschikt was als permanente oplossing en de locatie Merwede slechts voor 2 jaar beschikbaar bleek?

18. Waarom is de raad destijds niet over geïnformeerd over het bij vraag 17 gestelde? Graag uitgebreid toelichten.

19. Bent u bereid de vragen in de gestelde volgorde te beantwoorden en daarbij niet te clusteren?

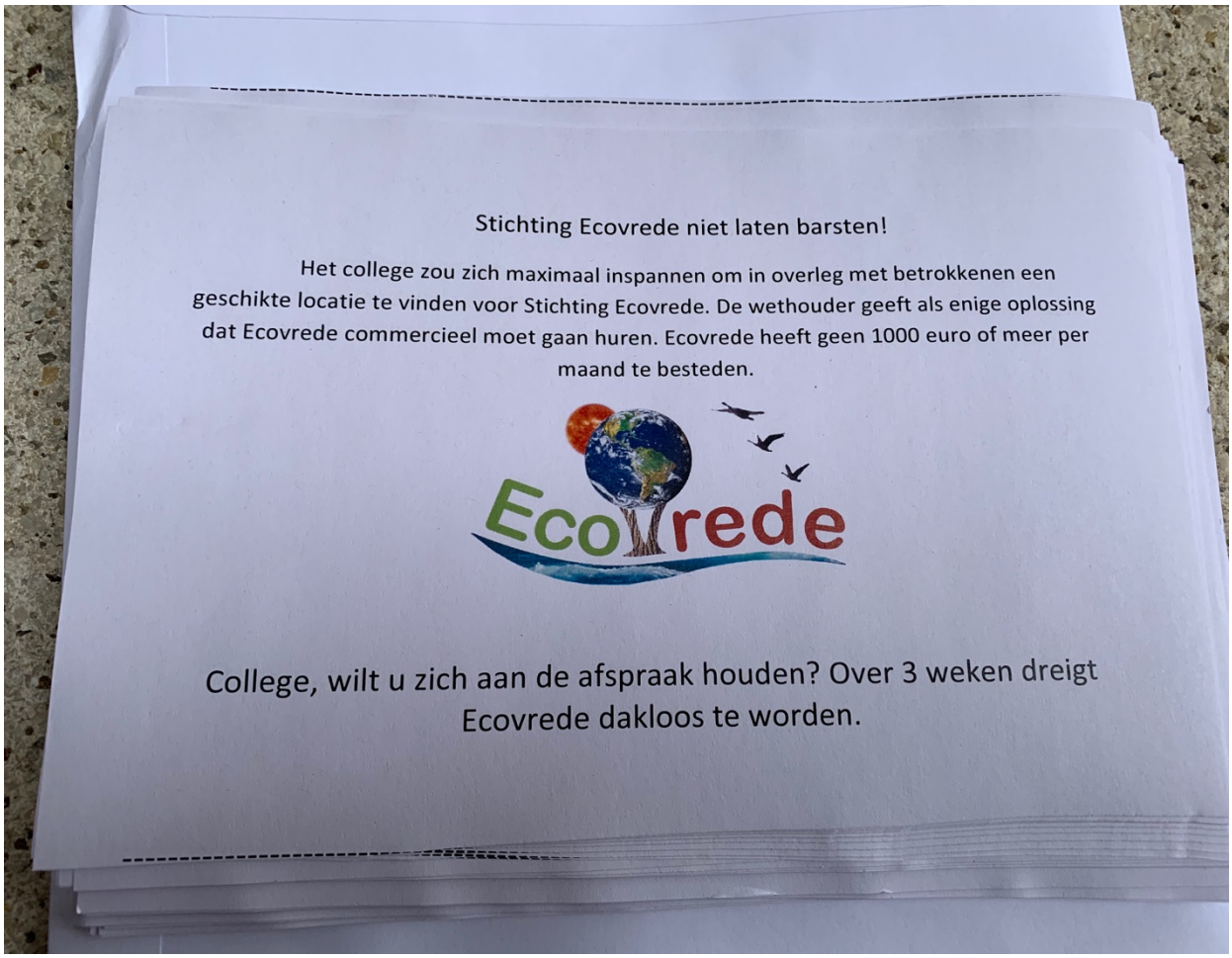
De fractie van de SP kijkt uit naar de spoedige beantwoording van deze vragen

Hoogachtend,

G. Elfrink A. Cetintas S. Dobbe

Fractie van de SP in de gemeenteraad van Arnhem

Bijlage1 : pamflet stichting Ecovrede niet laten barsten

Aan de leden van de raad

Datum	: 12 november 2019
Zaaknummer	: 389904
Contactpersoon	: Monique de Nijs
Telefoonnummer	: 026 3772598

Onderwerp: Schriftelijke vragen art. 44 Rvo over 'laat stichting Ecovrede niet barsten'

Geachte voorzitter en leden,

De raadsleden G. Elfrink, A. Cetintas en S. Dobbe van de fractie SP hebben ons bij brief, ingekomen 10 oktober 2019, vragen gesteld op grond van artikel 44 van het Reglement van Orde voor de Politieke Avond van de gemeente Arnhem 2018 met de titel 'laat stichting Ecovrede niet barsten'. De vragen zijn als bijlage toegevoegd aan deze brief.

Ter beantwoording van deze vragen delen wij u het volgende mee.

1. *Herinnert het college zich de aangenomen motie 'Stichting Ecovrede niet laten barsten' zoals aangenomen door uw raad op 25 september jl.?*

   Ja

2. *Klopt het dat er nog steeds geen oplossing is gevonden voor Stichting Ecovrede? Graag toelichten.*

   Dat klopt niet. Het college heeft op 29 oktober jl. stichting Ecovrede geïnformeerd over het aanbod om tijdelijk een pand aan de Middachtensingel 1 in Presikhaaf te mogen gebruiken.

3. *Klopt het dat het college bij monde van wethouder Paping heeft aangedragen dat de stichting commercieel moet gaan huren?*

   Nee. Dat heeft wethouder Paping niet aangedragen.

4. *Acht het college ‘commercieel huren’ een reële oplossing voor de stichting? Zo ja, hoe stelt het college zich dat voor, gezien de beperkte financiële middelen waarover de stichting kan beschikken en waarom is er dan nog geen oplossing? Zo nee, waarom is dit dan aangedragen?*

   Nee. Commercieel huren is niet aangedragen.

5. *Heeft het college ook nog andere zaken aangedragen? Zo ja, welke? Hoe zijn deze beoordeeld? Zo nee, waarom niet?*

   Het college heeft met het oog op de ondersteuning van stichting Ecovrede op basis van het zoekprofiel van Ecovrede diverse acties in gang gezet. In de raadsbrief van 29 oktober jl. is dit toegelicht.

6. *Heeft u een locatie-onderzoek en/of QuickScan laten uitvoeren ten behoeve van de stichting, waarbij gezocht is naar een locatie die geschikt is, of geschikt te maken is voor de minimale functionele eisen benodigd voor het werk van de stichting? Zo ja, kunt u ons een afschrift daarvan doen toekomen?*

   De stichting Ecovrede heeft een helder zoekprofiel, hiervan is gebruik gemaakt. Wij hebben verkend of het voor de stichting Ecovrede mogelijk is op een andere wijze naar haar ruimtebehoefte te kijken. Dat was niet het geval. De acties die het college heeft ondernomen zijn geschetst in de raadsbrief van 29 oktober 2019.

7. *Indien het college een dergelijk onderzoek of QuickScan niet heeft laten uitvoeren, waarom heeft het college dat niet gedaan? Is het college bereid dat alsnog te doen? Zo ja, wanneer kan de raad daarvan de eerste resultaten verwachten? Zo nee, hoe rijmt het college dat met de motie, waarin het college wordt verzocht zich maximaal in te spannen om met betrokkenen een geschikte locatie te vinden?*

   De acties die het college heeft ondernomen zijn geschetst in de raadsbrief van 29 oktober 2019. In elk geval heeft het college met het oog op de ondersteuning van stichting Ecovrede in hun zoektocht naar geschikte huisvesting het gemeentelijk onroerend goed tegen het licht gehouden om te zien welke panden geschikt en beschikbaar zijn om 'om niet' en voor een korte of langere tijdelijke periode door stichting Ecovrede te gebruiken. Het college is met haar inzet van mening een passende inspanning te hebben geleverd, zoals verzocht in de motie, gegeven het feit dat de verantwoordelijkheid van de stichting om huisvesting te vinden onverminderd bij de stichting blijft liggen.

8. *Herinnert het college zich de ambtelijke notitie over mogelijke locaties voor KW37, waarin de locaties – 'Sportcomplex Lange Water', 'Achter de Intratuin Elsweide' en ' Merwedeterrein' onderzocht zijn, en waar de locatie 'Achter de Intratuin Elsweide' als inpasbaar is beoordeeld?*

   Ja, dit betreft een ambtelijke notitie waarin de genoemde locaties alleen op milieuaspecten en -belemmeringen zijn onderzocht.

9. *Is het college zich bewust dat Ecovrede haar werkzaamheden kan voortzetten als zij qua ruimte de beschikking krijgt over een romneyloods met daarbij geplaatst een directiekeet inclusief keuken en toilet?*

   Het is niet aan het college om te beoordelen of een dergelijke ruimte geschikt en voldoende is om de werkzaamheden van de stichting te kunnen voortzetten.

10. *Is het college bereid om de locatie 'Achter de Intratuin Elsweide' geheel of gedeeltelijk aan te wijzen voor gebruik door de stichting Ecovrede en is het college bereid een romneyloods en een directiekeet te plaatsen voor gebruik door de stichting? Zo ja, is het college bereid dat met de hoogst mogelijke spoed in gang te zetten en wanneer kan de verhuizing dan plaats vinden? Zo nee, waarom niet? Wat bent u dan bereid te doen voor de stichting, waardoor zij naar deze locatie kunnen verhuizen? Indien het college daar niet toe bereid is, hoe rijmt het college dat met de aangenomen motie?*

    Nee. Het aanwijzen van een perceel/locatie bood de stichting Ecovrede geen oplossing en past niet bij de zoekcriteria door de stichting Ecovrede aangegeven. De stichting heeft behuizing/opslagruimte nodig. Het college voorziet daarnaast niet in middelen voor particuliere maatschappelijke initiatieven om behuizing te financieren en stelt dus geen romneyloods en directiekeet beschikbaar.

11. *Herinnert u zich ook de locaties uit het memo voor de wethouders Bouwkamp en Paping van vrijdag 15 juni 2018 ten behoeve van KW37? Zijn de hier genoemde locaties bekeken in het kader van een zoektocht voor stichting Ecovrede? Zo ja, wanneer is dat gebeurd en wat is daar uitgekomen?*

    Ja. Deze locaties zijn bekeken, maar niet als reële optie beoordeeld. De stichting heeft behuizing/opslagruimte nodig. De stichting heeft geen middelen om behuizing neer te zetten op deze locaties. Het college voorziet niet in middelen voor particuliere maatschappelijke initiatieven om behuizing te financieren.

12. *Indien het college niet naar de in het memo genoemde locaties heeft gekeken in de zoektocht naar een oplossing voor stichting Ecovrede, waarom niet? Bent u bereid dit alsnog te doen en bent u ook bereid te kijken welke locaties door het plaatsen van een romneyloods en directiekeet qua ruimte geschikt te maken zijn voor gebruik door de stichting? Bent u bereid daar de hoogst mogelijke spoed achter te zetten? Wanneer kunnen wij daarvan de eerste resultaten verwachten?*

    Zie antwoord 11

13. *Is er op de locatie Drielse dijk geen ruimte ontstaan, nu de Pigs naar sportpark de Bakenhof zijn verhuisd en bent u bereid Stichting Ecovrede daar te accommoderen, desnoods middels het plaatsen van een romneyloods en een directiekeet? Zo nee, waarom niet? Graag toelichten.*

    Accommoderen op het sportpark Drielsedijk is niet aan de orde. Het college heeft stichting Ecovrede een aanbod gedaan voor tijdelijk gebruik van een pand (zie antwoord 2) en het college voorziet niet in middelen voor particuliere maatschappelijke initiatieven om behuizing te financieren.

14. *Waarom zijn beide hierboven genoemde memo's/notities door het college niet aan de gemeenteraad verstrekt?*

    Beide notities waren bedoeld om technische en beleidsmatige afwegingen te maken en om kansrijkheid van locaties te beoordelen in de gesprekken met KW37 in hun zoektocht naar een nieuwe locatie. Omdat er geen voorstel voor een definitieve locatie was, is er geen aanleiding geweest om de genoemde memo's op dat moment met de raad te delen.

15. *Herinnert het college zich de uitspraken van wethouder Bouwkamp - in antwoord op vragen van de SP of er een lijst of overzicht was met af te wegen mogelijke locaties voor KW37; dat er hieromtrent niets op papier stond en dat zij de raad daarom niets kon verstrekken?*

    De wethouder heeft in de raadsvergadering van 12 september 2018 aangegeven dat er geen volledige lijst was van alle mogelijke locaties met afwegingscriteria en dat een dergelijk overzicht niet is bijhouden, noch in de voorafgaande periode. Er lag geen afweging voor, noch een lijst om te kiezen tussen meerdere locaties. Er was maar één locatie, het Merwedeterrein, beschikbaar zoals wij u hebben geïnformeerd in onze brief van 7 augustus 2018.

16. *Hoe rijmt u bovengenoemde notities/ memo's met de in vraag 15 gememoreerde uitspraken van wethouder Bouwkamp?*

    Zie antwoorden 14 en 15.

17. *Waarom heeft het college destijds de locatie 'Merwede' aangewezen als terrein voor KW37 ten faveure van de locatie 'achter de Intratuin Elsweide', terwijl de locatie 'achter de Intratuin Elsweide' ambtelijk als* ***inpasbaar*** *is beoordeeld en bovendien geschikt was als permanente oplossing en de locatie Merwede slechts voor 2 jaar beschikbaar bleek?*

    De locatie Merwede was de enige locatie die binnen korte tijd beschikbaar was en gereed kon worden gemaakt, zodat KW37 voor Arnhem behouden kon blijven. KW37 kan zo een periode van 2 jaar gebruiken om een nieuwe, definitieve locatie te zoeken. De beoordeling van de locatie 'Achter Intratuin Elsweide' is enkel vanuit het oogpunt milieubelemmeringen als inpasbaar geformuleerd.

18. *Waarom is de raad destijds niet over geïnformeerd over het bij vraag 17 gestelde? Graag uitgebreid toelichten.*

    In onze brief van 7 augustus 2018 en in de beantwoording van 4 september 2018 op artikel 44-vragen hebben we de keuze voor het Merwedeterrein reeds toegelicht.

19. *Bent u bereid de vragen in de gestelde volgorde te beantwoorden en daarbij niet te clusteren?*

    Ja.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de secretaris, de burgemeester,

Bijlage:
– Brief met artikel 44 vragen

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 512225

Onderwerp: De waarde van EcoVrede

Voorstel

1. Kennis te nemen van het rapport, de conclusies en de aanbevelingen horend bij het in beeld brengen van de meerwaarde van EcoVrede voor Arnhem.
2. De publieke bijdrage voor het werk van EcoVrede uit te drukken in de voor hen belangrijkste randvoorwaarde: ruimte in Arnhem. De bijdrage baseren we op 400-500 m2 tegen een marktconforme huurprijs.
3. Hierbij in 2021 maximaal 50.000,- euro beschikbaar te stellen: 30.000 euro (of een x/12 deel daarvan) als maximale bijdrage, max 10.000,- euro vergoeding voor verhuizing en afvoer van spullen en 10.000 euro voor uitvoeringskosten aan de zijde van de gemeente. Daarnaast in 2022 een incidentele subsidie 30.000,- euro beschikbaar te stellen. Bedragen worden beschikbaar gesteld op basis van heldere subsidievoorwaarden.
4. De bijdragen voor 2021 en 2022 te dekken binnen het armoedebudget.
5. De afspraken rond de zomer van 2022 te evalueren en dan te beslissen over voortzetting van de subsidie.

Inleiding

1. Aanleiding

Het college heeft in de raadsvergadering van 9 juli 2020 toegezegd een onafhankelijk onderzoek te laten doen om de maatschappelijke meerwaarde van de Stichting EcoVrede te toetsen, alsmede de mate waarin de Stichting in een behoefte voorziet, welke huisvestingsbehoefte daarbij hoort en of EcoVrede voor een bijdrage van de gemeente in aanmerking zou moeten komen.

Gemeente en EcoVrede zijn in overleg gegaan over de uitgangspunten voor dit onderzoek. Conclusie was dat het onderzoek in goede onderlinge samenwerking zou moeten plaatsvinden, dus niet uitsluitend door een in te huren derde partij. Maar wel met een onafhankelijke partij die in de samenwerking zou kunnen ondersteunen. Gekozen is voor het Instituut voor Publieke Waarden (IPW). IPW heeft een inmiddels beproefd instrumentarium ontwikkeld voor het waarderen van een maatschappelijk initiatief. U bent over deze keuze en het proces geïnformeerd per raadsbrief.

2. Proces

Het rapport 'De waarde van EcoVrede' is het product van een gezamenlijk transparant onderzoeks- en wegingsproces, tot stand gekomen in een productieve samenwerking tussen EcoVrede, enkele

Arnhem GEMEENTE

gemeentelijke vertegenwoordigers en het IPW. EcoVrede en het college herkennen de in het rapport gepresenteerde Waardendriehoek. De conclusies en aanbevelingen vloeien wat beide partijen en het IPW betreft logisch voort uit de waardendriehoek.

Met een aantal punten in het rapport kon EcoVrede in tweede instantie echter toch niet instemmen. Omdat IPW en het college de zienswijze van EcoVrede op deze punten niet delen, is er voor gekozen dat EcoVrede een aanvulling doet op het eindrapport. Deze aanvulling is integraal bijgevoegd.

Oordeel van het IPW is dat het een mooie, evenwichtige rapportage is geworden, waarin de wegingskeuzes goed zijn omschreven. Er is duidelijk niet over één nacht ijs gegaan, er is veel energie geïnvesteerd om alle perspectieven aan bod te laten komen en te wegen en zorgvuldig gezocht naar een voor alle partijen goede oplossing.

Beoogd effect

EcoVrede in staat stellen om hun maatschappelijke bijdrage te kunnen blijven leveren

Argumenten

1.1 EcoVrede helpt mensen om niet verder af te zakken in een neerwaartse spiraal van armoede.

Uit de rapportage blijkt zonder meer dat EcoVrede maatschappelijke waarde heeft en dat haar inzet op de (middel)lange termijn maatschappelijke kosten bespaart. EcoVrede verleent acute (nood-)hulp met brood, inventaris of een plek om tijdelijk 'te werken'. Je kunt er direct terecht, onvoorwaardelijk en zonder verwachtingen. Het is een hulpverlenende instantie, weliswaar zonder professionele status, echter EcoVrede helpt mensen wel op weg om de participatieladder 'weer terug te vinden' om er een eerste stap op te kunnen zetten. Soms zijn ze een opstap naar reguliere instanties. Deze zijn blij met de aanvullende bijdrage van EcoVrede, omdat zo ook mensen die anders in het leven staan of niet in een hokje passen, verder komen.

2.1 De maatschappelijke waarde van EcoVrede laat zich niet monetariseren/kapitaliseren

EcoVrede bespaart geen direct in te boeken kosten. Bovendien laten besparingen door preventie zich moeilijk becijferen. Een financiële vertaling van de inzet van EcoVrede door bedragen te koppelen aan onder meer jeugdreclasseringstrajecten en begeleiding van participatieplaatsen is niet goed mogelijk. Dat trajecten bij EcoVrede deze professionele 'labels' daadwerkelijk hebben is in het onderzoekstraject niet bevestigd, evenmin als de genoemde aantallen en vergoedingen. Organisaties die cliënten bij EcoVrede ‘plaatsen’ geven juist aan dat dit mensen zijn waar geen formele vergoeding tegenover (kan) staan bij een informele organisatie als EcoVrede.

2.2 Het college gaat daarom uit van hetgeen EcoVrede nodig heeft om voor langere tijd haar activiteiten te kunnen uitvoeren: ruimte.

Omdat de waarde van EcoVrede zich moeilijk laat monetariseren is de vraag veel meer wat de gemeente over heeft voor een initiatief dat past in een sterke sociale basis. Dat is meer een keuze dan een objectief te bepalen gegeven. Meest praktisch is dan ook om uit te gaan van wat EcoVrede

nodig heeft om haar activiteiten voor de stad te blijven uitvoeren, namelijk het hebben van afdoende huisvesting. En dat vervolgens te kapitaliseren in een bijdrage. Uit het onderzoek blijkt dat EcoVrede een publieke waarde heeft die een ruimte van 400 tot 500 m2 rechtvaardigt.

2.3 *EcoVrede als beheerder van gemeentelijk vastgoed vinden wij geen optie*

EcoVrede opteert voor de rol van gebouwenbeheerder 'in ruil' voor huisvesting (zie haar toegevoegde reactie bij het rapport). Voor het college is dit geen reële optie. Ten eerste vanwege het niet beschikbaar hebben van vastgoed. Daarnaast zijn voor beheer van gemeentelijk vastgoed andere afspraken gemaakt die wij willen behouden. Tot slot omdat dit geen duurzame oplossing biedt voor EcoVrede. Wij denken ook dat leegstandsbeheer voor andere partijen geen reële duurzame optie is voor EcoVrede.

3.1 *Inkomsten en uitgaven van EcoVrede zijn met elkaar in evenwicht, uitgezonderd de kosten voor de belangrijkste randvoorwaarde: huisvesting.*

Een bijdrage kan zich beperken tot het financieel mogelijk maken van huisvesting. De verantwoordelijkheid voor het organiseren van de huisvesting blijft daarmee bij EcoVrede.

3.2 *Voor het creëren van een stabiele situatie is eenmalig ondersteuning door de gemeente gewenst*.

Voor maken van een goede nieuwe start wil het college EcoVrede eenmalig ondersteunen bij de overgang van de oude naar de nieuwe situatie, voor verhuiskosten en het afvoeren van afval. Daarnaast zal deze nieuwe subsidierelatie ingericht moeten worden, inclusief het maken van afspraken.

3.3 *Gedeelde inschatting van de structurele kosten voor huisvesting*.

De ruimtevraag van EcoVrede vertegenwoordigt naar schatting een bedrag van ongeveer € 30.000 per jaar, exclusief gebruikers-/servicekosten zoals energie en water, beheer, binnen onderhoud, belastingen en heffingen. Uiteraard geheel afhankelijk van of en zo ja welk pand er gevonden wordt en of de oplossing tijdelijk of permanent is. EcoVrede zelf geeft aan dat het mogelijk moet zijn om voor dit bedrag huisvesting te vinden van 500 m2 tot 1000 m2 (zie hun aanvulling bij het rapport).

3.4 *Een subsidieovereenkomst maakt heldere afspraken mogelijk*.

Focus zal hierbij vooral liggen bij het in monitoren van de resultaten en waarde en, het realiseren van verbeteringen m.b.t. professionalisering en management van de goederenstroom en het genereren van eigen inkomsten, zoals ook in het gezamenlijk traject naar voren is gekomen. Daarnaast verwoorden wij de verantwoordelijkheden. De gemeente Arnhem verleent een subsidie om de activiteiten van EcoVrede mogelijk te maken, EcoVrede is zelf verantwoordelijk voor het organiseren van haar huisvesting en aanverwante zaken.

Er lijkt op dit moment geen bestaande brede subsidieregelingen binnen de gemeente waar EcoVrede zonder meer gebruik van kan maken (anders dan die voor vrijwilligers waar al uit geput wordt).

Kanttekeningen en risico's

2.1 Vergoeding van huisvesting is niet gebruikelijk

Op dit moment is geen ander maatschappelijk initiatief in Arnhem dat kan rekenen op structurele (vergoeding van) huisvesting. Benadrukt moet hoe dan ook worden dat EcoVrede zelf verantwoordelijk blijft voor (het vinden van) eigen huisvesting. Wij gebruiken de factor 'ruimte' vooral om de publieke bijdrage te kunnen kapitaliseren.

Wij hebben uw raad de toezegging gedaan dat wij in vervolg op de casus EcoVrede en op basis van de opgedane leerervaringen in dit traject, met een aantal andere 'armoede-initiatieven' in beeld zullen brengen welke vraagstukken bij hen leven en op welke wijze daar gezocht kan worden naar een meer duurzame oplossing. Die toezegging pakken wij op.

2.2 EcoVrede heeft een forse huisvestingsvraag

Door EcoVrede wordt een bijzonder groot oppervlak gevraagd van 1.000m2. Dat is vanuit de kernactiviteiten van EcoVrede wel te verklaren, maar desalniettemin uitzonderlijk veel en onvergelijkbaar met enig ander maatschappelijk initiatief. Voor een duurzaam toekomstmodel voor EcoVrede is het hoe dan ook raadzaam en wenselijk de ruimtevraag te beperken. De huidige situatie van EcoVrede laat overigens zien dat dit lastig is: naast de nieuwe tijdelijke huisvesting aan de Middachtensingel is óók de oude locatie aan de Industrieweg nog steeds niet verlaten.

3.1 De werkelijke kosten voor huisvesting kunnen hoger en lager zijn

Het voorzien in de ruimtevraag van 1000m2 is mogelijk niet haalbaar met de geboden bijdrage.
De in de rapportage uitgewerkte pragmatische oplossing van een vaste uitvalsbasis van ca. 500m2 voor verzamelen en uitgifte van goederen, gecombineerd met flexibele ruimten in de wijken voor de overige functies, kan dan perspectief bieden.

Een representatieve markthuurprijs ligt rond €70 per m2 BVO (opgave Jacco Vogelaar BMV), de kostprijsdekkende huur van het huidige pand aan de Middachtensingel zou bij benadering €55 per m2 zijn. Dit is exclusief gebruikers- en servicekosten zoals energie en water, beheer, binnen onderhoud, belastingen en heffingen. Dat neemt natuurlijk niet weg dat dit normkosten zijn en zich in de markt een buitenkans kan voordoen.

3.2 Het lukt EcoVrede niet tijdig andere ruimte vinden

EcoVrede staat zelf aan de lat voor het organiseren van de nieuwe huisvesting en alle aanverwante zaken. Wij gaan er vanuit dat beide nog in gebruik zijnde locaties dan ook per 1 september zijn verlaten en zullen daar op toezien.

Participatie

Het rapport is - onder kundige begeleiding van IPW - in samenwerking met EcoVrede en mede op basis van interviews met partners en cliënten tot stand gekomen.

Financiën

Wij stellen voor de kosten voor 2021 en 2022 (bijdrage aan EcoVrede, verhuisvergoeding en gemeentelijke uitvoeringskosten) te dekken binnen het armoedebudget.

Uitvoering

- EcoVrede zoekt zelf naar een pand voor de vaste uitvalsbasis, dat geschikt is om in ieder geval de belangrijkste unieke bijdrage (laagdrempelig brood en spullen uitgeven) te kunnen vervullen, gedacht wordt aan 500 m2.
- Een nieuwe locatie moet zijn gevonden per 1 september 2021, de afspraken op de huidige locatie vervallen op dat moment. EcoVrede wordt verzocht dan ook de locatie aan de Industrieweg echt te verlaten (dit was voorwaarde voor acceptatie van de huidige locatie).
- Als de gemeentelijke bijdrage niet voldoende blijkt voor de gewenste huisvesting, dan moet EcoVrede de ruimtevraag beperken en / of additionele middelen genereren (niet door de gemeente gefinancierd). Ook kan EcoVrede het gesprek aangaan met andere organisaties, die beschikken over eigen middelen, of zij hierin kunnen samenwerken.
- Gemeente en EcoVrede zorgen samen dat EcoVrede gratis haar overtollige spullen weg kan brengen (grondstoffen en restafval, voor zover de spullen geen herbestemming kunnen krijgen), hiervoor is een verhuisvergoeding beschikbaar.
- Voor de eenmalige begeleiding van EcoVrede in de overgang naar een stabiele huisvesting schakelt de gemeente een projectleider in, deze maakt ook de afspraken over de verantwoording en wederzijdse verwachtingen.
- Zowel de gemeente als ook EcoVrede nemen de ingebrachte kritiekpunten serieus, voor de gemeente gaat het veelal om generieke aanbevelingen.
- In 2024 worden de afspraken geëvalueerd en wordt gekeken hoe verder te gaan.

Communicatie

Niet van toepassing

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Rapport 'De waarde van EcoVrede'
- Aanvullingen van EcoVrede op de rapportage
- Aanbiedingsbrief Instituut voor Publieke Waarden

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	512225

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 23 maart 2021, nummer: 512225;

gelet op artikel 160 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De publieke bijdrage voor het werk van EcoVrede uit te drukken in de voor hen belangrijkste randvoorwaarde: 500 tot 1.000 m2 ruimte in Arnhem.
2. Hierbij in 2021 maximaal 50.000,- euro beschikbaar te stellen: 30.000 euro (of een x/12 deel daarvan) als maximale bijdrage, max 10.000,- euro vergoeding voor verhuizing en afvoer van spullen en 10.000 euro voor uitvoeringskosten aan de zijde van de gemeente. Daarnaast met ingang van 2022 voor drie jaar 30.000,- euro een incidentele subsidie beschikbaar te stellen op basis van heldere subsidievoorwaarden.
3. Dekking voor deze bijdrage voor 2021 te vinden in de bestaande middelen voor armoede en de bijdrage voor 2022 - 2024 mee te nemen in de voorbereiding van de begroting.
4. De afspraken in 2024 te evalueren.

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

De waarde van EcoVrede
Rapportage

GEMEENTE Arnhem

INSTITUUT VOOR PUBLIEKE WAARDEN

Penvoerder: Thor Smits
Versie 1.6, 19-02-2021
Opgesteld door: Thor Smits met bijdragen van Thijs van den Enden en Lex Meiberg (Instituut voor Publieke Waarden), Gerda Dreise en Antoine Nikkessen (Gemeente Arnhem), Syne Fonk en Nelly Sendar (namens EcoVrede).

Inhoud

1 Opdracht en aanpak 3
1.1 Opdracht 3
1.2 Aanpak 4
2 De Waardendriehoek 5
2.1 Hoe werkt de waardendriehoek? 5
2.2 De Waardendriehoek van EcoVrede 6
3. Beeld uit de interviews 10
4. Wat is EcoVrede 'waard'? 12
4.1 Vertaling in een bijdrage 12
4.2 Subsidies gemeente Arnhem 13
4.3 Vergelijking met andere initiatieven 14
4.4 Kosten voor huisvesting 14
5. Verbeterpunten 16
5.1 Verbeterpunten voor de gemeente 16
5.2 Verbeterpunten voor Ecovrede 16
6. Conclusie en aanbevelingen 17

1 Opdracht en aanpak

1.1 Opdracht

De stichting EcoVrede is een particulier initiatief dat al meer dan 10 jaar actief is in Arnhem. De stichting begeeft zich met haar activiteiten op het vlak van duurzaamheid, armoede en, gezondheid. De stichting EcoVrede vraagt voor haar huisvesting ondersteuning van de gemeente Arnhem. In de afgelopen jaren is het onderwerp diverse keren aangekaart bij, en door, de gemeenteraad van Arnhem.

Wethouder Louwers heeft in de raadsvergadering van 9 juli 2020 toegezegd een onafhankelijk onderzoek te laten doen om de maatschappelijke meerwaarde van de Stichting EcoVrede te toetsen, alsmede de mate waarin de Stichting in een behoefte voorziet, welke huisvestingsbehoefte daarbij hoort en of EcoVrede voor een bijdrage van de gemeente in aanmerking zou moeten komen.

Gemeente en EcoVrede zijn na de zomer met elkaar in overleg gegaan over de uitgangspunten voor dit onderzoek. Conclusie was al snel dat het onderzoek in elk geval in goede onderlinge samenwerking zou moeten plaatsvinden, dus niet uitsluitend door een in te huren derde partij. Maar wel met een onafhankelijke partij die in de samenwerking zou kunnen ondersteunen. Grote voorkeur van zowel EcoVrede als van de gemeente ging hierbij uit naar het Instituut voor Publieke Waarden.

Strikt genomen is het 'onderzoek' daarmee niet onafhankelijk, maar onder onafhankelijke begeleiding van het Instituut voor Publieke Waarden uitgevoerd door de gemeente en EcoVrede samen.

Het Instituut voor Publieke Waarden (IPW) heeft een inmiddels beproefd instrumentarium ontwikkeld voor het waarderen van een maatschappelijk initiatief. Met dit instrumentarium is ook binnen de gemeente Arnhem ervaring opgedaan. In de woorden van het Instituut zelf:

> *Hoe waardeer je een maatschappelijk initiatief? Dat is de kernvraag voor de toekomstige democratische verzorgingsstaat. De overheid verandert snel. Maatschappelijk ondernemers en burgers geven de publieke zaak vorm. Maar hoe moeten beleidsmakers, subsidieverstrekkers, fondsen, wethouders, en medeburgers waarderen wat ze doen? Wat maakt een initiatief tot een maatschappelijk initiatief en een ondernemer tot een maatschappelijk ondernemer? En wat legitimeert de inzet van publieke middelen, het schrappen van regels of het beschikbaar stellen van maatschappelijk vastgoed?*
>
> *Om die reden ontwikkelden we een waarderingsmodel. Opdat we initiatieven op hun publieke waarde kunnen waarderen. De waarden rendement (met schaarse middelen moeten we verstandig omgaan), legitimiteit (maakt het initiatief verschil?) en betrokkenheid (bestaat er draagvlak voor het initiatief?) staan centraal.*

De nu voorliggende rapportage is het product van een gezamenlijk transparant onderzoeks- en wegingsproces, tot stand gekomen in een productieve samenwerking tussen EcoVrede, enkele gemeentelijke vertegenwoordigers en het IPW. De erin gepresenteerde Waardendriehoek wordt herkend door zowel EcoVrede alsook door de opstellers namens de

gemeente. Uiteraard maakt B&W/de Raad een eigen afweging t.a.v. de vraag om investering van de zijde van EcoVrede, maar de hier geformuleerde conclusies en aanbevelingen vloeien wat beide partijen en het IPW betreft logisch voort uit de waardendriehoek. Ze vormen een werkbaar compromis. Er is begrip voor de gebleken beperkingen om de waarde van EcoVrede volledig in 'productie' en geld uit te drukken.

Oordeel van het IPW is dat het een mooie, evenwichtige rapportage is geworden, waarin de wegingskeuzes goed zijn omschreven. Er is duidelijk niet over één nacht ijs gegaan, er is veel energie geïnvesteerd om alle perspectieven aan bod te laten komen en te wegen en zorgvuldig gezocht naar een voor alle partijen goede oplossing.

Instituut voor Publieke Waarden	***Stichting EcoVrede***	***Gemeente Arnhem***
Lex Meiberg	Nelly Sendar	Gerda Dreise
Thijs van den Enden	Syne Fonk	Antoine Nikkessen
		Thor Smits

1.2 Aanpak

In dit rapport is de methode gevolgd van het Instituut voor Publieke Waarde. Als eerste stap is de zogenaamde waardendriehoek opgesteld, die inzicht geeft in verschillende aspecten van de publiek waarde van EcoVrede (hoofdstuk 2). Deze aspecten zijn vervolgens getoetst door interviews met een aantal partners en cliënten van EcoVrede (hoofdstuk 3). De resultaten hiervan hebben geleid tot aanscherping van de waardendriehoek in hoofdstuk 2.

Met het beeld dat uit de driehoek en de interviews naar voren kwam is geprobeerd om de maatschappelijke waarde te 'vertalen' naar of en hoe de gemeente dit in redelijkheid financieel of met andere middelen zou moeten waarderen. Onder meer wordt de vergelijking gezocht met andere initiatieven in Arnhem, en de bijdrage die de gemeente Arnhem daaraan levert (hoofdstuk 4).

Uit de sessies die hebben geleid tot de waardendriehoek, uit de interviews, overige gesprekken die zijn gevoerd om informatie boven tafel te krijgen, en uit de vergelijking met andere initiatieven, zijn waardevolle leerpunten voor beide partijen, alsmede mogelijke oplossingsrichtingen voor de hulpvraag van EcoVrede voren gekomen (hoofdstuk 5). Afgesloten wordt met de conclusies en de aanbeveling richting de Arnhemse gemeenteraad (hoofdstuk 6).

2 De Waardendriehoek

2.1 Hoe werkt de waardendriehoek?

De belangrijkste vraag die voorafgaat aan de vraag hoe we maatschappelijke initiatieven moeten waarderen, is welke waarden we dan moeten hanteren. Voordat we de vraag beantwoorden hoe je waarde toekent, is de vraag welke waarden je hanteert. Of, anders geformuleerd: in welke waarden druk je je initiatief uit? Is het een goed initiatief? Of een goedkoop initiatief? Of een rechtvaardig initiatief? Of een innovatief initiatief? Het zijn alleen waarde-oordelen. Sommige hebben de zweem van objectiviteit (goedkoop!), maar het blijven waarde-oordelen.

We zijn op zoek gegaan naar de kernwaarden van de drie belangrijkste actoren in het publieke domein. De samenleving, de overheid en de markt. Vervolgens hebben we daar kernwaarden aan toegekend. Vooral ook omdat we weten dat in het verleden de verzorgingsstaat een constellatie van markt, overheid en samenleving is geweest. De balans tussen deze drie domeinen, en hun onderlinge verhouding kan veranderen, maar de waarden die ze nastreven zijn noodzakelijk voor het oplossen van publieke problemen. We kwamen tot de volgende indeling:

Legitimiteit
We formuleerden legitimiteit als de kernwaarde van overheden. Het gaat on juridische legitimiteit (wat staat er in de wet), maar ook om de doelstellingen van wetten en beleid. En over de verhouding tussen de overheid en de burger/het initiatief. Hierbij staan vragen centraal als:

- Welke publieke waarde wordt gecreëerd (in welk gat springt dit initiatief)? En is die uniek?
- Hoe verschilt het initiatief of project van het bestaande aanbod, qua doelstellingen, doelgroep, of beoogde resultaten? Wat is er anders en/of beter aan?
- Levert het initiatief of project een bijdrage aan doelstellingen die voortvloeien uit beleid of wettelijke opdrachten? Zo ja, aan welke?
- Worden er mensen van het initiatief buitengesloten? Is dat problematisch?

Rendement
In het publieke domein beschikken we over het algemeen over schaarse middelen. Hoe effectiever we die besteden, des te meer geld we overhouden voor het oplossen van andere maatschappelijke problemen. De waarde rendement gaat over efficiency, hoe worden die schaarse publieke middelen ingezet. Daarmee is het de waarde van de markt. Hierbij staan vragen centraal als:

- Welke kosten worden er gemaakt?
- Welk deel zou de samenleving/gemeente moeten betalen?
- Wat levert het project of initiatief in financiële zin op? Is het bijvoorbeeld een vervanging van een vorm van zorg, arbeidsre-integratie, of worden er maatschappelijke kosten mee voorkomen? Zo ja, schat dan in hoeveel kosten worden bespaard.
- Waar slaan de baten neer? Wie heeft een financieel belang bij de uitkomsten van dit project of initiatief?

Betrokkenheid
Een derde waarde is betrokkenheid. Dat is de kernwaarde van de samenleving. In de eerste plaats gaat betrokkenheid erover dat mensen publiek initiatief nemen, niet om er geld aan te verdienen, maar om een publiek probleem op te lossen. Ten tweede betekent het dat er meerdere mensen bij betrokken zijn. We zouden van draagvlak kunnen spreken. Die betrokkenheid vatten we in vragen als:

- Van wie is dit project?
- Voor wie is dit project?
- Wat kunnen en willen mensen zelf doen, dankzij het initiatief? En wat gebeurt er als we niets doen?
- Welke manieren van betrokkenheid kunnen mensen tonen, als medeorganisator, supporter, uitvoerder of deelnemer? Zoals geld, tijd of netwerk inzetten, steun uitspreken, sponsoren, of zelf dingen doen.
- Hoe waarderen we deze betrokkenheid?

Deze drie waarden vormen samen een waarderingsinstrument. Niet om daarmee een ‘eindcijfer’ te geven: dit initiatief is een 8 waard. Maar om recht te doen aan de waarde die een initiatief heeft voor de maatschappij. Welke (financiële of andere) waardering vanuit de gemeente hierbij passend is, is een politieke vraag.

2.2 De Waardendriehoek van EcoVrede

EcoVrede heeft een bijzonder breed scala aan idealen, ambities en activiteiten. Bij het opstellen van de waardendriehoek is ernaar gestreefd om niet de volle breedte in beeld te brengen, maar juist om te zoeken naar de kern van de maatschappelijk bijdrage van EcoVrede. Dus: waar maakt EcoVrede het verschil en hoe verhoudt dit zich tot de huisvestingsvraag. Deze focus is mede van belang omdat niet alle activiteiten van EcoVrede direct leiden tot de ruimtevraag die de aanleiding is geweest voor dit rapport. Zo is een als zodanig zeer relevante activiteit voor EcoVrede zoals het voedselbos minder prominent in de beschouwing meegenomen.

Samengevat komt uit de sessies naar voren dat speerpunt van EcoVrede is om de brug te slaan tussen duurzaamheid en armoede, voor een gezonde samenleving.

Sterke punten van EcoVrede hierbij zijn: laagdrempeligheid, snelle actie, voor iedereen toegankelijk, vanuit menselijkheid, door middel van maatwerk, met recyclingmaterialen, voor bewustwording en voor duurzaamheid.

EcoVrede bespaart op (middel)lange termijn maatschappelijke kosten doordat mensen niet verder afzakken in de armoede.

Waardendriehoek EcoVrede

LEGITIMITEIT

Welke bijdrage kan EcoVrede leveren aan beleidsdoelstellingen?

In de kern draagt EcoVrede bij aan armoedebestrijding en het verminderen van sociale problematiek door persoonlijke, laagdrempelige en integrale ondersteuning op:

- Fysiek/materieel: ondersteuning in primaire levensbehoeften, zoals het verkrijgen van gratis voedsel (voedsel in eigen tuin verbouwen), meubels, kleding, bibliotheek etc. Zo komen mensen binnen;
- Persoonlijk: 'nuldelijn', naast mensen gaan staan die nergens anders passen, weer perspectief verkrijgen, mee naar instanties, soms juridische ondersteuning;
- Sociaal: mensen die in een isolement zitten helpen om weer een plek in de samenleving te geven, contact te krijgen met hun medemens, re-integratie door vrijwilligerswerk, dagbesteding;

Daarnaast activiteiten op het gebied van duurzaamheid algemeen, niet specifiek gericht op armoede (Voedselbos, afvalinzameling/recycling en nieuwe economie), mede om bewustwording voor duurzame oplossingen binnen de eigen invloedssfeer te creëren.

Waar kan EcoVrede echt het verschil maken?

Ecovrede is uniek in haar integrale benadering van armoedebestrijding/vermindering sociale problematiek en dit daar waar mogelijk koppelen aan duurzaamheidsoplossingen. Mensen komen laagdrempelig binnen vanwege de gratis materiële ondersteuning, er wordt een gesprek aangeknoopt en mensen kunnen blijven. Partners geven daarnaast aan dat het uniek is aan EcoVrede dat het zo laagdrempelig is dat iedereen er terecht kan om de allereerste stap te zetten richting participatie - ook wie niet in het reguliere systeem past.

BETROKKENHEID

Voor wie is EcoVrede?

- EcoVrede is niet gebonden aan een wijk, maar werkt stadsbreed. Alle Arnhemmers kunnen er terecht.
- De doelgroep bestaat grotendeels uit mensen in armoede, 200 per week*, variërend van eenmalig tot dagelijks. Zij komen binnen omdat EcoVrede hen fysiek helpt, met onder meer brood en meubels. Van daaruit wordt breder naar problemen gevraagd en geholpen of doorverwezen.
- EcoVrede is ook voor de mensen die er werken: 20 stagaires en 20 vrijwilligers* (van 'doelgroep' tot mensen die het initiatief belangrijk vinden). Iedereen die een bijdrage wil leveren aan duurzaamheid en armoedebestrijding in de breedste zin van het woord kan als vrijwilliger aan de slag.

Van wie is EcoVrede?

- De organisatie wordt volledig gerund door vrijwilligers.
- Partners (SIZA, reclassering, RIBW, Leger des Heils) 'plaatsen' cliënten (30 per jaar*) die ze nergens anders kwijt kunnen, bij Ecovrede. Hetzelfde geldt voor opleidingen met lastiger te plaatsen leerlingen. Het gaat o.a. om mensen met een taakstraf, mensen die moeten (re-)integreren (o.a. statushouders), mensen met een beperking.
- Gemeente geeft al een aantal jaren bescheiden financiële steun (zie Rendement). Het college van Arnhem geeft hierbij aan dat Ecovrede op doelniveau activiteiten verricht die ook het college belangrijk vindt.

RENDEMENT

Opbrengsten

- €15.000 per jaar: o.a. uit subsidie voor vrijwilligerswerk (Eurojobs) en ruim 2/3 uit donaties en vergoedingen.
- EcoVrede begeleidt mensen waarvoor partners geen geld ontvangen of op een wijze die niet voldoet aan formele kwaliteitscriteria. Dit maakt dat EcoVrede hier geen inkomsten van heeft (al zou ze dat deels anders willen).
- Het is een bewuste keuze om geen geld te vragen voor voedsel of producten, omdat deze laagdrempelige ingang een essentieel onderdeel is van EcoVrede. De doelgroep heeft immers weinig tot geen geld.

Kosten

- €15.000 per jaar: materieel, onderhoud, logistieke zaken, administratie, afvalverwerking, gemeentebelastingen.
- Momenteel betaalt EcoVrede niks voor het pand. De gemeente gunt EcoVrede het gebruik van dit pand, met een normwaarde van €55 per m2 per jaar.
- Er zijn geen personeelskosten omdat er alleen gewerkt wordt met vrijwilligers (meer dan 20.000 uur).
- Nu vraag naar 1000m2 ruimte, waarvan ongeveer 500m2 voor spullen opslag. De overige ruimte is voor werkplaatsen, keuken, administratie en gespreksruimten.

Potentiële maatschappelijke opbrengsten

- Vanuit bijzondere bijstand kunnen mensen in aanmerking komen voor vergoeding van basismeubilair. Gemeente Arnhem heeft hiervoor een exclusief contract met 2Switch, maar een dergelijke constructie zou ook voor EcoVrede denkbaar zijn.
- EcoVrede bespaart op (middel)lange termijn maatschappelijke kosten doordat mensen niet verder afzakken in de armoede, maar hiermee worden geen directe (in te boeken) kosten bespaard.
- De vraag is dan ook wat de gemeente over heeft voor een initiatief dat past in een sterke sociale basis.

*Alle kengetallen zijn gebaseerd op schattingen van EcoVrede en/of partners, in een normaal (niet-corona) jaar. We adviseren dat bij het verlenen van (financiële) ondersteuning goede monitoring wordt opgezet om dit te onderzoeken.

2.2.1 LEGITIMITEIT

Welke bijdrage kan EcoVrede leveren aan beleidsdoelstellingen?
In de kern draagt EcoVrede bij aan armoedebestrijding en het verminderen van sociale problematiek door persoonlijke, laagdrempelige en integrale ondersteuning op fysiek/materieel, sociaal en persoonlijk gebied.

- Fysiek/materieel: ondersteuning in primaire levensbehoeften, zoals het verkrijgen van gratis voedsel (voedsel in eigen tuin verbouwen), meubels, kleding, bibliotheek etc. Zo komen mensen binnen.
- Persoonlijk: 'nuldelijns', naast mensen gaan staan die nergens anders passen, weer perspectief verkrijgen, mee naar instanties, soms juridische ondersteuning.
- Sociaal: mensen die in een isolement zitten helpen om weer een plek in de samenleving te geven, contact te krijgen met hun medemens, re-integratie door vrijwilligerswerk, dagbesteding

Daarnaast ontplooien ze activiteiten op het gebied van duurzaamheid, niet specifiek gericht op armoede (Voedselbos, afvalinzameling/recycling en nieuwe economie), mede om bewustwording voor duurzame oplossingen binnen de eigen invloedssfeer te creëren.

Waar kan EcoVrede echt het verschil maken?
EcoVrede is uniek in haar integrale benadering van armoedebestrijding en vermindering sociale problematiek en dit daar waar mogelijk koppelen aan duurzaamheidsoplossingen. Mensen komen laagdrempelig binnen vanwege de gratis materiële ondersteuning, er wordt een gesprek aangeknoopt en mensen kunnen blijven. Partners geven daarnaast aan dat het unieke aan EcoVrede is, dat het zo laagdrempelig is dat iedereen er terecht kan om de allereerste stap te zetten richting participatie – ook wie niet in het reguliere systeem past.

2.2.2 BETROKKENHEID

Voor wie is EcoVrede?

- EcoVrede is niet gebonden aan een wijk, maar werkt stadsbreed. Alle Arnhemmers kunnen er terecht. De doelgroep bestaat grotendeels uit mensen in armoede. Die komen binnen omdat EcoVrede hen fysiek helpt, met onder meer brood en meubels. Van daaruit wordt breder naar problemen gevraagd en geholpen of doorverwezen.
- EcoVrede is ook voor de mensen die er werken: zo'n 20 stagiaires en 20 vrijwilligers (van doelgroep tot mensen die het initiatief belangrijk vinden). Iedereen die een bijdrage wil leveren aan duurzaamheid en armoedebestrijding in de breedste zin van het woord kan als vrijwilliger aan de slag.

Van wie is EcoVrede?

- De organisatie wordt volledig gerund door vrijwilligers. Partners (SIZA, reclassering, RIBW, Leger des Heils) plaatsen cliënten die ze nergens anders kwijt kunnen bij EcoVrede. Hetzelfde geldt voor opleidingen met lastiger te plaatsen leerlingen. Het gaat onder andere om mensen met een taakstraf, mensen die moeten (re)integreren (zoals statushouders), mensen met een beperking. De Gemeente geeft al een aantal jaren bescheiden financiële steun. Het college van Arnhem geeft hierbij aan dat EcoVrede op doelniveau activiteiten verricht die ook het college belangrijk vindt.

2.2.3 RENDEMENT

Opbrengst

- €15.000 per jaar: o.a. uit subsidie voor vrijwilligerswerk[1] en ruim 2/3 uit donaties en vergoedingen.
- EcoVrede begeleidt mensen waarvoor de partners geen geld ontvangen of op een wijze die niet voldoet aan formele kwaliteitscriteria. Dit maakt dat EcoVrede hier geen inkomsten van heeft (al zouden ze dat deels anders willen).
- Het is een bewuste keuze om geen geld te vragen voor voedsel of producten, omdat deze laagdrempelige ingang een essentieel onderdeel is van EcoVrede. De doelgroep heeft immers weinig tot geen geld.

Kosten

- €15.000 per jaar: materieel, onderhoud, logistieke zaken, administratie, afvalverwerking, gemeentebelastingen.
- Momenteel betaalt EcoVrede niks voor het pand. De gemeente gunt EcoVrede het gebruik van dit pand, met een normwaarde van € 55 / m2.
- Er zijn geen personeelskosten omdat er alleen gewerkt wordt met vrijwilligers (meer dan 20.000 uur op jaarbasis).
- Nu vraag naar 1000m2 ruimte, waarvan ongeveer de helft voor presentatie van de spullen en levensmiddelen. De overige ruimte is voor werkplaatsen, keuken, administratie en gespreksruimten.

Potentiële maatschappelijke opbrengsten

- Vanuit bijzondere bijstand kunnen mensen in aanmerking komen voor vergoeding van basismeubilair. Gemeente Arnhem heeft hiervoor een exclusief contract met 2Switch, maar een dergelijke constructie zou ook voor EcoVrede denkbaar zijn.
- EcoVrede bespaart op (middel)lange termijn maatschappelijke kosten doordat mensen niet verder afzakken in de armoede, maar hiermee worden geen directe (in te boeken) kosten bespaard.
- De vraag is dan ook wat de gemeente over heeft voor een initiatief dat past in een sterke sociale basis.

[1] 'Eurojobs'; 2018: € 2.480 - 7 vrijwilligers, 2019: € 2.959 - 8 vrijwilligers, 2020: € 3.481 - 12 vrijwilligers

3. Beeld uit de interviews

Er is een tiental interviews gehouden met vertegenwoordigers van instanties waar EcoVrede mee samenwerkt, partners uit het netwerk en cliënten[2].

Uit de interviews komt een rode draad tevoorschijn waarbij het werk van EcoVrede zeer gewaardeerd wordt. EcoVrede wordt gezien als laagdrempelig en toegankelijk. Iedereen is er welkom, vooral de allerarmsten. Ze benaderen de mens zoals die is. De persoon staat centraal, die wordt gezien en krijgt de ruimte, zonder voorwaarden of formaliteiten. De inzet van EcoVrede is uniek in het bieden van acute en gratis hulp, ondersteuning, of ritme en regelmaat.

EcoVrede is een hulpverlenende instantie zonder professionele status, maar ze helpen mensen wel op weg om de participatieladder 'weer terug te vinden' om er een eerste stap op te kunnen zetten. Soms zijn ze een ook de opstap naar reguliere instanties. Deze zijn blij met de aanvullende bijdrage van EcoVrede, omdat zo ook mensen die anders in het leven staan of niet in een hokje passen, verder komen.

Aangegeven is dat het vooral een plek is waar acute (nood-)hulp wordt verleend, met brood, inventaris of een plek om tijdelijk 'te werken'. Je kunt er direct terecht zonder allerlei voorwaarden en vooraf vastgestelde doelen die bereikt moeten worden.

Er wordt wel aangegeven dat de bijdrage van EcoVrede *aanvullend* is op de professionele instanties, maar er geen vervanging voor is. Het gaat hierbij niet om de kwaliteit van de dienstverlening, maar om de gevraagde formaliteiten en kwalificaties waar EcoVrede niet aan wil en kan voldoen. Dat betekent dat er vanuit de benaderde instanties géén sprake kan zijn van een vergoeding voor diensten van EcoVrede. Vanwege het aanvullende karakter zijn er geen inkomsten of een vergoeding voor de diensten van EcoVrede. Maar het zijn juist de klanten waar reguliere instanties geen raad mee weten die een plek kunnen krijgen bij EcoVrede. Professionalisering zou betekenen dat ze op andere instanties gaan lijken en hun identiteit verliezen.

In de woorden van EcoVrede zelf: *Maatschappelijk initiatief is feitelijk de bezemwagen van de economie. EcoVrede is vaak nog eens ‘de bezemwagen Achter de Bezemwagen’ vanwege alle mensen die tussen de regels vallen.*

EcoVrede geeft hierbij zelf aan dat het zeer nuttig is om iemand uit de armoede te halen. In de voetnoot staat hiervan een kort voorbeeld uit de praktijk geschetst[3].

---

[2] SIZA, Iriszorg, reclassering, Voedselbank, Leger des Heils, Sociale wijkteams, collega in tweedehands spullen, vrijwilliger EcoVrede en 2 cliënten.

[3] Persoon had geen eten, dakloos geweest, net een huis toegewezen gekregen maar nog geen spullen en in afwachting van een toekenning uitkering en een lening voor aanschaf van huisraad. Zodoende bij EcoVrede gekomen. Een noodpakket eten. Een koelkast, een bank, stoelen, een tafel, vaasjes, gordijnen, een tv, een bijzettafeltje, een bed, een matras, vloerkleden en tapijttegels, lampen, een kookstelletje, wat kleine spullen als schilderijtjes. Alles gebracht en naar binnen gebracht en geholpen met inrichten en ophangen. Bijkomende goede doelen: meldt zich als vrijwilliger, geen lening nodig, is enthousiast, komt uit depressie, voelt zich gehoord. Wij krijgen een goed beeld wat er speelt en koppelen dat waar nodig en toegestaan. Helpen de persoon overzicht te krijgen en zaken vlot te trekken of ook uit te leggen en leven op de rails te krijgen. Het geheel ontlast de andere zorgverleners zoals sociale wijkteams.

Maar er worden in vrijwel alle interviews ook zorgen naar voren gebracht over EcoVrede. Onder meer dat EcoVrede het moeilijk vindt om zich te focussen op waar ze echt goed in zijn, waardoor de aanpak chaotisch is. De keuze van EcoVrede om geen inkomsten te willen genereren, maakt dat ze afhankelijk zijn én blijven van derden.

Ook de sociale wijkteams benoemen EcoVrede als mensen met een groot hart, iedereen is welkom, een plek waar 'de persoon' centraal staat. De gratis brood- en spullenvoorziening is populair en verschillende coaches verwijzen hier dan ook naar. Uit de teams komt echter ook een kritisch geluid. Een groot deel van de gesproken coaches (5 van de 6) vindt EcoVrede 'rommelig', stelt dat EcoVrede niet alle geschapen verwachtingen waar kan maken en vindt dat EcoVrede geen bijdrage levert aan de begeleiding naar een stap hoger op de participatieladder. (Waarbij EcoVrede aangeeft dat hun doel ook is om mensen vooral 'een stap' te laten zetten).

De geholpen cliënten zelf ten slotte geven aan dat ze zich bij EcoVrede welkom voelden, zichzelf konden zijn. ‘Een thuis op basis waarvan ik weer kon opkrabbelen’ of een plek ‘om weer structuur aan mijn leven te geven’. Ook zij gunnen EcoVrede ondersteuning op bepaalde gebieden (bijv. de website), maar zijn in de kern positief over wat EcoVrede voor hen heeft betekend.

Voor enkele fragmenten uit de verslagen van de interviews wordt verwezen naar de bijlagen.

4. Wat is EcoVrede 'waard'?

4.1 Vertaling in een bijdrage

Uit voorgaande hoofdstukken blijkt zonder meer dat EcoVrede maatschappelijke waarde heeft, en dat er door de inzet van Ecovrede ook maatschappelijke kosten worden bespaard. Is er een objectief bedrag te noemen voor deze besparing?

In de waardendriehoek wordt geconcludeerd dat EcoVrede op (middel)lange termijn maatschappelijke kosten bespaart, doordat mensen niet verder afzakken in de armoede. Maar hiermee worden geen directe (in te boeken) kosten bespaard. Bovendien zijn kosten die bespaard worden door preventie moeilijk te becijferen. De vraag is dan ook wat de gemeente over heeft voor een initiatief dat past in een sterke sociale basis. Dat is meer een keuze dan een objectief te bepalen gegeven.

Omdat EcoVrede voor hun verschillende activiteiten geen aantallen 'geholpen klanten' bijhoudt is niet vast te stellen hoeveel unieke klanten er zijn. Op basis van ervaringen houden we aan dat EcoVrede gemiddeld 200 mensen in de week helpt (met brood, groente- en fruit en voedselnoodpakket, juridisch en gezondheidsadvies, meubilair en dagbesteding). Sommigen daarvan komen eenmalig, sommigen zijn structureel ‘klant’ van EcoVrede. Daarnaast kan uitgegaan worden van 20 tot 30 mensen in een normaal jaar die via partners aan een traject geholpen worden. Dit is ooit meer geweest en zou ook weer kunnen groeien, volgens EcoVrede.

De indieners van de motie 'vind een permanente locatie voor EcoVrede' in de Arnhemse gemeenteraad van 8 juli 2020 stellen een financiële vertaling voor, door bedragen te koppelen aan onder meer jeugdreclasseringstrajecten en begeleiding van participatieplaatsen[4]. Dat trajecten bij EcoVrede deze professionele 'labels' daadwerkelijk hebben wordt echter niet bevestigd, evenmin als de genoemde aantallen en vergoedingen. Organisaties die cliënten bij EcoVrede ‘plaatsen’ geven juist aan dat dit mensen zijn waar geen formele vergoeding tegenover (kan) staan bij een informele organisatie als EcoVrede. De kracht van EcoVrede is ook juist dat ze mensen helpen die tussen wal en schip van professionele trajecten invallen. De vraag is ook of dat wel nodig is om tot de conclusie te komen dat het een verlies voor de stad zou zijn om EcoVrede te laten vallen'.

Het moet overigens benadrukt worden dat de hulpvraag van EcoVrede aan de gemeente ook om meer praktische zaken gaat, zoals het krijgen van een afvalpas. Er lijkt hier echter een juridische beperking op te liggen omdat het afval van Ecovrede als bedrijfsafval wordt bestempeld. De gemeente heeft wel een wettelijke zorgplicht voor inzameling en verwerking van huishoudelijk afval, maar niet voor bedrijfsafval. Daardoor vallen maatschappelijke organisaties tussen wal en schip. De gemeente onderzoekt mogelijkheden om maatschappelijke organisaties bij het aanbieden en verwerken van afval te faciliteren. Dit vraagstuk wordt separaat beantwoord[5].

[4] Verworpen motie 20M135 8 juli 2020

[5] Wethouder Bouwkamp zegt bij motie 20M264 "Diftar PLUS, voorstel 5: meer pasjes levert meer op" toe om aan de slag te gaan met het inventariseren wat mogelijk is binnen het reinigingsrecht.

4.2 Subsidies gemeente Arnhem

Bieden bestaande subsidieregelingen binnen de gemeente houvast om op basis daarvan de hoogte van een bijdrage vast te stellen? De gemeente Arnhem heeft in 2020 ruim 650 subsidies verstrekt. Het gaat om subsidies aan organisaties die activiteiten en werkzaamheden uitvoeren op het gebied van bijvoorbeeld sport, kunst & cultuur, amateurkunst, evenementen, klimaatadaptatie e.d. maar ook voor subsidies van wijkinitiatieven en andere aan de wijk gerelateerde activiteiten. Er lijken geen gemeentebrede subsidieregelingen te zijn waar EcoVrede zonder meer gebruik van kan maken, anders dan die voor vrijwilligers waar al uit geput wordt[6].

Voor al deze subsidies zijn verschillende regelingen met randvoorwaarden en criteria van toepassing. Voor een deel van de subsidies in de wijken moeten de criteria op basis waarvan (de hoogte van) het subsidiebedrag wordt vastgesteld nog verder worden doorontwikkeld. Hierbij gaat het om criteria als bereik, draagvlak, en incidenteel/structureel die bepalen of en hoeveel de aanvrager ontvangt.

Er is een aantal organisaties, zoals Rijnstad en RIBW die subsidies ontvangen voor activiteiten die voor een (klein) deel inhoudelijk wel te vergelijken zijn met dat wat Ecovrede doet maar strikt formeel er toch anders uitzien. De subsidie voor deze activiteiten maken bovendien onderdeel uit van een groot pakket van activiteiten waarin niet elke activiteit separaat inzichtelijk is gemaakt. Dit zorgt ervoor dat een goede vergelijking (in kosten) met de werkzaamheden van Ecovrede niet te maken is.

Tevens zijn in sommige subsidies aan organisaties ook de kosten van huur die aan de gemeentelijke panden moet worden betaald, meegenomen in het subsidiebedrag. Dat kan zorgen voor een ophogend effect omdat de gemeente uitgaat van een kostprijs dekkende huur die hoger kan uitvallen dan in de markt gehanteerde tarieven.

Hoewel daarvoor niet primair bedoeld, zijn er wel subsidies op wijkniveau verstrekt aan organisaties die wijkoverstijgend zijn en in sommige gevallen zelfs een stedelijk bereik hebben. De Teams Leefomgeving hebben door middel van gerichte subsidies in hun eigen wijk de lokaal verankerde partijen kansen geboden om zich verder te ontwikkelen tot partijen die een aantoonbare meerwaarde hebben voor de bewoners in de wijk en voor de ontwikkeling van de wijken zelf. Het initiatief loopt dan via Team Leefomgeving, maar de subsidie is dan voor meer dan alleen de wijk en in sommige gevallen zelfs voor de hele stad. Ecovrede zou via deze weg eventueel ook een aanvraag kunnen doen.

EcoVrede deelt huisraad uit aan mensen die dat nodig hebben (waarmee de goederen ook een rol hebben in dagbesteding en leertrajecten). Mogelijk bespaart dat op de bijzondere bijstand. Uitgangspunt bij de gemeente Arnhem is echter dat mensen in de bijstand zelf geld reserveren voor duurzame gebruiksgoederen. Voordat er geld c.q. goederen door de gemeente worden verstrekt worden mensen verwezen naar andere mogelijkheden (zoals website 'gratis spullen af te halen' e.d.) om aan goederen te komen. Dit is beschreven in een handboek. In dit handboek wordt overigens Ecovrede niet genoemd. Uitgangspunt is dus eerste zelf proberen te regelen en als dat echt niet lukt, kun je naar de gemeente. En dan

[6] Volgens EcoVrede heeft voormalig wethouder Ine van Burgstede hierover in een raadsvergadering gezegd: “We zijn jullie als categorie vergeten.” We hebben de Raadsnotulen hier niet op nageslagen.

zijn er strikte formele richtlijnen (met toetsingen en toeslagen) wanneer iemand wel of niet in aanmerking komt voor welk bedrag om gebruiksgoederen te kopen. Vaak krijgen ze dan geld om de gebruiksgoederen te kopen. Daar waar mensen "niet met geld om kunnen gaan" kunnen deze goederen ook in natura worden verstrekt. Daarvoor zijn er afspraken gemaakt met 2Switch waar gebruiksgoederen kunnen worden uitgezocht en de gemeente vervolgens de rekening betaald. Overwogen kan worden ook een dergelijke afspraak ook met EcoVrede te maken.

4.3 Vergelijking met andere initiatieven

Door de sterk uiteenlopende activiteiten van Ecovrede is er geen organisatie waar Ecovrede mee te vergelijken is. Zeker niet als het gaat om een organisatie die een subsidie van de gemeente Arnhem ontvangt. Een deel van de activiteiten die Ecovrede uitvoert wordt ook wel door andere organisaties uitgevoerd (denk bijvoorbeeld aan het diaconale werk) maar zijn niet zodanig objectief met elkaar te vergelijken om hiervoor een subsidiebedrag vast te stellen. Een ander deel is weer geheel uniek, zoals het gratis verstrekken van huisraad.

Vergelijkingen op basis van aantallen gaat ook al snel mank. Bij de 1200 gezinnen per week, die de voedselbank Arnhem extra steun geeft met een voedselpakket, met flink minder gebruik van ruimte, en waar slechts een zeer beperkte bijdrage van de gemeente tegenover staat, valt EcoVrede in het niet. Maar er gaan ook subsidies van duizenden euro's naar activiteiten met een aanzienlijk kleiner bereik dan dat EcoVrede heeft. Verstandig is dan ook om de vraag om te draaien: ga uit van wat EcoVrede *nodig* heeft om voor de stad behouden te blijven en toets of dat redelijk is. Dit is ook beter in lijn met de werkwijze van EcoVrede: denk niet vanuit de hokjes waar ze in zouden kunnen passen, maar kijk naar wie ze zijn en wat ze nodig hebben.

4.4 Kosten voor huisvesting

Uit de waardendriehoek blijkt dat inkomsten en uitgaven van EcoVrede met elkaar in evenwicht zijn, zolang de kosten voor huisvesting daar niet in meegenomen worden. Een (extra) bijdrage is dus volledig gericht op huisvesting. Hier ontstaat het belangrijkste knelpunt in de casus: door EcoVrede wordt een bijzonder groot oppervlak gevraagd van 1000m^2 (zie ook hoofdstuk 6). Dat is vanuit de kernactiviteiten van EcoVrede wel te verklaren, maar desalniettemin uitzonderlijk veel en onvergelijkbaar met enig ander maatschappelijk initiatief. En wellicht ten overvloede, het gaat hier om structurele kosten. Een incidentele bijdrage volstaat dus niet. Er is op dit moment geen ander maatschappelijk initiatief in Arnhem dat structureel kan rekenen op structurele (vergoeding van) huisvesting (met uitzondering van organisaties waar de kostprijsdekkende huur wordt vergoed). Bovendien is het een fors bedrag.

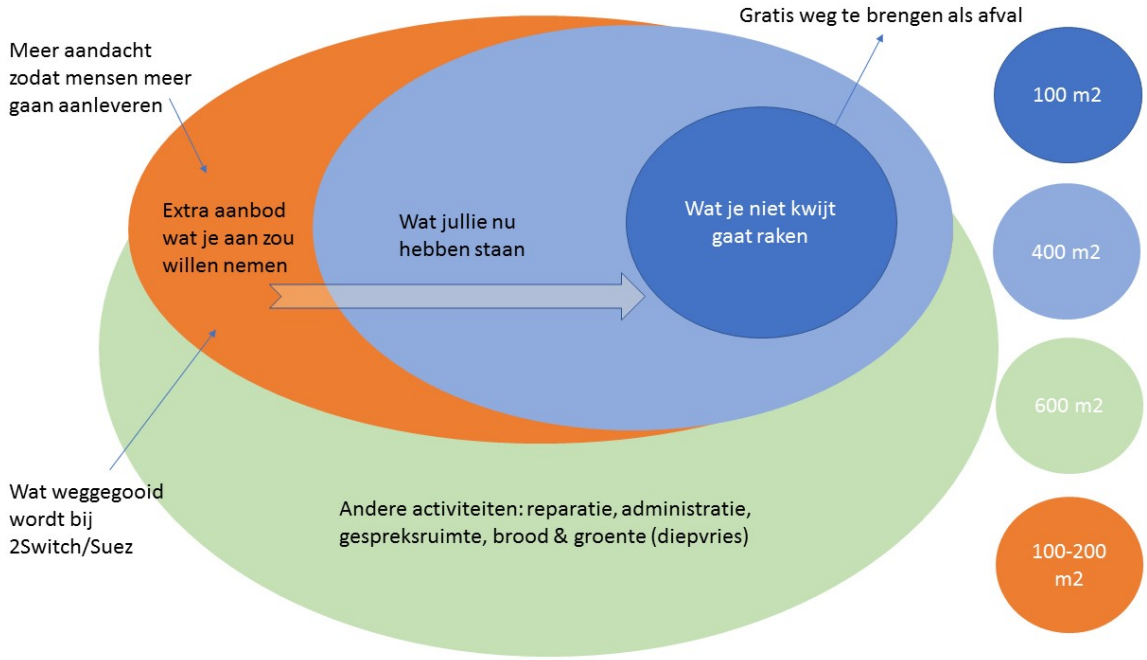
Uitgaande van een kostprijs dekkende huur vertegenwoordigt dit een bedrag van minimaal €30.000 (NB: *ook* als het een pand in gemeentelijk eigendom zou zijn, als een dergelijk pand al beschikbaar zou zijn[7]). Een representatieve markthuurprijs ligt rond €70 per m^2 BVO (opgave Jacco Vogelaar BMV), de kostprijsdekkende huur van het huidige pand aan de

[7] Zie raadsbrief afdoening Motie 19M140 'Gemeentelijk vastgoed voor maatschappelijke doeleinden': Kostprijs dekkende huur kan worden opgebracht door de initiatiefnemers en/of met subsidies vanuit andere beleidsvelden.

Middachtensingel zou bij benadering €55 per m^2 zijn. Dit is exclusief gebruikers- en servicekosten zoals energie en water, beheer, binnen onderhoud, belastingen en heffingen. Dat neemt natuurlijk niet weg dat dit normkosten zijn en zich in de markt een buitenkans kan voordoen[8]. Er zijn volgens EcoVrede panden beschikbaar vanaf €40 per m^2.

Voor een duurzaam toekomstmodel voor EcoVrede is het hoe dan ook raadzaam de ruimtevraag te beperken. Besproken is een tussenoplossing voor de ruimtevraag: Naast 300-400m^2 als ruimte voor de presentatie van spullen en 100 m^2 voor levensmiddelen zoals brood, groente, fruit, kan de rest (werkplaatsen, administratie, gespreksruimtes) flexibel worden ingevuld. Het flexibele deel zou op verschillende locaties kunnen, bijvoorbeeld ondergebracht bij en in samenwerking met andere instanties (MFC, sociaal wijkteam, etc.). Een efficiënter gebruik van ruimte door het combineren van huisvesting met voedsel-, kleding-, en speelgoedbank is een mogelijkheid. Ook kan EcoVrede zelf door een meer gestructureerd gebruik van ruimte vierkante meters besparen.

De huidige situatie van EcoVrede laat overigens zien dat dit lastig is: naast de nieuwe tijdelijke huisvesting aan de Middachtensingel is óók de oude locatie aan de Industrieweg nog steeds niet verlaten. In de figuur hieronder is het ruimtegebruik/de ruimtevraag van EcoVrede schematisch vormgegeven, met toelichting van EcoVrede.

Figuur 1 Ruimtevraagstuk EcoVrede

Toelichting EcoVrede: EcoVrede vervult een functie in stimuleren van hergebruik en het verminderen van afvalstromen. Bij een goede afvoermogelijkheid van afval, en een verzamelpunt voor nog goede gebruiksgoederen af te geven op vrijwillige basis op een of de beide depots (Zuid en Noord) is er meer doorstroom voor EcoVrede en meer effectief voorraadbeheer mogelijk. Daarbij wordt er bespaard op volume aan afval en recycling en bewustzijn over die zaken bevorderd. De tekening geeft hiervan een visueel beeld.

[8] EcoVrede geeft aan graag gebouwbeheer te willen vervullen. Voor de gemeente is dit echter geen optie; zij hebben in algemene zin slechte ervaringen met niet-professionele leegstandsbeheerders. En zij geven aan dat dit geen (ook niet financiële) voordelen oplevert.

5. Verbeterpunten

Uit de sessies die hebben geleid tot de waardendriehoek, uit de interviews, overige gevoerde gesprekken om informatie boven tafel te krijgen, en uit de vergelijking met andere initiatieven, zijn waardevolle leerpunten voor gemeente en Ecovrede naar voren gekomen.

5.1 Verbeterpunten voor de gemeente

- Ruimte nemen om waardering voor een initiatief uit te spreken, ook als regels of andere bezwaren in de weg zitten.
- Een vast aanspreekpunt en (intern) verbinder benoemen voor stadsbrede maatschappelijke initiatieven (voor wijkinitiatieven is dit beter geregeld).
- Bij inzet van gemeentelijke instrumenten (zoals huisvesting, afval en heffingen) rekening houden met de flexibele inzet daarvan voor maatschappelijke initiateven en de mogelijke financiële gevolgen daarvan in de begroting.
- In het verlengde hiervan: reken voor gemeentelijk vastgoed een vaste lage huur voor maatschappelijke initiatieven, en zorg voor structurele dekking van het tekort op de kostprijs.
- Zorg dat initiatieven met een brede, algemene maatschappelijke waarde niet buiten de boot vallen door te specifieke doelen op te nemen in de voorwaarden.
- Zorg voor een makelaars punt voor de koppeling van vraag en aanbod van maatschappelijk vastgoed. Liefst onafhankelijk van de gemeente, maar wel met inbreng van gemeentelijk vastgoed in een 'ruimtebank'.

5.2 Verbeterpunten voor Ecovrede

- EcoVrede werkt breed, op allerlei facetten. Dat is haar kracht en haar zwakte. Het kan helpen, zowel op het gebied van benodigde ruimte en tijd, alsook op het gebied van toegevoegde waarde, om meer focus aan te brengen in activiteiten en werkzaamheden. EcoVrede wil nu helpen bij alles, maar is simpelweg niet de beste aanbieder op elk gebied. De unieke toegevoegde waarde is de laagdrempelige, integrale benadering van armoedebestrijding en vermindering van sociale problematiek. Daar zou de focus op moeten liggen.
- Zorg voor eigen inkomsten, ook al is het ideaal zoveel mogelijk zonder geld te doen.
- Meer structuur en organisatie is gewenst, zonder echt professioneel te worden (want dat zou ten koste gaan van de kracht van EcoVrede). Verbeteringen worden door partners gevraagd op het gebied van huisvesting, vervoersveiligheid, techniek en administratie.
- EcoVrede ziet waarde in spullen die anderen niet zien, maar mede daardoor stapelen de spullen zich op. Dat EcoVrede nog waarde ziet in veel spullen, wil niet zeggen dat de maatschappij moet opdraaien voor de kosten van opslag daarvoor. Wat na bepaalde tijd (bijv. 3 maanden) niet is opgehaald, moet weggegooid worden.
- Zorg voor een bedrijfsvoering waar minder ruimte voor nodig is. Als de ambities niet in de beschikbare ruimte passen, pas de ambities dan aan op de ruimte. Dit wordt vergemakkelijkt voor EcoVrede als er een goede afvalregeling voor hen is getroffen (zie aanbevelingen).
- Probeer niet te verharden in de relatie met gemeente. Als de top van de escalatieladder bereikt is, wordt een goed gesprek lastig. Bovendien schrikt het potentiële verhuurders af.
- Ga relaties aan met behoud van eigenheid, maar gericht op samenwerking.

6. Conclusie en aanbevelingen

Wethouder Louwers heeft in de raadsvergadering van 9 juli 2020 toegezegd een onafhankelijk onderzoek te laten doen om de maatschappelijke meerwaarde van de Stichting EcoVrede te toetsen, alsmede de mate waarin de Stichting in een behoefte voorziet, welke huisvestingsbehoefte daarbij hoort en of EcoVrede voor een bijdrage van de gemeente in aanmerking zou moeten komen.

Uit voorgaande hoofdstukken blijkt zonder meer dat EcoVrede maatschappelijke waarde heeft, en dat er door de inzet van Ecovrede ook maatschappelijke kosten worden bespaard.

EcoVrede bespaart op (middel)lange termijn maatschappelijke kosten, doordat mensen niet verder afzakken in de armoede. Maar hiermee worden geen directe (in te boeken) kosten bespaard. Bovendien zijn kosten die bespaard worden door preventie moeilijk te becijferen.

Door de sterk uiteenlopende activiteiten van Ecovrede is er geen organisatie waar Ecovrede mee te vergelijken is, zeker niet als het gaat om een organisatie die een subsidie van de gemeente Arnhem ontvangt. Een deel van de activiteiten die Ecovrede uitvoert wordt ook wel door andere organisaties uitgevoerd. Een ander deel is weer geheel uniek, zoals het gratis verstrekken van huisraad. Vergelijkingen op basis van aantallen gaat ook al snel mank.

Er lijken geen gemeente brede subsidieregelingen te zijn waar EcoVrede zonder meer gebruik van kan maken, anders dan die voor vrijwilligers waar al uit geput wordt.

De vraag is dan ook wat de gemeente over heeft voor een initiatief dat past in een sterke sociale basis. Dat is meer een keuze dan een objectief te bepalen gegeven. Meest praktisch is dan ook om uit te gaan van wat EcoVrede *nodig* heeft om voor de stad behouden te blijven, en te toetsen of dat een redelijke bijdrage is.

Uit de waardendriehoek blijkt dat inkomsten en uitgaven van EcoVrede met elkaar in evenwicht zijn, uitgezonderd de kosten voor huisvesting. De gevraagde oppervlakte is groot, namelijk 1000m^2. Dat is vanuit de kernactiviteiten van EcoVrede wel te verklaren, maar onvergelijkbaar met enig ander maatschappelijk initiatief.

Uitgaande van een kostprijs dekkende huur vertegenwoordigt de ruimtevraag van EcoVrede een bedrag van minimaal €30.000 per jaar, exclusief gebruikers-/servicekosten zoals energie en water, beheer, binnen onderhoud, belastingen en heffingen. Uiteraard geheel afhankelijk van of en zo ja welk pand er gevonden wordt en of de oplossing tijdelijk of permanent is. Er moet op gewezen worden dat er op dit moment geen ander maatschappelijk initiatief in Arnhem dat structureel kan rekenen op structurele (vergoeding van) huisvesting (zoals boven al aangegeven wel indirect via de subsidies aan diverse organisaties). Een hier aan gekoppelde bijdrage zou bovendien relatief hoog zijn.

De aanbeveling aan de gemeente is op grond van bovenstaande als volgt:

- EcoVrede heeft maatschappelijke waarde en door de inzet van Ecovrede worden maatschappelijke kosten bespaard. Het behoud van EcoVrede voor de stad is dan ook uitgangspunt.
- Wat dit de gemeente 'waard' mag zijn is niet te becijferen. Dus ga uit van wat EcoVrede (structureel) *nodig* heeft om voor de stad behouden te blijven.

- Zorg dat EcoVrede gratis haar overtollige spullen weg kan brengen (grondstoffen en restafval, voor zover de spullen geen herbestemming kunnen krijgen). Dat geeft de mogelijkheid de hoeveelheid spullen te beperken tot een kwalitatief minimum, waardoor toch aan de behoefte kan worden voldaan van de mensen die een beroep op Ecovrede. Daardoor kan de beschikbare ruimte beter gebruikt worden. Dat betekent in ieder geval een afvalpas. EcoVrede vraagt daarnaast om een plek op het depot (Suez afvalbrengstation), zodat ze haar werk in verwerking en hergebruik kan doen.
- Een gemeentelijke structurele subsidie voor een ruimtevraag van 1000m^2 is mogelijk financieel moeilijk haalbaar. Hoewel de maatschappelijke waarde van EcoVrede in de waardendriehoek is verhelderd, zou de omvang van het bedrag dat daar jaarlijks mee gemoeid is (uitgaande van een marktconform normbedrag voor dergelijk grote ruimte) niet in verhouding staan tot de gemeentelijke bijdrage aan andere maatschappelijke initiatieven. De in deze rapportage uitgewerkte pragmatische oplossing van een vaste uitvalsbasis van ca. 500m^2 voor verzamelen en uitgifte van goederen, gecombineerd met flexibele ruimten in de wijken voor de overige functies, lijkt daarentegen wel een proportionele vertaling van de waarde. De met de waardendriehoek te legitimeren financiële ondersteuning vanuit de gemeente (de meerwaarde van EcoVrede voor de sociale basis in Arnhem is evident) zou de vaste uitvalsbasis structureel mogelijk maken.[9]
- Met ondersteuning van de gemeente zoekt EcoVrede naar een pand voor de vaste uitvalsbasis, dat geschikt is om in ieder geval de belangrijkste unieke bijdrage (laagdrempelig brood en spullen uitgeven) te kunnen vervullen. Voor een eventuele grotere omvang dan ca. 500m2 zou EcoVrede kunnen nadenken over hoe additionele middelen (niet door de gemeente gefinancierd) zouden kunnen worden gegenereerd.
- Voor de overige benodigde flexibele ruimte kan EcoVrede, evt. ondersteund door de gemeente, het gesprek aangaan met andere organisaties of zij hierin kunnen samenwerken.
- Zowel de gemeente als ook EcoVrede nemen de ingebrachte kritiekpunten serieus, met concrete actiepunten. Voor het realiseren van verbeteringen m.b.t. professionalisering en management van de goederenstroom en het genereren van eigen inkomsten, kan EcoVrede waar wenselijk ondersteuning krijgen van de gemeente.
- De gemeente helpt bij het monitoren van aantallen: hoeveel (unieke) inwoners helpt EcoVrede, waar ligt hun kracht en waar kunnen zij beter doorverwijzen?
- Zorg dat EcoVrede ondertussen niet op straat komt te staan.

[9] EcoVrede geeft hierbij aan: Bij een pand is een buitenruimte voor EcoVrede vanwege afvalstromen-scheiding, verschillende transportmiddelen die plek nodig hebben en aan- en afvoer van spullen belangrijk. Bij de huidige locatie Middachtensingel is daarvoor het redelijk omsloten schoolplein geschikt en bij andere locaties moet dat worden meegenomen.

Bijlage 1: Fragmenten uit de interviews

F.L. (Siza)
EcoVrede werkt nog altijd vanuit de basisgedachte van de WMO, waarbij vooral maatschappelijke initiatieven, vrijwilligers en mantelzorgers mensen helpen. Die mooie gedachte is in de praktijk niet oneindig gebleken, maar EcoVrede houdt vol. Het vraagt ook dat je passend moet communiceren met mensen die anders in het leven staan en dat doen ze. Dit maakt EcoVrede uniek. Ze voegen toe aan wat reguliere instanties doen zoals de Voedselbank (EcoVrede helpt ook mensen die net boven de norm komen, maar wel hulp nodig hebben) en 2Switch. In tegenstelling tot 2Switch zijn de spullen bij Ecovrede gratis.

Voor mensen die zelfstandig gaan wonen en geen huisraad hebben of geld daarvoor. Dan help ik ze via EcoVrede aan de meest basale spullen, twee weken geleden nog.
Andere vorm is dat cliënten vrijwillig aan het werk gaan bij EV, soms als tegenprestatie voor spullen ('voor wat hoort wat' principe). Vooral passend voor mensen die zich niet in het reguliere systeem thuis voelen, of het minder nauw nemen met afspraken (als je op afgesproken dag niet kan en afbelt, vragen ze bij EV: wanneer kan je wel?)

Lotte van den Berg (Reclassering)
EcoVrede is uniek in de totaalbenadering van de mens. Ze pellen af tot de kern van de persoon - wie is deze mens en wat heeft hij nodig? Vergelijkbare instanties kiezen eerder voor de doorloopsnelheid van een werkstraf, waardoor er meerdere mensen tegelijkertijd geplaatst kunnen worden. Bij EcoVrede gaat het niet om kwantiteit, maar willen ze meer doen voor de individuele persoon, een soort holistische benadering.

Maar stuur EcoVrede geen mensen die veel begeleiding nodig hebben, die tijd hebben ze niet. Ze kunnen het waarschijnlijk wel, maar ze kiezen er niet voor. Mensen met werkstraf zijn hier wel heel veilig: wie ben je en hoe kunnen we je helpen (= uniek). Geld is niet aan de orde want met werkstraffen zijn geen geldstromen gemoeid. Lotte benoemt dat EcoVrede meer focus zou mogen hebben, en hun website is een rommeltje.

Joop Toeter (coördinator Voedselbankwinkel en secretaris Leger des Heils)
EcoVrede wordt regelmatig (en eigenlijk alleen) ingezet voor gezinnen die geen of onvoldoende inventaris hebben. Voor de doelgroep die helemaal niets heeft. De meerwaarde zit in het gratis verstrekken, wat bij andere instanties niet altijd het geval is. Dat is bijvoorbeeld ook zo bij de broodbank, waar ook geen voorwaarden worden gesteld wat wel het geval is bij de voedselbank: formulieren en toetsen waaraan voldaan moet worden via de sociale wijkteams.

Hoewel Joop vindt dat EcoVrede veel goed doet vindt hij dat het onvoldoende gestructureerd is en er meer focus zou mogen zijn. Hij is kritisch over de hoeveelheid inventaris dat is opgeslagen. Dat zou volgens Joop veel beter en overzichtelijker kunnen. Er zou kritischer gekeken moeten worden wat nog van waarde is en er zou ook een grotere doorstroom moeten plaatsvinden (veel is zo oud dat niemand dat toch wil hebben). Nu is de helft niet zichtbaar en kan zo niet worden uitgegeven.

M.K. (Iriszorg)
Ik beveel EcoVrede van harte aan, ze doen iets unieks. In het westen van het land zou zoiets niet kunnen bestaan. Het is voor de allerarmsten, ook vluchtelingen en asielzoekers. Ik vond dit zo geweldig dat ik dit voor cliënten van Iriszorg ben gaan doen. Tientallen mensen zijn zo geholpen, soms ook vrienden, of bekenden. Enkele cliënten uit Zevenaar hebben ook bij EV geholpen als vrijwilliger, dit was hun dagbesteding. Ze gingen dan op de fiets naar Arnhem om bij EV spullen te sjouwen en te helpen. Enkelen bleven er hangen als vrijwilliger
Soms hebben ze bij EcoVrede zulke mooie spullen dat ze best een klein bedrag mogen vragen, dat advies heb ik ze ook gegeven. Dan hebben ze inkomsten. Nu vragen ze niets, alleen soms een vrijwillige bijdrage of tegenprestatie in natura. Een betere inrichting met alle spullen zou wel helpen, dan raak je eerder spullen kwijt omdat mensen beter zien wat er staat.

Henk Loef (re-integratiecoach bij Leger des Heils)
Kenmerkende van EcoVrede is dat 'de persoon' centraal staat (onvoorwaardelijk wie je als persoon bent) en dat het zeer laagdrempelig is om binnen te komen. Het is geen formele instantie maar kan mensen wel op weg helpen om weer een volgende stap te zetten op de participatieladder. Ze kunnen de eerste opvang zijn om weer 'gezien te worden'. Dit alles zonder allerlei formaliteiten en betalingsregelingen.

EcoVrede levert geen producten waar een vergoeding tegenover kan staan. Dat zou wel kunnen maar dan moeten er aan allerlei kwaliteitscriteria voldaan worden en moet er gewerkt worden met professionals. Dat gaat in deze 'structuur' zeker niet lukken. Misschien is juist dit feit ook hun charme. Je kunt er acuut terecht, laagdrempelig zonder voorwaarden en de persoon (en niet het 'plan met doelen') staat centraal. Een soort noodopvang als opstap naar de instanties die zorgen dat deze mensen een stap kunnen doen op de participatieladder.

Sociale wijkteams (op basis van een uitvraag bij diverse coaches)
Ervaringen met EcoVrede hebben volgens de coaches van de sociale wijkteams vooral betrekking op het verleden. De coaches die EcoVrede kennen zetten vooral in op de producten van EcoVrede als het gaat om gratis broodverstrekking en inventaris. Zij zetten de cliënten op het spoor naar EcoVrede.

Volgens de sociale wijkteams levert Ecovrede geen bijdrage aan de begeleiding naar een stap hoger op de participatie ladder. Ecovrede is geen officiële partner (die aan een aanbesteding heeft meegedaan) waar naar doorverwezen zal worden. Dus geen instantie waar de sociale wijkteams mee samenwerken maar in sommige (individuele) gevallen dus wel een instantie waar naar doorverwezen wordt voor gratis brooduitgifte en gratis inventaris.

Algemene opmerkingen over Ecovrede vanuit de wijkteams: mensen met een groot hart, iedereen is welkom en ze hebben van alles, een plek waar 'de persoon' centraal staat, maar rommelige organisatie met weinig structuur (geen overzicht), ze wekken verwachtingen die ze niet waar kunnen maken

Jan Reijnen (collega in tweedehands spullen)
Jan heeft een zaak in tweedehands computers aan de Hommelseweg. Door deze handel zit hij in hetzelfde netwerk als onder meer EcoVrede m.b.t. het hergebruik van spullen. In dit netwerk wordt gebruik gemaakt van elkaars expertise en soms de spullen die binnen komen.

Klanten overlappen deels. Klanten zijn mensen met weinig geld, en doorgaans Arnhemmers die niet het allerbest voor zichzelf kunnen opkomen. EcoVrede helpt individuen die 'het water aan de lippen staat'. Wat uniek is aan EcoVrede is dat ze alles doen zonder bezoldiging, zonder subsidies. Jan vraag zich ook af of het wel verstandig is van EcoVrede om helemaal niks aan inkomsten te willen genereren.

Kees van der Hurk (vrijwilliger)
Kees heeft gezien dat veel mensen geholpen worden door EcoVrede. Er komen veel mensen binnen. Wat bijzonder is voor EcoVrede is dat het vooral gaat om mensen die om wat voor reden dan ook niet in staat zijn om voor zichzelf op te komen en mede daardoor de drempel niet over komen naar officiële instanties. De drempel bij EcoVrede is laag. Iedereen wordt warm ontvangen, op basis van direct intermenselijk contact. Alles gaat in goed overleg met de mensen.

Het ophalen en uitdelen van spullen is een belangrijke drijvende activiteit voor EcoVrede. Tegelijkertijd levert dat ook organisatorische vraagstukken op. Opslag en distributie van spullen vergt best wel wat logistiek. Het bij elkaar brengen van vraag en aanbod is nu te veel een kwestie van toeval. De huidige huisvesting is volstrekt ontoereikend en het transport voldoet eigenlijk niet aan de minimum eisen van veiligheid.

Kees zou hopen dat er meer hulp komt van mensen die EcoVrede bij de ingewikkelder vraagstukken als logistiek en organisatie kunnen ondersteunen. En voor Nellie en Syne zou het goed zijn als ze zich wat mee beperken tot een paar hoofdzaken, ze zijn nu wel erg breed bezig. Minder doen, en meer geconcentreerd.

Kees vindt het jammer dat het werk van Nellie en Syne niet op waarde geschat lijkt te worden door de overheid. Hij heeft de indruk dat daardoor een verharding optreedt in de verhoudingen tussen overheid en EcoVrede. Dat is een gemiste kans.

Client 1
Client kwam bij EcoVrede terecht via Pro Persona in Oosterbeek. Hij werd er warm onthaald. Gelijk welkom, geen vragen. Bij EcoVrede mocht hij zichzelf zijn met zijn problemen, kreeg ruimte. Hij kwam er een paar jaar lang elke dag, die vastigheid en regelmaat was erg belangrijk voor hem. EcoVrede werd een thuis op basis waarvan hij weer kon opkrabbelen. Bij EcoVrede komt publiek van allerlei pluimage. Voor iedereen staat de deur open. Dagelijks komen er vele mensen voor allerlei dingen: brood, spullen, opvang. Cliënt bewondert de enorme inzet en doorzettingsvermogen van Nellie en Syne. Voor zover hij kan overzien is EcoVrede vrij uniek.
Hij zou het EcoVrede gunnen dat ze betere hulp krijgen op het gebied van bijvoorbeeld de website. De website zou een grote rol kunnen spelen in het bij elkaar brengen van vraag en aanbod (ook letterlijk voor de spullen). Een heldere en aantrekkelijke ‘Front Store’ van waaruit belangstellenden verder kunnen klikken. Nu is de website een wat ondoorgrondelijk samenstel van allerlei losse en verouderde onderdelen waarin je snel de weg kwijt raakt.

Client 2
Via politie en Herzorg heeft cliënt zijn taakstraf kunnen uitvoeren bij EcoVrede. Hij voelde zich gelijk welkom en is uiteindelijk ongeveer acht jaar actief gebleven als vrijwilliger. Voor hem was het een manier om een gereguleerde dagbesteding te hebben om zo weer

structuur aan het leven te geven. Bij EcoVrede komen per dag zeker 10 mensen aanlopen voor een vorm van hulp, eten kleding of spullen. Naar geld wordt nooit gevraagd, alles is gratis. Cliënt heeft ook bij 2Switch gewerkt en ergerde zich er daar aan dat mensen spullen voor niks komen brengen, terwijl er daarna hoge prijzen voor gevraagd worden. Een fiets bijvoorbeeld, die gratis afgegeven wordt maar voor over de 100 euro weggaat. Mensen die echt zonder geld zitten zijn daar dus niet mee geholpen.

Bijlage 2

EcoVrede noemt voor zichzelf de volgende verbeterpunten, in aanvulling op par. 6.2:

- PR verder verbeteren - meer laten zien wat wij doen met minder tekst
- Website en informatie overzichtelijker maken - meer met filmpjes werken
- Beelddenkers meer tegemoetkomen
- Interviews meer gebruiken voor ons verhaal
- Spullen beter presenteren, kritisch blijven innemen, uitgifte verder verbeteren
- Meer benadrukken dat wij werken voor de samenleving
- Integrale visie meer onder de aandacht brengen
- Bijdrage en wederdienst vraag verbeteren
- Het werven van sponsors verbeteren

In aanvulling op de verbeterpunten voor de gemeente in paragraaf 6.1 noemt EcoVrede:

- Maatwerkvoorziening via Sociale Zaken - individuele begeleiding (in verband met meerwaardebepaling)
- Doorverwijzing van Scalabor
- Verwijzing - ingang bij activerend werk
- Twee vaste contactpersonen binnen de gemeente Arnhem
- Elk half jaar gesprek in de vorm van een vaste agenda
- Beheerfunctie - onroerend goed eigenaren vragen om ruimte beschikbaar te stellen voor maatschappelijk initiatief -
- EcoVrede kan helpen als gebouwbeheerder
- Officiële opname in bestand wijkteams en doorverwijzing als zorgverlener
- Functie als pioniersplek - sociale en duurzame aspecten
- Vermelding website gemeente geregistreerd samenwerkingspartner
- Uitsorteercontainer bij afvalbrengstation voor EcoVrede
- Locatie voor voedselbos- opvang- werk - zodat het als initiatief gecombineerd kan worden met dagbesteding
- Een samenwerkingsovereenkomst
- Wat overblijft bij de Gemeente aan levensmiddelen en spullen
- houding en organisatie: een klacht is een signaal dat er iets niet goed zit - mediation inschakelen (?)
- sneller het gesprek aangaan wanneer blijkt dat partij of persoon de 25 uur investering te boven dreigt te gaan
- Monitoren, alle, trajecten die langer dan een half jaar duren - en daar actie op ondernemen -
- Antwoorden en bevestigen als norm werkwijze instellen
- Meer luisterende instelling ontwikkelen - toepassen
- Interne kwesties intern oplossen -niet bij de burger of partij neerleggen - raakt ook aan multidisciplinair werken - raad, ambtenaar en college meer helderheid voor de vraagsteller - wie doet wat laten zien= waar moet je zijn, zorgen dat het voor de buitenwereld zichtbaarder wordt, en knelpunten bespreken
- Nieuwsbrief maken voor de burger maken ten aanzien van verbeterde punten en nieuwe mogelijkheden.

Aanvullingen van EcoVrede op de rapportage
7 maart 2021

Pagina 8 - 2.2.3 Rendement - Kosten;

tekst; • Momenteel betaalt EcoVrede niks voor het pand. De gemeente gunt EcoVrede het gebruik van dit pand, met een normwaarde van € 55 / m2.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 8 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- A. Wij hebben verplicht een contract met Ad Hoc moeten aangaan met tal van beperkingen en kosten, juridische consequenties en schade met tot zover (Maart 2021) niet de benodigde, toegezegde en gevraagde ruimte gekregen. De gemeente heeft zijn handen er geprobeerd vanaf te trekken door ons naar Ad Hoc te verwijzen wat ons een slecht werkbare situatie met veel gedoe heeft gebracht.
- B. Dit is een pand wat al gesloopt zou zijn. De werkelijke (norm-)waarde van het pand is veel lager ook gezien staat van onderhoud, lekkages etc.
- Over deze situatie is eind 2020 door de gemeenteraad een motie aangenomen die, tot op heden, maart 2021, niet is geëffectueerd. Wij ontvangen nog steeds betalingsherinneringen van Ad Hoc en hebben niet de toegezegd ruimtes. Er zijn zelfs ruimtes die voortdurend leeg staan in het pand met ook betere toegang.

Pagina 10

tekst; * De keuze van EcoVrede om geen inkomsten te willen genereren, maakt dat ze afhankelijk zijn én blijven van derden.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 10 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Er is door onze integrale aanpak, en een breed scala aan cliënten- hulpvragers, een overvloed aan regelingen waar in de praktijk nauwelijks iets mee te doen is door de spreiding over diverse en het specifieke karakter in aanvragen.
  Er is een vraag om daar een alternatief voor te bedenken dat mogelijk maakt.
  Regelingen zijn ingewikkeld en tijdrovend. Moeilijk toegankelijk enkel met (fulltime) betaalde kracht. Diversiteit wordt bestraft?
- Ruimte is de feitelijke vraag en op de kosten daarvan hebben wij weinig of geen invloed. De markt stijgt en daalt.
  -> Wij bieden een praktische aanpak en effectieve werkwijze in de vorm van gebouwbeheer www.evsgebouwbeheer.nl met het verzoek ons tot die markt toegang te geven door ons te erkennen in dit werkveld en ook in informatie over panden, eigenaren en bestemmingsplannen en dergelijke toegankelijk te maken voor ons.
  Wij zijn tot zover in ons bestaan in onze activiteiten altijd geholpen aan ruimte door en met hulp van de gemeente. Ook bij andere partijen waaronder IPKW.
- Diverse punten ter verbetering in dit onderwerp zijn door ons geschetst in de rapportage in het supplement.
- Het gaat om anders omgaan met mogelijkheden en buiten de traditionele vakjes durven gaan. Er is een punt op de horizon om naar te richten en een eerste stapje dat gezet kan worden. Beide zijn nodig en mogelijk.

Pagina 11 Tekst: De indieners van de motie 'vind een permanente locatie voor EcoVrede' in de Arnhemse Gemeenteraad van 8 juli 2020 stellen een financiële vertaling voor, door bedragen te koppelen aan onder meer jeugdreclasseringstrajecten en begeleiding van participatieplaatsen[4]. Dat trajecten bij EcoVrede deze professionele 'labels' daadwerkelijk hebben wordt echter niet bevestigd, evenmin als de genoemde aantallen en vergoedingen. Organisaties die cliënten bij EcoVrede 'plaatsen' geven juist aan dat dit mensen zijn waar geen formele vergoeding tegenover (kan) staan bij een informele organisatie als EcoVrede. De kracht van EcoVrede is ook juist dat ze mensen helpen die tussen wal en schip van professionele trajecten invallen. De vraag is ook of dat wel nodig is om tot de conclusie te komen dat het een verlies voor de stad zou zijn om EcoVrede te laten vallen'.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 11 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Er is een waarde en het geeft een indicatie. Zelfs bij niet 'formeel professioneel' zijn is er een unieke toegevoegde waarde.
- Het is een verlies voor de stad als dat wegvalt zoals ook de gemeenteraad heeft aangegeven met de centrale vraag maak het beeld van EcoVrede helder.

Pagina 11 - onderaan de pagina;

Het moet overigens benadrukt worden dat de hulpvraag van EcoVrede aan de gemeente ook om meer praktische zaken gaat, zoals het krijgen van een afvalpas. Er lijkt hier echter een juridische beperking op te liggen omdat het afval van Ecovrede als bedrijfsafval wordt bestempeld. De gemeente heeft wel een wettelijke zorgplicht voor inzameling en verwerking van huishoudelijk afval, maar niet voor bedrijfsafval. Daardoor vallen maatschappelijke organisaties tussen wal en schip. De gemeente onderzoekt mogelijkheden om maatschappelijke organisaties bij het aanbieden en verwerken van afval te faciliteren. Dit vraagstuk wordt separaat beantwoord[5].

[4] Verworpen motie 20M135 8 juli 2020

[5] Wethouder Bouwkamp zegt bij motie 20M264 "Diftar PLUS, voorstel 5: meer pasjes levert meer op" toe om aan de slag te gaan met het inventariseren wat mogelijk is binnen het reinigingsrecht.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 11 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Vier jaar geleden heeft de toenmalige wethoudster Ine van Burgstede in de Gemeenteraad aangegeven dat onze categorie 'was vergeten' naast bedrijven en burgers. Indertijd is al een vaucher voorgesteld in de raad voor EcoVrede voor brengen van afvalreststromen bij het depot. Dat is er, nu vier jaar later, nog niet. Wij hebben een uitgebreid plan ingediend tav aanvulling op afvalbeleid.
- Onze vraag is breder als enkel een afvalpas; het is een duidelijk afgebakende en uitgesorteerde - schoongemaakte afvalstroom in een vastgesteld volume mogen afgeven bij het gemeentelijk depot. Dat is een leer- werktraject en een kleine bijdrage in afval scheiden aan de bron en bewustwording van betrokken mensen en burgers.
- Er is een aangenomen motie van GroenLinks over dit onderwerp afvalstromen maatschappelijk initiatief maar heden (maart 2021) nog niet geëffectueerd.

Pagina 12 - subsidies gemeente Arnhem

Tevens zijn in sommige subsidies aan organisaties ook de kosten van huur die aan de gemeentelijke panden moet worden betaald, meegenomen in het subsidiebedrag. Dat kan zorgen voor een ophogend effect omdat de gemeente uitgaat van een kostprijs dekkende huur die hoger kan uitvallen dan in de markt gehanteerde tarieven.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 12 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Een kostprijs dekkende huur is van toepassing wanneer gekozen wordt voor verhuur. Dat is anders bij een beheer en een gebruiksovereenkomst. Daar zit winst en weinig kosten
- Wanneer Ad Hoc of een andere beheerder daar tussen zit ontstaat er een ander beeld. Er is dan een verdienmodel voor een externe partij bijvoorbeeld Ad Hoc in een gemeentelijk pand. Ad Hoc verdient tienduizenden euro's per jaar in gemeentelijke panden. Zodoende biedt EcoVrede een alternatief in beheer dat voor gebruikende partij en voor de gemeente beter uitpakt.
- Wij hebben al beheer uitgevoerd voor de gemeente en ook voor andere partijen. Het is praktisch en betaalbaar en heeft een kostendrukkend effect voor ons en voor de samenleving en voor de gemeente.
- De onkosten waren indertijd 5000 euro per jaar wanneer een keurmerk (opnieuw) wordt geëist door de gemeente..

Pagina 13

… zijn er strikte formele richtlijnen (met toetsingen en toeslagen) wanneer iemand wel of niet in aanmerking komt voor welk bedrag om gebruiksgoederen te kopen. Vaak krijgen ze dan geld om de gebruiksgoederen te kopen. Daar waar mensen "niet met geld om kunnen gaan" kunnen deze goederen ook in natura worden verstrekt. Daarvoor zijn er afspraken gemaakt met 2Switch waar gebruiksgoederen kunnen worden uitgezocht en de gemeente vervolgens de rekening betaald. Overwogen kan worden ook een dergelijke afspraak ook met EcoVrede te maken.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 13 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Specifiek is dit via EcoVrede doen een goede oplossing waar schulden al uitzichtloos zijn, mensen niet met geld kunnen omgaan en de situatie nog niet stabiel is en mogelijk een tijdelijk karakter heeft. Zo bespaart de gemeente, heeft de cliënt geen nieuwe schuld er bij en is een onkostenvergoeding voldoende om toch in te richten. Dat kan al snel veel besparen in moeilijke dossiers.

Pagina 13 onderaan en 14 bovenaan;

Tekst; 4.4 Kosten voor huisvesting Uit de waardendriehoek blijkt dat inkomsten en uitgaven van EcoVrede met elkaar in evenwicht zijn, zolang de kosten voor huisvesting daar niet in meegenomen worden. Een (extra) bijdrage is dus volledig gericht op huisvesting. Hier ontstaat het belangrijkste knelpunt in de casus: door EcoVrede wordt een bijzonder groot oppervlak gevraagd van 1000m^2 (zie ook hoofdstuk 6). Dat is vanuit de kernactiviteiten van EcoVrede wel te verklaren, maar desalniettemin uitzonderlijk veel en onvergelijkbaar met enig ander maatschappelijk initiatief. En wellicht ten overvloede, het gaat hier om structurele kosten. Een incidentele bijdrage volstaat dus niet. Er is op dit moment geen ander maatschappelijk initiatief in Arnhem dat structureel kan rekenen op

structurele (vergoeding van) huisvesting (met uitzondering van organisaties waar de kostprijsdekkende huur wordt vergoed). Bovendien is het een fors bedrag.

Uitgaande van een kostprijs dekkende huur vertegenwoordigt dit een bedrag van minimaal €30.000 (NB: *ook* als het een pand in gemeentelijk eigendom zou zijn, als een dergelijk pand al beschikbaar zou zijn[7]). Een representatieve markthuurprijs ligt rond €70 per m^2 BVO (opgave Jacco Vogelaar BMV), de kostprijsdekkende huur van het huidige pand aan de

[7] Zie raadsbrief afdoening Motie 19M140 'Gemeentelijk vastgoed voor maatschappelijke doeleinden': Kostprijs dekkende huur kan worden opgebracht door de initiatiefnemers en/of met subsidies vanuit andere beleidsvelden.

Middachtensingel zou bij benadering €55 per m^2 zijn. Dit is exclusief gebruikers- en servicekosten zoals energie en water, beheer, binnen onderhoud, belastingen en heffingen. Dat neemt natuurlijk niet weg dat dit normkosten zijn en zich in de markt een buitenkans kan voordoen[8]. Er zijn volgens EcoVrede panden beschikbaar vanaf €40 per m^2.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 13 en bovenaan pagina 14 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Hier wordt duidelijk dat het niet over huur van een locatie moet gaan maar over beheer en een gebruiksovereenkomst met taken. EcoVrede gebouwbeheer www.evsgebouwbeheer.nl heeft hierom een belangrijke functie. Het kost zeer weinig.
- Wij verzoeken die functie als gebouwbeheerder te mogen vervullen en toegang te krijgen van de gemeente tot deze mogelijkheid. Dit in combinatie met een kleinere vaste locatie, maakt veel mogelijk voor weinig geld.
- Tot zover in de afgelopen jaren heeft EcoVrede, buiten de Middachtensingel, nooit meer betaald als 250 euro all in. Dat was voor 1000 m2 ruimte! Daarna 650 m2 gratis inclusief. Meestal zelfs gratis gebruik op de diverse locaties. Dat zet de financiën en behoefte daaraan in een heel ander daglicht en is vele malen goedkoper voor iedereen! Wij hebben een overzichtsdocument opgesteld ten aanzien van panden en hoe dat zit bijgevoegd onderaan dit document.
- Via de Gemeente hebben wij tot zover gratis huisvesting gehad aan de Bosweg en aan de Trans en daarbij heeft de gemeente bij andere locaties actief geholpen

Bron; https://www.metafoorvastgoed.nl/rekenmodel-kostprijsdekkende-huur/

Iedere gemeente moet voldoen aan de Wet Markt en Overheid bij activiteiten zoals verhuur. Volgens deze wet moeten overheden minstens de integrale kosten doorberekenen, waardoor minimaal een kostprijsdekkende huur in rekening wordt gebracht. De kostencategorieën die in aanmerking dienen te worden genomen zijn de vermogenskosten, operationele kosten en afschrijvings- en onderhoudskosten van activa.

- Hier sluit bij aan; Ons voorstel voor een motie dat panden niet langer als drie maanden mogen leegstaan. Daarmee komt ruimte vrij in de stad voor maatschappelijk initiatief. Er is ruimte genoeg in de stad die wij graag beheren.
- Voortdurend ontstaat er een cijferrace. Wij hebben gebeld met DMV Makelaars en een makelaar gesproken. Prijzen voor panden zijn vanaf 40 euro per m2. Heel soms zelfs voor 35,-/m2. Dit is afhankelijk van de locatie/wijk/ situering.
- Recent was er de kerk in Klarendal van 1000m2 voor 2700 euro in de maand all in.

- Belangrijk voor EcoVrede gezien de markt lijkt een verdeling in een vast deel en een tijdelijk gebruik deel. Dat kan ingevuld worden met een vaste locatie, gebouwbeheer en een Romneyloods met bouwkeet in de praktische vorm.
- Ook voor een tuinlocatie - voedselbos voor EcoVrede speelt dezelfde kwestie al enige jaren -

Pagina 14 Tekst; De huidige situatie van EcoVrede laat overigens zien dat dit lastig is: naast de nieuwe tijdelijke huisvesting aan de Middachtensingel is óók de oude locatie aan de Industrieweg nog steeds niet verlaten.
-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 14 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Dit is een onjuiste constatering aan de zijde van de ambtenaren.Tot op heden is ons de toegezegde ruimte aan de Middachtensingel, nu 14 maanden later, nog niet ter beschikking gesteld. Zodoende hebben wij tot op heden niet kunnen verhuizen.
  650 m2 aan spullen,die al klein is voor ons, past niet in 240m2.
  Dit los van de bijkomende factoren als een (verplicht) wurgcontract met Ad Hoc.
- Een en ander in het beleid heeft ons zodoende veel schade berokkend. Hier is veelvuldig over gecommuniceerd en verzocht dit op te lossen. Tot op heden Maart 2021) nog niet.
- **Gebouwbeheerder EcoVrede met een kleinere vaste locatie voor weinig kosten is de complete oplossing.** Via onze erkenning indertijd verkregen is al duidelijk dat wij voldoen. Mocht een erkenning opnieuw gevraagd worden is ons verzoek vastgoed dit te laten regelen voor ons. Wij hebben al voldaan aan een en ander.

Pagina 14 Tekst; In de figuur hieronder is het ruimtegebruik/de ruimtevraag van EcoVrede schematisch vormgegeven, met toelichting van EcoVrede.
-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 14 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;
De ruimtevraag is hier niet weergegeven; Hier is de doorstroom in goederen verbeterd en inzichtelijk gemaakt hoe die kan worden bewerkstelligd door een locatie voor ons op het gemeentelijk depot beschikbaar te stellen en de afvoer van reststromen mogelijk te maken. Zo ontstaat er een unieke en werkbare situatie waarin het aanbod bij EcoVrede verbeterd, een maatschappelijke functie wordt vervuld en er een bijdrage wordt geleverd aan de recycling van goederen, bewustwording en dus minder afval.

Pagina 14 onderaan Tekst; [8] EcoVrede geeft aan graag gebouwbeheer te willen vervullen. Voor de gemeente is dit echter geen optie; zij hebben in algemene zin slechte ervaringen met niet-professionele leegstandsbeheerders. En zij geven aan dat dit geen (ook niet financiële) voordelen oplevert.
-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 14 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Dit is van de zijde van de gemeente onjuiste informatie. Wij hebben op verzoek van de gemeente indertijd een keurmerk aangevraagd en gekregen en een jaar gehad. En dat criteria was leidend indertijd. Echter; nadien is er geen (verdere) invulling aan gegeven door de gemeente - afdeling vastgoed.
- Wat levert geen (financiële) voordelen op? 50.000 per jaar betalen voor een locatie of ons gebouwbeheerder maken voor eigen en anders ruimtegebruik met minimale kosten?

Pagina 15 - 5.1 Verbeterpunten voor de Gemeente Liefst onafhankelijk van de gemeente, maar wel met inbreng van gemeentelijk vastgoed in een 'ruimtebank'

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 15 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Er is volgens diverse mededelingen aan ons in het afgelopen jaar geen gemeentelijk vastgoed meer. Welk gemeentelijk vastgoed zou hier in de ruimtebank ondergebracht moeten worden?
  Wij vragen sinds enkele jaren om inzicht in wat er aan vastgoed is van de gemeente en daarbuiten. Dat wordt telkens geweigerd tot op heden.
- Dit is een foute oplossing omdat het een loketfunctie betreft. Wij hebben daar bijzonder slechte ervaringen mee. Panden die 'verdwijnen' omdat je er naar vraagt - plotseling een andere invulling hebben zoals de kerk in Klarendal
- Van de gemeente zijn nodig; een soepele medewerking in de wijziging van bestemmingsplannen, waarde van panden, eigenaarschap, boekwaarde en werkelijke waarde en regelingen maken die in de praktijk in ieders voordeel zijn en kosten drukken.

Pagina 15 Verbeterpunten van EcoVrede Tekst; EcoVrede wil nu helpen bij alles, maar is simpelweg niet de beste aanbieder op elk gebied.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 15 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- De punten zijn niet door ons geformuleerd maar door de gemeente
- Welke organisatie in Arnhem is de beste aanbieder op elk gebied?
- Wij helpen mensen en werken aan duurzaamheid naar eer en geweten

Pagina 15; Tekst; De unieke toegevoegde waarde is de laagdrempelige, integrale benadering van armoedebestrijding en vermindering van sociale problematiek. Daar zou de focus op moeten liggen

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 15 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- De unieke toegevoegde waarde bij EcoVrede is een brug tussen duurzaam leven en armoede, hulp etc zoals beschreven in de tekst en diverse initiatieven en een integrale benadering van de burger. Daarbij advies ten aanzien van voedselbossen, lezingen, workshops, gastlessen, stageplaatsen en meer. Een leefbare en duurzame samenleving.
- Wij kiezen voor een integrale benadering. Voor de gemeente is het lastig dat dit meerdere beleidsterreinen omvat en bevat. Al vanaf ons ontstaan is dat feitelijk het onderwerp van gesprek. 'Wij passen niet in de vakjes'.
- Waar onze focus op zou moeten liggen is vooral op dat wat wij sedert jaren doen. Dat kan met wat hulp eenvoudig worden verbeterd. Hiervoor zijn diverse suggesties gedaan in deze rapportage

Pagina 15; Tekst; Zorg voor eigen inkomsten, ook al is het ideaal zoveel mogelijk zonder geld te doen.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 15 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

Bij gebouwbeheerfunctie kan ecovrede normaal verder werken op de basis zoals dit al jaren wordt gedaan met een kleine ondersteuning in aangegeven punten in deze rapportage..
Dat zijn kleine verbeteringen die eenvoudig zijn te realiseren binnen de gemeente.
Zie de bijlage die als laatste pagina is bijgevoegd in het document met een overzicht van praktische voorstellen.

Pagina 15 onderaan Tekst; EcoVrede ziet waarde in spullen die anderen niet zien, maar mede daardoor stapelen de spullen zich op. Dat EcoVrede nog waarde ziet in veel spullen, wil niet zeggen dat de maatschappij moet opdraaien voor de kosten van opslag daarvoor. Wat na bepaalde tijd (bijv. 3 maanden) niet is opgehaald, moet weggegooid worden.

- Zorg voor een bedrijfsvoering waar minder ruimte voor nodig is. Als de ambities niet in de beschikbare ruimte passen, pas de ambities dan aan op de ruimte. Dit wordt vergemakkelijkt voor EcoVrede als er een goede afvalregeling voor hen is getroffen (zie aanbevelingen).
- Probeer niet te verharden in de relatie met gemeente. Als de top van de escalatieladder bereikt is, wordt een goed gesprek lastig. Bovendien schrikt het potentiële verhuurders af.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 15 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- EcoVrede kan sinds vier jaar geen spullen afvoeren omdat er geen regeling is voor het afval. Deze opmerking is ongepast maar ook onjuist. Wij sorteren het afval keurig uit en de samenleving heeft daar voordeel van! Daarbij is het dagbesteding en een leer- werkmogelijkheid.
- Weggooien na drie maanden? Zonder toegang tot de stort?
- Verharding is vooral een proces waarin er niet werd geluisterd of gereageerd. Het gaat om openheid en duidelijkheid en goede contacten. Die zijn wederzijds verbeterd in de afgelopen maanden. Nu de praktische voorstellen concretiseren en het oude zeer en de praktische zaken die beschadigd zijn herstellen.
- **Er is voldoende ruimte in de stad te realiseren voor maatschappelijk initiatief!**

Pagina 16; Tekst; Uit de waardendriehoek blijkt dat inkomsten en uitgaven van EcoVrede met elkaar in evenwicht zijn, uitgezonderd de kosten voor huisvesting. De gevraagde oppervlakte is groot, namelijk 1000m^2. Dat is vanuit de kernactiviteiten van EcoVrede wel te verklaren, maar onvergelijkbaar met enig ander maatschappelijk initiatief.

Uitgaande van een kostprijs dekkende huur vertegenwoordigt de ruimtevraag van EcoVrede een bedrag van minimaal €30.000 per jaar, exclusief gebruikers-/servicekosten zoals energie en water, beheer, binnen onderhoud, belastingen en heffingen. Uiteraard geheel afhankelijk van of en zo ja welk pand er gevonden wordt en of de oplossing tijdelijk of permanent is. Er moet op gewezen worden dat er op dit moment geen ander maatschappelijk initiatief in Arnhem dat structureel kan rekenen op structurele (vergoeding

van) huisvesting (zoals boven al aangegeven wel indirect via de subsidies aan diverse organisaties). Een hier aan gekoppelde bijdrage zou bovendien relatief hoog zijn.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 16 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Bijvoorbeeld de voedselbank heeft volgens zeggen 2000 m2 en meer partijen zijn grootgebruikers in ruimte.
- Beter niet uitgaan van een kostprijs dekkende huur (!) Daar ontstaan problemen.
- De bijdrage kan relatief laag zijn door gebouwbeheer mee te ontwikkelen en zo echt te innoveren

Pagina 17 Tekst; Met ondersteuning van de gemeente zoekt EcoVrede naar een pand voor de vaste uitvalsbasis, dat geschikt is om in ieder geval de belangrijkste unieke bijdrage (laagdrempelig brood en spullen uitgeven) te kunnen vervullen. Voor een eventuele grotere omvang dan ca. 500m2 zou EcoVrede kunnen nadenken over hoe additionele middelen (niet door de gemeente gefinancierd) zouden kunnen worden gegenereerd.

• Voor de overige benodigde flexibele ruimte kan EcoVrede, evt. ondersteund door de gemeente, het gesprek aangaan met andere organisaties of zij hierin kunnen samenwerken.

• Zowel de gemeente als ook EcoVrede nemen de ingebrachte kritiekpunten serieus, met concrete actiepunten. Voor het realiseren van verbeteringen m.b.t. professionalisering en management van de goederenstroom en het genereren van eigen inkomsten, kan EcoVrede waar wenselijk ondersteuning krijgen van de gemeente.

-> Over de bovenstaande paragraaf op pagina 17 willen wij het volgende aanvullen/opmerken;

- Er is een actieve opstelling nodig van de gemeente in het faciliteren en openheid geven over panden, eigenaren, bestemmingsplan en dergelijke. Tot op heden is dat geweigerd en daar liep het proces vast.
- Dat de gemeente actief faciliteert in beheer door EcoVrede - panden daarvoor selecteert die wat langer in de markt zitten.
- over additionele middelen; gebouwheer met gebruiksovereenkomst biedt voldoende laagdrempelige mogelijkheden in aanvulling met een romneyloods met bouwkeet op locatie. Dat vraagt om aanwijzing van een plek en een plek bij het depot. Zo zijn er weinig tot geen additionele extra middelen nodig.

Panden en de wijze van beschikbaar zijn voor EcoVrede; Een overview;

Bijzondere panden en mogelijkheden;

Panden welke wij mochten gebruiken in de afgelopen jaren en de prijsstelling in het volgende korte overzicht. Wij denken dat het voor de beeldvorming goed is de link van dit document toe te voegen. Dat kan met deze link;
https://docs.google.com/document/d/1_4nIdrbQSIQkF5s0XBQcUr09fO9Dr5UjNUt3Ct0Kt34/edit?usp=sharing Voor iedereen te openen of downloaden en toevoegen als bijlage.

Dit document helpt vooral in de beeldvorming en laat zien welke unieke mogelijkheden er zijn.. en wij nodig hebben. **Het laat ook zien dat hoge kosten niet nodig zijn. Diverse panden in dit overzicht zijn geregeld met bemiddeling van de gemeente Arnhem in een goede samenwerking.** De betrokkenheid van de gemeente is essentieel voor bestemmingsplan, gedoog en dergelijke. * De markt is aan het inzakken. Belangrijk daarop te anticiperen. Scholen, zoals het huidige gebouw Middachtensingel 1 waar wij gevestigd zijn en de waarde zie je in vergelijking met twee andere objecten die in goede staat zijn.

Er komen bijzondere panden voorbij zoals recent de onderstaande;
2000 euro/mnd voor 1000 m2 met 750 euro bijkomende kosten/maand en een ruime bestemming; Verlengde Hofstraat

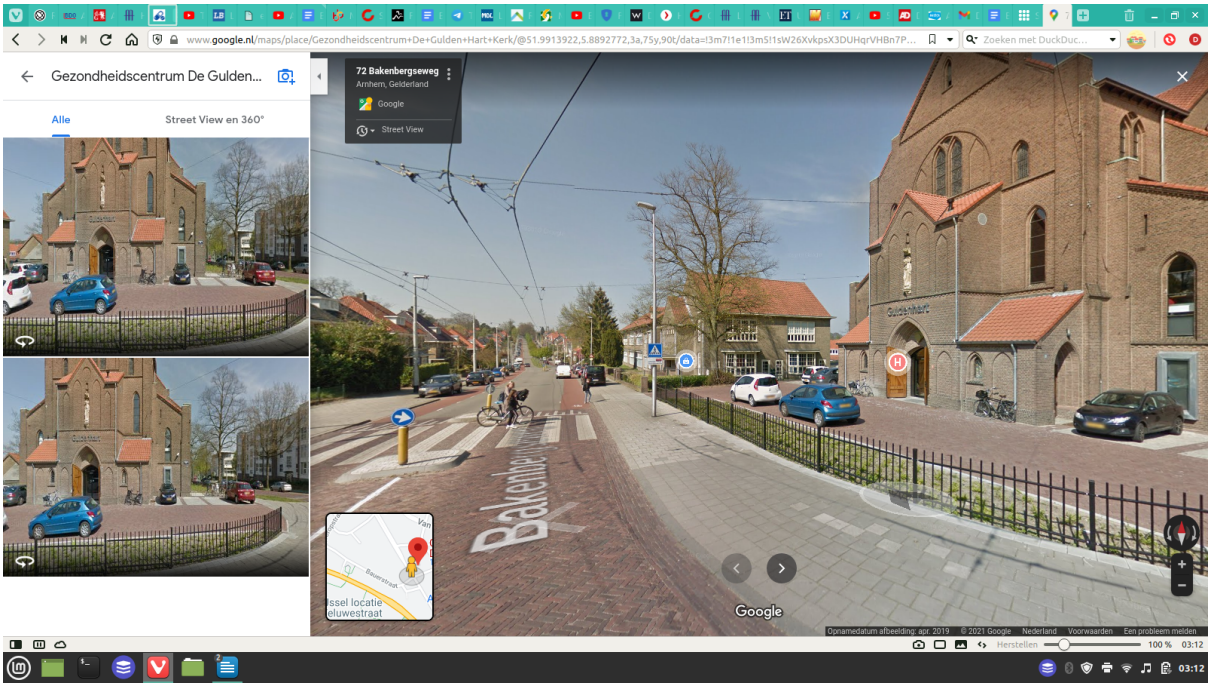

Locaties die wij hebben mogen gebruiken in de afgelopen jaren en de voorwaarden;

Locatie; Industriestraat 11 - Bedrijfspand Eigenaar IPKW
650 m2 gedurende vijf jaar - enkel de gemeentebelastingen betaald. Verder gratis. Pand afgeschreven, niet verhuurbaar - zelf basisonderhoud doen. Water en elektriciteit inclusief

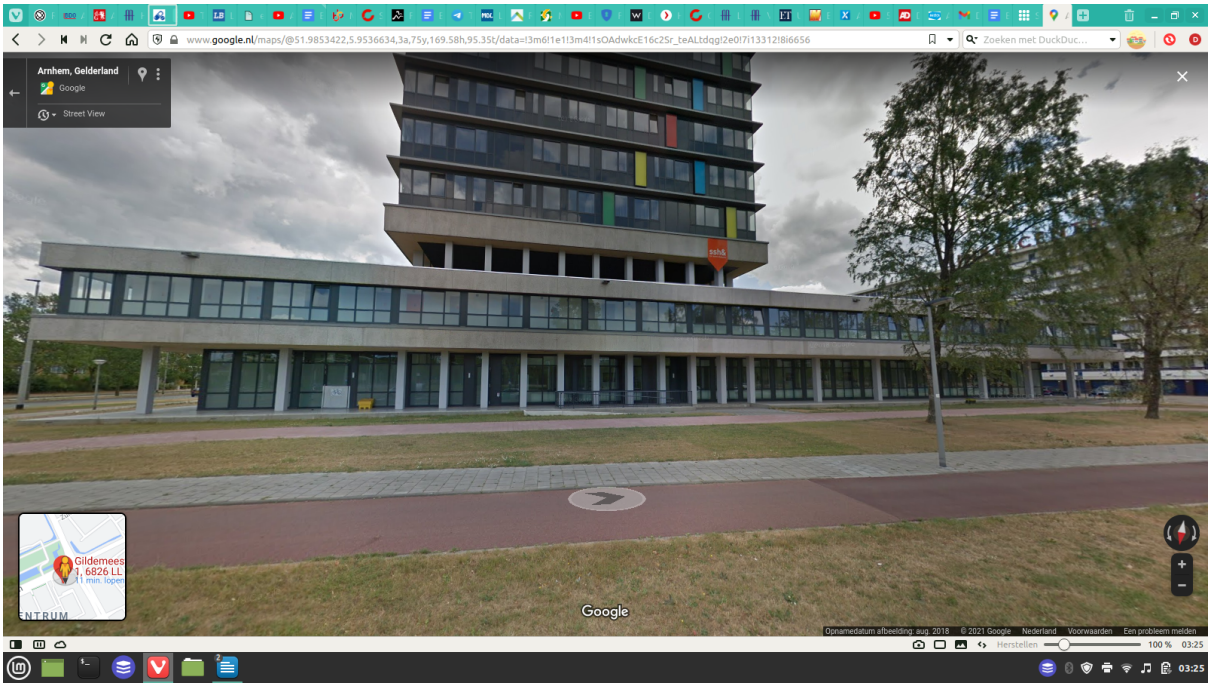
Locatie; Heilige hartkerk - burgemeesterswijk - 700 m2 - gebruik gratis Eigenaar Kerk combinatie met buurtcentrum Trans - van Gemeente Arnhem Centrum ook gratis met wat beheertaken

Locatie; Bosweg Gemeentelijk Depot 2016 - Terrein van een drie hectare met 600 m2 gebouw Eigenaar Gemeente Arnhem Gratis gebruik en Beheerfunctie voor EcoVrede en gebruik in combinatie met gebruik van buurtcentrum Trans in Arnhem Centrum Gratis. inclusief container inclusief gas, water en elektra

Locatie Torenflat Gildemeestersplein 1 - begane grond; Gedurende vijf jaar Eigenaar 1 Rijksgebouwendienst Eigenaar 2 Fris Investment Care Oppervlakte 1000 m2 Kosten; 250 euro in de maand all- in. Enkele onderhoud- toegang en beheertaken uitvoeren onder leiding, Met gebruik van keuken, koelcel, receptie, laadruimte.

Locatie Pastorie Malburgen Eigenaar Kerk

300 m2. Bijeenkomstruimte en levensmiddelendistributie en gebruik van de tuinlocatie naast de kerk van 600 m2 - wij zorgen voor alles waaronder beheer Gebruik Gratis 2015 - 2016

Buurtcentrum De Trans - Arnhem Centrum

- Eigenaar; Gemeente Arnhem

Oppervlakte 350 m2

Gebruik gratis
Enkele kleine beheer- coördinatietaken gezien andere gebruikers
Deze locatie voor kantoor, voedsel, administratie en archief, gesprekken in combinatie met de Heilige Hart kerk als grotere werk- opslagruimte.

Vergelijkingsmateriaal voor de prijs van Middachtensingel Een met twee aangeboden panden;

Het betreft een representatief en goed onderhouden bedrijfscomplex op een uitstekende locatie. Het gebouw is gelegen op bedrijventerrein ‘Rijnpark’ te Arnhem. Op het bedrijventerrein zijn onder andere CCV, Het Geldersarchief, NTSA en UL International B.V. gevestigd. Van Oldebarneveldstraat 119 Arnhem **55 euro/m2/ per jaar**
https://www.fundainbusiness.nl/bedrijfshal/arnhem/object-41871168-van-oldenbarneveldtstraat-119/

Veldoven 9-11, Arnhem
Bedrijfshal **€ 49 /m²/jaar** 600 m² Units vanaf 200 m² DK Makelaars

Instituut voor Publieke Waarden
Zutphenseweg 37 - 7211 EA - EEFDE

L.S.,

We zijn als Instituut voor Publieke Waarden als procesbegeleiders betrokken geweest bij de totstandkoming van de Rapportage Ecovrede. Hierbij een korte toelichting van onze kant op hoe wij kijken naar het resultaat van afstemming dat er nu ligt.

Wij zijn als instituut gevraagd het gezamenlijke wegings- en waarderingsproces van de gemeente en Ecovrede te begeleiden, conform de Publieke Impuls methodiek. Deze methodiek stelt de gemeente in staat, in nauwe samenwerking met maatschappelijke partners, initiatief te waarderen en verder te brengen. Wij hebben in dit proces, dat voor alle partijen door de nieuwheid van de materie ook een exploratief karakter had, getoetst of de methodiek juist is toegepast. Dat is het geval en, zoals ook al in de rapportage verwoord onder 1.1., we constateren dat het een mooie, evenwichtige rapportage is geworden, waarin de wegingskeuzes goed zijn omschreven. Er is duidelijk niet over één nacht ijs gegaan, er is veel energie geïnvesteerd om alle perspectieven aan bod te laten komen en te wegen en zorgvuldig gezocht naar een voor alle partijen goede oplossing.

Er is overeenstemming over de wijze waarop de waarde van Ecovrede is verwoord (o.a. over de in 2.2. opgenomen waarderingsdriehoek) en over de werkbaarheid van het pragmatische compromis om het voortbestaan van Ecovrede als maatschappelijk initiatief te waarborgen. Daarmee is het doel van het onderzoek, komen tot een gezamenlijke weging, waardering en werkbare oplossing, ons inziens gerealiseerd. We betreuren het dat het niet is gelukt overeenstemming te vinden in de andere punten van dit rapport.

Het feit dat er nu, behalve de rapportage, ook een supplement ligt, zien we als een stap om tot besluitvorming te kunnen komen over de voorgestelde oplossingen. Gemeente en Ecovrede hebben tot het uiterste geprobeerd te komen tot een gezamenlijke tekst die voor beide partijen acceptabel is. We constateren dat de zienswijzen, op de punten die Ecovrede in het supplement aangeeft, tussen gemeente en Ecovrede op onderdelen verschillen. Bij deze zienswijzen spelen de onderlinge ervaringen en afstemmingen van de afgelopen jaren tussen de partijen een rol. Als instituut kunnen wij niet oordelen over de juistheid van dergelijke discussiepunten, wat een langdurig en diepgravend proces van waarheidsvinding zou vereisen.

Namens het Instituut voor Publieke Waarden,

Thijs van den Enden en Lex Meiberg

KVK: 58247084
IBAN: NL69ABNA0608779369
BTW: NL8529.44.421.B01

BEHANDELRESULTAAT

Informatief/Meningsvorming (1) 09 juni 2021

GEMEENTE Arnhem

Agenderingsverzoek 'EcoVrede verdient nu duidelijk' en raadsvoorstel 'De waarde van EcoVrede'.

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	M. Louwers

Resultaat van bespreking:

Aanwezig de raadsleden/fractievolgers: De Vries (PvdA), Maref (VVD), Hutten (CDA), Van Iperen (D66), Tujeehut (Arnhemse Ouderenpartij), Spruijt (Arnhem Centraal), Engelaar (PVV), Aydemir (DENK Verenigd Arnhem), Becker (ChristenUnie), Prinsen (GroenLinks), Cetintas (SP), De Groot (PvdD).

Verder aanwezig: namens EcoVrede de heer Fonk en mevrouw Sendar. Namens het Instituut Publieke Waarden de heer Meiberg en de heer Van den Enden. Mevrouw Louwers (wethouder) en de heer Smits (adviseur).

Verloop
De raadskamer heeft in de informatieve fase uitgebreid van gedachten gewisseld met de vertegenwoordigers van EcoVrede en het Instituut Publieke Waarden over het rapport 'De waarde van EcoVrede" en het voorliggende raadsvoorstel.

De presentatie die door EcoVrede is getoond tijdens het inspreken is aan de vergaderstukken toegevoegd.

Conclusie
De voorzitter concludeert met instemming van de raadskamer dat de informatieve bespreking is afgerond. De meningsvormende (1) bespreking zal op een volgende Politieke Avond geagendeerd worden.

De raadsadviseur,

P. Wielaard

De voorzitter,

J. van der Loo

BEHANDELRESULTAAT

Meningsvorming (1) 07 juli 2021

GEMEENTE Arnhem

Agenderingsverzoek 'EcoVrede verdient nu duidelijk' en raadsvoorstel 'De waarde van EcoVrede'.

Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	M. Louwers

Resultaat van bespreking:

Aanwezig de raadsleden/fractievolgers: De Vries (PvdA), Maref (VVD), Hutten (CDA), Van Iperen (D66), Van Hobbelen (Arnhemse Ouderenpartij), Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), Engelaar (PVV), Jansen (ChristenUnie), Simonis (GroenLinks), Cetintas (SP), De Groot (PvdD).
De fractie van DENK Verenigd Arnhem was niet aanwezig.

Verder aanwezig: Mevrouw Louwers (wethouder) en de heer Smits (adviseur).

Verloop
Op 7 juli heeft in de raadskamer de meningsvorming 1 behandeling van het raadsvoorstel plaatsgevonden en tegelijkertijd het agenderingsverzoek. Het agenderingsverzoek is voldoende behandeld en de m1 behandeling van het raadsvoorstel is afgerond. Er zijn twee toezeggingen gedaan door wethouder Louwers, die terug te vinden zijn in het behandelresultaat van de 7e juli. Er worden 4 moties overwogen (D66, GroenLinks, VVD en PvdD) en 1 amendement (D66) is aangekondigd. De meningsvorming 2 kan op woensdag 14 juli plaatsvinden. De wijzigingsvoorstellen kunnen tot en met maandag 12 juli vóór 12.00 uur ingediend worden bij de griffie.

Toezeggingen
Wethouder Louwers zegt bij de behandeling van de meningsvorming 1 op 7 juli toe, indien er een amendement wordt ingediend bij het raadsvoorstel ‘ De waarde van EcoVrede’ met de strekking “ Nieuwe locatie per 1 januari 2022 en de evaluatie te starten eind 2022 “ te omarmen.

Wethouder Louwers zegt toe de technische vraag van de PvdD m.b.t. welke afspraken er zijn over het wegbrengen van afval door maatschappelijke organisaties, dit na te vragen bij collega wethouder Roelofs en vóór de 21 ste juli de raadskamer van een antwoord te voorzien.

Conclusie
De voorzitter concludeert met instemming van de raadskamer dat het agenderingsverzoek voldoende is behandeld en dat de meningsvormende 1 bespreking van het raadsvoorstel is afgerond. De meningsvormende (2) bespreking kan op een eerst volgende Politieke Avond geagendeerd worden, wat betreft de raadskamer.

De raadsadviseur,

K. Vons

De voorzitter,

K. Kalthoff

Titel/onderwerp: **Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem (presentatie)**

Raadsadviseur: P. Wielaard Telefoonnr: 377 4836 petra.wielaard@arnhem.nl

Van:	Rekenkamer Arnhem	Ambtenaar:	Meriam de Lange
College:	A. Marcouch	Telefoonnr:	377 4846
		E-mailadres:	meriam.de.lange@arnhem.nl
Doel activiteit	Informatief		
Toelichting	**Inhoud** De Rekenkamer Arnhem heeft onderzoek gedaan naar de omvang van ondermijning in Arnhem met als doel om inzicht te geven in het beleid om ondermijning tegen te gaan, welke mogelijkheden de gemeente zou kunnen inzetten en de rol van de gemeenteraad. Het onderzoek heeft geresulteerd in een aantal conclusies; ondermijning is bestuurlijk geen prioriteit (geweest) en onderwerp van gesprek, de organisatie is (door de opbouw) niet in positie gebracht en het Spijkerkwartier (als casus binnen het onderzoek) is geen uitzondering. De Rekenkamer doet een aantal aanbevelingen; formuleer ambities en doelen voor de aanpak van ondermijning, zet het onderwerp op de politieke agenda en investeer, zet in de relaties met samenwerkingspartners, breng de organisatie in positie. Door middel van het ontwerp raadsbesluit reikt de Rekenkamer zowel het college van B&W als de gemeenteraad handvatten aan om concreet werk te maken van de aanbevelingen. **Auditcommissie** Het rapport is op 10 mei door de Auditcommissie besproken: *Naar aanleiding van de aankondiging dat de Rekenkamer een extra informatiemoment wil organiseren over het rapport ondermijning, beslist de Auditcommissie dat een extra moment, één week voor de besluitvorming over de Perspectiefnota niet voor de hand ligt in verband met de dan al bijna afgeronde voorbereiding van de besluitvorming over de PPN en ook niet noodzakelijk is, omdat de eventueel op basis van het rapport te treffen maatregelen nog in de begroting een plaats kunnen vinden.* *De Auditcommissie geeft de Rekenkamer in overweging een ander moment voor te stellen, liggend na het moment van besluitvorming over de PPN. De verwachte impact en eventuele doorwerking kan dan onderwerp van discussie zijn in het proces in de aanloop naar de besluitvorming over de Meerjarenprogrammabegroting.* *Aan de Agendacommissie zal dan het verzoek worden overgebracht om dit informatiemoment nog voor de start van het zomerreces te agenderen.* *Er zal afstemming plaatsvinden tussen Rekenkamer en griffie.* **Reactie college** De bestuurlijke reactie van het college is aan het rapport toe gevoegd. Motie Tijdens de besluitvorming op 30 juni 2021 over de Perspectiefnota 2022-2024 is de motie "Plan van Aanpak Ondermijning" (21M134g) unaniem aangenomen. **Presentatie** De heer A. Teeuw, voorzitter van de rekenkamer, zal aan de hand van een presentatie uitleg en toelichting geven over het onderzoek. Zie voor meer informatie het Rekenkamerrapport "De wet van de stimulerende achterstand", raadsvoorstel en de bijlagen.		

Voorgesteld resultaat van de bespreking	Beslissen of het voorstel kan worden doorgeleid naar de informatieve en/of meningsvormende 1 vergadering.
Spreekrecht publiek	n.v.t.
Behandeladvies	De bespreking wordt ingeleid door een presentatie van de Rekenkamer. Aansluitend bent u in de gelegenheid vragen te stellen aan de voorzitter van de Rekenkamer.
Bijlagen	

Raadsvoorstel "De Wet van de stimulerende achterstand - Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem"
Bijlage 1 - Rapport Rekenkamer Arnhem (inclusief addendum)
Bijlage 2 - Aanbiedingsbrief
Bijlage 3 - Persbericht
Aangenomen motie "Plan van Aanpak Ondermijning" (21M134g) van de fractie CDA

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer **517758**

ONDERWERP: **de Wet van de stimulerende achterstand - Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem**

Voorstel

De Rekenkamer stelt de raad voor te besluiten

1. Het college de opdracht te geven om bij de Kadernota Veiligheid 2022-2025 een integrale visie op te nemen op veiligheid en dit ter besluitvorming voor te leggen aan de raad waarbij in ieder geval wordt aangegeven:

    a. Hoe er met andere beleidsterreinen wordt samengewerkt;.
    b. Welke prioriteiten daarin gesteld worden;
    c. Hoe lering wordt getrokken uit de projecten en ontwikkelingen van de laatste jaren;
    d. Hoe de knelpunten binnen de huidige werkwijze van de organisatie, met specifieke aandacht voor de afdeling Veiligheid en Teams Leefomgeving verbeterd kunnen worden.

2. Het college de opdracht te geven om een plan van aanpak op te stellen voor de aanpak met ambities en formatie van ondermijning drie maanden na het vaststellen van de Kadernota en dit ter besluitvorming voor te leggen aan de raad.

3. Het college de opdracht te geven om een voorstel voor te leggen aan de raad over de wijze van rapportage en monitoring rondom ondermijning.

Inleiding

De Rekenkamer Arnhem heeft een onderzoek uitgevoerd naar ondermijning in Arnhem en bekeken hoe groot de problemen in Arnhem zijn en in hoe hoeverre het gemeentelijke beleid om ondermijning te bestrijden, effectief is. Meer specifiek is ter toelichting één wijk als casus opgenomen: het Spijkerkwartier.

De doelstelling van het onderzoek is het geven van inzicht in:

1. de wijze waarop de gemeente Arnhem door middel van beleid probeert grip te krijgen op ondermijning en de grijze economie, in Arnhem in het algemeen en in het Spijkerkwartier in het bijzonder;
2. de instrumenten die de gemeente daarbij nog meer in zou kunnen zetten;

3. de rol van de raad daarbij.

Met daarbij als centrale vraagstelling van het onderzoek:
Wat kan op basis van inzicht in (de aanpak van) ondermijnende praktijken in Arnhem, in het bijzonder in het Spijkerkwartier, worden geconcludeerd over de effectiviteit van het Arnhemse beleid op de korte en lange termijn, en op welke wijze geeft de gemeenteraad mede vorm aan dit beleid?

De hoofdconclusie van dit onderzoek luidt als volgt:
De gemeente Arnhem heeft als het gaat om de bestrijding van ondermijning een gebrek aan ambities, een gebrek aan heldere doelen, een gebrek aan prioritering, een gebrek aan middelen en een gebrek aan formatie. Dit creëert samen met de Arnhemse historie op het vlak van criminaliteit een potentiële voedingsbodem voor ondermijning.

Het eindrapport bestaat uit verschillende elementen. Het eerste deel van het rapport is de bestuurlijke nota met daarin een reflectie van hoogleraar ondermijning Pieter Tops, de conclusies en aanbevelingen en de integrale reactie van het college opgenomen en een nawoord en addendum van de Rekenkamer. Het tweede deel van het rapport bestaat uit de nota van bevindingen, ook wel bekend als het feitenrelaas als Bijlage I. Alle documenten zijn ook digitaal beschikbaar op de website van Rekenkamer Arnhem.

Argumenten

1.1 Een integrale visie op veiligheid voorkomt problemen op andere terreinen

Door breder te kijken dan enkel de specifieke veiligheidsonderwerpen worden veel problemen op andere gebieden voorkomen. Zo wordt de ondermijnende sector minder interessant voor jongeren waarbij het op school niet goed gaat en het grote geld lonkt. En faciliteert de gemeente minder randvoorwaarden waarbij hulpbehoevenden worden geronseld.

1.2 Een prioritering helpt om focus aan te brengen in het omvangrijke werkgebied.

Door in te zetten op een drie- of vijftal etc. onderwerpen vergroot de gemeente haar slagkracht op het terrein van veiligheid en ondermijning in het bijzonder. Als alles belangrijk is, is niks belangrijk. Bespreek als raad waar de focus voor de komende jaren naar uitgaat en bespreek ook wanneer er flexibiliteit vereist is om bij te sturen.

1.3 De huidige positie en omvang van de afdeling Veiligheid komt niet tot zijn recht in deze vorm in de strijd tegen ondermijning.

Daarom geeft de raad het college de opdracht om te kijken hoe dit beter kan.

2.1 *Een plan van aanpak in de bestrijding van ondermijning biedt handvatten voor de toekomst.* Het onderzoek constateert dat er al een (onofficiële) visie op de aanpak bestaat vanuit de afdeling Veiligheid en het college. Door dit schriftelijk vast te leggen wordt het belang en de urgentie onderstreept. Deel deze visie met de raad.

2.2 *Doordat college en raad over de ambities met elkaar in gesprek gaan voorkom je dat er wederom evenveel ambities op het terrein van veiligheid zijn als dat er veiligheidsambtenaren werkzaam zijn.*

3. Een heldere monitoring en rapportage geeft de raad inzicht.

De raad is geholpen bij actuele cijfers en toelichting bij de verschillende veiligheidsonderwerpen. Op dit moment ligt het informatie- en kennisniveau op een laag niveau.

Beoogd effect

Het rekenkameronderzoek heeft als beoogd effect om de raad instrumenten te geven om een veiliger Arnhem te bewerkstelligen met bijbehorende doelen en prioriteiten die passen bij de stad.

Participatie

In het kader van het onderzoek is gesproken met bewoners en ondernemers uit het Spijkerkwartier, raadsleden , bestuurlijk verantwoordelijken in individuele interviews, ambtelijk verantwoordelijken middels groepsbijeenkomsten en individuele gesprekken.

Kanttekeningen

n.v.t.

Financiën en uitvoering

Indien uw raad besluit de aanbevelingen van de Rekenkamer over te nemen (de 6 beslispunten in het dictum), dan adviseert de Rekenkamer u het college te verzoeken binnen een termijn van drie maanden een plan van aanpak inclusief financiële consequenties aan de raad aan te bieden. In het plan van aanpak dient het college aan te geven op welke wijze de aanbevelingen (raadsbesluiten) uitgevoerd zullen worden.

Communicatie

De Rekenkamer licht het rapport aan uw raad toe tijdens een informatieve raadskamerbijeenkomst [en in de situatie dat de behandeling van het rapport over de zomer wordt getild organiseert de rekenkamer een technisch vragenuurtje kort na publicatie van het rapport] en geeft een persbericht

uit.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Rapport Rekenkamer Arnhem (inclusief addendum)
- Aanbiedingsbrief
- Persbericht

RAADSVOORSTEL

Zaaknummer 517758

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het Rekenkamerrapport en het voorstel van de Rekenkamer Arnhem van 15 juni 2021
zaaknummer: 517758

besluit:

1. Het college de opdracht te geven om bij de Kadernota Veiligheid 2022-2025 een integrale visie op te nemen op veiligheid en dit ter besluitvorming voor te leggen aan de raad waarbij in ieder geval wordt aangegeven:

   a. Hoe er met andere beleidsterreinen wordt samengewerkt;.
   b. Welke prioriteiten daarin gesteld worden;
   c. Hoe lering wordt getrokken uit de projecten en ontwikkelingen van de laatste jaren;
   d. Hoe de knelpunten binnen de huidige werkwijze van de organisatie, met specifieke aandacht voor de afdeling Veiligheid en Teams Leefomgeving verbeterd kunnen worden.

2. Het college de opdracht te geven om een plan van aanpak op te stellen voor de aanpak met ambities en formatie van ondermijning drie maanden na het vaststellen van de Kadernota en dit ter besluitvorming voor te leggen aan de raad.

3. Het college de opdracht te geven om een voorstel voor te leggen aan de raad over de wijze van rapportage en monitoring rondom ondermijning

De griffier, De voorzitter,

Rekenkamer Arnhem

De wet van de stimulerende achterstand

Onderzoek Ondermijning

15 juni 2021

Zaaknummer: 517758

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave 2

Addendum 3

Het lokaal bestuur en de aanpak van ondermijning - 5

1. Inleiding 10

1.1 Aanleiding 11

1.2. Doel- en vraagstelling 11

1.3 Onderzoeksaanpak en afbakening 12

1.4 Leeswijzer 14

2. Conclusies 15

2.1. Beantwoording onderzoeksvragen 1 t/m 4 15

2.2 Hoofdconclusie 16

2.3. Conclusies 17

3. Aanbevelingen 20

4. Reactie College van B&W 22

5. Nawoord 23

Addendum

De Rekenkamer Arnhem past ter verduidelijking de tekst van Ondermijning op enkele punten aan.

Nota van Bevindingen

Pagina 14, paragraaf 2.4. Overige praktijken en fenomenen
De zin 'Op verschillende locaties in de stad (onder meer in het Spijkerkwartier) wordt illegaal gokken gesignaleerd. Het gaat om praktijken die worden afgeschermd' aanvullen met … (en daardoor moeilijk vallen te bewijzen).

Pagina 32, paragraaf 3.2, de veiligheidsorganisatie (2000-2017)
Toevoegen na de zin 'De Nijmeegse veiligheidsafdeling telt dan bijvoorbeeld ongeveer dertig medewerkers'. Om de vergelijking in formatie met Arnhem te verhelderen voegen wij hier de zin aan toe

'Bij dezen dertig medewerkers worden de BOA's niet meegeteld. Deze vallen onder de afdeling Stadsbeheer. Het gaat alleen om de formatie van de afdeling Veiligheid.'

Pagina 32, paragraaf 3.2, de veiligheidsorganisatie (2000-2017)
Toevoegen na de zin 'Circa vier jaar geleden werd de ambtelijke veiligheidsstaf uitgebreid naar zeven medewerkers, want te veel urgente veiligheidskwesties bleven liggen. 'Hierbij zijn de twee medewerkers van het Veiligheidshuis niet meegerekend.

Pagina 32, paragraaf 3.2, de veiligheidsorganisatie (2000-2017)
Jaartal aanpassen in de zin 'Ook de handhavings- en toezichtorganisatie in Arnhem is klein in 2017.' Dit wordt vervangen door

'Ook de handhavings- en toezichtorganisatie in Arnhem is klein in 2015.'

Pagina 34, paragraaf 3.4.
De zin 'Concrete signalen over… van het RIEC' is onduidelijk/onvolledig geformuleerd.
Om dit te verduidelijken is de zin aangepast: ··'De concrete signalen over mensenhandel worden niet opgenomen in de bestuurlijke rapportages, maar monodisciplinair onderzocht door het PCT en AVIM (mensenhandelteam Politie). Deze signalen kunnen worden besproken in het casusoverleg Mensenhandel van het RIEC.'

Pagina 41, paragraaf 4.2.
De zinnen 'Er zijn eind 2019 … plus het RIEC, de Omgevingsdienst Regio Arnhem en de Havenmeester' zijn niet correct geformuleerd. Deze formulering wekt de indruk dat het RIEC deelnam aan de bijeenkomst, maar het RIEC organiseerde en presenteerde deze bijeenkomsten samen met de gemeente.
Om dit te verduidelijken is de eerste zin aangepast: 'Er zijn eind 2019 en begin 2020 in samenwerking met het RIEC twee zogenoemde bewustwordingsbijeenkomsten georganiseerd door gemeenteambtenaren.'

Pagina 46, paragraaf 4.4. aandacht voor ondermijning bij de gemeenteraad
Toevoegen na bulletpoint 3

* Er zijn wel vragen gesteld over vakantiepark Arnhem of dit vrijplaats taferelen waren. Daarnaast is de raad ook geïnformeerd over Ariadne aanpak.

<u>Bestuurlijke Nota</u>

In de bestuurlijke nota is na bestuurlijk wederhoor nog een aantal kleine correcties geweest in het verhaal van Pieter Tops.

- toegevoegd: in Arnhem

Het lokaal bestuur en de aanpak van ondermijning - *Pieter Tops*

Het veiligheidsbeleid heeft zich de afgelopen jaren in de meeste gemeenten ontwikkeld van een reeks reacties op incidenten (met een hoofdrol voor de politie en de burgemeester) tot een brede en meer samenhangende aanpak, met een betrokkenheid van veel actoren, zo constateerden wij in een studie uit 2010 (Tops e.a., 2010). Veiligheid is daarmee een van de dragers van gemeentelijk beleid geworden, qua zwaarte en impact vergelijkbaar met zorg en ruimtelijke ordening. Mede als gevolg daarvan zijn er in veel gemeenten directies of afdelingen veiligheid ontstaan met een behoorlijke omvang en slagkracht.

Aanvankelijk concentreert de aandacht van gemeenten zich vooral op het verminderen van overlast en ongemak die door burgers ervaren worden. Terugdringing van 'veel voorkomende criminaliteit' is een belangrijke prioriteit. Ook woninginbraken, overvallen en straatroof, de zogenaamde high impact crimes, krijgen veel aandacht van politie en gemeenten. Onder andere door samenwerking met burgers te intensiveren – de beste remedie tegen woninginbraak blijkt verbetering van hang- en sluitwerk in woningen te zijn – slaagt men er geleidelijk in om op deze gebieden successen te boeken. De omvang van de 'geregistreerde criminaliteit' daalt al jaren (CBS, 2021). Er zijn ondertussen in het lokale veiligheidsbeleid wel nieuwe onderwerpen bijgekomen. Huiselijk geweld, cybercrime en georganiseerde misdaad (mensenhandel, drugscriminaliteit) zijn daar voorbeelden van.

Het vraagstuk van de georganiseerde misdaad is sinds ongeveer 2010 stevig op de agenda van het lokaal bestuur geplaatst, te beginnen in de grotere steden, met name in het Zuiden van het land. 'Ondermijning' is de term die daarbij steeds vaker gebruikt werd. Die term heeft tot nogal wat discussie en onduidelijkheid geleid, overigens met name in academische kringen. In de bestuurlijke en ambtelijke werkelijkheid was die discussie er veel minder, hoewel de populariteit van het begrip – en de financiële middelen die daardoor beschikbaar kwamen – wel tot een zekere 'oprekking' van zijn betekenis hebben geleid.

Enige begripsverheldering is daarom op zijn plaats. Georganiseerde misdaad lijkt een duidelijk begrip, maar ook daarover is in academische kring nog veel discussie; het is een 'wezenlijk omstreden begrip' heet het dan (zie bijvoorbeeld Paoli en Decorte, 2010). De officiële definitie van de Verenigde Naties luidt als volgt: bij georganiseerde misdaad gaat het om gestructureerde groepen van drie of meer personen, die gedurende enige tijd bestaan en die gezamenlijk optreden met het doel een of meer ernstige misdrijven te plegen teneinde, direct of indirect, een financieel of ander materieel voordeel te verkrijgen (VN, 2000). Veel discussie gaat over de vraag wat 'georganiseerd' betekent in het begrip georganiseerde misdaad. Vaak roept dat het idee op van sterk hiërarchische groepen, vergelijkbaar met het beeld dat wij hebben van de Italiaanse maffia's

(denk aan de film The Godfather). Inmiddels is de communis opinio dat georganiseerde misdaad beter begrepen kan worden als een netwerk van groepen en groepjes, die allemaal hun specifieke plek in het 'ecosysteem' van georganiseerde misdaad hebben; soms zijn zij elkaars concurrent en soms hebben zij elkaar nodig of ondersteunen zij elkaar. Het is eerder een systeem van georganiseerde anarchie, dan van strak geleide organisaties (hoewel strakke leiding soms wel voorkomt).

Ondermijning heeft betrekking op de mate waarin georganiseerde misdaad invloed heeft op de legale en beoogde werking van het samenlevingssysteem, en er (NSOB, 2016). Ondermijning gaat dus over de effecten van de georganiseerde misdaad op de samenleving, en er is geen reden om te veronderstellen dat die in Arnhem minder zouden zijn dan in andere steden. De centrale vraag is: wat merkt de samenleving ervan dat er zoiets als georganiseerde misdaad bestaat? Ondermijning is in die zin georganiseerde misdaad dichtbij. Waar georganiseerde misdaad een begrip is uit de wereld van de rechtshandhaving (law enforcement), daar is ondermijning meer een begrip uit de bestuurlijke wereld. Het wordt inmiddels ook internationaal gebruikt (Europol, 2021).

Georganiseerde misdaad kent verschillende verschijningsvormen, en per vorm kan worden nagegaan wat de ondermijnende effecten zijn. In Nederland is de drugscriminaliteit de 'sterkhouder' van de georganiseerde misdaad, die grote effecten in de samenleving heeft. Op crimineel niveau versterkt zij de aanwezigheid van andere vormen van criminaliteit (geweld, witwassen, mensenhandel etc.). Op sociaal niveau oefent zij aantrekkingskracht uit op mensen en groepen die anders niet of minder snel in een criminele omgeving terecht zouden komen (geld, status en spanning als verleidingsfactoren). Op economisch niveau leidt zij tot oneerlijke concurrentie en verstoring en belasting van legale economische processen (bijvoorbeeld in vastgoed). Op institutioneel niveau belast zij de werking van de rechtsstaat en tast zij de werking van de overheid en van overheidsbeleid aan (o.a. via corruptie).

Het onderscheid tussen georganiseerde misdaad en ondermijning is een onderscheid met praktische implicaties. De aanpak van de georganiseerde misdaad als zodanig is primair een taak van de opsporingsinstanties, zoals politie, Openbaar Ministerie en de FIOD. De aanpak van ondermijning daarentegen is primair een taak voor het openbaar bestuur, waarin gemeenten en daarbinnen met name de burgemeester een cruciale taak hebben. Natuurlijk is er een gebied waarop enige overlap bestaat en is goede samenwerking tussen opsporing en bestuur noodzakelijk, maar het is belangrijk om het onderscheid goed in de gaten te houden. Om het maar eens op de burgemeester toe te spitsen: een burgemeester pakt geen boeven op, daar hebben we de politie voor met al zijn specifieke bevoegdheden; maar een burgemeester heeft wel een belangrijke rol in het beschermen van de gemeenschap. Of breder geformuleerd: een gemeente is geen opsporingsinstantie, maar heeft wel een belangrijke rol in het integer houden van de samenleving en in het tegengaan van verkeerde ontwikkelingen die een voedingsbodem voor het ontstaan van georganiseerde misdaad kunnen vormen.

De grote sommen geld die in de drugscriminaliteit omgaan, oefenen aantrekkingskracht uit of hebben invloed op vele anderen (inwoners van volkswijken, kampers, motorclubs, boeren, middenstand, hooligans, financiële instellingen, vastgoedwereld, scholieren, sportclubs etc.); enkelen van hen behoren ongetwijfeld tot de harde kern van de drugscriminaliteit, maar de meesten toch niet. In de aanpak van die maatschappelijke doorwerking van georganiseerde misdaad heeft het (lokaal) bestuur een belangrijke rol. Concreter: de aanpak van de harde kern van de 'Mocromaffia' of de Brabantse misdaadfamilies is allereerst een zaak voor de strafrechtketen, waarbij ondersteuning door het bestuur nodig is (onderwijs, sociaal beleid etc.). Bij de meelopers en profiteurs speelt het (lokaal) bestuur een belangrijke rol en is het strafrecht ondersteunend; centraal staat daarbij een vermindering van de aantrekkingskracht van de criminele drugswereld.

Duidelijk is dat ondermijning (ook) een sociaal vraagstuk is. Er werd lang gedacht dat het wegnemen van achterstanden – wat het bestuur betreft – volstond om criminaliteit tegen te gaan. Dat (beleids-)perspectief miskent echter dat criminaliteit niet alleen een bedreiging is, maar ook kansen biedt. Criminele inkomsten maken families, groepen of netwerken min of meer autonoom, waardoor ze niet of minder afhankelijk zijn van de overheid, van onderwijsinstellingen of van werkgevers. Kortom, criminaliteit vervult sociale functies (Tops en Van der Torre, 2014). De consequentie is dat bij de aanpak van ondermijning (sociale) preventie enerzijds en handhaving en opsporing anderzijds een twee-eenheid behoren te zijn. Preventie zonder repressie is tandeloos, repressie zonder preventie is eindeloos. Het is inmiddels breed aanvaard dat het lokaal bestuur in preventie van georganiseerde misdaad een belangrijke rol heeft (Raad van State, 2019). De opsporing en vervolging van georganiseerde misdaad is, zoals gezegd, een primaire taak voor de politie. Het gaat om samenwerking en gecoördineerde inzet van scholen, sociale wijkteams, jongerenwerk, gemeentelijke handhaving, lokale politie (wijkpolitie en recherche) en justitie (Noordanus e.a., 2021).

De bestuurlijke aanpak van de georganiseerde misdaad heeft sinds het begin van deze eeuw een belangrijke ontwikkeling doorgemaakt. De eerste stap bestond uit het tegengaan van misbruik door criminele organisaties van de legale bestuurlijke infrastructuur; daarvoor werd in 2003 de Wet bevordering integriteitsbeoordelingen door het openbaar bestuur (BIBOB) is ingesteld. Doel is dat gemeenten, provincies, waterschappen en ministeries de integriteit van houders en/of aanvragers van vergunningen en subsidies kunnen toetsen, in eerste instantie door zelf onderzoek te doen en om bij twijfel daarna het landelijk bureau BIBOB te kunnen inschakelen. In dezelfde tijd ontstond de Wet Damocles (artikel 13b Opiumwet), die burgemeesters een instrument gaf om op te treden tegen misbruik van woningen en bedrijfspanden voor georganiseerde misdaad, met name drugshandel of -productie (Tops, 2020).

De tweede stap bestond uit het bij elkaar brengen van vertegenwoordigers van politie, OM, belastingdienst (FIOD), gemeenten en andere organisaties in zogenaamde Regionale Informatie en Expertise Centra. In de kern functioneren deze RIECs op basis van een convenant dat de

aangesloten organisaties in staat stelt om onderling informatie uit te wisselen en op basis daarvan gemeenschappelijke actie te ondernemen. In een aantal gevallen hebben de RIECs zich ook ontwikkeld tot expertisecentra en aanjagers op het gebied van de aanpak van georganiseerde misdaad.

De derde en laatste stap tot nu toe bestaat uit de ontwikkeling van een brede aanpak van ondermijning. Zo'n aanpak bestaat niet alleen uit de inzet van controlerende instrumenten (zoals artikel 13b Opiumwet of de Wet BIBOB) en is ook niet alleen de verantwoordelijkheid van de afdeling veiligheid. Het gaat hier om een gemeentebrede inzet, waar bijvoorbeeld ook de afdelingen bevolking (in- en uitschrijving BPR), sociale zaken (uitkeringen, sociaal beleid), onderwijs (startkwalificaties), economie (werk, integriteit), wonen (vastgoed) etc. een belangrijke rol in spelen.

Deze laatste stap naar de ontwikkeling van een gemeentebrede aanpak is inmiddels in veel gemeenten in volle ontwikkeling. Natuurlijk is dat een ingewikkeld proces, zoals overal waar het woord 'integraal' de kop opsteekt, maar er wordt in het algemeen serieus werk van gemaakt. In vergelijking daarmee lijkt de centrale overheid enigszins achter te blijven; de voormalig voorzitter van het landelijke Strategisch Beraad Ondermijning, Peter Noordanus, spreekt over het Haagse Byzantium en een papieren strategie: "de verkokerde Haagse bureaucratie zit voortgang in de weg' (interview in de Volkskrant, 2 maart 2021). Toch is er wel enige hoop; met name de voorgenomen intensivering van een wijkaanpak, mede ook geïnspireerd door de ervaringen met het Nationaal Programma Rotterdam-Zuid, lijkt een interessante kans te bieden. Investeringen in onderwijs, werk en wonen worden daarin gecombineerd met een versterking van de aanpak van ondermijning (het 'afsluiten van de verkeerde weg'). Nieuwe vormen van samenwerking tussen lokale en centrale overheid lijken daarbij ontwikkeld te kunnen worden.

Gebruikte literatuur

CBS (2021), Scherpe daling traditionele vormen van criminaliteit (cbs.nl), Den Haag

Europol (2021), European Union serious and organized crime threat assessment (Socta 2021), a corrupting influence: the infiltration and undermining of Europe's economy and society by organised crime, The Hague

Noordanus, P., E. van der Torre, P. Tops en J. Kester (2021), Preventie met gezag, een strategie voor weerbare wijken, Den Haag, 2021

Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (2016). Ondermijning ondermijnd. Hoe het rijk meer ruimte kan maken voor een (boven)lokale aanpak van georganiseerde ondermijnende criminaliteit. Den Haag

L. Paoli en T. Decorte (2014), Organized crime, a contested concept, in: L. Paoli, The Oxford handbook of organized crime, Oxford Univ ersity Press

Raad van State (2019), Voorlichting over rol van gemeenten bij aanpak ondermijnende criminaliteit, Den Haag

Tops, P., & Torre, E.J. van der (2015). Wijkenaanpak en ondermijnende criminaliteit. Den Haag: Boom Lemma.

Tops, P., M. van Duin, P. van Os en S. Zouridis (2010), Sleuren of sturen, gemeenten en de sturing van veiligheid en politie, Apeldoorn/Den Haag

Tops, P. (2020), Damocles in de praktijk, in: Mee(r) doen met Damocles, pp. 13-85, Den Haag

Verenigde Naties (2000), Verdrag van de Verenigde Naties tegen grensoverschrijdende georganiseerde misdaad, New York, 15-11-2000

1.Inleiding

Voor u ligt de bestuurlijke nota van de Rekenkamer Arnhem van het onderzoek naar ondermijning in Arnhem. Deze bestuurlijke nota bevat de conclusies en de aanbevelingen van het onderzoek. De basis hiervoor ligt in de nota van bevindingen, het feitelijke onderzoeksrapport dat door de ambtelijke organisatie is gevalideerd.

De Rekenkamer heeft onderzocht hoe groot de problemen in Arnhem zijn in en in hoeverre het gemeentelijke beleid om ondermijning te bestrijden, effectief is. Meer specifiek is ter toelichting één wijk als casus opgenomen: het Spijkerkwartier.

In 2008 stuurt de minister van Binnenlandse Zaken een gezamenlijk plan van aanpak (Rijk en VNG) *Bestuurlijke aanpak van georganiseerde misdaad* naar de Tweede Kamer. In de jaren erna wordt onder andere ingezet op het ondersteunen van gemeenten bij een bestuurlijke en geïntegreerde aanpak van georganiseerde criminaliteit.[1] De gemeentelijke verantwoordelijkheid bij de aanpak van ondermijnende criminaliteit is sinds ongeveer 2010 niet meer weg te denken.

Arnhem kent een treurige geschiedenis met ondermijnende criminaliteit. De stad staat relatief hoog op de verkeerde lijstjes. Zo legde in 1996 de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden vastgoedinvesteringen door Turks-Koerdische drugscriminelen in vele tientallen panden in Arnhem en in (nog veel meer) vastgoed in Turkije bloot.[2] En een meer recent voorbeeld is *de Dadermonitor Mensenhandel 2015-2019*. Arnhem staat in Nederland op plaats vier voor wat betreft de door de politie geregistreerde mensenhandel. In vijf jaar tijd gaat het om 140 registraties, dus gemiddeld 28 per jaar. Dit is een ongunstige plaats (achter Amsterdam, Den Haag en Rotterdam), al zijn er weinig registraties nodig om in de top-4 te belanden.

De Rekenkamer dankt de onderzoekers van bureau Lokale Zaken, Edward van der Torre en Maaike Heijkoop, voor het delen van hun expertise en het onderzoekswerk dat zij hebben verricht onder supervisie van Pieter Tops. We zijn Pieter Tops erkentelijk voor de beschouwing die hij heeft geschreven over ondermijnende criminaliteit. De beschouwing onderstreept, wat de Rekenkamer betreft, de verantwoordelijkheid die er voor de gemeente Arnhem ligt op het gebied van ondermijning. Ook bedankt de Rekenkamer Alain Baars die op ons verzoek passende beelden van

[1] Dit krijgt vorm in de Regionale Expertise en Informatie Centra (het RIEC) en het Landelijk Expertise en Informatie Centrum.

[2] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. Enquêtecommissie Opsporingsmethoden. Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem.

het Spijkerkwartier heeft gemaakt. Het filmpje (linkje) is te vinden op de website van de Rekenkamer Arnhem Onderzoeken - Gemeente Arnhem.

1.1 Aanleiding

Ondermijnende criminaliteit is schadelijk voor de gemeenschap (zie 1.3 voor een concrete beschrijving van de schadelijke effecten). De grote maatschappelijke impact van ondermijning is voor de Rekenkamer dan ook een belangrijke aanleiding voor het uitvoeren van dit onderzoek.

Ook het beeld dat Arnhem te maken heeft met toenemende ondermijning was een aanleiding om een onderzoek op te starten. Een voorbeeld is de ontwikkeling van het Spijkerkwartier. In het Spijkerkwartier was sinds de sluiting van de raamprostitutie in 2006 sprake van positieve ontwikkelingen op het gebied van wonen, leefbaarheid, bedrijvigheid en veiligheid. Het Spijkerkwartier is een gewilde woonwijk en een broedplaats voor kleinschalige economische activiteiten. Er is echter ook sprake van problemen: de overlast door de enorme groei van de kamerbewoning en de ontwikkeling van de aard van de bedrijvigheid in en rond de Steenstraat, die het vermoeden doet ontstaan dat er in toenemende mate sprake is van ondermijning, een groeiende grijze economie en het mede daardoor zich minder veilig voelen bij zowel ondernemers als bij bewoners van de wijk.[3]

Tenslotte zijn ook de zorgen die raadsfracties hebben geuit tijdens de periodieke gesprekken met de Rekenkamer een aanleiding voor dit onderzoek. Raadsfracties hebben te kennen gegeven dat zij zich zorgen over ondermijning in het bijzonder in bepaalde gebieden in Arnhem waaronder het Spijkerkwartier (voornamelijk Steenstraat en omgeving).

1.2. Doel- en vraagstelling

De doelstelling van het onderzoek is het geven van inzicht in:

1. de wijze waarop de gemeente Arnhem door middel van beleid probeert grip te krijgen op ondermijning en de grijze economie, in Arnhem in het algemeen en in het Spijkerkwartier in het bijzonder;
2. de instrumenten die de gemeente daarbij nog meer in zou kunnen zetten;

[3] Het toenemende aantal massagesalons, belwinkels, kapsalons, lommerds en andere zaken waarvan de economische bestaansreden niet altijd helder is.

3. de rol van de raad daarbij.

Centrale vraagstelling
Wat kan op basis van inzicht in (de aanpak van) ondermijnende praktijken in Arnhem, in het bijzonder in het Spijkerkwartier, worden geconcludeerd over de effectiviteit van het Arnhemse beleid op de korte en lange termijn, en op welke wijze geeft de gemeenteraad mede vorm aan dit beleid?

Om tot een beantwoording van de centrale vraag te kunnen komen zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

Onderzoeksvragen
1. Wat is in de periode vanaf 2014 de beleidstheorie én uitvoeringspraktijk (o.a. instrumenten, acties en resultaten) bij de integrale en gemeentelijke aanpak van ondermijning in het Spijkerkwartier en in Arnhem als geheel?
2. Welke problemen, knelpunten en kansen zien bewoners, ondernemers en professionals in het Spijkerkwartier?
3. Wat zijn de belangrijkste criminele fenomenen, werkwijzen en markten in Arnhem en in de schaduweconomie van het Spijkerkwartier, met bijzondere aandacht voor de Steenstraat én voor criminele functies van bedrijven en vastgoed?
4. Hoe is de gemeenteraad betrokken bij het beleid en in welke mate is zij op de hoogte (gebracht) van criminele ontwikkelingen?
5. Welke aanbevelingen kunnen worden geformuleerd om de ondermijning in Arnhem op korte en lange termijn terug te dringen?

1.3 Onderzoeksaanpak en afbakening

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, zijn verschillende onderzoeksactiviteiten verricht:
- Drie startbijeenkomsten met in totaal meer dan dertig ambtenaren die actief zijn op het terrein van veiligheid, toezicht, vergunningen, op het sociaal domein, economische zaken en stadsontwikkeling.
- Interviews met in totaal 46 respondenten, werkzaam bij de gemeente (26, inclusief drie bestuurders), politie (11), openbaar ministerie (1), Regionaal Informatie- en Expertise Centrum (1) en zeven overige respondenten.[4]

[4] Respondenten bij de omgevingsdienst, zorg- en veiligheidshuis en woningcorporatie (3). Ook spraken de onderzoekers een jongerenwerker en een wetenschapper.

- Op locaties die in de interviews werden benoemd vanwege ondermijnende praktijken is door de onderzoekers (kort) geobserveerd, zodat zij de omgeving konden zien waarover de respondenten hadden gesproken.
- In het Spijkerkwartier is een straatenquête afgenomen onder 93 respondenten. In deze wijk hebben de onderzoekers op zes dagen langdurig geobserveerd, deels in combinatie met het afnemen van enquêtes. Vervolgens is op basis van open bronnen een bedrijvenanalyse uitgevoerd en is gesproken met twee actieve bewoners en met vier actieve ondernemers.[5]
- Tijdens een digitale sessie zijn de onderzoekers in gesprek gegaan met raadsleden van zes verschillende fracties (zowel coalitie- als oppositiepartijen).

De nota van bevindingen is voor een check op de feitelijke juistheid en volledigheid in het kader van ambtelijk wederhoor voorgelegd aan de ambtelijke organisatie, de politie (district Gelderland-Midden) en het RIEC. Het college van B&W heeft in het kader van het bestuurlijk wederhoor een bestuurlijke reactie geformuleerd op de conclusies en aanbevelingen. De bestuurlijke reactie is integraal opgenomen in hoofdstuk 4 van deze bestuurlijke nota.

Definitie

De term ondermijning wijst op de schadelijke effecten van georganiseerde criminaliteit. In abstracte termen gaat het om systeem-ondermijnende effecten, zoals de aantasting van het gezag van de overheid en verstoring van economische markten (vanwege oneerlijke geldstromen en concurrentie).[6] Meer concreet geformuleerd komen twee belangrijke schadelijke effecten in beeld:

1. Georganiseerde criminelen maken veel slachtoffers.[7] Onder meer uitbuiting bij illegale prostitutie en uitbuiting van arbeidsmigranten, net als criminele uitbuiting van personen in een afhankelijkheidspositie. In de criminele wereld worden katvangers ingezet en onder druk gezet, bijvoorbeeld bij hennepteelt. Op criminele hotspots - met illegale gokadressen, straathandel, louche horeca en soms coffeeshops – springen slachtoffers in het oog. Jongeren en jongvolwassenen met een laag inkomen geven (te) veel geld uit aan drugs of gokken. Een categorie kampt (zichtbaar) met verslavingsproblematiek. In panden met kamerverhuur wonen mannen en vrouwen waarvan de kans aanzienlijk is dat ze onder druk worden gezet vanwege hun afhankelijkheidspositie, los van de vraag of het in strafrechtelijke zin gaat om uitbuiting.

5 In de Nota van Bevindingen (casusbeschrijving Spijkerkwartier) is een uitgebreide toelichting opgenomen over de opzet en inhoud van de bedrijvenanalyse.

6 Tops en Van der Torre, 2015.

7 Noordanus e.a., 2021.

2. Criminele netwerken tasten de effectiviteit van sociaal-preventief beleid aan.[8] De kansen die de georganiseerde criminaliteit biedt (of: lijkt te bieden) op status en snel geld, concurreren met activiteiten en instituten die stimuleren dat mensen legale kansen benutten. Het betreft onderwijsinstellingen, maar ook jongerenwerkers, sociale wijkteams, gezins- en straatcoaches, taalprogramma's, re-integratie en andere frontlijninspanningen. Leren en werken is een lang traject, mogelijk met teleurstellende uitkomsten. Dan lonkt (mogelijk) het criminele pad.

Afbakening

De onderzoeksperiode heeft betrekking op de periode vanaf 2014 tot en met het voorjaar van 2021. Om deze periode goed te kunnen duiden, is er ook gekeken naar de aanloop vanaf 2000. Het onderzoek is gericht op geheel Arnhem met het Spijkerkwartier (casus) in het bijzonder.

1.4 Leeswijzer

De opzet van deze bestuurlijke nota is als volgt. Hoofdstuk 2 bespreekt de beantwoording van de onderzoeksvragen en de conclusies. In hoofdstuk 3 staan de aanbevelingen weergegeven die de Rekenkamer doet. In hoofdstuk 4 is de reactie van het college van B&W integraal opgenomen. Hoofdstuk 5 bevat het nawoord.

8 Tops en Van der Torre, 2015; Noordanus e.a., 2021.

2.Conclusies

Op basis van het onderzoek trekt de Rekenkamer Arnhem conclusies. Dit hoofdstuk start met een korte beantwoording van vier onderzoeksvragen, gevolgd door de conclusies. Een uitgebreide beantwoording van de onderzoeksvragen is terug te lezen in hoofdstuk vijf van de Nota van Bevindingen.

2.1. Beantwoording onderzoeksvragen 1 t/m 4

1. Wat is in de periode vanaf 2014 de beleidstheorie én uitvoeringspraktijk (o.a. instrumenten, acties en resultaten) bij de integrale en gemeentelijke aanpak van ondermijning in het Spijkerkwartier en in Arnhem als geheel?

   Tussen 2014 en 2017 raakt de Arnhemse veiligheidsorganisatie achterop bij in het land gangbare ontwikkelingen in (middel)grote gemeenten. Investeringen in personele capaciteit blijven achterwege en veiligheid wordt geen pijler van het gemeentelijk beleid. Visievorming over de bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit blijft tot 2018 uit, omdat college en gemeenteraad dit vooral zien als een taak voor politie en justitie. Criminele netwerken veroorzaken sociale ellende in Arnhem en maken misbruik van het beperkte Bibob-beleid en van het gemak waarmee zorgaanbieders contracten en budgetten kunnen krijgen. Er wordt vanaf 2018 enigermate een inhaalslag in gang gezet.

2. Welke knelpunten en kansen zien bewoners, ondernemers en professionals in het Spijkerkwartier?

   De onveiligheid in Arnhem is – zo constateert de Kadernota Veiligheid (2018-2022) - disproportioneel groot voor een middelgrote stad. Tegelijkertijd is de gemeentelijke veiligheidsorganisatie qua capaciteit, informatiepositie en intern-organisatorische invloed in de afgelopen twintig jaar juist achtergebleven op ontwikkelingen in grote en middelgrote gemeenten in Nederland. Dit resulteert in knelpunten. De belangrijkste kans schuilt in een ontluikende visie op (de aanpak van) ondermijning.

3. Wat zijn de belangrijkste criminele fenomenen, werkwijzen en markten in Arnhem en in de schaduweconomie van het Spijkerkwartier, met bijzondere aandacht voor de Steenstraat én voor criminele functies van bedrijven en vastgoed?

   Het veldwerk levert in Arnhem een duidelijke top-3 op van criminele fenomenen, namelijk: drugscriminaliteit, mensenhandel en misstanden met vastgoed, zoals sociale ellende onder huurders van sobere woonruimte.

4. Hoe is de gemeenteraad betrokken bij het beleid en in welke mate is zij op de hoogte (gebracht) van criminele ontwikkelingen?

   De betrokkenheid van de gemeenteraad bij het bepalen van beleid en aanpak van ondermijning concentreert zich op de behandeling en vaststelling van de Kadernota Veiligheid 2018-2022. Het debat over een visievorming op ondermijning, ambities, aanpak en benodigde middelen is niet gevoerd.

2.2 Hoofdconclusie

De **hoofdconclusie** van dit onderzoek luidt als volgt:
De gemeente Arnhem heeft als het gaat om de bestrijding van ondermijning een gebrek aan ambities, een gebrek aan heldere doelen, een gebrek aan prioritering, een gebrek aan middelen en een gebrek aan formatie. Dit creëert samen met de Arnhemse historie op het vlak van criminaliteit een potentiële voedingsbodem voor ondermijning.

De Rekenkamer constateert dat Arnhem een onveilige stad is waar ondermijning een manifest probleem is. Vooral drie aspecten zijn opvallend:

- Mensenhandel
- Drugshandel
- Vastgoedproblematiek

Wat betreft de omvang van ondermijning doet Arnhem niet onder voor de G4-steden. Voor een stad van iets meer dan 160.000 inwoners is dat een problematische constatering. De Rekenkamer heeft in het onderzoek de focus gelegd op het Spijkerkwartier. Dit hadden zeker ook andere wijken van Arnhem kunnen zijn. De Rekenkamer ziet een belangrijke verklaring voor de omvang van ondermijning in het gegeven dat de gemeente zowel bestuurlijk als organisatorisch weinig heeft geïnvesteerd in de aanpak van ondermijning in de stad. Exemplarisch hiervoor is de beëindiging van de raamprostitutie in 2006 in het Spijkerkwartier. Dit is een eenmalige belangrijke en kostbare ingreep geweest, maar heeft onvoldoende vervolg gekregen.

2.3. Conclusies

Conclusie 1: Ondermijning is bestuurlijk geen prioriteit (geweest)
In de afgelopen vijftien jaar heeft het gemeentebestuur van Arnhem de dingen op z'n beloop gelaten, ondanks verschillende stevige signalen over de problematiek. Het rapport van de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden in 1996 bevat scherpe en concrete constateringen over de aanwezigheid van ondermijning in Arnhem. Met uitzondering van het beëindigen van raamprostitutie in 2006 in het Spijkerkwartier heeft dit rapport niet geleid tot bestuurlijke aandacht voor ondermijning. Datzelfde geldt voor het ondermijningsbeeld dat het RIEC in 2017 opstelt van Arnhem. Het ondermijningsbeeld beschrijft misstanden met vastgoed (o.a. fraude en uitbuiting), witwassen, drugscriminaliteit (vooral hennepteelt) en mensenhandel. Ook wordt gewezen op kwetsbaarheden vanwege het grote aantal kwetsbare groepen in de stad én door het gevoerde beleid, zoals het beperkte Bibob-beleid, de geringe ambtelijke capaciteit voor veiligheidsbeleid en gebrekkige doortastendheid.[9] Er worden fenomenen en locaties benoemd waarop nauwelijks zicht is, zoals het buitengebied, de bedrijventerreinen, de autobranche, de woonwagenkampen, het vastgoed en theehuizen.[10] Het ondermijningsbeeld was in 2017 nog geen impuls voor de gemeentelijke aanpak van ondermijning.

Landelijk wordt tussen 2000 en 2017 veiligheid een belangrijke pijler van het lokaal bestuur in (middel)grote gemeenten. In Arnhem komt die ontwikkeling niet van de grond. Ondermijning wordt door de raad en het college te weinig gezien als verantwoordelijkheid en taak van de gemeente. Ook burgemeesters trekken er niet hard aan. In de diverse Arnhemse coalitieakkoorden vanaf 2010 speelt veiligheid een kleine rol. Het raakt niet verder dan het uitschrijven van 'bestuurlijke boetes' voor burgerlijke ongehoorzaamheden zoals wildplassen of graffiti (2010), of het helemaal niet vermelden in het coalitieakkoord (2014) van ondermijning behalve dat veiligheid onder de burgemeester valt. De eerste visiecontouren ontstaan in 2018 om een slag te maken in de aanpak van ondermijning en de samenwerking met de politie te verbeteren.

Rond 2017 kantelt de mate van bestuurlijke aandacht voor ondermijning. Hierin was het aantreden van een burgemeester met een duidelijk veiligheidsprofiel een belangrijk punt. Het wordt echter niet voldoende doorvertaald in de Kadernota Veiligheid 2018-2022. De kadernota bevat tien prioriteiten, waar ondermijning er één van is. Er volgt geen visie, specifiek beleid of integraal plan van aanpak voor ondermijning. De aanpak van ondermijning wordt gekenmerkt door de inzet van 'losse' inspanningen en instrumenten. Daarnaast sluit de gemeente aan bij regionale trajecten,

9 RIEC, 2017 (Infographic)
10 RIEC, 2017 (Infographic)

zoals het veiligheidshuis en de integrale RIEC-aanpak van casuïstiek. Vanaf 2018 worden deze instrumenten vaker of meer strategisch benut. Daarnaast worden nieuwe instrumenten ingezet of in de steigers gezet, met de burgemeester in een trekkersrol, zoals de oprichting van een Arnhems Interventie Team in 2019. Een integrale en structurele aanpak komt onvoldoende van de grond. Ondermijning wordt, met andere woorden, niet gezien als bestuurlijke hoofdprioriteit. De stad raakt hierdoor achterop in de aanpak van ondermijning.

Conclusie 2: Ondermijning is ook in de politieke arena geen onderwerp van gesprek.
In de eerste conclusie is beschreven dat ondermijning geen bestuurlijke prioriteit was. Dit geldt in grote mate ook voor de politieke arena. Raad en college zien ondermijning niet als taak. Ondanks het rapport Van Traa uit 1996 ziet men in Arnhem dit als opdracht van de politie en justitie. Ondermijning komt sporadisch terug op de agenda van de Politieke Avond, maar veel verder dan aandacht bij incidenten of vormen van ondermijnende criminaliteit van veelal dezelfde partij(en) komt het niet. De beperkte hoeveelheid van moties of artikel 44 vragen over de aanpak van ondermijning is opvallend. Sinds de burgemeesterswissel in 2017 is er meer aandacht voor het onderwerp. Maar als de gemeenteraad wordt verzocht meer te leveren op het gebied van veiligheid en handhaving door de burgemeester gebeurt dit niet 'con amore'.[11] Eerdergenoemde bevindingen leiden tot de constatering dat Arnhem op zelfgekozen achterstand staat door bestuurlijke keuzes.

Conclusie 3: Door de organisatieopbouw wordt de afdeling Veiligheid, en vanaf 2016 ook de teams Leefomgeving, niet in positie gebracht om een effectieve aanpak ondermijning uit te voeren.
De Arnhemse organisatieopbouw verhindert een effectieve aanpak van ondermijning. De gesplitste verantwoordelijkheden tussen de wijken en het stedelijk programma Veiligheid maken de aanpak moeilijker dan dat het al is. De positie en omvang van de afdeling Veiligheid is problematisch gezien de uitdagingen waar Arnhem voor staat. Veiligheid is een vak apart. Momenteel is het één van de vele taken die bij de teams Leefomgeving belegd zijn. De teams Leefomgeving zijn verantwoordelijk voor een breed scala aan onderwerpen van cultuur tot welzijn. Veiligheid is slechts één van de taken en heeft geen primaire focus. In de uitvoering was lange tijd geen aandacht voor de instrumenten tegen ondermijning waar men toegang tot had zoals de Bibob toetsen die sporadisch werden ingezet. Ook het aantal handhavers op straat was beperkt. De huidige stadsmarinier[12] zou kansen moeten bieden om door te pakken maar is slechts voor een beperkt aantal uren aangesteld. Zonder bestuurlijke aansturing kan de organisatie waar de

11 Bij de behandeling van de Perspectiefnota 2021-2024/Arnhemse herstelagenda coronacrisis op 2 september 2020 neemt de raad onder andere de volgende twee amendementen aan: 'Wel handhaven, maar taakstelling op personeel' (20A66) en 'Opsporen en bestraffen van criminelen geen taak van de gemeente' (20A63g).

12 Officiële functie: externe projectleider integrale aanpak schoon, heel en veilig Spijkerkwartier.

bestrijding verspreid is neergelegd slechts een gebrekkig invulling krijgen omdat de invloed van het Team Veiligheid op sturing en doelen van de Teams Leefomgeving maar heel beperkt is.

Conclusie 4: Het Spijkerkwartier is geen uitzondering.

Het Spijkerkwartier is één van de wijken in Arnhem. Wat aangetroffen is in het onderzoek is een voorbeeld. Als de focus op een andere wijk had gelegen, waren we waarschijnlijk soortgelijke fenomeen tegengekomen.[13] Daarnaast is er mogelijk sprake van het waterbedeffect. Als er enkel hard gedrukt wordt op het Spijkerkwartier dan komt de problematiek in andere wijken ongetwijfeld naar boven. Zie ook de beschouwing van Pieter Tops. Dat onderstreept het belang van een structurele integrale aanpak van ondermijning in Arnhem.

[13] Aldus onze respondenten. Bij de voorbereiding van het onderzoek spraken we deskundigen die ons zeiden: waarom nemen jullie de casus Spijkerkwartier? In andere wijken is het minstens even erg, zo niet erger.

3. Aanbevelingen

De **hoofdaanbeveling** luidt als volgt:

Kijk het beest recht in de bek[14] *en pak de ondermijning in de stad aan.*

Aanbeveling 1 Bestuurlijk (voor het college):

Ga sneller en harder voort op de voorzichtig ingeslagen weg in de bestrijding van ondermijning. Doe dit door stevige ambities te formuleren voor de aanpak van ondermijning met bijpassende doelen, prioritering, middelen en formatie.[15] Inventariseer waar de grootste uitdagingen liggen en maak bestuurlijke keuzes om criminaliteit en ondermijning te bestrijden. Uiteraard vergt een investering in ambities en doelen een stevige en regelmatige rapportage. Ga met andere gemeenten praten die verder zijn op dit terrein (Breda bijvoorbeeld).

Aanbeveling 2 Raad wordt wakker!

Zonder politieke agendering is de bestrijding van ondermijning moeilijk. Raad, neem uw verantwoordelijkheid. Voor een effectieve aanpak is het van belang om als gemeenteraad het volledige criminele speelveld in beeld te hebben en dit ook als dusdanig te erkennen. Herken en erken de Arnhemse historie op het gebied van criminaliteit. Zie dit als de eerste stap om de basis op orde te krijgen. Spreek met elkaar over de gewenste richting voor de stad in samenhang met andere beleidsterreinen. Spreek niet enkel over incidenten en over pilots maar investeer in een meerjaren-aanpak. Stel hier ook een bijpassend stevig en structureel budget voor beschikbaar. [16]

Aanbeveling 3 Intergouvernementeel (voor raad en college):

Investeer in de relaties met de politie, justitie en het RIEC. Bouw deze banden uit om samen een vuist te maken tegen de ondermijnende criminaliteit. Pak nu door. Het aanhalen en versterken van de relatie met de samenwerkingspartners is een cruciaal onderdeel in de effectieve aanpak tegen ondermijning. Dat werkt het beste door zelf het belang van de bestrijding van ondermijning te prioriteren. Dat wekt vertrouwen bij samenwerkingspartners.

Aanbeveling 4 Organisatorisch:

---

14 'Het beest recht in de bek kijken' waren de woorden van René Gude, wijlen Denker des Vaderlands.

15 Het is niet aan de Rekenkamer dat te kwantificeren. Gelet op de geziene formatie in andere steden (bijvoorbeeld Nijmegen) is een aanzienlijke uitbreiding noodzakelijk. Daartoe moeten echter eerst ambities en doelen geformuleerd worden

16 We hebben geen benchmark gedaan. Dat is ook lastig; Arnhem is afwijkend georganiseerd door de Teams Leefomgeving die buiten de kernorganisatie geplaatst zijn en in zekere mate Veiligheid "erbij doen".

Geef de afdeling Veiligheid de plek die het verdient binnen een gemeente met zo'n grote problematiek als Arnhem: midden in de organisatie en in de lead ten aanzien van de andere ambtelijk betrokkenen op dit dossier. Daarbij zijn sturingsdoelen op veiligheid voor de teams Leefomgeving en wijkteams van belang. Monitor daar op en rapporteer als college aan de raad. Het is voor de slagkracht van de bestrijding van ondermijning noodzakelijk dat de afdeling Veiligheid op de juiste plek in de organisatie zit. Een plek waarbij de afdeling in de lead is en een integrale aanpak coördineert. Een plek waarbij het duidelijk is waar je als afdeling wel en niet van bent. Concrete sturingsdoelen geven houvast in het uitvoeren van beleid. De afdeling dient goed positie te krijgen en stevig ingebed te worden in de Arnhemse variant van wijksturing.

Aan de voorzitter van de rekenkamer

Datum : 1 juni 2021
Zaaknummer : 575454
Contactpersoon : Simone Roosenboom
Telefoonnummer : 026 3775244

Onderwerp: Bestuurlijke reactie op het rekenkameronderzoek naar ondermijning

Geachte heer Teeuw,

U heeft namens de rekenkamer het college van burgemeester en wethouders uitgenodigd om een reactie te geven op de bestuurlijke nota 'onderzoek Ondermijning' (versie mei 2021). In deze nota heeft u conclusies en aanbevelingen geformuleerd op basis van uw onderzoek naar de aanpak van ondermijnende criminaliteit in Arnhem.

Algemene reactie
U bent grondig te werk gegaan in uw onderzoek naar ondermijnende criminaliteit in Arnhem, waarbij is stilgestaan bij de mate van het probleem en in hoeverre het gemeentelijk beleid effectief is in het bestrijden van ondermijnende criminaliteit. Wij bedanken u voor het onderzoek en de urgentie die u terecht toekent aan dit onderwerp.

"Kijk het beest recht in de bek en pak de ondermijning in de stad aan," is uw hoofdaanbeveling. Over onze rol daarin schrijft u: ga sneller en harder voort op de voorzichtig ingeslagen weg in de bestrijding van ondermijnende criminaliteit. Het markeert het toenemende belang van het onderwerp ondermijnende criminaliteit, en de groeiende aandacht die het - gelukkig ook bij de gemeente Arnhem - terecht krijgt. Maar, en dat is ook te lezen in uw rapport, die aandacht is nog onvoldoende. Het sneller, en harder, voortzetten op de ingeslagen weg is nodig, en dat moet méér dan voorzichtig zijn. Immers, wat betreft de omvang van ondermijnende criminaliteit doet Arnhem niet onder voor de G4-steden, terwijl onze middelen en mogelijkheden daar niet bij gelijk lopen. Het rapport van de Rekenkamer is daarom van waarde om de aanpak in Arnhem te verrijken, en het onderstreept de noodzaak om ondermijnende criminaliteit bij raad, college en stad verder te agenderen.

Het rapport benadrukt het belang van een gecoördineerde en integrale meerjarenaanpak van ondermijnende criminaliteit, waarin de gemeente een regierol heeft. Het rapport is positief kritisch over de beweging die de gemeente Arnhem daarin aan het maken is. Met de Rekenkamer is het college het eens dat die beweging sneller kan en er meer structureel van aard moet zijn. In onze verdere reactie

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0800-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

hieronder op de conclusies en aanbevelingen uit het rapport, lichten wij toe hoe wij bezig zijn om daar invulling aan te geven.

Reactie op conclusies en aanbevelingen
Uw kernboodschap om, voor wat betreft de veiligheidsaanpak en in het bijzonder de aanpak van ondermijnende criminaliteit, in de stad harder en sneller voort te gaan op de ingeslagen weg, wordt door het college volledig onderschreven. Zoals professor Pieter Tops, in de inleiding van het rapport, terecht stelt hebben wij een belangrijke rol in het integer houden van de samenleving en in het tegengaan van verkeerde ontwikkelingen die een voedingsbodem voor het ontstaan van georganiseerde misdaad kunnen vormen.
Uit uw rapport blijkt dat ondermijnende criminaliteit in Arnhem veelzijdig en diep geworteld is. In de (kwetsbare) wijken lonkt de criminaliteit bij jongeren, vanwege het gemak waarmee veel geld verdiend kan worden. Gemak is een rode draad in uw rapport. Het gemak waarmee criminelen in het verleden hebben kunnen investeren in vastgoed en tegen hoge huren kleine kamers beschikbaar stellen. Het gemak waarmee personen misbruik kunnen maken van voorzieningen of zorggelden. Het maakt onze inwoners kwetsbaar voor uitbuiting en leidt tot zeer schrijnende situaties. Het is onze taak om Arnhemmers te beschermen. Die verantwoordelijkheid wil het college ook nemen.

Ondermijnende criminaliteit, zoals drughandel, geweld en witwassen, is een grote bedreiging voor de leefbaarheid, veiligheid, integriteit en gastvrijheid van onze stad. Samen moeten we hiertegen een vuist maken. Dat doen wij in Arnhem met onze veiligheidspartners als het Regionaal Informatie- en Expertise Centrum (hierna: RIEC), de politie, het Openbaar Ministerie en de belastingdienst, alsook onze sociale partners. Woningbouwverenigingen, scholen, jongerenwerkers, wijkmanagers en ga zo door hebben hierin ook een belangrijke rol. Ook bij dit onderwerp geldt: *‘It takes a city’.*

Bij de aanpak van ondermijnende criminaliteit wordt in Arnhem momenteel uitgegaan van het principe ‘lerend ontwikkelen’. Dit is tot stand gekomen doordat – zoals het rapport noemt – in de aanpak van ondermijnende criminaliteit tegen knellende grenzen aan werd gelopen. Steeds meer blijkt dat Arnhem te maken heeft met grootstedelijke problematiek en dat we hoog scoren op de verkeerde lijstjes (denk aan de top vier in de dadermonitor en de top 20 van criminele gebouwen). Hierdoor werden steeds brandjes geblust, maar werd niet ingezet op duurzame inspanningen. Daarom wordt nu steeds meer in de breedte samengewerkt. Dit is een dynamisch proces waarin wij ons steeds meer en stap voor stap ontwikkelen met de beschikbare middelen en capaciteit. Deze aanpak maakt dat inzichtelijk wordt wat er in de nabije toekomst eventueel structureel nodig is, maar heeft in ieder geval al geleid tot beleidsmatige wijzigingen alsook wijzigingen in de aanpak - al dan niet tijdelijk. Hieronder worden enkele (recente) voorbeelden genoemd:

- Oprichting van het Interventieteam Ondermijning Arnhem: projectmatige integrale interventies op ondermijningsgevoelige gebieden en/of fenomenen.
- Samenwerking met bedrijven en extra integrale controles om bedrijventerreinen veiliger te maken.

- Arnhem-Oost-aanpak: onderdeel van de Woondeal regio Arnhem – Nijmegen waarvoor vijf wijken zijn geselecteerd om alle Arnhemmers gelijke kansen te bieden en tweedeling tegen te gaan. Het Breed Offensief Tegen Ondermijnende Criminaliteit (BOTOC) is hier een onderdeel van.
- Bibob: in 2020 zijn de beleidsregels voor de toepassing van de Wet Bibob verruimd en zijn er in 2021 een Bibob-coördinator en een Bibob-onderzoeker aangesteld. Zij zijn belast met een goede implementatie van de nieuwe beleidsregels in de organisatie, de onderzoeken en het ondersteunen van de afdelingen die met Bibob te maken kunnen krijgen.
- Zorgfraude: in 2020 zijn de uitgangspunten voor de zorginkoop gewijzigd en zijn er strengere regels opgesteld voor de toetreding en naleving van de contracten. Tevens is er meer capaciteit beschikbaar gesteld voor WMO toezichthouders.
- Aanpak Mensenhandel: onlangs is de dadermonitor Mensenhandel besproken in de gemeenteraad. De raad is geïnformeerd door de Nationaal rapporteur Mensenhandel, de Politie en het Openbaar Ministerie. Gemeente Arnhem heeft een projectleider aangesteld om de aanpak van mensenhandel een nieuwe impuls te geven. Hierbij is ook aandacht voor de preventieve kant wat onder andere onlangs heeft geleid tot het meldpunt seksuele intimidatie en een campagne.
- Beleidsregels woningsplitsing en verkamering: er werden negatieve effecten op de leefbaarheid ervaren door het splitsen en verkameren van panden, zoals overlast en verloedering. Vandaar dat er stadsbreed nieuwe regels zijn opgesteld.
- In de wijken van Arnhem zijn wijkveiligheidsoverleggen ingericht en wijkveiligheidsagenda's opgesteld. Per wijk wordt zichtbaar gemaakt welke problemen er spelen, zodat die aangepakt worden voordat het een ondermijnend karakter kan krijgen. Het loont om verloedering aan te pakken zodat het niet erger wordt.

<u>Spijkerkwartier</u>
In uw onderzoek is specifiek gekeken naar ondermijnende criminaliteit in het Spijkerkwartier. Criminelen vestigen zich daar waar zij kansen zien. Dit is niet enkel in één wijk, maar komt helaas in heel Arnhem voor. Ieder pand in Arnhem kan doelwit zijn voor criminele activiteiten. Wij moeten voorkomen dat criminelen kansen zien binnen al onze wijken en buurten. Wij hebben de taak om inwoners en ondernemers weerbaar te maken tegen criminele invloeden.
Ondanks dat in uw onderzoek de zorgen van de respondenten niet overeenkomt met de resultaten van de bedrijvenanalyse, hebben wij de zorgen - die de buurt in de zomer geuit heeft naar aanleiding van een schietincident - serieus opgepakt. Voor de problematiek in het Spijkerkwartier en omgeving is een projectleider aangesteld voor een integrale aanpak ('stadsmarinier'), waarbij we samenwerken met bewoners en ondernemers om de leefbaarheid en veiligheid te verbeteren. Het actieprogramma, genaamd Schoon, heel en veilig, bestaat uit dertien actielijnen zoals verkeer, groenvoorziening, handhaving én ondermijnende criminaliteit. Er moet op verschillende fronten zichtbaar door de overheid worden opgetreden. Hiermee laat je zien dat wij zicht hebben op de stad én dat er geen plaats is voor criminelen.

Tot slot

De beweging om de veiligheidsaanpak te versterken, waaronder ondermijnende criminaliteit, komt zoals u kunt lezen steeds meer in een stroomversnelling in Arnhem. Bovenstaande voorbeelden verbeteren de kwaliteit van de uitvoering en verstevigen de (integrale) samenwerking met partners. De Rekenkamer en het college zijn het eens: dat is ook hard nodig, want er is een achterstand in de halen. Voor de verdere versterking van Arnhem tegen ondermijnende criminaliteit zijn in de perspectiefnota van 2022-2025 extra middelen opgenomen. De hierboven beschreven stappen helpen ons verder om ambities, doelen, middelen en formatie beter op te stellen en te organiseren - zoals u ook adviseert. Het RIEC onderzoekt momenteel hoe weerbaar de gemeente Arnhem is tegen criminele invloeden. De aanbevelingen van het RIEC en van u zullen worden meegenomen in een plan van aanpak dat momenteel wordt opgesteld. Graag gaan wij met de raad in gesprek over uw bevindingen, de aanbevelingen rondom van de organisatie en de aanpak van ondermijnende criminaliteit in onze stad. Samen maken we Arnhem veilig.

Hoogachtend,
het college van burgemeester en wethouders van Arnhem,
de loco- secretaris, de burgemeester,

5. Nawoord

De Rekenkamer Arnhem bedankt het College van Burgemeester en Wethouders voor de uitgebreide bestuurlijke reactie op het onderzoek naar ondermijning.

We zijn verheugd om te lezen dat het college hard aan de weg timmert en tegelijkertijd laat zien dat zij al hard haar best doet. De lijst met interventies toont dat het college anno 2021 in de actiemodus zit. Dit is zeker te prijzen. Tegelijkertijd speelt de gedachte "too little, maybe not too late". Er gebeurt meer dan voorgaande jaren, maar het is nog niet genoeg. Ga sterker verder op de ingeslagen weg.

Ga verder op de ingeslagen weg. Raad, maak dit mogelijk door de kaders en randvoorwaarden te scheppen om krachtig te sturen op versterking van de inzet van de stad op de bestrijding van ondermijning en het veiligheidsbeleid ook mogelijk te maken.

Arnhem verdient het niet alleen, maar heeft het ook dringend nodig.

Rekenkamer Arnhem

De Arnhemse aanpak van ondermijning

Nota van Bevindingen

Definitieve versie vastgesteld 27 mei 2021

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	2
1.1	Onderzoek naar (de aanpak van) ondermijning	2
1.2	Onderzoeksvragen	3
1.3	Onderzoeksactiviteiten	4
1.4	Leeswijzer	5
2.	Ondermijning in Arnhem	6
2.1	Drugscriminaliteit	6
2.2	Mensenhandel	9
2.3	Misstanden met vastgoed	12
2.4	Overige praktijken en fenomenen	14
2.5	Afsluiting	15
De casus Spijkerkwartier		16
3.	Veiligheidsbeleid (tot 2018): achterop geraakt	31
3.1	Landelijke trend: veiligheid als drager van lokaal beleid	31
3.2	De veiligheidsorganisatie (2000-2017)	32
3.3	De aanpak van ondermijning: het startpunt in 2017	32
3.4	De kloof: de veiligheidsnota versus het Coalitieakkoord	35
4.	Vanaf 2018: vooruitgang en knellende grenzen	37
4.1	De burgemeestersronde door de stad	37
4.2	Vooruitgang: actie en verbinding	37
4.3	De aanpak van ondermijning: knellende grenzen	42
4.4	Aandacht voor ondermijning bij de gemeenteraad	46
5.	In antwoord op de empirische onderzoeksvragen	47
5.1	Ondermijning: belangrijke fenomenen	47
5.2	Beleidstheorie en -praktijk	49
5.3	Knelpunten en kansen	51
5.4	De gemeenteraad	52

1. Inleiding

1.1 Onderzoek naar (de aanpak van) ondermijning

De Rekenkamer van Arnhem heeft besloten tot een onderzoek naar de gemeentelijke aanpak van de lokale ondermijning. Dit vergt een combinatie van bestuurskunde en criminologie, waarbij de nadruk ligt op de organisatie en inhoud van het gevoerde beleid. Om de mogelijke effecten van dat beleid te kunnen beredeneren, is inzicht nodig in Arnhemse ondermijnende praktijken. Ondermijning beschouwen wij als de schadelijke effecten van georganiseerde criminaliteit. De literatuur beschrijft vier hoofdkenmerken van de georganiseerde criminaliteit in Nederland.[1]

In de *eerste plaats* zijn Nederlandse drugscriminelen als producenten en handelaren actief op alle belangrijke populaire drugsmarkten. Ze zijn sterk internationaal gericht en tegelijkertijd sociaal verankerd binnen lokale netwerken door het hele land, onder meer in stadswijken. Lokaal of regionaal opererende drugsnetwerken (actief op onder andere de markten van hennep, xtc en amfetamine) profiteren, via verkoop aan tussen- en groothandelaren, van de grootschalige internationale drugs invoer, doorvoer en export via ons land.[2]

In de *tweede plaats* bouwen criminelen lokaal machtsposities op door (witgewassen) misdaadgeld (waaronder drugsgeld) te investeren in bedrijven en vastgoed. In grote steden zijn drugscriminaliteit, witwassen, criminaliteit met vastgoed en mensenhandel (o.a. huisvesting van arbeidsmigranten en illegale prostitutie) met elkaar verweven.[3] Meer recent werd duidelijk dat criminele (drugs)netwerken zich ook toeleggen op zorgfraude, omdat dit een eenvoudige en weinig risicovolle manier is om forse sommen geld op te strijken.[4]

In de *derde plaats* is een kernprobleem dat (grote) sociale en economische aantrekkingskracht uitgaat van de criminele wereld. Die wereld lijkt kansen te bieden om relatief makkelijk geld en status te verwerven. Op die manier worden veel jongeren en (jong)volwassenen als het ware de criminaliteit ingezogen, ook als ze niet beschikken over een criminele inslag.

In de *vierde plaats* hebben de grote sommen misdaadgeld geresulteerd in schaduweconomieën die tot op zekere hoogte functies van de overheid overnemen.[5] Er wordt voorzien in werkgelegenheid in semilegale bedrijven in de bovenwereld én bij criminele praktijken in de onderwereld. Er worden (goedkope of scherp geprijsde) illegale producten en diensten geleverd, zoals: harddrugs, illegale softdrugs, illegale sigaretten, namaakkleding, illegaal gokken, illegale prostitutie, frauduleuze zorg en het verstrekken van (dubieuze leningen). In een schaduweconomie floreren *facilitators* die criminaliteit afschermen en die helpen bij activiteiten in de bovenwereld, zoals witwassen, het aanvragen van vergunningen of zorgbudgetten of het organiseren van woonruimte of vervoer. Op die manier is de criminaliteit langzaamaan maatschappelijk verankerd geraakt, onder meer op crimineel hotspots en in kwetsbare stadswijken.

De term ondermijning wijst op de schadelijke effecten van georganiseerde criminaliteit. In abstracte termen gaat het om systeem-ondermijnende effecten, zoals de aantasting van het gezag van de overheid en verstoring van economische markten (vanwege oneerlijke geldstromen en

[1] Zie onder andere: LIEC, 2019; Kruisbergen e.a., 2012; Boerman e.a., 2017; Tops en Tromp, 2019; Noordanus e.a., 2020; Noordanus e.a., 2021).
[2] EMCDDA & Europol, 2019.
[3] Zie RIEC Den Haag, 2019.
[4] Zie; IKZ, 2020; Van der Torre en Heijkoop, 2020.
[5] Noordanus e.a., 2020 en 2021.

concurrentie).[6] Meer concreet geformuleerd komen twee belangrijke schadelijke effecten in beeld.

In de *eerste plaats* maken georganiseerde criminelen veel slachtoffers.[7] Onder meer uitbuiting bij illegale prostitutie en uitbuiting van arbeidsmigranten, net als criminele uitbuiting van personen in een afhankelijkheidspositie. In de criminele wereld worden katvangers ingezet en onder druk gezet, bijvoorbeeld bij hennepteelt. Op criminele hotspots - met illegale gokadressen, straathandel, louche horeca en soms coffeeshops – springen slachtoffers in het oog. Jongeren en jongvolwassenen met een laag inkomen geven (te) veel geld uit aan drugs of gokken. Een categorie kampt (zichtbaar) met verslavingsproblematiek. In panden met kamerverhuur wonen mannen en vrouwen waarvan de kans aanzienlijk is dat ze onder druk worden gezet vanwege hun afhankelijkheidspositie, los van de vraag of het in strafrechtelijke zin gaat om uitbuiting.

In de *tweede plaats* tasten criminele netwerken de effectiviteit van sociaal-preventief beleid aan.[8] De kansen die de georganiseerde criminaliteit biedt (of: lijkt te bieden) op status en snel geld, concurreren met activiteiten en instituten die stimuleren dat mensen legale kansen benutten. Het betreft onderwijsinstellingen, maar ook jongerenwerkers, sociale wijkteams, gezins- en straatcoaches, taalprogramma's, re-integratie en andere frontlijninspanningen. Leren en werken is een lang traject, mogelijk met teleurstellende uitkomsten. Dan lonkt (mogelijk) het criminele pad.

Het is de vraag in hoeverre dit alles voorkomt in Arnhem, al lijkt het geschetste criminaliteitsprofiel bij voorbaat relevant voor een (ook vanuit de Randstad) goed bereikbare stad met ongeveer 150.000 inwoners, vlakbij de Duitse grens. Temeer omdat Arnhem in 1996 door de enquêtecommissie opsporingsmethoden werd uitgekozen als één van de gemeenten (met Amsterdam, Nijmegen en Enschede) voor een lokaal criminologisch onderzoek naar georganiseerde criminaliteit. Dit onderzoek legde onder meer internationale drugscriminaliteit bloot die had geresulteerd in omvangrijke criminele investeringen in vastgoed en bedrijven, waaronder talrijke winkels en horecazaken in Arnhem.[9]

1.2 Onderzoeksvragen

Dit onderzoek verzamelt en ordent lokale empirische kennis over beleid en criminaliteit. Daarbij wordt casusonderzoek verricht in het Spijkerkwartier. Dat is een wijk met twee gezichten. Na grote overlast van een klassieke open drugsscene en geconcentreerde raamprostitutie in de jaren negentig, werd het een wijk met aantrekkingskracht (om te wonen en te ondernemen), al bestaat er nog altijd een criminele schaduweconomie.

De centrale vraagstelling van deze studie luidt: Wat kan op basis van inzicht in (de aanpak van) ondermijnende praktijken in Arnhem, in het bijzonder in het Spijkerkwartier, worden geconcludeerd over de effectiviteit van het Arnhemse beleid op de korte en lange termijn, en op welke wijze geeft de gemeenteraad mede vorm aan dit beleid? De volgende deelvragen worden beantwoord:

1. Wat is in de periode vanaf 2014 de beleidstheorie én uitvoeringspraktijk (o.a. instrumenten, acties en resultaten) bij de integrale en gemeentelijke aanpak van ondermijning in het Spijkerkwartier en in Arnhem als geheel?
2. Welke problemen, knelpunten en kansen zien bewoners, ondernemers en professionals in het Spijkerkwartier?

[6] Tops en Van der Torre, 2015.
[7] Noordanus e.a., 2021.
[8] Tops en Van der Torre, 2015; Noordanus e.a., 2021.
[9] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden*. Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem.

3. Wat zijn de belangrijkste criminele fenomenen, werkwijzen en markten in Arnhem en in de schaduweconomie van het Spijkerkwartier, met bijzondere aandacht voor de Steenstraat én voor criminele functies van bedrijven en vastgoed?
4. Hoe is de gemeenteraad betrokken bij het beleid en in welke mate is zij op de hoogte (gebracht) van criminele ontwikkelingen?
5. Welke aanbevelingen kunnen worden geformuleerd om de ondermijning in Arnhem op korte en lange termijn terug te dringen?

1.3 Onderzoeksactiviteiten

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, zijn verschillende onderzoeksactiviteiten verricht:

- Drie startbijeenkomsten met in totaal meer dan dertig ambtenaren die actief zijn op het terrein van veiligheid, toezicht, vergunningen, op het sociaal domein, economische zaken en stadsontwikkeling.
- Interviews met in totaal 46 respondenten, werkzaam bij de gemeente (26, inclusief drie bestuurders), politie (11), openbaar ministerie (1), Regionaal Informatie- en Expertise Centrum (1) en zeven overige respondenten.[10]
- Op locaties die in de interviews werden benoemd vanwege ondermijnende praktijken is door de onderzoekers (kort) geobserveerd, zodat zij de omgeving konden zien waarover de respondenten hadden gesproken.
- In het Spijkerkwartier is een straatenquête afgenomen onder 93 respondenten. In deze wijk hebben de onderzoekers op zes dagen langdurig geobserveerd, deels in combinatie met het afnemen van enquêtes. Vervolgens is op basis van open bronnen een bedrijvenanalyse uitgevoerd en is gesproken met twee actieve bewoners en met vier actieve ondernemers.[11]
- Tijdens een digitale sessie zijn de onderzoekers in gesprek gegaan met raadsleden van zes verschillende fracties (zowel coalitie- als oppositiepartijen).
- Drie startbijeenkomsten met in totaal meer dan dertig ambtenaren die actief zijn op het terrein van veiligheid, toezicht, vergunningen, op het sociaal domein, economische zaken en stadsontwikkeling.

Bij de beschrijving van de ondermijning in Arnhem baseren de onderzoekers zich met name op de informatie en inschattingen van respondenten, in het bijzonder professionals die werken in het veiligheidsdomein en in het ambtelijk apparaat. De informatie die professionals ons verstrekten is vaak mede gebaseerd op strafrechtelijke of bestuurlijke dossiers en/of casus en op concrete ervaringen bij controles of bij sociaal-preventieve inspanningen. Het betreft daarnaast subjectieve aanwijzingen, vermoedens of verdenkingen. Hoewel het gaat om professionals met veel materie- en locatiekennis, verstrekten ze dus ook informatie over mogelijke criminaliteit die niet (in een strafproces) is bewezen. Voor zover het gaat om de sociale schade die met ondermijning wordt aangericht zijn dossiers of juridische trajecten minder geschikte bronnen dan de directe waarnemingen en ervaringen van respondenten, met niet zelden veel ervaring op specifieke terreinen en met jarenlange observaties op straat en 'achter de voordeur.' Voorts zijn respondenten bevraagd over de beleidsmatige gang van zaken. Sterker, daar ligt het zwaartepunt van dit onderzoek. Respondenten is gevraagd naar opvattingen over de aanpak van ondermijning, over

[10] Respondenten bij de omgevingsdienst, zorg- en veiligheidshuis en woningcorporatie (3). Ook spraken de onderzoekers een jongerenwerker en een wetenschapper.
[11] In de Nota van Bevindingen (casusbeschrijving Spijkerkwartier) is een uitgebreide toelichting opgenomen over de opzet en inhoud van de bedrijvenanalyse.

concrete beleidsterreinen en instrumenten en over locaties waar een gerichte aanpak wordt uitgevoerd of wordt voorbereid (bijvoorbeeld in Presikhaaf en in het Spijkerkwartier). De interview-verslagen die zijn gemaakt van gesprekken bij gemeente, politie, openbaar ministerie en het RIEC zijn ter autorisatie voorgelegd aan de respondenten. In een ronde van ambtelijke wederhoor is een concepttekst van dit rapport, ter controle op feitelijke onjuistheden, voorgelegd aan de adviseur Veiligheid (namens de ambtelijke organisatie), de Sectorchef Politie Gelderland-Midden en de contactpersoon van het RIEC.

Ten behoeve van hoofdstuk twee (over ondermijning) en de casusbeschrijving van het Spijkerkwartier zijn twee kanttekeningen op zijn plaats. In de *eerste plaats* wordt de criminele kant van (deze wijk in) Arnhem beschreven. Dit levert een realistisch, maar eenzijdig beeld op, met veronachtzaming van positieve sociale krachten. In de *tweede plaats* betreft het een analyse op hoofdlijnen. Niet alleen omdat de kern van dit onderzoek bestaat uit een bestuurskundige analyse van de aanpak van ondermijning, maar ook omdat tussen 2000 en 2018 door de gemeente weinig werk is gemaakt van het (systematisch) verzamelen van kennis en informatie over ondermijning. Ondermijning had geen politiek-bestuurlijke prioriteit en dat klinkt door in de informatiepositie van respondenten.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden ondermijnende praktijken in Arnhem beschreven. De hoofdstukken 3 en 4 zijn bestuurskundig van aard en gaan achtereenvolgens in op de gang van zaken tot en vanaf 2018. Tussen hoofdstuk 2 en 3 komt ‘de casus Spijkerkwartier’ aan bod als intermezzo. Hoofdstuk 5 beantwoordt de empirische deelvragen en kan worden gelezen als *samenvatting*.

2. Ondermijning in Arnhem

Inleiding
Dit hoofdstuk beschrijft op hoofdlijnen de aard en impact van ondermijnende criminaliteit in Arnhem. Dit stemt overeen met het beeld dat wordt geschetst in landelijke analyses. De rode draad in die analyses is dat criminaliteit - zoals drugscriminaliteit, witwassen of vastgoedcriminaliteit - niet de kern van het probleem is, maar de aantrekkingskracht van criminele kopstukken ("wijkkoningen") en geldstromen. Dat heeft een ontwrichtend effect op de samenleving en is zichtbaar in Arnhem. Ook voor professionals die actief zijn op het sociaal domein of met economisch beleid, omdat ze merken dat kwetsbare personen onder druk worden gezet of worden uitgebuit en dat de criminele wereld een alternatief is voor regulier werk.

Het veldwerk levert in Arnhem een duidelijke top-3 op wat criminele fenomenen betreft, namelijk: drugscriminaliteit, mensenhandel en misstanden met vastgoed en bedrijven, zoals witwassen, fraude en sociale ellende onder huurders van kamers of kleine appartementen. Deze fenomenen worden achtereenvolgens beschreven in de paragrafen 2.1 tot en met 2.3. Paragraaf 2.4 gaat in op andere criminele patronen en fenomenen.

2.1 Drugscriminaliteit

Arnhem is een stad met veel drugscriminaliteit. De heroïne- en hennepmarkten zijn belangrijk (geweest) voor het opbouwen van criminele infrastructuren die inmiddels ook blijken te worden benut op andere criminele (drugs)markten, zoals crystal meth.

Heroïnehandel
De enquêtecommissie opsporingsmethoden constateert in 1996 dat de internationale heroïnehandel in de jaren tachtig snel groeit en groot wordt in Arnhem.[12] Ongeveer vijf Koerdische (familie)netwerken exploiteren vanuit Arnhem frequente en grootschalige heroïnetransporten die rechtstreeks uit Turkije komen.[13] Deze criminelen beheersen de logistieke keten van productie tot afleveringen, waardoor - ook bij (groot)handel tegen scherpe prijzen - de winsten hoog zijn. Ze investeren voornamelijk (in vastgoed) in Turkije, maar ook in bedrijven en vastgoed in Arnhem. Geconcentreerd in het Spijkerkwartier beschikken ze volgens schattingen van de politie over vijftig tot honderd (dekmantel)bedrijven, zoals theehuizen, horeca en reisbureaus. Heroïnehandel heeft vandaag de dag geen prioriteit. De consumentenmarkt in Nederland is klein. Er is een internationale handelsmarkt blijven bestaan en die wordt nog altijd gedomineerd door Turks-Nederlandse criminelen.[14] Of Arnhem daarbij nog altijd een sleutelrol speelt, weten gemeenteambtenaren niet.

Hennepteelt: lokaal verankerd
Respondenten typeren Arnhem als "hennepstad". Zo onderstrepen ze dat hennepteelt een geworteld en hoogstwaarschijnlijk omvangrijk fenomeen is én dat de productie van synthetische drugs op een laag niveau ligt.[15] Vanaf de jaren negentig komt de georganiseerde hennepteelt meer en meer in beeld in Arnhemse volkswijken (met name Geitenkamp, Klarendal en Het Broek) en op woonwagencentra. Hennepteelt werd in Arnhem ontdekt als een grote en gemakkelijke

[12] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden*. Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem.
[13] Vandaag de dag liggen dit soort formuleringen gevoelig, maar het is de woordkeuze van de enquêtecommissie, gebaseerd op empirisch onderzoek.
[14] Boerman e.a., 2017.
[15] Dit verschilt van de beschrijving van de softdrugsmarkt door de enquêtecommissie, omdat die vooral wijst op import door met name één autochtoon kopstuk.

inkomstenbron. Het bleef al snel niet beperkt tot geijkte (autochtone) volkswijken, want het strekte zich uit naar het centrum en naar multiculturele wijken, zoals Presikhaaf en Malburgen. Ook allochtone[16] criminele netwerken zijn actief in de hennepteelt en -handel. Dit heeft plaats in Arnhemse wijken (onder meer in sociale huurwoningen) en elders in de regio.

De *know how* en netwerken voor hennepteelt zijn in Arnhem (en omgeving) aanwezig, net als faciliteerders voor de aanleg, zoals elektriciens, klusjesmannen, leveranciers van hennep-stekken en growshops. Het betrof aanvankelijk formele growshops, maar vandaag de dag gaat het – sinds het wettelijke verbod op voorbereidingshandelingen ten behoeve van drugsproductie – om tenminste tien informele growshops die in beeld zijn vanwege de levering van productiemiddelen. De professionaliteit van de hennepkwekerijen loopt (sterk) uiteen, zo constateren respondenten: van goed afgeschermd (vanaf de straat niet te zien of te ruiken) tot knullige kwekerijen, bijvoorbeeld met afgeplakte ramen.

De opbrengsten van hennepteelt zijn riant. Een doorsnee kwekerij met tweehonderd planten levert in de tussenhandel, volgens behoedzame schattingen, ongeveer € 23.000,- per oogst op.[17] Als per plantage vijf keer per jaar wordt geoogst en een bescheiden netwerk dit op tien locaties doet, resulteert dat op jaarbasis dus al in een omzet van € 1,15 miljoen. In de hele stad gaat het daarmee om grote bedragen. Financiers en organisatoren strijken het meeste geld op. In het criminele middenkader (criminelen die de locaties en de inrichting daarvan regelen en toezien op het productieproces) worden vele tienduizenden euro's verdiend en op de werkvloer (door loopjongens en door mensen die een schuur of woonruimte ter beschikking stellen) honderden of enkele duizenden euro's per oogst, week of maand, afhankelijk van de precieze activiteiten. Wie een dag hennepplanten knipt, krijgt al snel enkele honderden euro's.[18] Dergelijke (belastingvrije) criminele inkomsten zijn aantrekkelijk, bij uitstek voor mensen rondom het sociaal minimum; om schulden af te lossen en/of de kwaliteit van leven te verbeteren.

Op een dieper niveau levert hennepteelt meer op dan geld. De hoge aanhoudende drugsinkomsten hebben netwerken in achterstandswijken tot op zekere hoogte in staat gesteld om hun eigen levensstijl in stand te houden. Wie zelf - al is het (deels) illegaal - voorziet in het levensonderhoud of in economische vooruitgang, is niet of minder afhankelijk van de overheid of van (veeleisende) onderwijsinstellingen of werkgevers.[19] Het logistieke proces rondom de hennepteelt is een impuls geweest voor een criminele infrastructuur met een lokaal netwerk, vastgoed, transportfaciliteiten (onder meer via dekmantelbedrijven) en bovenlokale contacten en samenwerkingsverbanden. Hoewel deze criminaliteit is verankerd in Arnhemse wijken, wordt bovenlokaal samengewerkt, bijvoorbeeld met handelaren in de Randstad. Arnhemse criminelen exploiteren kwekerijen 'over de grens' in Duitsland.

Andere drugsmarkten

In Nederland actieve criminele drugsnetwerken zijn vaak actief op verschillende populaire markten: naast hennep, vooral ook cocaïne en synthetische drugs, met name xtc en amfetamine en in toenemende mate crystal meth.[20] Dit geldt ook voor Gelderland, maar de marktsituatie is net wat anders in Arnhem. Stadswijken lenen zich niet zo goed voor de productie van synthetische drugs. Dit kan op veel locaties niet goed worden afgeschermd, omdat de stad een bescheiden buitengebied heeft. In het groene gebied worden wel dumpingen aangetroffen en zo nu en dan een lab in de stad. In april 2021 wordt desondanks een groot crystal meth-laboratorium opgerold in een loods op

[16] De voorkeur gaat uit naar de omschrijving 'inwoners met migratieachtergrond', maar dat is taal-technisch soms lastig en het gaat binnen netwerken bovendien niet altijd om inwoners van Arnhem.
[17] Zie Noordanus e.a., 2020.
[18] Zie Noordanus e.a., 2020.
[19] Zie Noordanus e.a., 2021.
[20] Zie Noordanus e.a., 2020.

bedrijventerrein Meinerswijk. De cocaïne-import en -handel ligt volgens respondenten op een lager niveau dan in de Randstad. Het Nationaal Dreigingsbeeld constateert dat de huidige generatie Turkse criminelen minder geïsoleerd opereert en veelzijdiger is wat betreft drugscriminaliteit.[21] Ze kopen xtc en cocaïne in (bij Colombiaanse en autochtone handelaren) en gebruiken hun transportlijnen om dit naar Turkije te vervoeren. Het is onduidelijk of de Turks-Arnhemse netwerken dit ook doen. Op straat en door mobiele handelaren wordt cocaïne verkocht, onder meer door criminelen die vanuit de Randstad naar Arnhem zijn getrokken.

Op de lokale illegale drugsmarkt is het drugsaanbod divers. Populaire drugs (softdrugs, xtc, amfetamine en cocaïne) kunnen worden (besteld en) afgeleverd. Kenners wijzen op lokale populariteit van twee legale middelen, namelijk lachgas en designer drug 3-MMC (op straat bekend als Poes of 3m). Een netwerk organiseert de opslag en handel in lachgas. Op locaties met geconcentreerde drugscriminaliteit - in het centrum, in (de genoemde) kwetsbare wijken en in het Spijkerkwartier – wordt door tientallen dealers systematisch drugs verkocht aan consumenten: op straat, in de horeca, rondom onderwijstellingen, op routes van (coffeeshop)bezoekers en op hotspots in kwetsbare wijken. Bezorging door drugskoeriers is in de hele stad mogelijk. Met uitvoerende activiteiten kan in de drugshandel beduidend meer worden verdiend dan met eenvoudig legaal werk.[22]

Instroom aan de onderkant

Aan de onderkant van de drugsmarkt – bij vervoer, straathandel en bij het toestaan van drugsproductie – stromen mensen de criminele wereld in. Het gaat om (jong)volwassenen en jongeren. Dit laatste valt op bij professionals. In ongeveer een jaar tijd arresteerde de politie 74 jongeren of jongvolwassenen onder de 24 jaar voor een drugsdelict. Verreweg de meeste waren meerderjarig, want zeventien verdachten waren nog geen 18 jaar oud.[23] Het is kenmerkend voor de situatie in Nederland én Arnhem dat niet alleen mensen instromen vanuit een crimineel milieu (familie, gezin of vrienden), maar ook burgers met een regulier profiel.[24] Dit wordt versterkt door de corona-pandemie en -crisis. Door het wegvallen van werk (o.a. bijbaantjes van jongeren) ontstaan financiële problemen en brengen jongeren en jongvolwassenen meer tijd door op straat en op social media.[25] Zo nemen de contacten tussen criminele groepen en doorsnee jongeren toe. Die wereld lijkt aantrekkelijk vanwege de inkomsten en sociale contacten, maar dat is schijn. Het is een harde wereld waarin meer (beginnende) criminelen mislukken of problemen krijgen, dan er slagen.[26]

Een andere kwetsbare categorie die gerekruteerd wordt zijn de dak- en thuislozen en (andere) gemarginaliseerde verslaafden. Zij worden onder andere ingezet voor straathandel, bij het knippen van hennep en als stroman. In dat laatste geval wordt een pand met een hennepkwekerij op hun naam gezet. In ruil voor dit soort diensten ontvangen ze woonruimte en/of verdovende middelen.

2.2 Mensenhandel

In januari 2021 verscheen de zogenoemde *Dadermonitor Mensenhandel 2015-2019*. Arnhem staat in Nederland op plaats vier wat betreft de door de politie geregistreerde mensenhandel. In vijf jaar tijd

[21] Boerman e.a., 2017.
[22] Tops en Van der Torre, 2015.
[23] Bron: https://www.gelderlander.nl/arnhem/arnhem-worstelt-met-jongeren-in-de-criminaliteit-drugsmisdaad-lijkt-in-nederland-lonend-te-zijn~a9a0e4c7/
[24] Zie Noordanus e.a., 2020.
[25] Van der Torre en Jongepier, 2020.
[26] Zie Noordanus e.a., 2021.

gaat het om 140 registraties, dus gemiddeld 28 per jaar. Dit is een ongunstige plaats (achter Amsterdam, Den Haag en Rotterdam), al zijn er weinig registraties nodig om in de top-4 te belanden.[27] Arnhem voert prostitutiecontroles uit en dat levert regelmatig verdenkingen op van seksuele uitbuiting.

Seksuele uitbuiting

Arnhem is van oudsher een stad met (veel) prostitutie. Daarbij wordt vandaag de dag in het bijzonder gedoeld op prostitutie zonder vergunning en op illegale prostitutie, want de vergunde prostitutie ligt op een laag niveau. Er zijn namelijk slechts drie vergunde seksinrichtingen. In 2017 werkten daar 21 sekswerkers.[28] Er is op een bedrijventerrein, aan de Oude Veerweg, een zone waar anno 2021 zeven dames werken op basis van een vergunning ('pasje').

Het vergunde prostitutieaanbod is laag in relatie tot de vraag naar prostitutie, want van oudsher weten prostituanten Arnhem te vinden. Voor deze analyse van de hedendaagse mensenhandel is voornamelijk van belang dat veel klanten wisten en weten dat je voor prostitutie terecht kunt in Arnhem. Ook nog altijd, zij het op veel kleinere schaal, in het Spijkerkwartier. Volgens respondenten telt Arnhem substantiële illegale prostitutie. De omvang van de niet-vergunde prostitutie is in 2017 geschat op basis van internet-advertenties. Van 2014 tot en met augustus 2017 werden 309 unieke advertenties aangetroffen.[29] Bij deze advertenties wordt het seksaanbod gemist dat een bedrijf of winkel gebruikt als dekmantel. Een massagesalon kan nu eenmaal niet via een advertentie laten weten dat seks wordt verkocht.

De seks-branche leent zich voor georganiseerde criminaliteit. Belastingontduiking in de vorm van zwart geld als contant wordt betaald en de betrouwbaarheid van de boekhouding valt lastig te controleren. Seksuele uitbuiting komt het meest voor in de illegale prostitutiewereld. Het is mogelijk bij vergunde bedrijven, maar in Arnhem zijn dat er weinig en werd dit niet aangetroffen in 2017.[30] Respondenten signaleren wat betreft seksuele uitbuiting drie belangrijke patronen:

a. Dekmantelbedrijven
b. Loverboy-praktijken
c. Illegale prostitutie (in gehuurde woningen of kamers)

Ad a.) Dekmantelbedrijven

Criminele netwerken gebruiken dekmantelbedrijven, zoals massagesalons en bedrijven in de beautysector. Het betreft een gesloten wereld en ze zijn alert op mogelijke controles door *mystery guests*. De organiserende laag blijft buiten schot en beperkt de schade van bestuurlijke handhaving. Respondenten wijzen op dekmantel-prostitutie in het Spijkerkwartier. Hier komen, zonder advertenties, klanten naartoe voor betaalde seks.

Ad b.) Loverboy-praktijken

Respondenten wijzen op loverboy-praktijken waarbij criminelen (jonge) vrouwen ronselen. Er wordt gezocht naar meisjes of vrouwen die kunnen worden verleid en/of onder druk gezet worden. Daders

[27] Het (strafrechtelijke) begrip mensenhandel is namelijk breed. Het gaat van oudsher om seksuele uitbuiting, maar daarnaast ook om alle vormen van gedwongen arbeids- of dienstverlening zonder seksuele component. Arbeidsuitbuiting heeft plaats in het domein van werk en inkomen, met vaak een formele relatie tussen werkgever en werknemer. Bij criminele uitbuiting worden personen gedwongen strafbare feiten te plegen. Bij gedwongen dienstverlening worden onder dwang diensten verricht, zoals het afsluiten van een telefoonabonnement.

[28] Van Wijk e.a., 2017.

[29] Van wijk e.a., 2017. Over de advertenties: drie procent had betrekking op vergunde prostitutie; ongeveer een derde adverteert met thuisontvangst; bijna veertig procent biedt seks aan op een andere locatie (b.v. bij de klant thuis, in een hotel of op een parkeerplaats) en voor vijftien procent is dit beide mogelijk.

[30] Van wijk e.a., 2017.

gebruiken hun netwerk op zoek naar een geschikte werkplek, bijvoorbeeld een locatie met raamprostitutie. Ook worden via contactadvertenties klanten geworven voor betaalde seks in een gehuurde kamer, op parkeerplaatsen (in een auto) of in hotels, waaronder luxe hotels in en rondom Arnhem.[31]

Ad c.) *Illegale prostitutie (in gehuurde woningen of kamers)*
Er komen signalen van seksuele uitbuiting in beeld bij illegale prostitutie in (tijdelijk) gehuurde woningen. Seksadvertenties kunnen indicaties van seksuele uitbuiting bevatten, zoals lage prijzen, ruime beschikbaarheid en/of onveilige seks. Er kan verdenking van seksuele uitbuiting ontstaan, bijvoorbeeld als op een woonadres andere personen (mannen die geen klant zijn) aanwezig zijn of als een woonruimte tijdelijk wordt gehuurd en prostituées worden gewisseld. Slachtoffercategorieën zijn vrouwen uit Oost-Europa, uit de Dominicaanse Republiek of jonge vrouwen (nieuwkomers). Door adressen en prostituées te rouleren wordt de controle- en pakkans verminderd én wordt gebruik gemaakt van de mogelijkheid om zonder vergunning te starten met diensten die lijken op legale niet-vergunde thuisprostitutie. Naast (tijdelijke) woonruimte in Arnhem worden hotels benut en vakantieparken in de Arnhemse regio. Op de dadergroepen is geen goed zicht, al is bekend dat mensenhandelaren uit Oost-Europa door Nederland heen actief zijn.[32] Autochtonen worden genoemd als faciliteerders van seksuele uitbuiting, bijvoorbeeld omdat ze kamers verhuren. Het is de vraag of de verhuurder louter een huisbaas is of dat deze profiteert van illegale prostitutie-inkomsten. En gaat het alleen om illegale prostitutie of ook mensenhandel? Dit heeft plaats in een afgesloten wereld en valt daarom lastig vast te stellen.

Niet-seksuele uitbuiting
Er komen onder professionals ook signalen in beeld van andere vormen van mensenhandel dan seksuele uitbuiting. Het betreft de volgende vier patronen:

a. Arbeidsuitbuiting
b. Hennepteelt
c. Criminele druk op jongeren en jongvolwassenen
d. Zorgfraude en uitbuiting

Ad a.) Arbeidsuitbuiting
Door zogenoemde huisjesmelkers worden veel kamers of sobere (vervallen) woningen verhuurd. Op kamers of in kleine woningen worden onder meer tijdelijk arbeidsmigranten gehuisvest. De migranten worden gerouleerd tussen woningen en gemeenten, zonder dat ze (hoeven te) worden ingeschreven in de BRP. De arbeidsmigranten worden onder druk gezet, onder meer door de koppeling van kostbare huisvesting aan slecht of onderbetaalde arbeid. Als ze de woonsituatie of de arbeidsomstandigheden niet langer accepteren, dreigen ze beiden te verliezen.[33] In de regio Gelderland-Midden zijn criminele netwerken actief die arbeidsmigranten uitbuiten. Verreweg de meeste arbeidsmigranten worden (op vakantieparken) buiten Arnhem gehuisvest, al wordt een categorie ondergebracht in Arnhem, onder meer bij louche of criminele vastgoedeigenaren. Op wijkniveau wordt zichtbaar dat er een schaduweconomie is opgebouwd rondom arbeidsmigranten. In Malburgen werden bijvoorbeeld niet alleen in de ochtend arbeidsmigranten met busjes opgehaald, maar ook laat op de avond, na 22:00 uur. Ze werkten bij volcontinu-bedrijven en werden onder slechte omstandigheden gehuisvest. Dit geeft huisjesmelkers de kans om geen kamers te

[31] Omgekeerd laten loverboys van buitenaf prostituées in Arnhem werken. Dit gebeurde frequent toen er nog raamprostitutie was in Arnhem (Bovenkerk e.a., 2004). In welke mate dit nu nog gebeurt in Arnhem, is niet in beeld.
[32] Boerman e.a., 2017.
[33] LIEC, 2019.

verhuren, maar matrassen die voor acht of twaalf uur beschikbaar zijn voor een migrant die op dat moment niet hoeft te werken.

Ad b.) Hennepteelt
Als een hennepkwekerij van ongeveer tweehonderd planten wordt geruimd, lopen de organisatoren een omzet van (ruim) twintigduizend euro mis. Het ligt in de criminele wereld voor de hand dat uitvoerders - zoals personen die woonruimte beschikbaar stellen voor hennepteelt - aansprakelijk worden gesteld voor criminele schade.[34] Als een hennepkwekerij wordt geruimd, is de kans dus groot of aanzienlijk dat het 'voetvolk' onder druk worden gezet om deze schuld terug te verdienen. Organisaties die hennep telen ronselen katvangers, bijvoorbeeld personen met financiële problemen. Een afhankelijkheidspositie zet uitvoerders van meet af aan onder druk. Als mensen willen stoppen, kunnen ze onder druk worden gezet om door te gaan. In de hennepwereld is het onderscheid klein tussen (profiterende) daders en slachtofferschap van criminele uitbuiting. Respondenten wijzen op twee patronen: Vietnamezen die onder slechte omstandigheden worden aangetroffen in panden met een kwekerij; en verslaafden of daklozen die planten knippen en/of een pand op hun naam krijgen met een kwekerij.

Ad c.) Criminele druk op jongeren en jongvolwassenen
Op straat- of wijkniveau worden door criminele netwerken jongeren geronseld en ingezet bij strafbare feiten, zoals drugscriminaliteit. Ook worden jongeren onder dwang of valse voorwendselen (verder) in de problemen gebracht. Bijvoorbeeld door criminele inkomsten – afkomstig uit fraude, bijvoorbeeld via (eenvoudige) cybercrime - op hun bankrekening te laten storten; de geldezel-methode. Respondenten wijzen op een Arnhemse casus waarbij ruim tweehonderd personen door fraudeurs als geldezel werden gebruikt.[35] Er worden ook telefoonabonnementen afgesloten op naam van jongeren, waarna anderen de telefoon gebruiken en zo financiële problemen veroorzaken. Het is onduidelijk of het steeds gaat om strafbare uitbuiting. Respondenten vinden dat niet het belangrijkst. Ze hechten aan preventie van dit soort praktijken.

Ad d.) Zorgfraude en uitbuiting
Het wemelt in Arnhem van de kleine zorgaanbieders; alleen al bij gecontracteerde zorg gaat het om honderden bedrijfjes. Respondenten zien dat personen met criminele bedoelingen zorgaanbieder zijn geworden. Een categorie combineert frauduleuze (pgb-)zorg met drugscriminaliteit. Zorgbureaus bezitten of huren goedkope woonruimte en plaatsen daar cliënten die nauwelijks of geen zorg ontvangen. Zorgbudgetten worden gebruikt om de huur te betalen. Cliënten staan onder druk om deze budgetten aan te vragen en te behouden. Zorgcliënten worden ingezet bij drugscriminaliteit, met name drugshandel. Het valt op dat auto's die op naam staan van zorgaanbieders, opduiken in strafrechtelijke drugsonderzoeken.

2.3 Misstanden met vastgoed

Respondenten constateren in Arnhem (veel) misstanden met vastgoed. Wat er precies allemaal speelt rond een pand, weten ze meestal niet. Er wordt bijvoorbeeld vermoed dat criminelen hebben geïnvesteerd in bepaalde panden of bedrijven. De aankoop kan niet worden verklaard, maar harde informatie over (drugs)criminaliteit ontbreekt. Dit type casus kan worden gezien als mogelijk witwassen, omdat dan geen gronddelict hoeft te worden bewezen. Het RIEC stuitte en stuit - bij het opstellen van het ondermijningsbeeld en bij de integrale aanpak van ondermijning in Arnhem – het meest op witwas-casus. Er speelt dan waarschijnlijk meer, want bij een meerderheid van de actuele casus wordt drugscriminaliteit vermoed.

[34] Noordanus e.a., 2021.
[35] Bron: https://www.ad.nl/binnenland/meer-dan-230-verdachten-in-mega-fraudezaak-arnhem~a2a7c043/

Respondenten zien in Arnhem veel incongruenties. Dat zijn omstandigheden die niet lijken te (kunnen) deugen en die vragen oproepen over wat er - niet zichtbaar - nog meer speelt. Het betreft onder meer over-bewoning (te veel mensen op één adres) of juist schijnbewoning (er staan mensen ingeschreven op een adres, maar die wonen er niet), het gebruiken en verhandelen van valse huurcontracten, briefadressen en veel verloop van huurders. Voorts is er een aanbodoverschot in bepaalde branches. Het resulteert in windhappen (bedrijven met te weinig klanten om de bedrijfskosten terug te verdienen), in een toestroom van klanten die klaarblijkelijk illegale diensten kopen (zoals prostitutie of gokken) of indicaties dat personen uit het criminele milieu naar bepaalde zaken toekomen. Zie herover de casusbeschrijving van het Spijkerkwartier. Respondenten zien dat (rechts)personen of netwerken in één generatie - vanuit een sociaaleconomische achterstandspositie - aanzienlijke bezittingen verwerven, zoals bedrijven, bedrijfsvastgoed, woningen en/of auto's. Het vermoeden is dat criminele netwerken met witgewassen geld (horeca)bedrijven opzetten met juist veel klanten en met een professionele bedrijfsvoering. Het gaat met andere woorden om bedrijven die qua sfeer en uitstraling een aanwinst voor de stad (lijken te) zijn. Dit fraaie front stemt in dat geval niet gerust, al vallen een eventueel criminele investeringen - vanwege complexe en verhullende bedrijfsstructuren in combinatie met een actuele 'witte' geldstroom - niet of uitermate moeilijk aan te tonen.

Professionals wijzen op sociale ellende onder personen die eenvoudig vastgoed huren. Ze benadrukken dat kwetsbare huurders onder druk worden gezet door criminele of louche verhuurders. Ze spreken over "uitbuiting", los van de vraag of dat in strafrechtelijke zin valt aan te tonen.

Signalen over verdacht of louche vastgoedbezit, over witwassen, over criminele dekmantelbedrijven en/of over de ellendige positie van huurders blijven niet beperkt tot één of enkele locaties. Dit is verspreid over de stad: in het centrum, in het Spijkerkwartier en in kwetsbare wijken, onder meer op winkel-strips en/of horecalocaties. Er komen bij het veldwerk vijf ondermijnende patronen in beeld:

Ad a.) Criminele investeringen in vastgoed

Geld dat is verdiend op een misdaadmarkt wordt geïnvesteerd in vastgoed. Op het niveau van een netwerk of (rechts)persoon gaat het meestal om enkele panden en soms om aanzienlijk meer, al kunnen panden bewust op naam worden gezet van stromannen. Het geijkte voorbeeld zijn - door de enquêtecommissie opsporingsmethoden in 1996 blootgelegde - vastgoedinvesteringen door Turks-Koerdische drugscriminelen in vele tientallen panden in Arnhem en in (nog veel meer) vastgoed in Turkije.[36] Die investeringen renderen inmiddels decennia. Hiernaast hebben andere criminele drugsnetwerken geïnvesteerd in Arnhems vastgoed. Respondenten geven toe dat de informatie daarover pover is. Er wordt bijvoorbeeld gewezen op een investerende Gelderse hennepcrimineel. Er is zicht op drugscriminaliteit en op misstanden met vastgoed, maar nauwelijks op de geldstroom tussen de drugs- en vastgoedmarkt. Respondenten constateren dat Arnhem een probleem heeft met criminele investeringen in vastgoed, maar dat dit geen prioriteit heeft. Daardoor is het in hoge mate een blinde vlek. Er komt vanwege over-bewoning en overlast wel onder andere zogenoemde huisjesmelkerij in beeld.

Ad b.) Huisjesmelkerij

In de afgelopen decennia hebben louche of criminele (rechts)personen vastgoed verworven in Arnhem.[37] Het betreft een categorie eigenaren die tegen zo gering mogelijke kosten zoveel mogelijk

[36] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. Enquêtecommissie Opsporingsmethoden. Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem.

[37] Zie Ferwerda, 2017.

huur vraagt. Hiertoe richten ze zich op huurders die weinig eisen kunnen stellen: kwetsbare huurders (bijvoorbeeld vanwege schulden of sociale problemen) die niet snel een andere woning vinden; studenten; personen waarbij de huur is gekoppeld aan seizoensarbeid of prostitutie; en huurders die onzichtbaar willen blijven. Om de huuropbrengsten te optimaliseren, worden woningen gesplitst of verkamerd, zodat kamers of kleine woonruimtes apart kunnen worden verhuurd. Een categorie huisjesmelkers maakt gebruik van intimidatie. Bijvoorbeeld om klachten van huurders de kop in te drukken of om desgewenst een woning huurdervrij te maken, zodat deze tegen een hogere prijs kan worden verhuurd of kan worden verbouwd of verkocht. Louche vastgoedeigenaren plaatsen daartoe soms bewust overlast-gevende personen in een woning.

Arnhem is voor louche of criminele huisjesmelkers een aantrekkelijk stad. Er was lange tijd voldoende aanbod van geschikte woningen; van huurwoningen die door een corporatie werden verkocht tot grote oude panden op de particuliere markt. Wie beschikt over criminele antecedenten hoeft niet bevreesd te zijn over de uitkomsten van een Bibob-toets bij het aanvragen van een bouw- of splitsingsvergunning, want dergelijke toetsen werden niet uitgevoerd. Dit verklaart waarom onder andere hennepcriminelen uit de regio (oude) panden kopen in Arnhem en (laten) verbouwen, zodat ze geschikt zijn voor het verhuren van een kamer of etage. Sinds 2020 dient een vergunning te worden aangevraagd voor kamerverhuur aan tenminste drie personen in één pand. Daarvoor gold reed - en nog steeds – een meldplicht van kamerverhuur aan vijf of meer personen.

Ad c.) Misstanden in panden

Gemeenteambtenaren zien kwetsbare huurders die (verder) in de problemen worden gebracht door verhuurpraktijken, vaak zonder dat ze zicht hebben op de (mogelijk criminele) achtergronden van vastgoedeigenaren. Ze wijzen op armoede in Arnhemse achterstandswijken en op beleidsmatige kwetsbaarheden. Investeerders kopen en verkameren panden zonder Bibob-toets. Vervolgens is het gemakkelijk om (nagenoeg zonder controle) personen in te (laten) schrijven in de BRP of om dit juist achterwege te laten. Er worden tegen hoge prijzen kamers of sobere woningen verhuurd aan personen die (bijna) geen andere woning kunnen vinden. Huurders worden aan hun lot overgelaten, zolang ze de huur voldoen. Dit resulteert in financiële problemen. Slechte (onhygiënische) woonomstandigheden hebben een ongunstig effect op de fysieke en psychische gezondheid. Het komt voor dat criminele netwerken de (kosten van de) woonruimte gebruiken om huurders onder druk te zetten: om slechte omstandigheden op het werk te accepteren (arbeidsmigranten), om met illegale prostitutie de huur te betalen, om mee te werken bij het plegen van zorgfraude en/of om strafbare feiten te plegen.

Ad d.) Vastgoed gebruiken voor criminaliteit

Criminele netwerken benutten vastgoed en/of bedrijven ten behoeve van criminele praktijken. Er zijn branches met indicaties voor witwassen of andere crimineel praktijken. Het betreft, zo signaleren respondenten, onder meer een aanbodoverschot van bepaalde bedrijven in (delen of straten van) de stad, zoals kappers, telefoonwinkels, autobedrijven, massagesalons, reisbureaus en/of verschillende soorten horeca. Witwassen via een fictieve verhoging van de omzet van dergelijke ondernemingen is lastig vast te stellen, want dit vereist (betrouwbare) vergelijkingen van het aantal klanten met verkoopcijfers. Het hoeft echter niet te gaan om witwassen, want dergelijke zaken kunnen andere criminele functies vervullen. Bijvoorbeeld als criminele ontmoetingsplaats, waar afgeschermd en beveiligd criminele zaken worden gedaan. Dit soort bedrijven biedt ook mogelijkheden voor fictieve dienstverbanden. Voorts kunnen bedrijfspanden en bedrijven worden gebruikt als dekmantel voor drugshandel, drugsproductie (hennepteelt), illegaal gokken, illegale prostitutie, handel in illegale sigaretten of de verkoop of opslag van lachgas.[38] Respondenten wijzen op bedrijven die worden gebruikt om drugs naar het buitenland te transporteren. Criminele netwerken gebruiken eenvoudige

[38] Zie Noordanus e.a., 2021.

woonruimte voor huisvesting en/of als prostitutie-werkplek. Respondenten merken of vermoeden dat vanuit criminele (drugs)netwerken sinds 2015 zorgaanbieders zijn opgestart die frauderen en zorgcliënten onderbrengen in (eenvoudige) woningen. Een deel van de cliënten wordt ingezet bij drugscriminaliteit. Vastgoed wordt, tenslotte, gebruikt bij witwassen. Dit kan door een pand (in korte tijd) voor een fors hogere prijs te verkopen, nadat het deels contant is betaald of als contant geld is geïnvesteerd in een verbouwing. Er wordt door het RIEC schijnbewoning geconstateerd, net als zogenoemde briefadressen.[39] Dit is een indicatie voor uitkeringsfraude en voor witwassen door fictieve huur te innen.

ad e.) Criminele inmenging in de horeca
De horecabranche wordt benut voor witwassen, als criminele ontmoetingsplek en als dekmantel voor illegale praktijken. De horeca neemt om verschillende redenen een bijzondere plaats in. In de *eerste plaats* was het lange tijd één van de weinige branches waarbij in Arnhem Bibob-toetsen werden uitgevoerd. Om die reden wordt door criminelen gebruik gemaakt van stromannen die de horecavergunning aanvragen en/of van complexe bedrijfsconstructies. Zo wordt verhuld dat (drugs)criminelen feitelijk optreden als geldschieter, om geld wit te wassen en/of om een winstgevende horecaformule op te zetten. In de *tweede plaats* is in Arnhem invloed op de horeca (investeringen of afpersing) geconstateerd vanuit zogenoemde outlaw motorcycle gangs. In de *derde plaats* valt op dat een categorie horecazaken zich tijdens de coronacrisis probleemloos staande weet te houden, terwijl ze veel inkomsten mislopen en de huur en lonen doorbetalen, zonder noodsteun. Eén hotspot springt wat dit betreft in het oog bij respondenten. In de *vierde plaats* zijn tijdens de coronacrisis afhaal-horecazaken opgestart. Dit is een legitieme manier om tijdens de lockdown omzet te maken. Echter, het is ook een mogelijkheid om fictieve opbrengsten op te (blijven) voeren en zo het witwassen te continueren. In de *vijfde plaats* wordt een toename van het aantal horeca-overnames geconstateerd. Dit attendeert op mogelijke criminele investeringen. Het is de vraag of dit echt zo is, onder meer omdat overnames opvallen en criminele investeringen en invloeds-verwerving niet perse gepaard hoeven te gaan met een formele overname.

2.4 Overige praktijken en fenomenen

Naast de bovenstaande ondermijning komen de volgende criminele praktijken en fenomenen (frequent) in beeld:

- *Illegaal gokken*. Op verschillende locaties in de stad (onder meer in het Spijkerkwartier) wordt illegaal gokken gesignaleerd. Het gaat om praktijken die worden afgeschermd (en daardoor moeilijk vallen te bewijzen). Illegaal gokken heeft ondermijnende effecten, omdat het leidt tot sociale problemen, zoals verslaving en financiële problemen.

- *Handel in illegaal vuurwerk*. Er wordt handel in illegaal vuurwerk geconstateerd. Het betreft kleinschalige handel, maar ook georganiseerde handel, waarbij waarschijnlijk transportlijnen worden benut die al in gebruik waren voor drugssmokkel.

- *Beroving van klanten die met seksadvertentie worden gelokt.* Seksadvertenties worden niet alleen benut om klanten te werven voor betaalde seks. Ze worden ook geplaatst door criminelen die op die manier klanten lokken naar een locatie die geschikt is om hen te beroven. Er wordt gespeculeerd op terughoudendheid bij slachtoffers om aangifte te doen van een beroving onder dit soort omstandigheden.

[39] RIEC, 217. [Infographic Ondermijningsbeeld]

- *Systematische fraude*. Respondenten wijzen op riante kansen om uitkeringsfraude te plegen in Arnhem. Ze denken dat dit frequent gebeurt (zonder dat ze de omvang durven te schatten), deels op een systematische en georganiseerde manier. Het is gemakkelijk om in Arnhem iemand in te schrijven in de BRP. Als dit eenmaal is gebeurd, kan een uitkering worden aangevraagd, ook als het in feite louter om een briefadres gaat. De uitkering wordt opgestreken zolang dit goed gaat.

- *Zorgfraude*. Respondenten signaleren zorgfraude en schatten in dat deze fraude in Arnhem op een substantieel niveau ligt. Arnhem telt - na de zogenoemde decentralisaties en inwerkingtreding van de Wet Maatschappelijke Ondersteuning 2015 - honderden (kleine en nieuwe) zorgaanbieders. Respondenten constateren dat een categorie klaarblijkelijk is opgericht om te frauderen en daartoe cliënten ronselt. Risico-categorieën zijn pgb-zorg, begeleiding, huishoudelijke hulp, dagbesteding en beschermd wonen.[40] Met louter zorgfraude kunnen hoge winsten worden geboekt. Zorgfraude kan echter plaatshebben in een netwerk dat ook actief is met drugscriminaliteit en dat investeert in vastgoed. Respondenten wijzen op een casus die volgens hen een schadelijk en breder Arnhems patroon blootlegt. Een drugscrimineel (van buiten Arnhem) kocht in Arnhem enkele panden en verhuurde, via zijn (criminele) netwerk, de kamers aan (cliënten van) zorgaanbieders. Er werden (ver) buiten Arnhem, tot in de Randstad, cliënten geronseld. In deze kringen is bekend hoe eenvoudig registratie in de Arnhemse BRP is. Vervolgens vragen ze een frauduleus zorgbudget aan en plegen ze uitkeringsfraude. De bredere boodschap luidt dat het gemakkelijk is om in Arnhem te investeren in kamerverhuur en om te frauderen. Dit trekt profiteurs en criminelen van buitenaf aan.

- *Voetbal.* Er wordt gesignaleerd dat vanuit criminele netwerken geld wordt geïnvesteerd in het amateurvoetbal. We hebben dit buiten deze studie gelaten.

2.5 Afsluiting

De ondermijnende criminaliteit is in Arnhem veelzijdig en geworteld. Er gaat aantrekkingskracht vanuit vanwege inkomsten en er komen schadelijke sociale effecten in beeld, zoals onderdrukking door middel van kamerverhuur, uitbuiting, criminele rekrutering en misbruik van zorggelden. De praktijken stellen hoge eisen aan de gemeentelijke veiligheidsfunctie. De hoofdstukken drie en vier beschrijven en analyseren hoe hieraan invulling werd en wordt gegeven, al gaan we eerst in op de ‘casus Spijkerkwartier’.

[40] Fenger e.a., 2016; Van der Torre en Heijkoop, 2020.

De casus Spijkerkwartier

Inleiding

Het Spijkerkwartier ligt op de rand van het centrum en telt ongeveer zevenduizend inwoners. Een groot deel van de wijk werd, in de negentiende eeuw, gebouwd voor welgestelde mensen die in de buurt van het centrum wilden wonen. Er staan veel monumentale herenhuizen in de wijk, vaak inclusief een hoog souterrain. In de jaren zestig en zeventig raakte de wijk in verval; de prostitutie en drugsscene op straat vielen op, maar onderhuids werd – zo toonde de enquêtecommissie opsporingsmethoden aan - door criminele netwerken geïnvesteerd in (bedrijfs-)vastgoed. We gaan kort in op deze criminele geschiedenis. Daarna doen we verslag van veldwerk onder bewoners en ondernemers. In het Spijkerkwartier is het glas half vol. Het is volgens veel respondenten een aantrekkelijke wijk om te wonen, al komt er stevige overlast in beeld, net als verdachte of criminele paktijken. Voor een kleine categorie is dat zelfs een reden om een vertrek te overwegen. Het valt op dat een categorie bewoners en ondernemers een scherpe blik heeft op deze veiligheidsproblemen en op (tekortkomingen in) de gemeentelijke aanpak. Dit soort mondigheid is volgens professionals typerend voor de wijk. Vervolgens presenteren we de resultaten van een bondige bedrijvenanalyse op basis van open bronnen. Tot slot gaan we in op de opdracht van de stadsmarinier om, vanuit Steenstraat 66, de veiligheid in de wijk zichtbaar te verbeteren.

1. Een korte geschiedenis: harde én voorzichtige conclusies in 1996

In het kader van de Enquêtecommissie Opsporingsmethoden wordt halverwege de jaren negentig onderzoek gedaan naar de georganiseerde criminaliteit, waarbij empirisch onderzoek wordt gedaan in Amsterdam, Arnhem, Nijmegen en Enschede. Bij het lokale onderzoek naar de situatie in Arnhem wordt ingegaan op de situatie in het Spijkerwartier, met in het bijzonder aandacht voor (raamprostitutie in) de rosse buurt en voor de verhulde machtspositie van criminele (heroïne)netwerken. De volgende conclusie wordt geformuleerd:

> "Het Spijkerkwartier is hier de raamprostitutie-buurt en het is dat geworden als gevolg van gericht overheidsbeleid. De buurt wordt aan de ene kant begrensd door panden waar Nederlandse uitbaters van prostitutiebedrijven resideren. Daar achter is echter in de loop van de afgelopen vijf jaar een heel eigen Turkse infrastructuur verrezen die door de heroïnehandelaren wordt beheerd. Turken huren doorgaans in sociaal zwakkere buurten, maar hier hebben zij volgens opgave van de politie tussen de 50 en 100 panden (winkels en woningen) aangekocht. Er zijn winkeltjes die levensmiddelen verkopen, restaurants, koffie- en theehuizen, pizzeria's, shoarmazaakjes en reisbureaus. Hier is een Koerdisch-Turkse wijk ontstaan waar legale en illegale activiteiten door elkaar lopen en waar de Nederlandse autoriteiten weinig zicht meer op hebben. Het vormt een enclave die criminele activiteiten zoals drugshandel aan de openbaarheid onttrekt."[41]

In het Spijkerkwartier komen in de jaren tachtig twee fenomenen bij elkaar, namelijk de prostitutiewereld en een lokaal verankerd internationaal opererend heroïnenetwerk.

In de jaren tachtig krijgen families uit de tweede en derde generatie gastarbeiders de heroïnehandel in hun greep.[42] Ongeveer vijf Koerdische (familie)netwerken exploiteren vanuit Arnhem frequente en grootschalige heroïnetransporten. Deze transporten komen rechtstreeks uit Turkije, waardoor deze netwerken de logistieke keten van productie tot afleveringen beheersen;

[41] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 16. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden*. Eindrapport Georganiseerde criminaliteit in Nederland, p. 73.

[42] Gebaseerd op: Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden.* Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem.

zogenoemde *end-to-end* handel. Daardoor zijn, ook bij (groot)handel tegen scherpe prijzen, de winsten hoog. Er worden partijen heroïne verkocht aan klanten door heel Nederland, onder andere in de Randstad en in Oost-Nederland. Er wordt ook (vanuit Turkije) drugs afgeleverd aan klanten in verschillende Europese landen, zoals Spanje, Duitsland, Engeland en België. De leidende Koerdische figuren in de toplaag zetten Turkse Arnhemmers in voor uitvoerende activiteiten, zoals vervoer, opslag en straathandel. Hoge inkomsten en rijkdom combineren de leidende figuren met een sobere levensstijl. Er worden in de jaren negentig grote sommen geld naar Turkije gebracht en geïnvesteerd in hotels en appartementen. Witwassen is niet nodig, omdat in de regel geen vragen gesteld over de herkomst van een geldstroom, zo constateert de enquêtecommissie. Er wordt op kleinere schaal in Nederland - geconcentreerd in het Spijkerkwartier - geïnvesteerd in woningen, bedrijfsvastgoed en bedrijven, zoals koffie- en theehuizen, pizzeria's, andere horeca en reisbureaus. Ze fungeren onder meer als dekmantelbedrijven waar drugscriminelen elkaar ontmoeten en transacties sluiten, op veilige afstand van de politie. Kopstukken tonen hun rijkdom niet in Arnhem. Sterker, ze houden er een sobere levensstijl op na. Ze wonen in sociale huurwoningen, dragen gangbare kleding en ontvangen vaak een uitkering. De enquêtecommissie typeert deze situatie als een (goed) afgeschermde criminele enclave. Ondanks deze noodkreet is in Arnhem - in tegenstelling tot Amsterdam (waar de enquêtecommissie ook een lokaal onderzoek uitvoerde) - geen integrale aanpak van criminele machtsposities (de term ondermijning bestond nog niet in 1996) van de grond gekomen. Anno 2021 zijn de (vastgoed)positie, werkwijzen en invloed van dit soort netwerken voor de gemeente een blinde vlek.

Vanaf de jaren zeventig en tot en met januari 2006 had Arnhem een grote rosse buurt, met raamprostitutie in het Spijkerkwartier.[43] In de hoogtij-jaren betrof het naar schatting 240 'ramen' en daarmee stond Arnhem in Nederland, na Amsterdam, op de tweede plaats. Er was, op de routes richting de ramen, tippelprostitutie. Op straatniveau ontstond een open drugsscene met (heroïne)verslaafde straatprostituées, andere drugsverslaafden en dealers. In de jaren zestig verplaatste de raamprostitutie van de binnenstad naar het Spijkerkwartier, met een concentratie in drie straten. Er voltrok zich een transitie, want gezinnen trokken weg en zogenoemde raam-exploitanten kochten de woningen. Er waren in de jaren negentig ongeveer dertig exploitanten (allen autochtonen), met een dominante positie voor een tiental. Ze kregen 'op zakelijke basis' een aandeel uit de prostitutie-inkomsten. Exploitanten zorgen voor een veilige werkomgeving en krijgen daarvoor een "inkomensonafhankelijk bedrag" voor de huur van een raam: "In de praktijk komt het voor dat prostituées zowel aan een exploitant als aan een pooier geld moeten afdragen."[44] Na aanvankelijke spanningen tussen exploitanten en overheid, ontstaat na verloop van tijd een werkrelatie, met exploitanten als "gerespecteerde gesprekspartners." Een vermaarde exploitant opent een kunstgalerie. Pooiers of souteneurs nemen een andere positie in. Ze hebben een hechtere werkrelatie met prostituées en daardoor een kleinere span of control; ze krijgen een deel van de prostitutie-inkomsten. In hoeverre is dit alles nu ondermijnend? Is er sprake van criminaliteit, zoals seksuele uitbuiting of drugscriminaliteit? De conclusie is dat de politie het in de jaren negentig eigenlijk niet weet. Op dit punt trekt de enquêtecommissie dus voorzichtige conclusies.

2. Anno 2021: door de ogen van bewoners

We hebben in het Spijkerkwartier geobserveerd en straatenquêtes afgenomen van bewoners en ondernemers. Er wonen en werken 'mondige' ondernemers. Vanwege de vraagstelling van dit

[43] Gebaseerd op: Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden.* Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem.

[44] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 20. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden.* Deelonderzoek IV. Georganiseerde criminaliteit in Nederland: een analyse van de situatie in Enschede, Nijmegen en Arnhem, p. 207.

onderzoek hebben we ons met name gericht op criminaliteit en overlast. De burgers waarmee we spraken wijzen, net als professionals, op enkele belangrijke kenmerken van de wijk:

- De chaos op straat – vanwege de massale raamprostitutie én een klassieke open drugsscene (met zogenoemde archetypische junkies en veel straatdealers) – in de jaren '00 verminderd of zelfs verdwenen, na beëindiging van de raamprostitutie in 2006. Het leidde tot een terugkeer van gezinnen en van welgestelden en/of hoog opgeleiden. Niet zozeer 'yuppen', maar eerder 'maatschappelijk betrokken'.
- De kamerverhuur is een belangrijk verschijnsel in de wijk. Aanvankelijk was het een neutrale trend, want de herenhuizen in de wijk zijn duur voor een klein gezin of stelletje. Daarom werden veel woningen in etages verdeeld en verhuurd, of geschikt gemaakt voor kamerbewoning. Studenten, starters en 'jan modaal' moeten immers ook kunnen wonen. Kamerverhuur is echter deels een lucratieve kwestie geworden. Dat valt op zich al niet goed bij veel bewoners. Vandaag de dag levert het ook overlast en sociale problemen op. Onder de oppervlakte ziet of vermoedt een categorie (goed ingevoerde) respondenten criminele invloed via kamerverhuur.
- In de wijk, en zeker in de Steenstraat, botsen keurige en bonafide krachten met overlast-gevende, botte en/of criminele invloeden. Vanaf 2006 was de trend goed, maar daarna namen de problemen weer toe, los van de vraag hoe ernstig dit wordt ingeschat. Voor veel bewoners is het anno 2021 een fijne en vooral diverse wijk, ondanks overlast en zichtbare criminaliteit. Een kleine categorie overweegt vertrek of sluit niet uit dat nog eens te doen als de situatie aanhoudt of verslechtert.
- Wat de wijk aantrekkelijk maakt om te wonen, te ondernemen en te winkelen, trekt deels ook criminaliteit aan; het is vlakbij het centrum en gemakkelijk bereikbaar. De ruime kelders onder de woning zijn prettig voor opslag of als extra woonruimte, maar blijken ook geschikt voor hennepteelt.
- Er wordt in gesprekken geregeld gewezen op ongelijkwaardigheid ten opzichte van het centrum, omdat daar meer werd en wordt geïnvesteerd in de economie en in veiligheid. Eén voorbeeld hoorden we verschillende keren: in het centrum betaalt de overheid de kerstverlichting en in de Steenstraat deelnemende ondernemers.

De straatenquête: respondenten

We hebben van 93 respondenten een straatenquête afgenomen.[45] Het betrof 76 bewoners, veertien ondernemers en drie ondernemers die tevens in de wijk wonen. We hebben de respondenten gevraagd welk rapportcijfer ze het wonen en/of ondernemen in de wijk geven. Negen respondenten geven de buurt een onvoldoende en 61 respondenten delen een zeven of een acht uit. Het gemiddelde cijfer is een 7,1.

Tabel 1: Antwoorden op de vraag: Welk rapportcijfer (1-1O) geeft u het wonen / leven / ondernemen in het Spijkerkwartier?

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
-	-	1	1	7	14	30	31	7	2

Ook als respondenten (veel) overlast of criminaliteit rapporteren, geven ze vaak een (ruime) voldoende. Een kleine categorie lijkt de criminaliteit en overlast zelfs te rekenen tot de aantrekkelijke diversiteit, als interessante *sight seeing* zolang het qua geluid en in fysieke zin maar op enige afstand blijft. Andere respondenten hanteren een mentaal schild voor nare zaken en richten zich op de prettige omstandigheden of ervaringen in de wijk. Dit zijn respondenten die soms terughoudend zijn om nare of vreemde observaties te typeren als 'crimineel'. Het valt op dat 'diversiteit', levendigheid en de goede ligging een rode draad zijn in toelichtingen op hoge

[45] Over de respondenten: 53 mannen en 40 vrouwen; 16 keer tussen de 16 en 30 jaar; 24 keer tussen de 31 en 45 jaar; 31 keer tussen de 45 en 60 jaar; en 22 keer ouder dan 60 jaar.

rapportcijfers:

- “Diversiteit in de wijk, zowel afkomst als type bewoners zoals studenten, gezinnen etc. Veel initiatieven. De ligging van de wijk, veel voorzieningen in de buurt zoals winkels, theater etc.” [rapportcijfer respondent: 8]
- “Multiculti; leuk en met criminele kanten” [rapportcijfer respondent: 7]

Anderen benadrukken dat de wijk leuk is, maar vinden dat het wel nodig is om op te treden tegen overlast en/of criminaliteit, om het leuk te houden en een negatieve trend te voorkomen of bij te buigen:

- “Leuke wijk om in te wonen, er moet wel iets gebeuren aan ondermijning en verkamering.” [rapportcijfer respondent: 8]
- “Prettig wonen, wel wordt er gedeald en was er een schietpartij. Soms stralen groepjes een dreigend gevoel uit op straat” [cijfer respondent: 7].
- “Op dit moment is het (nog) leuk wonen in het Spijkerkwartier. Hopelijk zal de verkamering een halt toegeroepen worden zodat er weer meer balans in de bewoning komt.” [rapportcijfer respondent: 7]

Eén van de twee respondenten die een tien uitdeelde, wenst wél beleidsmatige vooruitgang:

- “Ondanks de ellende is het een weegschaal. De positieve zaken zoals buurtinitiatieven, de sociale cohesie, vergroening, de wijk ziet er goed uit. Oplossingen: grote handhavingsacties hebben een te beperkte impact, want deze is slechts tijdelijk. Er is te weinig mankracht. Er moet structureel meer bijkomen. Er zijn twee fijne wijkagenten, die doen wat ze kunnen. Maar een wijk als Klarendal heeft er vier, dus het is een kwestie van prioritering.” [rapportcijfer respondent: 10]

Recente schietpartijen of criminele praktijken baren respondenten zorgen, ook als ze een acht of een zeven uitdelen:

- “Leuk, maar wel bij de Steenstraat het gevoel dat dit zo'n straat is waar je per ongeluk in je rug wordt geschoten." [rapportcijfer respondent: 8]
- “Fijne winkels tussen dekmantels” [rapportcijfer respondent: 7]

Een ondernemer geeft zijn zakelijke leven een acht (en geeft dat op als score), maar geeft de buurt een vier. Het viel op dat de nodige respondenten hun cijfer wilden splitsen, namelijk één voor overdag en één voor de late avond of nacht:

- “De mengeling in de Steenstraat is leuk, maar er moet wel een balans zijn. Veel zaken zijn betrokken bij witwassen. Het cijfer 7 is gebaseerd op een 8 overdag en een 3 ’s nachts.”[rapportcijfer respondent: 7]

Voor zover onvoldoendes werden uitgedeeld, kwam dit met name door verkeersoverlast, criminele overlast en/of lankmoedig optreden door de overheid:

- “Spijkerkwartier is een dubbeltje op zijn kant. Veel initiatief van bewoners. Aan de andere kant verzaakt de gemeente waardoor overlast bestaat of wordt vergroot.' Regelmatig vindt overleg plaats met de gemeente over de verloedering, maar niet altijd leidt dit tot actie.” [rapportcijfer respondent; 5]

- “Mensen zijn bang om naar de winkel te komen. Onveilig gevoel in de buurt. Op bankjes in de Steenstraat hangen mensen, drinken bier. Ze bivakkeren.” [rapportcijfer respondent: 5]

Burgers over overlast

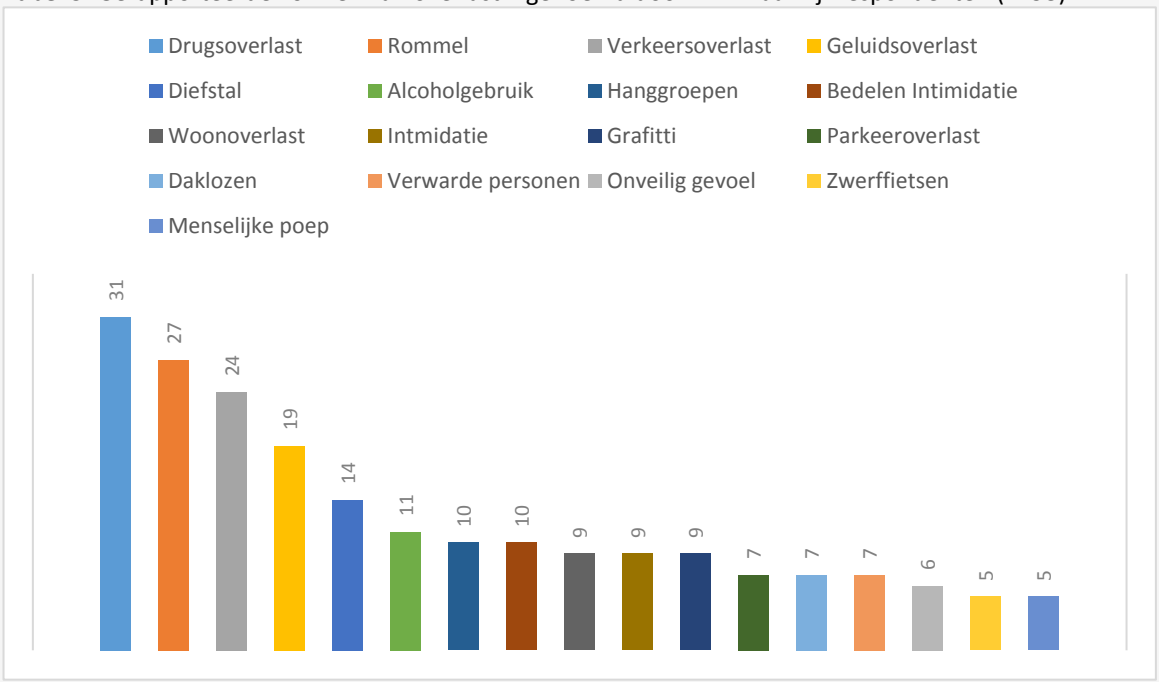
Aan bewoners en ondernemers is gevraagd hoe vaak ze in de afgelopen twee jaar, dus ook nog voor de coronapandemie, overlast hebben ondervonden in het Spijkerkwartier. Een meerderheid van 55 procent meldt (zeer) vaak overlast en 24 procent zelden of nooit. Die laatste categorie zijn onder meer bewoners die op enige afstand van de Steenstraat wonen, zonder kamerverhuur in hun directe omgeving. Ook enkele ondernemers met een winkel in een risicobranche rapporteerden geen enkele overlast, al is hun winkel volgens andere respondenten gevestigd op een overlast-hotspot.

Tabel 2: Antwoorden op de vraag: Hoe vaak heeft u in de afgelopen twee jaar in het Spijkerkwartier overlast ondervonden? (n=93)

zeer vaak	vaak	soms	zelden	Nooit	geen antwoord
23%	**32%**	16%	14%	10%	3%

In een open vraag hebben we 81 respondenten[46] gevraagd waarvan ze overlast hebben. De antwoorden werden soms (via zes digitale enquêtes) ingevuld door de respondent of opgeschreven door een veldwerker. Vervolgens zijn de antwoorden geclusterd. De resultaten staan vermeld in de onderstaande tabel, voor zover een vorm van overlast tenminste vijf keer is genoemd.

Tabel 3: Gerapporteerde vormen van overlast – genoemd door minimaal vijf respondenten (n=93)

De meest genoemde vorm van overlast (31 keer) is drugsoverlast van dealers en gebruikers. Het valt op dat dit vaker wordt genoemd dan verkeersoverlast. De drugsscene in het Spijkerkwartier heeft deels een open karakter. Typische verslaafden springen in het oog en het is eenvoudig om - bij veldwerk – keer op keer drugsdeals te observeren. Alsof het de gewoonste zaak van de wereld

[46] Dit is niet gevraagd aan respondenten die nooit overlast ervaren of die op de vraag over overlast geen antwoord hebben gegeven.

is, maar dat is het dan ook op bepaalde locaties. Later op de avond komt de drugsscene alsmaar dominanter in beeld, omdat er dan minder nette mensen op straat zijn en juist meer personen die deel uit lijken te maken van de criminele (drugs)wereld. Zie over drugshandel en -overlast verder de toelichting op de specifieke vraag over illegale drugshandel.[47]

27 respondenten noemen rommel op straat. Ze wijzen op een containersysteem (Diftar genaamd) waar (lang?) niet alles in past of niet iedereen een pasje voor heeft, waardoor afval op straat belandt. In combinatie met zichtbare drugshandel en verkeersoverlast, geeft rommel een (in aanleg) mooie wijk of straat een slecht aanzien. Uit mondelinge toelichtingen valt op te maken dat respondenten zich storen aan de optelsom van slonzigheid of ranzigheid. In deze optelsom wordt andere overlast betrokken, zoals hanggroepen, intimidatie, graffiti en (bedelende) zwervers. Vooral in (zijstraten van) de Steenstraat en bij Het Oude land zien respondenten kluitjesvoetbal van overlast-gevende personen en gedragingen:

- "Vervuilde omgeving. Graffiti. Veel aanloop op de coffeeshop, wat overlast met zich meebrengt zoals mensen die rommel op straat gooien, de vuilnisbak uit de auto op straat legen etc. Diftar is een probleem hierin." [rapportcijfer respondent: 8]
- Een respondent geeft een opsomming: "Bedelen, rommel op straat, scooters die op de stoep rijden, verkeersoverlast fout parkeren. En in de avond onveilig." [rapportcijfer respondent: 7]
- Een andere respondent geeft een andere opsomming: "1. Verkamering door huisjesmelkers, 2. Dealen op straat, 3. Zwerffietsen, 4. Graffiti, 5. Afval."[rapportcijfer respondent: 8]

De soms stevige lijst met overlastvraagstukken, waaronder rommel op straat, gaat in de bovenstaande citaten gepaard met een gunstig rapportcijfer. Dat is typerend voor het Spijkerkwartier en onderstreept dat veel respondenten de aangename omstandigheden in deze wijk waarderen, al is er op de koop toe (veel) overlast.

Door 24 respondenten wordt gewezen op verkeersoverlast. Nog eens zeven respondenten noemen parkeeroverlast. Er wordt gewezen op de ongelukkige fysieke inrichting en op autodrukte in de drukbevolkte Steenstraat, met daardoor risico's voor voetgangers en fietsers. Een categorie weggebruikers (in de auto en op scooters of motoren) flaneert door de straat, vaak in (erg) kostbare en/of gepimpte auto's. Ze veroorzaken geluidsoverlast, onder meer vanwege aangepaste uitlaten. Het gaat, zo blijkt ook uit observaties, om opmerkelijke hoge aantallen. We zien tientallen personen die in de auto rondjes rijden. Zo nu en dan wordt, zeker afgezet tegen de inrichting en/of drukte in de straat, hard gereden of bewust veel motorgeluid geproduceerd. In het type auto's, het rijgedrag en de bezochte locaties, zien respondenten aanwijzingen dat het onder meer gaat om criminele patsers. Op dit punt zien respondenten ook overlast-combinaties. Zoals verkeersoverlast en (door achttien respondenten genoemde) geluidsoverlast:

- "Geschreeuw, auto's die te hard rijden en lastig gevallen worden op straat." [rapportcijfer respondent: 8]
- "Geluid, muziek, burenruzies, verwarde personen. Vernieling aan de eigen auto, waarschijnlijk baldadigheid. Vuilnis dat naast de containers staat. Kapotte vuilniszakken." [rapportcijfer respondent: 8]

Er zijn veertien respondenten die diefstal (inbraak en diefstal) noemen als een vorm van overlast, waaronder enkele ondernemers die hier het slachtoffer van werden. Vervolgens worden vier

[47] We behandelen de vragen in de volgorde van de vragenlijst. We vroegen eerst in algemene zin naar overlast, dus als respondenten drugsoverlast noemden, werd 'drugs' op hun initiatief aan de orde gesteld.

vormen van overlast genoemd die op (deels dezelfde) straatlocaties plaatsvinden, namelijk alcoholgebruik (elf respondenten), hanggroepen (tien respondenten), bedelen (negen respondenten), intimidatie (negen respondenten) en daklozen (zeven respondenten). Er wordt door vijf respondenten zelfs gewezen op menselijke uitwerpselen (urine en ontlasting) op straat; genoemd wordt een speeltuin in Het Oude Land.

- "Geluid. Drugsoverlast gebruikers. Blowen, drinken en troep maken. Menselijke uitwerpselen in speeltuin. Graffiti. Oudere dak- en thuislozen, arbeidsmigranten en ontheemde figuren." [rapportcijfer respondent: 8]
- "Drankgebruik en drugsgebruik door bewoners en vaste hangers. Ander soort volk door verkamering." [rapportcijfer respondent: 7]

Er wordt door negen respondenten gewezen op woonoverlast. In dat verband wordt kamerverhuur genoemd (zie onder meer het bovenstaande citaat). In gesprekken met goed ingevoerde of actieve bewoners en ondernemers, alsook in interviews met professionals, krijgt dit een (meer) prominente plaats. In die zin dat de voortschrijdende kamerverhuur niet alleen zorgt voor woonoverlast door studenten of door cliënten van een zorgaanbieder, bijvoorbeeld in het kader van begeleid wonen. Een bewoner die mild oordeelde over de huurders en hard over frauderende zorgaanbieders, sprak over "zorgterreur". Huisjesmelkerij brengt personen in de wijk en op straat die overlast veroorzaken en zelf problemen ondervinden, zoals verwarde personen (genoemd door zeven respondenten). Bewoners constateren dat - ook op locaties met overlast van kamerverhuur (zoals het Spijkerkwartier) - geldende regels niet worden gehandhaafd. Zoals de regel dat de verhuurder de hoofdbewoner van het pand moet zijn. Er bestaat wat betreft kamerverhuur een gat tussen beleid en handhaving.

Tot slot wordt minstens door vijf respondenten gewezen op graffiti (negen respondenten), een onveilig gevoel (zes respondenten) en zwerffietsen (vijf respondenten). Wat het onveilige gevoel betreft, wordt erop gewezen dat dit – net als overlast vanwege hanggroepen, intimidatie, drugsgebruikers of drugshandelaren - vooral een kwestie is van de late uren:

- Een ondernemer: "Verslaafden, mensen 'die niet kloppen'. 's avonds voelt respondent zich niet veilig. Respondent heeft het gevoel dat 's avonds de straat wordt overgenomen. Dit is een reden dat er sinds drie jaar geen koopavond meer wordt gehouden, want respondent kan de veiligheid van het personeel niet garanderen. Respondent wil hierbij vermelden dat er nog nooit wat richting zichzelf of de onderneming is gebeurd." [De respondent zou een hoog rapportcijfer willen geven voor de dag en een lage voor de avond]
- Een bewoner geeft een 'politiek incorrecte' opsomming: "Vuil op straat, 's-avonds onveilig vanwege samenscholen allochtonen. Overlast drugsverslaafden. Parkeren en verkeer op de stoep. Overlast cafébezoekers en overlast van te veel fietsen." [rapportcijfer respondent: 6]

Burgers over illegale drugshandel

In de straatenquête is gevraagd hoe vaak respondenten in de afgelopen twee jaar illegale drugshandel zagen of gedragingen die daarop wijzen. 44 procent ziet dit (zeer) vaak. Dit is een stevig percentage. Het viel op dat de precieze woonlocatie verschil maakt (in het bijzonder de afstand tot de deallocaties) bij beantwoording van de vraag, net als de 'strengheid' die respondenten aan de dag leggen voor zichzelf. Een categorie had 'vaak' vermoedens, sprak dit uit en koos vanwege deze twijfel voor de antwoordcategorie soms, zelden, nooit of weet niet.

Tabel 4: Antwoorden op de vraag: Hoe vaak zag u in de afgelopen twee jaar in het Spijkerkwartier illegale drugshandel of gedragingen die daarop wijzen? (n=93)

zeer vaak	Vaak	soms	zelden	nooit	weet niet	Totaal
18%	**26%**	26%	5%	19%	5%	93

Respondenten wijzen op dealactiviteiten op straat door handelaren te voet, op een scooter (een witte scooter wordt verschillende keren genoemd) en per auto. Op deze locaties is het dealen zo gewoon dat het niet meer opvalt: “Dat hoort erbij.” Er wordt drugs verkocht aan archetypische verslaafden (onder meer aan de centrumkant van de wijk, op en ter hoogte van de Steenstraat), maar ook wordt drugs bezorgd of gekocht door personen die per auto naar de wijk komen. De volgende hotspots worden genoemd:

- Er wordt gewezen op dealpraktijken rondom en richting station Velperpoort. Dit waaiert uit naar de Steenstraat (rondom enkele zaken) en naar nabijgelegen straten, zoals het Westeinde en de Kwekerijstraat. Ook wordt gedeald in de Driekoningenstraat, onder meer in de omgeving van de coffeeshop, en in een zijstraat: de Poststraat.
- Een tweede, nabijgelegen hotspot, begint bij de kruising van de Steenstraat en de Spijkerlaan. Dit brandpunt van dealactiviteiten loopt verder door richting de Coop-supermarkt en de Driekoningendwarsstraat. Vanaf hier ligt het bovengenoemde gebied letterlijk op steenworpafstand.
- Aan de centrumkant van het Spijkerkwartier trekken dealers vanuit het Musispark de wijk in. In die omgeving wordt gedeald rondom een zaak van Albert Heijn en, iets verder, in een steegje van de Steenstraat “wordt volop gedeald.”
- Vlakbij de bovengenoemde locatie ligt de Blekerstraat (een zijstraat van de Spijkerstraat, vlakbij de Eusebiusbuitensingel) waar volgens respondenten ook wordt gedeald, op een pleintje.
- Het Oude Land, in en rondom een speeltuintje en achter het theater, wordt genoemd als deallocatie en als pleisterplaats van drugs- en alcoholverslaafden. Het lijkt te gaan om de ‘onderkant’ van de drugsscene, onder meer omdat hier wordt gesignaleerd dat rondzwervende personen in de publieke ruimte hun behoeften doen.
- Er wordt op enkele (vermoedelijke) dealpanden gewezen, onder meer in de Bloemstraat.

Burgers over (andere) criminaliteit

Na de vragen over overlast en drugshandel, is in de enquête (letterlijk) de volgende vraag gesteld: “Heeft u in het afgelopen twee jaar in het Spijkerkwartier andere vormen van illegale handel of criminaliteit waargenomen of vermoed? (dus geen drugshandel) Bijvoorbeeld illegale prostitutie, illegaal gokken, hennepteelt of ‘winkels met te weinig klanten om de huur te kunnen betalen’.”

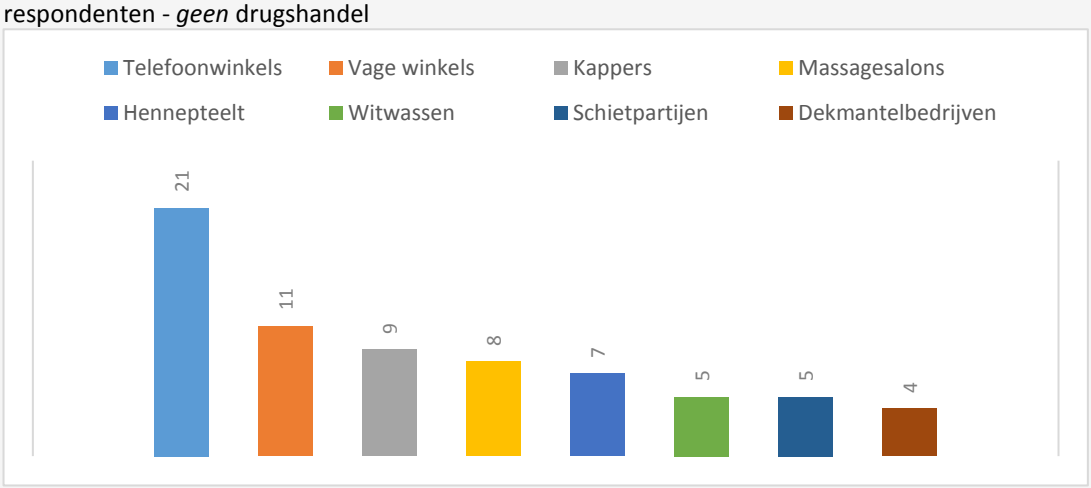
Uit de onderstaande tabel blijkt dat vaker ‘zelden of nooit’ (namelijk door 34 procent van de respondenten) wordt geantwoord dan bij de vragen over illegale drugs en overlast. 29 procent ziet of vermoedt (zeer) vaak (andere) illegale handel of criminaliteit. Bij het afnemen van de enquêtes viel op dat een categorie respondenten terughoudend is om te kiezen voor de optie ‘vaak’ of ‘zeer vaak’, ook als ze vaak omstandigheden zien die zij niet op een legale manier kunnen verklaren, zoals (veel dezelfde soort) winkels met weinig klanten. Ze vinden het een zaak voor de politie of gemeente om criminaliteit aan te tonen en aan te pakken.

Tabel 5: Antwoorden op de vraag: Heeft u in het afgelopen twee jaar in het Spijkerkwartier andere vormen van illegale handel of criminaliteit waargenomen of vermoed? Dus geen drugshandel. (n=93)

zeer vaak	vaak	soms	zelden	nooit	weet niet	geen antwoord
11%	18%	26%	**5%**	**29%**	9%	2%

In een open vraag hebben we aan 56 respondenten[48] gevraagd welke illegale handel of criminaliteit (geen drugshandel) ze (denken te) zien. De antwoorden staan, mits ze zijn genoemd door minimaal vier personen, in de onderstaande tabel.

Tabel 6: Gerapporteerde vormen van illegale handel of criminaliteit genoemd door minimaal vier respondenten - *geen* drugshandel

21 respondenten zien of vermoeden criminaliteit in telefoonwinkels en elf respondenten in vage winkels. Op dezelfde manier worden genoemd: kappers (9 respondenten), massagesalons (8 respondenten) en dekmantelbedrijven (4 respondenten). Steeds twee respondenten noemden in dezelfde context: Aziatische winkels, illegaal gokken, reisbureaus en nagelstudio's. Drie respondenten wezen op prostitutie, al is onduidelijk of ze doelden op winkels of woningen. In de kern komt het erop neer dat respondenten (veel) incongruenties zien rondom winkels in en rondom de Steenstraat. Incongruenties zijn gedragingen of omstandigheden die kritische vragen oproepen en (in spreektaal, dus niet in strafrechtelijke zin) verdenkingen oproepen. Veel respondenten wijzen op een aanbodoverschot. Enkele goed ingevoerde respondenten melden dat er ondernemers zijn die zich vooral op een bepaalde locatie willen vestigen, terwijl het er nauwelijks toe lijkt te doen wat voort soort winkel ze er kunnen vestigen. Er zijn dure verbouwingen, ook in de zoveelste belwinkel: "Illegale handel, maar onbekend waarin. Er komt wéér een telefoonwinkel bij in de straat binnenkort." Er zijn "kleine zaken met veel dure auto's voor de deur." Er wordt gewezen op winkels die komen en gaan, ook in hetzelfde pand, en telkens in een risicocategorie: "In dezelfde panden steeds weer een kapper, telefoonzaak of nagelstudio." Verschillende respondenten wijzen ongevraagd op Turkse ondernemers vanwege vermoedens over illegale praktijken: "Turkse maffia met panden en dekmantelbedrijven. Erg dure auto's."

Zeven respondenten noemen hennepteelt en vijf schietpartijen. Een respondent wijst op de combinatie van hennepteelt en geweld die naar boven komt in recente gebeurtenissen: "De afgelopen maanden zijn veel kwekerijen in de Steenstraat opgerold volgens de respondent. Ook ziet de respondent geweld op straat. Er vinden overvallen plaats."[49] Op 18 november 2020 sluit de burgemeester in de Steenstraat een pand waar de politie een grote hoeveelheid drugs aantreft, namelijk 296 hennepplanten en 24.785 gram henneptoppen.[50]

De burgemeestersronde

Burgemeester Marcouch maakt een ronde door de stad om met bewoners te spreken over veiligheidsproblemen. In het Spijkerkwartier spreekt hij met de zogenoemde Spijkerbrigade: het

[48] De respondenten die nooit of weet niet antwoorden vielen af, net als respondenten waarvan geen antwoord is genoteerd.

[49] Citaten van respondenten bij straatenquête.

[50] Bron: https://arnhem.nieuws.nl/politieberichten/20201119/drugspand-in-steenstraat-gesloten-door-burgemeester-marcouch/

dagelijks bestuur van het bewonersoverleg. In een raadsbrief d.d. 3 maart 2020 wordt opgesomd welke problemen zijn aangekaart:

"De bewoners hebben in dit gesprek hun zorgen uitgesproken over de volgende onderwerpen:
- Overlast als gevolg van verkamering (gekoppeld aan diverse vormen van zorg in de wijk/ een toename van kwetsbare personen in de wijk, met daarbij ook het beeld van toename van foute huisjesmelkers)
- Drugsoverlast en dealen vanuit panden (Steenstraat, Velperpoort, Spoorhoek)
- Verkeersveiligheid (parkeeroverlast en negeren van verkeersregels)
Verder is de zorg uitgesproken dat veel mensen uit de buurt vertrekken, de anonimiteit steeds groter wordt door het grotere verloop en dat maakt ook dat de sfeer in het Spijkerkwartier aan het veranderen is, met impact op het veiligheidsgevoel van mensen. Daarnaast is ook door de bewoners aangegeven dat meldingen maar in beperkte mate worden opgevolgd (zowel door de politie als de gemeente). Daarmee neemt de meldingsbereidheid van bewoners af. Tot slot is in het kader van het schoonhouden van de wijk, het probleem van de vele fietsen / fietswrakken in de buurt benoemd." [51]

3. Bedrijvenanalyse

Inleiding

In het Spijkerkwartier hebben we een bedrijvenanalyse uitgevoerd. Op basis van registraties van de Kamer van Koophandel is bepaald hoeveel bedrijven in het gebied staan ingeschreven. Het gaat in totaal om 1.559 bedrijven. Het doel van deze analyse is om, op basis van open bronnen, een inschatting te maken van de mate waarin in het Spijkerkwartier bedrijven zijn gevestigd met incongruenties: omstandigheden die lijken te wijzen op afwijkende patronen. Een hoge score op de risico-indicatoren wil *niet* zeggen dat een bedrijf malafide is. Hiervoor is aanvullende informatie nodig.[52] De gebruikte methodiek is ontwikkeld om locaties met bedrijven te analyseren.[53] De volgende vier stappen zijn gezet:

- We hebben bedrijven op basis van open bronnen gescoord naar vindbaarheid, zichtbaarheid en professionaliteit. Om rendabel te kunnen zijn, is het voor bedrijven belangrijk om gezien en gevonden te worden door potentiële klanten. Ondernemingen die liever onder de radar willen blijven en onprofessioneel werken, wijken daarvan af. Voor dergelijke incongruenties zijn 'strafpunten' toegekend. Dat geldt ook voor een hoog verloop van ondernemingen op pandniveau, opvallende clustering of veelvuldige vastgoedtransacties.[54] Zie tabel 7.
- Alle bedrijven in de Steenstraat zijn meegenomen in onze analyse, los van de vraag of ze in een risicobranche vallen.
- Vervolgens is voor de rest van de wijk een selectie gemaakt door risicobranches in kaart te brengen. Dit doen wij op basis van literatuur (zie verderop), aangevuld met expertise die wij hebben opgedaan tijdens onderzoek door heel Nederland. Met behulp van een lijst met risicobranches[55] is gekeken welke bedrijven in zo'n branche vallen: op basis van de

[51] Brief aan de gemeenteraad, Wijkveiligheid in Arnhem, 3 maart 2020.
[52] Er kunnen plausibele verklaringen zijn voor een ongunstige score. Bijvoorbeeld een pas opgericht bedrijf dat nog geen website heeft of een bedrijf dat niet zichtbaar hoeft te zijn voor klanten, zoals een financiële holding.
[53] Zie Van Wijk e.a., 2020.
[54] Deze drie kenmerken zijn als risico-indicator theoretisch en praktisch gevalideerd in het project 'kwetsbare branches' van het lectoraat Ondermijning van Avans Hogeschool.
[55] We begonnen met een lijst met als peildatum 1 april 2019; bij de start van het bronnenonderzoek hebben we deze bijgewerkt op basis van een lijst met 19 november 2020 als peildatum.

zogenoemde Standaard Bedrijfscodes (SBI), die aangeven wat de activiteiten van een bedrijf zijn. Dit resulteerde in een lijst met 288 bedrijven.

- Vervolgens is ter plaatse geobserveerd, voor zover dat vanaf de straat mogelijk was. Na die observaties is een lijst gemaakt. Ten eerste met alle bedrijven op de Steenstraat en alle bedrijven in de Hommelstraat uit een risicobranche. Ten tweede met bedrijven elders in het Spijkerkwartier die bij observaties minimaal een strafpunt (zie hiervoor tabel 7) scoorden. Vervolgens zijn bedrijven van de lijst gehaald omdat ze zijn vertrokken of opgeheven, zich niet lenen voor onze methodiek (b.v. holdings, kleinkunstenaars en freelancers). Tot slot zijn bedrijven toegevoegd die zich na de peildatum juist in het gebied hebben gevestigd. De slotsom is dat 137 bedrijven door middel open bronnen zijn gescoord en dat bij 103 bedrijven tevens observaties mogelijk waren.

Tabel 7: Indicatoren en scores bedrijvenanalyse

Indicator	Score
Observaties	
KVK-naam en geobserveerde onderneming komen niet overeen.	1
Bedrijfsactiviteit komt niet overeen met SBI-code	1
Gesloten tijdens openingsuren[56]	1
Openheid, uitstraling & reclame. Geen zichtbare reclame-uitingen; gesloten / bedekte ramen en deuren	1
Pand is slecht onderhouden / zichtbare schade	1
Open bronnenonderzoek	
Google-review <3,5 of geen recensies aanwezig	1
Facebook-review <3,5 of geen recensies aanwezig	1
Telefoonboek.nl-review <6 of geen recensies aanwezig	1
Bedrijf heeft geen website	2
Óf: Bedrijf heeft wel een website, maar onprofessioneel	1
Bedrijf heeft geen (via open bronnen te benaderen) telefoonnummer	2
Óf: enkel een mobiel nummer	1
Bedrijf onvindbaar op sociale media	3
Óf: Bedrijf aanwezig op slechts 1 sociale media	2
Óf: Bedrijf aanwezig op slechts 2 sociale media	1
Clustering (meerdere ondernemingen actief op 1 adres)	1
Hoog verloop - > 4 ondernemingen uitgeschreven sinds 2010	3
Óf: 2/3 ondernemingen uitgeschreven sinds 2010	2
Óf: 1 onderneming uitgeschreven sinds 2010	1
Aantal vastgoedtransacties sinds 01-01-2009: 2 of meer	2

Risicobranches: volgens de literatuur

Criminelen maken gebruik van risicobranches. Fijnaut et al. (1996) stelden vier criteria op voor dergelijke branches:

- Leden van criminele groeperingen zijn van origine relatief vertrouwd met de branche. Zo weten zij hoe deze branche op technisch en financieel vlak in elkaar steekt en hebben persoonlijke relaties met werknemers in deze branche.

[56] Horecagelegenheden waren ten tijde van de observatie verplicht gesloten i.v.m. coronamaatregelen. Zij hebben geen strafpunten kunnen scoren op dit onderdeel.

- Het betreft branches waarin de drempel om een onderneming te starten relatief laag is, doordat er weinig financiën nodig zijn of doordat weinig diploma's zijn vereist. Hierdoor kunnen bijvoorbeeld gemakkelijk katvangers worden ingezet. Deze katvangers houden de identiteit van een crimineel geheim.[57]
- Het zijn branches met veel concurrentie doordat er, naast enkele grote bedrijven, veel kleine ondernemingen bestaan. Door deze concurrentie zijn niet alle ondernemingen verzekerd van continuïteit. Doordat deze bedrijven in (financiële) moeilijkheden verkeren, kunnen zij overgaan tot het accepteren van aanbiedingen uit criminele hoek. Daarnaast zijn er bedrijven die renderen, maar dergelijke aanbiedingen aangrijpen om extra winst, macht of prestige te verwerven. Binnen deze branches gaat vaak veel contant geld om.
- Het betreft sectoren met weinig regels of waar die regels gecompliceerd, tegenstrijdig of praktisch onwerkbaar zijn.

Bolsius e.a. (2018) hebben op basis van een literatuurstudie onderstaande lijst met risicobranches benoemd. Deze branches kunnen onder andere worden gebruikt om crimineel geld wit te wassen, om drugs en andere illegale goederen te vervoeren, op te slaan en te verkopen en voor verschillende vormen van mensenhandel.

Tabel 8: Risicobranches (gebaseerd op Bolsius e.a., 2018)

• Kunst / Antiek / Dieren	• Sieraden	• Voertuigen
• Prostitutie	• Reiniging	• Speelautomaten|gokhallen
• Transport	• Uitzendbureaus	• Land- en tuinbouw
• Belwinkels	• Kapperszaken	• Massagesalon
• Growshop	• Vastgoed	

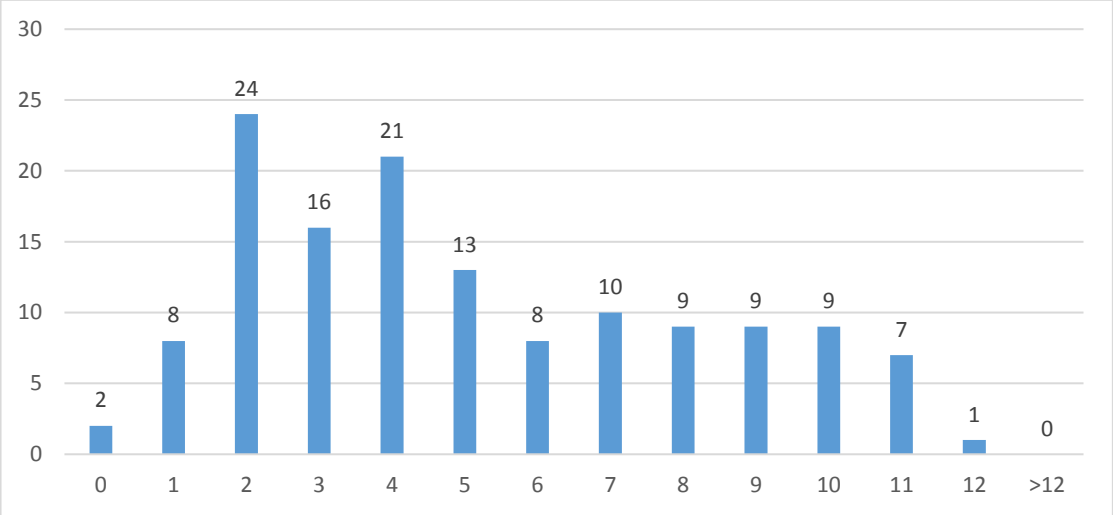
Branches die hierboven niet zijn genoemd, maar wel kenmerken hebben van risicobranches zijn onder andere de horeca, ijzerhandel, (financiële) holdings, bedrijven in voeding (specifiek de groente- en fruitbranche), bedrijven die chemische stoffen verhandelen en de beautysector. Dit zijn branches die wij in eerdere onderzoeken naar ondermijnende criminaliteit (buiten Arnhem) zijn tegengekomen.

Scores

We hebben 137 bedrijven gescoord op basis van open bronnen. De maximale score is 16. De onderstaande tabel vermeldt de scores. Zeventien bedrijven scoren minimaal tien punten. Het betreft: zes detailhandels, twee nagelstudio's, twee productontwerpers, twee beveiligingsbedrijven, een telefoonwinkel, een adviesbureau, twee horecazaken, een evenementenbureau en een zorgverlener.

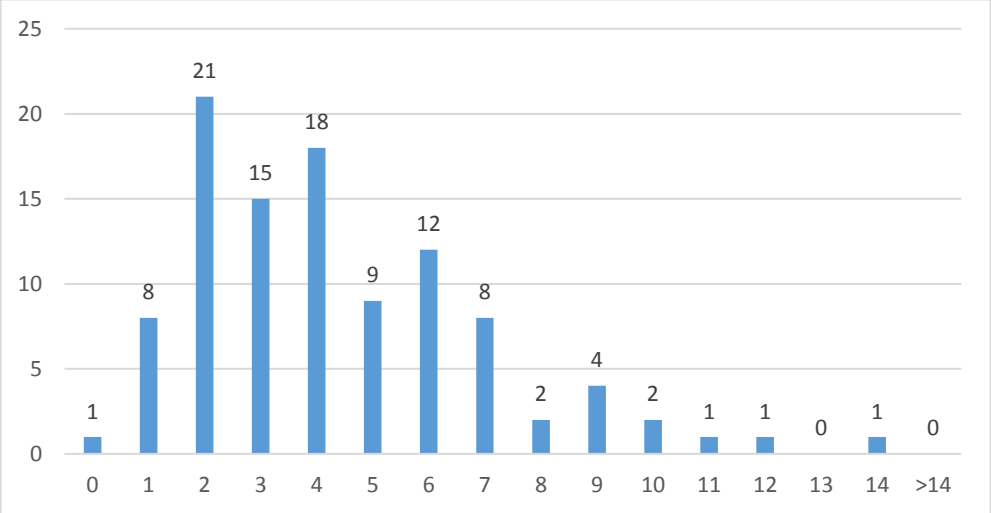
[57] Te Pest e.a., 2012.

Tabel 9: De scores van 137 geselecteerde bedrijven (hoe hoger de score, hoe slechter de vindbaarheid, bereikbaarheid en professionaliteit) op basis van open-bronnenonderzoek. Maximale score = 16

Het was bij 103 bedrijven van de bovenstaande bedrijven mogelijk om - naast een open bronnenonderzoek - ook te observeren. In dat geval was de maximale score 21 punten. Het valt op dat desondanks slechts vijf bedrijven minimaal tien punten scoren. Het betreft een kapperszaak, twee horecazaken, een telefoonwinkel, een café en een nagelstudio. Zie de onderstaande tabel voor de scores.

Tabel 10: De scores van 103 geselecteerde bedrijven die zowel zijn geobserveerd als in het open-bronnenonderzoek zijn meegenomen. (hoe hoger de score, hoe slechter de vindbaarheid, bereikbaarheid en professionaliteit) op basis van openbronnen-onderzoek en observaties. Maximale score = 21

Het valt op dat bedrijven – gevestigd op de Steenstraat en/of actief in een risicobranche elders in het Spijkerkwartier – (redelijk) goed of niet slecht scoren op onze indicatoren. Toch wijzen respondenten, zo werd hierboven geconstateerd, op gedragingen of omstandigheden waardoor ze illegale handel of criminaliteit zien of vermoeden. Met name het aanbodoverschot in enkele branches en geringe klandizie worden genoemd. In interviews wordt voorts gewezen op ‘spotters’ die criminele praktijken (op straat en deels ook in panden) beschermen en op

ontmoetingsplaatsen voor mensen uit het criminele milieu. De burgemeester sluit naar aanleiding van een schietincident café Arnhem-Noord in de Steenstraat.[58] Dit café ligt vlakbij een hotspot op straat met dealers en gebruikers.

Professionals zien - meer dan burgers – illegale gokpraktijken. Dit situeren ze op en rondom de Steenstraat, aan de kant van station Velperpoort. Dit is een stuk waar ook in drugs wordt gehandeld en waar spotters worden ingezet om criminele praktijken af te schermen.

Er wordt door respondenten voorts gewezen op druk en pressie die wordt uitgeoefend op ondernemers, onder meer om niet deel te namen aan collectieve (ondernemers)activiteiten. Ook zijn er (rechts)personen die zich willen vestigen op de Steenstraat, terwijl het er weinig toe lijkt te doen wat voor soort zaak ze openen of zonder dat het ze enige zorgen baart dat ze de zoveelste onderneming zijn in de branche. Als er op of vlakbij een criminele hotspot een pand vrijkomt, komt het voor dat door (rechts)personen hoge bedragen worden geboden om het te kunnen huren. Volgens respondenten soms zelfs het dubbele.

Er zijn ondernemers die ook zaken hebben in Noord-Brabant of in de Randstad, zonder dat ze zich druk lijken te maken over de klandizie of bedrijfsvoering. Een respondent sprak bijvoorbeeld een ondernemer in een risicobranche die vertelde tegelijkertijd zorgaanbieder te zijn in de Randstad. Er lijkt bij een categorie geen bedrijfsplan te worden opgesteld, hetgeen de vraag oproept wat nu precies de bedoeling is. Ook wordt gedacht dat een categorie eigenaren stroman is. Ondernemers zien met lede ogen aan dat de Steenstraat niet alleen fraaie horeca en winkels telt, maar steeds meer dezelfde soort winkels met een weinig uitnodigende uitstraling. Respondenten benoemen casus in de Steenstraat en omgeving. We presenteren er twee op hoofdlijnen:

- Een medewerker wilde aanvankelijk een horecazaak overnemen, maar die had zelf geen geld en kreeg geen vergunning. Toen werd zaak overgenomen door een man met een miljoenenbedrijf. Hij krijgt een vergunning, want bij Bibob-toetsing komen geen harde feiten naar boven. De zaak wordt daarna in korte tijd verschillende keren overgenomen.
- Een netwerk heeft verschillende zaken. Bij een detailhandel komen zelden klanten en er was een (niet bevestigd) signaal over hennepteelt in de kelder. Voorts handelt het netwerk in luxe en dure producten, heeft het een dienstverlenend bedrijf en nog een detailhandel. Na sluiting werd een kostbare inventaris achtergelaten.

Er bestaat een incongruentie tussen aan de ene kant de bezorgdheid van respondenten over malafide winkels en criminele praktijken, en aan de andere kant de niet ongunstige uitkomsten van onze bedrijvenanalyse (waarbij geen justitiële informatie is geraadpleegd). Achter de daadwerkelijke fysieke en op het eerste oog goede online vind- en bereikbaarheid van ondernemingen, zitten onder meer winkels zonder aanloop en met inactieve sociale media en generieke websites. Die bedrijven houden op die manier mogelijk ‘de schijn’ op dat het gaat om een regulier / bonafide bedrijf, maar daarover kunnen we geen uitsluitsel geven. Het is de vraag of de criminaliteit of verdenkingen worden overdreven door een categorie respondenten of dat criminele praktijken worden afgeschermd, net (zo goed) als in 1996, toen de enquêtecommissie opsporingsmethoden het Spijkerkwartier typeerde als een “ (…)enclave die criminele activiteiten zoals drugshandel aan de openbaarheid onttrekt.”[59] Het is ook de vraag of en hoe invloedrijke en

[58] Bron: https://www.gelderlander.nl/arnhem/marcouch-grijpt-in-na-schietpartij-cafe-in-arnhemse-winkelstraat-op-slot~a465543a/

[59] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 16. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden*. Eindrapport Georganiseerde criminaliteit in Nederland, p. 73.

vermogende criminele netwerken met vastgoed zouden kunnen verdwijnen, zonder dat de overheid hier met wezenlijke inspanningen tegen heeft opgetreden.

4. Slotwoord

Er is inmiddels een externe projectleider gepositioneerd – die vaak wordt aangeduid als stadsmarinier - om de onveiligheid en ondermijning in het Spijkerkwartier aan te pakken. Deze professional houdt kantoor middenin de wijk, op de Steenstraat nummer 66. Het is de bedoeling dat hij, met steun van de burgemeester, op de korte termijn vooruitgang boekt en op de lange termijn de orde en rechtsstatelijkheid herstelt. Zie hierover paragraaf 4.2 De problemen bij kamerverhuur en de hoogfrequente drugsoverlast en drugshandel staan met stip op de prioriteitenlijst. Net als een strategische vraag die in feite sinds 1996 op de agenda staat, al is deze nooit beantwoord als opmaat tot integrale actie: in hoeverre zijn er – net als het geval was in 1996 - anno 2021 criminele machtsposities door middel van investeringen in vastgoed en bedrijven en wat kan hiertegen worden gedaan?

3. Veiligheidsbeleid (tot 2018): achterop geraakt

Inleiding
Dit hoofdstuk stelt de aanpak van ondermijning centraal. De paragrafen 3.1 en 3.2 staan stil bij de plaats van de veiligheidstaak in de ambtelijke organisatie. Paragraaf 3.3 beschrijft de stand van zaken bij de aanpak van ondermijning in 2017. Paragraaf 3.4 gaat over het contrast tussen het Coalitieakkoord 2018-2022 en de problemen die aan bod komen in de Kadernota Veiligheid.

3.1 Landelijke trend: veiligheid als drager van lokaal beleid

In 2010 constateert een VNG-studie dat het veiligheidsbeleid zich in (middel)grote gemeenten heeft ontwikkeld tot één van de dragers van het lokaal bestuur, net als zorg en ruimtelijke ordening.[60] Als de studie in 2017 wordt herhaald, blijkt dat het bestuurlijke veiligheidsbeleid zich met name verder heeft ontwikkeld wat betreft de aanpak van ondermijning.[61] Tops e.a. (2010, 2017) constateren dat de volgende ontwikkelingen het gemeentelijke veiligheidsbeleid verankerden:

a. *Minder exclusief: meer thema's en spelers*. Veiligheid is niet langer de taak van gespecialiseerde organisaties (zoals de politie) of van gemeentelijke onderdelen (zoals het Kabinet der burgemeester), maar raakt verweven met steeds meer gemeentelijke beleidsterreinen, zoals jeugdbeleid, maatschappelijk werk en vergunningverlening.
b. *Directies of afdelingen veiligheid*. De complexiteit van de ambtelijke veiligheidsfunctie resulteert in de oprichting van programmabureaus, directies en afdelingen die gestalte geven aan het veiligheidsbeleid.
c. *De probleemgerichte aanpak wordt sterker*. Op basis van inzicht in concrete en complexe veiligheidsproblemen wordt gestalte gegeven aan een multidisciplinaire aanpak. Het 'heroveren' van locaties met drugsproblemen vroeg bijvoorbeeld om een driedubbele aanpak: strafrecht, bestuurlijke handhaving en langdurige zorginspanningen.
d. *De rol van burgers nam toe bij het veiligheidsbeleid*. Burgers agendeerden problemen waarbij professionele inzet nodig is en krijgen een aandeel bij het oplossen van problemen.
e. *Positionering veiligheidshuizen*. Er werden in het hele land veiligheidshuizen geopend voor een multidisciplinaire persoonsgerichte aanpak op casusniveau. De betrokkenheid van gemeenten daarbij groeide.
f. *Versterking van de bestuurlijke handhaving*. Bestuurlijke handhaving wordt steeds meer gebruikt als instrument om de rust te bewaren en op te treden tegen aantasting van het woon- en leefklimaat. Grote(re) gemeenten brengen een eigen 'korps' met toezichthouders en handhavers op de been.
g. *Opkomst bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit*. De bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit krijgt een impuls door beter inzicht in deze materie en door de komst van de RIEC's. Daarbij worden instrumenten ingezet, zoals Bibob-toetsen en bestuurlijke handhaving, onder meer op basis van artikel 13b Opiumwet.
h. *Opbouw informatiepositie*. Gemeenten verzamelen en analyseren informatie over veiligheidsproblemen, inclusief georganiseerde criminaliteit. Ze ontdekken ambtenaren en gemeentelijke systemen als waardevolle informatiebron.

[60] Tops e.a., 2010.
[61] Tops e.a., 2017.

3.2 De veiligheidsorganisatie (2000-2017)

Tussen 2000 en 2017 wordt veiligheid een belangrijke pijler van het lokaal bestuur in (middel)grote gemeenten. In Arnhem komt die ontwikkeling niet van de grond, waardoor de stad achterop raakt. Veiligheid bleef lang een kabinetszaak van enkele ambtenaren en de burgemeester. De staf telde ongeveer zes jaar geleden vijf veiligheidsambtenaren, waarvan er drie actief waren op het terrein van openbare orde en veiligheid. Eén daarvan richtte zich op radicalisering, één ambtenaar had hennep, prostitutie en integrale samenwerking in portefeuille en de derde (de manager) stelde (de horeca in) het centrum en Vitesse centraal.[62] De overige veiligheidszaken kregen - tenzij omstandigheden tijdelijke aandacht afdwongen - weinig aandacht of werden aan anderen overgelaten, zoals de politie en het veiligheidshuis. In het Spijkerkwartier werd, in 2006, wel een einde gemaakt aan de zogenoemde raamprostitutie. Dit was aanvankelijk omstreden, maar de overlast nam af. Er kwam nauwelijks een bestuurlijke aanpak van de grond van de invloedrijke criminele investeringen in vastgoed en bedrijven in deze wijk, zoals blootgelegd door de enquêtecommissie opsporingsmethoden.

Circa vier jaar geleden werd de ambtelijke veiligheidsstaf uitgebreid naar zeven medewerkers, want te veel urgente veiligheidskwesties bleven liggen. Plus twee mensen van het Veiligheidshuis. Daarmee is de Arnhemse veiligheidsorganisatie op dat moment nog steeds klein. De Nijmeegse veiligheidsafdeling telt dan bijvoorbeeld ongeveer dertig medewerkers. Bij deze dertig medewerkers worden de BOA's niet meegeteld. Deze vallen onder de afdeling Stadsbeheer. Het gaat alleen om de formatie van de afdeling Veiligheid. Ook de handhavings- en toezichtorganisatie in Arnhem is klein in 2015. Arnhem telt dan ongeveer vijftien BOA's. Dat is weinig, zowel in absolute zin (met inachtneming van het oppervlakte en de veiligheidsproblematiek) als in vergelijking met andere steden.[63]

Waarom is de Arnhemse veiligheidsorganisatie zo klein? De burgemeester en de ambtelijke trekker van het veiligheidsbeleid bepaalden tot 2013 de gemeentelijke veiligheidsagenda en daarmee wat wel en vooral niet systematisch werd opgepakt. Na die tijd veranderde dit tot 2017 niet wezenlijk. Bestuurders en ambtelijke afdelingen richtten zich op zaken die wél belangrijk werden gevonden, zoals economie, sociaal beleid, armoedebestrijding, werkgelegenheidsbeleid, burgerparticipatie en brede gebiedsgerichte taken. De georganiseerde (ondermijnende) criminaliteit werd door gemeenteraad en college niet gezien als een bestuurlijke taak, maar als een kwestie voor politie en justitie. De boodschap van de enquêtecommissie opsporingsmethoden was in 1996 overtuigend, maar heeft niet geresulteerd in een politiek-bestuurlijke agenda voor de aanpak van georganiseerde criminaliteit, in het bijzonder criminele investeringen in vastgoed en bedrijven.

3.3 De aanpak van ondermijning: het startpunt in 2017

De benoeming van Marcouch als burgemeester (in 2017) wordt door respondenten geïnterpreteerd als een politieke wens om de veiligheidstaak op te pakken. Als dit klopt, luidt dat een politiek-bestuurlijke koerswijziging in. In 2017 bestaat de gemeentelijke aanpak van ondermijning in veel opzichten namelijk nog uit een optelsom van (losse) inspanningen en instrumenten. Belangrijke activiteiten en instrumenten waren:

a. De Wet Bibob
b. Bestuurlijke sluitingen
c. Pandenoverleg

[62] De twee andere ambtenaren richtten zich respectievelijk op crisisbeheersing en op beleidsmatige kwesties, inclusief het coffeeshopbeleid.
[63] Zie over de situatie in 2015: Rekenkamer Arnhem, 2015.

d. Prostitutiecontroles
e. RIEC: casus-aanpak en een onwelgevallige informatie

Ad a.) Wet Bevordering Integriteitsbeoordelingen door het Openbaar Bestuur (verder: Bibob)
Er worden in slechts enkele sectoren Bibob-toetsen uitgevoerd, te weten: horeca-inrichtingen (inclusief coffeeshops), seksinrichtingen, escortbedrijven en speelautomatenhallen. Dit onderzoek wordt ter hand genomen door twee vergunning-medewerkers en daarbij wordt tot en met 2017 zelden een beroep gedaan op het Landelijk Bureau Bibob (verder: LBB). In sectoren met (grote) risico's op ondermijning in Arnhem (zie hoofdstuk 2) - zoals bij woningsplitsing ten behoeve van kamerverhuur of vastgoedtransacties - wordt geen Bibob-onderzoek verricht. Dit maakt het voor criminelen aantrekkelijk om in Arnhem te investeren.

Ad b.) Bestuurlijke sluitingen
Het gemeentebestuur beschikt over verschillende juridische mogelijkheden om panden te sluiten: op grond van de APV, artikel 174a Gemeentewet of artikel 13b Opiumwet. Er kan bijvoorbeeld worden besloten tot sluiting bij de vondst van een handelshoeveelheid drugs (inclusief hennepkwekerijen), illegale prostitutie of illegaal gokken. Hoewel respondenten constateren dat dergelijke criminaliteit frequent voorkomt in Arnhem, zijn van 2015 tot en met 2017 (slechts) zeven lokalen (waaronder één woning) tijdelijk gesloten: twee keer vanwege gokken; twee keer vanwege harddrugs; twee keer vanwege hennep; en één keer vanwege hennep en prostitutie. Er is in drie jaar tijd twee keer een sluiting opgelegd vanwege illegaal gokken, terwijl dit alleen al in het Spijkerkwartier een frequente activiteit is. Bij acties valt het echter lastig aan te treffen, mede vanwege goede afscherming en mogelijkheden om digitale sporen snel te wissen. Er bestaan politieke zorgen over nadelige consequenties van een sluiting, zeker als het een gezin betreft met minderjarige kinderen.

Ad c.) Pandenoverleg
Het zogenoemde pandenoverleg geeft gestalte aan de aanpak van overlast-gevende panden. Door vastgoedeigenaren is op grote schaal geïnvesteerd in panden ten behoeve van het verhuren van kamers of losse appartementen, met concentraties in: Spijkerkwartier, Centrum, Burgemeesterswijk, Hoogkamp en Klarendal.[64] Het gemeentelijk beleid wierp in 2017 weinig barrières op, mede omdat politiek en bestuur wenste dat werd voorzien in de vraag was (onder meer door studenten) naar kleine woningen. Huisjesmelkers profiteerden: vastgoedeigenaren die tegen zo gering mogelijke kosten en inspanningen zoveel mogelijk verdienen, bij voorkeur aan huurders die veel accepteren.

Een analyse uit 2007 constateert dat in Klarendal 25 panden in handen zijn van huisjesmelkers.[65] Dit rapport adviseert om een overleg in te stellen om de overlast van huisjesmelkerij te bestrijden. Dat wordt het zogenoemde pandenoverleg dat overlast-gevende panden bespreekt. Het voorzitterschap ligt in handen van een veiligheidsambtenaar en deelnemers zijn: politie, de Omgevingsdienst Regio Arnhem, burgerzaken, de afdeling handhaving van werk en inkomen en de brandweer. Als een pand bij meerdere partijen in beeld komt vanwege overlast, wordt zo mogelijk een controleactie gepland.

Het ontbreekt in 2017 aan beleid om de kansenstructuur voor huisjesmelkerij structureel te verminderen. Er wordt bijvoorbeeld geen Bibob-toets uitgevoerd bij woningsplitsing. Een categorie huisjesmelkers veroorzaakt sociale ellende vanwege druk die, deels ook vanuit criminele netwerken, wordt uitgeoefend op kwetsbare huurders.

Ad d.) Prostitutiecontroles
Het prostitutiebeleid hanteert een maximumstelstel, in die zin dat er acht vergunningen beschikbaar

[64] Gemeente Arnhem, *Woningen splitsen, lasten delen. Een beleidsevaluatie op het gebied van woningsplitsing en verkamering in Arnhem*, 15 januari 2019.
[65] Ferwerda, 2007.

zijn voor seksinrichtingen (waarvan er anno 2021 vijf beschikbaar zijn).[66] Arnhem telt een klein aantal vergunde seksinrichtingen, maar er komen veel klanten af op enkele honderden sekswerkers zonder vergunning: "Arnhem is *the place to be* voor prostituees en mensen die seks zoeken".[67] Bij toezicht en handhaving ten aanzien van niet-vergunde of illegale prostitutie vervult het Prostitutie Controle Team (verder: PCT) van de politie een trekkersrol. Op basis van seksadvertenties wordt een selectie gemaakt van casus waar de prostitutie illegaal lijkt te zijn (in strijd met de APV) en van casus met indicaties voor mensenhandel. Controlebevindingen worden voor de gemeente vastgelegd in bestuurlijke rapportages. Van april 2015 tot en met mei 2017 zijn zeventien rapportages opgesteld.[68] De gemeente bekijkt per casus welke stappen worden gezet.[69] 'De concrete signalen over mensenhandel worden niet opgenomen in de bestuurlijke rapportages, maar monodisciplinair onderzicht door het PCT en AVIM (mensenhandelteam Politie). Deze signalen kunnen worden besproken in het casusoverleg Mensenhandel van het RIEC. Sinds 2013 kent de gemeente een ketenregisseur mensenhandel. Bij aanwijzingen voor mensenhandel kan een casus worden ingebracht in RIEC-verband.

Ad e.) RIEC: casusaanpak en onwelgevallige informatie

Het RIEC Oost-Nederland stelt in alle gemeenten in de regio een zogenoemd ondermijningsbeeld op. In 2017 gebeurt dit in Arnhem. Daartoe worden groepsgesprekken gevoerd met politiemensen en met gemeenteambtenaren, waarbij criminele kansenstructuren en casus worden geïnventariseerd. De ambtelijke opkomst is laag bij de bewustwordingsbijeenkomst. Er nemen vijfentwintig ambtenaren deel aan de groepsgesprekken; dat is goed, al ontbreekt een sleutelfiguur met veel materiekennis. De inhoudelijke opbrengsten vallen tegen. Het ondermijningsbeeld beschrijft desondanks misstanden met vastgoed (o.a. fraude en uitbuiting), witwassen, drugscriminaliteit (met name hennepteelt) en mensenhandel. Ook wordt gewezen op kwetsbaarheden vanwege het grote aantal kwetsbare groepen in de stad én door het gevoerde beleid, zoals het beperkte Bibob-beleid, de geringe ambtelijke capaciteit voor veiligheidsbeleid en gebrekkige doortastendheid.[70] Er worden fenomenen en locaties benoemd waarop nauwelijks zicht is, zoals het buitengebied, de bedrijventerreinen, de autobranche, de woonwagenkampen, het vastgoed en theehuizen.[71] Het ondermijningsbeeld was in 2017 nog geen impuls voor de gemeentelijke aanpak van ondermijning. Dat paste bij de toenmalige ambtelijke lijn. Het RIEC kreeg eerder, omstreeks 2012, te verstaan dat analyses en informatie ambtelijk en bestuurlijk niet op prijs werden gesteld. Het RIEC diende de gemeente te ondersteunen bij Bibob-onderzoeken en bij invloed van *outlaw motorgangs* op de horeca in het centrum. Agenderende analyses werden niet gewaardeerd. In die tijd werd de zogenoemde gebiedsscan criminaliteit en overlast, die (overigens door het hele land) werd opgesteld door de politie, ambtelijk genegeerd. Sinds 2014 is de relatie tussen gemeente, politie,

[66] Escort valt buiten dit stelsel en de gemeente heeft een zogenoemde zorgzone waar in 2017 op straat wordt getippeld door negen prostituées met een vergunning.

[67] Citaat van de Korpsexpert Mensenhandel, Smokkel en Prostitutie van de politie-eenheid Oost-Nederland. Bron: https://www.gelderlander.nl/arnhem/arnhem-is-the-place-to-be-voor-prostituees-en-mensen-die-seks-zoeken~acbf27f2/

[68] Van Wijk e.a., 2017.

[69] Er volgt zes keer een waarschuwing (per brief of in een gesprek), vijf keer wordt een last onder dwangsom opgelegd (bij herhaling dient dan een boete te worden betaald) en zeven keer wordt de woningbouwvereniging op de hoogte gesteld (twee keer wordt het huurcontract opgezegd). Drie keer wordt een sekswerker voor hulp doorverwezen, vijf keer worden geen maatregelen getroffen en één keer wordt een dossier aangemeld voor de casusgerichte aanpak van mensenhandel. Bron: Van Wijk e.a., 2017.

[70] RIEC, 2017 (Infographic)

[71] RIEC, 2017 (Infographic)

belastingdienst en RIEC verbeterd, al blijft de integrale RIEC-aanpak in 2017 voornamelijk steken op casusniveau.

Anno 2017: veiligheidsbeleid in de kinderschoenen
Resumerend, staat het Arnhemse veiligheidsbeleid in 2017 in de kinderschoenen. Dat geldt meer in het bijzonder voor de bestuurlijke aanpak van ondermijning. Die aanpak rust in veel opzichten op de schouders van één ambtenaar en wordt afgebakend tot enkele dossiers of thema's. Dit staat informatieverzameling in de weg en daarmee visievorming over de aanpak van ondermijning. De sociale ellende vanwege criminele praktijken wordt niet gezien als een bestuurlijk vraagstuk. In de ambtelijke toplaag en bestuurlijk wordt geen werk gemaakt van criminele kansen die ontstaan door beleidstekorten, zoals minimale Bibob-toetsing en de gemakkelijke instroom van een groot aantal zorgaanbieders.

3.4 De kloof: de veiligheidsnota versus het Coalitieakkoord

In 2018 worden een Coalitieakkoord en een Kadernota Veiligheid opgesteld voor de collegeperiode 2018-2022. Het is interessant om te bezien wat deze stukken vermelden over het (achterop geraakte) veiligheidsbeleid.

De Kadernota Veiligheid: tien thema's
De Kadernota Veiligheid (2018-2022)[72] beschrijft doelstellingen en inspanningen. De nota vermeldt dat de veiligheidssituatie ongunstiger is dan past bij een middelgrote centrumstad. De nota constateert dat Arnhem relatief ongunstig scoort wat betreft geregistreerde criminaliteit, jeugdcriminaliteit en door burgers gerapporteerde drugsoverlast en drugshandel. Andere bronnen wijzen op een relatief hoog niveau van radicalisering en (geregistreerde) mensenhandel. Arnhem wordt – ook in de interviews - getypeerd als een middelgrote stad die wat onveiligheid betreft kenmerken heeft van een grote stad. Dit dient te worden aangepakt, zo constateert de nota. Daartoe wordt het veiligheidsvraagstuk opgedeeld in vier domeinen: stedelijke veiligheid; wijkveiligheid; maatschappelijke veiligheid; en fysieke veiligheid. Ondermijning is een stedelijk veiligheidsthema. Door de omvang en breedte van de Arnhemse veiligheidsproblematiek blijkt het lastig om de prioriteiten te reduceren tot een top-5 of top-3. De nota benoemt acht prioriteiten, exclusief fysieke veiligheid en het stevige radicaliseringsvraagstuk, namelijk:

1. De (relatief) hoge geregistreerde criminaliteit, in het bijzonder *High Impact Crimes*.
2. Ondermijning (genoemd worden: witwassen, drugshandel en hennepteelt en illegaal gokken)
3. Woonoverlast
4. Discriminatie
5. Huiselijk geweld
6. Personen met verward gedrag
7. Jeugdcriminaliteit
8. Online-criminaliteit[73]

Hoewel het niet als prioriteit wordt genoemd in de Kadernota, worden stevige ambtelijke inspanningen geleverd wat betreft:

9. Fysieke veiligheid
10. Radicalisering

[72] Gemeente Arnhem, *Arnhem; Veilige Stad. Kadernota Veiligheid 2018-2022*, vastgesteld d.d. 27 februari 2019.
[73] Toegevoegd op basis van een amendement van D66, PvdA en GroenLinks d.d. 27 februari 2019.

De gemeenteraad voegt hier een elfde inspanning aan toe, namelijk de Arnhemse medewerking met het experiment gesloten coffeeshopketen. Het zogenoemde 'wietexperiment'. Het veiligheidsbeleid bij en rondom wedstrijden van Vitesse legt ook een claim op ambtelijke capaciteit. Ambtelijk wordt gesproken over tien prioriteiten. Er zijn in 2018 meer prioriteiten dan ambtenaren (in loondienst) bij het programma Veiligheid.

Het Coalitieakkoord: vijf regels over veiligheid

In de paragraaf "Genieten van een nog mooier Arnhem" van het Coalitieakkoord 2018-2022[74] komt het thema veiligheid summier aan bod. Het betreft letterlijk drie regels en een kader met nog eens twee regels. Voor het verbeteren van de veiligheid wordt € 300.000,- per jaar beschikbaar gesteld. Dat is gemiddeld € 30.000,- per thema, met acht politieke prioriteiten, plus radicalisering en fysieke veiligheid, exclusief het 'wietexperiment' en het dossier Vitesse.

[74] Coalitieakkoord Arnhem 2018-2022, GroenLinks, VVD, D66 en PvdA.

4. Vanaf 2018: vooruitgang en knellende grenzen

Inleiding
Als de burgemeester in 2019 een ronde door de stad maakt, benoemen burgers veiligheidsproblemen, waaronder ondermijning. Zie paragraaf 4.1 Er wordt vanaf 2018 vooruitgang geboekt met de aanpak van ondermijning. Er komen onder andere wat meer veiligheidsambtenaren, er wordt actie ondernomen en er worden duurzame inspanningen voorbereid. Dit wordt beschreven in paragraaf 4.2. Ondanks de vooruitgang, loopt de ondermijningsaanpak tegen knellende grenzen aan. Zie daarover paragraaf 4.3. Het hoofdstuk sluit af met de aandacht voor ondermijning van de gemeenteraad in 4.4.

4.1 De burgemeestersronde door de stad

De burgemeester maakt, vanaf mei 2019, in ongeveer tien maanden tijd een ronde door de stad. Hij treedt in gesprek met bewoners en dringt erop aan dat ze geen blad voor de mond nemen. Er worden bewonersavonden of wijkwandelingen georganiseerd. Hierbij werken medewerkers van het programma Veiligheid en van de Teams Leefomgeving (verder: TLO) samen. Tijdens de stadsronde worden veiligheidsproblemen geïnventariseerd. Dit traject heeft verschillende opbrengsten:

- De gesprekken resulteren in een overzicht van veiligheidsproblemen, met bijzondere aandacht voor probleemwijken. Er worden kwesties aangekaart die betrekking hebben op ondermijning of die daarmee raakvlakken hebben. Zo wordt invulling gegeven aan een toezegging om wijkveiligheidsagenda's op te stellen.
- Er worden via dit burgemeesterstraject concrete veiligheidsproblemen door bewoners benoemd en geprioriteerd die ontbreken in de breed ingestoken wijkprogramma's die (na burgerconsultatie) zijn opgesteld door de TLO's.
- Er wordt een nieuwe overlegvorm in het leven geroepen: het wijkveiligheidsoverleg, waarbij programma Veiligheid samenwerkt met de TLO's (zie paragraaf 4.2).
- Er ontstaat een klik en coalitie tussen de burgemeester en burgers op basis van een gedeelde drive om de onveiligheid aan te pakken. Dit heeft betekenis, omdat dit een beroep doet op partijen die tussen hen in staan - gemeenteraad, college van burgemeester en wethouders en ambtelijk top – om de veiligheidsprestaties van de gemeente te verbeteren.

4.2 Voortuitgang: actie en verbinding

De burgemeestersronde en daarop gebaseerde wijkveiligheidsagenda's staan niet op zich. Het zijn onderdelen van verbeteringen die, met de burgemeester als trekker en in lijn met de Kadernota Veiligheid, op het veiligheidsdossier tot stand worden gebracht. Het betreft:

a. Het 'opplussen' van het Programma Veiligheid
b. Toezicht en handhaving: meer personeel en zakelijkheid
c. Bestuurlijke handhaving: grotere actiebereidheid
d. Het interventieteam: integrale analyse en actie
e. Wijkveiligheidsoverleg
f. BOTOC[75]: een preventieve aanpak in de steigers
g. Uitbreiding van Bibob-toetsing
h. Ondermijning: meldpunt en bewustwordingsbijeenkomsten
i. Een externe projectleider (stadmarinier) in het Spijkerkwartier

[75] BOTOC staat voor (het landelijk opgezette en gefinancierde) Breed Offensief Tegen Ondermijnende Criminaliteit.

j. Herstelagenda Coronacrisis

Ad a.) Het 'opplussen' van het Programma Veiligheid
Aan de vooravond van de huidige collegeperiode, in 2017, telde de gemeente zeven veiligheidsambtenaren (plus twee medewerkers van het veiligheidshuis), ondergebracht in de staf van de burgemeester. In 2019 wordt veiligheid een programma, binnen het cluster Strategie, Beleid & Regie (SBR).[76] De personele capaciteit wordt uitgebreid en in 2021 zijn er elf vaste kracht ambtenaren (op de loonlijst van de gemeente), aangevuld met vijf tijdelijk ingehuurde professionals. Tot die laatste categorie behoren onder meer de programmamanager, de projectleider voor het Spijkerkwartier en adviseur van een preventieprogramma in Arnhem-Oost (zie punt f.). Belangrijke inspanningen, zoals het preventieprogramma en de aanpak van radicalisering, worden (tijdelijk) gefinancierd door de Rijksoverheid.

De personele uitbreiding geeft wat meer ruimte voor de ondermijningsspecialist om gestalte te geven aan de integrale aanpak van RIEC-casus. Temeer omdat de onderlinge verhoudingen tussen gemeente en RIEC zijn verbeterd sinds 2017, mede doordat de programmamanager en burgemeester een integrale aanpak steunen en aanmoedigen.

Ad b) Toezicht en handhaving: meer personeel en zakelijkheid
In 2019 telt Vergunning & Handhaving, als onderdeel van het cluster Openbare Ruimte, ongeveer vijftien BOA's. Dit wordt uitgebreid met vier BOA's. Inclusief externe inhuur staat de teller in 2021 op vijfentwintig BOA's. Vier BOA's worden ingezet voor afval en twee krachten zijn voltijds bij het leerbedrijf. Dit betekent dat achttien BOA's operationeel inzetbaar zijn voor een omvangrijke taak: van bijzondere wetgeving tot de brede openbare ruimte-taak (ergernissen, overlast en eenvoudige milieuzaken). Het huidige afdelingshoofd is afkomstig van het programma Veiligheid en heeft recent een tweede coördinator aangesteld (voor een jaar gedetacheerd vanuit de politie). Hij investeert in opleiding en training en hij introduceert zakelijkheid rondom de BOA-inzet. Allerhande ambtelijke verzoeken, bijvoorbeeld van wijkmanagers, resulteren niet langer bijna automatisch in deelopdrachten. Ook na de personele uitbreiding is schaarste-management geboden, want de handhavingsorganisatie wordt overvraagd. In reactie daarop is de netto inzetbare capaciteit berekend, wordt geprioriteerd en op straat worden deeltaken gecombineerd. Voorts wordt tijd gereserveerd om kwaliteit te leveren, zoals het correct en volledig op papier zetten van bevindingen. Dat is belangrijk bij (de opvolging van) zaken die betrekking hebben op ondermijning, zoals over-bewoning, illegaal gokken, illegale prostitutie of drugscriminaliteit. Alertheid op ondermijning wordt gewaardeerd en aangemoedigd. Daarbij wordt geprofiteerd van informatiebijeenkomsten over ondermijning (zie punt h.) en van materiekennis die binnen de handhavingsorganisatie beschikbaar is. Die kennis is deels gebaseerd op jarenlange observaties op straat van misstanden die verband (kunnen) houden met georganiseerde criminaliteit en deels op een achtergrond als veiligheidsambtenaar of politiemedewerker.

Ad c.) Bestuurlijke handhaving: grotere actiebereidheid
Vanaf 2018 tot en met 2020 worden vaker bestuursrechtelijk panden gesloten dan in de drie jaren daarvoor. Van 2015 tot en met 2017 gebeurt dit zeven maal en in de periode van 2018 tot en met 2020 komt de teller uit op 24 sluitingen: tien woningen en 14 lokalen. Er wordt zestien keer hennep(teelt) aangetroffen, vier maal harddrugs en één keer hennep en harddrugs. In 2020 wordt een café gesloten vanwege een schietpartij en twee woningen vanwege illegaal vuurwerk. De

[76] Dat cluster telt, naast veiligheid, de volgende programma's: Vitale economie Arnhem-Nijmegen, Doorbraak naar werk; Energie en klimaat, Vitale economie Arnhem-Nijmegen en bruisende binnensteden; Ruimte, wonen, mobiliteit en milieu; Zorg dichterbij; Stedelijk programma sociaal en onderwijs; Vitale Economie Arnhem-Nijmegen; en Inclusie.

gemeente registreert, vanwege politieke vragen en zorgen daarover, of in het pand minderjarigen aanwezig waren. Dat is geen enkele keer het geval.[77]

De stijging is in absolute aantallen niet groot (17 keer). Dit neemt niet weg dat de toename past bij de actiestand waarin de burgemeester de ambtelijke organisatie plaatst. Bij misstanden dient - zeker als burgers overlast ondervinden - te worden opgetreden. Dit behoort zichtbaar te zijn, zodat duidelijk wordt dat de gemeente paal en perk stelt aan overlast, criminaliteit en gevaarlijke situaties.

Ad d.) Het interventieteam: integrale analyse en actie

Sinds 2019 is het zogenoemde Interventieteam Ondermijning (verder: interventieteam) actief.[78] Dit team geeft gestalte aan projectmatige integrale interventies op ondermijningsgevoelige locaties. De activiteiten worden aangestuurd door de lokale driehoek (burgemeester, officier van justitie en plaatselijke politiechef), met de burgemeester als trekker. De ambtelijke aansturing ligt in handen van de ondermijningsspecialist van het programma Veiligheid. De acties worden voorbereid door vaste deelnemers die wekelijks overleggen (politie en RIEC) en door het Openbaar Ministerie. Naast de gemeente betreft het de politie, het Openbaar Ministerie en het RIEC. De kern van de aanpak is dat op basis van locatiekennis - gebaseerd op straatinformatie van professionals én op een analyse van relevante systemen - wordt bezien welke organisaties en professionals worden ingezet bij controleacties. Daarbij wordt samengewerkt met publieke organisaties, zoals de Omgevingsdienst Regio Arnhem, Belastingdienst, Douane, Fiscale Inlichtingen en Opsporingsdienst (FIOD), de Inspectie voor Sociale Zaken en Werkgelegenheid (ISZW) en Nederlandse Voedsel- en Warenautoriteit (NVWA). Ook wordt gebruik gemaakt van de kennis, apparatuur of bevoegdheden van netbeheerders en brancheorganisaties.

In korte tijd wordt de stap gezet van driehoeksopdracht, via analyse en voorbereiding, naar gemeenschappelijke actie. Het zijn publiek-private acties die zichtbaar zijn en criminaliteit en overtredingen aan het daglicht brengen. Zo wordt een norm gesteld en onderstreept dat de controle- en pakkans toenemen. De eerste acties hadden plaats op 26 november 2019 en op 21 januari 2020 op bedrijventerrein Het Broek. Er volgden acties in Geitenkamp (september 2020), in Malburgen-Oost (augustus 2020) en op en rondom station Arnhem Centraal (september 2020). Nu de gemeente - samen met onder meer de politie en Omgevingsdienst - toch gereed is voor interventies, werd de kans aangegrepen om ook acties op te zetten in het kader van het regionale project Stuwdam, gericht op het terugdringen van ondermijning in het buitengebied. In december 2020 werd in het Arnhemse buitengebied gezocht naar “(…) hennepkwekerijen, drugslabs en drugsdumpingen”, als “startschot” van dit project.[79] De combinatie van analyse en actie valt op de werkvloer in goede aarde, zo constateren ambtenaren, burgemeester en politiechefs. Professionals stellen het op prijs dat (“eindelijk”) wordt opgetreden, mede op basis van hun (straat)kennis. De nasleep van de acties legt wel druk op de (dun bezette) ambtelijke organisatie.

Ad e.) Wijkveiligheidsoverleg

De burgemeestersronde resulteert in wijkveiligheidsagenda’s.[80] De informatie is niet volledig, maar de agenda’s leggen urgente problemen op tafel. Burgers drongen in klare taal aan op actie. De wijkveiligheidsagenda’s resulteerden in een opdracht van de burgemeester aan het programma Veiligheid om door de hele stad een wijkveiligheidsoverleg op te starten. Hiertoe wordt samengewerkt met de wijkmanagers van de TLO’s, ondergebracht bij het cluster wijken. Arnhem telt acht TLO’s en ongeveer 35 wijkmanagers. Daarnaast beschikt elk TLO over een ondersteuner.

---

[77] Van 2018 tot en met 2020 worden ook elf vergunningen ingetrokken: vier in 2018, zeven in 2019 en nul in 2020. In 2021 zijn inmiddels twee vergunningen ingetrokken.

[78] Brief aan de gemeenteraad, *Interventieteam Ondermijning Arnhem*, 4 februari 2020.

[79] Bron: https://www.gelderlander.nl/arnhem/operatie-stuwdam-team-zoekt-drugslabs-in-arnhems-buitengebied~a469a608/

[80] Brief aan de gemeenteraad, *Wijkveiligheid in Arnhem*, 3 maart 2020.

Daarmee is de beschikbare capaciteit voor gebiedsgericht werken dus aanzienlijk groter dan voor het programma Veiligheid. Er wordt in tien gebieden wijkveiligheidsoverleg gevoerd. Het voorzitterschap ligt in handen van een veiligheidsambtenaar en/of wijkmanager. Vaste deelnemers zijn politie, toezicht en handhaving, de zorgcoördinator, wijkmanager en veiligheidsambtenaar. meestal is ook het jongerenwerk vertegenwoordigd. Het overleg wordt ondersteund door een zogenoemde veiligheidsradar die wordt ontwikkeld door Bureau Beke. Dit instrument geeft een actueel beeld van de veiligheids- en leefbaarheidsproblematiek.

Bij de opzet van het wijkveiligheidsoverleg bestonden spanningen tussen veiligheidsambtenaren en wijkmanagers. De wijkveiligheidsagenda's haalden de TLO-wijkprogramma's in, want: *a.)* de agenda's legden problemen bloot die ontbraken in de programma's, en *b.)* de agenda's onderstreepten dat de veiligheidsproblemen volgens burgers urgent zijn. De verhouding tussen 'veiligheid' en 'wijken' verbeterde toen in november 2020 twee minicrises druk legde op de ambtelijke organisatie. In het Spijkerkwartier werd een man doodgeschopt door zogenoemde 'pedojagers' en in Geitenkamp braken ongeregeldheden uit nadat het vuurwerkverbod was afgekondigd. Dit leidde tot intensief contact tussen de veiligheidsambtenaar (met wijkveiligheid in portefeuille) en wijkmanagers. Er werd in Geitenkamp een top-20 gemaakt van relschoppers, er werden veertien waarschuwingsbrieven verstuurd en zes gebiedsverboden opgelegd. Bovendien stelt de ambtelijk trekker van het wijkveiligheidsoverleg zich op als verbinder.

Ad f.) BOTOC: een preventieve aanpak in de steigers

In het kader van het landelijke Breed Offensief Tegen Ondermijnende Criminaliteit (BOTOC) wordt de aanpak van de criminele drugsindustrie versterkt, in die zin dat wordt geprobeerd instroom van jongeren in de drugswereld te voorkomen. Acht gemeenten met een fors drugsprobleem, waaronder Arnhem, konden een projectvoorstel indienen voor een wijkgerichte aanpak van georganiseerde drugscriminaliteit bij het ministerie van Veiligheid en Justitie. Het Arnhemse voorstel is gehonoreerd en heeft betrekking op Arnhem Oost, in het bijzonder Presikhaaf en Malburgen, met de bedoeling dit in de komende jaren geografisch gezien uit te breiden. De doelgroep zijn jongeren en jongvolwassenen tot 24 jaar. Er zijn twee intensieve trajecten opgestart, steeds gericht op zestig jongeren. De politie geeft gestalte aan de strafrechtelijke aanpak van onder meer straatdealers en wijkkoningen met een sturende criminele rol. Het jongerenwerk wordt doorontwikkeld, met de inzet van enkele ervaren frontlijnprofessionals. Ze leggen contacten met gezinnen en trachten risicojongeren op het (juiste) pad van school en werk te houden of te brengen. Er komen ook activiteiten voor doorsnee jongeren die niet in een risicocategorie vallen. Waar nodig wordt gewerkt aan anti-radicalisering. Straatcoaches zijn partners van jongerenwerkers en leggen zich toe op toezicht op straatniveau, ook in en om school. De schoolgebouwen worden een aangrijpingspunt bij interventies en gedragsbeïnvloeding. Het dienen veilige gebouwen te zijn (dus zonder drugs en wapens) en locaties waar kinderen zich ontwikkelen en, zo nodig, tijdig worden geholpen of worden aangesproken of aangepakt. Hiertoe wordt het Preventief Interventieteam (PIT) geïntroduceerd. De burgemeester streeft naar een veilige én pedagogische wijk. De stap naar vervolgonderwijs en werk is cruciaal. Daartoe wordt het zogenoemde Jeugd Buurtbedrijf in stelling gebracht.[81]

Het programma wordt tijdens het veldwerk van dit rapport ingericht. Het staat daarmee in de kinderschoenen. Een meerjarige aanpak is nodig, zo constateren geïnterviewde professionals, waarbij preventie en repressie worden gecombineerd. Preventie en repressie worden gezien als twee-eenheid: zonder repressie lonkt het criminele voorbeeld van wijkkoningen en zonder preventie en 'kansen' dreigen groepen afstand te nemen van de overheid. De combinatie van preventie en repressie is een doorbraak in Arnhem, waar dit eerst vaak los van elkaar stond.

[81] Infographic Programma BOTOC.

Ad g.) Uitbreiding van Bibob-toetsing
De gemeente Arnhem maakte tot december 2020 op een beperkt aantal terreinen gebruik van de wet Bibob. Bibob-toetsing werd namelijk louter uitgevoerd bij horeca-inrichtingen (inclusief coffeeshops), seksinrichtingen, escortbedrijven en speelautomatenhallen. Op 1 december 2020 wordt Bibob-toetsing geïntroduceerd op de volgende terreinen: evenementenvergunningen; vastgoedtransacties; omgevingsvergunningen; subsidies; en overheidsopdrachten.[82] Om dit te kunnen implementeren zijn een Bibob-coördinator en -onderzoeker aangesteld die in het eerste kwartaal van 2021 zijn gestart. De gemeenteraad moest overtuigd worden van de noodzaak tot intensivering van het Bibob-beleid.

Ad h.) Ondermijning: meldpunt en bewustwordingsbijeenkomsten
Er zijn eind 2019 en begin 2020 in samenwerking met het RIEC twee zogenoemde bewustwordingsbijeenkomsten over ondermijning georganiseerd voor gemeenteambtenaren.[83] De bijeenkomsten duurden twee uren en er namen elf ambtelijke afdelingen[84] deel, plus het RIEC, de Omgevingsdienst Regio Arnhem en de Havenmeester. Op twaalf afdelingen hebben negentien ambtenaren zich aangemeld als aandachts-functionaris ondermijning, die deze problematiek met collega-ambtenaren bespreken en bij hen onder de aandacht brengen. Zo wordt getracht een impuls te geven aan de ambtelijke signalering van ondermijning, waartoe ambtenaren terecht kunnen bij een meldpunt, ondergebracht bij het programma Veiligheid.

Ad i.) Een projectleider in het Spijkerkwartier
In het najaar van 2020 wordt een projectleider (die vaak stadsmarinier wordt genoemd) aangetrokken om de veiligheid in het Spijkerkwartier te verbeteren, met bijzondere aandacht voor de Steenstraat en omgeving. De marinier is een externe expert die 16 uur per week actief is. Hij formuleert drie basisvoorwaarden voor deze taak: korte lijnen met de burgemeester (en zo nodig met andere bestuurders); medewerking van ambtelijke afdelingen, professionals, ondernemers en burgers; en een kantoor in het werkgebied. Inmiddels is de projectleider ingetrokken in het pand Steenstraat 66, zodat de aanwezigheid van de gemeente zichtbaar is. De directe lijn met de burgemeester is bedoeld als steun in de rug om - met 'geleend gezag' - ambtelijke inzet en actie vlot te trekken. In het actieplan worden dertien inspanningen beschreven, waaronder de aanpak van ondermijning. Dat vergt duurzame actie en wordt getrokken door twee ambtenaren van het programma Veiligheid. De gedachte is dat pand voor pand de situatie wordt bekeken. Er wordt gestreefd naar een coalitie met bonafide ondernemers. Daarnaast worden interventies en controles voorbereid, zowel systematisch als via incidentele acties. De aanpak van ondermijning vergt een lange adem. Daarom worden – los van ondermijning - ook maatregelen gepland waarmee op korte termijn zichtbare resultaten vallen te boeken, zoals de aanpak van zwerffietsen, verlichting op donkere plekken, cameratoezicht en beter onderhoud; het gaat om schoon en heel. Voorts worden enkele bestaande beleidslijnen doorgetrokken, zoals het realiseren van een divers winkelaanbod en interventies om de overlast van verwarde personen en arbeidsmigranten te verminderen. Dit vergt samenwerking en gemeenschappelijke actie van de projectleider met wijkmanagers, programma Veiligheid, Vergunning & Handhaving en Economische Zaken. Het gaat dus om een brede aanpak, al is de zwaarste opgave duidelijk: een duurzame aanpak van de (al decennialang aanwezige) ondermijning.

Ad j.) Herstelagenda Coronacrisis: oog voor ondermijning

[82] Brief aan de gemeenteraad, *Beleidsregels Wet Bibob gemeente Arnhem 2020*, 1 december 2020.
[83] Daarnaast nemen Arnhemse ambtenaren zo nu en dan deel aan soortgelijke externe bijeenkomsten of congressen.
[84] Team leefomgeving; vergunningen & handhaving; klantcontact-centrum; vastgoed; onderhoud; werk & inkomen; economische zaken; zorg; informatie; sportbedrijf; en burgerzaken.

De gemeente heeft een herstelagenda opgesteld vanwege duurzame ongunstige effecten van de coronacrisis op sociaaleconomische omstandigheden en omdat de crisissituatie een impuls is voor criminele praktijken.[85] De agenda wijst op signalen dat ondernemers met financiële problemen extra vatbaar zijn voor financiële ondersteuning vanuit criminele hoek, bijvoorbeeld via leningen, investeringen of overnames. Op straatniveau zijn ook nog andere effecten zichtbaar, zoals een toename van de illegale drugshandel op straat en door bezorgers. Bovendien maken financiële problemen niet alleen ondernemers vatbaarder voor criminele invloeden en inkomsten, maar ook burgers, bijvoorbeeld vanwege het wegvallen van (tijdelijk) werk. Met het vaststellen van de herstelagenda komt structureel jaarlijks € 400.000,- voor handhaving, veiligheid en ondermijning beschikbaar. Deze corona-gelden worden ingezet voor twee Bibob-coördinatoren en vier handhavers.

4.3 De aanpak van ondermijning: knellende grenzen

De extra inspanningen lopen tegen grenzen aan. Dit is deels het product van de pragmatiek die bij de vooruitgang aan de dag wordt gelegd. Meer concreet komen de volgende knelpunten komen in beeld:

a. De organisatorische positie van het programma Veiligheid
b. Programma Veiligheid: een (te) hoge werkdruk
c. Versnippering van de veiligheidstaak
d. Bibob-beleid: een wereld (terug) te winnen
e. Ruimte voor (zorg)fraudeurs

Ad a.) De organisatorische positie van het programma Veiligheid
Veiligheid heeft geen centrale plaats gekregen in de ambtelijke organisatie. De veiligheidstaak is als één van de acht programma's ondergebracht bij het cluster SBR. Arnhem telt dus geen afdeling of directie die gestalte geeft aan de complexe veiligheidstaak. Er is geen formule beschikbaar om te berekenen hoeveel capaciteit beschikbaar dient te zijn voor veiligheidsbeleid, al dient de slagkracht te passen bij de lokale veiligheidsproblematiek. Die is in Arnhem onevenredig groot, terwijl het programma Veiligheid juist relatief weinig ambtenaren telt: ongeveer tien in loondienst, aangevuld met tijdelijk ingehuurde professionals.[86] De sterkte is enigszins uitgebreid (bij het programma Veiligheid en bij V&H), maar dat neemt niet weg dat de organisatorische positie van veiligheid een knelpunt blijft. De capaciteitsuitbreidingen vergden een stevig politiek debat, omdat dit binnen de bestaande personeelsbegroting diende te worden gerealiseerd. Door de uitbreiding komt niet langer de hele ambtelijke ondermijningstaak uit bij één specialist, want dit wordt ook opgepakt in het BOTOC-programma, door de projectleider (stadsmarinier), door een ambtenaar die opdracht heeft gekregen het prostitutiebeleid te actualiseren en als aspect van de wijkveiligheidsagenda's. Dit neemt niet weg dat het takenpakket van deze ondermijningsspecialist netto groeit, onder meer door het inrichten van het interventieteam en door het aanjagen van ambtelijke signalering bij het meldpunt ondermijning.

Ad b.) Programma Veiligheid: een (te) hoge werkdruk
Het programma Veiligheid geeft invulling aan een brede taak. Belangrijke dossiers zijn - naast ondermijning - fysieke veiligheid (crisisbeheersing), radicalisering, prostitutiebeleid, mensenhandel en het brede terrein van wijkveiligheid. Veiligheidsambtenaren maken werk van de zogenoemde persoonsgerichte aanpak en nemen deel aan (casusoverleg van) het zorg- en veiligheidshuis.

[85] Gemeente Arnhem, Arnhemse Herstelagenda Coronacrisis.
[86] De afdeling Veiligheid in Nijmegen telt in 2018 bijvoorbeeld ruim 30 fte (toezichthouders en BOA's vallen onder Stadsbeheer).

Veiligheidsambtenaren ondersteunen de burgemeester bij lastige of ingewikkelde kwesties of dossiers, zoals de voetbalportefeuille (Vitesse), het coffeeshopbeleid of vluchtelingen. Deze ambtenaren ondersteunen de burgemeester ook bij kwesties die als incident of minicrisis opspelen en vragen om snelle analyses en actie. Bijvoorbeeld ongeregeldheden in de wijk Geitenkamp of illegale feesten. De werkdruk is hoog en dat speelt het programma parten, ook wat betreft de aanpak van ondermijning. Dit komt tot uitdrukking in de volgende patronen:

- Er worden (tijdelijke) externe middelen verworven en benut, onder meer bij de aanpak van radicalisering, bij het BOTOC-programma in Arnhem-Oost en voor een onderzoek naar ondermijning op wijkniveau.
- Er worden tijdelijk externe krachten ingehuurd, ook op belangrijke functies en bij belangrijke programma's. Het betreft onder meer de programma-manager, de adviseur van het BOTOC - programma en de projectleider in het Spijkerkwartier.
- Vanwege het complexe en urgente karakter van de veiligheidsopdracht zijn bij de recente personele uitbreiding ervaren professionals aangesteld. Het voordeel is dat ze gelijk van start konden. Ze beschikken echter nauwelijks over organisatorische en inhoudelijke ondersteuning.
- Urgente kwesties verdringen belangrijke taken, zoals het opbouwen van een kennis- en informatiehuishouding. Ambtenaren constateren dat fenomenen, probleemlocaties en zichtbare verschijningsvormen van ondermijning in beeld zijn, maar dat er beperkte informatie is over criminele netwerken en over criminele werkwijzen. Analyse en onderzoek zijn recent ter hand genomen. Er wordt door criminologen onderzoek gedaan naar criminele netwerkvorming en naar ondermijning op wijkniveau. De inzet van het interventieteam wordt gebaseerd op bondige analyses en de opbrengsten van de acties verschaffen informatie.
- Door de beperkte formatie van het programma Veiligheid dient ook bij de aanpak van ondermijning telkens te worden bekeken wat wel en niet wordt opgepakt. Er wordt geselecteerd op welke dossiers veiligheidsambtenaren een trekkersrol vervullen, zoals bij het interventieteam en het BOTOC-programma. De problematiek vanwege kamerverhuur wordt in Arnhem aangepakt, al gebeurt dit niet vanuit de invalshoek van ondermijning, want het ruimtelijke ordeningsperspectief staat centraal. De beleidsevaluatie en in gang gezette aanpak nemen de woningmarkt als uitgangspunt en niet de criminele netwerken die investeren panden en die huurders onder druk zetten of uitbuiten. Bewoners constateren dat - ook op locaties met overlast van kamerverhuur (zoals het Spijkerkwartier) - geldende regels niet worden gehandhaafd. Zoals de regel dat de verhuurder de hoofdbewoner van het pand moet zijn. Er bestaat wat betreft kamerverhuur een gat tussen beleid en handhaving.

Ad c.) Versnippering van de veiligheidstaak

De ambtelijke veiligheidstaken zijn verdeeld over functionele clusters én over gebiedsgerichte activiteiten. V&H maakt deel uit van het cluster OR en programma Veiligheid is onderbracht bij het cluster SBR.[87] Het typeert Arnhem dat sterk wordt ingezet op gebiedsgericht werken, in samenspel tussen burgers en wijkmanagers. Er zijn in totaal ongeveer 35 wijkmanagers, verdeeld over acht TLO's. Er zijn brede wijkprogramma's opgesteld met concrete en strategische punten. Voor zover de TLO's wijkveiligheid agendeerden, betrof het voornamelijk sociale veiligheid, zoals woonoverlast. Woonoverlast is een vast thema voor TLO's, want elk TLO-werkgebied kent een Overlast en Zorg Overleg (OZO). Deelnemers zijn de wijkmanagers, de wijkagent, een corporatie-

[87] Ook in gemeenten waar wél een substantiële veiligheidsafdeling is opgebouwd, komt deze organisatorische scheiding voor. Dat neemt niet weg dat toezichthouders en handhavers belangrijker worden bij het verzamelen en doorgeven van informatie, ook wat betreft ondermijning. Ook neemt het (opleidings-)niveau van deze functionarissen toeneemt, waardoor veiligheid, toezicht en handhaving wat dat betreft naar elkaar toegroeien.

medewerker en de zorg- en overlastcoördinator die in verbinding staat met het sociaal wijkteam. Deze teams beschikken over een breed arsenaal met sociaal-preventieve interventies, zoals begeleiding, arbeidsbemiddeling, opvoedingsondersteuning of ondersteuning bij het op orde brengen van de financiële situatie.

De aanpak van ondermijning vergt samenwerking tussen ambtenaren met veiligheidstaken en ambtenaren met sociale en/of gebiedsgerichte taken. Qua visie wordt de brug inmiddels geslagen, maar de praktijk kampt met knelpunten:

- Wijkveiligheid vraagt om decentrale actie op het niveau van straten, buurten of groepen, maar ook systematische en centrale informatieanalyses en daarop gebaseerde actie en prioriteiten. Het heeft weinig zin om straatdealers of foute huisjesmelkers wel in de ene wijk aan te pakken, maar (dezelfde personen of netwerken) een paar honderd meter verderop niet. In het kader van het wijkveiligheidsoverleg worden centraal opgezette analyses straks gecombineerd met lokale actie. Dit krijgt gestalte vanuit het programma Veiligheid, met de burgemeester als trekker. Wijkmanagers zijn decentraal gericht en het ontbreekt bij gebiedsgericht werken aan een trekker die zorgt voor centrale informatiesturing.
- Wijkmanagers hebben geen uitvoerende taak, want het idee is dat zij - op basis van locatiekennis - ambtenaren in de staande organisatie aanzetten tot inspanningen op wijkniveau. Wat veiligheidsbeleid betreft levert dit scheve verhoudingen op. Dat betekent namelijk dat ongeveer 35 wijkmanagers een beroep doen op het programma Veiligheid met tien vaste ambtenaren. Wat ondermijning betreft, wordt op een nog veel kleiner aantal veiligheidsambtenaren een beroep gedaan.
- Wijkveiligheid is als topprioriteit benoemd door burgers én de burgemeester (zie paragraaf 4.1). Wijkmanagers nemen deel aan de uitvoering van wijkveiligheidsagenda's, maar zijn qua opleiding, achtergrond en kennis vaak generalisten, terwijl concrete thema's of problemen vragen om direct beschikbare veiligheidsexpertise.
- Buiten het programma Veiligheid wordt onveiligheid voornamelijk gedefinieerd als een vraagstuk dat van ambtenaren sociale of preventieve interventies vergt. Bij kamerverhuur en bij de exploitatie van winkelpanden wordt bijvoorbeeld voorbij gegaan aan criminele investeringen in vastgoed en aan criminele invloed op (afhankelijke) huurders.
- Professionals die voor hun werk op straat komen (en in verhuurde kamers), zien sociale problemen (o.a. verslaving of financiële problemen) en jongvolwassenen die beginnen met criminaliteit en daarbij onder invloed staan van wijkkoningen. Sociale wijkteams zoeken volgens respondenten doorgaans echter geen toenadering tot mensen met dergelijke problemen, omdat het idee is dat de klant met een vraag naar het team dient te komen. De overheid werkt met andere woorden niet of nauwelijks *outreachend*, terwijl criminelen dat juist wel doen. Criminelen ronselen immers vatbare personen.

Ad d.) Bibob-beleid: een wereld (terug) te winnen

Het Bibob-beleid bleef tot voor kort (december 2020) beperkt tot vergunningen in een klein aantal risicobranches: horeca (inclusief coffeeshops), seksinrichtingen, escortbedrijven en speelautomatenhallen. Hier komt bij dat bij Bibob-onderzoek sporadisch een beroep werd gedaan op het Landelijk Bureau Bibob (LBB). Door de beperkte toepassing van de Wet Bibob kwamen drie functies van de Wet Bibob in geringe mate uit de verf: *a.)* het blokkeren van ongewenste vergunningen; *b.)* eerlijke concurrentie voor ondernemers; en *c.)* duidelijk maken dat Arnhem alert is op indicaties voor criminaliteit. Het lange tijd terughoudende Bibob-beleid trok ondermijning aan. Inmiddels is Bibob-toetsing uitgebreid naar andere terreinen (zie paragraaf 4.2) en er zijn in het eerste kwartaal van 2021 een Bibob-coördinator en -onderzoeker aangesteld. Deze beleidsomslag is vooruitgang, al is er een lange weg te gaan om via Bibob-toetsing (merkbaar) invloed te krijgen op ondermijning:

- Ambtelijke afdelingen worden door het nieuwe Bibob-beleid in een andere rol geplaatst. Er wordt een meer onderzoekende en kritischer houding gevraagd, bijvoorbeeld bij een toelichting op een (mogelijke) Bibob-toets. Ook tegenover (rechts)personen waarmee een relatie bestaat. De ambtelijke stijl dient te worden aangepast, waarbij een balans wordt gezocht tussen ondernemersgerichtheid en alertheid op mogelijke ondermijning. Dit is met name belangrijk als Bibob-toetsing een optie is en geen standaard-instrument.
- Inmiddels hebben criminele of verdachte netwerken en (rechts)personen zich in Arnhem gevestigd, mede omdat geen Bibob-toets is uitgevoerd of omdat ze bij zo'n toets zaken wisten af te schermen. In maart 2018 wordt een Arnhemmer aangehouden, op verdenking van "gewoonte-witwassen, waarbij hij met crimineel verkregen geld horecagelegenheden op de Korenmarkt kocht."[88] De burgemeester sluit vier horecazaken. Respondenten wijzen – los van deze casus - op ingewikkelde bedrijfsconstructies en stromanconstructies. Hierdoor vergt een Bibob-onderzoek tijd en energie, mogelijk inclusief een beroep op het LBB. Bij dergelijke Bibob-onderzoeken kan een recente aanpassing van de Wet-Bibob worden benut, namelijk de optie om onderzoek te doen naar de zakelijke omgeving van een (rechts)persoon, zoals een geldschieter, bestuurder of aandeelhouder. De Arnhemse uitbreiding van de Bibob-toetsing is fors en de complexiteit neemt dus ook toe.
- Programma Veiligheid heeft een meldpunt ondermijning ingericht. Het is nu nog louter een mailadres, al is het de bedoeling om een goed werkend meldpunt in te richten. De consequentie is dat - na implementatie- niet alleen preventieve Bibob-onderzoeken 'aan de voorkant' worden uitgevoerd, maar ook analyses op basis van signalen over mogelijke ondermijning. Vanwege de criminele kansen in Arnhem valt te verwachten dat dit een stroom relevante meldingen oplevert. Ook dit resulteert in extra werk voor het programma Veiligheid.

Ad e.) Ruimte voor (zorg)fraudeurs

Met de invoering van de Jeugdwet en Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) 2015 is het gemeentelijke takenpakket stevig uitgebreid. In eerste instantie ging de aandacht vooral uit naar het continueren van de zorg, maar reeds in 2015 en 2016 komt georganiseerde zorgfraude in beeld.[89] Daarbij kan het gaan om grote fraudebedragen, ook bij kleine recent opgerichte zorgaanbieders. Respondenten herkennen dit in Arnhem en benadrukken dat bij (regionale) aanbestedingen aanvankelijk nauwelijks werd gescreend. Het resulteerde in (een wildgroei van) vele honderden gecontracteerde zorgaanbieders. Ruim 700 volgens de ene respondent en meer dan 800 volgens anderen, maar in elk geval veel. Een deel is opgericht om zorgfraude te plegen. Respondenten wijzen daarnaast op aanwijzingen voor: drugscriminaliteit op het niveau van (het netwerk rondom) zorgaanbieders en drugshandel door zorgcliënten; rekrutering van zorgcliënten in achterstandswijken in Arnhem en in de Randstad; en huisvesting van zorgcliënten in Arnhem in panden van kamerverhuurders. In de vorige collegeperiode kon bij zorgfraude een tijd lang het onterecht uitgekeerde geld niet worden teruggevorderd, namelijk als geen beschikking was afgegeven. Hier komt bij dat de pakkans laag was en is. Arnhem telt enkele honderden gecontracteerde zorgaanbieders en drie Wmo-toezichthouders (dat waren er tot voor kort twee) plus twee BOA's voor zowel Wmo als Participatiewet. Criminelen van binnen en buiten Arnhem investeerden in zorgaanbieders en/of in huisvesting van zorgcliënten. In Arnhemse probleemwijken rijden personen rond in dure auto's die op naam staan van een zorgaanbieder. Inmiddels zijn beleidsaanscherpingen doorgevoerd. Er worden beschikkingen afgegeven, zodat kan worden teruggevorderd. Ook wordt gelet op zorgaanbieders met opvallend hoge winsten en/of lage

[88] Bron: https://www.gelderlander.nl/arnhem-e-o/drugsbaron-die-cafes-korenmarkt-financierde-opgepakt-kroegen-per-direct-dicht~a18c4398/

[89] Fenger e.a., 2016.

personeelskosten. Er zijn strengere regels opgesteld voor aanbestedingstrajecten. Het aantal gecontracteerde zorgaanbieders is ongeveer gehalveerd, maar ligt nog steeds op een hoog niveau. De zogenoemde Open House-aanbesteding is gestopt.[90] Er wordt nu een semi Open House-methode gehanteerd, waarbij gedurende een afgebakende periode kan worden ingeschreven door aanbieders. Echter, er zijn inmiddels frauderende zorgaanbieders in Arnhem actief. Er zijn netwerken opgebouwd die weten dat de sancties vanwege zorgfraude vaak meevallen, waardoor zorgfraude loont, en er bestaat weinig zicht op zorgaanbieders die optreden als onderaannemer.

Zorgfraude wordt in Arnhem gecombineerd met kamerverhuur aan zorgcliënten. Formeel mag deze koppeling nu niet meer. Bij de combinatie van verhuur en zorg werd geprofiteerd van de snelle en eenvoudige manier waarop mensen die verhuizen zich kunnen inschrijven in de BRP. Dat biedt niet alleen kansen voor zorgfraude, maar ook voor andere fraude, zoals uitkeringsfraude. Hier komt bij dat de sociale rechercheurs zijn verdeeld over de geografische gebiedsteams. Dit trekt een wissel op de samenwerking, informatie-uitwisseling en slagkracht bij fraudebestrijding.

4.4 Aandacht voor ondermijning bij de gemeenteraad

De gemeenteraad stelt in februari 2019 de Kadernota Veiligheid 2018-2022 vast en bepaalt daarmee ook de prioriteiten van het Arnhemse Veiligheidsbeleid. De Kadernota Veiligheid is uitvoerig behandeld in de gemeenteraad en daarmee heeft veiligheid veel politieke aandacht gekregen. Eén van de prioriteiten is ondermijning. Ondanks de hierboven genoemde uitgebreide behandeling van het onderwerp veiligheid is de gemeenteraad beperkt geïnformeerd en betrokken op specifiek het onderwerp ondermijning. Een aantal signalen hiervoor is:

- De gemeenteraad is met diverse raadsinformatiebrieven geïnformeerd door het college over thema's uit de kadernota Veiligheid. Het aantal raadsbrieven dat specifiek ingaat op de opgaven en aanpak van ondermijning is beperkt.[91] Overigens had het college wel in 2020 een themabijeenkomst gepland staan voor de gemeenteraad. Deze is niet doorgegaan vanwege Corona. Ook heeft de burgemeester bij de behandeling van de Kadernota Veiligheid de toezegging gedaan om twee keer per jaar voor de gemeenteraad een informerende bijeenkomst te organiseren met de politie over het brede thema veiligheid, waaronder ondermijning. De laatste bijeenkomst was in september 2020.
- Een zoekopdracht in het raadsinformatiesysteem bij gestelde artikel 44 vragen op de zoektermen 'veiligheid', 'georganiseerde criminaliteit', 'criminaliteit', 'ondermijning' en 'drugs' levert voor de periode vanaf 2018 in totaal 10 hits op. Daar zitten geen schriftelijke vragen bij die betrekking hebben op het specifieke onderwerp ondermijning.
- Een zelfde zoekopdracht levert bij het raadsinstrument moties in de periode 2018-2021 in totaal 7 hits op.
- Er zijn wel vragen gesteld over vakantiepark Arnhem of dit vrijplaats taferelen waren. Daarnaast is de raad ook geinformeerd over Ariadne aanpak.
- In de periode 2018-2021 heeft de gemeenteraad geen fundamenteel debat gevoerd over de Arnhemse opgave, de visie en de aanpak op het gebied van specifiek ondermijning. Het college heeft het debat niet geagendeerd en de gemeenteraad heeft niet om het debat en/of voorbereidende stukken gevraagd. In het kader van het onderzoek is een sessie met een

[90] Open House is een toelatingssysteem voor de levering van (zorg)voorzieningen op basis van een vooraf bekendgemaakte toelatingsprocedure. Een gemeente stelt slechts geschiktheidseisen of minimumeisen, waarna aanbieders in beginsel gedurende de hele looptijd van het systeem kunnen toetreden.
[91] Op 4 februari 2020 stuurt het college een raadsbrief naar de raad over het Interventieteam Ondermijning Arnhem.

afvaardiging van de gemeenteraad georganiseerd. Tijdens deze sessie werd door aanwezigen de behoefte geuit om nog meer meegenomen te worden door het college op dit onderwerp.

Met het vaststellen van de Kadernota Veiligheid 2018-2022 heeft de gemeenteraad geen integrale visie op ondermijning vastgesteld. Het vraagstuk in hoeverre de prioriteiten in balans zijn met de beschikbare middelen komt niet expliciet op de agenda van de gemeenteraad terecht. Op twee momenten is er sprake van een kleine ophoging van het budget voor veiligheid en ondermijning:

1. In het coalitieakkoord 2018-2022 is een verhoging van structureel 300.000,- per jaar afgesproken voor onder andere het tegengaan van ondermijning en overlast. Deze middelen zijn in de Meerjaren Programmabegroting van 2019 ook daadwerkelijk beschikbaar gesteld.
2. In de Herstelagenda Corona (vastgesteld door de raad op 2 september 2020) is een aanvullend structureel budget van 400.000,- opgenomen voor handhaving, veiligheid en ondermijning. Deze corona-gelden worden ingezet voor twee Bibob-coördinatoren en vier handhavers. De gemeenteraad heeft een amendement aangenomen waarin is opgenomen dat het college de dekking van deze extra middelen moet realiseren binnen het bestaande budget voor personeel (een taakstelling). [92]

[92] Bij de behandeling van de Perspectiefnota 2021-2024/Arnhemse herstelagenda coronacrisis op 2 september 2020 neemt de raad onder andere de volgende twee amendementen aan: 'Wel handhaven, maar taakstelling op personeel' (20A66) en 'Opsporen en bestraffen van criminelen geen taak van de gemeente' (20A63g).

5. In antwoord op de empirische deelvragen

Inleiding
Dit hoofdstuk kan worden gelezen als samenvatting. Het geeft antwoord op de empirische deelvragen.

5.1 Ondermijning: belangrijke fenomenen

Wat zijn de belangrijkste criminele fenomenen, werkwijzen en markten in Arnhem en in de schaduweconomie van het Spijkerkwartier, met bijzondere aandacht voor de Steenstraat én voor criminele functies van bedrijven en vastgoed?

Het veldwerk levert in Arnhem een duidelijke top-3 op van criminele fenomenen, namelijk: drugscriminaliteit, mensenhandel en misstanden met vastgoed, zoals sociale ellende onder huurders van sobere woonruimte.

Drugs
De heroïne- en hennepmarkten zijn belangrijk (geweest) voor het opbouwen van criminele infrastructuren die inmiddels ook blijken te worden benut op andere criminele (drugs)markten. De enquêtecommissie opsporingsmethoden concludeerde in 1996 dat internationale heroïnesmokkel en -handel de basis had gelegd voor Koerdisch-Turkse investeringen in vastgoed en bedrijven in Turkije en in het Spijkerkwartier. Respondenten typeren Arnhem anno 2021, wat drugs betreft, echter als "hennepstad". Vanaf de jaren negentig komt hennepteelt in beeld op woonwagencentra en in volkswijken. Daarna strekte het zich uit naar het centrum en naar multiculturele wijken, zoals Presikhaaf en Malburgen. Dichtbevolkte stadswijken lenen zich niet goed voor productie van synthetische drugs, al worden in het buitengebied dumpingen aangetroffen en wordt zo nu en dan een lab aangetroffen. Op de illegale drugsmarkt is het drugsaanbod divers. Alle populaire drugs (softdrugs, xtc, amfetamine en cocaïne) worden besteld en geleverd. Kenners benadrukken de populariteit van twee legale middelen: lachgas en partydrug 3-MMC. Op locaties met geconcentreerde drugscriminaliteit wordt, verspreid over de stad, door tientallen dealers drugs verkocht. Bezorging is in de hele stad mogelijk. Aan de onderkant van de drugsmarkt stromen (jong)volwassenen en jongeren in, deels in navolging van criminelen met status: "wijkkoningen."

Mensenhandel
Arnhem is een stad met (van oudsher) veel prostitutie. Respondenten zijn bezorgd over seksuele uitbuiting op kamers en woningen die tijdelijk worden gehuurd en waar prostituées worden gewisseld, om de controle- en pakkans te verminderen. Dekmantelbedrijven, zoals massagesalons en de beautysector, worden gebruikt voor illegale prostitutie. Het Spijkerkwartier is daartoe aantrekkelijk, want hier komen veel klanten voor betaalde seks. Ook ronselen loverboys (jonge) vrouwen. Via contactadvertenties worden klanten geworven.

Wat niet-seksuele uitbuiting betreft, wijzen respondenten op kamers of kleine woningen waar tijdelijk arbeidsmigranten worden gehuisvest. Arbeidsmigranten rouleren (tussen woningen en gemeenten) en staan onder druk door de koppeling tussen huisvesting en arbeid.

Hennepteelt is gevoelig voor criminele druk. Het onderscheid is klein tussen (profiterende) daders en slachtoffers van criminele uitbuiting. Er worden schuldenaren geronseld en onder druk gezet. Als een hennepkwekerij wordt geruimd, is de kans groot dat het 'voetvolk' de schuld terug moet verdienen. Respondenten wijzen op Vietnamezen die onder slechte omstandigheden worden aangetroffen bij hennepteelt. Zorgbureaus bezitten of huren goedkope woonruimte en plaatsen daar zorgcliënten die nauwelijks zorg ontvangen. Zorgbudgetten worden gebruikt voor de (hoge) huur. Ook worden zorgcliënten ingezet bij drugscriminaliteit.

Criminelen ronselen jongeren, onder andere voor drugscriminaliteit. Ook worden jongeren onder dwang (verder) in de problemen gebracht, bijvoorbeeld als misdaadgeld op hun bankrekening wordt gestort.

Misstanden met vastgoed

Respondenten zien of vermoeden misstanden met vastgoed. Arnhem is aantrekkelijk voor huisjesmelkers. Wie beschikt over criminele antecedenten hoeft niet bevreesd te zijn over de uitkomsten van een Bibob-toets (bij een bouw- of splitsingsvergunning), want die werd niet uitgevoerd. Het is gemakkelijk om personen in te (laten) schrijven in de BRP of om dit juist niet te doen. Er worden tegen hoge prijzen kamers of sobere woningen verhuurd, ook aan personen die door criminelen onder druk worden gezet. Vastgoed en bedrijven worden benut bij criminele praktijken: witwassen, criminele ontmoetingen en als dekmantel voor onder meer drugscriminaliteit en illegaal gokken. Er bestaat sociale ellende onder personen die eenvoudige woonruimte (zoals een kleine woning, kamer of louter een matras) huren. Deze signalen en zorgen strekken zich uit over stad: in het centrum, in het Spijkerkwartier en in kwetsbare wijken.

De horeca was lang één van de weinige branches met Bibob-toetsing. Dit leidde tot contrastrategieën: stromanconstructies en criminelen of verdachte (rechts)personen die (met ondoorzichtige bedrijfsconstructies) de stap (lijken te) zetten van onder- naar bovenwereld. Er is invloedsuitoefening geconstateerd in de horecasector vanuit outlaw motorgangs. Voorts valt op dat een categorie horecazaken zich tijdens de coronacrisis zonder noodsteun staande houdt. Er wordt een toename van het aantal horeca-overnames geconstateerd, al is onduidelijk of het criminele investeringen betreft.

Overige fenomenen

Naast de bovenstaande ondermijnende praktijken wijzen respondenten onder meer op illegaal gokken en op handel in illegaal vuurwerk. Respondenten benadrukken dat het in Arnhem gemakkelijk is om uitkeringsfraude te plegen, ook systematisch of georganiseerd, onder meer omdat inschrijving in de BRP gemakkelijk is. Het valt op dat respondenten met uiteenlopende functies wijzen op de snelle opkomst van frauderende zorgaanbieders.

Spijkerkwartier

De belangrijkste vormen van Arnhemse ondermijning komen stuk voor stuk voor in het Spijkerkwartier: drugshandel, prostitutie, personen die onder druk worden gezet door middel van woonruimte, onder meer door (criminele) huisjesmelkers en/of vanuit (hoogstwaarschijnlijk frauderende) zorgaanbieders. Wat criminaliteit betreft formuleerde de enquêtecommissie opsporingsmethoden harde conclusies over een Koerdisch-Turkse criminele enclave (dit was letterlijk de term die werd gehanteerd) die in het moederland en in het Spijkerkwartier investeerde in vastgoed en bedrijven, waarbij die bedrijven - zoals supermarktjes, horeca, koffiehuizen, pizzeria's, shoarmazaken en reisbureaus - werden benut als dekmantel voor criminele activiteiten.

Anno 2021 is het glas half vol voor veel bewoners en ondernemers in het Spijkerkwartier. Ze wijzen op de aantrekkelijke aspecten van de wijk, zoals de fraaie oude huizen, het winkelaanbod, de ligging, diversiteit en aangename levendigheid. 93 respondenten geven de buurt gemiddeld een 7,1 als rapportcijfer, al benoemen ze veel overlast en criminaliteit, met name in en vanaf de avonduren. 55 procent van de respondenten rapporteert (zeer) vaak overlast. Drugsoverlast word het meest genoemd. Respondenten storen zich aan een optelsom van verschillende vormen van overlast, zoals rommel op straat, hanggroepen, graffiti, intimidatie (met name in de avonduren op en rondom hotspots) en (bedelende zwervers). Er wordt frequent gewezen op verkeeroverlast. Het gaat niet alleen om 'reguliere' verkeersproblemen (zoals parkeeroverlast en risico's), maar ook over

paraderende auto's en motoren die rondjes rijden in gepimpte auto's en die geluidsoverlast veroorzaken. 44 procent van de respondenten ziet (zeer) vaak illegale drugshandel en 29 procent rapporteert (zeer) vaak andere vormen van illegale handel of criminaliteit in het Spijkerkwartier. Het valt op dat de deals eenvoudig kunnen worden geobserveerd. Respondenten zien of vermoeden criminaliteit in telefoonwinkels, kappers, massagesalons en andere (vage) winkels.

Op basis van open bronnen hebben we een analyse uitgevoerd van winkels in de Steenstraat en van winkels in een risicobranches elders in het Spijkerkwartier. We zochten naar afwijkingen van het normale patroon, als indicatie voor *mogelijke malafide* activiteiten. Slechts een kleine categorie scoort ongunstig. Toch zijn goed geïnformeerde respondenten bezorgd over afgeschermde verdachte of criminele praktijken. Ze merken onder meer dat bedrijven zich vooral op bepaalde locaties willen vestigen, zonder dat er een realistisch bedrijfsplan is of een klantenstroom. Ze vrezen criminele motieven. Er bestaan incongruenties tussen aan de ene kant de bezorgdheid van respondenten over malafide winkels en criminele praktijken, en aan de andere kant de niet ongunstige uitkomsten van onze bedrijvenanalyse (waarbij geen justitiële informatie is geraadpleegd). Dit roept de vraag op of de criminaliteit of verdenkingen worden overdreven door een categorie respondenten of dat criminele praktijken worden afgeschermd, net (zo goed) als in 1996, toen de enquêtecommissie opsporingsmethoden het Spijkerkwartier typeerde als een " (…)enclave die criminele activiteiten zoals drugshandel aan de openbaarheid onttrekt."[93] Het is de vraag of en hoe invloedrijke en vermogende criminele netwerken met vastgoed zouden kunnen verdwijnen, zonder dat de overheid hier met wezenlijke inspanningen tegen heeft opgetreden. Het alarmsignaal uit 1996 heeft niet geleid tot een bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit.

5.2 Beleidstheorie en -praktijk

Wat is in de periode vanaf 2014 de beleidstheorie én uitvoeringspraktijk (o.a. instrumenten, acties en resultaten) bij de integrale en gemeentelijke aanpak van ondermijning in het Spijkerkwartier en in Arnhem als geheel?

Tussen 2014 en 2017 raakt de Arnhemse veiligheidsorganisatie achterop bij door het land gangbare ontwikkelingen in (middel)grote gemeenten. Investeringen in personele capaciteit blijven achterwege en veiligheid wordt geen pijler van het gemeentelijk beleid. Visievorming over de bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit blijft tot 2018 uit, omdat college en gemeenteraad dit vooral zien als een taak voor politie en justitie. Terwijl criminele netwerken sociale ellende veroorzaken in Arnhem en misbruik maken van het beperkte Bibob-beleid en van het gemak waarmee zorgaanbieders contracten en budgetten kunnen krijgen. Er wordt vanaf 2018 een inhaalslag in gang gezet.

De aanpak van ondermijning: achterop geraakt

De bestuurlijke veiligheidsorganisatie is in Arnhem tussen 2000 en 2018 achterop geraakt, toen veiligheid in veel (middel)grote gemeenten een drager werd van het gemeentelijk beleid. Tegelijkertijd vermeldt de Kadernota Veiligheid (2018-2022) dat de (georganiseerde) criminaliteit op een hoog niveau ligt voor een middelgrote stad. Veiligheid was lang een zaak van enkele kabinetsambtenaren en de burgemeester. Het betrof ongeveer zes jaar geleden vijf veiligheidsambtenaren (waaronder een ambtenaar voor crisisbeheersing, radicalisering en beleidskwesties) en dit werd circa vier jaar geleden uitgebreid naar zeven, plus twee medewerkers van het veiligheidshuis. Ook de Arnhemse handhavings- en toezichtorganisatie is in 2017, met

[93] Tweede Kamer, vergaderjaar 1995-1996, 24 072, nr. 16. *Enquêtecommissie Opsporingsmethoden*. Eindrapport Georganiseerde criminaliteit in Nederland, p. 73.

ongeveer vijftien BOA's, in relatieve en absolute zin klein. De bestuurlijke aanpak van ondermijning rust in 2017 ambtelijk vrijwel op de schouders van één ambtenaar. Het Coalitieakkoord 2018-2022 onderstreept dat in Arnhem andere prioriteiten gelden, want het reserveert - ondanks de forse beleidstekorten - voor het thema veiligheid slechts € 300.000,- op jaarbasis.

Ondanks het knellende Coalitieakkoord wordt door de burgemeester en het programma Veiligheid al doende een - deels ongeschreven - visie ontwikkeld op (de aanpak van) ondermijning. Het uitgangspunt is dat ondermijnende praktijken een structureel karakter hebben en aanjager zijn van overlast, criminaliteit én sociale problemen. Criminele rolmodellen ("wijkkoningen") krijgen navolging. Criminele praktijken veroorzaken sociale problemen vanwege uitbuiting, slechte woonomstandigheden of vanwege verslaving. Voorts wordt onderkend dat met beleidsprocedures te weinig barrières werden opgeworpen, bijvoorbeeld bij Bibob-toetsing. Georganiseerde criminaliteit vergt handhaving, maar ook preventieve inspanningen, onder meer via onderwijs in een veilige omgeving. Deze ontluikende visie krijgt weinig steun in het Coalitieakkoord en in de gemeenteraad. Met pijn en moeite is de veiligheidscapaciteit enigszins uitgebreid. Veiligheid is een programma geworden met tien medewerkers in loondienst, aangevuld met vijf tijdelijke externe krachten, waaronder professionals met een sleutelfunctie.[94] Een omvangrijk project in Arnhem-Oost, dat sociaalpreventieve maatregelen koppelt aan handhaving, wordt (tijdelijk) extern gefinancierd, met een externe expert als projectleider.

Instrumentarium: de inhaalslag is ingezet

Het Arnhemse veiligheidsbeleid staat in 2018 in de kinderschoenen. De aanpak van ondermijning wordt vrijwel afgebakend tot losse inspanningen of instrumenten, plus regionale trajecten waarbij wordt aangesloten, zoals het veiligheidshuis en de integrale RIEC-aanpak van casus. Vanaf 2018 worden deze instrumenten vaker of meer strategisch benut. Daarnaast worden nieuwe instrumenten ingezet of in de steigers gezet, met de burgemeester in een trekkersrol. De beperkte ambtelijke capaciteit voor de aanpak van ondermijning noopt daarbij tot pragmatiek.

Er zijn vijf instrumenten die in de gehele onderzoeksperiode (dus van 2014 tot heden) worden ingezet: Bibob-toetsing (op 1 december 2020 wordt dit geïntroduceerd bij evenementenvergunningen; vastgoedtransacties; omgevingsvergunningen; subsidies en overheidsopdrachten); sluitingen van panden (26 keer van 2015 tot en met 2020); het integrale pandenoverleg dat wordt gericht op de operationele aanpak van woonoverlast; toezicht en handhaving ten aanzien van niet-vergunde of illegale prostitutie[95]; en in RIEC-verband worden integraal ondermijningscasus aangepakt.

In 2019 hoort de burgemeester, tijdens een ronde door de stad, van bewoners en ondernemers dat ondermijning voor hen dichtbij komt. Het is een stimulans voor de aanpak van ondermijning die – als één van de tien thema's – wordt genoemd in de Kadernota Veiligheid. Naast enige capaciteitsuitbreiding, wat meer bestuurlijke sluitingen sinds 2018 (negentien tot en met 2020, tegenover zeven in de periode van 2014 tot en met 2017) en uitbreiding van de Bibob-toetsing, worden langs vijf lijnen verbeteringen gerealiseerd:

- Sinds 2019 geeft het Interventieteam Ondermijning gestalte aan projectmatige integrale interventies op ondermijningsgevoelige locaties. In korte tijd wordt de stap gezet van driehoeksopdracht, via analyse en voorbereiding, naar gemeenschappelijke actie.
- De burgemeestersronde door de stad resulteert in wijkveiligheidsagenda's die de basis zijn voor zogenoemd wijkveiligheidsoverleg, met programma Veiligheid als trekker.

[94] Er zijn bij Vergunning & Handhaving (cluster Openbare Ruimte) vier extra BOA's aangesteld. Inclusief externe inhuur zijn er thans vijfentwintig BOA's.

[95] Toezicht en Handhaving verricht met AVIM (politie) de controles bij vergunde seksinrichtingen. AVIM doet dit alleen bij onvergunde seksinrichtingen.

- Een Arnhemse voorstel om de criminele drugswereld op wijkniveau (namelijk Arnhem-Oost, in het bijzonder Malburgen en Presikhaaf) terug te dringen, is gehonoreerd door het ministerie van Justitie en Veiligheid. Er zijn intensieve trajecten opgestart, met steeds zestig jongeren en jongvolwassenen tot 24 jaar.
- Er zijn in 2020 in twee bewustwordingsbijeenkomsten over ondermijning georganiseerd voor gemeenteambtenaren. Op twaalf ambtelijke afdelingen hebben negentien ambtenaren zich beschikbaar gesteld als aandachts-functionaris ondermijning. Zo wordt een impuls gegeven aan ambtelijke signalering van ondermijning, waartoe een meldpunt is ingericht.
- Er is een projectleider aangesteld om de veiligheid in het Spijkerkwartier te verbeteren.

5.3 Knelpunten en kansen

Welke problemen, knelpunten en kansen zien bewoners, ondernemers en professionals (in het Spijkerkwartier)?

De onveiligheid in Arnhem is – zo constateert de Kadernota Veiligheid (2018-2022) - disproportioneel omvangrijk voor een middelgrote stad. Tegelijkertijd is de gemeentelijke veiligheidsorganisatie qua capaciteit, informatiepositie en intern-organisatorische invloed in de afgelopen twintig jaar juist achter gebleven op ontwikkelingen in grote en middelgrote gemeenten in Nederland. Dit resulteert in knelpunten. De belangrijkste kans schuilt in een ontluikende visie op (de aanpak van) ondermijning.

Knelpunten
Ondermijning is een schadelijk fenomeen in Arnhem. Het is een maatschappelijk vraagstuk dat doortastendheid vergt bij preventie, sociale interventies en handhaving. Dit komt tot uitdrukking in een ontluikende visie op ondermijning, al stagneert de stap van visie naar beleid vanwege de volgende knelpunten (die ook gelden voor het Spijkerkwartier):

- De geringe beschikbare capaciteit voor veiligheidstaken in Arnhem binnen Programma Veiligheid, bij gemeentelijk toezicht en voor rechtmatigheidsonderzoek op het sociaal domein – afgezet tegen de omvang en schadelijke impact van ondermijnende praktijken.
- De organisatorische versnippering van de veiligheidstaak. Deze taak is namelijk verdeeld over functionele clusters (cluster SBR en cluster OR) en over gebiedsgerichte activiteiten van de TLO's en sociaal wijkteams. De brede gebiedsgerichte taak binnen de TLO's - voor een schakelfunctie tussen burgerparticipatie, agendavorming en uitvoering door andere ambtelijke afdelingen - geniet politieke prioriteit en vergt veel capaciteit.
- De sociale wijkteams zoeken doorgaans geen toenadering tot mensen met sociale problemen (mogelijk door toedoen van criminele praktijken), omdat het idee is dat de klant met een vraag naar het team dient te komen. Dit is niet *outreachend*, terwijl criminelen dat juist wel zijn.
- De kloof tussen aan de ene kant frontlijnambtenaren die de sociale schade vanwege ondermijning zien, en aan de andere kant topambtenaren, bestuurders en gemeenteraadsleden die dit niet onderkennen of hier weinig organisatorische consequenties aan verbinden.
- De gemeentelijke poortwachtersfunctie is matig ontwikkeld, getuige: een tot voor kort minimale benutting van mogelijkheden tot Bibob-toetsing; het gemak waarmee burgers zich kunnen inschrijven in de BRP; en beperkte *screening* van zorgaanbieders. De consequentie is dat de stad criminaliteit en criminelen aantrok en aantrekt.
- De informatie en kennis over ondermijning liggen op een laag niveau. Dit wordt inmiddels verbeterd door analyses ten behoeve van het interventieteam en enkele recent gestarte

onderzoeken, onder meer naar criminele netwerkvorming en ter ondersteuning van het wijkveiligheidsoverleg.

Kansen

Anno 2021 kent de ambtelijke organisatie een smaldeel van gespecialiseerde veiligheidsambtenaren. Het betreft ongeveer zestien professionals (waaronder vijf externe krachten) bij programma Veiligheid, met daarbinnen een ondermijningsspecialist en ervaren professionals die trajecten trekken die daarop betrekking hebben (o.a. de projectleider en het BOTOC-programma) of raakvlakken mee hebben, zoals de wijkveiligheidsagenda's en het daarop gebaseerde overleg. Voorts kan worden geprofiteerd van de toegenomen beschikbaarheid, zakelijkheid en kwaliteit van BOA's die meewerken aan acties en die informatie verstrekken over ondermijnende praktijken. Ook wordt sinds kort werk gemaakt van kennis- en informatieverzameling, als basis voor keuzen en acties. Dit gebeurt bij het interventieteam, maar ook bij de ondersteuning en aansturing van het wijkveiligheidsoverleg, waarbij afstemming wordt gerealiseerd tussen veiligheidsambtenaren en wijkmanagers.

Nog belangrijker is de ontluikende (en nog ongeschreven) visie op ondermijning, met als uitgangspunt dat ondermijnende criminaliteit in de stad substantiële sociale schade veroorzaakt en dat Arnhem lang een te aantrekkelijke stad was voor (investerende) criminelen. De criminaliteit ligt volgens bronnen (respondenten en de Kadernota Veiligheid) op een hoger niveau dan past bij de schaal van Arnhem. Er is een coalitie ontstaan tussen burgemeester en burgers die meer actie en daadkracht willen bij veiligheidsbeleid, inclusief de aanpak van (uitwassen van) ondermijning. Professionals die via hun werk intensief kennismaken met de stad, zien dat criminaliteit en sociale problemen met elkaar verweven zijn geraakt.

Spijkerkwartier

Er dient zich een kans aan in het Spijkerkwartier, want daar is inmiddels een projectleider gestart om de onveiligheid en ondermijning aan te pakken. Deze professional houdt kantoor middenin de wijk, geniet de steun van de burgemeester: om op de korte termijn vooruitgang te boeken en om op de lange termijn de orde en rechtsstatelijkheid te herstellen. De problemen bij kamerverhuur en de hoogfrequente drugsoverlast en drugshandel staan met stip op de prioriteitenlijst. Net als een strategische vraag die in feite sinds 1996 op de agenda staat, al is deze nooit beantwoord als opmaat tot integrale actie: in hoeverre zijn er anno 2021 criminele machtsposities door middel van investeringen in vastgoed en bedrijven en wat kan hiertegen worden gedaan?

5.4 De gemeenteraad

Hoe is de gemeenteraad betrokken bij het beleid en in welke mate is zij op de hoogte (gebracht) van criminele ontwikkelingen?

De betrokkenheid van de gemeenteraad bij het bepalen van beleid en aanpak van ondermijning concentreert zich op de behandeling en vaststelling van de Kadernota Veiligheid 2018-2022. Het debat over een visievorming op ondermijning, ambities, aanpak en benodigde middelen is niet gevoerd.

Kaderstelling

Voor de politieke betrokkenheid bij het veiligheidsbeleid, en meer in het bijzonder de aanpak van ondermijning, is 2018 een belangrijk jaar vanwege de verkiezingen en de collegevorming, kort na de benoeming van Marcouch als burgemeester in 2017. Die benoeming wordt geïnterpreteerd als een politieke wens om werk te maken van de veiligheidstaak. Daarnaast stelt de gemeenteraad begin 2019 de Kadernota Veiligheid 2018-2022 vast. De raad stelt prioriteiten vast, waarvan ondermijning

er één is. De gemeenteraad behandelt de kadernota uitvoerig. De raad heeft daarna echter geen specifieke kaders en/of een integraal plan van aanpak ter vaststelling aangeboden gekregen noch hierom gevraagd bij het college. Dit is opvallend gezien de omvang van de Arnhemse problematiek en de achterstand in de aanpak van ondermijning.

Ambities versus middelen

De Kadernota Veiligheid is ambitieus en benoemt acht prioriteiten, waaronder ondermijning en - op basis van een amendement van D66, PvdA en Groenlinks - online criminaliteit. Er wordt daarnaast inzet gevraagd en geleverd bij de aanpak van radicaliseringen, op het terrein van fysieke veiligheid en wat betreft de veiligheid bij wedstrijden van Vitesse. Als de nota wordt vastgesteld door de gemeenteraad , zijn er bijna net zoveel veiligheidsprioriteiten als veiligheidsambtenaren. Er is weliswaar twee keer besloten tot een kleine financiele impuls van het budget voor veiligheid en ondermijning, maar een fundamenteel debat in de raad over ambities versus middelen is niet gevoerd.

Rekenkamer Arnhem

Aan de leden van de gemeenteraad van de gemeente Arnhem
i.a.a. Het college van B&W

Zaaknummer: 517758

Onderwerp: de Wet van de stimulerende achterstand - Rekenkameronderzoek ondermijning

15 juni 2021

Geachte leden van de gemeenteraad,

Hierbij bieden wij u ons rapport *de Wet van de stimulerende achterstand* aan. We hebben onderzocht wat er gezegd kan worden over de ondermijnende praktijken in Arnhem, de effectiviteit van de bestrijding in het Spijkerkwartier als illustratieve casus en welke rol de gemeenteraad hierin heeft gehad.

In de jaarlijke besprekingen die de rekenkamer heeft met de fracties werden de onderwerpen ondermijning en criminaliteit afgelopen jaren meerdere keren genoemd. Het Spijkerkwartier is een wijk die een enorme verandering heeft doorgemaakt afgelopen jaren. Naast de verbeteringen op het gebied van leefbaarheid en
bedrijvigheid waren er vermoedens dat er sprake is van ondermijning en een groeiende grijze economie. Dit laatste zorgt voor een afnemend gevoel van veiligheid en rechtvaardigheid bij bewoners en ondernemers in de wijk. De Rekenkamer stelde zichzelf de vraag hoe groot de problemen daadwerkelijk zijn, wat de gemeente Arnhem er aan zou kunnen doen, wat het veiligheidsbeleid is, hoe effectief dat is en wat de rol van de gemeenteraad daarbij is en zou kunnen.

Het onderzoek levert een eindrapport op met verschillende onderdelen:
Een bestuurlijke nota met daarin, naast de gebruikelijke conclusies en aanbevelingen van de rekenkamer, de integrale reactie van het college en het nawoord van de rekenkamer, ook een bestuurskundige duiding door professor Pieter Tops op dit thema.
Een nota van bevindingen met daarin de casus van het Spijkerkwartier.

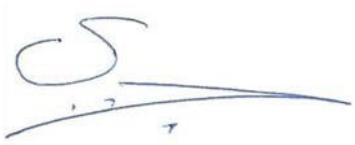
De conclusies en aanbevelingen van de rekenkamer zijn niet mals. Deze zijn niet mals voor het college en zijn niet mals voor de gemeenteraad. Er ligt een taak op u te wachten. Laat dit onderzoek de brandstof zijn om nu echt in te zetten op de bestrijding van ondermijning en het gesprek rondom veiligheid. 'Kijk het beest in de bek en maak Arnem veilig' is de boodschap van het rekenkameronderzoek.

Rekenkamer Arnhem

Tot slot bieden wij u aan om, zoals gebruikelijk, dit rapport in een informatieve raadsvergadering toe te lichten en uw vragen te beantwoorden. Ook kunt u uw technische vragen voorafgaand hieraan schriftelijk of mondeling stellen aan de onderzoekers van het stafbureau van de rekenkamer. Zij zijn bereikbaar via rekenkamer@arnhem.nl.

Namens de Rekenkamer Arnhem

Mr. A.H. Teeuw, voorzitter

Betreft: Persbericht onderzoek Ondermijning

Rekenkamer Arnhem

Arnhem, 15 juni 2021

Persbericht
de Wet van de stimulerende achterstand

De Rekenkamer Arnhem heeft onderzoek gedaan naar de aanpak door de gemeente van ondermijning en concludeert dat Arnhem flink aan de bak moet. De gemeente Arnhem heeft als het gaat om de bestrijding van ondermijning een gebrek aan ambities, een gebrek aan heldere doelen, een gebrek aan prioritering, een gebrek aan middelen en een gebrek aan formatie. Dit creëert samen met de Arnhemse historie op het vlak van criminaliteit een potentiële voedingsbodem voor ondermijning. De afwezigheid van bestuurlijke prioriteit en gebrek aan aandacht in de raad hebben Arnhem op een achterstand gebracht, maar er gloort hoop aan de horizon.

In het onderzoek staat de effectiviteit van de Arnhemse aanpak tegen ondermijning en in het bijzonder het Spijkerkwartier centraal. Hoe heeft het beleid zich de afgelopen jaren ontwikkeld en hoe staat het er anno 2021 voor? De Rekenkamer keek onder meer naar de criminele invloed op bedrijven en vastgoed in het Spijkerkwartier.

De Rekenkamer trekt een hoofdconclusie. De gemeente Arnhem toonde als het gaat om de bestrijding van ondermijning een gebrek aan ambities, een gebrek aan heldere doelen, een gebrek aan prioritering, een gebrek aan middelen en een gebrek aan formatie. Dit creëert samen met de Arnhemse historie op het vlak van criminaliteit een potentiële voedingsbodem voor ondermijning.

Wat betreft de omvang van ondermijning doet Arnhem niet onder voor de G4-steden. Voor een stad van iets meer dan 160.000 inwoners is dat een problematische constatering. De Rekenkamer heeft in het onderzoek de focus gelegd op het Spijkerkwartier. Dit hadden zeker ook andere wijken van Arnhem kunnen zijn. De Rekenkamer ziet een belangrijke verklaring voor de omvang van ondermijning in het gegeven dat de gemeente zowel bestuurlijk als organisatorisch weinig heeft geïnvesteerd in de aanpak van ondermijning in de stad. Exemplarisch hiervoor is de beëindiging van de raamprostitutie in 2006 in het Spijkerkwartier. Dit is een eenmalige belangrijke en kostbare ingreep geweest, maar heeft onvoldoende vervolg gekregen.

Om echt stappen te zetten is het nodig om "het beest recht in de bek te kijken" en ondermijning in de stad aan te pakken.

De Rekenkamer beveelt de gemeenteraad en het College van B&W aan om steviger verder te gaan op de voorzichtig ingeslagen weg. Met bijbehorende ambities en middelen.

Noot voor de redactie, niet voor publicatie:

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met de voorzitter van de Rekenkamer Arnhem, de heer A.H. Teeuw (0646141252) of per mail tot de Rekenkamer Arnhem rekenkamer@arnhem.nl

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	30 juli 2021
Bij de bespreking van	Vaststellen: Perspectiefnota 2022-2025
Motie van	Klaartje van Dillen - CDA
Titel van de motie	**Plan van Aanpak Ondermijning**
Nummer Zaaknummer	**21M134** 564719

We weten dat,

- De Rekenkamer Arnhem de aanpak van de gemeente onderzocht ten aanzien van ondermijning en concludeert dat Arnhem flink aan de bak moet. De afwezigheid van bestuurlijke prioriteit in de kadernota Veiligheid en gebrek aan aandacht in de raad hebben Arnhem op een achterstand gebracht. Volgens het rapport is: "*De gemeentelijke veiligheidsorganisatie qua capaciteit, informatiepositie en intern-organisatorische invloed in de afgelopen twintig jaar achtergebleven op ontwikkelingen in grote en middelgrote gemeenten in Nederland."*
- Arnhem in Nederland op plaats vier staat voor wat betreft de door de politie geregistreerde mensenhandel, blijkt uit de Dadermonitor Mensenhandel 2015-2019
- In het lokale veiligheidsbeleid nieuwe onderwerpen naar voren komen. Huiselijk geweld, cybercrime en georganiseerde misdaad (mensenhandel, drugscriminaliteit) zijn daar voorbeelden van.
- Bij ondermijning is in essentie het openbaar bestuur aan zet is in tegenstelling tot georganiseerde misdaad. Hierin hebben gemeenten een cruciale taak.
- Visievorming over de bestuurlijke aanpak van georganiseerde criminaliteit beperkt is gebleven, zo blijkt uit het Rekenkamerrapport.
- Het rapport het volgende constateert: *"criminele netwerken sociale ellende [veroorzaken] in Arnhem en maken misbruik van het beperkte Bibob-beleid en van het gemak waarmee zorgaanbieders contracten en budgetten kunnen krijgen."*
- Vanaf 2018, met de komst van de nieuwe burgemeester, eerste stappen zijn gezet om integraler en harder in te zetten op veiligheid. Maar dat middelen ontbreken..
- Het rapport spreekt van een top-3 van ondermijningsgerelateerde verschijnselen in Arnhem: "*drugscriminaliteit, mensenhandel en misstanden met vastgoed."* Dat laatste verschijnsel is bijvoorbeeld terug te zien in de sociale ellende onder huurders van sobere woonruimte.
- Het rapport constateert dat de positie en de omvang van de afdeling Veiligheid in de gemeente onvoldoende is om ondermijning effectief te bestrijden.

We vinden dat:

- Het debat over ondermijning op korte termijn moet worden gevoerd. Dat betekent dat het college in samenwerking met de gemeenteraad moet komen met duidelijker ambities, benodigde middelen en een structurele aanpak.
- Dat hierop niet moet worden gewacht tot een volgend college en een breed gedragen visie moet worden opgesteld passend in de veiligheidsnota.
- De huidige perspectiefnota onvoldoende de bevindingen van de Rekenkamer integreert.

Hiermee verzoeken wij het college,

De perspectiefnota aan te passen in lijn met de bevindingen van de Algemene Rekenkamer.

- Een plan van aanpak te presenteren om tot een breed gedragen visie op ondermijning te komen, voor de gemeenteraadsverkiezingen van 2022. Passend binnen de Kadernota Veiligheid

- Dat te doen door een rondetafelgesprek voor te bereiden met onder andere politie, justitie en RIEC bi, maar ook het Arnhemse bedrijfsleven en maatschappelijk middenveld.

- Bij middelgrote gemeenten die verder zijn dan Arnhem op het thema ondermijning input op te halen en best practices uit te vragen.

En gaan over tot de orde van de dag.

- Klaartje van Dillen - CDA

Voor 38

Tegen 0

Motie "Plan van Aanpak Ondermijning" (21M134g)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Rekenkameronderzoek ONDERMIJNING

Reken kamer Arnhem

De wet van de stimulerende achterstand

Tot nu toe

- Dinsdag 15-6 besloten bijeenkomst raadsleden (net zoals we die bij andere onderzoeken hebben)
- Aansluitend rapport naar alle raadsleden gestuurd
- Om 19.30 embargo voor pers eraf
- Fijn dat het onderzoek toch voor de zomer op uw agenda kon komen, hoe vol uw agenda ook is. Laten we hopen dat het onderwerp de komende jaren prominent op uw agenda blijft staan

- Start met film, roadtrip door het Spijkerkwartier,
- Dank aan Alain Baars voor de film
- Dank aan de onderzoekers: Pieter Tops, Edward van der Torre en hun team
- Dank aan de organisatie voor hun openhartigheid en medewerking en samenwerking

Wat is ondermijning

- Systeem-ondermijnende effecten van georganiseerde criminaliteit
  - Aantasting gezag overheid
  - Verstoring economische markten vanwege oneerlijke geldstromen en – concurrentie)
- Effecten zijn met name
  - Veel slachtoffers:
  - Uitbuiting in prostitutie, katvangers, hennepteelt, kamerverhuur, zorgfraude
  - Het criminele pad lonkt

De historie

- 1996: commissie van Traa: Arnhem staat midden in de criminaliteit
- 2006: sluiting ‘ramen’ in Spijkerkwartier
- En daarna gebeurt er opvallend weinig in Arnhem als het gaat om de bestrijding van criminaliteit en ondermijning
- 2015: rapport rekenkamer over lichtblauw en donkerblauw
- Pas vanaf 2017/18 weer ‘actie’

Om te beginnen

- Arnhem zit op onderdelen op G4-niveau als het om ondermijning en criminaliteit gaat
- In Arnhem scoren met name
  - Drugshandel
  - Mensenhandel
  - Vastgoedfraude

  hoog als het gaat om ondermijningsfenomenen
- Slachtoffers van ondermijning zijn de zwakste en minst weerbare Arnhemmers
- Arnhem heeft onvoldoende beleidsprioriteit en middelen op de bestrijding van ondermijning en criminaliteit

Hoofdconclusie

- Jaar geleden hadden we op kunnen schrijven:
  - Gebrek aan ambities
  - Gebrek aan doelen
  - Gebrek aan prioriteiten
  - Gebrek aan middelen
  - Gebrek aan formatie
- Nu is Arnhem voorzichtig gebruik gaan maken van de Wet van de Stimulerende Achterstand
- We zien verbetering
- Maar bij lange na nog niet genoeg

Conclusies

- Arnhem heeft na 2006 de dingen op z’n beloop gelaten
- Geringe rol in coalitieakkoorden, burgemeesters trekken er niet hard aan
- Pas vanaf 2018 bestuurlijke aandacht
- Kadernota Veiligheid biedt echter nog te weinig focus
- Wel betere samenwerking met politie en justitie
- Raad en college zien ondermijning niet als prioritaire taak
- Opvallend weinig artikel 44 vragen
- Zelfgekozen achterstand (perspectiefnota 2021, amendementen)

Tot slot

- De organisatie-opbouw helpt niet:
- Gesplitste verantwoordelijkheden wijken en stedelijk programma veiligheid
- Positie afdeling veiligheid niet optimaal
- Vele verantwoordelijkheden teams leefomgeving leiden niet tot prioriteit op Schoon, Heel en Veilig
- Beperkte Bibob (tot voor kort)
- Beperkte hoeveelheid handhaving
- Als de focus op een andere wijk had gelegen waren we hetzelfde tegengekomen
- Waterbedeffect: structurele en integrale aanpak essentieel
- Rapport Rekenkamer Rotterdam: kijk uit dat u niet over uw bestuurlijke bevoegdheidsgrenzen heen gaat

Hoofdaanbeveling

- Kijk het beest recht in de bek!
- Pak de ondermijning in de stad aan
- Formuleer stevige ambities voor de aanpak van ondermijning
  - Met bijpassende doelen, prioriteiten middelen en formatie

- Uit het filmpje:
- We kunnen het alleen samen
- Beperk je niet tot de kleine kaders

Ons advies aan u

- Zorg samen met het college voor een integrale visie op veiligheid met de bijbehorende middelen
- Breng focus aan op het terrein van Veiligheid en Ondermijnings-bestrijding
- Zorg voor voldoende middelen om die visie en focus ten uitvoer te brengen in een helder plan van aanpak
- De huidige positie en omvang van de afdeling Veiligheid komen in de strijd tegen Ondermijning niet tot zijn recht

- Maak gebruik van de wet van de Stimulerende Achterstand en ga met elkaar aan de slag!

Tot slot

- Vragen & opmerkingen?

BEHANDELRESULTAAT

Informatieve presentatie

GEMEENTE Arnhem

Rekenkameronderzoek naar ondermijning in Arnhem

Zaaknummer:	517758
Portefeuillehouder:	Marcouch

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
Raadsleden en fractievolgers: Manders, Combée, Tujeehut, Van Ommen, Greving, Steenvoort, Groot, Dilekci, Nede.

Rekenkamer: Teeuw, Zwier-Kentie, De lange.

Presentatie
De voorzitter van de Rekenkamer presenteert het rapport en beantwoordt de vragen van de aanwezigen.

Conclusie
De raadskamer eeft behoefte aan voortzetting van de mogelijkheid om infomatieve vragen te stellen aan de leden van de Rekenkamer.

De griffier , De voorzitter,

J. Kersten J. van de Loo

GEMEENTE Arnhem

Besluit van	**7 juli 2021**
Zaaknummer	**587506**

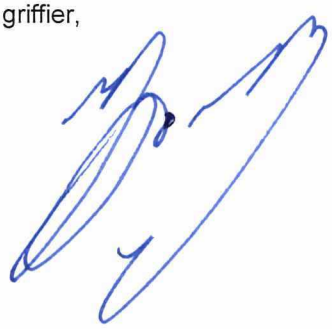
DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van de Agendacommissie van 2 juli 2021, Griffie nummer: 587506

besluit:

De concept-besluitenlijst van de raadsvergadering van 16 juni 2021 & 30 juni 2021 vast te stellen.

De griffier,

De voorzitter,

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer **587506**

ONDERWERP: Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 16 juni 2021 & 30 juni 2021

Voorstel

De Agendacommissie stelt u voor de concept-besluitenlijst van de raadsvergadering van 16 juni 2021 & 30 juni 2021 vast te stellen.

Bijlage

- concept-besluitenlijst van de raadsvergadering van 16 juni 2021 & 30 juni 2021

Arnhem GEMEENTE

Besluit van	**7 juli 2021**
Zaaknummer	**587506**

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van de Agendacommissie van 2 juli 2021, Griffie nummer: 587506

besluit:

De concept-besluitenlijst van de raadsvergadering van 16 juni 2021 & 30 juni 2021 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

BESLUITENLIJST VAN DE VERGADERING VAN DE
RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM OP WOENSDAG 16 JUNI 2021

De voorzitter: de heer Marcouch

De raadsgriffier: de heer Kersten

Aanwezig de leden: mevrouw Andeweg (D66), de heer Aydemir (DENK Verenigd Arnhem), de heer Becker (ChristenUnie), de heer Bouma (PvdA), de heer Çetintaş (SP), de heer Coenders (GroenLinks), de heer Combée (VVD), de heer Dayioğlu (GroenLinks), de heer Dilekçi (DENK Verenigd Arnhem), mevrouw van Dillen (CDA), mevrouw Dobbe (SP), de heer Elfrink (SP), de heer Eliëns (Partij voor de Dieren), mevrouw Eppich (VVD), mevrouw Gemici (GroenLinks), de heer Greving (PvdA), de heer De Groot (Partij voor de Dieren), de heer Henzen (PVV) , de heer Hutten (CDA), de heer Van Iperen (D66), mevrouw Kalthoff (VVD), de heer Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), de heer Van der Laak (Arnhem Centraal), de heer Van der Loo (GroenLinks), de heer Loor (D66), de heer Loos (VVD), mevrouw Manders (Arnhem Centraal), de heer Maref (VVD), mevrouw Navis (GroenLinks), mevrouw Nede (ChristenUnie), mevrouw Van Ommen (D66),mevrouw Pape (VVD), de heer Prinsen (GroenLinks), mevrouw Simonis (GroenLinks), de heer Venhoek (D66), de heer Verheij (PVV), de heer Visser (PvdA), mevrouw De Vries (PvdA), de heer Wiggers (Arnhemse Ouderen Partij)

Afwezig: de heer Çetintaş (SP) (aanwezig vanaf 19.50 uur)

Begintijd vergadering : 19.40 uur
Eindtijd vergadering : 23.30 uur

BESLUITEN:
Agendapunt:

3.4 Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 12 mei 2021	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
3.5 Ingekomen stukken en ter inzage gelegde stukken voor de gemeenteraad	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
4.1 Aanwijzing Wet voorkeursrecht gemeenten Schuytgraaf Veld 1	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
5.1 Vaststellen: Zienswijze jaarverslag Gemeenschappelijk Orgaan Arnhem- Nijmegen 2020	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
5.2 Vaststellen: ODRA begroting 2022 en jaarstukken 2020	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
5.3 Vaststellen: Zienswijze Begroting 2022 van het Gelders Archief	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
5.4 Vaststellen: Wijziging Gemeenschappelijke Regeling regio Arnhem- Nijmegen	Het voorstel is met 34 stemmen voor en 4 stemmen tegen aangenomen.
6.1 Bekrachtiging geheimhouding rechtmatigheidsonderzoek zorg	Het voorstel is met 33 stemmen voor en 6 stemmen tegen aangenomen.
6.2 Voordracht lid Algemeen bestuur Recreatieschap Overbetuwe	De heer Van Dellen is benoemd als lid Algemeen bestuur Recreatieschap Overbetuwe.
6.3 Vaststellen: Zienswijze concept-begroting Groene Metropoolregio en concepten regionale agenda en bestuursakkoord	De motie "Niet groeien maar gedijen" (21M86) van de fracties Partij voor de Dieren en Arnhem Centraal is met 14 stemmen voor en 25 stemmen tegen verworpen. Het voorstel is met 31 stemmen voor en 8 stemmen tegen aangenomen.
6.4 Vaststellen: Ontwerp Meerjarenbegroting BVO DRAN 2022-2025 (inclusief gewijzigde begroting 2021)	De motie "Analyse toename gebruik" (21M85) van de fractie D66 is met 21 stemmen voor en 18 stemmen tegen aangenomen. Het voorstel is met 36 stemmen voor en 3 stemmen tegen aangenomen.

Zaaknummer: 579712

6.5 Vaststellen: "Nota's reserves en voorzieningen en investeren, waarderen en afschrijven" in samenhang met vaststellen: "Wijziging verordening beleid en beheer"	Het amendement "Bestedingsplannen bestemmingsreserves" (21A19) van de fractie D66 is met 37 stemmen voor en 2 stemmen tegen aangenomen. De motie "Kappen en dunnen bomen in begroting" (21M56) van de fracties D66 en Partij voor de Dieren is met 35 stemmen voor en 4 stemmen tegen aangenomen. De leden Çetintaş en Dobbe hebben zich bij het stemmen vergist en worden geacht 'voor' te hebben gestemd. De motie "Geen gemeentelijk hout voor de biomassacentrale" (21M89) van de fractie SP is met 18 stemmen voor en 21 stemmen tegen verworpen. Het voorstel "Nota's reserves en voorzieningen en investeren, waarderen en afschrijven" is met 37 stemmen voor en 2 stemmen tegen aangenomen. Het voorstel "Wijziging verordening beleid en beheer" is met 37 stemmen voor en 2 stemmen tegen aangenomen.
6.6 Vaststelling bestemmingsplan Whemedreef	Het amendement "Passende hoogte aan de Whemedreef" (21A25) van de fracties PvdA, SP, Arnhem Centraal en Arnhemse Ouderen Partij is met 20 stemmen voor en 19 stemmen tegen aangenomen. Het amendement "Groencompensatie Whemedreef" (21A29) van de fractie GroenLinks is met 22 stemmen voor en 17 stemmen tegen aangenomen. De motie "Nieuw plan Whemedreef" (21M55) van de fracties D66, Partij voor de Dieren, CDA en PVV is met 19 stemmen voor en 20 stemmen tegen verworpen. Het lid Andeweg heeft zich bij het stemmen vergist en wordt geacht 'voor' te hebben gestemd. Het lid Van der Loo heeft zich bij het stemmen vergist en wordt geacht 'tegen' te hebben gestemd. Het voorstel is met 22 stemmen voor en 17 stemmen tegen aangenomen.
6.7 Vaststellen: Gebiedsvisie Merwedeterrein	Het amendement "Belofte maakt schuld - Uitbreiding standplaatsen woonwagens" (21A21) van de fractie SP is met 6 stemmen voor en 33 stemmen tegen verworpen. Het amendement "Ook een visie op uitbreiding woonwagenpark Merwedeterrein" (21A28) van de fracties PvdA, ChristenUnie, Partij voor de Dieren, GroenLinks en D66 is met 38 stemmen voor en 1 stem tegen aangenomen. Het lid Manders heeft zich bij het stemmen vergist en wordt geacht 'voor' te hebben gestemd. De motie "Perspectief voor Merwedeterrein" (21M62g) van de fracties D66, CDA en Partij voor de Dieren is met 15 stemmen voor en 24 stemmen tegen verworpen. De motie "Uitbreiding Woonwagenpark" (21M84) van de fracties ChristenUnie, PvdA, GroenLinks, Partij voor de Dieren en Arnhem Centraal is met algemene stemmen aangenomen. Het voorstel is met 34 stemmen voor en 5 stemmen tegen aangenomen.
6.8 Vaststellen: Regionale energiestrategie Arnhem Nijmegen (RES) 1.0	De motie "Kernenergie bespreek je niet lokaal, maar met de regio" (21M49) van de fracties CDA en VVD is met 13 stemmen voor en 26 stemmen tegen verworpen. De motie "Behoud het groen in de energietransitie" (21M50) van de fracties GroenLinks, Arnhem Centraal, PvdA en Partij voor de Dieren is met 31 stemmen voor en 8 stemmen tegen aangenomen. De motie "Geen kernenergie" (21M51) van de fractie GroenLinks is met 18 stemmen voor en 21 stemmen tegen verworpen. De motie "Alleen regionaal afval verbranden" (21M83) van de fracties D66 en VVD is met 34 stemmen voor en 5 stemmen tegen aangenomen.

	Het voorstel is met 33 stemmen voor en 6 stemmen tegen aangenomen.
6.10 Vaststellen: Regionaal Programma Werklocaties 2021-2024	De motie "Een complete monitor voor de breedte van de opgaven" (21M57) van de fracties GroenLinks en Partij voor de Dieren is met 26 stemmen voor en 13 stemmen tegen aangenomen. De motie "Stop de verdozing van het landschap rondom Arnhem" (21M59) van de fracties SP en Partij voor de Dieren is met 15 stemmen voor en 24 stemmen tegen verworpen. De motie "Intensief ruimtegebruik op werklocaties, een zaak van permanente aandacht" (21M68) van de fracties Partij voor de Dieren en CDA is met 28 stemmen voor en 11 stemmen tegen aangenomen. Het voorstel is met 25 stemmen voor en 14 stemmen tegen aangenomen.

De raadsgriffier,

Jozef Kersten

De voorzitter,

Ahmed Marcouch

BESLUITENLIJST VAN DE VERGADERING VAN DE
RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM OP WOENSDAG 30 JUNI 2021

De voorzitter: de heer Marcouch

De raadsgriffier: de heer Kersten

Aanwezig de leden: mevrouw Andeweg (D66), de heer Aydemir (DENK Verenigd Arnhem), de heer Becker (ChristenUnie), de heer Bouma (PvdA), de heer Çetintaş (SP), de heer Coenders (GroenLinks), de heer Combée (VVD), de heer Dayioğlu (GroenLinks), de heer Dilekçi (DENK Verenigd Arnhem), mevrouw van Dillen (CDA), mevrouw Dobbe (SP), de heer Elfrink (SP), de heer Eliëns (Partij voor de Dieren), mevrouw Eppich (VVD), mevrouw Gemici (GroenLinks), de heer Greving (PvdA), de heer De Groot (Partij voor de Dieren) , de heer Hutten (CDA), de heer Van Iperen (D66), mevrouw Kalthoff (VVD), de heer Kraaijenbrink (Arnhem Centraal), de heer Van der Laak (Arnhem Centraal), de heer Van der Loo (GroenLinks), de heer Loor (D66), de heer Loos (VVD), mevrouw Manders (Arnhem Centraal), de heer Maref (VVD), mevrouw Navis (GroenLinks), mevrouw Nede (ChristenUnie), mevrouw Van Ommen (D66),mevrouw Pape (VVD), de heer Prinsen (GroenLinks), mevrouw Simonis (GroenLinks), de heer Venhoek (D66), de heer Verheij (PVV), de heer Visser (PvdA), mevrouw De Vries (PvdA), de heer Wiggers (Arnhemse Ouderen Partij)

Afwezig: de heer Henzen (PVV)

Begintijd vergadering : 18.45 uur
Eindtijd vergadering : 23.45 uur

BESLUITEN:
Agendapunt:

5.3 Vaststellen van de concept-besluitenlijst van de vergadering van 26 mei 2021	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
5.4 Ingekomen stukken en ter inzage gelegde stukken voor de gemeenteraad	Het voorstel is met algemene stemmen aangenomen.
6.1 Bekrachtiging geheimhouding lijst aanbieders zorg	Het voorstel is met 24 stemmen voor en 14 stemmen tegen aangenomen.
6.2 Vaststellen: Perspectiefnota 2022-2025 / Turap-1 2021 / Jaarstukken 2020 (incl. FJP 2020)	Het amendement "Bestrijden van alle vormen van racisme" (21A31) van de fracties ChristenUnie, GroenLinks, SP, PvdA, VVD, Arnhem Centraal en DENK Verenigd Arnhem is met 37 stemmen voor en 1 stem tegen aangenomen. Het amendement "Impuls voor de wijkaanpak, versterken door actief betrekken van sociaal maatschappelijke organisaties" (21A32) van de fractie ChristenUnie is met 14 stemmen voor en 24 stemmen tegen verworpen. Het amendement "Perspectief voor gezinnen met kinderen in armoede" (21A33) van de fracties D66, Arnhemse Ouderen Partij en ChristenUnie is met algemene stemmen aangenomen. Het amendement "Tijdpad huisvesting maatschappelijke initiatieven" (21A34) van de fractie D66 is met 35 stemmen voor en 3 stemmen tegen aangenomen. Het amendement "Gemeente Arnhem is geen projectontwikkelaar" (21A35) van de fractie PVV is met 4 stemmen voor en 34 stemmen tegen verworpen. De motie "Kom weer in beweging met hulp van ondernemende sportaanbieders" (21M63) van de fractie D66 is met 34 stemmen voor en 4 stemmen tegen aangenomen. De motie "Investeren in schoolhuisvesting, zo weinig- en kortdurende nood voorzieningen" (21M94) van de fractie ChristenUnie is met 16 stemmen voor en 22 stemmen tegen verworpen. De motie "Digitale toegankelijkheid" (21M95) van de fracties ChristenUnie en D66 is met algemene stemmen aangenomen. De motie "Stoppen met bekeuren van Arnhemse bezorgrestaurants" (21M97) van de fractie DENK Verenigd Arnhem is met 2 stemmen voor en 36 stemmen tegen verworpen.

De motie "Betere mobiliteit en bereikbaarheid van Arnhem" (21M99) van de fractie DENK Verenigd Arnhem is met 4 stemmen voor en 33 stemmen tegen verworpen.

De motie "Geef het goede voorbeeld door stageplekken te faciliteren" (21M100) van de fractie DENK Verenigd Arnhem is met 34 stemmen voor en 4 stemmen tegen aangenomen.

De motie "Alle Arnhemse voetbalverenigingen een kunstgrasveld" (21M101) van de fractie DENK Verenigd Arnhem is met 5 stemmen voor en 33 stemmen tegen verworpen.

De motie "Actieplan Overlast" (21M102g) van de fractie PvdA is met 37 stemmen voor en 1 stem tegen aangenomen.

De motie "Een Arnhemse Sportdag" (21M103) van de fracties PvdA, GroenLinks en DENK Verenigd Arnhem is met 36 stemmen voor en 2 stemmen tegen aangenomen.

De motie "Online bewustwordingsaanpak voor jongeren" (21M105) van de fracties VVD, Arnhemse Ouderen Partij, DENK Verenigd Arnhem en CDA is met algemene stemmen aangenomen.

De motie "Heldere afdoening moties en toezeggingen" (21M108) van de fracties D66 en DENK Verenigd Arnhem is met algemene stemmen aangenomen.

De motie "Benadeelden informeren" (21M110) van de fracties D66 en ChristenUnie is met 18 stemmen voor en 20 stemmen tegen verworpen.

De motie "Laaggeschoolde arbeid de motor voor sociale activering" (21M112) van de fracties PVV en DENK Verenigd Arnhem is met 24 stemmen voor en 14 stemmen tegen aangenomen.

De motie "Zelfbewoningsplicht" (21M113) van de fracties PVV en Arnhem Centraal is met 36 stemmen voor en 2 stemmen tegen aangenomen.

De motie "Geen taaluitbreiding gemeentelijke websites" (21M114) van de fractie PVV is met 11 stemmen voor en 27 stemmen tegen verworpen.

De motie "Welkomstbrief voor nieuwe Arnhemmers" (21M115) van de fracties PvdA en Arnhem Centraal is met algemen stemmen aangenomen.

De motie "Geleidelijke ontwikkelingen weerstand vermogen, dankzij meerjarige positieve saldo van 14,7 mln" (21M118) van de fractie ChristenUnie is met 9 stemmen voor en 29 stemmen tegen verworpen.

De motie "30 kilometer per uur binnen de bebouwde kom is de standaard" (21M120) van de fracties Partij voor de Dieren en CDA is met 4 stemmen voor en 34 stemmen tegen verworpen.

De motie "Ook mantelzorg vraagt zorg" (21M123) van de fracties CDA, ChristenUnie en VVD is met 37 stemmen voor en 1 stem tegen aangenomen.

De motie "Bezuinigingen op welzijn terugdraaien" (21M125) van de fractie SP is met 7 stemmen voor en 31 stemmen tegen verworpen.

De motie "Bezuinigingen op maatschappelijke opvang terugdraaien" (21M126) van de fractie SP is met 5 stemmen voor en 33 stemmen tegen verworpen.

De motie "Halvering afvalbelasting huishoudens; Laat bedrijfsleven andere helft betalen" (21M127) van de fractie SP is met 4 stemmen voor en 34 stemmen tegen verworpen.

De motie "Geen 10 miljoen voor Blauwe Golven en geen 80 miljoen voor Stadstheater maar investeren in leefbaarheid van onze volkswijken" (21M128) van de fractie SP is met 5 stemmen voor 33 stemmen tegen verworpen.

De motie "Behoud transformatiebudget" (21M130) van de fracties GroenLinks en PvdA is met 30 stemmen voor en 8 stemmen tegen aangenomen.

De motie "Sneller meer woningen bouwen" (21M131) van de fracties VVD, CDA en D66 is met 27 stemmen voor en 11 stemmen tegen aangenomen.

De motie "Subsidieregeling duurzame mobiliteit" (21M132g) van de fracties GroenLinks, Pvda en DENK Verenigd Arnhem is met 27 stemmen voor en 11 stemmen tegen aangenomen.

De motie "Ruim baan voor veilig verkeer, Arnhem 30 km" (21M133) van de fracties GroenLinks, PvdA en Partij voor de Dieren is met 26 stemmen voor en 12 stemmen tegen aangenomen.

De motie "Plan van Aanpak Ondermijning" (21M134g) van de fractie CDA is met algemene stemmen aangenomen.

De motie "Geen wervende woonmilieus meer" (21M135) van de fractie Partij voor de Dieren is met 15 stemmen voor en 23 stemmen tegen verworpen.

De motie "Meer middelen voor veiligheid en bestrijden overlast in Arnhemse wijken" (21M136) van de fractie SP is met 12 stemmen voor en 24 stemmen tegen verworpen.

Bij de stemming over de motie "Alle hens aan dek voor onze veiligheid. De 13 uitgeleende agenten terughalen naar Arnhem" (21M137) van de fractie SP staken de stemmen. De motie zal in een volgende vergadering opnieuw in stemming worden gebracht.

De motie "Genoeg koopwoningen in plancapaciteit" (21M138g) van de fracties D66 en CDA is met 14 stemmen voor en 24 stemmen tegen verworpen.

De motie "Motie van afkeuring" (21M140) van de fracties D66, CDA, SP en Partij voor de Dieren is met 14 stemmen voor en 24 stemmen tegen verworpen.

De motie "Compensatie van benadeelde Arnhemmers met bijzondere bijstand fatsoenlijk regelen" (21M141) van de fractie SP is met 16 stemmen voor 22 stemmen tegen verworpen.

De motie "Geen nodeloos dure verbouwing van het stadstheater maar geld voor goede en gezonde schoolgebouwen voor al onze kinderen" (21M142) van de SP fractie is met 11 stemmen voor en 27 stemmen tegen verworpen.

De motie "Compensatiegeld van het Rijk voor de jeugdzorg volledig toevoegen aan de jeugdzorg" (21M143) van de SP fractie is met algemene stemmen aangenomen.

Het voorstel "Perspectiefnota 2022-2025" is met 32 stemmen voor en 6 stemmen tegen aangenomen.

Het amendement "Eerlijk over inclusie" (21A30) van de fractie ChristenUnie is met 37 stemmen voor en 1 stem tegen aangenomen.

Het voorstel "Jaarstukken 2020 (inclusief Financiële Jaarrapportage Projecten 2020)" is met algemene stemmen aangenomen.

Het voorstel "Turap-1 2021" is met algemene stemmen aangenomen.

De raadsgriffier,

Jozef Kersten

De voorzitter,

Ahmed Marcouch

GEMEENTE Arnhem

Besluit van	7 juli 2021
Zaaknummer	587506

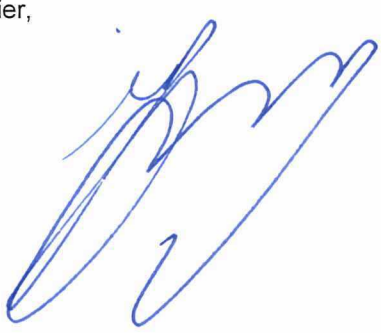
DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van de Agendacommissie, d.d. 2 juli 2021, zaaknummer: 587506

besluit:

De "Lijst van ingekomen Stukken" van 28 juni 2021 tot en met 30 juni 2021 vast te stellen.

De griffier,

De voorzitter,

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer **587506**

ONDERWERP: Vaststellen van de lijst van ingekomen stukken voor de raadsvergadering van 7 juli 2021

Voorstel

De Agendacommissie stelt u voor de "Lijst van Ingekomen Stukken" van 28 juni 2021 tot en met 30 juni 2021 vast te stellen.

Als raadslid kunt u de ingekomen stukken inzien via het Bestuurlijk Informatiesysteem (iBabs).

Bijlage

- Lijst van Ingekomen stukken (28 juni 2021 tot en met 30 juni 2021)

Arnhem GEMEENTE

Besluit van	7 juli 2021
Zaaknummer	587506

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van de Agendacommissie, d.d. 2 juli 2021, zaaknummer: 587506

besluit:

De "Lijst van ingekomen Stukken" van 28 juni 2021 tot en met 30 juni 2021 vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Lijst van Ingekomen stukken (28 juni 2021 tot en met 30 juni 2021)			
Datum	**Afzender**	**Titel**	**Advies**
28-06-2021	Dorpsraad Hoenderloo	Mogelijke vestiging van 400 arbeidsmigranten en 200 asielzoekers op de Kop van Deelen	In handen stellen van het college van B&W ter afdoening, verzoek kopie antwoordbrief/mail aan raad
28-06-2021	Raad voor het Openbaar Bestuur	Aanbieding ROB-advies "Droomland of niemandsland?"	Voor kennisgeving aannemen
30-06-2021	Bomenbond Arnhem en Omgeving	WOB verzoek dunningen Arnhemse bossen 2021	In handen stellen van het college van B&W ter afdoening, verzoek kopie antwoordbrief/mail aan raad
30-06-2021	J. Matthijssen	Leerlingenvervoer kind met meervoudige beperking	In handen stellen van het college van B&W ter afdoening, verzoek kopie antwoordbrief/mail aan raad

Motie

AANGENOMEN

Alle hens aan dek voor onze veiligheid.
De 13 uitgeleende agenten terughalen naar Arnhem (21M137)

de raad gehoord de beraadslaging, bijeen op 7 juli 2021, ter bespreking van het agendapunt "Vaststellen: Perspectiefnota 2022 - 2025".

gezien het feit dat de veiligheid in Arnhem in het geding is door criminaliteit en ernstige vormen van overlast,

overwegende dat ook de burgemeester inmiddels van mening is dat hij meer middelen nodig heeft om de veiligheid te verbeteren en onaanvaardbare overlast te bestrijden,

overwegende dat de door de burgemeester een aantal jaren geleden akkoord is gegaan met het afstaan van 13 fte agenten aan buurgemeenten ten opzichte van waar Arnhem op basis van het objectieve verdeelmodel recht op heeft,

verzoekt de burgemeester alles in het werk te stellen om deze 13 fte agenten zo snel mogelijk in Arnhem gestationeerd te krijgen,

en gaat over tot de orde van de dag

Elfrink Dobbe Cetintas - SP

Zaaknummer: 564719

Voor	**21**
Tegen	**16**

Motie "Alle hens aan dek voor onze veiligheid. De 13 uitgeleende agenten terughalen naar Arnhem" (21M137)

GROENLINKS	0	6
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal	**37**

GEMEENTE Arnhem

Besluit van	7 juli 2021
Zaaknummer	587506

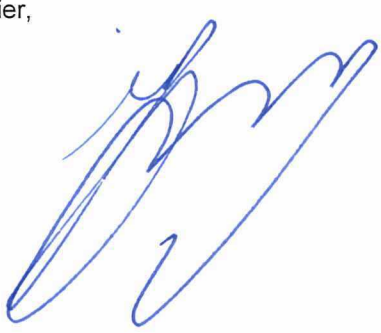
DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van de Agendacommissie, d.d. 2 juli 2021, zaaknummer: 587506

besluit:

De "Lijst van ingekomen Stukken" van 28 juni 2021 tot en met 30 juni 2021 vast te stellen.

De griffier,

De voorzitter,

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer **588619**

ONDERWERP: Bekrachtiging geheimhouding bijlage "Financiën Kronenburg"

Voorstel

Door het college van burgemeester en wethouders is onder geheimhouding een document aan de gemeenteraad overlegd.
Het betreft de bijlage "Financiën Kronenburg" bij het raadsvoorstel "Ontwikkelperspectief Kronenburg".

Het college motiveert het opleggen van de verplichting tot geheimhouding als volgt:

De Bijlage "Financiën Kronenburg is geheim op grond van de uitzonderingsgrond artikel 10 lid 2 onder b van Wet Openbaarheid Bestuur: de bescherming van het economisch of financieel belang van de gemeente. De geheimhouding geldt voor onbepaalde tijd, omdat hiermee strategische informatie over kostenverhaal openbaar wordt, wat precedentwerking naar andere ontwikkelaars kan hebben.

Om die reden wordt op grond van artikel 25, tweede lid, van de Gemeentewet, in combinatie met artikel 10, tweede lid, onderdeel b, van de Wet openbaarheid van bestuur, dit document onder oplegging van geheimhouding aan de gemeenteraad ter inzage gelegd.

De verplichting tot geheimhouding vervalt indien uw raad deze niet in zijn vergadering van 7 juli 2021 bekrachtigt.

Aan u wordt voorgesteld tot bekrachtiging van de oplegging tot geheimhouding van deze documenten over te gaan.

Bijlagen

Geen

GEMEENTE Arnhem

Besluit van	**7 juli 2021**
Zaaknummer	**588619**

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

Gelet op artikel 25, derde lid, van de Gemeentewet;

besluit:

de oplegging van de verplichting tot geheimhouding van het volgende document te bekrachtigen:

- Bijlage "Financiën Kronenburg", behorende bij het raadsvoorstel "Ontwikkelperspectief Kronenburg".

De griffier, De voorzitter,

Politieke Avond

Dossiernummer	2215
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 juli 2021
Agendapunt	6.3
Omschrijving	Vaststellen: Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024

Geagendeerd	Vergaderdatum
Politieke Avond	3 februari 2021
Politieke Avond	21 april 2021
Politieke Avond	16 juni 2021
Politieke Avond	**7 juli 2021**

GEMEENTE Arnhem

Besluit van	7 juli 2021
Zaaknummer	499771

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 1 september 2020, nummer: 499771;

gelet op artikel 147, lid 2, in samenhang met artikel 108, lid 1, van de Gemeentewet;

besluit:

1. Het Plan van aanpak "Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024" vast te stellen.

De griffier,

De voorzitter,

Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021-2024

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	26 mei 2021
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp

.

Aan de gemeenteraad, 21 april 2021

Aanwezig:
de raadsleden/fractievolgers: Kraaijenbrink (AC), Combee (VVD), Loor (D66), Coenders (GL), De Vries (PvdA), Eliëns (Partij voor de Dieren), Van den Broeck (CDA). De fracties van de SP, ChristenUnie, PPV, AOP en Denk/Verenigd Arnhem waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
De vergadering vond plaats in twee termijnen. De fractie van D66 overweegt een tweetal moties inzake cultuureducatie en het dubbelgebruik van schoolgebouwen en het subsidiabel maken van initiatieven uit de sector zelf.

Toezegging
De wethouder zegt toe de raad regelmatig te informeren over de vorderingen van het plan van aanpak, te beginnen in de 2de helft van 2021, waarbij aandacht zal worden besteed aan de aanjaagfunctie van de gemeente. In dit eerste bericht wordt tevens aangegeven wanneer er gemonitord zal worden.

Conclusie
De voorzitter concludeert, na consultatie van de raadskamer, dat een aparte M2-vergadering niet nodig is en het voorstel kan worden doorgeleid naar de besluitvormende vergadering.

De raadsadviseur, De voorzitter,

E.J.S. Dirksen R. Maref

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	7 juli 2021
Bij de bespreking van	Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021-2024
Motie van	Mattijs Loor - D66
Titel van de motie	Verbinden van vraag en aanbod
Nummer Zaaknummer	**21M70** 499771

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 16 juni 2021 het college op te roepen om de subsidieregeling voor creatieve bedrijfsverzamelgebouwen dusdanig in te richten dat ook initiatieven die vraag en aanbod bij elkaar brengen om te komen tot creatieve bedrijfsverzamelgebouwen in bestaand commercieel vastgoed voor ondersteuning in aanmerking komen, ook op het moment dat hiervoor nog geen concreet pand gevonden is.

Door dit voorstel aan te nemen, wordt ook op die manier meer werkruimte gestimuleerd voor de creatieve sector.

Omdat we weten dat:

- Er vanuit de creatieve sector een initiatief bestaat om beschikbare ruimte van marktpartijen op bedrijventerreinen te verbinden met de vraag vanuit de creatieve sector, met als uiteindelijk doel te komen tot één of meer creatieve bedrijfsverzamelgebouwen;
- Een dergelijk initiatief niet valt binnen door het college voorgestelde randvoorwaarden van de Subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen omdat er nog geen concrete locatie in beeld is;

Omdat we vinden dat:

- Het opstarten en ontwikkelen van dergelijke initiatieven bijdraagt aan het bieden van meer ruimte aan de creatieve sector en daarom bijdraagt aan de doelen van de voorgestelde subsidieregeling;

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. De Subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen dusdanig in te richten dat projecten die de vraag vanuit de creatieve sector verbinden met aanbod aan werkruimtes van marktpartijen, met als doel te komen tot creatieve bedrijfsverzamelgebouwen, voor een subsidie in aanmerking kunnen komen voordat

een concreet pand gevonden is, onder vergelijkbare voorwaarden als de reeds in de bijlage bij het voorstel genoemde categorieën initiatieven;
2. Bij uitvoering van deze regeling uitdrukkelijk ook de koppeling te maken met de mogelijkheden tot garantstelling bij de aankoop van vastgoed.

Mattijs Loor - D66

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	7 juli 2021
Bij de bespreking van	Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021-2024
Motie van	Mattijs Loor - D66
Titel van de motie	Ruimte voor cultuureducatie
Nummer Zaaknummer	**21M71** 499771

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 16 juni 2021 het college op te roepen om voor cultuureducatie en –participatie altijd de laagst mogelijke huren in rekening te brengen en scholen te stimuleren waar mogelijk hun gebouwen hiervoor te benutten.

Door dit voorstel aan te nemen, komt er meer betaalbare ruimte beschikbaar voor cultuureducatie en –participatie, waaraan met name in Arnhem-Zuid een tekort blijkt te zijn.

Omdat we weten dat:

- Er - in het bijzonder in Arnhem-Zuid, maar ook elders - een tekort bestaat aan geschikte ruimtes voor cultuureducatie en –participatie;
- Het college heeft toegezegd nader te kijken naar ruimte voor cultuureducatie in combinatie met andere maatschappelijke functies;

Omdat we vinden dat:

- Cultuureducatie en -participatie, ook indien aangeboden door commerciële aanbieders, een belangrijk maatschappelijk doel dienen;

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

1. Te zorgen dat bij huren in gemeentelijk vastgoed initiatieven voor cultuureducatie en -participatie altijd in aanmerking komen voor de laagst mogelijke huurprijs;
2. Scholen te stimuleren om ruimte te bieden aan aanbieders van cultuureducatie op momenten dat zij ruimtes niet nodig hebben;
3. De raad in september 2021 te informeren over de voortgang op deze punten.

Mattijs Loor - D66

Voor 22

Tegen 15

Motie "Ruimte voor cultuureducatie" (21M71)

GROENLINKS	0	6
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal 37

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 499771

Onderwerp: Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024

Voorstel

1. Het Plan van aanpak "Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024" vast te stellen.

Preambule

Daar waar het gaat om huisvestingsvraagstukken heeft Arnhem te maken met de verdeling van schaarste. Prioriteit geven aan de creatieve en culturele sector betekent automatisch dat andere doelgroepen minder of niet bediend kunnen worden. Telkens moet er een integrale afweging gemaakt worden welke groep prioriteit krijgt. Het is daarom van belang dat er gemeentebreed een afwegingskader komt voor prioritering van alle doelgroepen van beleid. Dit plan van aanpak richt zich op de huisvesting van de creatieve en culturele sector, maar neemt notie dat het hier om een groter vraagstuk gaat, namelijk hoe ga je om met de schaarste aan ruimte in de stad.

Inleiding

Het college van B&W heeft het onderzoek 'Huisvesting Creatieve en Culturele sector Arnhem', uitgevoerd door Bureau Buiten, op 9 juli 2019 vastgesteld. Doel van het onderzoek is om inzichtelijk te maken hoe de huisvesting van deze sector ervoor staat in Arnhem en om inzicht te geven in de behoeften aan werkruimten in de toekomst. Het rapport geeft aanbevelingen om, met gemeentelijke afdelingen en partijen in de stad, te werken aan het terugdringen van het te verwachten tekort aan werkruimte voor de sector van 15.500 m2.

In juli 2020 heeft de gemeenteraad een motie aangenomen 'Plan voor Creatieve Werkruimten', naar aanleiding van het bovengenoemde onderzoek.

De creatieve en culturele sector wordt hard geraakt door de coronacrisis. Opdrachten worden uit- of afgesteld, evenementen en voorstellingen moeten op een andere manier georganiseerd worden en de toekomst is zeer onzeker. Aandacht vanuit de gemeente voor de creatieve en culturele sector is hierdoor extra belangrijk, zowel voor de werkgelegenheid, als voor de huisvesting (randvoorwaardelijk).

De aanbevelingen uit het onderzoek van Bureau Buiten en de aangenomen motie zijn de aanleiding geweest om het Plan van aanpak "Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024" op te stellen. Dit is tot stand gekomen in afstemming met belangrijke partijen in de stad en de relevante afdelingen binnen de gemeente.

Arnhem GEMEENTE

Het Plan van aanpak biedt een naar verwachting haalbaar perspectief om het tekort aan woon- en werkruimte voor de creatieve en culturele sector de komende jaren te verlagen.

Beoogd effect

Een nog beter functionerend klimaat voor de creatieve en culturele sector in Arnhem te realiseren door het tekort aan woon- en werkruimte voor de sector terug te dringen.

Argumenten

1.1 Het Plan van aanpak geeft invulling aan de motie van de raad.

De gemeenteraad roept het college met haar motie "Plan voor Creatieve Werkruimten" (20M39) op om een Plan van aanpak aan de raad voor te leggen. Met dit voorstel wordt daar invulling aan gegeven.

1.2 De aanbevelingen in het onderzoek van Bureau Buiten zijn opgenomen in het Plan van aanpak.

Bureau Buiten heeft onderzoek gedaan naar de huisvesting van de creatieve en culturele sector en heeft aanbevelingen gegeven. De aanbevelingen in het onderzoek, welke tot stand zijn gekomen in samenwerking met de creatieve en culturele sector, zijn overgenomen in het Plan van aanpak.

*1.3 Het Plan van aanpak geeft invulling aan het Cultuurbeleid Stroom*versnelling*.*

In het cultuurbeleid (*Stroom*versnelling, actualisatie in 2020) is opgenomen dat het college ervoor zorgdraagt dat Arnhem een gunstig woon- en werkklimaat voor kunstenaars en creatieve ondernemers heeft.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Andere prioritering

Indien voor de invulling van leegstaand vastgoed binnen de gemeentelijke organisatie andere keuzes worden gemaakt dan voor 'creatieven', dan zal de realisatie van gemiddeld 3.000 m2 per jaar aan nieuwe creatieve bedrijfsverzamelgebouwen, waarmee het te verwachten tekort van 15.500 m2 per 2024 wordt tegengegaan, niet worden gehaald.

Participatie

Bij de totstandkoming van het onderzoek "Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem" uitgevoerd door Bureau Buiten in 2019, is afstemming geweest met belangrijke partijen in de stad. Onder andere is gesproken met creatieven en kunstenaars zelf en met vertegenwoordigers van hen, vanuit de Stichting Atelierbeheer (SLAK), die werk- en woonruimten beheert en aan kunstenaars en culturele instanties verhuurt.
Ook is afstemming geweest met de eigenaren van vastgoed, met woningbouwcorporaties en met particuliere eigenaren.

Een uitgebreide lijst van bevraagde personen is als bijlage toegevoegd.

Voor de uitwerking van het Plan van aanpak zal structureel overleg tussen de gemeente (Cultuur/ Economie), SLAK, woningbouwcorporaties en creatieven worden gevoerd.

Financiën

Voor de periode 2021 - 2024 is €400.000,- aanjaaggeld nodig om het plan uit te voeren (naast eventueel middelen voor investeringen of leningen).

Het aanjaaggeld betreft gemiddeld €100.000,- per jaar (periode 2021-2024). Voor uitvoering van het Plan van aanpak is dekking binnen de bestaande cultuurbegroting, onder voorbehoud dat de raad besluit om accres toe te kennen voor 2021.

Het college heeft op 28 april 2020 besloten, bij het aannemen van de actualisatie van het cultuurbeleid (*Stroom*versnelling), dat zij voornemens is om twee achtereenvolgende jaren (2021 en 2022) 0,5% minder accres (indexatie) door te rekenen in de subsidies van de culturele basisvoorzieningen ten gunste van makers.

Dit levert voor 2021 een verschuiving op in de cultuurbegroting van ongeveer €100.000,-. Dit zal de komende jaren structureel ingezet worden voor de huisvesting van de culturele en creatieve sector. Voor de jaren 2021-2024 is dit de dekking van de €400.000,- aanjaaggeld voor uitvoering van het Plan van aanpak "Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024".

Doorwerking minder accres in tabelvorm:

2021	2022	2023	2024
€100.000,-	€100.000,-	€100.000,-	€100.000,-
	€100.000,-	€100.000,-	€100.000,-

Vanaf 2022 levert deze verschuiving wederom €100.000,- structureel op. Ook deze middelen zijn beschikbaar voor de culturele sector.

Uitvoering

De regie voor de uitvoering van het Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024 ligt bij het Sociaal en Economisch Domein (Cultuur & Economie) van het cluster Strategie, Beleid en Regie.
Zij stemmen de uitvoering van het plan zowel intern binnen de gemeente als met belanghebbende partijen in de stad af. Deze partijen zijn in het Plan van aanpak benoemd.
Met het voorgaande beschouwen wij de motie 20M39 als afgedaan.

Communicatie

Er wordt een persbericht opgesteld.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Raadsvoorstel "Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024
- Onderzoek "Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem" Bureau Buiten (2019)
- Bijlagenrapport Bureau Buiten (2019)
- Motie Plan voor Creatieve Werkruimten (20M39)

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	499771

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 1 september 2020, nummer: 499771;

gelet op artikel 147, lid 2, in samenhang met artikel 108, lid 1, van de Gemeentewet;

besluit:

1. Het Plan van aanpak "Huisvesting creatieve en culturele sector 2021 - 2024" vast te stellen.

De griffier, De voorzitter,

Arnhem GEMEENTE

Plan van aanpak Huisvesting creatieve en culturele sector 2021-2024

Preambule

Daar waar het gaat om huisvestingsvraagstukken heeft Arnhem te maken met schaarste omtrent vastgoed, ruimte en grond. Prioriteit geven aan de creatieve en culturele sector betekent automatisch dat andere doelgroepen dan minder bediend kunnen worden. Telkens moet er een integrale afweging gemaakt worden welke doelgroep prioriteit krijgt. Het is daarom van belang dat er gemeentebreed een afwegingskader komt voor prioritering van alle doelgroepen van beleid. Dit plan van aanpak richt zich op de huisvesting van de creatieve en culturele sector, maar neemt notie dat het hier om een groter vraagstuk gaat, namelijk hoe ga je om met beleidswensen in relatie tot de schaarste aan ruimte in de stad.

Aanleiding

De creatieve en culturele sector is belangrijk voor Arnhem. Onze stad staat bekend als plek waar mode en vormgeving floreert en huisvest ook andere disciplines van deze heterogene sector. Arnhem is door de aanwezigheid van hogeschool ArtEZ en door het belang en de omvang van de sector één van de landelijke G9 cultuursteden. Het optimaal faciliteren van de culturele en creatieve sector is daarom een belangrijk speerpunt voor de stad. Hierbij gaat het zowel om kunstenaars als mensen werkzaam in de creatieve industrie. De creatieve sector heeft gelet op de werkgelegenheid een belangrijke economische impact voor de stad. In 2019 heeft Bureau Buiten in opdracht van de gemeente Arnhem onderzoek gedaan naar de huisvesting van de creatieve en culturele sector. Hieruit is gebleken dat de beschikbaarheid van huisvesting voor de sector in Arnhem, net als in veel andere steden, onder druk staat: de werkgelegenheid in de sector groeit, de wachtlijsten voor huisvesting lopen op. Het tijdelijke aanbod voor deze sector neemt af en de groei van nieuw aanbod vlakt af. In 2024 is er een verwacht tekort aan werkruimten voor de creatieve en culturele sector van 15.500 m2.

Uit het onderzoek van Bureau Buiten blijkt verder het volgende:

- In 2018 bestond 3,6% van de werkgelegenheid in Arnhem uit banen in de creatieve en culturele sector. De werkgelegenheid in de creatieve industrie groeide in de afgelopen 10 jaar (2009-2018) met 28%. De groei van de werkgelegenheid in de totale economie van Arnhem was met 2% aanzienlijk minder sterk.
- Een groot deel (59%) van de sector werkt, noodgedwongen of niet, vanuit huis of heeft geen vaste werkplek. Het overige deel maakt gebruik van diverse andere vormen van huisvesting: commerciële bedrijfsruimten, kantoren en winkelruimtes, verzamelkantoren, broedplaatsen, zelfstandige ateliers of werkruimten, atelierwoningen of leegstandsbeheer in verschillende vormen. Anderen werken vooral op locatie: bij de opdrachtgever, in de koffiezaak of op een flexwerkplek. Bedrijfsverzamelgebouwen zijn ook in trek, 30% is gehuisvest in een bedrijfsverzamelgebouw. Bijna driekwart van de thuiswerkers die willen verhuizen, wil zich graag in een bedrijfsverzamelgebouw vestigen.
- Slechts een klein deel van de beschikbare panden in Arnhem is permanent of exclusief beschikbaar voor de creatieve en culturele sector. Tijdelijke panden hebben een belangrijke functie in de huisvesting van de sector. De tijdelijke panden voorzien kwantitatief in een grote behoefte, ook zijn tijdelijke panden relatief betaalbaar. De tijdelijkheid van huisvesting is echter ook een probleem voor creatieven. Het veroorzaakt onderbreking(en) in de bedrijfsvoering en beperkt de investeringen van ondernemers in de panden. Tijdelijkheid zorgt dus voor veel onzekerheden voor de ondernemers.
- Belangrijke oorzaken van afname van de beschikbaarheid van huisvesting zijn de populariteit van de stad, de woningbouwopgave en de grote druk op ruimten vanuit andere beleidsvelden.

De creatieve en culturele sector wordt hard geraakt door de coronacrisis. Opdrachten worden uit- of afgesteld, evenementen en voorstellingen moeten op een andere manier georganiseerd worden en de toekomst is zeer onzeker. Waar vóór corona de werkgelegenheid in de creatieve industrie harder groeide dan in overige sectoren (zie bijlage), is nog onzeker hoe de toekomst er uit ziet. Aandacht vanuit de gemeente voor de creatieve en culturele sector is hierdoor extra belangrijk, zowel voor de werkgelegenheid, als voor de huisvesting (randvoorwaardelijk).

Voorstel

Met dit kaderstellend Plan van aanpak willen we het te verwachten tekort van 15.500 m2 aan werkruimten tegengaan. De ambitie is om de komende jaren (2021-2024) gemiddeld 3.000 m2 per jaar aan nieuwe creatieve bedrijfsverzamelgebouwen te realiseren, in samenwerking met de culturele en creatieve partijen in de stad. Deze bedrijfsverzamelgebouwen kunnen onder meer gerealiseerd worden door te werken met huurdifferentiatie en combinaties te maken met kunstenaars en makers met meer en minder verdienvermogen. Zo zien we in de praktijk dat beeldende kunstenaars relatief weinig verdienvermogen hebben en dat filmmakers, vormgevers en architecten vaak meer verdienvermogen hebben. Door ze gecombineerd te huisvesten en met huurdifferentiatie te werken zijn er haalbare businesscases te maken. Door dergelijke locaties te combineren met wijkgerichte voorzieningen zijn op maatschappelijk vlak nog meer kansrijke samenwerkingen te realiseren.
Naast de onderbouwing over het te verwachten tekort aan m2 huisvesting, worden er in het rapport van Bureau Buiten ook meerdere aanbevelingen gegeven. In dit plan zijn de aanbevelingen verwerkt.

Huisvesting als fundament voor een gezonde creatieve en culturele sector

De realisatie van betaalbare woon- en werkruimte voor de creatieve en culturele sector is onderdeel van het gemeentelijk (cultuur)beleid. Het gaat hier om tal van locaties zoals ateliers, werkplaatsen, kantoorruimte, en woon-werkpanden. Daar waar er een bundeling is van creatieven op een locatie en waar er ontmoeting en uitwisseling plaatsvindt, spreken we van een creatief bedrijfsverzamelgebouw. Daar ontmoeten ideeën, maatschappelijke initiatieven en mensen elkaar. Er vindt innovatie plaats maar ook de productie van kunst en cultuur en programmering voor de wijk. Deze plekken vormen een meerwaarde en hebben betekenis voor de betrokken creatieven zelf, de wijk en Arnhem als creatieve stad. Creatieven die samen gehuisvest zijn in een bedrijfsverzamelgebouw kunnen gezien worden als een maatschappelijke voorziening, die met hun aanwezigheid en activiteiten positief bijdragen en waarde toevoegen, mits er voldoende wisselwerking is met de lokale omgeving. Daarom vinden we het van belang dat er betaalbare huren voor hen zijn en benaderen we hen niet puur als (commerciële) ondernemers.

Huisvesting van creatieven is niet alleen de verantwoordelijkheid van de gemeente, maar ook van onze samenwerkingspartners in de stad waaronder de sector zelf, private gebieds- en vastgoedontwikkelaars en woningbouwcorporaties. Bij gebiedsontwikkelingen vinden we het van belang dat er serieus gekeken wordt naar de mogelijkheden om creatieven te huisvesten en hen daarin ook actief mee te laten denken. Kunst & cultuur en de aanwezigheid van creatieven geven identiteit aan een leefomgeving en zorgen ervoor dat mensen er graag willen wonen. Het is die toegevoegde waarde waar zowel de creatieven, de gebiedsontwikkelaars als de bewoners gezamenlijk van zullen profiteren. Dat gezamenlijk belang en de meerwaarde voor iedere doelgroep vindt de gemeente van betekenis om te benadrukken en om het gesprek daarover te voeren met onze samenwerkingspartners.

Om het creatief potentieel van Arnhem te behouden, te laten groeien en uit te dragen, is het van belang om meer creatieve bedrijfsverzamelgebouwen te ontwikkelen en zo een gastvrije stad te zijn

voor (creatieve) makers en kunstenaars. En daarmee één van onze belangrijke kernwaarden, Arnhem als creatieve stad, te verzilveren.
Voor een toekomstbestendige stedelijke economie is het ook van belang dat innovaties en vernieuwende bedrijvigheid een plek vinden in onze stad. In de huidige economische situatie, door de coronacrisis, staan de ontwikkelingen van vernieuwende (lokale) bedrijvigheid en jong ondernemerschap onder druk. In Arnhem houden deze "starters" (vaak jonge net afgestudeerden die voor zichzelf beginnen) onze stad dynamisch. Het onlangs opgerichte Startersplatform en de creatieve sector vinden elkaar in de behoeften naar huisvesting.
Onderstaand voorstel is gericht op het creëren van extra huisvesting voor de creatieve en culturele sector. Tegelijkertijd weten we dat huisvesting van vele doelgroepen actueel is. De beschikbaarheid van (betaalbare) gebouwen voor alle doelgroepen is schaars. Wij richten ons in dit plan op de creatieve en culturele sector, met een continue integrale blik. Uiteindelijk is het van belang dat er gemeentebreed een afwegingskader komt voor prioritering van alle doelgroepen van beleid.

In het huidige cultuurbeleid (*STROOM*versnelling, actualisatie in 2020) wordt het volgende geschreven over de huisvesting van de culturele sector: "Het beschikken over (betaalbare) ruimte is veelal een voorwaarde om bij te kunnen dragen aan kunst en cultuur in de stad. Gezien de grote vraag naar ruimte en de schaarste aan maatschappelijk vastgoed is een actieve rol van de gemeente gewenst om de culturele en creatieve sector in Arnhem te kunnen (blijven) huisvesten. Als gemeentelijk vastgoed vrijkomt en we achten een culturele/maatschappelijke invulling kansrijk en financieel haalbaar, dan zullen wij deze invulling trachten te realiseren."

In dit kaderstellend plan van aanpak gaan we verder in op:

- de instrumenten die ingezet (kunnen) worden om te komen tot een gunstig woon- en werkklimaat voor kunstenaars en creatieve ondernemers;
- de (gewenste) financiële kaders voor de periode 2021-2024;
- contouren voor de Subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen (zie bijlage 1);
- de verschillende belanghebbenden/spelers en de rol die zij hebben (zie bijlage 2).

Actiepunten Plan van aanpak

Dit zijn de belangrijkste punten van het plan van aanpak, waar we op korte termijn het snelst resultaat verwachten te realiseren:

- Het aanjagen van nieuwe initiatieven voor permanente creatieve bedrijfsverzamelgebouwen door een proactieve houding van de gemeente. Dit realiseren we door integraal en nog beter intern af te stemmen, te zorgen voor rolduidelijkheid en door een hogere gezamenlijke prioritering van het huisvesten van o.a. de creatieven.
- Focussen op vrijkomend gemeentelijke vastgoed (met name schoolgebouwen) omdat we daar zelf de regie hebben over de toekomstige invulling en we daar een inhaalslag kunnen maken met betrekking tot permanente werkruimten.
- De instrumenten die we hebben (beter) inzetten en meer kenbaar maken.
- De instrumenten uitbreiden onder meer door een subsidieregeling ‘Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen’, waarmee derden gestimuleerd worden om initiatieven te nemen om creatieve bedrijfsverzamelgebouwen te realiseren.
- Monitoring van de aanpak, vraag (behoefte aan m2's werkruimte) en aanbod in de gaten houden, mede in relatie tot de gevolgen van corona en inzet van instrumenten waar nodig bijstellen.

Op de middellange en lange termijn verwachten we op deze punten resultaat te boeken:

- Belang van huisvesting van de creatieve en culturele sector meenemen binnen omgevingsvisie, gebiedsvisies en het bestemmingsplan (straks omgevingsplan). Hierdoor stimuleren we een gunstig voorwaardenscheppend klimaat voor creatieve huisvesting.
- Binnen voorwaarden voor tenders bij gebiedsontwikkeling meenemen van een aantal vierkante meters maatschappelijk vastgoed (per situatie afhankelijk), waar ook creatieven gehuisvest kunnen worden. Wanneer we eenmaal de grote inhaalslag gerealiseerd hebben, kunnen we door deze voorwaarden bij gebiedsontwikkeling te stellen voldoen aan de stijgende vraag.
- Gesprekken met woningbouwcorporaties en gebiedsontwikkelaars structureel voeren waarbij we telkens het gezamenlijk belang bespreken en daar waar mogelijkheden ontstaan gezamenlijke afspraken maken over de huisvesting van creatieven. Ook hierdoor kunnen we, wanneer we eenmaal de inhaalslag gerealiseerd hebben, voldoen aan de stijgende vraag.

Mogelijke instrumenten

Om de huisvesting van creatieven te verbeteren kunnen we onderstaande instrumenten inzetten, welke aansluiten bij de aanbevelingen van Bureau Buiten. Het inzetten van de juiste instrumenten in combinatie met een actieve houding van zowel de gemeente als andere belanghebbenden, zal er voor zorgen dat het tekort aan werkruimte afneemt.

- Menselijk kapitaal binnen de creatieve en culturele sector

Het zelforganiserend en creërend vermogen van de creatieve en culturele sector is groot. Creatieven zijn gewend om creatieve (en betaalbare) oplossingen te bedenken en met minimale middelen een maximaal resultaat te realiseren. Daar waar een businesscase voor een creatief bedrijfsverzamelgebouw in eerste instantie niet haalbaar lijkt te zijn, kan het wel haalbaar zijn door gebruik te maken van en ruimte te geven aan het onderscheidende vermogen van de sector. De sector bestaat bijvoorbeeld uit bovengemiddeld handige mensen die veel zelf kunnen doen. Door eigen uren in te zetten bij een verbouwing kunnen kosten lager uitvallen en plannen eerder financieel haalbaar zijn. Het gaat hierbij niet om constructieve ingrepen en gebouwgebonden installaties, maar wel bijvoorbeeld om het inbouwen van oefenruimtes.

- Voorkeurspositie voor doelgroep van beleid

Concreet weten we dat de komende jaren vele scholen een nieuwbouwlocatie krijgen, waardoor de oude locatie een nieuwe bestemming moet krijgen. Het gaat hier om meer vierkante meters dan er een tekort is aan ruimte voor de culturele en creatieve sector. Het betreft gemeentelijk vastgoed waar de gemeente bepaalt wat de toekomstige invulling gaat worden. Het is daarom dat, wanneer we naar de oplossing kijken van het huisvestingsvraagstuk voor creatieven, we al snel het vizier richten op schoolgebouwen. Tegelijkertijd kent Arnhem een grote woonopgave. De ene keer is een voormalig schoolgebouw beter geschikt voor wonen, de andere keer voor huisvesting van maatschappelijke doelgroepen van beleid, waaronder creatieven.

Wanneer gemeentelijk vastgoed vrijkomt wordt eerst aan de wijk via de Team Leefomgeving kenbaar gemaakt dat het vastgoed vrijkomt. Vervolgens wordt er gekeken of er ‘doelgroep van beleid’ is. Het vastgoed kan zo ingezet of verkocht worden voor maatschappelijke doeleinden, waaronder creatieven of bijvoorbeeld voor initiatieven van bewoners. Als er 'doelgroep van beleid' is, heeft zij het eerste recht om een gebouw te huren en/of te kopen. Het bestemmingsplan kan hierin ook een rol spelen. Zijn er meerdere doelgroepen van beleid en zijn deze niet te combineren, dan volgt er een voorstel / inventarisatie voor het college waarin hen gevraagd wordt prioriteit aan te geven. Vervolgens wordt met de doelgroep(en) van beleid gekeken of er een sluitende businesscase te maken is.

- Initiatievenberaad/ Nulfases/ Team Ruimtelijke Strategie (TRS)

Binnen Strategie, Beleid en Regie zijn het initiatievenberaad, de nulfases én TRS ontwikkeld. Dit zijn frequente overleggen, waar integraal en door meerdere disciplines gekeken wordt naar vraagstukken en de toekomstbestendigheid rondom de ontwikkeling / transformatie van gebouwen. Hier worden de afwegingen op strategisch niveau gemaakt, welke ontwikkeling het beste past in welk (vrijstaand) pand/ gebied. Denk aan functies als wonen, kantoren, zorg, maatschappelijke en ook creatieve huisvesting. Er is een positieve grondhouding om te kijken hoe een gebouw benut kan worden voor verscheidene beleidsdoelen, waaronder de huisvesting van de creatieve en culturele sector.

- Leegstandbeheer

Bij het vrijkomen van gemeentelijk vastgoed en indien leegstandbeheer van toepassing is, wordt er

gekeken of een pand geschikt is voor de tijdelijke huisvesting van doelgroepen van beleid, veelal met prioriteit voor de creatieve en de culturele sector.

- Omgevingsvisie

In de toekomstige omgevingsvisie wordt het belang vermeld van huisvesting van de creatieve en culturele sector. Bij stedelijke ontwikkelingen kan er daardoor meer rekening gehouden worden met dit vraagstuk. In het proces van de omgevingsvisie bepalen we als stad wat de belangrijkste opgaven zijn en wat de gewenste ruimtelijke koers is voor Arnhem. In dit proces wordt ook duidelijk welke delen van de stad zich de komende jaren gaan ontwikkelen/verkleuren en welke rol de creatieve sector bij deze veranderingen kan spelen.

- Bestemmingsplannen (straks omgevingsplan)

Als gemeente hebben we een positieve basishouding daar waar het gaat om bestemmingsplan-wijzigingen voor de huisvesting van de creatieve en culturele sector. In toekomstige omgevingsplannen kunnen we de invulling van culturele/creatieve functies bij minder courante locaties op voorhand vastleggen, zodat er geen bestemmingsplanwijziging doorlopen hoeft te worden.

- Aanbestedingen / tenders

Bij het uitgeven van tenders willen we, daar waar het een meerwaarde vormt voor de gebiedsontwikkeling, een 'maatschappelijke plint' meenemen in het programma van eisen. Zo'n plint kan ingevuld worden met maatschappelijke functies als een buurthuis en ook voor de creatieve/ culturele sector. Een aanbesteding biedt een basis voor de gemeente om afspraken te maken met ontwikkelaars om woningen of werkruimte voor creatieven te realiseren. De gemeente zal hier de komende jaren meer sturend in zijn. Door meer mogelijk te maken of te eisen binnen tenders, gebiedsvisies en bestemmingsplannen ontstaat er een stimulerende werking qua huisvesting van de creatieve en culturele sector. Een neveneffect kan zijn dat (afhankelijk van het aantal vierkante meters) het lastiger wordt om een positief resultaat te realiseren op de grondexploitatie. Daarnaast spelen andere factoren zoals 30% sociale huur als kader hier een rol. Door een afwegingsmatrix te maken, kunnen we beter bepalen wanneer we waarom welke keuzes maken.

- Woningbouwcorporaties

Het voorstel is om samen met woningbouwcorporaties en SLAK structureel overleg te voeren over de huisvesting van (bestaande) creatieven in de wijken. Zo willen we kansen creëren en onderzoeken voor extra huisvesting van creatieven in de wijken. Daarbij bekijken we ook hoe creatieven bij kunnen dragen aan de gestelde wijkdoelen. Uit onderzoek blijkt dat creatieven zorgen voor een aantrekkelijke woonomgeving, hiermee verbetert het woon- en leefgenot van alle bewoners. Dit is een meerwaarde voor de bewoners van alle Arnhemse wijken.

- Gebruik maken van gemeentelijk voorkeursrecht op aankoop van grond

Wanneer de rijksoverheid of de provincie grond en/of vastgoed wil verkopen, krijgt de gemeente vaak als eerste de kans. Dit is echter geen recht. Door aankoop kan de gemeente soms publieke doelen en ruimtelijke plannen realiseren. Wanneer vastgoed van andere overheden vrijkomt en de mogelijkheid bestaat om het aan te kopen kijken we of dit geschikt is voor o.a. de creatieve en culturele sector. Mocht dat zo zijn en er is een sluitende businesscase met een initiatiefnemer te maken dan kan de gemeente besluiten om het vastgoed aan te kopen en daarna te verhuren tegen een

kostprijsdekkende huur of het gebouw via een ABC-constructie[1] te verkopen aan de creatieve en culturele sector. Dit komt in de praktijk niet vaak voor en is niet geheel risicovrij en zal altijd verlopen via een raadsvoorstel, zodat er een afgewogen besluit genomen kan worden. Bij een dergelijke constructie kan er een periode zijn tussen aankoop en doorverkoop of tussen aankoop en daadwerkelijke verhuring. Die tijd is soms nodig om zaken inhoudelijk en financieel te regelen. Voor die tussenliggende periode moeten er middelen zijn om de kapitaallasten (lening + rente voor aankoop) te dekken.

- Voorkeursrechtafspraken maken met derden

Wanneer woningbouwcorporaties vastgoed verkopen heeft de gemeente niet standaard een voorkeursrecht van aankoop. We willen nader bekijken welke mogelijkheden er zijn om met derden afspraken te maken over voorkeursrecht. Het kan leiden tot strategisch aankopen van vastgoed en/of doorverhuren - doorverkopen ervan ten bate van de huisvesting van de creatieve en culturele sector. Ook hier geldt dat het in de praktijk niet vaak voorkomt, dat het niet geheel risicovrij is en dat het altijd zal verlopen via een raadsvoorstel, zodat er een afgewogen besluit genomen kan worden.

- Structureel overleg met belanghebbenden

De gemeente heeft overleg met vele partijen als SLAK, de Jacobiberg, Innovate, OPA, Fashion & Design Festival, Startersplatform, individuele creatieven, makers en kunstenaars over de huisvesting van de creatieve en culturele sector. Er ontbreekt echter een gezamenlijk overleg en een gezamenlijke agenda om tot concreet resultaat te komen. Het voorstel is om een dergelijk overleg 4x per jaar te organiseren. SLAK zal vanuit haar rol deze overleggen initiëren.

[1] De ABC-akte is een akte waarbij een onroerende zaak, een gebouw of woning tweemaal wordt verkocht, eerst door A aan B en dan door B aan C. De zaak wordt echter maar éénmaal geleverd, namelijk van A aan C. Het eigendom gaat dan ook rechtstreeks over van A op C. Als een koper binnen 6 maanden het pand doorverkoopt aan een ander, betaalt de opvolgende koper alleen overdrachtsbelasting over de meerwaarde van het pand. Dit wordt ook wel een ABC-constructie genoemd.

Financieringsinstrumenten

Binnen de gemeente hebben we de beschikking over verschillende reeds bestaande financieringsinstrumenten die onderstaand worden opgesomd. Sommige worden al ingezet, andere kunnen beter benut worden voor de financiering van de huisvesting van de creatieve en culturele sector. We doen hierbij ook het voorstel om een nieuwe Subsidieregeling "Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen" toe te voegen.

Bestaande financieringsinstrumenten:

- Kostprijsdekkende huur

Voor een 'doelgroep van beleid' rekenen we de kostprijsdekkende huur.

- Subsidie

Subsidie is een bekend financieringsinstrument. Subsidie kan verstrekt worden via een specifieke subsidieregeling (zie kopje Subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen), via een begrotingssubsidie waarbij de gemeente een vaste relatie heeft met een organisatie om bij te dragen aan beleidsdoelen (zie rol SLAK) en via incidentele subsidie. Wanneer een kostprijsdekkende huur te hoog is om vanuit huurinkomsten te betalen, en er sprake is van een creatief bedrijfsverzamelgebouw dat aangemerkt kan worden als een maatschappelijke voorziening, kan het gerechtvaardigd zijn om hen te subsidiëren vanwege de maatschappelijke functie die zij vervullen. In de regel ontvangen organisaties dan subsidie voor de activiteiten die zij doen en de maatschappelijke functie die zij hebben. Met de subsidie mogen zij dan ook vaste lasten waaronder huur betalen.

- Aankopen en investeringen mogelijk maken door borgstellingsfonds creatieve industrie

De gemeente heeft het Fonds borgstelling creatieve industrie voor leningen vanaf €50.000. De lening is bedoeld voor duurzame investeringen die beroepsmatig of bedrijfsmatig worden ingezet. Denk bijvoorbeeld aan instrumenten, apparatuur, materiaal, computers, camera's, software maar ook de aankoop of investeringen in een gebouw of werkruimte. Aankoop van vastgoed door de culturele instelling zelf valt hier ook onder. Voor kleinere leningen kan men terecht bij Cultuur+Ondernemen en/of de provincie Gelderland. Een lening bij een bank is niet altijd mogelijk voor ondernemers in de creatieve industrie en de kunst- en cultuursector, omdat de bank het risico te groot acht dat de lening niet wordt terugbetaald. De gemeente Arnhem kan onder bepaalde voorwaarden garant staan voor deze ondernemers, zodat financiering voor hen haalbaar wordt. Hiervoor werkt de gemeente samen met de Triodos bank. Het gaat hier altijd om een lening waarvan de verwachting is dat het geld dat geleend wordt terugverdiend kan worden. De financiële toetsing van de lening wordt gedaan door de Triodos bank, de inhoudelijke toetsing door de gemeente. In de praktijk zien we dat leningen keurig terugbetaald worden.

- Leningen

De gemeente kan voor maatschappelijke doelen besluiten om een lening te verstrekken. Dit is een bevoegdheid van het college. Zij is hier terughoudend in. Bij het borgstellingsfonds is het doel van de lening altijd concreet gekoppeld aan een terugverdienopgaven. Bij andere leningen hoeft het doel van de lening niet altijd direct verbonden te zijn aan een terugverdienopgaven. Denk bijvoorbeeld aan een lening ten aanschaf van een brandmeldinstallatie, zodat een locatie brandveilig wordt. Er wordt getoetst of de lening binnen de exploitatiebegroting van de leningnemer terugbetaald kan worden.

- Investeringen

De gemeente kan besluiten om zelf te investeren in de ontwikkeling van een creatief bedrijfsverzamelgebouw. Dat kan bijvoorbeeld door bestaand vastgoed van de gemeente hiertoe geschikt te maken. Het kan ook zijn dat de gemeente besluit om een nieuw creatief bedrijfsverzamelgebouw te ontwikkelen. In het geval van investeringen zal dit via een raadsvoorstel verlopen of passen binnen de kaders van de door de raad vastgestelde meerjarenprogrammabegroting. De investeringskosten (kapitaallasten) bij bestaand gemeentelijk vastgoed zullen in de meeste situaties verrekend worden met de kostprijsdekkende huur. Het betekent dat de kostprijsdekkende huur stijgt.

Nieuw financieringsinstrument:

- Subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen

Als onderdeel van dit plan is een nieuw voorstel; een "Subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen". Zie hiervoor bijlage 1.
Deze subsidieregeling stimuleert het realiseren van creatieve bedrijfsverzamelgebouwen en is bedoeld voor onder andere haalbaarheidsonderzoek en/of planvorming. Denk hierbij aan het inschakelen van specialistische kennis van derden (m.b.t. brandveiligheid, verduurzamen gebouwen, toekomstig beheer van het bedrijfsverzamelgebouw, alarminstallatie, asbestinventarisatierapport, financiën, constructieberekeningen, bouwtekeningen, architect, bodemonderzoek, bouwtechnisch onderzoek, het maken van een meerjarenonderhoudsplan etc).

Financieel kader

Voor de periode 2021 tot en met 2024 is er in totaal € 400.000,- aanjaaggeld nodig om het "Plan van aanpak Huisvesting culturele en creatieve sector 2021 - 2024" uit te voeren (naast eventueel middelen voor investeringen of leningen).

Het aanjaaggeld betreft gemiddeld €100.000 per jaar (periode 2021-2024). Voor uitvoering van het Plan van aanpak is dekking binnen de bestaande cultuurbegroting.

Hiermee wordt de doelstelling dat er gemiddeld 3.000m2 per jaar aan nieuwe creatieve bedrijfsverzamelgebouwen gerealiseerd wordt, en daarmee het te verwachten tekort per 2024 aan ruimte van 15.500 m2 vermindert, naar verwachting gerealiseerd.

De kans is groot dat er, naast het aanjaaggeld, ook financiële middelen nodig zijn voor investeringen in of aan gebouwen. Dat moet per situatie, per businesscase bekeken worden.

Subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen (zie contouren subsidieregeling bijlage 1)

Voor de Subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen willen we voor de looptijd van de subsidieregeling een bedrag van in totaal € 150.000 beschikbaar stellen. Dit bedrag is onderdeel van de bovengenoemde € 400.000,- aanjaaggeld.

De overige middelen (€ 250.000,-) kunnen ingezet worden voor de volgende maatregelen:

Aanloopsubsidie creatieve bedrijfsverzamelgebouwen

Tijdelijke subsidie voor een creatief bedrijfsverzamelgebouw voor een aanloopperiode van maximaal drie jaar. Wanneer het nodig is om tot een sluitende businesscase te komen van een creatief bedrijfsverzamelgebouw kan er een tijdelijke subsidie verstrekt worden. Die subsidie is voor een maximale periode van drie jaar, daarna wordt verwacht dat het creatieve bedrijfsverzamelgebouw het zonder subsidie gaat redden.

Tijdelijke dekking van de kapitaallasten

Om een ABC-constructie mogelijk te maken kan het zijn dat de gemeente tijdelijk vastgoed aankoopt om het binnen 6 maanden door te verkopen voor de huisvesting van de creatieve en culturele sector. Gedurende die tussenperiode moeten de kapitaallasten van aankoop gedekt worden. Wanneer een dergelijke, niet geheel risicovrije constructie wordt toegepast, verloopt dit altijd via een raadsvoorstel, zodat er een weloverwogen keuze gemaakt kan worden.

Monitoring

Door de coronacrisis wordt de creatieve en culturele sector hard geraakt. Opdrachten worden uit- of afgesteld, evenementen en voorstellingen moeten op een andere manier georganiseerd worden en de toekomst is zeer onzeker. Vanwege de onzekerheid in deze crisistijd is het lastig op de lange termijn van vier jaar vooruit kijken.
We gaan per jaar actief monitoren of het in het onderzoek van Bureau Buiten aangegeven tekort aan m2 huisvesting, nog actueel is. En de behoefte van de creatieve en culturele sector aan ruimtevraag, zal indien nodig worden bijgesteld. Bij de monitoring achterhalen we eveneens of we de juiste instrumenten nog inzetten.

Bijlage 1: Contouren Subsidieregeling Creatieve Bedrijfsverzamelgebouwen

De subsidieregeling is voor haalbaarheidsonderzoek en/of planvorming:
Denk hierbij aan het inschakelen van specialistische kennis van derden met betrekking tot de brandveiligheid, verduurzamen gebouwen, toekomstig beheer van het bedrijfsverzamelgebouw, alarminstallatie, asbestinventarisatierapport, financiën, constructieberekeningen, bouwtekeningen, architect, bodemonderzoek, bouwtechnisch onderzoek en/of maken van een meerjarenonderhoudsplan.

We maken onderscheid tussen twee categorieën aanvragers:

Categorie a) Voor initiatieven die een locatie op het oog hebben die beschikbaar is, maar hun plan nog verder moeten uitwerken op haalbaarheid. Er is een kans dat het gerealiseerd kan worden.

Voorwaarden
Kosten voor planvorming worden alleen gehonoreerd indien er een collectief belang is, wanneer het om vastgoed gaat waar minimaal 250m2 (bruto vloeroppervlak) werkruimte voor de creatieve en culturele sector gerealiseerd kan gaan worden én wanneer er vooraf beoordeeld wordt dat er een slagingskans is dat er permanente (minimaal 5 jaar) woon- of werkruimte voor de sector gerealiseerd kan worden. Daarnaast moet het helder zijn op welke doelgroep(en) binnen de creatieve en culturele sector men zich richt en wat globaal de verwachte huur is, met een onderbouwing of die passend is bij de doelgroep. Dit zal beoordeeld worden door de gemeente. Het subsidiebedrag bedraagt hier €10 per m2, tot een maximum van €5.000 per locatie.

Categorie b) Voor initiatieven die al een locatie hebben, al een plan op papier hebben inclusief begroting en waarbij de kans dat het gerealiseerd gaat worden groot is.

Voorwaarden
Kosten voor planvorming worden alleen gehonoreerd indien er een collectief belang is, wanneer het om vastgoed gaat waar minimaal 250 m2 (bruto vloeroppervlak) werkruimte voor de creatieve en culturele sector gerealiseerd wordt én wanneer er vooraf door de gemeente beoordeeld wordt dat de slagingskans dat er permanente (minimaal 5 jaar) woon- of werkruimte voor de sector gerealiseerd kan worden groot is. Daarnaast moet het helder zijn op welke doelgroep(en) binnen de creatieve en culturele sector men zich richt en wat de verwachte huur is, met een onderbouwing of die passend is bij de doelgroep. Dit zal beoordeeld worden door de gemeente. Het subsidiebedrag bedraagt hier €10 per m2, tot een maximum van €20.000 per locatie.

Bijlage 2: Rolverdeling

Als gemeente zijn wij ons ervan bewust dat zowel intern als extern er belanghebbenden of spelers zijn die een rol hebben in de realisatie van woon- en werkruimte voor de creatieve en culturele sector. Om succesvol te zorgen voor meer woon- en werkruimte voor de creatieve en culturele sector is het van belang om zowel de rollen te erkennen, te beschrijven (inclusief wie welke verantwoordelijkheid heeft) en de wisselwerking tussen de belanghebbenden te beschrijven. De meest voorkomende spelers staan hieronder beschreven.

De initiatiefnemer van een creatief bedrijfsverzamelgebouw

De initiatiefnemer kan een bundeling zijn van bedrijven, creatieven, makers en/of kunstenaars die een bedrijfsverzamelgebouw willen realiseren. Zij dienen een collectief belang. Belangrijk is dat de regie bij de initiatiefnemer blijft. Zij kunnen in eerste instantie met hun vraag of idee bij de gemeente terecht en kunnen in de verschillende stadia ondersteuning krijgen. Dan wel via advies, ondersteuning in de planvorming of in een later stadium via een van de financieringsinstrumenten van de gemeente.

Stichting Atelierbeheer SLAK

Stichting Atelierbeheer SLAK ontwikkelt, beheert en verhuurt werk- en woonruimten voor kunstenaars en culturele organisaties. In Arnhem is SLAK de specialist op dit gebied en gesprekspartner voor de gemeente. SLAK ontvangt een structurele subsidie om bij te dragen aan een goed woon- en werkklimaat voor de creatieve en culturele sector. Van SLAK verwachten wij zowel een adviserende rol richting de gemeente als naar initiatiefnemers van een creatief bedrijfsverzamelgebouw. Daarnaast verwachten wij van hen een proactieve rol in het realiseren van woon- en werkruimte voor deze sector. Zo heeft SLAK geregeld overleg met tal van belanghebbenden waaronder de creatieven, woningbouwcorporaties en private investeerders. De inzet van SLAK richt zich vooral op de realisatie van permanente woon- en werkruimte voor de creatieve en culturele sector. Ook werkt SLAK aan een onderbouwing voor het inzichtelijk maken van de (financiële) meerwaarde van creatieve huisvesting in wijken.

Initiatiefnemers van creatieve bedrijfsverzamelgebouwen worden met SLAK in contact gebracht en SLAK adviseert de gemeente wanneer derden een aanvraag indienen bij de "Subsidieregeling creatieve bedrijfsverzamelgebouwen". Doel: we willen vermijden dat initiatiefnemers zelf het wiel opnieuw gaan uitvinden, we vinden het van belang dat initiatiefnemers weten dat zij bij SLAK terecht kunnen voor expertise, het belang dat SLAK op de hoogte is van ontwikkelingen van derden om daar waar mogelijk dwarsverbanden te leggen en/of haar netwerk te verbinden. Daarbij denken we aan de rol van SLAK als adviseur van de gemeente bij aanvragen voor deze subsidieregeling. Dit zal nader worden uitgewerkt.

Woningbouwcorporaties

De woningbouwcorporaties zijn belangrijke maatschappelijke gesprekspartners van de gemeente. Corporaties hebben ateliers en atelierwoningen in bezit. In een aantal gevallen verhuren corporaties vastgoed aan een creatieve ondernemers, soms in de vorm van een bedrijfsverzamelgebouw. Met hen willen we in gesprek blijven en kansen onderzoeken voor de huisvesting van maatschappelijke doelgroepen van beleid in de wijken, waaronder creatieven, daar waar zij bij kunnen dragen aan de wijkdoelen. Daarmee verwachten we meerdere beleidsdoelen te kunnen realiseren. Het gesprek met de woningbouwcorporaties wordt zowel gevoerd vanuit het fysieke domein (Wonen) als beleidsmatig (Cultuur en Economie) en wijkgericht (TLO).

Private investeerders
Gebieden worden regelmatig ontwikkeld door private investeerders. We zien dat er een gezamenlijk belang is om creatieven te huisvesten in wijken. Van private investeerders verwachten wij dat zij ook hun rol nemen in het zorgen voor huisvesting van de creatieve en culturele sector. Via de omgevingsvisie, gebiedsvisie en met voorwaarden bij aanbestedingen stuurt de gemeente daarop.

Sociaal en Economisch Domein (Cultuur & Economie) - gemeente
Sociaal en Economisch Domein/ Cultuur & Economie is gezamenlijk het eerste aanspreekpunt voor de realisatie van creatieve bedrijfsverzamelgebouwen, vanuit de verantwoordelijkheid voor huisvesting van kunstenaars en creatieve economie. Zij helpen initiatiefnemers verder door proactief mee te denken, hen in contact te brengen met SLAK of andere partijen en hen te wijzen op financieringsmogelijkheden, zoals fonds borgstelling creatieve industrie of een provinciale of gemeentelijke subsidie. Zij werken nauw samen en hebben structureel overleg over de huisvesting, samen met gemeentelijk vastgoed, grond en ontwikkeling, wonen, Teams Leefomgeving, woningbouwcorporaties, SLAK en uiteraard de initiatiefnemers.

Team Leefomgeving (TLO) - gemeente
De meest gedegen en actuele kennis van de lokale situatie in de wijken is aanwezig bij de Teams Leefomgeving. De samenwerking tussen wijkmanagers, bestuursadviseurs (kunst en cultuur, economie en o.a. welzijn), de initiatiefnemer en/of SLAK leidt, na interne afstemming bij de gemeente, tot voorstellen aan het college. Over de gewenste kansen en ontwikkelingen in een wijk, opties voor de huisvesting van de creatieve en culturele sector, gecombineerd met het huisvesten van maatschappelijke organisaties, met inachtneming van de leefomgeving van bewoners.

Vastgoedmanagement - gemeente
Vastgoedmanagement beheert de gemeentelijke vastgoedportefeuille en geeft aan beleid (onder andere cultuur & economie) en aan TLO op een proactieve manier inzicht in de mogelijkheden om gebouwen te verhuren als creatief bedrijfsverzamelgebouw. Bij de afweging om een gebouw te verkopen wordt de mogelijkheid om dit gebouw te transformeren tot creatief bedrijfsverzamelgebouw en/of individuele ateliers in de overweging meegenomen. Vastgoed verhuurt ruimtes aan 'doelgroepen van beleid' tegen een kostprijsdekkende huur. De afstemming en afspraken met de potentiële huurder verlopen via cultuur & economie als het gaat om de creatieven. Het uiteindelijk huurcontract waarin de gemaakte afspraken staan gaat via Vastgoedmanagement.

Gebieds- en Vastgoedrealisatie - gemeente
Gebieds- en Vastgoedrealisatie is onder andere verantwoordelijk voor gebiedsontwikkelingen en gronduitgifte in Arnhem.

Fysiek Domein (Ruimtelijke ontwikkeling) - gemeente
Fysiek domein/ Ruimtelijke ontwikkeling maakt kaders voor onder meer gebiedsontwikkeling waaronder de omgevingsvisie, gebiedsvisies en het bestemmingsplan (straks omgevingsplan). Bij het uitgeven van tenders voor gebiedsontwikkeling willen we vaker het ontwikkelen van een maatschappelijke plint meenemen in het programma van eisen. Naast tenders is het van belang dat ook de huisvesting van de creatieve en culturele sector meegenomen wordt in andere ruimtelijke kaders vanuit ruimtelijke ontwikkeling.

Fysiek Domein (Wonen) - gemeente
Fysiek Domein/ Wonen voert binnen de gemeente de regie over de prestatieafspraken met de woningbouwcorporaties. Daar waar zij mogelijkheden ziet zal zij het belang van huisvesting van maatschappelijke doelgroepen van beleid in het algemeen, en die van de creatieve en culturele sector in het bijzonder, benadrukken.

HUISVESTING CULTURELE EN CREATIEVE SECTOR ARNHEM

Onderzoek vraag en aanbod huisvesting

BUREAUBUITEN
economie & omgeving

Bureau BUITEN
Economie en Omgeving

Achter Sint Pieter 160
NL-3512 HT Utrecht

info@bureaubuiten.nl
+31 (0)30 - 231 89 45

www.bureaubuiten.nl

Huisvesting Culturele en creatieve sector Arnhem

Onderzoek vraag en aanbod huisvesting

Auteur(s):
Bart Versteegh
Jaap Meijs
Wouter Maat

Projectnummer 1334

Aangeboden aan:
Gemeente Arnhem
25 juni 2019

Inhoudsopgave

Aanbevelingen ***5***

Aanleiding onderzoek ***10***

1 De creatieve en culturele sector in Arnhem groeit en is fijnmazig over de stad verspreid ***11***

2 Het aanbod is divers, veelal tijdelijk en lastig in beeld te brengen ***15***

3 De sector is tevreden met de huisvesting, maar toch wil een groot deel verhuizen ***20***

4 Met name de beeldende kunsten is een lastig te huisvesten doelgroep ***22***

5 Mismatch tussen vraag en aanbod: prijs, omvang en tijdelijkheid ***24***

5.1 Toekomstig aanbod huisvesting: afname verwacht 24
5.2 Toekomstige vraag naar huisvesting: vraag neemt toe 25
5.3 Vraag en aanbod: opgaven voor de toekomst 27

6 Conclusies ***30***

6.1 Conclusies over het functioneren van de sector in Arnhem 30
6.2 Conclusies over de huidige huisvesting van de sector 30
6.3 Conclusies over de toekomstige huisvesting van de sector 31

Aanbevelingen

Op basis van de enquête onder de gehele creatieve en culturele sector in Arnhem, interviews met aanbieders van huisvesting en twee panelgesprekken met ondernemers komen we tot vier actiegerichte aanbevelingen voor de huisvesting van de creatieve en culturele sector.

A. Jaag de ontwikkeling van ruimtes voor de creatieve en culturele sector aan en zorg dat deze beter benut worden

Het onderzoek laat zien dat er een kwalitatieve en kwantitatieve mismatch is tussen vraag naar en aanbod van huisvesting voor de creatieve en culturele sector in Arnhem, en dat deze mismatch in de toekomst groter wordt. Dit is het gevolg van de uitbreidingsbehoefte (op korte en langere termijn) van de huidige ondernemers, de gestage groei van de sector in Arnhem (meer bedrijven) en het onttrekken van aanbod uit de huidige (tijdelijke) voorraad.

Om dit kwantitatieve tekort aan te pakken, is de aanbeveling de ontwikkeling van meer betaalbare ruimtes voor de creatieve en culturele sector aan te jagen en tegelijkertijd de doorstroming binnen het huidige aanbod te bevorderen. Hier liggen rollen voor zowel aanbieders als de gemeente.

Aanbieders van huisvesting kunnen maatregelen treffen om het gebruik van hun ruimtes (en daarmee in feite het aanbod) te optimaliseren. Dat kan door doorstroming te bevorderen, bijvoorbeeld door periodiek de selectiecriteria te beoordelen die worden gebruikt bij het aangaan van het huurcontract. Mogelijk kan ook een minimale gebruikstijd aan de eisen worden toegevoegd: het beeld bestaat namelijk dat bepaalde ruimten slechts enkele uren per week actief worden gebruikt, terwijl tegelijkertijd andere creatieven staan te springen om die ruimte te gebruiken. Deelgebruik van ruimtes is dan een kansrijke optie om het aanbod te vergroten.

De **gemeente** kan haar rol kan op twee manieren invullen. In de eerste plaats in de vorm van actief vastgoedbeleid door inzet van gemeentelijk vastgoed en/ of aankoop c.q. financiering van vastgoed ten behoeve van bestaande aanbieders van huisvesting. In de tweede plaats indirect door eigenaren van mogelijk geschikte panden te benaderen hun vastgoed in te zetten voor (tijdelijke) huisvesting van de sector. Het gaat dan bijvoorbeeld om eigenaren van leegstaande bedrijfspanden op bedrijventerreinen, waar mogelijk sprake is van een laagdrempelig verdienmodel (een lage huurprijs levert meer op dan leegstand).

In het onderzoek naar de meerwaarde en huisvesting van de creatieve sector voor de stad Utrecht is een aantal instrumenten benoemd om de beschikbaarheid en betaalbaarheid van huisvesting en de doorstroming van ondernemers te bevorderen.[1] Het grootste deel van dergelijke instrumenten is naar verwachting ook toepasbaar in Arnhem, een deel wordt reeds ingezet. Gebruik kan gemaakt worden van:

- De omgevingsvisie en het omgevingsplan;
- Sectoraal beleid voor de creatieve industrie
- Stedenbouwkundige Programma's van Eisen voor bepaalde, te (her)ontwikkelen gebieden;
- MVO- of andere eisen in aanbestedingen;
- Het aanwenden van gemeentelijk vastgoed;
- Subsidiëring, zoals een realisatiesubsidie;
- Borgstellingsfonds;
- Instellen van een broedplaatsenloods (een platform waarop alle vraag en aanbod van dit soort ruimtes in Arnhem samen komt).

[1] In bijlage 8 bij deze rapportage is een globale omschrijving opgenomen van de werking van deze instrumenten.

- Het vestigen van voorkeursrecht
- Aankoop van panden

B. Zorg voor vaste concepten met een community factor, maar blijf ook tijdelijke huisvesting faciliteren

De sector heeft kwalitatief gezien behoefte aan zekerheid over de huurtermijn en aanwezigheid van andere creatieven in de directe omgeving.

De onzekerheid over hoe lang een ruimte kan worden gebruikt zorgt voor discontinuïteit in de bedrijfsvoering, mentale druk bij de huurder en het uitblijven van investeringen in het pand en de omgeving. Gevolg is dat de gebruikers niet optimaal kunnen functioneren. De uitdaging is een groter deel van het aanbod aan huisvesting voor een langere termijn en waar mogelijk voor vast aan te bieden.

Dit staat op gespannen voet met het feit dat een flink deel van de ruimtes juist beschikbaar is vanwege dat tijdelijke gebruik, waarbij de creatieve sector wordt gehuisvest als overbrugging tussen een oude en nieuwe situatie. Wat daarin tot nog toe buiten beeld blijft, is de meerwaarde die de vestiging van de sector in een gebied creëert. Van dit verdienmodel kan meer gebruik gemaakt worden. In veel gevallen blijkt de aanwezigheid van de creatieve en culturele sector een waardevermeerderend effect te hebben op het gebied. Deze waardevermeerdering kan verdisconteerd worden in de exploitatie van het gebouw en het gebied, en hiermee de huisvesting voor de sector een vaster karakter te geven. Door meer vastigheid verbetert voor creatieven de continuïteit in de bedrijfsvoering en raken ze meer verbonden met de plek waar ze zijn gevestigd. Meer vastigheid vergroot ook de mogelijkheden voor interactie met andere ondernemers en de omliggende bewoners en gebruikers, om gezamenlijke initiatieven te ontplooien en de bereidheid om (gezamenlijk) te investeren in beheer en onderhoud van het pand.

Naast meer zekerheid over de huurtermijn, is de community-omgeving waarin uitwisseling met andere culturele en creatieve bedrijven kan plaatsvinden, belangrijk voor de sector. Vaste of langdurig beschikbare plekken zijn daar een voorwaarde voor, net als een plek waar meerdere ondernemers dicht bij elkaar, liefst in hetzelfde gebouw, gevestigd zijn. Als aan deze voorwaarden wordt voldaan, is de sector ook bereid andere eisen (zoals locatie) deels te laten varen, zo blijkt uit ons onderzoek.

Aanbieders van huisvesting en ontwikkelaars kunnen elkaar hierin vinden; ze hebben immers een gezamenlijk belang bij langdurige beschikbaarheid van huisvesting c.q. aanwezigheid van creatieven in een gebied.

Naast vaste concepten blijft het belangrijk tijdelijke huisvesting te faciliteren en zo goed mogelijk te benutten (zie ook aanbeveling A). Tijdelijkheid is voor creatieven niet altijd ideaal, maar in de praktijk wel cruciaal voor de sector. Het zorgt voor veel massa (een groot deel van de sector is in tijdelijke panden gehuisvest), voor een betaalbare prijs.

Coehoorn Centraal is een voorbeeld van een aantal verzamelpanden waarin de sector zelf ook investeert en een community-effect ontstaat

C. Maak onderscheid in doelgroepen, maar zorg tegelijkertijd voor integratie

De creatieve en culturele sector is veelzijdig: van architect tot beeldhouwer, van schrijver tot ontwerper, van reclamebureau tot fotograaf. In elke beroepsgroep zijn er starters, start-ups en grown-ups, succesvolle en minder succesvolle ondernemers. Een deel van de beroepsgroepen heeft zeer specifieke huisvestingswensen, een deel van de beroepsgroepen heeft voldoende aan een bureau en goede internetverbinding.

Het onderzoek laat zien dat een aantal beroepsgroepen met voldoende verdienvermogen en weinig specifieke huisvestingseisen, vrij gemakkelijk en kort na oprichting, terecht kan in de reguliere markt voor bedrijfshuisvesting. Denk aan reclame- en communicatiebureaus, architecten en PR-bureaus. Beroepsgroepen aan de andere kant van het spectrum (weinig verdienvermogen, specifieke huisvestingseisen) zijn beeldhouwers en andere beeldend kunstenaars, podiumkunstenaars, muzikanten en sommige productontwerpers.

Het is relevant om in de toegankelijkheid en exploitatie van huisvesting, waar mogelijk onderscheid te maken naar doelgroep: de huurlasten zouden gekoppeld kunnen worden aan het verdienvermogen van de gebruiker. Een voorbeeld hiervan is het systeem van omzetgerelateerde huren. Dergelijke constructies worden op een aantal plekken in het land toegepast bij bijvoorbeeld de verhuur van maatschappelijk vastgoed, pop-upshops in leegstaande winkelpanden en bepaalde bedrijfsverzamelpanden[2].

Er zijn verschillende redenen om dit systeem toe te passen. In de eerste plaats omdat hiermee min of meer oneigenlijke situaties worden voorkomen. Namelijk, dat zowel een goed verdienend bedrijf als een bedrijf dat met moeite het hoofd boven water kan houden, dezelfde (gesubsidieerde) huurkosten betalen. In de tweede plaats omdat zodoende een beter verdienmodel voor de huisvesting ontstaat, doordat van goed verdienende bedrijven marktconforme huren worden gevraagd en zij zodoende indirect de huisvesting van minder goed verdienende bedrijven financieren. En in de derde plaats omdat verschillende typen bedrijven op deze wijze in één pand kunnen worden geplaatst en tot interactie kunnen komen. Dit biedt weer kansen voor toelevering en ontplooiing van bedrijven, wat vooral voor bedrijven interessant is die moeite hebben om hun talent naar de markt te brengen. Differentiatie naar draagkracht zorgt voor integratie en economische meerwaarde.

Omzetgerelateerde huren zorgen voor een beter verdienmodel voor aanbieders van huisvesting, in het geval de hogere administratieve lasten worden gecompenseerd door extra inkomsten. Voor ontwikkelaars kunnen omzetgerelateerde huren ervoor zorgen dat de meerwaarde van de aanwezigheid van de creatieve sector in een gebied (zie ook aanbeveling A), verder wordt vergroot. De kosten-batenverhoudingen worden immers gunstiger als de gemiddelde huur hoger ligt.

[2] Voorbeelden: Klokgebouw in Eindhoven (bedrijfsverzamelpand en incubator), Scheltemacomplex in Leiden (cultureel centrum met horeca), en diverse pop-upstores, onder andere in Groningen met het JOP (Jonge Ondernemers Plan).

Klarendal

D. Faciliteer de sector vanuit de gedachte van ecosystemen

Creatieven en aanbieders van huisvesting waarderen de actieve rol van de gemeente in het stimuleren van de creatieve en culturele sector. Het beeld is echter dat de gemeentelijke inzet is versnipperd. Er kan meer worden bereikt als de incidentele subsidies en stimuleringsgelden van de gemeente maar ook van andere partijen worden gebundeld, consistenter en gerichter wordt ingezet.

Kunstenaars en culturele instellingen gaan steeds meer en vaker nieuwe verbindingen aan: over de grenzen van disciplines heen, met andere sectoren of dwars door de traditionele productie- en afnameketen heen. In de evaluatie van het cultuurbeleid[3] komt naar voren dat het gemeentelijk subsidiebeleid hier niet op voorbereid is: de beoordeling van subsidies is nog verkokerd en niet berekend op cross-overs. Ook uit ons onderzoek blijkt dit. Zo kwam in de panelgesprekken naar voren dat het voor creatieven moeilijk in te schatten of te verklaren is waarom het ene initiatief wél op financiële ondersteuning kan rekenen en andere initiatieven niet.

Of het nou gaat om initiatieven op gebied van huisvesting of een productie, voor creatieven draagt dit allemaal bij aan één doel: versterking van (het vestigingsklimaat van) de sector. Goede, betaalbare, beschikbare huisvesting is belangrijk voor het vestigingsklimaat, maar is niet het enige. Gelukkig kan de sector in Arnhem ook veel andere initiatieven ontplooien, zodat een creatief ecosysteem ontstaat.
Het beeld is echter dat dit ecosysteem nóg beter kan functioneren als verschillende ondersteuningsvormen (subsidie, maar ook inzet in natura) meer als één samenhangend geheel worden gebracht.

[3] Zie ook de tweede impuls die wordt voorgesteld in de evaluatie van het Arnhems cultuurbeleid - Arnhem Stroomt Door, Tussenevaluatie cultuurbeleid 2012-2016, Gemeente Arnhem, 2016

Er zijn verschillende ecosystemen te onderscheiden binnen de creatieve sector. Er is een ecosysteem podiumkunsten te onderscheiden, een ecosysteem voor innovatieve productontwikkeling (waarbij verschillende disciplines samenkomen, ook buiten de creatieve en culturele sector, zoals productontwerp, communicatie, maar ook R&D van bijvoorbeeld Akzo). De aanbeveling is enkele ecosystemen te kiezen en deze integraal te ondersteunen en uit te dragen.[4]

Ondersteuning van een ecosysteem hoeft niet te gaan om grote bedragen, maar het voorziet wel in helderheld richting de sector en sluit beter aan bij de moderne creatieve sector waar die cross-overs veelal worden gezocht. Zo kan de sector ook beter zichtbaar worden in de stad en dat leidt weer tot meer draagvlak voor de inzet van de gemeente op deze sector. Een win-winsituatie. Bovendien is de verwachting dat de propositie van Arnhem als creatieve stad verbetert door gericht in te zetten op het ontwikkelen van coherente ecosystemen. Dit vergroot de kansen om aanspraak te maken op geld- en subsidiestromen van andere derden. Deze kunnen vervolgens weer ingezet worden voor versterking van het ecosysteem.

[4] Dat kan, naast huisvesting, door *innovatie en interactie* te bevorderen door bijvoorbeeld actief creatieve ondernemers met ander bedrijfsleven te verbinden; het versterken van het *netwerk* in het ecosysteem (van creatieven en anderen) en dit ook uit te dragen; en waar nodig de verbinding met het onderwijs te zoeken. Voorbeelden van succesvolle ecosystemen zijn vooral te vinden buiten de creatieve sector: bijvoorbeeld High Tech in Eindhoven.

Aanleiding onderzoek

De creatieve en culturele sector is belangrijk voor Arnhem. De stad staat bekend als plek waar mode en vormgeving floreert, maar huisvest ook andere disciplines van deze heterogene sector. De sector is zo groot, dat Arnhem een plek heeft in de G9 van cultuursteden.

Het optimaal faciliteren van de culturele en creatieve sector is daarom een belangrijk speerpunt voor de stad. Er zijn signalen dat de beschikbaarheid van huisvesting voor de sector in Arnhem, net als in veel andere steden, onder druk staat: de werkgelegenheid in de sector groeit, de wachtlijsten voor huisvesting lopen op, het tijdelijke aanbod neemt af en de groei van nieuw aanbod vlakt af. Tegelijkertijd is er nog weinig zicht op wat precies de huisvestingswensen van de sector zijn, wat het aanbod is en hoe deze zich kwantitatief en kwalitatief tot elkaar verhouden.

De gemeente Arnhem heeft Bureau BUITEN gevraagd onderzoek te doen naar de huisvestingsituatie van de creatieve en culturele sector in Arnhem. Vragen voor het onderzoek zijn:

- Past de aard en omvang van het huidige huisvestingsaanbod bij de grootte, kenmerken en behoeften van de culturele en creatieve sector in Arnhem?
- Hoe verhoudt het totale aanbod in Arnhem zich tot andere (G9) steden?
- Kunnen we het aanbod 'duiden' naar relevante kenmerken?
- Welke aanbod kenmerken zijn relevant om op te segmenteren?
- Is er een segment waarop Arnhem achterloopt, en zo ja, in welke mate?
- Welk aanbod wordt door de markt opgepakt, en voor welke is een gemeentelijke rol weggelegd?

Onderzoeksaanpak: enquête, gesprekken en data-analyse
Om deze vragen te kunnen beantwoorden, hebben we in samenwerking met de afdeling informatie van de gemeente een enquête opgesteld, getest en uitgezet onder alle ondernemers in de sector. Alle 2.642 ondernemers die in de gehanteerde definitie van de culturele en creatieve sector vallen[5] zijn benaderd. Dit heeft tot een respons geleid van 639, oftewel 25% netto respons[6]. De hoge respons kan gezien worden als een indicatie van hoe het onderwerp leeft in Arnhem. Om tot reflectie op en duiding van de resultaten te komen zijn de tussenresultaten besproken in twee panelgesprekken, met in totaal 21 deelnemende ondernemers in de sector.

Daarnaast zijn er gesprekken gevoerd met enkele sleutelfiguren: aanbieders van huisvesting (SLAK, Volkshuisvesting, IPKW, Coehoorn Centraal en een makelaar) en ARTeZ. Tot slot hebben we als onderdeel van het onderzoek een data-analyse uitgevoerd van de culturele en creatieve sector in Arnhem en het aanbod aan huisvesting voor de sector.

Een uitgebreide onderzoeksverantwoording is opgenomen in het bijlagenrapport, net als een integrale weergave van de enquête en de resultaten daarvan en de aanwezigen bij de panelgesprekken.

Leeswijzer
In deze beknopte weergave van het onderzoek komen de belangrijkste conclusies uit het onderzoek aan bod, in vijf uitspraken en vier aanbevelingen. We vatten de conclusies kort samen in hoofdstuk 6.

Separaat is een bijlagenrapport opgesteld met onderzoeks-verantwoording: enquête, uitslag van de enquête, gehanteerde definitie, bronvermelding en gesprekspartners (in interviews en panelgesprekken).

[5] Definitie gebaseerd op de definitie van TNO. Voor de gehanteerde definitie, zie bijlage 6
[6] In onze praktijk is een respons van 15% gangbaar

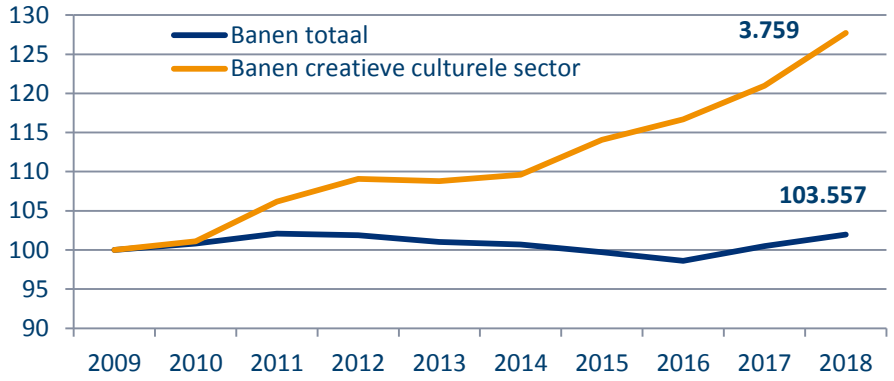
1 De creatieve en culturele sector in Arnhem groeit en is fijnmazig over de stad verspreid

Het belang van de creatieve sector neemt toe

De creatieve en culturele sector doet het goed in Arnhem en zelfs beter dan andere sectoren. Dat is zichtbaar in een aantal ontwikkelingen:

- In 2018 bestond 3,6% van de werkgelegenheid in Arnhem uit banen in de creatieve en culturele sector. Het belang van de sector neemt sterk toe. De werkgelegenheid in de creatieve industrie groeide in de afgelopen 10 jaar (2009-2018) met 28%. De groei van de werkgelegenheid in de totale economie van Arnhem was met 2% aanzienlijk minder sterk.
- De groei van de creatieve sector zwakte vanaf 2012 wat af en maakt sinds 2014 weer een forse groei door. De totale economie van Arnhem groeit pas weer vanaf 2016 (figuur 1.1).

Figuur 1.1: Ontwikkeling werkgelegenheid (indexcijfers) in Arnhem (2009 = 100)

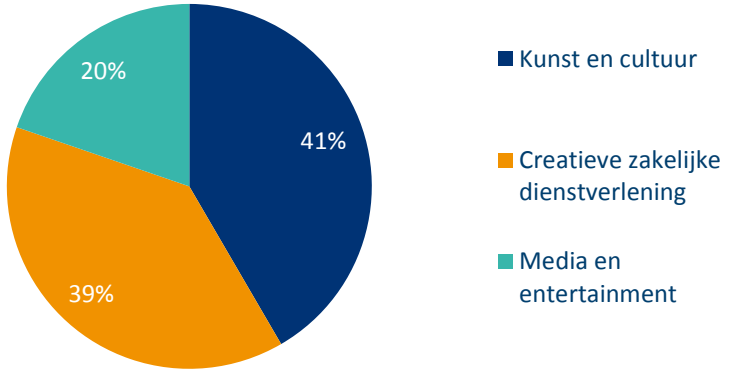

Ontwikkeling deelsectoren onstuimig, sinds 2016 in alle deelsectoren groei

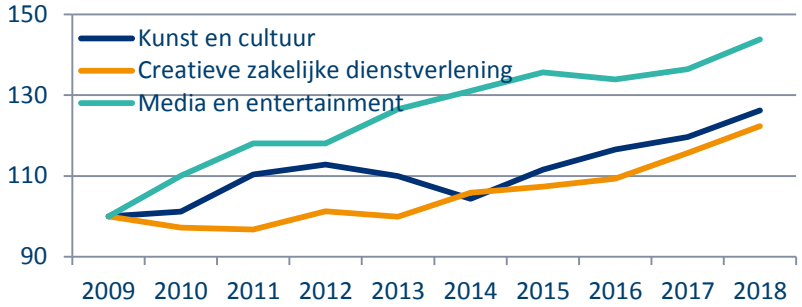
Binnen de sector zijn verschillen zichtbaar tussen de deelsectoren:

- Met 41% van de werkgelegenheid is de deelsector Kunst en cultuur het meest omvangrijk, gevolgd door Creatieve zakelijke dienstverlening (39%) en Media en entertainment (20%; figuur 1.2).
- In de periode 2009-2018 ontwikkelde de deelsector Media en entertainment zich qua werkgelegenheid het sterkst met 44%, gevolgd door Kunst en cultuur (26%) en Creatieve zakelijke dienstverlening (22%; figuur 1.3).
- De deelsector Media en Entertainment is het meest constant gegroeid. De ontwikkeling van de Kunst en cultuur is grilliger: deze deelsector zag een sterke stijging in 2010 en een forse daling in 2012, de sector is vanaf 2014 weer aan het groeien. De creatieve zakelijke dienstverlening kende tot 2016 een redelijk vlakke ontwikkeling, de sector groeit inmiddels steeds harder.

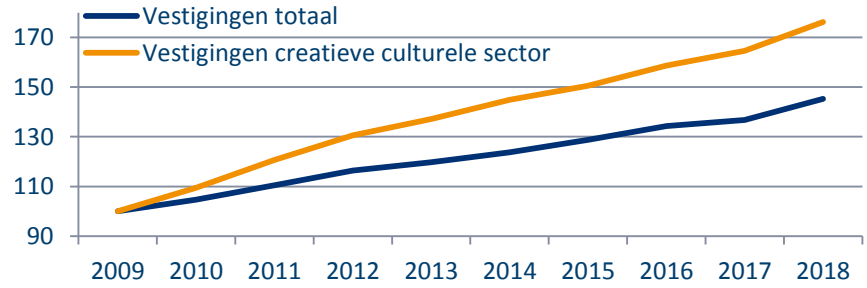
Figuur 1.2 Opbouw werkgelegenheid creatieve sector Arnhem (2018)

Figuur 1.3 Ontwikkeling werkgelegenheid (indexcijfers) creatieve deelsectoren Arnhem (2009 = 100)

Figuur 1.4: Ontwikkeling aantal vestigingen (indexcijfers) van ondernemingen in Arnhem (2009 = 100)

Sterke groei van het aantal creatieve ondernemingen, grote groep met zzp'ers

Niet alleen de werkgelegenheid nam flink toe, vooral ook het aantal bedrijven in de creatieve en culturele sector groeide:

- Het aantal vestigingen in de creatieve en culturele sector in Arnhem groeide tussen 2009 en 2018 met 76%. In de volle breedte van de economie is deze stijging slechts 45%. In 2019 is 80% van de ondernemers in de creatieve en culturele sector zzp'er.
- De stijging van het aantal bedrijven is aanzienlijk sterker dan de stijging van het aantal banen. Een trend die we ook (in mindere mate) in de rest van de economie zien.

Creatieve en culturele sector in de G9

De monitor Creatieve Industrie Nederland (Immovator, 2017) laat zien dat er binnen de G9 – de top 9 van de steden met een sterke aanwezigheid van creatieve industrie - verschillende specialisaties zijn. In Eindhoven en Rotterdam is de creatieve zakelijke dienstverlening (respectievelijk design, architectuur) relatief oververtegenwoordigd; terwijl in Groningen kunst en cultureel erfgoed en uitgeverijen relatief groot zijn. Media en entertainment komt veel voor buiten de traditionele G9 steden: Hilversum, Haarlemmermeer (m.n. persmedia) en Amersfoort. In Amsterdam is de creatieve sector in zijn geheel relatief gezien erg groot. Opvallend cluster is verder de fashion-logistiek in de regio Amsterdam.

De monitor laat ook zien dat in de persmedia, onder andere door digitalisering, een sterk dalende trend is. Ook traditionele media als tv heeft het relatief zwaar: in Hilversum, waar dit vrijwel de enige vertegenwoordiging is van de creatieve sector, daalde de werkgelegenheid de afgelopen 10 jaar.

Toch groeide de creatieve sector landelijk over de gehele, meest recent gemeten periode (2005-2015), met zo'n 2,3% per jaar.

Absoluut is Amsterdam de grootste werkgever voor de creatieve industrie, met 90.00 banen in de regio. Dat is zo'n 18,5% van het totaal aantal banen in de sector in Nederland: 486.000.

G9 en Arnhem

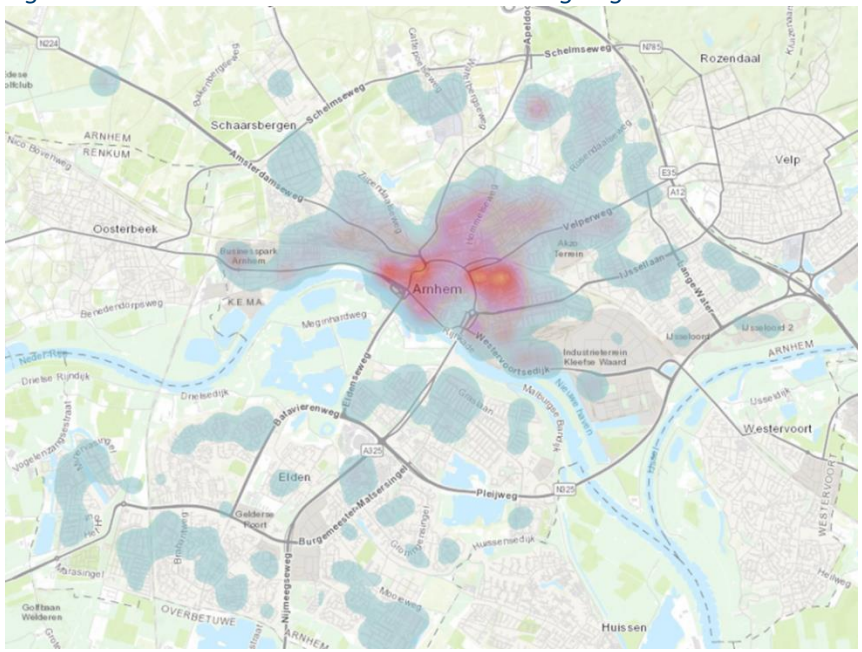
- De creatieve en culturele sector groeit in Arnhem sterker dan gemiddeld in de G9.
- Arnhem heeft, in vergelijking met bijvoorbeeld Eindhoven en Rotterdam, geen duidelijke 'specialisatie' in de sector. De sector in Arnhem is dus over de volle breedte sterk.

De sector is met name gevestigd in het centrum en in woonwijken

Opvallend is dat de creatieve en culturele sector fijnmazig is verspreid:

- De creatieven zijn verspreid gevestigd over de stad: in het centrum, in woonwijken en op enkele bedrijventerreinen (figuur 1.5).
- De grootste concentraties van werkgelegenheid zijn te vinden in het Spijkerkwartier en het Coehoorngebied nabij Arnhem Centraal.
- Veruit de meeste werkgelegenheid in de creatieve en culturele is gesitueerd in Arnhem-Noord.

Figuur 1.5 Hittekaart van de concentratie werkgelegenheid in de sector

Het merendeel van de sector is gevestigd in of aan huis

- In Arnhem is 46% van de sector gevestigd aan huis. De Creatieve Zakelijke dienstverlening is met 49% het vaakst in of aan huis gevestigd. Gevolgd door bedrijven in de deelsector Media en entertainment (48%) en Kunst en cultuur (39%). ZZP'ers zijn relatief iets vaker aan huis gevestigd (49%).
- Bedrijfsverzamelgebouwen zijn ook in trek, 30% is gehuisvest in een bedrijfsverzamelgebouw.

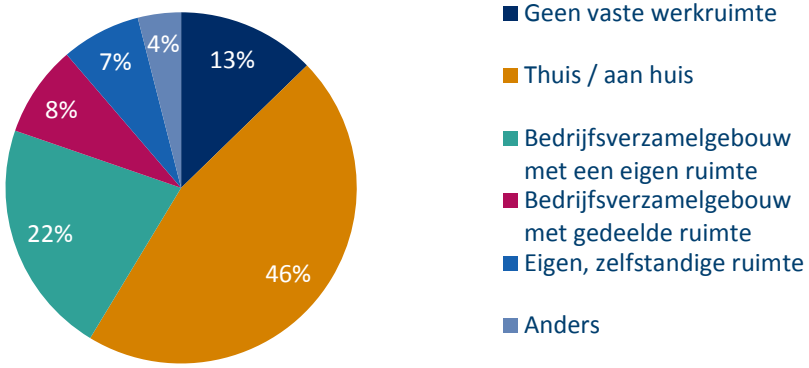

Coehoorn Centraal

Omvang, kosten en tevredenheid per deelsector is diffuus

- De gemiddelde vierkante meterprijs die wordt betaald ligt per deelsector dicht bij elkaar. Respondenten uit de deelsector Kunst en cultuur betalen gemiddeld minder per meter dan in de andere twee deelsectoren.
- De gemiddelde omvang van de ruimtes loopt per deelsector erg uiteen. De meeste respondenten beschikken over een ruimte niet groter dan 50 m².

Figuur 1.6 Huidige huisvesting (n=629)

Kwalitatieve belang van de creatieve en culturele sector

Kwantitatieve studies hebben laten zien dat de creatieve industrie doorgaans harder groeit dan de economie als geheel. Dat is ook in Arnhem het geval. De groei van het aantal banen en vestigingen zijn echter lang niet altijd de belangrijkste factor om de meerwaarde van een sector te duiden. De creatieve en culturele sector heeft bijvoorbeeld het onderscheidend vermogen om wijken en buurten op de kaart te zetten en een proces van meerwaardecreatie op gang te brengen. Uit het onderzoek van Bureau BUITEN over de creatieve industrie in Utrecht, worden een aantal voorbeelden in Nederland beschreven waarbij de creatieve industrie met succes wordt ingezet als aanjager van gebiedstransformaties of revitalisering.

Volgens het topsectorenbeleid is de creatieve industrie bovendien een onmisbare schakel in het geven van antwoorden op grote maatschappelijke vraagstukken en het bieden van een zinvolle betekenis aan nieuwe technologische mogelijkheden.

2 Het aanbod is divers, veelal tijdelijk en lastig in beeld te brengen

De creatieve en culturele sector is heel divers en dat is ook terug te zien in de huisvesting. Een groot deel (59%) van de sector werkt, noodgedwongen of niet, vanuit huis of heeft geen vaste werkplek[7]. Het overige deel maakt gebruik van diverse andere vormen van huisvesting: commerciële bedrijfsruimten, kantoren en winkelruimtes, verzamelkantoren, broedplaatsen en incubators, zelfstandige ateliers of werkruimten, atelierwoningen of leegstandsbeheer in verschillende vormen. Anderen werken vooral op locatie: bij de opdrachtgever, in de koffiezaak of flexwerkplek.

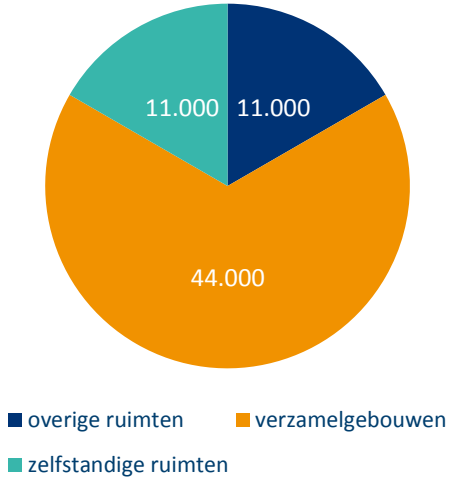
Divers aanbod van huisvesting…

Een klein deel van de ondernemers is gehuisvest in panden die specifiek voor de creatieve sector zijn bedoeld[8]. Er zijn naast grotere aanbieders zoals SLAK en Volkshuisvesting, ook talrijke andere, kleinere initiatieven specifiek gericht op de creatieve en culturele sector. Ondernemingen in de culturele en creatieve sector zijn daarnaast ook gevestigd in gebouwen die niet specifiek voor de sector huisvesting aanbieden. Het aanbod aan huisvesting voor de sector laat zich dus niet zo makkelijk typeren en in beeld brengen. Op basis van een inventarisatie van de gemeente m.m.v. SLAK en Volkshuisvesting is een lijst opgesteld, waarin grofweg onderscheid is gemaakt in drie typen huisvesting:

- Bedrijfsverzamelgebouwen
- Eigen, zelfstandige ruimten
- Overige ruimten, zoals combinaties van woningen en ateliers en winkels.

We schatten in dat de voorraad bedrijfshuisvesting voor de creatieve en culturele sector in Arnhem op dit moment ongeveer 66.000 m^2 bedraagt. Tweederde daarvan bevindt zich in verzamelpanden. In totaal gaat het om 173 panden, zowel grote als kleine panden. In bijlage 6 is een volledig overzicht van het in dit onderzoek gehanteerde aanbod opgenomen.

Figuur 2.1: Aanbod huisvesting zoals meegenomen in dit onderzoek, in m^2 en aantallen panden.

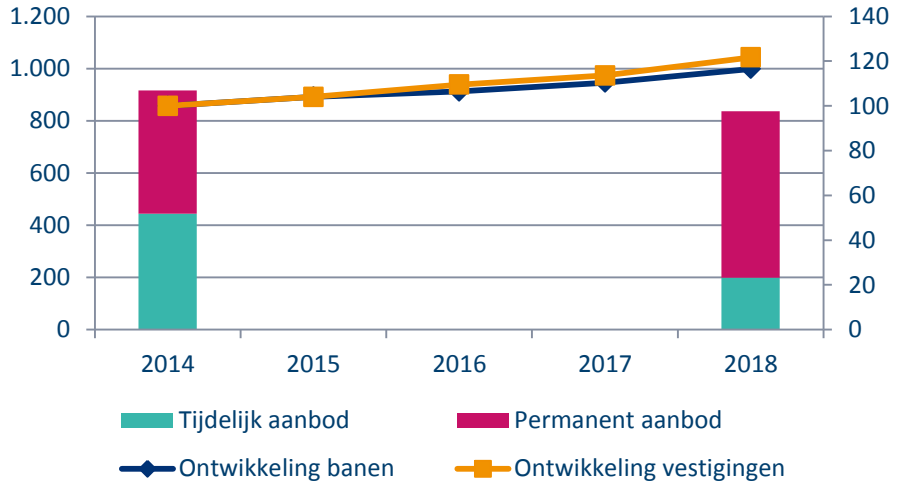
	aantal panden
overige ruimten	70
verzamelgebouwen	71
zelfstandige ruimten	32
totaal	**173**

Bron: Gemeente Arnhem, Volkshuisvesting, bewerking Bureau BUITEN

[7] Vergelijkbaar met de situatie in Utrecht: 52% van de creatieve ondernemers werkt daar vanuit huis.
[8] Hoe groot dat deel is, weten we niet exact. Zie ook de onderzoeksverantwoording (bijlage 1)

Figuur 2.2.[9] geeft een indicatief beeld van de ontwikkeling van het aanbod versus de ontwikkeling van het aantal vestigingen in de creatieve en culturele sector. Het laat zien dat het aanbod ten opzichte van 2014 is afgenomen, terwijl de sector groeit.

Figuur 2.2 Ontwikkeling van het aanbod in aantal ruimtes uitgesplitst naar permanent en tijdelijk, t.o.v. de relatieve ontwikkeling van het aantal banen en vestigingen in de creatieve en culturele sector (indices, 2014=100)[9]

Bron: Gemeente Arnhem, Provincie Gelderland, bewerking Bureau BUITEN

[9] Er zijn belangrijke kanttekeningen bij het figuur te plaatsen: 1) het aanbod is in *verhuurbare eenheden* weergegeven, terwijl in de rest van het onderzoek vierkante meters worden gehanteerd. 2) Het figuur is gebaseerd op één historisch vergelijkbaar bestand (2014-2018); een bestand dat voor dit onderzoek voor het jaar 2018 is aangevuld om een reëler beeld van de situatie te geven. Voor 2014 is die aanvulling niet meer te maken. Voor 2018 geeft het slechts een deel van het aanbod weer; het bevat niet de aanvulling die in dit onderzoek is gedaan, bestaande uit o.a. flexibele kantoorconcepten en enkele panden van Volkshuisvesting (zie ook bijlage 6).

Huisvesting in Spijkerkwartier (boven) en de Transformatier (onder)

…van veel verschillende aanbieders, die mogelijk niet allemaal in beeld zijn

De twee grootste aanbieders van huisvesting zijn Volkshuisvesting (woningcorporatie) en SLAK (stichting Atelierbeheer). Woningcorporaties Portaal en Vivare hebben beiden ook enkele panden voor de creatieve en culturele sector. Gezamenlijk zijn deze partijen verantwoordelijk voor 122 van de 173 panden. De andere 51 panden zijn commerciële panden of in handen van stichtingen of collectieven zoals Coehoorn Centraal, IPKW of Arnhems Buiten[10]. Uit de panelgesprekken kwam naar voren dat er ook ondernemers zijn die zelf een initiatief zoals een broedplaats hebben opgezet. Alle ruimten van SLAK worden gevuld door de creatieve en culturele sector; datzelfde geldt voor de panden van Volkshuisvesting die zijn opgenomen in de lijst (o.a. de Transformatie) en initiatieven als Coehoorn Centraal. Van de commerciële verzamelpanden is minder goed bekend of deze geschikt zijn voor de creatieve sector. Voor deze panden is een inschatting gemaakt van het gebruik door creatieve en culturele ondernemers. SLAK en Volkshuisvesting zijn gefocust op specifieke delen van de sector: SLAK verhuurt voor het grootste deel (50-60%) aan de subsector Kunst en cultuur; Volkshuisvesting heeft juist een groot aandeel in het modekwartier. In figuur 2.4 is de spreiding van de panden in Arnhem weergegeven.

Tijdelijkheid is de norm

Slechts een klein deel van de beschikbare panden is permanent of exclusief beschikbaar voor de creatieve en culturele sector. Aanbieder SLAK geeft aan dat 70% van de panden die zij aanbiedt, tijdelijk is. Dat kunnen huurcontracten zijn variërend van een half tot 5 jaar. Dit laat zien dat de tijdelijke panden een belangrijke functie hebben in de huisvesting van de sector. De tijdelijke panden voorzien kwantitatief in een grote behoefte. Ook zijn tijdelijke panden relatief betaalbaar.

[10] SLAK heeft ook panden in beheer van woningcorporaties, stichtingen en collectieven.

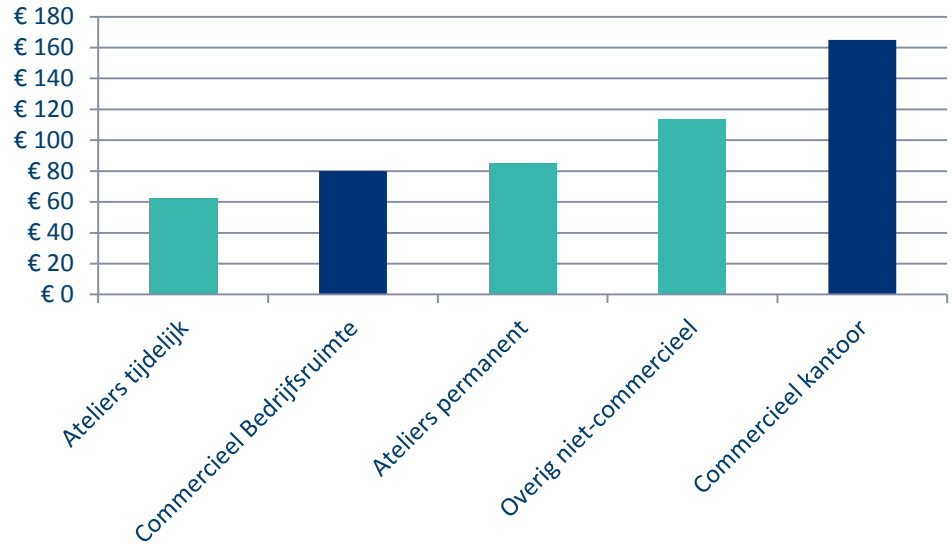

Huisvesting van Volkshuisvesting in Klarendal

Er is concurrentie met andere bedrijfstakken
Een groot deel van de commerciële bedrijfsruimten en flexibele kantoorconcepten, waarvan bekend is dat ook de creatieve en culturele sector er is gehuisvest, staan ook op reguliere makelaarssites. De ruimten zijn dus beschikbaar voor verhuur aan ondernemers uit andere bedrijfstakken.

Commerciële en niet-commerciële ruimten verschillen niet altijd sterk in prijs
De huurprijzen variëren van 25 tot 165 euro per m^2 per jaar (inclusief). Prijsverschillen zijn dus groot. Tijdelijke ateliers van SLAK liggen qua prijsniveau het laagst, gevolgd door bedrijfsruimten op bedrijventerreinen en permanente ateliers van SLAK. Commerciële kantoorruimte is met 165 euro per m^2 verreweg de duurste optie. Opvallend is dat permanente ateliers qua prijs nauwelijks verschillen van de bedrijfsruimten op bedrijventerreinen en dat andere niet-commerciële ruimten gemiddeld zelfs duurder zijn. Uit de panelgesprekken maken we echter op dat creatieven nauwelijks gebruik maken van deze commerciële bedrijfsruimten. Mogelijk dat commerciële bedrijfsruimten op bedrijventerreinen minder aantrekkelijk zijn voor de sector vanwege secundaire voorwaarden, zoals huurvoorwaarden (borgsom, looptijd contract), servicekosten, beschikbaarheid, afwezigheid van andere creatieven en grootte van de ruimten. Een overzicht van de prijzen is opgenomen in figuur 2.3.[11]

Figuur 2.3: Inschatting huisvestingslasten per type huisvesting, in euro's per m^2 per jaar

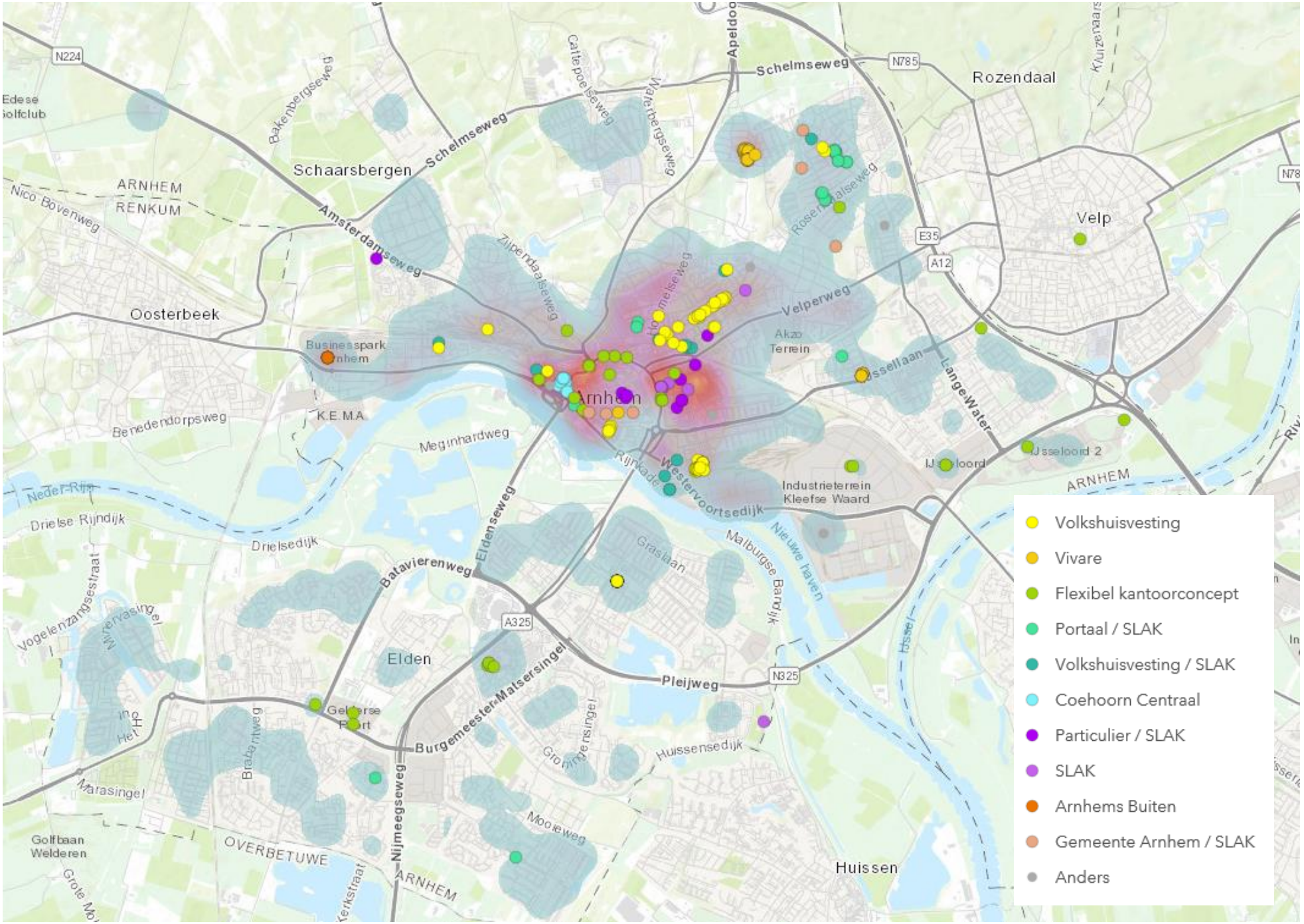

Bron: gesprekken met aanbieders en globale bureau-analyse fundainbusiness (momentopname april 2019).

Bezetting van de huisvesting is goed, maar niet volledig in beeld te brengen
Het beeld is dat de specifiek voor de creatieve en culturele sector bedoelde huisvesting, ook wordt gebruikt door de sector. SLAK, Coehoorn, IPKW en Volkshuisvesting hanteren een selectiecriterium waardoor naar schatting 95% van hun huisvesting wordt gevuld door ondernemers in de creatieve en culturele sector. Een deel van de sector huisvest zich in commerciële kantoor- of bedrijfspanden, panden van antikraak- of leegstandsbeheer. Er is geen volledig beeld van welke panden daarvan aan de vraag van de creatieve en culturele sector voldoen. Over de verhouding aanbod / bezetting van deze panden, is daarom niets te zeggen.

[11] De situatie verschilt per pand en hebben we niet voor elk pand in beeld. Bovendien zijn situaties soms lastig vergelijkbaar omdat voor niet-commerciële ruimten vaak met all-inclusive prijzen wordt gerekend en de kwaliteit lager is dan bij commerciële ruimten. Tot slot speelt bij commerciële ruimten mee dat kleinere ruimten / units per m2 duurder zijn dan grotere ruimten. Tabel bevat geschatte) prijzen per m^2 per jaar, opgesteld op basis van gesprekken en bureau-onderzoek (funda in business).

Figuur 2.4: verspreiding huisvesting over Arnhem (stippen), en concentratie ondernemers in de sector (vlekken, rood is hoge dichtheid)

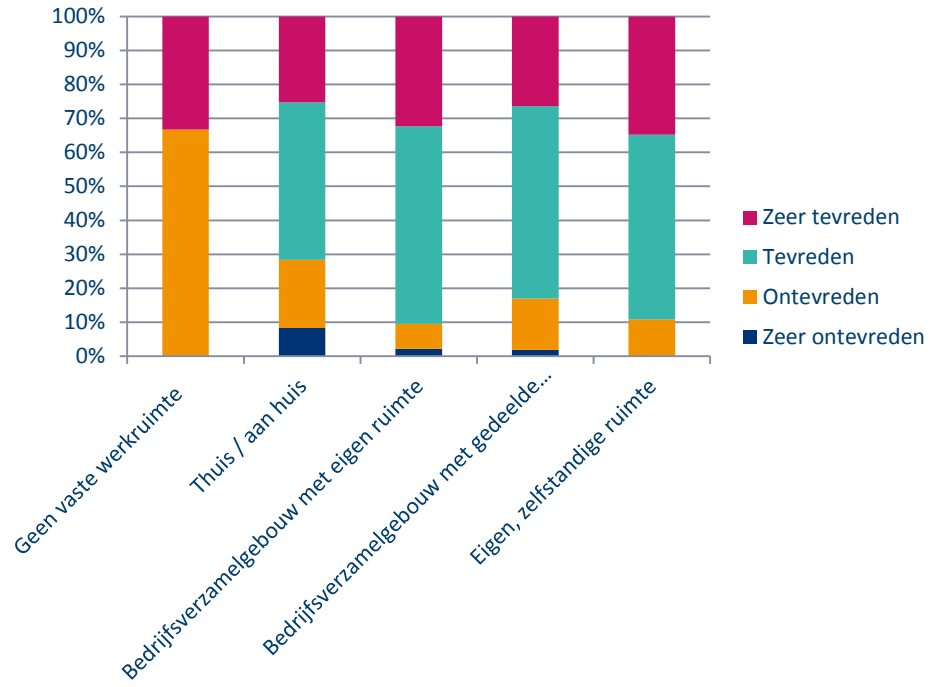
3 De sector is tevreden met de huisvesting, maar toch wil een groot deel verhuizen

Tevredenheid hoog, zeker bij gebruikers van verzamelpanden
De creatieve en culturele sector is voor het overgrote deel tevreden met de huisvesting waarin zij nu gevestigd is. 78% van de respondenten is tevreden of zeer tevreden. We zien dat de sector kunst en cultuur gemiddeld iets minder vaak tevreden is met de huisvesting dan de andere delen van de creatieve en culturele sector. Dat geldt ook voor de creatieven die thuis werken en geen eigen huisvesting hebben. Opvallend is verder dat de ondernemers die een eigen ruimte hebben in een verzamelpand in maar liefst 90% van de gevallen tevreden of zeer tevreden zijn met hun huisvesting (zie figuur 3.1).

De creatieven die ontevreden zijn over hun huisvesting, noemen met name de omvang van de ruimte als zwak punt. Ook worden kwaliteit en faciliteiten van het pand regelmatig genoemd.

De helft van de creatieven wil verhuizen, een groot deel al snel
Opvallend is dat van alle respondenten, 37% aangeeft dat zij binnen nu en twee jaar voornemens zijn te verhuizen. Ruim de helft van de creatieven die aan huis is gevestigd wil graag verhuizen. Dat doet vermoeden dat een groot deel van de thuiswerkers dat noodgedwongen doet, uit financiële redenen of omdat ze geen andere huisvesting kunnen vinden. Bijna driekwart van de thuiswerkers die willen verhuizen, wil zich graag in een bedrijfsverzamelgebouw vestigen.

Figuur 3.1: Tevredenheid over de huisvesting, naar hoe de respondenten zijn gehuisvest

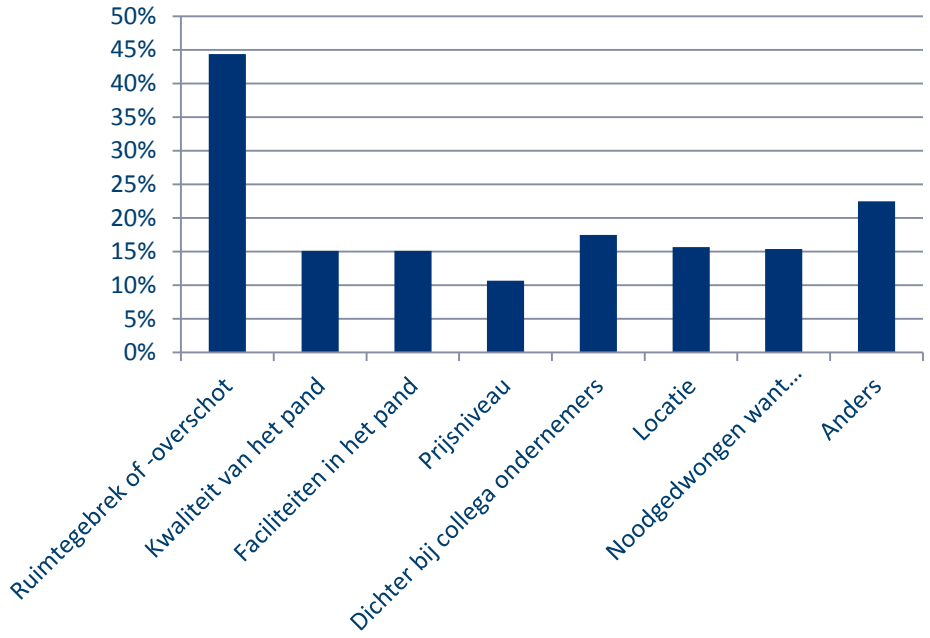

Ruim 16% van de respondenten is wel voornemens te verhuizen, maar dan tussen 2 en 5 jaar vanaf nu (2019). Ook in dat geval gaat het voor bijna de helft om aan huis gevestigden. We zien dat ruimtegebrek of –overschot de meest genoemde verhuisreden is (figuur 3.2). Verder worden diverse andere redenen genoemd, waaronder een aantal meerdere keren:

- scheiding van wonen en werken (of juist het combineren daarvan, of beperken van de reisafstand);
- het culturele klimaat van Arnhem in vergelijking tot andere steden (in deze gevallen gaat het om een verhuizing naar elders dan Arnhem);

- beperkingen in geluid / gebruikstijden van het pand
- diverse persoonlijke motieven.

Figuur 3.2: Verhuisredenen (percentage van de verhuizers dat deze verhuisredenen heeft ingevuld)

De verklaring voor de opvallende combinatie van hoge tevredenheid en hoge verhuiswens, moet gezocht worden in de combinatie geringe financiële middelen en een lage prijs voor huisvesting. Een groot deel van de creatieven heeft weinig te besteden en is blij dat het toch mogelijk is huisvesting te huren voor een laag bedrag. De verwachtingen van de huisvesting zijn daardoor laag. Maar als het even kan, willen ze wel iets beters.

Verhuiswensen: grotere ruimte, liefst in verzamelpand, binnen Arnhem

De wensen voor toekomstige huisvesting zijn als volgt samen te vatten:

- Twee typen ruimten kunnen op veel belangstelling rekenen: bedrijfsverzamelpanden en volledig zelfstandige bedrijfsruimten. Vooral ondernemers die nu aan huis zijn gevestigd, of geen vaste ruimte hebben, willen naar deze panden. De ondernemers die nu al in de verzamelpanden zitten dit type zijn gehuisvest, willen ook relatief minder vaak verhuizen;
- Verhuizers willen vrijwel altijd vanwege een grotere ruimte verhuizen;
- Tweederde van de verhuizers wil binnen Arnhem verhuizen; maar klein deel daarvan kijkt ook elders in de regio. Slechts 7% zoekt alleen buiten de regio Arnhem;
- Verhuizers willen het liefst in een gemengde stadswijk zitten (1/3^{e} van de verhuizers), gevolgd door de binnenstad.

Met name ondernemers die aan huis zijn gevestigd, willen vaker verhuizen. Bewoners van atelier- of kunstenaarswoningen, zijn echter vaak wel tevreden. Foto: atelierwoningen in de Druckerstraat.

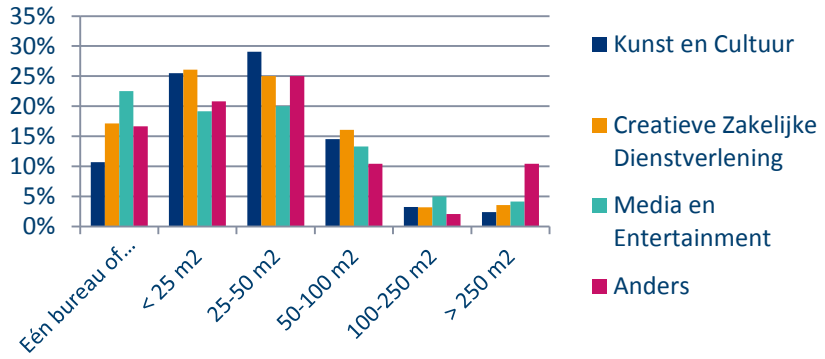
4 Met name de beeldende kunsten is een lastig te huisvesten doelgroep

Creatieven in de deelsector kunst en cultuur hebben relatief meer moeite geschikte huisvesting te vinden. Daar is een aantal redenen voor.

- **Het zijn kleine ondernemingen, met relatief veel ruimte per persoon**

De deelsector kunst en cultuur is nu gemiddeld iets groter gehuisvest dan de andere deelsectoren: absoluut gezien, maar zeker per arbeidsplaats bekeken. In figuur 4.1 is zichtbaar dat een relatief groot deel van de deelsector is gehuisvest in een ruimte groter dan 25 m^2. Bovendien zien we dat ondernemingen in kunst en cultuur gemiddeld vaker kleiner zijn: 92% van deze sector is ZZP'er tegenover ongeveer 83% in de andere deelsectoren.

Figuur 4.1: omvang huisvesting per sector

- **Hun activiteiten vragen om specifieke eisen qua huisvesting**

De kunst en cultuursector is divers van samenstelling: beoefening en productie van podiumkunsten, scheppende kunsten kunstgalerieën en expositieruimten en dienstverlening voor uitvoerende kunst. Zeker creatieven actief in de scheppende kunsten (49%, zo'n 560 ondernemers) stellen specifieke eisen aan de huisvesting. Beeldhouwers zoeken bijvoorbeeld huisvesting met relatief veel ruimte, op de begane grond en met stevige vloeren (want zware spullen) en waar lawaai geen overlast oplevert. Daarbij zijn de respondenten wel realistisch: door deze specifieke eisen op pandniveau geven weinig van hen aan voorkeur te hebben voor een specifieke plek binnen Arnhem; het belangrijkste is dat het pand voldoet. Uit soortgelijk onderzoek in Amersfoort (zie kader) blijkt daarnaast dat plafondhoogte en daglicht nog aanvullende eisen zijn die beeldend kunstenaars stellen aan hun huisvesting.

- **Ze zijn relatief vaker voornemens te verhuizen en willen daarbij vooral meer ruimte**

Ondernemers in de kunst en cultuur hebben relatief vaker het voornemen te verhuizen: 59% van de respondenten wil binnen nu en vijf jaar verhuizen; 40% binnen nu en twee jaar. Voor de rest van de creatieve en culturele sector is dat respectievelijk 52 en 26%. Gemiddeld is de sector kunst en cultuur nu gehuisvest op ongeveer 51 m^2 per ondernemer. De verhuizers hebben behoefte aan meer ruimte: gemiddeld zo'n 62 m^2. Ruimtegebrek is over de gehele sector een veelgenoemde verhuisreden, dit is in de kunst en cultuur niet anders.

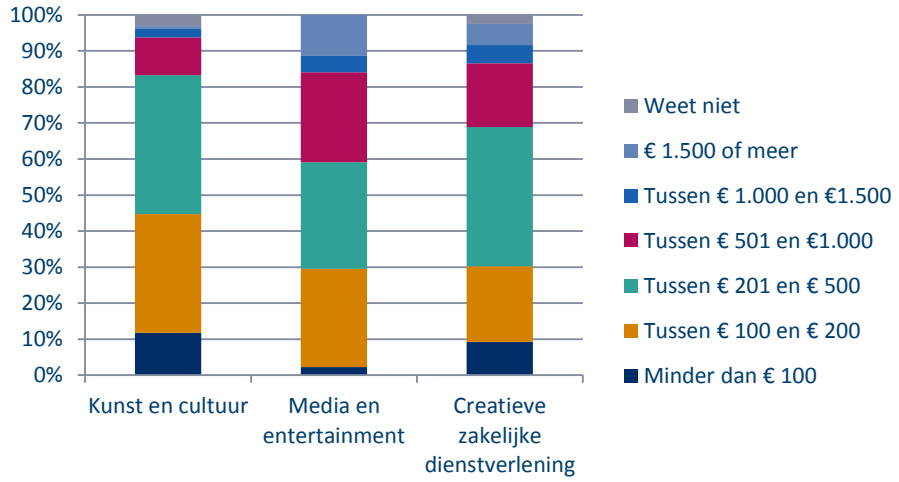
- **Ze hebben vaak relatief weinig inkomsten**

In de interviews en panelgesprekken is aangegeven dat ondernemers in de kunst en cultuursector relatief weinig verdienen. Volgens het CBS ligt het persoonlijk bruto jaarinkomen van 73 % van de beeldend kunstenaars,

onder de 20.000 euro[12]. Slechts 5% van de beeldende kunstenaars in Nederland zit boven de armoedegrens.. Het is voor te stellen dat bij dergelijke lage inkomsten weinig geld over blijft voor het huren of kopen van bedrijfshuisvesting. We zien dan ook dat in de kunst en cultuur zo'n 45% van de ondernemers minder dan 200 euro betaalt voor hun huidige huisvesting, tegenover zo'n 30% voor de andere deelsectoren. Figuur 4.2 maakt dat inzichtelijk.

Net als voor de andere deelsectoren is een groot gedeelte van de ondernemers in de kunst en cultuur aan huis of niet in een vaste werkruimte gehuisvest. Dat strookt niet altijd met de specifieke eisen die dit type ondernemers stellen aan hun huisvesting.

Figuur 4.2: Huisvestingslasten per maand per sector, relatief per prijscategorie

[12] Dit is inclusief nevenactiviteiten zoals lesgeven, cursusleider en baantjes in de horeca of elders meegenomen

Hoewel het voor kunst en cultuur met deze combinatie van redenen lastig is geschikte huisvesting te vinden, komt uit de enquête en gesprekken ook naar voren dat muzikanten lastig geschikte ruimten kunnen vinden, net zoals grote(re) gezelschappen die vaak op zoek zijn naar tijdelijke repetitieruimten.

Er is echter ook een aantal beroepsgroepen binnen de creatieve en culturele sector, die voldoende verdienvermogen hebben (en soms ook weinig specifieke huisvestingseisen), waardoor deze groepen vrij gemakkelijk en kort na oprichting, terecht kan in de reguliere markt voor bedrijfshuisvesting; en daar ook tevreden over zijn. Denk aan reclame- en communicatiebureaus, architecten en PR-bureaus.

Wensen en mogelijkheden kunst en cultuur in andere steden

De gemeente Amersfoort heeft onlangs onderzoek gedaan naar de huisvestingswensen van de 'creatieve makers' in de stad (gemeente Amersfoort, 2018), met een digitale enquête onder 280 professionele en amateurcultuurmakers (beeldende kunst, muziek, podiumkunsten, schrijven/dichten). Daaruit kwam naar voren dat:

- 50% van de cultuurmakers niet tevreden is over de ruimte die ze gebruiken. Dat geldt voor 55% van de beeldend kunstenaars.
- 24% van de beeldend kunstenaars geeft aan te kunnen leven van hun activiteiten. Alleen voor muzikanten ligt dat percentage nog lager.
- 25% van de makers zou graag een andere ruimte gebruiken, dat geldt ook voor beeldend kunstenaars
- De helft van de ondernemers is op zoek naar een plek waar meer creatieven zijn gevestigd, beeldend kunstenaars focussen zich ook op de binnenstad

Uit het onderzoek van de gemeente Utrecht (Bureau BUITEN, 2017) komt naar voren dat 65% van de ondernemers in de kunst en cultuur vindt dat er onvoldoende aanbod is naar hun wens: met name betaalbaarheid en geschiktheid zijn struikelblokken. Ook hier is geconstateerd dat deze deelsector relatief lage inkomsten heeft en dat dit op gespannen voet staat met het vinden huisvesting die voldoet aan de eisen, maar past binnen de financiële mogelijkheden.

5 Mismatch tussen vraag en aanbod: prijs, omvang en tijdelijkheid

5.1 *Toekomstig aanbod huisvesting: afname verwacht*

De verwachting is dat het toekomstig aanbod aan huisvesting eerder kleiner dan groter zal worden, met name door de populariteit van de stad, de woningbouwopgave en de grote druk op de ruimte. Voor de panden van woningcorporaties speelt de kerntakendiscussie ook een rol hierbij. Uit de gesprekken met aanbieders zijn geen concrete of levensvatbare plannen voor toevoeging of het uit de markt nemen van huisvesting naar voren gekomen. De gemeente heeft op moment van schrijven ook geen plannen voor toevoeging van ruimten.

De enige echt grote ontwikkeling waar mogelijk rekening mee gehouden moet worden, is de herontwikkeling van Arnhems Buiten[13]. Vindt deze ontwikkeling doorgang, dan neemt het aanbod af met bijna 11.500 m^2, zo'n 17% van de totale voorraad en 26% van de voorraad verzamelgebouwen.

Er is verder een, lastig te becijferen, afname van het aanbod te verwachten omdat een groot deel van het aanbod tijdelijk is. Hoe groot dit percentage precies is, is op basis van onze gegevens niet te zeggen. Datzelfde geldt voor eventuele nieuwe tijdelijke panden die aan het aanbod toegevoegd kunnen worden. Van de respondenten geeft 15% van de creatieven die willen verhuizen, aan dat dit komt doordat hun contract voor huisvesting af loopt. De ontwikkeling van het aanbod is weergeven in tabel 5.1.

Tabel 5.1: Ontwikkeling aanbod huisvesting voor de creatieve en culturele sector, in m^2

	huidige situatie 2019	toekomstig 2024	ontwikkeling 2019-2024
Zelfstandige ruimten	11.000	11.000	0
Verzamelgebouwen	44.000	32.500	-11.500
Overige ruimten	11.000	11.000	0
totaal	**66.000**	**54.500**	**-11.500**

Eén van de panden van SLAK op Arnhems Buiten

[13] https://www.gelderlander.nl/arnhem/honderden-huizen-op-arnhems-buiten-in-arnhem-en-oosterbeek~a255ccaf/

5.2 *Toekomstige vraag naar huisvesting: vraag neemt toe*

Kwantitatief
Om de toekomstige kwantitatieve vraag naar huisvesting vanuit de creatieve en culturele sector te bepalen, zijn twee zaken van belang.

1. *Ontwikkeling van de ruimtevraag van de huidige Arnhemse ondernemers in de sector*

Een groot deel van de ondernemers die nu geen werkruimte huren (ze hebben geen vaste werkruimte of werken aan huis), wil verhuizen naar een ruimte in een verzamelpand of eigen bedrijfsruimte. Ook de vraag naar eigen, zelfstandige ruimten neemt toe, met zo'n 6 procentpunt. In tabel 5.2 is de verschuiving zichtbaar tussen de huidige situatie en de wensen voor de toekomst. Een deel van die wensen gelden al op de korte termijn: dat zijn ondernemers die hebben aangegeven voornemens te zijn binnen nu en 2 jaar te verhuizen.

Uit de enquête blijkt daarnaast dat een deel van de ondernemingen die nu een ruimte huren in een verzamelpand of eigen bedrijfsruimte, graag naar een grotere ruimte zouden willen. Ruimtegebrek is dan ook de belangrijkste reden om te willen verhuizen (44% van de verhuizers geeft dat aan). De respondenten die willen verhuizen hebben nu gemiddeld 56 m^2 tot hun beschikking. De groep wenst gemiddeld een ruim 20% grotere ruimte, van bijna 70 m^2.

Een groot deel van de extra ruimtevraag komt daarmee uit bestaande ondernemers in de sector. De totale ruimtebehoefte van de huidige ondernemers neemt over 5 jaar met zo'n 24% toe ten opzichte van de huidige situatie, waarbij een groot deel al op korte termijn (16,5%punt). Daarbij is rekening gehouden met het feit dat de huidige huurders bij een verhuizing ook een ruimte achter laten.

Tabel 5.2: Verdeling ondernemers over typen huisvesting, 2019 en 2024

	huidige situatie 2019	toekomstig (wens) 2024
Geen vaste werkruimte	13%	5%
Aan huis gehuisvest	46%	37%
Eigen ruimte in verzamelpand	22%	30%
Gedeelde ruimte in verzamelpand	8%	9%
Eigen bedrijfsruimte (niet aan huis)	7%	13%
Andere ruimte	4%	7%

2. *Ruimtevraag van buitenaf en door nieuwe ondernemers*

Vraag naar huisvesting komt natuurlijk niet alleen uit de ondernemers die nu in Arnhem zijn gevestigd. Ook starters uit Arnhem en nieuwe ondernemers van buitenaf zorgen voor ruimtevraag. Als we er van uit gaan dat de sector net zo hard blijft groeien als de afgelopen 10 jaar, dan betekent dit ook een (relatief kleinere) extra vraag naar huisvesting.[14]

In tabel 5.3 is de totale ruimtebehoefte op dit moment en voor de toekomst (2024) weergegeven. Daarbij zijn de ondernemers die met een korte termijn verhuisbehoefte, gerekend tot de huidige vraag.

[14] De afgelopen 10 jaar is het aantal banen in de creatieve en culturele sector in Arnhem met 30 procent gegroeid. Het aantal vestigingen groeide met ruim 75%. Als deze ontwikkeling zich doorzet is het aantal ondernemingen in 2024 gegroeid naar 3.860 en het aantal werknemers tot ca 4.430. Er vanuit gaande dat die ondernemers dezelfde huisvestingswensen hebben als de respondenten (en gecorrigeerd voor nog altijd toenemende aantal ZZP'ers, die vaker aan huis zich vestigen of geen vaste werkruimte hebben), gaan we uit van zo'n 70.000 m^2 totale ruimtebehoefte.

Tabel 5.3: Huidige en toekomstige kwantitatieve ruimtebehoefte creatieve en culturele sector

	huidig (2019-2020)	toekomst (2024)	ontwikkeling vraag
Eigen ruimte in verzamelpand	32.900	36.100	+3.200
Gedeelde ruimte in verzamelpand	10.400	10.200	-200
Eigen bedrijfsruimte (niet aan huis)	12.900	15.000	+2.100
Andere ruimte	7.300	8.700	+1.400
totaal	63.500	70.000	6.500

Uiteraard is deze raming een inschatting en in de toekomst afhankelijk van veel verschillende factoren: de ontwikkeling van de economische conjunctuur, sectorale ontwikkelingen, ontwikkelingen in de vraag-aanbod verhoudingen in andere steden in Nederland, de uitstroom uit opleidingen, etc. Ook geldt dat kwalitatieve aspecten van het betreffende pand van invloed zijn op de daadwerkelijke vraag, zoals bijvoorbeeld het prijsniveau.

Kwalitatief: men wil een grotere ruimte voor (iets) minder geld

We constateerden eerder al dat de verhuizers graag meer ruimte tot hun beschikking willen hebben. Opvallend is dat de verhuizers gemiddeld gezien wel goedkoper gehuisvest willen zijn: 74% van die groep betaalt nu minder dan 500 euro per maand aan huisvestingslasten. In de toekomst is die groep – wanneer aan hun wensen tegenmoet wordt gekomen - gegroeid tot 80%.

Andere kwalitatieve aspecten

Naast omvang van de ruimtes en prijs, is uit het onderzoek (enquête, interviews en panelgesprekken) nog een aantal kwalitatieve aspecten op te maken die meespelen bij de vraag naar huisvesting voor de creatieve en culturele sector in Arnhem:

- Een groot deel van de ondernemers is aan huis gevestigd. Voor een deel van de ondernemers is dat in theorie ideaal omdat dit zorgt voor een bepaalde mate van vrijheid. In de praktijk blijkt dat een reguliere woning hier lang niet altijd voor voldoet. Atelierwoningen of woningen met praktijkruimte aan huis voldoen wel, maar het aanbod daarvan is te beperkt, zo blijkt uit de enquêtes.
- Uit enquêtes en panelgesprekken kwam naar voren dat het aanbod aan atelierwoningen ontoereikend is voor de vraag.
- Ondernemers in de creatieve en culturele sector geven aan dat tijdelijkheid voor hen een veelbepalende factor is. Zijn ruimtes niet tijdelijk, dan zijn ze bereid meer te betalen en vooral ook meer te investeren in de ruimtes en omgeving.
- Waar ondernemers in veel andere sectoren liefst hun ruimte 'turn-key' huren (zo compleet mogelijk en goed afgewerkt), is dat voor de creatieve en culturele sector veel minder belangrijk. Sterker nog: plekken waar creatieven de vrijheid krijgen samen met andere ondernemers iets van de ruimte te maken, lijkt een ideaal voor veel creatieve en culturele ondernemers. Het maakt creatieven in dat geval ook minder uit op welke plek dit pand staat.
- De tijdelijkheid van huisvesting is een probleem voor creatieven. Het veroorzaakt onderbreking(en) in de bedrijfsvoering en beperkt de investeringen van ondernemers in de panden. Uit het onderzoek blijkt namelijk dat ondernemers vaak bereid zijn te investeren in het pand of de omgeving, maar dat de tijdelijkheid hen daarin belemmert. Tot slot zorgt tijdelijkheid voor veel onzekerheden voor de ondernemers.
- Qua aanwezige voorzieningen in het pand zijn met name ateliers, opslag, ontmoetingsruimte en productieruimten in trek bij creatieven. Ook geeft een vrij groot aandeel aan behoefte te hebben aan een kantoorruimte bij de huisvesting.

5.3 *Vraag en aanbod: opgaven voor de toekomst*

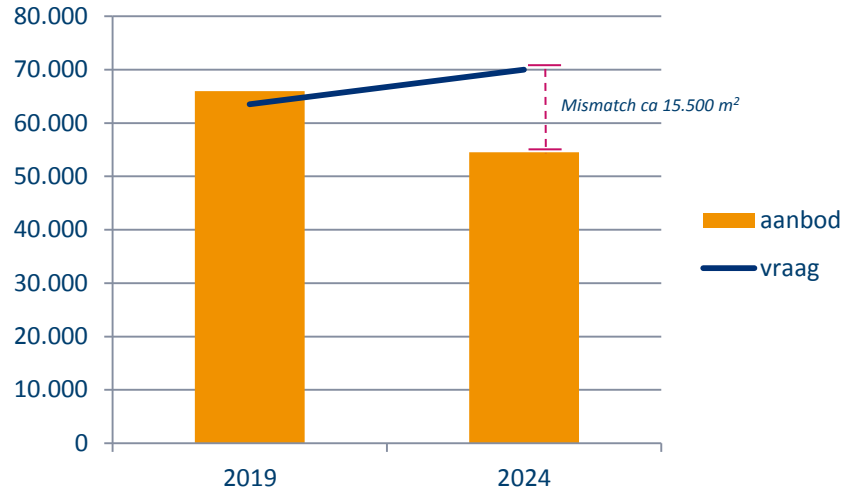
Kwantitatief voldoende aanbod om de vraag te faciliteren, maar kwalitatief niet; in de toekomst lopen de tekorten verder op

Als we de vraag naar en het aanbod van huisvesting voor de creatieve en culturele sector tegen elkaar afzetten, is de conclusie dat de voorraad huisvesting op dit moment in potentie groot genoeg is om de gehele sector te huisvesten[15]. Dat beeld houdt echter niet volledig stand als de uitsplitsing wordt gemaakt in typen huisvesting. Er is op dit moment met name een tekort aan eigen bedrijfsruimten. Alternatieve ruimten zijn er voldoende. In de toekomst (2024) is er naar verwachting vooral een tekort aan bedrijfsverzamelpanden voor de creatieve en culturele sector, van zo'n 14.000 m^2. Daarbij is er vanuit gegaan dat Arnhems Buiten binnen nu en 5 jaar niet meer beschikbaar is. Echter, ook als dit beschikbaar blijft, ontstaat er een kwantitatief tekort, van zo'n 2.300 m^2. Daarnaast is er meer vraag naar dan aanbod van eigen, zelfstandige bedrijfsruimten voor creatieven. Tabel 5.4 en figuur 5.5 geven een overzicht.

Tabel 5.4: Vraag en aanbod huisvesting creatieve en culturele sector, in m²

	2019			2024		
	vraag	aanbod	saldo	vraag	aanbod	saldo
Eigen ruimte in verzamelpand	32.900	44.000	700	36.100	32.500	-13.800
Gedeelde ruimte in verzamelpand	10.400			10.200		
Eigen bedrijfsruimte (niet aan huis)	12.900	11.000	-1.900	15.000	11.000	-4.000
Andere ruimte	7.300	11.000	3.700	8.700	11.000	2.300
totaal	**63.500**	**66.000**	**2.500**	**70.000**	**54.500**	**-15.500**

Figuur 5.5: Visualisatie vraag-aanbodconfrontatie 2019 en 2024 aanbod en vraag huisvesting creatieve en culturele sector, in m^2.

In figuur 5.5 is de ontwikkeling gevisualiseerd.

Belangrijke kanttekeningen bij de prognoses van vraag en aanbod

- Een belangrijke kanttekening voor de genoemde aanbodcijfers heeft te maken met het 'grijze gebied' van het aanbod. Daarbij gaat om bedrijfshuisvesting waarvan in principe elke onderneming gebruik kan maken: commerciële kantoren en bedrijfspanden. Dit aanbod is deels meegenomen in de cijfers op basis van internetonderzoek naar het type panden, locatie, prijs en huidige gebruikers. Of en in welke mate de panden terecht zijn opgenomen in het aanbod, is daarbij per definitie onderwerp van discussie. Dat komt door de afbakening van de onderzoeksvraag, maar ook door de pluriformiteit van de creatieve en culturele sector in vergelijking tot andere economische sectoren. Voor dat laatste geldt dat er, ook vanuit de enquête, geen algemene stelregel is op te stellen voor in hoeverre creatieven gebruik (kunnen / willen) maken van dit type huisvesting. Bovendien kunnen factoren

[15] Zie hiervoor ook de beperkingen in de aanbodinventarisatie, zoals benoemd in hoofdstuk 2

die meespelen in de toekomst veranderen: bijvoorbeeld door prijsveranderingen op de vastgoedmarkt, of verandering van inkomsten van creatieven. Zie ook in paragraaf 5.2. [16]

- Het onderzoek focust zich op vraag en aanbod van werkruimten voor creatieven. In sommige gevallen zijn deze werkruimten onderdeel van een woning, zoals bij atelierwoningen. In de panelgesprekken en open vragen van de enquête kwam naar voren dat er meer vraag dan aanbod is naar deze specifieke combinatie van wonen en werken.
- Uitgangspunt van de prognose is dat de ruimtebehoefte van creatieven over vijf jaar, relatief gezien, gelijk is aan de ruimtebehoefte van de creatieven op dit moment. Het kan zijn dat door technologische ontwikkelingen zoals verdere digitalisering of 3D printing, de ruimtebehoefte van creatieve activiteiten (deels) verandert.
- Voor de verwachte groei van de creatieve en culturele sector is uitgegaan van de groeiontwikkeling in de afgelopen 10 jaar. Er kunnen diverse redenen zijn waarom de groei zwakker of sterker is de komende periode – zie ook paragraaf 5.2.
- Zoals vrijwel alle prognoses van werkgelegenheid en bedrijfsruimten gaat ook deze prognose uit van een lineaire ontwikkeling van de sector. Dit doet geen recht aan de grilligheid waarmee de economie zich ontwikkelt, waarbij een daling in het ene jaar kan worden gecompenseerd door een stijging in het jaar erop.
- De respons van de enquête is hoog, en naar verwachting ook de representativiteit ervan. Toch kan niet worden uitgesloten dat het geen volledig kloppende afspiegeling is van de totale populatie.
- Tot slot is de invloed van kwalitatieve aspecten van huisvesting (prijs, vorm, locatie, etc.)op deze kwantitatieve vraag zo groot, dat deze absoluut niet los van elkaar gezien kunnen worden.

[16] Voor een volledig overzicht van het aanbod en andere kanttekeningen rond het gebruikte overzicht ervan, zie bijlage 6.

Kwalitatieve aspecten geven een veel genuanceerder beeld: prijs speelt mee…

De panelgesprekken en de veelvuldig ingevulde toelichting op de enquête door respondenten, laten zien dat er op dit moment een (kwalitatieve) mismatch is. Respondenten willen relatief vaak verhuizen, maar kunnen niet altijd een ruimte naar wens vinden. De belangrijkste reden hiervoor is de prijs. Een deel van het aanbod is te duur ten opzichte van de financiële draagkracht van een groot deel van de sector. Prijzen van huisvesting variëren van gemiddeld tussen de € 5,20 en € 13,75 per m^2 per maand inclusief servicekosten. Uit de enquête blijkt dat de sector nu gemiddeld € 5,56 per m^2 per maand betaalt. De betaalde huurprijzen zitten hiermee dus onderaan de bandbreedte. Bovendien is bekend dat de ondernemers die willen verhuizen, gemiddeld nog iets goedkoper gehuisvest willen zijn dan op dit moment: € 5,50 per m^2 per maand. De vraag naar huisvesting is kennelijk afhankelijk van het prijsniveau. Beschikbaarheid van goedkope huisvesting heeft een aanzuigende werking vanuit in elk geval de aan huis gevestigde ondernemers. Hoewel een exacte vraag-aanbodconfrontatie naar prijs niet is te maken, zien we wel dat de afname van het aanbod aan huisvesting zit in de lagere prijscategorieën (Arnhems Buiten).

…en mogelijk ook andere factoren

Andere kwalitatieve factoren die meespelen bij de interpretatie van de mismatch, zitten bijvoorbeeld in locatie, omvang, voorzieningen en ‘huisregels’ in bepaalde panden. Ook speelt tijdelijkheid mee: vaak moeten verhuizen betekent steeds weer zoeken naar nieuwe huisvesting. In de panelgesprekken kwam naar voren dat de mismatch voor bepaalde typen huisvesting onnodig groot is doordat ruimten bezet worden gehouden door creatieven die er maar incidenteel gebruik van maken van de ruimte of die meer ruimte bezet houden dan noodzakelijk.

Opgave: balans vinden in kwantiteit en kwaliteit

Conclusie is dat er in de nabije toekomst een kwantitatief tekort aan huisvesting is voor zelfstandige bedrijfsruimten voor creatieven. Het

kwantitatief tekort neemt naar verwachting toe, en zal ook gaan gelden voor bedrijfsverzamelpanden. Deze mismatch hangt echter sterk samen met kwalitatieve aspecten, waarvan prijs en tijdelijkheid de belangrijkste zijn. Dit maakt de opgave complex. Enerzijds omdat in het aanbod prijs en tijdelijkheid samenhangen (tijdelijke huisvesting is vaak goedkoop). Anderzijds omdat de kwantitatieve vraag alleen bestaat onder de voorwaarde dat het aanbod moet passen binnen de beperkte financiële mogelijkheden van de sector. Tot slot speelt mee dat tijdelijke huisvesting ook een functie vervult, omdat het een substantieel deel van de sector huisvest.

De belangrijkste opgave is in de eventuele realisatie van nieuwe huisvesting die balans in de gaten te houden. Hiervoor kan deels inspiratie gehaald worden uit de situatie en aanpak in andere gemeenten in Nederland (zie kader).

Vraag en aanbod creatieve en culturele sector elders in Nederland

Onderzoek heeft uitgewezen dat in **Amsterdam** elk jaar 1.000 tot 1.500 ondernemers een ruimte zoeken in creatieve broedplaatsen. De stad Amsterdam heeft als ambitie gesteld elk jaar 10.000 m^2 aan nieuwe creatieve incubators te realiseren. De MRA voert een actief broedplaatsenbeleid: de afgelopen 15 jaar is er 170.000 m^2 broedplaatsen bij gekomen. De meeste van deze locaties zijn 3 tot 20 jaar vastgelegd. Een deel van de incubators hanteert eigen beleid in zaken als toekenning en duur van de huurcontracten; de gemeente heeft als streven dat elke incubator een maximum van 5 + 5 jaar huurperiode aanhoudt.

Rotterdam heeft zich tot doel gesteld meer panden betaalbaar beschikbaar te stellen voor de creatieve sector, met focus op beeldend kunstenaars, podiumkunstenaars, filmers, fotografen, ontwerpers en architecten. Men zoekt daarbij naar een huurniveau van €50 per m^2 per jaar kale huur. Doel is elk jaar het aanbod uit te breiden met 3.000 m^2 per jaar. Belangrijke aanbieder in Rotterdam is SKAR: Stichting Kunstaccommodatie Rotterdam. Deze stichting heeft 25 panden in beheer, in totaal zo'n 20.000 m^2.

In **Groningen** is de verwachting dat het huisvestingsaanbod de komende jaren zal afnemen door druk uit de woningmarkt. Met name tijdelijke, goedkope locaties zullen wegvallen: verwachting is dat er een tekort ontstaat van 5.000 – 15.000 m^2 de komende jaren. Er is nu zo'n 105.000 m^2 aan broedplaatsen in de stad. Daarom is een quickscan broedplaatsen-beleid in uitvoering om te verkennen of een broedplaatsenbeleid zinvol kan zijn.

In 2017 is in Utrecht geschat dat de acute ruimtebehoefte voor de creatieve sector in bedrijfsverzamelgebouwen circa 15.000 m^2 is in de komende 2 jaar. Ook de vraag naar atelierwoningen en zelfstandige units is daar substantieel. De stad is nu met andere gemeenten in de regio bezig te verkennen in hoeverre aandeel leegstaand erfgoed in deze vraag kan voorzien.

6 Conclusies

Uit het onderzoek trekken we op drie thema's de volgende conclusies.

6.1 *Conclusies over het functioneren van de sector in Arnhem*

De creatieve en culturele sector in Arnhem is succesvol, Arnhem wordt dan ook terecht tot de G9 gerekend. Het percentage banen in de sector is relatief hoog en de sector groeit ook harder dan gemiddeld in Nederland. Verder valt op dat de sector over de volle breedte sterk is in Arnhem; de keerzijde daarvan is dat er – ten opzichte van andere G9 steden - geen duidelijke specialisatie is binnen de sector.

De creatieve en culturele sector is veelzijdig en veelkleurig. De activiteiten van creatieven verschillen sterk en dat beïnvloedt direct hun huisvestingsvoorkeuren: van vrij algemeen (kantoorachtige functies) tot zeer specifiek (bijvoorbeeld bij beeldend kunstenaars). Daarnaast loopt het verdienvermogen binnen de sector sterk uiteen. Dat beïnvloedt de inkomsten van de sector en indirect hun mogelijkheden om huisvesting te financieren. Dit zorgt ervoor dat een deel wél en een deel géén marktconforme huren kan betalen.

6.2 *Conclusies over de huidige huisvesting van de sector*

Het merendeel van de creatieven huurt / gebruikt geen specifieke huisvesting voor hun onderneming. Zij werken vanuit huis of bij hun klanten, in koffietentjes of huren af en toe een flexplek.

De sector is geconcentreerd in het centrum en de gemengde wijken daaromheen in Arnhem-Noord. Arnhem-Zuid huisvest veel minder creatieven. Dat geldt zowel voor de aan huis gevestigde ondernemers als voor creatieven die huisvesting huren.

Een groot deel van de ondernemers heeft tijdelijke huisvesting. Het onderzoek laat zien dat dat een grote, ongewenste, onzekerheid oplevert voor veel creatieven. Een nuancering is daarbij wel op z'n plaats: tijdelijke huisvesting voorziet tegelijkertijd in een substantieel deel van de vraag, voor een vaak lagere prijs dan huisvesting met vaste of langjarige contracten. De sector kan dus niet zonder tijdelijke huisvesting.

Creatieven zijn over het algemeen tevreden over hun eigen huisvesting, maar toch is een groot deel van de ondernemers voornemens te verhuizen. Men wil daarbij groter en relatief goedkoper gehuisvest zijn. De vraag is of dat in alle gevallen realistisch is.

We zien wel dat de in verzamelpanden of broedplaatsen gevestigde creatieven vaker tevreden zijn en minder vaak willen verhuizen dan anderen. Voor ondernemers die aan huis zijn gevestigd of geen vaste werkplek hebben, is dat juist andersom. Een deel van de sector is dus ongewenst aan huis gehuisvest. Onder de creatieven met een verhuiswens, zijn verzamelpanden of broedplaatsen populair. De aantrekkingskracht van deze panden zit in de interactie met andere creatieven. Interactie creëert bovendien onderlinge begrip voor elkaars activiteiten en de mogelijke overlast die daarmee gepaard gaat. Dat is, naast het geringe verdienvermogen en de specifieke huisvestingswensen van een deel van de sector, ook de reden dat weinig creatieven gebruik maken van reguliere bedrijfshuisvesting d.w.z. huisvesting die niet specifiek op de creatieve en culturele sector is gericht. Al laat het onderzoek ook zien dat reguliere bedrijfshuisvesting qua prijs soms prima kan concurreren met specifiek voor de creatieve en culturele sector beschikbare huisvesting.

6.3 *Conclusies over de toekomstige huisvesting van de sector*

De vraag naar huisvesting voor de creatieve en culturele sector neemt toe in de nabije toekomst. Dat komt doordat een deel van de huidige ondernemers te klein of ongewenst thuis is gehuisvest. Een andere factor die meespeelt is de sterke groei die de sector doormaakt. Dit zorgt naar verwachting ook in de toekomst voor meer vraag naar huisvesting.

Tegelijkertijd staat door de populariteit van de stad het aanbod onder druk: er zijn minder (tijdelijk) leegstaande panden en de opbrengsten voor woningen of andere bedrijfsruimte liggen hoog. De komende jaren wordt daarom een afname van het huisvestingsaanbod voor de creatieve sector verwacht. Bovendien zijn er geen concrete plannen voor grote toevoegingen die dit kunnen opvangen.

Dit zorgt voor een mismatch tussen vraag naar en aanbod van huisvesting voor de creatieve en culturele sector in Arnhem. De mismatch komt tussen nu en 5 jaar naar verwachting uit op ongeveer 15.500 $m^{2.}$, De precieze omvang is afhankelijk van zowel kwalitatieve aspecten als prijs en type huisvesting en in hoeverre deze aansluiten op de behoefte. Daarnaast zijn er algemene onzekerheden als de ontwikkeling van de conjunctuur, sectorale ontwikkeling en de ontwikkeling van de vraag-aanbod verhoudingen elders. De geraamde omvang van de mismatch is daarom een indicatie. Wanneer specifieke behoeften van de sector als prijs en kwaliteit niet als maatstaf worden gehanteerd, biedt reguliere bedrijfshuisvesting ook mogelijkheden. Maar deze sluit in de meeste gevallen qua aard, ligging en prijsniveau niet aan op de behoefte van de sector.

BUREAUBUITEN
economie & omgeving

BIJLAGENRAPPORT

Onderzoek huisvesting creatieve en culturele sector Arnhem

BUREAUBUITEN
economie & omgeving

Bureau BUITEN
Economie en Omgeving

Achter Sint Pieter 160
NL-3512 HT Utrecht

info@bureaubuiten.nl
+31 (0)30 - 231 89 45

www.bureaubuiten.nl

Bijlagenrapport

Onderzoek huisvesting creatieve en culturele sector Arnhem

Auteur(s):
Bart Versteegh
Jaap Meijs
Wouter Maat

Projectnummer 1334

Aangeboden aan:
Gemeente Arnhem
2 juli 2019

Bijlage 1 Onderzoeks-verantwoording

1.1 *Methodiek vraagraming*

Huidige situatie

Vanuit enquête weten we:
- hoe de sector is gehuisvest (in bedrijfsverzamelgebouw, in eigen zelfstandige ruimte, etc)
- hoe veel werknemers de respondenten hebben
- hoe groot hun huidig ruimtegebruik is bij dit aantal werknemers
- zo weten we het ruimtegebruik per werknemer per sector; en in welk type huisvesting dat neer komt

Dit vertalen we naar de volledige populatie door:
- te bepalen hoe representatief de respons is voor de gehele populatie en naar aanleiding hiervan eventuele correcties te doen
- het ruimtegebruik per werknemer per sector vanuit de enquête door te trekken voor de gehele populatie

Nu hebben we een schatting van het huidige ruimtegebruik per subsector en per type huisvesting voor de gehele creatieve en culturele sector.

Toekomstige situatie

Vanuit de enquête weten we:
- Welk deel van de verschillende subsectoren wil verhuizen
- Hoe groot de ruimtebehoefte is en of deze toe- of afneemt
- Naar welk typen huisvesting zij willen verhuizen.

Dit vertalen we naar de hele populatie door:
- De totale ruimtebehoefte te laten toenemen met hetzelfde percentage (per sector) als bij de respondenten
- De verschuiving van het type huisvesting door te rekenen in de gehele populatie.

Nu hebben we een schatting van de totale ruimtebehoefte en waar die neer komt, in de toekomst, vanuit de huidige populatie ondernemers.

Tot slot kijken we naar de groei per sector:
- Uitgangspunt is dat de komende 5 jaar de sector zich jaarlijks ontwikkelt conform het jaarlijkse groeipercentage van de afgelopen 10 jaar
- Vanuit de voorgaande exercitie weten we de ruimtebehoefte per baan. Dit gebruiken we om de ruimtebehoefte over 5 jaar te bepalen.
- We brengen heir een correctie op aan voor de groei van het aantal ZZP'ers, die gemiddeld gezien iets vaker aan huis of niet in een vaste ruimte werken.

Hierbij hanteren we de volgende uitgangspunten:
- Dat het niet-verhuisbehoevende deel in de huidige huisvesting blijft
- Dat het verhuizende deel van de populatie ook ruimte achter ;aat. Per type huisvesting is daarom gekeken welk deel van de behoefte (o.b.v. de verhuiswensen in de enquête) *extra* vestigers zijn.

1.2 *Confrontatie met het aanbod*

Huidige situatie

Het aanbod is bepaald als volgt:
- Aangeleverde lijst van de gemeente met creatieve ruimten
- Aangeleverde lijst van Volkhuisvesting met creatieve ruimten

- Combinatie van de lijst
- Correctie op de lijst ivm dubbelingen
- Correctie op de lijst ivm voorkeurswoningen die in de lijst van Volkshuisvesting stonden
- Aanvulling van de lijst met BAG-gegevens t.b.v. de vloeroppervlakten

Bijlage 2: Enquête

1. In welke deelsector is uw onderneming actief?
[meerdere antwoorden mogelijk]
- Kunst en cultuur (bijvoorbeeld makers en producenten van podiumkunsten (muzikant, toneelregisseur of –acteur, kleinkunst, dans) kunstenaar (video-artist, schilder, beeldhouwer), galerieën en expositieruimten, e.d.);
- Media en entertainment (bijvoorbeeld radio- en tv, uitgeverij, fotografie, e.d.);
- Creatieve zakelijke dienstverlening (bijvoorbeeld mode-ontwerper, vormgever, (interieur)architect, communicatie-adviseur, e.d.)
- Anders, namelijk….*[invulveld]*

2. Waar in Arnhem is uw bedrijf gevestigd?
- Schaarsbergen, Burgemeesterswijk, Hoogkamp, St.Marten, Sonsbeek, Klarendal, Klingelbeek e.o., Heijenoord, Lombok
- Alteveer, Craneveld, Monnikenhuizen, Geitenkamp, Velperweg e.o.
- Presikhaaf
- Centrum, Spijkerkwartier, Arnhemse Broek
- Malburgen, Eimersweide, 't Duifje
- Vredenburg, Kronenburg, Rijkerswoerd
- Elden, De Laar
- Elderveld, Schuytgraaf
- Weet ik niet, of mijn wijk / gebied staat hier niet bij. De vier cijfers van mijn postcode zijn … *[invulveld]*

3. Hoeveel mensen werken er bij uw onderneming, inclusief u zelf?
- ik ben zzp-er / freelancer en heb geen personeel in dienst
- 2-4
- 5-10
- 11-24
- 25-49
- 50 of meer

4. In welk jaar is uw onderneming opgericht (bij benadering)?
- … *[invulveld]*

5. Hoe is uw onderneming nu gehuisvest?
- Ik heb geen vaste werkruimte *->naar vraag 11*
- Ik werk thuis / heb een bedrijfsruimte aan huis *-> naar vraag 6, slaan vraag 9 over*
- Ik ben gevestigd in een bedrijfsverzamelgebouw of ateliergebouw met daarbinnen een eigen ruimte *-> naar 5.1*
- Ik ben gevestigd in een bedrijfsverzamelgebouw of ateliergebouw waarin ik gebruik maak van een werkplek in een met anderen gedeelde ruimte *-> naar 5.1*
- Ik heb een eigen, zelfstandige ruimte (eigen voordeur, dus niet in een verzamelpand) *-> naar vraag 6*
- Anders, namelijk … *[invulveld]* -> gaan naar vraag 6

5.1 Zijn er andere creatieve / culturele ondernemers en organisaties in uw gebouw gevestigd?
- Ja, voornamelijk ondernemers / organisaties uit de creatieve en culturele sector (i: zie de sectoren en beroepen uit vraag 1)
- Ja, een aantal ondernemers / organisaties uit deze sector, maar vooral uit andere sectoren.
- Nee

- Weet ik niet

6. Hoe groot is de ruimte waarin uw onderneming is gehuisvest ongeveer?
- Eén bureau of werkplek
- < 25 m^2
- 25-50 m^2
- 50-100 m^2
- 100-250 m^2
- > 250 m^2

7. Welke functies zijn er in het pand waarin uw onderneming gehuisvest is aanwezig?
[meerdere antwoorden mogelijk]
- Kantoor (bureauwerkplek(ken)
- Atelier
- Oefen- / repetitieruimte
- Opnamestudio
- Expositieruimte
- Productieruimte /werkplaats
- Opslagruimte
- Verkoopruimte
- Overleg- en/of ontmoetingsruimte
- Anders, namelijk…[invulveld]

8. Hoe zou u de locatie van het pand waar uw onderneming is gehuisvest typeren?
- Het pand staat in de binnenstad
- Het pand staat op een bedrijventerrein of kantorenpark
- Het pand staat in een gemengde stadswijk (wonen, werken, voorzieningen)
- Het pand staat in een woonwijk
- Het pand staat in het buitengebied (buiten de bebouwde kom)
- Het pand staat ergens anders, namelijk …*[invulveld]*

9. Wat zijn de huidige huisvestingslasten van uw onderneming ongeveer op deze locatie (inclusief gas, water, licht), per maand, voor uw totale ruimte?
- minder dan € 100
- Tussen € 100 en € 200
- Tussen € 201 en € 500
- Tussen € 501 en € 1.000
- Tussen € 1.000 en €1.500
- € 1.500 of meer
- Weet niet

10. In hoeverre bent u tevreden met de huisvesting van uw onderneming?
- Zeer tevreden -> *naar 11*
- Tevreden -> *naar 11*
- Ontevreden -> *naar 10.1*
- Zeer ontevreden -> *naar 10.1*

10.1 Waar bent u het meest ontevreden over
[maximaal 2 antwoorden mogelijk]
- Omvang
- Kwaliteit van het pand
- Faciliteiten in het pand
- Prijsniveau
- Medegebruikers
- Locatie
- Anders, namelijk…. *[invulveld]*

11. Hoe belangrijk vindt u het om (na)bij andere ondernemers in de creatieve en culturele sector gehuisvest te zijn?

- Zeer belangrijk
- Belangrijk
- Neutraal
- Onbelangrijk
- Zeer onbelangrijk

12. Heeft uw onderneming de wens of het voornemen om te verhuizen?

- Ja, binnen nu en twee jaar *-> naar vraag 13*
- Ja, over twee tot vijf jaar *-> naar vraag 13*
- Nee *-> naar vraag 12.1*

12.1 Wat is de belangrijkste reden dat u in uw huidige pand gevestigd wil blijven?

- … *[invulveld] -> naar vraag 21*

13. Waar zou uw onderneming heen willen verhuizen?
[meerdere antwoorden mogelijk]

- Binnen de stad Arnhem
- In de regio Arnhem-Nijmegen
- Buiten de regio Arnhem-Nijmegen, namelijk…. *[invulveld] -> naar vraag 13.1*

13.1 U heeft aangegeven te willen verhuizen, (onder andere) buiten de regio Arnhem-Nijmegen. Wat is daar de reden achter?

- persoonlijke motieven (bv. familie, vrienden, partner e.d.)
- zakelijke motieven (zoals bv. aanwezigheid netwerk / toeleveranciers / afnemers / partners co-creatie, vestigingsklimaat, faciliteiten, nevenactiviteiten e.d.)
- combinatie van beiden
- ik houd alle opties open
- anders, nl. …. *[invulveld]*

14. Wat is de belangrijkste reden dat uw onderneming wil verhuizen?
[maximaal 2 antwoorden mogelijk]

- Ruimtegebrek of - overschot
- Kwaliteit van pand
- Faciliteiten in het pand
- Prijsniveau
- Ik wil dichter bij collega ondernemers zitten
- Locatie
- Noodgedwongen, mijn huurcontract loopt af
- Anders, namelijk…. *[invulveld]*

15. Wat voor type huisvesting zoekt uw onderneming?

- Vergelijkbaar met mijn huidige situatie
- Een bedrijfsruimte aan huis
- Een bedrijfsverzamelgebouw, ateliergebouw of broedplaats waarin ik een eigen ruimte kan huren
- Een bedrijfsverzamelgebouw, ateliergebouw of broedplaats waarin ik gebruik maak van een werkplek in een met anderen gedeelde ruimte (i: onder broedplaats verstaan we een verzamelgebouw voor de creatieve en culturele sector)
- Een eigen, zelfstandige ruimte (met een eigen voordeur, dus niet in een verzamelpand)
- Anders, namelijk… *[invulveld]*]

16. Hoe groot moet de ruimte ongeveer zijn waar uw onderneming naar toe wilt verhuizen?

- Hetzelfde als mijn huidige situatie
- Één bureau of werkplek
- < 25 m^2
- 25-50 m^2
- 50-100 m^2
- 100-250 m^2
- > 250 m^2

17. Welke functie(s) moet(en) er in uw toekomstige huisvesting aanwezig zijn?

[meerdere antwoorden mogelijk]

- Dezelfde functies als in mijn huidige situatie
- Kantoor (bureauwerkplek(ken)
- Atelier
- Oefen- / repetitieruimte
- Opnamestudio
- Expositieruimte
- Productieruimte / werkplaats
- Opslagruimte
- Verkoopruimte
- Overleg- en / of ontmoetingsruimte
- Anders, namelijk…*[invulveld]*

18. Op wat voor locatie wilt u in de toekomst met uw onderneming gehuisvest zijn?

- Op eenzelfde type locatie als mijn huidige huisvesting
- In de binnenstad
- Op een bedrijventerrein of kantorenpark
- In een gemengde stadswijk (wonen, werken, voorzieningen)
- In een woonwijk
- In het buitengebied
- Anders, namelijk…. *[invulveld]*

19. Wat bent u bereid voor uw toekomstige ondernemingshuisvesting te betalen?

- Hetzelfde bedrag als voor mijn huidige huisvesting
- minder dan € 100
- Tussen € 100 en € 200
- Tussen € 201 en € 500
- Tussen € 500 of €1000
- Tussen € 1.000 en €1.500
- € 1.500 of meer
- Weet niet

20. Wat vindt u nog meer belangrijk aan uw toekomstige huisvesting?
[meerdere antwoorden mogelijk]

- Dat ik dichtbij andere ondernemers in mijn sector gevestigd ben
- Dichtbij goed Openbaar Vervoer
- Dichtbij mijn klantenkring/ netwerk
- Goede autobereikbaarheid
- Dichtbij horeca (lunch-, koffie-, eetgelegenheden)
- De uitstraling van het pand
- Anders, namelijk…. *[invulveld]*

21. Heeft u nog opmerkingen die u kwijt wilt, over de enquête of als aanvullingen op uw antwoorden?

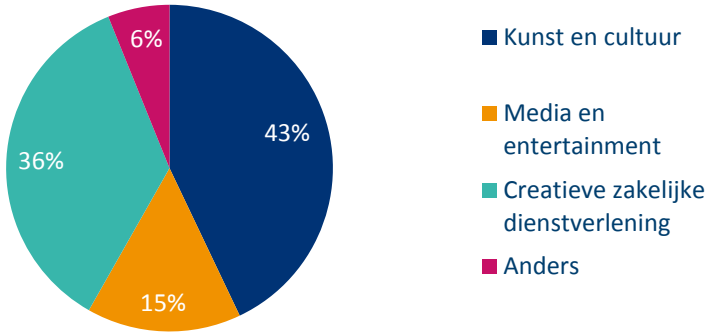
- … *[invulveld]*

22. Heeft u interesse in het eindrapport? Vult u dan a.u.b. uw e-mailadres in.

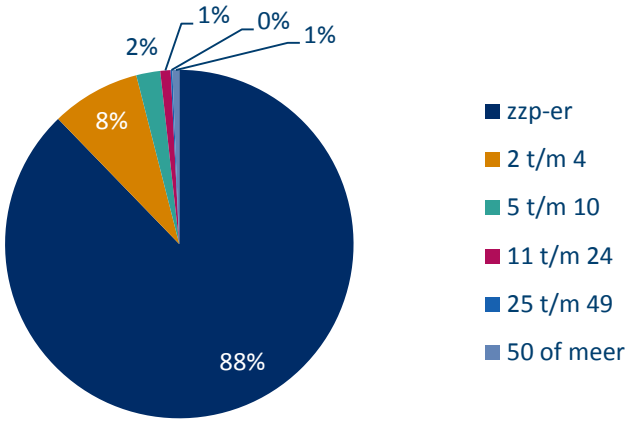
- … *[invulveld]*

Bijlage 3: Uitslag enquête

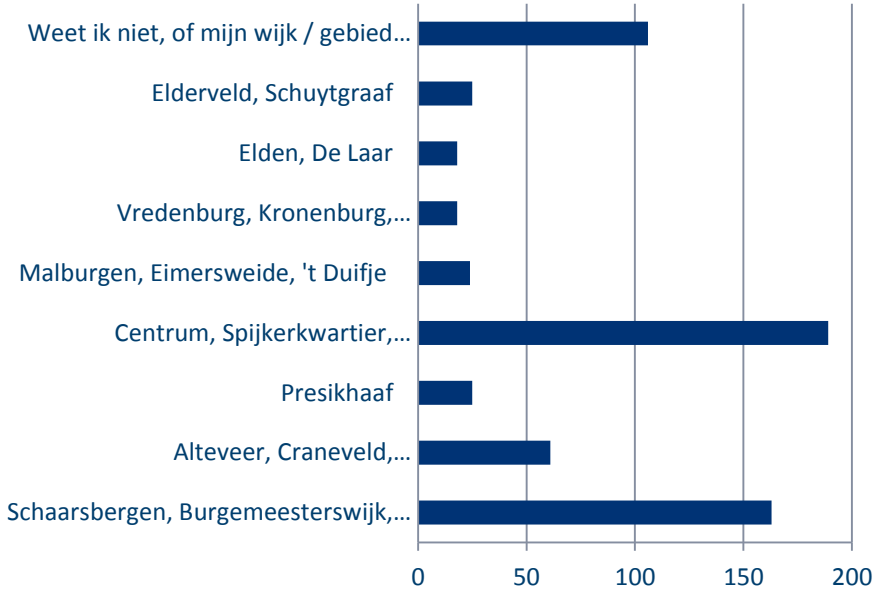
In welke deelsector is uw onderneming actief?

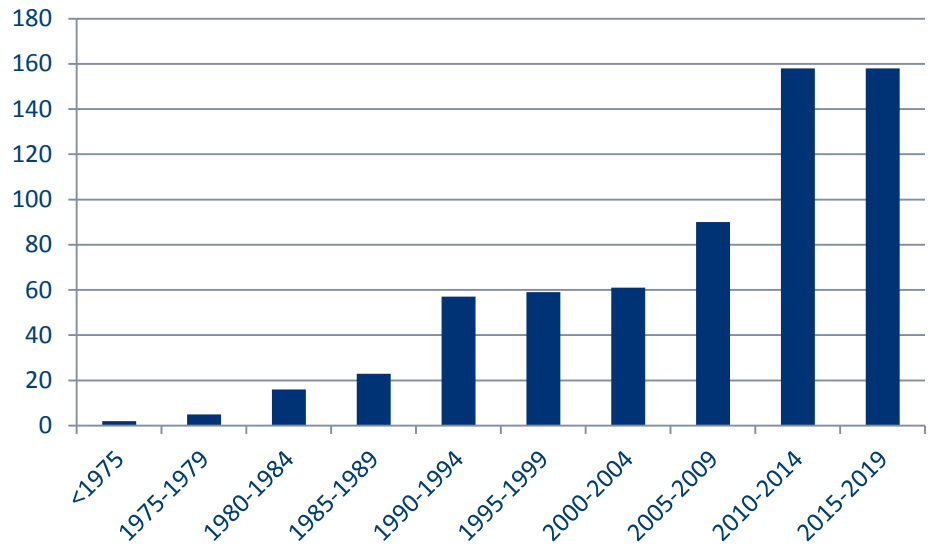
Hoeveel mensen werken er bij uw onderneming, inclusief u zelf?

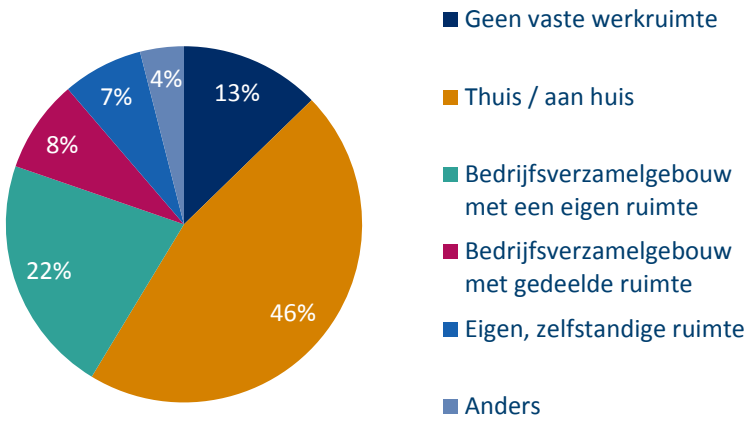
Waar in Arnhem is uw bedrijf gevestigd?

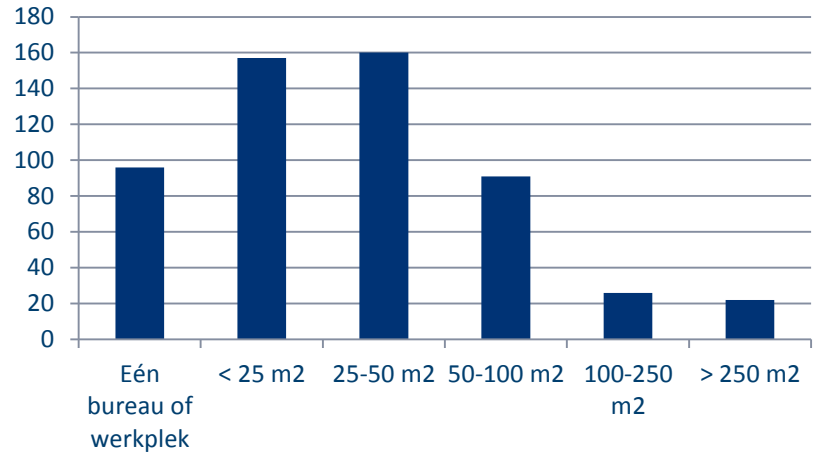
In welk jaar is uw onderneming opgericht (bij benadering)?

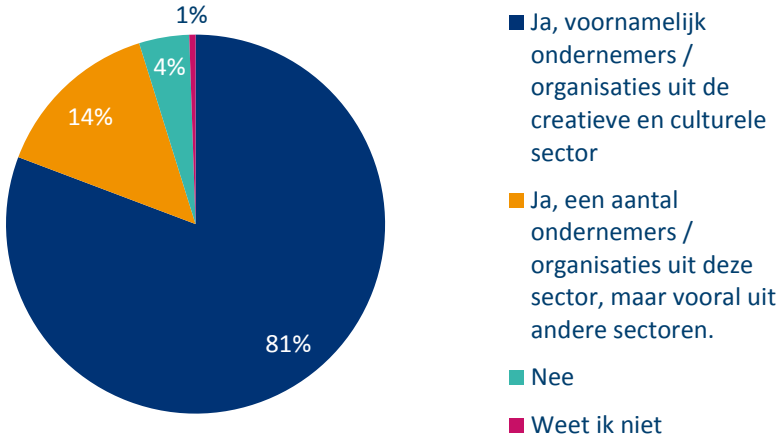
Hoe is uw onderneming nu gehuisvest?

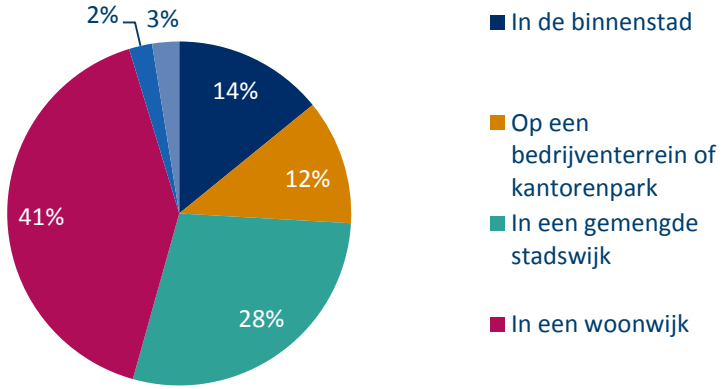
Hoe groot is de ruimte waarin uw onderneming is gehuisvest ongeveer?

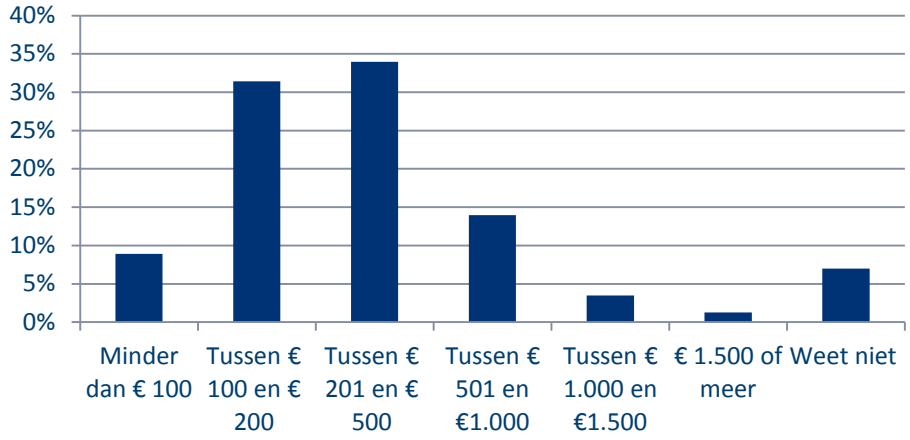
Zijn er andere creatieve / culturele ondernemers en organisaties in uw gebouw gevestigd?

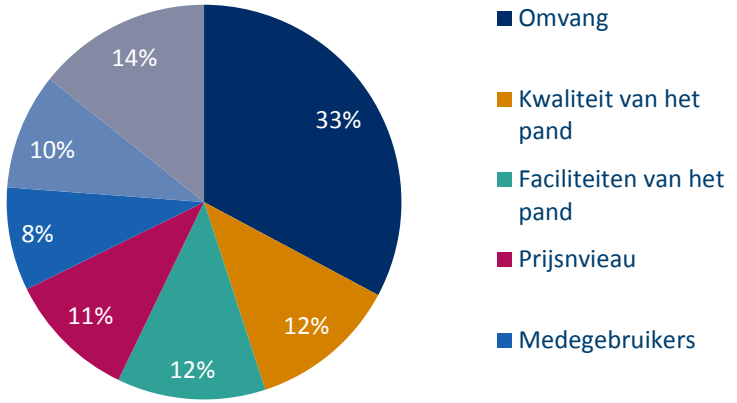
Hoe zou u de locatie van het pand waar uw onderneming is gehuisvest typeren? (waar gehuisvest)

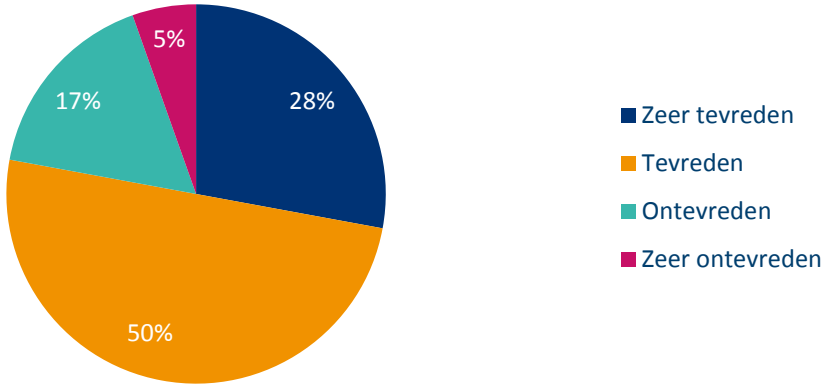
Wat zijn de huidige huisvestingslasten van uw onderneming ongeveer op deze locatie (inclusief gas, water, licht), per maand, voor uw totale ruimte?

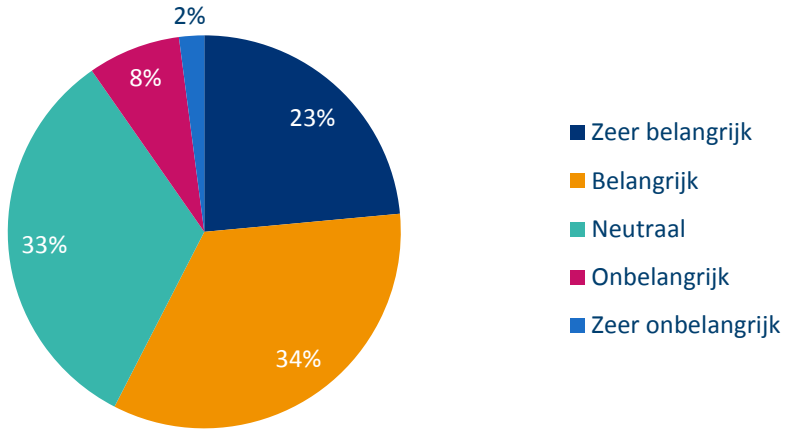
Waar bent u het meest ontevreden over

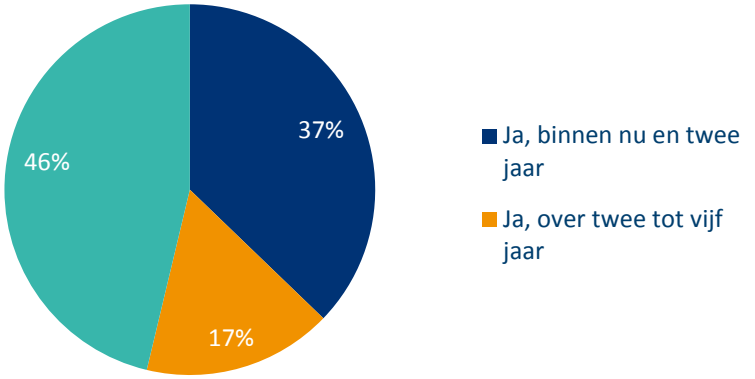
In hoeverre bent u tevreden met de huisvesting van uw onderneming?

Hoe belangrijk vindt u het om (na)bij andere ondernemers in de creatieve en culturele sector gehuisvest te zijn?

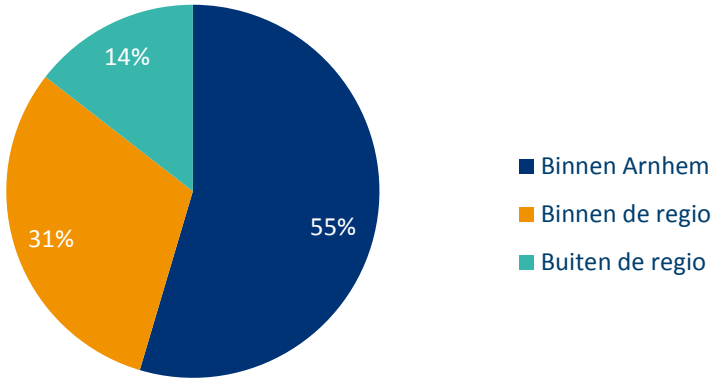
Heeft uw onderneming de wens of het voornemen om te verhuizen?

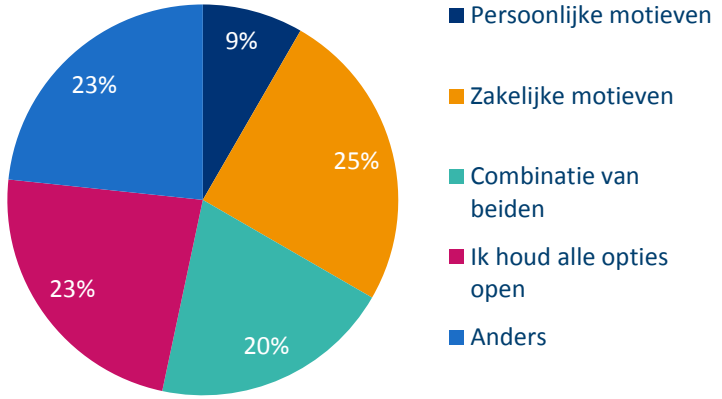
Wat is de belangrijkste reden dat u in uw huidige pand gevestigd wil blijven?

Kosten (op enkele uitzonderingen na)

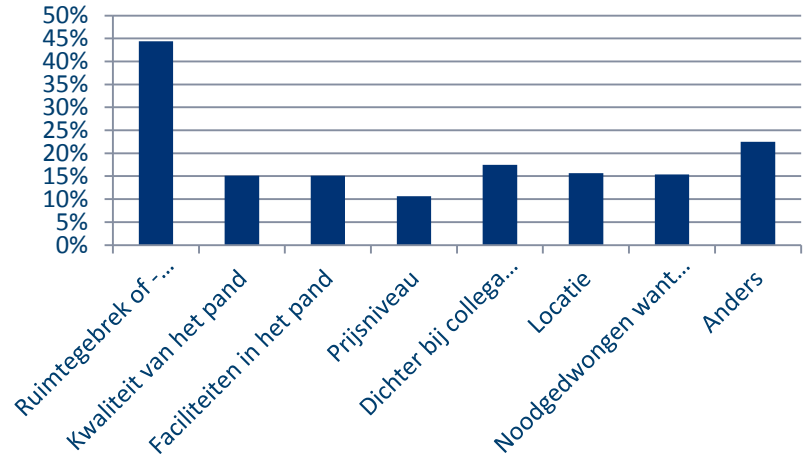
Waar zou uw onderneming heen willen verhuizen?

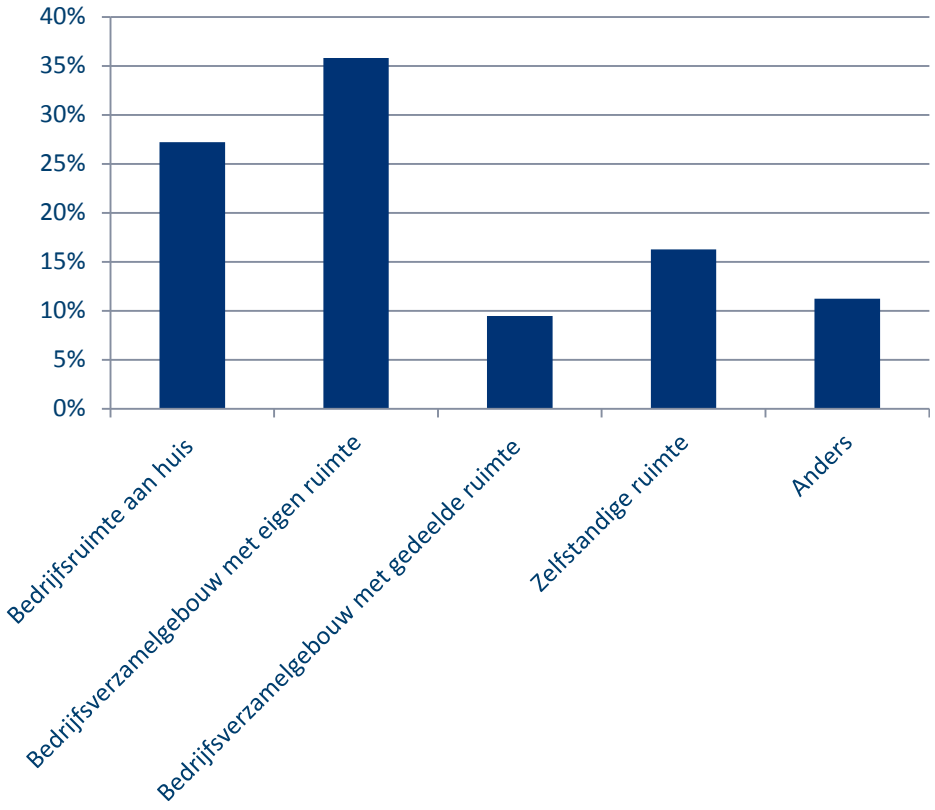
U heeft aangegeven te willen verhuizen, (onder andere) buiten de regio Arnhem-Nijmegen. Wat is daar de reden achter?

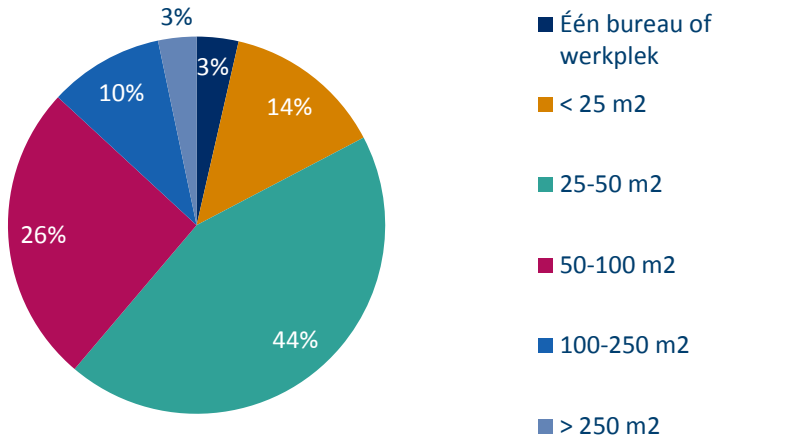
Wat is de belangrijkste reden dat uw onderneming wil verhuizen?

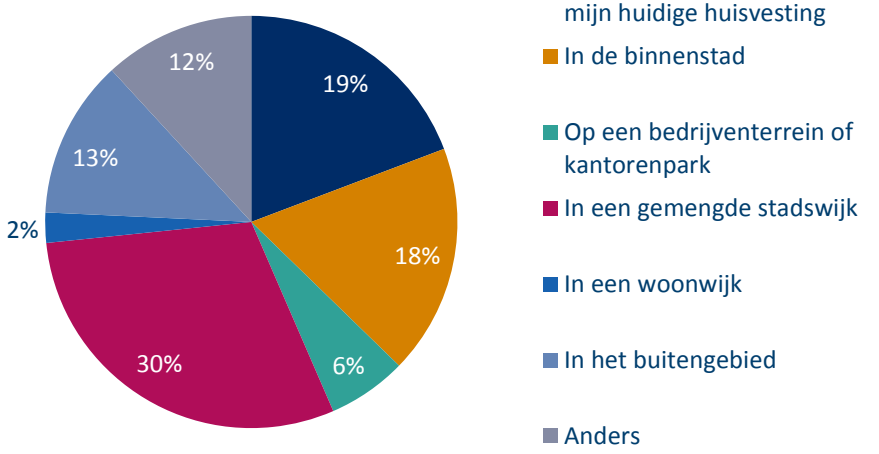
Wat voor type huisvesting zoekt uw onderneming?

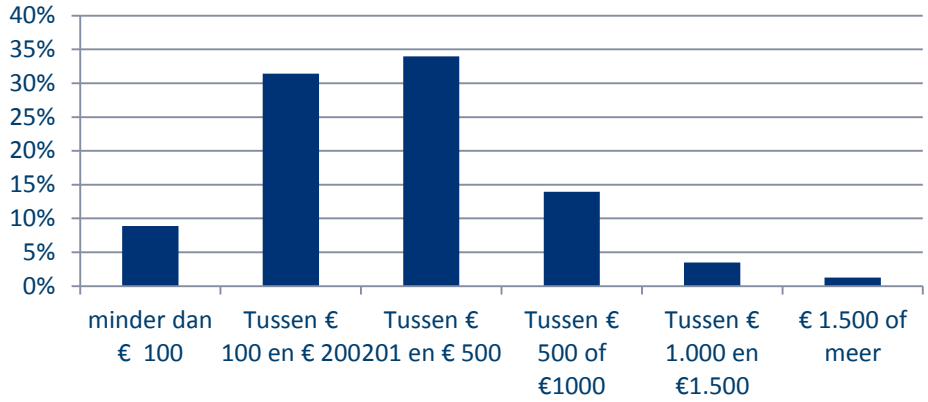
Hoe groot moet de ruimte ongeveer zijn waar uw onderneming naar toe wilt verhuizen?

Op wat voor locatie wilt u in de toekomst met uw onderneming gehuisvest zijn?

Wat bent u bereid voor uw toekomstige ondernemingshuisvesting te betalen?

Bijlage 4: Bronvermelding

- Amsterdam Economic Board (2014). Clusterstrategie Creatieve Industrie 2014-2020
- Bureau BUITEN (2017). Een bloeiende creatieve industrie in een levendige stad: De meerwaarde van creativiteit in gebiedsontwikkelingen in Utrecht
- Erasmus University Rotterdam (2018). Inspiratie voor innovatie: Eindrapport van het CICI-onderzoeksproject
- iMMovator (2017). Monitor creatieve industrie 2016
- Raad voor Cultuur (2018). 'Ontwerp voor de toekomst. Pleidooi voor creatieve reflectie op maatschappelijke vraagstukken'
- Gemeente Arnhem (2016). Arnhem Stroomt door: Tussenevaluatie cultuurbeleid 2012-2016
- Gemeente Arnhem (2017). Trendrapportage economie.
- Gemeente Amsterdam (2016). Revised Studio and Creative Incubator Policy for Amsterdam 2015 – 2018
- SKAR (2017). Beleidsplan en vastgoedstrategie 2017-2023
- Kenniscentrum Creating 010 (2018). Rotterdam Monitor Creatieve Industrie 2018

Bijlage 5: Respondenten

Interviews

- Bart Huydts - Art Business Centre Artez
- Paul de Bruin - Coehoorn Centraal
- Hans van der Doe - DK Makelaars
- Kevin Rijke - IPKW
- Arno de Blank, Pim Coenen - SLAK
- Annette de Bie - Volkshuisvesting

Deelnemers panelgesprek 20 maart

- Rob Voerman
- Arno Geesink
- Rick Tegelaar
- Louise te Poele
- Anneke van der Eerden
- Brieke Drost
- Jeroen Glas
- Marie Reintjes
- Caroline Evers
- Sebastiaan Kramer

Deelnemers panelgesprek 21 maart

- Annelou van Griensven
- Mirka Farabegoli
- Gijs verhoofstad
- Ide André
- Erik Stehmann
- Heleen van der Meer
- Julius Thissen
- Robert Velthorst
- Tom Kortbeek
- Mirka Farabegoli
- Gijs verhoofstad
- Ide André
- Klaas Kuiken
- René Tijssen

Bijlage 6: Aanbod

Adres	Opp. m^2	Eigenaar	Verhuurder / Verhuur via	Hoofdcategorie
Akkerwindestraat 1	7.672	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Akkerwindestraat 1 tot 25	240	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Badhuisstraat 17	192	Volkshuisvesting	SLAK	verzamelgebouwen
Beekstraat 98	690	Hulshof	SLAK	verzamelgebouwen
Bergstraat 33	505	Gemeente Arnhem	Coehoorn Centraal	verzamelgebouwen
Broerenstraat 53	3.271	Gemeente Arnhem	SLAK	zelfstandige ruimten
Bruningweg 21	496	Flexas	Makelaar	verzamelgebouwen
Coehoornstraat 15	393	Gemeente Arnhem	Coehoorn Centraal	verzamelgebouwen
Coehoornstraat 17	1.518	Gemeente Arnhem	Coehoorn Centraal	verzamelgebouwen
Coehoornstraat 19	85	Gemeente Arnhem	Coehoorn Centraal	verzamelgebouwen
Coehoornstraat 33	117	Gemeente Arnhem	Coehoorn Centraal	verzamelgebouwen
Coehoornstraat 35	242	Gemeente Arnhem	Coehoorn Centraal	verzamelgebouwen
Coehoornstraat 60	760	Gemeente Arnhem	Coehoorn Centraal	verzamelgebouwen
Dijkstraat 39	35	ANWS	SLAK	verzamelgebouwen
Dijkstraat 40	50	ANWS	SLAK	verzamelgebouwen
Dijkstraat 97	55	ANWS	SLAK	verzamelgebouwen
Dr. Schaepmanlaan 1	38	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Dr. Schaepmanlaan 13	38	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Dr. Schaepmanlaan 15	35	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Dr. Schaepmanlaan 5	35	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Driekoningenstraat 16	336	Berendsen v Gemert	SLAK	verzamelgebouwen
Druckerstraat 15	57	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Druckerstraat 19	57	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Druckerstraat 21	57	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Druckerstraat 29	57	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Druckerstraat 35	57	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Ds. Bechtlaan 1	1.172	Gemeente Arnhem	SLAK	verzamelgebouwen
Geitenkamp 16	197	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Geitenkamp 16	57	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Geitenkamp 62	166	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Geitenkamp 62	166	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Heijenoordseweg 9	4.861	Klimmendaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Het Nieuwe Land 8	398	De Eigen Zaak	Makelaar	verzamelgebouwen
Ijsselburcht 3	271	Color Business Center	Makelaar	verzamelgebouwen
Jansbuitensingel 7	553	We haveany space	Makelaar	verzamelgebouwen
Julianalaan 17	104	Gemeente Arnhem	SLAK	zelfstandige ruimten
Kastanjelaan 31	321	SLAK	SLAK	verzamelgebouwen
Klarendalseweg 109	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 114	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 119	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 123	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 137	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten

Adres	Opp. m²	Eigenaar	Verhuurder / Verhuur via	Hoofdcategorie
Klarendalseweg 151	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 180	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 32	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 362	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 363	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 371	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 376	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 378	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 381	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 394	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 401	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 440	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 442	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarendalseweg 75	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Klarestraat 27	31	Hulshof	SLAK	zelfstandige ruimten
Kloosterstraat 1	142	Mimi Studio's	Makelaar	verzamelgebouwen
Koningstraat 12	601	VastNed	SLAK	verzamelgebouwen
Koningsweg 19	417	Gemeente Arnhem	SLAK	zelfstandige ruimten
Koolstraat 21	47	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Langstraat 20	490	Gemeente Arnhem / Showroom Arnhem	Showroom Arnhem	overige ruimten
Lombardstraat 35	129	Vebe van Steijn	SLAK	verzamelgebouwen
Marten van Rossemstraat 42	70	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Mauritsstraat 13	53	Volkshuisvesting	SLAK	zelfstandige ruimten
Meander 251	381	Color Business	Makelaar	verzamelgebouwen
		Center		
Muntsteeg 11	50	Gemeente Arnhem	SLAK	zelfstandige ruimten
Nieuwe Kade 10	115	Volkshuisvesting	SLAK	zelfstandige ruimten
Nieuwe Kade 10	79	Volkshuisvesting	SLAK	zelfstandige ruimten
Nieuwe Plein 1	2.870	Gemeente Arnhem	Coehoorn Centraal	verzamelgebouwen
Nieuwe Plein 3	613	Gemeente Arnhem	Coehoorn Centraal	verzamelgebouwen
Nijhoffstraat 85	55	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Oost-Peterstraat 23	1.064	SLAK	SLAK	verzamelgebouwen
Oude Huissenseweg 4	187	SLAK	SLAK	verzamelgebouwen
Oude Kraan 20	407	Steijgerwalt Oosterbeek en Didam	BOKA - broedplaats oude kraan	verzamelgebouwen
Oude Kraan 72	3.431	CODUM Arnhem B.V.	BOKA - broedplaats oude kraan	verzamelgebouwen
Oude Oeverstraat 120	817	HSA B.V. Amsterdam	Makelaar	verzamelgebouwen
Paulstraat 104	63	Volkshuisvesting	SLAK	verzamelgebouwen
Rietgrachtstraat 115	116	Volkshuisvesting	SLAK	zelfstandige ruimten
Rosendaalsestraat 68	138	Nieuwenhuis	SLAK	zelfstandige ruimten
Scheldestraat 24	905	Portaal	SLAK	verzamelgebouwen
Sonsbeeksingel 147	624	Volkshuisvesting	Arnhems Modeincubator	verzamelgebouwen
Sonsbeeksingel 151	30	Volkshuisvesting	SLAK	verzamelgebouwen
Sonsbeeksingel 162	100	Volkshuisvesting	SLAK	zelfstandige ruimten
Sperwerstraat 97	1.033	Gemeente Arnhem	SLAK	overige ruimten

Adres	Opp. m^2	Eigenaar	Verhuurder / Verhuur via	Hoofdcategorie
Spijkerstraat 11	29	SLAK	SLAK	zelfstandige ruimten
Spijkerstraat 13	61	SLAK	SLAK	overige ruimten
Spijkerstraat 15	38	SLAK	SLAK	overige ruimten
Spijkerstraat 17	46	SLAK	SLAK	overige ruimten
Spijkerstraat 19	70	SLAK	SLAK	overige ruimten
St. Janskerkstraat 86	729	SLAK	SLAK	verzamelgebouwen
Statenlaan 8	3.278	Schipper Bosch	De Kleine Campus	verzamelgebouwen
Theaterplein 1	75	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Tiendweg 40	77	Volkshuisvesting	SLAK	zelfstandige ruimten
Transformatorplein 12	66	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Transformatorplein 14	52	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Transformatorplein 16	52	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Transformatorplein 18	52	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Transformatorplein 20	52	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Transformatorplein 22	31	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Transformatorplein 30	53	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Transformatorplein 32	48	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Transformatorplein 4	27	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Transformatorplein 6	26	Volkshuisvesting	Volkshuisvesting	overige ruimten
Utrechtsestraat 49	272	Volkshuisvesting	SLAK	verzamelgebouwen
Utrechtseweg 310	7.908	SLAK	SLAK	verzamelgebouwen
Utrechtseweg 310	1.981	SLAK	SLAK	verzamelgebouwen
Utrechtseweg 310	1.059	SLAK	SLAK	verzamelgebouwen
Utrechtseweg 310	546	SLAK	SLAK	verzamelgebouwen
Van Oldenbarneveldt-straat 90	4.455	Volkshuisvesting	De Transformatie	verzamelgebouwen
Venlosingel 90	125	Portaal	SLAK	zelfstandige ruimten
Vijverlaan 100	50	Volkshuisvesting	SLAK	verzamelgebouwen
Vossenstraat 6	1.000	Rozet	Makelaar	verzamelgebouwen
Wassenaarweg 40	323	Zuidpoort	Makelaar	verzamelgebouwen
Weerdjesstraat 8	318	Portaal	SLAK	verzamelgebouwen
West Peterstraat 9	167	Volkshuisvesting	SLAK	zelfstandige ruimten
Westervoortsedijk 73-HE	1.161	IPKW	IPKW	verzamelgebouwen
Willemsplein 4	307	We have any space	Makelaar	verzamelgebouwen
Zijpendaalseweg 8	122	Topmeet	Makelaar	verzamelgebouwen

Kanttekeningen bij het aanbodoverzicht

- Een belangrijke kanttekening voor de genoemde aanbodcijfers heeft te maken met het ‘grijze gebied’ van het aanbod. Daarbij gaat om bedrijfshuisvesting waarvan in principe elke onderneming gebruik kan maken: commerciële kantoren en bedrijfspanden. Dit aanbod is deels meegenomen in de cijfers op basis van kort internetonderzoek naar het type panden, locatie, prijs en huidige gebruikers. Of en in welke mate de panden terecht zijn opgenomen in het aanbod, is daarbij per definitie discutabel. Dat komt door de afbakening van de onderzoeksvraag, maar ook door de pluriformiteit van de creatieve en culturele sector in vergelijking tot andere economische sectoren. Voor dat laatste geldt dat er, ook vanuit de enquête, geen algemene stelregel is op te stellen voor in hoeverre creatieven gebruik (kunnen / willen) maken van dit type huisvesting. Bovendien kunnen factoren die meespelen in de toekomst veranderen: bijvoorbeeld door prijsveranderingen op de vastgoedmarkt, of verandering van inkomsten van creatieven.
- De in het onderzoek gehanteerde definitie van de creatieve en culturele sector sluit mogelijk niet volledig aan bij de door aanbieders

gehanteerde definitie. Zo wordt mogelijk een deel van het aanbod van Volkshuisvesting in het modekwartier gevuld door bedrijven in de detailhandel; die buiten de in het onderzoek gehanteerde definitie vallen.

- Uit de panelgesprekken blijkt dat een deel van de creatieven gebruik maakt van tijdelijke huisvesting in het kader van leegstandsbeheer, dat wordt aangeboden door commerciële partijen zoals AD Hoc. Vanwege deze tijdelijkheid, de veelheid van aanbieders en gebruikers ervan, zijn dit type panden niet meegenomen in het aanbodoverzicht.
- De gegevens over vloeroppervlakken van de panden zijn voor een deel afkomstig uit de aan de onderzoekers aangeleverde informatie van de gemeente Arnhem en Volkshuisvesting. Voor een deel is dit bestand aangevuld met gegevens uit de basisadministratie gebouwen van de gemeente Arnhem (BAG). De BAG bevat gegevens over de totale oppervlakte van het pand (BVO); terwijl in de praktijk door ondernemers (en dus ook voor creatieven), het verhuurbaar vloeroppervlak (VVO) wordt gebruikt. Afwijkingen hiertussen worden gemiddeld gezien geschat op 15% (waarbij VVO < BVO).

Bijlage 7: Definitie culturele en creatieve sector gemeente Arnhem

Voor dit onderzoek is de onderstaande definitie van de creatieve en culturele sector gehanteerd. Basis hiervoor is de TNO-definitie van de creatieve industrie (zie o.a. CBS 2011 - Onderzoeksrapportage creatieve industrie), waar in overleg met de gemeente Arnhem enkele SBI-codes uit zijn gelaten. Deze zijn doorgehaald in onderstaand overzicht.

- Kunsten en cultureel erfgoed:
  - Beoefening van podiumkunst (SBI 90011)
  - Podiumkunsten – producenten van podiumkunst (SBI 90012)
  - Scheppende kunsten – schrijven en overige scheppende kunst (SBI 9003)
  - Kunstgalerieën en –expositieruimten (SBI 91022)
  - Overige kunst en erfgoed:
    - ~~Informatieverstrekking op het gebied van toerisme (SBI 7990)~~
    - Dienstverlening voor uitvoerende kunst (SBI 9002)
    - ~~Steunfondsen (niet op het gebied van welzijnszorg (SBI 94993)~~
    - ~~Vriendenkringen op het gebied van cultuur, fanclubs (SBI 94994)~~
- Media en entertainmentindustrie:
  - Radio en televisie:
    - Productie van televisieprogramma's (SBI 59112)
    - Facilitaire diensten voor film, tv (SBI 5912)
    - Radio-omroepen (SBI 6010)
    - Televisie-omroepen (SBI 6020)
  - Persmedia:
    - ~~Uitgeverijen van kranten (SBI 5813)~~
    - ~~Uitgeverijen van tijdschriften (SBI 5814)~~
    - ~~Persagentschappen (SBI 6321)~~
    - ~~Overige dienstverlenende activiteiten op het gebied van informatie n.e.g. (SBI 6329)~~
    - Fotografie (SBI 74201)
  - Film:
    - Productie van films (geen televisiefilms) (SBI 59111)
    - Distributie van films en televisieproducties (SBI 5913)
  - Muziekindustrie:
    - Maken en uitgeven van geluidsopnamen (SBI 5920)
  - Boekenindustrie:
    - Uitgeverijen van boeken (SBI 5811)
  - Overige uitgeverijen:
    - ~~Overige uitgeverijen (niet van software) (SBI 5819)~~
    - ~~Uitgeverijen van computerspellen (SBI 5821)~~
    - ~~Overige uitgeverijen van software (SBI 5829)~~
  - Creatieve zakelijke dienstverlening:
    - Vormgeving en ontwerp
    - Architecten (geen interieurarchitecten) (SBI 71111)
    - Interieurarchitecten (SBI 71112)
    - Communicatie- en grafisch ontwerp (SBI 74101)
    - Industrieel en productontwerp (SBI 74102)
    - Interieur- en ruimtelijk ontwerp (SBI 74103)
  - Communiceren en informatie:
    - Public relationsbureaus (SBI 7021)
    - Reclamebureaus (SBI 7311)
    - Handel in advertentieruimte en -tijd (SBI 7312)
- ~~Organiseren van congressen en beurzen (SBI 8230)~~

Bijlage 8: instrumentarium

Publiekrechtelijk instrumentarium	Sturen op[1]				Voorbeelden van mogelijkheden
	M	B	€	D	
Sectoraal beleid creatieve industrie, cultuur en economie	X	X	X	X	Benoemen van kwalitatieve en kwantitatieve doelstellingen en een samenhangend pakket aan instrumenten die richtingen geven aan en transparantie bieden over het handelen van de gemeente ten aanzien van de culturele en creatieve sector. O.a. ten aanzien van creativiteit in gebiedsontwikkeling. Een voorbeeld van sectoraal beleid op het gebied van de creatieve industrie is het Atelier- en broedplaatsenbeleid van de gemeente Amsterdam.
Structuurvisie/ omgevingsvisie*	X	X			Benoemen van het belang van de creatieve industrie voor de stad en de kwalitatieve en kwantitatieve opgave als kader voor het bestemmingsplan dan wel het omgevingsplan. Het verdient de aanbeveling om voor (belangrijke) gebiedsontwikkelingen tevens gebiedsspecifieke opgaven en doelstellingen te formuleren. Immers, wanneer een bestemmingswijziging nodig is voor een ontwikkeling biedt de structuurvisie/de omgevingsvisie het afwegingskader.
Stedenbouwkundig Programma van Eisen (SPvE)	X	X			In een SPvE kunnen de realisatie van ruimte voor en meerwaarden van de creatieve industrie als basis dienen voor de programmatische uitgangspunten, ruimtelijke uitgangspunten en omgevingsaspecten van een gebiedsontwikkeling.
Bestemmingsplan / omgevingsplan**		X	X		• Ruime versus gedetailleerde bestemmingsregels: – Ruime regels bieden mogelijkheden voor het realiseren van een optimale combinatie van functies en activiteiten en voor een sluitende businesscase door het combineren van meer en minder rendabele functies. Bijv. het combineren van creatieve bedrijvigheid, horeca, detailhandel en maatschappelijke functies zoals een bibliotheek in een bestemming “Gemengd”. Bijv. Klokgebouw Eindhoven. – Wat willen we niet, in plaats van wat willen we wel: Door bepaalde functies uit te sluiten of te maximaliseren kunnen respectievelijk ongewenste functies worden voorkomen of de balans tussen functies worden bewaakt. Bijv. Havenkwartier Deventer en Volkshotel Amsterdam. – Ook een combinatie is mogelijk: aangeven wat gewenste functies zijn, wat ongewenste functies zijn en het bestuur op basis van criteria laten besluiten welke functies in het “grijze gebied” zijn toegestaan. – Het vastleggen van een bestemming “maatschappelijke doeleinden” voor voorzieningen in aansluiting bij de te realiseren maatschappelijke meerwaarden (die van belang worden geacht en

[1] M= Meerwaarden, B= beschikbaarheid, = betaalbaarheid, D = Doorstroming

					zijn vastgelegd in de omgevingsvisie) of het koppelen van een bestemming “bedrijven” aan een specifieke bedrijfstak van de creatieve industrie borgt deze functie en de bijbehorende grondwaarde voor de toekomst. • Een minimum pakket aan randvoorwaarden (bijv. ten aanzien van parkeren of milieubelasting), passend bij de gewenste maatschappelijke meerwaarden van de creatieve industrie, zorgt voor maximale ontwikkelruimte om deze meerwaarden te realiseren tegen minimale investeringskosten. • Bieden van experimenteerruimte door tijdelijke functies mogelijk te maken.

Privaatrechtelijk instrumentarium	Sturen op				Toelichting mogelijkheden
	M	B	€	D	
Anterieure (exploitatie)overeenkomst					Op basis van een exploitatieovereenkomst kunnen afspraken worden vastgelegd die verder reiken dan de mogelijkheden in het exploitatieplan. Zo heeft de gemeente Utrecht afspraken vastgelegd over betere energieprestaties dan volgens het bouwbesluit noodzakelijk. Eenzelfde aanpak kan gehanteerd worden voor de realisatie van maatschappelijke meerwaarden van de creatieve industrie. Ondanks de hoge mate van contractvrijheid, is enige terughoudendheid echter raadzaam. Volgens de heersende opinie dient de gemeente zich te beperken tot de publiekrechtelijke bevoegdheden. Indien zij afspraken wil maken die boven publiekrechtelijke bevoegdheden uitstijgen kan geconcludeerd worden dat sprake is van een overheidsopdracht die aanbesteed moet worden.
Aanbesteding	X	X	X		• Aanbestedingscriteria die sturen op de realisatie van maatschappelijke waarden en de betrokkenheid en integratie van bestaande initiatieven i.p.v. op maximale financiële waarde (bijv. een vaste prijs). • Creëren gelijk speelveld voor lokale / kleine initiatieven dmv aanpassen schaalgrootte + randvoorwaarden. • Mogelijkheden verkennen voor “right to bid” (voorbeeld Locality Act in Engeland) om bij verkoop voorrang te kunnen geven aan voor een buurtorganisatie bij verkoop van maatschappelijk vastgoed.
Concessie, bouwclaim, joint venture	X	X	X	X	• Verankeren van de meerwaarden van de creatieve industrie in een sterke gemeenschappelijke visie op het DNA van het gebied als basis voor de gebiedsontwikkeling en samenwerking. • verschillende vormen van PPS bieden in meerdere of mindere mate invloed: in het concessiemodel via het programma van eisen aan de voorkant van het project, in de bouwclaim tevens via invloed op de planvorming en in een joint venture via gezamenlijke planvorming en realisatie.
(Strategisch) grondbeleid	X	X	X		• Aankopen van grond en gebouwen op strategische locaties in de stad/ toekomstige gebiedsontwikkelingen zorgen naast publiekrechtelijke ook voor privaatrechtelijke sturingsmogelijkheden. • Het meewegen van maatschappelijke meerwaarden in de businesscases en grondexploitatie (bijv. doormiddel van een maatschappelijke kosten-batenanalyse (MKBA) kan zorgen voor meer permanente en meer betaalbare huisvesting.
Aanwending gemeentelijk vastgoed	X	X	X	X	• Kostendekkende en / of gesubsidieerde huur voor broedplaatsinitiatieven in gemeentelijk vastgoed zorgen voor betaalbare huisvesting. • Doorstroming kan gerealiseerd worden door een toets op professionaliteit en inkomen te hanteren, in combinatie met een max. aantal jaren huur. • Bij het afstoten van gemeentelijk vastgoed kan geïnventariseerd worden of transformatie tot een broedplaats een mogelijkheid is. Tevens kan een verplichting tot lage huur opgenomen worden in uitgiftecontracten. Uiteraard wordt daarmee de opbrengst van het gemeentelijk vastgoed veel lager.

Financieel instrumentarium	Sturen op				Toelichting mogelijkheden
	M	B	€	D	
Investeringsfonds/ kredietborgstelling	X	X	X	X	Een laagrentende lening voor de realisatie broedplaatsen draagt bij aan broedplaatsontwikkeling. Daarbij kan onderzocht worden welke voorwaarden gesteld kunnen worden aan de realisatie van meerwaarden, huurprijzen en doorstroming. Arnhem heeft reeds een borgstellingsfonds.
Realisatiesubsidie	X	X	X	X	Ter aanvulling op de banklening kan een subsidie ingezet worden ter dekking van het verschil tussen wat men kan lenen en het benodigd verbouwingsbudget. Hiermee kan gestuurd worden op de realisatie van werkruimtes en meerwaarden, maximale huurprijs en doorstroming. Daarnaast kan gestuurd worden op een mix van verschillende (openbare) functies. Zie kader Atelier- en broedplaatsenbeleid Amsterdam.

Samenwerking	Sturen op				Toelichting mogelijkheden
	M	B	€	D	
Ondernemende groep	X	X	X		Door samen te werken met gebiedspartijen (grondeigenaren, bewoners, initiatiefnemers, maatschappelijke organisaties) kan een sterke gemeenschappelijke visie en ambitie voor een gebied worden gerealiseerd die vervolgens leidend is voor de planvorming, realisatie en het beheer. Een voorbeeld zijn de woningbouwcorporatie Trudo en ontwikkelaars van Strijp S die besluiten om het skatepark in Strijp S te behouden en te renoveren vanwege de betekenis van de plek voor het gebied als geheel.
Coördinatie (gebiedsmanager / -makelaar)	X	X	X		Bij elkaar brengen van gebiedspartijen (ondernemende groep) en sturen op gezamenlijke planvorming, het identificeren van kansen en knelpunten en procesmanagement.
Prestatieafspraken woningbouwcorporaties					Hierin kunnen afspraken over de nieuwbouw van sociale huurwoningen, de betaalbaarheid van woningen, de huisvesting van bepaalde doelgroepen en de kwaliteit en duurzaamheid van de woningen worden gemaakt. Dit biedt mogelijk kansen voor de realisatie van atelierwoningen.
Broedplaatsenloods		X			Een gemeentelijk aanspreekpunt voor initiatiefnemers van broedplaatsen die op zoek zijn naar informatie o.a. over locaties, vergunningen en financieringsmogelijkheden draagt bij aan de realisatie van nieuwe broedplaatsen. Daarnaast koppelt de broedplaatsenloods actuele vragen uit de markt aan beleidsdoelstellingen om, in lijn met beleid, proactief mee te denken en te werken aan de realisatie van nieuwe creatieve bedrijfsverzamelgebouwen.

BUREAUBUITEN
economie & omgeving

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	8 juli 2020
Ter bespreking van	Moties vreemd aan de agenda
Motie van	Mark Coenders, Tülay Gemici - GroenLinks Guus van der Laak - Arnhem Centraal
Titel motie	Plan voor creatieve werkruimten
Nummer Zaaknummer	**20M39** 487333

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:
- Er op dit moment een kwalitatieve en kwantitatieve mismatch is tussen vraag naar en aanbod van huisvesting voor de creatieve en culturele sector in Arnhem, en dat deze mismatch in de toekomst groter wordt;
- In de culturele en creatieve sector 37% van de mensen een verhuiswens heeft, waarbij ruimtegebrek of ruimteoverschot de meest genoemde verhuisreden is;
- De aanwezigheid van de culturele en creatieve sector in een gebied een waardevermeerderend effect heeft op dat gebied;
- Bureau BUITEN de volgende vier concrete aanbevelingen deed in het onderzoek 'Huisvesting Culturele en Creatieve sector Arnhem':
    a. Jaag de ontwikkeling van ruimtes voor de creatieve en culturele sector aan en zorg dat deze beter benut worden;
    b. Zorg voor vaste concepten met een community factor, maar blijf ook tijdelijke huisvesting faciliteren;
    c. Maak onderscheid in doelgroepen, maar zorg tegelijkertijd voor integratie;
    d. Faciliteer de sector vanuit de gedachte van ecosystemen.
- De gemeente haar rol kan nemen in een breed spectrum; van faciliteren/aanjagen tot en met zelf exploiteren/ aankopen.

Overwegende dat:
- Er ruimte moet komen en blijven voor makers, lege plekken waar nieuwe cultuur kan groeien;
- Een actieve rol van de gemeente op het gebied van atelierruimte wenselijk is zodat talentvolle en succesvolle creatieve Arnhemmers een bijdrage kunnen blijven leveren aan het kunst- en culturele klimaat van de stad;
- Er meer bereikt kan worden als de gemeentelijke inzet niet versnipperd is.

AANGENOMEN

20 m 39 / P. 2

Verzoekt het college: - Een plan huisvesting creatieve en culturele sector op te stellen, met daarin een actieve rol van de gemeente; - Het plan op te stellen op basis van de aanbevelingen van het rapport van Bureau BUITEN en in overleg met de creatieve en culturele sector; - Het plan ter besluitvorming voor te leggen aan de gemeenteraad voor de behandeling van de MJPB 2021-2024.
en gaat over tot de orde van de dag Mark Coenders en Tülay Gemici - GroenLinks Guus van der Laak - Arnhem Centraal AANGENOMEN

Voor 28

Tegen 9

Motie vreemd aan de agenda "Plan voor creatieve werkruimten" (20M39)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dolsma		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
van Es		
Maref		
Loos		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Usta		
Aydemir		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	2	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Sanders		

Totaal 37

Lijst met deelnemers rondetafelgesprek
Plan van aanpak huisvesting creatieve en culturele sector 2021-2024

Overzicht insprekers

	Naam	Namens
1	Pim Coenen	SLAK
2	Stefan Rebergen	Jacobiberg
3	Laurien Timmermans	ArtEZ conservatorium
4	Elke Makowski	De Vloer
5	Annelou van Griensven	vormgever
6	Anook Cléonne	kunstenaar
7	Rob Voerman	kunstenaar

Beste Raadsleden, Arnhem, 02-02-21

Mijn naam is Elke Makowski en ik ben cultureel ondernemer in Arnhem. Ik geef samen met mijn collega Sofie Noij – Twaalfhoven leiding aan De Vloer school voor podiumkunsten.
Een Arnhemse amateurschool voor dans, theater en musical met 1000 deelnemers die wekelijks hun lessen komen volgen. Daarnaast bieden we veel kunst en culturele projecten en voorstellingen voor het basis en voortgezet onderwijs.

Samenvattend:

Wij, aanbieders van amateurkunsteducatie en participatie, worden in ons culturele ondernemerschap momenteel beperkt door het tekort aan fysieke, kwalitatieve en betaalbare ruimte en kunnen hierdoor niet geheel voldoen aan de vraag die er in de samenleving bestaat.

Na uitvoerig het plan “Arnhems buiten” en de gemeentelijke beleidsnotities te hebben gelezen is mij het volgende opgevallen:

Er wordt uitsluitend gesproken over huisvesting voor makers van kunst en cultuur, mensen die werk maken in kantoren, atelierruimten en werkplaatsen. Die producten ter plekke creëren.

Er zijn in Arnhem echter rond de 65.000 amateurkunstenaars die wekelijks in de vrije tijd hun lessen of cursussen volgen bij een van de vele culturele ondernemers van deze stad. Ondernemers die gebruik maken van werkruimten ten behoeve van bewoners. Zij maken vaak gebruik van particuliere ruimten, eigen (bedrijfs-)woning, sportacomodaties of multifunctionele ruimten in gemeentelijke (wijk)gebouwen.

De werkruimten die nodig zijn voor het faciliteren van deze kunstenaars zijn in het rapport buiten beschouwing gelaten en juist hier ligt een fors tekort aan geschikte werkruimte.

Omdat dit (en andere onderwerpen) al langere tijd speel in de amateurkunstsector heb ik sinds de maart 2020 (start van de coronacrisis) samen met collega’s van Rozet, Huis van Puck, de Muziekmakerij en de Kunstmakerij een platform opgericht genaamd Amateurkunst Aanbieders Arnhem (AAA). Dit platform is er voor alle aanbieders van kunsteducatie en kunstparticipatie. Oftewel voor alle cultureel ondernemers die de stad/wijken leuker, aantrekkelijker en aangenamer maken, die zorgen voor reuring en samenwerking.
Een van de doelstellingen van het platform is het onderzoeken en ondersteunen van de leden bij uiteenlopende kwesties, zoals het tekort aan huisvesting ten behoeve van amateurkunst. Deze enorme groep ondernemers (vaak zzp-ers) hebben steeds vaker te maken met ruimtetekorten.

Onder andere in overleg met Henk Dassen van het Huis van Puck bleek dat er momenteel alleen al hier 30 tot 40 groepen op de wachtlijst staan om ruimte te huren voor hun activiteiten. Het gaat vaak niet om ruimte die fulltime nodig is, maar per aanvrager meestal om een aantal uren per week. Uit de wachtlijst kunnen we opmaken dat er een groot gebrek is aan (goed gefaciliteerde) ruimten en dat de vraag het aanbod sterk overstijgt.
Komende maanden gaan we met de AAA verder uitzoeken welke noden er nog meer zijn in het amateurveld en zullen we de resultaten hiervan zeker delen met de gemeente.

Net als andere leden van de Arnhemse Amateurkunst Aanbieders loop ik in mijn eigen bedrijf ook regelmatig tegen de grenzen van beschikbare ruimte. Bijvoorbeeld in Schuytgraaf, een wijk in ontwikkeling, is de vraag al jaren groter dan we kunnen leveren. Niet omdat we niet willen, maar omdat er gewoonweg geen ruimte meer is. We bieden al jarenlang lessen aan op iedere locatie die er

voorhanden is in de wijk (MFC Salamander, MFC Omnibus, International School en Lorentz Lyceum), maar de vraag is groter en de ruimte in die wijk is op. Er is geen oude bebouwing waarvan gebruik kan worden gemaakt en nieuwbouw lijkt geen optie (meer) te zijn.

Ook in andere wijken en het centrum zit alles “vol” en dus wijken wij en collega’s steeds vaker uit naar andere, soms tijdelijke locaties (De Vloer start binnenkort bijvoorbeeld in het Rembrandt theater), waar we vervolgens tijdelijk of slechts een paar uur per week kunnen huren. Dit zorgt voor veel bijkomende problemen, zoals extra kosten voor inrichting van de verschillende (tijdelijke) locaties, maar vooral ook het probleem van het verplaatsen van activiteiten als een locatie op een gegeven moment moet sluiten. Dit betekent dat cursisten niet meer dichtbij in hun eigen buurt van hun activiteiten kunnen gebruikmaken. Bestendigheid in de huisvesting is dan ook voor ons een zeer belangrijk punt in de beleidsplannen.

De ruimten die voor ons vakgebied (podiumkunsten) geschikt zijn, zijn schaars. Simpelweg omdat we een grote oppervlakte nodig hebben en een hoog plafond en goede vloeren. De ruimte moet minimaal 120-150m2 zijn en vrij van obstakels (zoals zuilen) om er op een veilige manier met een groep mensen te kunnen werken. Vaak is het wenselijk om meerdere van dit soort ruimten op dezelfde locatie te gebruiken. Opbergruimte (voor spiegels en geluidsinstallaties) is ook van groot belang. De kosten van dergelijke ruimten zijn vaak echter behoorlijk prijzig, wat de bedrijfsvoering bemoeilijkt.
Daarnaast is het ook prettig om mensen te kunnen ontvangen/ontmoeten in een aparte ruimte voor of na de lessen, om het sociale aspect van ons werk en de interactie en ontmoeting te stimuleren.

We maken ook gebruik van sporthallen vanwege de ruimte, maar daar worden we als (cultureel) ondernemer gezien en daar gelden hogere tarieven voor. Anders dus, dan de sportverenigingen die tegen een sociaal tarief gebruik kunnen maken van de locatie.

Bedrijfsverzamelgebouwen of verhuurder van faciliteiten:

Het Huis van Puck en Rozet zijn voorbeelden van gebouwen waar ruimten aan meerdere gebruikers worden verhuurd en waar meerdere initiatieven/ondernemingen gehuisvest zijn. Als een ruimte door meerdere gebruikers wordt gebruikt, moet deze uiteraard multifunctioneel worden ingericht. Een koor van 60 deelnemers heeft namelijk iets anders nodig, dan een dansgroep met 12 deelnemers. Toch is het goed mogelijk dit soort ruimten in te richten voor alle (in dit geval podiumkunsten-) gebruikers. Er is op meerdere plekken in de stad een grote behoefte aan deze vorm van huur. Met name in Arnhem Zuid is er geen voorziening op dit gebied, terwijl hier inmiddels meer inwoners wonen dan in Arnhem Noord. (Rozet, de Jacobiberg en Huis van Puck staan allen in Arnhem Noord.)

Er zijn uiteraard nog meer invalshoeken om naar de behoefte aan huisvesting te kijken. Graag geef ik een verdere toelichting tijdens de raadsvergadering.

Met vriendelijke groet,

Elke Makowski
De Vloer school voor Podiumkunsten

TOEKOMST VISIE 10-2020

Stefan Rebergen
Rene Tijssen
i.s.m. Christiaan Holland

INLEIDING

Zou er in deze stad iets in het water zitten? Het wemelt in Arnhem namelijk van de muzikanten, bandjes, DJ's en creatieve professionals. Wanneer we die bloedgroepen bij elkaar brengen, ontstaat er iets bijzonders. Dat is te zien en te ervaren bij Jacobiberg, maar ook bijvoorbeeld bij allerlei festivals en evenementen in de stad. Arnhem is een muziekstad.

Jacobiberg heeft enkele jaren geleden een moeilijke periode doorgemaakt, maar heeft zich sinds de verhuizing naar de HES op Arnhems Buiten in rap tempo ontwikkeld tot de grootste muzikale broedplaats van Nederland. Dat is een prestatie van formaat. De huidige beschikbare ruimte wordt grotendeels gebruikt en er staan inmiddels zelfs allerlei belangstellenden op de wachtlijst. Het gaat goed. Er is een betrokken groep *residents* (huurders) en een al even enthousiaste groep vrijwilligers, er is een goede samenwerking met Luxor Live tot stand gebracht en er is een positieve exploitatie gerealiseerd. Zelfs in lastige tijden als de huidige Coronacrisis worden nieuwe activiteiten ontplooid zoals het nieuwe kanaal en de studio van Arnhem Live. Jacobiberg is *alive & kicking* – zogezegd. Het heeft zich ontwikkeld tot een ecosysteem waar allerlei mensen die zich met muziek bezighouden kunnen groeien en verbeteren.

Echter, het huidige succes van Jacobiberg biedt geen garantie voor de toekomst. De huidige locatie is eigendom van Amvest. Amvest heeft aangegeven dat er op de HES binnen afzienbare termijn een nieuwe wijk voor wonen en werken zal worden gerealiseerd. Hoewel de aanwezigheid van een popcentrum als een pluspunt voor de toekomstige ontwikkeling wordt gezien, is het allerminst zeker of we in de huidige omvang (en vooral: onder gelijkblijvend gunstige condities) kunnen blijven.

De toekomstvisie is dus vooral gericht op twee zaken: het consolideren van het succes en het ontwikkelen van een Plan B voor een alternatieve locatie – mocht dit nodig zijn.

Input voor deze toekomstvisie is opgehaald bij een groot aantal partijen. Bij muzikanten (gebruikers) uiteraard, maar ook bij popmakelaars, Luxor Live, De Basis, SLAK, ArtEZ, Amvest en de gemeente Arnhem. Zie pagina 11 voor een overzicht met gesprekspartners.

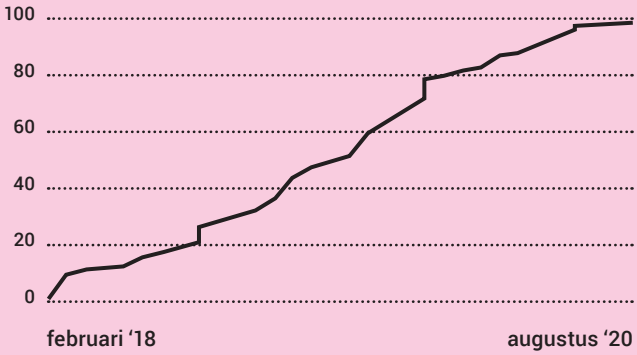
STAND VAN ZAKEN

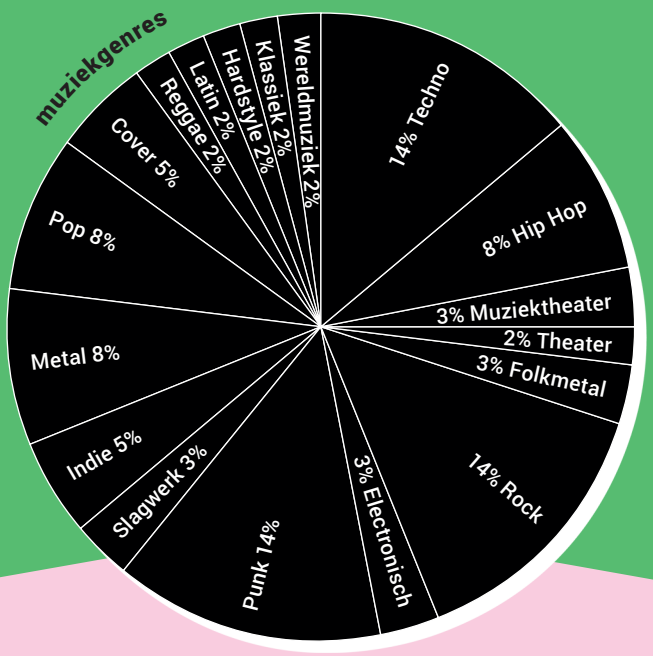
Als startpunt is het handig om een toekomstvisie te beginnen met een feitelijke stand van zaken. Het equivalent van: 'U bevindt zich hier'. Kijken we naar de huidige invulling en bezetting van het pand, dan ziet het beeld van facts & figures er als volgt uit:

* 98 huurders/residents (incl. docenten)
* 80 bands die regelmatig gebruik maken van oefenruimtes
* 6 gedeelde oefenruimtes
* 170 leerlingen op de Popschool
* 30 studio's
* DJ Studio de Berg
* Producer studio De Berg
* Jacobus (om mee te nemen naar festivals en evenementen)
* 15 ateliers in samenwerking met Artez
* Creatieve professionals: 30 Producers, 3 Fotografen, 2 Video-bedrijven
* Arnhem Live studio (dagelijkse uitzendingen)
* Events (o.a. Open Dag)

De capaciteit van het huidige pand wordt hiermee grotendeels benut. Op de wachtlijst staan inmiddels 7 bands en 15 individuen.

Wat opvalt, is het tempo waarmee de groei in de afgelopen 2,5 jaar tot stand is gebracht:

De aantrekkelijkheid van Jacobiberg wordt door de gesprekspartners als volgt omschreven:

* **Betaalbaar**
* **Laagdrempelig**
* **Coole plek**
* **Diversiteit** (muzieksoorten, jong & oud, bedrijfjes, etc.)
* **Katalysator** voor de muziekscene;
* **'Oase-gevoel'** (b.v. kunnen wandelen in de groene omgeving)
* **Parkeren en bereikbaarheid** (ook met OV)

Kijken we naar de muziekgenres die vertegenwoordigd zijn op de Jacobiberg, dan zien we een grote mate van diversiteit.Deze diversiteit zien we als een kracht, wat ook onderstreept wordt door het oordeel van de gebruikers die we hebben gesproken. Wat verder opvallend is, is dat Jacobiberg op dit moment ook verschillende bands uit Nijmegen (waaronder De Staat) onderdak biedt. De huidige verbouwing van De Basis in het oude Doornroosje pand is hier een belangrijke verklaring voor. Dit onderstreept de samenwerking in 025.

Jacobiberg wil de huidige positie van grootste muzikale broedplaats van Nederland consolideren en in kwalitatieve zin uitbouwen. De diverse functies in de muzikale waardeketen (van oefenruimtes/talentontwikkeling naar bijvoorbeeld scouting, opnamemogelijkheden, promotie en vermarkting) zijn namelijk erg versnipperd. Ook de zakelijke kant van muziek maken en in bandjes spelen, is voor veel partijen een onderbelicht aspect. Het blijkt dat beginnende en zich ontwikkelende muzikanten behoefte hebben aan een netwerk om kennis, expertise en ervaring te kunnen delen. We willen hierop inspelen door muzikaal talent in een incubator-achtige omgeving te ondersteunen met coaching en advies. Professionalisering dus. Daarnaast willen we in de sociale agenda en onderlinge ontmoetingen extra zaken gaan organiseren. Meer interactie en meer community dus. Opgeteld betekent dit: broedplaats, netwerk met ondersteuning en ontmoetingen (kruisbestuiving) als creatieve drie-eenheid.

Jacobiberg is de plek in Arnhem en omgeving waar je als muzikant, band, DJ of creatieve professional terecht kan om beter te worden (zowel muzikaal als professioneel) en verder te komen. We bieden dus niet alleen oefenruimtes maar vooral ook een relevant netwerk. De lijnen in dit netwerk zijn kort en informeel. Allerlei diensten en voorzieningen zitten onder hetzelfde dak: de popmakelaar die je aan nieuwe contacten (en mogelijke optredens) kan helpen, via Arnhem Live kom je aan exposure, er zijn opnamestudio's en producers in het pand en er is professionele ondersteuning op zakelijk vlak en op het gebied van techniek, communicatie, *social media*, etc.

We willen niet alleen de katalysator voor de muziekscene zijn, maar ook een meerwaarde hebben voor de stad. Op dit moment is Jacobiberg (ook door haar ligging) niet erg zichtbaar. Daar willen we wat aan gaan doen. Er is meer te halen uit de verbindende potentie van muziek. Muziek is niet alleen een cultuurdrager die mensen kan mobiliseren en verbinden, muziek is ook een product met een economische betekenis. Niet alleen in directe zin omdat veel mensen er hun boterham mee verdienen, maar ook indirect als belangrijke factor in de aantrekkelijkheid van het vestigen in een stad.
Arnhem profileert zich nadrukkelijk als cultuurhoofdstad van het Oosten. Zoals bekend is een dynamisch cultuurklimaat een wezenlijke voorwaarde voor bedrijven en instellingen om zich te vestigen c.q. te blijven. Dat cultuurklimaat is enerzijds een interessant, breed en divers cultuuraanbod en anderzijds gaat het om ruime mogelijkheden voor talent en makers om zich te ontwikkelen, om door te groeien en te professionaliseren. Jacobiberg is en blijft een wezenlijk onderdeel van die culturele infrastructuur.

MEERWAARDE

De huidige functies van de Jacobiberg zijn:
* **Talentontwikkeling** (oefenruimtes, popschool en DJ Studio)
* **Interactie** organiseren via de broedplaats, de sociale agenda en diverse events.
* **Exposure** voor muzikanten: Arnhem Live, Jacobus, social media
* **Ondersteuning** via popmakelaars (o.a. muzikantenbank), producenten etc.
* **Ruimte** voor (opdrachten van) opleidingen van het ROC & ArtEZ
* **Zakelijk** (Muziekgerelateerde ondernemers)
* **Archief**

Met deze kernfuncties richt Jacobiberg zich op de volgende doelgroepen:
* **Muzikanten**
* **Muziekdocenten**
* **Leerlingen**
* **Culturele ondernemers** (Muziekgerelateerde bedrijven & professionals: producers, video-makers, boekers etc.)
* **Vrijwilligers**
* **Onderwijs**

We willen graag invulling geven aan Jacobiberg 2.0 met de volgende (te ontwikkelen) functies:
* Muziekcafe met podium
* Werkplekken voor professionals – uiteraard passend bij de broedplaats
* Startersondersteuning en het aanjagen van cultureel ondernemerschap
* Ruimte (indien voorhanden) voor andere creatieve disciplines: dans, theater, beeldende kunst

Deze combinatie van functies leidt tot een meerwaarde voor de stad en tot een creatieve broedplaats waar je als muzikant verbindingen kan leggen, geïnspireerd kan raken en beter kan worden. We willen zoveel mogelijk mensen in en rond Arnhem bereiken die muziek willen maken of horen en we willen muziekliefhebbers actief betrekken bij onze activiteiten, onder meer door een podium en met een muziekcafe. Door werkplekken en ruimtes beschikbaar te maken voor andere creatieve disciplines ontstaat er een verbreding van de huidige muzikale broedplaats naar een creatieve broedplaats. Juist uit de cross-overs tussen verschillende disciplines kunnen mooie nieuwe dingen ontstaan.

Jacobiberg 2.0 heeft dus een bredere scope. Niet alleen in functies maar ook in doelgroepen. Muziekliefhebbers, omwonenden, bedrijven en instellingen kunnen muziek beleven op een inspirerende plek die meer opengesteld zal zijn voor het publiek.

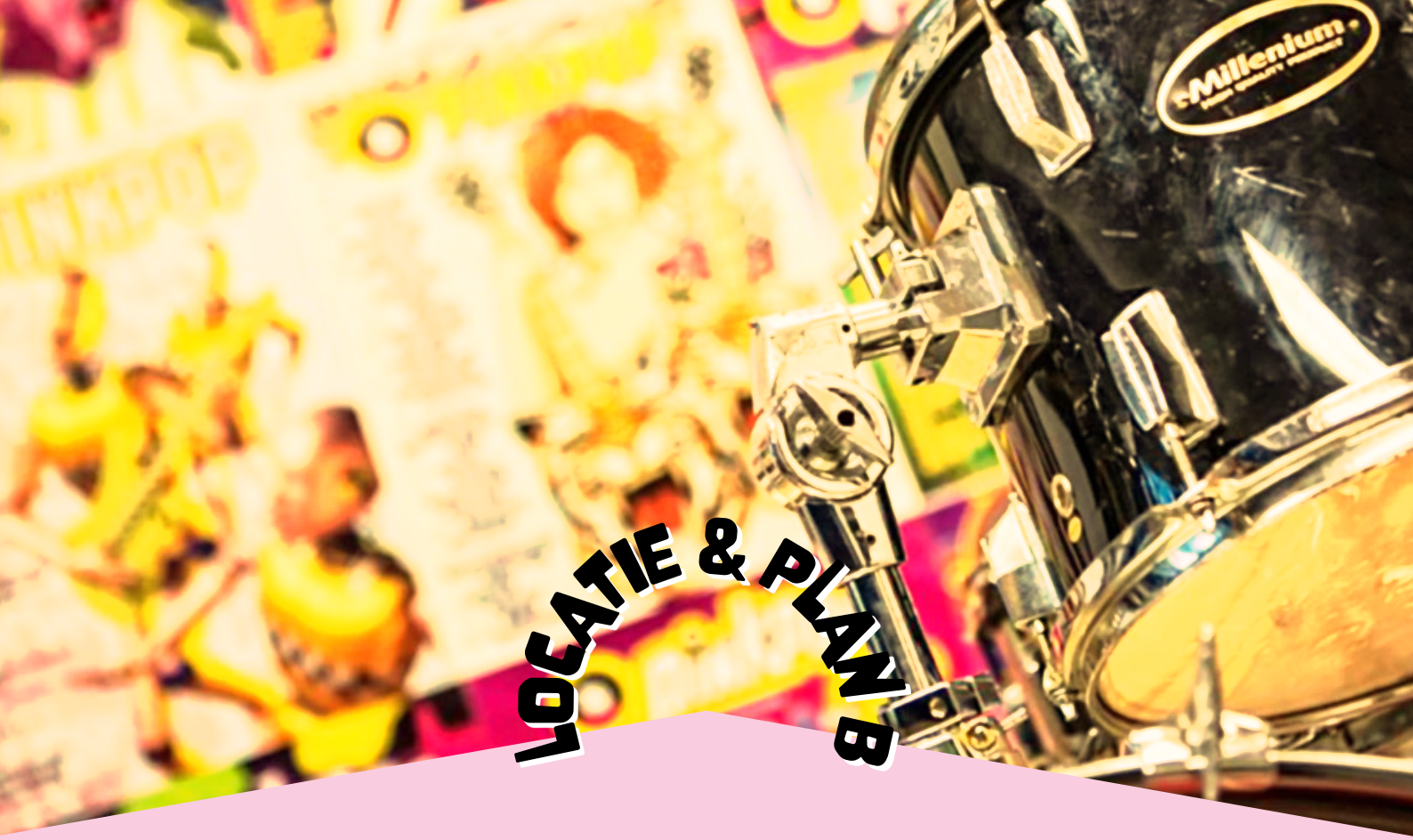

PROJECTEN

Een toekomstvisie moet uiteindelijk worden vertaald naar concrete projecten. Dat is in dit geval niet eenvoudig, vanwege de onzekerheid over de culturele sector als geheel vanwege de Coronacrisis en door de onduidelijkheid over de vraag of we straks in de plannen van Amvest voor de HES een plaats kunnen krijgen. Toch zijn er in de gespreksronde verschillende suggesties gedaan die we graag in dit document willen vastleggen. Niet per se met de intentie of de verplichting om alles uit te voeren, maar wel om nog eens te onderstrepen welke dynamiek en ambitie er in de groep gebruikers zit en welke verbetermogelijkheden voor Jacobiberg er zoal zijn.

* **Inwerk-/introductie programma** voor nieuwe huurders (kennismaking met andere residents en aanbieden exposure-mogelijkheden, zoals Arnhem Live).
* **Shared services:** een bandbus voor bands/act die op tour gaan.
* **Online overzicht** (agenda) met ALLE muziek-activiteiten in de stad.
* **Promotie Jacobiberg** door succesverhalen (succesvolle acts) te laten zien.
* **Summerschool** (mag ook in de winter) met coaching voor getalenteerde muzikanten (i.s.m. bestaande programma's van ArtEZ en/of de Basis).
* **Scouting functie** stroomlijnen i.s.m. met Plank en Poppunt Gelderland.
* **Plaat maken met residents** en evt. top-producer naar Arnhem halen.
* **Samenwerking met RTV Arnhem**, o.a. het doorzetten van Arnhem Live.

We denken in dit verband ook aan mogelijkheden als een *artist in residence* programma of een *producer in residence* concept. Met dit laatste wordt bedoeld dat we een internationaal aansprekende producer naar de Jacobiberg halen om met plaatselijk talent te werken.

LOCATIE & PLAN B

Zoals in de inleiding aangegeven is het huidige succes van Jacobiberg geen garantie voor de toekomst vanwege de onduidelijkheid over de locatie op Arnhems Buiten. De verwachting die Amvest heeft uitgesproken, is dat er binnen twee jaar gestart wordt met de realisatie van een nieuwe wijk voor wonen en werken. We moeten dus nu al beginnen met het maken van een Plan B voor een alternatieve locatie.

Buiten de locatie van de HES (waar we onder de huidige condities graag langer willen blijven) zijn er verschillende alternatieve opties aangedragen in de gespreksronde:

* **Arnhems Buiten**, het gedeelte van Propertize
* **Arnhem Zuid**, b.v. Lorentz school, Kronenburg kantoren (vml Alliander kantoor)
* **Westervoortsedijk**, b.v. Loods Corus of Melkfabriek (BPD)
* **Oude Kraan**/creatieve corridor
* **Stadsblokken** (Kondor Wessels)

Om deze mogelijkheden verder te verkennen, starten we in de komende periode met enkele gesprekken met onder meer bedrijfsmakelaars en vastgoedeigenaren.

Om die gesprekken niet blanco in te gaan, hebben we het volgende programma van eisen en wensen opgesteld:

1. minimaal 3500 m^2 ruimte – liefst meer – niet noodzakelijkerwijs op 1 locatie
2. Geluidwerende voorzieningen (isolatie)
3. Omgeving die deze bestemming ziet zitten
4. Betaalbaar
5. Goed bereikbaar, zowel met auto (parkeren!) als met openbaar vervoer
6. 24 uur p.d. toegankelijk
7. Mogelijkheid voor muziekcafe met podium
8. Gezamenlijke ruimtes die ontmoetingen & interactie mogelijk maken
9. Flexibele werkplekken
10. Geschikte ruimtes voor onderwijsdoeleinden
11. Duurzaam (nice to have) – heeft ook relatie met 2 (isolatie)
12. Periode van 5-7 jaar. Ofwel een termijn die bepaalde investeringen (in de inrichting en aankleding) rechtvaardigt.

TOT SLOT

Wat Papendal is voor de Nederlandse top-sport, wordt Jacobiberg 2.0 voor de regionale muziekscene. De grond in de regio Arnhem is in muzikaal opzicht erg vruchtbaar gebleken. Er is sprake van een stevige 'humuslaag' van muzikaal talent. Wel is er winst te behalen in termen van het verder helpen van talent: oefenruimtes MET community & interactie MET scouting-functie MET exposure (Arnhem Live) MET relatie met podia (Luxor Live o.a.) MET coaching (zie hiervoor de suggesties van artists in residence en een summer/winterschool).

Een community van 100+ bands, muzikanten, DJ's en (muziekgerelateerde) professionals levert ook mogelijkheden op voor alternatieve inkomstenstromen. Verdiensten uit huur van oefenruimtes kunnen worden aangevuld met onder meer betaalde diensten voor muzikanten, zaalverhuur, organiseren van bedrijfsuitjes en verder uiteraard inkomsten uit een klein podium en ondersteunende horeca. Jacobiberg ontvangt subsidie van de gemeente vanuit de meerjaren-voorziening voor cultuur, maar wil daarnaast meer eigen, nieuwe inkomstenbronnen aan-boren. Op die manier komen we steviger op onze eigen benen te staan.

De grootste muzikale broedplaats van NL is niet alleen interessant voor de gemeente (in termen van city marketing en het vasthouden van crea-tief talent) maar ook voor wijken en (vastgoed) partijen die bezig zijn met gebiedsontwikkeling. De creatieve vibe van een Jacobiberg-achtige voorziening kan relevant zijn voor placemaking in een specifiek gebied. Die kans (voor een nieuwe locatie) willen we in de komende periode verkennen met zowel de gemeente (die wellicht een bepaalde wijk een impuls wil geven) en met ontwikkelaars die in Arnhem actief zijn.

M.M.V.

Met medewerking van:

Marijn de Valk	Luxor Live
Wout Kemkes	Donnerwetter
Gijs Frencken	gemeente Arnhem
Simon Mamahit	Poppunt GLD
Pieter Kwant	Plank
Doeko Pinxt	gemeente Arnhem
Winand v/d Velde	Jacobiberg
Imke Loeffen	Poppunt GLD
Angela Verkuijlen & Maike Fleuren	de Basis
Stefan Grond	gemeente Nijmegen
Karst Hagedoorn	Amvest
Allard Koers	ArtEZ
Tamar Oosterlaar	SLAK

NOTHING BEATS ‘DE BERG’

POPCENTRUM JACOBIBERG
Utrechtseweg 310, Arnhem * gebouw H02
0264422106 * info@jacobiberg.nl

BEHANDELRESULTAAT

RONDETAFELGESPREK 3 FEBRUARI 2021

GEMEENTE Arnhem

Plan van Aanpak huisvesting creatieve en culturele sector 2021-2024

Documentnummer:	
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	Dhr. De Vroome

Resultaat van bespreking:

Aanwezig: de raadsleden/fractievolgers Kraaijenbrink (AC), Combée (VVD), Van Dillen (CDA), Loor (D66), Gemici (GL), Greving (PvdA), Zijlstra (ChristenUnie), Eliëns (Partij voor de Dieren) en Hobbelen (AOP). De fracties van de PPV, Denk/VA en de SP waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
Na een korte pitch door alle deelnemers, vond aan de hand van vragen van de woordvoerders een gesprek plaats waarbij de amateurkunst, de invulling van leegstaand vastgoed (al dan niet binnen de gemeentelijke organisatie), de vraag wat Arnhem als stad wil zijn, het belang van kunst en cultuur voor de stad, de financiën etc. aan bod kwam.

Deelnemers aan het rondetafelgesprek:

	Naam	Namens
	Pim Coenen	SLAK
	Stefan Rebergen	Jacobiberg
	Laurien Timmermans	ArtEZ conservatorium
	Elke Makowski	De Vloer
	Annelou van Griensven	Vormgever / De Vormforensen
	Anook Cleonne	Kunstenaar
	Rob Voerman	Kunstenaar

Vier deelnemers hebben inmiddels een schriftelijke inbreng geleverd:
De Vloer, school voor podiumkunsten; Toekomstvisie Jacobiberg, De Vormforensen "project plan Rijndistrict", de pitch van het SLAK. Alle bijdragen zijn aan de vergaderstukken toegevoegd.

Conclusie
De voorzitter bedankt alle aanwezigen voor hun waardevolle inbreng en geeft aan dat het voorstel wordt doorgeleid naar de Meningsvorming-1 behandeling op een van de volgende Politieke Avonden.

De raadsadviseur,

E.J.S. Dirksen

De voorzitter,

K. K. Kalthoff

Inleiding

Arnhem
Arnhem is de hoofdstad van de provincie Gelderland en ligt aan de rivier de Rijn waardoor het in de geschiedenis een strategische plek is geweest. Voor handelslieden tijdens de 13e eeuw, maar ook in tijden van WO2 speelde de stad een belangrijke rol.

Industriële veranderingen
Wij geloven dat de creatieve sector vanuit Arnhem op diverse manieren een bijdrage levert aan het welzijn van ten eerste dit gebied (Rijndistrict bevindt zich tussen Johan de Wittlaan, Oude Zevenaarseweg en Westervoortsedijk) en de stad. Het industrieel erfgoed wat zich hier jaren gehuisvest heeft is aan het veranderen. Het centrum van Arnhem zal deze richting op gaan rollen. Dit heeft te maken met natuurlijke grenzen, de Rijn, natuurgebied de Veluwe, voorsteden en dorpen als Velp en Oosterbeek zorgen ervoor dat de stad natuurlijk richting dit industriegebied gaat groeien. Echter is de grond vervuild en trekt de zware industrie langzaam weg uit het gebied. Er komt ruimte voor nieuwe invulling. Door de grote loodsen en ruimtes die vrij komen ontstaat er een uitgesproken open ruimte voor creatieve invulling, experiment, innovatieve ambities en ondernemerschap.

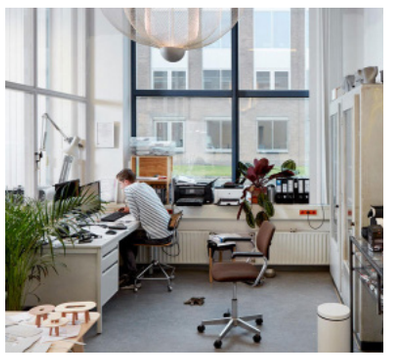
ArtEZ & het DNA van Arnhem maakstad
In het verlengde van de Rijn richting Oosterbeek ligt ArtEZ Hogeschool voor de kunsten. Een academie die studenten over de hele wereld trekt vanwege de ontwerp-

ArtEZ, Collectie Arnhem

Frank Kolkman, interaction designer

Studio Rick Tegelaar

Cobercofabriek

Arnhem na WO2

Coberco terrein met rechtsonder het oude van Ginkel

top-opleidingen die worden aangeboden. De culturele sector in Nederland/Arnhem wordt hiermee internationaal op de kaart gezet. De mensen die hier studeren kunnen zich in Arnhem vestigingen en (tijdelijk)werkzaam zijn. De ontwerpers die in Arnhem gevestigd zijn werken op nationaal en internationaal niveau.

Randstad en Nijmegen
We zien steeds meer aanwas uit de randstad richting Arnhem komen. Amsterdam en Rotterdam worden te duur om in te werken en wonen. Arnhem leidt aan het ‘second city syndroom’(A.J. Liebling 1952). We vechten al eeuwen voor bestaansrecht, maar het is bekend dat steden die dit ervaren een enorme veerkracht hebben (kijk naar hoe Arnhem na de WO zich ontwikkeld heeft). Dit gaat ook gepaard met onze profilering ten opzichte van Nijmegen. Met het cultureel stedelijk profiel: 025 Arnhem Nijmegen, hebben de grote culturele instellingen (CNA&CNN), gemeente en provincie hun krachten gebundeld.

Het ontwerpveld
Wonen, werken, leven in Arnhem in een maak-omgeving is niet voldoende. Elke ontwerper die in Arnhem woont heeft wel eens de vraag gekregen ‘waarom woon/werk je niet in de randstad?” De suggestie in deze vraag is wat heeft Arnhem eigenlijk te bieden? Een negatieve benaderingswijze voor een stad waar veel potentie is, maar waarin de kleinschaligheid en het provenciale als een nadeel worden gezien. Wij denken dat er inmiddels steeds meer ruimte komt om de potentie te laten zien. Onze drijfveer en doorzettingsvermogen zijn hierdoor gestimuleert, we moeten harder werken om te laten zien dat we er zijn, dat wat we maken mee gaat op niveau en dat we een eigen omgeving

kunnen creeren. Met ArtEZ als fundering waarin mensen worden opgeleid die binnen Nationale en Internationale grenzen te werken. En de gevestigde Arnhemse ontwerper is gewend te reizen en focus te creeren in haar/zijn doelen. We gaan erop uit waardoor we flexibel zijn en Arnhem is onze thuisbasis waar we kunnen terugtrekken om ons te ontwikkelen en experimenteren. Wij vinden wel dat er dan deze ruimte moet komen om ons te voeden en al deze kwaliteit te bundelen. Maar ook te laten zien wat we te bieden hebben.

De Kerk, Museum Arnhem

wie

<u>Draagvlak en start van de creative sector</u>
Om een goed draagvlak te creeeren is er een werkgroep van ±20 mensen uit het ontwerp veld samengesteld. Deze ambassdeurs zijn vertegenwoordigen hun eigen sector. De sectoren die gerepresenteerd worden zijn: Fashion design, Graphic Design, Interaction Design, Spoken Work/Creative Writing, Music, Urban, Product Design, Music en film. De mensen die deze sectoren vertegenwoordigen kunnen wisselen waardoor diverse netwerken worden aangesneden. Tevens zal de groep ongeveer 1 x per twee maanden samen komen om te kennis en ervaringen te delen. De groep is vertegenwoordiging van het ontwerpveld in Arnhem en voor ons een pijler van de behoeftes en evaringen.

Samen met Gemeente Arnhem onderzoeken we de mogelijkheden met betrekking tot bestemmingsplannen en vergunningen. Zodat we in een vroeg stadium inschatten wat wel en niet mogelijk is.

Klaas Kuiken

Konijnenvoer

werkgroep bedrijf	naam	sector
Studio Mockingbird	Rielle	cultureel organisator
Mensen zeggen dingen	Tim	spokenword
Bureau Ruimtekoers	Yosser	urbanplanning
Risowiso	Corine	print
Studio Dana Dijkgraaf	Dana	grafisch ontwerp
Studio Klaas Kuiken	Klaas	product ontwerp
Buro Bois	Suzanne	architectuur
Bart van den hoven		architectuur
Rozet	Kaboul vermijs	urban
Cultuur oost	Simon	urban
Visser&Meijenwaard	Vera&Steven	product design
Luxor	Robin	poppodium
Lavalu	Marielle	muziek
Syntax	Sjef&Oscar	muziek
Cafe Vrijdag	Ronald&Kimon	food&drinks
Konijnenvoer	Imane&Damian	vegan food
Luxor	Niels	food&drinks
Museum Arnhem	Saskia	beeldende kunst
Frank&Michiel	Frank&MIchiel	fine art
Machinery of Me	Rieke&Maarten	fine art
Overige partijen		
Gemeente Arnhem	Eline	
Michiel Broekhuizen advies	Michiel	horeca advies
SLAK	Pim	beheer
Schakel025	Esther	culturele kennis
Walter books	Krista	boekenwinkel en lezingen
Werkplaats Typografie	Anniek	
ArtEZ	Matthijs, Hendrik-jan, Martijn	

** De ideeen en namen uit dit plan mogen op een enkele manier gebruikt/gepubliceert worden door een derde partij zonder overleg met Sebastiaan Kramer of Annelou van Griensven.*

Initiators

Sebastiaan Kramer
Ervaren professional in business development met een focus op mode en de creatieve industrie. Met een persoonlijke interesse in strategische zaken en branding. Managing director bij Arnheim Fashion Group:
een bedrijf gespecialiseerd in creatief management, productie en ontwerp in de mode-industrie. Sebastiaan studeerde fashion aan ArtEZ en werkte afgelopen jaren samen met diverse opleidingen en organisaties. Hij is tevens docent en begeeft zich in diverse bestuurs omgevingen.

Annelou van Griensven
Een van de twee grafisch antropologen van het duo De Vormforensen. Een grafisch ontwerpstudio waarin Annelou beweegt tussen ideeen/inhoud en vormen. Ze initieeerde in 2011 het concept Dynamic Food, werkt graag hands-on en naast werk voor opdrachtgevers werkt ze aan eigen projecten waarin grafische tools en haar ideeen samen komen. Ze studeerde grafisch ontwerp aan ArtEZ en haar master design aan het Sandberg Instituut.

Beide initiators van het Rijndistrict geloven in het ontwerpen van een omgeving waarin deze je beinvloed en inspireerd om te ontwikkelen en je nieuwsgierigheid te stimuleren op een duurzame manier.

Sebastiaan Kramer

Annelou van Griensven

State of Fashion 2018

Machinery of me 2019

state of fashion

mensen zeggen dingen

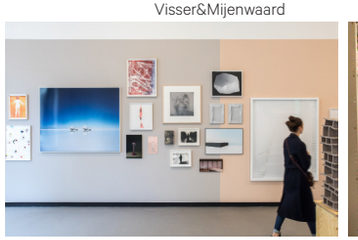
Werkplaats typografie

Visser&Mijenwaard

Luxor

pick me museum arnhem

Risowieso

Rijndistrict

wat

ruimte voor de makers-industrie
De tijd lijkt aangebroken om de stad duidelijker te gaan profileren als stad vol creativiteit, groen en vrije ontwikkel-ruimte. De Arnhemse creatieve maakindustrie heeft behoefte aan een geclusterde plek. Er zijn nog veel ondernemers uit het creatieve ecosysteem die versnipperd over de stad te vinden zijn. Arnhem mist een gebied waarin creatieve ondernemers van allerhande pluimage zich concentreren, een plek waar een continue energie van creativiteit en ideeën in de straten hangt van ‘s ochtends vroeg tot ‘s avonds laat.

een gebied die Arnhem maakstad vertegenwoordigen
Een gebied waar de ambitie, het plezier, ondernemerschap en vrijheid van creativiteit duidelijk zichtbaar is, waar ruimte is voor experiment, innovatie en maatschappelijke ontwikkeling.

‘t pé
Om een start te maken en te onderzoeken of we invulling kunnen geven aan een geclusterde ruimte willen we beginnen aan de rand van de binnenstad. Het oude van Ginkel pand is een mooi historisch gebouw, gelegen aan de Rijn en geeft ruimte en potentie voor een culturele invulling.Msbehoeftes liggen vanuit het publiek en de makers in de stad. Tevens zorgt een specifieke ruimte voor focus en zichtbaarheid.

waarom

de randstad naar Arnhem
Wij zien een verschuiving plaats vinden in

Richard Vijgen

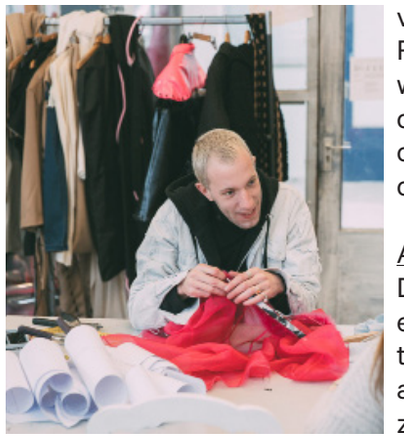
Solar shirt Pauline van Dongen

Sjaak Hullekes

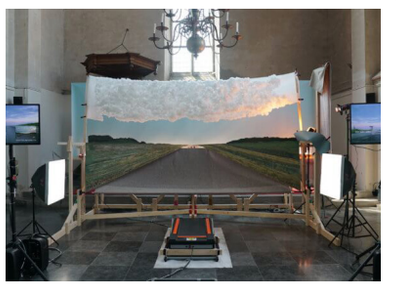
product design Arnhem

maison the faux

Collectie Arnhem

Frank&Michiel

vooral wonen, van mensen die vanuit de Randstad naar Arnhem verhuizen. De Randstad wordt voller en duurder waardoor er voor creatieven en start-ups minder mogelijkheden ontstaan om zich te kunnen vestigen en ontwikkelen.

ArtEZ als basis van ontwerp-DNA
Dankzij ArtEZ kan Arnhem zich ontwikkelen als een creatief dynamische stad. Centraal gelegen tussen Amsterdam en Dusseldorf en met veel afstudeerdend talent wat een positionering zoekt in het ontwerp veld.
Veel studenten en toekomstige ontwerpers komen naar Arnhem vanwege de kwaliteit van de opleidingen die Artez te bieden heeft. Echter denken wij (Sebastiaan Kramer en Annelou van Griensven) dat Arnhem nog veel potentie laat liggen in de profilering van Arnhem als maakstad. Op dit moment gebeurt er vooral veel naast elkaar dan met elkaar en wij denken dat dit te maken heeft met de verspreiding van de ontwerpers die zich wel vestigen in de stad.
Wij geloven in het bundelen van krachten en fysiek draagvlak creeren met doorstettingsvermogen en ambities.

Wij geloven dat de creatieve sector vanuit Arnhem op diverse manieren een bijdrage levert aan het welzijn van ten eerste dit gebied en de stad.

** De ideeen en namen uit dit plan mogen op een enkele manier gebruikt/gepubliceert worden door een derde partij zonder overleg met Sebastiaan Kramer of Annelou van Griensven.*

Drijfveren en motivatie:
- Ruimte geven om te ontwikkelen
- Potentieel te laten groeien.
- Zichtbaar maken wat Arnhem ‘maakstad’ is en te verbinden internationaal.
- Versterken van bestaande verbindingen en nieuwe leggen binnen de sector, binnen de omgeving van het gebied, nationaal en internationaal
- Het zichtbaar maken van deze verbindingen.
- Leegstand van grote industriële panden waar potentie is (buiten vergunningen en bestemmingsplannen) voor nieuwe werkplaatsen en horeca
- Arnhem breed op de kaart zetten. Door o.a. ArtEZ zijn er steeds meer internationale inwoners in Arnhem. Tevens zorgen de vastgoedprijzen in andere steden dat mensen van buiten Arnhem naar Arnhem verhuizen.
- relatief weinig bewoners, dus ruimte voor geluid, experiment en reuring

Rangeerterrein

Broekstraat

Veilingstraat

Rangeerterrein

<u>Ruimte voor ontwikkeling</u>

Eindhoven werkt al jaren aan een duidelijke profilering als designstad van Nederland. Zowel Arnhem als Eindhoven kennen internationaal goed aangeschreven kunstopleidingen (ArtEZ en de Design Academy) en zijn middelgrote provinciesteden (Arnhem telt 157.660 inwoners en Eindhoven telt 229.637 inwoners (Wikipedia, z.d.). Ze hebben daardoor een enorm voordeel op opleidingsinstituten in de grote wereldsteden aldus Lidewij Edelkoort (2004) “Minder seks, drugs en rock-’n-roll, maar meer concentratie op en meer compassie met het onderwerp van studie. Wat minder informatie ook waardoor de ideeën uit de student zelf moeten komen”. In hetzelfde artikel benadrukt Edelkoort dat “Deze regionale nesten van creativiteit hebben ons kleine land de laatste decennia geprofileerd en zullen in de toekomst nog grote bijdragen kunnen leveren aan de creatieve economie. Ik geloof dan ook in creativiteit als levensverzekering van individu en maatschappij”. Om de ‘levensverzekering’ goed af te kunnen sluiten kent Eindhoven het voormalige Phillips terrein Strijp S als een belangrijke thuishaven voor start-ups, creatieve entrepreneurs en, eens per jaar, de Dutch Design Week. Een industrieterrein als Strijp S heeft het voordeel van grote werkplaatsen tegen relatief lagere huurprijzen, zeer interessant voor (startende) ontwerpers en gerelateerde creatieve bedrijven. Arnhem kent vergelijkbare gebieden waaronder het Arnhemse Broek (Figuur 3.1). In België is Antwerpen de modestad bij uitstek. Die stad weet zich sinds de jaren 90 middels duidelijke branding zich internationaal op die manier te profileren. De stad heeft de compactheid en status als middelgrote stad op ‘C locatie’ weten om te zetten tot een onderscheidend karakter. Net als in Eindhoven, Arnhem maar zelfs ook Berlijn speelt in Antwerpen de lage vastgoed-/ huurprijs een belangrijke rol in het verwerven van start-ups in de mode(ontwerp)branche (Arnoldus, Van den Eijnden, De Groot & Nauta, 2009; Copercini, 2014).

waar

De binnenstad van Arnhem wordt omringt door verschillende creatieve gebieden. De creatieve corridor als slagader langs de Rijn en de zuidelijke binnenstad vol culturele centra als ArtEZ, Museum Arnhem, Rozet, Focus Filmtheater, het Stadstheater en Musis. Coehoorn centraal als ontwikkelgebied voor creatieve ondernemers, het modekwartier vol

ateliers en winkels van modeontwerpers en het creatieve bolwerk in het Spijkerkwartier dat daar al sinds jaar en dag te vinden is.
In het verlengde van deze creatieve corridor ligt het Rijn District. Vanuit de geschiedenis is dit een industriegebied en uitermate geschikt voor de maakindustrie van de creatieve sector. Dit gebied leent zich om Arnhem maakstad meer zichtbaar te maken op nationaal en internationaal niveau. De geschiednis van deze locatie en de nieuwe betekenis zijn verbonden met elkaar. Het gebied bevindt zich tussen de Coberco-fabriek, Kleefse Waard, De kleine Campus en Transformatorplein. Het zou dus een perfecte verbinder zijn om in de toekomst aansluiting te vinden.
Langzaam komt de stad op dit gebied af. Oosterbeek, Velp, De Veluwe en de Rijn (Arnhem Zuid) zijn de natuuurlijke grenzen waardoor in de toekomst de stad alleen nog richting dit industrie gebied kan groeien.
Waar op dit moment zwaar vervuilde grond, bestemmingsplannen en bestaande industrie een woonlocatie nog tegenhouden is er wel ruimte om te werken en te vertoeven aan de Rijn.
Het distrit leent zich uitermate voor verduurzaming van een groener gebied. Middels diverse mode intitatieven willen we hier op een innovatieve manier weer groen terug brengen en dit koppelen aan een eco-systeem waarin de maak (mode) industrie het groen gebruikt voor nieuwe collecties. Tevens samenwerkingen met bedrijven zoals Suez en/of S...., 2 switch zorgen dat hergebruik en bestaande afval stromen middels sociale arbeid nieuwe invulling geven aan het gebied, werkgelegenheid en de koppeling naar ontwerp.

Veilingstraat, Kledingbank

Het is tijd om te laten zien wat we in pacht hebben:
- groen en innovatie zijn speerpunten van gemeente en ontwerpers die in deze stad werken.
- duurzaamheid van de creatieve stad behouden door een plek te creëren waar bestaansrecht bevestigd wordt.
- leegstaande panden krijgen weer invulling en een nieuwe betekenis
- maatschappelijke betrokkenheid met de buurt en bestaande ondernemingen

Veilingstraat

Een culturele wederopbouw waarin we kunnen laten zien wat we in huis hebben.
We zijn niet een stad met één groot export-product, een zuid-as of multi-national als Philips, maar hebben enorm draagvlak op experiment, innovatie en duurzaamheid in de ontwerpsector.
Hierbij denken we aan ontwerpers (die experiment in hun praktijk gebruiken om nieuw werk te ontwikkelen) als: Richard Vijgen, Frank Kolkman, Spijkers en Spijkers, Sjaak Hullekes, Pauline van Dongen, Roos Meerman, RIck Tegelaar, Klaas Kuiken, Catalogtree, Frank&Michiel, Ineke Hans, Florentijn Hofman, Donna Verheijden, Floris Schoonerbeek, Humanoid, Elsien Ginghuis, Mieke Lucia van Hout, Arnout Visser, Bram de Groot, Syntax, Julius Thiessen, Visser&Meijwaard, Erik Stehmann,

Rijnkade

** De ideeen en namen uit dit plan mogen op een enkele manier gebruikt/gepubliceert worden door een derde partij zonder overleg met Sebastiaan Kramer of Annelou van Griensven.*

Pitch rondetafelgesprek gemeenteraad 3 februari 2021

Allereest wil ik mijn directeur-bestuurder Tamar Oosterlaar excuseren voor haar afwezigheid. Tamar is vanavond aanwezig bij een politieke avond over het Nijmeegse atelierbeleid maar sluit een volgende keer graag weer aan. Als adviseur beleid val ik vanavond in voor haar.

SLAK ateliers faciliteert al bijna 60 jaar creatieve makers, initiatieven en organisaties in Gelderland door het ontwikkelen, beheren en verhuren van (woon-)werkruimten, ruimten voor experiment, presentatieruimten en ontmoetingsruimten. Daarmee zijn wij de grootste en oudste atelierstichting van Nederland en een essentiële schakel in de keten van de creatieve industrie van Arnhem. Wij beheren in totaal circa 100 panden in Gelderland, waarvan 60 procent in Arnhem.

De actiepunten uit het rapport van Bureau BUITEN sluiten aan op onze ambities. Het tekort en de mismatch is een zaak waar wij sinds jaar en dag aan werken, dus het is goed dat deze nu ook formeel door de gemeente wordt gesignaleerd. We zijn daarom blij met de ambities van de gemeente om met extra middelen te zorgen voor een nog beter functionerend klimaat voor de culturele sector in Arnhem. Zoals bij ieder bekend staat dit klimaat op dit moment nog eens extra onder druk vanwege de coronacrisis. Tegelijkertijd neemt de druk op het vastgoed in de stad nog steeds toe.

Opdrachten, evenementen, tentoonstellingen en voorstellingen worden uit- of afgesteld. Met name de groep makers van podiumkunsten, zoals dans, theater en muziek, heeft het zwaar. En dat terwijl de inkomsten van makers voor de crisis al heel laag waren. Tegelijkertijd is er sprake van weinig leegstand in de panden die wij beheren. We zien dat makers hun werkruimtes koste wat kost willen behouden; het atelier is een van de weinige plekken waar nog ruimte is voor creativiteit. Daarnaast staat de creatieve werkruimte symbool voor het behoud van een professionele beroepspraktijk. Meer dan voorheen is de werkplek is dus een belangrijke strohalm voor makers.

In het plan van aanpak 'Huisvesting creatieve en culturele sector' wordt voorgesteld om jaarlijks 3.000 m2 beschikbaar te stellen en tevens 4 jaar lang een ton per jaar vrij te maken. Als deze middelen daadwerkelijk ingezet gaan worden dan zou dit een goede eerste basis zijn voor een bloeiend huisvestingsklimaat, hoewel het ten opzichte van het broedplaatsbeleid in Amsterdam maar een schijntje is. Wij vinden namelijk dat het beheer van gebouwen in de basis uit de exploitatie komen en dat daarmee een aanjagende rol voor zowel gemeente als haar partners in combinatie met projectmatige subsidies op dit moment voldoende zal zijn. We zijn wel benieuwd naar de manier waarop deze middelen dan vervolgens concreet worden ingezet. De instrumenten die de gemeente voorstelt zijn daarin een voorzet, maar wij hebben hier natuurlijk aanvullende ideeën over.*

Deze ideeën sluiten aan bij de ambities van SLAK. Dit voorjaar presenteren wij onze nieuwe meerjarenvisie. Wij maken op dit moment een professionaliseringsslag door, waarbij we de focus verleggen naar meer kwaliteit en regie. We willen dat onze ruimtes actief gebruikt worden en zichtbaar zijn. Ons toewijzingssysteem gaat op de schop en we sluiten nieuwe allianties met woningbouwcorporaties, beleggers en projectontwikkelaars. We zullen nog meer projecten aangaan zoals de Vlindertuin op de Geitenkamp, de atelierwoningen aan de Kleine Oord, CPO-projecten zoals op Saksen Weimar en placemakings-projecten zoals aan de Koningsweg. Op dit moment zijn wij bijvoorbeeld onder andere bezig met een plan voor het voormalige Van Ginkel-pand aan de Nieuwe Kade in samenwerking met projectontwikkelaar BPD, een groot pand aan de Koningstraat in samenwerking met en een particuliere eigenaar en de realisatie van atelierwoningen op het Roermondsplein in samenwerking met Portaal. Dit zijn allemaal projecten met een lange adem, maar met veel perspectief.

Kortom, wij blijven dus graag in gesprek met de gemeente, want als belangrijkste partner op het gebied van huisvesting van creatieven zitten wij heel dicht bij de praktijk. Wij kunnen daarbij optreden als onafhankelijk adviseur.

SLAK ateliers, februari 2021

Politieke Avond

Dossiernummer	2432
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 juli 2021
Agendapunt	6.4
Omschrijving	Vaststellen: Ruimtelijke randvoorwaarden Bestuurskwartier

Geagendeerd	Vergaderdatum
Politieke Avond	19 mei 2021
Politieke Avond	16 juni 2021
Politieke Avond	**7 juli 2021**

GEMEENTE Arnhem

Besluit van 7 juli 2021

Zaaknummer 531252

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 15 december 2020, nummer: 531252;

gelet op artikel 192 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De "Ruimtelijke randvoorwaarden Bestuurskwartier Arnhem" vast te stellen
2. Kennis te nemen van het vervolgproces (financieel en inhoudelijk)

De griffier,

De voorzitter,

Ruimtelijke randvoorwaarden Bestuurskwartier

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	16 juni 2021
Zaaknummer:	
Portefeuillehouder:	C. Bouwkamp

.

Aan de gemeenteraad, 19 mei 2021

Aanwezig:
de raadsleden/fractievolgers Kraaijenbrink (AC), Pape (VVD), Venhoek (D66), Prinsen (GL), Visser (PvdA), De Groot (Partij voor de Dieren), Zijlstra (ChristenUnie), en Van Plateringen (Arnhemse Ouderen Partij). De fractie van de SP, CDA, PPV en Denk/Verenigd Arnhem waren niet vertegenwoordigd.

Verloop
De vergadering begint Informatief. De heer Bleekman spreekt in namens de bewoners van het appartementencomplex boven Cocomat. *(Zijn inspraaktekst -inclusief illustraties- is toegevoegd aan de stukken).*
Aansluitend vindt de meningsvormende vergadering plaats in twee termijnen. De fractie van de PvdA overweegt een motie/amendement om het betreffende gebied te vergroten/uit te breiden.

Toezegging
De wethouder Bouwkamp zegt toe een bredere (overkoepelende) visie voor het Oostelijk Centrum gebied te ontwikkelen en streeft ernaar deze voor 2022 gereed te hebben.

Conclusie
De voorzitter concludeert dat de Meningsvormend-1 fase is afgerond. Aangezien de raadskamer in meerderheid aangeeft dat de eventuele motie van de PvdA geen aparte Meningsvormend-2 behandeling nodig heeft, wordt het raadsvoorstel doorgeleid naar de besluitvormende vergadering.

De raadsadviseur, De voorzitter,

E.J.S. Dirksen L. Manders

Gemeenteraad Arnhem

Bij elkaar op	7 juli 2021
Bij de bespreking van	Ruimtelijke randvoorwaarden Bestuurskwartier
Motie van	Maarten Venhoek - D66 Cyriel Prinsen - GroenLinks
Titel van de motie	Fietsenstalling Bestuurskwartier
Nummer Zaaknummer	**21M146** 531252

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 7 juli 2021een besluit te nemen over een openbare fietsenstalling in het Bestuurskwartier.

De aanleiding is dat het college een voorstel heeft gemaakt voor de ruimtelijke kaders voor het Bestuurskwartier. In dit voorstel is geen harde uitspraak gedaan over het realiseren van een openbare fietsenstalling.
Door dit voorstel aan te nemen verzoeken wij het college bij de verdere uitwerking van de plannen voor het Bestuurskwartier te kijken of het mogelijk is om een openbare fietsenstalling in het gebied te realiseren.

Omdat we weten dat:

- De inzet van de gemeente is om het gebruik van de fiets in de stad te stimuleren.
- Er voor bezoekers aan de binnenstad aan de zuidzijde geen openbare fietsenstalling is.
- Er voor de kantoren en overige functies in het Bestuurskwartier ook een oplossing gevonden moet worden voor het stallen van fietsen.

Omdat we vinden dat:

- Het voor bezoekers aan de binnenstad mogelijk moet zijn om hun fiets op een overdekte manier te kunnen stallen.
- Het toevoegen van een fietsenstalling aan de zuidoost zijde van de binnenstad bijdraagt het bevorderen van het gebruik van de fiets.
- Het wenselijk is om rondom de binnenstad voldoende fietsenstallingen te maken zodat bezoekers met de fiets deze dicht bij hun bestemming kunnen stallen.
- Het combineren van een openbare stalling met een stalling voor de kantoren in dit gebied een optie kan zijn.

Daarom vraagt de gemeenteraad aan het college om:

Bij de verdere uitwerking van de plannen voor het Bestuurskwartier te kijken of er een openbare fietsenstalling in dit gebied gerealiseerd kan worden.

Raadsleden

Maarten Venhoek - D66
Cyriel Prinsen - GroenLinks

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 531252

Onderwerp: Ruimtelijke randvoorwaarden Bestuurskwartier

Voorstel

1. De "Ruimtelijke randvoorwaarden Bestuurskwartier Arnhem" vast te stellen.
2. Kennis te nemen van het vervolgproces (financieel en inhoudelijk).

Inleiding

Door de huisvestingsopgaven van provincie, Rijk en politie ontstaan er in het Bestuurskwartier aan de oostzijde van de binnenstad kansen op het gebied van het versterken van de ruimtelijke kwaliteit, duurzaamheid en woningbouw. Deze kansen zijn beschreven in de ambitienota ´Herontwikkeling Prinsenhof; op weg naar Ruimtelijke Kwaliteit en Duurzaamheid in het Bestuurskwartier'. Op 14 mei 2019 bent u hierover met een raadsbrief geïnformeerd. Deze ambitienota is op 22 mei 2019 gezamenlijk door partijen ondertekend. Een van de opgaven die naar aanleiding hiervan is geformuleerd is het opstellen van een ruimtelijke gebiedsvisie voor dit gebied. Gemeente, Rijksvastgoedbedrijf en provincie Gelderland hebben hier gezamenlijk aan gewerkt. Op 27 mei 2020 informeerden wij u over de stand van zaken van het opstellen van de ruimtelijke randvoorwaarden.

Met het opstellen van de ruimtelijke randvoorwaarden is de programmatische opgave in het Bestuurskwartier geformuleerd. Belangrijk hierin zijn onder andere de verbouwing en uitbreiding van het Paleis van Justitie en het huisvesten van het stadsbureau van de politie. Om levendigheid en reuring aan te brengen in het gebied wordt tevens een mix van woningen en voorzieningen toegevoegd. Naast een bebouwingsopgave vormt ook de inrichting en het functioneren van de openbare ruimte een belangrijke bouwsteen. Ook de duurzaamheidsopgaven op het gebied van o.a. energietransitie, duurzame mobiliteit, biodiversiteit, klimaatadaptatie en circulaire economie spelen hierin een belangrijke rol. Tevens is een visie op het profiel en de identiteit van het gebied ontwikkeld.

Beoogd effect

Versterken en verduurzamen van het Bestuurskwartier in het oostelijk deel van de binnenstad en bijdragen aan de woningbouwopgave van Arnhem.

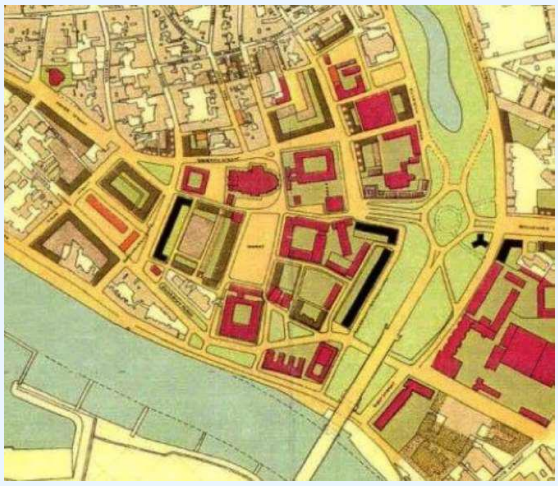
Argumenten

1.1 Het Bestuurskwartier maakt deel uit van het gebied Centrum Oost

GEMEENTE Arnhem

Het Bestuurskwartier maakt onderdeel uit van het gebied Centrum Oost. Dit gebied rondom de brug heeft in de oorlog zwaar geleden. Zoals op bijgaande afbeelding te zien is, is vrijwel het gehele gebied rondom de brug verwoest geweest en maakte dan ook onderdeel uit van het wederopbouwplan. 75 jaar na de oorlog is het monofunctionele en

versteende gebied toe aan een nieuwe investering, versterking van bestaande functies en verduurzaming in het algemeen. Het gebied vanaf Stadstheater tot aan Bestuurskwartier en Cobercoterrein is dan ook volop in beweging.

In de ambitienota is een overzicht gegeven van alle ontwikkelingen in de oostrand van de binnenstad en is ook weergegeven hoe deze gebieden ruimtelijk samenhangen. Daaruit zijn ambities en uitgangspunten geformuleerd voor het gebied Bestuurskwartier die in de ruimtelijke randvoorwaarden zijn uitgewerkt.

1.2 *In het Bestuurskwartier zijn verschillende ontwikkelingen die om richting en samenhang vragen.*

Binnen het Bestuurskwartier is de afgelopen tijd veel veranderd; de provinciale gebouwen Rijnstaete en Prinsenhof B zijn afgebroken, de nieuwbouw van de provincie is gereed. In het gebied staan enkele leegstaande kantoorgebouwen van het voormalige Gelders Archief en de provincie Gelderland. Ook is er een opgave om de huisvesting van het Paleis van Justitie te herprogrammeren en te verduurzamen en ligt er de opgave voor de realisatie van het politiebureau in het gebied. Deze opgaven binnen het gebied en de positie in de stad vragen om een gezamenlijke en integrale kijk op het Bestuurskwartier.

1.3 *Het Bestuurskwartier is een uitgelezen kans om verschillende Arnhemse ambities te realiseren.*

Gemeente, Rijk en provincie willen graag vanuit goed rentmeesterschap de kansen benutten die een integrale benadering biedt. De (maatschappelijke) meerwaarde zit in de wens het gebied te verduurzamen en de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren. In het Bestuurskwartier kan een bestuurlijk juridisch centrum verder ontwikkeld worden en is daarmee een clustering als onderdeel van Legal Valley (een samenwerking van juridische organisaties, met als doel de juridische infrastructuur in Gelderland te positioneren en te verbinden). Met het vergroten van de maat voor de openbare ruimte in het binnengebied van het Bestuurskwartier ontstaan er kansen voor een goed verblijfsklimaat en voor het realiseren van verschillende duurzaamheidsambities. Voor de levendigheid van het Bestuurskwartier en het realiseren van een betere verbinding tussen historische binnenstad en de Rijnkade zijn routes en entrees voor voetgangers en fietser van groot belang. De ontwikkelopgave vraagt om een duurzame, toekomstgerichte, ondergrondse parkeeroplossing. Deze parkeervoorziening voorziet in de parkeerbehoefte van de verschillende functies in het Bestuurskwartier en biedt tevens kansen voor het zuidoostelijke deel van de binnenstad. Op dit moment wordt uitgegaan van parkeren in twee lagen onder de Markt en Prinsenhof. De haalbaarheid hiervan wordt in de vervolgfase verder onderzocht. Het toevoegen van een substantieel woningbouwprogramma voorziet in de Arnhemse woningbehoefte. Het Bestuurskwartier is opgenomen als een van de versnellingslocaties, als onderdeel van Centrum Oost. Het toevoegen van woningen en voorzieningen in de plint draagt bij aan het verlevendigen van het gebied.

2.1 Het vervolgproces op inhoud vraagt om nadere uitwerking

De ruimtelijke randvoorwaarden zullen worden uitgewerkt in een stedenbouwkundige structuurvisie die door een stedenbouwkundig bureau in opdracht van provincie, Rijksvastgoedbedrijf en gemeente zal worden opgesteld. Bij de uitvraag voor dit stedenbouwkundig bureau is bewonersparticipatie een belangrijk onderdeel van de opdracht.

2.2 *De financiering is nog niet rond, dit vraag om een vervolgproces*

Vergelijkbaar met veel binnenstedelijke ontwikkelingen in Nederland gaat het hier om een complexe binnenstedelijke opgave, waarbij net als in de zuidelijke binnenstad aanvullende publieke middelen noodzakelijk zijn om deze ontwikkeling mogelijk te maken.

De publieke onrendabele top in deze ontwikkeling wordt met name door ondergronds parkeren en sloop van bestaande gebouwen veroorzaakt. Het ondergronds parkeren biedt echter ook de kans om een kwalitatief duurzaam en levendig stuk binnenstad te realiseren, waar het prettig werken, wonen en

verblijven is. De eerste resultaten van de financiële doorrekeningen wijzen op een tekort van 20 tot 30 miljoen.

Van belang is om met de drie overheden samen te bezien of middelen voor de onrendabele top kunnen worden gevonden. Onderzocht wordt of samen met de overige ontwikkelingen in Centrum Oost een beroep kan worden gedaan op de 3e tranche van de woningbouwimpulsgelden van het Rijk. Hiertoe is cofinanciering benodigd die door de gezamenlijke overheden dient te worden opgebracht. Hier zijn op dit moment nog geen gemeentelijke middelen voor gereserveerd. We verwachten echter bij de jaarrekening (zoals aangegeven bij de najaarsrapportage 2020) een voordelig resultaat op de GREX zuidelijke binnenstad. Dit positieve resultaat kan mogelijk te zijner tijd, indien de raad daartoe zal besluiten, hiervoor worden ingezet.

De komende maanden zal dit verder worden onderzocht en zal, waar nodig besluitvorming worden voorbereid alvorens onomkeerbare stappen te zetten.

Kanttekeningen en risico's

2.1 Randvoorwaarden kunnen strijdigheden opleveren.

In de uitwerking naar een stedenbouwkundig plan worden de inhoudelijke randvoorwaarden nader uitgewerkt. Bij de uitwerking hiervan kunnen randvoorwaarden tegenstrijdigheden opleveren. Mocht dit tot aanpassing van de ruimtelijke randvoorwaarden leiden, dan wordt dit voorgelegd aan de raad.

2.2 Er zijn nu nog onvoldoende middelen beschikbaar om ontwikkeling mogelijk te maken.

Zoals aangegeven kent de ontwikkeling een onrendabele top. Uiteraard zullen geen onomkeerbare besluiten genomen worden voordat voldoende financiële dekking beschikbaar is.

Participatie

De ruimtelijke randvoorwaarden voor het Bestuurskwartier zijn in cocreatie met de verschillende grondeigenaren en toekomstige gebruikers in het gebied opgesteld. Er is intensieve samenwerking geweest tussen Rijksvastgoedbedrijf, provincie Gelderland, politie, justitie en OM.

De ambitie en de kansen in het gebied zijn eerder toegelicht bij het Platform Binnenstad Arnhem (PBA). Als gevolg van de coronasituatie is het tot nu toe nog niet mogelijk geweest om een actuele toelichting te geven op de ruimtelijke randvoorwaarden, het PBA zal hier naar verwachting op 15 december a.s. over worden geïnformeerd (als de situatie m.b.t. corona dit toelaat). Tevens is gesproken met de voorzitter van de VVE van het appartementengebouw Eusebiusbuitensingel 14 - 26, de vertegenwoordiger van de appartementen gelegen in het projectgebied. De ontwikkeling is op hoofdlijnen toegelicht. Afgesproken is dat de bewoners in het vervolgproces bij de uitwerking van de stedenbouwkundige structuurvisie worden betrokken.

Bewonersparticipatie is een belangrijk onderdeel bij de selectie van en uitwerking door het stedenbouwkundig bureau.

De bewoners in de zuidelijke binnenstad zijn onlangs via de nieuwsbrief zuidelijke binnenstad op hooflijnen geïnformeerd over de ontwikkelingen in het Bestuurskwartier.

Financiën

Het vaststellen van de ruimtelijke randvoorwaarden heeft in zichzelf geen financiële gevolgen, anders dan dat er plankosten worden gemaakt in het vervolgproces. Het college is voornemens deze te dekken uit de herstelagenda.

De opgave zoals in argument 2.2 in financiële zin is benoemd, vraagt ook inzet van gemeentelijke middelen. Voor de aanvraag woningbouwimpulsgelden is dekking van de drie partners (provincie, Rijk en gemeente) nodig. Vanuit de gemeente zal mogelijk een relatie worden gelegd met de grondexploitatie zuidelijke binnenstad.

Uitvoering

Zie hiervoor argument 2.1 en 2.2

Communicatie

Na het collegebesluit wordt een persbericht opgesteld. Provincie, Rijksvastgoedbedrijf, politie en de VVE in het gebied zullen hierover rechtstreeks worden geïnformeerd.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Ruimtelijke randvoorwaarden Bestuurskwartier Arnhem

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	531252

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 15 december 2020, nummer: 531252;

gelet op artikel 192 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De "Ruimtelijke randvoorwaarden Bestuurskwartier Arnhem" vast te stellen
2. Kennis te nemen van het vervolgproces (financieel en inhoudelijk)

De griffier, De voorzitter,

Gemeente Arnhem

RUIMTELIJKE RANDVOORWAARDEN BESTUURSKWARTIER ARNHEM

december 2020

RUIMTELIJKE RANDVOORWAARDEN BESTUURSKWARTIER ARNHEM

provincie Gelderland

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

GEMEENTE Arnhem

december 2020

INHOUD

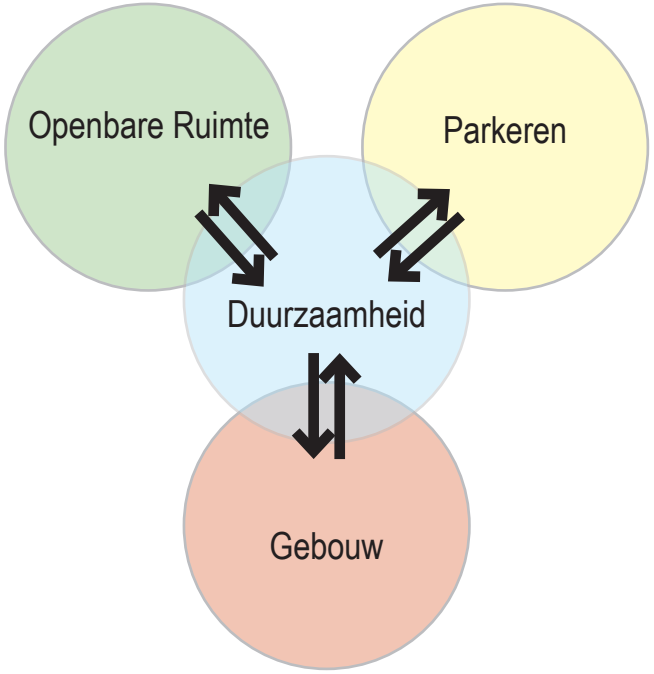
1 INLEIDING
1.1 Aanleiding
1.2 Manifest
1.3 Ambitiedocument
1.4 Gebiedsvisie
1.5 Ruimtelijke randvoorwaarden
1.6 Duurzaamheidsopgave

2. RUIMTELIJKE VISIE BESTUURSKWARTIER
2.1 Analyse Bestuurskwartier e.o.
2.2 Visie Bestuurskwartier

3. RUIMTELIJKE RUIMTELIJKE RANDVOORWAARDEN
3.1 Ruimtelijke ruimtelijke randvoorwaarden
3.2 Bandbreedte programma
3.3 Gebiedsvisie(kaart) Bestuurskwartier

4. OVERZICHT KEUZES EN UITWERKINGSAGENDA

Openbare Ruimte
Parkeren
Duurzaamheid
Gebouw

1. INLEIDING

1.1 AANLEIDING

Binnen het Bestuurskwartier is in de afgelopen tijd veel veranderd; de provinciale gebouwen Rijnstaete en Prinsenhof B zijn afgebroken, de nieuwbouw van de Provincie is gereed. In het gebied staan enkele leegstaande kantoorgebouwen van het voormalige Gelders Archief en de Provincie Gelderland.
De provincie overweegt Prinsenhof C, die nu in gebruik is als parkeergarage, te herhuisvesten als dit tot voldoende kwalitatieve (maatschappelijke) meerwaarde leidt ten opzichte van de bijhorende investering, De (maatschappelijke) meerwaarde zit in de wens het gebied te verduurzamen en de ruimtelijke kwaliteit te verbeteren. Ook is er een opgave om de huisvesting van het gerechtshof van Justitie tegen het licht te houden en ligt er de opgave voor onderzoek naar realisatie van een politiekantoor in het gebied. De opgaven binnen het gebied en de positie binnen de stad vragen om een gezamenlijke en integrale kijk op het Bestuurskwartier. Bezien vanuit zowel de ruimtelijke kwaliteit als duurzaamheid.
Gemeente, Rijk en Provincie zijn reeds in het Bestuurskwartier gevestigd en willen graag vanuit goed rentmeesterschap de kansen benutten die een gezamenlijke integrale benadering van de ontwikkeling van de Prinsenhof biedt. Zij willen daarmee bijdragen aan een gezond, veilig en leefbaar gebied, en een mooie, gave en inspirerende omgeving, die toekomstbestendig en duurzaam is en met trots doorgegeven kan worden aan toekomstige generaties.

1.2 MANIFEST

Mei 2019 ondertekenden Gemeente, Rijk en Provincie een manifest dat de gewenste samenwerking en de gezamenlijke ambities op het gebied van ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid benoemt.

Vastgoed biedt kansen om doelstellingen op het terrein van werken, wonen, duurzaamheid en circulaire economie te realiseren. Dat vereist dat de overheid op zorgvuldige wijze omgaat met de vastgoedposities die in de loop van vele decennia zijn opgebouwd. Zowel financieel als maatschappelijk. Provincie Gelderland, Gemeente Arnhem en het Rijksvastgoedbedrijf willen deze kansen benutten. Als perspectief voor de langere termijn staat voor ogen om met de vastgoedportefeuilles als drager in deze gebieden toe te werken naar een nieuwe maatschappelijke betekenis en daarmee gebiedsgericht ook bij te dragen aan de energietransitie, klimaatadaptatie, biodiversiteit en circulaire economie, passend in de lijn van de Omgevingswet. Door het bundelen van krachten kunnen gemeente, Provincie, Rijksvastgoedbedrijf, en mogelijk andere stakeholders, massa maken en zorgen voor versnelling van de gewenste transitie.

1.3 AMBITIEDOCUMENT

Als vervolg op en uitwerking van het Manifest is ook in 2019 door Gemeente, Provincie en Rijksvastgoedbedrijf een Ambitienota voor het Bestuurskwartier opgesteld en in mei 2019 vastgesteld.

Door de huisvestingsopgaven van provincie, Rijk, Politie en gemeente te verbinden ontstaan in het Bestuurskwartier kansen om niet alleen het economisch belang van het Bestuurskwartier te versterken, maar dit ook van grotere betekenis te laten zijn door het koppelen aan maatschappelijke thema's als versterken van (binnen)stedelijke ontwikkeling en circulaire economie.
Doel van het ambitiedocument was dan ook richting te geven aan de ontwikkeling van het Bestuurskwartier. Gelet op de complexiteit van de opgave en de noodzakelijke verdere uitwerking, heeft het ambitiedocument een behoorlijk abstractieniveau. Om creativiteit de ruimte te geven is er geen eindbeeld vastgelegd, maar ambities en uitgangspunten. Deze ambitienota heeft zijn vervolg gevonden in de gebiedsvisie.

1.4 GEBIEDSVISIE

In de gebiedsvisie is een vertaalslag gemaakt van de ambities op hoofdlijnen uit het ambitiedocument naar een visie hoe deze ambities neer kunnen gaan slaan in het Bestuurskwartier. De verschillende (meest sectorale) ambities zijn eerst geanalyseerd en zo ver mogelijk geconcretiseerd en vertaald naar (de mogelijkheden binnen) het plangebied. Daarnaast worden de mogelijke ruimtelijke consequenties in beeld gebracht. Deze verschillende sectorale wensbeelden zijn vervolgens vertaald in een integrale visie met bijbehorend kaartbeeld.

1.5 RUIMTELIJKE RANDVOORWAARDEN

In voorliggende nota worden de ruimtelijke randvoorwaarden beschreven die de basis vormen voor de verdere uitwerking van het Bestuurskwartier. Gelet op de nagestreefde integraliteit en de complexiteit van de opgave worden in deze ruimtelijke randvoorwaarden een aantal aspecten noodzakelijkerwijs nog bandbreedtes aangehouden voor de uiteindelijk te kiezen oplossingen waarmee

een juiste balans gevonden kan worden tussen duurzaamheid en stedelijke ontwikkeling.

Door het vastleggen van een minimaal oppervlak en een aantal minimale steekmaten voor de openbare ruimte en voor de straten die hier naartoe leiden worden de fysieke/ ruimtelijke randvoorwaarden voor de openbare ruimte gegeven. De gekozen minimum maten zijn gebaseerd op de kennis van de bestaande stad en maten voor interessante binnenstedelijke verblijfsgebieden.

Door middel van aanvullende kwalitatieve randvoorwaarden ten aanzien van aspecten als: groen, biodiversiteit, hittestress, verblijfskwaliteit, wind, bezonning, overgang privé-openbaar, relatie met de voorzieningen in de plint, transparantie van de gevel, entrees en oriëntatie van de gebouwen, logistiek, e.d. worden de ruimtelijke kwaliteiten voor het Bestuurskwartier vastgelegd.
Deze flexibele benadering biedt ruimte om nog te variëren tussen b.v:

- Meer openbare ruimte ten gunste van bijvoorbeeld duurzaamheid leidt tot minder programma of hogere bebouwing. Minder programma leidt tot een minder intensief of gemengd gebied.
- Minder openbare ruimte maakt meer programma mogelijk. Duurzaamheidsmaatregelen verschuiven dan meer naar bouwkundige oplossingen. Meer programma vergroot de intensiteit van het gebied, waaronder de parkeerdruk
- Handhaving van (delen van) Markt 1 (Gelders Archief) leidt tot een grotere footprint van de uitbreiding van het Gerechtshof, tot een grotere bouwhoogte, of tot verkleining van andere bouwplots.
- Alle benodigde parkeerruimte realiseren onder Prinsenhof leidt tot openbare ruimte op een parkeerdek; dit beperkt de mogelijkheden voor realisatie van duurzame kwaliteit

Binnen de ontwikkelmogelijkheden van de Gebiedsvisiekaart kunnen op basis van diverse uitgevoerde sectorale onderzoeken meerdere integrale modellen geformuleerd worden om te zien wat verschillende keuzes betekenen voor het gebied op aspecten als: duurzaamheidsambitie, aantal parkeerplaatsen, fasering, financiën, maar ook aspecten als: risico's hoogbouwdiscussie, windtunnelonderzoek, bezonning e.d.

In de uitwerkingsagenda (hoofdstuk 4) is een overzicht te vinden van de keuzes die gemaakt zijn en wordt ook benoemd welke keuzes in vervolgdocumenten nog gemaakt moeten worden.

1.6 DUURZAAMHEIDSOPGAVE

Het Bestuurskwartier staat aan de vooravond getransformeerd te worden naar een duurzaam gebied. In deze verduurzamingsopgave wordt als doel gesteld:
'Het realiseren van haalbare en schaalbare maatregelen voor een integrale duurzame gebiedstransformatie van het Bestuurskwartier, waarbij het Bestuurskwartier en haar (vastgoed) objecten een significante bijdrage zullen leveren aan de verduurzaming van hun omgeving.'
Een duurzaam ecosysteem is het streven. Om dit duurzame systeem te kunnen realiseren is een integrale aanpak nodig met oog voor politieke, maatschappelijke, milieutechnische en economische aspecten. Om tot een goede balans van deze onderwerpen te komen, is het van belang dat er projectmatig en systeemgericht wordt samengewerkt tussen de partners in het gebied De gebiedspartners streven ernaar van ruimtelijke bandbreedtes toe te werken naar integraal afgewogen concrete maatregelen. Verder wensen zij te komen tot een verduurzamingsstrategie, waarin beschreven staat hoe hier naartoe gegroeid kan worden. Tot slot wordt gestreefd naar een samenwerkingsconvenant, die de samenwerking tussen partneroverheden en gebiedsstakeholders faciliteert deze uitdagende opgave verder vorm te geven.

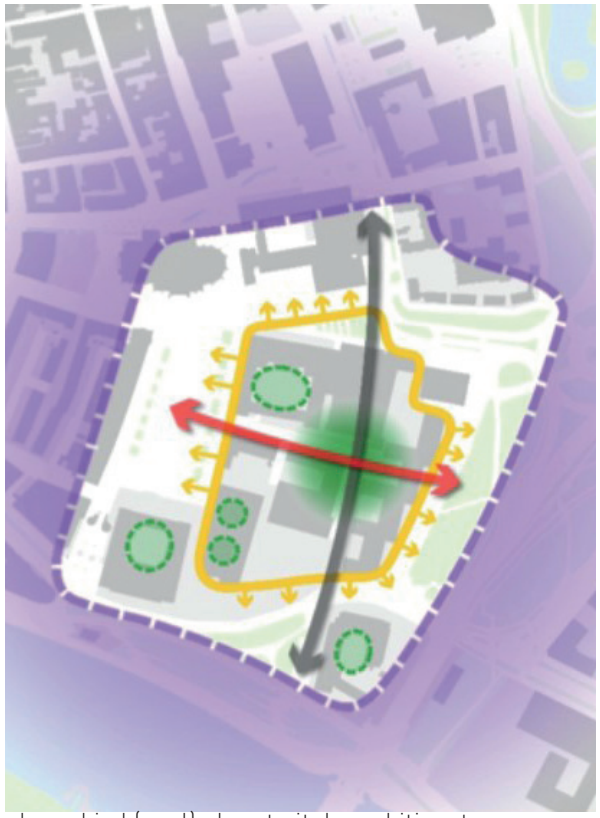

Figuur 1. Voor de herontwikkeling van het Bestuurskwartier zijn 5 duurzaamheidsambities geformuleerd.

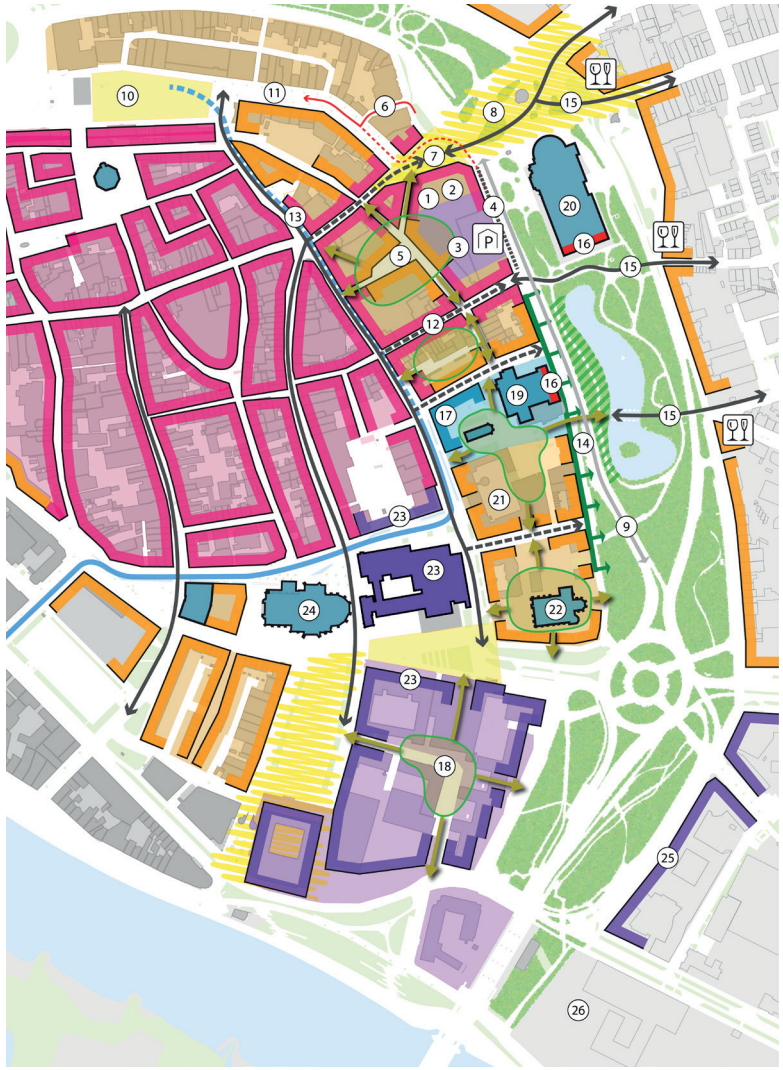
2. RUIMTELIJKE VISIE BESTUURSKWARTIER

2.1 ANALYSE BESTUURSKWARTIER E.O.

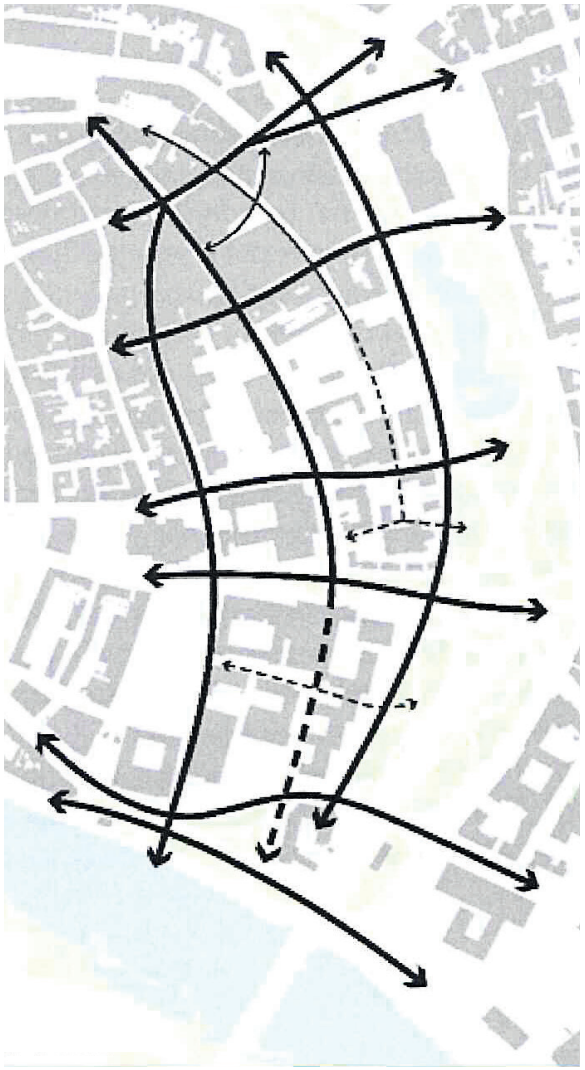
In de Ambitienota van 20 mei 2019 worden de eerste stappen op weg naar ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid in het Bestuurskwartier gezet. De visie; De Arnhemse Binnenstad uit 2015 (en daarna geactualiseerd) en de Ruimtelijke Visie op de Oostzijde van de Binnenstad van 2016 vormen het vertrekpunt bij de analyse van de stedenbouwkundige context. Het Bestuurskwartier is onderdeel van een zone die ligt tussen de historische binnenstad en de Rijn en tussen de historische binnenstad en de Oostelijke Singel. Deze zone bestaat uit een mix van grote samengestelde bouwblokken met weidse, in elkaar overlopende openbare ruimtes Het gebied bestond tot aan de 19e eeuw uit kleinschalige straten en stegen zoals die nu nog voorkomen in de binnenstad. In de 19e eeuw heeft in dit gebied een schaalvergroting plaatsgevonden door de vestiging van grote instituten die aansloten op de parkzone die in het gebied van de Singel werd ontwikkeld. Na WOII is de wederopbouw van de stad gebruikt voor modernisering van de verwoeste delen. Ruimte voor de auto en parkeerruimte, samen met een invulling met grootschaliger gebouwen leiden tot een verdere schaalvergroting waardoor er (mede doordat delen van het wederopbouwplan niet zijn uitgevoerd) een overmaat aan verharde openbare ruimte is ontstaan die vooral een logistiek karakter en parkeerfuncties kent. In de huidige situatie worden de ruimtes tussen- en binnenin de samengestelde bouwblokken, zoals de omgeving van het Stadstheater en van het Prinsenhof, gedomineerd door verkeersfuncties, logistiek en parkeren op het maaiveld. De openbare ruimte wordt hier als onprettig ervaren en vormt een barrière voor looproutes naar de Rijnkade en de Oostelijke Singel. De maat en schaal van de gebouwen en de openbare ruimte staan in contrast met de ruimtelijke beschutting van de historische binnenstad, die als veel aantrekkelijker wordt ervaren, en er is weinig ruimtelijke samenhang. Vooral de openbare gebouwen zijn als autonome en gesloten panden ontworpen en hebben weinig interactie met de openbare ruimte. Levendige en toegankelijke functies op ooghoogte ontbreken. De openbare ruimte heeft hierdoor een beperkte gebruikswaarde, voelt niet behaaglijk aan en door de vele onaantrekkelijke achterkanten en slecht ontworpen expeditie functies is er het gevoel van sociale onveiligheid. Daarnaast ontbreken in het gebied een aantal wezenlijke verbindingen, zowel in noord-zuid richting als in oost-west richting. De herontwikkeling van het Prinsenhof en de omgeving van het Stadstheater kunnen daar een cruciale verbetering in aanbrengen.

plangebied (geel) , kaart uit de ambitienota.

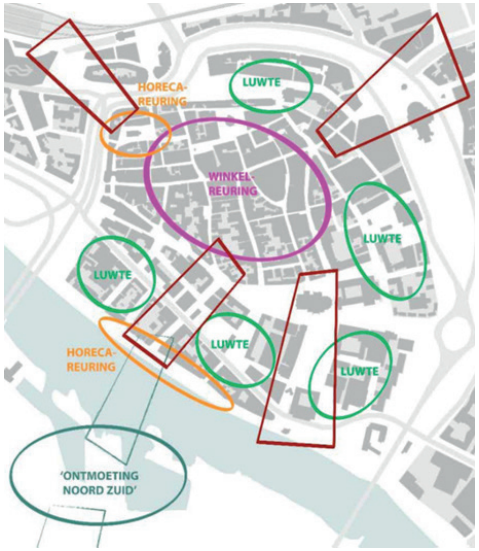
Visie Oostzijde Binnenstad 2019

routes binnenstad naar Rijnkade en Singel

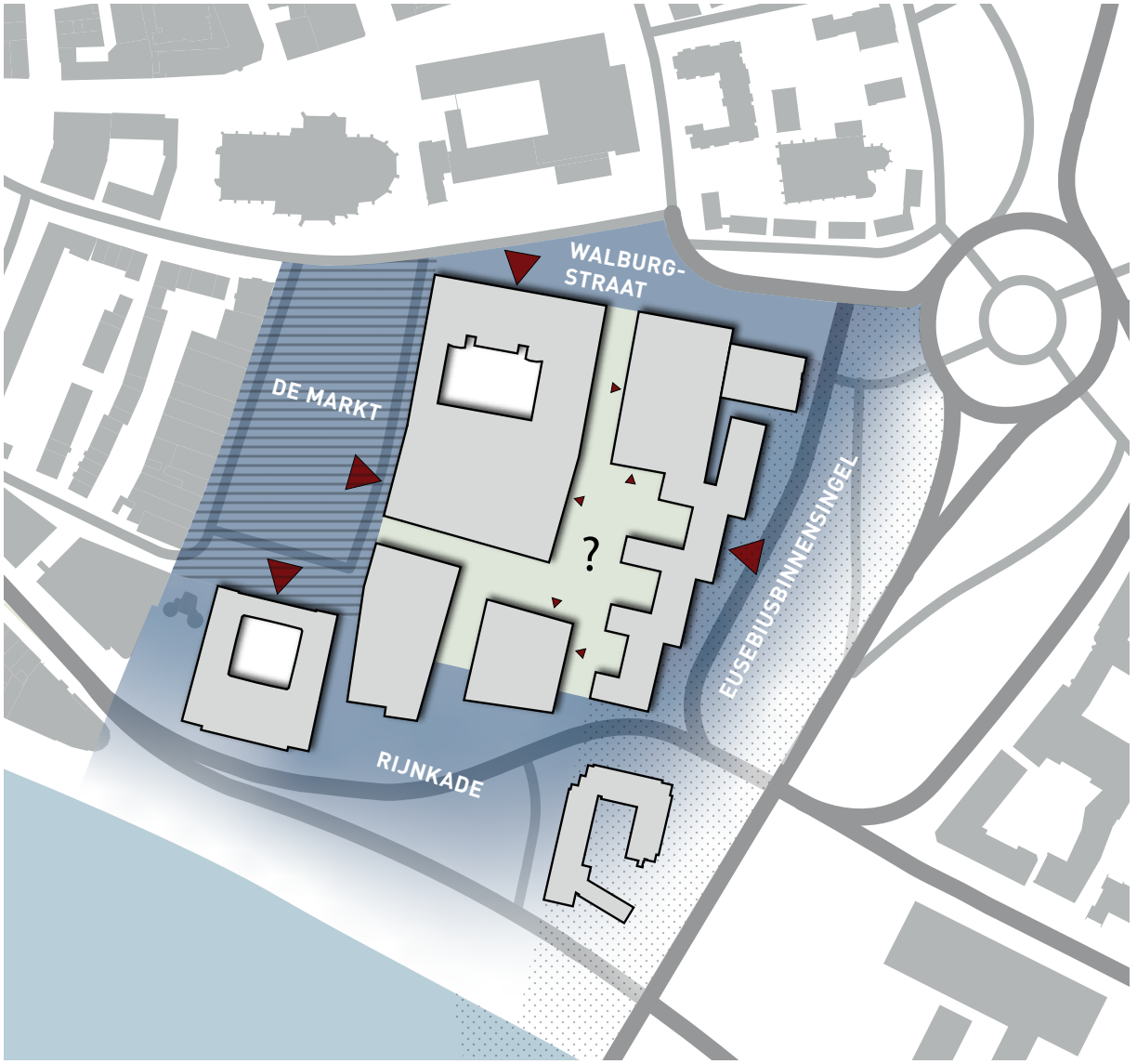

Arnhemse Binnenstad 2015

Arnhemse Binnenstad 2015

In de visie voor de Arnhemse Binnenstad (Arnhemse Binnenstad 2015, later geactualiseerd) wordt uitgegaan van een compacte en levendige winkelkern die via gemengde en levendige corridors verbonden wordt met andere dynamische gebieden. Tussen deze corridors liggen luwtegebieden met een lagere dynamiek bestaande uit wonen, cultuur en bestuursfuncties. Prinsenhof is één van de luwtegebieden, en ligt naast de corridor bestaande uit de Koningsstraat, Markt en Rijnkade. Dit betekent dat de Markt de belangrijkste langzaamverkeersroutes zal huisvesten maar ook de belangrijkste pleinruimte is in dit deel van de stad en dat de binnenzijde van het Prinsenhof zich hiertoe op een goede manier zal moeten verhouden. De gebouwen van de verschillende bestuursfuncties: Stadhuis, Paleis van Justitie, monumentale deel van het Huis der Provincie en Openbaar Ministerie, hebben allen een zeer statige en formele uitstraling. Ze zijn opgericht in de periode van de wederopbouw en hebben een kenmerkende architectuurstijl die ontzag moet uitstralen en niet is gericht op de menselijke maat. De begane grond van deze gebouwen ligt hoger dan het maaiveldniveau van de openbare ruimte en de hoofdentrees van geen van deze bestuursgebouwen bevindt zich aan het Prinsenhof maar juist aan de formelere openbare ruimtes aan de buitenzijde: de Markt, Walburgstraat en Eusebiusbinnensingel.

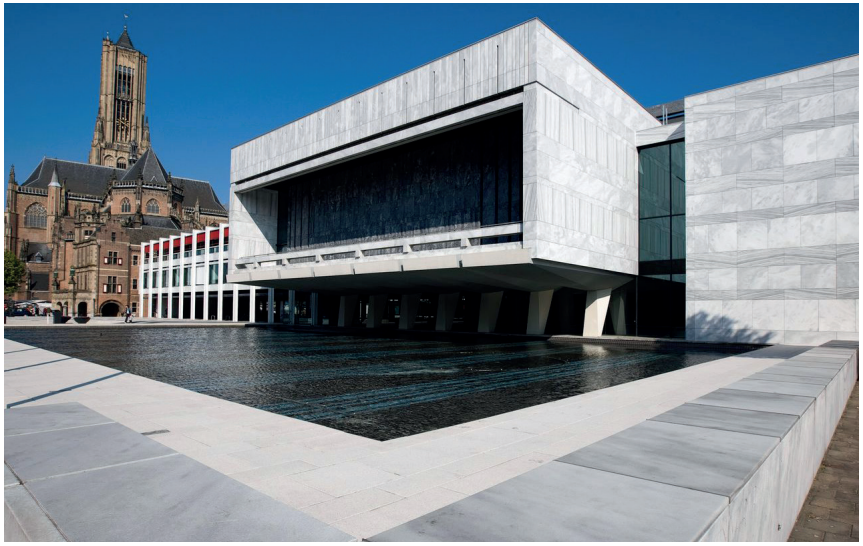

openbare ruimtes en hoofdentrees bestuursgebouwen

openbare ruimtes en hoofdentrees bestuursgebouwen

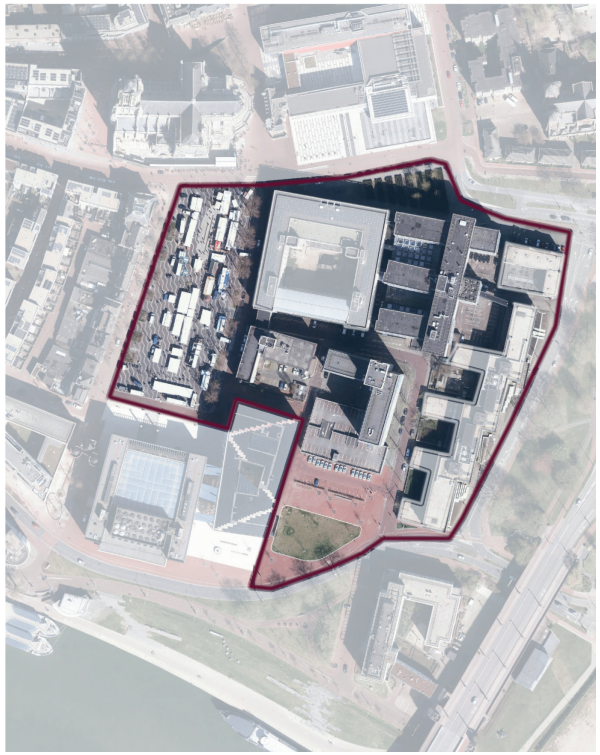
2.2 VISIE PRINSENHOF

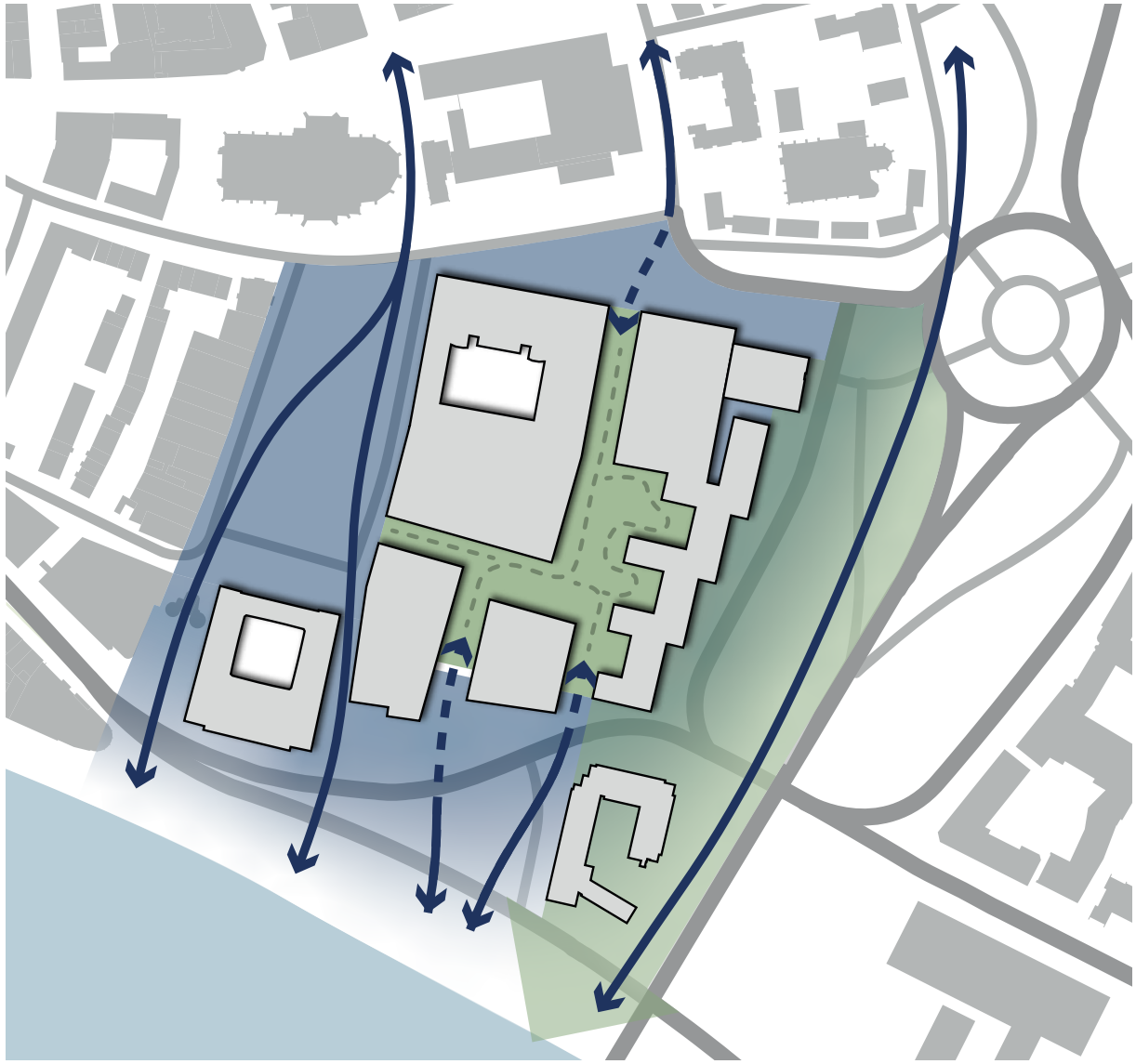
Deze visie is enerzijds gericht op het accommoderen van een aantal ruimtevragen in het gebied Prinsenhof: vernieuwing en uitbreiding van het Paleis van Justitie met bijbehorende kantoren, het eventueel realiseren van een Binnenstadsbureau van de Politie, openbare ruimte met een groen blauw structuur die significant bijdraagt aan klimaatadaptatie en biodiversiteit, openbare ruimte ten behoeve van ruimtelijke kwaliteit en het toevoegen van woningen ten behoeve van een goede stedelijke functiemix en een nieuwe stedelijke omgeving. Anderzijds moet de invulling van deze ruimtevraag een aantrekkelijk gebied opleveren.

De kansen voor verbetering van de ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid in het Prinsenhof liggen op het schaalniveau van de informelere en groene binnengebieden waar de nadruk ligt op verblijven en ontmoeten maar die ook een schakelfunctie hebben. Door de voorgenomen vervangende nieuwbouw van het Justitiegebouw aan Walburgstraat 4 naar de zuidzijde van het Paleis van Justitie ontstaat er de mogelijkheid om een informele route te realiseren vanuit de Beekstraat, door het Bestuurskwartier, naar de Rijnkade. Samen met de corridor over de markt en het, mogelijk in de toekomst, doortrekken van de Singel tot aan de Rijn kan er een stadsdeel worden gerealiseerd met meerdere routes, die verschillen van karakter en die een juiste maaswijdte hebben om te kunnen dienen als schakel tussen de historische binnenstad en de rivier.

Daarbij kunnen er door het luwere karakter aan de binnenzijde van het Prinsenhof naast bestuursfuncties ook woningen en voorzieningen worden gerealiseerd die meer zijn gericht op de groene verblijfskwaliteiten en duurzaamheid in het gebied.

De herontwikkeling van het Prinsenhof is een langdurig traject. Dit traject wordt voor een belangrijk deel beïnvloed door de fasering en de kansen en beperkingen die deze fasering met zich mee brengt. Een belangrijk aandachtspunt gedurende het gehele ontwikkeltraject is dat elke tijdelijke situatie of tussenfase in zichzelf een kwalitatief hoogwaardig eindresultaat heeft.

Visie openbare ruimte Bestuurskwartier en Prinsenhof

Legenda

- Openbaar gebied
- Luw binnengebied
- Doortrekken groene singel
- Routes van binnenstad naar rivier

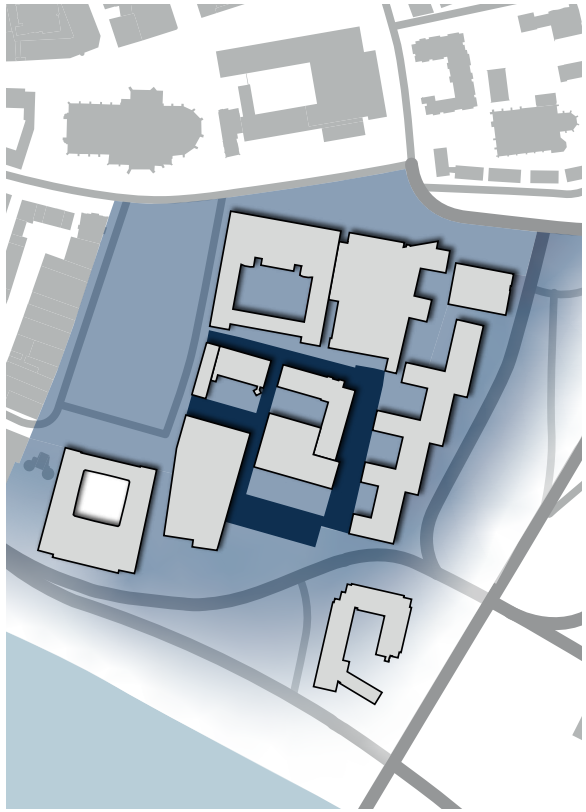
3. RUIMTELIJKE RANDVOORWAARDEN BESTUURSKWARTIER

3.1 RUIMTELIJKE RANDVOORWAARDEN

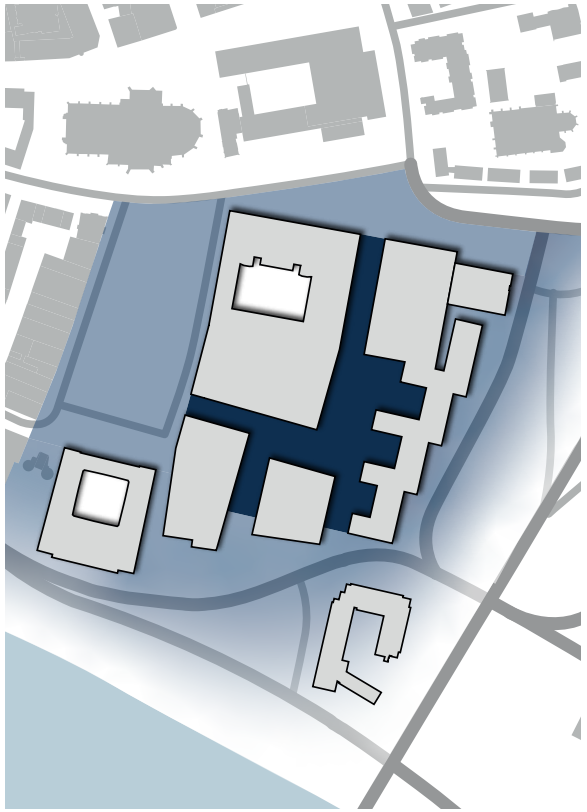
Om de visie voor de herontwikkeling van het Prinsenhof te kunnen vertalen in een ruimtelijk kader waarin de gewenste kwaliteiten voor het gebied worden verankerd maar dat ook voldoende ruimte biedt om bij de uitwerking in te kunnen spelen op onzekerheden, kansen en nieuwe ontwikkelingen worden hieronder de belangrijkste ruimtelijke randvoorwaarden beschreven. Deze ranvoorwaarden zijn allen terug te vinden in de gebiedsvisiekaart aan het eind van dit hoofdstuk) en vormen samen met de in paragraaf 3.2 beschreven bandbreedte voor de programmeringde ruimtelijke randvoorwaarden Bestuurskwartier.

OPENBARE RUIMTE

In het binnengebied Prinsenhof is een behoorlijke maat voor de openbare ruimte van het binnengebied Prinsenhof noodzakelijk voor een goed verblijfsklimaat en het realiseren van de duurzaamheidsambities en daarmee bepalend voor de ontwikkelmogelijkheden Door het indicatief benoemen van een minimaal oppervlak van 6100m2 en een aantal minimale maten voor het binnengebied en voor de straten die hier naartoe leiden worden de fysieke randvoorwaarden voor de openbare ruimte gegeven zonder hier een exacte begrenzing voor vast te leggen. Uitgangspunt voor deze maten is een substantiële toename van de openbare ruimte van ca. 4700m2 in de huidige situatie naar minimaal 6100m2. Belangrijk voor de verlevendiging en verduurzaming van het gebied is dat de openbare ruimte verbindingen maakt met andere structuren van het omliggende gebied. Ook de randen van het Prinsenhof, bieden kansen het gebied Bestuurskwartier een aantrekkelijk duurzaam karakter te geven.

Openbare ruimte, huidig

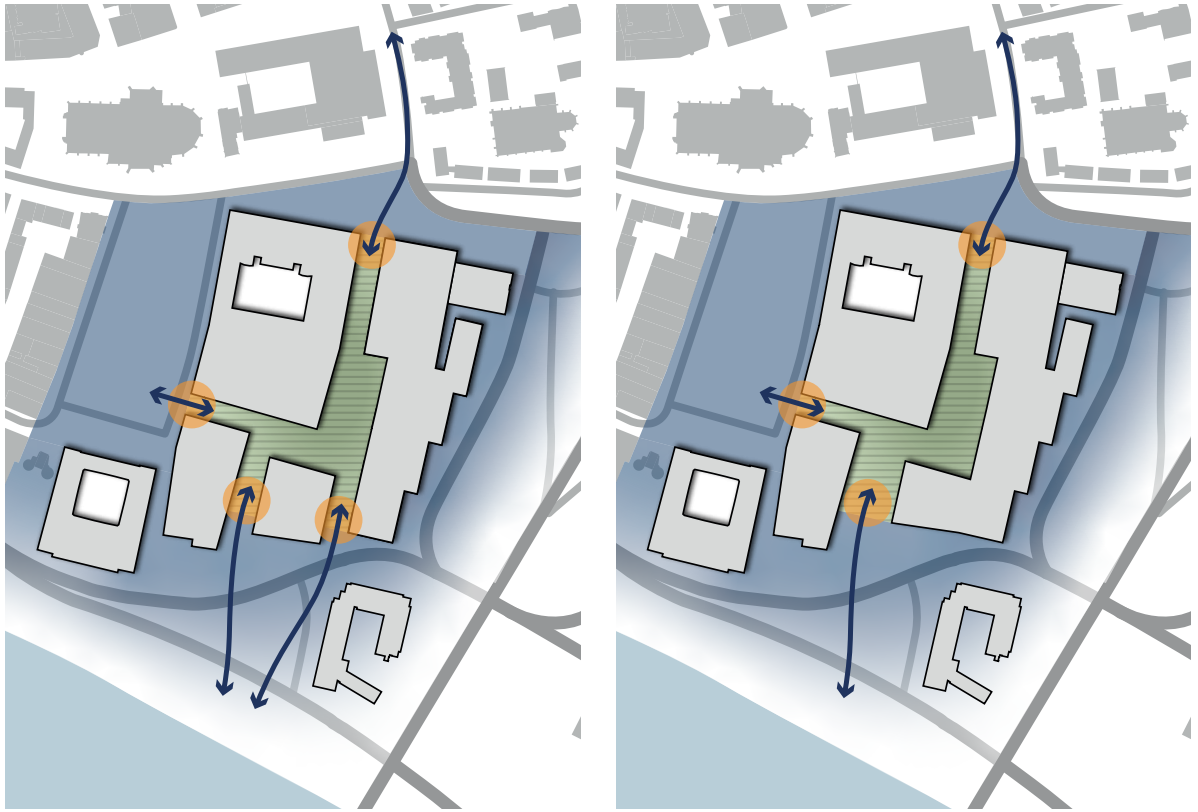

Openbare ruimte, toekomstig

ROUTES ENTREES

Voor de levendigheid van het Prinsenhof en voor het realiseren van de gewenste schakelfunctie tussen de historische binnenstad en de Rijnkade zijn routes en entrees voor voetgangers en fietsers naar het Prinsenhof van groot belang. Aan de Walburgstraat, de Markt en de Oranjewachtstraat moeten heldere entrees naar het binnengebied worden vormgegeven. Daarbij is zicht op het luwe, groene, verblijfsgebied van het Prinsenhof vanaf deze punten een vereiste. Voor de vormgeving van entrees kan worden gedacht aan verbreding van het profiel, setbacks in de gebouwen op het maaiveld of architectonische accenten. Naast de entrees dienen ook de schakelruimtes Walburgstraat/plein en Oranjewachtstraat in de planvorming betrokken te worden. Een heldere definitie en identiteit van deze ruimtes ontbreekt nog en is nodig om de verbindingen en routes te laten functioneren en de kansen die er liggen op kwaliteit te benutten.

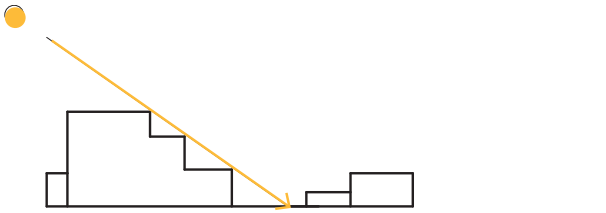
Verbindingen, routes en entrees

MINIMALE PROFIELBREEDTES OPENBARE RUIMTE

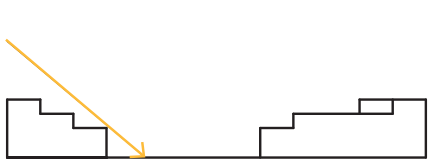
De hoge ambities op gebied van duurzaamheid in combinatie met het gewenste programma maken dat de druk op de ruimte zowel boven als ondergronds groot is. Naast alles fysiek een plek te geven, is het ook van belang na te denken hoe het gebied flexibel/ adaptief kan blijven richting de toekomst.
Voor routes naar, en de beleving van het Prinsenhof zijn de profielbreedtes van de openbare ruimte tussen de bebouwing van groot belang. Daarom zijn er in deze gebiedsvisie een aantal indicatieve, minimale profielbreedte maten voor de openbare ruimte vastgelegd die niet zoals gebruikelijk primair uitgaan van de auto maar van actieve mobiliteit (1. lopen, 2. fietsen). Ook zijn er indicatieve profielen uitwerkt vanuit klimaatadaptatie en biodiversiteit minimale profielen). Deze minimale profielen zijn principe uitwerkingen voor het vervolg en moeten nog bezien worden op bijvoorbeeld een goede bezonning (en winstudies) zodat het binnenmilieu van het Prinsenhof een aantrekkelijk verblijfsklimaat krijgt met voldoende kansen voor de ontwikkeling van groen.

Voor realiseren van een gunstige bezonning en windstudies kan in de opbouw van de bebouwing worden gewerkt met setbacks en/ of terrasachtige gebouwen. Daarbij bieden terrassen een extra kans voor het realiseren van verticaal groen.
De benodigde maat in de profielen wordt bepaald door de benodigde ruimte boven maar ook ondergronds voor oa. kabels en leidingen en mobiliteits- en duurzaamheidsmaatregelen als klimaatadaptatie/ energietransitie/ biodiversiteit en een prettige openbare ruimte met een hoge verblijfs- en ruimtelijke kwaliteit.

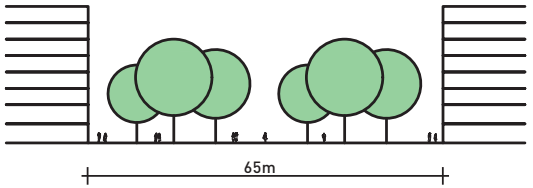
Gezien de complexiteit van de opgave zijn de minimaal benodigde maten en de opbouw van de profielen indicatief en geven gemiddelden weer. Nadere studie, waarbij de samenhang van de buitenruimte en de bestaande en nog te realiseren bouwvolumes integraal in ogenschouw worden genomen is nog nodig.

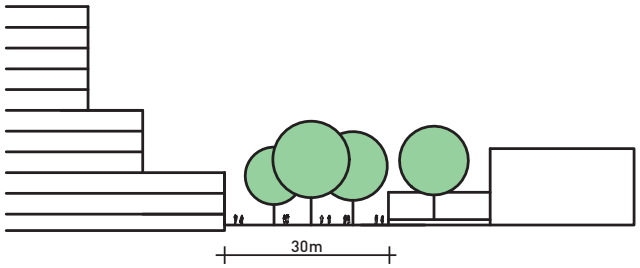

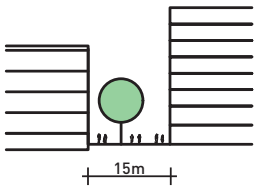
profiel oost-west zoninval 21 maart/september 14:00-15:00, ca. 35 graden

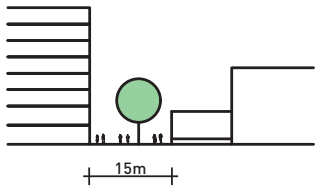

profiel zuid-noord zoninval 21 maart/ september 13:00-14:00, ca. 40 graden

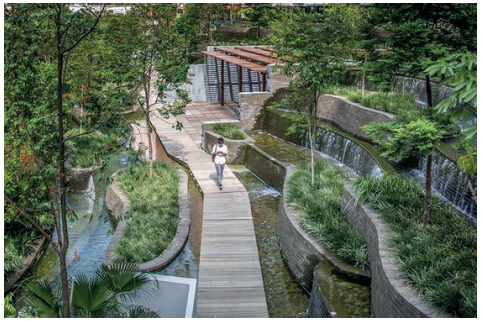

GROEN EN WATER

Om de duurzaamheidsdoelstellingen voor klimaatadaptatie en biodiversiteit te kunnen realiseren is het bij de inrichting van de openbare ruimte van belang dat de verhouding tussen delen verharding en delen ingericht met groen en water optimaal is met een hoofdrol voor groen en water. De routing voor bevoorrading van de diverse bestuursgebouwen en de entree naar de parkeerkelder én de benodigde verharding voor fiets- en wandelpaden en verblijfsplekken zal de groene inrichting van de van de buitenruimte onder druk zetten. Daarom wordt in de gebiedsvisie voor de inrichting van het binnengebied een indicatief percentage van minimaal 50% gegeven dat moet worden ingericht met biodivers groen en water. Daarbij is de kwaliteit van het groen een tweede bepalende factor. Gezien de hoge duurzaamheidsambities en dichtheid van functies is een vroegtijdige integrale verkenning op de inrichting van de ondergrond noodzakelijk om teleurstellingen en beperkingen verderop in het proces of in de toekomst te voorkomen. Watersysteem en bodem worden integraal bekeken met als doel een gezond systeem voor beplanting door de seizoenen heen (stroming ondergronds, wateropslag en absorbtie, bodemkwaliteit, gronddekking op ondergrondse voorzieningen, etc) Daarnaast kan bij de invulling van verharding worden onderzocht of dit halfverharding of waterpasserende verharding kan zijn en of de routing voor bevoorrading, kan worden gecombineerd met, en de uitstraling kan hebben van, loop en/of fietsroutes.

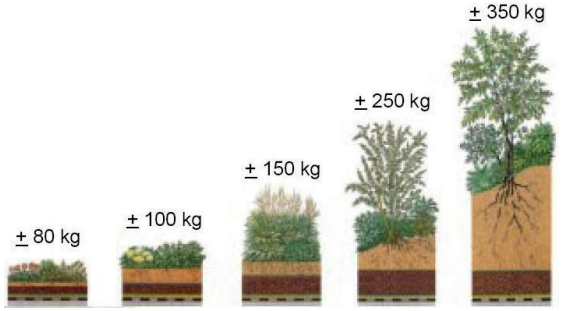

referentiebeelden groene binnengebieden

principe gronddekking

Naast de groene invulling van de openbare ruimte zijn groene daken (daktuinen) en verticaal groen een belangrijk onderdeel bij het realiseren van de juiste voorwaarden voor biodiversiteit en een prettig klimaat. Met betrekking tot groene daken moet nog worden onderzocht welk percentage hiervoor richtinggevend kan zijn. Dit hangt samen met het dakoppervlak dat nodig is om energie op te wekken. Voor gevels van nieuw te ontwikkelen bebouwing in het Prinsenhof lijkt een minimum van 15% aan biodivers groen volgens de eerste verkenningen haalbaar. Microklimaat (wind- en bezonning, andere optimalisaties etc) worden meegenomen in de studies naar hoogte en positionering volumes in relatie tot de openbare ruimte.

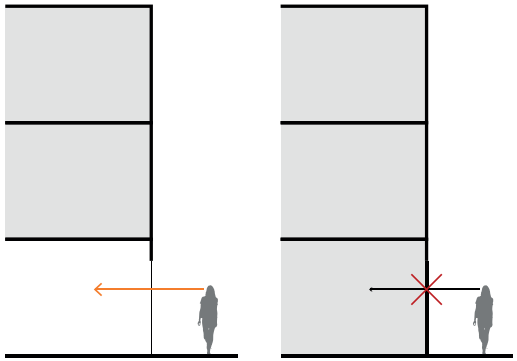
referenties groene gevels

LEVENDIGE PLINT EN INTERACTIE MET OPENBARE RUIMTE

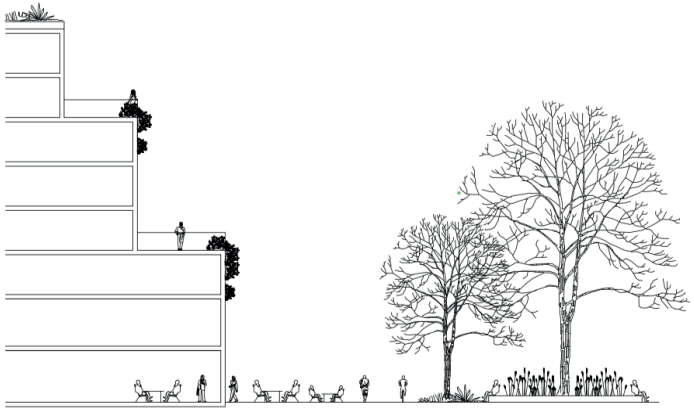
Om in het groene binnengebied een levendig en stedelijk verblijfsmilieu te kunnen realiseren is het van groot belang dat de begane grond van de nieuw te ontwikkelen bebouwing zo veel mogelijk wordt vormgegeven met een levendige plint. Net als de plint langs de marktzijde (Hiervoor is nader onderzoek nodig hoe dit in te vullen is met de functies en veiligheidsaspecten vanuit het Paleis van Justitie.) De invulling van deze plint bestaat zo veel mogelijk uit anders dan bestuursfuncties en politie) voorzieningen die een interactie met de openbare ruimte aan gaan. Voor deze interactie is het van belang dat het peilniveau van de begane grond aansluit op het maaiveld in de openbare ruimte, dat de gevel voldoende transparant is vormgegeven en dat de invulling binnen in de gebouwen en de inrichting van de openbare ruimte een functionele relatie met elkaar hebben. Om een passende uitstraling van de plinten en om een in de tijd flexibele invulling te kunnen waarborgen wordt hier (zoals ook elders in de binnenstad) een vrije verdiepingshoogte van 3.50 meter voorgeschreven. Waar om moverende redenen geen actieve functies in de plint kunnen worden gerealiseerd is een verzorgde aansluiting van het gebouw op het maaiveld essentieel. Denk daarbij aan zitgelegenheid, aansprekende materialisering, kunst en begroeiing en zicht naar aantrekkelijke functies binnen in de gebouwen.

referentie levendige plint

Principe levendige plint

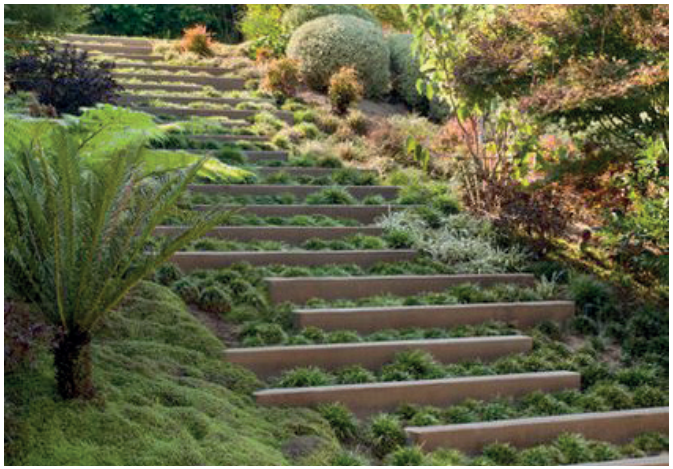

referentie levendige plint

WONEN AAN HET BINNENGEBIED

Naast voorzieningen is het om te voorzien in de woningbehoefte en voor de realisatie van een stedelijk milieu, passend bij deze plek in het centrum van Arnhem, van belang dat er een substantieel woonprogramma kan worden gerealiseerd.
Daarbij is een substantieel woonprogramma nodig voor het realiseren van levendigheid in dit deel van het centrum buiten kantooruren. Om er voor te zorgen dat het wonen in het Prinsenhof ook een goede relatie krijgt met de openbare ruimte en een bijdrage kan leveren aan de levendige plint moet een deel van de plintruimte van de nieuwe bouwkavels (orde van grootte 25%) worden ingevuld met woonfuncties. Dit kunnen woningen op het maaiveld zijn maar ook ruime en aantrekkelijk vormgegeven entrees naar appartementen op de verdiepingen of gemeenschappelijke ruimtes. Daarnaast moet de vormgeving van terrassen, balkons en andere privé-buitenruimtes aan het binnengebied een relatie leggen met de openbare ruimte.

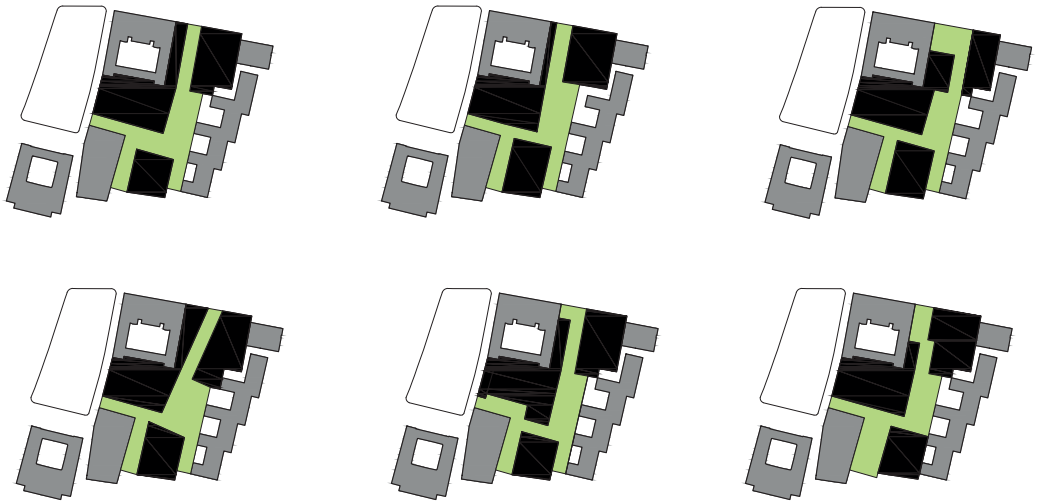

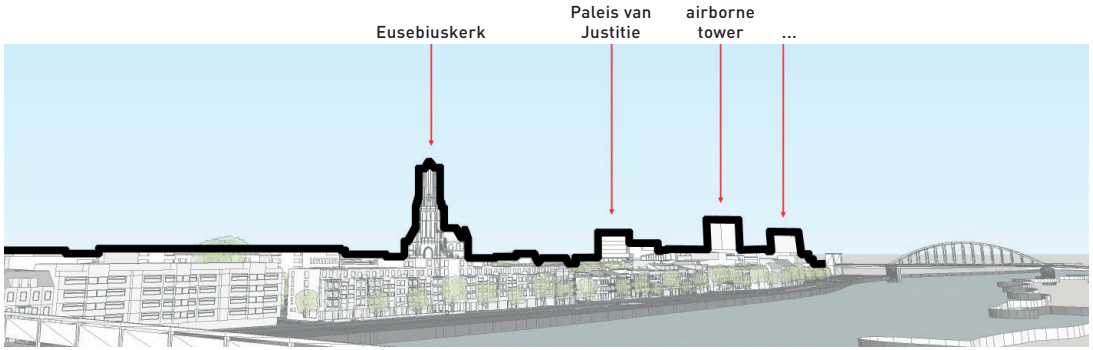
terrassen en balkons aan binnengebied

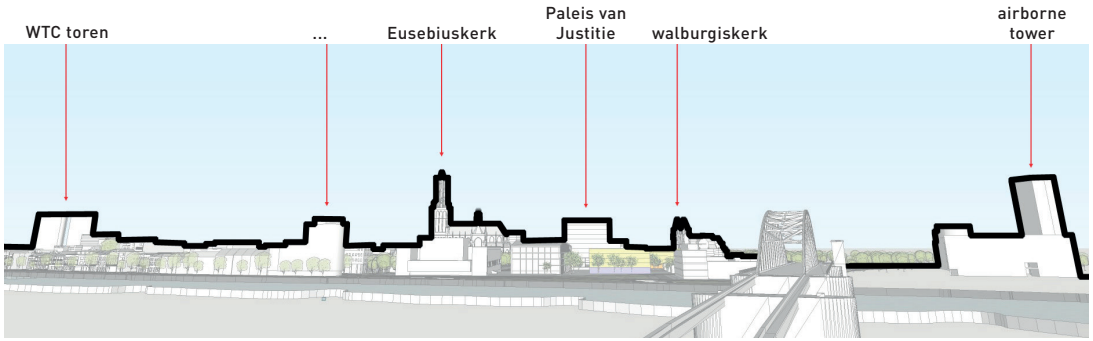
ONTWIKKELLOCATIES

De nieuwe ontwikkelmogelijkheden binnen het Bestuurskwartier bestaan uit een drietal ontwikkellocaties (A,B en C). Voor deze ontwikkellocaties worden, aan de binnenzijde, geen harde grenzen aangegeven maar zones waarbinnen nog meerdere uitwerkingsmogelijkheden bestaan met betrekking tot de footprint en volume van de bebouwing. (afbeelding: uitwerkingsmogelijkheden footprint ontwikkellocaties). Hierbij moeten de drie ontwikkellocaties in samenhang worden beschouwd. Immers, doordat de minimale oppervlakken en steekmaten van de openbare ruimte zijn vastgelegd, heeft de keuze voor een bepaald volume en footprint van de ene ontwikkellocatie invloed op de footprint en ontwikkelmogelijkheden van de andere twee ontwikkellocaties. Aan de buitenzijde (aan de Walburgstraat, Markt en Oranjewachtstraat) hebben de ontwikkellocaties wel een harde grens. Voor duurzaamheid kijken we gebiedsgericht ook naar de randen en verbindingen met het Prinsenhof denk aan aquathermie vanuit de Rijn en groene verbindingen aan de Oranjewachtstraat. Ontwikkellocatie A is bestemd voor de nieuwbouw aan het Paleis voor Justitie en heeft de meest intensieve bebouwingsmogelijkheden. Hier is een of meerdere hoogteaccent toegestaan. Ontwikkellocatie B en C zijn bedoeld voor de ontwikkeling van het politiebureau, voorzieningen en wonen. Alle ontwikkellocaties hebben een gemiddelde bouwhoogte van 25 m met een voor de plint een minimale hoogte van 3,5m. Een of meer hoogteaccenten zijn belangrijk, passend bij het gebied, bij de stad en bij de maatschappelijke, intensieve opgave va dit moment. Bezonning van het openbaar gebied en wind zijn daarbij aandachtspunten. Nader ontwerpend onderzoek moet duidelijk maken wat acceptabel is op deze locatie (afbeelding: bouwhoogtes en bebouwingsaccent). Hierbij moet zorgvuldig worden onderzocht hoe dit bebouwingsaccent zich in architectonische zin, materialisatie en hoogte, gaat verhouden tot de Eusebiuskerk, de toren van de Walburgiskerk en de Airborne toren. (afbeelding skyline centrum vanaf de brug). Een bebouwingsaccent bij het Paleis van Justitie zou kunnen worden vormgegeven als een herkenningspunt van het Bestuurskwartier, zichtbaar vanuit de binnenstad.

Uitwerkingsmogelijkheden onwikkellocaties

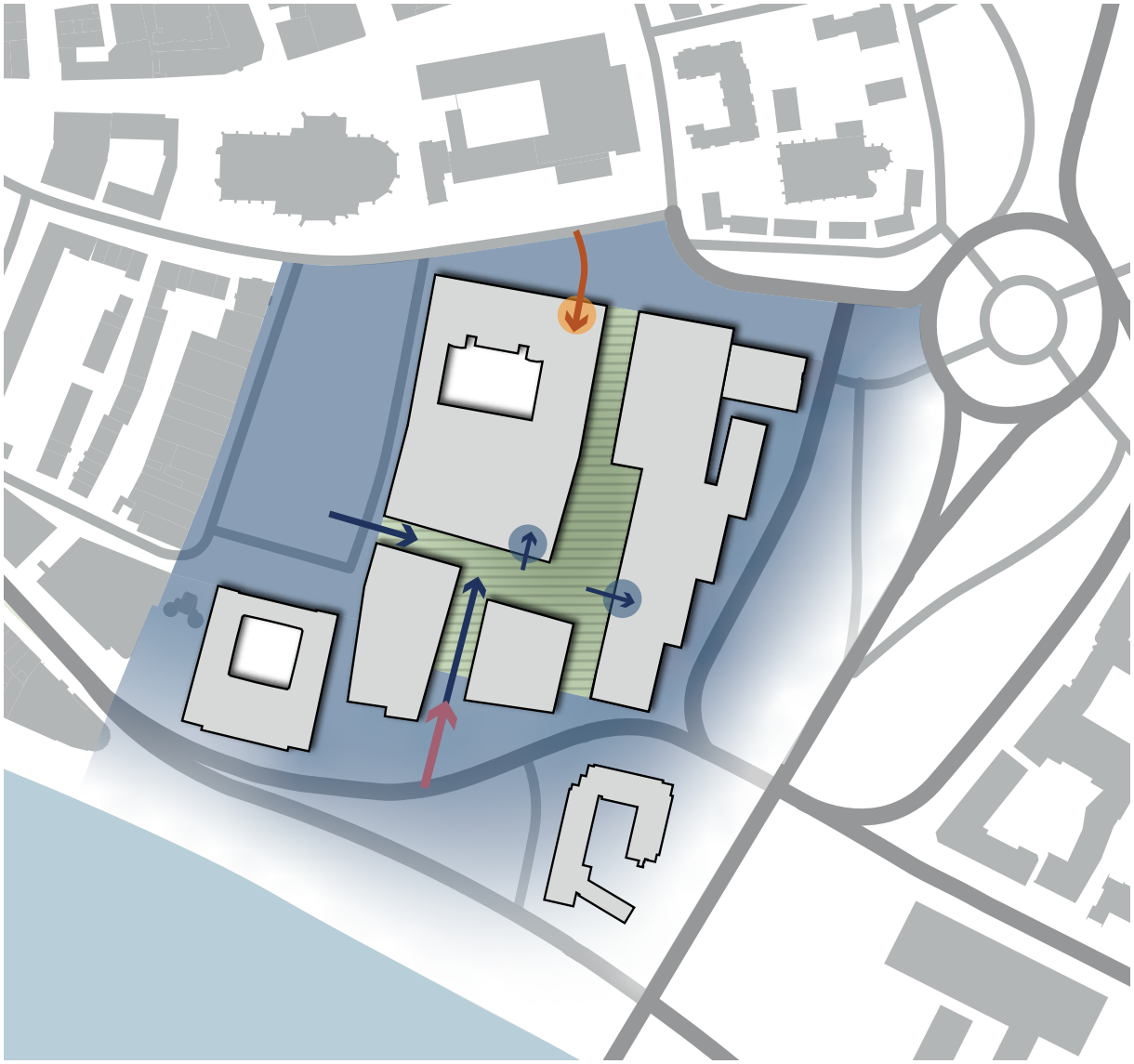

Studie toren Paleis van justitie t.o.v. skyline Arnhem

PARKEREN EN LOGISTIEK

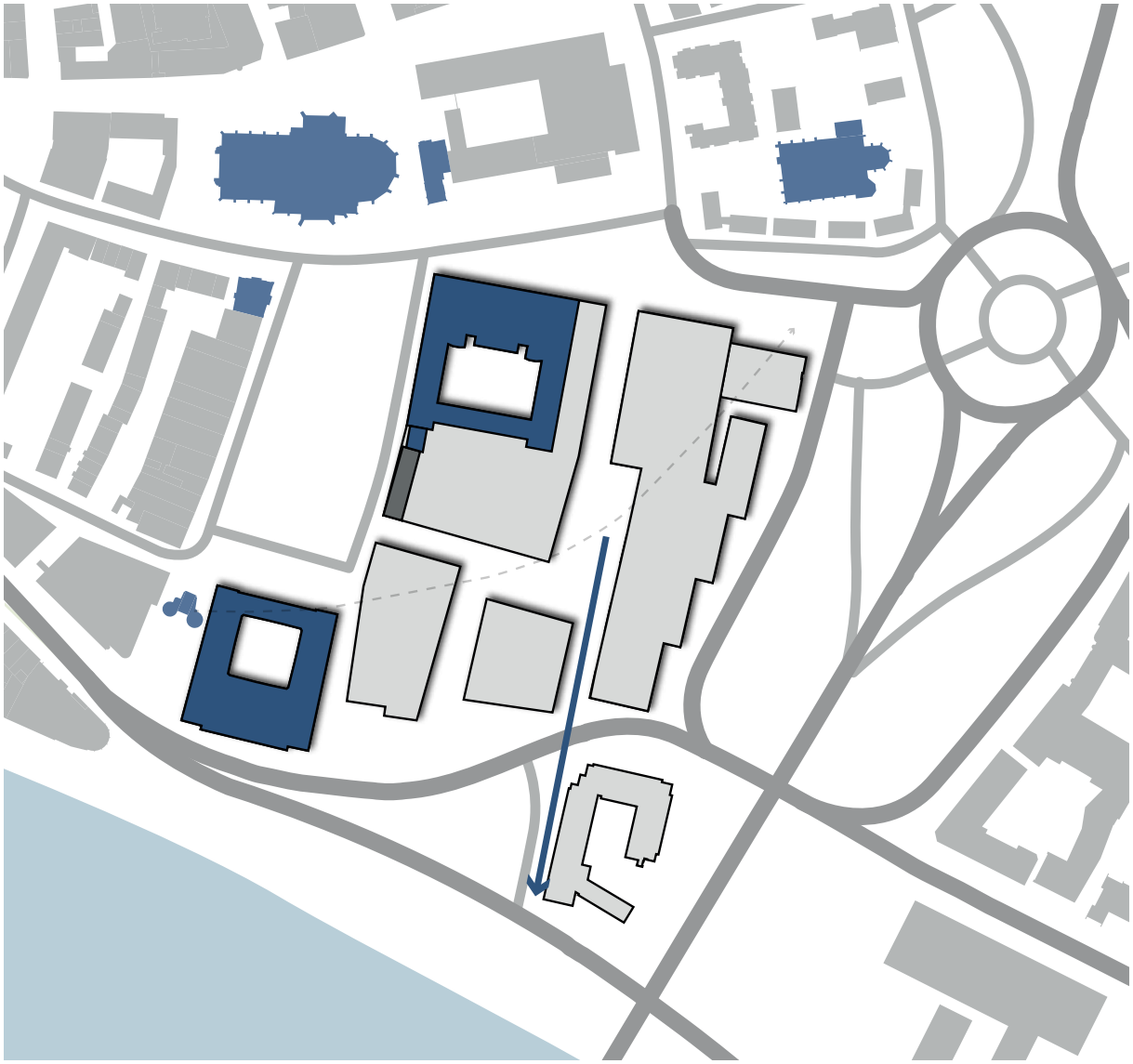
Entrees naar parkeergarages, bevoorrading, het halen en brengen van verdachten voor het Paleis van Justitie en voorzieningen voor fietsparkeren moeten een plek in en rondom het Bestuurskwartier krijgen. Streven is een goede balans te vinden tussen de noodzakelijke (meerzijdige) logistiek, parkeren en vervoersbewegingen in relatie tot de ambities voor de ruimtelijke kwaliteit, duurzame mobiliteit, klimaatadaptatie en biodiversiteit.

routes logistiek

ERFGOED

De contouren van middeleeuwse stadsmuur behorend bij de Sabelspoort, de Slag om Arnhem en de (Rijks)monumenten en ensembles uit de wederopbouw zijn van groot belang om voor deze plek de geschiedenis van de stad leesbaar te houden en op die manier extra betekenis te geven. Bij de nieuwe ontwikkelingen zal daarom zorgvuldig moeten worden onderzocht hoe deze lagen leesbaar kunnen worden gehouden. Inpassing van Markt 1 in relatie met de nieuwbouw van het Paleis van Justitie is uitgangspunt voor de planvorming. Van de stadsmuur, gracht en Jansbeek zijn mogelijk nog sporen en funderingen in de ondergrond aanwezig. Hier moet worden onderzocht of deze contouren in de toekomstige situatie op een aantrekkelijke manier leesbaar en zichtbaar kunnen worden gemaakt. Zicht op de John Frostbrug, als icoon van de Slag om Arnhem, is voor de beleving van de gebeurtenissen uit WOII van belang. Ook de historische ontwikkeling van het landschap is een inspiratiebron voor de verdere planvorming.

Monumenten

3.2 BANDBREEDTE PROGRAMMERING

In de hierboven beschreven ruimtelijke randvoorwaarden voor het toekomstige Bestuurskwartier is de programmering van cruciaal belang. Voor het realiseren van een vitaal Bestuurskwartier met een mate van stedelijkheid en levendigheid die past bij dit deel van het centrum is een mix van bestuursfuncties, voorzieningen en wonen in de juiste dichtheden noodzakelijk. In de huidige situatie bevinden zich in het Bestuurskwartier uitsluitend bestuursfuncties (Provincie, Justitie, OM, Gemeente Arnhem) die nauwelijks onderlinge interactie hebben en geen relatie aangaan met de aangrenzende openbare ruimte. Hierdoor blijft de aantrekkingskracht en verblijfskwaliteit in dit deel van het centrum ver achter bij die in de historische binnenstad. Dit terwijl zich op deze plek dagelijks veel mensen begeven en er zich veel voor de regio belangrijke functies bevinden.
Door de herontwikkeling van het Bestuurskwartier en door het realiseren van een groene openbare ruimte aan de binnenruimte als aan de randen van het Bestuurskwartier ontstaan er nieuwe kansen om van het Bestuurskwartier een levendig stadsdeel te maken. Om er voor te zorgen dat mensen die werken in het toekomstige Bestuurskwartier onderling meer interactie hebben en het Bestuurskwartier meer uitstraling en aantrekkingskracht heeft naar de rest van de binnenstad is de programmering en de interactie van verschillende functies onderling en met de openbare ruimte van groot belang.

Met betrekking tot de programmering zijn een vijftal punten belangrijk:

- Mengen van bestuursfuncties (inclusief eventueel het binnenstadkantoor van de politie) met wonen en andere voorzieningen;
- Onderzoeken mogelijkheden shared facilities voor de verschillende bestuursfuncties;
- Realiseren van een aantrekkelijk groen en blauwe openbare ruimte inclusief verbindingen en overgangsgebieden;
- Investeringsmogelijkheden en investeringsbereidheid van huidige en toekomstige eigenaren en gebiedsstakeholders;
- Situeren van voorzieningen en levendige functies op de begane grond en realiseren van een duidelijke interactie van deze gebouwen met de openbare ruimte;
- Uitstralen van een voortrekkersrol op het gebied van duurzaamheid vóór, tijdens en na de ontwikkeling (biodiversiteit, klimaatadaptatie, circulair bouwen, energie en duurzame mobiliteit).

BANDBREEDTE PROGRAMMERING

Omdat de herontwikkeling van het Bestuurskwartier een langere periode zal beslaan en het belangrijk is om in te kunnen spelen op onzekerheden in de toekomst is het ook voor de programmering van belang om flexibel te zijn. Daarom is gekozen om te werken met een bandbreedte en een programmamix die ruimtelijk nodig is om te kunnen voldoen aan de in 3.1 beschreven ruimtelijke randwaarden.

MINIMALE MAAT OPENBARE RUIMTE

Ondergrens voor de omvang is 6100m2, aangevuld met een aantal minimale breedtematen voor profielen.

BOUWHOOGTE

Het gaat om een intensief gebied, waarbij variatie in hoogte belangrijk is en een gemiddelde hoogte van 25m wordt aan gehouden. Eén of meer hoogteaccenten zijn belangrijk, passend bij het gebied, bij de stad en maatschappelijke, intensieve opgaven van dit moment. Bezonning van het openbare gebeid en wind zijn daarbij aandachtspunten.

PROGRAMMA

Voor het programma wordt een bandbreedte van 10 tot 15% naar boven of beneden gehanteerd. Daarbij wordt hier vooralsnog uitgegaan van:

31.000 m2 Paleis van Justitie
2000 m2 Politiebureau
2900 m2 voorzieningen
13.750 m2 wonen

700 parkeerplaatsen. Gebaseerd op dit programma, waarbij wordt uitgegaan van parkeren onder de Markt in 2 bouwlagen en parkeren in 2 bouwlagen onder het Prinsenhof (nadere uitwerking in vervolgfase).

3.3 Gebiedsvisie(kaart) Bestuurskwartier

Ruimtelijke randvoorwaarden

Openbare ruimte
Toegankelijke en aanééngesloten openbare ruimte binnengebied, oppervlak minimaal 6100 m2, indien opgetild maaiveld, maximaal 1,20 meter

Ontwikkellocatie A
Nieuwbouw Paleis van Jusitie, ca. 31.000 m2 b.v.o. voetprint n.t.b., gemiddelde bouwhoogte 25m

Ontwikkellocatie B
Hoofdbureau politie en/ of voorzieningen in plint- met daarboven appartementen voetprint n.t.b., gemiddelde bouwhoogte 25m

Ontwikkellocatie C
Voorzieningenplint, shared facilities Bestuurskwartier met daarboven woningen, voetprint n.t.b., gemiddelde bouwhoogte 25m

Harde bouwgrens - formele buitenrand
Harde grens bouwvlakken ontwikkellocties Formele buitenzijde bestuurskwartier

Levendige plint Paleis van Justitie
Transparantie gevels, peil begane grond z.v.m. aansluiten op peil openbare ruimte, interactie tussen functies op begane grond met inrichting maaiveld, personeelsingang

Levendige plint
Relatie tussen voorzieningen en openbare ruimte, transparantie gevels, peil begane grond aansluitend op peil openbare ruimte

Relatie wonen met maaiveld
Op maaiveldniveau is ca. 25% van de gevel gereserveerd voor woonfuncties (wonen op begane grond, entrees appartementen)

Geleding gevels
Variatie in gevels, onderbrekingen in gevels, entrees in gevels, afwisselende vlakverdeling van gevels, passend bij de schaal van het binnengebied

Hoogteaccent
Hoogteaccent Paleis van Jusitie, inpassen in skyline (o.a. toren Eusebius, toren Walburgiskerk, Airborn toren

Bezonning en wind binnengebied
Bij opbouw bouwvolumes rekening houden met bezonningsstudie en windstudie binnengebied.

Ecologiche verbinding
groene en blauwe structuren verankeren in de omgeving.

Aansluitng randen
Belangrijk voor de verlevediging en verduurzaming van het gebied is dat de openbare ruimte verbindingen maakt met andere structurem in het omliggende gebied,

Plangebied
Het programma moet zijn plek vinden binnen het plangebied.

Markt
Onderzoeksebied t.b.v. parkeeropgave

Minimale profielen
Minimale steekmaten profielen binnengebied en toegangsstraten, de twee toegangsstraten aan v.a. de Oranjewachtstraat kunnen worden samengevoegd (>30m)

Groene en water inrichting openbare ruimte
Inrichting binnengebied minimaal 50% groen (water) aansluitend bij ambities biodiversiteit en klimaatadaptatie, voldoende gronddekking/ voorzieningen voor bomen van eerste grootte

Paviljoen
Zoekgebied paviljoen in binnenruimte Bestuurskwartier

Ontsluiting parkeergarage('s)
onttsluiting parkeergarage vanaf de Oranjewachtstraat

Bevoorrading
mogelijke entrees, route bevoorrading

Vervoer verdachten
In- en uitgang vervoer verdachten rechtbank

Betrekken patio's OM
Betrekking groene patio's Openbaar Ministerie bij binnengebied

Inpassen Markt 1
Onderzoeksplicht inpassen (gemeentelijk monument) Markt 1, invulling locatie publieksfunctie aan de Markt

Zichtlijn
Zichtrelatie tussen binnengebied en John Frostbrug

Parkeervoorziening fietsen
Zoekgebied entree parkeervoorziening fietsen is indcatief. Nader onderzoeken gepaste locatie

bestaande bebouwing
Ontwikkeling afstemmen op bestaande bebouwing

GEMEENTE Arnhem

4. UITWERKINGSAGENDA

Het belangrijkste element in deze vooral ruimtelijke kader is het (binnen marges) vastleggen van de grenzen tussen de diverse ruimteclaims in het gebied. Die ruimteclaims worden enerzijds veroorzaakt door de gewenste programma's van de verschillende participanten in het gebied, maar anderzijds ook door de ambities van deze partijen. Dat vastleggen bepaalt voor een belangrijk deel de speelruimte voor de diverse partijen.

In dit hoofdstuk wordt, in aanvulling op de gebiedsvisiekaart beschreven welke keuzes worden vastgelegd in voorliggend document en welke keuzes er later (korte termijn, langere termijn) nog gemaakt kunnen of moeten worden.

Naast de in de ruimtelijke randvoorwaarden beschreven ruimtelijke aspecten is ook de financiële haarbaarheid hiervan een belangrijk uitgangspunt. Hiervoor is inzicht in de grondexploitatie nodig en moeten afspraken gemaakt worden over investeringsbereidheid, samenwerking en verantwoordelijkheden van partners.

PROGRAMMA'S		
Openbare ruimte	Benoemen doel en gezochte kwaliteiten. Indicatieve, minimale oppervlakte van 6100 m2, minimale maten, ontsluiting noord zuid, ontsluiting west-> centrale ruimte, wens voor aansluiting op/door OM, identiteit in relatie met omliggende ruimten, verblijfskwaliteit, tijdelijke maatregelen	Identiteit in detail, inrichting in detail, Identiteit, inrichting, klimaatadaptatie maatregelen, natuurinclusief ontwerpen, groen blauwe toevoegingen en kwaliteit, logistiek, ontsluiting, conditionerende maatregelen (kabels, leidingen, archeologie, nge, bodemvervuiling, flora en fauna)
Paleis van Justitie	Locatie van de uitbreiding en vervangende nieuwbouw (blok A), indicatief volume (31.000m2) , footprint, indicatieve minimale hoogte van 25 m logistiek. Handhaven Markt 1	Exacte footprint, oppervlakte en hoogte. Beeldkwaliteit, logistiek in detail overgangen naar openbare ruimte, locatie parkeren overig.
Politie	Locatie in blok B volume ca 2000m2, deels parkeren op eigen terrein, ontsluiting	Mogelijke samenloop met woningbouw en Kenniscentrum.
Wonen	Potentiële locaties (blok B en C), indicatief volume (minimaal 13.750m2), gemiddelde hoogte van 25 m, plint 3.5m), locatie van de zone voor ontsluiting	Typologie, aantal, grootte, definitieve ontsluiting
Voorzieningen	Indicatieve omvang voorzieningen (2900m2 gericht op identiteit van het gebied) en flexibiliteit in plint van blok B en C, wens t.a.v. Shared facilities, locatie.	Onderzoek naar wenselijke omvang bij start, flexibiliteit op invulling naar de toekomst in uitwerking gebouwen
Parkeren en ontsluiting	Indicatieve omvang bedraagt 700 plaatsen, te realiseren in of vlakbij het gebied. Potentiële locatie(s) fysiek mogelijk maken, financiële consequenties in beeld, voorziening provincie van 280 parkeerplaatsen op 5 minuten loopafstand waarborgen	Nader onderzoek van de geopperde mogelijkheden en politieke besluitvorming, fasering en financiële consequenties, investeringsbereidheid en financiering nader onderzoeken
FASERING	Fasering op hoofdlijnen;	Fasering in detail

RUIMTELIJKE RANDVOORWAARDEN BESTUURSKWARTIER ARNHEM

provincie Gelderland

Rijksvastgoedbedrijf
Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

GEMEENTE Arnhem

december 2020

Datum: 19 mei 2021
Betreft: Inspreken op plannen van de gemeente
Bijlagen: 2

Namens: De bewoners van het appartementencomplex boven de Cocomat:
Eusebiusbinnensingel 15, 16, 17, 18, 20, 21 , 23, 24 ,25 en 26

Beste gemeenteraad,

De gemeente wil het mogelijk maken om het terrein van de Rechtbank/Openbaar Ministerie achter ons gebouw, waar nu auto's geparkeerd staan, vol te bouwen met een flat voor kantoren of wooneenheden. Deze plannen kunnen flinke nadelen hebben voor ons woongenot en de waarde van onze appartementen.

Tijdens de verbouwing:
- Maandenlang zullen we overlast hebben van de bouwwerkzaamheden. Bewoners met nachtdiensten slapen overdag pal naast de bouwput.
- Het heien van palen naast ons gebouw zorgt vrijwel zeker voor scheuren in ons gebouw. Ons gebouw is uit 1957 en is daar gebleken gevoelig voor.
  Nr 26: Toen de brug tussen het gerechtshof en het OM is gerealiseerd, werden bestaande scheuren groter en dieper (woonkamer) en er ontstonden nieuwe scheuren (slaapkamer en berging op de galerij).
- Als er een ondergrondse parkeergarage naast ons komt, dan lopen wij het risico op natte kelders door grondwater of kwelwater. Dit kan ook na langere tijd nog optreden.

Na de verbouwing:
- Voor 3 woningen, die nu 21m vanaf de gebouwen staan, komt er pal naast hun woonkamerraam een flat te staan.
- De kantoren staan nu 47m van de woningen af en dat wordt straks 26m.
  Dat is zo dicht bij elkaar, dat men elkaars broodbeleg kan zien. Dit betekent dat de gordijnen van de ramen aan de kantoorzijde alleen in de weekend open kunnen. Het wordt dus veel donkerder in onze huizen.
- 3 appartement hebben al 1 raam dat op 10m van een kantoor (OM) staat en krijgen nu een tweede zijde waar je niet vrij bent om de gordijnen open te doen.
- De woningen aan de galerij gebruiken de galerij om in het zonnetje te zitten. Enerzijds zal die zon aanzienlijk minder lang op de galerij schijnen, anderzijds zit je dan echt te kijk op een afstand tussen de 10 en 20m van de kantoorramen.
- Het uitzicht op de Rijn van de woningen aan de galerijkant wordt gehalveerd.
- Het unieke uitzicht op de toren van de Eusebiuskerk verdwijnt.
- De zon is enkele uren eerder uit het zicht, waardoor de stookkosten in 3 van de 4 seizoenen zal gaan toenemen.
- Als de flat geen kantoorbestemming krijgt maar wonen, dan worden wij nog sterker aangetast in onze vrijheid. Nu is het na 17:00 uur rustig in de kantoren. (Op een enkeling na.) Maar als er straks bewoning komt op zo'n korte afstand, dan zijn wij aan de achterkant nooit meer vrij om een raam of gordijn open te doen.
- En wat als de flat hoger gaat worden dan de bestaande bebouwing? Dat is niet ongebruikelijk, zoals is gebeurd bij het gemeentekantoor aan de Eusbiusbuitensingel. Dan voelen wij ons letterlijk gekleineerd.

Als de nieuwbouw niet tegen te houden is, dan willen wij bij deze een verzoek indienen om op het nieuwe gebouw een geveltuin aan te brengen. Zie ook bijlage II.

Samenvattend:
Wij wonen nu prima op een plek met een mooi uitzicht, maar wel met een drukke straat voor onze deur. Op hele drukke momenten sluiten wij onze ramen om even rust te hebben. Als wij straks aan de achterzijde ook geen raam of gordijn meer open kunnen doen, dan verworden onze fijne appartementen tot bedompte woonhokken.
Dat is extra pijnlijk omdat we dit jaar een grote investering willen doen in verduurzaming door het dak en de gevel van ons complex te vernieuwen.

Met vriendelijke groet, Jeroen Bleekman (bewoner appartementencomplex)

BIJLAGE I - schadevoorbeelden

Deze bedragen zijn uitsluitend bedoeld als richtlijn voor mogelijke schade en waardevermindering. Zijn bedoeld ter ondersteuning van het verhaal. Hieraan mogen geen rechten worden ontleend.

Verwachte kosten door scheuren €25.000 - €75.000

Verwachte kosten door kwelwater €100.000 - €150.000

Verwachte waardedaling 10% totaal €500.000

			nr 14	nr 15	nr 16	nr 17	nr 18	nr 19	nr 20	nr 21	nr 22	nr 23	nr 24	nr 25	nr 26
Waardevermindering	0	*aandeel*	*99*	*30*	*19*	*26*	*28*	*29*	*18*	*25*	*27*	*28*	*17*	*24*	*26*
Deel A (dak)	€ 250.000	*396*	€ 62.500	€ 18.939	€ 11.995	€ 16.414	€ 17.677	€ 18.308	€ 11.364	€ 15.783	€ 17.045	€ 17.677	€ 10.732	€ 15.152	€ 16.414
Deel B (ramen)	€ 250.000	*297*		€ 25.253	€ 15.993	€ 21.886	€ 23.569	€ 24.411	€ 15.152	€ 21.044	€ 22.727	€ 23.569	€ 14.310	€ 20.202	€ 21.886
	€ 500.000		€ 62.500	€ 44.192	€ 27.988	€ 38.300	€ 41.246	€ 42.719	€ 26.515	€ 36.827	€ 39.773	€ 41.246	€ 25.042	€ 35.354	€ 38.300

Herbouwwaarde €5.000.000

			nr 14	nr 15	nr 16	nr 17	nr 18	nr 19	nr 20	nr 21	nr 22	nr 23	nr 24	nr 25	nr 26
Herbouwwaarde	0	*aandeel*	*99*	*30*	*19*	*26*	*28*	*29*	*18*	*25*	*27*	*28*	*17*	*24*	*26*
Deel A (dak)	€ 4.000.000	*396*	€ 1.000.000	€ 303.030	€ 191.919	€ 262.626	€ 282.828	€ 292.929	€ 181.818	€ 252.525	€ 272.727	€ 282.828	€ 171.717	€ 242.424	€ 262.626
Deel B (ramen)	€ 1.000.000	*297*		€ 101.010	€ 63.973	€ 87.542	€ 94.276	€ 97.643	€ 60.606	€ 84.175	€ 90.909	€ 94.276	€ 57.239	€ 80.808	€ 87.542
	€ 5.000.000		€ 1.000.000	€ 404.040	€ 255.892	€ 350.168	€ 377.104	€ 390.572	€ 242.424	€ 336.700	€ 363.636	€ 377.104	€ 228.956	€ 323.232	€ 350.168

Deel A en B komt voort uit de akte van splitsing en is alleen voor de eigenaren relevant.

Onze appartementen gaan hierdoor aanzienlijk minder waard worden. Wij gaan daarom onderzoeken of wij planschade kunnen claimen:
arnhem-bestemmingsplan-schadevergoeding

En wij zijn voorbereid op schade door heien:
https://bouwrecht-advocaat.nl/schade-door-heien .

BIJLAGE II – Foto's

Huidige situatie:

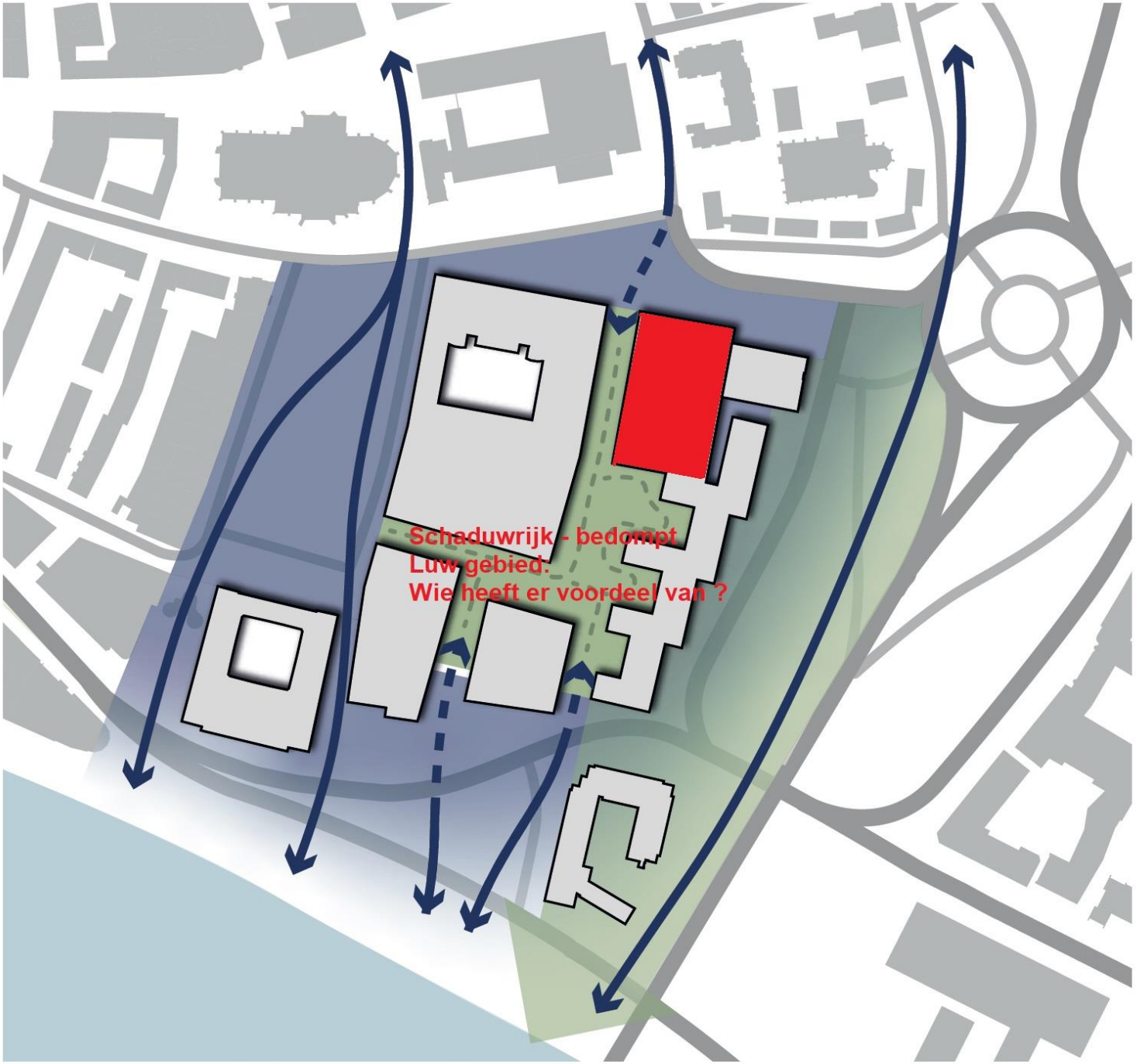

Mogelijk toekomstige situatie:

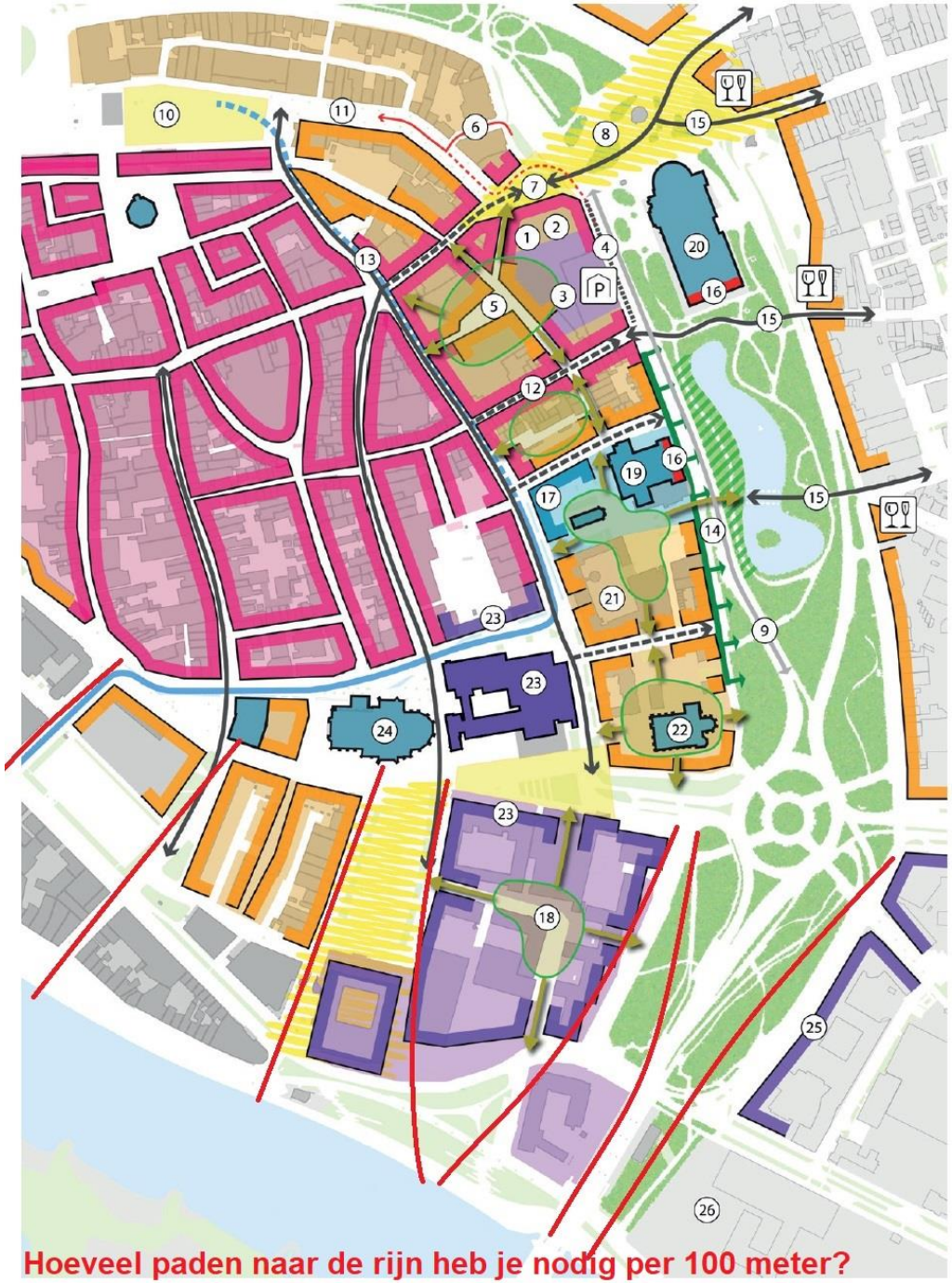

Voorbeeld van een geveltuin:

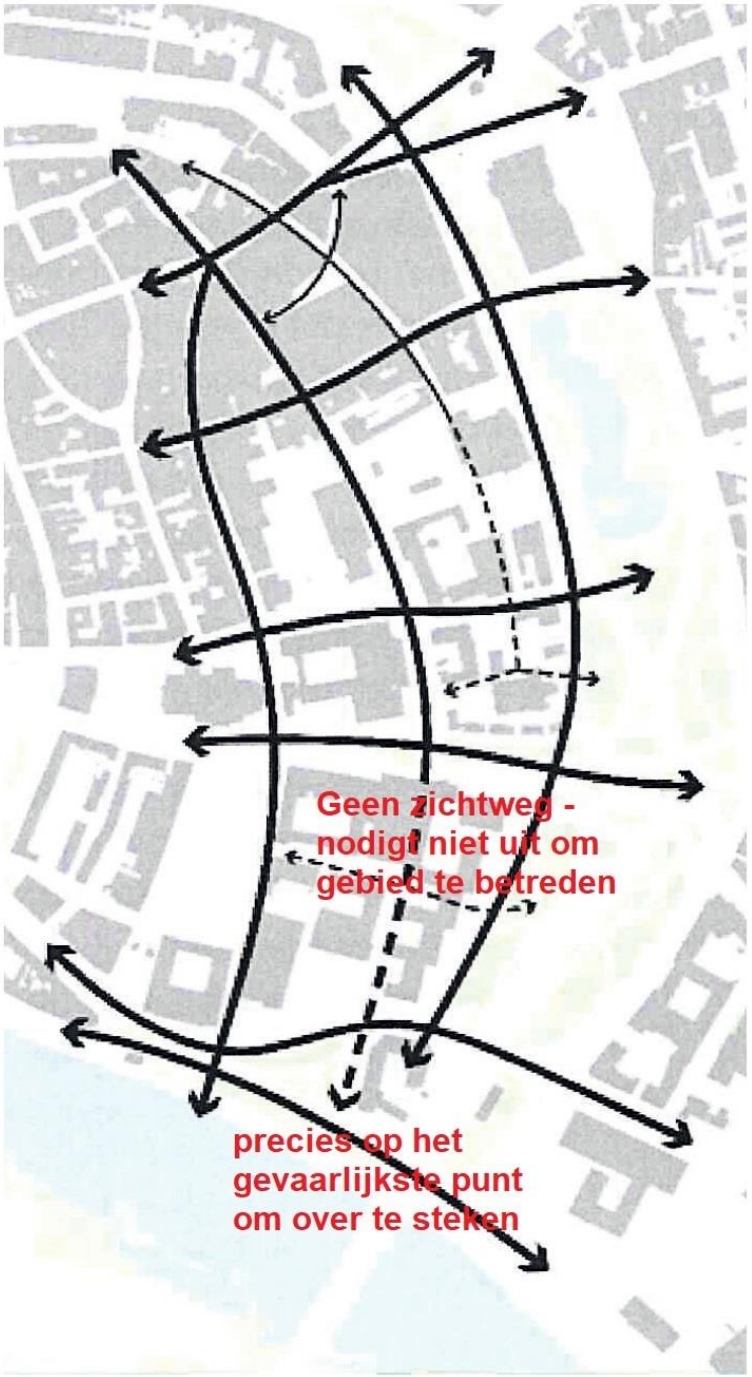

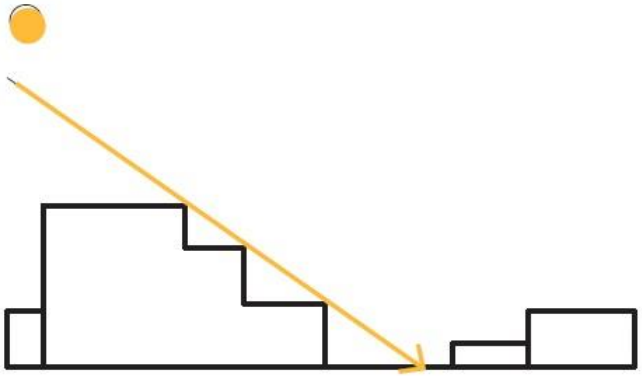
Visie openbare ruimte Bestuurskwartier en Prinsenhof

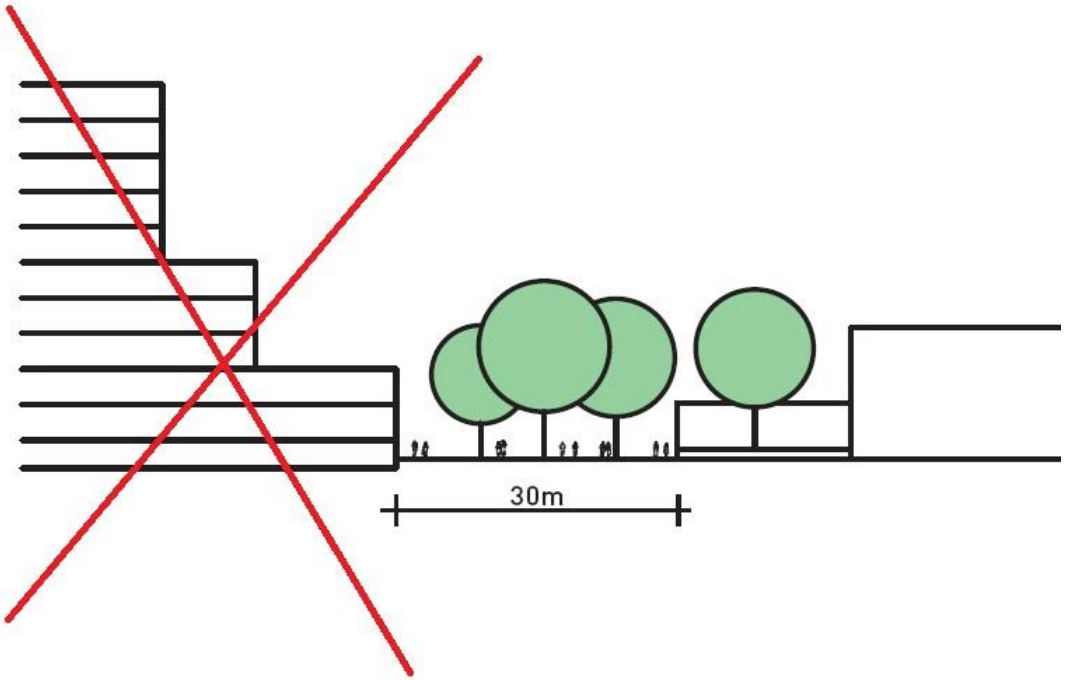
Visie Oostzijde Binnenstad 2019

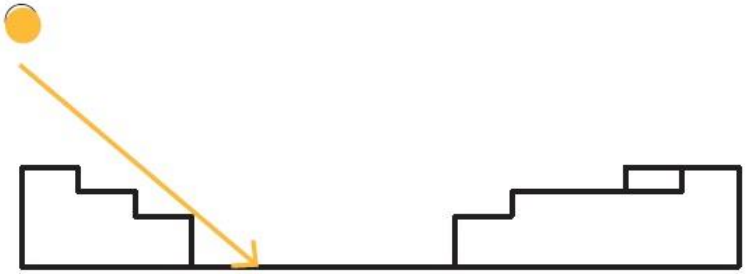

routes binnenstad naar Rijnkade en Singel

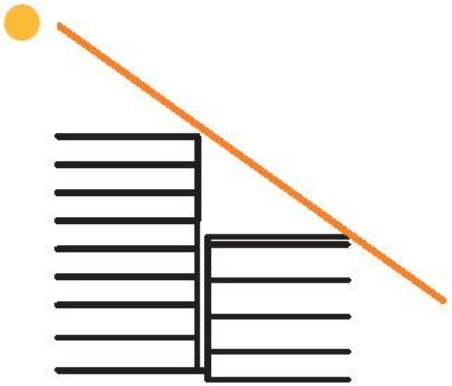

profiel oost-west zoninval 21 maart/september 14:00-15:00, ca. 35 graden

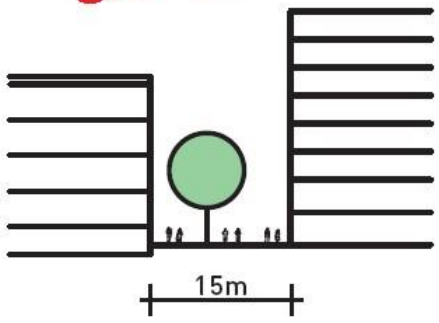

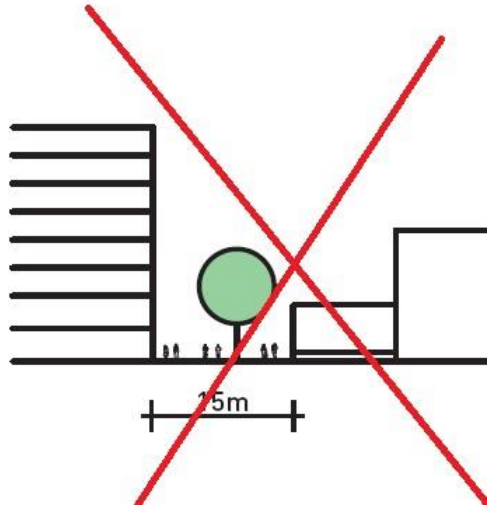
profiel zuid-noord zoninval 21 maart/ september 13:00-14:00, ca. 40 graden

Nieuw ≠ Straks zijn wij dit ...

Politieke Avond

Dossiernummer	2360
Vertrouwelijk	Nee
Vergaderdatum	7 juli 2021
Agendapunt	6.5
Omschrijving	Vaststellen: Visie 'Circulaire Economie Arnhem'

Geagendeerd	Vergaderdatum
Politieke Avond	24 maart 2021
Politieke Avond	7 april 2021
Politieke Avond	21 april 2021
Politieke Avond	19 mei 2021
Politieke Avond	16 juni 2021
Politieke Avond	**7 juli 2021**

GEMEENTE Arnhem

Besluit van	7 juli 2021
Zaaknummer	424705

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 3 november 2020, nummer: 424705;

gelet op artikel 147 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De visie 'Circulaire Economie Arnhem' vast te stellen

De griffier,

De voorzitter,

Visie Circulaire Economie Arnhem

Voor de gemeenteraadsvergadering d.d.:	26 mei 2021
Zaaknummer:	424705
Portefeuillehouder:	Van Dellen

Aan de gemeenteraad, 19 mei 2021

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Simonis (GL), Pape (VVD), Steenvoort (D66), Visser (PvdA), Manders (AC), De Groot (PvdD), Henzen (PVV) Van den Broek (CDA), Tujeehut (AOP), Becker (ChristenUnie) en Dilekci (Denk VA).
De fractie van de SP was niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Verder aanwezig: Wethouder Van Dellen.

Moties
De volgende moties zijn besproken:
- 21M45 "Arnhem AWARD voor circulariteit & innovatie" - DENK (Dilekci) en CDA (Van Dillen)
- 21M64 "Inzicht in de Arnhemse stromen, op naar een circulaire samenleving" van de fractie GroenLinks (Simonis)
- 21M65 "Op weg naar een circulaire Arnhemse bouw" van de fractie GroenLinks (Simonis)

De fractie van de Partij voor de Dieren kondigt een motie aan die betrekking zal hebben op kaders en bouwvoorschriften bij tijdelijke woningbouw.

Toezegging
1. Wethouder Van Dellen zegt toe in overleg te zullen gaan met De Groene Vos om te onderzoeken of de Dirk Zeldenrust Duurzaamheidsprijs ingezet kan worden als "circulariteitsprijs" met meerdere categorieën. Daarmee kan er aan de prijs ook meer bekendheid worden gegeven. Op basis van de toezegging wordt motie 21M45 "Arnhem AWARD voor circulariteit & innovatie" ingetrokken.
2. Wethouder Van Dellen gaat onderzoeken of uitvoering van de motie 21M64 "Inzicht in de Arnhemse stromen, op naar een circulaire samenleving" binnen bestaande projecten of initiatieven ingepast kan worden en zal dit (in het bijzonder wanneer dit financiële consequenties heeft) terugleggen aan de raad.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de M2 behandeling is afgerond.

De raadsadviseur, De voorzitter,

P. Wielaard E.J. Greving

Gemeenteraad Arnhem

VERWORPEN

Bijeen op	7 juli 2021
Ter bespreking van	Visie 'Circulaire Economie Arnhem'
Amendement van het lid	Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Titel Amendement	Circulaire economie kan niet zonder plantaardige eiwittransitie
Nummer Zaaknummer	**21A22** 424705

De ondergetekende stelt het volgende amendement voor:

De Visie Circulaire Economie als volgt te wijzigen:

Paragraaf 5.1, Groeiende Circulaire Ambities:
Na ambitie 3 een ambitie toe te voegen:

4. Een impuls te geven aan de plantaardige eiwittransitie;

En ambitie 4. te hernummeren als 5.

Aan de paragraaf "Bedrijven stimuleren en faciliteren" de volgende tekst toe te voegen:

"We geven een impuls aan de groei van het aandeel plantaardige eiwitten in ons dieet door bevorderen/stimuleren/aansporen horeca en lokale ondernemers in de levensmiddelenbranche."

Toelichting

Het huidige voedselsysteem, dat draait om de massaproductie van dierlijke eiwitten in wereldomspannende netwerken, is op geen enkele manier circulair te maken. Productie van dierlijk eiwit is de voornaamste drijvende kracht achter ontbossing wereldwijd en van het gigantische stikstofoverschot hier in Nederland. Een meer op plantaardige eiwitten gebaseerd dieet, met veel meer regionale productie, is de enige manier om het voedselsysteem circulair te maken. Een visie op circulaire economie is dan ook incompleet als een ambitie hiervoor ontbreekt.

Leo de Groot - Partij voor de Dieren

Voor	**16**
Tegen	**22**

Amendement "Circulaire economie kan niet zonder plantaardige eiwittransitie" (21A22)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Gemeenteraad Arnhem

INGETROKKEN

Bijeen op	7 juli 2020
Ter bespreking van	Visie Circulaire Economie Arnhem
Motie van	Suayip Dilekci - DENK Verenigd Arnhem Klaartje van Dillen - CDA
Titel motie	Arnhem AWARD voor circulariteit & innovatie
Nummer Zaaknummer	**21M45** 424705

De Raad,

Gehoord de beraadslaging,

Constaterende dat:

- Gemeente Arnhem niet achter wil blijven in de transitie van lineaire economie naar circulaire economie;
- Binnen de visie circulaire economie, de stad Arnhem de ambitie heeft om bestaande en nieuwe bedrijven te stimuleren om tot innovatie en circulariteit te komen;
- De gemeente Arnhem hierbij zelf het goede voorbeeld wil geven in haar inkoop en aanbestedingen;
- Circulaire economie al onderdeel is van een aantal opleidingen in de regio (bijv bij Han, ArtEZ, Van Larenstein en Maarten van Rossem);
- De gemeente in haar rol, alle initiatieven wilt stimuleren en faciliteren.

Overwegende dat:

- We ons het doel hebben gesteld om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben;
- Communicatie en presentatie een belangrijk drijfveer is voor het slagen van deze visie en dit doel;.
- Het belangrijk is, om innovaties en start-ups veel ruimte en stimulans te geven, omdat dit een extra boost geeft (evt ism opleidingen) om met circulariteit aan de gang te gaan en te blijven.

Verzoekt het college:

- Om in overleg met bedrijven, partners en opleidingen te onderzoeken welke mogelijkheden er zijn om een jaarlijkse “circulariteit & innovatie award” uit te reiken;
- Om, teneinde zoveel mogelijk bereik te creëren, dit onderzoek vergezeld te doen gaan van een duidelijke communicatieparagraaf over de keuze voor communicatie kanalen en het netwerk waarbinnen deze communicatie wordt uitgezet;
- Binnen dit onderzoek naar het instellen van een award, aandacht te hebben voor diverse branches, waarbinnen circulariteit aandacht behoeft (zoals: agro, food industrie, verpakkingen, bouw en afval) teneinde zoveel mogelijk ideeën te verwerven;
- De raad hierover uiterlijk in juni een voorstel over te doen toekomen.

en gaat over tot de orde van de dag

Suayip Dilekci - DENK Verenigd Arnhem
Klaartje van Dillen - CDA

INGETROKKEN

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	7 juli 2021
Bij de bespreking van	Visie 'Circulaire Economie Arnhem'
Motie van	Maarten Venhoek - D66 Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Titel van de motie	Duidelijke communicatie naar burgers over circulaire economie
Nummer Zaaknummer	**21M47** 424705

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 16 juni 2021 een besluit te nemen over ‘Neem de inwoners mee in de circulaire economie’.

De aanleiding is dat de gemeente een raadsvoorstel “visie circulaire economie Arnhem” heeft geschreven. Door dit voorstel aan te nemen willen we ervoor zorgen dat alle inwoners van Arnhem begrijpen waar het over gaat en er zo een groot draagvlak wordt gecreëerd.

Omdat we weten dat:

- We hier een ambtelijk stuk vol jargon bespreken, over een belangrijk onderwerp.
- De terminologieën die gebruikt worden binnen de circulaire economie (kringloopeconomie), alsook het begrip circulaire economie zelf, niet voor iedereen duidelijk is.
- Om een optimale circulaire economie te hebben er een groot draagvlak moet zijn.

Omdat we vinden dat:

- Elke inwoner moet kunnen snappen wat de gemeente doet en wat voor invloed dit voor hen heeft.
- Inwoners recht hebben te weten en begrijpen waar het geld naar toe gaat.
- Alle inwoners en bedrijven moeten kunnen begrijpen wat de gemeente op het gebied van circulaire economie van plan is.

Daarom vraagt de gemeenteraad aan het college om:

- De inwoners van Arnhem al vroegtijdig mee te nemen in de verdere besluitvorming over en de ontwikkeling van de circulaire economie.
- Alle communicatie hierover op een voor zo veel mogelijk Arnhemmers begrijpelijke wijze te laten plaatsvinden, bij voorkeur op B1 taalniveau.

Maarten Venhoek - D66
Leo de Groot - Partij voor de Dieren

21M47/p.2

AANGENOMEN

Voor 29

Tegen 9

Motie "Duidelijke communicatie naar burgers over circulaire economie" (21M47)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	7 juli 2021
Bij de bespreking van	Visie 'Circulaire economie Arnhem'
Motie van	Menno Loos - VVD Muriël Simonis - GroenLinks Giovanni Visser - PvdA
Titel van de motie	Circulaire ECONOMIE = duurzaam
Nummer Zaaknummer	**21M48** 424705

De Raad, gehoord de beraadslaging,

Omdat we weten dat:

- Circulaire economie zal bijdragen aan een beter klimaat;
- Het afval van de één de grondstof van de ander kan zijn;
- Organisaties/bedrijven dit zelf vaak niet zien dan wel de expertise en tijd niet hebben om dit actief op te pakken;
- Wanneer een instelling/bedrijf wel circulaire mogelijkheden ziet, is het idee op zich zelf vaak te klein voor een subsidie aanvraag, is afstemming met andere ontvangers/ketens tijdrovend en de weg van subsidie aanvraag lang;
- De bij de ronde tafel aanwezige instellingen/organisaties veel van deze (kleine) circulaire kansen zien en zeer bereid te zijn deze collectief uit te uitwerken;
- De transitie naar circulaire economie kansen creëert voor (nieuwe) bedrijven.

Omdat we vinden dat:

- De nieuwe projectleider naast de vastgestelde speerpunten ook partners/derden zo voortvarend mogelijk de kansen moet helpen te vinden en om te kunnen zetten in zelf sturende circulaire projecten; de bestemmingsreserve Duurzaam Arnhem de basis is voor het klimaatfonds en tot doel heeft het ondersteunen van investeringen in de stad die bijdragen aan een rechtvaardige transitie naar een klimaatneutraal, aardgasvrij en klimaatadaptief Arnhem. Met deze BR worden onder meer de doelstellingen van NEMiA ondersteund.

- Wij betrokkenen enige slagkracht moeten geven om project ideeën uit te werken op: circulaire impact, kansen voor (circulaire) bedrijven, werkgelegenheid, haalbaarheid, mogelijke geldschieters, subsidiepotten en hoe op dat project op termijn zelfredzaam zal worden.

Daarom vraagt de gemeenteraad aan het college om:

Maximaal 100.000 euro uit het klimaatfonds beschikbaar te stellen voor het ontwikkelen van circulaire projecten passend bij de doelstellingen van het klimaatfonds en de kaders van de bestemmingsreserve. Op voorwaarde dat direct een gelijke investering, in geld of natura, door minimaal 2 andere organisaties wordt ingebracht.

Raadsleden

Menno Loos - VVD
Muriël Simonis - GroenLinks
Giovanni Visser - PvdA

AANGENOMEN

Voor	**33**	*Motie "Circulaire ECONOMIE = duurzaam" (21M48)*
Tegen	**5**	

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Gemeenteraad Arnhem

VERWORPEN

Bij elkaar op	7 juli 2021
Bij de bespreking van	Visie 'Circulaire Economie Arnhem'
Motie van	Muriël Simonis - GroenLinks
Titel van de motie	Inzicht in de Arnhemse stromen, op naar een circulaire samenleving
Nummer Zaaknummer	**21M64** 424705

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 26 mei 2021 een besluit te nemen over Visie 'Circulaire Economie Arnhem'.

We weten dat:

- We in 2050 een circulaire samenleving in Nederland willen hebben;
- Inzicht in grondstofstromen, reststromen en afvalstromen hiervoor essentieel is;

We vinden dat:

- Door inzicht in grondstofstomen, reststromen en afvalstromen we kunnen kijken waar we op het gebied van circulariteit het meest impact kunnen bewerkstelligen;
- Het stappen model van de negen R's hierbij een goed uitgangspunt zou zijn om stromen in Arnhem circulair te maken, waarbij 1 het meest duurzaam is en 9 het laagst haalbare (1.Refuse, 2.Reduce, 3.Reuse, 4.Repair, 5.Refurbish, 6.Remanufacture, 7.Repurpose, 8. Recycle, 9.Recover);
- Het vraagstuk van circulariteit een integrale aanpak vereist die veel verschillende maatschappelijke opgave raakt. Deze integrale opgave lastig is, maar waarvoor inzicht in de verschillende stromen in de stad noodzakelijk is.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

- De verschillende grondstofstomen, reststromen en afvalstromen van Arnhem in kaart te brengen en hierover verslag te doen naar de raad;
- Op basis van de inzichten in de stromen, plannen te maken deze stromen met behulp van onder anderen het model van de 'Negen R's' (1.Refuse, 2.Reduce, 3.Reuse, 4.Repair, 5.Refurbish, 6.Remanufacture, 7.Repurpose, 8. Recycle, 9.Recover);en de voetprint die de stromen hebben, circulariteit te stimuleren en te verduurzamen.

Muriël Simonis - GroenLinks

Voor 17

Tegen 21

Motie "Inzicht in de Arnhemse stromen, op naar een circulaire samenleving" (21M64)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	7 juli 2021
Bij de bespreking van	Visie 'Circulaire Economie Arnhem'
Motie van	Muriël Simonis - GroenLinks
Titel van de motie	Op weg naar een circulaire Arnhemse bouw
Nummer Zaaknummer	**21M65** 424705

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 26 mei 2021 een besluit te nemen over Visie 'Circulaire Economie Arnhem'.

We weten dat:

- We een grote opgaven hebben in de bouw;
- Het bouwen van huizen en bebouwing een grote impact heeft op de omgeving en de vraag naar grondstoffen;
- We in Nederland een circulaire samenleving willen in 2050, en om dit te bereiken we nog vele stappen moeten nemen;
- Bebouwing voor langere tijd wordt ontwikkeld waarmee dit tot ver in de komende eeuw gevolgen kan hebben.

We vinden dat:

- Het stimuleren en faciliteren van bouw die zo circulair mogelijk is van groot belang is;
- Er verschillende systemen zijn die bijdragen aan deze circulaire bouw en er door innovatie steeds meer mogelijkheden bijkomen die we als stad zouden moeten ondersteunen. Het stappen model van de negen R's hierbij een goed uitgangspunt zou zijn, waarbij 1 het meest duurzaam is en 9 het laagst haalbare (1.Refuse, 2.Reduce, 3.Reuse, 4.Repair, 5.Refurbish, 6.Remanufacture, 7.Repurpose, 8. Recycle, 9.Recover);
- We weten dat er op het gebied van materialen gebruik in de bouw er CO_2 verslinders en CO_2 binders zijn, waarbij de laatste CO_2 opslaat en de eerste CO_2 verbruikt;
- We weten dat een gebouw dat met het oog op het 'eenvoudig' hergebruiken van de gebruikte materialen in de toekomst, een goeie stap richting een circulaire bouw is;
- We het experiment en de kennis die hiervoor nodig is graag zouden uitbreiden in Arnhem. Dit met het oog op de circulaire samenleving die we in 2050 willen hebben;
- We dit als gemeente kunnen stimuleren en faciliteren doormiddel van informeren, stimulering en beleid.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

- Een plan te ontwikkelen hoe we in Arnhem met informeren, stimuleren en beleid de kennis op het gebied van circulair bouwen te vergroten.
- Daarin mee te nemen: het model van de ‘Negen R’s’ (1.Refuse, 2.Reduce, 3.Reuse, 4.Repair, 5.Refurbish, 6.Remanufacture, 7.Repurpose, 8. Recycle, 9.Recover), de Co2 verslindende mogelijkheden, en de mogelijkheden van hergebruik van de gebruikten materialen.

Muriël Simonis - GroenLinks

AANGENOMEN

Voor 26

Tegen 12

Motie "Op weg naar een circulaire Arnhemse bouw" (21M65)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Gemeenteraad Arnhem

Bijeen op	7 juli 2021
Ter bespreking van	Visie Circulaire Economie
Motie van	Leo de Groot – Partij voor de Dieren
Titel motie	Circulaire en tijdelijke woningen op Arnhemse pachtgrond
Nummer Zaaknummer	**21M69** 424705

De woningmarkt is ernstig overspannen. Maar wat we nu bouwen staat over dertig tot vijftig jaar misschien weer voor een flink deel leeg, omdat de bevolking ooit zal gaan afnemen in plaats van groeien en de gezinsverdunning ook ooit zal stoppen. Met de blik op de lange termijn moeten we ook kijken naar creatieve oplossingen om nu de nood te lenigen zonder in de toekomst met de ellende van leegstand te zitten. Tijdelijke woningen op Arnhemse pachtgrond is zo'n optie. We willen dat het college de mogelijkheden daarvoor verkent en met een voorstel komt.

We weten dat:

- Er momenteel een grote vraag naar extra woningen is.
- De verwachtingen voor bevolkingsgroei zich beperken tot de eerste helft van deze eeuw en dat aan het eind daarvan op krimp wordt gerekend.
- We doorgaans huizen bouwen die langer dan 50 jaar blijven staan.

We vinden dat:

- We ook bij het oplossen van de nú acute krapte op de woningmarkt de lange termijn niet moeten vergeten;
- Het mogelijk moet zijn om kwalitatief goede, maar tijdelijke en 100% circulaire woningen te realiseren, bijvoorbeeld op Arnhemse pachtgrond.

We roepen het college op:

- Te verkennen wat de mogelijkheden zijn voor tijdelijke en circulaire woningen, bijvoorbeeld op Arnhemse pachtgrond.
- De raad hiervan verslag te doen en te komen tot een voorstel hoe dit gerealiseerd kan worden.

En gaan over tot de orde van de dag.

Leo de Groot - Partij voor de Dieren

Voor	**6**
Tegen	**32**

Motie "Circulaire en tijdelijke woningen op Arnhemse pachtgrond" (21M69)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	0	5
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	0	1
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Fractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal	**38**

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	7 juli 2021
Bij de bespreking van	Visie Circulaire Economie Arnhem
Motie van	Muriël Simonis - GroenLinks
Titel van de motie	Eten met raad en gemeente
Nummer Zaaknummer	**21M88** 424705

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van Visie Circulaire economie een besluit te nemen over ‘Eten met raad en gemeente’.

Door dit voorstel aan te nemen zal de gemeente zelf bijdragen aan de verbetering van ons voedselpatroon en het tegengaan van klimaatverandering.

Omdat we weten dat;

- plataardige voedsel beter voor mens, dier en klimaat is;
- zowel bij de gemeente als de raad, intern als met gasten, vlees en dierlijke producten de norm is;
- steden als Ede en Wageningen de gemeentelijke voedselketen sterk hebben verduurzaamd (zoals wel 80% lokaal geproduceerd voedsel in de kantine).
- verduurzaming van ons voedselgebruik een actueel thema is waar verschillende overheidslagen zich mee bezig houden;
- voedselverspilling een groot probleem in onze maatschappij.

Omdat we vinden dat;

- we moeten doen wat we uitdragen, Arnhem vind verduurzaming erg belangrijk en daar hoort wat we eten ook bij. Weet wat je eet;
- andere steden ons zijn voorgegaan en we daar goed voorbeeld aan kunnen nemen;

Daarom vraagt de gemeenteraad aan het college om;

- bij het eten voor de raad maar ook binnen het gemeentelijke apparaat, vegetarisch en zo veel mogelijk plantaardig voedsel, als norm te nemen en alleen bij vraag of beredeneerd af te wijken;

- vegetarisch en zo veel mogelijk plantaardig, als norm te hanteren bij lunches, feesten, borrels en evenementen vanuit de raad en gemeente waarmee we onze duurzame omgang met voedsel uitdragen; - daarnaast doelen te stellen om het overgrote deel van ons voedsel van lokale, biologische en circulaire oorsprong te laten komen; - daarbij ook verspilling van voedsel actief tegen te gaan.
Raadsleden Muriël Simonis - GroenLinks

AANGENOMEN

Voor 22

Tegen 16

Motie "Eten met raad en gemeente" (21M88)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	1	1
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	0	3
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	0	1
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Motie

VERWORPEN

Afschaffen afvalbelasting (21M147)

de raad gehoord de beraadslaging, bijeen op 7 juli 2021, ter bespreking van het debatverzoek "Juridische misstappen bij handhaving Paasbergflat".

Overwegende dat een aanzienlijk deel van de raad inmiddels tot het inzicht is gekomen dat “afval niet bestaat”;

Constaterende dat de gemeente Arnhem echter nog wel afvalbelasting heft bij huishoudens,

Verzoekt het college,

de afvalbelasting af te schaffen

en gaat over tot de orde van de dag

Elfrink Dobbe Cetintas - SP

Zaaknummer:

Voor 7

Tegen 31

Motie "Afschaffen afvalbelasting" (21M147)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Aydemir		
Dilekçi		

D66	1	4
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	1	2
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeentelijke Fractie Arnhem	0	2
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

RAADSVOORSTEL

Aan de gemeenteraad

Zaaknummer 424705

Onderwerp: Visie 'Circulaire Economie Arnhem'

Voorstel

1. De visie 'Circulaire Economie Arnhem' vast te stellen.

Inleiding

Op mondiale schaal zijn er ontwikkelingen gaande waardoor er noodzaak ontstaan is om van een lineaire naar een circulaire economie te transformeren. Ook Arnhem wil en kan hier niet in achterblijven.

In 2018 is al een eerste verkenning 'circulaire economie, strategische verkenning' aangeboden aan de gemeenteraad vanuit de Veranderopgave Circulair Arnhem. In het aanvullend coalitieakkoord van 2019 verzoekt uw raad het college te komen met een concrete visie op circulair Arnhem. Dit is bekrachtigd in de motie 'Concrete visie op circulair Arnhem' (19M125), waarin uw raad het college het volgende verzoekt te doen:

De Regio Arnhem Nijmegen is in 2018 uitgeroepen tot de beste circulaire regio van Nederland. Met een nieuwe, concrete visie op circulaire economie willen we dit als gemeente verder versterken, zoals eerder ook al de ambitie was van de Veranderopgave Circulair Arnhem.

In 2020 te komen met een visie op circulaire economie. Dit is een verbreding en verdieping van ons economisch beleid. De gemeente Arnhem speelt daarmee in op de economische en ecologische kansen die circulaire economie biedt. Het draagt bij aan een stad die voorop loopt in de energietransitie, innovatie mogelijk maakt en bedrijven faciliteert in de aanpak van klimaatverandering. Een circulaire stad en circulaire economie zijn goed voor werkgelegenheid en milieu. Ambities in deze visie zijn onder andere:

- *Het stimuleren van bestaande en nieuwe bedrijven in innovatie en circulariteit;*
- *Het reduceren van gebruik van nieuwe grondstoffen (verlengen van de levensduur, efficiënt en duurzaam grondstoffenverbruik, grondstoffen opnieuw te gebruiken en grondstoffen te recyclen);*
- *Het creëren van extra werkgelegenheid.*

Vanzelfsprekend geeft de gemeente hierbij zelf het goede voorbeeld bij inkoop en aanbestedingen.

Het college heeft bovenstaand verzoek uitgewerkt in de visie 'Circulaire Economie Arnhem' welke nu ter besluitvorming voorligt. In het Plan van aanpak 2020-2023 'Op weg naar een circulair Arnhem' (zie bijlage), geeft het college aan welke acties de komende jaren bij moeten dragen aan de eerste stappen om deze visie te verwezenlijken. Wij beschouwen de motie hiermee als afgedaan.

GEMEENTE Arnhem

Er is voor een groeimodel gekozen omdat het onderwerp circulaire economie nog volop in beweging is. Er is kennis en kunde aanwezig, maar deze dient uitgebouwd te worden en er dient ruimte te ontstaan om te kunnen pionieren op het thema. Dit geldt ook voor onze inwoners en partners in de stad. Stap voor stap zal Arnhem groeien naar een circulair Arnhem in 2050.

Beoogd effect

Met de visie 'Circulaire Economie Arnhem' worden de Arnhemse ambities op dit thema voor de komende periode bepaald. Het plan van aanpak 2020-2023 'Op weg naar een circulair Arnhem' schetst welke stappen de gemeente de komende jaren zet om steeds verder toe te werken naar de stip op de horizon, namelijk een volledig circulair Arnhem in 2050.

Argumenten

1.1 De visie 'Circulaire Economie Arnhem' komt tegemoet aan behoefte van uw raad om meer duiding te geven aan het thema circulaire economie.

Uw raad heeft het college verzocht om te komen met een concrete visie op circulair Arnhem (19M125).

In de visie worden deze ambities bevestigd en in het plan van aanpak 2020-2023 wordt beschreven hoe het college beoogt deze ambities de komende jaren na te streven.
Door deze visie vast te stellen wordt voldaan aan de motie 'Concrete visie op circulair Arnhem' (19M125). Tevens wordt, met het vaststellen van deze visie, voldaan aan de toezeggingen 338 en 553 (te komen met een plan van aanpak).

1.2 We zijn al op de goede weg maar kunnen en willen meer als stad.

Uit inventarisatie bij interne en externe stakeholders blijkt dat Arnhem al beschikt over veel mooie en goede voorbeelden van een circulaire economie. Echter, deze voorbeelden zijn vaak voortgekomen uit de eigen (intrinsieke) motivatie van deze stakeholders. Zij zien kansen om dit te vergroten en gemeengoed te maken voor de gehele stad. Dit heeft onder andere te maken met bewustwording en het opdoen en verspreiden van beschikbare kennis en kunde. Dit vraagt tijd en ruimte om te experimenteren en te pionieren. Vandaar dat de ambities uit de visie zijn vertaald naar een concreet plan van aanpak met een voorgesteld groeimodel voor de komende jaren. Om zo uiteindelijk in 2050, in lijn met de landelijke en provinciale ambitie, te komen tot een circulair Arnhem.

Gezien het feit dat nog niet alle inwoners, ondernemers en instellingen in Arnhem helemaal thuis zijn op het gebied van circulaire economie, vraagt dit tijd om een steeds grotere groep hierop mee te krijgen. Alles in een keer realiseren is dan ook niet mogelijk. Daarbij is het realiseren van sommige acties of doelen niet altijd (enkel) de rol van de gemeente. We zijn afhankelijk van andere partners en onze rol is beperkt tot stimuleren en faciliteren in plaats van regie voeren.

1.3 We staan aan het begin van een langjarige ontwikkeling.

In het plan van aanpak is voor de periode 2020-2023 aangegeven wat projecten of kansen zijn die vanuit de gemeente benut dan wel aangejaagd kunnen worden. Met de kennis die daaruit voortvloeit, worden weer stappen gezet in het groeimodel om uiteindelijk in 2050 te komen tot een volledig circulaire economie in Arnhem. Dit vraagt dan ook periodiek om monitoring en bijsturing. Hierbij dient ook gekeken te worden naar beschikbare middelen om verdergaande ambities waar te maken. Om die reden wordt einde 2023 een evaluatie uitgevoerd met de eerste resultaten van deze visie en dit plan van aanpak. Vanuit deze resultaten kan een nieuw plan van aanpak tot 2030 worden opgesteld.

1.4 De visie 'Circulaire Economie Arnhem' betreft een beleidskader voor de komende jaren.

Het vaststellen van beleidskaders is een bevoegdheid van de gemeenteraad, daarbij heeft u als raad het college verzocht om te komen met een visie over Circulair Arnhem.
Met het plan van aanpak laat het college zien op welke wijze zij invulling geeft aan deze visie voor de periode 2020-2023. Hiermee beschouwen wij de motie 'Concrete visie op circulair Arnhem' (19M125) en de toezeggingen 338 en 553 als afgedaan.

Kanttekeningen en risico's

1.1 Voor de visie 'Circulaire Economie Arnhem' zal in de toekomst aanvullende financiering nodig zijn.

De visie 'Circulaire Economie Arnhem' schept kaders en richtlijnen over hoe Arnhem de ambities op dit thema wil realiseren. Het stappenplan laat met een tijdpad zien wat er mogelijk is om te komen tot de ambitie 'volledig circulair Arnhem in 2050'. Een toenemende ambitie betekent ook dat er naar de toekomst toe meer middelen noodzakelijk zijn om deze ambities te kunnen verwezenlijken. Binnen de huidige middelen gebeurt er wat mogelijk is, maar dit is onvoldoende om een hogere ambitie na te streven in de toekomst. In de toekomstige begroting zal hier dan ook rekening mee gehouden moeten worden.

Participatie

Bij de totstandkoming van de visie 'Circulaire Economie Arnhem' en plan 'Op weg naar een circulair Arnhem' zijn diverse stakeholders bevraagd naar hoe zij naar het onderwerp kijken en waar zij kansen zien. De input is terug te vinden in de visie (bijlage 2 Verkenning externe stakeholders 2020)en is meegenomen in het opstellen ervan. Stakeholders zullen zich dan ook herkennen in de stukken en daarmee is draagvlak gecreëerd in de stad.

Daarnaast spreken we van een groeimodel. Het plan van aanpak 'Op weg naar een circulair Arnhem' zal in de periode 2020-2023 bijdragen aan het bereiken van meer stakeholders in Arnhem over de ambities op dit thema.

Financiën

In het Arnhemse 'Herstelplan coronacrisis' is budget beschikbaar gesteld voor het versterken van strategische agenda's op het gebied van economie, groen en leefbaarheid. Van dit budget wordt €100.000 benut voor aantrekken van een adviseur Circulaire economie voor de duur van twee jaar.
In 2023 zal een tussenevaluatie plaats vinden. Op basis hiervan zal te zijner tijd bekeken worden wat er aan (structurele) financiële middelen noodzakelijk is om de ambities op dit thema te realiseren.

Uitvoering

Uitvoering geschiedt in eerste instantie door het aanstellen van een adviseur Circulaire Economie. Deze adviseur heeft als rol het verbinden van partijen in de stad en verwezenlijken van acties uit het plan van aanpak 2020-2023. Tevens wordt een ambtelijke projectgroep Circulair Arnhem opgezet, welke verbindingen legt zowel intern als extern om doelen te verwezenlijken en kennis te vergroten. Deze projectgroep bestaat uit een afvaardiging vanuit Inkoop en Aanbesteding, het cluster Openbare ruimte en de programma's NEMIA, Vitale Economie en Doorbraak naar Werk.
In 2023 wordt een tussenevaluatie voltooid met daarin aanbevelingen voor de periode 2023 en verder.

Communicatie

Inwoners, ondernemers en instellingen in de stad worden geïnformeerd over de visie en het plan van aanpak door middel van een uit te brengen persbericht.

Bijlagen

Stukken voor gemeenteraad

- Visie ' Circulaire Economie Arnhem'
- Op weg naar een circulair Arnhem - plan van aanpak 2020 -2023

RAADSVOORSTEL

Besluit van	
Zaaknummer	424705

DE RAAD VAN DE GEMEENTE ARNHEM;

gelezen het voorstel van burgemeester en wethouders van 3 november 2020, nummer: 424705;

gelet op artikel 147 van de Gemeentewet;

besluit:

1. De visie 'Circulaire Economie Arnhem' vast te stellen

De griffier, De voorzitter,

GEMEENTE Arnhem

GEMEENTE Arnhem

Visie Circulaire Economie Arnhem

November 2020

Voorwoord

Woorden én daden

Bij het opstellen van deze visie over circulair Arnhem is mij vooral opgevallen hoeveel goede dingen er in Arnhem en de regio gebeuren op het gebied van de circulaire economie. Uiteraard weet ik dat we in onze stad met IPKW het meest circulaire bedrijventerrein van Nederland hebben. Dat we als regio in 2018 zijn verkozen tot beste circulaire regio van Nederland. En aangezien ik als wethouder ook verantwoordelijk ben voor onze gemeentelijke bedrijfsvoering weet ik dat we als gemeentelijke organisatie samen met Sportbedrijf Arnhem en Scalabor flinke stappen zetten in het verduurzamen van onze bedrijfsvoering. Een mooi voorbeeld is de wijze waarop we als gemeente onlangs onze inkoop hebben gemoderniseerd, waarin ook een nadrukkelijke rol is weggelegd voor duurzaamheid en circulariteit.

Niet langer een papieren tijger
En wat te denken van al die prachtige circulaire projecten in onze openbare ruimte, zoals een brug van gerecycled plastic en een fietspad van gras. Het feit dat in Arnhem het eerste kantoor van gerecycled plastic afval is gebouwd en dat in onze regio zelfs het eerste bewoonbare huis van gerecycled plastic staat, bewijst dat circulariteit niet langer een papieren tijger is maar dagelijkse realiteit.

Een wereld te winnen
Waarom dan nog een nota en een visie zou je kunnen denken. Het antwoord erop is eenvoudig. Er valt nog een wereld te winnen op het gebied van circulariteit. Als samenleving putten we onze aarde nog steeds uit, terwijl we weten dat grondstoffen schaars zijn. De uitstoot van CO2 is nog steeds hoog en moeten we zien terug te dringen. Dat kan alleen als we samen met bewoners, bedrijven en overheden er samen de schouders onder zetten. En vooral ook kansen zien. En die zijn er volop. Ik ben ervan overtuigd dat de economie van de toekomst een economie is die is gestoeld op wederkerigheid en circulariteit.

Jan van Dellen

Inhoudsopgave

Voorwoord **2**

1. Aanleiding **4**

1.1 Waarom een circulaire economie? 4
1.2 Circulair Arnhem 4
1.3 Leeswijzer 5

2. Een circulaire economie **6**

2.1 Circulaire economie 6
2.2 Wat levert circulaire economie op? 7
2.3 Sustainable Development Goals 8

3. De context **9**

3.1 Europa en circulaire economie 9
3.2 Nederland en circulaire economie 9
3.3 Provincie Gelderland en circulaire economie 10
3.4 Regio Arnhem-Nijmegen en circulaire economie 11
3.5 Arnhem en circulaire economie 12

4. De rol van de gemeente **14**

4.1 Presterende overheid 14
4.2 Samenwerkende overheid 14
4.3 Rechtmatige overheid 14
4.4 Responsieve overheid 15

5. Visie op circulaire economie in Arnhem **16**

5.1 Groeiende circulaire ambities 16

Bijlage 1 Strategische verkenning uit 2018 ..... **19**

Bijlage 2 Verkenning externe stakeholders 2020 ..... **20**

1. Aanleiding

1.1 Waarom een circulaire economie?

Er is een mondiale ontwikkeling gaande waardoor er een noodzaak is ontstaan om van een lineaire naar een circulaire economie te transformeren. De belangrijkste ontwikkelingen zijn:

- Een explosieve vraag naar grondstoffen;
- Meer afhankelijkheid van andere landen;
- Samenhang met de klimaatverandering (uitstoot CO2).

Deze ontwikkelingen zorgen ervoor dat het noodzakelijk is om efficiënter om te gaan met onze grondstoffen en materialen. Een transitie naar duurzaam geproduceerde, hernieuwbare en algemeen beschikbare grondstoffen en materialen is noodzakelijk. Dit kan met een circulaire economie. Een circulaire economie biedt daarnaast kansen op het gebied van werkgelegenheid en nieuwe exportmogelijkheden en draagt bovendien bij aan CO2-reductie.

Op mondiaal, Europees, rijks- en provinciaal niveau wordt er gekeken naar de transitie die we door moeten maken. Het Rijk[1] heeft daarom als doel gesteld om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben, met als tussendoel om in 2030 50% minder gebruik van primaire grondstoffen (mineraal, fossiel en metalen) te hebben gerealiseerd.

1.2 Circulair Arnhem

Ook Arnhem kan en wil hierin niet achterblijven. In [misschien datum of maand noemen] 2018 is een eerste verkenning[2] 'circulaire economie, strategische verkenning' aangeboden aan de gemeenteraad.

Enkele conclusies uit deze verkenning[3] zijn:

1. Gemeente Arnhem zal een behoorlijke stap extra moeten zetten wat betreft ambities, rollen, capaciteit en middelen. Een en-en aanpak is nodig.
2. Meer focus en integrale aanpak is gewenst. Van de vier thema's die in de verkenning zijn meegenomen past eiwittransitie het minst bij Arnhem en het advies is om daar als gemeente niet op in te zetten.
3. Het advies is om aan te sluiten bij landelijk gehanteerde definities en de gewenste integrale aanpak van de drie passende thema's energietransitie, grondstoffentransitie en klimaatadaptatie te vatten. Er liggen voor Arnhem zeker veel kansen en onbenut potentieel op het gebied van grondstoffen, afval- en reststromen en circulaire economie.
4. Met name de rol van presterende overheid, de voorbeeldrol, kan de gemeente Arnhem actiever en prominenter pakken, mits met bijpassend budget en doorvertaald naar beleid, uitvoering en eisen.
5. Zorg dat middelen, doel en ambitie met elkaar in evenwicht zijn.

In 2018 is afgesproken te gaan werken aan drie richtingen op dit thema, te weten:
1. meer circulair inkopen;
2. zoveel als mogelijk circulair verduurzamen eigen vastgoed;
3. bedrijven faciliteren en stimuleren meer circulair te worden.

Deze richtingen zijn gekozen vooruitlopend op een visie op circulaire economie Arnhem om op deze manier kennis en ervaring op te doen, vanuit vooral de eigen invloedssfeer.

1 "Nederland circulair in 2050" Rijksbreed programma Circulaire Economie
2 1017327-003 Eindrapportage Strategische Verkenning Circulair Arnhem
3 Zie bijlage 1 en 2

Voor het realiseren van deze ambities zijn geen middelen en capaciteit vrijgemaakt. Het is daarom lastig om deze ambities uit te voeren en na te leven (laat staan te controleren). De gemeenteraad heeft hierop gevraagd om een plan van aanpak[4] op te stellen.

Aanvullende afspraken coalitieakkoord
De coalitie heeft in 2019 aanvullende afspraken gemaakt op het coalitieakkoord van 2018-2022[5]. Circulaire economie heeft hierin een prominente plek gekregen, het volgende is opgenomen:

> De Regio Arnhem Nijmegen is in 2018 uitgeroepen tot de beste circulaire regio van Nederland. Met een nieuwe, concrete visie op circulaire economie willen we dit als gemeente verder versterken, zoals eerder ook al de ambitie was van de Veranderopgave Circulair Arnhem.
>
> In 2020 komt er een visie op circulaire economie. Dit is een verbreding en verdieping van ons economisch beleid. De gemeente Arnhem speelt daarmee in op de economische en ecologische kansen die circulaire economie biedt. Het draagt bij aan een stad die voorop loopt in de energietransitie, innovatie mogelijk maakt en bedrijven faciliteert in de aanpak van klimaatverandering. Een circulaire stad en circulaire economie zijn goed voor werkgelegenheid en milieu. Ambities in deze visie zijn onder andere:
> - Het stimuleren van bestaande en nieuwe bedrijven in innovatie en circulariteit;
> - Het reduceren van gebruik van nieuwe grondstoffen (verlengen van de levensduur, efficiënt en duurzaam grondstoffenverbruik, grondstoffen opnieuw te gebruiken en grondstoffen te recyclen);
> - Het creëren van extra werkgelegenheid.
>
> Vanzelfsprekend geeft de gemeente hierbij zelf het goede voorbeeld bij inkoop en aanbestedingen.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt beschreven wat een circulaire economie is en waar deze allemaal aan bijdraagt. Hoofdstuk 3 beschrijft de context waarin we ons bevinden en wat de maatschappelijke opgave is, zowel op mondiaal, als rijks- en provinciaal niveau. Omdat deze transitie niet zonder stakeholders uitgevoerd kan worden is met een aantal hiervan gesproken (hoofdstuk 4). In hoofdstuk 5 kijken we naar de verschillende rollen van een gemeente gebaseerd op de Nederlandse School Openbaar Bestuur (NSOB) en wat haar cirkel van invloed daarin is. We sluiten af met een visie op een circulair Arnhem in hoofdstuk 6.

[4] Toezegging 338: 'Motie 18M78' Naar een vitale circulaire economie.
https://ris2.ibabs.eu/Reports/ViewListEntry/Arnhem/abaac15e-9609-463e-84bc-b4c0eec2d2c0
[5] Bron: Aanvullende afspraken op coalitieakkoord 2018-2022

2. Een circulaire economie

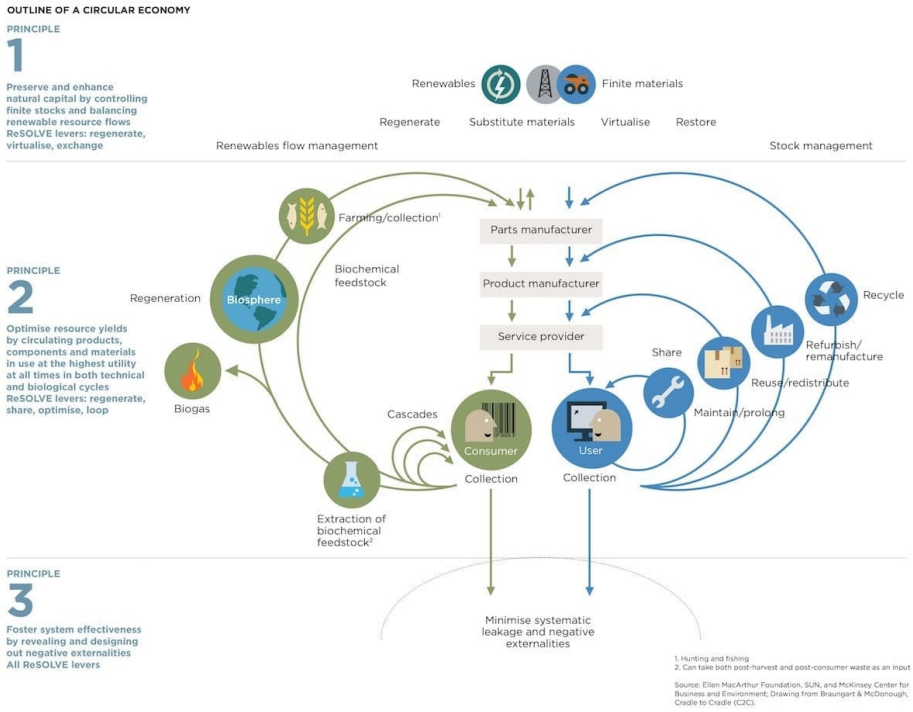
Zoals in de aanleiding al duidelijk werd, is er een mondiale noodzaak om de transitie van een lineaire naar een circulaire economie in te zetten. In dit hoofdstuk wordt de context van een circulaire economie uiteengezet. Wat is een circulaire economie, wat levert deze op en wat hebben de Verenigde Naties hiermee te maken?

2.1 Circulaire economie

Een circulaire economie is een economisch systeem van gesloten kringlopen waarin grondstoffen, onderdelen en producten hun waarde zo min mogelijk verliezen. Hernieuwbare energiebronnen worden gebruikt en systeemdenken staat centraal. Dit betekent dat er wordt gekeken naar hoe verschillende duurzame oplossingen in verbinding staan met elkaar.

Een circulaire economie is een economie die ontworpen is als een herstellend en vernieuwend systeem, waarbij materiaalkringlopen worden gesloten, met het doel om producten, onderdelen en materialen een zo hoog mogelijk waarde te laten behouden.

De basis voor een circulaire economie ligt in het optimaal gebruik van het natuurlijk kapitaal[6]. Enerzijds is natuurlijk kapitaal het middel dat de circulaire economie draaiend houdt, anderzijds is het behouden van natuurlijk kapitaal het doel van een circulaire economie. In de transitie naar een duurzamere economie dient de synergie tussen natuurlijk kapitaal en de circulaire economie te worden benut.

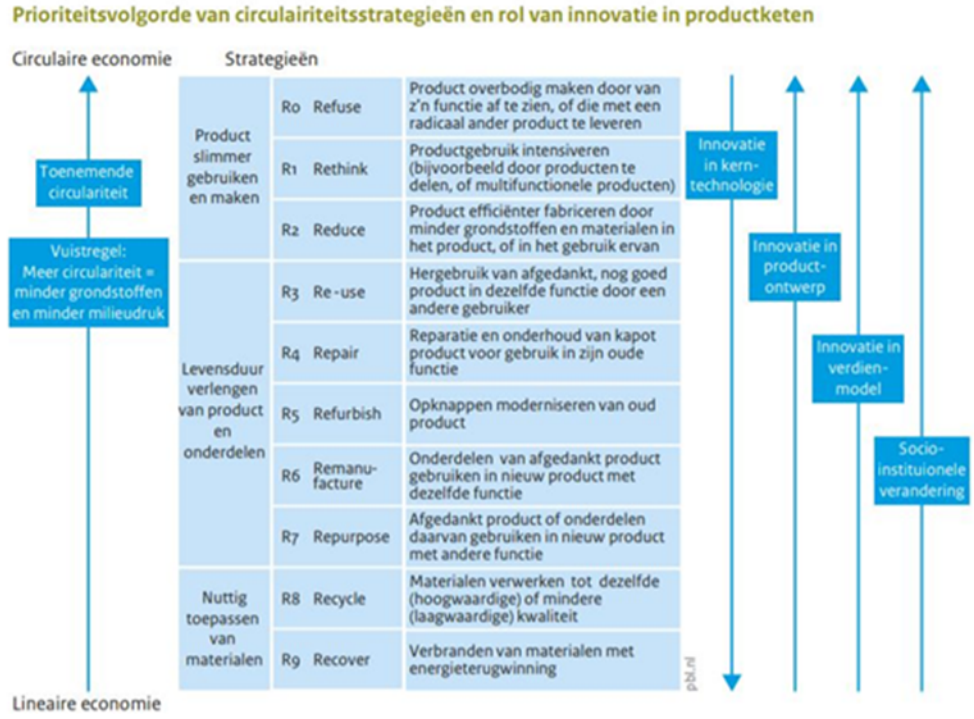

Ellen Macarthur Foundation – model (bron: Ellen Macarthur Foundation)

[6] Natuurlijk kapitaal is de voorraad aan natuurlijke ecosystemen die een stroom van waardevolle producten en diensten voortbrengt, nu en in de toekomst. Het is de uitbreiding van het economische begrip kapitaal (vervaardigde productiemiddelen) met de producten en diensten die de natuurlijke omgeving voortbrengt. Bijvoorbeeld een bos of een vispopulatie brengt een stroom van nieuwe bomen of vis voort, een stroom die oneindig kan doorgaan. Natuurlijk kapitaal kan ook diensten leveren zoals afbreken van verontreinigingen, waterberging en erosiebestrijding. De stroom van diensten uit ecosystemen vereist dat zo'n systeem goed en volledig functioneert. (bron: Wikipedia)

Verschillende niveaus in circulariteitsstrategieën
Het is belangrijk om te beseffen dat een circulaire economie verschillende niveaus kent. Zeker wanneer een lineaire economie omgezet wordt naar een circulaire economie. Dit gaat niet van de ene op de andere dag, maar stapsgewijs.

Circulariteit begint bij het nuttig toepassen van materialen en vervolgens proberen de levensduur van een product te verlengen (zodat er minder snel een nieuw product nodig is). Het hoogste niveau van circulariteit is het product slim ontwerpen zodat het product, of onderdelen ervan, volledig opnieuw te gebruiken is. Onderstaande afbeelding geeft de verschillende niveaus weer, R0 is het hoogste niveau (ideaal) en R9 het laagste niveau.

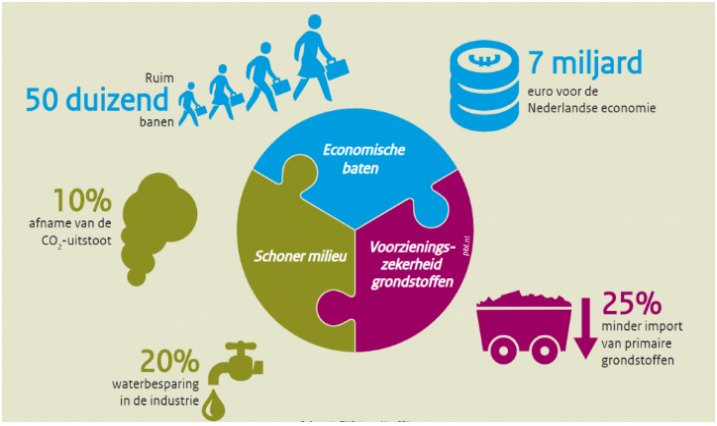
Prioriteitsvolgorde van circulariteitstrategieën en rol van innovatie van productketen. (Bron: PBL)

De opwaartse lijn van R9 Recover tot aan R0 Refuse geeft weer hoe groot de moeite is om de volgende stap in de keten te nemen. In praktijk zie je vaak dat bedrijven al jaren producten produceren en nu beginnen na te denken over schaarste van grondstoffen, overgebleven producten en het hergebruik daarvan. Denk aan het gebruik van repair cafés en textiel upcyclen. Maar nog niet elk bedrijf heeft de stap gemaakt naar het maken van een ander ontwerp waarbij aan de voorkant al goed nagedacht is over de levensduur, het gebruik en de restwaarde.

2.2 Wat levert circulaire economie op?

TNO heeft samen met het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) een berekening gemaakt voor wat een circulaire economie voor Nederland kan opleveren. Volgens deze berekeningen kan een circulaire economie uiteindelijk zeven miljard euro gaan opleveren voor de Nederlandse economie en ruim vijftigduizend banen. Qua banen valt te denken aan werkgelegenheid voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt, met name in refurbishment[7] en recycling, maar ook aan kennisbanen omdat er innovatieve oplossingen bedacht worden. Daarnaast zal het ervoor zorgen dat er 25% minder import van primaire grondstoffen zal plaatsvinden.

[7] Refurbishment is het 'opknappen' van apparaten die al eerder gebruikt zijn en die dankzij een opknapbeurt weer als nieuw zijn. Ze worden uitgebreid gecontroleerd, getest, schoongemaakt, gerepareerd, vervangen en gemoderniseerd waar nodig.

Voordelen van een circulaire economie in NL (Bron: PBL 2019)

In de afbeelding hiernaast is bijvoorbeeld te zien dat een volledig circulaire economie zorgt voor 20% waterbesparing in de industrie en het levert een afname van 10% in de CO2-uitstoot op. Een circulaire economie in Nederland in 2030 scheelt al bijna 8Mton CO2-uitstoot, oplopend tot 13Mton in 2050. Daarmee kan een circulaire economie zo'n 15% vormen van de totale vermindering van 56Mton CO2 in 2030 uit het regeerakkoord. Daarmee levert het een substantiële bijdrage aan het behalen van de doelstellingen uit het Klimaatakkoord.

2.3 Sustainable Development Goals

De Verenigde Naties (VN) hebben Sustainable Development Goals (voortaan SDG's) opgesteld. Dit zijn zeventien doelen om van de wereld een betere plek te maken in 2030. De SDG's zijn bepaald op basis van wereldwijde inbreng van organisaties en individuen. Ze zijn een mondiaal kompas voor uitdagingen als armoede, onderwijs en de klimaatcrisis. Het zijn de opvolgers van de Millenniumdoelen, die liepen van 2000 tot 2015. Achter de zeventien doelen zitten 169 targets.

Ook de Nederlandse regering heeft zich aan de SDG's gecommitteerd. Zonder inzet van de gemeenten is het niet mogelijk om die doelen te behalen. Zoals de VNG schrijft op haar website[8]: *"De doelen raken immers aan belangrijke opgaven voor lokale overheden zoals het terugdringen van ongelijkheid, maatschappelijke integratie, duurzame productie en consumptie, een leefbare en veilige leefomgeving en kwalitatief en participatief bestuur."*

Bij Arnhemse projecten en maatregelen (onder andere in de openbare ruimte) én in het vernieuwde gemeentelijke inkoopbeleid wordt naar de SDG's verwezen; ook in relatie tot een circulaire economie. Veel activiteiten dragen direct of indirect bij aan een of meerdere SDG's.

SDG's zijn ook een middel om meetbaar te maken hoe goed we het doen en waar verbetering nodig is. Daarnaast is het een herkenbaar middel dat handig gebruikt kan worden in de weg naar meer bewustwording. Om deze reden krijgen de SDG's ook een plaats in het Plan van Aanpak 'Op weg naar een circulair Arnhem'

SDG's volgens de Verenigde Naties

[8] https://vng.nl/artikelen/over-gemeenten-4-global-goals

3. De context

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van en daarmee inzicht in de relevantie van internationale, nationale en regionale ambities en afspraken die er liggen op het gebied van circulaire economie.

3.1 Europa en circulaire economie[9]

De Europese Commissie wil de overgang naar een circulaire economie versnellen. Daarom stelde de Commissie in 2015 al het Plan van Aanpak 'Circular Economy Action Plan' op dat bestaat uit 54 concrete maatregelen die van toepassing zijn op productie, consumptie, afvalverwerking en secundaire grondstoffen om de transitie te versoepelen. Voortbouwend daarop is in maart 2020 het 'New Circular Economy Action Plan[10]' gepresenteerd door de Europese Commissie. Dit plan is een van de bouwstenen van de European Green Deal. Dit is de routekaart om de economie van de EU duurzaam te maken.

In het nieuwe actieplan staan voorgestelde maatregelen die zich vooral richten op sectoren die veel grondstoffen gebruiken. In Nederland gaat het dan met name om sectoren die te maken hebben met kunststoffen, constructie en gebouwen en voedingsmiddelen. Het verminderen van afval en het duurzaam aanbesteden zijn ook twee belangrijke onderwerpen in het actieplan.

Ban op plastic

Op 6 maart 2020 ondertekende de minister voor Milieu en Wonen, S. van Veldhoven, het **Europese Plastic Pact**. Dit deed zij samen met een groot aantal Europese landen en koplopers. In 2019 werd het **Nederlandse Plastic Pact** al ondertekend. Hiermee zetten we op nationale schaal al in op het vergroten van plasticrecycling en -hergebruik, en op het verminderen van onnodig gebruik van plastic. Dat gebeurt door het bevorderen van circulair design, verantwoord gebruik, recyclingcapaciteit en het gebruik van gerecycled materiaal.

Met het Europese Plastic Pact wordt deze effectieve aanpak nu doorgetrokken naar Europees niveau. Er wordt invulling gegeven aan een viertal SDG's en tot doel gesteld dat al het plastic in 2025 volledig herbruikbaar moet zijn.

3.2 Nederland en circulaire economie

Omdat Nederland in 2050 een circulaire economie wil hebben heeft het kabinet in 2016 het rijksbrede programma "Nederland circulair in 2050" opgesteld. In dit programma schetst het kabinet hoe we onze economie kunnen ombuigen naar een duurzame, volledig circulaire economie in 2050. Het programma omschrijft wat nodig is om zuiniger en slimmer met grondstoffen, producten en diensten om te gaan. Hierin zijn drie doelstellingen geformuleerd:

- Bestaande productieprocessen maken efficiënter gebruik van grondstoffen, zodat er minder grondstoffen nodig zijn;
- Wanneer nieuwe grondstoffen nodig zijn, wordt zoveel mogelijk gebruikgemaakt van duurzaam geproduceerde, hernieuwbare (onuitputtelijke) en algemeen beschikbare grondstoffen.
- Nieuwe productiemethodes ontwikkelen en nieuwe producten circulair ontwerpen.

In vervolg daarop is in 2017 het grondstoffenakkoord[11] ondertekend. Dit is ondertekend door 180 partijen uit het bedrijfsleven en door diverse overheden. Hierin staan afspraken om de Nederlandse economie te laten draaien op herbruikbare grondstoffen.

[9] https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/
[10] https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/new_circular_economy_action_plan.pdf
[11] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2017/01/24/grondstoffenakkoord-intentieovereenkomst-om-te-komen-tot-transitieagenda-s-voor-de-circulaire-economie

Samen hebben deze partijen in 2018 vijf transitieagenda's[12] opgesteld. Hierbij is gekozen voor vijf sectoren en ketens die belangrijk zijn voor onze economie maar die ook het milieu belasten. In zo'n transitieagenda staat hoe de betreffende sector circulair kan worden in 2050 en welke acties daarvoor nodig zijn. Het gaat om de volgende sectoren:

- Biomassa en voedsel
- Consumptiegoederen
- Kunststoffen
- Maakindustrie
- Circulaire bouweconomie

In 2019 presenteerde het kabinet de 'Uitvoeringsprogramma Circulaire economie 2019 – 2023'[13]. Het uitvoeringsprogramma vertaalt de vijf transitieagenda's naar concrete acties en projecten voor de periode 2019 tot en met 2023. Elk jaar wordt de voortgang besproken en tweejaarlijks wordt een voortgangsrapport opgesteld. Het streven is nog steeds om in 2030 50% minder primaire grondstoffen te gebruiken.

3.3 Provincie Gelderland en circulaire economie

De provincie Gelderland heeft zich gecommitteerd aan bovengenoemde nationale doelstellingen. Om Gelderland schoon en groen te houden is minder afval en meer kringloop, recycling en hergebruik nodig. De provincie heeft de ambitie om in 2020 een omslag te hebben ingezet bij Gelderse bedrijven om slim en circulair te werken. Daarnaast wil de provincie zelf het goede voorbeeld geven en bedrijven op weg helpen naar nieuwe circulaire businessmodellen. Gelderland heeft de ambitie uitgesproken om de eerste afvalloze provincie te worden. Om dit te kunnen doen is het noodzakelijk om inzicht te hebben in de huidige grondstofstromen en de verschillende beleidsopties voor een meer circulaire economie. Dit inzicht heeft de provincie vastgelegd in de Circulaire Atlas Gelderland[14].

De Circulaire Atlas
Met de Circulaire Atlas kiest Gedeputeerde Staten voor een brede provinciale aanpak gericht op bedrijven die werken met de grootste grondstofstromen. De provincie stimuleert hiermee bedrijven om substantieel te gaan besparen op grondstoffen en CO2, want een reductie van het grondstofgebruik van 50% vraagt een bijdrage van alle sectoren en partijen. De aandacht richt zich dan ook vooral op sectoren met grote grondstofstromen, zie afbeelding op de volgende pagina.

[12] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/01/15/totstandkoming-van-de-transitieagenda-s-uit-het-grondstoffenakkoord
[13] https://www.kidv.nl/8592/uitvoeringsprogramma-circulaire-economie.pdf
[14] https://www.gelderland.nl/bestanden/Documenten/Gelderland/06Werk-en-ondernemen/191125_Circulaire_Atlas_Gelderland.pdf

Sectoren met grote grondstofstromen

De grootste omvang van grondstofstromen, bevindt zich in de sectoren agrofood en bouw. Samen omvatten deze twee ruim 80% van de grondstofstromen in de provincie.

Bij agrofood ligt de focus op aan veeteelt gerelateerde stromen en voedingsmiddelenindustrie. Zo wordt hier gekeken naar het verminderen van voedselverspilling door alternatieve conservering en verpakking van voedselmiddelen.

In de woningopgave is nadrukkelijk aandacht voor circulariteit en het hergebruik van materialen bij woningbouw en weginfrastructuur. Denk hierbij ook aan het hergebruik van en biobased materialen.

Bij consumenten ligt de focus op voedselconsumptie en huishoudelijk afval. Circulaire opties zijn hier het verminderen van voedselverspilling, andere dieetkeuzes (eiwittransitie) en betere afvalscheiding.

In de maakindustrie wordt de focus gelegd op de kunststof-, papier- en kartonindustrie. Circulaire opties zijn hier beter scheiden en productie van kunststof regranulaat, de productie van gerecyclede producten en de inzet van biobased grondstoffen voor kunststofproducten.

Rollen provincie
De provincie heeft naast een stimulerende rol ook de mogelijkheid om vanuit haar rol als vergunningverlener, toezichthouder en/of handhaver te sturen op het principe "van afval naar grondstof" en ervoor te zorgen dat belemmeringen in wet- en regelgeving daarin worden weggenomen.

3.4 Regio Arnhem-Nijmegen en circulaire economie

In 2018 heeft de regio Arnhem-Nijmegen de prijs gewonnen voor meest circulaire regio van Nederland. Deze prijs werd verkregen voor onder andere de gezamenlijke inkoop van groene energie en samenwerking in de regio die versterkend werkt. Dit zet de regio voort door zich te presenteren als Groene Metropoolregio, waarin het ook gaat om circulaire economie. Vanuit het versterkingsproces Regionale Samenwerking worden vijf opgaven geformuleerd en een van deze opgaven betreft ‘Circulaire regio’. Daarnaast is in regio verband gewerkt aan de tot standkoming van de woondeal, waarin ook ambities en doelstellingen rond circulaire bouw zijn opgenomen.

Portefeuillehoudersoverleggen
In de portefeuillehoudersoverleggen (PFO) Duurzaamheid en Economie is het thema circulaire economie ook een belangrijk onderwerp:

- Vanuit het PFO Economie circulaire economie een van de drie ambities. Rond het thema circulaire economie richt het PFO zich daarbij vooral op economische kansen en werkgelegenheid. Hiervoor wordt onder andere gewerkt aan een manifest om bedrijven te attenderen op de urgentie van circulaire economie in relatie tot de bouw- en infraopgaven, en aan verdergaande eisen op gebied van circulaire economie bij inkooptrajecten vanuit overheden;
- Het PFO Duurzaamheid richt zich op:
    - zoveel mogelijk circulaire inkoop (waar mogelijk gezamenlijk);
    - (hout)bouw en urban mining;
    - bedrijfsafval.

  Hiertoe wordt voor het einde van het jaar een regionaal convenant getekend samen met de sectoren bouw en Grond-weg en waterbouw (GWW).

De regio werkt op dit moment aan een versterking van de regionale samenwerking, welke uiting moet gaan krijgen in een regionale agenda met vijf opgaven. De opgaven Circulaire Regio en productieve regio sluiten mooi aan op de ambitie's die reeds gesteld zijn binnen de pfo's Economie en Duurzaamheid.

The Economic Board
The economic board richt zich op het profileren en promoten van de regio op de gebieden Food, Health en Energy. Hierbij sluiten ook zij straks mooi aan bij de opgave productieve regio. Hierbij houden zij sterk rekening met het DNA van deze regio. Vanuit hun opgaven Energy en Slimme Duurzaamheid zijn inhoudelijk goede relaties te leggen met de Arnhemse visie voor circulaire economie en de regio opgaven omtrent dit thema.

3.5 Arnhem en circulaire economie

Ook in de stad Arnhem gebeurt al veel dat het thema circulaire economie raakt. Enkele voorbeelden zijn:

- Het opstellen van een Klimaatplan en certificeren voor de zogeheten CO2-prestatieladder. Hiermee proberen we als organisatie zo min mogelijk CO2-uitstoot te realiseren;
- De Green deal duurzaam GWW 2.0 is ondertekend;
- We zijn aangesloten bij Stichting bouwcirculair;
- We zijn lid van de stuurgroep Regio A-N Duurzaam GWW. Door het ondertekenen van een ambitieverklaring en het opstellen van een uitvoeringsprogramma verkennen we de circulaire kansen in de groene leefomgeving met als doel een circulaire regio;
- Afvalstrategie Arnhem: we zetten in op het voorkomen van afval.

Het is dus belangrijk om het thema circulaire economie integraal op te pakken en daarmee ook verbindingen te leggen met de doelen van New Energy made in Arnhem 2020 - 2030, het Klimaatplan en de economische agenda. Om die reden moet circulaire economie dan ook niet benaderd worden als iets nieuws, maar als iets extra's op de doelen die wij als gemeente al nastreven en de maatregelen die wij al uitvoeren.

Dit komt onder andere tot uiting in de ambities die zijn gevormd in het aanvullend coalitie akkoord van 2019 maar ook in de vastgestelde 'Herstelagenda' van 2020.

Opleidingsinstituten
Naast de gemeente werken ook opleidingsinstituten aan circulariteit. Zo nemen opleidingsinstituten ArtEZ en Van Hall Larenstein dit onderwerp ook mee in de opleidingen. Hogeschool Arnhem Nijmegen biedt een HBO Master circulaire economie. Ook het Maarten van Rossem VMBO is gestart met een praktische leermodule over de circulaire economie.

Circulair ondernemen
Circulair ondernemen is een van de pijlers waarop de Nederlandse economie in de nabije toekomst steunt. Op deze manier ontdekken bedrijven nieuwe markten en leren ze bestaande markten beter te bedienen. Ook kan hiermee beter op zaken als grondstoffenschaarste worden ingespeeld. Arnhem kent ook al een aantal bedrijven dat zeer actief is op het gebied van circulair ondernemen.

Een speciale categorie ondernemingen vormen de zogenaamde ‘impact-first’ of sociale ondernemingen (maatschappelijk verantwoord ondernemen). Dit zijn ondernemingen die werkzaamheden uitvoeren zoals het produceren/assembleren van circulaire producten. Hiermee kunnen zij een doelgroep bedienen die het minder makkelijk heeft op de arbeidsmarkt. Daarmee dragen zij bij aan het oplossen van een maatschappelijk probleem. Daarvoor hebben ze dan ook een werkend businessmodel ontwikkeld. Een voorloper in Arnhem op het gebied van duurzaamheid en Social Enterprise is ‘Slim opgewekt’, actief sinds 2012 en bekroond met tal van awards.

Omdat circulair ondernemen op lokaal en regionaal niveau begint, wil de Rabobank in de regio Arnhem Nijmegen samen met KPMG, MVO Nederland en lokale kennisinstellingen door middel van

een 'company scan' de belangrijkste hulpbronnen, grondstof- en afvalstromen en gerelateerde duurzaamheidvraagstukken, op zowel regio- als bedrijfssectorniveau, in kaart brengen. Daarnaast worden de mogelijkheden onderzocht om te komen tot innovatieve, duurzame en circulaire oplossingen. Met behulp van company scans kunnen alle circulaire opties in beeld worden gebracht[15].

Ook heeft Rabobank sinds 2014 de Circulaire Economie Challenge (inmiddels Circulair Ondernemen Challenge) opgezet, waaraan de gemeente Arnhem op dit moment als organisatie meedoet.

Kiemt is als netwerkorganisatie, gevestigd in Arnhem, ook zeer actief op het gebied van circulaire economie. Kiemt heeft als doel de energietransitie te versnellen, evenals de transitie naar de circulaire economie, en bevordert het innovatieve ondernemersklimaat. Ze faciliteren, ondersteunen en adviseren ondernemingen, overheid, onderwijs- en onderzoeksinstellingen bij complexe vraagstukken. Dit doen zij onder andere met het programma Circles. In dit programma werken zij onder andere met VNO-NCW en de HAN aan Masterclasses, Challenges en concrete veranderingsprojecten voor MKB-bedrijven.

[15] Rapport Arnhem Connect 2017

4. De rol van de gemeente

De gemeente kan verschillende rollen aannemen om de nodige invloed uit te oefenen. Een gemeente is het meest effectief als zij opereert binnen haar *cirkel van invloed* en deze probeert te vergroten door het zoeken van medestanders en partners om stappen mee te zetten. Dat vraagt om durf, creativiteit en een actieve houding.

Aan de hand van het sturingsmodel van de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB) zien we welke rollen er zijn. In het Plan van Aanpak 'Op weg naar een circulair Arnhem' wordt hierop dieper ingegaan.

Sturingsmodel volgens de NSOB

4.1 Presterende overheid

Een presterende overheid geeft duidelijk richting, voert regie en geeft advies. Wij zijn zelf initiatiefnemer, opdrachtgever, marktpartij of launching customer en geven daarin het goede voorbeeld. Inkoop- en aanbestedingsbeleid wordt als sturend instrument gebruikt voor het realiseren van de transitieopgaven.

Voorbeelden van een presterende overheid zijn circulair inkopen en aanbesteden, beleidskaders opstellen, effectmeting en monitoren.

4.2 Samenwerkende overheid

Een samenwerkende overheid stelt het voeren van de dialoog centraal. We pakken de rol van makelaar: faciliteren, verbinden en informatie delen. Gezamenlijk pakken we projecten op en maken we initiatieven van bewoners, bedrijven en anderen mogelijk.

Voorbeeld van een samenwerkende overheid is bijvoorbeeld het voeren van bestuurlijke overleggen en het opzetten van een convenant of overeenkomsten, ondersteunen van initiatieven uit de stad en deze zonodig voorzien van cofinanciering en deelname aan samenwerkingsplatformen.

4.3 Rechtmatige overheid

De rechtmatige overheid stelt de uitvoering van de wettelijke taak centraal. In deze rol reguleren wij maatschappelijke initiatieven en stellen we kaders voor de uitvoering. We creëren beleidsruimte voor initiatieven (omgevingsvisie) en regelruimte (beperken van onnodige regels en zorgen voor duidelijke regels) om een gelijk speelveld creëren.

Voorbeeld van een rechtmatige overheid is het voorzien in regels, subsidies, beleidskaders, vergunningen en ontheffingen.

4.4 Responsieve overheid

In de rol van responsieve overheid treedt de overheid grotendeels terug, laat ze los en geeft ze ruimte. De gemeente ondersteunt en stimuleert de initiatieven die uit de Arnhemse samenleving komen.

Voorbeeld van een responsieve overheid is lobby, marketing en communicatie, kennisdeling en locatieaanwijzing en subsidieverlening.

5. Visie op circulaire economie in Arnhem

Nederland heeft de ambitie om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben. Gemeente Arnhem kan en wil hierin niet achterblijven. Zo biedt een circulaire economie kansen voor een beter milieu, een betere leefomgeving en draagt het bij aan CO2-reductie. Ook biedt een circulaire economie kansen op het gebied van werkgelegenheid en nieuwe bedrijven en industrieën.

Daarom is het belangrijk om in actie te komen en de komende jaren een transitie[16] door te maken van een lineaire naar een circulaire economie. Allereerst is het belangrijk om ervoor te zorgen dat we allemaal hetzelfde verstaan onder 'een circulaire economie'. Daarom hanteren we in Arnhem de volgende definitie:

"Circulaire economie is het verbinden van economische, sociale en ecologische waarden"

Het gaat daarbij om slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik.

De definitie uitgelegd:

- Economische waarden: noodzaak voor ondernemers om hun bedrijfsprocessen en producten circulair te maken om zo een toekomstbestendig bedrijf te hebben en houden. Voor het verkrijgen van opdrachten is circulair ondernemen cruciaal in de toekomst. Dit zorg voor een nieuwe of een andere vorm van werkgelegenheid waardoor medewerkers en toekomstige medewerkers via het onderwijs meegenomen moeten worden in deze transitie.
- Sociale waarden: hier gaat het primair om werkgelegenheid met speciale aandacht voor mensen met afstand tot de arbeidsmarkt. Secundair: andere sociale effecten zoals armoede en sociale cohesie en SDG's als gezondheid, veiligheid, scholing e.d..
- Ecologische waarden: circulaire economie leidt tot minder gebruik van schaarse grondstoffen en in veel gevallen ook tot een lagere CO2-uitstoot. Dit draagt bij aan klimaatadaptatie en een gezonde leefomgeving.

"Het gaat daarbij om slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik". We willen voorkomen dat we de kosten voor behoud van onze huidige levenstandaard leggen bij het milieu en daardoor bij toekomstige generaties. De zoektocht naar een balans tussen het toepassen van hernieuwbare grondstoffen en materialen, waarbij gebruik gemaakt wordt van budgetten gebaseerd op een lineaire economie, vraagt om een transitie. Die transitie zetten we hiermee in gang.

In het Plan van Aanpak "Op weg naar een circulair Arnhem" wordt dit concreet gemaakt.

5.1 Groeiende circulaire ambities

Arnhem volgt de ambities van het Rijk en de provincie Gelderland om in 2050 volledig circulair te zijn. Om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben, richten we ons op de volgende vier Arnhemse ambities:

1. Het stimuleren van bestaande en nieuwe bedrijven in innovatie en circulariteit;
2. Het reduceren van gebruik van nieuwe grondstoffen (verlengen van de levensduur, efficiënt en duurzaam grondstoffenverbruik, grondstoffen opnieuw te gebruiken en grondstoffen te recyclen);
3. Het creëren van extra werkgelegenheid;
4. Vanzelfsprekend geeft de gemeente hierbij zelf het goede voorbeeld bij inkoop en aanbestedingen.

[16] Een transitie is een structurele verandering van de maatschappij, die het resultaat is van op elkaar ingrijpende en elkaar versterkende grootschalige technologische, economische, ecologische, sociaal-culturele en institutionele ontwikkelingen. Een transitie is een procesinnovatie die een (deel van de) maatschappij compleet verandert en als vernieuwing de grenzen van organisaties overstijgt. In termen van milieuefficiëntie impliceert een transitie een verandering met een factor 15 tot 20. (Bron: Ministerie van VROM Begrippen rijksoverheid duurzaam bouwen en verbouw)

In de transitie naar een circulaire economie beginnen we klein, vooral vanuit de presterende en samenwerkende overheid. Met de wetenschap dat niet alles in één keer kan en dat we ook hier moeten samenwerken, faciliteren en pionieren. We verwachten dat we gedurende de transitie op sommige vlakken meer afstand kunnen nemen en ook een meer responsieve én rechtmatige rol in kunnen nemen. Om zo uiteindelijk in 2050 een volledig circulaire economie te hebben.

Groeien in stappen
Er zijn een aantal stappen te nemen om uiteindelijk in 2050 een volledig circulaire economie te hebben. De huidige situatie is niet toereikend om de uiteindelijke doelen te behalen.
De volgende stap is pragmatisch inzetten op een Circulair Arnhem voor een periode tot en met 2023. Hoe we hier uitvoering aan geven, staat beschreven in het Plan van Aanpak (zie bijlage). Eind 2023 volgt een evaluatie om te beoordelen hoe we er op dat moment voorstaan. Op basis daarvan wordt bekeken hoe we verdere invulling kunnen geven aan de volgende stappen, namelijk: circulair Arnhem inclusief afvalscheiding en toewerken naar ketenwerking. Om zo door te groeien naar het hoogste niveau: de doelstelling van 2050.

De gemeente moet verschillende rollen aannemen om zo veel mogelijk binnen onze cirkel van invloed te handelen én resultaten te bereiken. Welke rol wanneer aangenomen wordt, verschilt per onderwerp en activiteit. In algemene zin is het de rol van de gemeente om als aanjager om zowel de organisatie als de maatschappij mee te nemen in dit onderwerp. Dit proberen we te doen door met onze samenwerkingspartners gezamenlijke belangen na te streven en vandaaruit te handelen binnen onze eigen invloedsfeer.

Kansen die zich voordoen kunnen niet altijd worden voorzien. Kansen op het juiste moment herkennen is iets wat in alle rollen moet kunnen! De rol die de gemeente aanneemt zal daarmee in de loop van de tijd ook veranderen en wordt meegenomen in de evaluatie in 2023.

Speerpunten
We gaan ons tot en met 2023 inspannen op de hieronder genoemde speerpunten. Deze dragen allemaal bij aan de Arnhemse ambities. Elk speerpunt kent zijn eigen volwassenheidsniveau en is daarom niet direct gerealiseerd. Om die reden spreken we van een groeimodel tot en met 2023 waarin we onze kennis en kunde vergroten en beter inzicht generen op de rol van de (lokale) overheid op deze speerpunten.

Bedrijven stimuleren en faciliteren
Bedrijven moeten de nieuwe economie gaan maken, waarbij het bijvoorbeeld gaat over anders produceren. Dit leidt tot nieuwe innovaties, (nieuwe) werkgelegenheid, andere producten en een andere manier van afname (bijvoorbeeld lease of huur van producten i.p.v. eigendom). Dit heeft maatschappelijke effecten op de stad zoals het feit dat het invloed heeft op minder en andersoortig afval of de inrichting van de stad (ruimtegebruik). Als gemeente moeten we bedrijven faciliteren en stimuleren om hierin de (eerste) stappen te gaan zetten en de transitie in gang te zetten. We stimuleren ze daarbij ook om minder en anders met grondstoffen om te gaan, zodat ook bedrijven hun bijdrage gaan leveren aan een volledig circulair Arnhem in 2050. Maar ook vormen als shared facility zullen we toejuichen vanwege slim ruimte- en materiaalgebruik.

Restafval
Landelijk is het programma VANG[17] opgesteld. Het programma VANG - Huishoudelijk afval is ontwikkeld om gemeenten te helpen om de nodige stappen te zetten naar een circulaire economie. De landelijke norm restafval per inwoner in 2020 is 100 kg, de Arnhemse doelstelling ligt op 137 kg. VANG heeft als doelstelling dat het restafval per inwoner per jaar in 2025 nog 30 kg bedraagt. Gemeente Arnhem streeft ernaar dat we in 2025 ruim onder de 100 kg zitten. Al het afval dat goed gescheiden is, kan gerecycled worden en daarom is het terugdringen van rest afval essentieel voor de circulaire economie.

[17] VANG staat voor Van afval naar grondstof

Inkoopkracht
Een belangrijk argument om circulair in te kopen en tevens het eigen vastgoed circulair te verduurzamen, is vanwege onze schaalgrootte en daarmee onze inkoopkracht. Het is ons doel om met behulp van inkoop een andere soort uitvraag te genereren waardoor de markt uitgedaagd wordt op een circulaire manier te gaan denken, werken en produceren. Ook stimuleren we hiermee bewustwording bij onze leveranciers en opdrachtnemers. In het in 2020 vastgestelde inkoopbeleid is daarom de voorwaarde opgenomen ‘circulair tenzij’. Om ervaring op te doen, het goede voorbeeld te geven én om de markt in beweging te krijgen.

Het goede voorbeeld geven
In vrijwel alle gesprekken met stakeholders komt het naar voren: 'en de gemeente dan'? Het is een belangrijk argument om circulair in te kopen en zelf ons eigen vastgoed circulair te verduurzamen. Het is namelijk onmogelijk om de stad in beweging te krijgen, zonder zelf het goede voorbeeld te geven!

Ontwikkeling van de stad
In het verlengde van het slim benutten van leegstaand vastgoed voor transformatie naar nieuwe woon- en werkmilieus (circulair bouwen) is de ambitie en uitdaging om de toekomstige bouwopgave grotendeels op te lossen binnen de bestaande stad. Hiermee beperken we gebruik van grondstoffen en creëren een gunstige conditie voor het benutten van stromen - bouwstromen, mensen en kapitaal. Omdat het niet mogelijk is om in één keer de omslag te maken naar circulair bouwen en slopen, zijn in de woondeal al de eerste doelstellingen opgenomen voor 2023 en 2030.

Zoals al aangegeven is de weg naar een volledig circulaire economie een transitie. Dit alles moet groeien omdat niet alles in één keer te realiseren is. Daarom is het Plan van Aanpak opgesteld met leermomenten, evaluaties en mogelijkheid tot herijking.

Bijlage 1 Strategische verkenning uit 2018

In 2018 is al gesproken met een aantal stakeholders. De input van deze gesprekken is gebruikt voor de 'Strategische verkenning Circulair Arnhem'. Deze input blijkt nog steeds actueel.

4.1.a *Energieke Arnhemse samenleving*
Uit gesprekken met partijen in de stad blijkt dat inwoners, organisaties, bedrijven en de gemeente Arnhem een grote betrokkenheid hebben op dit thema. Ook uit initiatieven in de wijken, de teams leefomgeving (TLO), groepen wijkbewoners, bewonerscollectieven en huurdersverenigingen blijkt een groeiend urgentiebesef en bereidheid in de Arnhemse samenleving om verantwoordelijkheid te nemen, op tal van onderwerpen en manieren.

De voedingsbodem en de omstandigheden zijn er om met elkaar stappen te zetten. Maar dat wil nog niet zeggen dat daarmee duurzame initiatieven en projecten vanzelf tot stand komen. Dat vergt naast ambitie, visie en beleid ook capaciteit, middelen en meerjarige inzet en betrokkenheid van alle partijen.

4.1.b *De verwachting van de stakeholders*
Daar waar Arnhem voor de energietransitie al goed op weg is met de belangrijke bouwstenen, vraagt de ambitie rond circulaire economie nog uitwerking, ondersteuning en opschakelen. Er kan nog veel meer in Arnhem en de ambities en doelen uit het regeerakkoord moeten nog vertaald worden naar Arnhemse ambities.

In het verlengde van hernieuwbare energie en klimaatadaptatie is het belangrijk om voor de aanvullende circulaire doelen het netwerk van samenwerkende partijen verder uit te bouwen, zodat alle benodigde rollen en capaciteiten vertegenwoordigd zijn en elkaar weten te vinden. De geschetste transities binnen circulaire economie vragen een integrale, multidisciplinaire aanpak en samenwerking, dus door inzet van bedrijven, bewoners, maatschappelijke organisaties en niet alleen vanuit overheidswege.

Stakeholders verwachten het volgende van een gemeente rond dit thema:

- **Kaders aangeven:** binnen de energietransitie, klimaatadaptatie en circulariteit kiest de gemeente waar zij impact wil genereren, passend bij het DNA van Arnhem. Onderzoek waarmee je impact kunt hebben en focus daarop. Geef richtinggevende kaders die leidend worden voor de uitvoeringsregels: bij inkoop en aanbesteden (de Connectie), bij subsidies, bij vergunningen en voor de ODRA.
- **Het goede voorbeeld geven en inspireren**: de gemeente werkt binnen die kaders aan een energieneutrale, klimaatbestendige en circulaire eigen bedrijfsvoering en huisvesting en zet bij inkoop en aanbestedingen hierop in met duidelijke doelstellingen, eisen en budgetten. Waar relevant is de gemeente ‘launching customer’.
- **Ruimte geven**: binnen de kaders geeft de gemeente financiële ruimte (zoals fondsen, subsidieregelingen, procesmiddelen), fysieke ruimte (zoals in de omgevingsvisie) en regelruimte (geen onnodige regels en duidelijke regels).
- **Verbinden en ondersteunen**: de gemeente is actief partner in netwerken en kan helpen met het organiseren van 'communities of practice' en kennisontwikkeling. Als het partijen niet helemaal lukt om hun rol te pakken en het gaat om projecten van bovenlokaal belang, kan de gemeente helpen en partnerschap organiseren. De gemeente verbindt hier door het steunen van initiatieven, actieve communicatie en lobbyen. De gemeente speelt een actieve rol in de afstemming met andere gemeenten en Nijmegen in het bijzonder, de provincie en lobby richting EU, Rijk, bedrijven en burgers. Tot slot spreekt de gemeente ook haar partners aan op hun rol.

Bijlage 2 Verkenning externe stakeholders 2020

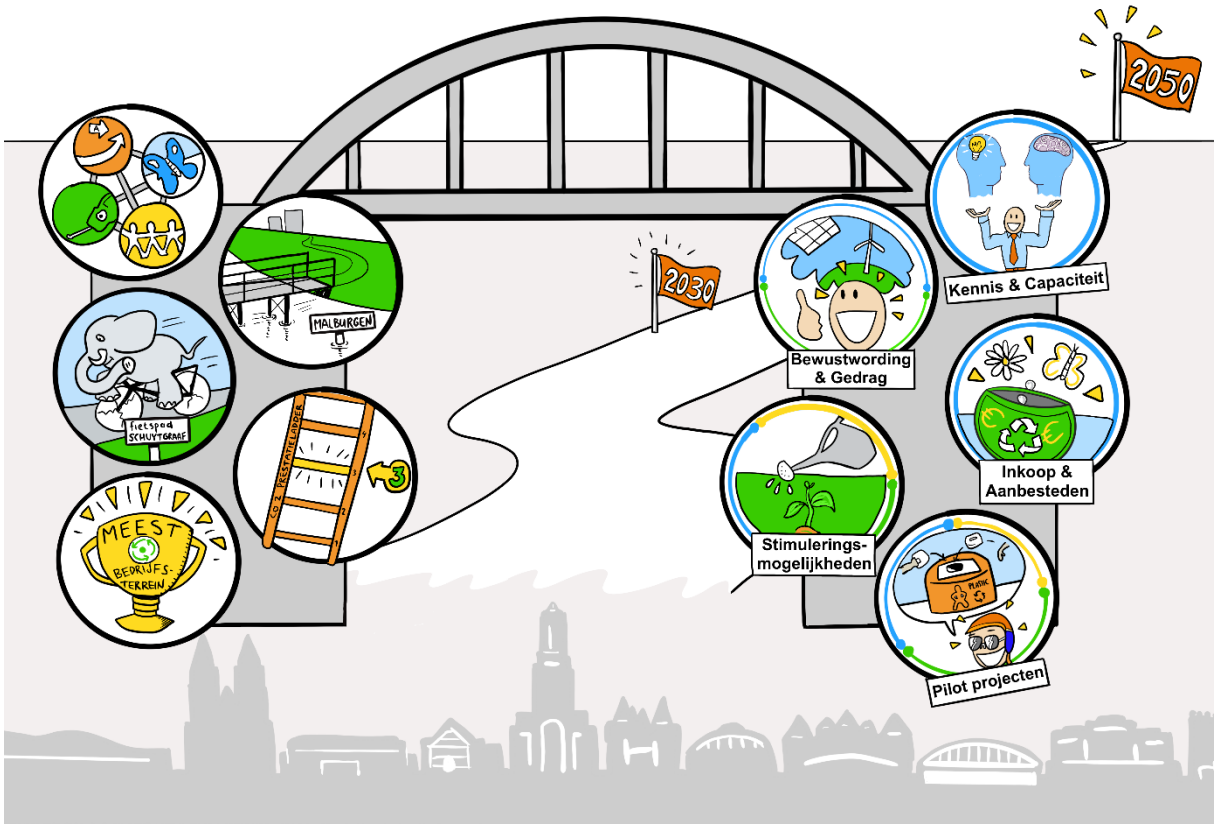
	High-lights gesprek Tips voor gemeente	Wat doen ze zelf
provincie Gelderland	De provincie ziet de gemeente als partner in deze transitie. Het college van GS van de provincie kijkt naar steden en regio's. Aan de hand van de vier tegels uit de Circulaire Atlas wil de provincie graag het gesprek aangaan -> om te kijken welke projecten we samen kunnen oppakken. De provincie heeft 1 mln. beschikbaar. Voorwaarden zijn impact op grondstofgebruik, bijdrage aan CO2-reductie en de economie verder helpen. Praktische tips: • Stop met kleine dingen doen -> focus! • Burgers bereiken door het goede voorbeeld te geven; • Organiseer een circulaire estafette met bedrijven zoals in Nijmegen.	Circulaire Atlas ontwikkeld. Trots op aanpak project 'A325 - middenberm op circulaire wijze vervangen.' Provincie is druk om voedselverspilling te verminderen, minder met verpakkingen. Als gemeente en provincie aansluiten bij landelijke ontwikkeling. Dan een vuist maken maar niet zelf initiëren.
waterschap vallei en veluwe	• Accepteer dat je nu in een transitieperiode zit • Gebruik de R-ladder voor ambitieniveaus (altijd eerst rethink) • Financiering: het gaat om waardebehoud. Anders naar gaan kijken, ook intern • Bestuurders: andere vorm van besluitvorming • Investering ←→ beheer • Kijk waar je impact hebt • Afwegingskader opstellen (why)	• Veranderprogramma Circulair opgezet; • Opgenomen in PDCA cyclus (Plan-Do-Check-Act) • Materiaalstromen inzichtelijk • "wij maken water waardevol" • Middels inkoop de markt stimuleren • Afwegingskader • Gaan SDG's omarmen
Waterschap Rijn en IJssel	• Tip: zoek een repeterend proces in het primaire proces en maak dat elke keer meer circulair. • Maak een grondstoffenkaart van de gehele organisatie en kijk waar impact gemaakt kan worden. Pak dat op. • Het regenwater in hoog Arnhem gaat nu via het riool naar de rivier. Onderzoek hoe het regenwater van hoog Arnhem daar een plek kan krijgen in de openbare ruimte zodat het riool niet meer belast wordt.	Zijn zelf actief bezig met circulariteit. Onderzoeken welke reststromen hergebruikt kunnen worden. Ze hebben een waterinnovatieprijs gewonnen. Er is een visie op de afvalwaterketen ontwikkeld: Visie waarde van de waterketen in 2050. Er is circulair beleid opgesteld. Vanuit het grondstoffenakkoord, doorvertaald naar het waterschap. Men leert door te doen!
Scalabor VERBINDT TALENT & WERK	• Zorg voor ambassadeurs, zoals Peeze, Tom van Otterloo. Kleine dingen kunnen een grote impact hebben. • Verbind lokale bedrijven zodat ketens kunnen ontstaan • Kijk ook naar menselijk kapitaal binnen circulaire economie	Het is pure economische noodzaak om mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt aan het werk te krijgen. Dit heeft niets meer met MVO te maken. 53% van de medewerkers van Scalabor stroomt uit en gaat aan het werk bij werkgevers. In 2019 zijn circa 100 mensen uit de uitkering gehaald. Het proces moet omgedraaid worden. Met branches afspraken maken om samen met Scalabor mensen op te leiden en werk te garanderen. Dit draagt ook bij aan extra mensen voor de energietransitie.
Industriepark Kleefse Waard	• Denk aan circulariteit vanuit de Life Port gedachte: het zorgt voor een prettiger, kwalitatief beter leven; • Zoek haakjes om deze transitie aan op te hangen. Het is een toevoeging, niet iets extra's;	IPKW heeft de Circular Economy Award 2019 gewonnen, de prijs voor meest duurzame werkplek van Nederland. IPKW heeft een toekomstvisie op het bedrijventerrein dat onder andere nastreeft om geen afval meer van het

	• Roep niet 'we worden de meest circulaire regio', dat is niet de noodzaak van het probleem; • Laat voorbeelden uit de stad zien en zet ze op het podium, bijvoorbeeld het eerste circulaire kantoor en huis; • Neem menselijke onderwerpen als het uitgangspunt; • Maak maatschappelijke winst zichtbaar; • Start projecten in de stad op en gebruik die als voorbeeld om de bewustwording in gang te zetten.	terrein te laten gaan, maar alles dus te hergebruiken.
kiemt	Circulariteit draagt bij aan CO2-reductie. Want zodra je grondstofverbruik voorkomt draag je daar al aan bij. Risico is dat men te weinig weet over circulariteit waardoor je een circulaire economie probeert toe te voegen aan een lineaire. Je blijft dan lineair en los je het probleem niet op. Banen voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt ontstaan vooral in de refurbishment en recycling hoek. Tip: • Zet een eigen circulaire economie challenge op (voor de stad); • Zorg voor experimenteerruimte binnen de huidige wet- en regelgeving; • Zorg voor informatieve bijeenkomsten voor stakeholders; • Zet in op consument en afval (noem het ook geen afval meer).	Innovatienetwerk om de energietransitie en overgang naar een circulaire economie te versnellen. Kiemt helpt onder andere met; businessplannen, verbinding leggen, verkrijgen financiering en technische vragen. Ook bieden ze opleidingen aan via Circles; Ze zijn bezig met het opzetten van company scans; Kiemt kan helpen funding te generen voor (pilot)projecten.
OKA Ondernemers Kontakt Arnhem	• Geef het goede voorbeeld; • Vorm lokale ketens. Ga bijvoorbeeld plastic op bedrijventerreinen inzamelen. Bijvoorbeeld door Scalabor, laat hen het vervoeren naar een afvalverwerker of kijk wat je met Save Plastics kan. • Laat bedrijven hun afvalstoffen gratis naar de gemeentewerf brengen. Dan is er een trigger om te gaan scheiden.	OKA zet het onderwerp met regelmaat op de agenda. Zo is er 3 februari 2020 een bijeenkomst geweest over de innovatie in de verpakkingsindustrie in relatie tot duurzaamheid en circulariteit en is er op 20 april 2020 een Masterclass verzorgd door de HAN over circulair ondernemen.
oost nl	• Als gemeente stimuleren en bewustzijn vergroten bij bedrijven. Zorg dat ze koploper willen zijn; • Met eigen inkoop het goede voorbeeld stellen, de juiste vragen aan de markt stellen; • Vanuit beleid zorgen voor eenduidige, gemeentebrede aanpak; • Zorg voor een lange adem; • Spiegel regionaal aan collega gemeenten, leer van elkaar; • Probeer dingen uit, doe pilots samen met lokale stakeholders, bijvoorbeeld in rol van launching customer.	• In het kader van business development ondersteunt OostNL ook op het thema circulaire economie; • Er zijn 'Capital Fondsen', zoals het energiefonds in Gelderland beschikbaar om projecten te financieren (lenen, aandelen kopen). Wordt gebruikt voor bijv. zonnepanelen en windmolens. • Aanvragen bij OostNL gaan vaak door naar Kiemt.
Rabobank	• Zorg dat bedrijven kennis met elkaar delen (kan Rabobank een rol in spelen); • Onderzoek financieringsmogelijkheden om het voor bedrijven interessanter/haalbaar te maken om pilots of andere bedrijfsonderdelen op te zetten; • Biedt een circulaire economie scan aan bedrijven aan. Hiermee weet een ondernemer hoe toekomstbestendig hij is.	Rabobank speelt een actieve rol als het gaat om het stimuleren en opleiden van ondernemers en het in gang zetten van innovaties. Zo is er onder andere de Rabobank Circulaire Economie Challenge; Rabobank heeft inmiddels veel kennis opgedaan en heeft een grote achterban aan bedrijven in hun

	• Mag de lokale belasting omhoog gaan voor een beter klimaat? • Zorg dat het op bedrijventerreinen economisch interessant is om meer te gaan delen. Bijvoorbeeld mobiliteit, een 'huismeester' concept etc. Dit zorgt o.a. voor werkgelegenheid.	netwerk. Het is een partij die veel verbindingen (voor ons) kan maken; Rabobank kan lobbyrol vervullen bij bijvoorbeeld de provincie; Rabobank wil graag een partner zijn voor de gemeente;

GEMEENTE Arnhem

Op weg naar een circulair Arnhem
Plan van aanpak 2020-2023

November 2020

GEMEENTE Arnhem

Inhoudsopgave

1 Inleiding ... 3

1.1 Circulaire ambities ... 3
1.2 De impact van de coronacrisis ... 4
1.3 Leeswijzer ... 4

2 Bepalende factoren ... 5

2.1 Ruimte om te pionieren en te ontdekken ... 5
2.2 Samenwerken en medeverantwoordelijk ... 5
2.3 Draagvlak ... 5
2.4 De huidige economische situatie ... 5

3 Huidige stand van zaken circulaire economie in Arnhem ... 7

3.1 De eigen organisatie ... 7
3.2 De stad ... 9
3.3 De regio ... 10

4 Dit willen we gaan doen ... 12

5 De eigen organisatie ... 13

5.1 Kennis & capaciteit ... 13
5.2 Bewustwording & gedrag ... 13
5.3 Inkoop & aanbesteden ... 13
5.4 Subsidies en meer ... 14
5.5 Het cluster Openbare Ruimte ... 14

6 De stad ... 15

6.1 Bewustwording & gedrag ... 15
6.2 Stimuleringsmogelijkheden ... 15
6.3 Circulaireit in de openbare ruimte ... 16
6.4 Circulaire verstedelijking en bouwen ... 16
6.5 De afvalloze gemeente ... 16
6.6 Arnhemse opleidingsinstituten ... 18

7 De regio ... 19

7.1 Circulaire verstedelijking en bouwen ... 19

Bijlage 1 De eigen organisatie ... 20

Bijlage 2 De stad ... 23

Bijlage 3 De regio ... 27

1 Inleiding

Het Rijk heeft de ambitie gesteld om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben. Ook de gemeente Arnhem ziet de noodzaak van deze transitie en wil naar dat doel toewerken. Het stuk 'Visie circulaire economie Arnhem' beschrijft de Arnhemse visie. Voor u ligt het Plan van Aanpak 'Op weg naar een circulair Arnhem'. Hierin staat hoe we de komende jaren naarde stip op de horizon uit de visie toewerken.

"Circulaire economie is het verbinden van economische, sociale en ecologische waarden"

Het gaat daarbij om slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik

De definitie uitgelegd

- Economische waarden: noodzaak voor ondernemers om hun bedrijfsprocessen en producten circulair te maken om zo een toekomstbestendig bedrijf te hebben en te houden. Voor het verkrijgen van opdrachten is circulair ondernemen cruciaal in de toekomst. Dit zorgt voor een nieuwe of een andere vorm van werkgelegenheid waardoor medewerkers en toekomstige medewerkers via het onderwijs meegenomen moeten worden in deze transitie.
- Sociale waarden: hier gaat het primair om werkgelegenheid met speciale aandacht voor mensen met afstand tot de arbeidsmarkt. Secundair: andere sociale effecten zoals armoede en sociale cohesie en SDG's als gezondheid, veiligheid, scholing e.d..
- Ecologische waarden: circulaire economie leidt tot minder gebruik van schaarse grondstoffen en in veel gevallen ook tot een lagere CO2-uitstoot. Dit draagt bij aan klimaatadaptatie en een gezonde leefomgeving.

"Het gaat daarbij om slim ontwerp, bewust gebruik en meer en beter hergebruik". We willen voorkomen dat we de kosten voor behoud van onze huidige levenstandaard leggen bij het milieu en daardoor bij toekomstige generaties. De zoektocht naar een balans tussen het toepassen van hernieuwbare grondstoffen en materialen, waarbij gebruik gemaakt wordt van budgetten gebaseerd op een lineaire economie, vraagt om een transitie. Die transitie zetten we hiermee in gang.

1.1 Circulaire ambities

De transitie van een lineaire economie naar een circulaire economie vergt veel werk en inspanning; anders denken en doen. Daarom zijn er vier ambities opgesteld. Die moeten ons helpen deze transitie realistisch en uitvoerbaar te maken. Deze ambities komen uit het aanvullende coalitieakkoord en zien er als volgt uit:

1. Het stimuleren van bestaande en nieuwe bedrijven in innovatie en circulariteit;
2. Het reduceren van gebruik van nieuwe grondstoffen (verlengen van de levensduur, efficiënt en duurzaam grondstoffenverbruik, grondstoffen opnieuw gebruiken en grondstoffen recyclen);
3. Het creëren van extra werkgelegenheid;
4. De gemeente geeft hierbij zelf het goede voorbeeld bij inkoop en aanbestedingen.

Speerpunten
Tot 2023 is een vijftal speerpunten benoemd[1], welke uiteraard voortvloeien uit de hierboven genoemde ambities. Elk speerpunt kent zijn eigen volwassenheidsniveau en is daarom niet direct gerealiseerd.

1. Bedrijven stimuleren en faciliteren
2. Restafval
3. Inkoopkracht
4. Het goede voorbeeld geven
5. Ontwikkeling van de stad

[1] Zie visie circulaire economie Arnhem

Eigen handelingsperspectief
Om deze transitie voor de gemeente en haar bedrijven, instellingen en inwoners uitvoerbaar te maken is het volgende handelingsperspectief opgesteld:

"Het lokaal en regionaal verbinden van economische, sociale en ecologische waarden met bijbehorende stakeholders vinden we belangrijk om waardebehoud en waardecreatie te stimuleren en te vergroten. Hiermee wordt meervoudige waarde gecreëerd in de gehele keten. De gemeente Arnhem ziet voor zichzelf een verbindende en faciliterende rol weggelegd en zal daar zelf het goede voorbeeld geven".

1.2 De impact van de coronacrisis

We bevinden ons middenin de coronacrisis. Deze crisis heeft grote economische gevolgen enn zorgt bij veel ondernemers voor onzekerheid en financiële problemen. Eigenlijk toont het aan hoe belangrijk het is om van een lineaire naar een circulaire economie over te gaan. Want door kringlopen te verkorten en te sluiten, kunnen we lokale ondernemers steunen, leveringszekerheid vergroten en minder grondstoffen verbruiken. Een duurzame en vitale economie is van groot belang voor de stad, op onder andere sociaal gebied, werkgelegenheid en gezondheid.

1.3 Leeswijzer

Dit plan van aanpak laat een groeimodel zien en geeft weer waar Arnhem nu staat en hoe Arnhem kan groeien in steeds meer en beter ‘circulair zijn’.

In hoofdstuk 2 staat beschreven welke bepalende factoren er naast de beleidsmatige keuzes zijn. Hoofdstuk 3 beschrijft de huidige situatie. We maken onderscheid in de eigen organisatie, de stad en de regio.

Hoofdstuk 4 is de inleiding naar het daadwerkelijke plan van aanpak. In de hoofdstukken 5, 6 en 7 wordt respectievelijk beschreven welke plannen er liggen voor de eigen organisatie, de stad en de regio. Concrete acties worden in de bijlagen 1 -2 en 3 beschreven.

2 Bepalende factoren

2.1 Ruimte om te pionieren en te ontdekken

De transitie naar een circulaire economie is volop in ontwikkeling. Dit betekent dat er ook steeds nieuwe methoden en ideeën ontstaan. Dit zorgt voor doorontwikkelingen en nieuwe innovaties. Belangrijk is om de ruimte te blijven houden voor het pionieren en ontdekken.

Daarnaast is het een zoektocht om te ontdekken wat bij de stad past. Positief bekeken zou de coronacrisis hier een belangrijke activator in kunnen zijn.

2.2 Samenwerken en medeverantwoordelijk

Zoals in de "Visie circulaire economie Arnhem" beschreven staat, pakt de gemeente Arnhem onder andere de rol van samenwerkende overheid op. Op deze manier kan er met andere stakeholders zoals overheden, instellingen, het bedrijfsleven en bewoners kennis worden opgedaan en worden stappen gezet in de transitie naar een circulaire economie. Belangrijk is dat de gemeente vanuit die samenwerkende rol probeert te stimuleren en te faciliteren (regelruimte), waarbij in gelijkwaardigheid met de partijen ook de verantwoordelijkheid samen wordt gedragen.

2.3 Draagvlak

Het coalitieakkoord 2018-2022 opent met de zin: *“Onze stad is een groene, levendige, ondernemende en inclusieve stad”*. De visie op circulariteit draagt daaraan bij! Om te kunnen veranderen van een lineaire naar circulaire economie en te kunnen voldoen aan de landelijke ambitie ‘Nederland Circulair in 2050” is deze transitie nodig.

Deze transitie gaan we het liefste door met intrinsiek gemotiveerde mensen gemeenschappelijk belangen te verkennen. Dat is de enige manier om een soepel proces te doorlopen met draagvlak en versnelling. Anders krijg je een transitie waar men niet achter staat en waarbij er met maatregelen verandering bereikt moet worden. Dat zorgt voor een minder geaccepteerde, duurdere en tragere transitie dan nodig is. Het past ook niet bij de Arnhemse aanpak. In dit plan van aanpak wordt daarom specifiek aandacht gegeven van het creëren van draagvlak, zowel in de eigen organisatie als in de stad.

2.4 De huidige economische situatie

Sinds maart 2020 heeft Nederland te maken met maatregelen om het Covid-19 virus te bestrijden. Deze maatregelen hebben maatschappelijke en economische gevolgen. Op economisch gebied betekende dit beperkte import- en exportmogelijkheden, bedrijven die (tijdelijk) volledig moesten sluiten en voor veel mensen een onzekere toekomst qua behoud van baan en inkomen waardoor er minder geld werd uitgegeven of aan andere zaken dan gebruikelijk. Dit brengt nieuwe inzichten die ook betrekking hebben op circulaire economie.

Waar voorheen import en export van producten heel gebruikelijk was, lag dit nu nagenoeg stil. Hierdoor kwamen ook veel bedrijfsprocessen van Nederlandse bedrijven stil te liggen, omdat zij binnen het proces afhankelijk zijn van grondstoffen of halffabricaten uit andere landen. Dit zet dergelijke bedrijven aan het denken. De verwachting is dat meer bedrijven gaan zoeken naar oplossingen dichter bij hun onderneming of een andere manier van produceren zodat er minder risico is.

Het uitgavepatroon van personen veranderde ook door de crisis. Dagelijkse boodschappen werden met grotere hoeveelheden ingekocht en ook de vraag naar elektronica (laptops, printers en elektrische fietsen) nam significant toe, mede door het vele thuiswerken en thuisonderwijs. Kleding, auto’s en andere luxe producten werden minder afgenomen aangezien men minder bijzondere gelegenheden heeft om iets nieuws voor aan te schaffen.

Afhankelijk van de mate waarin deze lijn zich doortrekt naar de toekomst toe, kan dit patroon blijven veranderen. Ook dit zal van invloed zijn op productontwikkeling en keuzes die gemaakt worden bij aanschaf van producten.

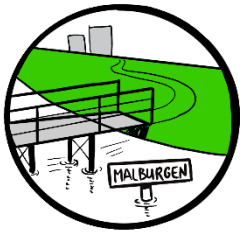
3 Huidige stand van zaken circulaire economie in Arnhem

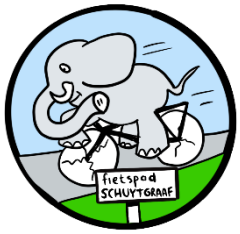
Op dit moment gebeurt er rond circulaire economie al veel in Arnhem. Hieronder volgt een beknopt overzicht. Deze informatie is opgehaald uit gesprekken met diverse stakeholders, zowel intern als extern. Intern gaat het vooral om ambtenaren die vanuit eigen motivatie en binnen hun eigen invloedsferen circulaire thema's toepassen.

We bouwen dit op in de paragrafen 3.1 de eigen organisatie, 3.2 de stad en 3.3 de regio.

3.1 De eigen organisatie

Uitvoeringsprogramma Duurzaamheid - openbare ruimte
Het cluster Openbare Ruimte (OR) heeft een uitvoeringsprogramma Duurzaamheid 2019-2022 opgesteld. Hierin zijn de gemeentelijke duurzaamheidsambities zo veel mogelijk vertaald om toe te passen in het beheer en onderhoud van de Openbare Ruimte. Circulariteit is één van de vijf hoofd thema's naast klimaatadaptatie, klimaatmitigatie (energietransitie), biodiversiteit en sociale duurzaamheid.

In het cluster wordt de ruimte genomen om te pionieren en te verkennen. Er is al een aardig beeld van wat mogelijk is en wat nog niet. Ook is duidelijk dat een circulaire oplossing daarom nu nog net duurder kan zijn dan een conventionele oplossing. Met pionieren is er al een brug in Malburgen gemaakt van lokaal ingezameld plastic afval. Hebben we bij de reconstructie van de Apeldoornseweg gebruik gemaakt van een grondstoffenplan, is er in Schuytgraaf een fietspad aangelegd met olifantsgras en er is een verkenning gestart naar circulair terreinbeheer van de groene leefomgeving.

Green Deal - Duurzaam GWW 2.0 met de aanpak duurzaam GWW
De Green Deal - Duurzaam GWW heeft als ambitie om duurzaamheid in 2020 een integraal onderdeel te laten zijn van spoor-, grond-, water- en wegenbouwprojecten. Om dit te realiseren is er de praktische aanpak Duurzaam GWW. Het "ambitieweb duurzaamheid" is één van de hulpmiddelen uit de aanpak en wordt veel gebruikt bij projecten in de openbare ruimte.

Circulair beheer groene leefomgeving
Er is een aanzet gemaakt om het beheer van de groene leefomgeving zo veel als mogelijk circulair uit te voeren. Een aanzet is al gemaakt om bladafval met de Bokashi methode te verwerken tot bodemvoeding en het gebruiken van eigen hout bij kap. Denk hieraan aan bankjes of vogelhuisjes.

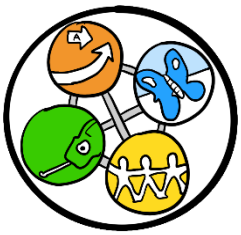
Duurzame pilot projecten
Projecten in de openbare ruimte worden al zoveel mogelijk duurzaam uitgevoerd. Sommige projecten lenen zich als duurzaamheid innovatie project. Hierbij gaan we een stapje verder dan normaal. Een voorbeeld is de herinrichting van de Apeldoornseweg. Ook voor 2020 en 2021 zijn er plannen voor pilot projecten.

Afval
Op het gebied van afval staan we voor een grote uitdaging. De landelijke VANG-doelstelling voor 2020 is 100 kg restafval per inwoner per jaar. In 2019 had Arnhem een gemiddelde van 202 kg restafval per inwoner. Arnhem heeft per 1 juli 2020 'afval scheiden loont' ingevoerd en de opbouw van kosten voor afval veranderd. Het doel is minder restafval en meer hergebruik van waardevolle grondstoffen. In Arnhem koersen we op een gemiddelde hoeveelheid restafval van 174 kg in 2020 en 137 kg in 2021 per inwoner.

In de binnenstad hebben kleine ondernemers, vanuit het oogpunt veiligheid en het verminderen van vervoersbewegingen, de mogelijkheid om hun afval (rest, plastic en papier) mee te laten nemen door de huisafvalwagens. Ze moeten hier wel voor betalen via het reinigingsrecht. Er wordt onderzocht of dit concept ook buiten de binnenstad kan werken.

De verwerking van het huishoudelijk restafval wordt sinds januari 2020 gedaan door Attero. Zij voeren een extra controle uit door middel van nascheiding. De aanbesteding voor het inzamelen van het huisafval (dus het vervoer van het afval van circa 70.000[2] Arnhemse huishoudens naar de verwerker) wordt in 2020 opengesteld. Hier is met name ingezet op CO2 reductie van de voertuigen en het rijden van efficiëntere routes.

Circulair inkopen
We zijn ons bewust van de relatie tussen circulariteit, klimaatadaptatie en -migratie, biodiversiteit en social return. Bij 'sociaal' denken we hierbij aan sociaal ondernemerschap en arbeidsparticipatie. Dit proberen we, waar mogelijk en waar men zich er al bewust van is, mee te nemen in aanbestedingen tijdens inkooptrajecten. Tot nu toe spraken we dan over lokaal, sociaal en duurzaam.

Ook de Connectie is met het thema circulair, in beginsel, bezig. Omdat (regionaal) inkoopbeleid en daarmee kaders hiervoor nog ontbreken[3] is dat vaak een uitdaging.

Toch hebben we al ervaring opgedaan: is circulair inkopen duurder? En betekent circulair inkopen ook een andere manier van (be)rekenen in verband met andere restwaarden of zelfs het niet meer hebben van een product in eigendom maar 'as a service'?

CO2-prestatieladder en het Klimaatplan
Gezamenlijk hebben de gemeente Arnhem, het arbeidsontwikkelbedrijf Scalabor en Sportbedrijf Arnhem zich in 2019 gecertificeerd op trede 3 van de CO2-Prestatieladder. De gemeentelijke organisatie heeft hiervoor een Klimaatplan uitgewerkt. Hierin staan onze CO2-footprint en CO2-reductiemaatregelen en -doelen voor de komende jaren.

In 2020 gaat dit project verder met als doel certificeren op trede 4 (uiterlijk in 2021 gereed). Dit draagt bij aan CO2-reductie en heeft een duidelijk verband met het programma NemiA en dit plan van aanpak.

Op trede 3 richt de CO2-Prestatieladder zich op de CO2-uitstoot van de eigen gemeentelijke organisatie. Vanaf trede 4 richt de ladder en dus het Klimaatplan zich conform de eisen van de ladder ook op de CO2-uitstoot in de keten. Daarbij maken we onderscheid tussen enerzijds de inkoopketen (circulair inkopen) en anderzijds de CO2-effecten van beleid. Voor niveau 4 analyseren we een aantal afgebakende onderwerpen om hier een ketendoelstelling op te formuleren:

1. Aanleg en onderhoud openbare ruimte (materiaalgebruik + brandstofverbruik aannemer);
2. Woon-werkverkeer;
3. Stadslogistiek.

Ketenanalyse aanleg en onderhoud openbare ruimte
Met name de eerste ketenanalyse, die zich richt op de materialen in de openbare ruimte, heeft veel raakvlakken met het thema circulair. De winning, productie, het transport en de verwerking van materialen veroorzaakt veel CO2-uitstoot. Voor de ketenanalyse openbare ruimte beginnen we met het, op hoofdlijnen, grofstoffelijk in kaart brengen van de CO2-uitstoot van de gehele openbare ruimte in de gemeente. Vervolgens zoomen we in op de grootste bronnen van uitstoot, zoals bijvoorbeeld

[2] 70.000 huishoudens, waarvan 40.000 laagbouw met drie containers per huishouden
[3] De verwachting is dat het nieuw inkoopbeleid met daarin 'circulair tenzij' gereed is in 2020

asfalt. Als onderdeel van deze analyse bepalen we de typen en hoeveelheden materialen die nu zijn toegepast in de openbare ruimte.

CO2-reductie
Circulaire strategieën, zoals het vergroten van het gebruik van secundaire en biobased materialen of het stimuleren van direct hergebruik van materialen, dragen vaak ook bij aan significante CO2-reductie. Een kanttekening hierbij is dat het niet automatisch zo is dat een maatregel goed scoort op zowel CO2-reductie als op circulariteit. Bijvoorbeeld: een constructie die gemaakt is om goed herbruikbaar te zijn, kan in de initiële productie om meer materiaal en dus CO2-uitstoot vragen dan een traditionele constructie. Daarom is het van belang om de verdere uitwerking en uitvoering van dit plan van aanpak en van het Klimaatplan in samenhang op te pakken.

3.2 De stad

In de stad zijn diverse initiatieven gaande. Allemaal vanuit intrinsieke motivatie en de wil om een bijdrage te leveren aan de transitie naar een circulaire economie (met als argument de noodzaak tot het gebruik van minder grondstoffen). Een paar, zeer diverse, voorbeelden staan in deze paragraaf beschreven.

IndustriePark Kleefse Waard (IPKW)
IPKW heeft in 2019 een prijs gewonnen voor het meest circulaire bedrijventerrein van dat jaar. Zo gaat IPKW zelf afval inzamelen en verwerken met als ambitie dat het afval op het terrein blijft. Een van de dingen die zij al doen is het inzamelen van plastic (zwerfafval en petflessen). Save plastics (Arnhems ondernemer van het jaar 2019 en ondernemer op IPKW) maakt hier onder andere bankjes en paaltjes van voor op het terrein van IPKW.

Save plastics

Als launching customer en opdrachtgever heeft de gemeente samen met een lokale school, Scalabor en Save plastics plasticafval uit de wijk Malburgen hergebruikt voor een brug in de wijk. Van het plasticafval zijn dekplanken gemaakt. Ook hebben ze de eerste volledig zelfvoorzienende en verplaatsbare woning 'Save Home' van lokaal afvalplastic ontwikkeld. Ook is Save plastics een afvalroute gestart van de Achterhoek naar Arnhem, waar zij bij deelnemende zorginstellingen, onderwijsinstellingen en bedrijven het Pet-afval ophalen om te verwerken.

Betonketen Regio Arnhem Nijmegen - Stichting Bouwcirculair
Beton is een van de meest gebruikte materialen in GWW-projecten en een grote vervuiler. Met lidmaatschap van de Betonketen Arnhem-Nijmegen zetten we in op het samenwerken en stimuleren van de hele betonketen. Bij deze keten zijn opdrachtgevers (gemeenten), producenten, leveranciers en aannemers aangesloten. Een ander doel is het opdoen van kennis en het borgen van de toepassing hiervan. Daarnaast zijn we ons aan het oriënteren op aansluiting op de regionale asfaltketen.

De Blauwe wijkeconomie
In het Spijkerkwartier is, op initiatief van bewoners, in 2012 de Blauwe wijkeconomie opgericht. Het doel was collectief inkopen van energie. De Blauwe wijkeconomie is inmiddels uitgegroeid tot circulair pionier in de stad. Een van de doelstellingen is om mensen met afstand tot de arbeidsmarkt aan het werk te helpen. Dit doen ze bijvoorbeeld door bewoners op te leiden en te coachen in het ontdekken en volgen van hun droom en door sociaal ondernemerschap te stimuleren.

Andere activiteiten van de Blauwe wijkeconomie zijn onder andere:

- Het Spijkerbed: als 'toerist' logeren in het 'Spijkerbed';
- Onderzoek naar hoe de Sustainable Development Goals (SDG's) van de Verenigde Naties kunnen helpen met het meetbaar maken van de impact van hun acties. In februari is de SDG ToerMee bus[4] langs geweest in het Spijkerkwartier om hierover te brainstormen;
- Ook stadslandbouw vindt hier plaats: via de SpijkerZwam. Selecta (de nieuwe koffieleverancier aan de gemeente Arnhem) levert het koffiedik van o.a. het stadhuis en stadskantoor aan de SpijkerZwam. Koffiedik is namelijk een rijke reststroom die prima als voedingsbodem fungeert. Een reststroom die drie keer hergebruikt kan worden! Het koffiedik wordt gebruikt als voedingsbodem voor de kweek van oesterzwammen en dient tot slot als grondverbeteraar.
- Het circulair ambachtsplan Spijkerkwartier: vanuit een prijsvraag vanuit het ministerie van IenW opgestart, met een looptijd van twee jaar. Het doel is om de gezamenlijkheid vanuit de wijk te vergroten en het plan stadsbreed inzetbaar te maken. In samenwerking met 2Switch worden oude fietsen van straat gehaald, opgeknapt en weer verkocht, ook wordt er kleding geruild en is er een spullenbibliotheek (voor spullen die je wel nodig hebt, maar weinig gebruikt).

State of Fashion
State of Fashion is hét platform voor actualiteit, vernieuwing en (internationale) avant-garde in mode, waar vooraanstaande denkers en makers op maatschappelijke thema's reflecteren en de blik van publiek en media richten op de toekomst. State of Fashion, met als kernpartners ArtEZ en Museum Arnhem, biedt een podium aan alternatieven voor het huidige modesysteem.

ArtEZ Future Makers
ArtEZ Future Makers geeft samen met de Wageningen Universiteit (WUR) de design hub Arnhem-Wageningen vorm. Kiemt zorgt daarbij voor het aanhaken van het bedrijfsleven. De design hub richt zich op circulair ontwerp en nieuwe (biobased) materialen, en maakt onderdeel uit van Dutch Circulair Textile Valley, die werkt aan het creëren van een circulaire textielketen om de milieu-impact te verminderen. De provincie is vanuit het programma circulaire economie stevig betrokken. Vanuit de gemeente maken we ook onderdeel uit van het netwerk.

3.3 De regio

NOVI-bod
In de regio wordt al intensief samengewerkt aan planvorming rond circulaire economie. Zo wordt de regio Arnhem Nijmegen in het NOVI-bod gepresenteerd als 'Groene Metropoolregio'. Ook is samen opgetrokken rond het binnenhalen van de woondeal waarin circulaire economie een belangrijk aspect is. Een mooi vertrekpunt is natuurlijk dat deze regio in 2018 al is benoemd tot meest circulaire regio van Nederland.

Woondeal
De woondeal regio Arnhem Nijmegen sluit aan bij het NOVI-profiel: de Groene Metropoolregio van Nederland en is hiermee onderscheidend t.o.v. andere woondealregio's in Nederland.

In de woondeal is voor Arnhem het volgende opgenomen over circulair bouwen:

1. Voor de bestaande plannen gaan we bij de locaties die binnen de woondeal vallen in gesprek met de ontwikkelaars over het verhogen van gebruik van circulaire bouwmaterialen naar *minimaal 10%.*

[4] https://www.toermee.nl/

In de nieuwe woningbouwplannen spannen we ons in om minimaal 25% circulair te laten ontwikkelen de komende periode. Vanaf 2030 willen we minimaal 50% circulair bouwen om uiteindelijk in 2050 te komen tot een 100% circulaire leefomgeving.

Circulaire ambities regio Arnhem Nijmegen in de GWW-sector
Vanuit de regio is er de wens om circulariteit in regionale GWW-projecten te stimuleren. De regio heeft in de stuurgroep Duurzaam Regionaal GWW gevraagd om de mogelijkheden hiervoor te verkennen. Er is behoefte aan regionale ambities met een bijbehorend uitvoeringsprogramma. Een adviseur van cluster openbare ruimteneemt namens de gemeente Arnhemdeel aan de stuurgroep. De stuurgroep bestaat verder uit vertegenwoordigers uit de gemeentes Zevenaar en Nijmegen en de provincie Gelderland.

Project circulaire bedrijventerreinen
De gemeente Arnhem participeert in een project circulaire bedrijventerreinen met WUR, HAN, gemeenten Nijmegen en Duiven. Hierbij wordt voor een drietal bedrijventerreinen in de regio (TPN-West/Nijmegen, Seingraaf-Nieuwpoort/Duiven en Het Broek/Arnhem) onderzocht wat afvalstoffen en veelgebruikte grondstoffen zijn op deze terreinen om vervolgens te verkennen of er businesscases mogelijk zijn met diverse ondernemers. Dit moet gereed zijn in 2021.

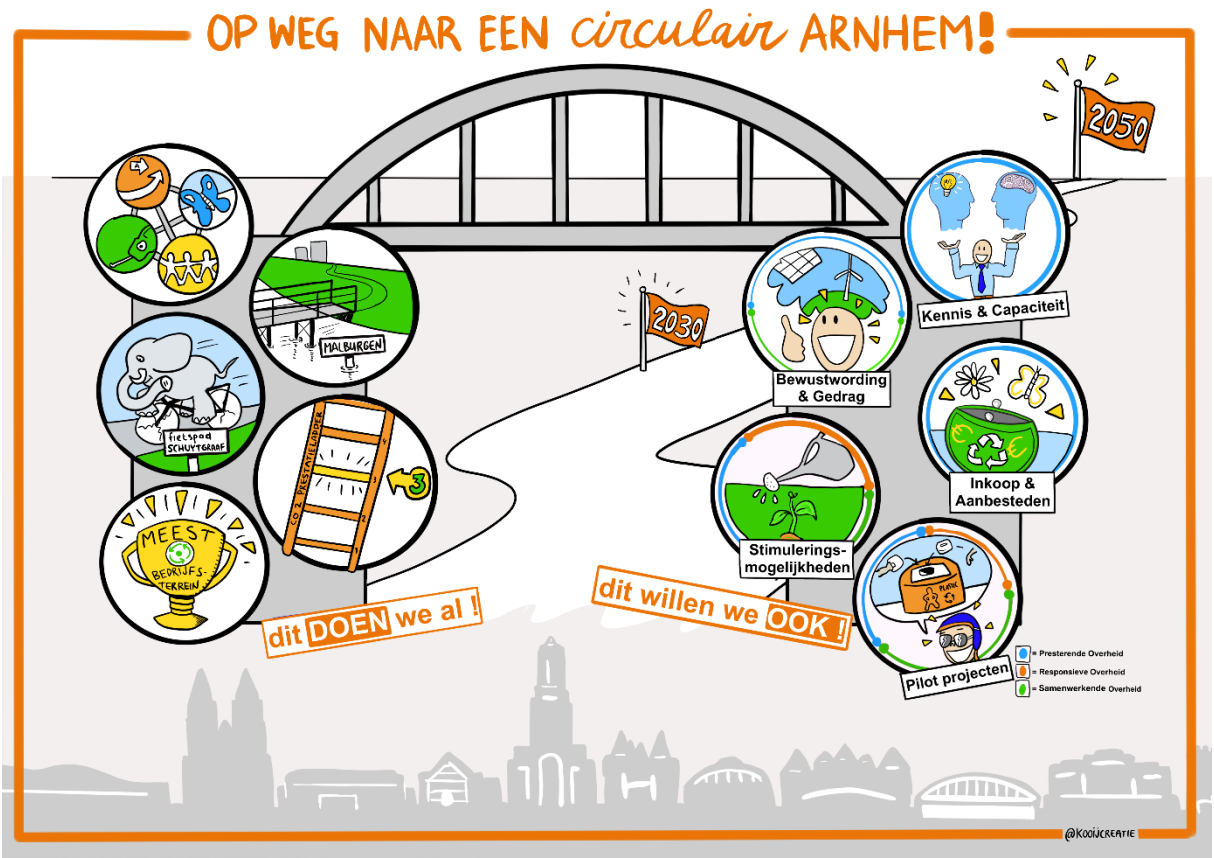
4 Dit willen we gaan doen

In het vorige hoofdstuk staan activiteiten die we doen of al gedaan hebben. Dit is echter nog zonder beleid, capaciteit en beschikbare middelen. Om meer impact te maken en toe te kunnen werken naar een circulaire economie in 2050 is het noodzakelijk een stap verder te gaan. Dit doen we aan de hand van een groeipad. Hierbij houden we tussenstappen aan in 2023 en 2030.

Om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben, houden we ons aan de ambities:

1. Het stimuleren van bestaande en nieuwe bedrijven in innovatie en circulariteit;
2. Het reduceren van gebruik van nieuwe grondstoffen (verlengen van de levensduur, efficiënt en duurzaam grondstoffenverbruik, grondstoffen opnieuw te gebruiken en grondstoffen te recyclen);
3. Het creëren van extra werkgelegenheid;
4. Vanzelfsprekend geeft de gemeente hierbij zelf het goede voorbeeld bij inkoop en aanbestedingen.

Om die ambities werkelijkheid te kunnen maken gaan we het volgende doen, afgebeeld in de afbeelding hieronder:

5 De eigen organisatie

In dit hoofdstuk geven we, op hoofdlijnen, een beschrijving van thema's waarop we actie gaan ondernemen. Deze thema's sluiten altijd aan bij de vier ambities. Het hoofdstuk wordt afgesloten met doelstellingen.

In bijlage 1 - De eigen organisatie, is te lezen welke acties er concreet aan elk thema gekoppeld zijn. Daarbij wordt beschreven:

- wat het gewenste resultaat is;
- aan welke ambitie het bijdraagt;
- welke rol de gemeente hier inneemt volgens de Nederlandse School Openbaar Bestuur (NSOB);
- wanneer de actie gereed moet zijn.

5.1 Kennis & capaciteit

De transitie naar een circulaire economie begint bij het vergroten van kennis en capaciteit. Het is noodzakelijk dat we capaciteit organiseren om het thema te borgen. Er is een centraal aanspreekpunt nodig dat de nodige kennis en capaciteit ter beschikking heeft.

Er moet dan ook voor gezorgd worden dat de doorgevoerde veranderingen geborgd worden, in bijvoorbeeld de bestaande Plan-Do-Check-Act cyclus. Dit maakt het mogelijk om verschillende duurzaamheidsthema's[5] ook integraal in samenhang te monitoren en te evalueren.

Dit draagt direct bij aan ambitie 4 - het goede voorbeeld geven.

5.2 Bewustwording & gedrag

Waarom is bewustwording en gedrag in de eigen organisatie zo belangrijk? Van alle kanten horen we het; 'en wat doet de gemeente zelf'?

Zonder zelf het goede voorbeeld te geven in gedrag, in het nemen van beslissingen en in eigen prestaties, is het onmogelijk om de stad in beweging te krijgen. *Daarom is het rand voorwaardelijk om onze eigen organisatie mee te nemen in deze transitie.*

Om zelf de (gedrags)verandering te genereren is veel inzet nodig. Maar de impact die we daarmee genereren is ook hoog! Als *kennis en capaciteit* in de basis geborgd is, kan gewerkt worden aan bewustwording en gedrag.

Dit draagt (in)direct bij aan alle ambities.

5.3 Inkoop & aanbesteden

Met de vierde ambitie "zelf het goede voorbeeld bij inkoop en aanbestedingen" leveren we aan alle ambities een actieve bijdrage. In het, in 2020 vernieuwde, inkoop- en aanbestedingsbeleid is hier ook een paragaaf over opgenomen.

'Een actieve bijdrage leveren' kan op minimaal twee manieren:

- Door het professionaliseren van ons opdrachtgeverschap;
- door in te zetten op het circulair verduurzamen van het eigen vastgoed.

Hiermee laten we zien dat we het menen. Hiervoor is echter meer kennis, tijd en ervaring nodig dan nu in huis is. De komende periode gebruiken we om ervaring op te doen zodat we SMART doelstellingen op kunnen nemen voor deze ambitie. Alles wat tot die tijd aan ervaring opgedaan wordt is goed, daarna (2023) moet dit behoren tot de reguliere wijze van inkoop.

[5] De CO2 Prestatieladder volgt bijvoorbeeld al de Plan-Do-Check-Act cyclus.

Dit draagt direct bij aan alle ambities.

Werkgelegenheid
Overheden vragen opdrachtnemers, met behulp van aanbestedingen en opdrachtverleningen, een bijdrage te leveren aan het vergroten van arbeidsparticipatie en/of vakmanschap van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Dit gebeurt op twee manieren:

- Direct: door bijvoorbeeld reguliere banen, leer-werkplekken of stageplaatsen beschikbaar te stellen;
- Indirect: door middel van MVO-activiteiten of sociale inkoop.

In aanbestedingen en opdrachtverleningen wordt regionaal zo uniform als mogelijk uitvraag gedaan om een bijdrage te laten leveren aan het vergroten van arbeidsparticipatie en/of het vakmanschap van mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt.

Op sociaal gebied werkt de gemeente mee aan een regionaal expertisepunt social return. Het is belangrijk at binnen dit expertisepunt ook aandacht is voor circulaire bedrijfsprocessen, waar deze doelgroep ook een werkplek kan vinden. In 2020 wordt er een pilot uitgevoerd die in 2022 gereed moet zijn. Het regionaal expertisepunt moet dan gerealiseerd zijn.

Dit draagt bij aan ambitie 3 - creeren van extra werkgelegenheid.

5.4 Subsidies en meer

Waar bij inkoop & aanbestedingstrajecten circulaire en sociale doelen (door middel van social return) al regelmatig meegenomen worden, is dit bij andere financiële relaties nog onderbelicht. Zoals bijvoorbeeld bij subsidierelaties, bij anterieure overeenkomsten, bij verbonden partijen of bijdragen uit fondsen kan dit een gespreksonderwerp zijn. We onderzoeken de juridische mogelijkheden (zoals bijvoorbeeld een ‘kan’- bepaling in de Algemene subsidieverordening). Dit krijgt een plek in de interne campagne (zie 5.2).

Dit draagt bij aan ambities 2 - reduceren van gebruik nieuwe grondstoffen - en 3 - creeren van extra werkgelegenheid.

5.5 Het cluster Openbare Ruimte

Ook hier moeten we het goede voorbeeld geven. De ambitie hiervoor is: "een duurzame en circulaire openbare ruimte".

Circulaire producten zijn op dit moment vaak nog relatief nieuw en worden nog niet massaal geproduceerd. Dit kan, op projectniveau, meerkosten met zich meebrengen

6 De stad

In bijlage 2 - De stad, is te zien welke acties er gekoppeld zijn aan onderstaande thema's. Daarbij is ook beschreven wat het gewenste resultaat is, aan welke ambitie het bijdraagt, welke rol de gemeente hier inneemt volgens het NSOB en wanneer de actie gereed moet zijn.

Opmerking: de sociale component van een circulaire economie wordt vaak niet concreet benoemd. Toch zit het er wel degelijk in. Het is belangrijk dat met het ontwikkelen van de plannen de sociale component meegenomen wordt als randvoorwaarde.

6.1 Bewustwording & gedrag

Ook richting de stad[6] is het belangrijk om een campagne op te zetten om bewustwording en gedrag in deze transitie in gang te zetten. Er is veel inzet nodig om deze (gedrags)verandering te genereren. Maar de impact die we daarmee genereren is ook hoog!

Er komt een stadsbrede doelgroepgerichte campagne om deze transitie in gang te zetten. Met als doel om bedrijven en bewoners intrinsiek te motiveren een actieve bijdrage te leveren aan deze transitie. Met deze campagne maken we de stad bewust van haar eigen invloed, leggen we verbanden met andere thema's zoals de energietransitie en laten we zien dat we actief bezig zijn om onze eigen ambities in te vullen. De campagne draagt dan ook bij aan alle ambities.

Ambassadeurs

We gaan een podium bieden aan onze Arnhemse ambassadeurs en verbinden daarmee ondernemers en bewoners die nog wat minder circulair werken, denken en doen. Te denken valt bijvoorbeeld aan ambassadeurs als Scalabor, Save plastics, Presikhaaf Schoolmeubelen/Koninklijke Ahrend, of bijvoorbeeld Dutch Spirit, 2Switch en de Blauwe wijkeconomie. Dit zijn natuurlijk lang niet alle ambassadeurs die Arnhem al kent. Ook staan er in de toekomst nieuwe ambassadeurs op die ook een plekje in de spotlight verdienen.

Bedrijven en instellingen

Vanuit de bedrijfscontacten is het thema circulariteit ook onderwerp van gesprek. Vanuit die rol worden bedrijven (onderling), kennisinstellingen en financierders slim met elkaar verbonden. Dit met als doel kansen te concretiseren door partijen te koppelen, innovaties op gang te brengen en (extra/nieuwe) werkgelegenheid te creeren.

Dit draagt (in)direct bij aan alle ambities.

6.2 Stimuleringsmogelijkheden

Een van de onderdelen is dat we informeren over de stimuleringsmogelijkheden die zijn. Zo informeren we bedrijven over vormen van circulair ondernemen en businessmodellen als; leasemodel (betalen voor gebruik), statiegeld, verhuur, servicemodel (onderhoudscontract), kostenreductie (minder materiaalgebruik levert besparing op), deelconcepten en industriële symbiose (opnieuw inzetten van reststromen).

Pilot projecten stimuleren

We stimuleren de stad om pilotprojecten uit te voeren. Hierin komen alle aspecten van circulair voor: sociaal, economisch en ecologisch. Om ervaring op te doen, het goede voorbeeld te geven en om een beweging in gang te zetten. We stimuleren het opzetten van pilots en bekijken welke stimuleringsmogelijkheden er zijn.

[6] Waar mogelijk moet de verbinding gelegd worden met klimaatadaptatie en de energietransitie

6.3 Circulaireit in de openbare ruimte

In het uitvoeringsprogramma "duurzaamheid cluster OR" wordt geborgd dat circulariteit de plek krijgt die noodzakelijk is voor deze transitie. Door middel van:

- Het uitvoeren van pilotprojecten;
- mogelijkheden van een versnellingsfonds circulaire kansen onderzoeken;
- verhogen van circulariteit in de groene leefomgeving.

Dit draagt (in)direct bij aan alle ambities.

6.4 Circulaire verstedelijking en bouwen

De gemeente is samenwerkend partner voor Rijk en regio om de circulaire doelstellingen te implementeren in het omgevingsbeleid en kaderstellend bij de projecten in de fysieke leefomgeving. Met name voor verstedelijkings- en bouwopgave van de stad is dit een hele uitdaging gezien de woningbouwopgave van circa 16.000 woningen tot 2040 in Arnhem.

Circulariteit kan op verschillende schaalniveaus worden bereikt:

- Sluiten van kringlopen, stofstromen en proces op de schaal van de stad of een gebied, om zo afhankelijkheid van materialen elders te reduceren, CO2-reductie te behalen en meerwaarde te creëren tussen functies en gebruikers in de keten (bijvoorbeeld: de SpijkerZwam in het Spijkerkwartier);
- Slim en duurzaam ontwerpen op gebouwniveau door:
    - minder materiaal te gebruiken;
    - duurzame biobased materialen te gebruiken;
    - diensten en/of materialen te huren;
    - te delen of te recyclen;

  (Bijvoorbeeld: autodeelsystemen bij woning; licht leasen; houtbouw en urban mining).
- Demontage, opslag en hergebruik van materialen mogelijk maken om zo circulair bouwen te faciliteren, met daarbij behorende instrumenten en randvoorwaarden.
  (Voorbeeld: materialenpaspoort & -depot, certificering en kennis/opleiding in de bouwkolom).

Omgevingsvisie
In de Omgevingsvisie Arnhem 2040 wordt het begrip circulariteit vertaald naar ambities en doelen in de fysieke leefomgeving van de stad. Arnhem streeft naar 25% circulair gebruik van materialen in 2023, 50% in 2030 en 100% in 2050 in de nieuwe (woningbouw-)projecten van de stad. Met deze doelstelling wordt voor woningbouw de inspanningsverplichting uit de woondeal gevolgd. Deze doelstelling wordt hiermee breder getrokken naar andere fysieke projecten in de stad.

Met name speelt hierbij de vraag op welke manier we kringlopen en processen slimmer op elkaar kunnen aansluiten, met als doel om de beperkte ruimte in de stad meervoudig circulair en efficiënter te benutten. En dat ook nog in samenhang met de overige ambities van de stad. De omgevingsvisie is richtinggevend voor het Omgevingsplan waarin de publiekrechtelijke kaderstelling ten aanzien van initiatieven en projecten wordt vastgelegd.

Dit draagt direct bij aan ambitie 2 - reduceren van gebruik nieuwe grondstoffen en indirect aan ambitie 1 en 3.

6.5 De afvalloze gemeente

Afval is landelijk een belangrijk onderwerp. We zijn op weg naar steeds minder restafval. Met de VANG-doelstellingen spreken Nederlandse gemeenten zich uit om in 2050 te staan voor een afvalloze gemeente. In een afvalloze gemeente is maximaal afval scheiden belangrijk, omdat afval wordt gebruikt als grondstof voor nieuwe producten. In Arnhem werken we hard aan een afname van restafval. In 2018 zaten we gemiddeld 221 kg restafval per inwoner, in 2019 was dit 202 kg. Het jaar

2020, met de Corona-crisis, laat de impact zien van deze crisis op het gedrag en de hoeveelheid afval van mensen. We zijn meer thuis. Hierdoor wordt afval anders gescheiden en gaat er meer de verbrandingsoven in. Het was drukker bij de afval brengstations, er is tijdelijk een gratis grofvuil ophaaldienst aangeboden en de ondergrondse restafvalcontainers werden vaker geleegd.
Deze problematiek werkt negatief op de restafvaldoelstelling om van 202 kg naar 174 kg per inwoner in 2020 te gaan. Om dit te realiseren dient niet alleen de hoeveelheid afvalscheiding fors toe te nemen (tot zeker 75%), maar moet er überhaupt minder restafval worden aangeboden.

Handhaving en schonebuurtcoaches
Met de invoer van 'afval scheiden loont' wordt meer inzet gevraagd op handhaving en het uitleggen van de afvalscheidingsspelregels aan bewoners. Uit ervaring van gemeenten die ons voorgingen met het invoeren van Diftar, weten we dat de hoeveelheid bij- en naast plaatsingen van afval toeneemt bij de start. Ook wordt er restafval bij het plastic afval gegooid. Dit zorgt voor meer afkeur van plasticafval, waardoor er minder plastic wordt aangeboden voor recycling. Om ervoor te zorgen dat de afname van plasticrecycling en de toename van dumping van tijdelijke aard is, wordt ingezet op handhaving en opsporen van foutplegers. Daarnaast hebben we een team van schonebuurtcoaches. Zij zijn in de wijk om bewoners meer te vertellen over nut en noodzaak van goed afval scheiden. Dit betreft een functie van werk-naar-werk. Eigenlijk zijn hier altijd plekken vacant en zijn goede coaches welkom.

Grondstoffenbeleidsplan
Momenteel heeft Arnhem een 'Afvalbeleidsplan', dit wordt voortgezet in een grondstoffenbeleidsplan. De nadruk komt te liggen op grondstoffen en hergebruik, in plaats van afval. Hierin komen afspraken te staan over afvalscheiding, hergebruikdoelstellingen en spelregels hoe we hier in Arnhem mee omgaan. Bovendien komt er meer aandacht voor het realiseren van een gedragsverandering om de VANG-doestellingen te halen. Met een bewustwordingscampagne 'afval scheiden loont' vanaf 1 juli 2020 is hierin al een start gemaakt. Dit soort campagnes kosten veel effort, maar kunnen grote impact maken.

Duurzaam milieupark
Het huidige afvalbrengstation biedt aangrijpingspunten om te moderniseren en een slag te maken in verduurzaming. Een mogelijkheid is een herinrichting en benoeming tot duurzaam milieupark. Een milieupark is meer dan een afvalbrengstation. Afval wordt dan gezien als grondstof. Door nog meer verschillende afvalstromen separaat in te zamelen is het de bedoeling dat er zo nog beter gescheiden wordt. Met als doel om grondstoffen te sorteren en zo meer te kunnen hergebruiken.

Een hoger hergebruik kan gerealiseerd worden door onder meer een intensievere samenwerking met 2Switch. 2Switch heeft nieuwbouwplannen en willen meer investeren in opknappen en repareren van producten, naast de verkoop van tweedehands goederen.
De route voordat een product afval wordt, wordt hiermee verlengd:

- Als een product nog best een ronde mee kan, komt het in de winkel van 2Switch;
- Is het product kapot of erg beschadigd? Dan zorgt 2Switch voor een reparatie, opknapbeurt of er wordt iets nieuws voor verkoop in de winkel van gemaakt;
- Kan het niet gerepareerd of opgeknapt worden? Dan wordt het uit elkaar gehaald in verschillende stromen voor hergebruik via gescheiden stromen op een milieupark/afvalbrengstation;
- Pas als dat niet mogelijk is, wordt het verzameld in de restcontainer op het milieupark/afvalbrengstation en afgevoerd voor verbranding.

Afval ambitie van de provincie
De provincie heeft de ambitie gesteld om de eerste afvalloze provincie te zijn, met in 2030 50% minder grondstofgebruik. Om hieraan te kunnen voldoen is er ruimte nodig om te experimenteren. Zo worden drie projecten op gestart:

- Samen met 2Switch onderzoek naar het verven van kleding. De verf wordt dan verkregen uit afval;

- Een pilot in het Spijkerkwartier samen met de Blauwe wijkeconomie. In deze pilot wordt een nieuw samenwerkingsverband getest. Verschillende partijen werken samen waarmee hoogwaardig materiaal- en producthergebruik wordt gerealiseerd. En waarmee kansen worden gecreëerd op het gebied van samenwerking, onderwijs en werkgelegenheid;
- In Geitenkamp lopen verkenningen voor een pilot met het inzamelen van plastic afval (door Save Plastics). Het plastic afval wordt verwerkt tot bijvoorbeeld bankjes waar hemelwater in opgevangen kan worden. Bij de woningen waar een dergelijk bankje komt te staan, kan de hemelwaterafvoer van het riool losgekoppeld worden. Dit project draagt niet alleen bij aan plastic afval hergebruiken, maar ook aan klimaatadaptatie. Het is ook goed mogelijk om een sociale component toe te voegen, door bewoners met een afstand tot de arbeidsmarkt hier werkervaring op te laten doen. Ook worden hiermee ontmoetingsplekken gecreëerd, wat goed is voor de sociale cohesie.

Draagt bij aan alle ambities.

6.6 Arnhemse opleidingsinstituten

Op initiatief van Arnhem Fashion Group wordt Arnhem Dyeing Centre ontwikkeld, een initiatief van Arnhem Fashion Group, het overkoepelende bedrijf achter Hul le Kes en Studio RYN. Doel van dit project is om de wereld klaar te stomen voor een circulaire toekomst waarin mode, textiel, agrofood en landbouw elkaar én het milieu positief stimuleren. Onderzoek, bewustwording en educatie zijn belangrijke pijlers. Betrokken partners zijn o.a. Suez, 2Switch, Rijn IJssel, gemeente Arnhem, Sonsbeek Park en ArtEZ. Via dit project worden twee beoogde, circulaire processen bij elkaar gebracht (textiel en agrofood/landbouw) en voorzien van nieuwe toegevoegde waarden. Arnhem Dyeing Centre verbindt zo het mode-ecosysteem in Arnhem met dat van afvalverwerking, landbouw, educatie en onderzoek.

De HAN heeft een master voor Circulaire economie. We stimuleren bedrijven in de stad om opdrachten bij de HAN uit te zetten en zo studenten kennis te laten maken met Arnhemse bedrijven als potentiële medewerker.

Dit draagt bij aan ambities 1 - stimuleren van bedrijven en 3 - creeren van werkgelegenheid.

7 De regio

In bijlage 3 - De regio, is te zien welke acties er gekoppeld zijn aan onderstaande thema's. Daarbij is ook beschreven wat het gewenste resultaat is, aan welke ambitie het bijdraagt, welke rol de gemeente hier inneemt volgens het NSOB en wanneer de actie gereed moet zijn.

Opmerking: de sociale component van een circulaire economie wordt vaak niet concreet benoemd. Toch zit deze er wel degelijk in. Het is belangrijk dat met het ontwikkelen van de plannen de sociale component meegenomen wordt als randvoorwaarde.

7.1 Circulaire verstedelijking en bouwen

Deelname van Arnhem aan de regionale versnellingstafel in het kader van de Woondeal Arnhem Nijmegen waar circulariteit een vast onderdeel is. Doelstelling is het concept circulariteit te operationaliseren en samen met de provincie en het Rijk te kijken naar procesincentives om circulaire bouw, circulair renoveren en conceptbouw te stimuleren.

Dit draagt bij aan ambitie 2 - reduceren gebruik nieuwe grondstoffen.

Bijlage 1 De eigen organisatie

Om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben, houden we ons aan de ambities:

1. Het stimuleren van bestaande en nieuwe bedrijven in innovatie en circulariteit;
2. Het reduceren van gebruik van nieuwe grondstoffen (verlengen van de levensduur, efficiënt en duurzaam grondstoffenverbruik, grondstoffen opnieuw te gebruiken en grondstoffen te recyclen);
3. Het creëren van extra werkgelegenheid;
4. Vanzelfsprekend geeft de gemeente hierbij zelf het goede voorbeeld bij inkoop en aanbestedingen.

Eigen organisatie				
§ 5.2 Bewustwording en gedrag				
Actiepunt	**Resultaat**	**Draagt bij aan bereiken ambitie**	**Rol gemeente**	**Gereed**
Gedragsverandering eigen organisatie, zie hoofdstuk 4. Om de interne organisatie mee te nemen in deze transitie wordt een interne campagne opgezet. Met als doel om onze ambtenaren intrinsiek te motiveren een actieve bijdrage te leveren aan deze transitie. Deze moet in 2021 van start gaan en loopt tot 2023. Deze campagne draagt bij aan: - professioneel opdrachtgeverschap bij inkoop- en aanbestedingstrajecten om zo lokaal, sociaal en duurzaam inkopen te stimuleren; - draagvlak en actuele kennis: men is zich bewust van zijn/haar invloed in deze transitie - ander gedrag en dat in weten te zetten in de transitie richting de stad en de regio.	Acceptatie van nieuwe werkwijze circulaire economie	1, 2, 3, 4	presterende overheid	2023
Koppeling met de CO2 prestatieladder (werkt nu toe naar trede 4)	* Uitvoeren ketenanalyses voor openbare ruimte (waaronder een nulmeting van het huidige verwachte materiaalgebruik in de openbare ruimte), woon-werkverkeer en stadslogistiek (o.a. raakvlakken bij het gebruik van hubs als materialenhubs) * Voorbereiden vaststellen van 2 gekwantificeerde CO2-reductiedoelstellingen voor de keten (waarschijnlijk in ieder geval 1 gericht op materialen OR)	2 en 4	presterende overheid	2020
	*certificering op niveau 4, inclusief het definitief vaststellen van de ketendoelstellingen *plan gereed voor doeljaar en aanpak energie neutrale en klimaat neutrale gemeentelijke organisatie		presterende overheid	2021
	* certificering op niveau 5, inclusief het vaststellen van een reductiestrategie voor de keten (die breder gaat dan de 2 losse ketendoelstellingen) * 40% CO2-reductie voor de eigen footprint ten opzichte van 2018 gerealiseerd		presterende overheid	2023

Eigen organisatie

§ 5.3 Inkoop & aanbesteden

Actiepunt	Resultaat	Draagt bij aan bereiken ambitie	Rol gemeente	Gereed
Verkennen monitoringsmethode voor circulaire economie	Monitoringsmethode voor resultaten van Circulaire Economie. Goed laten zien wat er veranderd draagt bij aan draagvlak en stimuleert om door te gaan.		presterende overheid	2021
In het algemene inkoop beleid de SDG doelstellingen opnemen en inschrijvers uitdagen daar een bijdrage aan te leveren middels hun inschrijving.	Ondernemers uitdagen een bijdrage te leveren aan de SDG's middels hun inschrijving.	1, 2, 3, 4	presterende overheid	2020
Een keuze maken voor een innovatieve inkoopmethodiek en daarmee ook voorbehouden aanbesteden (2:82 Aw)	Meer gebruik maken van (innovatieve)kennis uit de markt. De versnelling stimuleren. Voorbehouden aanbesteden zorgt dat bepaalde zaken voorbehouden kunnen worden aan sociale ondernemingen.	4	presterende overheid	2020 2023
Een afwegingskader opstellen om (inkoop) activiteiten te toetsen aan onze principes	Met behulp van het afwegingskader kan sneller/beter een onderbouwd besluiten genomen worden. Met andere woorden: draagt het bij aan meer circulariteit? Denkrichtingen zijn: 1. Passen de activiteiten binnen de Sustainable Development Goals? 2. De principes van de R ladder zijn doorlopen en zo hoog mogelijk in gestoken 3. Activiteiten worden zoveel als mogelijk lokaal uitgevoerd 4. wat is de mate van impact (grote impact, kleine inspanning of kleine impact, grote inspanning)	4	presterende overheid	2023
Budgethouders ‘trainen’ in circulair inkopen en aanbesteden. Komt voort uit Rabobank Circulaire Economie Challenge 2019 "circulair werken". Belangrijk is dat aan de voorkant van het inkoopproces hier al op ingestoken wordt. We kunnen niet van inkoop adviseurs (connectie) verwachten dat zij achteraf inkooptrajecten gaan corrigeren op dit onderdeel. Kanttekening: het hoeft niet direct 100% circulair. Het gaat erom dat er stappen gemaakt worden en dat er groei in zit. Maak afspraken met leveranciers, steek je aanbesteding anders in.	Budgethouders (inkopers/opdrachtgevers) zijn zich ervan bewust hoe groot hun slagkracht is en dat ze het verschil kunnen maken in het versnellen naar een circulaire economie. Er wordt meer circulair ingekocht.	1, 2, 3, 4	Presterende overheid	2023
Checklist voor inkoopadviseurs van de connectie	Voor een laatste controleslag bij inkoop en aanbestedingen door de connectie	4		2023
Vertegenwoordiging circulair in aanbesteding teams	Borgen dat het thema in aanbestedingen vertegenwoordigd is vanaf het begin van het aanbestedingstraject	4		2020
Concrete inkooptrajecten circulair aanbesteden.	Ervaring opdoen met 'zelf het goede voorbeeld geven'. Ervaring opdoen met circulariteit in aanbestedingen.	1, 2, 3, 4		2023
Social return bij aanbestedingen (naar proportionaliteit)	Inzet mensen met achterstand op de arbeidsmarkt in circulaire bedrijfsprocessen	3	presterende overheid	2023

Eigen organisatie

§5.5 Het cluster openbare ruimte

Actiepunt	Resultaat	Draagt bij aan bereiken ambitie	Rol gemeente	Gereed
Uitvoeringprogramma Duurzaamheid cluster Openbare Ruimte	Borgen van Duurzaamheidthema's in de beheeropgave van cluster OR	2, 3, 4	Presterende overheid	2020
Green Deal Duurzaam GWW 2.0	De green deal zet duurzaamheid als integraal onderdeel van GWW projecten. Met de aanpak Duurzaam GWW geven we Duurzaamheid handen en voeten			
Circulair beheer van de groene leefomgeving	We gaan circulariteit van groen kapitaal meer benutten (voorbeeld bokashi en eigen hout)	2	Presterende en samenwerkende overheid	2023
Mogelijke deelname aan de pilot Zero emissie / Schone lucht akkoord	Ervaring op doen (we bevinden ons in de voorselectie fase)	1, 2, 3	samenwerkende overheid	2021

Bijlage 2 De stad

Om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben, houden we ons aan de ambities:

1. Het stimuleren van bestaande en nieuwe bedrijven in innovatie en circulariteit;
2. Het reduceren van gebruik van nieuwe grondstoffen (verlengen van de levensduur, efficiënt en duurzaam grondstoffenverbruik, grondstoffen opnieuw te gebruiken en grondstoffen te recyclen);
3. Het creëren van extra werkgelegenheid;
4. Vanzelfsprekend geeft de gemeente hierbij zelf het goede voorbeeld bij inkoop en aanbestedingen.

De stad				
§6.1 Bewustwording en gedrag				
Actiepunt	**Resultaat**	**Draagt bij aan bereiken ambitie**	**Rol gemeente**	**Gereed**
Een stads brede doelgroepgerichte bewustwordingscampagne om deze transitie in gang te zetten -> gedragsverandering	Bedrijven en bewoners intrinsiek gemotiveerd een actieve bijdrage te leveren aan deze transitie	1, 2, 3	Samenwerkende overheid	2023
Ambassadeurs: gebruiken van groene initiatieven (op wijkniveau) die er al zijn. Deze initiatieven hebben al het vertrouwen van bewoners.	Communicatie rond succesvolle initiatieven	2	Samenwerkende overheid	2020
Vorm een integraal transitieteam met partners zoals energiecoöperaties, bewonersorganisaties, woningcorporaties en het bedrijfsleven. Om zo een toekomstgericht plan rond Circulaire economie uit te werken met concrete doelen en planning. Termijn 2023 en 2030 en perspectief op resultaat op de lange termijn (2050)	Actieplan circulaire economie 2021-2030	1, 2, 3, 4	Samenwerkende overheid	2021
Arnhemse Aanpak - campagne bewoners circulair verduurzamen woning i.s.m. TLO's en gekoppeld aan ArnhemAAN	Verduurzamen van woningen met circulaire materialen, draagt bij aan CO2 reductie	2	Samenwerkende overheid	2023

De stad				
§ 6.2 Stimuleringsmogelijkheden				
Actiepunt	**Resultaat**	**Draagt bij aan bereiken ambitie**	**Rol gemeente**	**Gereed**
Stimuleringsmogelijkheden onderzoeken + opzetten (koppelen aan NEMiA 2030 Bedrijven & Industrie onderzoek).	Meer bedrijven ondersteunen bij circulair verduurzamen.	1	Responsieve overheid	2030
Onderzoeken of het 'buurman' concept een mogelijkheid is (stimuleren naar Arnhem te komen)	Een werkplaats en winkel voor hergebruik van materialen, (bouw)materialen te koop die eerder afval- of restmateriaal waren Mensen met afstand tot arbeidsmarkt kunnen betekenisvol werk doen. Ook kunnen ze zich hier ontwikkelen richting de arbeidsmarkt	1, 2, 3	Samenwerkende overheid	2023
Concept voor hergebruik van bestaand groen opzetten en aanbieden bij sloopprojecten. Laten promoten (door TLO's)	Hergebruik van bestaand groen (voorkomen kapitaal vernietiging) en draagt bij aan klimaatadaptatie. Voor mensen met een kleine portemonnee is het dé mogelijkheid om kosteloos de tuin te vergroenen. Het zorgt ook aantoonbaar voor sociale verbinding in de wijk.	2	Samenwerkende overheid	2023
Repair cafés (i.s.m. TLO's),	Repaircafés voor inwoners van Arnhem Mensen met afstand tot arbeidsmarkt kunnen betekenisvol werk doen. Ook kunnen ze zich hier ontwikkelen richting de arbeidsmarkt. Het draagt ook bij aan "consuminderen".	1, 2, 3	Samenwerkende overheid	2021
Experimenteerruimte				
Experimenteerruimte binnen huidige wet- en regelgeving (omgevingsvisie)	Ondernemers geven aan nu niet te kunnen experimenteren met circulaire zaken, omdat het niet binnen de huidige wet en regelgeving past. Bijvoorbeeld in de bouw. Een deurkozijn uit een sloophuis kan prima hergebruikt worden. Alleen de maten kloppen niet volgens het nieuwe bouwbesluit. De woningbouw mag het kozijn dan niet zomaar hergebruiken.	1	Rechtmatige overheid	2030
§ 6.3 Circulariteit in de openbare ruimte				
Actiepunt	**Resultaat**	**Draagt bij aan bereiken ambitie**	**Rol gemeente**	**Gereed**
Actief lidmaatschap van Stichting Bouw circulair	Circulariteit in de betonketen verhogen Circulariteit in de asfaltketen verhogen	4	Samenwerkende en presterende overheid	2020 2023

De stad

§ 6.4 Circulaire verstedelijking en bouwen

Actiepunt	Resultaat	Draagt bij aan bereiken ambitie	Rol gemeente	Gereed
Publiekrechtelijk: Onderzoek naar het opzetten van een puntensysteem dat voor nieuwbouw gebruikt kan worden door bewoners/ondernemers bij het aanvragen van een omgevingsvergunning. • Met dit puntensysteem wordt er gestimuleerd om natuur inclusief -, circulair- en klimaat adaptief te bouwen. • Dit systeem kan worden gekoppeld aan een anterieure overeenkomst (privaat rechtelijk). Dit kan het Initiatieven Beraad ook gebruiken bij het toetsen van een aanvraag. In die hoedanigheid wordt het vooraf al meegegeven aan een initiatiefnemer die zo kan laten zien wat hij gaat doen. • Dit is een systeem dat met zijn tijd mee kan groeien waardoor innovaties en ontwikkelen continu meegenomen en gewogen worden.	Planologisch toetsingskader in het omgevingsbeleid	2	Rechtmatige overheid	2023
Publiekrechtelijk: onderzoek of we circulariteit ook voor de bestaande stad willen reguleren. Onder de Omgevinsgwet kunnen we straks geboden opleggen en kan gesteld worden dat vanaf moment X een bestaand gebouw aan bepaalde circulaire eisen moet voldoen. We willen onderzoeken of hier maatschappelijk draagvlak voor is en onder welke voorwaarden dit kan.			Rechtmatige overheid	
Privaatrechtelijk: verankeren van de circulaire ambities van de stad (inclusief de woondeal) in de anterieure overeenkomsten bij gebieds- en projectontwikkeling. Hiertoe ontwikkelen van een toolkit circulair wat invulling geeft aan de ambities zoals lokaal (her-)gebruik van grondstoffen, het opstellen van een materialenpaspoort of toepassen van circulair ontwerp door het toepassen van deelsystemen, verminderd materiaalgebruik of inhuur van diensten in plaats van inkoop.	Circulaire ambities verankerd in anterieure overeenkomsten waardoor bij gebieds- en projectontwikkeling circulariteit ook geborgd is.	2	Rechtmatige overheid	2023
Ondersteunen van het publiek- en privaatrechtelijk spoor met een kennis. Onderzoeken hoe we gericht op het inzichtelijk krijgen van rol, instrumenten en randvoorwaarden in de bouwketen om de circulaire doelen waar te maken. Hiertoe deelname aan Cirkelstad Arnhem, benutten van pilots o.a. Bestuurskwartier en de HES, en de randvoorwaarden te onderzoeken die nodig zijn in het fysieke domein (bijvoorbeeld materialendepots, benutten hout- en of systeembouw) maar ook ten aanzien van de business-case (verdienmodellen, total-cost-ownership, contractvorming)	Beleid op circulair bouwen	2	Rechtmatige overheid	

De stad

§ 6.5 De afvalloze gemeente

Actiepunt	Resultaat	Draagt bij aan bereiken ambitie	Rol gemeente	Gereed
Bewustwordingscampagne bewoners afval scheiden doel: omdenken bevorderen. Gebruik hier Spijkerkwartier Blauwe wijkeconomie als voorbeeld. Doel ook om duidelijk te maken waarom het belangrijk is, wat maken we er van na het inzamelen?	Gedragsverandering, minder na scheiding nodig. Besparing in kosten en CO2	1, 2, 3	Samenwerkende overheid	2030
Afval bewustwording & gedrag met behulp van afvalvrije scholen. Bewustzijn over de waarde van afval met het oog op recycling en hergebruik. Beginnen met drie basisscholen in schooljaar 2020-2021. Na een jaar overgaan naar 10 scholen.	Als mensen daar waarde aan hechten gaan ze anders met hun producten om. Kinderen zijn een goede katalysator.	1, 2, 3	Samenwerkende overheid	2022
Project: Prijsvraag plastic afval bij consumenten verminderen	Bewustzijn	2, 3	Samenwerkende overheid	2023
Pilot hergebruik plastic i.p.v. restafval	Gemeente neemt in de OR verantwoordelijkheid voor hergebruik van plastic in projecten. Bijvoorbeeld: welke producten uit plastic afval kunnen we toepassen in de OR?	2, 3	Samenwerkende overheid	2030

Bijlage 3 De regio

Om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben, houden we ons aan de ambities:

1. Het stimuleren van bestaande en nieuwe bedrijven in innovatie en circulariteit;
2. Het reduceren van gebruik van nieuwe grondstoffen (verlengen van de levensduur, efficiënt en duurzaam grondstoffenverbruik, grondstoffen opnieuw te gebruiken en grondstoffen te recyclen);
3. Het creëren van extra werkgelegenheid;
4. Vanzelfsprekend geeft de gemeente hierbij zelf het goede voorbeeld bij inkoop en aanbestedingen.

De regio				
Actiepunt	**Resultaat**	**Draagt bij aan bereiken ambitie**	**Rol gemeente**	**Gereed**
PFO Economie - top 3 ambitie is circulaire economie	Bedrijven met goede voorbeeld ambassadeur maken, bedrijven bezoeken, lobby voor financieringsconstructie provincie/rijk. Er wordt hier gewerkt aan het opstellen van een manifest waarbij GWW, MKB, Bouw sector opgeroepen worden om zich klaar te maken voor een circulaire economie. Onder andere vanuit inkoop en aanbesteding van de overheid.	1, 2, 3	presterende overheid	2021
Omgevingsvisie	Ambitie circulair bouwen verankeren	1, 2, 3		2023
Omgevingsplan	Opnemen van juridisch-planologische kaders en regels ten aanzien van circulair bouwen	1, 2, 3	Rechtmatige overheid	2023
* uitdaging. Hoe prikkelen we uitvoerders om niet op het minimale te gaan zitten maar om te blijven innoveren? Whats in it for them?	In privaatrechtelijke overeenkomsten afspraken regelen (regionaal opgepakt = werkgroep) o.a. Bestuurskwartier		Rechtmatige overheid	2023
	Ontwikkelen van een (ontwikkelgerichte) toolkit met daarin afwegings principes ten aanzien van circulair bouwen (in afstemming met thema's als klimaatadaptatie/energieneutraal/ sociaal/biodiversiteit)			
Woondeal. Een inspanningsverplichting voor nieuwe woningbouwplannen	minimaal 25% van de bouwmaterialen is circulair	1, 2, 3	Rechtmatige overheid	2023
	minimaal 50% van de bouwmaterialen is circulair			2030
	100% van de bouwmaterialen is circulair			2050

Regionaal expertisepunt social return	Opzetten van een regionaal expertisepunt social return waarmee circulaire bedrijfsprocessen ook uitgevoerd kunnen door mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. In 2020 wordt een pilot gedaan. Vanaf 2022 moet er structureel resultaat zichtbaar zijn in de regio én de stad	1, 3, 4	presterende overheid	2020
Lobbyrol effectief organiseren in het (regionale) netwerk, naar rijksoverheid en provincie voor wat betreft opheffen beperkende wet- en regelgeving.	Gezamenlijk lobbytraject vanuit de regionale opgave circulaire regio	1, 2, 3, 4	presterende overheid	2021
Regionaal circulair inkopen	Gezamenlijke bewustwording over circulair inkopen. Opdoen van expertise bij GWW. Arnhem doet mee in een pilot.	1, 2, 3, 4	presterende overheid	2023
Circulariteit in de openbare ruimte				
Circulaire ambities in de regio Arnhem-Nijmegen in de GWW sector	Het stimuleren van duurzame/circulaire GWW projecten binnen de Regio Arnhem Nijmegen (middels bijbehorend uitvoeringsprogramma)	1, 2, 3	samenwerkende overheid	2023

Inspraaknotitie Visie Circulaire Economie Arnhem (persoonlijke titel)

Geachte leden van de Raad,

De griffie heeft mij gevraagd of ik in wil spreken op de visie Circulaire Economie. Dat doe ik graag, omdat ik wil bijdragen aan een circulair Arnhem. Ik werk in het dagelijkse leven als programmaleider Circulaire Economie bij de provincie Gelderland, maar spreek hier vandaag als inhoudelijk deskundige en betrokken inwoner van uw stad en dus niet namens het college van GS. Aan mijn bijdrage kunnen dus geen rechten worden ontleend.

Mijn perspectief
Provincie Gelderland werkt sinds 2015 aan een circulaire economie. Ook wij zijn op weg naar een circulaire economie in 2015. Dat kunnen wij niet alleen, maar alleen in samenwerking met bedrijfsleven, kennisinstellingen, waterschappen en gemeenten. Ons college wil impact bereiken en focust hierbij op de grootste grondstofstromen en onze eigen rol. Over dat laatste heeft de Rekenkamer Oost onlangs nog een advies uitgebracht. Onze staten stellen de kaders en willen een tijdspad naar 2050 met tussentijdse mijlpalen waarin we rapporteren over de reductie van grondstoffen en de bijdrage van onze projecten. Dat betekent dat we investeren in monitoring. Ons college heeft een Uitvoeringsprogramma CE opgesteld voor drie jaar met een budget van 7 mln. Hiermee voeren we 25 concrete projecten uit. Hiervoor zoeken we de samenwerking met partners in het veld. We verwachten met name veel impact vanuit de circulaire woningopgave en in de agrofood (verwaarding reststromen, mestverwaarding, reductie voedselverspilling, etc). We komen Arnhem tegen in Bestuurskwartier (hergebruik materialen), Woondeal Arnhem-Nijmegen (circulair bouwen), Duurzaam GWW (18 gemeenten) en op IPKW, een ikoon voor circulaire economie! Onze insteek ligt bij innovatie, kennis en bedrijven. Gemeenten staan dichter bij de burgers en zijn in staat om bewustwording bij burgers te vergroten.

Mijn reactie op visie
We komen Arnhem tegen, maar naar mijn smaak nog te weinig. Ofschoon de stad pareltjes heeft op gebied van CE (IPKW, Blauwe wijkeconomie, ArtEZ) ontbreekt nog een krachtig profiel op CE naar buiten. Zeker in vergelijking met Nijmegen. Ik ben blij dat Arnhem het been nu bijtrekt.

Dan naar de visie. De vier geformuleerde circulaire ambities zijn logisch en helder:
1. Het stimuleren van bestaande en nieuwe bedrijven in innovatie en circulariteit;
2. Het reduceren van gebruik van nieuwe grondstoffen (verlengen van de levensduur, efficiënt en duurzaam grondstoffenverbruik, grondstoffen opnieuw gebruiken en grondstoffen recyclen);
3. Het creëren van extra werkgelegenheid;
4. De gemeente geeft hierbij zelf het goede voorbeeld bij inkoop en aanbestedingen

Advies 1: bepaal focus en tussenresultaten
De visie oogt voorzichtig en kiest een lange termijn perspectief. De circulaire economie is inderdaad ‘work in progress’, maar vraagt ook om zichtbare tussenresultaten en het plukken van laag fruit. Het werkplan is indrukwekkend in omvang van activiteiten. In overleg met uw Raad zou hier een nadere prioritering mogelijk zijn met een jaarplan en op te leveren resultaten. Dat geeft de beoogde

projectleider ook de nodige strepen om intern en extern resultaten te boeken en hierover te rapporteren.

Advies 2: maak gebruik van wat er al is
Doe niet alles zelf, maar klop hiervoor aan bij bestaande organisaties zoals Kiemt, OostNL, RCT's) en maak gebruik van bestaande instrumenten. Doe dit op basis van een heldere analyse van de bedrijvigheid in de stad en selecteer doelgroepen en projecten.

Advies 3: zoek verbinding met krachten in de stad
Voorkom dat CE een interne ambtelijke aangelegenheid wordt en richt je op zichtbare projecten in de stad. Het voorgestelde Transitieteam CE met partners buiten lijkt me een uitstekend idee.

Advies 4: zoek verbinding met de regio
De provincie wil graag zaken doen op regionale schaal en is met Groene Metropoolregio in gesprek over een bestuursakkoord waar Circulaire Economie een belangrijk deel van uit maakt. Gebruik dit gremium om het profiel van Arnhem zichtbaar te maken. Arnhem-Nijmegen is niet voor niets de meest circulaire regio van Nederland. Door regionale samenwerking kunnen we concrete stappen zetten in de circulaire woningbouw, aanbesteding van GWW en in afval. Hiermee geven we de bedrijven in de regio een circulaire zet in de rug.

Advies 5: maak werkbudget vrij
In de visie wordt uw Raad gevraagd om 100.000 vrij te maken voor de aanstelling van een CE-adviseur. Er is vooralsnog geen werkbudget beschikbaar. Zonder werkbudget mist de adviseur naar mijn overtuiging de benodigde slagkracht om met partners projecten in de stad in gang te zetten. Dit geeft ik uw Raad in overweging.

Met vriendelijke groet,

Willem Huntink
Programmaleider Circulaire Economie
Provincie Gelderland

Visie op Circulaire Economie – VNO/NCW

De rijksoverheid heeft zich tot doel gesteld om in 2050 volledig cirulair te zijn. Wat betekent dit? Volgens het rijk gaat het om efficienter gebruik van grondstoffen, het gebruik van duurzaam geproduceerde grondstoffen en inzetten op het ontwikkelen van duurzame producten en productiemethodes. Dit moet resulteren in een verminderde afhankelijkheid van primaire grondstoffen en leiden tot nieuwe verdienmodellen. Dat klinkt mooi, maar wat betekent dat voor de ondernemers in onze regels en voor de lokale overheid? De invloed op de winning en recycling van grondstoffen is nihil, het gebruik van grondstoffen is erg individueel bepaald en de inzet van producten en productiemethodes is ook veelal iets wat niet lokaal bepaald wordt.

Mede op grond van bovenstaande verdient het de voorkeur niet sec naar circulariteit te kijken, maar te spreken over duurzaamheid – zoals ook gedefinieerd in de UN SDGs. Een duurzame economie gaat over duurzaam inzetten van mensen en middelen en biedt op lokaal niveau een veel bredere blik op een bijdrage die uiteindelijk hetzelfde doel nastreeft: een betere planeet en toekomstbestendige economie. We hebben het hiermee over mensen en middelen in de breedste zin des woords: het gebruik van grondstoffen, het beperken van afval, een inclusieve samenleving met kans op werk voor iedereen en een transitie naar duurzame energie. Wat betekent dit dan voor onze regio en de Gemeente in het bijzonder? Wat ons betreft gaat het om 3 thema's:

- Educatie
- Innovatie
- Stimulatie

Educatie betekent een betere verbinding van onderwijs met het bedrijfsleven; laat de generatie van morgen werken aan de duurzaamheidsuitdagingen van vandaag. Onze regio is hierin goed op weg. Door initiatieven als CONNECTR verbinden we onderwijsinstellingen aan bedrijven via praktische problemen in de energietransitie. **Innovatie** kan alleen in een goed innovatieklimaat; een samensmelting van kleine en grote bedrijven, clusteren van kennis, bedrijvigheid en onderwijs. **Stimulatie** is bij uitstek het thema waar de overheid een rol in kan spelen, belonen van het juiste gedrag, creeeren van het juiste klimaat en ondersteunen en faciliteren van samenwerking.

We hebben hier in onze regio al veel in bereikt, maar de inzet is hoog. Vandaar mijn oproep naar de Gemeente Arnhem: kies je speerpunten. Het is belangrijk om zelf het juiste voorbeeld te geven, maar zorg voor gerichte speerpunten en boek daarin concrete resultaten. We hebben een unieke kans voor ondernemerschap en innovatie in de energietransitie, waarmee we als regio bij kunnen dragen in de verduurzaming van het hele land en ver daarbuiten. Focus als gemeente op de juiste prikkel voor educatie, een goed klimaat voor innovatie en stimuleer en realiseer samenwerking – juist als Gemeente. Dit is geen thema dat zich laat vangen binnen stadsgrenzen; althans niet vanuit het perspectief van een duuzame economie. Laat onze regio voorop lopen op die thema's waar we sterk in zijn.

Geachte voorzitter,

Stab heeft zich verdiept in het containerbegrip “de circulaire economie”.

De stichting heeft in de afgelopen jaren de mogelijkheden gemonitord en een aantal proeven opgestart met landelijke recyclers.

Wij starten in september met een pilot recycling project op bedrijventerrein Het Broek, waarvan wij hopen dat naar meer terreinen en andere afvalstromen uit te kunnen breiden.

Daarbij zijn wij erachter gekomen dat het bereiken van een circulaire economie een dusdanig gemeenschappelijke uitdaging is dat deze niet alleen door ons kan worden ingevuld.

Bijvoorbeeld: Het heeft geen zin afval te scheiden als die vervolgens weer samen in dezelfde oven verbrand wordt.

Om dat te voorkomen moet er op nationaal niveau de intentie worden uitgesproken en visie worden uitgezet ondersteund door middelen van de landelijke overheid. Dan kan er op regionaal niveau invulling worden gegeven aan de specifieke regionale omstandigheden.

Gesubsidieerde of staats-recycling, beleid, en liever geen dwang en verbod, zodat het hergebruik van materialen ook echt mogelijk wordt.

De ondernemingen in Arnhem kunnen dat niet. Wij kunnen wel gescheiden aanleveren, en doen dat met passie, ook als dat nadelen heeft voor de bedrijfsvoering maar voordelen voor de maatschappij.

Maar dat lukt niet als er geen landelijk beleid is.

StAB vraagt de gemeente om bij het landelijk bestuur aan te dringen op landelijk beleid aan te geven. Dan kunnen onze regionale initiatieven en inzet ook echt nut hebben.

De ondernemers willen wel, maar ze moeten voelen dat het zin heeft en nuttig is.

Lijst van deelnemers aan rondetafelgesprek Visie circulaire economie

	Inspreker	**Namens**
1	Luc Kikkert	1. Directeur Kiemt 2. Voorzitter BlauweWijkEconomie 3. Penvoerder Circles
2	Ilko Bosman	VNO-NCW Arnhem Nijmegen
3	Willem Huntink	Namens zichzelf
4	Hans Robert van der Doe	Voorzitter van StAB
5	Cris van Arkelen	Rabobank Arnhem en Omstreken

MANIFEST

'Maak werk van CIRCULAIRE ECONOMIE in de bouw en GWW-sector'

Samen maken we ons sterk voor een circulaire Regio Arnhem Nijmegen

WAT

In 2018 mocht de Regio Arnhem Nijmegen zich al de meest circulaire regio van Nederland noemen. In triple helix-verband zijn in de regio diverse voorbeelden te vinden die circulariteit bevorderen en in de praktijk brengen. Het bedrijfsleven heeft al stappen gezet en onderwijsinstellingen bieden opleidingen aan op het vlak van circulariteit. Dit wil niet zeggen dat circulariteit al gemeengoed is geworden en het verbruik van primaire grondstoffen substantieel wordt teruggedrongen. In diverse sectoren worden vorderingen gemaakt, zoals in de maakindustrie, de afvalverwerking, gezondheid en ook in de Bouw &Infra. De koplopers op het gebied van circulariteit zijn al goed op weg maar zijn nog vaak lokaal en kleinschalig.

De uitdaging is nu om verder te innoveren, dat meer bedrijven stappen zetten naar een circulaire economie en circulaire initiatieven op grotere schaal toepassing gaan vinden. Bouw&Infra kennen een hoog grondstofgebruik en tevens lange processen om te komen van plan tot uitvoering, terwijl in de regio nu afspraken zijn gemaakt om circulariteit als voorwaarde op te nemen bij de aanbesteding van Bouw&Infra projecten.

De bouwsector kent hoog- en laagwaardig hergebruik van grondstoffen. Wij willen het bedrijfsleven stimuleren zo veel mogelijk grondstoffen te hergebruiken. Uiteraard heeft de voorkeur een hoogwaardig hergebruik. Om tot hoogwaardig hergebruik te komen is het belangrijk om in de gehele keten bewust bezig te zijn met circulaire economie. Dit begint al bij ontwerp en design. In de regio zijn er veel MKB-bedrijven die innovatieve producten ontwikkelen of al hebben ontwikkeld, welke bijvoorbeeld door de bouw en de infrasector toegepast kunnen worden om nog sneller en makkelijker circulaire processen en ketens te creëren. Circulaire economie raakt dus elke ondernemer in de regio in de toekomst. De transitie naar een circulaire economie verdient voor alle sectoren daarom nu extra aandacht. Zo zorgen we er samen voor dat deze regio een vooruitstrevende circulaire regio blijft!

WAAROM

Noodzaak

We gebruiken wereldwijd meer grondstoffen dan de aarde aankan. Dit zorgt voor toenemende schaarste en (geopolitieke) afhankelijkheid. Ook heeft het huidige grondstoffenverbruik negatieve gevolgen voor het klimaat en het milieu. Dit maakt een transitie noodzakelijk naar een circulaire economie waarbij we duurzaam geproduceerde, hernieuwbare en algemeen beschikbare grondstoffen inzetten. Deze transitie biedt kansen op het gebied van werkgelegenheid, nieuwe exportmogelijkheden en draagt significant bij aan CO2 reductiedoelstellingen.

Ambitie

De Regio Arnhem Nijmegen en provincie Gelderland hebben grote ambities als het gaat om circulariteit:

- De Rijksoverheid en ook de provincie Gelderland heeft zich ten doel gesteld om in 2050 een volledig circulaire economie te hebben. Het tussendoel is om in 2030 50% minder gebruik van primaire grondstoffen (mineraal, fossiel en metalen) te hebben gerealiseerd. Wanneer we kijken naar volumes en tonnages in de Circulaire Atlas Gelderland heeft 80% van alle grondstoffen - en reststromen te maken met AgroFood en Bouw en is slechts 20% is te linken aan Consumenten en Industrie.

- De Regio Arnhem Nijmegen heeft samen met Foodvalley in de propositie aan de Nationale Omgevingsvisie de ambitie uitgesproken om zich te ontwikkelen tot een groene metropoolregio. De metropoolregio Arnhem Nijmegen Foodvalley wil zich onderscheiden als dé circulaire topregio in 2050. Dit zal een positief effect op het vestigingsklimaat en de aantrekkelijkheid van de regio voor vooruitstrevende bedrijven, investeerders en werknemers.

Urgentie

De circulaire ambities zijn door de regio al opgepakt en vertaald in een tweetal overeenkomsten die betrekking hebben op de Bouw &Infra sector:

Woondeal Regio Arnhem – Nijmegen
In de samenwerkingsagenda voor de woningbouwopgave in de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen hebben de gemeenten in de Regio Arnhem Nijmegen, de provincie Gelderland en het Rijk op 4 maart 2020 afgesproken dat:

- Voor de bestaande plannen opdrachtgevers van de locaties die onderdeel zijn van de woondeal in gesprek gaan met de ontwikkelaars over het verhogen van gebruik van circulaire bouwmaterialen naar minimaal 10%.
- In de nieuwe woningbouwplannen partijen zich inspannen om minimaal 25% circulair te laten ontwikkelen. Vanaf 2030 wil de regio minimaal 50% circulair bouwen om uiteindelijk in 2050 te komen tot een circulaire leefomgeving.

Regionale ambitieverklaring Grond-, Weg- en Waterbouw (GWW)
De gemeenten in de Regio Arnhem-Nijmegen en de provincie Gelderland willen gezamenlijk en in afstemming met elkaar bereiken dat in de komende jaren in de hele Regio Arnhem-Nijmegen voor GWW projecten circulair opdrachtgeverschap plaatsvindt en dat circulair wordt ingekocht. De samenwerkende overheden willen als opdrachtgevers als collectief in regionaal verband het verschil maken en de circulaire economie stimuleren. De officiële ondertekening is voorzien op 2 december 2020.

HOE

Wij, de samenwerkende gemeenten in de Regio Arnhem Nijmegen, en brancheverenigingen en ondernemerskoepels, roepen het bedrijfsleven in de regio op:

- Meer circulair te gaan werken om de kansen die de Woondeal en het regionale ambitieverklaring GWW bieden te kunnen benutten, welke tot uiting komen in overheidsaanbestedingen
- Zich samen met overheden en kennisinstellingen in te zetten voor innovatie van producten en bedrijfsprocessen om circulair te kunnen werken en (nieuwe) ketens te gaan vormen
- Personeel in de gelegenheid te stellen zich te scholen in circulair werken en hier ervaring in op te doen
- Hun bedrijf klaar te stomen voor een volledig circulaire economie.

Aldus vastgelegd op 2 december 2020

BEHANDELRESULTAAT

Rondetafelgesprek - 24-03-2021

Raadsvoorstel "Visie circulaire economie Arnhem"

Zaaknummer:	424705
Portefeuillehouder:	Jan van Dellen

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Simonis (GL), Loos (VVD), Venhoek (D66), De Vries (PvdA), Manders (AC), Witberg (PvdD), Henzen (PVV) Hutten (CDA), Nede (CU) en Dilekci (Denk VA).
De fracties van de SP en de Arnhemse Ouderen Partij waren niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Bespreking
Aan het rondetafelgesprek hebben vijf insprekers deelgenomen. Tijdens het gesprek hebben de insprekers zich voorgesteld en de belangrijkste boodschap aan de raad meegegeven. Vervolgens zijn vragen gesteld door de aanwezige fractievertegenwoordigers.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van het rondetafelgesprek geconcludeerd dat hiermee de informatieve fase is afgerond en de beraadslaging kan worden voortgezet in de meningsvormende fase.
.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

E. Greving

BEHANDELRESULTAAT

Rondetafelgesprek - 07-04-2021

Raadsvoorstel "Visie circulaire economie Arnhem"

Zaaknummer:	424705
Portefeuillehouder:	Jan van Dellen

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Simonis (GL), Loos (VVD), Steenvoort (D66), Visser (PvdA), Manders (AC), De Groot (PvdD), Henzen (PVV) Van Dillen (CDA), Tujeehut (AOP) en Dilekci (Denk VA).
De fracties van de SP en de ChristenUnie waren niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Bespreking
Tijdens de beraadslaging is de eerste termijn van de M1 behandeld. Hierin hebben fractievertegenwoordigers vragen aan de portefeuillehouder gesteld en zijn die beantwoord.

Toezegging
Wethouder Van Dellen zegt toe de concept-opgave circulariteit van de Groene Metropoolregio naar de raad te sturen.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de M1 behandeling nog niet is afgerond, maar dat de vervolgsessie een gecombineerde M1 en M2 behandeling kan zijn. Daarvoor is het nodig dat fracties tijdig mogelijke moties of amendementen indienen.
.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

R. Maref

"De portefeuillehouder heeft op 7 april 2021 toegezegd naar de raad de conceptopgave Circulaire regio van de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen te verzenden. Deze opgave is te vinden op de pagina's 36 t/m 47 van dit document: "de Regionale Agenda van de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen" van 15 oktober 2020. Binnenkort zal een geactualiseerde versie verschijnen die eerst naar colleges zal worden verzonden."

Regio Arnhem-Nijmegen

Regionale Agenda

15 oktober 2020

Stuurgroep Versterking regionale samenwerking
Regio Arnhem-Nijmegen

regio arnhem nijmegen

In het kort

Onze gezamenlijke visie op de regio Arnhem Nijmegen

Horizon
Onze gezamenlijke ambitie:
- we positioneren ons als dé groene metropoolregio van Nederland
- we profileren ons als dé (inter)nationale circulaire topregio 2050
- we werken samen aan dé ontspannen groeiregio in balans

Hiervoor werken we als regio samen:

Fundament
We werken samen aan het behoud van de identiteit van de regio:
- we zetten ons in voor een gevarieerd cultuurlandschap
- we houden de regio strategisch bereikbaar
- we ontwikkelen de culturele netwerken in de regio

Heden
We werken samen aan de ontwikkeling van de regio:
- we ontwikkelen de regio als compleet stedelijk netwerk
- we ontwikkelen energy, food, health en hightech als topsectoren
- we benutten talent en het menselijk kapitaal in de regio

Perspectief
We werken samen aan de koers van de regio:
- we maken onze regio veerkrachtig voor klimaat en energie
- we zetten breed in op de circulariteit van onze economie
- we werken aan een vitale en ontspannen leefomgeving

Inhoud

Introductie: Regionale Agenda

Verbonden regio

- Speerpunt #1: Gebiedsgerichte corridoraanpak
- Speerpunt #2: Regionaal (snel)fietsnetwerk
- Speerpunt #3: Mobiliteitshubs en knooppunten
- Speerpunt #4: Gedragsaanpak duurzame mobiliteit
- Actieagenda Verbonden regio

Productieve regio

- Speerpunt #1: Ontwikkeling van (inter)nationale clusters
- Speerpunt #2: Vestigingskwaliteit van werklocaties
- Speerpunt #3: Human Capital - onderwijs en arbeidsmarkt
- Speerpunt #4: Ondernemerschap in het MKB
- Speerpunt #5: Versterking van duurzame logistiek
- Actieagenda Productieve regio

Circulaire regio

- Speerpunt #1: Circulaire bouw en infrastructuur
- Speerpunt #2: Circulaire economie: grondstoffen en ketens
- Speerpunt #3: Water en klimaatadaptatie
- Speerpunt #4: Transitie naar duurzame energie
- Actieagenda Circulaire regio

Ontspannen regio

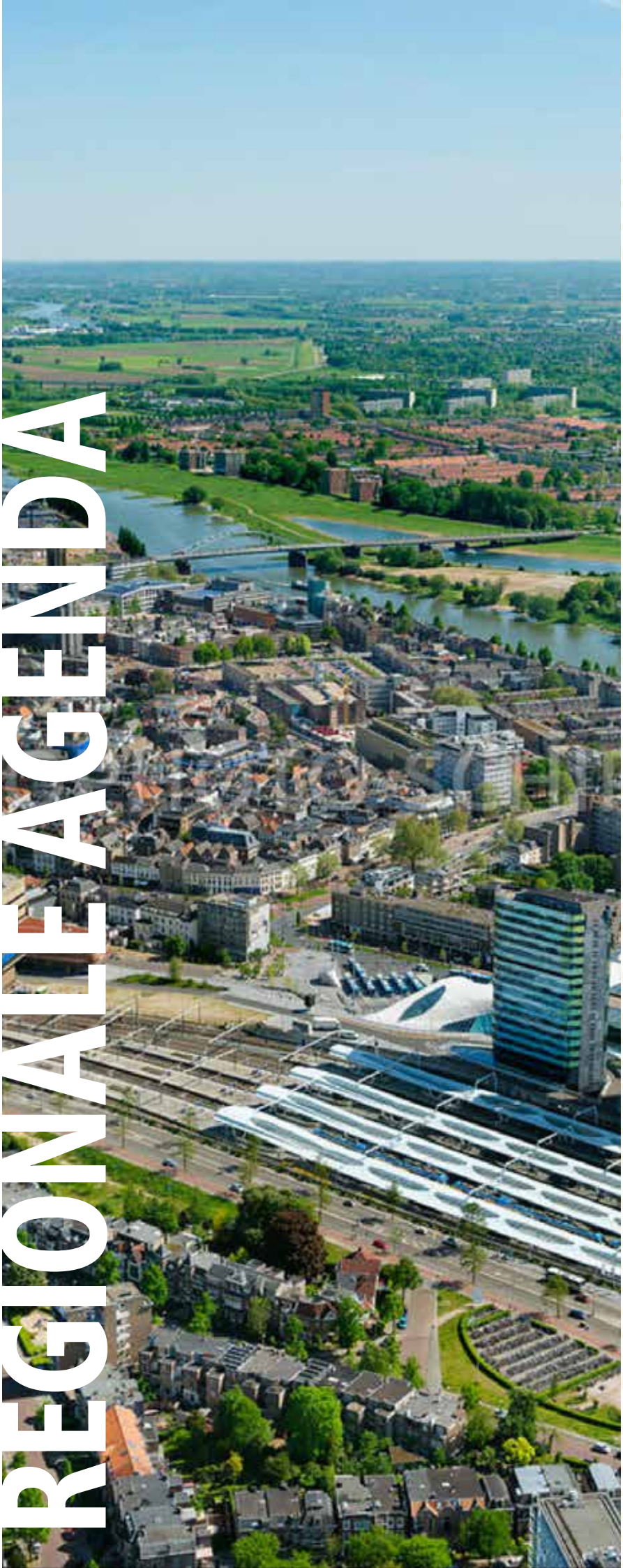
- Speerpunt #1: Duurzaam toerisme in de regio
- Speerpunt #2: Bruisende binnensteden en krachtige kernen
- Speerpunt #3: Landschappelijk recreatief netwerk
- Speerpunt #4: Sterk regionaal cultuuraanbod
- Actieagenda Ontspannen regio

Groene groeiregio

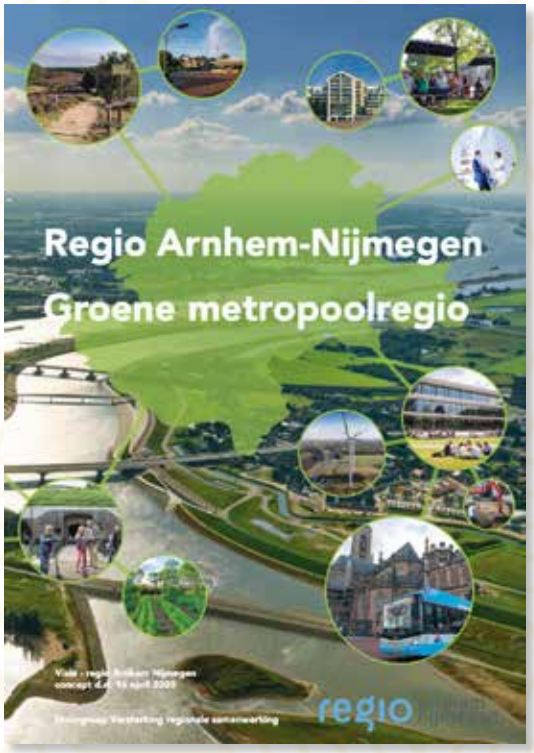
- Speerpunt #1: Wonen in stad, dorp en ommeland
- Speerpunt #2: Leefomgeving: integraal ruimteclaims afwegen
- Speerpunt #3: Agglomeratiekracht – groene metropoolregio
- Actieagenda Groene groeiregio

Colofon

REGIONALE AGENDA

Met deze Regionale Agenda geven we richting aan de versterkte regionale samenwerking. We geven vorm en inhoud aan onze gedeelde ambitie voor kwalitatieve groene groei. Onze inzet: elkaar actief opzoeken, partijen verbinden en samen zoeken naar nieuwe kansen!

REGIONALE AGENDA REGIO ARNHEM-NIJMEGEN

Dit is de nieuwe Regionale Agenda voor de regio Arnhem-Nijmegen. Hiermee vertalen we onze gezamenlijke visie 'Groene metropoolregio' naar vijf centrale opgaven, met hierbinnen gerichte speerpunten en concrete acties. Het is de gezamenlijke agenda die richting geeft aan onze inhoudelijke samenwerking als regio: fris, innovatief, integraal en verbindend. Ons inhoudelijk kompas voor versterking van de regionale samenwerking in de komende jaren.

Ambitie: versterkte samenwerking
De regio Arnhem-Nijmegen staat voor uitdagingen op het gebied van verstedelijking, wonen, werk en bereikbaarheid, maar ook op nieuwe thema's zoals klimaat, energie, circulariteit, gezondheid en leefkwaliteit. Onze grootste uitdaging is om die opgaven op een evenwichtige manier te combineren.

We zijn een bloeiend stedelijk netwerk, maar zonder de overdruk van de Randstad. Dat willen we zo houden. We verwachten dat onze regio nog verder zal groeien, in inwoners, in werkgelegenheid, in mobiliteit. We hebben een forse woningbehoefte van circa 35.000 extra woningen tot 2030. We ondersteunen dit om onze inwoners blijvend werk en huisvesting te bieden. Maar we zien ook dat onze gekoesterde leefkwaliteit bedreigd wordt als we niet gezamenlijk sturen op de groei die op ons afkomt. Als gemeenten willen we daarom op regionaal niveau samenwerken, met elkaar en onze partners: hoe geleiden we de groei gezamenlijk, op zo'n manier dat we de typische balans tussen stedelijke ontwikkeling en ontspannen leefkwaliteit kunnen behouden? Daarom: groene groei!

Opgavegericht samenwerken
Deze centrale ambitie hebben we uitgewerkt en onderbouwd in de regionale visie 'Regio Arnhem-Nijmegen, de groene metropoolregio'. In deze visie hebben we negen uitdagingen geformuleerd vanuit urgentie, fundament, heden en perspectief. Dit zijn de uitdagingen die we in de opgaven van deze Regionale Agenda bijeenbrengen. Op deze manier komen we los van de traditionele sectoren. Immers,

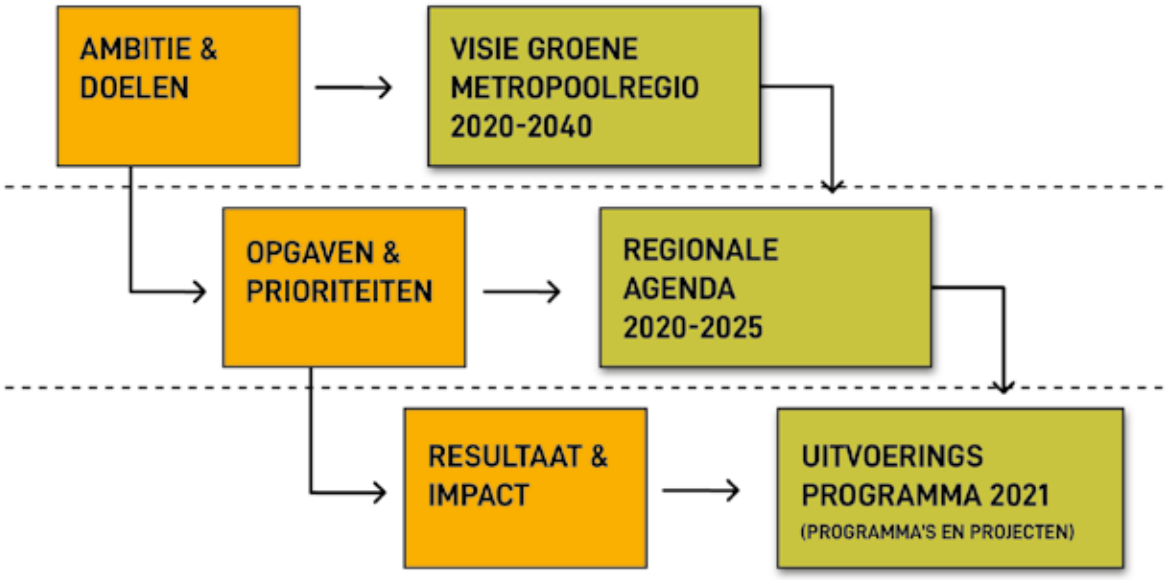
resultaten voor onze maatschappelijke opgaven boeken we alleen met een meer integrale aanpak in samenwerking met diverse overheden én met onze private en maatschappelijke partners. De nieuwe Regionale Agenda gaat deze beweging naar samenwerking in allianties ondersteunen.

Integraal werken vraagt van gemeenten een sterke regionale samenwerking, met meer slagkracht en betere democratische legitimatie. Om slagkracht en legitimatie te kunnen verenigen kiezen we voor een opgavegerichte samenwerking, via een voortschrijdende Regionale Agenda met een beperkt aantal maatschappelijke opgaven. De opgaven in deze Regionale Agenda zijn niet meer ingedeeld naar traditionele beleidsdomeinen, maar bieden focus op concrete speerpunten vanuit een integrale blik.

Vijf integrale opgaven
Vijf opgaven staan in deze Regionale Agenda centraal. Opgaven die bepaalde sectoren en domeinen aan elkaar koppelen, en zo een samenhangend maatschappelijk vraagstuk adresseren. De opgaven bestrijken een logische 'deelverzameling' van het integraal werken: natuurlijk hangt alles met alles samen, maar deze agenda wil richtinggevend zijn en integraliteit beheersbaar en handzaam maken.

Een opgave in de Regionale Agenda voldoet aan de volgende kenmerken:

- De opgave draagt positief bij aan ontwikkeling van de regionale ambities, aansluitend bij de ambities uit de lokale collegeprogramma's én de agenda's van hogere overheden.
- De opgave betreft een integraal maatschappelijk vraagstuk, die verbinding legt tussen meerdere sectoren en domeinen die vertaald worden in concrete acties en resultaten.
- De opgave vereist samenwerking in allianties met andere private en maatschappelijke partners op bovenlokaal niveau, alsmede met andere overheden op provinciaal, rijks- en Europees niveau.
- De opgave biedt toegevoegde waarde op regionaal niveau met lokale impact in meerdere gemeenten die door de regionale aanpak in hun ontwikkeling worden gestimuleerd.

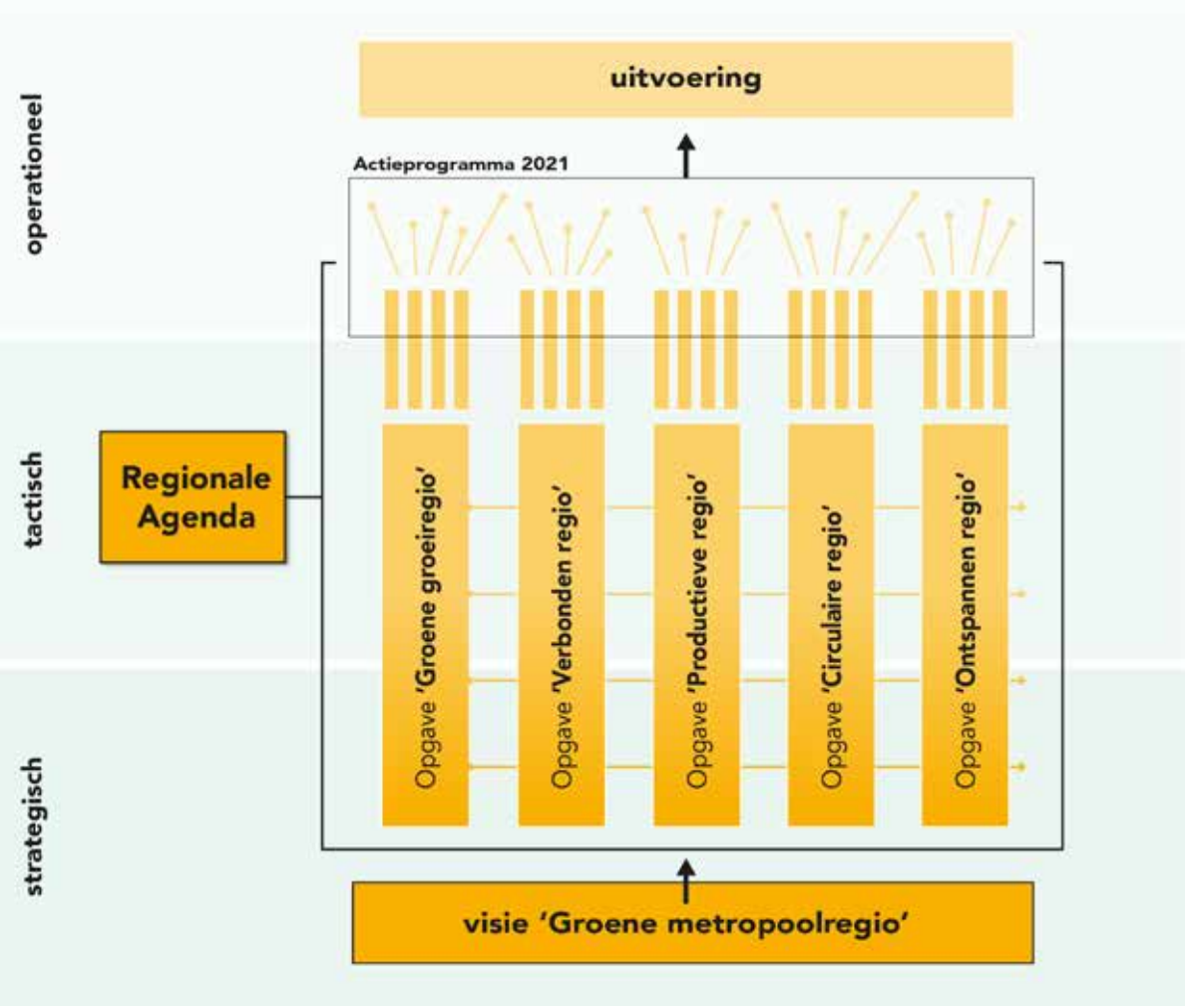

Hoofdlijnen producten regionaal versterkingsproces

Op grond van deze criteria hebben we vijf opgaven in deze Regionale Agenda uitgewerkt, die in samenhang invulling geven aan onze centrale ambitie van groene groei: de Verbonden regio, de Productieve regio, de Circulaire regio, de Ontspannen regio en de Groene groeiregio. De eerste vier opgaven combineren ieder een aantal beleidssectoren en domeinen met elkaar zodat rond die maatschappelijke vragen integraal gewerkt kan worden. De Groene groeiregio zet juist de integrale samenwerking en integrale afweging van ruimteclaims in de leefomgeving centraal, en adresseert zo de kernambitie van de visie. In de Groene groeiregio brengen we meerdere opgaven samen.

Actieagenda: speerpunten en acties
In deze Regionale Agenda hebben we handen en voeten gegeven aan de vijf integrale opgaven door per opgave prioriteit te leggen bij een select aantal speerpunten. Het zijn drie, vier, en soms vijf regionale speerpunten die inhoudelijk richting geven aan iedere ontwikkelopgave. Per speerpunt hebben we het beoogd resultaat benoemd dat we in 2025 zouden willen bereiken. Datgene dat we in de komende vijf jaar samen willen bereiken.

Bovendien hebben we ieder speerpunt vertaald naar een concreet pakket van acties. Acties waarmee een speerpunt een handelingsperspectief krijgt: dit is wat we als regio gaan doen, dit is wat we gaan ondernemen in de komende vijf jaar. Als actie benoemen we uitvoeringsacties voor projecten en programma's, maar ook acties om bepaalde onderwerpen nader te verkennen, of hiervoor lobby te organiseren of beleidsacties

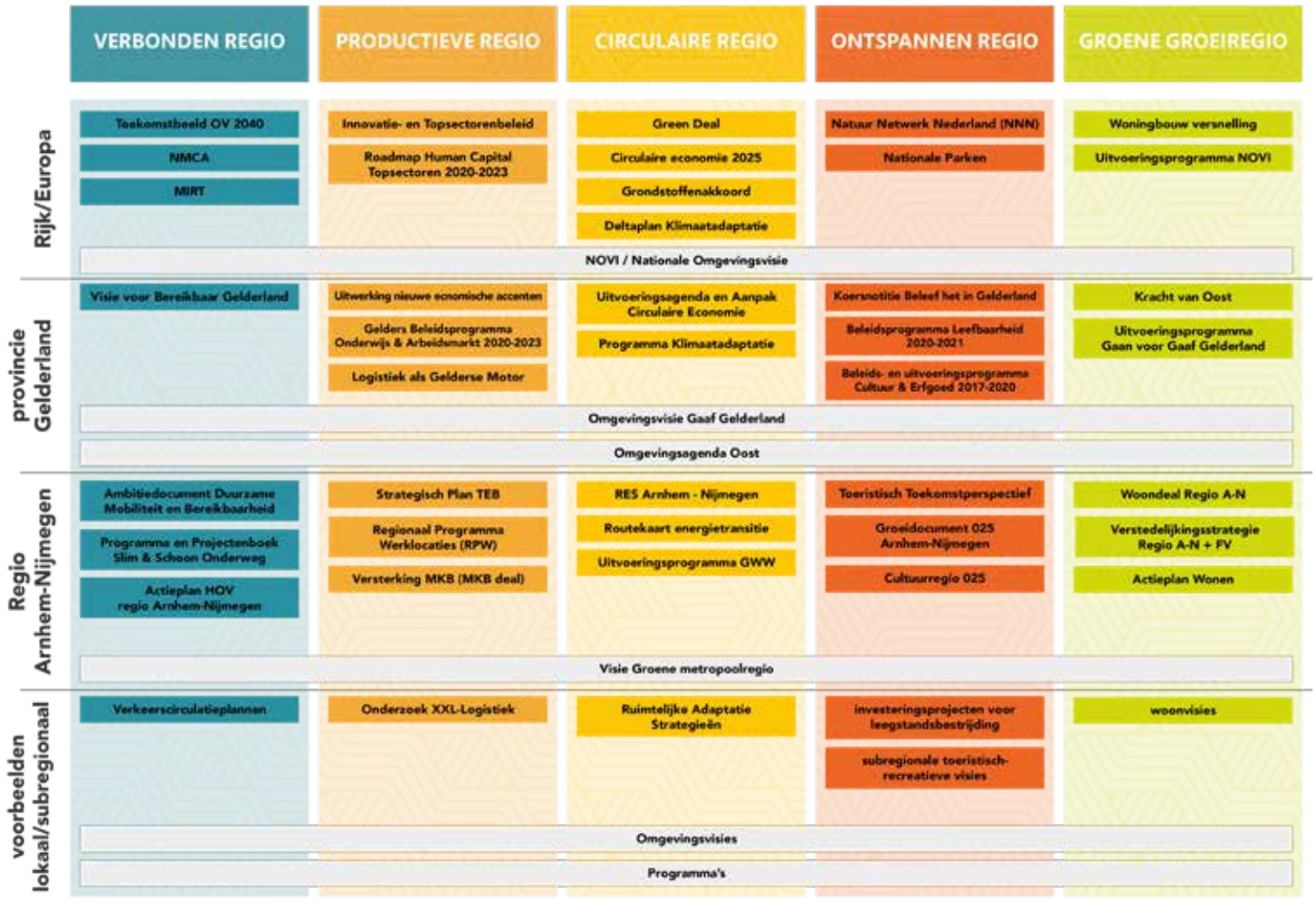
Van visie naar uitvoering via vijf regionale opgaven

voor bepaalde onderwerpen die om besluitvorming vragen of waarvoor een verankering in formeel beleid nodig is. Kortom, een divers pakket aan acties per speerpunt.

Met alle speerpunten tezamen leidt dit per opgave tot een Actieagenda met concrete acties met indicatief aangegeven fasering. Deze Actieagenda's voor iedere opgave worden de komende maanden verder uitgewerkt.

Koppeling aan lopende trajecten
Per opgave wordt in deze Regionale Agenda ook een directe koppeling gemaakt met lopende beleids- en investeringstrajecten op regionaal niveau die verbonden zijn aan de huidige structuur van onder meer de PFO's economie, wonen, mobiliteit en duurzaamheid. In de opgaven vinden alle lopende trajecten hun plaats en wordt in de uitwerking vooralsnog voortgebouwd op de ingezette lijnen en afspraken. Het bijgevoegde schema biedt een eerste overzicht van lopende trajecten die in de vijf nieuwe opgaven worden ondergebracht. En bij ieder speerpunt benoemen we de meest relevante lopende trajecten.

Resultaat van een proces van co-creatie
Deze Regionale Agenda is niet een product van een kleine kring betrokkenen, maar het resultaat van een breed proces van co-creatie met en door de 18 regiogemeenten. Als vervolg op de 'Contouren voor de Regionale Agenda' hebben we zowel voorafgaand aan de zomervakantie als erna een serie van vijf zogenoemde Regio Meet-up's georganiseerd, voor iedere opgave twee Regio-Meet-up's. Hierin zijn ambtelijke

Eerste inventarisatie van lopende trajecten binnen de vijf regionale opgaven

deskundigen en vertegenwoordigers vanuit alle regiogemeenten genodigd om op een interactieve manier samen te komen tot invulling van de speerpunten en het formuleren van de acties binnen de opgaven. Tevens hebben we een zogenoemd Breed Beraad georganiseerd met en voor al onze private en maatschappelijke partnerorganisaties in de regio. Hierin zijn de benoemde speerpunten gewogen, is aansluiting gezocht met de agenda's van de partners, en hebben we alle partijen uitdrukkelijk uitgenodigd om de samenwerking met ons aan te gaan in de vijf opgaven.

Bovendien is de concept-Regionale Agenda op twee verschillende gelegenheden gepresenteerd en bediscussieerd met en door de leden van de Colleges van B&W van de 18 regiogemeenten. De bijeenkomsten Regio Ontmoet waren hier het moment voor om met elkaar in gesprek te gaan over de vijf opgaven, speerpunten en acties. Ook de raadsleden van alle 18 gemeenten hebben recent kennis genomen van de concept-Regionale Agenda via een brede online bijeenkomst en eerste vragen en signalen meegegeven. Deze bestuurlijke consultaties hebben steeds geleid tot verfijning van deze agenda.

Triple Helix-samenwerking en intentieovereenkomst

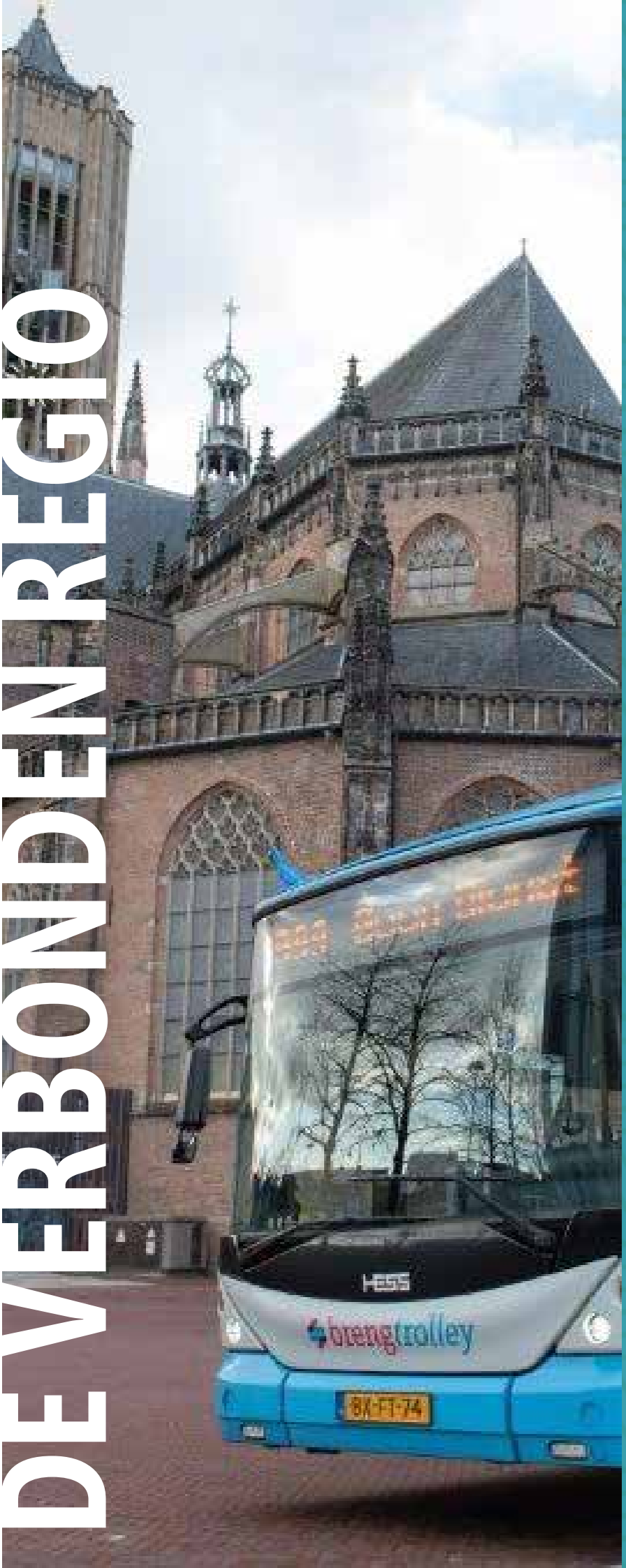
Werkelijke resultaten met toegevoegde waarde voor onze maatschappelijke opgaven boeken we alleen met een meer integrale aanpak en in een samenwerking met uiteenlopende partijen (overheid, bedrijfsleven, onderwijs en onderzoek). De nieuwe Regionale Agenda gaat deze beweging aanjagen en tot bloei brengen. De provincie Gelderland en The Economic Board dragen bij aan de opgaven en samen brengen we de ambitie van de regio op een hoger plan. Om deze samenwerking goed te regelen, willen de regiogemeenten, provincie en The Economic Board een nieuw bestuursakkoord sluiten. Dit bestuursakkoord en bijbehorende investeringsagenda zullen in het eerste kwartaal van 2021 worden voorbereid.

Oproep: aan de slag!

Met deze Regionale Agenda geven we richting aan de versterkte regionale samenwerking, en geven we vorm en inhoud aan onze gedeelde ambitie voor kwalitatieve groene groei. Deze agenda verbindt de verschillende gemeenten onderling en met de medeoverheden. En vormt de uitnodiging aan alle private en maatschappelijke partners die vanuit hun eigen doelstellingen willen meewerken aan de opgaven van deze regio. Zij juichen de versterking van de regionale samenwerking toe en roepen op geen nieuwe overlegvormen of gremia te creëren, maar vooral bestaande netwerken te benutten en te verbinden. Elkaar actief opzoeken, partijen verbinden en samen zoeken naar nieuwe kansen!

Maar bovenal roepen maatschappelijke partners en medeoverheden op tot actie: laten we aan de slag gaan! Innoveren en leren van experimenten, living labs, proeftuinen, en samen investeren in concrete projecten en programma's. En dat is een uitnodiging aan de regiogemeenten: samen aan de slag. Met het slagvaardig en opgavegericht samenwerken, met de internationale positionering van de regio, met de profilering als 'groene metropoolregio': de enige metropoolregio waarin op een zorgvuldige manier de groei en bloei wordt gekoppeld aan de ontspannen leefkwaliteit. Gericht op een aantrekkelijke groene metropoolregio waarin we ons allemaal thuis voelen. Nu én straks!

DE VERBONDEN REGIO

Snel, comfortabel, veilig, schoon en betrouwbaar reizen. Dat is het devies. We bieden duurzame oplossingen voor een robuust wegennet, betrouwbaar spoor, (H)OV voor iedereen en een aantrekkelijk fietsnetwerk.

Station Mook-Molenhoek - Mook en Middelaar

AMBITIES DE VERBONDEN REGIO

Versterken van onze (inter)nationale schakelfunctie
Onze regio kent een strategische ligging tussen de Randstad en het Ruhrgebied en binnen Nederland zelf. De regio is goed verbonden via vele modaliteiten en fungeert als schakel- en knooppunt op verschillende schaalniveaus. De ambitie van de regio is om deze schakelfunctie nog beter te benutten op een duurzame en schone manier. Zo zetten wij in op betere internationale spoorverbindingen zowel richting Frankfurt (ICE) en Wenen (nachttrein) als op termijn naar Berlijn (ICE). Dit als alternatief en ter vervanging van de niet-duurzame luchtvaart naar deze bestemmingen. Het multimodale netwerk in de regio komt echter steeds meer onder druk te staan. Met de groei van de regio en de groeiende mobiliteit (in zowel reizigers als goederen) is het van belang dat zowel de bereikbaarheid als de leefkwaliteit van de regio gegarandeerd blijven. Dat is primair in het belang van onze eigen inwoners maar ook in relatie met de aansluiting op de (inter)nationale infrastructuur.

Toekomstbestendig mobiliteitsnetwerk
De opgave Verbonden regio richt zich op het bereikbaar houden van de regio vanuit een brede benadering gericht op 1) het beter benutten van het huidige netwerk op slimme en nieuwe manieren; en 2) het vergroten van de capaciteit op het netwerk voor diverse modaliteiten. We werken aan speerpunten die structureel een positief effect hebben op het duurzaam gebruik van ons mobiliteitsnetwerk. Dat betekent ook (experimenteren met) nieuwe vormen van 'smart mobility', ontwikkelen van mobiliteitshubs en knooppunten en het beïnvloeden van het reizigersgedrag naar duurzame mobiliteit. Ons doel is een robuust en toekomstbestendig mobiliteitsnetwerk waarmee we de verstedelijkingsopgave kunnen opvangen en tegelijkertijd kunnen bijdragen aan de ontspannen leefkwaliteit. Hierbij passen zorgvuldige afwegingen tussen het goederenvervoer (o.a. via spoor, de zogenoemde Noordtak Betuweroute) en het toenemend reizigersvervoer (op dezelfde corridor), maar vooral ook met de leefbaarheid van de kernen en de verstedelijkingsopgaven in en langs deze corridors.

Samen werken aan duurzame mobiliteit
Snel, comfortabel, veilig, betrouwbaar en schoon reizen. Dat is het devies. We bieden duurzame oplossingsrichtingen voor een robuust wegennet, betrouwbaar spoor, (H)OV voor iedereen en een aantrekkelijk fietsnetwerk. Samen met onze partners werken we aan een verkeersveilige omgeving en stimuleren we duurzaam reisgedrag. We zetten grotere stappen richting het beter benutten van de mobiliteitsnetwerken en richten ons daarbij specifiek op het gebruik van actieve en schone mobiliteit (fiets, openbaar vervoer, elektrisch vervoer etc.). Méér schone kilometers in onze dagelijkse verplaatsingen en die van goederen is ons streven. Samen, steviger en sterker voor een gezonde en duurzaam bereikbare regio waar het prettig wonen, werken en reizen is.

Speerpunt 1

Gebiedsgerichte corridoraanpak

Multimodale verbinding A15

BEOOGD RESULTAAT 2025

In vijf jaar...

- realiseren we samen gebiedsgerichte projecten in corridors van weg, rail en water
- met goede (OV-)verbindingen naar Utrecht, Eindhoven, Zwolle én Duitsland (ICE)
- waarmee we de capaciteit van het regionale infrastructuurnetwerk vergroten
- en met projecten bijdragen aan verbetering van de leefomgeving

Gebiedsgerichte corridoraanpak

Dit speerpunt richt zich op de ontwikkeling van de infrastructuurcorridors in de regio vanuit een gebiedsgerichte aanpak. Het gaat om het bevorderen van interne en externe verbindingen over weg, rail en water vanuit een integrale blik op de leefomgeving. Het versterken van verbindingen doen we door het beter benutten van de multimodale infrastructuur. Het vergroten van de capaciteit op het netwerk willen we koppelen aan het verbeteren van de directe leefomgeving. Voor onze inwoners, werknemers, bezoekers en passanten. Dit vraagt onder meer een zorgvuldige afwegingen tussen het goederenvervoer (per spoor) en het toenemend reizigersvervoer, maar ook met de ontwikkeling van de verstedelijking en de leefbaarheid in de kernen langs de corridors. In dit speerpunt richten we ons ook op de versterking van verbindingen tussen economische kerngebieden. Hierbij gaat het om de verbindingen met drukbezochte (werk) locaties in de regio en externe verbindingen met onze buurregio's zoals Utrecht, Eindhoven en Zwolle. Maar ook op internationaal niveau staat de verbinding met Duitsland, de ICE en de verkenning van euregionale verbindingen met het Europese achterland op de agenda.

LOPENDE TRAJECTEN

- Ambitiedocument Duurzame Mobiliteit – regio Arnhem-Nijmegen
- Programma Slim & Schoon Onderweg – regio Arnhem-Nijmegen
- A50 corridor (o.a. MIRT-verkenning Bankhoef), ViA50, etc.
- Visie voor een bereikbaar Gelderland – provincie Gelderland
- Toekomstbeeld OV 2040
- Nationale Markt- en Capaciteitsanalyse (NMCA)
- Meerjarenprogramma Infrastructuur, Ruimte en Transport (MIRT)

PARTNERSCHAPPEN

Vervoerbedrijven, bedrijven, eigenaren, ontwikkelaars, maatschappelijke organisaties, ondernemers- en bewonersgroepen, kennisinstellingen (RU, HAN, VHL, ROC's), provincie Gelderland, Ministerie van IenW, Ministerie van EZK, internationale partners

ACTIES

- **Regionale uitwerking Toekomstbeeld OV 2040**
Regionale vertaling van het Toekomstbeeld OV 2040 inclusief uitvoeringsagenda.

- **Verkenning van regionaal spoor in de regio**
Nadere verkenning naar functioneren en toekomst van het regionaal spoor in en vanuit de regio, gericht op regionale lijn Arnhem-Tiel, Arnhem-Doetinchem, Nijmegen-Venlo.

- **Economische analyse en lobbydocument ICE Frankfurt en Berlijn**
Nadere verkenning naar de ruimtelijk-economische effecten van de ICE naar Frankfurt en Berlijn, en op basis hiervan ontwikkelen van een lobbydocument voor beleidsontwikkeling en investeringen.

- **Uitrol van actieplan voor Hoogwaardig Openbaar Vervoer**
Nadere uitwerking en uitrol van het HOV-actieplan in samenwerking met provincie en gemeenten.

- **Regionaal kader voor multimodaal netwerkmanagement**
Opstellen van een regionaal kader en ontwikkelen van een multimodaal model (incl. monitoringssysteem) voor het multimodaal netwerkmanagement voor betere beheersing en benutten van verschillende verkeers- en vervoersstromen in en door de regio.

- **Verkenning en lobby A12 spoorcorridor incl. Arnhem-Oost**
Verkenning van de gebiedsgerichte aanpak voor de A12 spoorcorridor (Schiphol-Utrecht-Arnhem/Nijmegen) inclusief spoorzone Arnhem-Oost en het opzetten van de A12 alliantie in samenhang met de bestaande gedragsaanpak A12.

- **Uitwerking gebiedsaanpak A325 corridor en de zuid- en westflank Nijmegen**
Uitwerking van de gebiedsgerichte aanpak voor A325 corridor en de zuid- (A73 corridor) en westflank (A50 corridor) van Nijmegen, waarbij de capaciteits- en benuttingsmaatregelen voor infrastructuur worden gecombineerd met leefbaarheidsmaatregelen.

Corridoraanpak A12

De A12 tussen Arnhem en de Duitse grens is in beide richtingen een filegevoelig traject. Om de regio nu en in de toekomst bereikbaar te houden werkt het bedrijfsleven samen met de provincie Gelderland, de betrokken gemeenten en Rijkswaterstaat aan maatregelen voor de corridor A12 tussen Arnhem en de Duitse grens.

Speerpunt 2

Regionaal (snel)fietsnetwerk

Regionale fietsverbindingen: fietsbrug 't Groentje bij station Nijmegen Lent

BEOOGD RESULTAAT 2025

In vijf jaar...

- gebruiken inwoners, werknemers en bezoekers steeds vaker de fiets
- en fietsen zij gemiddeld langere afstanden op meer verkeersveilige routes in de regio
- door uitbreiding en betere aansluiting op het lokale fietsnetwerk (woon-werk en recreatief)

Regionaal (snel)fietsnetwerk

We zetten vol in op de fiets! De fiets, zeker met de komst van de e-bike, wordt steeds populairder. Deze groeiende populariteit van de fiets stimuleren en faciliteren we richting 2025. Het doel is om al op korte termijn een sterke toename van het fietsgebruik in de regio te behalen met de positieve gevolgen voor gezondheid, luchtkwaliteit en leefomgeving van dien. Het gaat om meer mensen op de fiets krijgen dan gemiddeld, op gemiddeld gezien langere afstanden. Een uitgebreid fietsnetwerk en verkeerveilige en snelle fietsroutes zijn middelen waar we op inzetten. Enerzijds gaat dit om uitbreiding van het bestaande regionale fietsnetwerk en anderzijds om het verbeteren van de aansluiting tussen het regionale fietsnetwerk, met snelfietsroutes, en lokale fietsnetwerken. Zowel voor woon-werkverkeer als voor recreatief verkeer.

LOPENDE TRAJECTEN

- Ambitiedocument Duurzame Mobiliteit – regio Arnhem-Nijmegen
- Programma Slim & Schoon Onderweg – regio Arnhem-Nijmegen
- Visie voor een bereikbaar Gelderland – provincie Gelderland

PARTNERSCHAPPEN

Belangenorganisaties, bedrijven, aannemers, ontwerpers, grondeigenaren, werklocaties, kennisinstellingen (RU, HAN, VHL, ROC's), provincie Gelderland, Ministerie van IenW

ACTIES

- **Meerjarige investeringsagenda voor fietsprojecten**

Ontwikkelen van een meerjarige regionale investeringsagenda voor de fiets, gericht op een betere prioritering en programmering van (potentiele) fietsprojecten in de regio, en op een betere aansluiting tussen het regionale fietsnetwerk en stedelijke, lokale fietsnetwerken.

- **Verkenning van utilitaire fietsroutes en recreatief fietsnetwerk**

Nader verkenning naar een betere aansluiting en gebruik van utilitaire fietsroutes (voor woon-werkverkeer) op het recreatieve fietsnetwerk in de regio. Inclusief een analyse van de aansluiting op het stedelijk fietsnetwerk in relatie tot intelligente VRI's (datagedreven stoplichten).

- **Fietsstimulering: campagne 'Heel Gelderland fietst'**

Regionale uitwerking van de provinciale campagne 'Heel Gelderland fietst' met actieve gedragsstimulering om het gebruik van de fiets te vergroten door bijv. fietschallenges, in samenwerking met bedrijven, bewonersgroepen, kennisinstellingen en overheden.

- **Verkenning van nieuwe snelle fietsroutes**

Verkenning van potentieel te realiseren snelle fietsroutes tussen Wijchen en Oss, Om de Noord in Arnhem en Arnhem-Huissen, en nader verkenning van knelpunten in de aansluiting op lokale netwerken.

- **Verkenning en planvoorbereiding Westflankroute Arnhem – Elst – Nijmegen**

Nadere verkenning en planvoorbereiding voor een nieuwe (snel) fietsroute tussen Arnhem en Nijmegen via de westkant van Elst.

Snelle regionale fietsroutes

De regio werkt aan snelle fietsroutes in een regionaal netwerk. Een verfijnde hoofdstructuur voor de fiets maakt een goede verbinding tussen de verschillende kernen en de voorzieningen op fietsafstand goed bereikbaar. Voorbeelden zijn het in 2020 geopende Maaswaalpad tussen Nijmegen-Malden-Mook-Cuijk en een nieuwe snelfietsverbinding aan de westflank tussen Arnhem-Elst-Nijmegen.

Speerpunt 3

Mobiliteitshubs en knooppunten

Regionaal mobiliteitsnetwerk met ov-knooppunten: stationsomgeving Wijchen

BEOOGD RESULTAAT 2025

In vijf jaar...

- realiseren we met partners (nieuwe) mobiliteitshubs en knooppunten in stad en regio
- waar we nieuwe vormen van duurzame mobiliteit aanbieden (deelvervoer, elektrisch, MaaS)
- 'mobiliteit op maat' bieden voor vraagafhankelijk vervoer in de regio
- en zo een betere koppeling maken tussen het regionale en stedelijke infrastructuurnetwerk

Mobiliteitshubs en knooppunten

Dit speerpunt richt zich op het zo efficiënt mogelijk verknopen van multimodaliteit op strategische locaties en het versterken van multimodale ketens in stad en regio. Met de ontwikkeling van knooppunten en mobiliteitshubs werken we samen met onze partners aan steeds beter bereikbare faciliteiten in de regio. Het gaat om het aanbieden van alternatieven op het gebruik van de auto en de verkeersdeelnemer te verleiden de overstap te maken op actieve en duurzame vormen van mobiliteit. Het kan hier gaan om fysieke ontwikkeling van knooppunten of de ontwikkeling van ehubs, deelvervoer, elektrisch vervoer en Mobility as a Service constructies. Waarbij we inspelen op vraagafhankelijk vervoer in de kleinere kernen van de regio met mobiliteit op maat constructies. Hier trekken we samen in op. De knooppunten en mobiliteitshubs fungeren als scharnierpunten tussen regionale en lokale netwerken en maken het reizen door de regio voor een bredere groep (betaalbaar) beschikbaar. Op de knooppunten en mobiliteitshubs maken we de koppeling tussen het regionale mobiliteitsnetwerk en lokale (drukbezochte) plekken, werklocaties en voorzieningen. Een integrale benadering staat ook hier centraal waarbij we de leefomgeving van inwoners, werknemers en bezoekers verbeteren.

LOPENDE TRAJECTEN

- Visie voor een bereikbaar Gelderland – provincie Gelderland
- Ambitiedocument Duurzame Mobiliteit – regio Arnhem Nijmegen
- Programma Slim & Schoon Onderweg – regio Arnhem Nijmegen
- Actieplan HOV – regio Arnhem-Nijmegen

PARTNERSCHAPPEN

Projectontwikkelaars, (institutionele) investeerders, vervoerders, provincie Gelderland, Ministerie van EZK, Ministerie van IenW

ACTIES

- **Meerjarige investeringsagenda 'Hubs en knooppunten' ontwikkelen**

Ontwikkelen van een meerjarig regionaal investeringsprogramma voor de realisatie van mobiliteitshubs en knooppunten binnen de regio.

- **Ontwikkelen van 1e fase investeringsimpuls mobiliteitshubs**

Verkenning, planvoorbereiding en verkenning van 1e fase investeringsimpuls in mobiliteitshubs, w.o. spoorknoop Arnhem-Zuid, hub station Nijmegen Goffert, hub station Nijmegen Dukenburg, Zevenaar-Oost en P&R Zevenaar, hub station Rheden, Druten, Kronenburg Arnhem, Waalfront Nijmegen, in combinatie met fietsparkeren op deze hubs.

- **Verkenning en lobby stationsgebied Nijmegen**

Nadere planvoorbereiding en realisatie van het stationsgebied Nijmegen, inclusief verbetering van de kwaliteit van de stationsomgeving met het oog op de realisatie van wonen en werken in de directe omgeving. Deel van de uitvoering start in 2023 aan de westkant van het station.

- **Mobiliteit op Maat (i.r.t. hubtaxi)**

Planvoorbereiding en voorbereiding van implementatie 'Mobiliteit op Maat' 2022 in relatie tot het project hubtaxi van de provincie Gelderland.

Stationsgebied Nijmegen

Om het groeiend aantal reizigers op te vangen wordt de oostkant van het stationsgebied Nijmegen aangepast. De fietsroute voor het station zal worden verdiept, zodat fietsers en voetgangers elkaar niet in de weg zitten. Met een grote ondergrondse fietsenstalling en uitbreiding van het busstation wordt het station aantrekkelijker voor het gebruik van openbaar vervoer.

Speerpunt 4

Gedragsaanpak duurzame mobiliteit

Gedragsaanpakken mobiliteit: Slim Spitsen Waalbrug

BEOOGD RESULTAAT 2025

In vijf jaar...

- maken meer inwoners, werknemers en bezoekers gebruik van duurzame vormen van mobiliteit
- door een actieve beïnvloeding van mobiliteitsgedrag en vervoermiddelkeuze
- met een goede samenwerking tussen werkgevers, mobiliteitsaanbieders en overheden
- waardoor de capaciteit van het regionale infrastructuurnetwerk beter wordt benut

Gedragsaanpak duurzame mobiliteit

Dit speerpunt richt zich op gedragsbeïnvloeding van verkeersdeelnemers in de regio vanuit het programma Slim & Schoon Onderweg. In dit programma werken de 18 regiogemeenten samen aan een beter bereikbare en schonere regio. Met diverse oplossingen helpen we inwoners en werkgevers om duurzamer, slimmer, sneller en gezonder te reizen. Met actieve beïnvloeding van het mobiliteitsgedrag is nog een wereld in te winnen. Hiervoor zoeken we naar nieuwe partnerschappen: werkgevers, mobiliteitsaanbieders, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties slaan de handen ineen. Het gaat om samen experimenteren en het opschalen van effectieve oplossingen. Met slimme maatregelen maar ook met het slim benutten van informatie en data die beschikbaar is over het mobiliteitssysteem. Het doel is het beter benutten van de het mobiliteitsnetwerk door ons, in plaats van met grotere en meer kostbare infrastructurele ingrepen, nadrukkelijk te richten op de beïnvloeding van mobiliteitsgedrag en vervoermiddelkeuzen. Hierbij past ook extra aandacht voor het verbeteren van de verkeersveiligheid waarvoor in 2019 het Startakkoord Strategisch Plan Verkeersveiligheid is getekend. Hiervoor werkt regio al samen met de provincie en het Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid aan onder meer een integraal en uniform verkeersveiligheidsbeleid.

LOPENDE TRAJECTEN

- Programma Slim & Schoon Onderweg – regio Arnhem-Nijmegen
- Visie voor een bereikbaar Gelderland – provincie Gelderland

PARTNERSCHAPPEN

Vervoerders, kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties, werkgevers, dataspecialisten, communicatiespecialisten, provincie Gelderland, Ministerie van IenW

ACTIES

- **Uitvoeringsprogramma Slim & Schoon Onderweg**

Uitvoeringsprogramma werkpakketten 'Slim & Schoon Onderweg' in drie programmalijnen: programmalijn 1 SAMEN (gedragsverandering – o.a. Gedragsaanpak A12, werkgeversaanpak); programmalijn 2: SLIM (slimme wegen – o.a. data op orde, i-VRI's); programmalijn 3: SCHOON (o.a. E-hubs, deelmobiliteit, duurzame last mile logistiek).

- **Communicatie en monitoring gedrag en verkeersdeelname**

Ontwikkelen van regionale campagnes gericht op werknemers, werkgevers, bewoners en bezoekers voor verduurzaming van hun mobiliteitsgedrag, en digitale monitoring van de verkeersdeelname, en analyse van mobiliteitsdata.

- **Verkenning en realisatie van innovatieve mobiliteitsprojecten**

Verkenning en realisatie van innovatieve projecten, inclusief subsidies hiervoor, van duurzame pilots of experimenten in de regio voor vernieuwende vormen van duurzame mobiliteit.

- **Regionale uitwerking Strategisch Plan Verkeersveiligheid (SPV)**

De regio initieert en coördineert regionale studies die bijdragen aan de kaders van het Strategisch Plan Verkeersveiligheid (SPV) inclusief het opstellen van een meerjarige agenda van gemeentelijke projecten in het kader van het SPV.

Digitaliseringsopgave van mobiliteitsdata

Wegbeheerders zijn eigenaar of beheren diverse data-items en vormen dus een belangrijke bron van data. Zij profiteren van een efficiënter gebruik van het verkeersnetwerk als diensten grootschalig worden gebruikt. Doel is om te komen tot een gezamenlijke aanpak voor productie, beheer en kwaliteitsborging van publieke mobiliteitsdata in de regio. Hiermee kunnen we efficiënter werken in onze werkprocessen en komt er meer data beschikbaar voor monitoring van beleidskeuzen.

Opgave Verbonden regio

Actieagenda

speerpunt 1

GEBIEDSGERICHTE CORRIDORAANPAK

acties	type	uitvoering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Regionale uitwerking Toekomstbeeld OV 2040	beleidsactie	lopend	
Verkenning van regionaal spoor in de regio	verkenning	starten na 2021	
Economische analyse en lobbydocument ICE Frankfurt en Berlijn	beleidsactie, lobby	lopend	
Uitwerking van actieplan voor Hoogwaardig Openbaar Vervoer	uitvoering	starten in 2021	
Regionaal kader voor multimodaal netwerkmanagement	beleidsactie, uitvoering	starten in 2021	
Verkenning en lobby A12 spoorcorridor incl. Arnhem-Oost	verkenning, lobby	starten in 2021	
Uitwerking gebiedsaanpak A325 corridor en de zuid- en westflank Nijmegen	uitvoering	lopend en starten in 2021	

speerpunt 2

REGIONALE (SNEL)FIETSROUTES

acties	type	uitvoering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Meerjarige investeringsagenda voor fietsprojecten	beleidsactie, lobby	lopend	
Verkenning van utilitaire fietsroutes en recreatief fietsnetwerk	verkenning	starten in 2021	
Fietsstimulering: campagne 'Heel Gelderland fietst'	uitvoering, lobby	lopend	
Verkenning van nieuwe snelle fietsroutes	verkenning	starten in 2021	
Verkenning en planvoorbereiding Westflankroute Arnhem – Elst – Nijmegen	uitvoering	starten in 2021	

speerpunt 3

MOBILITEITHUBS EN KNOOPPUNTEN

acties	type	uitvoering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Meerjarige investeringsagenda 'Hubs en knooppunten' ontwikkelen	beleidsactie, lobby	starten in 2021	
Ontwikkelen van 1e fase investeringsimpuls mobiliteitshubs	uitvoering	lopend	
Verkenning en lobby stationsgebied Nijmegen	verkenning, lobby	lopend	
Mobiliteit op Maat (i.r.t. hubtaxi)	uitvoering	starten na 2021	

speerpunt 4

GEDRAGSAANPAK DUURZAME MOBILITEIT

acties	type	uitvoering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Uitvoeringsprogramma Schoon Onderweg en Verkeersveilige omgeving	beleidsactie	lopend	
Communicatie en monitoring gedrag en verkeersdeelname	verkenning, uitvoeren	starten in 2021	
Verkenning en realisatie van innovatieve mobiliteitsprojecten Slim & Schoon	verkenning, uitvoeren	lopend	
Regionale uitwerking Strategisch Plan Verkeersveiligheid (SPV)	beleidsactie, uitvoering	starten in 2021	

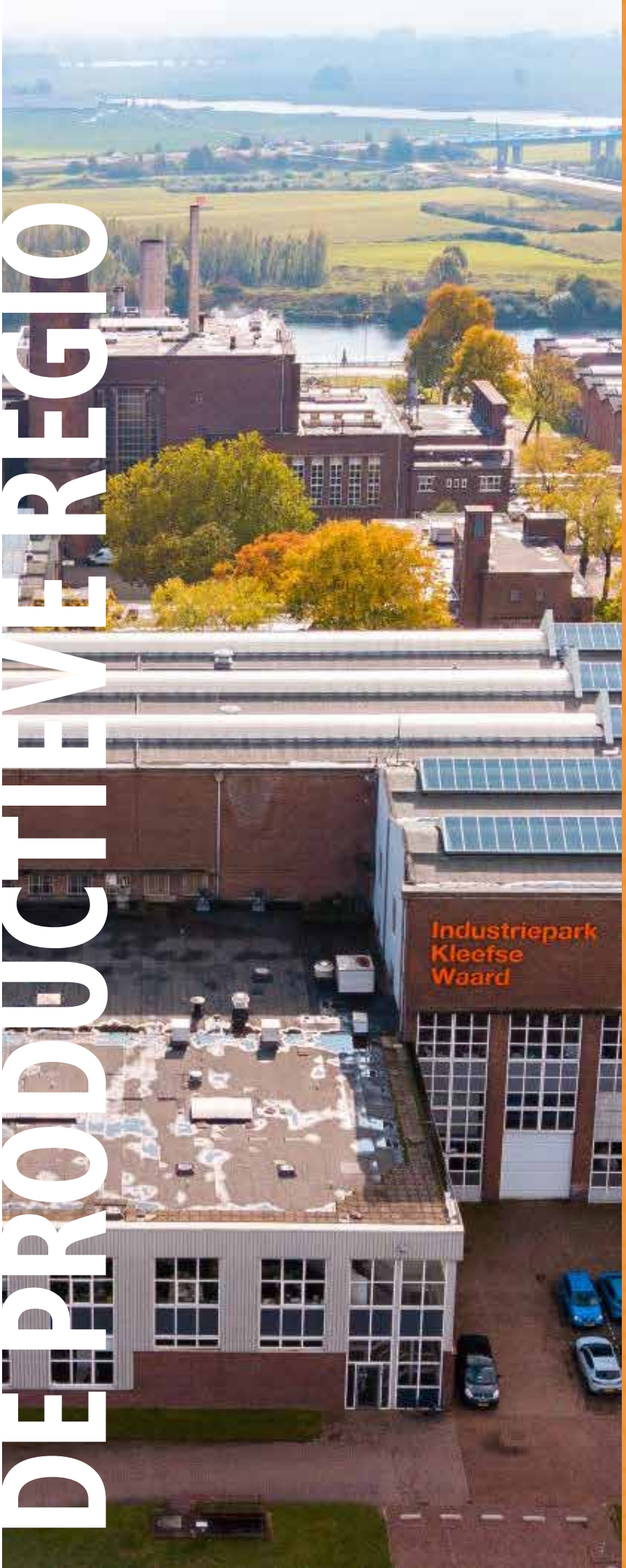

DE PRODUCTIEVE REGIO

We investeren in de structuurversterking en innovatiekracht van onze economie. Vanuit een brede economische basis versterken we de positie en productiviteit van onze bedrijven, het innovatieve vermogen en de doorstroming naar beschikbaar werk voor iedereen.

Bedrijventerrein Schoenaker - Beuningen

AMBITIES DE PRODUCTIEVE REGIO

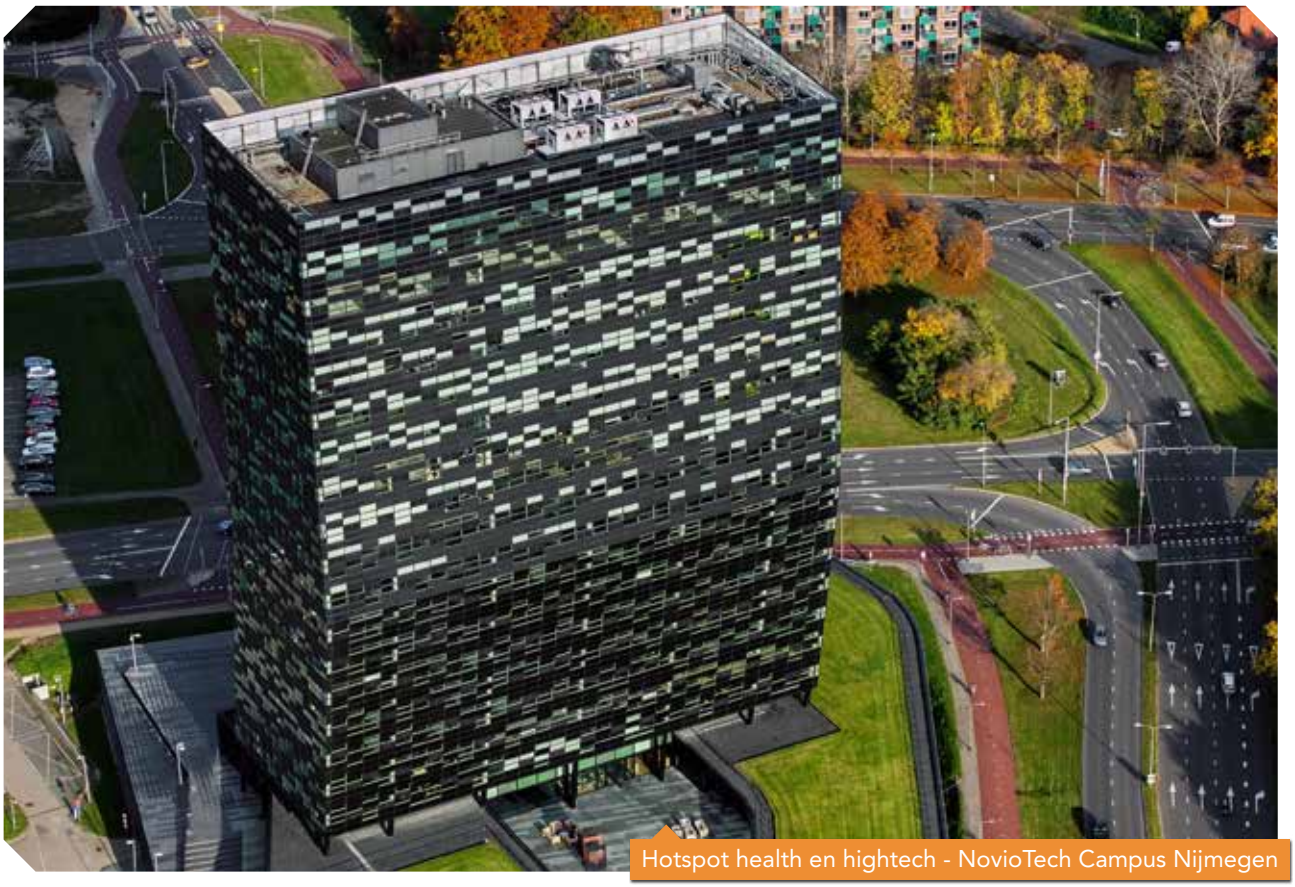
Economische structuurversterking
De regio Arnhem-Nijmegen is meer en meer in ontwikkeling als een compleet stedelijk netwerk. Ruimtelijk, economisch en maatschappelijk. We zien de synergie tussen de twee steden en stad en ommeland groeien. Synergie tussen de verschillende verzorgingsgebieden, werklocaties en woonlocaties. De forse woningbouwopgave waar we voor staan vraagt ook om een gezamenlijke inspanning om te zorgen voor voldoende werkgelegenheid. We zetten ons gezamenlijk in voor een versterking van de economische basis, waarin bedrijven zich willen vestigen en kunnen groeien. Dit is belangrijk voor de werkgelegenheid en de welvaart van onze inwoners. Vanuit de versterkte regionale samenwerking kunnen we op een aantal thema's bijdragen aan deze structuurversterking, het innovatieve vermogen van onze economie en de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt.

Innovatiekracht en banengroei
De regio Arnhem-Nijmegen creëert ruim 70% van het Gelderse aandeel in het Bruto Binnenlands Product (BBP). Er is veel innovatiekracht geconcentreerd in onze regio en de vestigingskwaliteit van onze werklocaties scoort boven het landelijk gemiddelde. Tegelijkertijd zien we de opgave om onze de kwaliteiten van onze regio steviger te profileren en de economische potenties beter te benutten. We versterken daarom onze inzet op innovatiekracht in de iconische clusters Energy, Health & Hightech en de cross-over met Food. Dit legt de basis voor een sterkte (inter)nationale positie en productiviteit van toonaangevende bedrijven. Dit sterke economische profiel zorgt ervoor dat onze regio interessant is voor talenten. De ambitie is groei te faciliteren en aan te jagen voor een forse banengroei in een goede balans met de leefkwaliteit in de regio. Dit doen we samen met The Economic Board en andere betrokken partijen.

Topsectoren, werklocaties en human capital
We zetten in op behoud en aantrekken van (nieuwe) bedrijvigheid in de regio. Op verschillende niveaus: van zelfstandigen en start-ups tot het MKB en internationals. We versterken de kwaliteiten van de werklocaties, zodat nieuwe bedrijven zich vestigen en dat ondernemerschap en innovatie gestimuleerd worden. We verbinden lokale bedrijven, instellingen en activiteiten aan de topsectoren en bieden synergievoordelen en ondersteuning bij het uitwerken van ideeën tot concrete projecten.
We zetten in op de ontwikkeling van campussen en het opwaarderen van onze werklocaties door herstructurering en duurzame transformatie. We versterken de samenwerking met partijen in het onderwijs, gericht op een betere aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt, passend bij de vraag van ondernemers en de skills van werknemers en werkzoekenden.

Speerpunt 1

Ontwikkeling van (inter)nationale clusters

Hotspot health en hightech - NovioTech Campus Nijmegen

BEOOGD RESULTAAT 2025

In vijf jaar...

- zijn we zichtbaar als (inter)nationaal toonaangevende regio
- op innovaties en sleuteltechnologieën op gebied van health, hightech en energy
- zetten we deze innovaties in voor onze maatschappelijke opgaven (o.a. meer banen)
- en werken we met Foodvalley samen aan crossovers tussen health en food

Ontwikkeling van (inter)nationale clusters

Dit eerste speerpunt is gericht op de doorontwikkeling van de (inter)nationale clusters health en hightech, en energy, met crossovers naar food. De ambitie is om deze topsectoren – waarin onze regio al voorop loopt – nóg verder te versterken en internationaal toonaangevend te maken. Onze regio is ook sterk in de mogelijkheden voor directe implementatie en innovatieve toepassingen ervan met proefopstellingen, prototypen of nieuwe toepassingsmogelijkheden. Onze innovatieve krachten in health, hightech en energymoeten we ook vooral (inter) nationaal zichtbaar maken, met toepassingsgerichte innovaties en sleuteltechnologieën volop in de schijnwerpers. De zichtbaarheid kunnen we verbeteren door innovaties en initiatieven beter te bundelen en onze lobby beter te structureren. Bovendien zijn er veel kansen om de ontwikkeling van onze topsectoren in te zetten voor de maatschappelijke opgaven waarvoor de regio staat, zoals energietransitie, een gezonder klimaat maar ook de groei van nieuwe banen op alle niveaus. We zien volop mogelijkheden voor een nauwe samenwerking met Foodvalley. Met name op het gebied van (agro)food zijn hier cross-overs te verkennen met de topsectoren health en hightech. En dit geldt evenzeer voor cross-overs met de foodsector binnen onze regio (zoals met Next Garden en Van Hall Larenstein). De uitvoering van dit speerpunt ligt voor een belangrijk deel in handen van The Economic Board.

LOPENDE TRAJECTEN

- Strategisch en Tactisch Plan TEB – The Economic Board
- Economische beleidsplannen van gemeenten
- Een Economie voor de Toekomst – provincie Gelderland
- Uitwerking nieuwe economische accenten – provincie Gelderland
- Innovatie- en topsectorenbeleid – Ministerie van EZK

PARTNERSCHAPPEN

Start-ups, kennis- en technologie bedrijven, institutionele en private investeerders, maatschappelijke instellingen, kennisinstellingen (RU, HAN, ROC's), Health Valley Nederland, The Economic Board, Oost NL, provincie Gelderland, Ministerie van EZK

ACTIES

- **Betekenis van health&hightech, energy en food voor regiogemeenten uitwerken**

Nader uitwerken van de koppeling van de (inter)nationale clusters aan bedrijven en instellingen in de verschillende regiogemeenten en verkennen van kansen voor verdere netwerk- en clustervorming in de regio voor bedrijven, kennisinstellingen en gemeenten.

- **Acceleratieprogramma imec iStart doorontwikkelen**

We ondersteunen de ontwikkeling van het iStart acceleratieprogramma (van imec) om nieuwe innovaties te stimuleren bij start-ups en scale-ups op het gebied van health, hightech en crossovers met food.

- **Ontwikkeling van het Chip Integration Technology Centre**

Uitvoering geven aan de verdere ontwikkeling van Chip Integration Technology Centre (CITC) als brandpunt van de kennisontwikkeling op gebied van hoogwaardige chiptechnologie in de regio en inzet van toepassingsmogelijkheden.

- **ConnectR – innovatielab voor sleuteltechnologieën energy en mobiliteit**

Verdere ontwikkeling ondersteunen van 'ConnectR' op het IPKW Arnhem als hét (inter)nationale innovatielab – het flagship – voor nieuwe sleuteltechnologieën op het gebied van energie en mobiliteit, bijv. op batterijtechnologie.

- **Roadmap Artificial Intelligence for Life uitvoeren**

Doorontwikkelen van het regionale bedrijfsleven op gebied van Artificial Intelligence (AI) met nieuwe projecten, prototypen en onderzoek in de AI Hub Oost-Nederland met crossovers naar andere regio's (w.o. Brainport Eindhoven en Twente).

- **Uitvoering geven aan supportprogramma's Briskr 2.0, Startlife en Orion**

De programma's Briskr 2.0, Startlife en Orion zijn brede supportprogramma's voor bedrijven voor brede ondersteuning in kennis, techniek, faciliteiten, ondernemerschap en financiering op het gebied van health & hightech en energy.

- **Beter gestructureerde lobby en profilering van de (inter)nationale clusters**

Economische kennis, innovaties en initiatieven in de regio beter bundelen en extern uitdragen door een beter gestructureerde lobby voor beleidskoppelingen en subsidie- en investeringsfondsen bij het Rijk en in Europese verband.

Chip Integration Technology Center (CITC)

Dit topcentrum voor innovatie in chipintegratie en fotonica is een koploper op het gebied van Hightech, één van de regionale topsectoren. Op de Nijmeegse Novio Tech Campus werken vijftien verschillende bedrijven en kennisinstellingen samen om nieuwe technologieën en toepassingen mogelijk te maken.

Speerpunt 2

Vestigingskwaliteit van werklocaties

Campus Heyendaal - Nijmegen

BEOOGD RESULTAAT 2025

In vijf jaar...

- worden de werklocaties in onze regio hoger gewaardeerd door ondernemers
- op het gebied van bereikbaarheid, voorzieningen en duurzaamheid
- en draagt de leefkwaliteit van wonen en landschap substantieel bij aan onze vestigingskwaliteit

Vestigingskwaliteit van werklocaties

De regio kent allerlei werklocaties, in verschillende soorten en maten, van bedrijventerreinen tot binnensteden en campuslocaties. In en rond de steden maar ook in de omliggende kernen. Deze werklocaties worden gewaardeerd door ondernemers en werknemers, maar onze ambitie is om die waardering van onze werklocaties flink boven het gemiddelde te laten stijgen. Ten eerste gaat het om een betere afstemming van vraag en aanbod van werklocaties in verschillende deelmarkten, en uitvoering van regionale afspraken in het kader van het Regionaal Programma Werklocaties (RPW). Hiernaast gaat het om het versterken van de vestigingskwaliteit van de toplocaties in de regio, en de campuslocaties in het bijzonder, met een goede bereikbaarheid, hoog niveau voorzieningen en duurzaamheid in een hoogwaardige ruimtelijke setting. Ook het duurzaam en toekomstbestendig maken van reguliere, gemengde bedrijventerreinen vraagt om een regionale aanpak. Herstructurering en soms transformatie zijn nodig om deze werklocaties weer 'bij de tijd' te krijgen en te laten voorzien in veranderde behoeften van ondernemers en werknemers op gebied van bereikbaarheid, voorzieningen, groen, uitstraling en duurzaamheid. Hierbij past een brede benadering met een koppeling naar wonen en woonklimaat en kwaliteit van het landschap als belangrijke vestigingsfactoren voor (nieuwe) bedrijvigheid in de regio.

LOPENDE TRAJECTEN

- Regionaal Programma Werklocaties (RPW) – regio Arnhem-Nijmegen
- Verstedelijkingsstrategie – regio Arnhem-Nijmegen / Foodvalley

PARTNERSCHAPPEN

Grond- en vastgoedeigenaren, ondernemers(verenigingen) en grote bedrijven, projectontwikkelaars, beleggers, kennisinstellingen (RU, HAN, ROC's), The Economic Board, provincie Gelderland, Ministerie van EZK, Ministerie van BZK

ACTIES

- **Uitvoering van Regionaal Programma Werklocaties (RPW)**

Beleidsmatige vertaling en uitvoering van het Regionaal Programma Werklocaties in lokale plannen voor afstemming vraag en aanbod, herstructurering en kwaliteitsverbetering van werklocaties, onder leiding van het Intergemeentelijk Overleg Werklocaties (IOW).

- **Regionale campuslocaties verder doorontwikkelen**

Bijzondere campuslocaties, met een clustering van specifieke bedrijven en toeleveranciers rond een bepaald profiel/branche, doorontwikkelen als campuslocatie met een (inter)nationale uitstraling. NovioTech Campus, Universiteitscampus Heyendaal, IPKW Arnhem en Arnhems Buiten zijn voorbeelden.

- **Impuls voor duurzame energie op werklocaties in de regio**

Versterking van de gebiedsontwikkeling van werklocaties gericht op gebruik van duurzame energie op werklocaties zoals laadpaleninfrastructuur, waterstof noodstroomvoorziening Rijnstate ziekenhuis Arnhem, de Energy Hub rond de AVR Duiven, het ontwikkelen van een waterstofcluster, of voor duurzaam energiegebruik Next Garden.

- **Herstructurering van gemengde bedrijventerreinen**

Verkennen van een regionaal herstructureringsprogramma voor gemengde bedrijventerreinen en werklocaties in de regio waar een verbetering van het ruimtegebruik, bereikbaarheid, voorzieningen en gemeenschappelijk parkmanagement van waarde is. Gericht op veiligheid, leefbaarheid, human capital en duurzaamheid. Inzet van instrument stedelijke kavelruil.

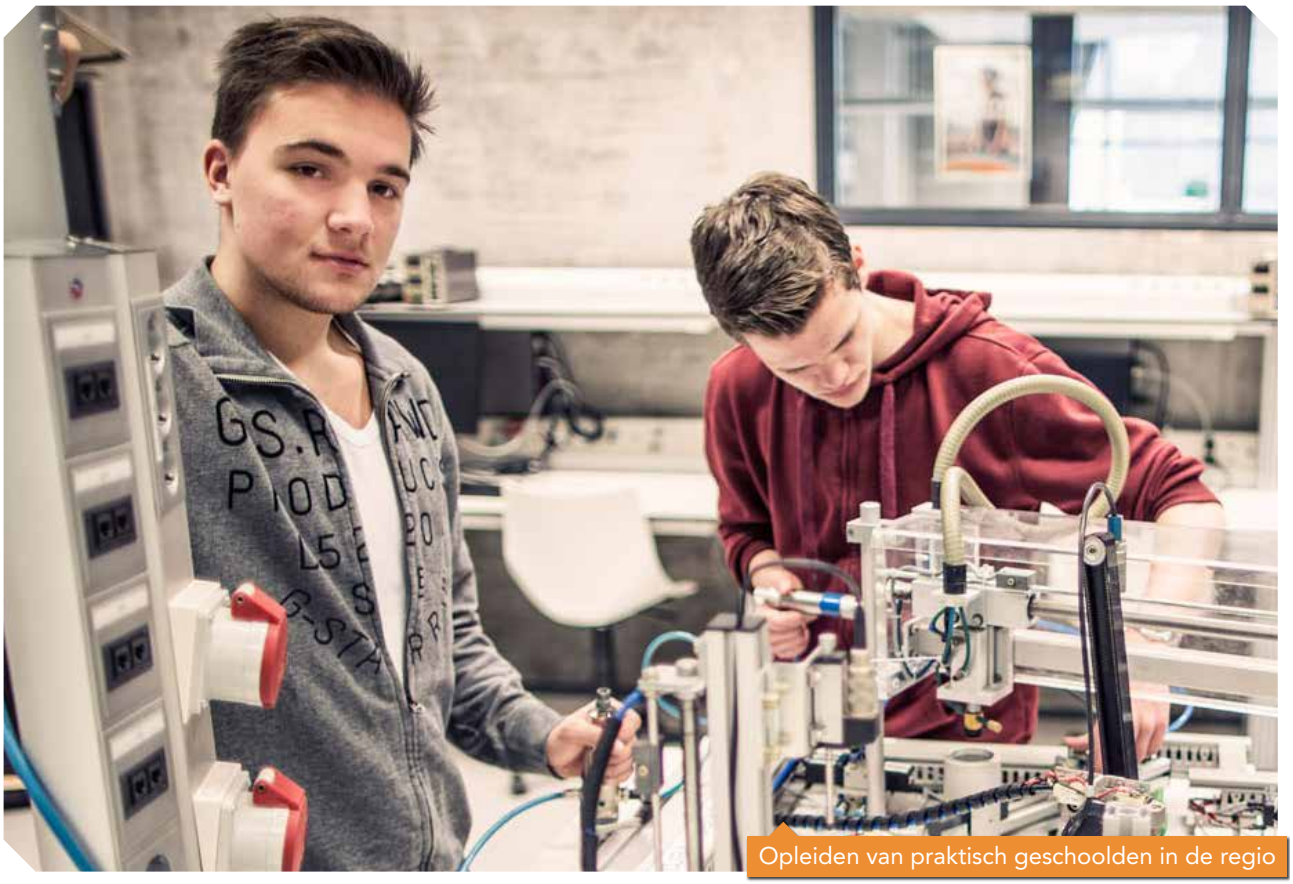

Bedrijventerrein Tatelaar/ Hengelder – Zevenaar

De bedrijventerreinen Tatelaar en Hengelder in Zevenaar zijn gemengde bedrijventerrein die op sommige plekken aan vernieuwing toe zijn. Door herstructurering van de kavelstructuur, clustering van bedrijven, pleksgewijze integratie met wonen en kwaliteitsverbetering van de openbare ruimte en de uitstraling worden deze bedrijventerreinen weer aantrekkelijke vestigingsplekken.

Speerpunt 3

Human Capital - onderwijs en arbeidsmarkt

Opleiden van praktisch geschoolden in de regio

BEOOGD RESULTAAT 2025

In vijf jaar...

- hebben we een wendbare arbeidsmarkt waardoor het aantal banen in de regio is gegroeid
- en realiseren bedrijfsleven en onderwijsinstellingen in de regio steeds meer samen
- in projecten die zorgen voor een betere aansluiting van MBO, HBO en WO op de arbeidsmarkt

Human capital – onderwijs en arbeidsmarkt

Human capital is een belangrijk vraagstuk dat bij veel regiogemeenten hoog op de agenda staat. Het doel is het ontwikkelen van een wendbare regionale arbeidsmarkt door 'een leven lang leren' van werknemers en (nieuwe) werkzoekenden op de arbeidsmarkt. Met een betere koppeling tussen onderwijs en arbeidsmarkt, en gericht op meer baankansen tot 2025. Innovatieve ontwikkelingen in de topsectoren health&hightech en energy bieden nieuwe uitdagingen voor hooggekwalificeerde werknemers. Dit vraagt om het vasthouden van hoogopgeleide talenten na afronding van hun studie op Radboud Universiteit of aan een van de hogescholen in de regio. Ook voor praktische geschoolden bieden deze sectoren nieuwe kansen. Deze kansen zijn er ook op het gebied van circulaire economie en verduurzaming. En die kansen beperken zich niet tot de steden, maar zijn van betekenis voor alle regiogemeenten. We willen inzetten op bij- of omscholing op verschillende opleidingsniveaus, van WO tot praktisch geschoolden, bijvoorbeeld in grondstoffenbeheer of installatietechniek. Het speerpunt richt zich op intensiveren van de samenwerking tussen bedrijfsleven, onderwijs en gemeenten in een vroeg stadium in onderwijstrajecten. Met concrete projecten zorgen we voor een betere aansluiting van MBO, HBO en WO op de vraag en behoeften van het regionaal bedrijfsleven. De uitwerking van het speerpunt Human capital doen we in nauwe samenwerking met The Economic Board.

LOPENDE TRAJECTEN

- Randvoorwaardelijk cluster Human Capital – The Economic Board
- Gelders beleidsprogramma Onderwijs en arbeidsmarkt 2020-2023 – provincie Gelderland
- Roadmap Human Capital Topsectoren 2020-2023

PARTNERSCHAPPEN

Bedrijfsleven, ondernemersverenigingen, (sub)regionale werkbedrijven, onderwijs- en kennisinstellingen, UWV, Liemers Ambassade, The Economic Board, provincie Gelderland, Ministerie van VWS, Ministerie van EZK

ACTIES

- **Regiobrede Human Capital Agenda ontwikkelen**

Ontwikkelen van een beleidsagenda voor Human Capital voor alle regiogemeenten tezamen voor een betere aansluiting van werkzoekenden op behoeften van het regionale bedrijfsleven en voor een betere aansluiting van onderwijs (MBO, HBO en WO) op de regionale arbeidsmarkt.

- **Netwerkvorming tussen regionale bedrijfsleven – onderwijs – overheid versterken**

Versterken van coalities met private en maatschappelijke partners om (sub)regionale programma's te ontwikkelen voor een 'leven lang ontwikkelen' met learning communities, Fieldlabs, Skillslabs en Communities of Practice (CoP). Ook een regionaal Techniekpact of Katapult, en lectoraten en practoraten kunnen helpen om innovaties regionaal te laten renderen in onderwijs en bedrijven.

- **Ontwikkelen van regionale pilot Skills Lab**

Verkennen en ontwikkelen van de 'Skills Lab' als regionale pilot om kennis, kunde en vaardigheden van werknemers en werkzoekenden te verbeteren door bij- en omscholing naar passend werk. En vanuit werkgeversperspectief nieuwe vaardigheden te ontwikkelen die passen bij de maatschappelijke behoeften van de New Economy in termen van diensteneconomie, innovaties, toegepaste technologie en duurzaamheid.

- **Hybride leer-werkomgevingen voor praktisch geschoolden**

Ontwikkelen van hybride leer-werkomgeving voor VMBO, MBO en HBO in de regio, verbonden aan specifieke werklocaties in logistiek, electronica, energie of maak-, food- en consumentenindustrie, waar innovaties, werken en leren dicht op elkaar worden georganiseerd met ook hybride rollen voor ondernemers als opleiders en praktijkbegeleiders.

- **Energie in Stroom**

De energietransitie gebruiken we als middel om duurzame baankansen te creëren voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt en voor zij-instromers/doorstromers. Dit project is al opgestart i.s.m. Arnhem, Nijmegen, TEB en wordt opgetild op regionaal niveau en uitgebreid met partners als corporaties, bouwers, installatiebranche, producenten, leveranciers en onderwijsinstellingen.

Regionaal Skills Lab

In samenwerking met House of Skills Amsterdam denken we na over een regionaal 'Skills Lab' dat samen met bedrijven werkt aan een matching tool tussen werknemer en werkgever. Gericht op de vaardigheden van (potentiële) werknemers. Het uitgangspunt is een wendbare arbeidsmarkt en meer uitwisseling tussen sectoren.

Speerpunt 4

Ondernemerschap in het MKB

Hotspot voor ondernemerschap - Modekwartier Arnhem

BEOOGD RESULTAAT 2025

In vijf jaar...

- hebben we in de regio meer start-ups en nieuwe bedrijven in retail, horeca en andere MKB
- stimuleren we ondernemerschap via (lokale) broedplaatsen, training en opleidingen
- en verbinden we ondernemers aan kennis- en investeringsnetwerken in regionaal en nationaal verband

Ondernemerschap in het MKB

Met dit speerpunt willen we een flinke impuls geven aan de ontwikkeling van het MKB in de regio. Het MKB zorgt voor een brede basis in onze regionale economie en zit als het ware 'onder de motorkap'. In deze veranderende tijden moet ook het MKB in beweging blijven. En het stimuleren van het ondernemerschap zorgt voor nieuwe dynamiek in de regio. Met innovatieve ondernemers, met start-up's en scale-up's, gericht op nieuwe behoefte en ontwikkelingen in de retail, horeca, makers-industrie of andere vormen van MKB. Het MKB levert een grote bijdrage aan de innovatiekracht van de regio, waarvoor we het ondernemerschap willen stimuleren. Veel MKB'ers hebben echter niet voldoende kennis, kunde of slagkracht om te kunnen groeien, zeker niet als starter. Hiervoor zijn trainingen, broedplaatsen, opleidingen en het verbinden van ondernemers aan regionale kennis- en investeringsnetwerken het streven. Zo geven we ook een flinke impuls aan de digitalisering via de MKB-deal voor onze regio. Daarnaast sluiten we aan op provinciale en landelijke MKB-programma's.

LOPENDE TRAJECTEN

- MKB-deal – regio Arnhem Nijmegen
- Een Economie voor de Toekomst – provincie Gelderland

PARTNERSCHAPPEN

Ondernemers(verenigingen), koepelorganisaties, start-ups, bedrijven, Kamer van Koophandel, institutionele en private investeerders, The Economic Board, provincie Gelderland, Ministerie van EZK

ACTIES

- **MKB-deal voor digitalisering en uitvoering ervan**

Uitvoering geven aan de MKB-deal voor de regio, waarbij de 18 regiogemeenten tezamen met belangen- en ondernemersverenigingen met provincie en Ministerie van EZK willen afspreken om 1,6 miljoen te investeren in de periode 2021-2023 in de digitalisering van het regionale MKB.

- **Investeringsnetwerken verbinden aan bedrijven en ondernemers**

Veel bedrijven en ondernemers hebben behoefte aan kennis- en ondersteuning op het gebied van investeren en financieren, maar zien verspreide, ongestructureerde subsidie- en investeringsfondsen. Een betere structurering, ontsluiting en procedurele begeleiding helpt om (MKB-)ondernemers te verbinden aan provinciale of nationale investeringsmogelijkheden. Zoals het TOP-fonds Gelderland.

- **Ontwikkelen van een Community of Practice voor start-up's**

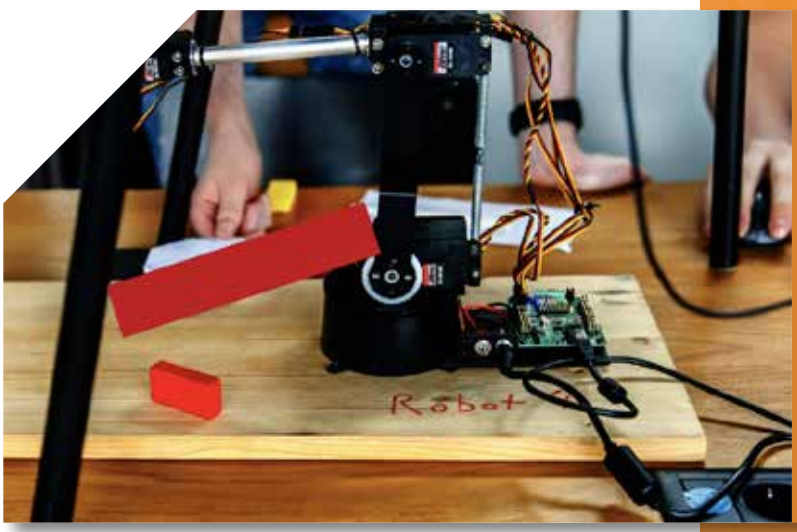
Het regionaal organiseren van de kennisontwikkeling en -uitwisseling voor starters in de vele facetten van ondernemerschap (productie, sales, marketing, administratie, fiscus, ect.) door middel van trainingen en opleidingen en begeleiding door ervaren (oud-)MKB-ondernemers.

- **Regionale incubator: ecosysteem ontwikkelen tussen grote MKB en start-up's**

Verkennen van de kansen voor een regionale 'incubator' door een ecosysteem te ontwikkelen tussen grote MKB-bedrijven, ervaren ondernemers en nieuwe start-up's en scale-up's in het MKB. Projecten en tools kunnen worden ontwikkeld waarmee zowel start-up's als 'corporate MKB' zich kunnen spiegelen aan hun 'peers' op het gebied van nieuwe ontwikkelingen in samenleving en MKB.

- **Regionaliseren van de Digitale Werkplaats Arnhem Nijmegen (DWAN)**

De Digitale Werkplaats Arnhem Nijmegen (DWAN) van de HAN is de plek voor MKB-ondernemers voor praktisch advies en ondersteuning op het gebied van digitalisering. Studenten en professionals helpen MKB'ers bij het vormgeven van de eerste stappen in het digitaal ondernemen. We verkennen de inzet van de HAN voor MKB-ondernemers in alle regiogemeenten.

Digitale Werkplaats Arnhem Nijmegen (DWAN)

De Digitale Werkplaats is een regionale publiek-private samenwerking tussen bedrijfsleven, onderwijs en overheid. De HAN organiseert deze plek waar studenten uit het hbo, wo of het mbo onder begeleiding van docenten en experts MKB-ondernemers helpen met het benutten van data en automatisering, inclusief online verkoop, marketing en social media.

Speerpunt 5

Versterking van duurzame logistiek

Verduurzaming van stadsdistributie in binnensteden

BEOOGD RESULTAAT 2025

In vijf jaar...

- hebben we onze kansrijke ligging aan weg, rail en water voor logistiek, handel en transport verzilverd
- met een verminderde milieubelasting en slimmer en bewuster gebruik van de ruimte
- door samenwerking tussen logistieke bedrijven, transporteurs, kennisinstellingen en overheden

Versterking van duurzame logistiek

Vanwege de strategische ligging als schakelpunt tussen Randstad en het Europese achterland heeft onze regio van oudsher een belangrijke rol op het gebied van logistiek en distributie. Onze ambitie is om die strategische rol nog verder te verzilveren door de kansen voor multimodaal transport via weg, rail en water goed te benutten. Hiervoor zetten we in op de vele, nieuwe mogelijkheden voor verdere verduurzaming van de logistieke sector, gericht op het verminderen van de milieubelasting en vermindering van het ruimtebeslag. In samenwerking met logistieke bedrijven, transporteurs, kennisinstellingen en overheden onderzoeken we mogelijkheden voor verduurzaming en bewuster ruimtegebruik in deze sector. Dat geldt niet alleen voor logistiek over de weg of spoor, maar zeker ook voor het vervoer over water. We zien kansen om onze havens beter te positioneren en verduurzaming van de binnenvaart te stimuleren. Voor grote bedrijventerreinen, zoals Park A15, 7Poort Zevenaar of DocksNLD Montferland, geschikt voor grootschalige logistiek, zien we nieuwe mogelijkheden binnen het knooppunt EMZ (Emmerich-Montferland-Zevenaar) voor schone energie en efficiënt en schoon transport over de weg. Hiernaast zetten we ons ook in voor nieuwe vormen van kleinschalige stadsdistributie. Met de groeiende druk van de distributie van pakketten, producten en bevoorradingen groeit nut en noodzaak om nieuwe duurzame vormen van kleinschalige distributie te ontwikkelen, niet alleen in de steden maar ook voor de kleine kernen.

LOPENDE TRAJECTEN

- Ambitiedocument Duurzame Mobiliteit – regio Arnhem-Nijmegen
- Onderzoek XXL-logistiek – regio Arnhem-Nijmegen
- Logistiek als Gelderse Motor – provincie Gelderland

PARTNERSCHAPPEN

Logistieke bedrijven, Logistics Valley, transporteurs, kennisinstellingen, brandstofleveranciers, binnenhavens en overslagplaatsen, Liemers Ambassade, The Economic Board, provincie Gelderland, Ministerie van EZK, Ministerie van IenW

ACTIES

- **Verkennen van nieuwe logistieke concepten; smart logistics**

Regionale verkenning naar nieuwe ontwikkelingen in smart logistics en nieuwe handel-, opslag- en supplychainconcepten, en de betekenis hiervan voor de regio op gebied van economie en mobiliteit. Met kansen voor vermindering van de milieubelasting en voor een efficiëntere benutting van ruimte voor overslag en opslag, inclusief de beleidsontwikkeling rond XXL-logistiek in de regio.

- **Beleidsontwikkeling voor slimme stadsdistributie**

Verkenning naar kansen voor nieuwe vormen van stadsdistributie van goederen en bevoorradingen op stedelijk en regionaal niveau gericht op verduurzaming en inzet van nieuwe technologische mogelijkheden, en de beleidsmatige ontwikkeling hiervan, met inzicht in regionale belemmeringen en obstakels op ruimtelijk, economisch, organisatorisch, juridisch en financieel gebied.

- **Project Energycorridor 2030 doorontwikkelen**

Brede ontwikkeling van de corridor A15 als 'handels- en transport' corridor van weg (snelweg A15), rail (Betuweroute) en water (Waal) gericht op de vermindering van de milieubelasting door inzet van elektrisch vervoer en schone brandstoffen (zoals waterstof) voor het multimodaal transport van goederen.

- **Engieterrein/BCTN Nijmegen – Energy Hub**

Op het terrein van de voormalige Gelderland centrale aan de Waal in Nijmegen komt een duurzame (snel)laadmogelijkheid voor accucontainers voor binnenvaartschepen. Deze containers wordt geladen met zon- en windenergie. Vervolgens worden ze gebruikt om een elektrisch aangedreven binnenvaartschip van stroom te voorzien. We verkennen hoe deze lokale oplossing ook op regionaal niveau toepast kan worden.

Energy Corridor 2030

Verduurzamen van transport en logistiek op corridor tussen Rotterdam en Duitsland via de weg (A15), spoor (Betuweroute) en binnenvaart (Waal). Dit project zet in op de transitie naar green logistics met elektrisch vervoer en schone brandstoffen, zoals waterstof. Met oplaadpunten bij inland containerterminals en nieuwe batterijtechnologie voor schone binnenvaart.

Opgave Productieve regio

Actieagenda

speerpunt 1

ONTWIKKELING (INTER)NATIONALE CLUSTERS

acties	type	begroot budget 2021	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Betekenis van health&hightech, energy en food voor regioregiogemeenten uitwerken	verkenning, lobby	starten in 2021	
Acceleratieprogramma imec iStart doorontwikkelen	lobby	starten in 2021	
Ontwikkeling van het Chip Integration Technology Centre (CITC)	uitvoering	lopend	
ConnectR – innovatielab voor sleuteltechnologieën energy en mobiliteit	verkenning, uitvoering	lopend	
Roadmap Artificial Intelligence for Life uitvoeren	beleidsactie, uitvoering	lopend	
Uitvoering geven aan supportprogramma's Briskr 2.0, Startlife en Orion	uitvoering	lopend	
Beter gestructureerde lobby en profilering van de (inter)nationale clusters	lobby, uitvoering	starten in 2021	

speerpunt 2

VESTIGINGSKWALITEIT WERKLOCATIES

acties	type	uitvoering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Uitvoering van Regionaal Programma Werklocaties (RPW)	beleidsactie, lobby	lopend	
Regionale campuslocaties verder doorontwikkelen	uitvoering	lopend	
Impuls voor duurzame energie op werklocaties in de regio	verkenning, uitvoering	starten na 2021	
Herstructurering van gemengde bedrijventerreinen	beleidsactie	starten na 2021	

speerpunt 3

HUMAN CAPITAL - ONDERWIJS EN ARBEIDSMARKT

acties	type	uitvoering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Regiobrede Human Capital Agenda ontwikkelen	beleidsactie	starten in 2021	
Netwerkvorming regionaal bedrijfsleven – onderwijs – overheid versterken	beleidsactie, uitvoering	lopend	
Ontwikkelen van regionale pilot Skills Lab	verkenning, uitvoering	starten in 2021	
Hybride leer-werkomgevingen voor praktisch geschoolden	verkenning, beleidsactie	starten na 2021	
Energie in Stroom	uitvoering	lopend	

speerpunt 4

ONDERNEMERSCHAP IN HET MKB

acties	type	uitvoering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
MKB-deal voor digitalisering en uitvoering ervan	beleidsactie	starten in 2021	
Investeringsnetwerken verbinden aan bedrijven en ondernemers	beleidsactie, uitvoering	lopend	
Ontwikkelen van een Community of Practice voor start-up's in MKB	beleidsactie, uitvoering	starten na 2021	
Regionale incubator: ecosysteem ontwikkelen tussen grote MKB en start-up'	beleidsactie, uitvoering	starten na 2021	
Regionaliseren van de Digitale Werkplaats Arnhem Nijmegen (DWAN)	uitvoering	starten in 2021	

speerpunt 5

VERSTERKING DUURZAME LOGISTIEK

acties	type	uitvoering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Verkennen van nieuwe logistieke concepten; smart logistics	verkenning	starten na 2021	
Beleidsontwikkeling voor slimme stadsdistributie	beleidsactie	starten in 2021	
Project Energycorridor 2030 doorontwikkelen	uitvoering	lopend	
Engieterrein/BCTN Nijmegen – Energy Hub	uitvoering	lopend	

DE CIRCULAIRE REGIO

We versterken onze positie als circulaire topregio met internationale zichtbaarheid. Door projecten op te schalen naar regionaal niveau waarbij we circulariteit zichtbaar maken in economische processen, leefomgeving en samenleving.

Aanleg circulair 'Grasfalt' fietspad - Zevenaar

AMBITIES DE CIRCULAIRE REGIO

Naar een circulaire topregio
Als regio willen we toonaangevend worden op het gebied van circulariteit. Als dé circulaire topregio in Nederland en in Europa. De ambitie is dat onze regio (inter)nationaal wordt (h)erkend als gidsregio voor circulair denken en handelen. Een ambitie die vraagt om inzet van iedereen in de regio, van de regiogemeenten zelf tot onze bedrijvigheid, maatschappelijke organisaties én onze inwoners. Het gaat om samen experimenteren, bewustwording creëren op regionaal niveau en doelgericht tot uitvoering komen. We bouwen hiermee voort op de eerdere uitverkiezing tot 'circulaire topregio' en 'Green Capital' en op de ambities verwoord in de NOVI-propositie 'Naar een groene metropoolregio'.

Volhoudbaar handelen
Circulariteit staat voor toekomstbestendig handelen. Het gaat om volhoudbaarheid van ons handelen zonder afwenteling naar andere groepen, andere tijden of andere gebieden. Zonder afval of uitval, een duurzaam leven waarin iedereen kan en mag meedoen. Circulariteit is geen aparte economische sector, business of domein. Het is een manier van denken en doen. Het gaat om gesloten ketens en kringlopen voor een toekomstbestendige leefomgeving; economisch, ruimtelijk en sociaal-maatschappelijk.

Focus op vier domeinen
De opgave circulaire regio zet in op vier domeinen: duurzame verstedelijking; circulaire economie; energietransitie; klimaatbestendig groen en water en in bredere zin op sociaal inclusief handelen. Met koppelingen en cross-overs hiertussen op niveau van de regio. Circulariteit biedt grote kansen voor nieuwe werkgelegenheid. We werken in deze opgave nauw samen met The Economic Board en haar clusterprogramma 'Slimme Duurzaamheid'. Vanuit een economisch perspectief is het noodzakelijk om aantrekkelijk te zijn voor talenten, bedrijven en investeringen. Met het groene investeringsklimaat van de regio kunnen we deze talenten aantrekken, opleiden en in de regio houden. En bieden we nieuwe werkgelegenheid aan praktisch geschoolden en werkzoekenden.

Speerpunt 1

Circulaire bouw en infrastructuur

Houten woningen - Nijmegen

BEOOGD RESULTAAT 2025

In vijf jaar:

- hebben we (woning)bouw en infrastructuur circulair gerealiseerd, meer dan landelijk gemiddeld
- door een beter (her)gebruik van duurzame bouwmaterialen en sloopafval, en slimme logistiek
- als gevolg van een intensieve samenwerking in de bouwketen en GWW-keten

Circulaire bouw en infrastructuur

Dit speerpunt over circulair bouwen gaat over het besparen en hergebruiken van grondstoffen en voorkomen van afval en uitval. Het is een ontwikkeling die (inter)nationaal gaande is om de gehele bouw- en GWW-sector substantieel circulair te maken met (her) gebruik van duurzame materialen en grondstoffen, bijvoorbeeld door gebruik van materialenpaspoorten en meer. De ambitie van onze regio is met omvang en aantal circulaire bouwprojecten hoger uit te komen dan landelijk gemiddeld. Hier kan veel geleerd worden van eerste projecten en experimenten. Uiteindelijk is het de bedoeling dat het hergebruik van bouwmaterialen en ook de bouwlogistiek, dus het vervoer en bewerken van materialen, te verduurzamen. Juist door een betere en intensieve samenwerking in de gehele bouwketen en in de GWW-keten.

LOPENDE TRAJECTEN

- Uitvoering Woondeal – regio Arnhem-Nijmegen
- Regionaal convenant en uitvoeringsprogramma GWW-projecten – regio Arnhem-Nijmegen
- Programma Slimme Duurzaamheid – The Economic Board
- Aanpak Circulaire Economie – provincie Gelderland
- Uitvoeringsagenda Circulaire Economie – provincie Gelderland

PARTNERSCHAPPEN

Projectontwikkelaars, institutionele beleggers, aannemers, woningcorporaties, kennisinstellingen RU, HAN, ROC's, provincie Gelderland, Ministerie van EZK, Ministerie van BZK, Ministerie van IenW

ACTIES

- **Uitwerken van circulaire bouwopgaven uit Woondeal**

Uitwerken van de uitvoeringsstrategie voor de circulaire bouw doelstellingen uit de Woondeal en organiseren van de partijen en samenwerking in de keten (kennis, praktijk, opleidingen, gemeenten). Met inventarisatie en prioriteren van (mogelijke) circulaire bouwprojecten.

- **Regionaal kenniscentrum voor circulair bouwen**

Ontwikkelen van brede onderzoeksprogramma's met kennisinstellingen (RU, HAN, ROC's, VHL) voor circulair bouwen en versterken van een regionaal kenniscentrum voor circulaire bouw.

- **Circulair opdrachtgeverschap bij inkoop en aanbestedingen**

Gezamenlijke inkoop en aanbestedingen door de regiogemeenten samen, met schaalvoordelen en circulariteit als kwaliteitscriterium bij woningbouw- en GWW-projecten. Inclusief het inrichten van een kennisconsortium en kennisplatform (o.a. GWW-sector) en uitwerking van het convenant GWW en het Regiomanifest Economie.

- **Bouw nieuwe woningen circulair uitvoeren**

Start met de realisatie van de circulaire bouw van 25% van de bouwopgave van 60.000 woningen tot 2040 volgens afspraken in de Woondeal, en ontwikkeling van materiaalpaspoorten.

- **Stimuleren van houtbouw in de regio**

Verkenning naar de mogelijkheden voor circulaire houtbouw in de woningbouw in de regio met grote ontwikkelaars, corporaties, aannemers, kennisinstellingen en overheden.

- **Proeftuinen en experimentlocaties voor circulaire bouw**

Ontwikkeling van proeftuinen en locaties voor innovatieve praktijkprojecten in de regio als 'living labs' voor experimenteren met circulaire bouw en bouwlogistiek.

- **Community of Practice voor Circulaire Bouw**

Kennisuitwisseling organiseren tussen de 18 regiogemeenten over concrete circulaire bouwprojecten, om te leren van de kennis, kunde en ervaringen die hiermee zijn opgedaan.

Kenniscentrum Circulaire Bouw Hubertusstraat

Dit kenniscentrum aan de St. Hubertusstraat in Nijmegen is een voorbeeld waar kennis en kunde over circulaire bouw wordt samengebracht. Het centrum voorziet in kennisdeling, opleidingen en exposities over het onderwerp en helpt bij invulling geven aan opdrachten van opdrachtgevers en aannemers die circulair willen bouwen.

Speerpunt 2

Circulaire economie: grondstoffen en ketens

Circulaire afvalverwerking in de regio - DAR, ARN, AVR

BEOOGD RESULTAAT 2025

In vijf jaar:

- hebben we goed zicht op de afval- en grondstoffenstromen in de regio
- hebben we korte en efficiënte ketens gerealiseerd in de maak- en productieketens
- plukken we de vruchten van gedragsbeïnvloeding van consumenten en producenten
- en is het hergebruik van materialen en grondstoffen fors toegenomen

Circulaire economie

Dit speerpunt over circulaire economie gaat primair om het hergebruik van grondstoffen en verkorten van productieketens. We hebben in 2025 beter (in) zicht gekregen op de afval- en grondstofstromen in de regio voor verschillende economische sectoren. Hiervoor is nog veel kennis en uitzoekwerk nodig om de technische, juridische, beleidsmatige en organisatorische belemmeringen te beslechten. Naast het hergebruik gaat het ook om het efficiënter en korter maken van de productieketens. Dus over minder lange vervoersafstanden internationaal en makkelijker binnen korte regionale ketens, vooral in de producerende sectoren, de maak- en consumentenindustrie en de agrofood-industrie. Inmiddels worden ook de grond-, weg- en waterbouwsector (GWW) flinke stappen naar circulair handelen gezet, middels een regionale ambitieverklaring met een uitvoeringsprogramma. In dit speerpunt zetten we ook in op actieve gedragsbeïnvloeding. Want besparing, het voorkomen van verspilling, is voor consumenten en producenten nog steeds de beste bijdrage die je op circulair gebied kunt doen. Uiteindelijk bedoeld om het hergebruik van grondstoffen fors te laten toenemen.

LOPENDE TRAJECTEN

- Regiomanifest Economie – regio Arnhem-Nijmegen
- Regionaal convenant en uitvoeringsprogramma GWW-projecten – regio Arnhem-Nijmegen
- Programma Slimme Duurzaamheid – The Economic Board
- Aanpak Circulaire Economie – provincie Gelderland
- Uitvoeringsagenda Circulaire Economie – provincie Gelderland

PARTNERSCHAPPEN

Productiebedrijven, afvalverwerkers en dienstverleners, koepelorganisaties zoals VNO-NCW, ondernemersverenigingen, maatschappelijke instellingen, kennisinstellingen RU, HAN, ROC's, provincie Gelderland, Ministerie van EZK

ACTIES

- **Verkenning naar regionale grondstoffenstromen**

Inzicht in regionale stromen van grondstoffen, producten materialen en zicht op de productie- en logistieke keten met inzet van bedrijfsleven, kennisinstellingen en overheden.

- **Kansen voor regionale grondstoffenbank en grondstoffenhubs**

Verkenning naar (on)mogelijkheden voor regionale grondstoffenbank/hubs (fysiek en/of digitaal) voor een betere uitwisseling tussen vragers en aanbieders van materialen en grondstoffen in de regio.

- **Breed onderzoeksprogramma 'Circulaire economie' opzetten**

Breed onderzoeksprogramma met kennisinstellingen (RU, HAN, Artez, VHL, ROC's) in de regio opzetten, gekoppeld aan opleidingen en onderwijsprogramma's (zoals de HAN recent gestart is). Voor (sub) regio inrichten van een circulair programma van projecten, zoals nu gestart is voor het Rijk van Nijmegen.

- **Beleidsontwikkeling op grondstoffenstromen en materiaalgebruik**

Streven naar circulariteit in grondstoffenstromen en materiaalgebruik beleidsmatig verankeren in gemeentelijke beleidsplannen en omgevingsvisies, en slechten van technische, juridische en organisatorische belemmeringen.

- **Uitvoeringsprogramma Circulaire GWW-sector**

Uitvoering van projecten voor circulaire projecten in de grond-, weg- en waterbouwsector (GWW-sector) als vervolg op de regionale ambitieverklaring van de regiogemeenten.

- **Programma voor actieve gedragsbeïnvloeding uitwerken**

Uitwerken van een regionaal programma voor gedragsbeïnvloeding bij producenten en consumenten om bewustwording te stimuleren en verspilling tegen te gaan, w.o. bewustwording van gezonde voeding en het voorkomen van voedselverspilling.

- **Innovatiewerkplaats Synergiepark Innofase doorontwikkelen**

Synergiepark Innofase Duiven ontwikkelt zich als regionale hotspot voor clustering van allerlei op het gebied van grondstoffen- en ketenbeheer. Het verder doorontwikkelen van dit synergiepark vraagt om verdere uitwerking van businesscases, investeringen en implementatie.

- **Human Capital – werkervaringsplekken voor praktisch geschoolden**

Stimuleren van leer-werkplekken in de regio om praktisch geschoolden en ongeschoolden werkervaring te laten opdoen in de circulaire economie. Zoals de leer-werkplekken bij de electronicahub bij de Dar Nijmegen.

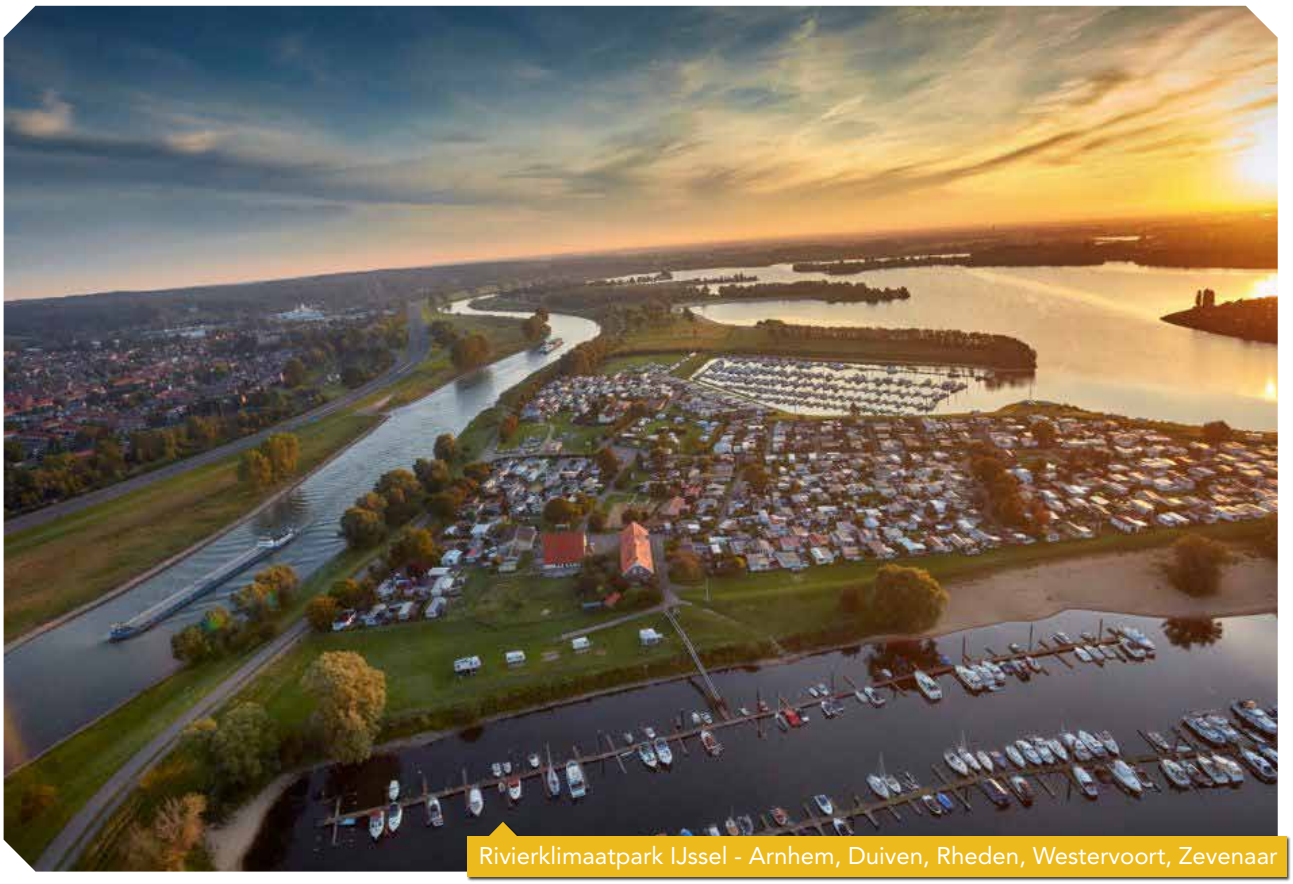

Leer- en werkplek Elektronicahub

Deze regionale hub in het Dar in Nijmegen zorgt voor de inzameling en verwerking van huishoudelijke elektrische apparaten en het terugwinnen van waardevolle metalen, met inzet van mensen met afstand arbeidsmarkt.

Speerpunt 3

Water en klimaatadaptatie

Rivierklimaatpark IJssel - Arnhem, Duiven, Rheden, Westervoort, Zevenaar

BEOOGD RESULTAAT 2025

In vijf jaar:

- hebben we het opvangen, vasthouden en hergebruiken van water geperfectioneerd in de regio
- hebben we het bebouwd gebied in stad en dorp verder vergroend
- en zijn maatregelen genomen om wateroverlast, droogte of hittestress fors te verminderen

Water en klimaatadaptatie

Dit speerpunt over water en klimaatadapatie gaat over de inzet op groen en water als twee-eiige tweeling waarin we in de regio meer ruimte geven aan vergroening en landschapsontwikkeling in combinatie met water. Van oudsher heeft onze regio al een bijzondere relatie met water vanwege de ontstaansgeschiedenis van de grote rivieren en de grote reliëfverschillen binnen de regio. Dit maakt water een belangrijke sleutel voor klimaatadaptatie: in de regio willen we water beter opvangen, vasthouden en ook weer hergebruiken. Dat doen we al en weten we tot 2025 verder te perfectioneren. Niet alleen in het landelijk gebied maar ook in het bebouwd, versteend gebied in de steden en dorpen: hier benutten we kansen om het versteende gebied substantieel te vergroenen. Hiermee nemen we maatregelen om wateroverlast met piekbuien en hittestress, met droogte, in de regio aanzienlijk te verminderen.

LOPENDE TRAJECTEN

- Regionale Adaptatie Strategieën in drie waterschappen
- Programma Slimme Duurzaamheid – The Economic Board
- Programma Klimaatadaptatie – provincie Gelderland

PARTNERSCHAPPEN

Waterschappen, natuur- en landschapsorganisaties zoals Gelders Landschap, GWW-bedrijven en hoveniersbedrijven, bewonerscoöperaties, kennisinstellingen RU, HAN, ROC's, provincie Gelderland, Ministerie van EZK, Ministerie van IenW

ACTIES

- **Regionale Adaptatie Strategieën uitwerken**

De drie Regionale Adaptatie strategieën uitwerken voor de regio op het gebied van water, droogte, hittestress en vitaal platteland, inclusief uitvoeringsplan. In nauwe samenwerking met waterschappen en provincie Gelderland. De RAS Rivierenland is inmiddels vastgesteld en wordt uitgewerkt in een regionaal uitvoeringsprogramma.

- **Innovatieplatform 'Living Lab Delta Oost' ontwikkelen**

Verkennen van volgende fase van het Living Lab Delta Oost als regionaal innovatieplatform voor vraagstukken op het gebied van water, biodiversiteit, klimaat en vitaal landelijk gebied.

- **Strategie 'Bouwen met Natuur' uitwerken**

Ontwikkelen van haalbare businesscases voor 'bouwen met natuur', gericht op het combineren van beperkte woningbouw als financiële drager voor natuurontwikkeling (rood voor groen).

- **Klimaatproeftuinen en vergroeningsprojecten**

Stimuleren van proeftuinen voor water en klimaatmaatregelen en vergroeningsprojecten in steden, dorpen en ommeland, met initiatieven van bewonersgroepen, ondernemers en anderen. Zoals de aanpak van 'hitte-eilanden' in centrum en Malburgen Arnhem, woonbuurt Jeruzalem en voedselbos Nijmegen, Next Garden en Park Lingezegen.

- **Rivierklimaatpark IJssel – Arnhem-Rheden-Westervoort-Duiven-Zevenaar**

Verkennen van de realisatie van een Rivierklimaatpark IJssel met de gemeenten Rheden, Westervoort, Duiven, Zevenaar en Arnhem, gericht op een duurzame, waterrijke landschapsontwikkeling langs de IJssel.

- **Park Lingezegen – Boven Linge**

Doorontwikkeling van Park Lingezegen als regionaal klimaatpark in combinatie met vraagstukken op gebied van water (o.a. Linge), vergroening, landbouw, voedsel, natuur en recreatie.

Living Lab Delta Oost

In dit living lab zijn een verzameling van verschillende publieke en private partijen, stakeholders, bijeen gebracht die een belang hebben of betrokken zijn in het verstedelijkt rivierengebied. Samen stemmen zijn een tal aan (lopende) projecten in het rivierengebied beter op elkaar af en wordt synergie opgezocht. Met als doel het realiseren van een geïntegreerde, duurzame toekomst voor het rivierengebied Delta Oost.

Speerpunt 4

Transitie naar duurzame energie

Energie Netwerkbedrijf Liander - duurzaam kantoor Duiven

BEOOGD RESULTAAT 2025

In vijf jaar:

- hebben we stappen gezet naar een energie-efficiënte regio
- waarin door gedragsbeïnvloeding minder energie wordt gebruikt
- en het aandeel schone energie dat we in de regio gebruiken groter is dan landelijk gemiddeld
- door een betere opwekking, opslag en transport van duurzame energie

Transitie naar duurzame energie

De energietransitie wordt inmiddels (inter)nationaal breed erkend en staat hoog op de agenda. Met dit speerpunt geven we invulling aan de ambitie om een energie-efficiënte regio te worden. Enerzijds door het besparen van energie en tegengaan van verspilling door een actieve gedragsbeïnvloeding van producenten en consumenten. Anderzijds door gebruik van een hoger aandeel aan schone, duurzame energie in de regio. Dit vraagt om verdere kennisontwikkeling en -uitwisseling tussen gemeenten onderling en met kennispartners. Maar ook op het opschalen van energieprojecten in woningbouw en op bedrijventerreinen, en om een goede ruimtelijke inpassing in het landschap. Het doel is om regionaal op termijn tot een hoger aandeel in gebruik van duurzame energie te komen dan het landelijk gemiddelde. Dat wordt mogelijk gemaakt door een betere opwekking, opslag en transport van duurzame energie in onze regio.

LOPENDE TRAJECTEN

- Regionale Energie Strategie – regio Arnhem Nijmegen
- Programma Slimme Duurzaamheid – The Economic Board

PARTNERSCHAPPEN

Energiebedrijven, netwerkbeheerders, bedrijfsleven, projectontwikkelaars, institutionele beleggers, aannemers, woningcorporaties, kennisinstellingen RU, HAN, ROC's, provincie Gelderland, Ministerie van EZK, Ministerie van BZK

ACTIES

- **Regionale Energiestrategie verankeren in beleid**

Opstellen van het definitieve bod voor de Regionale Energiestrategie en de Routekaart Energiestrategie verankeren in het regionale en lokale beleid. En vervolgens het ontwikkelen van een implementatiestrategie met en voor gemeenten en andere partners.

- **Regionale aanpak van bedrijventerreinen voor energie en duurzaamheid**

Ontwikkelen van een regionale aanpak voor verduurzaming van bedrijventerreinen in regio op het gebied van energie, water en klimaat, w.o. haalbaarheidsonderzoek naar recycling van zonnepanelen op IPKW Arnhem.

- **Regionaal plan voor energiebesparing voor woningen en bedrijfspanden**

Opstellen van een Plan van Aanpak voor energiebesparing van woningen (via corporaties, VvE's, vastgoedeigenaren en particulieren) en bedrijfspanden (o.a. via Regionaal Energieloket).

- **Investeringen in (landschappelijke inpassing) van zonneparken**

De energietransitie vraagt om een zorgvuldige landschappelijke inpassing van zonneparken en zonnevelden door middel van (investeringen in) landschapsplannen voor bijvoorbeeld Zonnepark Elst, Larendeel Druten of zonnepark Bankhoef in Wijchen.

- **Kennisdeling voor projecten Aardgasvrije wijken**

Organiseren van regionale kennisdeling tussen de 18 regiogemeenten, provincie en andere kennispartijen over kennis, kunde en ervaringen met aardgasvrij maken van woonwijken.

- **Programma voor gedragsbeïnvloeding ontwikkelen**

Ontwikkelen van een regionaal programma voor gedragsbeïnvloeding bij consumenten en producenten voor energiebesparing, tegengaan verspilling en (her)gebruik van schone energie.

- **Regionaal investeringsprogramma Waterstof**

Verkenning naar de mogelijkheden voor een regionaal investeringsprogramma op gebied van waterstof (ontwikkeling en toepassing) en andere schone brandstoffen, inclusief lobby.

- **Human Capital – werkervaringsplekken voor praktisch geschoolden**

Stimuleren van leer-werkplekken in de regio voor omscholing van praktisch geschoolden werkervaring te laten opdoen in de energietransitie (o.a. installatie zonnepanelen).

Next Garden - Lingewaard

NEXTgarden werkt aan een energieneutraal tuinbouwgebied. De aansluiting van het gebied op het warmtenet dat Arnhem en Nijmegen verbindt is hier onderdeel van. Sinds 2018 heeft NEXTgarden een drijvend zonnepark op een gietwaterbassin en een biovergistingsinstallatie die afvalstoffen uit onder meer bermgrassen, dierlijke mest en tuinbouwafval vergist.

Opgave Circulaire regio

Actieagenda

speerpunt 1

CIRCULAIRE BOUW EN INFRASTRUCTUUR

acties	type	uitvoering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Uitwerken van circulaire bouwopgaven uit Woondeal	beleidsactie, uitvoering	starten in 2021	
Regionaal kenniscentrum voor circulair bouwen	verkenning	starten in 2021	
Circulair opdrachtgeverschap bij inkoop en aanbestedingen	beleidsactie, uitvoering	lopend	
Bouw nieuwe woningen circulair uitvoeren	uitvoering	starten na 2021	
Stimuleren van houtbouw in de regio	verkenning	starten na 2021	
Proeftuinen en experimentlocaties voor circulaire bouw	uitvoering	lopend	
Community of Practice voor Circulaire Bouw	uitvoering	starten na 2021	

speerpunt 2

CIRCULAIRE ECONOMIE: GRONDSTOFFEN EN KETENS

acties	type	uitvoering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Verkenning naar regionale grondstoffenstromen	verkenning	starten in 2021	
Kansen voor regionale grondstoffenbank en grondstoffenhubs	verkenning, beleidsactie	starten na 2021	
Breed onderzoeksprogramma 'Circulaire economie' opzetten	verkenning, uitvoering	starten in 2021	
Uitvoeringsprogramma Circulaire GWW-sector	uitvoering	lopend	
Beleidsontwikkeling op grondstoffenstromen en materiaalgebruik	beleidsactie	starten na 2021	
Programma voor actieve gedragsbeïnvloeding uitwerken	beleidsactie	starten na 2021	
Innovatiewerkplaats Synergiepark Innofase doorontwikkelen	uitvoering	lopend	
Human Capital – werkervaringsplekken voor praktisch geschoolden	uitvoering	starten in 2021	

speerpunt 3

WATER EN KLIMAATADAPTATIE

acties	type	uitovering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Regionale Adaptatie Strategieën uitwerken	beleidsactie	lopend	
Innovatieplatform 'Living Lab Delta Oost' ontwikkelen	verkenning, uitvoering	starten in 2021	
Strategie 'Bouwen met Natuur' uitwerken	verkenning, beleidsactie	starten na 2021	
Klimaatproeftuinen en vergroeningsprojecten	uitvoering	lopend	
Klimaatpark IJssel	uitvoering	starten in 2021	
Park Lingezegen – Boven Linge	uitvoering	starten na 2021	

speerpunt 4

TRANSITIE NAAR DUURZAME ENERGIE

acties	type	uitvoering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Regionale Energiestrategie verankeren in beleid	beleidsactie	lopend	
Regionale aanpak van bedrijventerreinen voor energie en duurzaamheid	beleidsactie, uitvoering	starten in 2021	
Regionaal plan voor energiebesparing voor woningen en bedrijfspanden	beleidsactie	starten na 2021	
Investeringen in (landschappelijke inpassing) van zonneparken	uitvoering	starten in 2021	
Kennisdeling voor projecten Aardgasvrije wijken	uitvoering	lopend	
Programma voor gedragsbeïnvloeding ontwikkelen	beleidsactie, uitvoering	starten na 2021	
Regionaal investeringsprogramma Waterstof	uitvoering	starten na 2021	
Human Capital – werkervaringsplekken voor praktisch geschoolden	uitvoering	starten na 2021	

DE ONTSPANNEN REGIO

We willen leven in een ontspannen regio. Stedelijke ontwikkelingen van wonen, economie en mobiliteit groeien nog sterk. Dit brengen we in balans met onze goede leefkwaliteit en de aantrekkelijkheid van onze cultuur, recreatie, ons erfgoed en landschap.

Bruisende binnensteden: binnenstadsmanagement Arnhem

AMBITIES DE ONTSPANNEN REGIO

Aantrekkelijke regio in balans
Onze regio is in verandering. Stad en land vormen steeds meer één samenhangend netwerk. Wonen, mobiliteit en economie groeien nog sterk door. Met de opgave ontspannen regio willen we deze groei in balans brengen met onze leefkwaliteit en aantrekkelijkheid van cultuur, recreatie en landschap. Gericht op de leefkwaliteit voor inwoners en aantrekkelijkheid voor ondernemers en bezoekers. We willen het voorzieningenniveau op peil houden in onze steden en dorpen en de kwaliteiten van ons erfgoed, landschap en culturele activiteiten in de regio versterken. We verbinden hierbij de kwaliteit van de leefomgeving met de kwaliteit van de vrijetijdseconomie voor onze inwoners en bezoekers.

Bruisende, levendige regio
De opgave ontspannen regio zet in op een bruisende, levendige regio: in onze steden en omliggende kernen, op het behoud van basisvoorzieningen, het verduurzamen van toerisme en een waardevol recreatief cultuurlandschap. Het behouden en versterken van onze ontspannen leefkwaliteit in de regio is hierbij het primaire doel. We zien de sterke binnensteden als een belangrijke motor voor de regionale voorzieningen, zoals horeca, winkels en kunst en cultuur(historie), en als vestigingsfactor voor werknemers en werkgevers en een bruisende omgeving voor jongeren. Bruisende dorps- en stadscentra en duurzaam toerisme zijn belangrijke dragers van onze regionale economie. Hier liggen dan ook belangrijke koppelingen met de opgave Productieve regio. Deze economische dimensie verbinden we in deze opgave Ontspannen regio met de bijzondere landschappen van onze regio en met het aantrekkelijke woon- en leefklimaat in de omliggende kernen. We versterken deze kwaliteiten met extra aandacht voor multifunctionaliteit en combinaties van landschap, toerisme, voedselproductie, cultuur en beleving.

Complementaire steden, dorpen en ommeland
We ontwikkelen onze culturele rijkdommen in steden en kernen, en onze aantrekkelijke natuur. Het groen in buurten en wijken en ons landschap wordt toegankelijk gemaakt voor bewoners en bezoekers. Recreatie en toerisme ondersteunen de leefbaarheid en werkgelegenheid. Een breed en gevarieerd vrijetijdsaanbod draagt bij aan welvaart, welzijn en de leefkwaliteit voor onze inwoners. En aan een aantrekkelijk regionaal cultuurprofiel, waarin steden en omliggende gebieden complementair zijn en bijdragen aan zowel de economie, het sociale klimaat als de leefbaarheid.

Speerpunt 1

Duurzaam toerisme in de regio

Toeristische hotspot Fort Pannerden - Lingewaard

BEOOGD RESULTAAT 2025

In vijf jaar:

- hebben we meer bezoekers en (recreatie)ondernemers naar onze regio weten te trekken
- kunnen we de groei van bezoekersstromen reguleren en verbinden aan toeristische hotspots
- en versterken we de (basis)voorzieningen en leefbaarheid in de kernen
- waardoor levendigheid en leefbaarheid lokaal duurzaam in balans blijven

Duurzaam toerisme in de regio

Dit speerpunt richt zich op het beter regionaal reguleren en 'managen' van bezoekersstromen op het gebied van toerisme en recreatie. Enerzijds gaat dit speerpunt over het aantrekken van meer en een grotere diversiteit in bezoekers en recreatieondernemers naar de regio, gericht op hoogwaardige duurzame toeristische activiteiten. Anderzijds vraagt de groei van bezoekersstromen, die sowieso in onze regio verwacht wordt, om een goede regulering en beheersing om de rust voor bewoners te bewaren. Het is zaak die groei in bezoekersstromen beter te verbinden aan toeristische hotspots en arrangementen. Hoe beter we op regionaal niveau bezoekersstromen weten te begeleiden in tijd en plaats, hoe beter we de balans tussen levendigheid en leefbaarheid weten te behouden. Beide zijn nodig: de levendigheid van bezoekers levert een bijdrage aan het versterken van voorzieningen in de kernen. En de gemeenschap plukt ook economisch de vruchten van voldoende toeristische drukte. Tegelijkertijd is het nodig om de leefbaarheid in steden en kernen duurzaam te behouden en bewoners voldoende rust en gemak te bieden in een zorgvuldige balans.

LOPENDE TRAJECTEN

- Toeristisch toekomstperspectief – regio Arnhem-Nijmegen
- Regionale uitvoeringsagenda Toeristisch toekomstperspectief – regio Arnhem-Nijmegen
- (Sub)regionale toeristisch-recreatieve visies – bijv. voor Veluwezoom, Rijk van Nijmegen
- Uitvoeringsagenda 2020 'Beleef het in Gelderland' – provincie Gelderland
- Gelderse Taskforce Toerisme – provincie Gelderland

PARTNERSCHAPPEN

Recreatieondernemers, toeristische platforms, toeristisch bedrijfsleven, Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen (TVAN), koepelorganisaties RECRON, HISWA en Koninklijke Horeca Nederland, kennisinstellingen RU, HAN, ROC's, provincie Gelderland, Ministerie van EZK

ACTIES

- **Verkenning naar de vitaliteit van het toeristisch aanbod**

Regionale verkenning naar de vitaliteit en ontwikkelingsmogelijkheden van het huidige toeristische aanbod met en voor ondernemers, voor een toekomstbestendige en duurzame toerismesector.

- **Uitwerken van bestemmingsmanagement in de regio**

Regionaal bestemmingsmanagement uitwerken voor reguleren van bezoekersstromen voor de balans tussen levendigheid en rust, met inzicht in actuele en volledige data via een data-alliantie zodat er actueel inzicht is in de spreiding van bezoekersaantallen over de regio.

- **Uitvoeringsagenda Toeristisch toekomstperspectief regio Arnhem Nijmegen**

Investeren in concrete uitvoeringsacties en 'quick wins' uit het regionaal uitvoeringsplan van het Toeristisch toekomstperspectief en ondersteunen en begeleiden naar realisatie van projecten.

- **Stichting Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen aan het werk**

Opdrachtverstrekking van de regio aan stichting Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen op het gebied van toeristische promotie, gebiedsmarketing, gastheerschap en ontwikkeling van aanbod.

- **Uitvoering geven aan regionale recreatieve campagnes**

Ontwikkelen en uitvoeren van toeristisch-recreatieve campagnes voor bewoners en bezoekers, gericht op de gehele regio, zoals de campagne 'Ontdek de eigen regio' #mooidichtbij.

- **Human capital – 'House of Leisure'**

Uitwerken van 'House of Leisure' om (hoge)scholen te verbinden aan het toeristisch bedrijfsleven in de regio, en inwoners met weinig perspectief op de arbeidsmarkt, een baan te bieden in de vrijetijdseconomie via leerwerkplekken en zo de doorstroming naar werk te verbeteren.

Ontdek de regio - #MooiDichtbij

Deze campagne #MooiDichtbij laat op social media de mooie en bijzondere plekken op de Veluwe, in de regio Arnhem en het Rijk van Nijmegen zien, die lijken op foto's van verre bestemmingen. In deze campagne van TVAN worden bezoekers en recreanten opgeroepen om foto's op social media te delen en zo te laten zien dat je niet ver hoeft te gaan om je op een verre bestemming te wanen.

Speerpunt 2

Bruisende binnensteden en krachtige kernen

Centrum van Hanzestad Doesburg

BEOOGD RESULTAAT 2025

In vijf jaar:

- hebben we een sterk complementair aanbod van voorzieningen in onze steden en dorpen
- is de leegstand in onze kernen fors gedaald en zijn basisvoorzieningen blijvend beschikbaar
- door intensieve samenwerking van ondernemers, investeerders, kennispartners en overheden

Bruisende binnensteden en krachtige kernen

In dit speerpunt gaat het om het behoud en versterken van de vitaliteit van de centra in de steden en kernen in de regio. De centra veranderen in snel tempo als gevolg van veranderingen in retail en consumentengedrag, bijvoorbeeld door stijging van online aankopen. Groeiende leegstand dreigt en dit wordt ook zichtbaar, mede als gevolg van de coronacrisis. Dit speerpunt gaat primair over het structureel versterken van het voorzieningenniveau in de steden en behoud van een basisniveau aan voorzieningen in de dorpen en kernen, ook voor de lange termijn. Dit vraagt om acties om leegstand actief te bestrijden en te voorkomen, en de centra te ondersteunen in de overgang van place-to-buy naar place-to-meet: van koopcentrum naar verblijfscentrum. Om aantrekkelijke dorps- en stadscentra te ontwikkelen waar het prettig toeven is en je elkaar kunt ontmoeten in een aantrekkelijke, gezonde omgeving. Dit vraagt in centra om intensieve samenwerking tussen ondernemers, inwoners, investeerders, kennispartners en overheden. En vraagt om een verlenging van het stimuleringsbeleid, ook na de coronacrisis, om de ontwikkeling van binnensteden te ondersteunen, maar ook om de basisvoorzieningen in de kleine kernen in stand te houden. Voor de uitwerking van dit speerpunt liggen belangrijke koppelingen met de opgave Productieve regio en met lopende lokale investeringsprogramma's van gemeenten.

LOPENDE TRAJECTEN

- Gemeentelijke investeringsprogramma's voor leegstandsbestrijding
- (Sub)regionale toeristisch-recreatieve visies – bijv. voor Veluwezoom, Rijk van Nijmegen
- Beleidsprogramma Leefbaarheid 2020-2021 – provincie Gelderland
- Programma Steengoed Benutten – provincie Gelderland
- Programma Bruisende Steden – provincie Gelderland

PARTNERSCHAPPEN

Winkeliers, ondernemers, inwoners, vastgoedeigenaren, institutionele beleggers, koepel-, winkeliers- en ondernemersverenigingen, cultuurnetwerken, woningcorporaties, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen RU, HAN, ROC's, provincie Gelderland, Ministerie van EZK

ACTIES

- **Regionale verkenning voorzieningenniveaus steden en kernen**

Uitvoeren van verkenning van voorzieningenniveaus in steden en kernen door informatie en visies van regiogemeenten bijeen te brengen, gericht op complementariteit, leegstand voorkomen en verbeteren van leefbaarheid.

- **Nieuwe ontwikkelingen in detailhandel beleidsmatig uitwerken**

Nieuwe trends en ontwikkeling in retail en detailhandel opnemen en uitwerken als onderdeel van het Regionaal Programma Werklocaties (RPW), in samenhang met opgave Productieve regio.

- **Centrummanagement en ondernemerschap in steden en kernen versterken**

Samenwerking tussen winkeliers, ondernemers, voorzieningen en instellingen versterken door versterking van het centrummanagement en de organisatiegraad in de binnensteden en de kernen. Gekoppeld aan versterking van het ondernemerschap in MKB (zie Productieve regio).

- **Bestrijding van leegstand in binnensteden en kernen**

Programma voor bestrijden van leegstand in steden en kernen door ondersteuning te bieden om structurele leegstand anders in te vullen, voor transformatie en verduurzaming van panden, herbestemmen naar andere functies dan detailhandel of horeca. Koppelen aan programma 'Steengoed benutten' van de provincie Gelderland.

- **Investeringsimpuls in economische structuurversterking binnensteden en kernen**

Economische structuurversterking in de binnensteden en kleinere kernen door gebiedsontwikkeling en investeringen in strategische culturele locaties en infrastructuur.

- **Investeringsprogramma openbare ruimte binnensteden en kernen**

Anticyclisch investeren in de verblijfskwaliteit van de openbare ruimte en een gezonde en klimaatadaptieve inrichting van kleine en grote centra tot een prettig en groen verblijfsgebied.

- **Kansen benutten van investeringsfondsen voor retail en binnensteden**

Verkenning naar de mogelijkheden voor benutten van het nationale groeifonds en andere investeringsfondsen voor versterking van retail, kleine centra en binnensteden.

Krachtige kernen: leefbaarheid centrum Renkum

Renkum is aan de slag om van het centrum weer een favoriete ontmoetingsplek te maken. Ook recreatie en toerisme is van groot belang voor de ondernemers in de kleine kernen. Bezoekers dragen bij aan het behoud van voorzieningen en zorgen voor extra levendigheid. Samenwerking met het Platform Lage Veluwe leidt tot een toename van bezoekers en werkgelegenheid.

Speerpunt 3

Landschappelijk recreatief raamwerk

Wandelroute Veluwe-Posbank - Arnhem, Rheden, Rozendaal

BEOOGD RESULTAAT 2025

In vijf jaar:

- waarderen recreanten onze waardevolle natuur, landschap en cultureel erfgoed nog hoger
- op basis van een richtinggevend regionaal landschappelijk en recreatief raamwerk
- voor duurzaam behoud en versterking van recreatie, erfgoed, natuur en landschap

Landschappelijk recreatief raamwerk

In dit speerpunt gaat het om het duurzaam behoud en versterking van natuurwaarden, waardevolle landschappen en cultuurhistorisch erfgoed. Onze regio kent een rijke variëteit aan landschappen en erfgoed uit allerlei tijdsperioden. De inzet is enerzijds erop gericht om deze waarden en kwaliteiten duurzaam te behouden en anderzijds deze kwaliteiten beter zichtbaar en beleefbaar te maken. Ook hier is het zoeken naar een zorgvuldige balans, zodat bewoners en bezoekers onze landschappen en erfgoed hoger gaan waarderen en dat ook duurzaam blijven doen. Dit vraagt om goede ruimtelijke en functionele verbindingen en een (nog) betere toegankelijkheid en beleefbaarheid van de kwaliteiten. Hiervoor zetten we in op het ontwikkelen van een richtinggevend landschappelijk raamwerk, als casco voor recreatieve activiteiten en voor ruimteclaims voor water, klimaat, energie en verstedelijking. Het landschappelijk raamwerk dient als duurzaam casco voor natuur- en landschapsontwikkeling, biodiversiteit, waterberging en klimaatadaptatie, en verbindt plekken en gebieden tot een regionaal samenhangende landschapsstructuur die nieuwe activiteiten en ruimteclaims kan opvangen.

LOPENDE TRAJECTEN

- Toeristisch toekomstperspectief – regio Arnhem-Nijmegen
- Regionale uitvoeringsagenda Toeristisch toekomstperspectief – regio Arnhem-Nijmegen
- Regionale Adaptatie Strategieën – drie regio's
- Agenda Landschap – provincie Gelderland
- Beleidsprogramma Cultuur en Erfgoed – provincie Gelderland
- Programma Klimaatadaptatie – provincie Gelderland

PARTNERSCHAPPEN

Natuur- en landschapsorganisaties, Staatsbosbeheer, particuliere natuurbeheerders, waterschappen, landbouworganisaties, eigenaren cultuurhistorisch erfgoed, recreatieondernemers, horeca-ondernemers, maatschappelijke organisaties, kennisinstellingen RU, HAN, VHL, ROC's, provincie Gelderland, Ministerie van LNV

ACTIES

- **Regionale visie op landschappelijk raamwerk ontwikkelen**

Gezamenlijk ontwikkelen van een landschappelijk raamwerk van natuurgebieden, waardevolle landschappen, cultureel erfgoed als casco voor toeristisch-recreatieve functies en activiteiten, en ruimtevragende functies vanuit water, klimaat en energie. Verbinden van toeristische hotspots.

- **Toeristische hotspots en toeristische overstapplaatsen verbinden**

Regionale verkenning naar het verbinden van de verspreid liggende toeristische hotspots, en hoe deze onderling te verbinden vanuit oogpunt van bereikbaarheid, arrangementen en ruimtelijk. En verbeteren van de TOP's (Toeristische overstapplaatsen) qua netwerk, plekken en kwaliteit.

- **Uitwerken van de 'customer journey' in relatie tot landschap**

Belevings- en gebruikswaarde van het landschap in de regio verbeteren, alsmede de toegankelijkheid tot natuur, landschap en erfgoed vanuit inzichten in de wensen en ervaringen vanuit oogpunt van bezoekers en bewoners. Uitwerken van regionale customer journeys in relatie tot landschap.

- **Investeringsimpuls in het regionaal landschappelijk raamwerk**

Uitwerken van investeringsimpuls in concrete strategische projecten binnen het landschappelijk raamwerken, zoals bijvoorbeeld Gastvrije Waaldijk, Bovenlinge, Rivierklimaatpark IJssel, Park Lingezegen, of het Gelderse Arcadië (landgoederenzone langs de Veluwezoom).

UNESCO-werelderfgoed – Fort Pannerden

Fort Pannerden is een oud verdedigingsfort in de splitsing tussen de Waal en het Pannerdensch Kanaal, richting IJssel. Het landschap is een mooie combinatie van water, natuur (Natura 2000) en cultuurhistorie: fort Pannerden is onderdeel van de Hollandse Waterlinie. Deze is genomineerd voor opname als UNESCO-werelderfgoed dat naar verwachting in 2021 wordt toegekend.

Speerpunt 4

Sterk regionaal cultuuraanbod

Duurzaam festival Framed - Arnhem

BEOOGD RESULTAAT 2025

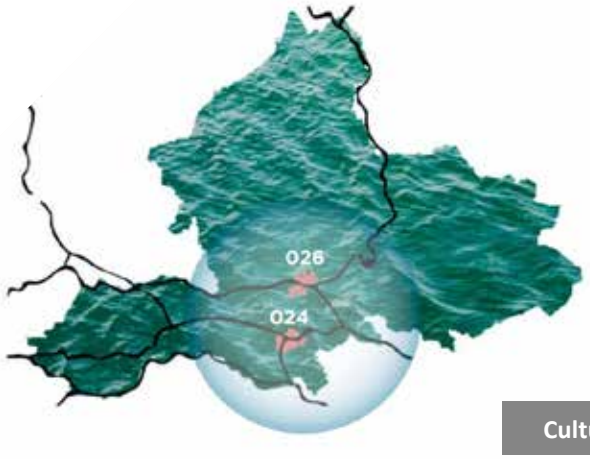
In vijf jaar:

- is aanbod en kwaliteit van culturele activiteiten en voorzieningen in de regio gegroeid
- werken we aan een betere regionale programmering van het cultuuraanbod
- en weten we een breed en gevarieerd publiek binnen en buiten de regio aan te trekken

Sterk regionaal cultuuraanbod
Dit speerpunt richt zich op het versterken van het aanbod aan culturele activiteiten en instellingen in de regio. Deze ontwikkeling is al in gang gezet met onder andere de 'Cultuurregio 025' waarin Arnhem en Nijmegen gestart zijn met intensivering van hun samenwerking. In de speerpunt wordt ook nadrukkelijk gezocht naar verbreding van deze samenwerking naar andere gemeenten binnen de regio. De inzet van die samenwerking is om gezamenlijk aanbod, diversiteit, kwaliteit en cross-overs van culturele activiteiten en voorzieningen in de regio te laten groeien. Dit vraagt om een regionaal gedeelde visie op cultuur, om een betere regionale programmering en afstemming van het culturele aanbod en investeringen in de infrastructuur en voorzieningen. Beoogd resultaat is dat we als regio samen een veel breder en gevarieerder publiek weten te trekken, binnen én buiten de regio. Hiermee dragen we, zowel direct als indirect, bij aan het vestigingsklimaat van de regio zowel in economische termen als in sociale termen. Een sterk regionaal cultuuraanbod maakt hiervan integraal deel uit.

LOPENDE TRAJECTEN
- Groeidocument 025 Arnhem Nijmegen
- Cultuurregio 025 – regio Arnhem-Nijmegen
- Beleidsprogramma Cultuur en Erfgoed – provincie Gelderland
- Beleids- en uitvoeringsprogramma Cultuur en Erfgoed 2017-2020 – provincie Gelderland
- Uitgangspuntenbrief Aanpak Cultuur en Erfgoed vanaf 2021 – provincie Gelderland

PARTNERSCHAPPEN
Culturele instellingen, creatieve en culturele ondernemers, instellingen, culturele platforms, gezelschappen, verenigingen, culturele broedplaatsen, kennisinstellingen RU, ArtEZ, HAN, ROC's, provincie Gelderland, Ministerie van OCW

Cultuurregio 025

ACTIES

- **Doorontwikkeling regionale visie Cultuurregio 025**
Verbreden en doorontwikkelen van de visie Cultuurregio 025 met aandacht voor cultuurbeoefening in zowel de steden als in de kleine kernen, met verbreding, ondersteuning en in stand houden van de cultuurbeoefening in verschillende segmenten (van cultuureducatie, amateurcultuur tot toptalent).

- **Gezamenlijke promotie en harmonisatie van culturele agenda**
Verkennen van mogelijkheden voor gezamenlijke promotie en het regionaal harmoniseren van de culturele agenda's tot o.a. een regionale cultuuragenda als instrument van verbrede Cultuurregio 025. Initiatieven kunnen in brede regio beter gebundeld en uitgedragen worden.

- **Investeringsimpuls in strategische culturele infrastructuur**
Investeren in de strategische culturele infrastructuur en ontwikkelingen in de Cultuurregio 025 van (boven)regionaal belang, zoals de renovatie van het Stadstheater Arnhem, gebiedsontwikkeling Valkhofkwartier en renovatie Stadsschouwburg Nijmegen.

- **Gezamenlijke visie op ontwikkeling van cultuureducatie in de regio**
Ontwikkelen van een gezamenlijke visie op behoud en versterking van cultuureducatie in de regio, met doorgaande leerlijnen (bijv. muziekles, lezen, etc.) en het optimaliseren van binnen- en buitenschoolse cultuureducatie in de steden en dorpen in de regio.

- **Kansen voor culturele broedplaatsen met faciliteiten**
Verkennen van kansen voor culturele broedplaatsen met voorzieningen en faciliteiten voor makers en kunstenaars door opdrachtversterking door regiogemeenten, via subsidieregelingen of in de vorm van ateliers, proefpodia en betaalbare woon-werkruimten.

- **Regionale ondersteuning en kennisuitwisseling**
Verkennen van behoeften aan uitwisseling van kennis en ervaringen zoals: ondersteuning van amateurverenigingen op gebied van bijvoorbeeld vrijwilligers en experts, samenwerking op gebied van ticketing, marketing, materialen e.d..

- **Human Capital – Schakel025 en Cultuur Academy**
Investeren in de brede, duurzame inzetbaarheid van ondernemers en inwoners die nu werkzaam zijn in de cultuursector, ook op lange termijn na de coronacrisis, en niet alleen voor toptalent maar ook voor andere segmenten in de cultuursector, o.a. door verbreding activiteiten Schakel 025 en Cultuur Academy naar de regio te halen.

Cultuurregio 025

De Cultuurregio 025 is een koploper voor regionale samenwerking. Door cultureel programma regionaal af te stemmen en het cultuurprofiel te versterken wordt het publiek van de regio bediend met een rijk en gevarieerd pakket aan culturele activiteiten. De gehele cultuurketen wordt bij elkaar gebracht, van opleidingen tot presentatie.

Opgave Ontspannen regio

Actieagenda

speerpunt 1

DUURZAAM TOERISME IN DE REGIO

acties	type	uitvoering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Verkenning naar de vitaliteit van het toeristisch aanbod	verkenning, beleidsactie	starten in 2021	
Uitwerken van bestemmingsmanagement in de regio	verkenning, beleidsactie	starten in 2021	
Uitvoeringsplan Toeristisch toekomstperspectief regio Arnhem Nijmegen	uitvoering	starten in 2021	
Stichting Toerisme Veluwe Arnhem Nijmegen aan het werk	uitvoering	lopend	
Uitvoering geven aan regionale recreatieve campagnes	uitvoering	starten na 2021	
Human capital – 'House of Leisure'	uitvoering	starten na 2021	

speerpunt 2

BRUISENDE BINNENSTEDEN EN KRACHTIGE KERNEN

acties	type	uitvoering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Regionale verkenning voorzieningenniveaus steden en kernen	verkenning, beleidsactie	starten in 2021	
Nieuwe ontwikkelingen in detailhandel beleidsmatig uitwerken	verkenning, beleidactie	starten na 2021	
Centrummanagement en ondernemerschap in steden en kernen versterken	uitvoering, lobby	lopend	
Bestrijding van leegstand in binnensteden en kleine kernen	uitvoering	lopend	
Investeringsimpuls in economische structuurversterking binnensteden en kernen	uitvoering	lopend	
Investeringsprogramma openbare ruimte binnensteden en kernen	beleidsactie, uitvoering	starten na 2021	
Kansen benutten van investeringsfondsen voor retail en binnensteden	verkenning	starten in 2021	

speerpunt 3

LANDSCHAPPELIJK RECREATIEF RAAMWERK

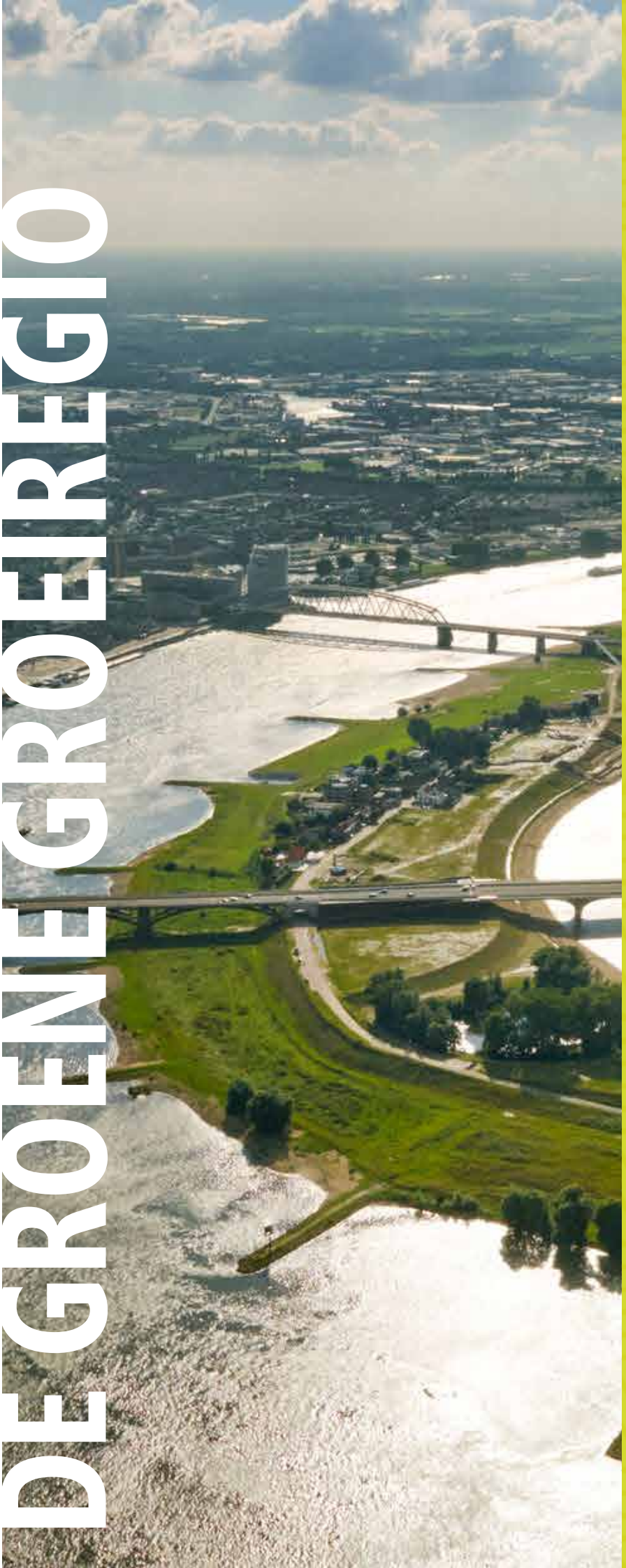
acties	type	uitvoering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Regionale visie op landschappelijk raamwerk ontwikkelen	beleidsactie, lobby	starten in 2021	
Toeristische hotspots en toeristische overstapplaatsen verbinden	verkenning	starten na 2021	
Uitwerken van de 'customer journey' in relatie tot landschap	verkenning, lobby	starten in 2021	
Investeringsimpuls in het regionaal landschappelijk raamwerk	uitvoering	starten na 2021	

speerpunt 4

STERK REGIONAAL CULTUURAANBOD

acties	type	uitvoering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Doorontwikkeling regionale visie Cultuurregio 025	beleidsactie, lobby	lopend	
Gezamenlijke promotie en harmonisatie van culturele agenda	verkenning, lobby	lopend	
Investeringsimpuls in strategische culturele infrastructuur	uitvoering	starten na 2021	
Gezamenlijke visie op ontwikkeling van cultuureducatie in de regio	beleidsactie	starten in 2021	
Kansen voor culturele broedplaatsen met faciliteiten	verkenning, lobby	starten na 2021	
Regionale ondersteuning en kennisuitwisseling	verkenning	starten na 2021	
Human Capital – Schakel025 en Cultuur Academy	uitvoering	starten na 2021	

DE GROENE REGIO

Samen regisseren we de groei in de regio. Op zo'n manier dat we de typische balans tussen stedelijke ontwikkeling en ontspannen leefkwaliteit behouden. Hierdoor worden we herkenbaar als dé groene metropoolregio.

Groene kwaliteiten in de regio: Wijngaard de Holdeurn, Berg en Dal

AMBITIES DE GROENE GROEIREGIO

Integraal aan groei werken
In deze regionale opgave gaat het om het faciliteren en coördineren van groei (in wonen, werken en voorzieningen) in de regio en het tegelijkertijd versterken en gezamenlijk uitdragen van ons profiel als groene metropoolregio. We vullen deze groei zo in dat de typische balans tussen levendige stedelijkheid en een meer ontspannen leefkwaliteit in de regio in stand blijft. Door hierbij integraal samen te werken op regionaal niveau ontstaat een nieuw perspectief om de opgaven in stad, dorp, wijk en ommeland op te pakken. Zo maken we gebruik van de schaalgrootte van het stedelijk netwerk, de complementariteit van regiogemeenten en de agglomeratiekracht van de regio.

Groene groei in ruimteclaims
In de opgave groene groeiregio verbinden we de doelstellingen op het gebied van wonen en werk, mobiliteit, klimaatadaptatie en energie én agrarisch en recreatief cultuurlandschap. Ook de landbouw blijft een belangrijke rol spelen als drager van het landelijk gebied. We benaderen de uitdagingen die op de regio afkomen vanuit drie invalshoeken: wonen, leefomgeving en agglomeratiekracht. Door verschillende ruimteclaims in afstemming met elkaar te bekijken, benutten we het integrale karakter van deze opgave optimaal. Het doel is een toekomstbestendige en leefbare regio met gedifferentieerde dorpen, wijken en steden, met een evenwichtige verdeling van woon- en werkmilieus en een passend voorzieningenniveau, binnen ons profiel als groene metropoolregio.

Samen sterk als groene metropoolregio
Om onze doelen op het gebied van wonen, werken, energie en landschap (in relatie tot natuur, landbouw en klimaatadaptatie) daadwerkelijk te bereiken, kiest de regio voor samenwerking en profilering als ‘groene metropoolregio’. Zo kan de regio ook de krachten van verschillende overheidslagen intensiever bundelen en inzetten. Deze opgave vormt de basis voor een langjarig partnerschap die we als regio aangaan met provincie en Rijk en in nauwe samenwerking met economische en maatschappelijke partners, én onze bewoners, bezoekers en ondernemers.

Speerpunt 1

Wonen in stad, dorp en ommeland

Balans tussen vraag en aanbod in wonen

Aantrekkelijke woonmilieus in dorpen - Didam, Montferland

BEOOGD RESULTAAT 2025

In vijf jaar...

- hebben we een evenwichtige regionale woningmarkt
- met goede afstemming tussen de marktvraag en een gevarieerd aanbod
- waarbij de woningtekorten zijn gedaald en meer betaalbare woningen zijn gerealiseerd

Wonen in stad, dorp en ommeland

Dit speerpunt richt zich op het bouwen van voldoende duurzame en betaalbare woningen in de regio. Hierbij gaat het om nadere invulling en uitvoering geven aan de afspraken uit de Woondeal tussen regio, provincie en het Rijk. Enerzijds is dit gericht op het versnellen van de woningbouwproductie, en het verminderen en voorkomen van planuitval van potentiële bouwlocaties. Doel op korte termijn is het gezamenlijk inlopen van het woningbouwtekort in de regio (naar 2% in 2030) en het regionaal organiseren van een stabiele en continue woningbouwproductie. Tot 2025 is de ambitie om tot een woningbouwversnelling te komen van 20.000 woningen. Op lange termijn groeit de regionale woningbehoefte naar 50.000-60.000 woningen over de periode 2020-2040. Hieraan gekoppeld zet de regio zich in voor toekomstbestendige en gedifferentieerde wijken waarbij middenhuur, betaalbare koopwoningen en vrije sectorwoningen meer worden gemengd in kwetsbare gebieden in de regio. Met name betaalbaarheid van woningen heeft hierbij de aandacht. Dit alles vraagt om inzet van innovatieve instrumenten, slimme procedures en middelen, waarvoor de kennisuitwisseling tussen gemeenten onderlingen en met provincie en het Rijk actief georganiseerd moet worden.

LOPENDE TRAJECTEN

- Actieplan Wonen – provincie Gelderland
- Steengoed Benutten – provincie Gelderland
- Wijken van de Toekomst – provincie Gelderland
- Uitvoeringafspraken Woondeal regio Arnhem Nijmegen
- Gemeentelijke woonvisies en omgevingsvisies

PARTNERSCHAPPEN

Woningcorporaties, projectontwikkelaars, institutionele beleggers, vastgoedeigenaren, aannemers, dorps- en wijkorganisaties, bewonersgroepen, kennisinstellingen RU, HAN, VHL, ROC's, provincie Gelderland, Ministerie van EZK, Ministerie van BZK, Ministerie van IenW

ACTIELIJST

- **Woningbouwversnelling en Versnellingstafel**

Implementatie van de versnelling van de bouwproductie tot 20.000 woningen in 2025, met een gemiddelde bouwproductie van 4000 woningen per jaar. Inrichten van de regionale Versnellingstafel om uitval te verminderen, risico's beheersbaar te maken en programmering vorm en inhoud te geven, inclusief kennisuitwisseling op gebied van contractering.

- **Adaptief programmeren van woningbouwplannen**

Voorkomen van vertraging en uitval van (potentiële) bouwplannen door het ontwikkelen van een werkwijze van regionaal adaptief programmeren. De regionale woningbouwprogrammering moet zorgen voor voldoende plancapaciteit zodat volume, continuiteit en snelheid en in bouwstromen duurzaam kan worden georganiseerd. Inclusief het opzetten van een regionaal monitoringssysteem van de planvoorraad, inzichtelijk voor regio, provincie en Rijk, die hiervoor ook kennis leveren.

- **Strategische visie op toekomstbestendige en gedifferentieerde wijken**

Ontwikkelen van een gemeenschappelijke visie op sterke, toekomstbestendige en gemengde wijken, in samenwerking met corporaties en marktpartijen, waarbij meer middenhuur, betaalbare koopwoningen en vrije sectorwoningen worden gemengd in kwetsbare gebieden in de regio. Hierbij wordt ook gekeken naar instrumenten en middelen uit provinciale programma's Wijken van de Toekomst, Steengoed Benutten, Leefbaarheid en Klimaatadaptatie, en mogelijke pilots verkend.

- **Uitwerken en afspraken over het conceptueel bouwen**

Het versneld bouwen van voldoende duurzame en betaalbare woningen vraagt om vormen van innovatie, standaardisatie en industrialisatie zodat de gewenste bouwproductie slimmer kan worden georganiseerd. De regio werkt dit zogenoemde conceptueel bouwen verder uit, ondersteund door de provincie en het Rijk, en maakt zij hierover afspraken met corporaties en marktpartijen.

- **Uitvoeringsstrategie voor betaalbaar wonen**

Uitwerken van een uitvoeringsstrategie voor woningbouw, waarbij de regio 50% van de zachte plancapaciteit in het betaalbare segment (sociaal, middeldure huur en betaalbare koop) wil realiseren. Hiervoor wordt kennisuitwisseling georganiseerd tussen regio, provincie en Rijk over innovatieve instrumenten en procedures (zoals woonplicht, kettingbedingen, etc.).

Woondeal regio Arnhem-Nijmegen

De regionale Woondeal is een voorbeeld van de samenwerking tussen regio, provincie en het Rijk op de verstedelijkingsopgave van 60.000 woningen waar we tot 2040 voor staan. In de uitwerking van de Woondeal staat de balans tussen groei en leefkwaliteit centraal: het bijbouwen van voldoende (betaalbare) woningen en het versterken van het groene ontspannen profiel.

Speerpunt 2

Leefomgeving: integraal ruimteclaims afwegen

Balans tussen ruimteclaims van verstedelijking, mobiliteit, water, energie en landschap

Ruimteclaims in de leefomgeving: windturbines langs de A15

BEOOGD RESULTAAT 2025

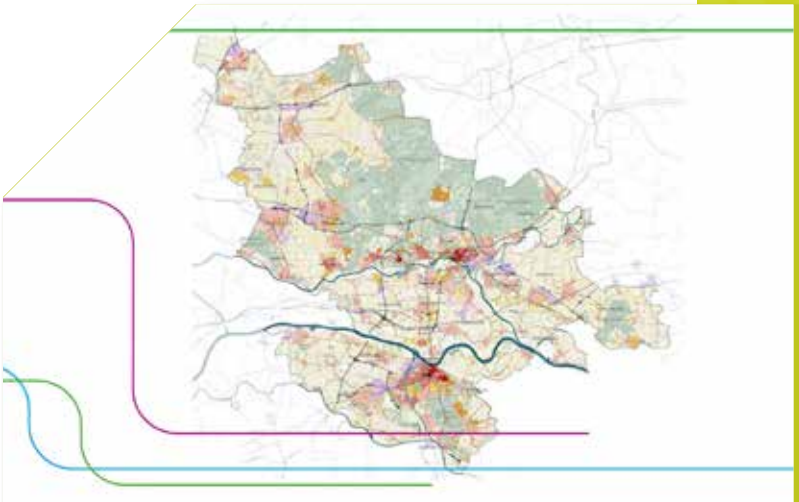
In vijf jaar...

- nemen we ruimteclaims van verstedelijking, mobiliteit, water en energie in het landschap op
- door het realiseren van meervoudig ruimtegebruik en slimme functiecombinaties
- weten we de milieubelasting te beperken en de kwaliteit van de leefomgeving te verbeteren
- en zijn natuur-, recreatieve en landschappelijke waarden behouden en versterkt

Leefomgeving: integraal ruimteclaims afwegen
Dit speerpunt richt zich op de integrale afweging van verschillende ruimteclaims die vanuit de andere opgaven (o.a. voor mobiliteit, bedrijventerreinen, water, energie, klimaat en verstedelijking) op de regio afkomen. Het gaat primair om de ruimtelijke dimensie van de andere opgaven, dus de ruimteclaims die voortvloeien uit de Verbonden, Productieve, Circulaire en Ontspannen regio. In de basis staat in dit speerpunt behoud en versterking van de kwaliteit van de leefomgeving (inclusief natuur en landschap) centraal. Dit krijgt vorm en inhoud door enerzijds het verkennen en agenderen van trends en ontwikkelingen, en het schetsen van inspirerende toekomstscenario's en nieuwe keuzevraagstukken waar de regio voor komt te staan. Anderzijds gaat het om het organiseren en verankeren van integrale regionale afspraken met het Rijk (o.m. over de Verstedelijkingsstrategie) en het vastleggen ervan in provinciale en gemeentelijke (omgevings)visies en beleidsplannen. Ook speelt het opzetten van een integrale monitoring van ontwikkelingen en afgesproken doelen een belangrijke rol door het ontwikkelen van een regionaal 'dashboard' voor groene groei als basis voor integrale afwegingen over de leefomgeving in de regio.

LOPENDE TRAJECTEN
- Verstedelijkingsstrategie Arnhem-Nijmegen en Foodvalley
- Gemeentelijke omgevingsvisies
- Omgevingsvisie 'Gaaf Gelderland' – provincie Gelderland
- Uitvoeringsprogramma 'Gaan voor Gaaf Gelderland' – provincie Gelderland
- Uitvoeringsprogramma Nationale Omgevingsvisie (NOVI) – ministerie van BZK

PARTNERSCHAPPEN
Ondernemers, bewonersgroepen, regionaal bedrijfsleven, private ontwikkelende en investerende partijen, maatschappelijke organisaties en instellingen, kennisinstellingen in de regio, provincie Gelderland, Ministeries van BZK, EZK, LNV en OCW.

ACTIELIJST

- **Uitwerken van de Verstedelijkingsstrategie**

De concept-Verstedelijkingsstrategie uitwerken tot een definitieve Verstedelijkingsstrategie die moet leiden tot (besluitvorming) over afspraken in een Verstedelijkingsakkoord met het Rijk tijdens met BO-MIRT in najaar 2021. Hierin trekt de regio samen op met regio Foodvalley.

- **Verstedelijkingsstrategie verankeren in omgevingsvisies**

Beleidsmatig uitwerken van de Verstedelijkingsstrategie in provinciale beleidsplannen en gemeentelijke beleidsplannen en/of omgevingsvisies. En verkennen van de nut en noodzaak van een samenhangende ruimtelijke visie of -agenda voor de regio.

- **Koppeling versterken met landelijk en provinciaal beleid voor de leefomgeving**

Versterken van de koppelingen met het Rijksbeleid en provinciaal beleid voor de leefomgeving, inclusief verstedelijkingsstrategie. Met het (Uitvoeringsprogramma) NOVI, Omgevingsagenda Oost en de Omgevingsvisie 'Gaaf Gelderland' en specifieke rijksbeleidskaders zoals het Toekomstbeeld OV 2040, Topsectorenbeleid of het Deltaplan Ruimtelijke Adaptatie.

- **Regionale toekomstscenario's voor lange termijn**

Ontwikkelen van integrale toekomstscenario's voor de regio voor de lange termijn (bijv. 2050) waarin nieuwe maatschappelijke trends en ontwikkelingen worden geagendeerd en vertaald naar mogelijke ontwikkelscenario's en de keuzevraagstukken waarvoor de regio op lange termijn komt te staan, en wat dit betekent voor de koersbepaling van de ontwikkeling van de regio.

- **Regionaal dashboard voor groene groei ontwikkelen**

Ontwikkelen van een regionaal dashboard als instrument voor inzicht in de ontwikkeling van de groene groeiregio, inclusief de verstedelijkingsopgave. Basis hiervoor zijn verschillende typen monitors: de regionale woningmarktmonitor, IBIS (inzake RPW), monitor RES, etc. Integratie van verschillende monitordata tot een helder dashboard als basis voor bestuurlijke afwegingen.

Verstedelijkingsstrategie regio Arnhem-Nijmegen en Foodvalley

De verstedelijkingsstrategie is een routekaart om voor de regio Arnhem-Nijmegen-Foodvalley te komen tot een gezonde en groene groei van de regio. Hoe worden bijvoorbeeld de 60.000 extra woningen tot 2040 in onze regio gerealiseerd met behoud van leefklimaat, bereikbaarheid en de kwaliteit van het landschap?

Speerpunt 3

Agglomeratiekracht – groene metropoolregio

Balans tussen eigen kracht en complementariteit van steden en dorpen

Een groene metropoolregio - stedelijk gebied Arnhem

BEOOGD RESULTAAT 2025

In vijf jaar...

- is de complementariteit en samenhang tussen stad, dorp en ommeland toegenomen
- waarbij de steden en dorpen zich samen profileren als 'groene metropoolregio'
- om de netwerkkracht en concurrerend vermogen van de regio (inter)nationaal te vergroten

Agglomeratiekracht - groene metropoolregio

Dit speerpunt richt zich op het versterken van de positionering van onze regio als 'groene metropoolregio' richting provincie, Rijk en Europa. Enerzijds gaat het om het versterken van de internationale concurrentiepositie voor bewoners, ondernemers en bezoekers en anderzijds om een betere lobby, agendering en verankering van (investerings)afspraken met provincie, Rijk en Europa. Hiervoor is de gemeenschappelijke samenwerking van de 18 gemeenten als regio Arnhem-Nijmegen onontbeerlijk. Hierin zoeken we naar de complementariteit tussen de steden onderling en met de dorpen, kleine kernen en het landelijk gebied. Hierbij wordt iedereen in zijn eigen kracht gezet, en bundelen we al deze krachten tot een sterke samenhangende regio. Het perspectief: eenheid in verscheidenheid. Agglomeratiekracht vraagt om een slagvaardig handelingsperspectief en krachtig instrumentarium om actieagenda's uit te voeren en projecten te realiseren. Het uitwisselen van kennis, kunde en ervaringen met participatie- en realisatieprocessen en inzet van instrumenten helpt alle gemeenten invulling te geven aan een slagvaardige regio. Ook vanuit The Economic Board wordt gekeken hoe de agglomeratiekracht vanuit de triple helix samenwerking kan worden versterkt. Ook onze samenwerking met de regio Foodvalley in de Verstedelijkingsstrategie draagt hieraan bij.

LOPENDE TRAJECTEN

- Verstedelijkingsstrategie Arnhem-Nijmegen en Foodvalley
- Regiobod NOVI-propositie 'Naar een groene metropoolregio' – regio Arnhem-Nijmegen
- De Kracht van Oost – regio's en provincies Gelderland en Overijssel
- Omgevingsagenda Oost / BO MIRT /BO Leefomgeving – regio, provincie, Rijk
- Uitvoeringsprogramma Nationale Omgevingsvisie – ministerie van BZK
- Green Deal – Europese Commissie

PARTNERSCHAPPEN

Ondernemers, bewonersgroepen, regionaal bedrijfsleven, private ontwikkelende en investerende partijen, maatschappelijke organisaties en instellingen, kennisinstellingen in de regio, provincie Gelderland, Ministeries van BZK, EZK, LNV en OCW.

ACTIELIJST

- **Verkenning naar versterking van de agglomeratiekracht van de regio**

Verkennen van de inhoudelijke doelen, strategie en governance om de agglomeratie van de regio te versterken in het perspectief van de ruimtelijk-economische ontwikkeling en concurrentiepositie van de regio in (inter)nationaal verband. Hoe kunnen we de agglomeratiekracht met 18 gemeenten versterken en netwerkkracht ontwikkelen op het profiel als 'groene metropoolregio'? Aan het onderzoek 'De kracht van Oost' en de Brede Welvaartsmonitor kan relevante input worden ontleend.

- **Community of Practice en toolkit instrumentarium voor regiogemeenten**

Er bestaat brede behoefte aan uitwisseling van kennis en ervaringen over het handelingsperspectief en instrumentarium (#hoedan) bij de regiogemeenten voor het realiseren van de vijf opgaven. Betere uitwisseling voorkomt uitvinden van hetzelfde wiel, en versterkt de samenwerking en realisatie van de actieagenda's. Dit kan onder meer in de vorm van een regionale Community of Practice (CoP) en het ontwikkelen van een instrumentenkist/toolkit voor realiseren van de actieagenda's.

NOVI-propositie 'Naar een groene metropoolregio'

Een groene metropoolregio van internationale betekenis. Zichtbaar als topregio in food, health en energy, samen met Foodvalley. Als dé circulaire topregio van ons land en van Europa. Als het vijfde kroonjuweel van metropoolregio's in ons land. Dit is de kern van de gezamenlijke propositie aan de Nationale Omgevingsvisie (NOVI).

Opgave Groene groeiregio

Actieagenda

speerpunt 1

WONEN IN STAD, DORP EN OMMELAND

acties	type	uitvoering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Woningbouwversnelling en Versnellingstafel	beleidsactie	lopend	
Adaptief programmeren van woningbouwplannen	verkenning, beleidsactie	opstarten in 2021	
Strategische visie op toekomstbestendige en gedifferentieerde wijken	beleidsactie	opstarten na 2021	
Uitwerken en afspraken over het conceptueel bouwen	uitvoering	opstarten na 2021	
Uitvoeringsstrategie voor betaalbaar wonen	uitvoering	opstarten na 2021	

speerpunt 2

LEEFOMGEVING: INTEGRAAL RUIMTECLAIMS AFWEGEN

acties	type	uitvoering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Uitwerken van de Verstedelijkingsstrategie	beleidsactie, uitvoering	starten in 2021	
Verstedelijkingsstrategie verankeren in omgevingsvisies	beleidsactie, uitvoering	starten na 2021	
Koppeling versterken met landelijk en provinciaal beleid voor de leefomgeving	uitvoering	starten in 2021	
Regionale toekomstscenario's voor lange termijn	verkenning	starten na 2021	
Regionaal dashboard voor groene groei ontwikkelen	beleidsactie, uitvoering	starten na 2021	

speerpunt 3

AGGLOMERATIEKRACHT - GROENE METROPOOLREGIO

acties	type	uitvoering	fasering '21 '22 '23 '24 '25
Verkenning naar versterking van de agglomeratiekracht van de regio	verkenning	starten in 2021	
Community of Practice en toolkit instrumentarium voor regiogemeenten	uitvoering	starten na 2021	

Colofon

Deze Regionale Agenda voor de regio Arnhem-Nijmegen is onderdeel van het proces voor versterking van de regionale samenwerking. Gekoppeld aan deze agenda zijn een regionale visie 'Regio Arnhem-Nijmegen - Groene metropoolregio', een gemeenschappelijke regeling en een bedrijfsplan voor governance en werkwijze ontwikkeld.

Deze Regionale Agenda is ontwikkeld door de Stuurgroep Regionale versterking:

Stuurgroep Regionale Versterking

Hubert Bruls	burgemeester gemeente Nijmegen
Nick Derks	wethouder gemeente Wijchen
Sylvia Fleuren	wethouder gemeente Berg en Dal
Ahmed Marcouch	burgemeester gemeente Arnhem
Lucien van Riswijk	burgemeester gemeente Zevenaar (voorzitter)
Jasper Verstand	wethouder gemeente Renkum [tot 1 okt. 2020]
Helga Witjes	wethouder gemeente Lingewaard
Arne van Hout	gemeentesecretaris Nijmegen, Kring Gemeentesecretarissen
Jan Herman de Baas	kwartiermaker Versterking regionale samenwerking
Henk van den Berg	secretaris Regio Arnhem-Nijmegen (secretaris)

Ondersteund door het projectteam Opgaven, bestaande uit medewerkers van regiogemeenten uit alle delen van de regio en de provincie Gelderland. En vele ambtelijke deskundigen en vertegenwoordigers van de 18 gemeenten, regionale coördinatoren en van de provincie Gelderland die in verschillende werkbijeenkomsten intensief zijn betrokken bij koers en inhoud van de Regionale Agenda.

Begeleiding en uitvoering

UUM | Unlimited Urban Management – www.uum.nl

Edwin van Uum	procesmanager / planoloog
Mathijs Dielissen	planoloog en landschapsontwerper
Koen Vermeulen	stedenbouwkundige

regio arnhem nijmegen

UUM
UNLIMITED URBAN MANAGEMENT

https://www.grasfalt.nl/

https://www.duurzaam-ondernemen.nl/industriepark-kleefse-waard-wint-circular-economy-award-2019/

https://www.duurzaam-ondernemen.nl/regio-arnhem-nijmegen-zet-in-op-circulariteit-met-manifest-maak-werk-van-de-circulaire-economie/

BEHANDELRESULTAAT

Rondetafelgesprek - 07-04-2021

Raadsvoorstel "Visie circulaire economie Arnhem"

Zaaknummer:	424705
Portefeuillehouder:	Jan van Dellen

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Simonis (GL), Loos (VVD), Steenvoort (D66), Visser (PvdA), Manders (AC), De Groot (PvdD), Henzen (PVV) Van Dillen (CDA), Tujeehut (AOP) en Dilekci (Denk VA).
De fracties van de SP en de ChristenUnie waren niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Bespreking
Tijdens de beraadslaging is de eerste termijn van de M1 behandeld. Hierin hebben fractievertegenwoordigers vragen aan de portefeuillehouder gesteld en zijn die beantwoord.

Toezegging
Wethouder Van Dellen zegt toe de concept-opgave circulariteit van de Groene Metropoolregio naar de raad te sturen.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de M1 behandeling nog niet is afgerond, maar dat de vervolgsessie een gecombineerde M1 en M2 behandeling kan zijn. Daarvoor is het nodig dat fracties tijdig mogelijke moties of amendementen indienen.
.

De raadsadviseur,

W. Lammers

De voorzitter,

R. Maref

Van: Heleen Sauer
Verzonden: woensdag 21 april 2021
Onderwerp: RE: Technische vraag circulaire economie

Beste Karlijn,

Hierbij ontvang je de beantwoording van de technische vragen van D66 over circulaire economie.

Namens de fractie van D66 ben ik bezig met informatie verzamelen omtrent de circulaire economie. Helaas kan ik nergens terug vinden hoeveel procent de gemeente momenteel circulair inkoopt en produceert. Graag zou ik deze gegevens van u ontvangen.
Het is op dit moment niet mogelijk om voor álle inkopen exact aan te geven hoeveel procent circulaire inkoop er plaatsvindt. Anders dan bij bijvoorbeeld Social Return on Investment is het op dit moment bij circulariteit niet mogelijk om in percentages uit te drukken hoeveel procent van de inkoopomvang van een project ingezet wordt voor circulariteit. De ontwikkeling van een monitoringstool kan in de toekomst helpen deze percentages daar waar mogelijk meer in beeld te krijgen.
Als gekeken wordt naar het Plan van Aanpak m.b.t. circulariteit wordt er in een specifiek geval wél een percentage benoemd. Arnhem streeft naar 25% circulair gebruik van materialen in 2023, 50% in 2030 en 100% in 2050 in de nieuwe (woningbouw-)projecten van de stad. Met deze doelstelling wordt voor het onderdeel woningbouw de inspanningsverplichting uit de woondeal gevolgd.
Het segment bouw is een segment dat bij uitstek geschikt is om circulaire doelstellingen toe te passen aangezien op dit vlak wezenlijke resultaten te behalen zijn.
Bij projecten die vallen binnen Openbare Ruimte wordt circulariteit al in veel gevallen meegenomen in het proces en worden al goede resultaten behaald. Een voorbeeld hiervan is de circulaire herinrichting Apeldoornseweg. Ook daar waar het projecten betreft die binnen het Fysieke Domein vallen, waar de woondeal onder valt, worden al circulaire voorwaarden toegepast. Een mooi voorbeeld hiervan is bijvoorbeeld het Ruimtelijk raamwerk Schuytgraaf veld 3 Noord dat onlangs (14 april) is vastgesteld door de gemeenteraad. In dit raamwerk is specifiek het hergebruik van materialen opgenomen (materialenpaspoort). Hieruit blijkt dat de recente doelstellingen uit het Plan van Aanpak circulariteit nu al worden meegenomen in trajecten.
Naast de concrete toepassing van circulaire voorwaarden om te voldoen aan de gestelde doelstellingen werkt de gemeente Arnhem, zoals reeds benoemd, ook aan een monitoringstool om circulaire resultaten beter in kaart te brengen. Want naast resultaten uit bouw gerelateerde trajecten wil de gemeente ook circulaire oplossingen bij andere trajecten beter kunnen monitoren. Er worden bij de aanschaf van producten ook circulaire oplossingen gecontracteerd, echter het is wenslijk om deze resultaten met behulp van een monitoringstool ook uit te kunnen drukken in bijvoorbeeld percentages.

Naast het ontwikkelen van een monitoringstool op circulair gebied speelt er binnen Openbare Ruimte nog een ontwikkeling die hier deels op aansluit.
In het kader van het klimaatplan Arnhem waar de focus ligt op CO2 reductie is een projectsheet ontwikkelt voor projecten van het cluster in samenwerking met adviesbureau Primum. De sheet richt zich op co2 en de mate van circulariteit en heeft daarbij een basisjaar als nulmeting. De sheet is nog in opbouw. In 2021 wordt gestart met de implementatie van dit projectsheet op pilot status. De inzet is om dit structureel toe te gaan passen.

Ik vertrouw erop je hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,

GEMEENTE Arnhem

Eusebiusbuitensingel 53
6828 HZ Arnhem
Postbus 5465
6802 EL Arnhem

Heleen Sauer
Programmamanager Vitale Economie
Afdeling Strategie, Beleid en Regie

BEHANDELRESULTAAT

M1/M2 - 21-04-2021

GEMEENTE Arnhem

Raadsvoorstel "Visie circulaire economie Arnhem"

Zaaknummer:	424705
Portefeuillehouder:	Jan van Dellen

Resultaat van bespreking:

Aanwezig
De raadsleden/fractievolgers Simonis (GL), Pape (VVD), Steenvoort (D66), Visser (PvdA), Manders (AC), De Groot (PvdD), Henzen (PVV) Van den Broek (CDA), Tujeehut (AOP), Becker (ChristenUnie) en Dilekci (Denk VA).
De fractie van de SP was niet bij de beraadslagingen aanwezig.

Bespreking
Tijdens de beraadslaging is de tweede termijn van de M1 afgerond.

Moties
De volgende moties zijn besproken:

- 21M46 "Werkbudget adviseur circulaire economie" - D66 (Venhoek)
- 21M47 "Neem de inwoners mee in de circulaire economie" - D66 (Venhoek), Partij voor de Dieren (De Groot)
- 21M48 " Circulaire ECONOMIE = duurzaam" - VVD (Loos), GroenLinks (Simonis), PvdA (Visser)

De volgende motie is nog niet besproken:

- 21M45 "Arnhem AWARD voor circulariteit & innovatie" - DENK (Dilekci) en CDA (Van Dillen).

Door de fracties van GroenLinks en Partij voor de Dieren is aangegeven dat zij nog meedere moties willen indienen.

Toezegging
Wethouder Van Dellen zegt toe de raad eind 2021 een uitvoeringsplan (inclusief financiële paragraaf) aan te bieden.

Conclusie
De voorzitter heeft aan het einde van de beraadslaging geconcludeerd dat de M2 behandeling nog niet is afgerond. De M2 behandeling zal worden voortgezet met de nog niet besproken motie en worden aangevuld met de door de fracties van GroenLinks en Partij voor de Dieren in te dienen moties.

De griffier,

J. Kersten

De voorzitter,

S. van Ommen

Motie afschaffen afvalbelasting

Nummer 21M147

De raad gehoord de beraadslagingen,

Overwegende dat een aanzienlijk deel van de raad inmiddels tot het inzicht is gekomen dat “afval niet bestaat”;

Constaterende dat de gemeente Arnhem echter nog wel afvalbelasting heft bij huishoudens,

Verzoekt het college,

de afvalbelasting af te schaffem

en gaat over tot de orde van de dag

Elfrink. Dobbe. Cetintas. (SP)

DEBATVERZOEK

Voorzitter van de agendacommissie
Koningstraat 38
6811 DG Arnhem

Datum
25-2-2021

Contact
Mattijs Loor

Email
mattijs.loor@d66arnhem.nl

Betreft
Debatverzoek "Juridische misstappen bij handhaving Paasbergflat"

Geachte voorzitter,

Op woensdag 13 januari 2021 nam de raad achter gesloten deuren een voorbereidingsbesluit voor de Paasbergflat. Met dit in onze ogen onjuiste en onrechtvaardige ingrijpen is ieder gebruik van het gebouw onmogelijk tot het bestemmingsplan is gewijzigd. Het college deed deze noodgreep om te voorkomen dat het gehele pand na de uitspraak van de Raad van State alsnog een woonzorgfunctie zou krijgen.

Bij het debat over het voorbereidingsbesluit hield het college vol dat de gekozen en door de Raad van State afgeschoten weg – handhaving op grond van het bestemmingsplan, omdat het gebruik door Stichting Onderdak niet zou zijn toegestaan – de enige mogelijke weg was. Uit de juridische adviezen zou zijn gebleken dat handhaving op grond van de erfpachtakte niet haalbaar was. Over de onderliggende juridische adviezen kon de raad op dat moment niet beschikken. Deze werden door D66 op 8 januari opgevraagd en pas op 18 februari ontvangen.

Uit de ontvangen stukken (zie bijlages) blijkt dat aanvankelijk (15-5-2019) door de gemeentelijke ruimtelijke ordeningsjurist is geconcludeerd dat het gebruik door Stichting Onderdak niet strijdig was met het bestemmingsplan. Publiekrechtelijk zou er geen grond zijn om te handhaven. Hetzelfde advies acht echter ook privaatrechtelijke handhaving (op grond van de erfpachtakte die slechts een bejaardentehuis toestaat) niet haalbaar. Onderzoek van de Universiteit van Amsterdam naar stedelijke erfpacht illustreert echter dat de privaatrechtelijke weg als nadere uitwerking van eisen uit een bestemmingsplan wel kansrijk kan zijn.

Naar aanleiding van de onrust in de wijk stuurt de gemeente twee dagen later een brief. Er hebben dan al raadsvragen van PvdA en CDA op de agenda gestaan en enkele weken later zullen vragen van de VVD volgen. In de brief schrijft de wethouder Van der Zee dat beschermd wonen in principe is toegestaan, maar niet wenselijk wordt geacht. De advocaat van de omwonenden (Dirkzwager) stelt zich op een ander standpunt en meent dat de gemeente moet handhaven.

Op 23 mei verandert het college van inzicht. Er is telefonisch contact met stadsadvocaat Hekkelman, waarna een korte mail volgt waarin Hekkelman schrijft dat het gebruik door Stichting Onderdak geen “gezondheids- en/of welzijnszorg” zou zijn, en daarmee strijdig met het bestemmingsplan. Op de rest van de bestemmingsplantekst gaat het advies van Hekkelman niet in. Er is geen reactie van de RO-specialisten van de gemeente op dit punt bij de stukken aangetroffen. Dit magere advies is vervolgens de basis voor een raadsbrief (dezelfde dag nog) en het inzetten van handhaving (de volgende dag) door de ODRA.

Op 6 januari 2021 deed de Raad van State uitspraak: de handhaving op grond van het bestemmingsplan was onterecht. Als gevolg hiervan kan de gemeente substantiële claims van de eigenaar en van Stichting Onderdak tegemoetzien.

Het door de raad vastgestelde bestemmingsplan is echter ook helemaal niet zo onduidelijk op dit punt. Toegestaan zijn ‘gezondheids- en welzijnszorg’, maar ook ‘functies vergelijkbaar met’ gezondheids- en welzijnszorg. Volgens de definitie gaat dit in ieder geval om ‘dag- en nachtvoorzieningen voor gehandicapten, psychiatrische patiënten, jongeren en maatschappelijke opvang met (therapeutische) behandeling inclusief overnachting’, maar conform de planregels dus ook om daarmee vergelijkbare functies. Op de tekst uit de definitie is in het beperkte externe juridische advies niet ingegaan. Mogelijk is dit wel telefonisch besproken tussen ambtenaren van de gemeente en Hekkelman, maar het is in ieder geval niet vastgelegd. Het college had geen deugdelijke schriftelijke onderbouwing voor het besluit om te gaan handhaven.

Gezien de mogelijk grote consequenties van deze juridische misser voor de gemeente Arnhem en gezien de stellige uitspraken van het college bij beantwoording van de raadsvragen en in het debat achter gesloten deuren op 13 januari, verzoeken onderstaande raadsleden tot een debat. In het debat kunnen wat ons betreft onder andere aan de orde komen:

- De wijze waarop het college tot het besluit tot handhaven is gekomen;
- De kwaliteit van juridische onderbouwing van ingrijpende (handhavings)besluiten;
- De interne hoor- en wederhoor bij strijdige (juridische) adviezen;
- De te verwachten consequenties voor de gemeente Arnhem;
- De juridische houdbaarheid van het door de raad genomen voorbereidingsbesluit.

Met vriendelijke groet,

Namens de fracties van D66, CDA en Partij voor de Dieren,
Mattijs Loor
Jan Hutten
Leo de Groot

GEMEENTE
Arnhem

Aan de bewoners van dit pand

Datum : 17 mei 2019
Zaaknummer : 366284
Contactpersoon : Klantenservice
Telefoonnummer : 0900-1809

Onderwerp: Locatie Stichting Onderdak aan de Bronbeeklaan

Geachte heer, mevrouw,

Deze week ontving u het bericht dat Stichting Onderdak een vleugel van Bronbeeklaan 66 heeft gehuurd en daar cliënten onderbrengt met sociaal-maatschappelijke problematiek. Ik begrijp dat over deze plotselinge berichtgeving onrust is ontstaan in de wijk.

Ook als gemeente werden wij overvallen door het bericht en door het feit dat er reeds mensen wonen. Stichting Onderdak is zich ervan bewust dat de communicatie niet goed was en heeft op dat punt excuses gemaakt. Deze week is er een gesprek geweest tussen de gemeente en Stichting Onderdak. Daarin heeft de gemeente laten weten dat de plannen zoals Stichting Onderdak die nu voor ogen heeft, niet wenselijk zijn in relatie tot het gemeentelijk beleid. We hebben per direct een cliëntenstop afgesproken met de Stichting. Dat betekent dat de huidige 7 cliënten er vooralsnog kunnen blijven wonen, maar dat er **voorlopig geen nieuwe cliënten** bijkomen. Daarbij eist de gemeente van de stichting dat maatregelen worden genomen om de rust en veiligheid voor bewoners, personeel en omwonenden te waarborgen. Dat houdt onder andere in dat er 24 uur per dag een medewerker aanwezig is, dat er toezicht wordt gehouden op en om het terrein en dat er een vast aanspreekpunt is voor de buurt, 24 uur per dag.

Het beleid van de gemeente is erop gericht om mensen met een indicatie voor beschermd en begeleid wonen zoveel mogelijk te integreren in de samenleving. Het uitgangspunt voor beschermd en begeleid wonen is zo normaal mogelijk wonen in de wijk. In bijna alle wijken van Arnhem zijn woningen of kleinere complexen voor beschermd en begeleid wonen. Doorgaans vallen deze niet op en veroorzaken geen problemen. Een grote concentratie in één pand zoals Stichting Onderdak voor ogen heeft, vindt de gemeente zeker niet wenselijk, zowel vanuit het oogpunt van de cliënten zelf als voor de woonomgeving.

Op het pand rust wel een maatschappelijke bestemming. Beschermd wonen is daar in principe toegestaan maar in deze mate niet wenselijk. De gemeente gaat zo snel mogelijk opnieuw in gesprek met de eigenaar van het pand en met Stichting Onderdak. Uiteraard houd ik u op de hoogte van de uitkomst daarvan.

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0900-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

Ik vertrouw erop dat er een oplossing komt waar ieders belang tot zijn recht komt. Tot die tijd zal het aantal cliënten in elk geval niet worden uitgebreid.

Met vriendelijke groet,

Roeland van der Zee
Wethouder

Stadskantoor - Eusebiusbuitensingel 53 • Postbus 9029 • 6800 EL Arnhem
Telefoon 0900-1809 • Fax 026-3774830 • www.arnhem.nl

Beste [redacted],

Zoals zojuist al besproken, ben ik met jullie van oordeel dat het huidige/beoogde gebruik niet in overeenstemming is met het vigerende bestemmingsplan. Er is geen sprake van ´gezondheids- en/of welzijnszorg´. Voor zover het huidige gebruik al gedekt zou worden door de eerder verleende omgevingsvergunning strijdig gebruik (hetgeen mijns inziens op het eerste oog niet het geval), is van belang dat aan deze omgevingsvergunning geen betekenis toekomt. Met de latere inwerkingtreding van het vigerende bestemmingsplan is deze omgevingsvergunning komen te vervallen (zie bijvoorbeeld AbRS 4 mei 2010, ECLI:NL:RVS:2010:BM3252; AbRS 27 februari 2008, 200703755/1; Vzr.
AbRS 27 april 2011, 201012316/1/R1). Uit de stukken maak ik op dat het ´toenmalige vergunde gebruik´ gestaakt is en om die reden ook niet onder het overgangsrecht van het vigerende bestemmingsplan is komen te vallen.

Ten aanzien van de tekst ten behoeve van de gemeenteraad, merk ik nog het volgende op:

- Onder het kopje clientenstop lijkt het mij goed te benadrukken dat het de Stichting is die een oplossing moet zoeken.
- Aan de geel gemarkeerde passage in de laatste alinea zou nog ter toelichting toegevoegd kunnen worden dat dit in het handhavingsbesluit te stellen begunstigingstermijn betreft.

Ik ga ervan uit je hiermee voor dit moment voldoende te hebben geïnformeerd. Mocht je hier nog vragen over hebben, bel mij dan gerust.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Advocaat

Hekkelman Advocaten N.V.
Prins Bernhardstraat 1
6521 AA Nijmegen
Postbus 1094
6501 BB Nijmegen

T 024 - 382[redacted] (tevens mobiel)
F 024 - 382[redacted]
[redacted]@hekkelman.nl

www.hekkelman.nl

Hekkelman advocaten | notarissen

Dit bericht bevat vertrouwelijke informatie en is uitsluitend bestemd voor geadresseerde(n). Indien u als niet-geadresseerde dit bericht ontvangt, wordt u verzocht direct de afzender hierover te informeren en het bericht te vernietigen. Alle diensten en werkzaamheden van ons worden verricht krachtens een overeenkomst van opdracht gesloten met Hekkelman Advocaten N.V. waarop van toepassing zijn de Algemene Voorwaarden zoals weergegeven op www.hekkelman.nl en waarin een beperking van aansprakelijkheid is opgenomen. Hekkelman Advocaten N.V. is statutair gevestigd te Nijmegen en ingeschreven in het handelsregister onder nummer 09170462.

This communication contains confidential information and is intended only for use by the addressee. If you are not the intended recipient of this communication, please inform us immediately and destroy this communication. All our services and other work are carried out under an agreement of instruction ("overeenkomst van opdracht") with Hekkelman Advocaten N.V. which agreement is subject to the General Conditions, which are mentioned on our website (www.hekkelman.nl) and contains a limitation of liability. Hekkelman Advocaten N.V. is officially seated at Nijmegen, The Netherlands, and registered in the commercial register at the Chamber of Commerce under number 09170462.

Van: [redacted] [mailto:[redacted]@arnhem.nl]
Verzonden: donderdag 23 mei 2019 12:08
Aan: [redacted]
Onderwerp: FW: Memo aan de raad

Dag[redacted],

Zoals zojuist besproken hierbij ook nog het tekstje dat de wethouder wil versturen naar de raad over onze casus.

Groet,

[redacted]

Sr. Juridisch adviseur
Juridische Zaken

Tel 026-377[redacted]
Email: [redacted]@arnhem.nl

Gemeente Arnhem
Eusebiusbuitensingel 53
6828 HZ Arnhem
Postbus 59
6800 AB Arnhem

Van: [redacted]
Verzonden: donderdag 23 mei 2019 11:41
Aan: [redacted]
Onderwerp: FW: Memo aan de raad

Van: [redacted]
Verzonden: donderdag 23 mei 2019 10:57
Aan: [redacted] <[redacted]@arnhem.nl>
Onderwerp: Fwd: Memo aan de raad

Dit is de concepttekst voor de raad

Verstuurd vanaf mijn iPad

Begin doorgestuurd bericht:

Van: [redacted] <[redacted]@arnhem.nl>
Datum: 23 mei 2019 om 09:29:44 CEST
Aan: [redacted] <[redacted]@arnhem.nl>, [redacted] <[redacted]@arnhem.nl>, [redacted] <[redacted]@arnhem.nl>
Onderwerp: Antw.: Memo aan de raad

Hoi allen,

Ik heb de volgorde van de alinea's nu omgedraaid. Wat vinden jullie van de gegeelde wijziging??

Consequenties
Handhaving bestemming en ontwikkeling locatie
Op het pand rust een maatschappelijke bestemming. Beschermd wonen lijkt daar niet toegestaan. Wij zijn voornemens om te handhaven op het bestemmingsplan. Stichting Onderdak wordt uitgenodigd haar zienswijze te geven op het voornemen tot handhaving van het bestemmingsplan. Daarnaast gaan wij zo snel mogelijk in gesprek met de eigenaar van het pand over de toekomstige ontwikkeling. Over de uitkomst hiervan zullen wij u informeren.

Cliëntenstop
Wij hebben vanwege de onwenselijkheid van het plan en onze aanvullende argumenten aan Stichting Onderdak laten weten een cliëntenstop te willen instellen voor de locatie Bronbeeklaan 66. ~~De 7 cliënten die er reeds wonen, kunnen er vooralsnog blijven wonen.~~ Voor de 7 cliënten die er reeds wonen moet, gezien ons voornemen tot handhaving, naar een oplossing worden gezocht.
Stichting Onderdak heeft op 22 mei per brief aan ons laten weten dat zij voornemens zijn om op korte termijn meer cliënten op de locatie te gaan huisvesten.

Eisen ten aanzien van zorg, veiligheid en toezicht
Daarbij hebben wij van Stichting Onderdak geëist dat, zolang de huidige 7 bewoners op de locatie verblijven, er maatregelen worden getroffen om de rust en veiligheid voor bewoners, personeel en omwonenden te waarborgen. Deze maatregelen houden onder andere in dat er 24 uur per dag, 7 dagen per week minimaal één medewerker aanwezig moet zijn die zorgvragen signaleert, begeleiding kan inschakelen, toezicht houdt op wie het pand binnenkomt en verlaat en toezicht houdt op en om het terrein. Daarnaast zou er vanuit de zorgaanbieder een 24-uurs aanspreekpunt voor de buurt moeten zijn dat direct contact kan onderhouden met de politie indien nodig.

Van: [redacted]
Verzonden: woensdag 22 mei 2019 22:38
Aan: [redacted] <[redacted]@arnhem.nl>
CC: [redacted] [redacted]@arnhem.nl>; Roeland van der Zee <roeland.van.der.zee@arnhem.nl>; [redacted] [redacted]@arnhem.nl>
Onderwerp: Re: Memo aan de raad

Hoi [redacted],

Ik zou nog een keer kijken naar de alinea ‘ consequenties’ of je deze nog meer kan actualiseren naar de huidige situatie waarin we weten dat er gehandhaafd gaat worden en deze 7 clienten die er al zitten ergens anders gehuisvest moeten worden. Het lijkt nu alsof de 7 clienten kunnen blijven op de locatie (eerste alinea), terwijl je in de laatste alinea van dit kopje aangeeft dat de gemeente gaat handhaven op het bestemmingsplan en zij dus ook zullen moeten vertrekken.

Ik denk dat je het niet horen van de stichting zou moeten noemen in de brief. De stichting wordt uitgenodigd zijn zienswijze te geven op het voornemen tot handhaving van het bestemmingsplan.

Groet,
[redacted]

Op 22 mei 2019 om 19:05 heeft [redacted] <[redacted]@arnhem.nl> het volgende geschreven:

Prima, ik zal het zo veranderen.

Van: [redacted]
Verzonden: woensdag 22 mei 2019 18:55
Aan: [redacted] <[redacted]@arnhem.nl>
CC: Roeland van der Zee <roeland.van.der.zee@arnhem.nl>; [redacted]
<[redacted]@arnhem.nl>; [redacted] <[redacted]@arnhem.nl>
Onderwerp: Re: Memo aan de raad

Dag allen,

Zou er bij de alinea over de brief niet beter concreet bij kunnen staan ‘dat de stichting voornemens is op korte termijn meer cliënten op die locatie te gaan huisvesten’. Want dat is feitelijk wat er in hun brief staat.

Zoals het er nu staat zou je het ook kunnen lezen dat ze uitsluitend niet voornemens zijn die zeven cliënten er weg te halen.

(Verstuurd vanaf mijn smartphone)

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Gemeente Arnhem | Communicatie
Woordvoerder / Communicatieadviseur

026 377[redacted]
06 [redacted]
[redacted]@arnhem.nl

Ik werk op maandag, dinsdag, woensdag en vrijdag.

Op 22 mei 2019 om 18:42 heeft [redacted] <[redacted]@arnhem.nl> het volgende geschreven:

Dag Roeland, zoals zonet besproken, hierbij de memo aan de gemeenteraad.
Onder het kopje 'Consequenties' is de tekst aangepast.

Als jij akkoord bent, zou je het memo dan kunnen doorsturen naar de overige leden van het college, of verwacht je hierin nog iets van mij?
Ik hoor het graag!

Met vriendelijke groet,

Eusebiusbuitensingel 53
6828 HZ Arnhem
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

[redacted]
Bestuursadviseur

Sociaal-Economisch domein
Cluster Strategie, Beleid & Regie

Telefoon
026 - 377[redacted]

E-mail
[redacted]@arnhem.nl

Omgevingsdienst
Regio Arnhem

Retouradres: Postbus 3066, 6802 DB Arnhem

Legal Nova
Mevrouw [redacted]
Timorplein 27
1094 CC Amsterdam

Onderwerp
Verlengen termijn zienswijzen

Datum
18 juni 2019

Pagina
1 van 2

Zaaknummer
195299742

Behandeld door
[redacted]

Geachte mevrouw [redacted],

Op 5 juni 2019 hebben wij aan de Stichting Zorgwonen Bronbeek te Gilze een voornemen last onder dwangsom gestuurd. Dit voornemen is gericht op het opleggen van een last onder dwangsom om de bewoning van het pand aan de Bronkbeeklaan 66 te Arnhem te (laten) beëindigen en beëindigd te houden.

Per brief van 11 juni 2019 heeft ons, namens de Stichting Zorgwonen Bronbeek, verzocht om de termijn voor het indienen van zienswijzen van 1 week te verlengen tot 4 weken nadat u de beschikking en de gevraagde WOB-documenten van ons heeft ontvangen.

Verlengen termijn zienswijzen
Naar aanleiding van uw verzoek hebben wij besloten om de termijn voor het indienen van zienswijzen te verlengen tot 1 week na de toezending van de gevraagde documenten.

De gevraagde documenten zijn aan u op 17 juni 2019, samen met de beslissing op uw Wob-verzoek (zie bijlage), toegestuurd.

Bezwaar
Deze brief is geen besluit in de zin van de Algemene wet bestuursrecht. Dat betekent dat u nu geen bezwaarschrift kunt indienen.

Omgevingsdienst Regio Arnhem

Eusebiusbuitensingel 53
6828 HZ Arnhem

Postbus 3066
6802 DB Arnhem

T 026 – 377 16 00
E postbus@odra.nl
www.odregioarnhem.nl

KvK 57137528
IBAN NL92BNGH0285158813
BTW NL 8524.52.998.B.01

Omgevingsdienst Regio Arnhem is een samenwerkingsverband van de gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort en Zevenaar en provincie Gelderland.

Vragen
Vragen over deze brief kunt u stellen aan de heer [redacted]
telefoonnummer: (026) 377 [redacted]. Wij verzoeken u eventuele aanvullende documenten zoveel mogelijk digitaal in te dienen. Dit kunt u doen via postbus@odra.nl, onder vermelding van het zaaknummer.

Hoogachtend,
Namens burgemeester en wethouders van Arnhem,

[redacted]
Afdelingshoofd
Omgevingsdienst Regio Arnhem

Bijlagen:
- beslissing op wob-verzoek

Van: Ilja Jansen
Datum: 3 maart 2021
Onderwerp: Informatie n.a.v. verzoek D66 m.b.t. Bronbeeklaan 66 (Paasbergflat)

Geachte Raadsleden van Arnhem,

Op verzoek van wethouder van der Zee en overeenkomstig artikel 169 GW stuur ik u bijgevoegde informatie. Bijgevoegde documenten beantwoorden aan onderstaand verzoek van de heer Loor om documenten, die via de griffie, ter beschikking zijn gesteld aan de heer Loor.

Beste griffie,

Met verwijzing naar artikel 1 van onze verordening ambtelijke bijstand en fractieondersteuning (voor zover het openbare documenten betreft) en artikel 169 van de gemeentewet (voor het overige), zou ik graag van de relevante ambtenaren danwel het college de volgende documenten ontvangen:
- De verschillende (juridische) adviezen die het college intern of extern heeft ingewonnen over de casus van de huisvesting van Stichting Onderdak in voormalig Woonzorgcentrum Paasberg, voorzien van datum van verzoek om het advies en datum van ontvangst van het advies;
- De erfpachtakte behorend bij de betreffende locatie;
- De correspondentie met de Stichting Onderdak en de pandeigenaar hierover;
- De analyse van risico's voor (ongewenste) herontwikkeling op deze locatie in geval van een aanvraag omgevingsvergunning, zoals aan de orde bij de mondelinge vragen van 5-6-2019, indien die analyse op enig moment is opgesteld.

Graag ontvang ik de documenten zo spoedig mogelijk, danwel zie ik deze zo spoedig mogelijk in. Ik ga er vanuit dat slechts documenten geheim ter inzage worden gelegd als deze conform ons protocol geheimhouding geheim kunnen zijn en dat alle overige documenten worden verstrekt. Indien niet alle documenten direct beschikbaar zijn, ontvang ik graag zo snel mogelijk die zaken die al wel geleverd kunnen worden.

Zouden jullie deze verzoeken aan de relevante ambtenaren danwel het college willen doorgeleiden?

Daarnaast vroeg ik mij af of de handhavingsbrieven aan de Stichting Onderdak, zoals ter inzage gelegd vanaf 7 juni 2019 nog steeds ingezien kunnen worden bij de griffie.

Met vriendelijke groet,

Mattijs Loor
Raadslid D66 Arnhem

Ik hoop u zo voldoende te hebben geïnformeerd.

Hartelijke groet,

Ilja Jansen

Memo

Datum : woensdag 15 mei 2019

Aan : Roeland van der Zee

Van : [redacted]

In afschrift aan: [redacted]

Betreft : Stand van zaken Bronbeeklaan 66

---

1. Overwegingen/ bespreekpunten

a. Het zorgconcept van St. Onderdak is in strijd met de beleidsvisie en de kwaliteit van zorg bij St. Onderdak is onzeker.

b. St. Onderdak heeft de gemeente en de buurt te laat geïnformeerd, trekt boetekleed aan en gaat komende weken de communicatie naar de buurt verbeteren.

c. Er rust een maatschappelijke bestemming op het pand. Een aanvraag tot omzetting naar "wonen" is eerder afgewezen door de gemeente. Dit leidt ertoe dat de eigenaar, gezien het pand, hoe dan ook zorgaanbieders in het pand wil hebben. Niet alleen voor de rechtervleugel (gehuurd door St. Onderdak); maar ook voor de linkervleugel is de eigenaar op zoek naar zorgaanbieders.
De kans is dus zeer groot dat er zich nog één of twee zorgaanbieders voor beschermd wonen zullen vestigen. Een dergelijke concentratie van 80-100 cliënten is niet alleen in strijd met de beleidsvisie maar lijkt ook voor de leefbaarheid en veiligheid onwenselijk.

d. Gezien bovenstaande, zien we de volgende stappen:

- Er is nu een cliëntenstop afgesproken voor de locatie. Het huidige aantal cliënten (7) er laten wonen OF ook deze cliënten laten verhuizen. Immers, in het pand vinden nog verbouwingen plaats, het is niet volledig brandveilig, en St. Onderdak heeft nog niet voldaan aan de afspraken genoemd onder punt 6. Enig punt is dat dit forensische cliënten betreft (wij zijn geen verwijzer).
- Besluiten om donderdag 16 mei met St. Onderdak de afspraken te maken voor de locatie, zoals genoemd onder punt 6. Zolang de gemeente geen goedkeuring heeft gegeven voor nakomen van deze afspraken, worden er geen nieuwe cliënten geplaatst.
- We kunnen er ook voor kiezen om St. Onderdak onder (bestuurlijke) druk te zetten om af te zien van de locatie omdat deze niet in lijn is met onze visie. Dan zijn de afspraken onder punt 6., nog beperkt nodig.
- De eigenaar [redacted] op zeer korte termijn uitnodigen en verleiden tot een omzetting naar de bestemming "wonen". Immers staat de linkervleugel nu ook al te huur voor andere zorgaanbieders. Omzetting naar de bestemming "wonen" maakt het mogelijk om de studio's te laten bewonen door reguliere bewoners.

Dinsdag 14 mei heeft een afvaardiging van de gemeente (en ODRA) gesproken met St. Onderdak. Uitkomst van dit gesprek:

- Een cliëntenstop op de locatie (huidige 7 cliënten kunnen er blijven wonen, geen nieuwe erbij) totdat aan een aantal voorwaarden is voldaan (zie onder punt 6 voor toelichting).
- De gemeente stuurt donderdag 16 mei de vereisten op ("wat hebben wij nodig"), waaraan St. Onderdak tegemoet moet komen. Zie punt 6.

- St. Onderdak gaat in overleg met de eigenaar over de verdere ontwikkeling van het pand en het mogelijk indienen van een nieuwe vergunningsaanvraag.

2. Plan St. Onderdak voor de locatie Bronbeeklaan 66

Stichting Onderdak heeft sinds 1 mei 2019 de rechtervleugel van oude woonzorgcentrum de Paasberg gehuurd aan de Bronbeeklaan 66. St. Onderdak wil hier 41 woningen in gebruik gaan nemen van 25m2 (studio's) voor cliënten van St. Onderdak. Het betreft 4 á 5 etages. Daarnaast betreft het een ruimte op de begane grond waar ze eventueel dagbesteding zouden willen organiseren.

De locatie wordt door stichting Onderdak als zeer geschikt gezien aangezien het op enige afstand ligt van het stadscentrum, het er rustig is en er geen directe buren/omwonenden zouden zijn. Door deze nieuwe locatie zou ook de overlast in de wijk moeten worden beperkt, volgens St. Onderdak.
St. Onderdak zet qua doelgroep in op begeleiding voor cliënten die te licht zijn voor 24-uurs zorg en te zwaar voor ambulant. Het is niet de zwaarste groep, maar waar andere organisaties geen zorg willen verlenen aan verslaafden of gedragsgestoorden, doen zij dit wel. Hun huidige woningen zijn vooral verspreid over de wijken en niet-geclusterd of geconcentreerd.
St. Onderdak wil op de locatie zorg bieden aan forensische cliënten (dit zijn cliënten die vanuit justitie en reclassering re-integreren) en aan Wmo-cliënten (beschermd of begeleid wonen voor volwassenen met psychiatrische problematiek).

Het betreft een doorstroom-trainingsconcept: de opvang/begeleiding is een tussenfase van beperkte duur (half jaar - max 2 jaar), het betreft geen structurele vaste bewoning/plaatsing. Er wordt gewerkt aan een opvoedingspatroon. Bewoners gaan leren om zelfstandig te kunnen wonen en hebben dagbesteding. Doel is hen tijdelijk in Arnhem te plaatsen en voor herstel en uitstroom naar kleinere gemeente te zorgen.

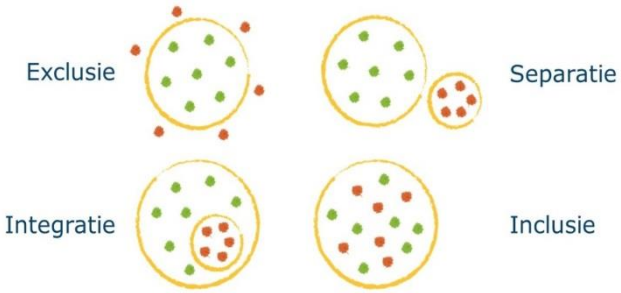
Bij de ingang van het gebouw zou volgens St. Onderdak een portier worden aangesteld, deze houdt toezicht wie naar binnen- en buiten gaat. Cameratoezicht wordt ingesteld. 24-uurs beveiliging zou aanwezig zijn.

3. Zorg: plan is in strijd met de beleidsvisie en de kwaliteit van zorg is onzeker

St. Onderdak is een zorgaanbieder die begeleiding in combinatie met wonen levert.
Uitgangspunt binnen het beleid voor beschermd en begeleid wonen is het wonen in de wijk in een inclusieve samenleving. De transformatie van beschermd wonen en maatschappelijke opvang is erop gericht om een beperkt aantal intramurale instellingen te behouden en de overige vraag die er is, zoveel mogelijk lokaal en thuis te bedienen, in ieder geval in een woning in de wijken, middenin de samenleving.

Het plan van St. Onderdak druist in tegen dit beleid, omdat de grootte van hun plan uitgaat van "separatie" (zie afb. 1) in plaats van inclusie of een nog een stap ertussenin, integratie.
Zorgaanbieders hebben via de inkoop getekend voor de beleidsvisie. In de inkoopvoorwaarden zijn echter geen maxima aan clustering gesteld.
In de contractgesprekken met St. Onderdak is altijd benoemd dat er geen clustering of concentratie van woningen zou moeten komen.

Concluderend is het vanuit onze visie op zorg niet wenselijk dat in dit voormalige woonzorgcentrum een clustering van minimaal 41, maar wanneer de linkervleugel ook bewoond gaat worden door andere zorgaanbieders, wellicht wel 80 tot 100 cliënten met psychische problematiek zullen verblijven.

Daarnaast is de kwaliteit van de zorgverlening een onzekerheid. Juli 2018 is een kwaliteitsinspectie bij St. Onderdak uitgevoerd. Uit dit rapport kwam een aantal belangrijke verbeterpunten ten aanzien van de borgen van de veiligheid, waaronder het uitvoeren van risico-inventarisaties bij cliënten.
April 2019 is (door VGGM en IGJ samen) een herinspectie uitgevoerd. Er moet nog wederhoor worden toegepast, publicatie zou in juni 2019 volgen. Uit de vertrouwelijke concept-rapportage blijkt dat:

Met St. Onderdak is afgesproken dat zij aan de gemeente een schriftelijk plan voor de locatie overleggen. Het plan dat zij tot nu toe hebben doorgestuurd, is onder de maat. Daarom is het nodig om, indien we ervoor kiezen om St. Onderdak op de locatie te laten doorgaan, aanvullende afspraken met ze te maken (zie onder punt 6, voorstel afsprakenkader).

4. Communicatie naar de wijk

Vanaf 2e week van mei is onrust in de buurt ontstaan nadat bewoners ontdekten dat St. Onderdak al cliënten had gehuisvest in het pand. Ook de gemeente was hierover niet geïnformeerd. Het plan voor de locatie zou nog gepresenteerd worden in de 3e week van mei aan een team van gemeentelijke medewerkers.
Op 10 en 11 mei heeft St. Onderdak een brief bezorgd in de buurt, waarin zij de buurt informeren over hun plan voor de 4 etages. De doelgroep omschrijven zij als 'mensen die sociaal-maatschappelijk ernstig in de knel zitten' en ze geven enkele informatie over de zorgverlening en het 24/7 toezicht.
St. Onderdak erkent te laat gecommuniceerd te hebben naar de buurt en pakt dit komende tijd op. Ze willen nu [redacted] benaderen voor de rol als voorzitter in het gesprek met de buurt. Een voorstel voor afspraken over communicatie met de buurt staat onder punt 6.

5. Ruimtelijk-juridisch

Bestemming: maatschappelijk en dus zijn de mogelijkheden beperkt

Begin 2018 is de oude verzorgingsflat van Driegastenhuizengroep verkocht aan een nieuwe eigenaar: Stichting Zorgwonen Bronbeek. Op het pand rust een maatschappelijke bestemming. De eigenaar heeft in 2018 bij de gemeente een aanvraag ingediend om de bestemming om te zetten naar "*wonen*". Deze aanvraag is in oktober 2018 ingetrokken na een negatief advies vanuit de gemeente, o.a. omdat de woonkwaliteit te laag was en er niet voldoende parkeergelegenheid is op het terrein.
Vervolgens heeft de eigenaar besloten geen nieuwe aanvraag in te dienen.
De bestemming van het pand is dus "maatschappelijk" gebleven. De mogelijkheden voor de eigenaar zijn hiermee beperkt.

Totale pand: makelaar op zoek naar zorgaanbieders

Het totale pand aan de Bronbeeklaan bestaat uit een linkervleugel, rechtervleugel en algemene ruimten op de begane grond. De linkervleugel wordt momenteel geadverteerd door een makelaar. De eigenaar is op zoek naar zorgaanbieders die de appartementen in de linkervleugel willen afnemen. Het gaat hier nog om zo'n 40 á 50 appartementen. Minimale afname is 2 verdiepingen.

Verbouwingen uitgevoerd zonder vergunningsaanvraag, nog onduidelijk of deze vergunningsplichtig zijn
Begin 2019 is er door de eigenaar met weinig aanpassingen verbouwd en de bestaande kleine wooneenheden (studio's) zijn behouden.
Er hebben dus werkzaamheden plaatsgevonden in het gebouw, en dit is nog steeds het geval. De verbouwingswerkzaamheden mogen zonder vergunning worden uitgevoerd, zolang de brandcompartimentering, de constructie of de gevels naar de openbare weg niet worden aangepast. De ODRA zoekt momenteel uit wat hiervan de status is. In het geval de wijzigingen vergunningsplichtig zijn voor de activiteit bouwen en ruimtelijke ordening, moet de eigenaar een nieuwe vergunningsaanvraag doen.

Normaliter dient een eigenaar een vergunningsaanvraag in, waarna een plan het proces ingaat om integraal door gemeentelijke adviseurs getoetst te worden: op milieu, parkeren, wonen, bodem, zorg en communicatie.
Aangezien de eigenaar na afwijzing van de vergunningsvraag in oktober 2018, geen nieuwe aanvraag heeft ingediend en er ook verder geen contact is gezocht met de gemeente, heeft de gemeente de kans niet gehad om kennis te nemen van, laat te staan te adviseren over de Bronbeeklaan 66.
Op 14 mei is in het gesprek met St. Onderdak benadrukt dat zij de eigenaar een nieuw proces moeten laten opstarten om tot een nieuwe aanvraag te komen bij de gemeente, zodat er integraal kan worden getoetst. St. Onderdak neemt contact op met de eigenaar.

Situatie niet brandveilig
Daarnaast heeft de ODRA in de 2e week van mei geconstateerd dat de situatie in het pand op dat moment niet voldeed aan de brandveiligheidseisen op basis van het Bouwbesluit. O.a. is er maar één vluchtweg aanwezig. Daarom kan momenteel alleen de 5e verdieping gebruikt worden. Voor de 5e verdieping zijn, in overleg met de brandweer, afspraken gemaakt met de eigenaar en huurder, zodat deze verdieping tijdelijk veilig gebruikt kan worden.

Handhavingsverzoek vanuit Dirkzwager/groep buurtbewoners
Op 13 mei heeft Dirkzwager namens een groep buurtbewoners van de Bronbeeklaan (Stichting Belangen Bewoners Rondom Bronbeeklaan 66) een handhavingsverzoek ingediend bij het college. Dirkzwager meent dat het gebruik van de locatie in strijd is met het bestemmingsplan.
Daarnaast meent Dirkzwager dat de eigenaar van Bronbeeklaan 66 in strijd handelt met de erfpachtvoorwaarden. In de erfpachtvoorwaarden (1968) staat dat het terrein uisluitend mag worden gebruikt voor het bouwen en het hebben van een bejaardentehuis met aanhorigheden.

Inschatting van dit handhavingsverzoek is de volgende. Ten eerste is volgens de gemeentelijke jurist voor bestemmingsplannen het gebruik niet in strijd met de bestemming. Wat betreft de erfpachtvoorwaarden geven de gemeentelijk adviseurs aan dat het hier gaat om een erfpachtovereenkomst tussen de gemeente en de erfpachter. De Stichting (bewoners) maakt geen

onderdeel uit van deze overeenkomst en kan ons niet verplichten nakoming te vorderen van de afspraken die we met de erfpachter contractueel zijn overeengekomen.
Aangezien er geen reden is waarom het gebruik door Stichting Onderdak niet binnen het bestemmingsplan zou passen, valt hieruit op te maken dat het publieke kader geen mogelijkheid biedt om te handhaven. De vraag is of we dit dan wel via de privaatrechtelijke weg willen doen. De adviseur ziet een aantal bezwaren zoals de doorkruisingsleer en het feit dat er nagenoeg geen bejaardentehuizen meer zijn. Zij acht het niet haalbaar om via de civiele rechter nakoming te vorderen uit een overeenkomst: dit zou kunnen omdat we een bestemming overeen zijn gekomen die de erfpachter niet nakomt. Zij acht dit niet haalbaar om we de erfpachter dan dwingen de bestemming bejaardentehuis na te komen. Dit is in een tijd overeengekomen dat er nog veel bejaardentehuizen waren. Ook de tweewegenleer speelt mogelijk een rol.

6. Voorstel afspraken met St. Onderdak

Hieronder volgt het voorstel voor afspraken tussen de gemeente Arnhem en Stichting Onderdak.

Afspraken die per direct zouden moeten ingaan:

<u>Cliëntenstop op de locatie Bronbeeklaan</u>

1. Op de locatie Bronbeeklaan geldt per direct een cliëntenstop vanwege:

- de onveilige situatie in het pand,
- de verbouwingen aan het pand,
- het ontbreken van een veiligheidsplan,
- het ontbreken van een communicatieplan naar de buurt.
- het ontbreken van een totaalplan waarin Stichting Onderdak helderheid geeft over de exacte inhoud van de aan te bieden zorg, de doelgroepen (forensisch/WMO maar ook m.b.t. verslaving of specifieke problematieken), de trajecten, de reden waarom zij voor clusteropvang kiezen, de meerwaarde van deze specifieke opvangvorm.

De huidige groep cliënten (7 cliënten), die vanuit forensisch kader zorg ontvangen, kan er voorlopig blijven wonen.

Deze cliëntenstop geldt tot er helderheid is en goedkeuring vanuit de gemeente is op de bovenstaande punten.

<u>Afspraken over zorg, veiligheid en toezicht</u>

2. Op de locatie Bronbeeklaan is er:
   a) 24 uur per dag, 7 dagen per week minimaal één medewerker aanwezig die:
      - zorgvragen signaleert,
      - begeleiding kan inschakelen en oproepen,
      - de rust binnen en buiten het pand handhaaft
      - fungeert als 24-uurs aanspreekpunt voor de buurt (de buurt ontvangt de contactgegevens van deze medewerker).

   b) de genoemde medewerker onder punt a., kan begeleiding op HBO-niveau inroepen en deze begeleiding is binnen 30 minuten aanwezig.
   c) 24-uurs cameratoezicht in de algemene ruimten (toegang en gangen).
   d) toezicht bij de entree van het gebouw d.m.v. het aanstellen van een portier vanuit een erkend beveiligingsbedrijf. De portier heeft de volgende taken:
      - toezicht op en om het terrein,
      - toezicht in en om het gebouw,
      - signaleren,
      - direct contact onderhouden met de politie indien nodig.

e) begeleiding vanuit een gedragsdeskundige.
f) duidelijkheid over de geldende huisregels bij de bewoners alsmede duidelijkheid over de consequenties bij het niet naleven van deze huisregels.
g) heldere afspraken omtrent drugsbeleid.
h) een vast aanspreekpunt/contactpersoon vanuit Stichting Onderdak belast met de verantwoordelijkheid voor de veiligheid.
i) een gedegen veiligheidsplan dat bekend is bij het personeel (met handvatten hoe te handelen)

3. Bij alle cliënten die worden geplaatst, wordt een risico-inventarisatie afgenomen waarbij een inschatting wordt gemaakt van de risico's op het gebied van medicatie, drugs, alcoholgebruik, gedragsproblematiek. Op basis van deze inschatting worden passende begeleidingsafspraken gemaakt.
   Bij een plaatsing wordt de dynamiek en de wisselwerking tussen de bewoners en eventuele contra-indicaties om mensen bij elkaar te plaatsen meegenomen, dit vindt men terug in de planvorming voor de locatie.

4. Ten aanzien van de leefbaarheid en veiligheid worden de volgende afspraken gemaakt met de politie:
   - De wijkagent wordt actief benaderd om operationele afspraken te maken voor de betreffende locatie;
   - De wijkagent wordt actief geïnformeerd over eventuele risico's op het gebied van de openbare orde en veiligheid.

Afspraken over communicatie met de buurt

5. Op de locatie Bronbeeklaan wordt de communicatie naar de buurt sterk verbeterd door St. Onderdak. Wat de gemeente terug wil zien:
   a. Er worden door St. Onderdak informatie-bijeenkomst(en) georganiseerd voor de buurt waarvoor buurtbewoners worden uitgenodigd, waarvan de eerste voor beide wijken (Paasberg en Geitenkamp) binnen 1 week plaatsvindt. Raadzaam dit door een derde partij te laten organiseren. Buurt- en wijkverenigingen worden betrokken bij de bijeenkomsten.
   b. St. Onderdak informeert de in het gebied aanwezige scholen De Witte Vlinder, de Julianaschool en De Boomhut en de aanwezige bedrijven in het gebied.
   c. St. Onderdak creëert vaste verbindingen vanuit de eigen communicatiemedewerker met contactpersonen vanuit de buurt- en wijkverenigingen van de Paasberg, Arnhemse Allee, Geitenkamp en Saksen Weimar.
   d. St. Onderdak wijst één communicatiemedewerker aan die de regie voert over de communicatie met de buurt.
   e. Er wordt vanuit St. Onderdak een communicatieplan opgesteld hoe de buurt blijvend te betrekken bij de locatie. Denk hierbij aan een maandelijks omgevingsoverleg waarin de belangrijkste partners in de omgeving deelnemen (wijkvereniging, wijkagent, vertegenwoordiger scholen, team leefomgeving).

Afspraken over de verdere ontwikkeling van de locatie

6. Bij verdere ontwikkeling van de locatie betrekt St. Onderdak actief de eigenaar van het pand, de gemeente Arnhem en de Odra. St. Onderdak legt contact met de eigenaar en vraagt of de eigenaar een nieuw plan indient via de Odra.

Afspraken die ingaan vanaf het moment dat de gemeente goedkeuring heeft gegeven voor de punten onder 1. en de cliëntenstop opheft:

In- en uitstroom van cliënten

7. St. Onderdak neemt alleen forensische en Wmo-cliënten aan die vanuit de Regio Centraal Gelderland afkomstig zijn. Inwoners van buiten de regio neemt St. Onderdak niet aan in lijn met het Handboek forensische zorg (2018) van het Ministerie van Justitie en Veiligheid.

8. St. Onderdak zorgt ervoor dat hun forensische en Wmo-cliënten, zoveel als mogelijk uitstromen naar de gemeente waarvan zij afkomstig zijn.

Aantal plekken en verdeling forensisch / Wmo

9. Op de locatie Bronbeeklaan (41 woningen) zullen maximaal 20 forensische cliënten wonen. Er zullen daarnaast dus maximaal 21 Wmo-cliënten wonen.

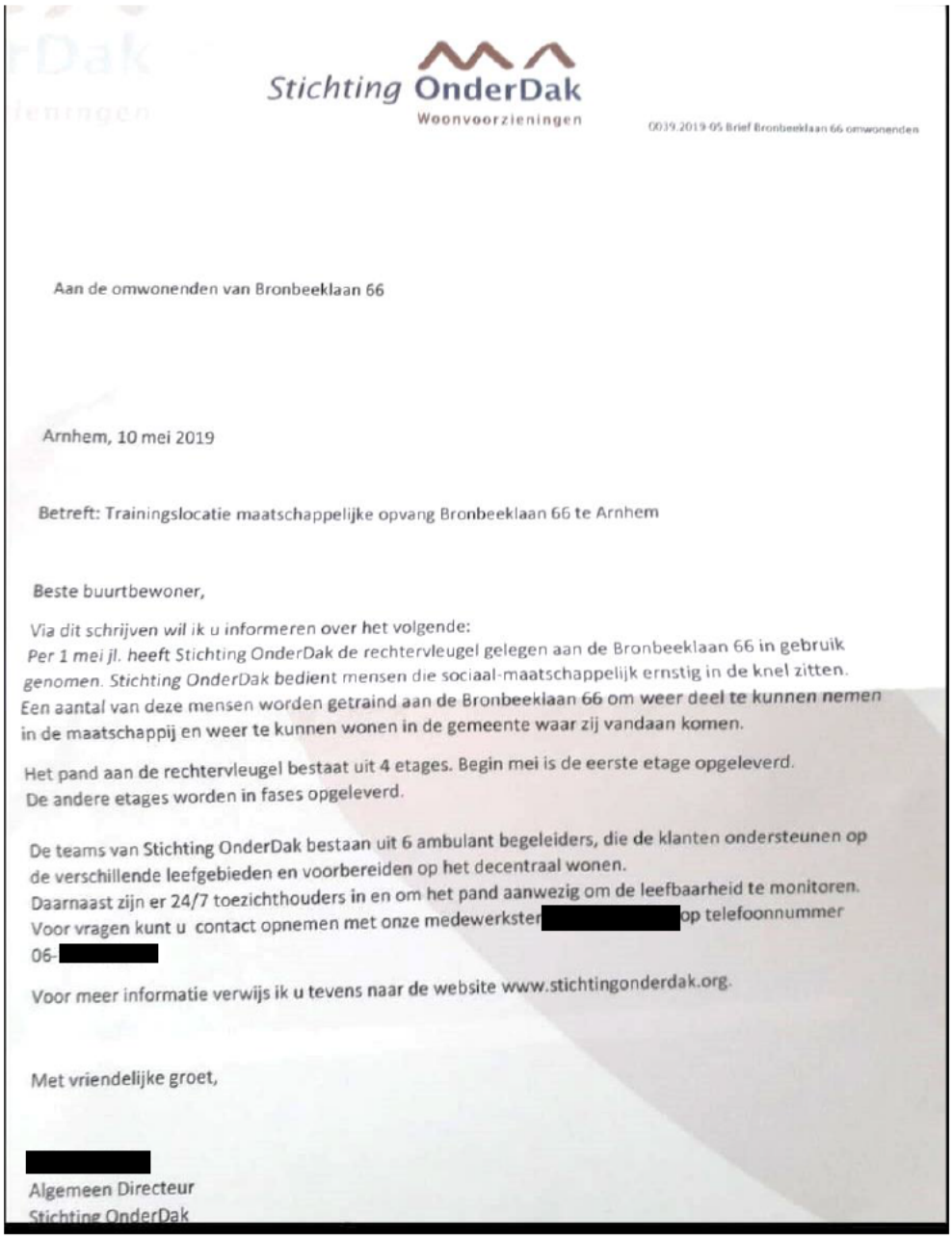
10. Omdat St. Onderdak met de locatie Bronbeeklaan uitbreidt in aantal plekken, wil de gemeente dat St. Onderdak ook minimaal 21 plekken in de wijken in Arnhem afstoot.

Wonen in combinatie met begeleiding of beschermd wonen Wmo

11. In lijn met de contractafspraken zullen Wmo-cliënten met een *beschermd wonen*-toewijzing er met een woonzorg-contract maximaal 2 jaar kunnen wonen.

12. St. Onderdak neemt er kennis van dat het per 1-6-2020 voor Wmo-cliënten met een *ambulante begeleiding*-toewijzing niet meer mogelijk om met een woonzorg-contract in zorg te komen, alleen met een huurcontract dat contractueel losstaat van de toegewezen ambulante begeleiding.

Bijlage: brief aan buurtbewoners

Stichting OnderDak
Woonvoorzieningen

0039.2019-05 Brief Bronbeeklaan 66 omwonenden

Aan de omwonenden van Bronbeeklaan 66

Arnhem, 10 mei 2019

Betreft: Trainingslocatie maatschappelijke opvang Bronbeeklaan 66 te Arnhem

Beste buurtbewoner,

Via dit schrijven wil ik u informeren over het volgende:
Per 1 mei jl. heeft Stichting OnderDak de rechtervleugel gelegen aan de Bronbeeklaan 66 in gebruik genomen. Stichting OnderDak bedient mensen die sociaal-maatschappelijk ernstig in de knel zitten. Een aantal van deze mensen worden getraind aan de Bronbeeklaan 66 om weer deel te kunnen nemen in de maatschappij en weer te kunnen wonen in de gemeente waar zij vandaan komen.

Het pand aan de rechtervleugel bestaat uit 4 etages. Begin mei is de eerste etage opgeleverd. De andere etages worden in fases opgeleverd.

De teams van Stichting OnderDak bestaan uit 6 ambulant begeleiders, die de klanten ondersteunen op de verschillende leefgebieden en voorbereiden op het decentraal wonen.
Daarnaast zijn er 24/7 toezichthouders in en om het pand aanwezig om de leefbaarheid te monitoren.
Voor vragen kunt u contact opnemen met onze medewerkster [redacted] op telefoonnummer 06-[redacted]

Voor meer informatie verwijs ik u tevens naar de website www.stichtingonderdak.org.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Algemeen Directeur
Stichting OnderDak

Omgevingsdienst
Regio Arnhem

Retouradres: Postbus 3066, 6802 DB Arnhem

AANTEKENEN
Stichting Zorgwonen Bronbeek
Lochtstraat 61
5126 ER Gilze

Onderwerp
Voornemen handhavingsbesluit

Datum
5 juni 2019

Zaaknummer
195299742

Behandeld door
[redacted]

Geachte heer / mevrouw,

Op 9 mei 2019 bezocht onze toezichthouder, de heer [redacted], van Omgevingsdienst Regio Arnhem uw pand op het adres Bronbeeklaan 66 in Arnhem. Sinds 1 mei 2019 heeft u daar de rechtervleugel van het oude woonzorgcentrum de Paasberg verhuurd aan de Stichting Onderdak Woon- en Zorgvoorzieningen (hierna: de Stichting).

Geconstateerde overtredingen
Bij de controle heeft de toezichthouder geconstateerd dat u in het pand aan de Bronbeeklaan 66 te Arnhem 7 cliënten van de Stichting laat wonen. Dit is door de Stichting meerdere malen in de diverse gesprekken en correspondentie bevestigd. Het bewonen van het pand is strijd met het geldende bestemmingsplan.

Bestemmingsplan
Het bestemmingsplan "Velperweg e.o." is van toepassing. Het perceel heeft de bestemming "Maatschappelijk". De gronden met deze bestemming zijn bestemd voor:

a. Onderwijs en zaalsport;
b. Gezondheids- en welzijnszorg;
c. Levensbeschouwelijke functies;
d. Politieke-, belangen- en ideële organisaties/verenigingen en hobbyclubs;
e. Openbare dienstverlening;
f. Functies vergelijkbaar met die genoemd onder a tot en met e van dit lid;
g. Dienstwoningen;

De bewoning, zoals u deze hebt gefaciliteerd, past niet binnen de bestemming.

Omgevingsdienst Regio Arnhem

Eusebiusbu tensingel 53
6828 HZ Arnhem

Postbus 3066
6802 DB Arnhem

T 026 – 377 16 00
E postbus@odra.nl
www.odreg oarnhem.nl

KvK 57137528
IBAN NL92BNGH0285158813
BTW NL 8524.52.998.B.01

Volgens artikel 2.1 lid 1 onder c van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) is het verboden om zonder omgevingsvergunning een project uit te voeren, voor zover dat geheel of gedeeltelijk bestaat uit het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met een bestemmingsplan. Onder het gebruiken van een bouwwerk wordt mede verstaan het **laten** gebruiken of in gebruik geven van een bouwwerk of gronden.

Dat betekent dat het niet is toegestaan om het pand aan de Bronbeeklaan 66 te Arnhem te laten gebruiken voor "wonen".

Legaliseringsmogelijkheden
Voordat wij overgaan tot handhaving moet de mogelijkheid tot legalisering onderzocht worden. Nu het bewonen van het pand in strijd is met de regels van het geldende bestemmingsplan is de enige mogelijkheid om dit te legaliseren, het verlenen van een omgevingsvergunning voor het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met een bestemmingsplan. Wij vinden het huidige (illegale) gebruik van het pand onwenselijk en zullen aan een verzoek om af te wijken van de regels in het bestemmingsplan geen medewerking verlenen. Dit betekent dat er geen sprake is van (concreet) zicht op legalisatie.

Voornemen
Wij zijn van plan u een last onder dwangsom op te leggen. Dit doen wij om u de overtreding te laten beëindigen en beëindigd te houden.

Last 1
U dient de overtreding van artikel 2.1 lid 1 onder c van de Wabo te beëindigen en beëindigd te houden.

Dit betekent dat u binnen de genoemde termijn de bewoning van het pand aan de Bronkbeeklaan 66 te Arnhem dient te (laten) beëindigen en beëindigd te houden.

De termijn die wij u stellen om de overtreding ongedaan te maken (begunstigingstermijn) is: **4 weken** na verzenddatum van de definitieve last.

De voorgenomen sanctie houdt daarnaast in dat een **éénmalige dwangsom van € 50.000,00** wordt verbeurd als u deze lastgeving niet uitvoert.

Zienswijze
Voordat wij overgaan tot het opleggen van een last onder dwangsom, stellen wij u in de gelegenheid, om binnen één week na verzending van deze brief, een zienswijze in te dienen.

Vervolgprocedure
Na afloop van bovengenoemde zienswijzetermijn nemen wij een definitief besluit tot opleggen van een last onder dwangsom. Als u tijdig een zienswijze indient wordt deze meegewogen in het definitieve besluit.

Bezwaar
Deze brief is geen besluit in de zin van de Algemene wet bestuursrecht. Dat betekent dat u nu geen bezwaarschrift kunt indienen.

Vragen
Vragen over deze brief kunt u stellen aan de heer [redacted], telefoonnummer: (026) 377 [redacted]. Wij verzoeken u eventuele aanvullende documenten zoveel mogelijk digitaal in te dienen. Dit kunt u doen via postbus@odra.nl, onder vermelding van het zaaknummer.

Hoogachtend,
Namens burgemeester en wethouders van Arnhem,

[redacted]
Afdelingshoofd
Omgevingsdienst Regio Arnhem

Omgevingsdienst
Regio Arnhem

Retouradres: Postbus 3066, 6802 DB Arnhem

AANTEKENEN
Stichting Onderdak Woon- en Zorgvoorzieningen
Bruningweg 21
6827 BM ARNHEM

Onderwerp
Definitief handhavingsbesluit

Datum
4 juni 2019

Pagina
1 van 8

Zaaknummer
195298731

Behandeld door
[redacted]

Geachte heer / mevrouw,

Op 9 mei 2019 bezocht onze toezichthouder, de heer [redacted], van Omgevingsdienst Regio Arnhem het pand op het adres Bronbeeklaan 66 in Arnhem. Sinds 1 mei 2019 heeft u daar de rechtervleugel van het oude woonzorgcentrum de Paasberg gehuurd.

Geconstateerde overtredingen
Bij de controle heeft de toezichthouder geconstateerd dat u in het pand aan de Bronbeeklaan 66 te Arnhem 7 cliënten laat wonen. Dit is door u ook meerdere malen in de diverse gesprekken en correspondentie bevestigd. Het bewonen van het pand is strijd met het geldende bestemmingsplan.

Daarnaast heeft u in uw brief 22 mei 2019 aangegeven met ingang van 1 juni a.s. nieuwe cliënten te zullen gaan plaatsen, waardoor er meer dan 7 cliënten ter gaan wonen.

Bestemmingsplan
Het bestemmingsplan "Velperweg e.o." is van toepassing. Het perceel heeft de bestemming "Maatschappelijk". De gronden met deze bestemming zijn bestemd voor:

a. Onderwijs en zaalsport;
b. Gezondheids- en welzijnszorg;
c. Levensbeschouwelijke functies;
d. Politieke-, belangen- en ideële organisaties/verenigingen en hobbyclubs;
e. Openbare dienstverlening;
f. Functies vergelijkbaar met die genoemd onder a tot en met e van dit lid;
g. Dienstwoningen;

De bewoning zoals u deze hebt vormgegeven past niet binnen de bestemming.

Omgevingsdienst Regio Arnhem

Eusebiusbu tensingel 53
6828 HZ Arnhem

Postbus 3066
6802 DB Arnhem

T 026 – 377 16 00
E postbus@odra.nl
www.odreg oarnhem.nl

KvK 57137528
IBAN NL92BNGH0285158813
BTW NL 8524.52.998.B.01

Volgens artikel 2.1 lid 1 onder c van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) is het verboden om zonder omgevingsvergunning een project uit te voeren, voor zover dat geheel of gedeeltelijk bestaat uit het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met een bestemmingsplan.

Dat betekent dat het niet is toegestaan om het pand aan de Bronbeeklaan 66 te Arnhem te gebruiken voor "wonen".

Legaliseringsmogelijkheden
Voordat wij overgaan tot handhaving moet de mogelijkheid tot legalisering onderzocht worden. Nu het bewonen van het pand in strijd is met de regels van het geldende bestemmingsplan is de enige mogelijkheid om dit te legaliseren, het verlenen van een omgevingsvergunning voor het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met een bestemmingsplan. Wij vinden het huidige (illegale) gebruik van het pand onwenselijk en zullen aan een verzoek om af te wijken van de regels in het bestemmingsplan geen medewerking verlenen. Dit betekent dat er geen sprake is van (concreet) zicht op legalisatie.

Zienswijze
Voordat wij zijn overgaan tot het opleggen van een last onder dwangsom, hebben wij u in de gelegenheid gesteld uw zienswijze in te dienen.

Per brief van 27 mei 2019 heeft u uw zienswijzen tegen ons voornemen last onder dwangsom ingediend. Uw zienswijzen houden samengevat in:

1. U bent en blijft van oordeel dat de wijze waarop de bewoning heeft vormgegeven wel past binnen de bestemming "maatschappelijk".
2. Van beschermd wonen is geen sprake.
3. De bestemming van het pand is in 2017 verruimd.

Aanvullende zienswijzen
Per brief van 28 mei 2019 van Bax advocaten is een aanvullende zienswijze ingediend. Deze zienswijze houdt samengevat in:

De bestemming maatschappelijk is verder niet gedefinieerd. Wonen is niet uitgesloten binnen de bestemming. Als ook nog gekeken wordt welke activiteiten feitelijk zijn toegelaten binnen de bestemming "maatschappelijk" in het bestemmingsplangebied (bejaarden- en verzorgingshuizen met zelfstandige woonfunctie) kan alleen maar geconcludeerd worden dat het voorgenomen gebruik door de stichting passend is binnen de bestemming.

Er is een begunstigingstermijn bepaald van 4 weken na de datum van de definitieve last. Dit is veel te kort om de bestaande huurovereenkomsten te kunnen beëindigen en de cliënten elders te huisvesten. Ook die begunstigingstermijn, afgezet tegen de vermeende strijdigheid c.q. overlast, voor zover er al een handhaafverplichting voorligt, is onredelijk kort.

Tot slot de hoogte van de dwangsom. Deze bedraagt € 50.000,00 op de enkele overtreding. Dit bedrag is in verhouding tot de vermeende overtreding onredelijk hoog te noemen. Dit geldt eveneens voorde hoogte van de sanctie op de herhaalovertredingen van € 10.000,00 per nieuwe cliënt tot een maximum van € 100.000,00. Ook deze bedragen staan niet in verhouding tot de gestelde overtreding en de te handhaven norm.

Reactie op uw (aanvullende) zienswijzen

Bestemmingsplan
Het pand aan de Bronbeeklaan 66 ligt binnen het geldende bestemmingsplan "Velperweg e.o." (vastgesteld d.d. 27 november 2017 en in werking getreden op 17 januari 2018) en heeft de bestemming "Maatschappelijk".

Volgens artikel 13 van de regels van het geldende bestemmingsplan De gronden met deze bestemming zijn bestemd voor:

a. Onderwijs en zaalsport;
b. Gezondheids- en welzijnszorg;
c. Levensbeschouwelijke functies;
d. Politieke-, belangen- en ideële organisaties/verenigingen en hobbyclubs;
e. Openbare dienstverlening;
f. Functies vergelijkbaar met die genoemd onder a tot en met e van dit lid;
g. Dienstwoningen;

Per brief van 10 mei 2019 heeft u aan de omwonenden van het perceel Bronbeeklaan 66 te Arnhem laten weten dat uw Stichting de rechtervleugel van het pand in gebruik heeft genomen. U geeft aan dat uw Stichting mensen die sociaal-maatschappelijk in de knel zitten ter plaatse gaat trainen om weer deel te kunnen nemen in de maatschappij, te ondersteunen op de verschillende leefgebieden en voor te bereiden op het decentraal wonen. Het begeleiding team bestaat uit 6 ambulant begeleiders en daarnaast zijn er 24/7 toezichthouders in en om het pand aanwezig.

Uit deze brief blijkt dus dat de mensen die u traint in het pand aan de Bronbeeklaan 66 blijven wonen totdat zij weer decentraal gaan wonen. Daarnaast bestrijdt u in uw zienswijzen niet dat er door uw cliënten ter plaatse gewoond wordt.

Volgens artikel 1.17 van de regels van het geldende bestemmingsplan is een 'bijzondere woonvorm' gedefinieerd als:
'Een woonvorm waar bewoners nagenoeg zelfstandig wonen met (voorzieningen voor) verzorging en begeleiding (ook 24-uurs begeleiding) en daar niet verblijven met het doel om therapeutisch behandeld te worden.'

Volgens artikel 1.64 van de regels van het geldende bestemmingsplan wordt voor de werking van dit bestemmingsplan onder wonen mede begrepen bijzondere woonvormen en bed and breakfast met ten hoogste vier slaapplaatsen.

Volgens artikel 1.30 van de regels van het geldende bestemmingsplan wordt onder 'Gezondheids- en welzijnszorg' verstaan:

- geneeskundige verzorging en verpleging zoals ziekenhuizen;
- medische, tandheelkundige en paramedische praktijken;
- apotheken;
- verpleeg- en verzorgingshuizen;
- dag- en nachtvoorzieningen voor gehandicapten, psychiatrische patiënten, jongeren en maatschappelijke opvang met (therapeutische) behandeling inclusief overnachting;
- maatschappelijke dienstverlening zonder overnachting: dienstverlening gericht op ouderen en gehandicapten, kinderopvang en buitenschoolse opvang, jeugdzorg, maatschappelijk werk en dergelijke.

Gelet op uw beschrijving van het gebruik valt dit gebruik binnen de definitie als bedoeld in artikel 1.17 en is daarmee een 'Bijzondere woonvorm'. Het valt niet binnen de definitie 'Gezondheids- en welzijnszorg' noch onder functies vergelijkbaar met die genoemd onder a tot en met e van artikel 13, omdat deze wonen ter plaatse niet toestaan.

Gelet op artikel 1.17 en 1.64 van de regels van het geldende bestemmingsplan valt gebruik van de Bronbeeklaan 66 te Arnhem, zoals dit op dit moment door u wordt uitgevoerd, binnen de bestemming 'Wonen' en niet binnen de bestemming 'Maatschappelijk'.

Hiermee handelt u in strijd met de regels van het geldende bestemmingsplan en kunnen uw zienswijzen op dit punt niet slagen en leiden niet tot een ander besluit.

<u>Wonen is niet uitgesloten in bestemming 'Maatschappelijk'</u>
Hiervoor willen wij verwijzen naar een uitspraak van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State (hierna: de Afdeling) van 19 januari 2017 (ECLI:NL:RVS:2017:135).

In deze uitspraak heeft de Afdeling een overweging gemaakt over het onderscheid tussen "wonen" en "maatschappelijk" in een bestemmingsplan.
De Afdeling heeft overwogen dat opvang in de vorm van beschermd / begeleid wonen niet past binnen de bestemming "maatschappelijk", omdat "wonen" niet is toegelaten onder de bestemming "maatschappelijk" en ter plaatse ook geen aanduiding "wonen" geldt.

De Afdeling oordeelde in deze uittspraak: "Het perceel heeft de bestemming "Maatschappelijk" en is op de verbeelding niet voorzien van de aanduiding "wonen". Artikel 9.1 van de planregels, tezamen gelezen met artikel 1, geeft geen aanknopingspunten voor het oordeel dat ter plaatse zonder de aanduiding "wonen" mag worden gewoond ten behoeve van maatschappelijke voorzieningen. Gelet op het ontbreken van de aanduiding "wonen", heeft de rechtbank terecht overwogen dat het aangevraagde gebruik in strijd is met het bestemmingsplan."

In het geldende bestemmingsplan is het perceel aan de Bronbeeklaan niet bestemd voor wonen noch is er een aanduiding "wonen" opgenomen voor dit perceel. Mede gelet op de genoemde uitspraak van de Afdeling is wonen ter plaatse in strijd met de regels van het geldende bestemmingsplan.

Uw zienswijzen kunnen op dit punt niet slagen en leiden niet tot een ander besluit.

Verruimen van de bestemming in 2017

Op 15 mei 2017 is aan de Stichting Catharina een omgevingsvergunning verleend voor het verruimen van de bestemming van het pand door het wonen ten dienste van de maatschappelijke functie. Zoals hiervoor beschreven valt het door u uitgevoerde gebruik van het pand niet binnen de bestemming 'Maatschappelijk'. Voor zover de omgevingsvergunning toeziet op het toestaan van bewoning geldt deze niet voor uw situatie. Dit omdat het wonen slechts is toegestaan t.b.v. de maatschappelijke functie.

Voor zover het huidige gebruik al gedekt zou worden door de eerder verleende omgevingsvergunning strijdig gebruik is van belang dat aan deze omgevingsvergunning geen betekenis toekomt. Met de latere inwerkingtreding van het geldende bestemmingsplan is deze omgevingsvergunning komen te vervallen (zie bijvoorbeeld AbRS 4 mei 2010, ECLI:NL:RVS:2010:BM3252; AbRS 27 februari 2008, 200703755/1; Vzr. AbRS 27 april 2011, 201012316/1/R1). Ten tijde van de inwerkingtreding van het geldende bestemmingsplan was het ´toenmalige vergunde gebruik´ gestaakt en valt om die reden ook niet onder het overgangsrecht van het geldende bestemmingsplan.

Uw zienswijzen kunnen op dit punt niet slagen en leiden niet tot een ander besluit.

Te korte begunstigingstermijn

Volgens vaste jurisprudentie van de Afdeling mag een begunstigingstermijn niet langer zijn dan nodig is om aan de last te kunnen voldoen. Zie bijvoorbeeld de uitspraak van de Afdeling van 24 december 2013 (ECLI:NL:RVS:2013:2589).

De achterliggende gedachte hierachter is dat als langer dan nodig niet wordt opgetreden tegen een illegale situatie dit een verkapte vorm van gedogen is. En dat is niet toegestaan.

Op uw eigen website geeft u aan dat u in meerdere regio's en steden werkzaam bent. Op uw website geeft u tevens aan dat één van de voordelen voor uw klanten is dat er géén wachtlijsten zijn en dat er in crisissituaties dezelfde dag een veilige woonruimte ter beschikking is.

Wij zijn dan ook van mening dat de door ons gestelde termijn van 4 weken om voor uw 7 cliënten een ander woonadres te vinden, een redelijk termijn betreft om andere woonruimte te vinden en uw cliënten te (laten) verhuizen.

Dwangsommen te hoog

Volgens vaste jurisprudentie van de Afdeling, onder meer zaaknummer ECLI:NL:RVS:2011:BP7135, dient te worden afgeleid dat de opgelegde dwangsom in een redelijke verhouding dient te staan tot enerzijds de zwaarte van het door de overtreding van het wettelijk voorschrift geschonden belang en anderzijds de beoogde effectieve werking van de dwangsomoplegging.

Volgens het 'Handhavingsplan Fysieke Leefomgeving 2011 – 2014' van de gemeente Arnhem wordt voor de meest voorkomende overtredingen gewerkt met standaard termijnen en dwangsommen die zijn vastgelegd in het zogenaamde dwangsommenboekje dat in 2004 door het college

is vastgesteld. In dit zogenaamde dwangsommenboekje zijn geen hoogtes opgenomen voor strijdig gebruik.
Uitgaande van de landelijke Leidraad handhavingsacties en begunstigingstermijnen zou voor illegale bewoning van (bij)gebouwen een hoogte van €1.500 p.w. opgenomen met een max van € 15.000,-- verbeurd kunnen worden. Nu het hier 7 cliënten dus feitelijk 7 huishoudens betreft zou het maximale bedrag op € 105.000,-- kunnen liggen. Omdat wij dit niet in redelijk verhouding vinden staan met de overtreding hebben wij dit bedrag gehalveerd en afgerond op € 50.000,--. In tegenstelling tot de landelijke Leidraad handhavingsacties en begunstigingstermijnen vinden wij kwalificatie van de overtreding 'aanzienlijk' en hebben wij gemeend om de dwangsom éénmalig te laten verbeuren.

Met betrekking tot het voorkomen van herhaling dan wel uitbreiding van de overtreding zijn wij van mening dat de door opgelegde dwangsom, van € 10.000,- per nieuwe cliënt, in redelijke verhouding tot de zwaarte van deze overtreding staat. Enerzijds omdat uw stichting voor de huisvesting van uw cliënten een financiële vergoeding ontvangt en anderzijds omdat wij het ongewenst vinden dat de huidige situatie zich uitbreidt of herhaald.

BESLUIT
Wij hebben besloten om aan u de volgende lasten onder dwangsom op te leggen.

Last 1
U dient de overtreding van artikel 2.1 lid 1 onder c van de Wabo te beëindigen en beëindigd te houden.

Dit betekent dat u binnen de genoemde termijn de bewoning van het pand aan de Bronkbeeklaan 66 te Arnhem dient te beëindigen en beëindigd te houden.

De termijn die wij u stellen om de overtreding ongedaan te maken (begunstigingstermijn) is: **4 weken** na verzenddatum van de definitieve last.

De voorgenomen sanctie houdt daarnaast in dat een **éénmalige dwangsom van € 50.000,00** wordt verbeurd als u deze lastgeving niet uitvoert.

Last 2
U dient herhaling/uitbreiding van de overtreding van artikel 2.1 lid 1 sub c van de Wabo te voorkomen. Dit betekent dat u, na inwerkingtreding van dit besluit, de bewoning niet verder mag uitbreiden met meer cliënten dan de huidige aanwezige 7 cliënten.

De voorgenomen sanctie houdt daarnaast in dat een **dwangsom van € 10.000,00 per nieuwe cliënt** wordt verbeurd als u deze lastgeving niet uitvoert, met een **maximum van € 100.000,--**.

Verbeuring en inwerkingtreding
Het verbeuren van een dwangsom gebeurt automatisch, als de begunstigingstermijn verstrijkt zonder dat u de overtredingen beëindigd heeft en beëindigd houdt.

Het betalen van de dwangsom moet gedaan worden binnen zes weken nadat zij van rechtswege is verbeurd (op grond van artikel 5:33 van de Awb).
Wij gaan ervan uit dat de hoogte van de dwangsom zodanig is dat u aan onze lastgeving zult voldoen. Daarnaast zijn wij van mening dat de dwangsom in redelijke verhouding staat tot de zwaarte van de overtreding.

Mocht u niet aan deze lastgeving voldoen, dan hebben wij de mogelijkheid u opnieuw aan te schrijven met een hogere dwangsom. Of wij kunnen u aanschrijven onder aanzegging van bestuursdwang. In dit laatste geval zullen wij de overtreding op uw kosten (laten) beëindigen, indien u deze overtreding niet zelf binnen de gestelde begunstigingstermijn beëindigt.

Dit besluit treedt in werking op de dag na de dag van verzending en geldt voor onbepaalde tijd.

Wij zenden u deze brief zowel aangetekend als per gewone post.

Doorwerken last onder dwangsom rechtsopvolgers
Conform artikel 5.18 van de Wabo bepalen wij dat dit besluit tot het opleggen van een last onder dwangsom mede geldt jegens de rechtsopvolger van degene aan wie het besluit is opgelegd alsmede jegens iedere verdere rechtsopvolger. Dit besluit wordt conform het gestelde in de Wet kenbaarheid publiekrechtelijke beperkingen onroerende zaken (WKPB) ingeschreven in de openbare registers van het kadaster.

Rechtsmiddelen
Tegen dit besluit kunnen rechtsmiddelen worden aangewend. Daarover informeren wij u als volgt.

Indien u het niet eens bent met dit besluit kunt u op grond van de Algemene wet bestuursrecht binnen zes weken na de dag van verzending een gemotiveerd bezwaarschrift bij het college van burgemeester en wethouders van de gemeente Arnhem indienen.
Het bezwaarschrift moet worden ondertekend en bevat ten minste:
- de naam en het adres van de indiener;
- de dagtekening (datum);
- een omschrijving van het besluit waartegen het beroep is gericht;
- de gronden van het bezwaar of beroep (motivering).

Het bezwaarschrift schorst de werking van het besluit niet. Hiervoor kan, tegelijk met of na de indiening van het bezwaarschrift, een voorlopige voorziening worden aangevraagd bij de Voorzieningenrechter van de Rechtbank Gelderland, Postbus 9030, 6800 EM Arnhem. Hiervoor is griffierecht verschuldigd.

Vragen
Vragen over deze brief kunt u stellen aan de heer [redacted], telefoonnummer: (026) 377 [redacted]. Wij verzoeken u eventuele aanvullende documenten zoveel mogelijk digitaal in te dienen. Dit kunt u doen via postbus@odra.nl, onder vermelding van het zaaknummer.

Hoogachtend,
Namens burgemeester en wethouders van Arnhem,

[redacted]
Afdelingshoofd
Omgevingsdienst Regio Arnhem

Omgevingsdienst
Regio Arnhem

Retouradres: Postbus 3066, 6802 DB Arnhem

Legal Nova
Mevrouw [redacted]
Timorplein 27
1094 CC Amsterdam

Onderwerp
Verlengen termijn zienswijzen

Datum
18 juni 2019

Pagina
1 van 2

Zaaknummer
195299742

Behandeld door
[redacted]

Geachte mevrouw [redacted],

Op 5 juni 2019 hebben wij aan de Stichting Zorgwonen Bronbeek te Gilze een voornemen last onder dwangsom gestuurd. Dit voornemen is gericht op het opleggen van een last onder dwangsom om de bewoning van het pand aan de Bronkbeeklaan 66 te Arnhem te (laten) beëindigen en beëindigd te houden.

Per brief van 11 juni 2019 heeft ons, namens de Stichting Zorgwonen Bronbeek, verzocht om de termijn voor het indienen van zienswijzen van 1 week te verlengen tot 4 weken nadat u de beschikking en de gevraagde WOB-documenten van ons heeft ontvangen.

Verlengen termijn zienswijzen
Naar aanleiding van uw verzoek hebben wij besloten om de termijn voor het indienen van zienswijzen te verlengen tot 1 week na de toezending van de gevraagde documenten.

De gevraagde documenten zijn aan u op 17 juni 2019, samen met de beslissing op uw Wob-verzoek (zie bijlage), toegestuurd.

Bezwaar
Deze brief is geen besluit in de zin van de Algemene wet bestuursrecht. Dat betekent dat u nu geen bezwaarschrift kunt indienen.

Omgevingsdienst Regio Arnhem

Eusebiusbuitensingel 53
6828 HZ Arnhem

Postbus 3066
6802 DB Arnhem

T 026 – 377 16 00
E postbus@odra.nl
www.odregioarnhem.nl

KvK 57137528
IBAN NL92BNGH0285158813
BTW NL 8524.52.998.B.01

Omgevingsdienst Regio Arnhem is een samenwerkingsverband van de gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort en Zevenaar en provincie Gelderland.

Vragen
Vragen over deze brief kunt u stellen aan de heer [redacted]
telefoonnummer: (026) 377 [redacted]. Wij verzoeken u eventuele aanvullende documenten zoveel mogelijk digitaal in te dienen. Dit kunt u doen via postbus@odra.nl, onder vermelding van het zaaknummer.

Hoogachtend,
Namens burgemeester en wethouders van Arnhem,

[redacted]
Afdelingshoofd
Omgevingsdienst Regio Arnhem

Bijlagen:
- beslissing op wob-verzoek

AKTE VAN LEVERING

Kenmerk: 2018BL22461DDI

Op eenendertig augustus tweeduizend achttien, verschenen voor mij, mr. Bart Leenders, notaris te Breda:

1. de heer ALEXANDER MARINUS ANTONIUS JACOBUS GELEIJNS, kantooradres 4811 NS Breda, Nieuwe Ginnekenstraat 30, geboren te Roosendaal en Nispen op veertien augustus negentienhonderd eenentachtig, ten deze handelend als schriftelijk gevolmachtigde van:
   de heer **SJAN VAN ETTEKOVEN**, wonende te 3739 JT Hollandsche Rading, gemeente De Bilt, Tolakkerweg 154, geboren te Maartensdijk op dertig juni negentienhonderd eenenzeventig, zich legitimerende met zijn paspoort, nummer NR00CHFJ7, uitgegeven te De Bilt op zestien augustus tweeduizend zeventien, gehuwd, die bij het verstrekken van de volmachtig handelde in zijn hoedanigheid van bestuurder van de besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid: **S. van Ettekoven Holding B.V.**, statutair gevestigd te Maartensdijk, kantoorhoudende te 3739 JT Hollandsche Rading, Tolakkerweg 154, ingeschreven in het handelsregister onder nummer: 30163838 (correspondentieadres voor alle aangelegenheden betreffende de hierna te vermelden rechtshandelingen: 1216 AE Hilversum, Vossenstraat 8);
   S. van Ettekoven Holding B.V., hierna te noemen: "verkoper";

en

2. mevrouw DEBORAH DIL, kantooradres 4811 NS Breda, Nieuwe Ginnekenstraat 30, geboren te Zaandam op achttien augustus negentienhonderd negenenzestig,te dezen handelend als schriftelijk gevolmachtigde van:
   de stichting: **Stichting Zorgwonen Bronbeek**, statutair gevestigd te Gilze, kantoorhoudende te 5126 ER Gilze, Lochtstraat 61, ingeschreven in het handelsregister onder nummer: 72090200 (correspondentieadres voor alle aangelegenheden betreffende de hierna te vermelden rechtshandelingen: 5126 ER Gilze, Lochstraat 61);
   hierna te noemen: "koper".

De verschenen personen verklaarden:

KOOP

Verkoper en koper hebben op negentien april tweeduizend achttien een koopovereenkomst gesloten met betrekking tot het hierna te vermelden registergoed. Van de koopovereenkomst blijkt uit een onderhandse akte die hierna wordt aangeduid met "de Koopovereenkomst".

LEVERING

Ter uitvoering van de Koopovereenkomst levert verkoper hierbij aan koper, die hierbij aanvaardt:

OMSCHRIJVING REGISTERGOED

HET RECHT VAN ERFPACHT op EEN PERCEEL GROND – tot zeventien augustus tweeduizend negenendertig, eigendom van de gemeente ARNHEM – met het daarop gerealiseerde bejaardentehuis gelegen te 6824 PJ Arnhem, Bronbeeklaan 66, kadastraal bekend gemeente Arnhem, sectie U, nummer 53, ter grootte van vijfentachtig are en acht centiare (85 a 8 ca),

hierna te noemen: "het Verkochte".

KOOPPRIJS/VERREKENING EN KWIJTING

De koopprijs van het Verkochte is: **drie miljoen tweehonderdduizend euro (€ 3.200.000,00)**.

WOONPLAATSKEUZE

Terzake van de uitvoering van deze overeenkomst, waaronder tevens dient te worden begrepen de inschrijving in de openbare registers, wordt woonplaats gekozen ten kantore van de bewaarder van deze akte.

EINDE KADASTERDEEL

VERKLARING NADER TE NOEMEN MEESTER

Van de verklaring waarbij koper als nader te noemen is aangewezen blijkt uit een onderhandse verklaring, welke aan deze akte zal worden gehecht.

KWIJTING

Koper heeft de koopprijs en het verder door hem blijkens het koopcontract en deze akte verschuldigde als volgt voldaan:

- een gedeelte ad eenhonderdzestigduizend euro (€ 160.000,00) is rechtstreeks door koper aan verkoper betaald als zijnde een aanbetaling (een kopie van dit betaalbewijs zal aan deze akte worden gehecht); en
- het resterende gedeelte ad drie miljoen veertigduizend euro (€ 3.040.000,00)is voldaan door storting op een derdengeldenrekening van mij, notaris.

Verkoper verleent koper kwitantie voor de betaling van de koopprijs.

VOORGAANDE VERKRIJGING

Verkoper verkreeg het verkochte in eigendom door de inschrijving ten kantore van de Dienst voor het kadaster en de openbare registers in register Hypotheken 4 op drie april tweeduizend achttien in deel 72908 nummer 198 van het afschrift van een akte van levering houdende kwijting voor de betaling van de koopprijs en uitsluiting van iedere ontbindingsgrond, welke akte op diezelfde dag voor Mr J.J.H. Wijnmalen, notaris te Arnhem werd verleden.

De vestiging van het recht van erfpacht is geschied door de overschrijving ten kantore van de Dienst voor het Kadaster en de Openbare Registers te Arnhem op twintig december negentienhonderd achtenzestig in deel 35 16 nummer 79 van het afschrift van een akte houdende vestiging van het recht van erfpacht, welke akte op diezelfde dag werd verleden voor H .A. Heitkamp, destijds notaris te Arnhem, welke akte is gerectificeerd bij akte van rectificatie op acht mei negentienhonderd negenenzestig verleden voor voornoemde notaris Heitkamp. van welke akte een afschrift is overgeschreven ten kantore van gemelde Dienst in Register Hypotheken 4 op negen mei daarna in deel 3547 nummer 116.

Op grond van de in voormelde akte van uitgifte vervatte erfpachtvoorwaarden zijn op het verkochte mede van toepassing de Algemene Voorwaarden voor de uitgifte in erfpacht van gronden (niet industrieterreinen) der gemeente Arnhem.

Koper verklaart de voorwaarden uit de akte van vestiging van het recht van erfpacht, de rectificatieakte en de Voorwaarden voor de uitgifte in erfpacht van gronden (niet industrie-terreinen) der gemeente Arnhem uitdrukkelijk te aanvaarden.

BEPALINGEN KOOPOVEREENKOMST

Voor zover daarvan in deze akte niet uitdrukkelijk is afgeweken, zijn op de koop en de levering van toepassing de bepalingen vermeld in de koopovereenkomst, waaronder:

Artikel 1

Kosten

1. De kosten wegens de levering en overdracht van het verkochte, waaronder begrepen de overdrachtsbelasting en het kadastrale recht, zijn voor rekening van koper.
2. De canon bedraagt vijfduizend achthonderd negentien euro drieënzeventig cent (€ 5.819,73) per jaar, in jaarlijkse termijnen bij vooruitbetaling te voldoen per een april van ieder jaar.
3. De zakelijke lasten, belastingen en heffingen (het eigenaarsgedeelte), alsmede de canon. de verhuurdersheffing en de huur voor de zendmast van KPN B.V. zijn tussen Verkoper en Koper verrekend.
4. Koper heeft aan verkoper uitgekeerd het verschil tussen het bedrag dat aan overdrachtsbelasting zou zijn verschuldigd zonder vermindering van de heffingsgrondslag in verband met artikel 13 Wet op belastingen van rechtsverkeer, en het werkelijk aan overdrachtsbelasting verschuldigde bedrag.

Verkoper verleent koper bij deze daarvoor kwitantie.

Artikel 2

Leveringsverplichting, juridische en feitelijke staat.

1. Verkoper levert aan koper eigendom van het verkochte:
    a. die onvoorwaardelijk is en niet is onderworpen aan inkorting, ontbinding of aan welke vernietiging dan ook;
    b. die niet bezwaard is met beslagen of rechten van hypotheken of inschrijvingen daarvan, dan wel met andere beperkte rechten;
    c. die niet bezwaard is met kwalitatieve verplichtingen, behoudens de in deze akte vermelde;
    d. die niet belast is met andere bijzondere lasten en beperkingen, behoudens de in deze akte vermelde;
    e. ter zake waarvan geen kettingbedingen zijn overeengekomen die aan koper moeten worden opgelegd.
2. Indien de hiervoor vermelde grootte van het verkochte en/of de verdere omschrijving daarvan niet juist of niet volledig is, ontleent noch verkoper noch koper daaraan rechten.

3. De aflevering (feitelijke levering) van het verkochte dient heden plaats te vinden, vrij van huur en elk ander gebruiksrecht, geheel ontruimd, in de feitelijke staat waarin het verkochte zich op heden bevindt, met dien verstande dat deze staat, anders dan door toedoen van koper en behoudens normale slijtage, niet minder mag zijn dan de staat waarin het verkochte zich bevond bij het tot stand komen van de koop.
4. Koper verklaart het verkochte te gaan gebruiken als belegging.
5. Ten deze wordt verwezen naar voormelde koopovereenkomst, waarin onder meer het volgende is opgenomen:
   "*Verhuurdersheffing*
   Artikel 2.b.
   Op het verkochte is verhuurdersheffing van toepassing.
   Staat verkochte
   Artikel 2.c.
   Het verkochte wordt overgedragen op basis van 'as is where is' met alle aanwezige en te verwachten gebreken mede gezien de ouderdom van het verkochte.'

Artikel 3

Baten en lasten, risico.

Met ingang van heden komen de baten aan koper ten goede, zijn de lasten voor zijn rekening en draagt hij het risico van het verkochte.

Artikel 4

Titelbewijzen en bescheiden.

De op het verkochte betrekking hebbende titelbewijzen en bescheiden als bedoeld in artikel 7:9 van het Burgerlijk Wetboek zijn, indien en voor zover verkoper deze in zijn bezit had, aan koper afgegeven.

Artikel 5

Aanspraken.

Voor zover de levering daarvan niet reeds heeft plaatsgehad, levert verkoper bij deze aan koper, die aanvaardt, alle in de koopovereenkomst bedoelde aanspraken die verkoper nu of te eniger tijd kan doen gelden ten aanzien van derden, waaronder begrepen architecten, constructeurs, bouwers, aannemers, onderaannemers, installateurs en/of leveranciers van het verkochte of gedeelte(n) daarin/daarvan, alsmede de rechten uit eventuele premieregelingen, garantieregelingen en garantiecertificaten, alles voor zover deze regelingen overdraagbaar zijn en zonder dat verkoper tot enige vrijwaring gehouden is.
Koper is thans bevoegd om de overdracht van de betreffende rechten te bewerkstelligen door mededeling te doen aan de personen jegens wie die rechten kunnen worden uitgeoefend.

Artikel 6

Aanvaarding bijzondere lasten en beperkingen

Koper verklaart dat hij het verkochte feitelijk in ogenschouw heeft genomen, dat hij bekend is met – en uitdrukkelijk aanvaardt – al die mogelijk met betrekking tot het verkochte bestaande erfdienstbaarheden waarvan het bestaan uit de feitelijke toestand vermoed kan worden.
Koper aanvaardt uitdrukkelijk de hierna in deze akte vermelde bijzondere lasten en beperkingen, alsmede die bijzondere lasten en beperkingen die voortvloeien uit feiten die aan hem bekend zijn of aan hem bekend hadden kunnen zijn uit eigen onderzoek, voor zover een dergelijk onderzoek naar de geldende verkeersopvattingen van hem verlangd mag worden.

MILIEUBEPALINGEN

Artikel 7

Ondergrondse tank

Voor zover verkoper bekend, is in het verkochte geen tank voor de opslag van vloeistoffen aanwezig.

(Bodem)Verontreiniging

Verkoper verklaart dat het hem niet bekend is dat het verkochte enige verontreiniging bevat die ten nadele strekt van het hiervoor omschreven gebruik door koper, of die heeft geleid of zou kunnen leiden tot een verplichting tot schoning van het verkochte, dan wel tot het nemen van andere maatregelen.

Wet Bodembescherming

Verkoper is niet bekend dat ten aanzien van het verkochte beschikkingen of bevelen in de zin van

artikel 55 van de Wet Bodembescherming zijn genomen door het bevoegde gezag.

Asbest

Aan verkoper is niet bekend dat in het verkochte asbest is verwerkt.

GARANTIES VAN VERKOPER

Verkoper garandeert het navolgende:

a. verkoper is bevoegd tot verkoop en levering van het verkochte;
b. het verkochte is thans geheel vrij van huur en/of van andere aanspraken tot gebruik, leeg, ontruimd en ongevorderd. Het verkochte is evenmin zonder recht of titel in gebruik bij derden;
c. het verkochte is niet betrokken in een landinrichtingsplan en is niet ter onteigening aangewezen; er is geen sprake van leegstand in de zin van de Leegstandwet noch van vordering van het registergoed krachtens de Huisvestingswet;
d. voor verkoper bestaan ten opzichte van derden geen verplichtingen uit hoofde van een voorkeursrecht of optierecht;
e. op het verkochte rusten de gebruikelijke zakelijke lasten, waarvan de verschenen termijnen zijn voldaan.

Verkoper heeft bij het aangaan van de koopovereenkomst onder meer nog gegarandeerd dat:

f. aan hem per dat tijdstip van overheidswege of door nutsbedrijven geen veranderingen betreffende het verkochte waren voorgeschreven of aangekondigd, welke toen nog niet waren uitgevoerd;
g. aan hem op dat tijdstip betreffende het verkochte geen (lopende adviesaanvraag voor) aanwijzing, dan wel aanwijzingsbesluit dan wel registerinschrijving bekend was:
    1. als rijksmonument in de zin van de Erfgoedwet,
    2. tot beschermd stads- of dorpsgezicht of voorstel daartoe als bedoeld in artikel 9.1 lid 1 onder a Erfgoedwet, en/of,
    3. tot door de gemeente of de provincie verklaard monument dan wel beschermd stads- of dorpsgezicht.
h. blijkens een aan deze akte gehechte e-mail van de Gemeente Arnhem bestaan er geen achterstanden in de betaling van de canon, schiet de Verkoper niet tekort in de nakoming van zijn verplichtingen en is het recht van erfpacht niet opgezegd.

ONTBINDENDE VOORWAARDEN UIT ONDERLIGGENDE OVEREENKOMSTEN

Alle ontbindende voorwaarden die eventueel zijn overeengekomen in de koopovereenkomst of in nadere overeenkomsten die op de koop betrekking hebben, zijn thans uitgewerkt.

Noch verkoper noch koper kan zich ter zake van deze koop en levering nog op een ontbindende voorwaarde beroepen.

BIJZONDERE LASTEN EN BEPERKINGEN

Ten deze wordt verwezen naar hetgeen is opgenomen in voormelde titel van aankomst, luidende als volgt:

" *Artikel 9*

Milieu, kwalitatieve verplichting

9.1 Ten aanzien van de milieukundige staat van het Verkochte wordt verwezen naar de aan deze akte gehechte onderzoeksrapporten (bijlage) die aan de Koper genoegzaam bekend zijn.

9.2 Verkoper kan niet wegens toerekenbare tekortkoming en/of onrechtmatige daad worden aangesproken tot sanering of vervanging of liet nemen van maatregelen ten aanzien van het Registergoed of naburige percelen, dan wel tot vergoeding van enige schade door Koper of diens rechtsopvolgers onder bijzondere titel. Koper kan deze overeenkomst niet ontbinden of wegens dwaling vernietigen of doen wijzigen. Indien blijkt van verontreiniging van het Registergoed en deze verontreiniging op de Sluitingsdatum van de Koopovereenkomst niet aan de Verkoper bekend is of op grond van aan Verkoper bekende feiten bekend had behoeven te zijn.

Deze exoneratieclausule wordt ten behoeve van Verkoper en ten laste van Koper als kwalitatieve verplichting overeengekomen, zodat de verplichting voortvloeiende uit deze exoneratieclause zal overgaan op degenen die het goed onder bijzondere titel zullen verkrijgen, en dat mede gebonden zullen zijn degenen die van de rechthebbende een recht tot gebruik van het goed zullen verkrijgen, terzake waarvan partijen woonplaats kiezen ten kantore van mij. notaris.

9.3 Het risico dat achteraf blijkt van ten tijde van voormelde onderzoeken niet gesignaleerde verontreiniging in het Verkochte is voor rekening van Koper."

AANVAARDING DOOR KOPER

Voor zover in bovengenoemde bepalingen verplichtingen voorkomen welke verkoper verplicht is aan koper op te leggen, doet hij dat bij deze en worden die bepalingen bij deze door koper aanvaard.

Voor zover het gaat om rechten die ten behoeve van derden zijn bedongen, worden die rechten bij deze tevens door verkoper voor die derden aangenomen.

DOORHALING HYPOTHECAIRE INSCHRIJVINGEN

Partijen geven volmacht aan ieder van de medewerkers verbonden aan het kantoor van mij, notaris, om zo nodig namens hen de afstand van hypotheekrechten aan te nemen, voor zover deze thans nog ten laste van anderen dan koper mochten zijn ingeschreven op het verkochte en voorts ter zake alles meer te doen wat te dezen nodig mocht zijn.

VOLMACHT(EN)

Van voormelde volmachten blijkt uit twe aan deze akte te hechten onderhandse akten.

OVERDRACHTSBELASTING.

= dat ter zake van de onderhavige verkrijging van toepassing is artikel 13 van de Wet op belastingen van rechtsverkeer;
= dat ter zake van de verkrijging bij levering op drie april tweeduizend achttien door verkoper betreffende onderhavig registergoed overdrachtsbelasting is geheven over een bedrag van twee miljoen driehonderdduizend euro (€ 2.300.000,00) met de gekapitaliseerde canon ad negenenzestigduizend negenhonderdachttien euro en vierentwintig eurocent (€ 69.918,24);
= dat de terzake de vorige (voormelde) verkrijging verschuldigde overdrachtsbelasting niet heeft gestrekt in mindering van recht van erfbelasting of schenkbelasting;
= dat de onderhavige verkoop en koop is geschied voor een koopprijs van drie miljoen tweehonderdduizend euro (€ 3.200.000,00);
= dat de gekapitaliseerde waarde van de erfpachtscanon bedraagt negenenzestigduizend vierhonderdnegenentwintig euro en zevenendertig eurocent (€ 69.429,37)
= dat de vergoeding die koper aan verkoper ingevolge artikel 1 van deze akte betaalt bedraagt eenhonderdvierendertigduizend eenhonderdvijfenveertig euro (€ 134.145,00);
= dat de heffingsgrondslag is afgerond een miljoen drieëndertigduizend zeshonderdzesenvijftig euro (€ 1.033.656,00), en;
= dat de overdrachtsbelasting zal **bedragen tweeënzestigduizend twintig euro (€ 62.020,00).**

De comparanten zijn mij, notaris, bekend.

WAARVAN AKTE is verleden te Breda op de datum als in het hoofd van deze akte vermeld.

Na zakelijke opgave van de inhoud van deze akte aan de comparanten en het geven van een toelichting hebben dezen eenparig verklaard van de inhoud van deze akte te hebben kennis genomen en op volledige voorlezing daarvan geen prijs te stellen.

Vervolgens is deze akte onmiddellijk na beperkte voorlezing door de comparanten en mij, notaris, ondertekend, om elf uur vijftig minuten.

(Volgt ondertekening)

UITGEGEVEN VOOR AFSCHRIFT:

(w.g.) B. Leenders

Ondergetekende, mr. Bart Leenders, notaris te Breda, verklaart dat op de onroerende zaak waarop de vervreemding in dit stuk betrekking heeft, geen aanwijzing of voorlopige aanwijzing van toepassing is in de zin van de Wet voorkeursrecht gemeenten.

(w.g.) B. Leenders

Ondergetekende, mr. Bart Leenders, notaris te Breda, verklaart dat dit afschrift inhoudelijk een volledige en juiste weergave is van de inhoud van het stuk waarvan het een afschrift is.

Verklaring:
Het voorgaande stuk is ingeschreven ten kantore van de Dienst voor het Kadaster en de Openbare Registers op 31-08-2018 om 12:04 in register Onroerende Zaken Hyp4 in deel 73876 nummer 167.
Een elektronisch document met voornoemde inhoud was gewaarmerkt met een digitale handtekening, die blijkens bijbehorend certificaat van KPN Corporate Market CSP Organisatie CA - G2 met nummer 61D69D5FB63992311A51634FB996E46D toebehoort aan Bart Leenders.
Naam bewaarder: Mr. B.H.J. Roes.

BEWARING

ARNHEM

Dagregister

Deel 421 Nr. 1295

Aantekeningen

In bewaring genomen

-9 MEI 1969

De Hypotheekbewaarder,

3547 116 153

met ... vervolgblad

Heden, de achtste mei negentienhonderd negenenzestig,
verschenen voor mij, HENDRIKUS ANTONIUS HEITKAMP, notaris ter standplaats ARNHEM, in tegenwoordigheid der beide na te noemen getuigen:
1. de heer Theodorus Wilhelmus van Deern, notarisklerk, wonende te Arnhem, volgens zijn verklaring te dezen handelende als lasthebber van de heer Mr. Johan Bernard Bellink, administrateur ter Gemeentesecretarie van Arnhem, wonende te Arnhem, aan wie overeenkomstig artikel 78 lid 2 der Gemeentewet de vertegenwoordiging van de Gemeente Arnhem bij buitengerechtelijke rechtshandelingen is opgedragen en als zodanig die gemeente vertegenwoordigende ter uitvoering van het besluit van de Raad der Gemeente Arnhem van een februari negentienhonderd vijfenzestig nummer 2471, goedgekeurd bij besluit van Gedeputeerde Staten van Gelderland van drie maart negentienhonderd vijfenzestig nummer 1204/864-2202.
2. de heer Antonius Martinus Derksen, notarisklerk, wonende te Arnhem, volgens zijn verklaring te dezen handelende als lasthebber van de heer Lebert Kes, administrateur, wonende te Arnhem,(volgens zijn verklaring te dezen handelende lees:) die bij het verstrekken van de last handelde in zijn hoedanigheid van lasthebber van het dagelijks bestuur van de Algemene Woningbouwvereniging "Arnhem", gevestigd te Arnhem, zoals nader omschreven in een akte van uitgifte in erfpacht bij twintig december negentienhonderd achtenzestig voor mij, notaris, in minute verleden.
Blijkende van gemelde lastgevingen uit twee onderhandse akten van volmacht, welke na vooraf op de bij de Wet voorgeschreven wijze te zijn voor echt erkend, aan deze akte zullen worden vastgehecht.
De comparanten, handelende als gemeld, verklaarden, dat bij voormelde akte van uitgifte in erfpacht, overgeschreven ten hypotheekkantore te Arnhem dezelfde dag in deel 3518 nummer 79 door de Gemeente Arnhem aan de genoemde Algemene Woningbouwvereniging "Arnhem" gevestigd te Arnhem in erfpacht werd uitgegeven een bouwterrein, gelegen naast de Laschergraan te Arnhem, zoals dit aan partijen bekend was en kenmerkt ter plaatse is aangegeven, uitmakende een deel ter grootte van ongeveer tachtig aren negenentachtig centiaren van de perceelen, kadastraal bekend Gemeente Arnhem sectie S nummer 1493 en sectie U nummer 90;
dat door het kadaster is vastgesteld, dat in het in erfpacht uitgegeven terrein i.v.m. een wijziging van de kadastrale sectieering geen deel van het perceel Gemeente Arnhem sectie S nummer 1493 is begrepen, zodat partijen de voormelde akte van uitgifte in erfpacht in deze zin verklaarden te rectificeren.
Waarvan akte.
Gedaan en verleden te Arnhem op datum als in de aanhef vermeld in tegenwoordigheid van Mejuffrouw Maria Johanna Gerarda van Kempen, typiste, wonende te Driel, gemeente Beteren, en Mejuffrouw Maria Aleida Theodora Peters, typiste, wonende te Doornenburg gemeente Zembel,als getuigen, die met de comparanten aan mij, notaris, bekend zijn. Onmiddellijk na voorlezing is deze akte ondertekend door de comparanten, de getuigen en mij, notaris.
(getekend) Th.W. Deers; A.M.Derksen; M.J.G.v.Kempen; M.A.Th.Peters; H. Heitkamp, notaris.
Voor afschrift: (getekend) H. Heitkamp, notaris.

Arnhem
S 1493

Ik, ondergetekende, Hendrikus Antonius Heitkamp, notaris wonende te

Arnhem, verklaart, dat vorenstaand afschrift eensluidend is met het
ter overschrijving aangeboden stuk.

Notaris

Beste [redacted],

Zoals zojuist al besproken, ben ik met jullie van oordeel dat het huidige/beoogde gebruik niet in overeenstemming is met het vigerende bestemmingsplan. Er is geen sprake van ´gezondheids- en/of welzijnszorg´. Voor zover het huidige gebruik al gedekt zou worden door de eerder verleende omgevingsvergunning strijdig gebruik (hetgeen mijns inziens op het eerste oog niet het geval), is van belang dat aan deze omgevingsvergunning geen betekenis toekomt. Met de latere inwerkingtreding van het vigerende bestemmingsplan is deze omgevingsvergunning komen te vervallen (zie bijvoorbeeld AbRS 4 mei 2010, ECLI:NL:RVS:2010:BM3252; AbRS 27 februari 2008, 200703755/1; Vzr.
AbRS 27 april 2011, 201012316/1/R1). Uit de stukken maak ik op dat het ´toenmalige vergunde gebruik´ gestaakt is en om die reden ook niet onder het overgangsrecht van het vigerende bestemmingsplan is komen te vallen.

Ten aanzien van de tekst ten behoeve van de gemeenteraad, merk ik nog het volgende op:

- Onder het kopje clientenstop lijkt het mij goed te benadrukken dat het de Stichting is die een oplossing moet zoeken.
- Aan de geel gemarkeerde passage in de laatste alinea zou nog ter toelichting toegevoegd kunnen worden dat dit in het handhavingsbesluit te stellen begunstigingstermijn betreft.

Ik ga ervan uit je hiermee voor dit moment voldoende te hebben geïnformeerd. Mocht je hier nog vragen over hebben, bel mij dan gerust.

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Advocaat

Hekkelman Advocaten N.V.
Prins Bernhardstraat 1
6521 AA Nijmegen
Postbus 1094
6501 BB Nijmegen

T 024 - 382[redacted] (tevens mobiel)
F 024 - 382[redacted]
[redacted]@hekkelman.nl

www.hekkelman.nl

Hekkelman advocaten | notarissen

Dit bericht bevat vertrouwelijke informatie en is uitsluitend bestemd voor geadresseerde(n). Indien u als niet-geadresseerde dit bericht ontvangt, wordt u verzocht direct de afzender hierover te informeren en het bericht te vernietigen. Alle diensten en werkzaamheden van ons worden verricht krachtens een overeenkomst van opdracht gesloten met Hekkelman Advocaten N.V. waarop van toepassing zijn de Algemene Voorwaarden zoals weergegeven op www.hekkelman.nl en waarin een beperking van aansprakelijkheid is opgenomen. Hekkelman Advocaten N.V. is statutair gevestigd te Nijmegen en ingeschreven in het handelsregister onder nummer 09170462.

This communication contains confidential information and is intended only for use by the addressee. If you are not the intended recipient of this communication, please inform us immediately and destroy this communication. All our services and other work are carried out under an agreement of instruction ("overeenkomst van opdracht") with Hekkelman Advocaten N.V. which agreement is subject to the General Conditions, which are mentioned on our website (www.hekkelman.nl) and contains a limitation of liability. Hekkelman Advocaten N.V. is officially seated at Nijmegen, The Netherlands, and registered in the commercial register at the Chamber of Commerce under number 09170462.

Van: [redacted] [mailto:[redacted]@arnhem.nl]
Verzonden: donderdag 23 mei 2019 12:08
Aan: [redacted]
Onderwerp: FW: Memo aan de raad

Dag[redacted],

Zoals zojuist besproken hierbij ook nog het tekstje dat de wethouder wil versturen naar de raad over onze casus.

Groet,

[redacted]

Sr. Juridisch adviseur
Juridische Zaken

Tel 026-377[redacted]
Email: [redacted]@arnhem.nl

Gemeente Arnhem
Eusebiusbuitensingel 53
6828 HZ Arnhem
Postbus 59
6800 AB Arnhem

Van: [redacted]
Verzonden: donderdag 23 mei 2019 11:41
Aan: [redacted]
Onderwerp: FW: Memo aan de raad

Van: [redacted]
Verzonden: donderdag 23 mei 2019 10:57
Aan: [redacted] <[redacted]@arnhem.nl>
Onderwerp: Fwd: Memo aan de raad

Dit is de concepttekst voor de raad

Verstuurd vanaf mijn iPad

Begin doorgestuurd bericht:

Van: [redacted] <[redacted]@arnhem.nl>
Datum: 23 mei 2019 om 09:29:44 CEST
Aan: [redacted] <[redacted]@arnhem.nl>, [redacted] <[redacted]@arnhem.nl>, [redacted] <[redacted]@arnhem.nl>
Onderwerp: Antw.: Memo aan de raad

Hoi allen,

Ik heb de volgorde van de alinea's nu omgedraaid. Wat vinden jullie van de gegeelde wijziging??

Consequenties
Handhaving bestemming en ontwikkeling locatie
Op het pand rust een maatschappelijke bestemming. Beschermd wonen lijkt daar niet toegestaan. Wij zijn voornemens om te handhaven op het bestemmingsplan. Stichting Onderdak wordt uitgenodigd haar zienswijze te geven op het voornemen tot handhaving van het bestemmingsplan. Daarnaast gaan wij zo snel mogelijk in gesprek met de eigenaar van het pand over de toekomstige ontwikkeling. Over de uitkomst hiervan zullen wij u informeren.

Cliëntenstop
Wij hebben vanwege de onwenselijkheid van het plan en onze aanvullende argumenten aan Stichting Onderdak laten weten een cliëntenstop te willen instellen voor de locatie Bronbeeklaan 66. ~~De 7 cliënten die er reeds wonen, kunnen er vooralsnog blijven wonen.~~ Voor de 7 cliënten die er reeds wonen moet, gezien ons voornemen tot handhaving, naar een oplossing worden gezocht.
Stichting Onderdak heeft op 22 mei per brief aan ons laten weten dat zij voornemens zijn om op korte termijn meer cliënten op de locatie te gaan huisvesten.

Eisen ten aanzien van zorg, veiligheid en toezicht
Daarbij hebben wij van Stichting Onderdak geëist dat, zolang de huidige 7 bewoners op de locatie verblijven, er maatregelen worden getroffen om de rust en veiligheid voor bewoners, personeel en omwonenden te waarborgen. Deze maatregelen houden onder andere in dat er 24 uur per dag, 7 dagen per week minimaal één medewerker aanwezig moet zijn die zorgvragen signaleert, begeleiding kan inschakelen, toezicht houdt op wie het pand binnenkomt en verlaat en toezicht houdt op en om het terrein. Daarnaast zou er vanuit de zorgaanbieder een 24-uurs aanspreekpunt voor de buurt moeten zijn dat direct contact kan onderhouden met de politie indien nodig.

Van: [redacted]
Verzonden: woensdag 22 mei 2019 22:38
Aan: [redacted] <[redacted]@arnhem.nl>
CC: [redacted] [redacted]@arnhem.nl>; Roeland van der Zee <roeland.van.der.zee@arnhem.nl>; [redacted] [redacted]@arnhem.nl>
Onderwerp: Re: Memo aan de raad

Hoi [redacted],

Ik zou nog een keer kijken naar de alinea ‘ consequenties’ of je deze nog meer kan actualiseren naar de huidige situatie waarin we weten dat er gehandhaafd gaat worden en deze 7 clienten die er al zitten ergens anders gehuisvest moeten worden. Het lijkt nu alsof de 7 clienten kunnen blijven op de locatie (eerste alinea), terwijl je in de laatste alinea van dit kopje aangeeft dat de gemeente gaat handhaven op het bestemmingsplan en zij dus ook zullen moeten vertrekken.

Ik denk dat je het niet horen van de stichting zou moeten noemen in de brief. De stichting wordt uitgenodigd zijn zienswijze te geven op het voornemen tot handhaving van het bestemmingsplan.

Groet,
[redacted]

Op 22 mei 2019 om 19:05 heeft [redacted] <[redacted]@arnhem.nl> het volgende geschreven:

Prima, ik zal het zo veranderen.

Van: [redacted]
Verzonden: woensdag 22 mei 2019 18:55
Aan: [redacted] <[redacted]@arnhem.nl>
CC: Roeland van der Zee <roeland.van.der.zee@arnhem.nl>; [redacted]
<[redacted]@arnhem.nl>; [redacted] <[redacted]@arnhem.nl>
Onderwerp: Re: Memo aan de raad

Dag allen,

Zou er bij de alinea over de brief niet beter concreet bij kunnen staan ‘dat de stichting voornemens is op korte termijn meer cliënten op die locatie te gaan huisvesten’. Want dat is feitelijk wat er in hun brief staat.

Zoals het er nu staat zou je het ook kunnen lezen dat ze uitsluitend niet voornemens zijn die zeven cliënten er weg te halen.

(Verstuurd vanaf mijn smartphone)

Met vriendelijke groet,

[redacted]
Gemeente Arnhem | Communicatie
Woordvoerder / Communicatieadviseur

026 377[redacted]
06 [redacted]
[redacted]@arnhem.nl

Ik werk op maandag, dinsdag, woensdag en vrijdag.

Op 22 mei 2019 om 18:42 heeft [redacted] <[redacted]@arnhem.nl> het volgende geschreven:

Dag Roeland, zoals zonet besproken, hierbij de memo aan de gemeenteraad.
Onder het kopje 'Consequenties' is de tekst aangepast.

Als jij akkoord bent, zou je het memo dan kunnen doorsturen naar de overige leden van het college, of verwacht je hierin nog iets van mij?
Ik hoor het graag!

Met vriendelijke groet,

Eusebiusbuitensingel 53
6828 HZ Arnhem
Postbus 9029
6800 EL Arnhem

[redacted]
Bestuursadviseur

Sociaal-Economisch domein
Cluster Strategie, Beleid & Regie

Telefoon
026 - 377[redacted]

E-mail
[redacted]@arnhem.nl

Omgevingsdienst
Regio Arnhem

Retouradres: Postbus 3066, 6802 DB Arnhem

AANTEKENEN
Stichting Onderdak Woon- en Zorgvoorzieningen
Bruningweg 21
6827 BM ARNHEM

Onderwerp
Voornemen handhavingsbesluit

Datum
24 mei 2019

Zaaknummer
195298731

Behandeld door
[redacted]

Geachte heer / mevrouw,

Op 9 mei 2019 bezocht onze toezichthouder, de heer [redacted], van Omgevingsdienst Regio Arnhem het pand op het adres Bronbeeklaan 66 in Arnhem. Sinds 1 mei 2019 heeft u daar de rechtervleugel van het oude woonzorgcentrum de Paasberg gehuurd.

Geconstateerde overtredingen
Bij de controle heeft de toezichthouder geconstateerd dat u in het pand aan de Bronbeeklaan 66 te Arnhem 7 cliënten laat wonen. Dit is door u ook meerdere malen in de diverse gesprekken en correspondentie bevestigd. Het bewonen van het pand is strijd met het geldende bestemmingsplan.

Daarnaast heeft u in uw brief 22 mei 2019 aangegeven met ingang van 1 juni a.s. nieuwe cliënten te zullen gaan plaatsen, waardoor er meer dan 7 cliënten ter gaan wonen.

Bestemmingsplan
Het bestemmingsplan "Velperweg e.o." is van toepassing. Het perceel heeft de bestemming "Maatschappelijk". De gronden met deze bestemming zijn bestemd voor:

a. Onderwijs en zaalsport;
b. Gezondheids- en welzijnszorg;
c. Levensbeschouwelijke functies;
d. Politieke-, belangen- en ideële organisaties/verenigingen en hobbyclubs;
e. Openbare dienstverlening;
f. Functies vergelijkbaar met die genoemd onder a tot en met e van dit lid;
g. Dienstwoningen;

De bewoning zoals u deze hebt vormgegeven past niet binnen de bestemming.

Omgevingsdienst Regio Arnhem

Eusebiusbu tensingel 53
6828 HZ Arnhem

Postbus 3066
6802 DB Arnhem

T 026 – 377 16 00
E postbus@odra.nl
www.odreg oarnhem.nl

KvK 57137528
IBAN NL92BNGH0285158813
BTW NL 8524.52.998.B.01

Volgens artikel 2.1 lid 1 onder c van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht (Wabo) is het verboden om zonder omgevingsvergunning een project uit te voeren, voor zover dat geheel of gedeeltelijk bestaat uit het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met een bestemmingsplan.

Dat betekent dat het niet is toegestaan om het pand aan de Bronbeeklaan 66 te Arnhem te gebruiken voor "wonen".

Legaliseringsmogelijkheden
Voordat wij overgaan tot handhaving moet de mogelijkheid tot legalisering onderzocht worden. Nu het bewonen van het pand in strijd is met de regels van het geldende bestemmingsplan is de enige mogelijkheid om dit te legaliseren, het verlenen van een omgevingsvergunning voor het gebruiken van gronden of bouwwerken in strijd met een bestemmingsplan. Wij vinden het huidige (illegale) gebruik van het pand onwenselijk en zullen aan een verzoek om af te wijken van de regels in het bestemmingsplan geen medewerking verlenen. Dit betekent dat er geen sprake is van (concreet) zicht op legalisatie.

Voornemen
Wij zijn van plan u een tweetal lasten onder dwangsom op te leggen. Dit doen wij om u de overtreding te laten beëindigen en beëindigd te houden.

Last 1
U dient de overtreding van artikel 2.1 lid 1 onder c van de Wabo te beëindigen en beëindigd te houden.

Dit betekent dat u binnen de genoemde termijn de bewoning van het pand aan de Bronkbeek 66 te Arnhem dient te beëindigen en beëindigd te houden.

De termijn die wij u stellen om de overtreding ongedaan te maken (begunstigingstermijn) is: **4 weken** na verzenddatum van de definitieve last.

De voorgenomen sanctie houdt daarnaast in dat een **éénmalige dwangsom van € 50.000,00** wordt verbeurd als u deze lastgeving niet uitvoert.

Last 2
U dient herhaling/uitbreiding van de overtreding van artikel 2.1 lid 1 sub c van de Wabo te voorkomen. Dit betekent dat u de bewoning niet verder mag uitbreiden met meer cliënten dan de huidige aanwezige 7 cliënten.

De voorgenomen sanctie houdt daarnaast in dat een **dwangsom van € 10.000,00 per nieuwe cliënt** wordt verbeurd als u deze lastgeving niet uitvoert, met een **maximum van € 100.000,--**.

Zienswijze
Voordat wij overgaan tot het opleggen van een last onder dwangsom, stellen wij u in de gelegenheid een zienswijze in te dienen. Gelet op uw voornemen om per 1 juni 2019 de bewoning verder uit te bereiden kunt u uw zienswijzen indienen tot uiterlijk dinsdag 28 mei 2019.
Er is inmiddels een afspraak met u gemaakt voor een overleg op 27 mei 2019, waar u uw zienswijze naar voren kunt brengen.

Vervolgprocedure
Na afloop van bovengenoemde zienswijzetermijn nemen wij een definitief besluit tot opleggen van een last onder dwangsom. Als u tijdig een zienswijze indient wordt deze meegewogen in het definitieve besluit.

Bezwaar
Deze brief is geen besluit in de zin van de Algemene wet bestuursrecht. Dat betekent dat u nu geen bezwaarschrift kunt indienen.

Vragen
Vragen over deze brief kunt u stellen aan de heer [redacted], telefoonnummer: (026) 377 [redacted]. Wij verzoeken u eventuele aanvullende documenten zoveel mogelijk digitaal in te dienen. Dit kunt u doen via postbus@odra.nl, onder vermelding van het zaaknummer.

Hoogachtend,
Namens burgemeester en wethouders van Arnhem,

[redacted]
Afdelingshoofd
Omgevingsdienst Regio Arnhem

Omgevingsdienst
Regio Arnhem

Retouradres: Postbus 3066, 6802 DB Arnhem

Bax advocaten
De heer [redacted]
Postbus 218
7000 AE DOETINCHEM

Onderwerp
Verzoek opschorten looptijd last onder dwangsom

Datum
25 juni 2019

Pagina
1 van 1

Zaaknummer
195299653

Behandeld door
[redacted]

Geachte heer [redacted],

Bij brief van 20 juni 2019, door ons op 21 juni 2019 ontvangen, hebt u namens uw cliënte, de stichting "Stichting OnderDak Woon- en Zorgvoorzieningen" ons bericht dat uw cliënte voornemens is bezwaar te maken tegen ons besluit van 4 juni 2019, waarbij aan haar een tweetal lasten onder dwangsom zijn opgelegd.

In uw brief verzoekt u ons college per omgaande en schriftelijk aan te geven of wij bereid zijn om per direct de looptijd van ons besluit op te schorten tot 7 weken nadat ons college heeft beslist op het nog in te dienen bezwaarschrift.

In reactie op uw verzoek berichten wij u dat wij **niet** bereid zijn om de looptijd van ons besluit op te schorten.

Vragen
Vragen over deze brief kunt u stellen aan de heer [redacted], telefoonnummer: (026) 377 [redacted]. Wij verzoeken u eventuele aanvullende documenten zoveel mogelijk digitaal in te dienen. Dit kunt u doen via postbus@odra.nl, onder vermelding van het zaaknummer.

Hoogachtend,
Namens burgemeester en wethouders van Arnhem,

[redacted]
Afdelingshoofd
Omgevingsdienst Regio Arnhem

Omgevingsdienst Regio Arnhem

Eusebiusbuitensingel 53
6828 HZ Arnhem

Postbus 3066
6802 DB Arnhem

T 026 – 377 16 00
E postbus@odra.nl
www.odregioarnhem.nl

KvK 57137528
IBAN NL92BNGH0285158813
BTW NL 8524.52.998.B.01

Omgevingsdienst Regio Arnhem is een samenwerkingsverband van de gemeenten Arnhem, Doesburg, Duiven, Lingewaard, Overbetuwe, Renkum, Rheden, Rozendaal, Westervoort en Zevenaar en provincie Gelderland.

[redacted]

Van: Onder1DakBeheer <info@onder1dakbeheer.nl>
Verzonden: donderdag 9 mei 2019 18:26
Aan: [redacted]
CC: [redacted]@stichtingonderdak.org
Onderwerp: Re: Resumé

Middag [redacted],

Fijn dat het zo opgepakt kan worden.

Heb [redacted] meegenomen in de cc.
Zijn directe telefoonnummer is: +31 6 [redacted]
Laten we korte lijnen houden mocht er zich uitdagingen voordoen.

Fijne avond.

Met vriendelijke groet,

[redacted]

Onder 1 Dak Beheer B.V.

Beheer vastgoed Stichting OnderDak

Tel. : +31 (0)88 [redacted]
Email. : info@onder1dakbeheer.nl
Adres : Bruningweg 21, 6827 BM Arnhem

Op 9 mei 2019 om 17:49 heeft [redacted] [redacted]@odra.nl> het volgende geschreven:

> Beste [redacted],
>
> Ik kreeg net deze mededeling van [redacted]. Prima verder en hopelijk is het morgen wel klaar.
> Ik heb nog een vraag: heb jij de contactgegevens van onze andere gesprekspartner van stichting onderdak?
>
> Met vriendelijke groet,
>
> <image001.jpg>
>
> [redacted]
> senior bouwinspecteur
>
> **aanwezig**
> ma, di, wo en do
>
> **telefoon**
> (026) 377 [redacted]
> 06 [redacted]
>
> **e-mail**
> [redacted]@odra.nl
>
> Eusebiusbuitensingel 53
> Postbus 3066
> 6802 DB Arnhem

Van: [redacted] [mailto:[redacted]@outlook.com]
Verzonden: donderdag 9 mei 2019 17:05
Aan: [redacted]
Onderwerp: Re: Resumé

Goedemiddag [redacted],

We hebben vandaag alle punten behandeld BMI gerepareerd, nooduitgang herstel en ook het aftimmeren van de trap is in volle gang toch denk dat we het vandaag niet helemaal kunnen afmaken.
Dus heb ik voor vannacht ook weer een brandwacht geregeld.

Morgen een nieuwe update.

Met vriendelijke groet,
[redacted]

Van: [redacted]
Verzonden: woensdag 8 mei 2019 18:08
Aan: [redacted]
Onderwerp: Re: Resumé

Dankjewel [redacted], deze punten neem ik ook direct mee.

Gr. [redacted]

Van: [redacted]@odra.nl>
Verzonden: woensdag 8 mei 2019 17:12
Aan: '[redacted]'
Onderwerp: RE: Resumé

Beste [redacted],

Dank voor je reactie. Ter aanvulling:

1. De schacht van de lift moet aangepast worden. Hiervoor moeten twee deuren worden afgetimmerd en op de 5 de verdieping een wandje naar de liftdeuren moet dichtgezet worden.
2. De BMI en OAI moet door een deskundige worden hersteld en weer volledig in werking gesteld worden (dus voor alle verdiepingen). Ook bij beginnend brandje op een van de verbouwverdiepingen moet er een alarm afgaan.

Met vriendelijke groet,

Eusebiusbuitensingel 53
Postbus 3066
6802 DB Arnhem

[redacted]
senior bouwinspecteur

aanwezig
ma, di, wo en do

telefoon
(026) 377 [redacted]
06 [redacted]

e-mail
[redacted]@odra.nl

internet
www.odregioarnhem.nl

Van: [redacted] [mailto[redacted]@outlook.com]
Verzonden: woensdag 8 mei 2019 16:59
Aan: [redacted]
Onderwerp: Resumé

Goedemiddag [redacted],

Tijdens het bezoek op de Bronbeek 66 hebben we het volgende afgesproken:

Ik gaat direct een scheidingswand maken op de trap tussen de 4e en 5e etage.

De vluchtdeur bij de brandtrap aan de linkervleugel van het gebouw wordt direct open gemaakt en voorzien van een draaiknop cilinder.

De sirenes van de brandmeldinstallatie aansluiten op de linker vleugel.

Vanavond loopt er een brandwacht om de veiligheid van de bewoners te waarborgen.

Morgen geef ik door wanneer het klaar is.

Met vriendelijk groet,
[redacted]
06[redacted]

3516

Kantoor:	In behandeling genomen:	79 | 105
ARNHEM	20 DEC 1968	
Dagregister	De Hypotheekbewaarder,	
Deel 417 Nr. 985		

Aantekeningen:

Gelderland vandrie maart negentienhonderd vijfenzestig nummer 1204/36-2302.

"ARNHEM"

Arnhem.

Heden, de twintigste december negentienhonderd achtenzestig, verschenen voor mij, HENDRIKUS ANTONIUS HEITKAMP,(Notaris lees)Notaris ter standplaats ARNHEM, in tegenwoordigheid der beide na te noemen getuigen:
1. de Heer Mr. Johan Bernard Sellink, administrateur ter gemeentesecretarie van Arnhem, wonende aldaar, aan wie, volgens zijn verklaring, overeenkomstig artikel 78 lid 2 der Gemeentewet de vertegenwoordiging van de Gemeente Arnhem bij buitengerechtelijke rechtshandelingen is opgedragen en als zodanig die gemeente vertegenwoordigende ter uitvoering van het besluit van de Raad der Gemeente Arnhem van een februari negentienhonderd vijfenzestig nummer 2471, goedgekeurd bij besluit van Gedeputeerde Staten van
2. de Heer Egbert Wes, adjunct administrateur, wonende te Arnhem,
volgens zijn(vwrklaring lees) verklaring te dezen handelende als lasthebber van:
a. de Heer Hendrikus Johannes Gijsbers, referendaris ter provinciale griffie van Gelderland, wonende te Arnhem,
b. de Heer Renzo Kiestra, zonder beroep, wonende te Arnhem,
c. de Heer Cornelis Hille Post, administrateur van de gemeentelijke geneeskundige- en gezondheidsdienst, wonende te Arnhem,
bij het verstrekken van de volmacht handelende respectievelijk als voorzitter, secretaris en penningmeester vormende tezamen het dagelijks bestuur van de Algemene Woningbouwvereniging "Arnhem", gevestigd te Arnhem, en deze vereniging ingevolge artikel 17 harer statuten wettig vertegenwoordigende, terwijl tot het aangaan van de hierna te omschrijven rechtshandeling het bij artikel 26 van de statuten vereiste advies van het bestuur genomen - besluit van de algemene ledenvergadering werd genomen in de vergadering van vierentwintig november negentienhonderd vierenzestig, waarvan een uittreksel uit de notulen aan deze akte zal worden vastgehecht,
blijkende van deze lastgeving uit een onderhandse akte van volmacht, welke na vooraf op de bij de Wet voorgeschreven wijze te zijn voor echt erkend, aan deze akte zal worden vastgehecht.
De comparant sub 1, handelende als gemeld, verklaarde ter uitvoering van gemeld raadsbesluit in erfpacht uit te geven in het belang van de volkshuisvesting aan de ALGEMENE WONINGBOUWVERENIGING "ARNHEM", gevestigd te ARNHEM (hierna te noemen "erfpachter") voor welke vereniging de comparant sub 2 verklaarde in erfpacht aan te nemen:
- een bouwterrein, gelegen nabij de Paasberglaan te Arnhem, zoals
- dit aan partijen bekend is en kennelijk ter plaatse is aangegeven
- uitmakende een deel ter grootte van ongeveer tachtig aren negentig centiaren van de percelen, kadastraal bekend Gemeente
- Arnhem sectie S nummer 1493 en Sectie U nummer 50.
Partijen verklaarden, dat deze uitgifte in erfpacht is geschied onder de volgende voorwaarden en bepalingen:
Artikel 1. De duur van deze erfpacht wordt gesteld, behoudens de sub 20 en 23 van de "Algemene Voorwaarden voor uitgifte in erfpacht van gronden (niet industrieterreinen) der gemeente Arnhem" genoemde gevallen, op een tijdvak van vijfenzeventig jaren, ingegaan zijnde op zeventien augustus negentienhonderd vierenzestig.
Artikel 2. Het terrein mag uitsluitend worden gebezigd voor het

bouwen en hebben van een bejaardentehuis met aanhorigheden.
Wat onder een(beje lees) bejaardentehuis met aanhorigheden wordt verstaan, staat uitsluitend ter beoordeling van(Rirg lees Burgemeester en Wethouders.
Artikel 3. De canon, bedragende zevenduizend zeshonderd gulden (f 7.600,--) per jaar, moet bij vooruitbetaling worden betaald in jaarlijkse termijnen ten kantore van de gemeenteontvanger te kens op een april, zijnde de tot op heden reeds verschenen canon door de erfpachtster naar behoren voldaan.
Artikel 4. Het terrein moet zijn bebouwd overeenkomstig de bepalingen opgenomen in artikel 2 binnen twee jaar na de dag, waarop de bouwvergunning is verleend. Indien de erfpachter aan het gestelde in het eerste lid van dit artikel niet heeft voldaan, zulks uitsluitend ter beoordeling van Burgemeester en Wethouders, dan zal de erfpacht kunnen worden beëindigd, zoals in artikel 20 van de "Algemene Voorwaarden voor uitgifte in erfpacht van gronden (niet-industrieterreinen) der Gemeente Arnhem" is bepaald.
Overigens geschiedt deze uitgifte in erfpacht onder de "Algemene Voorwaarden voor de uitgifte in erfpacht van gronden (niet-industrieterreinen) der Gemeente Arnhem", met dien verstande, dat
a. in afwijking van het bepaalde in artikel 3 van deze Algemene Voorwaarden de erfpachter hierbij de Gemeente Arnhem machtigt namens hem de grenzen van het bij deze in erfpacht uitgegevene aan de landmeter van het kadaster aan te wijzen;
b. de verrekening, genoemd in artikel(7 lees) 6 eerste lid van deze Algemene Voorwaarden niet zal plaats vinden;
c. het in artikel 5 van deze Algemene Voorwaarden genoemde artikel 1 der Hinderwet moet worden gelezen als: artikel 2 der Hinderwet 1952.
5. Alle kosten op deze akte vallende zijn ten laste van de erfpachter.
Tenslotte verklaarden de comparanten, dat de Vereniging "Algemene Woningbouwvereniging "Arnhem" voornoemd, is een vereniging als bedoeld in artikel 59 der Woningwet en dat deze uitgifte in erfpacht is geschied in het belang van de volkshuisvesting, zodat op deze akte van toepassing is het bepaalde in artikel 73 der Woningwet.
Voor de tenuitvoerlegging dezer en alle gevolgen van dien verklaarden de comparanten domicilie te kiezen ten kantore van de bewaarder dezer minute.
Waarvan akte:
Gedaan en verleden te Arnhem op datum als in de aanhef vermeld in tegenwoordigheid van de heren Johannes Fredricus Tubbing, gemeente-ambtenaar, en Theodorus Wilhelmus van Beers, notariaklerk, beiden wonende te Arnhem, als getuigen, die met de comparanten aan mij, notaris, bekend zijn. Onmiddellijk na voorlezing is deze akte ondertekend door de comparanten, de getuigen en mij notaris.
(getekend) J.B.Sellink; E.Wes; Th.v.Beers; J.Tubbing; H.Heitkamp, Notaris.

Uitgegeven voor afschrift
(getekend) H.Heitkamp, Notaris.

De ondergetekende, Hendrikus Antonius Heitkamp, Notaris(t lees) wonende te Arnhem, verklaart dat dit afschrift eensluidend is met het ter overschrijving aangeboden stuk.

Heitkamp
notaris

Motie

Afschaffen afvalbelasting (21M147)

de raad gehoord de beraadslaging, bijeen op 7 juli 2021, ter bespreking van het debatverzoek "Juridische misstappen bij handhaving Paasbergflat".

Overwegende dat een aanzienlijk deel van de raad inmiddels tot het inzicht is gekomen dat “afval niet bestaat”;

Constaterende dat de gemeente Arnhem echter nog wel afvalbelasting heft bij huishoudens,

Verzoekt het college,

de afvalbelasting af te schaffen

en gaat over tot de orde van de dag

Elfrink Dobbe Cetintas - SP

Zaaknummer:

Motie

VERWORPEN

Pak de zorgjungle aan, de zorg is geen markt (21M148)

de raad gehoord de beraadslaging, bijeen op 7 juli 2021, ter bespreking van het debatverzoek "Juridische misstappen bij handhaving Paasbergflat".

Constaterende dat

-er in Arnhem honderden zorgbedrijven actief zijn

-de gemeente een rechtszaak tegen de Stichting Onderdak heeft verloren

-het niet uit te sluiten is dat gelijksoortige zorgcowboys op een gelijksoortige manier in Arnhem bezig zijn

Overwegende dat

-De oorzaak van het probleem zit in de ongebreidelde markt in de zorg in Arnhem en het enorme aantal aanbieders

Roept het college op

om de markt uit de zorg in Arnhem te halen

en gaat over tot de orde van de dag

Elfrink Dobbe Cetintas - SP

Zaaknummer:

Voor 7

Tegen 31

Motie "Pak de zorgjungle aan, de zorg is geen markt" (21M148)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Aydemir		
Dilekçi		

D66	0	5
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Gemeenteraad Arnhem

AANGENOMEN

Bij elkaar op	7 juli 2021
Bij de bespreking van	Debatverzoek "Juridische misstappen bij handhaving Paasbergflat"
Motie van	Mattijs Loor - D66 Jan Hutten - CDA Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Titel van de motie	Juridische adviezen borgen
Nummer Zaaknummer	**21M149**

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 7 juli 2021 het college op te roepen om intern afspraken te maken over het vastleggen van juridische adviezen.

Door dit voorstel aan te nemen, zijn overwegingen achter besluiten over bijvoorbeeld handhavingskwesties achteraf beter herleidbaar.

Omdat we weten dat:

- In de casus van de Paasbergflat juridische adviezen niet volledig zijn vastgelegd alvorens is besloten te gaan handhaven.

Omdat we vinden dat:

- Het van belang is dat overwegingen achter overheidsbesluiten terug te vinden zijn.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

- Intern afspraken te maken over het vastleggen van juridische adviezen, en de raad over deze werkafspraken uiterlijk in september 2021 te informeren;
- Er hiermee voor te zorgen dat juridische overwegingen voor de raad achteraf navolgbaar zijn.

Mattijs Loor - D66
Jan Hutten - CDA
Leo de Groot - Partij voor de Dieren

Voor 38

Tegen 0

Motie "Juridisch advies vastleggen" (21M149)

GROENLINKS	7	0
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

VVD Arnhem	6	0
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

PvdA	4	0
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

Arnhem Centraal	3	0
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

ChristenUnie	2	0
Becker		
Nede		

DENK / Verenigd Arnhem	2	0
Aydemir		
Dilekçi		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Gemeenteraad Arnhem

VERWORPEN

Bij elkaar op	7 juli 2021
Bij de bespreking van	Debatverzoek "Juridische misstappen bij handhaving Paasbergflat"
Motie van	Mattijs Loor - D66 Jan Hutten - CDA Leo de Groot - Partij voor de Dieren
Titel van de motie	Proces Paasbergflat snel afronden
Nummer Zaaknummer	**21M150**

Onderstaande raadsleden stellen de raad voor om in de vergadering van 7 juli 2021 het college op te roepen om de juridische strijd rondom de Paasbergflat kort te houden en te werken aan een goede herontwikkeling van de locatie.

Door dit voorstel aan te nemen, worden jarenlange procedures vermeden en wordt gewerkt aan een goede invulling van deze locatie.

Omdat we weten dat:

- Het voeren van procedures tot aan de hoogste rechter, kan betekenen dat die procedures nog jaren duren en de locatie geen goede invulling krijgt.

Omdat we vinden dat:

- Een goede herontwikkeling van de locatie van de Paasbergflat binnen enkele jaren gewenst is.

Daarom roept de gemeenteraad het college op om:

- Juridische procedures zo kort mogelijk te houden, en dus niet in alle gevallen door te procederen tot de hoogste rechter;
- Hierbij mee te wegen hoe zo snel mogelijk tot een goede invulling van de locatie gekomen kan worden;
- En als gemeente maximaal de rol als grondeigenaar te benutten om een spoedige goede invulling voor elkaar te krijgen.

Mattijs Loor - D66
Jan Hutten - CDA
Leo de Groot - Partij voor de Dieren

Voor 14 *Motie "Proces Paasbergflat afronden" (21M150)*

Tegen 24

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	2	0
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Motie

VERWORPEN

Motie van afkeuring (21M151)

de raad gehoord de beraadslaging, bijeen op 7 juli 2021, ter bespreking van het debatverzoek "Juridische misstappen bij handhaving Paasbergflat".

De raad gehoord de beraadslagingen

keurt het door de portefeuillehouders gevoerde beleid af

en gaat over tot de orde van de dag

De Groot - Partij voor de Dieren
Elfrink - SP
Verheij - PVV

Zaaknummer:

Voor 12

Tegen 26

Motie "Van afkeuring" (21M151)

GROENLINKS	0	7
Coenders		
Prinsen		
Navis		
Dayioğlu		
Gemici		
Simonis		
van der Loo		

Fractie Arnhemse Ouderen Partij	1	0
Wiggers		

ChristenUnie	0	2
Becker		
Nede		

VVD Arnhem	0	6
Combée		
Pape		
Kalthoff		
Maref		
Loos		
Eppich		

CDA Arnhem	0	2
van Dillen		
Hutten		

DENK / Verenigd Arnhem	0	2
Aydemir		
Dilekçi		

D66	5	0
Andeweg		
Loor		
Venhoek		
van Ommen		
van Iperen		

Arnhem Centraal	0	3
van der Laak		
Manders		
Kraaijenbrink		

Partij voor de Dieren Gemeenteraadsfractie Arnhem	2	0
de Groot		
Eliëns		

PvdA	0	4
Greving		
Bouma		
de Vries		
Visser		

SP	3	0
Elfrink		
Çetintaş		
Dobbe		

Partij voor de Vrijheid	1	0
Verheij		
Henzen		

Totaal 38

Motie vreemd aan de orde van de dag

Goedkope Arnhemse ID-kaart moet blijven (21M18)

De raad, bijeen op .....
gehoord de beraadslaging,

overwegende dat,
in het coalitieakkoord 2014-2018 is afgesproken niet langer een gemeentelijke opslag te rekenen voor het verstrekken van een ID-kaart als de aanvrager nog geen ID-kaart of paspoort heeft of dat het eerder verstrekte identiteitsbewijs binnen een half jaar verloopt,

overwegende dat,
in het coalitieakkoord 2018-2022 is afgesproken dat de leges niet stijgen;

constaterende dat,
het college de prijs van deze goedkope ID-kaart desondanks heeft verhoogt van 27 euro in 2020 naar 62 euro in 2021;

van mening dat,
het college daarover vooraf onvoldoende duidelijk is geweest;

van mening dat,
de verhoging ongewenst is;

draagt het college op,
de raad z.s.m. maar uiterlijk vóór 1 mei a.s. een voorstel te doen toekomen waarin de verhoging van de goedkope ID-kaart wordt teruggedraaid, de mensen die te veel hebben betaald daarvoor volledig te compenseren, dit eenmalig te dekken uit het resultaat van de jaarrekening 2021 en de dekking voor de jaren daarna op te nemen in de aankomende meerjarenbegroting,

en gaat over tot de orde van de dag.

Elfrink, Dobbe, Cetintas (SP)

Zaaknummer:

Motie vreemd aan de orde van de dag

Herinvoering kraakwagen (21M35)

De raad, bijeen op .....
gehoord de beraadslagingen,

constaterende dat,

als gevolg van diftar mensen vervreemd zijn geraakt van het afvalbeleid,

dit met name maar niet uitsluitend in de volkswijken heeft geleid tot een enorme toename van afvaldump en het dumpen van grof vuil,

overwegende dat,

de afschaffing van diftar een kans is om te komen tot een positieve gedragsverandering van mensen die dergelijke gedragen vertoonden,

het van groot belang is dat een schone buurt het nieuwe normaal

wordt, draagt het college op;

met niet aflatende inzet de meest vervuilde wijken zo schoon mogelijk probeert te krijgen en daarbij geen middel onbenut laat, waaronder de inzet van de kraakwagen

en gaat over tot de orde van de dag.

Elfrink, Dobbe, Cetintas (SP)
Nico Wiggers - Arnhemse Ouderen Partij

Zaaknummer:

Motie vreemd aan de orde van de dag

Ondersteun Arnhemse Sekswerkers (21M38)

De raad, bijeen op .....
gehoord de beraadslagingen,

constaterende dat

- De tippelzone in Arnhem is gesloten en sekswerkers, in tegenstelling tot andere contactberoepen, door coronamaatregelen hun beroep niet kunnen uitoefenen
- De mensen die in Arnhem als sekswerkers werken nu geen inkomen hebben en tussen wal en schip vallen van inkomensregelingen
- Sekswerkers hierdoor in sommige gevallen noodgedwongen in de illegaliteit hun werk moeten doen[1]

overwegende dat

- Sekswerk legaal is in Nederland maar corona de ongelijke behandeling van deze beroepsgroep in vergelijking met andere werkenden blootlegt
- Er geen reden is om hen niet te compenseren als zij door coronamaatregelen hun werk niet kunnen doen en daardoor geen inkomen hebben
- De vermogens- en partnertoets, die niet gelden voor bijvoorbeeld zzp'ers die en TOZO aanvraagt, belemmerend werkt in het aanvragen van een bijstandsuitkering
- Tot op heden slechts 3 Arnhemse sekswerkers een aanvraag hebben gedaan voor inkomensondersteuning in de vorm van een uitkering Participatiewet
- De gemeente niet rechtstreeks contact heeft opgenomen met de sekswerkers
- De gemeente ervoor kan kiezen, net als in Utrecht, om sekswerkers actief financieel te ondersteunen zolang zij door coronamaatregelen hun werk niet kunnen doen[2]

[1]https://www.verwey-jonker.nl/artikel/sekswerker-wordt-de-illegaliteit-in-gedreven/

[2]https://www.rtvutrecht.nl/nieuws/2058910/gemeente-utrecht-schiet-sekswerkers-financieel-te-hulp.html

Roept het college op om

te zorgen dat er, met terugwerkende kracht, inkomensondersteuning komt voor sekswerkers in Arnhem die door de coronamaatregelen hun werk niet kunnen doen en Arnhemse sekswerkers hier actief over te informeren

En gaat over tot de orde van de dag.

Sarah Dobbe (SP)
Susan van Ommen – D66

Zaaknummer:

Motie vreemd aan de orde van de dag

500 euro bijverdienen naast bijstand toestaan (21M41)

De raad, bijeen op …….

gehoord de beraadslagingen,

constaterende dat,

de gemeente Amsterdam een mogelijkheid heeft gevonden om binnen de participatiewet mensen toe te staan 500 euro per maand bij te verdienen naast hun bijstand,

overwegende dat,

het goed is als mensen mogen bijverdienen naast hun bijstand; zodat mensen werkzaam kunnen zijn zonder dat dit direct leidt tot een korting op de uitkering en mensen zich minder zorgen hoeven maken of zij financieel het hoofd boven water kunnen houden;

van mening dat,

de gemeente Arnhem dezelfde mogelijkheid moet benutten die door de gemeente Amsterdam gevonden is;

draagt het college op,

inwoners van Arnhem toe te staan 500 euro per maand bij te verdienen met volledig behoud van bijstand

en gaat over tot de orde van de dag

Elfrink (SP), Eliëns (Partij v.d. Dieren), Wiggers (Arnhemse Ouderen Partij), Manders (Arnhem Centraal), Aydemir (DENK Verenigd Arnhem)

Zaaknummer: